ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਜਿਲਦ ਚੌਦਵੀਂ

ਕਵੀ ਚੂੜਾਮਣੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਜਿਲਦ ਚੌਦਵੀਂ

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ-ਜਿਲਦ ੧੪)

ਕਵਿ ਚੜਾਮਣਿ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕ੍ਰਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

[ਰੁਤ ਛੇਵੀਂ ਮੁੱਕੀ, ਐਨ ੧ ਤੇ ੨ (ਅੰਤਮ ਭਾਗ)]

ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਭਾਵਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ ਟੀਕਾ

ਅਤੇ ਸ਼ੇਸ਼

ਪ੍ਰਯਾਵਾਂ ਤੇ ਉੱਧਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ।

ਸੰਪਾਦਿਤ :—

ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਡਾਕਟਰ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

(ਕਰਤਾ 'ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ')

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

SRI GUR PARTAP SURAJ GRANTH VOL. XIV (in Punjabi)

Kavi Churamani Bhai Santokh Singh
Editor : Bhai Vir Singh

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਜਿਲਦ ਚੌਦਵੀਂ

ਕਵੀ ਚੂੜਾਮਣੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ
ਸੰਪਾਦਕ : ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2011
ਕਾਪੀਆਂ : 1000
ਕੀਮਤ : 250.00

1120 - ਹ. ਪੁ. - 1583

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ
ਛਾਪਕ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਰਾਹੀਂ : ਕੰਟਰੋਲਰ, ਛਪਾਈ ਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਸੂਚੀ ਪੱਤ੍ਰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ – ਜਿਲਦ ੧੪

੩੫. [ਚਮਕੌਰ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨੀ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਿ ਕਾਇਮੀ ਥਿਰੇ ਦੁਰਗ ਕੇ ਮਾਂਹਿ। ਪੀਛੇ ਲਸ਼ਕਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋ ਖੋਜਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਾਂਹਿ[1] ॥੧॥ ਲਲਿਤ ਪਦ ਛੰਦ॥ ਕੇਚਿਤ ਕਹੈਂ 'ਗੁਰੂਰਨੈ ਜੂਝ੍ਯੋ ਬਹੁਤੈ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ । ਅਰ੍ਯੋ ਰਹ੍ਯੋ ਕਰਿ ਜੁੱਧ ਬਡੇਰਾ ਬ੍ਰਿੰਦਹਿ ਬੀਰ ਬਿਦਾਰੇ' ॥ ੨ ॥ ਕੇਚਿਤ ਕਹੈਂ 'ਅੱਗ੍ਰ ਹੀ ਗਮਨ੍ਯੋਂ ਖੋਜ ਤੁਰੰਗ ਨਿਹਾਰੋ । ਨਹਿਂ ਮਰਿਬੇ ਮਹਿਂ ਰਣ ਤੇ ਆਵਤਿ ਕਰਾਮਾਤਿ ਅਤਿ ਭਾਰੋ ॥ ੩ ॥ ਤਮ ਮਹਿਂ ਲਰਤੇ ਕਛੂ ਨ ਸੂਝ੍ਯੋ ਕੋ ਬਚ ਕੋ ਲਰਿ ਮਾਰਾ[2] । ਮਰੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਬੀਰ ਤੁਰੰਗਮ ਪਰ੍ਯੋ ਖੇਤ ਰਣ ਭਾਰਾ' ॥ ੪ ॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਮਿਲਿ ਨਿਰਣੈ ਕਰਿ ਕਰਿ–ਕਿਤ ਗਮਨੇ?–ਨਹਿਂ ਸੂਝੈ।ਆਗੇ ਤੇ ਪਾਛੇ ਤੇ ਆਵਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੁਧਿ ਬੂਝੈਂ[3] ॥ ੫ ॥ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਤਿਮਰ ਪਰਸਪਰ ਲਰਿ ਮਰਿ ਘਾਇਲ ਤੁਰਕ ਪਹਾਰੀ । ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਰਿ ਸੰਭਾਰਿ ਪਰੇ ਮਗ ਤ੍ਰਾਸ ਕਰੈਂ ਉਰ ਭਾਰੀ ॥ ੬ ॥ ਜੋ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਕੀ ਬਡ ਸੈਨਾ ਰੋਪਰ ਲਰਿ ਲਰਿ ਹਾਰੇ । ਤਿਨ ਤੇ ਛੂਟ੍ਯੋ ਸੰਗ ਗੁਰ ਕੇਰਾ ਪਚਿ ਪਚਿ ਝਖੇ ਗਵਾਰੇ॥੭॥ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਜੋ ਦਸ ਲਖ ਪਹੁੰਚੀ ਤਿਨਹੁੰ ਗੁਰੂ ਸੁਧਿਪਾਈ।'ਨਿਕਸਿ ਅਨੰਦ ਪੁਰਿ ਤੇ ਬਹੁ ਜੂਝੇ ਰਹੀ ਚਮੂੰ ਪਿਛਵਾਈ ॥ ੮ ॥ ਨਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਚਮਕੌਰ ਤੁੰਗ ਥਲ ਆਇ ਸੁ ਕਾਇਮ ਕੀਨਾ' । ਦਈ ਸਕਲ ਸੁਧਿ ਗਯੋ ਜਾਟ ਇਕ 'ਹਮ ਕੋ ਗੁਰ ਗਹਿ ਲੀਨਾ॥ ੯ ॥ ਦੈ ਸਜਾਇ ਘਰ ਛੀਨ ਸੁ ਲੀਨਾ ਆਪ ਬਰ੍ਯੋ ਬਿਚ ਆਈ।ਚਾਲੀ ਕੈ ਪਚਾਸ ਸੰਗ ਭਟ ਹੈਂਅਪਰ ਮਰੇ ਸਮੁਦਾਈ ॥ ੧੦ ॥ ਨਰ ਦਾਰਾ ਜੇ ਸਦਨ ਮਝਾਰਾ ਦਏ ਕਾਢਿ ਬਰਿਆਈ । ਭਯੋ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਆਪ ਗਢ ਲਖਿ ਕਰਿ ਹੈ੍ਂ ਨਹਿਂ ਸਕਹਿ ਲਰਾਈ॥੧੧॥ਨਹਿਂ ਮੁਰਚਾ,ਨਹਿਂ ਪਰਖਾ[4]ਦੀਰਘ, ਪੌਰ ਠੌਰ ਨਹਿਂ ਗਾਢੀ । ਗਮਨਤਿ ਮਾਰਗ ਪਿਖਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਭਾ ਚਲਹੁ ਆਪ ਲਿਹੁ ਕਾਢੀ' ॥ ੧੨ ॥ ਸੁਨੇ ਤੁਰਕ ਤਬਿ ਹਯਨਿ ਧਵਾਏ ਗਨ ਧੌਂਸੇ ਧੁੰਕਾਰੇ। ਉਡੀ ਧੂਰ ਅਸਮਾਨ ਗਯੋ ਭਰਿ ਬਡੋ ਅੰਧੇਰ ਗੁਬਾਰੇ ॥੧੩॥ ਛਾਦ ਲੀਨ ਸੂਰਜ ਕੋ ਸਾਰੇ ਹਾਥ ਪਸਾਰ ਨ ਦੀਖੇ। ਚਲੀ ਆਇ ਚਮਕੌਰ ਚਮੂੰ ਸਭਿ ਉਛਲਿ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਸਰੀਖੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸ੍ਵੈਯਾ ॥ ਜੋ ਤੁਰਕਾਨ ਬਿਖੈ ਸਰਦਾਰ ਕਹੌਂ ਤਿਨ ਨਾਮ ਸੁਨੋਸਮੁਦਾਈ:–ਨਾਹਰਖ਼ਾਂ ਭਟ, ਗੈਰਤਖ਼ਾਂ ਪੁਨ, ਖ਼ਾਨ ਪੁਲਾਦ ਨੇ ਬਾਗ ਉਠਾਈ।ਖ਼ਾਂ ਇਸਮਾਇਲ,

[1](ਗੁਰੂ ਜੀ) ਲੱਭਦੇ ਨਹੀਂ। [2]ਕੌਣ ਬਚਿਆ ਤੇ ਕੌਣ ਲੜਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। [3]ਅੱਗੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ। [4]ਖਾਈ।

ਖ਼ਾਨ ਬਹਾਦਰ, ਖ਼ਾਂ ਅਸਮਾਨ ਅਧੋ ਢਿਗ ਧਾਈ।ਖ਼ਾਂ ਸੁਲਤਾਨ, ਜਹਾਂਨ-ਖ਼ਾਂ ਬੀਰ ਪਠਾਨਨ ਭੀਰ ਗਨੀ ਕਿਮ ਜਾਈ ॥੧੫॥ਕਬਿੱਤ॥ ਮੀਆਂ ਖ਼ਾਨ, ਭੂਰੇਖ਼ਾਨ, ਸੈਦਖ਼ਾਨ, ਨੂਰੇਖ਼ਾਨ, ਭੂਲਖ਼ਾਨ, ਗੁਲਖ਼ਾਂ, ਹੁਸੈਨਖ਼ਾਨ ਧਾਯੋ ਹੈ। ਬਲੀ ਬੇਗ ਮੁਗ਼ਲ ਕਮਾਨ ਗਹਿ ਬੇਗ ਜੁਤਿ ਅਪਰ ਖ਼ਲੀਲਖ਼ਾਨ ਦਲ ਉਮਡਾਯੋ ਹੈ।ਮਿਰਜ਼ਾ ਹਯਾਤਬੇਗ,ਸੈਨਾਸੋਂ ਕਰਮਬੇਗ,ਸੱਯਦ ਮਹਿ-ਮੂਦ ਅਲੀ ਯੌਂ ਸ਼ਿਤਾਬ ਆਯੋ ਹੈ। ਬੀਰ ਬੇਗ ਜਾਫਰ ਇਮਾਨ ਹਾਨਿ ਕਾਫਰ ਭੋ ਕਸਮ ਕੁਰਾਨ ਕੀ ਕੁਫਰ ਕਹਿਵਾਯੋ ਹੈ ॥ ੧੬ ॥ ਕੇਊ ਰੰਗ ਕਾਰੇ ਹੈਂ,ਕੁਰੂਪ ਹੀ ਸੁਧਾਰੇ ਸਾਰੇ,ਕੇਊ ਰੰਗ ਭੂਰੇ ਜੰਗ ਸੂਰੇ ਜਗਜਾਨੀਐ। ਪਸ਼ਤੋ ਬਕਨ ਹਾਰੇ, ਉਜ਼ਬਕ ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ[1], ਕਾਬਲੀ ਕੰਧਾਰੀ, ਦਾਉਜ਼ਈ[2] ਕੋ ਬਖਾਨੀਐ। ਹਬਸ਼ੀ, ਪਸ਼ੌਰੀ, ਕੇਊ ਬਲਖ ਬੁਖਾਰੀ ਹੁਤੇ, ਰੂਸੀ, ਗਨ ਰੂਮੀ, ਗ੍ਰਿਹ ਗਜ਼ਨੀ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ। ਕੇਊ ਢੱਠੇ, ਭੱਖਰੀ[3], ਇਰਾਨੀ ਔ ਅਰੇਵੀ[4] ਮਿਲਿ ਕੇਊ ਕਸ਼ਮੀਰੀ*ਜਿਨ ਬੋਲ ਨ ਪਛਾਨੀਐ ।੧੭॥ ਆਈ ਦਸ ਲਾਖ ਜਬਿ ਪੀਛੇ ਕੀ ਜੁ ਸੈਨਾ ਸਭਿ ਸੁਨੀ ਸੁਧਿ ਖ੍ਵਾਜ ਮਰਦੂਦ ਆਦਿ ਧਾਏ ਹੈਂ। 'ਗੁਰੂ ਚਮਕੌਰ ਠੌਰ ਕਾਇਮੀ ਕਰੀ ਹੈ ਦੌਰਿ, ਆਈ ਚਮੂੰ ਔਰ ਤਿਨੋ ਫੇਰ ਘੇਰ ਪਾਏ ਹੈਂ।ਜੂਝੇ ਨ ਪਿਛਾਰੀ ਜੰਗ[5], ਹੋਤਿਹੈ ਅਗਾਰੀ ਅਬਿ, ਸੁਨਿਕੈ ਸਮੂਹ ਹਯ ਹੂਹ ਦੈ ਭਜਾਏ ਹੈਂ। ਯੂਥਪ[6] ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਂ ਸਿਰੰਦ ਕੋ ਬਿਲੰਦ ਸੂਬਾ ਲੈਕੇ ਸੰਗ ਬਾਹਨੀ ਉਮਡਿ ਕਰਿ ਆਏ ਹੈਂ ॥੧੮॥ ਸੂਬਾ ਲਵਪੁਰਿ ਕੋ ਦਸਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਮ ਜਿਸ ਸੁਨੀ ਸੁਧਿ ਸਾਰੀ ਦਲ ਭਾਰੀ ਜੁਤਿ ਧਾਯੋ ਹੈ।ਪਰਬਤ ਬਾਸੀ ਬਾਈ ਧਾਰਨ ਕੇ ਰਾਜੇ ਸਭਿ ਲੈ ਲੈ ਸੈਨ ਆਪਨੀ ਕੋ ਬ੍ਰਿੰਦ ਉਮਡਾਯੋ ਹੈ।ਮੀਏਂ ਰਾਵਰਾਨੇ ਕੌਨ ਸ਼ਕਤਿ ਬਖਾਨੇ ਤਿਨਮਾਚਤਿ ਕੁਲਾਹਲ ਬਿਸਾਲ ਹੀ ਸੁਨਾਯੋ ਹੈ। ਰੰਘਰ ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਔਰ ਗੁੱਜਰ ਗਵਾਰ ਮਿਲਿ ਆਇ ਚਮਕੌਰ ਚਹੂੰ ਓਰ ਘੇਰੋ ਪਾਯੋ ਹੈ ॥ ੧੯ ॥ ਅਵਨੀ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੋ ਬਿਨਾਸ਼ ਕੀਨ, ਭਯੋ ਤਮ ਰਾਸ ਉਡ ਪਾਂਸੁ ਫਲ ਫੈਲਪੈ[7]।

[1]ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਕੌਮ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਬੜੇ ਕੱਦਾਵਾਰ ਤੇ ਉਜੱਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਉਜਬਕ ਉਜੱਡ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। [ਤੁ:, ਉਜ਼ਬਕ]। [2]ਦਾਊਦ ਜ਼ਈ। [3]ਠਟਾ ਤੇ ਭੱਖਰ ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਹੈਨ, ਇਕ ਭੱਖਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੱਛੋਂ ਵਿਚ ਬੀ ਹੈ।[4]ਅਰਬੀ।[5]ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਜੰਗ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਰੇ ਨਹੀਂ ਗਏ। [6]ਸੈਨਾਪਤੀ। [7]ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਪਾਂਸ=ਧੂੜੀ ਉਡਕੇ ਫੈਲ ਗਈ ਆਕਾਸ਼ ਤੇ।

*ਬਾਰਬਰਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਭਾਵੇਂ ਹੋਣ ਜੰਗੀ ਤਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

ਦੀਖਿਤਿ ਨ ਆਂਖਤੇ, ਸੁਨੈ ਨ ਬੋਲ ਭਾਖਤੇ, ਗੁਰੂ ਕੋ ਗਹੈਂ ਕਾਂਖਤੇ[1]
ਲਖੰਤਿ ਆਇ ਗੈਲ ਪੈ।ਚਾਰੋਂ ਓਰ ਸ਼ੋਰ ਕੈ, ਚਹੰਤਿ ਹੇਲ ਦੌਰਿਕੈ ਮਲੇਛ
ਆਇ ਦੌਰਿਕੈ ਛਬੀਲੇ ਬਡੇ ਛੈਲ ਪੈ[2]।ਜੈਸੇ ਮੇਲ ਮੇਲਕੈ ਸ਼ਲਭ[3]ਚੈਸਕੇਲ
ਕੈ, ਧਰੇ ਬਿਸਾਲ ਐਲ ਕੈਦੁਰਗ ਦੀਹ ਸੈਲ ਪੈ[4]॥੨੦॥ਧਰਨੀ ਗਗਨ ਏਕ
ਹ੍ਵੈ ਗਏ ਬਿਬੇਕ ਬਿਨ[5]ਖੇਹ ਖਰ ਪੁੰਜ ਕੀ ਪਸਾਰੀ ਦਸ ਦਿਸ਼ ਮੈਂ।ਮਾਨੋ ਘਨ
ਘਟਾ ਘਨੇ ਘਨ ਕੀ ਘੁਮੰਡ ਘਿਰੀ[6] ਘੋਰ ਘੋਖ ਘੋਖਿ ਕੈ ਮਿਲੀ ਹੈ ਭੂਮ
ਭ੍ਰਿਸ ਮੈਂ[7]।ਮੰਦਰ ਪਹਾਰ ਗਢ[8] ਜਾਂਹੀ ਕੇ ਮਝਾਰਖਰੋ ਚਾਰੋਂ ਓਰ ਪਾਰਾਵਾਰ[9]
ਐਸੀ ਛਬਿ ਜਿਸ ਮੈਂ।ਗਿਨੇ ਮਤ ਕਿਸ ਮੈਂ[10]ਅਸੰਖਤਾਹੈ ਤਿਸ ਮੈਂ,ਬਿਲੋਕਿ
ਲੋਕ ਬਿਸਮੈਂ, ਸੁ ਆਯੋ ਦਲ ਰਿਸ ਮੈਂ ॥੨੧॥ ਪੁੰਜ ਹੈਂ ਮਤੰਗ ਪੈ ਪਤਾ-
ਕਾ ਜਿਨ ਸੰਗ ਧਰੀ, ਸੈਲ ਹੈਂ ਸਪੰਖ ਤੁੰਗ[11] ਇਤੇ ਉਤ ਧਾਵਤੇ।ਬਾਦਿਤ
ਜੋ ਬਾਜਤਿ ਹੈਂ ਦੀਰਘ ਸੋ ਗਾਜਤਿ ਹੈਂ, ਅਨਿਕ ਤੁਰੰਗ ਜਲਜੰਤੁ ਜਨੋਂ
ਪਲਾਵਤੇ[12]। ਸਾਂਗ, ਸੇਲ, ਸ਼ਕਤੀ,ਸੁਤੋਮਰ ਤਰੰਗ[13]ਭਏ ਧੁਖਤਿ ਪਲੀਤੇ
ਬੜਵਾਗਨਿ ਉਠਾਵਤੇ।ਗ੍ਰਾਮ ਚਮਕੌਰ ਕੈਜਹਾਜਕੋ ਸਮਾਜ ਭਰਯੋ ਚਾਹਤਿ
ਡੁਬੋਯੋ,ਗੁਰ ਕੇਵਟ ਤਰਾਵਤੇ॥੨੨॥ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਔ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘਬੀਰ
ਜੁਗ ਦਯਾਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਧਰਿ ਧੀਰਜੇ।ਮੁਕਤੇ ਸੁ ਪੰਚ ਸਿੰਘਮਾਨ
ਸਿੰਘ, ਧਯਾਨ ਸਿੰਘ, ਦਾਨ ਸਿੰਘ, ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਜਾਮੈਂ ਬਰ ਬੀਰਜੇ।ਆਲਮ
ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ, ਸ਼ਯਾਮ ਸਿੰਘ, ਸੋ ਮੁਹਰ ਸਿੰਘ, ਬੀਰ ਸਿੰਘ,ਸੁੱਖਾਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ
ਤੀਰ[14]ਜੇ।ਕੋਠਾਸਿੰਘ ਏਕ ਰੰਘਰੇਟਾਸਿੰਘ ਜਾਨੀਯਤਿ, ਏਕ ਰਵਦਾਸੀਆ
ਮਦਨਸਿੰਘ ਬੀਰਜੇ॥੨੩॥ਗਢਮੈਂ ਸੁਚੇਤ ਭਏ ਲਾਖੋਂ ਦਲ ਦੇਖ ਲਏ ਬੋਲੇ

---

[1]ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਕੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। [2]ਛਬੀ ਵਾਲੇ ਛੈਲ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਉਪਰ। [3]ਟਿੱਬਟ, ਮੱਕੜੀ,। [4]ਬੜਾ ਰੌਲਾ ਪਾਕੇ ਭਾਰੀ ਕਿਲੇ ਰੂਪੀ ਪਹਾੜ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ। [5]ਭਾਵ ਜ਼ਿਮੀਨ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। [6]ਮਾਨੋ ਘਨੇਘਨ ਕੀ ਘਨ ਘਟਾ ਘੁਮੰਡ ਘਿਰੀ=ਬਹੁਤਿਆਂ ਬਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਘਣੀਆਂ ਘਟਾਂ ਉਮੰਡਕੇ ਘਿਰ ਗਈਆਂ। [7]ਘੋਰ ਘੋਖ ਘੋਖ ਕੇ ਮਿਲੀ ਹੈ ਭੂਮ ਭ੍ਰਿਸ ਮੇ=ਭਯਾਨਕ (ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਗੱਜ ਗੱਜਕੇ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ (ਉਤੋਂ) ਡਿੱਗਕੇ ਭੂਮੀ ਨਾਲ। ਭਾਵ ਧੂੜ ਇੰਨੀ ਚੜ੍ਹ ਰਹੀਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਬੱਦਲ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਓਹ ਧੂੜ ਹੇਠਾਂ ਢੱਠਰਹੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ ਮਾਨੋ ਬੱਦਲ ਜ਼ਿਮੀਂ ਨਾਲ ਰਲ ਰਹੇ ਹਨ। [ਸੰਸ:, ਭ੍ਰਿਸ਼ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਬਹੁਤੇ', ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਧਾਤੂ ਅਰਥ ਹੈ ਡਿੱਗਣਾ। ਭ੍ਰਿਸ਼੍=ਡਿੱਗਣਾ]। [8]ਮੰਦ੍ਰਾਚਲ ਪਰਬਤ ਰੂਪੀ ਕਿਲਾ। [9]ਸਮੁੰਦਰ। [10]ਕਿਸ ਵਿਚ ਦੁੱਧੀ ਹੈ ਕਿ ਗਿਣ ਸਕੇ। [11]ਮਾਨੋ ਖੰਭਾਂ ਸਹਿਤ ਪਹਾੜ ਹਨ ਉੱਚੇ। [12]ਜਲ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਙ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। [13]ਲਹਿਰਾਂ। [14]ਪਾਸ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਬਿੰਦ ਸਿੰਘ: 'ਸੁਨੋ ਬਾਕ ਖਾਲਸਾ! ਸਭਿ ਕੋ ਹਟਾਇ ਰਹੇ, ਪਤੋ ਕੋ ਦਿਖਾਇ ਰਹੇ, ਦਗ਼ੋ ਕੋ ਬਤਾਇ ਰਹੇ, ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਕੀ ਲਾਲਸਾ[1]। ਸਿੱਖਨਾ ਕੋ ਸਿਖਾਇ ਰਹੇ, ਸੁਖ ਦੇ ਲੁਭਾਇ ਰਹੇ,—ਦੁਖੋਂ ਕੋ ਸੁਨਾਇ ਰਹੇ, ਜੈਬੋ ਲਖੋ ਕਾਲ ਸਾ[2]—। ਰਹਿਬੋ ਮਨਾਇ ਰਹੇ, ਏ ਰੁਖ ਬਨਾਇ ਰਹੇ[3], ਮ੍ਰਿਤੂ ਤੇ ਬਚਾਇ ਰਹੇ ਧਰਯੋ ਹਠ ਬਾਲਸਾ[4]॥੨੪॥ ਕਹਿਬੋ ਨ ਮਾਨਯੋਂ ਕਿਨ, ਕਾਲ ਨ ਪਛਾਨਯੋਂ ਮਨ,ਦਗ਼ਾ ਨਹਿਂ ਜਾਨਯੋ ਲਿਖਿ ਦੀਨੋ ਜਯੋਂ ਲਿਖਾਇਓ। ਭਏ ਅਨਜਾਨ, ਹਿਤ ਆਪਨੋ ਨ ਧਾਰਯੋ ਚਿਤ, ਰਹੇ ਸਮੁਝਾਇ, ਨਿਕਸਨ ਏਕ ਭਾਇਓ।ਕਸਮ ਕੁਰਾਨ ਕੀ ਰਸੂਲ ਬੀਚ ਦੀਨੋ ਹੁਤੇ ਦੇਖੋ ਖਲ ਨੀਚ ਹੂੰ ਨੇ ਦਲ ਕੋ ਪਠਾਇਓ।ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਕਹੇ ਛੋਰਿ ਦੁਰਗ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਪਰੀ ਅਬਿ ਭੀਰ ਸਕੈ ਕੌਨ ਹ੍ਵੈ ਸਹਾਇਓ ॥ ੨੫ ॥ ਹਿੰਦੂ ਜੇ ਪਹਾਰੀ ਧੇਨੁ ਸਪਥ ਉਚਾਰੀ, ਧਰਿ ਠਾਕੁਰ ਅਗਾਰੀ, ਬਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਪਠਾਯੋ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਮਲੇਛ ਪਤਿ ਖ੍ਵਾਜਾ ਮਰਦੂਦ ਪਠਯੋ ਧਰਮ ਇਮਾਨ ਦੋਨੋ ਹਾਨਿ ਕੈ ਦਿਖਾਯੋ ਹੈ।ਅਬਿ ਤੋ ਉਪਾਇ ਸਾਮ,ਦਾਮ,ਭੇਦ,ਬਨੈ ਨਹਿਂ,ਚੌਥੇ ਦੰਡ ਬਨੈ ਦਲ ਲਾਖੋਂ ਚੜ੍ਹਿ ਆਯੋ ਹੈ। ਗੀਦਰ ਕੀ ਮੌਤ ਨਹਿਂ ਮਰੋ ਰਿਪੁ ਹਾਥਨਿ ਤੇ ਕਰੋ ਜੁੱਧ ਗਾਢੋ ਜਿਮ ਪੂਰਬ ਮਚਾਯੋ ਹੈ॥੨੬॥ਮਹਾਂ ਨੀਚ ਪਾਪੀ ਕੂਰਲਾਪੀ[5]ਦਗ਼ਾ ਕੀਨੋ ਜਿਮ ਪਲਟੇ ਕੋ ਲੈ ਹੈ ਪੰਥ, ਮੂਲ ਦੈ ਉਖਾਰਿਕੈ।ਜੇਤੋ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਕਰੋਗੇ ਅਬਿ ਮਾਰਨਕੋ ਤੇਤੋ ਰਾਜ ਭੋਗੋਗੇ ਜਨਮ ਨਿਜ ਧਾਰਿ ਕੈ।ਕਾਮਨਾਕੋ ਪੂਰਹੋਹਿ,ਮਿਲੌਂਗੇ ਜ਼ਰੂਰ ਮੋਹਿ,ਰਾਖਿਹੌਂ ਹਜ਼ੂਰ ਜੋਰ ਬਿਧ* ਨਿਰਵਾਰਿਕੈ[6]। ਜੁੱਧ ਕੇ ਸਮਾਨ ਤਪ ਜੱਗ ਕੋ ਬਿਧਾਨ ਨਹਿਂ ਏਕ ਘਟੀ ਬੀਚ ਦੋਨਹੁਂ ਲੋਕ ਲੇ ਸੁਧਾਰਿਕੈ" ॥ ੨੭ ॥ ਆਠ ਆਠ ਸਿੰਘ ਏਕ ਏਕ ਬਾਹੀ ਦੀਨੀ ਤਿਨੈ, ਤੀਸ ਦੋਇ ਸਿੰਘ ਗਹਿ ਆਯੁਧ ਭੇ ਸਾਵਧਾਨ। ਕੋਠਾ ਸਿੰਘ ਏਕ,ਔ ਮਦਨ ਸਿੰਘ ਦੋਨੋ ਹੂੰ ਕੋ ਦੀਨੋ ਪੌਰ'ਗਾਢੇ ਰਹੋ ਕੀਜੈ ਰਿਪੁ

[1]ਜੋ ਸ਼ਤ੍ਰੂਆਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ (ਸਾਨੂੰ ਦਗ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ)। [2]ਜਾਣਾ ਮੌਤ ਵਰਗਾ ਹੈ। [3]ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਰੁਖੇ ਭਾਵ ਗੁੱਸੇ ਵਾਲੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ। [4](ਪਰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ) ਬਾਲਾਂ ਵਰਗਾ ਹੱਠ ਧਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। (ਅ) ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਰਗਾ ਹੱਠ ਧਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। [5]ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ। [6]ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਬੀ ਬਲ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਲਿਖੀ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਬੀ ਮੇਟਕੇ। [7]ਤਪੱਸਿਆ ਤੇ ਜੱਗ ਦੇ ਬਿਧਾਨ ਦੀ ਜੁੱਧ ਨਾਲ ਸਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਜੁੱਧ ਨਾਲ) ਇਕ ਘੜੀ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ ਸੁਧਾਰ ਲਈਦੇ ਹਨ। [ਬਿਧਾਨ=ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨੇ ਜੋ ਕਰਮ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਹੇ ਹਨ।

*ਪਾ:—ਜੋਗ ਬੰਧ। ਕਿਤੇ—'ਜੋਰ ਬੰਧ' ਬੀ ਹੈ।

ਹੇਰਿ ਹਾਨ। ਗੁਲਕਾ ਬਰੂਦ ਨਹਿਂ ਡਾਰੀਏ ਤੁਫੰਗ ਬੀਚ,ਤੋੜਾ ਦੇਹੁ ਡਾਂਭਿ ਡਾਂਭਿ,ਛੂਟਿਹੈਂ,ਨ ਸ਼ੰਕ ਠਾਨਿ[1]।ਦੋਨਹੁ ਸੁਤ[2],ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਰਾਖੇ, ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੇ ਅਟਾਰੀ ਮਹਿਂ ਕਮਾਨ ਬਾਨ ਤਾਨਿ ਪਾਨ ॥ ੨੮ ॥ਆਲਮ ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ੍ਰ ਔਰ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੋਨੋ ਬੀਰ ਫਿਰੈ ਚਾਰੋਂ ਓਰ ਸੁਧ ਸਭਿ ਕੀ ਰਖਨ ਕੋ। ਗੁਰੂ ਆਗੇ ਸੀਸ ਦੀਨੇ,ਕੀਨੇ ਪ੍ਰਨ ਸਭਿ ਹੀ ਨੇ,ਮਾਰੈਂਗੇ ਮਲੇ-ਛਨਿ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ ਆਯੁਧਨ ਕੋ।ਨੀਰ ਅਰੁ ਅੰਨ ਲੀਨੋ ਜੇਤਿਕ ਸੁ ਹਾਥ ਆਯੋ ਖਾਯੋ ਮਨ ਭਾਯੋ ਸਵਾਧਾਨ ਕੀਨ ਤਨ ਕੋ। ਬੀਰ ਰਸ ਰਾਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰਾਤੇ[3] ਨੈਨ, ਰਾਤੋ ਮੁਖ ਰੋਸ ਮੈਂ, ਬਿਲੋਕੈਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਗਨ ਕੋ ॥ ੨੯ ॥ ਆਹਨ[4] ਮਨਿੰਦ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬ੍ਰਿੰਦ ਹੋਇ ਆਇ ਦਲ ਦਸ ਲਾਖ ਆਯੋ ਨਯੋ, ਪੂਰਬ ਸੁ ਢੂਕੇ ਹੈਂ[5]। ਭਾਜੇ ਲੋਕ ਗ੍ਰਾਮ ਉਤਪਾਤ ਕੋ ਬਡੋ ਬਿਲੋਕਿ, ਛੋਰਿ ਛੋਰਿ ਤੂਰਨ ਸਦਨ ਕਿਤ ਲੂਕੇ ਹੈਂ। ਕੇਊ ਅਗਵਾਨੀ ਹੋਇ ਜਾਇਕੈ ਮਲੇਛ ਮਿਲੇ, ਕਾਰਨ ਬਤਾਵਨਿ ਕੇ, ਮਾਰਿ ਊਚੇ ਰੂਕੇ ਹੈਂ[6]। ਚਾਰੋਂ ਓਰ ਹੇਲ ਘਾਲਿ ਆਏ ਜਿਸ ਕਾਲ ਢਿਗ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ, ਲੇਹੁ ਗਹਿ ਸੂਰ'ਕੂਰ ਕੂਕੇ ਹੈਂ[7]॥੩੦॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਬਿ ਨੇਰ ਭਾ ਥਿਰੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿਂ ਆਇ। ਅੰਤਰ ਤੇ ਤਬਿ ਸੂਰਮੇ ਗੋਰੀ ਸਰ ਬਰਖਾਇਂ ॥੩੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁੱਤੇ 'ਚਮਕੌਰ ਘੇਰਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸ ॥ ੩੫ ॥

੩੬. [ਚਮਕੌਰ ਯੁੱਧ ਆਰੰਭ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਜਾਤਿ ਜਿ ਸਨਮੁਖ ਦੁਰਗ ਕੇ ਸਰ ਗੋਲੀ ਲਗਿ ਘਾਇ। ਗਿਰੈਂ ਦੜਾ ਦੜ ਤੁਰਤ ਹੀ ਏਕ ਬਾਰ ਸਮੁਦਾਇ ॥ ੧ ॥ ਭੁਜਂਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਚਾਰੇ'ਸੁਨੋ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ।ਜਬੈ ਸਾਮ ਦਾਮੰ ਨ ਭੇਦੰ ਸੁਹੇਰੇ। ਤਬੈ ਆਯੁਧੌਂ ਪੈ ਨਿਜੰ ਹਾਥ ਘਾਲੈਂ[8]। ਬਨੀ ਬਾਤ ਸੋਈ ਸਮੈਂ ਧੌਂਨ ਟਾਲੈ॥ ੨ ॥ ਪੁਰਾ[9] ਤੀਰ ਗੋਰੀਨ ਤੇ ਮਾਰਿ ਗੇਰੋ। ਮਿਟੈਂ ਨ ਅਰਾਤੀ ਜਬੈ ਨੇਰ ਹੇਰੋ।ਕਰਾਚੋਲ ਕਾਢੋ ਕਰੋ ਖੰਡ ਖੰਡੇ। ਤਛਾ ਮੁੱਛ ਕਾਟੋ ਘਮੰਡੋ ਪ੍ਰਚੰਡੋ' ॥੩॥ ਪ੍ਰਭੂ ਬਾਕ ਸੁਨਿਕੈ ਭੁਏ ਸ਼ਾਵਧਾਨਾ। ਕਰੈਂ ਤਾਨ ਤਾਨਾ ਤਜੈਂ ਚਾਂਪ ਬਾਨਾ[10]।ਰਲੇਸਰਪ

---

[1](ਇਸ ਵਿੱਚ) ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਕਰੋ। [2]ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ। [3]ਲਾਲ। [4]ਮਕੜੀ, ਟਿੱਡੀ। ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿਚ (ਅਹਿਣ=)ਗੜੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। [5]ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਆ ਢੁੱਕੇ। [6]ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਕੇ(ਸੱਦਦੇ) ਹਨ [ਸਿਸ:,ਰੁ=ਸ਼ਬਦ। ਹਿੰਦੀ, ਰੁਕਾ=ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ ਯਾ ਆਵਾਜ਼]। [7]'ਫੜ ਲਓ ਸੂਰਮੇ' ਕੂੜੇ (ਵੈਰੀ)ਕੂਕਦੇ ਹਨ। [8]ਤਦੋਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ। [9]ਪਹਿਲੋਂ। [10]ਬਲ ਨਾਲ ਤਾਣਕੇ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਬਾਣ ਛੱਡਦੇ ਹਨ।

ਜੈਸੇ ਬਿਧੈਂ ਦੋਇ ਚਾਰੀ। ਤਜੈਂ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਬੀਰ ਬੇਕੇ ਜੁਝਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ਬਰੂਦੰ ਨ ਗੋਰੀ ਦੁਹੂੰ ਨਾਂਹਿ ਪਾਵੈਂ। ਪਲੀਤਾ ਪਿਖੈਂ ਤਾਂਹਿ ਤੋੜਾ ਡੰਭਾਵੈ। ਤੁਫੰਗੈਂ ਛੁਟੈਂ ਨਾਦ ਹੋਵੈਂ ਘਨੇਰੇ। ਕੜਾ ਕਾੜ ਮਾਚੀ ਛੁਟੀ ਏਕ ਬੇਰੇ॥ ੫ ॥ ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਘੋਰਾਨਿ ਤੇ ਭੂਮ ਜਾਈ। ਮਨੋ ਕੈਫ[1] ਪੀਕੇ ਲਿਟੇ ਬੀਰ ਖਾਈ। ਕਿਸੂ ਮੂੰਡ ਫੂਟੈ ਕਿਸੂ ਤੂੰਡ ਤੂਟੈ।ਲਗੈ ਏਗ ਗੋਰੀ ਭੁਜਾ ਢਾਂਗ ਟੂਟੈ॥੬॥ [2]'ਹਲਾ ਹੱਲ'ਬੋਲੈਂ, ਰਹੈ ਤੂੰਡ ਮਾਂਹੀ।ਲਗੈ ਬਾਨ ਦੇਹੀ[2],ਬਚੈਂ ਪ੍ਰਾਣ ਨਾਂਹੀ। ਗਿਰੈਂ ਅੱਗ੍ਰ ਔਂਧੇ, ਚਲੇ ਪੁੰਜ ਆਵੈਂ। ਮਰੇ ਫੇਰ ਪਾਛੇ ਨਹੀਂ ਕੋ ਸਿਧਾਵੈ[3] ॥ ੭ ॥ ਗਿਰੇਂਦੰ ਤਬੈ ਭੀਮਚੰਦਾਦਿ ਸਾਰੇ। ਹੁਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਜਾਟ ਤੀਰੰ ਹਕਾਰੇ। ਲਗੇ ਬੂਝਿਬੇ 'ਸਿੰਘ ਕੇਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ?ਘਨੇ ਬਾਨ ਮਾਰੈਂ ਕਿ ਗੋਰੀਵਿਸ਼ੇਸ਼ੇ ॥੮॥ ਦੜਾਦਾੜ ਸੂਰੇ ਗਿਰੈਂ ਭੂਮ ਮਾਂਹੀ।ਜਿਤੇ ਨੈਨ ਦੇਖੇ,ਕਹੋ ਕਸੋਂ ਨ ਤਾਂਹੀ?'। ਸੁਨੇ ਜਾਟ ਬੋਲੇ 'ਗਿਨੇ ਹੈਂ ਨ ਕੋਈ। ਪਚਾਸੇ ਕਿ ਚਾਲੀ ਇਤੇ ਬੀਰ ਹੋਈ॥ ੯ ॥ ਤਿਨੋਂ ਮਹਿਂ ਕਿਤੇ ਘਾਵ ਖਾਏ ਬਿਹਾਲੇ। ਚਲਸੋ ਸ਼੍ਰੋਣ ਜਾਤੇ ਮਰੈਂ ਆਜ ਕਾਲੇ। ਬਡੀ ਬਾਹਰੀ ਸੈਨ[4] ਪਾਵੈ ਨ ਪਾਰਾ। ਕਹਾਂ ਹੋਹਿਂ ਗਾਢੋ[5] ਅਬੈ ਲੋਹੁ ਮਾਰਾ॥੧੦॥ਭਰੈਂ ਧੂਲ ਮੂਠੀ ਕਿਲੇ ਮਹਿਂ ਜਿ ਪਾਵੈਂ। ਸਭੈ ਸਿੰਘ ਸੰਗੇ ਮਝਾਰੇ ਦਬਾਵੈਂ[6]। ਕਹਾਂ ਜੰਗ ਹੋਵੈ ਅਬੈ ਲੋਹੁ ਮਾਰੀ। ਕਹਾਂ ਏਕ ਰੱਤੀ ਕਹਾਂ ਮੇਰੁ ਭਾਰੀ'॥੧੧॥ਸੁਨੀਭੀਮਚੰਦੇ ਗਯੋ ਪਾਸ ਖ੍ਵਾਜੇ।'ਕਹਾਂ ਦੇਰਧਾਰੀ, ਕਰੋ ਕਸੋਂ ਨ ਕਾਜੇ ? ਬਡੋ ਹੇਲ ਮੇਲੋ ਮਟੈ ਜਾਉ ਮਾਰੀ[7]। ਬਚੇ ਬੀਰ ਜੇਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ ਮਝਾਰੀ[8] ॥ ੧੨ ॥ ਹਤੌ ਨਾਂਹਿ ਭਾਵੈਂ ਗੁਰੂ ਕੋ ਗਹੀਜੈ। ਅਹੈਂ ਸਿੰਘ ਜੇਤੇ ਤਿਨ੍ਹੋਂ ਮਾਰਿ ਦੀਜੈ। ਕਹਾਂ ਬੀਰ ਚਾਲੀ ਸੁ ਚਾਲੀ ਹਤੈਂਗੇ[9]।ਕਰੋ ਹੇਲ ਲਾਖੋਂ ਸੁ, ਧਾਂਤੇ ਗਹੈਂਗੇ'॥੧੩॥ਭਨੈ ਸ੍ਰੂਧ ਖ੍ਵਾਜਾ ਵਜੀਦੰ ਹਕਾਰਾ[10] । ਲਹੌਰੀ ਬੁਲਾਯੋ ਦੁਊ ਸੋਂ ਉਚਾਰਾ। 'ਅੰਨੰਦੰ ਪੁਰੀ ਮਹਿਂ ਜਥਾ ਸਾਤ ਮਾਸੰ। ਲਰੰਤੇ ਬਿਤਾਏ ਰਹੇ ਆਸ ਪਾਸੰ ॥ ੧੪ ॥ ਇਹਾਂ ਬੀ ਤਥਾ ਬਾਤ ਜੀ ਮੈਂ

---

[1]ਸ਼ਰਾਬ। [2]ਹੱਲਾ ਹੱਲਾ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੀਰ ਆ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। [3]ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ। [4]ਬਾਹਰ ਬੜੀ ਸੈਨਾ ਹੈ। [5](ਅੰਦਰਲੇ) ਕਿੰਨਾਕੁ ਚਿਰ ਅਟਕਣਗੇ। [6]ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ (ਕਿਲੇ) ਵਿੱਚੇ (ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਦਬਾ ਦੇਣ। [7]ਮਰਦੇ ਜਾਓ ਤੇ ਮਾਰਦੇ ਜਾਓ। (ਅ) ਜਾਉ ਮਾਰੀ ਮਟੇ=ਮਾਰੀ ਜਾਓ (ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। [8]ਜਿੰਨੇ ਸੂਰਮੇ ਬਚੇ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। [9]ਚਾਲੀ (ਤੁਰਕ) ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ। [10](ਭੀਮ ਚੰਦ ਦਾ ਵਾਕ) ਸੁਣਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਖ੍ਵਾਜਾ ਵਜੀਦੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ।

ਬਚਾਰੀ। ਤਮਾਸ਼ਾ ਪਿਖੋ ਠਾਢਿ[1], ਲेਤੇ ਨ ਮਾਰੀ[2]। ਕਹਾਂ ਸਿੰਘ ਚਾਲੀ ਛੁਧਾ ਤੇ ਬਿਹਾਲੇ।ਕਹਾਂ ਬੀਰ ਲਾਖੋਂ ਫਿਰੈਂ ਆਲਬਾਲੇ'॥੧੫॥ ਸੁਨੀ ਦੋਇ ਸੂਬਾਨਿ ਖ੍ਵਾਜੇ ਡਰਾਏਂ[3]। ਸਮੀਪੀ ਸਮੂਹਾਂਨਿ ਊਚੇ ਸੁਨਾਏ[4]:–'ਬਿਲੋਕੋ ਕਹਾਂ ਹੇਲ ਮੇਲੋ ਨ ਸਾਰੇ।ਬਰੋ ਬੀਚ ਧਾਵੋ ਭੁਜਾਂ ਓਜ ਧਾਰੇ'॥੧੬॥ਤਿਨਹੂੰਨੇ ਅਗਾਰੀ ਕਹ੍ਯੋ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ। 'ਪਿਲੋ ਸਰਬ ਆਗੇ[5], ਖਰੇ ਕ੍ਯੋਂ ਥਿਰੈ ਕੈ। ਚਹੂੰ ਓਰ ਮਹਿਂ ਹਾਲ-ਹੂਲੈ ਮਚਾਓ।ਇਕੈਬਾਰ ਹੇਲਾ ਸਭੋ ਨੋ ਧਕਾਓ*[6]'॥੧੭॥ ਮਥੈਂ ਸਿੰਧੁ ਮਾਨੋਂ ਦੁਊ ਦੈਂਤ ਦੇਵੈ। ਗਿਰੈ ਮੰਦਰੈ ਕੋਟ ਕੀ ਸ਼ੋਭ ਏਵੈ[7]।ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਬਿੰਦ ਅਟਾਰੀ ਸੁ ਸ਼੍ਰਿੰਗੇ[8]। ਥਿਰੇ ਤੁੰਗ[9] ਥਾਨੈ ਦਿਪੈਂ ਐਸ ਢੰਗੀ॥੧੮॥ਜਬੈ ਰੌਰ ਮਾਚਾ ਢੁਕੇ ਨੇਰ ਆਈ।ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਤੁਫੰਗੈਂ ਛੁਟੀ ਧੂਮ ਪਾਈ।ਲਗੇ ਕੰਧ ਸੋਂ ਆਨ ਕੇਤੇ ਸਿਪਾਹੀ। ਚਢੇ ਊਪਰੇ ਹਾਥ ਘਾਲੇ ਤਦਾਹੀ॥ ੧੯ ॥ ਤਬੈ ਸਿੰਘ ਕੋਪੇ ਕਹ੍ਯੋ ਆਪ ਮਾਂਹੀ। 'ਕਰਾਚੋਲ ਬਾਹੋ ਚਢੈਂ ਆਨ ਤਾਂਹੀ[10]'।ਛੁਟੀ ਬਾਨ ਗੋਰੀ ਨ ਛੂਛੇ ਪਰੰਤੀ।ਗਿਰੈਂ ਕੰਧ ਨੀਚੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈਂ ਕਟੰਤੀ ॥੨੦॥ ਪਰੀ ਊਚ ਹੋਵੈਂ ਗਿਰੈਂ ਸੀਸ ਨੀਚੇ।ਪਰੇ ਕੰਧ ਕੀ ਮੂਲ ਮਹਿਂ ਸ਼੍ਰੋਣ ਸੀਂਚੇ। ਕਰਾਹੈਂ ਕਿਤੇ ਕੋਇ ਨੀਚੈ ਦਬਾਏ।ਕਛੂ ਜੀਵਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨੈਂ ਗਿਰਾਏ[11] ॥੨੧॥ ਬਡੋ ਹੇਲ ਘਾਲ੍ਯੋ, ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਝਾਲਾ।ਪਰੇ ਕੰਧ ਕੇ ਜਾਇ ਨੀਚੇ ਉਤਾਲਾ।ਅਟਾਰੀ ਚਢੇ ਏਕ ਤਾ ਮੈਂ ਦਰੀਚੀ[12]।ਥਿਰੇ ਬੀਚ ਤਾਂਕੇ ਕਰੈਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮੀਚੀ[13] ॥੨੨॥ ਚੌਪਈ॥ਬੈਠੇ ਤਹਾਂ ਗੁਰੂ ਬੀਰਾਸਨ।ਪਕਰੇ ਘੋਰ ਕਠੋਰ ਸ਼ਰਾਸਨ।ਕਟ ਤੇ ਤਰੇ ਤਰੇ ਤਨ ਓਟੇ[14]।ਕੰਧ ਦਰੀਚੀ[15] ਕੀ ਤਹਿਂ ਛੋਟੇ ॥ ੨੩ ॥ ਕਟ ਤੇ ਊਪਰ ਜਿਤਿਕ ਸਰੀਰ। ਤਿਸੈ ਬਿਲੋਕੈਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਭੀਰ। ਕਲਗ਼ੀ ਜਿਗਾ ਜਵਾਹਰ ਜੋਈ। ਝਮਕਹਿਂ ਬਿਦਤਿ ਜਨਾਵਹਿਂ ਤੋਈ॥੨੪॥ਤੀਰ ਤੁਨੀਰਹਿ ਤੀਰ ਬਿਖੇਰੇ[16]। ਕਰਨ ਉਤਾਇਲ

---

[1]ਖੜੋਤੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋ। [2]ਮਾਰ (ਕਿਉਂ) ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਭਾਵ ਛੇਤੀ ਮਾਰੋ। [3]ਭਾਵ, ਦੋਹਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਖ੍ਵਾਜੇ ਦੀ ਧਮਕੀ ਸੁਣੀ। [4]ਅਪਨੇ ਨੇੜੇ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਸੁਨਾਇਆ(ਦੋਹਾਂ ਨੇ)। [5]ਸਾਰੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪਵੋ [ਸੰਸ:,ਪਿਲ=ਪ੍ਰੇਰਨਾ। ਹਿੰਦੀ:ਪਿਲਨਾ=ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈਣਾ]। [6]ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਧੱਕ ਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰੋ। [7]ਕਿਲੇ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੰਦ੍ਰਾਚਲ ਪਰਬਤ ਦੀ। [8]ਧੁਰ ਉਪਰ। [9]ਉੱਚੇ। [10]ਜੋ ਆਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤਿਸਨੂੰ ਮਾਰੋ ਤਲਵਾਰ। [11]ਕਈ ਜੀਉਂਦੇ ਡਿੱਗਕੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [12](ਗੁਰੂ ਜੀ)ਅਟਾਰੀ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਰੀ ਸੀ। [13]ਉਸ ਵਿਚ ਟਿਕੇ(ਗੁਰੂ ਜੀ)ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। [14]ਲੱਕ ਤੋਂ ਹੇਠ ਹੇਠ ਤਨ ਨੂੰ ਓਟ ਸੀ। [15]ਉਸ ਬਾਰੀ ਦੀ ਕੰਧ ਛੋਟੀ ਸੀ। [16]ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ(ਕੱਢਕੇ)ਪਾਸ ਖਿੰਡਾਏ ਰੱਖੇ ਸਨ। *ਪਾ:–ਧਕਾਇਓ।

ਕੋ ਤਿਸ ਬੇਰੇ।ਤੁਰਤ ਉਠਾਇ ਪਨਚ ਬਗਰਾਵਹਿ। ਤਾਨਿ ਕਾਨ ਲੌ ਬਾਨ ਚਲਾਵਹਿਂ ॥ ੨੫ ॥ ਇਕ ਕੋ ਮਾਰਿ ਦੂਸਰੇ ਲਾਗੈ। ਤ੍ਰਿਤੀ ਚਤੁਰ ਬੀਧਤਿ ਚਲਿ ਆਗੈ।ਪੰਚਮ ਖਸ਼ਟਮ ਸਪਤਮ ਮਾਰਿ। ਦਸ ਲਗਿ ਬੀਧਤਿ ਮਾਰਤਿ ਪਾਰ ॥੨੬॥ ਏਕ ਬਾਰ ਸਰ ਲਗਿ ਦਸ ਮਾਰੇ। ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਪਰਤੇ ਜਥਾ ਮੁਨਾਰੇ।ਚਲਹਿਂ ਵਹਿਰ ਤੇ ਲਾਖਹੁਂ ਗੋਰੀ। ਤਕਿ ਤਕਿ ਮਾਰਤਿ ਗਨ ਗੁਰ ਓਰੀ ॥ ੨੭ ॥ ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦ ॥ ਹਲਾ ਹਲੀ ਭਟ ਜੁੱਟੇ ਭੜਥੂ ਮੱਚਿਆ। ਚੜ੍ਹੇ ਕੰਧ ਪਰ ਸੁੱਟੇ ਮੁੰਡੀਆ ਹੇਠਵੇ[੧]। ਕੇਤਿਕ ਪਚਿ ਪਚਿ ਹੁੱਟੇ ਘਾਇਲ ਗਿਰਿ ਪਰੇ।ਮਰਿਗੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਖੁੱਟੇ ਟੱਟਰ[੨]ਫੁੱਟਿਕੈ॥੨੮॥ਨੇਜੇ ਬੰਬਲਿਆਲੇ ਤੁੱਟ ਨ ਤੋੜਤੇ[੩]। ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਡ ਢਾਲੇ ਲੋਥੈਂ ਗੁੱਥੀਆਂ[੪]। ਪਹੁੰਚੇ ਬੀਰ ਮੁਛਾਲੇ ਨੰਗੇ ਖੜਗ ਲੈ।ਗਹਿ ਕੇ ਹਾਥਨਿ ਢਾਲੇ ਸਨਮੁਖ ਆਂਵਦੇ॥੨੯॥ ਭਿੜੇ ਭੇੜ ਭਟ ਭਾਰੇ ਭਭਕੈਂ ਭੀਖਣਾ[੫]। ਭਕ ਭਕ ਘਾਵ ਭਕਾਰੇ ਸ਼ੋਣਤ ਨਿਕਸਿ ਕੈ। ਰਹਿਗੇ ਨੈਨ ਉਘਾਰੇ ਮਾਨੋ ਦੇਖਿਦੇ।ਲੋਹੂ ਬਹੇ ਪਨਾਰੇ ਛਿਤ ਰੰਗੀਨ ਕਰਿ ॥ ੩੦ ॥ ਸਿਰ ਤਲਵਾਏ ਡਿੱਗੇ ਜਨੋਂ ਨਟ ਬਾਜੀਆਂ। ਬਹੁ ਲੋਹੂ ਪਟ ਭਿੱਗੇ ਖੇਲਤਿ ਫਾਗ ਜਨੋਂ। ਧਾਇ ਕੰਧ ਸੋਂ ਲੱਗੇ ਘਾਵਨ ਤੇ ਡਰੇ[੬]। ਕਿਤਿਕ ਮਾਰ ਪਿਖਿ ਭੱਗੇ ਭੀਰੂ[੭] ਭੈ ਕਰੇ ॥ ੩੧ ॥ ਇਕ ਸਨਮੁਖ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਿ ਬੰਗਾਰਦੇ।ਇਕਨੀ ਖੜਗ ਉਭਾਰੇ. ਢਾਲਨਿ ਰੋਕਦੇ।ਤਥਾ ਮੁੱਛ ਕਰਿ ਡਾਰੇ ਹਾਥਨਿ ਪੈਰ ਤੇ।ਬਜੇ ਹਜ਼ਾਰ ਨਗਾਰੇ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ ਓਰੜੇ* ॥੩੨ ॥ ਜਿਤ ਕਿਤ ਧੂਮ ਉਤਾਰੀ ਧੂਮ ਕਿ ਧੌਲਰੇ[੮]। ਕਿਧੌਂ ਘਟਾ ਇਕ-ਸਾਰੀ ਪਸਰੀ ਜਹਿਂ ਕਹਾਂ। ਹਾਥ ਬਜਾਵੈਂ ਤਾਰੀ ਜੋਗਨ ਨੱਚੀਆਂ। ਕਾਲੀ ਕਹਿ ਕਿਲਕਾਰੀ ਖੱਪਰ ਪੂਰਿਆ ॥ ੩੩ ॥ ਬੀਰ ਬਵੰਜਾ ਧਾਏ ਸੰਘਰ ਦਾ-ਰੁਣੇ[੯]। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਸਮੁਦਾਏ ਕਰਤਿ ਬਿਨੋਦ ਕੋ। ਭਰਿ ਖੱਪਰ ਮੁਖ ਲਾਏ ਸ਼ੋਣਤਿ ਪੀਂਵਦੇ। ਆਮਿਖ ਭੱਖ ਅਘਾਏ ਡਕੈਂ ਡਕਾਰ ਲੇ ॥੩੪ ॥ ਮਨਹੁਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਿਚ ਢੁੱਕੇ ਨੰਦਨਿ ਸੰਗ ਲੈ[੧੦]। ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਲ ਢੁੱਕੇ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼

[੧]ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ ਸੁਟਦੇ ਹਨ। [੨]ਖੋਪਰੀ। [੩]ਫੁਮਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇਜ਼ੇ(ਆਪ)ਨਹੀਂ ਟੁਟਦੇ (ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂਨੂੰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਤੋੜਦੇ ਹਨ। [੪](ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਬਹੁਤੇ ਸਿਰ ਧੜ ਵੱਢਕੇ ਡੇਗੇ ਤੇ ਲੋਥਾਂ ਗੁਥਮਗੁੱਥ (ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ)। [੫]ਭਾਵ ਭਯਾਨਕ ਭੱਬਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। [੬]ਮਰਨ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਕੰਧ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗੇ। [੭]ਕਾਇਰ। [੮]ਧੂੰਏ ਦੇ ਧੌਲਰ ਬਣ ਗਏ। [੯]ਕਰੜੇ ਜੰਗ ਵਿਚ। (ਅ) ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾ ਰਹੇ (ਧੂਮ ਕਿਧੌਂ ਲਰੇ=) ਮਾਨੋਂ ਸ਼ੋਰ ਹੀ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। [੧੦]ਮਾਨੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਜੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਢੁਕੇ ਹਨ। [ਨੰਦਨ=ਪੁਤ੍ਰ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ=ਪ੍ਰਦੁਮਨ]। *ਪਾਃ-ਓਰ ਤੇ।

ਫਿਰ ਘਨੇ । ਕੋਪ ਕਰੇ ਕਰਿ ਕੂੱਕੇ[1] ਕਪਟੀ ਕੂਰ ਗਨ । ਪ੍ਰਾਨ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਮੂਕੇ ਗੋਰੀ ਬਾਨ ਲਗਿ ॥ ੩੫ ॥ ਮਸਾਨਹੁੰ ਤੇਗੇ ਕੱਢੇ ਦਮਕਹਿਂ ਦਾਰੁਨੇ । ਮੁੰਡ ਕਿ ਰੁੰਡਹਿ ਵੱਡੇ ਮੋਢੇ ਮੁੱਢ ਤੇ।ਧਾਵੈਂ ਚੌਂਪਤਿਚੱਢੇ[2]ਦੇਤਿ ਉਥੱਲਿਕੈ। ਬਾਢੀ ਬਾਢ ਕਿ ਬੱਢੇ* ਚੀਰਤਿ ਸਾਫ ਤਨ[3] ॥੩੬॥ ਮਨਹੁੰ ਗਗਨ ਮਹਿ ਤਾਰੇ ਮੇਲ ਸਕੇਲਿ ਕੈ। ਲਿਯੋ ਚੰਦ ਪਰਵਾਰੇ ਅਨਗਨ ਆਇਕੈ । [4]ਖੜਗ ਤੜਿਤ ਰੈਬਾਰੇ ਮੇਲਤ ਮੇਲ ਕੌ[4]। ਦ੍ਵੈ ਦਿਸ਼ ਭਟ ਕਿਲਕਾਰੇ ਉੱਧਤਿ ਜੁੱਧ ਤੇ॥੩੭॥ਨਵਨਾਮਕ ਛੰਦ ॥ਕੁਪਿ ਕੁਪਿ ਅਤਿ ਅਤਿ।ਕਹਿ ਕਹਿ ਦਲਪਤਿ । ਪਠਿ ਪਠਿ ਨਰ ਬਰ । ਖੜਗਨਿ ਧਰਿ ਧਰਿ॥੩੮॥ਜਿਤ ਕਿਤ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ।ਪਿਖਿ ਪਿਖਿ ਥਿਰਿ ਥਿਰਿ।ਚਢਨਚਹਤਿਚਿਤ।ਦੁਰਗ ਅਲਪ ਭਿਤ[5] ॥੩੯॥ ਹੁਇ ਹੁਇ ਢਿਗ ਢਿਗ।ਲਗਿ ਲਗਿ ਡਿਗ ਡਗ।ਗੁਲਕਨਿ ਸਰ ਖਰ । ਅਰਿ ਬਪੁ ਬਰਿ ਬਰਿ[6] ॥੪੦॥ ਜ਼ਿਧਨਿ ਸੁ ਹਰਿ ਹਰਿ।ਧਰ ਪਰਿ ਪਰਿ ਪਰਿ[7]।ਰੁਧਿਰ ਅਧਿਕ ਬਹਿ।ਅਰੁਣ ਬਰਣ ਤਹਿ ॥੪੧॥ ਲਹਿ ਲਹਿ ਡਰ ਡਰ । ਇਤ ਉਤ ਟਰਿ ਟਰਿ।ਠਟਕ ਰਹਿਤਿ ਹਿਯ।ਮ੍ਰਿਤਕ ਨਿਰਖ-ਲਿਯ[8] ॥੪੨॥ ਮਿਟਤਿ ਹਟਤਿ ਜਬਿ[9]। ਦਲਪਤਿ ਕਹਿਂ ਤਬਿ:—'ਕਿਤਹਿ ਟਰਤਿ ਅਬਿ ? ਲਜ ਕੁਲ ਹਤਿ ਸਬਿ ॥੪੩॥ ਚਢਹੁ ਦੁਰਗ ਪਰ । ਭੁਜ ਬਲ ਕਰਿ ਕਰਿ।ਅਲਪ ਅਹਹਿਂ ਅਰਿ।ਤੁਮ ਕਿਤ ਲਖਿ ਨਰ[10]?' ॥੪੪॥ ਇਮ ਸ਼ੁਤ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ । ਧ੍ਰਿਤ ਧਰਿ ਪੁਨ ਪੁਨ । ਗੁਲਕਨਿ ਹਨਿ ਹਨਿ। 'ਹਤਿ ਹਤਿ' ਭਨਿ ਭਨਿ ॥੪੫॥ ਖਰ ਖਗ ਕਟਿ ਕਟਿ । ਧਰਿ ਪਰਿ ਲਟਿ ਲਟਿ । ਝਟ ਕਰਿ ਸਟ ਪਟ[11] । ਭਿਤ ਲਗਿ ਝਟਪਟ[12] ॥ ੪੬ ॥ ਉਮਡਿ ਉਮਡਿ ਭਟ। ਘੁਮੰਡ ਘੁਮੰਡਿ ਘਟ[13]।ਬਰਖਤਿ ਸਰ ਖਰ। ਪਰਖਤਿ ਨਰ ਬਰ ॥ ੪੭ ॥ ਤੁਮਲ ਸਮਰ ਮਚਿ[14]। ਰੁਧਰਨਿ ਰਜ ਰਚਿ। ਕਰਦਮ ਪਗ

---

[1]ਕੂਕੇ। [2]ਛੌਂਪ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। [3]ਮਾਨੋਂ ਤ੍ਰਿਖਾਣ ਨੇ ਤ੍ਰਿੱਖੀ (ਧਾਰ) ਨਾਲ (ਐਸੇ) ਵੱਢੇ ਕਿ ਤਨ ਨੂੰ ਸਫਾ ਚੀਰ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। [4]ਤਲਵਾਰ ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਹੈ ਜੋ ਮੇਲ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਰਹਿਬਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ [ਰੈਬਾਰੀ=ਰਹਿਬਰੀ]। [5]ਛੋਟੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵਾਲਾ। [6]ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਵੜ ਕੇ। [7]ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। [8]ਵੇਖਕੇ। [9]ਜਦੋਂ (ਤੁਰਕ ਜੋਧੇ) ਹਟਦੇ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਦੇ ਹਨ, ਤਦੋਂ...... । [10]ਤੁਸੀਂ ਕਿਤਨੇ ਲੱਖਾਂ ਹੋ ਨਰ। (ਅ) ਤੁਸੀਂ (ਅੰਦਰ) ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਆਦਮੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ। [11]ਭਾਵ ਛਾਵੀ ਕਾਹਲੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਅ) ਕੱਪੜੇ ਸੁਟਕੇ ਬੀ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ। [12]ਕੰਧ ਤੀਕ ਝਪਟਦੇ ਹਨ। [13]ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟਾਂ ਘਿਰਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। [14]ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਮੱਚਿਆ। *ਪਾ:—ਪਢੇ।

ਗਡੇ[1] । ਇਮ ਹੁਇ ਗਡ ਬਡੇ[2] ॥ ੪੮ ॥ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹੌਂ ਕਹਾਂ ਲਗ ਜੁੱਧ ਕੌ ਭਯੋ ਪ੍ਰਥਮ ਕੀ ਹੇਲ[3] । ਜੂਥ ਲੋਥ ਪਰ ਲੋਥ ਗੁਥਿ ਢੇਰ ਬਰੇ ਰਣ ਮੇਲ॥ ੪੯ ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰ ਕਾਰਮੁਕ[4] ਥਿਰੇ ਦਰੀਚੀ ਬੀਚ। ਸਰ ਖਰ ਕੀ ਬਰਖਾਂ ਕਰੀ ਅਰਿ ਸੈਂਕਰਿ ਕਰਿ ਮੀਚ ॥ ੫੦ ॥ ਤਿਮ ਹੀ ਸਿੰਘਨ ਤੁਪਕ ਗਹਿ ਗੁਲਕ ਬਰੂਦ ਬਿਹੀਨ। ਅਗਨ ਪਲੀਤੇ ਪਰ ਡੰਭੈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਕੀਨ ॥ ੫੧ ॥ ਧਰਿ ਅਚਰਜ ਉਰ ਸਰਬ ਅਰਿ ਦੁਰਗ ਹੇਰਿ ਚਹੂੰ ਓਰ। ਲੋਥਨ ਕੋ ਜਨ ਕੋਟ ਭਾ ਪਸਰਯੋ ਸ਼ੋਣਤਿ ਘੋਰ ॥ ੫੨ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਚਮਕੌਰ ਜੰਗ' ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸਟ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੬॥

੩੭. [ਚਮਕੌਰ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜੂਝਣਾਂ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਪੌਰ ਠੌਰ ਕੋ ਆਵਈਂ ਦੌਰਿ ਦੌਰਿ ਅਰਿ ਬੀਰ।ਕੋਠਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਕਾਂ ਹਤੇ ਮਦਨ ਸਿੰਘ ਧਰਿ ਧਰਿ॥੧॥ਨਰਾਜ ਛੰਦੁ॥ਦੁਹੂੰਨ ਤਾਕਿਤਾਕਿਕੈਤੁਫੰਗਠੋਕਿ ਗੋਰੀਆਂ।ਅਰੀ ਹਜ਼ਾਰ ਓਰੜੇ ਸਮੂਹ ਸੌਂਹ[5] ਛੋਰੀਆਂ। ਲਗੀ ਕਿਤੇਕ ਅੰਗ ਮਹਿਂ ਨਿਸੰਗ ਹੋਇ ਭਾਖਿਓ। 'ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਦੇਸ ਦੀਜੀਯੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੀਯ ਕਾਂਖਿਓ॥੨॥ਪਧਾਰਿ ਪੌਰ ਬਾਹਰੇ।ਸੁਦੌਰ ਜੰਗ।ਘਾਲਿ ਹੈਂ।ਕ੍ਰਿਪਾਨ।ਕਾਢ ਮਯਾਨ ਤੇ ਨਿਦਾਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਡਾਲ ਹੈਂ'।ਹਸੇ।ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਕਹਯੋ ਦਿਖਾਇ ਹਾਥ ਕੋ।'ਪ੍ਰਵੇਸ਼।ਪੰਜ ਸੈਨ।ਬੀਚ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਮਾਥ ਕੌ[6]' ॥੩॥ ਗੁਰੂ ਬਖਾਨ ਸੁਧ ਕੇ ਪਧਾਨ[7] ਦੌਨ ਸੂਰਮੇ। ਕਿਵਾਰ ਖੋਲਿ ਪੌਰ ਕੋਰ ਦੌਰਿ ਦੌਰਿ ਦੂਰ ਮੇ। ਦਿਖਾਇਬੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੋ ਬਿਸਾਲ ਜੰਗ ਘਾਲਿਓ। ਬਚਾਇ ਵਾਰ ਢਾਲ ਮਹਿਂ ਅਰੀਨ ਮਾਰਿ ਡਾਲਿਓ॥੪॥ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਸਾਲ ਓਜ ਦੀਨ[8] ਧਾਇ ਓਰ ਜਾਹਿਂ ਕੀ। ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸ਼ੋਣ ਦੇਖਿ ਭੀਰੁ ਧੀਰ ਨਾਸ਼ ਤਾਂਹਿ ਕੀ[8]। ਸਕੇ ਨ ਝਾਲ ਸਾਮੁਹੇ ਮਤੰਗ ਹੇਰਿ ਸ਼ੇਰ ਕੋ।ਕਟੈਤਿ ਅੰਗ।ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੇ ਕਰੈਤਿ ਧਾਇ ਨੇਰ ਕੋ॥੫॥ਬਿਲੋਕਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਜੇ* ਅਨਿਸ਼ਟ ਜਾਨੇਂ ਆਪਨੇ[9]। ਹਜ਼ਾਰਹੂੰ ਤੁਫੰਗ।ਛੋਰਿ ਸਿੰਘ ਓਰ ਖਾਪਨੇ[10]।ਲਗੀ ਪਚੀਸ ਤੀਸ ਅੰਗ ਅੰਗ ਫੋਰ ਦੀਨਿਓਂ। ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਭਨੰਤਿ ਦੇਵਲੋਕ ਜਾਨਿ ਕੀਨਿਓ ॥ ੬ ॥ ਪ੍ਰਭੂ

[1]ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਪੈਰ ਗਡੇ ਗਏ। [2]ਹੇਠਾਂ ਉਪਰ, ਗਿਚ ਮਿਚ। [3]ਪਹਿਲੇ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਜੋ.........। [4]ਧਨੁਖ। ਬਾਂਸ ਦਾ ਧਨੁਖ [ਸੰਸ:ਕਾਰ੍ਮੁਕ=ਵਾਂਸ,ਧਨੁਖ,(ਅ)ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦੇਣਾ]। [5]ਸਾਹਮਣਿਓਂ। [6]ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ। [7]ਜਿਹਨਾਂ ਸੁਣਕੇ ਟੁਰ ਪਏ। [8]ਲਹੂ ਦੀ ਭਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇਖਕੇ ਤਦੋਂ (ਉਹਨਾਂ) ਕਾਇਰਾਂ ਦਾ ਧੀਰਜ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਓਹ (ਸਿੱਖ) ਦੌੜੇ। [9]ਆਪਣੇ ਦੁਖਦਾਈ ਜਾਣਕੇ। [10]ਮਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲ ਤੁਫੰਗਾਂ ਛੱਡੀਆਂ। *ਪਾ:—ਕੋ।

ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੇ ਸਰਾਹਿੰ ਜੰਗ ਤਾਂਹਿ ਕੋ । 'ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਔਰ ਸਿੱਖ ਦੌਰ ਸੰਗ ਜਾਹਿ ਕੋ'। ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ,ਦਾਨ ਸਿੰਘ,ਧਜਾਨ ਸਿੰਘ ਤੀਨਹੂੰ। 'ਹਨੈਂ ਮਲੇਛ ਬਾਹਿਰੇ'ਹੁਕਮ ਭਾਖਿ ਲੀਨ ਹੂੰ[1]॥੭॥ਪਯਾਨ ਠੌਰ ਪੌਰ ਕੌਰਿ[2] ਦੌਰ ਦੌਰ ਬਾਹਿਰੇ।ਭ੍ਰਮਾਇੰ ਸਾਂਗ ਸੇਲ ਕੋ ਬਿਲੋਕਿ ਲੋਕ ਆਹਰੇ[3]। ਪਰੋਇ ਗੇਰ ਗੇਰ ਕੈ ਬਡੇਰ ਓਜ ਧਾਰਿਕੈ। ਮਨਿੰਦ ਸ਼ੇਰ ਭੀਮ ਹ੍ਵੈ ਸਮੂਹ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿਕੈ ॥੮ ॥ ਨਿਹਾਰ ਆਇ ਸਾਮੁਹੇ ਅਧੀਰ ਹਾਰਿ ਭਾਜਤੇ[4] । ਸਕੋਪ ਤੁੰਡ, ਨੈਨ ਲਾਲ ਡਾਲ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਗਾਜਤੇ[5]।ਕਿਤੇਕ ਲੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਆਨਹਾਨ ਹੇਤੁਬਾਹਤੇ[6]। ਉਛਾਲ ਪੇਰ ਛਾਲੇ ਕੇ ਬਚਾਇ ਅੰਗ ਤਾਂਹਿ ਤੇ'[7] ॥੯॥ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪਾਇ ਕੇ ਕਲਾਪ ਖਾਪਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋਂ[8] । ਫਿਰੈ ਬਿਸਾਲ ਸੈਨ ਜੰਗ ਠਾਨਤੇ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਕੋਂ[9] । ਕਿਤੇਕ ਮਾਸ ਭੂੱਖ ਖੇਦ ਧਾਰਿਓ ਮਹਾਂਨ ਹੀ। ਰਹਯੋ ਨ ਅੰਸ ਗਾਤ ਮਹਿੰ ਨ ਮਾਸ ਸ਼੍ਰੋਣਵਾਨ ਹੀ[10]॥੧੦॥ ਮਨਿੰਦ ਓਜ ਕੇਹਰੀ ਕਰੰਤਿ ਜੋ ਫਿਰੰਤਿ ਹੈਂ।ਕ੍ਰਿਪਾਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਕੀ ਜੁਝੰਤਿ ਹੀ ਤਰੰਤਿ*ਹੈਂ[11]।ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਤੁਫੰਗ ਸੰਗ ਅੰਗ ਅੰਗ ਫੋਰਤੇ[12]। ਤਊ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਾਹਤੇ ਨ ਰੰਚ ਭੂੰਡ ਮੋਰਤੇ[13] ॥੧੧॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਪੰਚ ਸਿੰਘ[14] ਗਢ ਵਹਿਰ[15] ਹ੍ਵੈ ਮਰੇ ਮਾਰ ਅਰਿ ਬ੍ਰਿੰਦ।ਅਪਰਨ ਚੌਂਪ ਬਿਲੰਦ ਭੀ'ਹਮ ਇਮ ਕਰੈਂ ਨਿਕੰਦ॥੧੨॥ ਚੌਪਈ॥ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਸਧੀਰਜ ਹੋਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇਨਿ ਲੇਨਿ ਮਹਿੰ ਜੋਈ। ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ 'ਮੈਂ ਜਾਉਂ ਇਕਾਕੀ। ਪਿਖਹੁ ਲਰਾਈ ਨਿਜ ਕਰੁਨਾ ਕੀ' ॥ ੧੩॥ ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ ਗੁਰੁ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰੇ।'ਲਰਹਿ ਲਾਖ ਸੋਂ ਇਕ ਸਿੰਘ ਸੂਰੇ।ਸਾਚ ਬਚਨ ਅਬਿ ਕਰਿ ਦਿਖਰਾਵਹੁ। ਬੇਇਮਾਨ ਗਨ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਵਹੁ' ॥੧੪॥

---

[1]'ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਮਲੇਛ ਮਾਰੀਏ' ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਹੁਕਮ ਲੀਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ। [2]ਦਰਵੱਜੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਜਾਕੇ। [3]ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। [4]ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬੇ-ਹੌਂਸਲਾ ਹੋਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [5]ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਗਜ (ਕੇ ਪੈਂਦੇ) ਹਨ। [6]ਕਈ (ਵੈਰੀ) ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈਕੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਆਕੇ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। [7](ਸਿੰਘ) ਉਛਲਕੇ ਛਾਲ ਮਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਕੇ। [8]ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। [9](ਗਿਰਦੇ) ਫਿਰ ਰਹੀ ਬਹੁਤੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। [10]ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਮਾਸ ਦੀ) ਅੰਸ ਨਹੀਂ ਰਹੀ (ਤੇ ਜੋ ਕੁਛ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ) ਮਾਸ ਲਹੂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ। [11]ਪਰ ਫੇਰ ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਬਲ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਕਿ ਜੂਝਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਲੜਕੇ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। [12](ਵੈਰੀ) ਫੋੜਦੇ ਹਨ। [13](ਸਿੰਘ) ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੇ। [14]ਦੋ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹੁਣ ਵਾਲੇ। [15]ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ। *ਪਾ:-ਤੁਰੰਤ।

ਸੁਨਤਿ ਹੁਕਮ ਕੋ ਵਹਿਰ ਸਿਧਾਰਾ। ਬਜੈ ਲੋਹ ਸੋਂ ਲੋਹ ਕਰਾਰਾ। ਦਲ ਮਲੇਛ ਕੋ ਜਲਨਿਧਿ[1] ਭਾਰਾ। ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਮਕਰ ਆਕਾਰਾ[2] ॥ ੧੫ ॥ ਬਰਯੋ ਬੀਰ ਇਤ ਉਤ ਫਿਰਿ ਤਬੈ। ਹਲਾਚਲੀ ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸਭੈ। ਹੋਲੋ ਹੋਨਿ ਤਰੰਗ ਬਿਸਾਲੇ[3]। ਸਿੰਘ ਮਕਰ[4] ਗਹਿ ਖੜਗ ਉਠਾਲੇ ॥ ੧੬ ॥ ਪਹੁੰਚਤਿ ਸਨਮੁਖ ਜਿਸੇ ਬਿਗਾਰਾ। ਅਰਧੋ ਅਰਧ ਚੀਰ ਸੋ ਡਾਰਾ। ਰਿਸਯੋ ਸਿੰਘ ਮੁਖ ਭੀਮ ਬਿਸਾਲਾ। ਸਮੁਖ ਨ ਹੋਇ ਸਕਹਿ ਜਨੁ ਕਾਲਾ[5] ॥੧੭॥ ਸੇਲੇ ਭਾਲੇ ਸਾਂਗ ਪ੍ਰਹਾਰੈ। ਤੋਮਰ ਦੀਰਘ ਰਿਸ ਧਰਿ ਮਾਰੈ। ਫਾਂਦਤਿ, ਸਭਿਨ ਬਚਾਵਤਿ ਘਾਵਤਿ। ਧਾਵਤਿ, ਕਾਟਤਿ, ਖੜਗ ਚਲਾਵਤਿ॥੧੮॥ ਜਿਤ ਦਿਸ਼ ਜਾਤਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਤੇ ਦੌਰਿ।ਰਿਪੁ ਇਤ ਉਤ ਹੁਇ ਤਜਾਗਤਿ ਠੌਰ। ਨ੍ਰਿਭੈ ਬੀਰ ਬਾਂਕੋ ਮੁਖ ਲਾਲੀ। ਸ਼ਮਸ਼ ਮੂਛ ਦ੍ਵੈ ਬੀਚ ਬਿਸਾਲੀ ॥੧੯॥ਰੂਪ ਭਯੰਕੁਰ ਜਮ ਹੈ ਮਾਨੋ। ਕਰਾਚੋਲ ਕੈ ਦੰਡ ਪਛਾਨੋ[6]। ਰਿਪੁ ਗਨ ਮਾਰਤਿ ਘਾਇਲ ਹੋਵਾ। ਬਹਯੋ ਰੁਧਰ ਬਹੁ ਹਰਖਤਿ ਜੋਵਾ ॥ ੨੦ ॥ ਭੀਗੇ ਚੀਰ ਸ਼ਰੀਰ ਸਧੀਰ। ਬਿਚਰਤਿ ਰਿਪੁ ਗਨ ਮਹਿੰ ਬਰ ਬੀਰ। ਲਸ਼ਕਰ ਮਥਯੋ ਸਿੰਧ ਸਮ ਜਬੈ। ਖ੍ਵਾਜਾ ਮਰਦ ਪੁਕਾਰਯੋ ਤਬੈ ॥ ੨੧ ॥ 'ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਤੁਮ ਕੋ ਬਲ ਹਾਰਯੋ।ਏਕ ਸਿੰਘ ਲਾਖਨ ਨਹਿੰ ਮਾਰਯੋ'।ਤੜ ਭੜ ਸ਼ਲਖ ਤੁਫੰ-ਗਨ ਕੇਰੀ।ਛੁਟੀ ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਫਿਰ ਇਕ ਬੇਰੀ॥੨੨॥ਬੀਸ ਪਚੀਸ ਲਗੀ ਤਬਿ ਆਇ। ਤੋਰਯੋ ਫੋਰਯੋ ਤਨ ਸਭਿ ਥਾਇੰ। ਖਰੋ ਮਰਯੋ ਸਨਮੁਖ ਹੀ ਗਿਰਯੋ। ਤਨਕ ਨ ਮੁਰਯੋ ਬੀਰ ਰਸ ਭਰਯੋ ॥੨੩॥ ਜੁੱਧ ਬਿਲੋਕਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਗੁਸਾਈਂ। ਨਿਜਸਿਖ ਕੀ ਕਹਿ ਅਧਿਕ ਬਡਾਈ।ਮਚਯੋ ਤੁਮਲ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਬਡੇਰਾ।ਬਰ-ਸਤਿ ਲੋਹਾ ਬਹੁ ਤਿਸ ਬੇਰਾ॥੨੪॥ਇਮ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਸੁਰਗ*ਪਿਆਨਾ। ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜ੍ਹਾਨਾ। ਲਖਯੋ ਕਿ ਜ਼ੋਰ ਮਲੇਛਨਿ ਕੀਨਾ। ਜੰਗ ਕਰਨ ਲੇ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਬੀਨਾ ॥ ੨੫ ॥ ਪੌਰ ਅਗਾਰੀ ਰਿਪੁ ਗਨ ਆਏ। ਤਿਨ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਤੂਰਨ ਧਾਏ। ਮਨਹੁੰ ਕੁਲਿੰਗਨ[7] ਗਨ ਅਵਲੋਇ। ਸ਼ਿਕਰੇ ਗਏ ਤਿਨਹੁੰ ਪਰ ਦੋਇ ॥੨੬॥ ਸਿਪਰ ਖੜਗ ਦੋਨਹੁੰ ਹਥ ਧਾਰੇ। ਜਨੁ ਮਤੰਗ ਖ਼ੂਨੀ ਦੰਤਾਰੇ[8]।ਹੇਲ ਧਕੇਲ ਪਿਛੇਲੇ ਮੇਲੇ। ਜਨੁ ਖੇਲਤਿ ਦੈਂ

---

[1]ਸਮੁੰਦ੍ਰ। [2]ਮਗਰਮੱਛ ਵਰਗਾ। [3]ਬਹੁਤੇ ਹੌਲੇ ਹੋਣੇ ਤ੍ਰੰਗ ਹਨ। [4]ਮਗਰ ਮੱਛ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਹੈ। [5]ਮਾਨੋਂ ਮੌਤ ਹੈ। [6]ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ (ਜਮ ਦਾ) ਡੰਡ ਜਾਣੋ। [7]ਚਿੜੀ [ਸੰਸ:, ਕੁਲਿੰਗ]। [8]ਮਾਨੋਂ ਖ਼ੂਨੀ ਹਾਥੀ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੇ। *ਪਾ:—ਬਿਕੁੰਠ।

ਫਾਗ ਸੁਹੇਲੇ ॥੨੭॥ ਦਲ ਮਲੇਛ ਕੋ ਬਿਸਮਯੋ ਮਨ ਮੈਂ ।–ਯਾ ਖ਼ੁਦਾਇ ! ਕਯਾ ਪੌਰਖ[1] ਇਨ ਮੈਂ । ਲੱਛਨ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਿ[2] ਇਕ ਲਰੈ । ਮਰਨ ਤ੍ਰਾਸ ਕੋ ਕਯੋਂਹੁੰ ਨ ਧਰੈ॥੨੮॥ਜਨੁ ਦ੍ਵੈ ਗ੍ਰਾਹ[3] ਹਿਲਾਵਤਿ ਜਲ ਕੋ। ਤਿਮ ਦੋਨਹੁੰ ਪੇਲਤਿ ਖਲ ਦਲ ਕੋ । ਚੀਰਤਿ ਅੰਗ ਚਲਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ । ਰਿਪੁ ਕੋ ਵਾਰ ਸਿਪਰ ਅਗਵਾਨਾ ॥ ੨੯ ॥ ਕਰਿ ਚੇਚਲਤਾ ਬੀਰ ਬਿਸਾਲੇ । ਇਤ ਉਤ ਬਿਚਰਤਿ ਬਨਿ ਮਤਵਾਲੇ।ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਅੰਬਾਰ ਲਗਾਏ।ਸਿਰ,ਧਰ[4],ਕਰ, ਪਗ ਧਰ[5] ਬਿਖਰਾਏ ॥ ੩੦ ॥ ਕਿੰਦਕ ਦੀਰਘ ਸੇ[6] ਸਿਰ ਪਰੇ । ਕਰ ਪਗ ਕਟਿਡੰਡੇ ਗਨ ਕਰੇ।ਲਰਤਿ ਬਹਾਦਰਦੋਨਹੁੰ ਅਰੇ।ਬੀਸ ਪਚੀਸਨ ਮਾਰਤਿ ਮਰੇ ॥੩੧॥ ਨਿਕਸੇ ਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਨ ਜਬਿ ਲੌ।ਰਿਪੁ ਗਨ ਕੋ ਸੰਘਾਰਹਿਂ ਤਬਿ ਲੌ।ਹੋਹਿਂ ਸ਼ਹੀਦ ਅਪਸਰਾ ਆਵੈਂ।ਕਹਿ ਕਹਿ ਸਿੰਘ ਬਿਵਾਨ ਚਢਾਵੈਂ ॥੩੨॥ਤ੍ਰਿਪਤ ਨ ਰਨ ਤੇ ਰਿਪੁ ਗਨ ਹੇਰੈਂ । ਤਜਿ ਬਿਵਾਨ ਮਾਰਹਿਂ ਤਿਸ ਬੇਰੈਂ।ਦੁੰਦਭਿ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਬਜੈਂ ਜੁਝਾਊ।ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਬੀਰਨ ਕੇ ਚਿਤਚਾਊ॥ ੩੩॥ਕਹੈਂ ਸਿੰਘ 'ਅਬਿ ਅਵਸਰ ਆਛੋ।ਮਾਰਹੁ ਗਢ ਤੇ ਬਾਹਰ ਗਾਛੋ।ਗੁਰੂ ਹਜ਼ੂਰ ਨਿਜ ਜਨਮ ਸੁਧਾਰੋ।ਖੜਗਨਿਕਾਰਹੁ ਰਿਪੁ ਗਨ ਮਾਰੋ॥੩੪॥ਇਕ ਘਟਕਾ ਮਹਿਂ ਲਾਭ ਬਿਸਾਲੇ । ਲਾਖਹੁੰ ਬਰਖ ਜਥਾ ਤਪ ਘਾਲੇ । ਪ੍ਰਿਥੀ ਦਾਨ ਅਸੁਮੇਧ ਕਰਨ ਕੋ[7] । ਤਸ ਫਲ ਗੁਰ ਢਿਗ ਜੰਗ ਲਰਨ ਕੋ॥੩੫॥ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਧੰਨ ਤਿਸ ਕੇਰਾ । ਜਨਮ ਧੰਨ ਕਰਿ ਲੀਨ ਬਡੇਰਾ । ਮਹਾਂ ਮਹਾਤਮ ਕੋ ਚਿਤ ਲਖੇ । ਗੁਰ ਤੇ ਹੁਕਮ ਲੇਤਿ ਗਢ ਬਿਖੇ ॥੩੬॥ ਵਹਿਰ ਜਾਇ ਦਸ ਬੀਸ ਪ੍ਰਹਾਰੈ । ਲਰਤਿ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜਿ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਰੈ।'ਬਰਖਤਿ ਸਰ ਗੋਰੀ ਬਹੁ ਸਾਰ। ਮਰੇ ਅੰਬਾਰ, ਹਜ਼ਾਰ ਸੁਮਾਰ[8] ॥੩੭॥ ਤਬਿ ਪੰਚਹੁੰ ਮੁਕਤੇ ਬਰ ਬੀਰ। ਈਸ਼ੁਰ ਸਿੰਘ, ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਧੀਰ। ਜਥਾ ਛੁਧਾਤੁਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿਧਾਵੈ। ਜਥਾ ਬਾਜ ਚਿਰੀਅਨ ਪਰ ਜਾਵੈ ॥ ੩੮ ॥ ਤਿਮ ਤੁਰਕਨ ਪਰ ਪੰਚਹੁੰ ਗਏ। ਸੈਨਾ ਸਿੰਧੁ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਤਿ ਭਏ। ਜਥਾ ਮੱਤ ਹਾਥੀ ਬਰਿ ਜਾਇ। ਕਰਤਿ ਕੇਲ ਜਲ ਦੀਹ ਧਕਾਇ ॥੩੯॥ਪੰਚਹੁੰ ਖੜਗ ਚਮਕਤੇ ਦਾਰੁਨ। ਲਿਪਟੇ ਰੁਧਰ ਕਰਤਿ ਰਿਪੁ ਮਾਰਨਿ । ਨਿਰਭੈ ਚਲਹਿਂ ਬੀਰ ਬਡ ਮੱਤੇ।

---

[1]ਬਲ। [2]ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੜਕੇ। [3]ਦੋ ਤੰਦੂਏ। [4]ਧੜ। [5]ਧਰਤੀ ਤੇ। [6]ਵੱਡੀਆਂ ਗੇਂਦਾਂ ਵਰਗੇ। [7]ਭਾਵ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾਨ ਤੇ ਅਸੁਮੇਧ ਯੱਗ ਦੇ ਤੁੱਲ ਫਲ ਹੈ......। [8]ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗੇ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ।

ਹਤਹਿਂ ਸੁ ਪਹੁੰਚਿ ਬੀਰ ਰਸ ਰੱਤੇ ॥੪੦॥ਜਿਮ ਪੰਚਹੁੰ ਪਾਂਡਵ ਬਲਵੰਤੇ। ਕੈਰਵਾਨ ਕੇ ਦਲ ਬਿਚਰੰਤੇ।ਮਾਰੇ ਤੁਰਕ ਅਨੇਕ ਬਿਹਾਲੇ। ਕੋ ਤਰਫਤਿ, ਕਿਹ ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਕਾਲੇ।॥੪੧॥ ਤਛਾ ਮੁੱਛ ਕਰਤੇ ਬਹੁ ਫਿਰੇ। ਓਰੜ ਭਟਨ ਬਿਖੈ ਪੁਨ ਘਿਰੇ।ਮਾਰਿ ਸੈਂਕਰੇ ਭੂਮ ਗਿਰਾਏ।ਨਿਜ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕੋ ਜੰਗ ਦਿਖਾਏ ॥ ੪੨ ॥ ਰੰਚਕ ਰੰਚਕ ਤਨ ਕਟਵਾਯੋ। ਨਹਿਂ ਪੀਛੇ ਇਕ ਪੈਰ ਹਟਾਯੋ। ਸਨਮੁਖ ਲਰਤਿ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਦੀਨੇ।ਬਿਸਮੇ ਤੁਰਕ ਪਿਖੇ ਰਣ ਕੀਨੇ[1]॥੪੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਚਮਕੌਰ ਜੰਗ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੩੭ ॥

੩੮. [ਚਮਕੌਰ ਜੰਗ-ਜਾਰੀ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਭਯੋ ਜੁੱਧ ਅਤਿਸ਼ੈ ਪ੍ਰਬਲ ਨਾਦਤਿ ਤੁਪਕ ਕਮਾਨ।ਸ਼ੂੰਕਤ ਸਰਪ ਸਮਾਨ ਸਰ ਗੁਲਕਾਂ ਲਗਿ ਭਟ ਹਾਨ ॥ ੧ ॥ ਭੁਯੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥ ਕਹਾਂ ਬੀਰ ਚਾਲੀ ਛੁਧਾਵੰਤਿ ਭਾਰੇ। ਕਹਾਂ ਏਕ ਨੌ[2] ਲਾਖ ਆਏ ਹਕਾਰੇ।ਅਭੂਤੰ ਬ੍ਰਿਤੰਤੇ ਸੁਨਯੋਂ ਦੇਵ ਜਾਲਾ[3]। ਮਿਲੇ ਏਕ ਥਾਨੰ ਅਚੰਭੈ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੨ ॥ -ਕਲੀ ਕਾਲ ਮੈਂ ਏਵ ਕੈਸੇ ਲਰੰਤੇ?ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾ ਸੂਚਿਯੰਤੇ[4]। ਅਸੰਭੇ ਮਹਾਂ ਤੇ ਅਚੰਭੈ ਬਿਲੰਦੇ। ਬਿਲੋਕੈਂ ਚਲੈਂ-ਚਾਉ ਚੀਤੇ ਉਠੰਦੇ[5] ॥ ੩ ॥ ਅਰੂਢੇ ਬਿਮਾਨੰ ਪਯਾਨੰਤਿ ਆਏ। ਜਹਾਂ ਗੈਨ ਕੋ, ਖੇਹ ਤੇ ਸੈਨ ਛਾਏ[6]। ਅਟਾਰੀ ਬਿਖੇ ਨਾਥ ਕੋ ਦੇਖਿ ਬੰਦੇ। ਲਰਾਈ ਬਿਲੋਕੈਂ:-ਪਰਯੋ ਦੀਹ ਦੂੰਦੇ[7] ॥ ੪ ॥ ਤੁਫੰਗੈਂ ਤੜਾਕੇ, ਸੜਾਕੈਂ ਕੜਾਕੈਂ[8]। ਝੜਾ ਝਾੜ ਤੇਗੇ ਝੜਾਕੈਂ ਮੜਾਕੈਂ[9]। ਹਲਾ ਹਾਲ ਹੂਲੈਂ ਹਲੈਂ ਹੇਲ ਲੋਹੇ[10]।ਲਗੇ ਸ਼੍ਰੋਣ ਲਾਲੰ ਫੁਲੇ ਢਾਕ ਸੋਹੇ[11] ॥੫॥ ਘਨੇ ਗੰਧ੍ਰਬੰ ਸਿੱਧ ਆਏ ਅਕਾਸ਼ਾ। ਥਿਰੇ ਦੇਵਤਾ

---

[1]ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਦੇਖਕੇ। [2].੧+੯=੧੦ ਲੱਖ। [3]ਜੋ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਕਿ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਸੀ। [4]ਜਣਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ। [5]ਮਹਾਨ ਅਸੰਭਵ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਅਚੰਭਾ ਹੋਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਾਉ ਉਪਜਿਆ ਕਿ ਚੱਲੋ ਦੇਖੀਏ। [6]ਜਿੱਥੇ ਸੈਨਾ ਦੀ ਗਰਦ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਛਾਦਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। [7]ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। [8]ਤੜੱਕ ਕਰਕੇ ਬੰਦੂਕ ਚਲਦੀ ਹੈ ਸੜੱਕ ਕਰਦੀ (ਗੋਲੀ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੜੱਕ (ਕਰਕੇ ਵੱਜਦ, ਹੈ)। [9]ਉਤੇ ਬਲੀ ਤੇਗੇ ਝੜਾਕ ਮੜਾਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। [ਝੜਾਕ ਤੋਂ ਭਾਵ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਠਹਿਕਣ ਤੇ ਮੜਾਕ ਤੋਂ ਢਾਲ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਠਹਿਕਣ ਦਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ]। [10]ਹਲਾਹਾਲ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਹੱਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। (ਅ) ..... ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਹਿਲ ਗਏ (ਵੈਰੀ)। [11]ਛਿੱਛਰੇ ਫੁੱਲੇ ਹੋਏ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ।

ਕ੍ਰੂਰ ਹੋਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ। ਉਡੈਂ ਗ੍ਰਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧੀ ਵਧ੍ਯੋ ਜੁੱਧ ਉੱਧੀ। ਭਿੜੇ ਭੇੜ ਜੋਧਾ
ਰਿਦੇ ਮੱਧ ਸੁੱਧੀ॥੬॥ ਬਡੇ ਕਾਂਕ ਕੰਕੈ ਕਈ ਕੂਕ ਕੂਕੈਂ।ਭਖੈਂ ਮਾਸ ਸੂਰਾਨਿ
ਕੇ ਤੀਰ ਢੂਕੈਂ। ਬਹ੍ਯੋ ਸ਼੍ਰੋਣ ਚਾਲਾ ਧਰਾ ਲਾਲ ਹੋਈ।ਕਸੁੰਭੀ ਮਨੋ ਚੂਨਰੀ
ਲੀਨਿ ਜੋਈ॥੭॥ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਆਦੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਜੈਕੈ।ਕਰੈ ਜੋਰਿ ਦੋਨੋ ਬਿਨੈ
ਭਾਖਿ ਕੈ ਕੈ। 'ਮਹਾਰਾਜ ! ਛੋਰੋ ਲਰਾਈ ਅਖਾਰਾ। ਪਿਯਾਨੋ ਕਹੂੰ ਕੋ,
ਕਰੀਜੈ ਕਿਨਾਰਾ॥੮॥ ਸਭੈ ਸਿੰਘ ਜੂਝੇ ਹਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਭਾਰੇ। ਮਰੇ ਜੁੱਧ ਬੀਰੇ
ਰਿਦੈ ਧੀਰ ਧਾਰੇ।–ਬਚੈ ਆਪਕੋ ਦੇਹਿ–ਚਾਹੈਂ ਜੁਝਾਰੇ। ਤਜੋ ਜੰਗਕੋ ਢੰਗ,
ਹੂਜੈ ਕਿਨਾਰੇ'॥ ੯ ॥ ਘਨੀ ਬੇਨਤੀ ਸ੍ਰੁਧ[1] ਸਿੱਘਾਨਿ ਕੇਰੀ। ਹਸੇ ਦੀਨ
ਦਯਾਲੰ ਭਨ੍ਯੋ ਤਾਂਹਿ ਬੇਰੀ। 'ਪਿਖੋ ਖੱਗ ਕੇਤੇ ਬਿਲਾਮੈ ਤਮਾਸ਼ਾ। ਕਰੋ
ਬੇਗ ਤੇ ਬੇਇਮਾਨੈ ਬਿਨਾਸ਼ਾ'॥ ੧੦ ॥ ਸੈਯਾ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਿਕੈ
ਨਿਕਸੇ ਤਜਿ ਪੌਰ ਕੋ ਠੌਰਹਿ ਦੌਰਿ ਅਗਾਰੀ। ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਸੁ ਕੀਰਤ ਸਿੰਘ
ਅਨੰਦ ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ ਚਲ੍ਯੋ ਬਲਿ ਭਾਰੀ। ਲਾਲ ਜੁ ਸਿੰਘ ਸੁ ਕੇਸਰਾ ਸਿੰਘ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਲਹੇ ਫਲ ਚਾਰੀ[2]।–ਨਾ ਅਸ ਔਸਰ ਹਾਥ ਪਰੈ ਪੁਨ ਜੇ
ਹੁਇ ਸੰਮਤ ਬੈਸ ਹਜ਼ਾਰੀ[3]–॥ ੧੧ ॥ ਹੇਲ ਕੋ ਮੇਲਤਿ ਨੇਰ ਕਰ੍ਯੋ ਰਿਪੁ
ਪੌਰ ਕੇ ਠੌਰ ਕੋ ਜੇ ਗਨ ਆਇ।ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਰੇ ਤਬਿ ਸਿੰਘ ਤਛਾਮੁਛਿ
ਕੈ ਪੁਨ ਦੂਰ ਹਟਾਇ। ਫਾਂਧਤਿ ਜਾਤਿ ਪਹੂੰਚਿਕੈ ਬਾਹਰ ਬੀਰ ਸਰੀਰ ਕੋ
ਦੇਤਿ ਗਿਰਾਇ। ਹੋਤ ਖਰੋ ਅਰਿ ਜੋ ਅਰਿ ਕੈ, ਨਹਿੰ ਜੀਵਤਿ, ਮਾਤ ਮਨੋਂ
ਨਹਿੰ ਜਾਇ[4]॥੧੨॥ ਕਯਾ ਬਰਨੋਂ ਰਣ ਕੋ ਤਿਨ ਸਿੰਘਨਿ, ਸਿੰਘਨਿ ਜ੍ਯੋਂ
ਭਭਕਾਰ ਪਰੇ। ਸੈਂਕਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਕੋ ਤਨ ਗਾਰ, ਮਿਲੇ ਚਹੁੰ ਓਰਤੇ, ਬੀਚ
ਘਿਰੇ[5]।ਇਕਨਕੋ ਝਝਕੈਂ ਉਝਕੈਂ[6] ਅਰੁ ਇਕਨ ਕੇ ਹਤਿ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰੇ। ਸ਼੍ਰੀ
ਗੁਰ ਕੋ ਨਿਜ ਓਜ ਲਖਾਇ ਲਗੇ ਬਹੁ ਘਾਇਸੁ ਸ਼੍ਰੋਣਝਰੇ[7]॥੧੩॥ ਸੇਲਨਿ,
ਸਾਂਗਨਿ, ਤੋਮਰ, ਤੀਰਨਿ ਬੇਧਿ ਲਿਏ ਇਕਬਾਰ ਗਿਰੇ। ਪ੍ਰਾਨ ਕੌ ਤਯਾ-
ਗਤਿ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਜਾਗਤਿ, ਬੀਰਤਾ ਪਾਗਤਿ ਰੰਗ ਖਰੇ। ਮਾਰਨ ਚਾਹਤਿ,
ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਗਾਹਤਿ, ਜੁੱਧ ਉਮਾਹਤਿ ਸਿੰਘ ਮਰੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਛੋਰਤਿ ਤੀਰ ਤਰਾ

---

[1]ਸੁਣਕੇ। [2]ਚਾਰੋਂ ਫਲ ਲੈਣ ਨੂੰ। [3]ਭਾਵ ਓਹ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਹੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰਾ ਹੋਵੇ ਐਸਾ ਸਮਾਂ ਫੇਰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। [4]ਜੋ ਵੈਰੀ ਅੜਕੇ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ (ਐਉਂ) ਨਹੀਂ ਜੀਉਂਦੇ ਭਾਵ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਮਾਂ ਨੇ ਜਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। [5]ਭਾਵ ਵੈਰੀਆਂ ਵਿਚ ਘਿਰ ਗਏ। [6]ਬਾੜਿਆਂ ਉਛਲਦੇ। (ਅ)ਹਲੂਣਕੇ ਪਰੇ ਸਿਟਦੇ ਹਨ। [7]ਵੱਗਦਾ ਹੈ।

ਤਰ ਜੋ ਤਰ ਆਵਤਿ[1] ਪ੍ਰਾਨ ਹਰੇ*॥੧੪॥ਨਾਹਰ ਖਾਨ ਕਰਯੋ ਰਣ ਜ਼ਾਹਰ ਸਿੰਘਨਿ ਮਾਰਿ ਕੈ ਹੋਯੋ ਅਗਾਰੀ। ਪਾਇਨ ਕੀ ਕਰਿ ਚੰਚਲਤਾ ਚਹਿ -ਕੋਟ ਕੀ ਭੀਤ ਕੇ ਜਾਉਂ ਮਝਾਰੀ-। ਆਪਨੀ ਭੂਰ ਬਹਾਦਰੀ ਕੋ ਦਿਖਰਾਵਤਿ ਹੈ ਕਰਿ ਕੌਤਕ ਭਾਰੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਤਬਿ ਡੀਠ ਪਰਯੋ ਕਰਿ ਤੂਰਨਤਾ ਖਰ ਤੀਰ ਸੰਚਾਰੀ[2] ॥੧੫॥ ਮਜਾਨ ਬਿਹੀਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਚਾਵਤਿ ਦੂਸਰ ਪਾਨ ਮਹਿਂ ਢਾਲ ਸੰਭਾਰੇ। ਦੌਰਤਿ ਏਕ ਦਿਵਾਰ ਤਜੀ ਗਢਹੂ ਕੀ ਦਿਵਾਰਕੋ ਜਾਤਿ ਨਿਹਾਰੇ। ਕਾਨ ਲੌਂ ਤਾਨਿਕੈ ਬਾਨ ਤਜਯੋ ਸੁ ਅਚਾਨਕ ਜਾਇ ਲਗਯੋ ਹੁਇ ਪਾਰੇ। ਜਯੋਂ ਉਡਿ ਕੈ ਬਡ ਸਰਪ ਗਯੋ ਬਰਮੀ ਬਰਿਕੈ ਨਹਿਂ ਅੰਗ ਦਿਖਾਰੇ ॥ ੧੬ ॥ ਤੀਛਨ ਭੀਛਨ ਛੋਰਯੋ ਨਿਰੀਛਤਿ[3] ਛਾਲ ਉਛਾਲਤਿ ਕੀ ਲਗਿ ਛਾਤੀ[4]।ਪਾਇ ਪਸਾਰ ਪਰਯੋ ਤਬਿਹੂ ਕਰ ਮਹਿਂਰਹਿ-ਗੀ ਕਰਵਾਰ ਕੰਪਾਤੀ। ਪਾਰ ਪਰਯੋ ਸਰ, ਸ਼ੂਕ ਗਡਯੋ ਧਰ, ਯੌਂ ਉਥਲਯੋ ਉਪਮਾ ਉਪਜਾਤੀ[5]। ਬਾਯੁ ਸੁ ਬੇਗ ਬਿਸਾਲ ਬਹਯੋ ਤਰੁ ਤੇ ਛਿੰਨ ਮੂਲ ਧਰਾ ਪੈ ਪਪਾਤੀ[6] ॥ ੧੭ ॥ ਮੁਗਲੇ ਜੁ ਪਠਾਨ ਬਿਲੋਕਤਿ ਥੇ ਭਯ ਪਾਇ ਮਹਾਂ ਦਬਕੇ ਪਿਛਵਾਈ। ਮਰਦੂਦਹਿ ਖ੍ਵਾਜ[7] ਦਿਵਾਰ ਕੇ ਸਾਯੋ ਮਹਿਂ ਬੈਠਿ ਰਹਯੋ ਤਨ ਨਾ ਉਕਸਾਈ[8]। ਭਟ ਔਰ ਭਿ ਹੇਰਿ ਹਿਰਾਨ ਭਏ ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਨ ਹਨਯੋ ਸਰ ਆਈ। ਗਨ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਹਨੈਂ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਪੈਰ ਨ ਘਾਲਤਿ ਹੈਂ ਅਗਵਾਈ॥੧੮॥[9]ਖ੍ਵਾਜਾ ਦੁਰਯੋ ਲਖਿਕੈ ਗਤਿ ਤਾਂਹਿ ਹੁਇ ਗ਼ੈਰਤ ਖਾਨ ਕਰੀ ਚਪਲਾਈ। ਕੋਟ ਦਿਵਾਰਕੋ ਆਵਨ ਲਾਗ ਪਰਯੋ ਜਹਿਂ ਨਾਹਰਖਾਂ ਅਗਵਾਈ[9]।ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਡੀਠ ਪਰਯੋ ਤਬਿਹੂੰਤਤਕਾਲ ਹੀਤੀਰ ਲੈ

[1]ਜੋ(ਬਾਨ ਦੀ ਮਾਰ) ਹੇਠ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। [2]ਭਾਵ ਚਿੱਲੇ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ ਤਿੱਖਾ ਤੀਰ। [3]ਵੇਖਦਿਆਂ। [4]ਉੱਛਲਦੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਲਗਿਆ। [5]ਭਾਵ ਉਪਮਾ ਐਉਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਡਿੱਗਣ ਦੀ:- [6]ਮਾਨੋਵਡੇ ਵੇਗ ਦੀ ਵਾਯੂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿੱਛ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਟੁੱਟਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। [7]ਖ੍ਵਾਜਾ ਮਰਦ। [8]ਹਿਲਾਯਾ ਨਾ। [9](ਇਕ ਹੋਰ) ਖਾਨ ਖ੍ਵਾਜੇ ਨੂੰ ਛੁਪਿਆ ਦੇਖਕੇ ਤੇ (ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਦੀ) ਗਤ ਹੋਈ ਵੇਖਕੇ ਅਣਖ ਵਿਚ ਆਕੇ, ਚਲਾਕੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਕੰਧ ਪਾਸ ਜਿਥੇ ਅੱਗੇ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਪਿਆ ਸੀ ਆਵਨ ਲੱਗਾ [ਅ:, ਗੈਰਤ=ਅਣਖ]। (ਅ) ਗ਼ੈਰਤ ਖਾਂ ਨਾਮੇ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਕੀਤੀ।

*ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਰੋਂ ਤੀਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵੈਰੀ ਦੂਰ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦ ਕੋਈ ਦਿਲ ਚਲੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਕਿਲੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਕੰਧਾਂ ਪਾਸ ਆ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਸਿੰਘ ਨਿਕਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਤੋਂ ਤੀਰ ਚੱਲਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਕਾਰੀ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਦਲ ਇਕ ਦਮ ਆਕੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਐਉਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸ਼ਖਸੀ ਜੁੱਧ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜੇਹ ਧਸਾਈ। ਐਂਚਤਿ ਛੋਰਿ ਦਯੋ ਸਰ ਘੋਰ ਗਯੋ ਅਰਿ ਓਰ ਦਯੋ ਉਥ-
ਲਾਈ॥੧੯॥ਦ੍ਵੈ ਸਰਦਾਰ ਹਤੇ ਜਬਿ ਯੌਂ ਤਬਿ ਸਾਧ੍ਯੋ ਦਿਵਾਰ ਕੋ ਤ੍ਯਾਗਤਿ
ਨਾਂਹੀ।ਕਾਇਰ ਹ੍ਵੈ ਥਿਰ ਹੋਤਿ ਭੁਏ ਨਹਿਂ ਆਇ ਸਕੈ ਸੁ ਮਦਾਨ ਕੇ ਮਾਂਹੀ।
ਔਰ ਦਿਸ਼ਾ ਗਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਬਿਲੋਕਤਿ ਬਾਨਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਤਜਿ ਤਾਂਹੀ।
ਬੇਧਤਿ ਪੰਚਹਿਂ ਸਾਤ ਕਿ ਨੌ ਦਸ ਮਾਰ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਕੋ ਬਿਨਸਾਹੀਂ ॥ ੨੦ ॥
ਕੇਤਿਕ ਸਿੰਘ ਮਰੇ ਲਰਿ ਬਾਹਰ ਜ਼ਾਹਰ ਜੰਗ ਦਿਖਾਇ ਉਦਾਰੇ। ਕੇਤਿਕ
ਅੰਤਰ ਬੀਰ ਨਿਰੰਤਰ ਜੂਝਤਿ ਹੈਂ ਸਰ ਬ੍ਰਿੰਦਨਿ ਮਾਰੇ। ਛੋਰਤਿ ਗੋਰੀ
ਲਗੈ ਰਿਪੁ ਓਰੀ ਸਰੀਰਨਿ ਫੋਰਿ ਜ਼ਿਮੀਂ ਪਰ ਡਾਰੇ। ਹੇਲ ਕੋ ਪਾਵਤਿ
ਆਵਤਿ ਧਾਵਤਿ ਪ੍ਰਾਨ ਗਵਾਵਤਿ ਪੁੰਜ ਜੁਝਾਰੇ ॥੨੧॥ ਦੇਖਿ ਮਿਲੇ ਉਮ-
ਰਾਵ ਕਹੈਂ 'ਸਭਿ ਹੀ ਇਕ ਬਾਰ ਕਰੋ ਬਡ ਹੇਲਾ। ਕੂਦ ਪਰੋ ਗਢ ਅੰਤਰ
ਸੰਮੁਖ ਲਾਖਨ ਕੋ ਕਿਮ ਊਪਰ ਝੇਲਾ। ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਗਹਿ ਲੀਜਹਿ
ਕੀਜਹਿ ਓਜ ਭਲੋ ਅਬਿ ਬੇਲਾ। ਜੰਗ ਕੋ ਅੰਤ ਕਰੋ ਚਲਿ ਸ਼ਾਹੁ ਪੈ ਲੈ
ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਕੋ ਹੂਜੈ ਸੁਹੇਲਾ[1]'॥੨੨॥ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਘਿਰੇ ਬਹੁ ਬੋਲ
ਪਰੇ ਕਰਿ ਹੇਲ ਬਿਸਾਲਾ। ਹੋਤਿ ਕੁਲਾਹਲ ਬੀਰ ਚਲਾਚਲ ਲਾਖੋਂ ਹਲਾ
ਹਲ[2]ਕੂਕ ਕਰਾਲਾ। ਛੂਟਿ ਤੁਫੰਗ ਤੜਾਭੜ ਮਾਚਤਿ ਰਾਚਤਿ ਸ਼ੋਣ ਫਿਰੇ
ਅਲਬਾਲਾ। ਘਾਇਲ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰਿ ਭੂਮ ਪਰੇ ਤਰਫੈਂ ਤਨ ਲੋਟਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ
ਕਾਲਾ॥੨੩॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਿਲੋਕਤਿ ਰੋਕਤਿ ਸ਼ੋਕ ਦੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ
ਕੋ।ਬਾਨ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਹਾਰਤਿ ਹੈਂ ਵਧਿ ਆਗੇ ਜੁ ਆਵਤਿਦੈਂ ਹਨਿ ਕੋ।ਲੋਥਨ
ਪੋਥਨ ਫੇਰ ਗਏ ਲਗਿ ਊਪਰ ਨੀਚੇ ਪਰੇ ਤਨ ਕੋ। ਜਯੋਂ ਗਿਰ ਸ਼੍ਰਿੰਗ
ਸ਼੍ਰਵੈਂ ਜਲ[3] ਕੋ ਤਿਮ ਸ਼੍ਰੋਨ ਚਲ੍ਯੋ ਸ਼ਵ ਫੇਰਨਿ ਕੋ[4] ॥੨੪॥ ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥
ਸਰੈ ਸੰਗ ਸੂਰੇ[5]।ਕਰੇ ਮਾਰਿ ਦੂਰੇ।ਥਿਰੇ ਓਟ ਲੈ ਕੈ।ਮਹਾਂ ਤ੍ਰਾਸ ਖੈ ਕੈ॥੨੫॥
ਨਹੀਂ ਓਤਸਾਹੇ। ਰਿਦੇ ਗਰਬ ਢਾਹੇ। ਬਿਚਾਰੀ–ਅਸੰਭੈ। ਮਹਾਨੈ ਅਚੰਭੈ ॥
੨੬ ॥ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ। ਅੰਬਾਰੈ ਨਿਹਾਰੈਂ। ਲਰੈਂ ਬਾਰ ਥੋਰੀ। ਮਚੀ ਮਾਰ
ਘੋਰੀ ॥ ੨੭ ॥ਰਿਪੂ ਬੀਚ ਚਾਲੀ[6]। ਛੁਧਾ ਤੇ ਬਿਹਾਲੀ–। ਮਿਲੇ ਪਾਸ
ਖ੍ਵਾਜੇ। ਕਿਤੇ ਸੈਲ ਰਾਜੇ॥ ੨੮॥ ਤਬੈ ਸਿੰਘ ਔਰੇ। ਰਿਸੇ ਪੌਰ ਠੌਰੇ। ਚਲੇ
ਬਾਜ ਦੌਰੇ। ਭਏ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਹੌਰੇ ॥ ੨੯ ॥ ਜਹਾਂ ਠੌਰ ਧਾਵੈਂ। ਤੁਫੰਗੈਂ ਚਲਾਵੈਂ।

[1]ਸੁਖੀ। [2]ਹਲਾ ਹਲੀ। [3]ਜਲ ਚੋਂਦਾ ਹੈ। [4]ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ। [5]ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ।
[6]ਵੈਰੀਆਂ (ਦੇ ਘੇਰੇ) ਵਿਚ (ਕੇਵਲ) ਚਾਲੀ (ਸਨ)।

ਕਿਲੇ ਕੋ ਤਕਾਵੈਂ । ਚਵੈਂ ਹਾਥ ਪਾਵੈਂ ॥੩੦॥ ਤਹਾਂ ਕੋ ਪਯਾਨੇ। ਨਿਕਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨੇਂ। ਬਨੇ ਸਾਵਧਾਨੇ। ਬਿਲੋਕੇ ਰਿਸਾਨੇ ॥ ੩੧ ॥ ਪਰੇ ਬੀਰ ਧਾਈ। ਨਹੀਂ ਸ਼ੰਕ ਪਾਈ। ਬਡੀ ਧੂਮ ਘਾਲੀ। ਪਰੀ ਹਾਲ ਚਾਲੀ ॥ ੩੨॥ ਕਰਾ-ਚੋਲ ਬਾਹੇ। ਕਟੇ ਅੰਗ ਲਾਹੇ। ਤਤੈਕਾਲ ਡਿੱਗੇ।ਘਨੇ ਸ਼੍ਰੋਣ ਭਿੱਗੇ ॥੩੩॥ ਜਿਤੇ[1] ਦੌਰਿ ਜਾਵੈਂ।ਤਿਤੇ ਭਾਗ ਧਾਵੈਂ।ਅਰੈਂ ਅੱਗ੍ਰ ਨਾਂਹੀ।ਮਿਲੇ ਪੀਠਜਾਂਹੀ[2] ॥ ੩੪ ॥ ਲਿਏ ਸੇਲ ਭਾਲੇ। ਹਨੈਂ ਆਨਿ ਜਾਲੇ। ਕਿਧੌਂ ਤਾਕਿ ਗੋਰੀ। ਤਜੈਂ ਸਿੰਘ ਓਰੀ॥੩੫॥ਰਹੈਂ ਦੂਰ ਠਾਢੇ।ਨ ਹ੍ਵੈਂ ਤੀਰ ਗਾਢੇ[3]।ਮਹਾਂ ਤੇਜਵੰਤੇ। ਬਿਲੋਕੈਂ ਲਰੰਤੇ ॥੩੬॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਘਮਸਾਨ ਕਰਿ ਤਜਿ ਗਢ ਬਾਹਰ ਆਇ। ਲਰੈਂ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ ਤੁਰਕ ਗਨ ਮਰੈਂ ਸਿੰਘ ਰਣ ਥਾਇੰ ॥੩੭॥ ਅਰਧ ਸਿੰਘ ਪਹੁੰਚੇ ਸੁਰਗ ਅਰਧ ਗੁਰੂ ਕੇ ਤੀਰ। ਉਭੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਸ ਬੀਰ ਮਹਿਂ ਚਹੈਂ ਲਰਨ ਬਰ ਬੀਰ ॥ ੩੮ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸਟਮ ਰੁਤੇ 'ਚਮਕੌਰ ਜੰਗ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੩੮ ॥

੩੯. [ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਯੁੱਧ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਬਰ ਪਿਖਿ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਬ੍ਰਿਤੰਤ। ਚਹ੍ਯੋ ਆਪ ਨਿਕਸਨ ਤਬੈ ਗੁਰ ਕੋ ਸੁਤ ਬਲਵੰਤ ॥ ੧॥ ਸਾਬਾਸ ਛੰਦ ॥ ਮਨਹਿ ਬਿਚਾ-ਰਹਿ।-ਤੁਰਕ ਬਿਦਾਰਹਿਂ। ਥਿਰਹਿਂ ਨ ਅੰਤਰ[4]। ਲਰਹਿਂ ਨਿਰੰਤਰ- ॥੨॥ ਤਬਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੀਰਹਿ[5]। ਪਹੁੰਚਿ ਸਧੀਰਹਿ। ਸਤਿਗੁਰ ਨੰਦਨ। ਕਰਿ ਅਭਿਬੰਦਨ ॥ ੩ ॥ ਰਹਿ ਕਰ ਜੋਰਹਿ[6]। ਪਿਤਹਿ ਨਿਹੋਰਹਿ। ਸੁਤ ਦਿਸ਼ ਨੈਨਹਿ। ਕਰਿ, ਕਹਿ ਬੈਨਹਿਂ[7] ॥ ੪। 'ਕਿਮ ਅਭਿਲਾਖਹੁ ? ਸਚ ਬਚ ਭਾਖਹੁ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬੀਰਹਿ। ਕਹਿ ਧਰਿ ਧੀਰਹਿ[8] ॥ ੫ ॥ 'ਨਿਜ ਕੁਲ ਰੀਤਹਿ।ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰੀਤਹਿ। ਅਬਹਿ ਸਮੈਂ ਸ਼ੁਭ। ਲਖਿ[9] ਮਨ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੁ ! ॥ ੬ ॥-ਧਰਮ ਨਿਬਾਹਹੁ-। ਮੁਖ ਫੁਰਮਾਯਹੁ[10]। ਤੁਰਕ ਸਮੂਹਨਿ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੂਹਨਿ[11]॥੭॥ ਕਰਹੁੰ ਹਟਾਵਨ।ਗਤਿ ਰਣਥਾਵਨ[12]'।ਸੁਨਿ ਬਿਕਸੇ ਗੁਰ। ਕਹਹਿਂ 'ਭਲੇ ਉਰ ॥੮॥ ਹਤਿ ਤੁਰਕਾਨਹਿਂ। ਕਰਿ ਘਮਸਾਨਹਿ[13]।

---

[1]ਜਿਸ ਪਾਸੇ। [2]ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ਤੁਰਕ ਪਿੱਠ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [3]ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਕੜੇ ਹੋਕੇ। [4](ਹੁਣ) ਅੰਦਰ ਨਾ ਠਹਿਰੀਏ। [5]ਪਾਸ। [6]ਹੱਥ ਜੋੜ(ਖਲੋ)ਰਹਿਆ। [7]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ। [8]ਭਾਵ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜੀ ਨੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। [9]ਜਾਣਕੇ। [10]ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖੋਂ ਫੁਰਮਾ ਦਿਓ (ਕਿ ਤੂੰ) ਜੁੱਧ ਧਰਮ ਯਾ ਖੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਨਿਬਾਹ ਭਾਵ ਜੰਗ ਲਈ ਆਗਯਾ ਬਖਸ਼ੋ। [11]ਹੱਲੇ। [12]ਯੁੱਧ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਜਾਕੇ। [13]ਜੰਗ ਕਰਕੇ।

ਸ਼ੁਭ ਪਦ ਪਾਵਹੁ । ਮਮ ਮਨ ਭਾਵਹੁ ॥੯॥ ਸੁਜਸੁ ਬਿਥਾਰਹੁ । ਅਰਿ ਗਨ ਮਾਰਹੁ । ਸਿਖ ਲਿਹੁ ਸੰਗਹਿ । ਹਿਤ ਅਤਿ ਜੰਗਹਿ ॥੧੦॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਦਾ ਧਰਮ ਛੱਤ੍ਰੀਨਿ ਕੋ ਚਲਯੋ ਸਨਾਤਨ ਆਇ । ਤੁਝ ਸਮ ਬਧ ਅਭਿਮੰਨ੍ਯੁ ਕੀ ਲਰਯੋ ਜਗਤ ਜਸ ਗਾਇ* ॥ ੧੧ ॥ ਸਨਮੁਖ ਰਨ ਮਾਰਨ ਮਰਨ, ਅਰਿਨ ਪੀਠ ਨਹਿਂ ਦੇਨ।ਸ਼ੁਭ ਪਦ ਕੋ ਪਰਲੋਕ ਮਹਿਂ ਅਵਨੀ ਮਹਿਂ ਜਸ ਲੇਨ' ॥ ੧੨ ॥ ਨਰਾਜਛੰਦ ॥ ਬਲੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਖੰਗ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈ । ਬਿਭੀਖਣੈ ਨਿਰੀਖਣੈ ਸੁ ਤੀਖਣੈ ਖਤੰਗ ਹੈਂ[1]।ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹੇਮ ਮੁਸ਼ਟ ਸੋਂ ਕੁਦੰਡ[2] ਲੈ ਕਠੋਰ ਕੋ । ਧਰੇ ਸਮੂਹ ਆਯੁਧਾਨਿ ਦੀਰਘਾਇ ਘੋਰ ਕੋ[3] ॥ ੧੩॥ਦਈ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਦੱਛਨਾ ਸੁ ਬੰਦਨਾਹਿ ਠਾਨਿਕੈ[4] । ਅਨੰਦ ਤੇ ਬਿਲੰਦ ਨੈਨ ਭੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਮਾਨਿ ਕੈ[5]।ਚਲਯੋਸੁ ਪੌਰ ਠੌਰਕੋ ਜਥਾ ਮ੍ਰਿਗਿੰਦ[6]ਭੇ ਬਿਨਾ। ਪ੍ਰਬੀਰ[7] ਸੰਗ ਪੰਚ ਭੇ ਰਜ਼ਾਇ ਮਾਨਿ ਕੈ ਮਨਾ ॥੧੪॥ਸੈਯਾ॥ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਧਰੇ ਸਭਿ ਆਯੁਧ ਜਾਤਿ ਜਿਸੀ ਰਜਪੂਤ ਭਲੇਰੀ । ਖਾਸ ਮੁਸਾਹਿਬ ਦਾਸ ਗੁਰੂ ਕੋ ਪਾਸ ਰਹੈ ਨਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਹੇਰੀ।ਬੋਲਨਿ ਕੇਰ ਬਿਲਾਸ ਕਰੈਂ ਜਿਹ ਸੰਗ ਸਦਾ ਕਰੁਨਾ ਬਹੁਤੇਰੀ । ਆਇਸੁ ਲੇ ਹਿਤ ਸੰਘਰ ਕੇ ਮਨ ਹੋਇ ਅਨੰਦ ਚਲਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਰ ਨੰਦਨ ਸੰਗ ਅਨੰਦਤਿ ਅੰਗ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਚਲਯੋ ਭਟ ਭਾਰੀ।ਜਿਮ ਆਵਤਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਮਲੇਛ ਚਲੇ,ਤਿਨ ਸੰਮੁਖ ਰੋਕ ਬਿਲੋਕਅਗਾਰੀ।ਸਰ ਤੋਮਰਛੋਰਿ ਤੁਰੰਗਨ ਤੂਰਨ ਗੇਰਿ ਦੜਾ ਦੜ ਭੂਮ ਮਝਾਰੀ।ਮੁਖਬੋਲਤਿ ਸ਼੍ਰੀਗੁਰਦੇਵ ਫਤੇ ਕਹੁ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਹੀਨ ਲਏ ਅਰਿ ਮਾਰੀ ॥੧੬॥ਦੋਹਰਾ॥ ਧਯਾਨ ਸਿੰਘ ਉਰ ਧਯਾਨ ਗੁਰ ਬਰਯੋ ਅਰਿਨਿ ਮਹਿਂ ਦੌਰਿ । ਠੌਰ ਠੌਰ ਹਲਚਲ ਪਰੀ ਗੁਰ ਸੁਤ ਤੇ ਬਡ ਰੌਰ ॥੧੭॥ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਤੁਰੰਗ ਲੈ ਨਹਿਂ ਬਰੂਦ ਗੁਲਕਾ ਨਾਤੋੜਾ ਮੋੜਿ ਕਲਾ ਜੜਯੋ ਦਸਤ

---

[1]ਭਯਾਨਕ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ) ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [2]ਧਨੁਖ। [3](ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਿ) ਬੜੇ ਅਤੇ ਭਯਾਨਕ ਹੈਨ।(ਅ)ਦੀਰਘ+ਘਾਯ=ਡੂੰਘਾ ਘਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ। [4]ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ। [5]ਵੱਡੇ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਨੇਤ੍ਰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਏ। (ਅ) ਪ੍ਰਫੁਲਤ+ਮਾਨਕੇ=ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋਏ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਏ। [6]ਸ਼ੇਰ। [7]ਭਾਰੀ ਸੂਰਮੇ। *ਕਵਿ ਜੀ ਦੀ ਵਾਕਫੀ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਹਿੰਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵੇਲੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਮਸਾਲਾ ਲੱਭਦੇ ਹਨ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵ ਖਿੱਚਣੇਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ। ਅਭਮੰਨ੍ਯੂ ਅਰਜਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਵਾਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਤਿ ਬੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਮਰਿਆ ਸੀ।

ਰਵਾਂ ਕਰਿ ਪਾਨ[੧] ॥ ੧੮ ॥ ਤਕਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੇ ਗ਼ਾਤ ਕੋ ਤੂਰਨ ਕਲਾ ਝੁਕਾਇ। ਡੰਭੈ ਪਲੀਤਾ ਧੁਖਤਿ ਹੈ ਮਾਰਤਿ ਦੇਰ ਨ ਲਾਇ ॥੧੯ ॥ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਰ ਬੀਰ ਬਡ ਕਰਿ ਬਹਾਦਰੀ ਭੂਰ। ਇਤ ਉਤ ਹਨੈ ਮਲੇਛ ਗਨ ਸੂਰ ਗ਼ਰੂਰਨਿ ਦੂਰ[੨]॥੨੦॥ ਛਪਯਛੰਦ ॥ ਗੁਰ ਸੁਤ ਉਰ ਮਹਿ ਕ੍ਰੁਪਤਿ, ਕ੍ਰੁ-ਪਤਿ ਬਹੁ ਹਨਿ ਕਰਿ ਡਾਰੇ[੩]।ਐਂਚਤਿ ਨਿਠੁਰ ਕਮਾਨ ਮਾਨ ਖਾਨਨ ਨਿ-ਰਵਾਰੇ।ਗਿਰਤੇ ਬੀਰ ਤੁਰੰਗ[੪] ਰੰਗ ਸ਼੍ਰੋਣਤਿ ਜਿਨਕੇਰਾ।ਤੀਛਨਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾ-ਰ ਹਾਰਦੇ ਤ੍ਰਾਸ ਬਡੇਰਾ। ਰਿਪੁ ਸਿਪਰ ਜੇਹ ਬਖਤਰ ਕਵਚਪੇਟੀ ਆਦਿਕ ਫੋਰ ਕਰਿਹਤਿ ਪ੍ਰਾਨਹਰੀਫਨ ਕੇ[੫]ਤੁਰਤਪਾਰ ਪਰਤਿ,ਗਡਿਧਰਨਸਰ[੬]॥ ੨੧॥ਰੁੱਦ੍ਰ ਰੂਪ ਤੇ ਰੁਦ੍ਰ ਸੰਗ ਪ੍ਰਥਮਾਦਿ ਲਿਯੇ ਗਣ[੭]।ਬੀਰ ਬਵੰਜਾ ਮੁਦਤਿ ਜੋਗਣੀ ਜੰਗ ਭੂਤ ਗਣ। ਹੜਹੜ ਹਸ ਹੜ[੮] ਉਠਤਿ ਲੁਠਤਿ[੯] ਘਾਇਲ ਤੜਫੰਤੇ।ਫਿਰੈਂ ਭੂਤ ਬੈਤਾਲ ਤਾਲ ਤਾੜੀਨ[੧੦]ਬਜੰਤੇ।ਬਡ ਕਾਕ ਕੰਕ ਕੀ ਕੂਕਹੈ ਆਮਿਖਭਖਿ ਸ਼੍ਰੋਣਤਿ ਪਿਯਤਿ। ਰਣ ਖੇਤ ਭਰਯੋ ਡਾਕਨਡਿਗਰ[੧੧] ਡਕਰਾਵਤਿ[੧੨]ਤ੍ਰਿਪਤੈ[੧੩]ਬਿਯਤ[੧੪]॥੨੨॥ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤਸਿੰਘਬੀਰਧੀਰ ਧਰਿ ਤੀਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇਂ।ਕੌਤਕ ਹੋਤਿ ਉਦੋਤਿ ਆਇ ਨਭਦੇਵ ਨਿਹਾਰੇਂ। ਹੁਇਪਦਾਂ-ਤਿ ਅਸਵਾਰ ਤਿਨੈ ਹਤਿ ਤੂਰਨਡਾਰੇਂ।ਇਮ ਪਠਾਨਅਰਿ ਮੁਗ਼ਲਪਰੇਜਨੁ ਪੁੰਜ ਮੁਨਾਰੇ। ਰਣਖੇਤ ਭਯੋ ਦਾਰੁਣ ਮਹਾਂ ਲੋਥਨ ਪਰ ਲੋਥੈਂ ਗਿਰੀ।ਬਹੁ ਘਾਵਨ ਤੇ ਭਕ ਭਕ ਰੁਧਰ ਹੁਇ ਸਰਿਤਾ ਤਬਿ ਚਲਿ ਪਰੀ ॥੨੩ ॥ 'ਯਾ ਖ਼ੁਦਾਇ ਬਡ ਅਜਬ ਵਹਿਰ ਕੇ ਮਰਤਿ ਹਜ਼ਾਰੇ।ਗਿਰਹਿੰ ਦੜਾਦੜ ਤੁਰਕ ਅਲਪ ਸਿੰਘਨਿ ਕਰਿ ਮਾਰੇ। ਬੀਤੇ ਕੇਤਿਕ ਜਾਮ ਮਰਤਿ ਨਹਿੰ ਮਿਲਤਿ, ਨ ਹਾਰਤ[੧੫]। ਵਧਿ ਲਸ਼ਕਰ ਮਹਿੰ ਆਇ ਏਕ ਇਕ ਲਰਤਿ ਸੁਮਾਰਤਿ'।

---

[੧]ਹਥ ਨਾਲ ਦਸਤਰਵਾਂ ਕਰਕੇ।[੨]ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਗ਼ਰੂਰ (ਹੰਕਾਰ) ਦੂਰ ਕੀਤਾ।[੩]ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕੁਪੱਤੇ ਵੈਰੀ ਮਾਰ ਡਾਲੇ।[੪]ਡਿਗਦੇ ਹਨ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਘੋੜੇ ਯਾ ਘੋੜੇ ਤੋਂ। [੫]ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ। [੬]ਫਿਰ ਤੀਰ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਗੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [੭]ਭਯਾਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪ੍ਰਥਮਾ ਤੋਂ ਆਦਿ ਗਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ [ਸੰਸ:, ਪ੍ਰਮਥ=ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗਣ ਜੋ ੩੬ ਕ੍ਰੋੜ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ]। [੮]ਮਸਾਣ। [੯]ਲੁੱਛਦੇ ਹਨ। [੧੦]ਤਾਲ ਨਾਲ ਤਾੜੀਆਂ। [੧੧]ਮੋਟੀਆਂ ਡੈਣਾਂ, (ਖਾ ਪੀਕੇ) ਫੁੱਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ [ਸੰਸ: ਡਿੰਗਰ=ਮੋਟਾ ਆਦਮੀ] (ਅ) ਸਮੂਹ। [੧੨]ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। [੧੩]ਰੱਜੀਆਂ। [੧੪]ਭਾਵ ਰੱਜਕੇ ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਇੱਧਰ ਉਧਰ (ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ) [ਸੰ:, ਵਯਤ੍ਯਯ=ਉਲਟ ਪੁਲਟ। ਹਿੰਦੀ ਬਿਯਤ=ਇਧਰ ਉਧਰ ਹੋਕੇ ਫਿਰਨਾ]। [੧੫]ਨਾ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਹਾਰਦੇ ਹਨ।

ਮਿਲਿ ਕਹਤਿ ਬਾਤ ਇੱਤਜ਼ਾਦਿ ਬਹੁ ਲਸ਼ਕਰ ਬਿਸਮਯ ਹੁਇ ਰਹਯੋ।
ਇਮ ਫਿਰੇ ਸਿੰਘ ਗੁਰ ਸੁਤ ਸਹਤਿ ਗਾਹ ਗਰਬ ਗਨ ਕੋ ਢਹਯੋ[1] ॥੨੪॥
ਜ਼ੋਰਦਸਤ ਚਿਤ ਰਿਸਯੋ ਦੇਖਿ ਅਪਨੀ ਲਘੁਤਾਈ। ਹੇਲਾ ਘਾਲਯੋ ਉਮਡਿ
ਬੋਲਿ ਬਹੁ ਧੂਮ ਮਚਾਈ[2]। ਚਲੀ ਤੁਪਕ ਅਨਗਿਨਤਿ ਲਗੀ ਸਿੰਘਨ ਤਨ
ਆਈ। ਭੀਜੇ ਰੁਧਰ ਸਰੀਰ, ਚੀਰ ਲਾਲੀ ਉਘਰਾਈ[3]। ਮਿਲਿ ਹਥਾ ਵੱਥ
ਗਿਰ ਗਿਰ ਪਰਤਿ ਤੁੰਡ ਮੁੰਡ ਫੋੜਨ ਕਰਹਿਂ। ਪੁਨ ਫਰਕ ਪਰਤਿ ਦੁਹ
ਦਿਸਨ ਮਹਿਂ ਤ੍ਰਾਸ ਧਰਤਿ ਇਤਉਤਟਰਹਿਂ॥੨੫॥ਕਰਹਿਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾਅਧਿਕ
ਗੁਰੂ ਸੁਤ ਸਰ ਬਰਖਾਵੈ।ਬੇਧਤਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇਹਿ ਗਿਰੇ ਧਰਿ ਪਰ ਤਰਫਾਵੈਂ।
ਤਕਿ ਤਕਿ ਗੁਲਕਾ ਹਤਹਿਂ, ਨਹੀਂ ਕੋ ਲਾਗਨ ਪਾਵੈ[4]। ਕਰਹਿ ਚਲਾਕੀ
ਚਰਨ, ਚਹੁੰਦਿਸ਼ ਚਿਤਵਿ ਚਲਾਵੈ[5]। ਰਨਖੇਤ ਬਿਖੈ ਇਤ ਉਤ ਫਿਰਤਿ
ਬੇਧਤਿ ਦੌਰਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹਤਿ। ਸਭਿ ਕਰਤਿ ਬਿਲੋਕਨਿ ਜੰਗ ਕੋ ਹੋਤਿ
ਅਚੰਭੈ ਮਹਿਤ ਚਿਤ ॥ ੨੬ ॥ ਨਿਖੁਟਯੋ ਤਬੈ ਨਿਖੰਗ ਬਾਨ ਸਭਿ ਦਿਏ
ਚਲਾਈ।ਕੋਪ ਨ ਹੋਯੋ ਸਾਂਤਿ ਹੇਰਿ ਦੁਸ਼ਟਨ ਖੁਟਿਆਈ। ਗਹੀ ਸਾਂਗ ਕਰ
ਬਿਖੈ ਦੌਰ ਕਰਿ ਅੰਗ ਪਰੋਇ।ਸੀਖ ਮਾਸ ਜਿਮ ਬੇਧਿ ਅਗਨਿ ਪਰ ਭੂੰਜਤਿ
ਕੋਇ। ਗਨ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਗੇਰਤਿ ਫਿਰਤਿ ਫੋਰਤਿ ਛਾਤੀ ਤੁੰਡ ਅਰਿ।ਇਮ
ਪਾਇ ਧੂਮ ਰਣ ਭੂਮ ਮਹਿਂ ਘਾਇਲ ਘੂਮਤਿ ਝੂਮਿ ਗਿਰਿ ॥ ੨੭ ॥ ਪਿਖਿ
ਤੁਰਕਨ ਕਰਿ ਜ਼ੋਰ ਆਇ ਚਹੁੰ ਫੇਰ, ਘੇਰ ਲਿਯ। ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਰੌਰ
ਸਭਿਨਿ ਤਬਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਤਨ ਕਿਯ। ਪੰਚਹੁੰ ਸਿੰਘਨ ਦੇਖਿ ਸੰਗ ਗੁਰ ਸੁਤ
ਕੋ ਗਹਿ ਗਹਿ[6]। ਪਹੁੰਚਤਿ ਹਤਿ ਹੱਥਜ਼ਾਰ ਰਿਪੁਨਿ ਕੀ ਦਿਸ਼ ਕੋ ਲਹਿ
ਲਹਿ। ਕਰ ਕਰਾਚੋਲ ਸਾਂਗਨ ਧਰੇ ਅਧਿਕ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਧਰਤਿ ਰਣ। ਜਨੁ
ਨ੍ਰਿਭੈ ਕੇਹਰੀ ਫਿਰਤਿ ਹੈਮਸਤ ਦੁਰਦ ਕੋਦੇਖਿ ਗਣ[7]॥੨੮॥ਤਬਿਅਜੀਤ-
ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਸਾਂਗ ਕਰ ਧਰਿ ਬਿਚਰੰਤਾ। ਮਨਹੁੰ ਘਟਾ ਬਿਚ ਦਿਪਹਿ
ਚੰਚਲਾ[8] ਚਮਕ ਸੁਭੰਤਾ। ਜਿਸ ਕੇ ਮਾਰਿ ਧਸਾਇ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਹੀ ਤਿਸ ਉਖ-

---

[1]ਸਮੂਹ (ਵੈਰੀਆਂ)ਨੂੰ (ਗਾਹਕੇ=) ਦਬਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। [2]ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ। [3]ਉਘੜ ਆਈ। [4]ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ (ਵੈਰੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸੁਤ) ਨੂੰ ਲਗਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। [5](ਗੁਰੂ ਸੁਤ) ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇੱਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਖੜੋਂਦਾ (ਫਿਰ) ਚੁਫੇਰੇ ਤੱਕਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। [6]ਗੁਰੂ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਨਾਲ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਫੜ ਫੜਕੇ। [7]ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ। [8]ਬਿਜਲੀ।

ਲੀਤਾ। ਲੇਤਿ ਨਿਕਾਸ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਾਂ ਬਲ ਕਰਿ ਬਲਵੰਤਾ। ਜਨੁ ਕੈਰ-ਵਾਨ ਮਹਿਂ ਰੁਕ ਗਯੋ ਚਕ੍ਰਾਵਯੂਹ[1] ਭੇਦਨਿ ਕਰ੍ਯੋ। ਅਭਿਮੰਨਯੁ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਗਨ ਛੇਦ ਕਰਿਛਿੰਨ ਭਿੰਨ ਛੱਤ੍ਰਿਨਿ ਦਰ੍ਯੋ[2]* ॥੨੯॥ਇਕ ਭਟ ਬਖਤਰ ਸਹਤ ਮਾਰ ਤਹਿਂ ਸਾਂਗ ਧਸਾਈ। ਰਹੀ ਨ ਅਟਕੀ ਕਹੂੰ ਓਜ ਤੇ ਪਾਰ ਪਰਾਈ। ਲਗ੍ਯੋ ਨਿਕਾਸਨ ਪੁਨਹਿ ਤ੍ਰੁਟਿ ਕਰਿ ਅਰਧ ਰਹੀ ਕਰ।ਤਤਛਿਨ ਤਿਸ ਕੋ ਡਾਰਿ, ਪਰੀ ਕਟ ਨਾਗਨ ਸੀ ਧਰ[3]। ਬਹੁ ਡਸਿ ਡਸਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਨਿਬੇਰ ਕਰਿ ਅਰਧ ਰਹੀ ਬੀਚਹਿ ਬਰੀ। ਗਨ ਦੁਰਜਨ ਢਿਗ ਹੁਇ ਵਾਰ ਕਰਿ ਤੋਮਰ ਤੀਰ ਤਰਾਤਰੀ[4]॥੩੦॥ਲਗੇ ਅੰਗ ਮਹਿਂ ਘਾਵ ਰੁਧਰ ਬਹਿ ਦੀਰਘ ਚਾਲਾ। ਭੀਜ੍ਯੋ ਸਰਬ ਸਰੀਰ ਚੀਰ ਰੰਗੇ[5] ਤਤਕਾਲਾ। ਮਨਹੁ ਤੁਰਤ ਰੰਗਰੇਜ ਰੰਗ ਕਰਿ[6] ਪਟ ਪਹਿਰਾਏ। ਸ਼੍ਰੋਣ ਪਿਖ੍ਯੋ ਹਰਖੰਤਿ–ਆਜ ਧੂਮ ਛੱਤ੍ਰੀ ਪਾਏ–। ਤਿਹ ਛਿਨ ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਰਿਪੁ ਲਖੇ ਖੜਗ ਮਯਾਨ ਤੇ ਕਾਢ ਲਿਯ।ਗਨ ਕਾਟ ਕਾਟ ਗੇਰੇ ਧਰਨਿ ਤਛਾ ਮੁੱਛ ਤਨ ਤਨਕ[7] ਕਿਯ ॥੩੧॥ਉਤੇ ਸਿੰਘ ਲਰਿ ਪੰਚ ਸੈਂਕਰੇ ਮਾਰ ਮਰੇ ਰਣ। ਇਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ

---

[1]ਚਕਾਬਯੂਹ=ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਪਾਹ ਦੀ ਫੌਜੀ ਰਚਨਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਵੈਰੀ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਇੱਕ ਨਕਸ਼ਾ ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਵਿਚ ਉਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)। [2]ਚਕਾ ਬਯੂਹ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਘਿਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਦਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਭਿਮੰਨਯੁ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ (ਯਾ ਕੋਰਵਾਂ ਦੇ) ਸਮੂਹ ਛੇਦਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ (ਯਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਧਾਰੀਆਂ) ਨੂੰ ਦਲਦੇ ਹੋਏ ਛਿਨ ਭਿੰਨ ਕੀਤਾ (ਟੁਕੜੇ ਕੀਤਾ) (ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸੁਤ ਨੇ ਗਿਰਦੇ ਆਏ ਵੈਰੀ ਦਾ ਘੇਰਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ)। [3]ਤਿਸੇ ਵੇਲੇ ਤਿਸ ਨੂੰ (ਧਰਤੀ ਤੇ) ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ (ਉਹ ਇਉਂ ਪਈ ਹੋਈ ਦਿਸਦੀ ਸੀ) ਮਾਨੋਂ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਨਾਗਣੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਈ ਹੈ। [4]ਬਹੁਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੇ ਨੇੜੇ ਹੋਕੇ ਤੋਮਰ ਤੇ ਤਰਾਤਰੀ ਬਹੁਤ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। [5]ਰੰਗੇ ਗਏ। [6]ਛੇਤੀ ਰੰਗੇ (ਹੋਏ ਭਾਵ ਗਿੱਲੇ ਗਿੱਲੇ ਰੰਗੇ ਹੋਏ) [7]ਥੋੜੇ ਵਿਚ।

*ਇਹ ਕਵੀ ਜੀ ਮਨੋਕਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਹੇ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਹਾਲ ਐਸਾ ਹੀ ਮਹਾਨ ਬੀਰਤਾ ਵਾਲਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸਾਂਗ ਚਲਾਉਣ ਪਰ ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:–ਲੇਤ ਪਰੋਇ ਪਠਾਨ ਕੋ ਸਬਹਨ ਸਾਂਗ ਦਿਖਾਇ। ਦੇਖਤ ਹੀ ਸਬ ਕਰਤ ਹੈਂ ਅਰੇ ਖੁਦਾਇ ਖੁਦਾਇ ॥ ੧੦ ॥ ਫਿਰ ਆਪ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਬਾਬਤ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:–ਲਰਤ ਸੂਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਕਰ ਲੀਨੇ ਤਲਵਾਰ। ਵਡੇ ਸੂਰ ਮਾਰੇ ਤਹਾਂ ਫਉਜਨ ਕੇ ਸਿਰਦਾਰ ॥ ੧੭ ॥ ਆਪਦੇ ਤੀਰਾਂ ਬਾਬਤ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:–ਜਿਹ ਸਰ ਲਾਗਤ ਜਾਇਕੈ ਰਹਤਿ ਨਾਹਿ ਅਰਮਾਨ। ਮਾਨਹੁ ਮੰਡਪ ਖੋਖਰੋ ਗਿਰ ਗਿਰ ਪਰਤ ਪਠਾਨ। ੫੦੬।

ਰੁਪਯੋ ਖੜਗ ਤੇ ਕਾਟਿ ਰਿਪੁਨਿ ਗਣ।ਰੁਧਰ ਬਿਖੇ ਪਰ ਰਹੇ ਮਨਹੁ ਸੂਮ ਤੇ ਸੁਪਤਾਏ। ਲਾਲ ਬਿਛੌਨ ਬਿਛਾਇ ਮਹਾਂ ਛਬਿ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਇ।ਕਹਿੰ ਲਗੌਂ ਬਰਨ ਕਰਿ ਜੁੱਧ ਕੋ ਲਿਖੌਂ ਗ੍ਰੰਥ ਬਧਤੇ ਡਰਤਿ। ਜਿਮ ਕਰਯੋ ਗੁਰੂ ਸੁਤ ਓਜ ਤੇ ਨਹਿੰ ਮਾਰਯੋ ਕਿਸ ਤੇ ਮਰਤਿ॥੩੨॥ਜਿਸ ਦਿਸ਼ ਪਰਿਹੈ ਧਾਇ ਅਰੈਂ ਨਹਿੰ[1],ਭਾਜਤਿਹੈਂ ਅਰਿਜਤਨੁ ਕਰਹਿੰ ਸਮੁਦਾਇ–ਹਤਹਿੰ ਕਿਮ–ਫਿਰ-ਤਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਕਰਿ। ਗੁਲਕਾ ਲਗਹਿ ਨ ਕੋਇ ਖੜਗ ਲੌ ਪਹੁੰਚਿ ਨ ਦੇਤੇ। ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿਬੀਰ ਕਰਯੋ ਸੰਘਰ ਬਹੁ ਖੇਤੈ।ਕਰ ਕਰਾਚੋਲ ਜਬਿ ਟੁਟਿ ਗਯੋ ਜਮਧਰ ਲਈ ਨਿਕਾਸਿ ਕਰ। ਇਕ ਹੁਤੋ ਪਾਲਕੀ ਕੇ ਬਿਖੇ ਦੂਰਹਿੰ ਦੇਖਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਧਰਿ॥ ੩੩॥ ਅਨਵਰਖਾਨ ਨਬਾਬ, ਤਾਂਹਿ ਕੀ ਦਿਸ਼ ਤਬਿ ਦੌਰੇ।ਕਰੀ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਅਧਿਕ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਿਸ ਠੌਰੇ। ਉਦਰ ਪੁਸ਼ਟ ਮਹਿੰ[2] ਹਨੀ ਓਜ ਤੇ ਬਹੁ ਝੁਕਝੋਰੇ। ਜਿਤ ਕਿਤ ਤੇ ਰਿਪੁ ਆਇ ਘੇਰਿ ਲੀਨਸਿ ਚਹੁੰ ਓਰੇ।ਇਮ ਕੀਨ ਜੁੱਧ ਗਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹਤਿ ਲੋਪ ਭਏ ਤਤਕਾਲ ਰਨ। ਸਭਿ ਦਿਖਤਿ ਅਚੰਭੇ ਹੁਇ ਰਹੇ ਕਹਾਂ ਗਯੋ ਕਿਤ ਛਪਯੋ ਹਨਿ* ॥੩੪॥ਦੋਹਰਾ॥ਇਸ ਬਿਧਿ ਗੁਰ ਨੰਦਨ ਲਰਯੋ ਜਿਹ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮ। ਸੁਜਸ ਜਗਤ ਮਹਿੰ ਪ੍ਰਗਟ ਭਾ ਪੁਨ ਪਹੁੰਚੇ ਹਰਿ ਧਾਮ॥੩੫॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੁੱਧ' ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕਊਨ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ। ੩੯॥

੪੦. [ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੱਧ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਬਹੁਰ ਹੇਲ ਕੋ ਕਰਤਿ ਭੇ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ ਤੇ ਸਮੁਦਾਇ। ਤਬਿ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ† ਲੇ ਗੁਰ ਪਿਤਾ ਰਜ਼ਾਇ‡॥ ੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਨਿਕਸੇ ਤਿਨ ਸੰਗ।ਜਿਨ ਚਿਤ ਚਾਉ ਕਰਨ ਕੋ ਜੰਗ।ਪ੍ਰਥਮ ਤੁਫੰਗਨਿ ਕੀ ਕਰਿ ਮਾਰ।ਮਾਰ ਮਾਰ ਕਰਿ ਪਰੇ ਜੁਝਾਰ॥੨॥ਬਹੁਰ ਤੜਾਤੜ ਛੋੜਿ ਤਮਾਚੇ।ਸਤਿ ਗੁਰ ਕੋ ਰੁਖ ਪਿਖਿਰਿਸ ਰਾਚੇ।ਅਪਰ ਉਪਾਇ ਨ ਕੌ ਬਨਿ ਆਵੈ।ਪ੍ਰਭੁਸਨ-

---

[1]ਅੜਦੇ ਨਹੀਂ। [2]ਮੋਟੇ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ। *ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਲੁਕ ਗਏ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੱਥ ਪੈਣ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਬੇਅਦਬੀ ਨਾ ਕਰਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਆਪਦਾ ਹਰਿ ਧਾਮ ਪਹੁੰਚਣਾ ਕਵੀ ਜੀ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ।

†ਦੂਸਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜੋ ਏਥੇ ਜੂਝੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ, ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੨ ਅੰਸੂ ੪੪ ਅੰਕ ੩੮ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ। ‡ਨਵੀਨ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗਣਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਅਸਲ ਵਾਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ।

ਮੁਖ ਹੁਇ ਸੀਸ ਚੜ੍ਹਾਵੈਂ ॥ ੩ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਝੂੰਡਨਿ ਮਹਿਂ ਕੇਹਰਿ ਫਿਰੇ। ਨ੍ਰਿਭੈ
ਬੀਰ ਕਿਹ ਤ੍ਰਾਸ ਨਧਰੈਂ।-ਪ੍ਰਾਨਬਚੈਂ-ਇਹ ਲਾਲਚ ਛੋਰਾ।ਮਾਰਹਿਂ ਅੱਗ੍ਰ-
ਪਰੈਂ ਰਿਪੁ ਓਰਾ[1]॥੪॥ਯੌਂ ਗਰਜਤਿ ਹੈਂ ਸਿੰਘ ਜੁਝਾਰੇ।ਥਿਰੈਂ ਨ ਰਿਪੁ ਇਤ
ਉਤ ਦੈਂ ਟਾਰੇ। ਪਹੁੰਚਿ ਜਾਹਿਂ ਪਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਵਹਿਂ। ਇਕ ਤੇ ਦ੍ਵੈ ਕਰਿ
ਧਰਨਿ ਗਿਰਾਵਹਿਂ ॥੫॥ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕਰਿ ਤੁਰਕ ਹਜ਼ਾਰੋਂ।ਇਤ ਉਤ ਫਿਰਿ
ਘੇਰਹਿਂ ਦਿਸ਼ ਚਾਰੋਂ।ਤਊ ਮਰਨ ਕੀ ਸ਼ੰਕ ਨ ਜਿਨ ਕੋ। ਕਹਾਂ ਸੂਰਤਾ ਗੁਨ
ਗਨ ਤਿਨ ਕੋ[2]॥੬॥ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਸਨਮੁਖ ਜਿਸ ਕਰ ਝਾਰਹਿਂ[3]। ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ
ਤੇ ਤਤਛਿਨ ਮਾਰਹਿਂ। ਛੁਧਿਤਿ ਸ਼੍ਰਮਤਿ ਦੁਖ ਤਿਹ ਛਿਨ ਟਾਰੇ।ਓਜ ਤੇਜ
ਗੁਰ ਦਯੋ ਉਦਾਰੇ॥੭॥ਜਸੇਂ ਨਟ ਉਛਲਤਿ ਬਾਜੀ ਪਾਵਤਿ। ਤਸੇਂ ਬਲ ਤੇ
ਏਕਲ ਚਲ ਜਾਵਤਿ। ਜਬਿ ਲਗ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ ਨਹਿਂ ਰਨ ਮੈਂ।ਤਬਿ ਲਗ
ਹਤੈਂ ਰਿਪੁਨ ਕੇਤਨਮਹਿਂ ॥੮॥ਮਾਰੇ ਜਾਹਿਂ ਮਰਨ ਲਗਿ ਜੇਤੇ[4]।ਕਰਿ ਪੁਰ-
ਖਾਰਥ ਹਾਨਹਿਂ ਤੇਤੇ। ਪੰਚਹੁੰ ਸਿੰਘ ਸੁ ਬੀਰ ਮੁਛਾਲੇ।ਲਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤਨਿ
ਕੇ ਘਰ ਘਾਲੇ ॥੯॥ ਜਲ ਕੋ ਮੱਛ ਹਲਾਵਹਿ ਜੈਸੇ। ਹਲਾ ਚਾਲ ਲਸ਼ਕਰ
ਮਹਿਂ ਤੈਸੇ।ਮਿਲਿ ਸ਼ਲਖੈਂ ਗਨ ਤੁਪਕ ਚਲਾਈ।ਇਕ ਕੈ ਬਹੁ ਲਗਿ ਲਗਿ
ਗਿਰ ਜਾਈਂ ॥੧੦॥ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜ਼ੋਰ ਬਿਸਾਲਾ। ਬੈਸ ਕਿਸ਼ੋਰ ਦਿਪਤਿ
ਬਡ ਭਾਲਾ। ਦੇਖਯੋ ਜਿਮ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੋ ਜੁੱਧ। ਤੈਸੇ ਕਰਨਿ ਲਗਯੋ ਬਡ ਕ੍ਰੁੱਧ
॥ ੧੧ ॥ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇ ਜਿਮ ਹੇਰਿ। ਤਥਾ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਕਰਹਿ ਬਡੇਰ।
ਨਿਠੁਰ ਕੁਦੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਮਹਾਨਾ। ਤੀਖਨ ਬਾਨ ਤਾਨ ਤੇ ਤਾਨਾ[5] ॥ ੧੨॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜ਼ੋਰਾਵਰੀ ਦਿਖਾਇ। ਮਾਰਤਿ ਸੁਭਟ
ਤੁਰੰਗ ਕੋ ਧਰਨ ਦੇਤਿ ਉਥਲਾਇ॥੧੩॥ਲਲਿਤ ਪਦ ਛੰਦ ॥ ਜਿਤ ਕੋ ਜਾਇ
ਹਲਾ ਹਲ ਹੋਵੈ 'ਇਹੁ ਆਵਤਿ ਲਿਹੁ ਮਾਰੀ'। ਸੌ ਦੋ ਸੈ ਉਮਡਤਿ ਗਹਿ
ਆਯੁਧ ਨਗਨ ਖੜਗ ਕਰ ਧਾਰੀ ॥੧੪ ॥ ਸੇਲੇ ਸਾਂਗਨਿ ਤੋਮਰ ਤੀਰਨਿ
ਅਧਿਕ ਛੁਟਾਇ ਤੁਫੰਗਾ। ਕਰਹਿਂ ਜਤਨ ਬਹੁ ਘੇਰਨ ਕੋ ਮਿਲਿ ਇਤ
ਉਤ ਧਾਇ ਨਿਸ਼ੰਗਾ ॥੧੫॥ ਲਾਖਹੁੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਤਿ ਹੈਂ ਇਸ ਬਿਧਿ ਜਨੁ
ਬਲ ਤੇ ਘਨ ਵੁੱਠੇ।ਗੋਰੀ ਤੀਰ ਤਰਾਤਰ ਬਰਖਤਿ ਸ਼ਬਦਬਡੋ ਤਬਿ ਉੱਠੇ

[1]"ਅੱਗੇ ਹੋਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰੀਏ' ਇਸ ਲਈ (ਵੱਧਕੇ) ਵੈਰੀ ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। [2]ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਮਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਕੀਹ ਕਹੀਏ। [3]ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਟੱਬ ਝਾੜਦੇ ਹਨ। [4]ਅਪਣੇ ਮਰਨ ਤਕ ਜਿਤਨੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [5]ਬਲ ਨਾਲ ਤਾਣਦੇ ਹਨ।

॥ ੧੬ ॥ ਹਾਥ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖਤਿ ਸਭਿ ਤੇ ਫਿਰਤਿ ਬੀਚ ਉਤਲਾਵਾ। ਖੜਗ ਨਿਕਾਸੇ ਬਾਢਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਜਨੋਂ ਲਾਗੀ ਬਨ ਦਾਵਾ ॥ ੧੭ ॥ ਛਿਨ ਮਹਿਂ ਨਿਕਸ ਜਾਤਿ ਹੈਂ ਬਿਚ ਤੇ ਦੂਤੀ ਦਿਸ਼ਾ ਜਬਿ ਜਾਵੈਂ। ਖੜਗ ਕੜਾ-ਕੜ ਮਾਰ ਮਚੈ ਜਬਿ ਮਹਾਂ ਰੌਰ ਤਬਿ ਪਾਵੈਂ॥੧੮॥ਜਨੁ ਖੇਲਤਿ ਹ੍ਵੈਂ ਬਾਲਕ ਸੰਗੇ ਅਤਿ ਅਨੰਦ ਉਮਗੰਤੇ। ਜੀਤ ਜਾਤਿ ਹੈਂ ਜਿਤ ਕਿਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਪੁਨ ਧਾਵਤਿ ਚਪਲੰਤੇ ॥ ੧੯ ॥ ਖੜਗਨ ਕੀ ਚਹੁ ਦਿਸ਼ਾ ਛਾਂਵ ਭੀ ਬਾਹਤਿ ਹੈਂ ਚਹੁੰਫੇਰੇ।ਪਟੇ ਬਾਜ ਕੀ ਬਿੱਦਜਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਘਾਤ ਕਰੇ ਕਰਿ ਗੇਰੇ ॥ ੨੦ ॥ ਬਹੀ ਰਕਤ ਕੀ ਸਲਿਤਾ ਜਿਤ ਕਿਤ ਲੋਥਨਿ ਕੇ ਅੰਬਾਰਾ। ਕਹੂੰ ਕਿ ਸਿਰ ਕਿੰਦਕ ਸਮ ਰੋਢਤਿ ਕਰ ਪਗ ਡੰਡਨ ਮਾਰਾ[1] ॥ ੨੧ ॥ ਗ੍ਰਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧ ਭੱਖਜਨਿ ਕਰਿ ਆਮਿਖ ਬੈਠੀ ਕਿਤਿਕ ਨ ਡੋਲੈਂ। ਅੰਤਰ ਸੂਰਨ ਬੁਟੀਆਂ ਉਛਲਤਿ[2] ਯਾਂ ਤੇ ਚੀਂਕਤਿ ਬੋਲੈਂ ॥ ੨੨ ॥ ਕਾਕ ਕੰਕ ਕੀ ਕੂਕੈਂ ਕੂਕਹਿਂ[3] ਜੰਬੁਕ ਬੋਲਿ ਸੁਨਾਵੈਂ। ਐਂਚਤਿ ਲੋਥਨ ਆਮਿਖ ਕਾਟਹਿਂ ਰੁਧਰ ਪਾਨ ਪਲ ਖਾਵੈਂ ॥ ੨੩ ॥ ਭੂਤ ਪਿਸ਼ਾਚ ਪ੍ਰੇਤ ਡਕਰਾਵਤਿ ਸ਼ੋਣਤ ਮਾਸ ਅਘਾਏ। ਖੱਪਰ ਭਰੈਂ ਜੋਗਨੀ ਤ੍ਰਿਪਤੈਂ ਗੁਰ ਬਿਨ ਕੌਨ ਰਜਾਏ*॥ ੨੪ ॥

ਚਹੁ ਦਿਸ਼ਿ ਦੁੰਦਭਿ ਬਜਹਿਂ ਘਨੇਰੇ ਪਟਹਿ ਢੋਲ ਸ਼ਹਿਨਾਈ। ਬਿਸਮਹਿ ਭਏ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਰਣ ਕੋ ਤੁਰਕਨ ਦਲ ਸਮੁਦਾਈ ॥੨੫॥ ਕਿੰਨਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਸਿੱਧ ਅਪਸਰਾ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਹੈਰਾਨੇ। 'ਕਹਾਂ ਛੁਧਤਿ ਨਰ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿਸਹਿ[4] ਕਹਿਂ ਦਸ ਲਖ ਬਲਵਾਨੇ ॥ ੨੬ ॥ ਇਤੋ ਜੰਗ ਮੰਡਜੋ ਰਿਪੁ ਮਾਰਨਿ

---

[1]ਕਿਤੇ ਕੁ ਸਿਰ ਗੇਂਦਾਂ ਵਾਂਗ (ਰਿੜ੍ਹਦੇ ਯਾ) ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਭਾਵ ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਲੱਤਾਂ (ਐਉਂ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਗੇਂਦਾਂ ਨੂੰ) ਮਾਰਨ (=ਰੇੜ੍ਹਨ) ਵਾਲੇ ਡੰਡੇ। [2](ਗਿਰਝਾਂ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੋਟੀਆਂ ਉਛਲਦੀਆਂ ਹਨ। [3]ਕੂਕਾਂ ਕੂਕੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। [4]ਚਾਲੀ।

*ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਾਨਵਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਸੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਕਾਵਿ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਵੀਭਤਸ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਤੇ ਗੁਪਤ ਵਜਕਤੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਲਈ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਵਰਣਨ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸੇ ਸਰੋਵਰਾਂ ਦੇ ਵਰਣਨ ਵਿੱਚ ਹੰਸ, ਕੰਵਲ ਆਦਿ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਰਣ ਮੈਦਾਨ ਦੀ ਭਯਾਨਕਤਾ ਤੇ ਵੀਭਤਸਤਾ ਦਾ ਅਸਰ ਇਸ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਇਹ ਵੀਭਤਸ ਰਸ ਦਾ ਰੂਪ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸਾਹ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਤੋਂ ਬਾਦ ਕਵੀ ਹੋਰ ਹਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

ਮਿਰਤਕ ਕਰੇ ਹਜ਼ਾਰੋਂ । ਕਿਤਿਕ ਸਮੋ ਬੀਤਯੋ ਇਨ ਲਰਤੇਂ ਫੇਰ ਲਗੇ ਦਿਸ਼ ਚਾਰੋਂ' ॥ ੨੭ ॥ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਬਡ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾਯੋ । ਮਾਰਿ ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਰਿਪੁ ਗਨ ਕੋ ਪੁਨ ਜੰਗ ਬੀਚ ਲੁਪਤਾਯੋ ॥ ੨੯ ॥ ਦੇਖਿ ਰਹੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਸ ਦਿਸ਼ ਕੋ ਭਯੋ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਦਾਈ ॥ ਜੁਗ ਨੰਦਨ ਜਬਿ ਜੂਝੇ ਰਣ ਮਹਿਂ ਸਿੰਘਨ ਅਰਜ਼ ਲਗਾਈ॥੨੯॥'ਮਹਾਂ-ਰਾਜ ! ਅਬਿ ਦੇਖਤਿ ਕਹਾ ਹਹੁ ਨਿਕਸਹੁ ਤਜਹੁ ਅਖਾਰਾ ।ਦਗ਼ਾ ਦੁਸ਼ਟ ਨੈ ਕੀਨਸਿ ਪਕਰਨ ਕੈ ਰਨ ਕਰਨ ਸੰਘਾਰਾ॥ ੩੦ ॥ ਹਮੋ ਸਾਰਖੇ ਸਿਖ ਲੱਛ ਹੋਵਹਿਂ ਕੁਸ਼ਲੀ ਤੁਮਹਿਂ ਸਰੀਰਾ।ਘਨੇ ਜੰਗ ਘਾਲਯੋ ਘਮਸਾਨਾ ਲਾ-ਖਹੁੰ ਹਤਿ ਕਰਿ ਬੀਰਾ॥੩੧॥ਜਿਤੇ ਵਹਿਰ ਨਿਕਸੇ ਲਰਿਬੇ ਹਿਤ ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਸਭਿ ਹੋਏ । ਲਾਖਹੁੰ ਦਲ ਦੇਖਹੁ ਅਬਿ ਉਮਡੇ ਚਹੈਂ ਦੁਰਗ ਪਰ ਢੋਏ' ॥ ੩੨ ॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਕਸੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ* 'ਦਿਖਹੁ, ਤਜੈਂ ਹਮ ਬਾਨਾ' । ਧਰਯੋ ਧਨੁਖ ਪਰ ਕੂਦਤਿ ਤਯਾਗਯੋ ਗਮਨਯੋਂ ਗਾਜ ਸਮਾਨਾ ॥ ੩੩ ॥ ਅੱਗ੍ਰ ਵਧੇ ਆਵਤਿ ਜੋ ਗੜ੍ਹ ਕੋ ਗਿਰੇ ਨਰਨ ਉਥਲੈ ਕੈ । ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨ ਅੰਤ ਭਾ ਰਹੇ ਮਨੋ ਸੁਪਤੈ ਕੈ ॥੩੪॥ ਬਿਸਮ ਭਏ ਠਟਕੇ[1] ਦਲ ਅਰਿ ਕੇ ਅੱਗ੍ਰ ਨ ਕੋ ਭਟ ਹੋਵਾ।ਮਹਾਂ ਗਜ਼ਬ ਕੋ ਲਗਯੋ ਤਮਾਚਾ ਅਦਭੁਤ ਅਤਿਸ਼ੈ ਜੋਵਾ॥੩੫॥ਦੂਰ ਦੂਰ ਕਰਿ ਫਰਕ ਥਿਰੇ ਸਭਿ ਕਹੈਂ 'ਨਿਕਟ ਨਹਿਂ ਜਾਵੋ। ਨਿਕਟ ਢੁਕੇ ਤਤਕਾਲ ਪ੍ਰਾਨ ਹਤਿ ਨਾਹਕ ਜਾਨ ਗਵਾਵੋ ॥ ੩੬ ॥ ਆਪੇ ਨਿਕਸ ਪਰੈਂ ਹ੍ਵੈਂ ਹਤਿ ਅਬਿ ਦੇਰ ਨ ਜਾਨਹੁੰ ਕੋਈ।ਬੀਤ ਗਯੋ ਲਰਤੇ ਦਿਨ ਸਾਰੋ ਆਨਿ ਜਾਮਨੀ ਹੋਈ ॥੩੭॥ ਤਿਮਰ ਬਿਖੇ ਦਿਹੁ ਦੂਰ ਤਲਾਵਾਂ[2] ਘੇਰ ਰਖਹੁ ਚਹੁੰ ਘਾਈ'॥ ਇਮ ਮਤ ਕਰਿ ਕੈ ਹਟਕ ਰਹੇ ਤਬਿ ਠਾਨਿ ਅਧਿਕ ਤ੍ਰਕਰਾਈ॥੩੯॥ ਭੈ ਧਰਿ ਨਿਕਟ ਨ ਹੋਵਨ ਪਾਵੈਂ, ਦੂਰ ਦੂਰ ਕਰਿ ਘੇਰਾ।

---

[1]ਠਿਟਕ ਗਏ । [2]ਰਾਤ ਦੀ ਗਸ਼ਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਪਹਿਰਾ [ਤੁ:, ਤਲਾਯਾ] ।

*ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਮਹਾਨ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵ੍ਯਕਤੀ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਰਾਜਧਾਨੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਲਸ਼ਕਰ ਖਪ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਪਰਵਾਰ ਵਿਛੁੜ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਪਯਾਰੇ ਮਰ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਲਾਇਕ ਹੋਣ ਹਾਰ ਸੂਰਮੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਚਖੰਡ ਜਾ ਢੁਕੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਕ ਅਥਰੂ ਨਹੀਂ ਕਿਰਦਾ, ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹਰਦਾ, ਦਿਲ ਥਰ੍ਹੀਂ ਨਹੀਂ ਛਾਉਂਦੀ, ਬੀਰਤਾ ਦਾ ਕਮਾਲ ਰਸ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਹਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਜੁੱਧ ਦੇ ਉਤਸਾਹ ਨਾਲ ਉੱਛਿਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਦਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੁਲਾਰੇ ਤੇ ਅਮਿੱਤ ਉਮਾਹ ਤੇ ਓਜ ਨੂੰ ਫਿਰ ਰੂਹਾਨੀ ਕਮਾਲ ਤੇ ਅਲ੍ਹਾਹੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਣਾ ਬੜਾ ਕਠਨ ਹੈ ।

ਬਿਸਮਾਵਤਿ ਬਾਤਨ ਕੋ ਕਰਿਕੇ 'ਇਮ ਗੁਰ ਹਿੰਦ ਬਡੇਰਾ ॥ ੩੯॥ ਲਾਖਹੁੰ ਲਸ਼ਕਰ ਲਰਿ ਅਟਕਾਏ ਸੁਨੇ ਸੰਗ ਨਰ ਚਾਲੀ। ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਲਾਖ ਲੌ ਲਖੀਅਤਿ ਘਾਇਲ ਮਰੇ ਬਿਸਾਲੀ'॥੪੦॥ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁਭਨੈਂ ਬਾਰਤਾ, ਬੈਠਿ ਰਹੇ, ਕੋ ਠਾਂਵੇ। ਗਹਿ ਆਯੁਧ ਸਵਧਾਨ ਹੋਇ ਕਰਿ ਫਿਰਤਿ ਚਹੂੰ ਦਿਸ਼ਿ ਗਾਵੇ ॥ ੪੧॥ ਅਰਧ ਨਿਸ਼ਾ ਕੋ ਗਮਨਤਿ ਆਏ ਸਕਲ ਦਿਵਸ ਲਰਿ ਹਾਰੇ।ਕੁਛਨ ਚਲ੍ਯੋ ਬਸ ਸ਼੍ਰਮਤਿ ਭਏ ਸਭਿ ਭੂਖ ਤ੍ਰਿਖਾ ਤਨ ਧਾਰੇ ॥ ੪੨ ॥ ਅਪਰ ਕੌਨ ਮਹਿਂ ਸ਼ਕਤਿ ਇਤੀ ਕਰਿ ਲਾਖਹੁੰ ਸੰਗ ਲਰਾਈ। ਸੁਕਚਤਿ ਰਹੇ ਨ ਅਜ਼ਮਤ ਕਰਤੇ ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਰਤਾਈ॥੪੩॥ ਹੁਕਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਮਾਨਤਿ ਕਰਾਮਾਤ ਕਲਿ ਕਾਲਾ। ਨਹਿਂ ਦਿਖਾਵਨੀ ਨੀਕੀ ਮਾਨਹਿਂ, ਰਾਖਨ ਗੋਪ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੪੪ ॥ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਬਾਰ ਮਾਰਕਰਿ ਪੁਨ ਨ ਕੀਨਿ ਦਲ ਨਾਸ਼ਾ।ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਤੇ ਹਰਖ ਨ ਸ਼ੋਕਾ ਮਨ ਸਮਤਾ ਜਿਸ ਬਾਸਾ ॥੪੫॥ ਸਭਿ ਕੁਟੰਬ ਤੇ ਭਏ ਨਿਰਾਲਮ ਸ਼ੋਕ ਨ ਲੇਸ਼ ਉਪਾਵਾ। ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਚਹੈਂ ਸੁ ਲੇਹਿਂ ਬਨਾਵਾ॥੪੬॥ ਅਜਰ ਜਰਨ ਅਸ ਗੁਰ ਬਿਨ ਕਿਸ ਮਹਿਂ ਛਿਮਾ ਧਰਮ ਅਪਰਾਧੂ[1]।ਬ੍ਰਹਮ ਗ੍ਯਾਨ*ਆਵਸਥਾ ਕੀ ਗਤਿ ਦਿਖਰਾਈ ਸ਼ੁਭ ਸਾਧੂ[2]॥੪੭॥ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕੌਨ ਭੇਵ ਅਸ ਜਾਨੈ। ਸਰਬੱਗ੍ਯਨਿ ਕੀ ਗੂਢ ਬਾਰਤਾ ਕਿਮ ਅਲਪੱਗ੍ਯ ਬਖਾਨੈ[3]॥੪੮॥ਬਾਰਬਾਰ ਸਿੰਘਨਿ ਕੇ ਕਹਿਬੇ ਨਿਕਸਨ ਕੀ ਕਰਿ ਤ੍ਯਾਰੀ।ਚਹੈਂ-ਖਾਲਸੇ ਦੇਂ ਅਬਿ ਟੀਕਾ ਘਾਲੀ ਘਾਲ ਉਦਾਰੀ- ॥ ੪੯ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੰਗ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੪੦ ॥

੪੧. [ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ। ਚਮਕੌਰੋਂ ਨਿਕਲਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੰਧ੍ਯਾ ਭਈ ਬਿਭੀਖਨਾ[4] ਬੋਲਤਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਗੁਮਾਯ[5]। ਪੰਚ ਬੀਰ

---

[1]ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਤੇ ਛਿਮਾ ਦਾ ਧਰਮ ਧਾਰਨਾ। [2]ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਲਾਈ ਹੈ। (ਅ) ਅਥਵਾ ਸ਼ੁਭ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ। [3]ਸਰਬੱਗ (ਪੁਰਖਾਂ) ਦੀ ਗੁਪਤ ਗਲ ਨੂੰ ਅਲਪੱਗ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। [4]ਭਯਾਨਕ। [5]ਗਿੱਦੜ [ਸੰਸ:, ਗੋਮਾਯ]।

*ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਵਰਤੇ ਪਦ 'ਬ੍ਰਹਮ ਗ੍ਯਾਨ' ਦਾ ਅਰਥ ਇਸ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਨਿਰੇ ਵਾਚ ਗ੍ਯਾਨੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗ੍ਯਾਨੀ ਕਹਿਣਾ ਮਹਾਨ ਪਾਪ ਹੈ। ਇਹ ਪਦ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਨ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਥੇ ਵਰਤਕੇ। ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਦਾ ਲਿਪਾਇਮਾਨ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਦੁੱਖ ਤੇ ਦੁੱਖ ਝੱਲਦਾ ਤੇ ਸਰਬਸ ਅਰਪਦਾ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਗ੍ਯਾਨੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਗ੍ਯਾਨੀ ਕਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਤੀਰ ਤਰਿ [illegible] ਨਾਮ ਸੁਨਾਇ ॥ ੧ ॥ ਸੈਯਾ ਛੰਦ॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ [illegible] ਸਿੰਘ ਤੀਜੋ ਬਰ ਬੀਰ । ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਚਮ, [illegible] ਖਿਨਾਯੋ [illegible] ਕਰਿ ਧੀਰ। ਗੁਰਤਾ ਅਰਪਨਿ ਲਗੇ ਖਾਲਸੇ†ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਤਹਿੰ ਸੋਹਿੰ ਸ਼ਰੀਰ। 'ਪੰਚਹੁੰ ਮਹਿੰ ਨਿਤ ਵਰਤਤਿ ਮੈਂ ਹੌਂ ਪੰਚ ਮਿਲਹਿ [illegible] ਪੀਰ ॥੨॥ ਗੁਰ ਘਰ ਕੀ ਮਿਰਜਾਦਾ ਪੰਚਹੁ ਪੰਚਹੁੰ ਪਾਹੁਲ [illegible] ਤਨਖਾਹੀਆ ਬਖਸ਼ਹਿੰ ਪੰਚਹੁ,ਪਾਹੁਲ ਦੇਂ ਮਿਲਿ ਪੰਚ ਪ੍ਰਬੀਨ। ਲਖਹੁ ਪੰਚ ਕੀ ਬਡ ਬਡਿਆਈ ਪੰਚ ਕਰਹਿਂ ਸੋ ਨਿਫਲ ਨ ਚੀਨ । ਭੋਜਨ [illegible] ਪੰਚਨ ਅਰਪਹਿਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਹਿਂ ਤਿਨ ਬਾਂਛਤਿ ਲੀਨ'॥ ੩ ॥ ਇਮ [illegible] ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹਿਕੈ ਤੀਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮਾ ਫਿਰਿ ਕਰਿ ਦੀਨਿ।ਅਰਪੇ [illegible] ਜਿਗਾ ਅਰੁ ਕਲਗ਼ੀ ਨਿਜ ਕਰ ਤੇ ਸਿਰ ਬੰਧਨਿ ਕੀਨਿ।ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਾਤਰੇ ਤਬਿ ਪਹਿਰਾਏ ਕਟ ਕਸਾਇ ਕਰਿ ਬਿਲਮ ਬਿਹੀਨ।ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ† ਫਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਚੀਨ ॥ ੪॥ਪੰਚਹੁੰਸਿੰਘਨਿ ਹਾਥਜੋਰਿ ਕਹਿ:—'ਰਾਵਰਿ ਚਰਨਨ ਅਰਪੇ ਸੀਸ।ਹਮ ਜੈਸੇ ਤੁਮ ਕਹੁ ਜਨ ਲਾਖਹੁੰ, ਹਮ ਕੋ ਤੁਮ ਏਕੈ ਜਗਦੀਸ਼।ਬ੍ਰਿੰਦ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਤਾਰੇ [illegible]ਰੰਦ[1] ਜਿਮ ਕਾਨਨ ਕੀਸ[2] । ਜਿਮ ਤੁਮ ਬਡੇ ਬਡੀ

[1]ਪੀਤਾ । [2]ਬਨ ਦੇ ਬਾਂਦਰ ।

*ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਉੱਚ ਦਿਮਾਗ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਜਕਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ [illegible]ਰਵੀ ਤੇ ਅਮਰ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੀ,ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬੀ ਅੰਤ ਤਕ ਜੂਝਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਦਾਈਆ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਤਕ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਾ ਦਿਤੇ ਤੇ ਆਪ ਬੀ ਰਣ ਵਿਖੇ ਜੂਝਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤਜਾਗਨ ਨੂੰ ਤਯਾਰ ਹਨ।ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਦਰਸ਼ ਬੰਨ੍ਹਕੇ 'ਖਾਲਸੇ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਮਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ,ਜਿਸ ਨੇ ਸਦਾ ਜੀਉਣਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਸੂਰਤਾ, ਕੁਰਬਾਨੀ, ਨਿਰਭੈਤਾ ਅੱਜ ਦਿਖਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਪਰ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਅਮਰ ਰੂਪ='ਖਾਲਸਾ' ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਭਰੀ ਹੈ ਓਹ ਗੁਣ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਈ ਭਰੇ ਗਏ। ਜੋ ਕੁਛ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਕੌਮੀ ਕੇਰੈਕਟਰ (ਆਚਰਣ)ਬਣ ਗਿਆ। ਕੀਹ ਦੋਵੇਂ [illegible]ਪਾਰੇ, ਕੀਹ ਸ਼ਖਸੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ, ਕੀਹ ਟੁਸ਼ਹਿਰੇ ਦਾ ਜੁੱਧ; ਕੀਹ ਸਾਰਾ ਗੜ੍ਹੀ ਤੇ ਰੋਲੀ [illegible], ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚਮਕੌਰ ਦਾ ਅੱਜ ਦਾ ਸਾਕਾ ਸਦਾ ਕੌਮੀ ਕੇਰੈਕਟਰ ਹੋਕੇ ਚਮਕਿਆ। [illegible] ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਇਹ ਰੰਗ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਐਸੇ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਅਹਿੱਲ ਸੂਰਮਤਾ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੇਖੋ ਗੁਰ ਜੀ ਜੋ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬੀ ਆਪਣੇ ਵੱਧੇ ਅਸੂਲ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਪੰਥ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁਣ ਚਲੇਜਾਓ ਤੇ ਆਪ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।ਇਸ ਕਰੜੇਵੇਲੇ ਆਪ ਜਾਣ ਤੋਂਪਹਿਲੋਂ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਖਾਲਸੇਨੂੰ ਗੱਦੀਦੇਣ ਲਗੇ ਹਨ,ਅਰਥਾਤ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ ਦੇਕੇ ਆਪਣਾਵਿਦਤ ਅਮਰ ਸਰੂਪ ਸਦਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰੱਖਣ ਲੱਗੇ ਹਨ।

†ਪਾ:—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸ੍ਰੀ ਖਾਲਸਾ।

ਬਡਿਆਈ ਕੌਨ ਸਕੈ ਲਖਿ ਸਭਿ ਗੁਨ [illegible] ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਯਹੁ 'ਹਤਨ ਰਿਪੁਨ ਕੋ ਬਨਿ ਮਰਦਾਨ। ਤਰਕਸ ਭਰੇ ਪਰੇ ਜੋ ਹੇਰਹੁ ਆਨੋ ਖੱਚਰ ਪਰ ਗਨ ਬਾਨ। [illegible] ਕਰਹੁ [illegible] ਹੂ ਓਰਨ ਮੂਰਚਾ ਬੰਦੀ ਮਹਿੰ ਤੁਰਕਾਨ।[2]ਲੇ ਲੇ [illegible] ਕੇ [illegible] ਦੀਅਹਿ ਸੋ ਕੀਜਹਿ ਹਾਨ[3] ॥੬॥ ਅਰੇ ਰਹੋ ਗਢ [illegible] ਹਮ [illegible] ਸਭਿਕੇ ਬਰ ਮਾਨਿ ॥ ਤੀਨਹੁੰ ਸਿੰਘ [illegible] ਸਿੰਘ ਇਕ ਬੁੱਧਿ ਮਹਾਨ। ਇਨ ਕਰਨੋ ਹੈਂ ਕਾਰਜ [illegible] ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨਿ ਮਹਿੰ ਚਲਿ ਜਾਨ। ਨੌਰੰਗ ਕੋ ਇਕ ਰੰਗ ਰਹੈ ਨਹਿੰ, [illegible] ਇਸ ਕੋ ਹਮ ਕਰਿ ਹੈਂ ਹਾਨ ॥੭॥ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਬਡ ਬੀਰ ਧਰਮਸਿੰਘ[4] ਇਮ ਕਹਿ ਕਰਿ ਉਰ ਆਨਦ ਧਾਰਿ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਲਗਿ ਜੰਗ ਪਰੇ ਮ੍ਰਿਤੁ ਹੇਰਿ [illegible] ਸੁਮਾਰ[5]। ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਨ ਕਈ ਤਲਾਵੇਂ[6] ਫਿਰੈਂ ਚੁਗਿਰਦੇ ਧੌਂਸ ਪੁਕਾਰ। ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਹੇਲ ਕੋ ਉਮਡੇ ਜਥਾ ਦੇਵ ਉਡਗਨ ਪਰਵਾਰ ॥੮॥ ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿੰ ਉਦਤਿ ਨਿਸਾਕਰ[7] ਖਿਰੀ ਚਾਂਦਨੀ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ [illegible] ਕਰਤੇ ਬਿਲੋਕਨ ਜਿਤ ਕਿਤ ਲਸ਼ਕਰ ਵੈਲ [illegible] ਜਨ ਪਾਰਾਵਾਰ[8] [illegible] ਪਲੀਤੇ ਬਰਵਾ ਲਾਟਨ[9], ਬਾਜੀ ਨੱਕ੍ਰ[10] ਕਿ ਨੰਜੇ ਮਾਰ[11] [illegible] ਮੈਨਾਕ ਦੁਰਗ ਸਮ ਲਖੀਯਤਿ[12] ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਚਹੂੰ ਓਰ ਨਿਹਾਰ ॥੯॥ ਪੰਚਹੁ ਮਹਿੰ ਕਲਗ਼ੀ ਕਿਹ ਦੀਨਸਿ ਸੋ ਨਿਰਨੈ ਸੁਨੀਐ ਮਨ ਲਾਇ।*ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਖੱਤ੍ਰੀ ਸਿਖ ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਥਾਪਯੋ ਪੰਚਹੁੰ ਮਹਿੰ ਬਡਿਆਇ। [illegible] ਕੋ ਗੁਰਤਾ ਅਰਪਨ ਕੀਨਸਿ ਪ੍ਰਥਮ ਖਾਲਸੇ ਮਹਿੰ ਤਿਨ ਪਾਇ। [illegible] ਬੰਧਾਇ ਬਿਠਾਇ ਅਟਾਰੀ ਗੁਰੂ [illegible] ਬੋਲੇ ਹਰਖਾਇ ॥ ੧੦ ॥ [illegible] ਕਹਤਿ

[1]ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਹੋ [illegible], ਗੁਣਾਧੀਸ਼]। [2]ਜੋ ਵੱਡੇ (ਲੋਕ) [illegible] ਬੈਠੇ ਹਨ ਓਟਾਂ ਲੈ ਲੈਕੇ, ਜੇਹੜੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਦਿੱਸ ਪੈਣ ਮਾਰ ਦਿਓ। (ਅ) ਬੜੇ ਬਰਿ[illegible] ਬਲੀ ਹਨ। [3]ਨੁਰੰਗੇ ਦਾ ਹੁਣ ਇਕ ਰੰਗ ਬੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ [illegible] ਹਾਨ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। [4]ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਤ੍ਰੈ ਗਿਣੇ ਹਨ ਜੋ ਨਾਲ ਰਹਿਣਗੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਦਇਆ ਸਿੰਘ। [5]ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੀ। [6]ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਫੌਜ ਦੇ ਦਸਤੇ। [7]ਚੰਦ੍ਰਮਾ। [8]ਸਮੁੰਦ੍ਰ। [9](ਮਾਨੋ) ਬੜਵਾ [illegible] ਲਾਟਾਂ ਹਨ। [10]ਘੋੜੇ ਮਗਰ ਮੱਛ ਹਨ। [11]ਨੇਜ਼ੇ ਸਰਪ ਹਨ। [12]ਕਿਲਾ ਮੈਨਾਕ ਪਹਾੜ [illegible] ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ [ਮੈਨਾਕ=ਹਿਮਾਲੇ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਕ ਪਹਾੜ ਹੈ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ [illegible] ਜਾ ਲੁਕਿਆ ਸੀ]।

*ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਕਮਾਲ ਤੱਕੋ। ਗੁਰਿਆਈ ਪਾਕੇ ਬੀ [illegible] ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰ ਨਿਜ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿੱਖ ਜਾਣ ਰਹੇ ਹਨ। †ਏਥੇ ਅਗਲੇ ਪੰਜੇ [illegible] ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਟੂਕਾਂ।

ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਬੰਗਸੀ ਬੰਗਸ ਦੇਸ਼ ਬਿਖੈ ਤੇ ਆਇ*। ਤਿਸ ਕੋ ਕਰਯੋ ਸਥਾਪਨ ਤਿਸ ਛਿਨ ਗੁਰਤਾ ਦਈ ਜਿਗਾ ਪਹਿਰਾਇ। ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸਿਖ ਦੋਨਹੁੰ ਗੁਰਮੁਖ ਤਿਨ ਮਹਿਂ ਕੋਊ ਥਪਯੋ ਬਨਾਇ। ਤਿਸ ਪਰ ਬਾਦ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਧਰਨਹੁ ਦੋਨਹੁ ਕੇ ਲਿਹੁ ਚਰਨ ਮਨਾਇ† ॥ ੧੧ ॥ ਸੁਨਹੁ ਕਥਾ ਆਗੇ ਜਿਮ ਬਰਤੀ ਚਹੁਦਿਸ਼ਿ ਧੁਨਿ ਦੁੰਦਭਿ ਸਮੁਦਾਇ। ਕਿਤ ਦਿਸ਼ਿ ਚਾਹਤਿ ਹੇਲ ਘਾਲਿਬੇ ਕਿਤ ਦਿਸ਼ ਮੁਰਚੇ ਕੋ ਨਿਕਟਾਇ[1]। ਕੂਕ ਪੁਕਾਰੈਂ ਕੇਤਿਕ ਦੌਰੇ ਹਲਾਹੂਲ ਤੇ ਰੌਰ ਉਠਾਇ। ਡਰਤਿ ਨਿਕਟ ਕੋ ਪਹੁੰਚਿ ਨ ਸੱਕਈ[2] ਤੱਕਈ[3] ਤੀਰਨ ਤੇ ਮਰਿ ਜਾਇ॥੧੨॥ ਸਾਵਧਾਨ ਬਨ ਦੇਤਿ ਤਲਾਵਾ[4] ਦੁੰਦਭਿ ਆਗੇ ਬਜਤਿ ਚਲੈਤਿ। ਛੁਟਹਿ ਤੁਫੰਗ ਖਤੰਗ ਕਿਲੇ ਦਿਸ਼ਿ ਪੌਰ ਤੁਰੰਗਮ ਸ਼ਬਦ ਉਠੰਤਿ। ਜਬਿ ਕੋ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਸਰ ਸੋਂ ਮਾਰਯੋ ਪਰਯੋ ਨ ਅੱਗ੍ਰ ਵਧੇਤਿ।ਬਹੁਰ ਜਾਮਨੀ ਸਮੈ ਬਿਲੋਕਯੋ ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਾਨ ਥਿਰੇ ਡਰਪੰਤਿ ॥ ੧੩ ॥ ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰਤੀਖਨ[5]—ਹੁਇ ਭੁਨਸਾਰੇ ਗਢ ਪਰ ਹੇਲਾ ਕਰਹਿਂ ਉਦਾਰ। ਮਰੇ ਸਿੰਘ ਕੁਛ ਥੋਰੇ ਅਟਕੇ ਲਾਖੋਂ ਲਰ ਲਸ਼ਕਰ ਸੰਘਾਰਿ—। ਇਮ ਸਭਿ ਥਾਪ ਰਹੇ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਸ਼੍ਰਮਤਿ ਭਏ ਤਨ

[1]ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਵੈਰੀ)। [2]ਭਾਵੇਹ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਲਾਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ। [3]ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ। [4]ਪਹਿਰਾ। [5]ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਵੈਰੀ)। *ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ (ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ) ਵਿਚ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦਿੱਤੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। †ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂਰਜ ਦੇ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਸ ਥਾਵੇਂ ਇਕ ਤੁਕ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਬੰਧੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:—'ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਾ ਮਾਝੇ ਦੇਸ ਪੱਟੀ ਨਗਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੀ ਇਸ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਾੜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਤਿਸਦੀ ਸੰਤਾਨ ਪਾਸ ਹੈ।' ਹੋਰ ਖੋਜ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਾੜਾ ਸਿੰਘ ਪਸ਼ੌਰ ਜਾ ਵਸਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਮਾਈ ਬੁਭਕੀ ਪਾਸ ਹੈ, ਘਰ ਭਾ: ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈ, ਕੂਚਾ ਭਾਈਆਂ, ਮਹੱਲਾ ਗੰਜ। ਅਸਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਭਾ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਚਾਹੇ ਅਰੋੜ ਵੰਸੀ ਸੀ ਚਾਹੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਬੰਸੀ, ਚਾਹੇ ਕਲਗੀ ਜਿਗਾ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੱਗੀ ਤੇ ਚਾਹੇ ਭਾ: ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ, ਜੋ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਪ੍ਰਤੀ, ਹੋਰ ਜਾਤ ਭੇਦ, ਦੇਸ਼ ਭੇਦ ਤਾਂ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੋ ਦੁਇ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਡੇ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਖਾਲਸਾ ਹਨ। ਚਮਕੌਰ ਦਾ ਹਰ ਸ਼ਹੀਦ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਕ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦਾ ਫਖਰ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਹੈ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਬੀਰਤਾ ਦਾ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਹੈ।

ਆਲਸ ਧਾਰਿ। ਗੁਰੂ ਜੰਗ ਕੋ ਕਰਹਿਂ ਸਰਾਹਨਿ 'ਬਡੋ ਬਹਾਦੁਰ ਬਹੁ ਹੁਸ਼ੀਆਰ' ॥੧੪॥ ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਅਰ ਪੰਚੇ ਸਿੰਘਨਿ* ਤੀਰ ਤੁਫੰਗਨਿ ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰਹਾਰ। ਨਿਕਟ ਵਿਖਤਿ ਕੈ ਹਤਹਿਂ ਤਲਾਵੇ[1] ਲਗਿ ਲਗਿ ਗਿਰਹਿਂ ਤੁਰੰਗ ਸਵਾਰ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਹੋਤਿ ਜੰਗ ਕਹੁ ਕਰਿ ਕਰਿਰਣ ਪ੍ਰਿਯ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਗਨ ਦ ਹਾਰ। ਆਟਣ ਪਰੇ ਅੰਗੁਸ਼ਟ ਅੰਗੁਰੀ[2] ਐਂਚਤਿ ਪਨਚ ਓਜੋ ਕੋ ਧਾਰਿ ॥ ੧੫ ॥ ਤਜੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਸਰ ਬਰਖਾਏ ਪੁਨ ਪੰਚਹੁ ਸਿੰਘ ਬਿਨਤੀ ਕੀਨਿ। 'ਨਿਕਸਹੁ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ! ਸਮੋ ਭਲੋ ਅਬਿ ਹਠ ਕੋ ਤਜਹੁ ਕਰੇ ਰਿਪੁ ਹੀਨ। ਦੇਖਹੁ ਸਗਰੇ ਸਿੰਘ ਗਏ ਖਪਿ ਇਕ ਰਾਵਰ ਕੇ ਪੰਥ ਅਧੀਨ[3]। ਜਹਾਂ ਥਿਰਹੁ ਪੁਨ ਰਚਹੁ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਥਿਰਹਿ ਖਾਲਸਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਬੀਨ' ॥ ੧੬॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁ ਬਾਰ ਕਹਯੋ ਸਭਿ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਸਿਰ ਰਹੇ ਨਿਵਾਇ[4]। ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਿਖਿ ਬਿਕਸੇ ਸਤਿਗੁਰ 'ਰਣ ਮਾਰਣਿ ਮਰਣੋ ਬਨਿ ਆਇ। ਪੰਥ ਹੋਨਿ ਕੀ ਸੋਚ ਨ ਧਰੀਅਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਮਾਇ†। ਪ੍ਰਥਮ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਬਚ ਮਾਨਯੋਂ ਤਜਿ ਅਨੰਦ ਪੁਰਿ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਇ॥੧੭॥ ਅਬਿ ਹਮ ਕਯੋਂ ਨਹਿਂ ਮਾਨਹਿਂ ਕਹਿਬੋ ਮਮ ਹਿਤ ਤ੍ਯਾਗੇ ਸਿੱਖਨਿ ਪ੍ਰਾਨ। ਤੁਮ ਦੋਨਹੁਂ ਤ੍ਯਾਗਹੁ ਤਰ ਸਰ ਖਰ[5] ਕਬਹੁਂ ਤੁਫੰਗ ਛੋਰਿ ਕਰਿ ਹਾਨ'। ਇਮ ਕਹਿ ਕਰਿ ਅਰੁ ਥਾਪੀ ਦੇ ਕਰਿ ਦੋਨਹੁਂ ਬੰਕੇ ਬੀਰ ਮਹਾਨ। ਗੁਰ ਉਪਸਰ ਬਧ, ਸ਼ਮਸ ਗੁਰੂ ਸਮ, ਪਰੇ ਦੂਰ ਤੇ ਸਮ ਪਹਿਚਾਨ[6] ॥ ੧੮ ॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਗੁਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ ਸਿਰ ਕੋ ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਬਿ ਲਾਇ। ਭਏ ਸੁਚੇਤ ਮਝਾਰ ਅਟਾਰੀ ਤੂਰਨ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਚਲਾਇ। ਉਤਰੇ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤਰੇ ਕਹੁ ਤੀਨਹੁਂ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਨਿਜ ਲ੍ਯਾਇ। ਪੌਰ ਠੌਰ ਕੀ ਓਰ ਨ ਗਮਨੇ ਦ੍ਵਾਰ ਅਲਪ ਜਿਸ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੇ ਆਇ[7] ॥ ੧੯ ॥ ਪਿਛਵਾਈ ਸੋ ਸਕਲ ਘਰਨ ਤੇ ਸਨੇ ਸਨੇ ਤਹਿਂ ਗੇ ਭਗਵਾਨ। ਤਕਰੇ ਤਹਾਂ ਕਿਵਾਰ ਅਸੰਜਤਿ ਸਾਂਕਰ ਦ੍ਰਿਢ ਕੈ ਕੁਲਫ ਮਹਾਨ। ਦੇਖਿ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕਰ ਤੇ ਖੋਜੇ ਨਾਹਿਂ ਨਿਕਸਨ

[1] ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ। [2] ਗੰਢਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਅੰਗੂਠੇ ਤੇ ਉਂਗਲੀ ਵਿਚ। [3] ਪੰਥ (ਵਧਣਾ) ਆਪ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। [4] (ਸਿਖ) ਨਿਵਾ ਰਹੇ। [5] ਛੇਤੀ ਚਲਾਓ ਬਹੁਤੇ ਤਿਖੇ ਤੀਰ। [6] ਇਕੋ ਜਿਹੇ, ਭਾਵ ਨੁਹਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਗੀ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। [7] ਛੋਟਾ ਬੂਹਾ ਜਿੱਥੋਂ ਦੀ ਆਕੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ ਸਨ। *ਅਜੇ ਹਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਮਕੌਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। †ਕਾਲਕਾ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੩ ਅੰਸੂ ੧੨ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਟੂਕ।

ਸੁਨੀਅਤਿ ਮਨਹੁ ਅਨੇਕ ਬਨੀ ਟਕਸਾਲ।ਭਈਆਖਰੀ ਬ੍ਰਿੰਦ ਗ਼ਾਰਕੀ[1], ਚਹੁੰਦਿਸ਼ ਥਲ ਚਮਕੌਰ ਕਰਾਲ॥ ੮ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਦਲ ਕੇ ਹੁਇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਿਕਸਿ ਗਏ ਰਿਪੁ ਦ੍ਰਿਗ ਰਜ ਡਾਰਿ। ਦਤਿਯ ਦਿਸ਼ਾ ਕਹ ਤੀਨਹੁੰ ਸਿੰਘ ਜੁ ਬਿਛਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਭਏ ਸੁ ਪਾਰ।ਗਢ ਅੰਤਰ ਦੁਇ ਸਿੰਘ* ਤਿਸੀਬਿਧਿ ਤਜੈਂ ਤੁਰੰਗ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਧਾਰਿ।ਨਿਕਟ ਨਪਹੁੰਚੇ ਡਰਧਰਿ ਅਰਿ ਥਿਰ ਮਰੇ ਚਹੂੰ ਦਿਸ਼ ਪਰੇ ਸਥਾਰ ॥੯॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਿਕਸੇ ਬਾਹਰਿ ਸਭਿ ਲਸ਼ਕਰ ਤੇਹੁਇ ਕਰਿ ਪਾਰ।ਸਵਾਕੋਸ ਚਲਿ ਗਏ ਝੀਲ[2] ਮਹਿਂ ਤਹਾਂ ਤਰੋਵਰ ਜੰਡਨਿਹਾਰ।ਬੈਠਿ ਗਏ ਤਹਿਂ ਬਿਤੀ ਦੇਰ ਕੁਛ ਦ੍ਵੈ ਨਰ ਮਹਿਖੀ[3] ਖੋਜਨਹਾਰ।ਇਕ ਮਾਲਿਕ ਇਕ ਪਾਲਕ ਤਿਨ ਮਹਿਂ ਖੋਜਤਿ ਇਤ ਉਤ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ॥੧੦॥ ਰਾਤ ਚਾਂਦਨੀ ਇਕ ਤਹਿਂ ਦੇਖੇ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਬੰਦਨਾ ਗਾਇ। [4]'ਕੋ ਤੁਮ ਅਹੋ?' [5]'ਮਹਿਖ ਹਮ ਖੋਜਤਿ', ਸੁਨਿਤ ਦੂਸਰੇ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁਨਾਇ[5]। 'ਕਿਹ ਸੰਗ ਬੋਲਤਿ ਮਹਿਖ ਕਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮੈਂ ਜਾਵੈਂ ਕੈ ਨਾਹਂ ਅਗਵਾਇ?[6]'।'ਇਤ ਨਹਿਂ ਮਹਿਖੀ,ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠੇ, ਮੈਂ ਬੋਲ੍ਯੋ ਤਿਨ ਸਨ ਇਸ ਥਾਇ[7]†' ॥ ੧੧॥ [8]'ਕਹਾਂ ਗੁਰੂ ਇਸ ਥਲ ਮਹਿਂ ਆਯੋ, ਗਢ ਮਹਿਂ ਘਿਰ੍ਯੋ ਲਰਤਿ ਬਡ ਜੰਗ। ਅਪਰ ਹੋਇ ਕੋ, ਤੈਂ ਨਾਹਂ ਜਾਨ੍ਯੋਂ' ਸੁਨਿ ਬੋਲ੍ਯੋ[9] ਤੂਰਨ ਤਿਨ ਸੰਗ:-'ਘੇਰਾ ਛੋਰਿ ਨਿਕਸ ਕਰਿ ਆਏ',ਤਬਿ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਨ ਬੋਲ ਉਤੰਗ।ਆਉ ਪਦਾਰਥ ਤੋ ਕੋ ਦੇਵਹਿਂ' ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਆਯੋ ਕਰਤਿ ਉਮੰਗ ॥ ੧੨ ॥ ਖੰਜਰ ਜਰ੍ਯੋ ਜਵਾਹਰ ਸੰਗੋ ਦਯੋ, ਲਯੋ[10] ਉਰ ਹਰਖ ਉਪਾਇ। ਚਹ੍ਯੋ-ਕਿ ਰੌਰਾ ਕਰੌਂ ਬੁਲਾਵੈਂ ਤੁਰਕ ਦੇਹਿਂ ਮਝ ਧਨ

[1]ਬਹੁਤੀ ਗ਼ਾਰਕੀ ਭਾਵ ਬੜਾ ਹੀ ਹਨੇਰ ਮੱਚ ਗਿਆ। [2]ਛੰਭ। [3]ਮੱਝੀਆਂ। [4]ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੋਲੇ। [5](ਮਹਿਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬੋਲਿਆ) 'ਅਸੀਂ ਮਹਿਂ ਲੱਭਦੇ ਹਾਂ' ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਦੂਸਰਾ (ਭਾਵ ਨੌਕਰ ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸਨੇ) ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ। [6]ਕਿਸ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ ਕੀ ਮੱਝ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ? ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਨਾ (ਭਾਲਣ ਹਿਤ)?। [7]ਮੈਂ ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। [8]ਨੌਕਰ ਬੋਲਿਆ। [9](ਮਾਲਕ) ਸੁਣਕੇ ਬੋਲਿਆ। [10]ਲੀਤਾ (ਮਹਿਂ ਵਾਲੇ ਨੇ)।

*ਤਵਾ: ਖਾ: ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਿੰਘ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਛੁਟ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਚਾਰੇ ਚਹੁੰ ਨੂਰਜਾਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾਏ, ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਠਾ ਸਿੰਘ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਥਾਪਿਆ। ਗੋਯਾ ਦੋ ਨਹੀਂ ਅੰਦਰ ੮ ਸਿੰਘ ਛੱਡਕੇ ਗਏ ਹਨ।

†ਪਾ:-ਇਤ ਨਹਿਂ ਮਹਿਖਿ, ਮਹਿਖ ਪਤਿ ਬੋਲ੍ਯੋ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੈਠੇ ਹੈਂ ਇਸ ਥਾਇ।

ਸਮੁਦਾਇ–। ਜਾਨਿ ਗੁਰੂ ਤਿਹ ਘਟਕੀ ਬੋਲੇ:–'ਔਰ ਦਰਬ ਕੁਛਦੇਂ ਸਮੁ-ਦਾਇ'।ਕਰਿ ਲਾਲਚ ਕੋ ਢਿਗ ਜਬਿ ਪਹੁੰਚਯੋ ਕਹਯੋ 'ਧਰਹੁ ਖੰਜਰ ਇਸ ਥਾਇਂ' ॥੧੩॥ ਧਰਨਿ ਲਗਯੋ ਜਬਿ, ਉਲਟ ਚਪੇਟੈਂ ਮਾਰੀ ਗੁਰੂ, ਝੁਕਯੋ ਤਿਹ ਜਾਨਿ। ਮੁਖ ਪਰ ਲਗੀ ਭਗਨ ਭੇ ਦਸਨਾ[1] ਭਯੋ ਗੂੰਗ ਨਹਿਂ ਸਕੇ ਬਖਾਨ। ਸਾਥੀ ਦੁਤੀ ਬੁਲਾਵਤਿ ਬਹੁ ਬਿਧਿ 'ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਰਹਿ ਗਈ ਜ਼ੁਬਾਨ?'।ਧਾਇ ਪਰਸਪਰ ਮਿਲੇ ਸੁ ਬੂਝੇ ਨਹਿਂ ਕਛ ਕਹਯੋ ਜਾਤਿ ਮਾਤ ਹਾਨ ॥ ੧੪ ॥ ਉਠਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗਮਨ ਕੀਨ ਬਿਨ ਪੰਥਹਿ[2] ਸਨੈ ਸਨੈ ਚਲਿ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ।ਰਹੇ ਇਕਾਕੀ, ਉਪਮਾ ਅਸ ਹੈ, ਸੀਯ ਲਖਣ ਬਿਨ ਬਨ ਰਘੁਰਾਇ[3]। ਚਰਨ ਕਮਲ ਤੇ ਮਗ ਨ ਚਲੇ ਕਬਿ, ਬਹੁ ਅਸਵਾਰੀ ਰਹਿਂ ਅਗੁਵਾਇ। ਸ਼੍ਰਾਪ ਸਾਚ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਕੋ ਹੋਯੋ ਅਪਦਾ ਭੋਗੀ ਇਕ ਰਸ ਭਾਇ* ॥੧੫॥ ਕੇਤਿਕ ਕੋਸ ਗਏ ਮਗ ਚਰਨਨ ਸ਼੍ਰਮਤਿ ਭਏ ਸਤਿਗੁਰ ਇਕ ਥਾਨ। ਮਾਛੀਵਾਰੇ ਪਰੇ ਕਿਤਿਕ ਥਲ ਅਬਿ ਭੀ ਝਾਰ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜਾਨ[4]†। ਬੈਠੇ ਤਹਾਂ ਉਪਾਨਯ ਝਾਰਯੋ[5] ਸਿਕਤਾ ਰਜ ਤੇ ਭਰਯੋ ਮਲਾਨ[6]। ਸਨੇ ਸਨੇ ਪੁਨ ਆਗੇ ਗਮਨੇ ਰਹੀ ਜਾਮਨੀ ਜਾਮ ਪਛਾਨ ॥ ੧੬॥ ਛੱਤ੍ਰ-

[1]ਦੰਦ। [2]ਭਾਵ ਰਾਹੋਂ ਸੜਕੋਂ ਬਿਨਾਂ। [3]ਇਕੱਲੇ ਰਹਿ ਗਏ ਐਉਂ ਉਪਮਾ ਬਣੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੀਤਾ ਲਛਮਣ ਬਿਨਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਬਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। [4]ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਥਾਂ ਪਰੇ ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਭੀ ਝਾੜ ਨਿਸ਼ਾਨੀ (ਵਜੋਂ) ਹਨ। [5]ਜੋੜਾ ਝਾੜਿਆ। [6]ਭਰਿਆ ਤੇ ਮੈਲਾ ਹੋਯਾ ਹੋਯਾ ਸੀ।

*ਇਸ ਤੁਕ ਦੇ ਦੋ ਪਾਠ ਹਨ:–੧. ਸ੍ਰਾਪ ਸਚ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਕੇ ਹਿਤ ਕੋ ਅਪਦਾ ਭੋਗੀ ਇਕ ਰਸ ਭਾਇ (੧੯੧੨ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ) ੨. ਇਕ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਉਪਰਲੇ ਪਾਠ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਪਾਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:- ਜਥਾ ਸਜਾਮ ਘਨ ਅਪਦਾ ਭੋਗੀ ਤਥਾ ਭੁਗੀ ਗੁਰ ਸ਼ੋਕ ਨ ਕਾਇ। ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸ੍ਰਾਪ ਵਾਲੀ ਗਲ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਸੀ ਜੋ ਕਵਿ ਜੀ ਪਿੱਛੇ ਰੁਤ ਪੰਜਵੀਂ ਅੰਸੂ ੭ ਅੰਕ ੩੩ ਵਿਚ ਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਉਥੋਂ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ। ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤਾ, ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੁਲਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੀਸਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਅਕਬਰ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਰੁੱਧ ਫਰਯਾਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਛੱਡਣ ਦਾ ਬੀ ਦੋਸ਼ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਸੋ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵੇਲੇ ਕੱਢੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਅਚਰਜ ਹੈ ਕਿ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ। ਆਖੇਪਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਾਫਜ਼ੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਹਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

†ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਤ੍ਰੈ ਚਾਰ ਕੋਹ ਪਰ ਇਕ ਜੰਡ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸਾਹ ਲਿਆ ਹੈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ। ਏਥੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ ਤਵਾ: ਖਾ: ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ੧੦੦੦ ਵਿਘੇ ਜ਼ਿਮੀਂ ਹੈ ਗੁਰ-ਦਵਾਰੇ ਨਾਲ। ਫਿਰ ਆਪ ਝਾੜਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ ਹਨ ਜਿਥੇ 'ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ' ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹਿਰੋਂ ਪਾਰ ਦੱਖਣ ਰੁਖ ਨੂੰ ਹੈ।

ਧਾਰ[1] ਕੋ ਸਮਾਂ ਭਯੋ ਤਬਿ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਜੈਂਭਾਇ[2]*। ਦਾਸ ਖਾਸ ਡੱਬੇ ਤਬਿ ਕਿਹ ਠਾਂ, ਕਹਾਂ ਅਫੀਮ ਬਿਦੇਸ਼ਨ ਆਇ। ਚਰਨ ਪਖਾਰਨ ਸੇਵਕ ਕਿਹਠਾਂ,ਕਹਾਂ ਸੇਜ ਸੁੰਦਰ ਮ੍ਰਿਦੁਲਾਇ। ਕਹਾਂ ਤੁਰੰਗਮ ਹੇਮ ਜ਼ੀਨ ਜੁਤਿ ਰਹੇ ਇਕਾਕੀ ਗੁਰ ਗਤਿ ਦਾਇ॥੧੭॥ ਹੁਤੋ ਅਰਕ[3] ਕੋ ਬੂਟ ਖਰਯੋ ਤਹਿਂ ਹਰਯੋ ਸਦਲ ਤਹਿਂ ਤੋਰਨ ਕੀਨਿ। ਏਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪਰ ਦੁਗਧ ਨਿਕਾਸਯੋ ਕੇਤਿਕ ਕਰਿ ਕੈ ਪੀਯ ਸੁ ਲੀਨ[4]। ਪੁਨ ਗਮਨੇ ਮਾਰਗ ਕਿਛੁ ਆਗੇ ਮਾਛੀਵਾਰੇ ਨਿਕਟ ਸੁ ਚੀਨ। ਇਕ ਥਲ ਕੋ ਅਵਲੋਕਿ ਟਿਕੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾਨੀ ਗਨ ਦੀਨ ॥ ੧੮ ॥ ਚਢਯੋ ਅਰਕ ਕੋ[5] ਅਮਲ ਘਨੇਰੋ ਭਏ ਦੂਸਰੇ ਸ਼ੂਮਤਿ ਬਿਸਾਲ। ਦ੍ਵੈ ਦਿਨ ਹ੍ਵੈ ਜੁਧ ਦਾਰੁਣ ਠਾਨਯੋ ਨਹੀਂ ਅਰਾਮ ਕੀਨ ਕਿਸ ਕਾਲ। ਨਹਿਂ ਸੁਪਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਯਾਂ ਤੇ ਆਲਸ ਭਯੋ ਦੇਹਿ ਮਹਿਂ ਆਨ ਅਟਾਲ[6]। ਪਰੇ ਛਾਲਰੇ[7] ਚਰਨਨ ਮਹਿਂ ਬਹੁ ਪੰਕਜ ਪਾਤਨ ਮੁਕਤਾ ਢਾਲ[8]॥੧੯॥ ਚਲਿਬੇ ਕੋ ਸਾਮਰਥ ਨ ਆਗੇ ਦੁਤੀ ਨੀਂਦ ਬਹੁ ਪਾਯੋ ਜ਼ੋਰ। ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਟ ਬਹੁ ਮੋਲਾ ਸੋ ਖੋਲਾ ਅੰਗਨ ਤੇ ਛੋਰਿ। ਘਟਿਕਾ[9] ਹਰਟ ਕੂਪ ਤੇ ਖੋਲੀ ਬਸਤ੍ਰ ਲਪੇਟ ਸਿਰਾਨੇ ਓਰ। ਤਰੇ ਬਿਛਾਇ ਪੌਢਿਗੇ ਊਪਰ ਕਮਰਕਸਾ ਤਿਮ ਹੀ ਰਣ ਲੋਰ[10] ॥ ੨੦ ॥ ਸ਼ੂਮਤਿ ਬਿਸਾਲ, ਬਿਸਾਲ ਸੁ

[1]ਅਫੀਮ। [2]ਉਬਾਸੀਆਂ ਆਉਣ। [3]ਅੱਕ। [4]ਭਾਵ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਚੋਕੇ ਪੀ ਲਿਆ। [5]ਅੱਕਦਾ। [6]ਜੋ ਟਲ ਨਾ ਸਕੇ। [7]ਛਾਲੇ। [8]ਕਵਲਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀਆਂ ਉਪਰ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। [9]ਟਿੰਡ। [10]ਰਣ ਦੀ ਚਾਹ ਵਾਲਾ। (ਅ) ਬੀਰ ਰਸੀ ਮਦ ਵਿਚ। *ਐਡੇ ਤੜਕੇ ਉਠਕੇ ਅਫੀਮ ਖਾਣ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਇਸ ਮਹਾਨ ਬਲੀ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਇਹ ਹਾਸੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ। ਅਫੀਮ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਕਤ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਸਨਾਯੂ (nerves) ਦੀ ਸੱਤਿਆ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਹੰਗਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਆਦਰ ਯੋਗ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਭੰਗ ਅਫੀਮ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦੱਸਣ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬੀ ਇਹ ਨਸ਼ੇ ਚਮੇੜੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਵੀ ਜੀ ਬੀ ਲਿਖੀ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਮਾਕੂ ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਓਹ ਕਦ ਅਫੀਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ? ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸ ਯਾਰਾਂ ਪਹਿਰ ਜੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਵੀਹ ਕੋਹ ਦੌੜਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਹਾਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁੜ, ਖੰਡ, ਮਿੱਠੇ ਭੋਜਨ ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਤਾਕਤਵਰ ਸ਼ੈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਢਿੱਲਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਪਰ ਉਹ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ। ਥੱਕੇ ਸਰੀਰ ਨੇ ਸੌਂ ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਅਜੇ ਇਹ ਗਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੋਜ ਨਾਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅੱਕ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਕੁਛ ਬੂੰਦਾਂ ਲਈਆਂ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜੇ ਹੋਵੇ ਬੀ ਤਾਂ ਕਰਾਮਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਾ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਨੇ ਜੇ ਦੋ ਚਾਰ ਤੇਪੇ ਵਰਤ ਲਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਅੱਕ ਔਖਧੀ ਹੈ ਤੇ ਸਨਾਯੂ ਲਈ ਕੁਛ ਸਹਾਰਾ ਦਾਇਕ ਹੈ।

ਆਲਸ ਅਮਲ ਬਿਸਾਲ ਅਰਕ ਕੋ ਆਇ ਤਜੋਂ ਹੀ ਚਲਹਿ ਪਵਨ ਪੁਰ-ਵਾਈ[1]। ਲੋਚਨ ਮੁੰਦ੍ਰਤਿ ਕਮਲ ਕਿ ਭਾਇ[2] ਭਏ ਨੀਂਦ ਬਸਿ ਕਰਿ ਅਰਾਮ। ਤਬਿ ਧਰਤੇ ਕੁਵੰਡ ਹਾਥ ਅਗਵਾਇ। ਤਯਾਰ ਤਮਾਦੇ ਕਰੇ ਧਰੇ ਕਟ, ਭਰੇ ਨਿਖੰਗ ਅੰਗ ਸੰਗ ਲਾਇ*॥੨੧॥ ਰਾਮਚੰਦ ਜਿਮ ਸਭਿ ਕੁਛ ਤਜਿ ਕਰਿ ਰਾਜ ਘੋਰੇ ਸਿਵਕਾਦਿਕ ਜਾਨ[3]।ਸੁਹ੍ਰਿਦ ਸਖਾ ਅਰੁ ਸਰਬ ਬਾਹਨੀ ਕੰਚਨ ਕੇ ਮੰਦਰ ਸ਼ੁਭ ਥਾਨ। ਹੇਮ ਪ੍ਰਯੰਕ ਸੁ, ਆਸਤਰਨ ਮ੍ਰਿਦੁ ਦੁਗਧ ਫੇਨ ਕੇ ਸ੍ਵੇਤ ਸਮਾਨ[4]।ਬਨ ਮਹਿਂ ਏਕਾਂਕੀ ਪਰਿ ਸੁਪਤੇ[5] ਲਖੀਅਹਿ ਤਥਾ ਗੁਰੂ ਭਗਵਾਨ ॥੨੨॥ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਂ ਸੁਭਟ ਚਹੂੰ ਦਿਸ਼ ਰੱਛ੍ਯਾ ਕਰੈਂ ਜਾਮਨੀ ਮਾਂਹਿ। ਦਾਸ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਸੇਵਾ ਠਾਨਹਿਂ ਰਾਗ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਜਾਗ੍ਰਨ ਜਾਂਹਿ। ਤਨੇ ਬਿਤਾਨ[6] ਜ਼ਰੀ ਤੇ ਗਚ ਪਚ ਬਰਨ ਬਰਨ ਕੇ ਫਰਸ਼ਨ ਮਾਂਹਿ।ਬਿਨ ਬਿਛਾਵਨੇ ਭੂਮਿ ਸੇਜ ਅਬਿ ਥਿਰੇ ਗੁਰੂ ਅਚਰਜ ਬਹੁ ਆਹਿ॥੨੩॥ਦੋਹਰਾ॥ ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰਦੇਵ ਜੂ ਸੁਖ ਦੁਖ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸਮਾਨ। ਹਰਖ ਸ਼ੋਕ ਜਾਂਕੈ ਨਹੀਂ ਰਾਗ ਨ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਮਹਾਨ† ॥ ੨੪ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਿਸ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦ੍ਵੈ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੪੨ ॥

੪੩. [ਪਿੱਛੇ ਚਮਕੌਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਰਣਧੀਰ ਉਰ ਬੀਰਨਿ ਬੀਰ ਬਿਸਾਲ।ਮੁਖਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਖਾਲਸੇ ਲਹਿ ਗੁਰਤਾ ਤਿਸ ਕਾਲ ॥ ੧ ॥ ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥ ਸਿਰ ਬਧੀ ਜਿਗਾ ਕਲਗ਼ੀ ਸੁਹਾਇ।ਰਸ ਬੀਰ ਮਨੋ ਮੂਰਤਿ ਬਨਾਇ। ਕਰ ਮਹਿ ਕੁਦੰਡ ਖਰ ਸਰ ਪ੍ਰਚੰਡ। ਗਹਿ ਕਰਾਚੋਲ ਚਹਿ ਰਣ ਘਮੰਡ ॥੨॥ਪੁਨ ਦੂਸਰ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਸੰਗ। ਜਿਹ ਕਹੈਂ ਬੰਗਸੀ‡ ਮਤ ਉਤੰਗ। ਬਿਨ ਕਸੇ ਤੁਰੰਗਨ ਛੋਰਿ ਛੋਰਿ।ਚਹੁਂ ਓਰ ਵਿਰਤਿ ਅਰਿ ਟੋਰਿ ਟੋਰਿ॥੩॥ਗੁਲਕਾਨ ਸੰਗ ਤਨ ਫੋਰਿ ਫੋਰਿ। ਗਰਜੰਤਿ ਜਥਾ ਘਨ ਘੋਰ ਘੋਰ[7]। ਦੋਨਹੁ ਸੁ ਬੀਰ ਹਤਿ ਔਰੁ

---

[1]ਪੁਰੇ ਦੀ ਪੌਣ। [2]ਨੈਣ ਕਮਲਾਂ ਵਾਂਕੂ ਮੀਟੇ ਗਏ। [3]ਅਸਵਾਰੀਆਂ। [4]ਦੁੱਧ ਦੀ ਝੱਗ ਵਰਗੇ ਚਿੱਟੇ। [5]ਪੈ ਕੇ ਸੌਂ ਗਏ। [6]ਚੰਦੋਏ। [7]ਜਿਵੇਂ ਭਯਾਨਕ ਬੱਦਲ ਗਰਜਦਾ ਹੈ। *ਕਿਤਨੀ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਹੈ, ਔਡੇ ਥਕਾਨ ਵੇਲੇ ਵੀ ਬੀਰਰਸੀ ਸਾਮਾਨ ਤਯਾਰ ਕਰਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। †ਇਹ ਹੈ ਉਹ ਅਵਸਥਾ:—'ਤੈਸਾ ਸਵਰਨ ਤੈਸੀ ਉਸ ਮਾਟੀ॥ ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤੈਸੀ ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ'। ‡ਫਾ:, ਬੰਗਸ=ਮਾਵਰੁਲਨਹਰ (ਯਾ ਤੂਰਾਨ ਦਾ) ਇਕ ਇਲਾਕਾ। (ਅ) ਕੋਹਾਟ ਅਤੇ ਕੁਰਮ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ੲ) ਕਈ ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਅਰਥ ਬੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਵੰਗ ਬੰਗਾਲ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਔਰੁ । ਰਨ ਸ਼ਿਵਾ[੧] ਪੁਕਾਰਤਿ ਠੌਰ ਠੌਰ ॥੪॥ ਤੁਰਕਾਨਿ ਤੁੰਡ ਗਨ ਤੋਰਿ ਤੋਰਿ । ਦੇ ਤ੍ਰਾਸ ਅੱਗ੍ਰ ਤੇ ਮੋਰਿ ਮੋਰਿ । ਖਰ ਤੀਰ ਤਰਾਤਰ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ । ਦਿਢ ਰਹੇ ਦੁਰਗ ਧ੍ਰਿਤਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ॥੫॥ ਇਮ ਨਿਸਾ ਬਿਤੀ ਧਨੁ ਤਾਨਿ ਤਾਨਿ।ਤਜਿ ਤੁਪਕ ਤੜਾਕੇ ਠਾਨਿ ਠਾਨਿ।ਮ੍ਰਿਤੁ ਲਾਖਹੁਂ ਜੋਧਾ ਹੇਰਿਹੇਰਿ। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰੇਤਿ ਨਾਦ ਰਹਿ ਟੇਰ ਟੇਰ[੨]॥੬॥ ਜੰਬੁਕ ਪੁਕਾਰ ਗਨ ਕੂਕਿ ਕੂਕਿ । ਗਢ ਨਿਕਟ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬਹੁ ਢੂਕਿ ਢੂਕਿ । ਅਰਣੋਦ ਸਮੈਂ ਤਮ ਹਾਨਿ ਹਾਨਿ । ਜਗ ਉਦਜੋਰਹਤਿ ਤਬਿ ਭਾਨੁ ਭਾਨੁ[੩] ॥੭॥ ਨਰ ਅਲਪ ਕੋਟ ਮਹਿਂ ਤਾਕ ਤਾਕ । ਗਢ ਭੇਦ ਲਹਯੋ ਸਭਿ ਝਾਕਿ ਝਾਕਿ।ਭੁਨਸਾਰ ਭਈ ਅਰਿ ਜਾਨਿ ਜਾਨਿ । ਤਜਿ ਤ੍ਰਾਸ ਢੁਕੇ ਗਨ ਆਨਿ ਆਨਿ ॥੮॥ ਕਰ ਕਰਾਰੋਲ ਗਹਿ ਦੌਰਿ ਦੌਰਿ । ਚਹੂੰ ਓਰ ਰੌਰ ਭਾ ਠੌਰ ਠੌਰ । ਭੀਤਨ ਲਗੇ ਸੁ ਤਬਿ ਆਇ ਆਇ।ਕਿਨ ਰਢਨ ਚਹਯੋ ਕਰ ਪਾਇ ਪਾਇ[੪]॥੯॥ਪਿਖਿ ਤੁਰਕ ਮਰੇ ਗਨ ਧਾਇ ਧਾਇ।ਜੁਗ ਸਿੰਘ ਅਨਿਕ ਕੋ ਘਾਇ ਘਾਇ।ਖੁਰ ਗਏ ਸਕਲ ਨਹਿਂ ਤੀਰ ਤੀਰ[੫] । ਨਿਸ ਤਜੇ ਬੇਧਿ ਤਨ ਬੀਰ ਬੀਰ[੬]॥੧੦॥ਤਬਿ ਖੈਂਚੇ ਮਯਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਨ।ਮੁਖ ਦਾਰੁਣ ਸ਼ੇਰ ਸਮਾਨ ਮਾਨ।ਪਿਖਿਯੈਤਿਬਿਲੋਚਨਲਾਲ ਲਾਲ। ਗਨ ਅਰਿਨ ਲਖੇ ਤਿਸ ਕਾਲ ਕਾਲ[੭] ॥ ੧੧॥ ਚਢਿ ਭੀਤ ਹਾਥ ਕੋ ਪਾਇ ਪਾਇ।ਤਬਿ ਹਲਾਹੂਲ ਮੁਖ ਗਾਇਗਾਇ।ਲਖਿ ਫਤੇਤੁਰਕਚਿਤ ਚਾਇ ਚਾਇ। ਬਹੁ ਪਰੇ ਕੂਦ ਤਬਿ ਧਾਇ ਧਾਇ।੧੨।ਸਭਿਹੂੰਨਿ ਤ੍ਰਾਸ ਕੌ ਤਯਾਗਿ ਤਯਾਗਿ।ਜੁਗ ਸਿੰਘ ਖੜਗ ਤੇ ਝਾਗਿ ਝਾਗਿ[੮]।ਘਨ ਘਾਵ ਦੇਹਿ ਕੋ ਲਾਗ ਲਾਗ। ਬਹਿ ਚਲ੍ਯੋ ਰਕਤ ਪਟ ਪਾਗ ਪਾਗ[੯]॥੧੩॥ ਗਰਜੇਤਿ ਤਊ ਤਬਿ ਦੌਰਿ ਦੌਰਿ । ਘਾਵਨ ਅਨੇਕ ਤਬਿ ਠੌਰ ਠੌਰ। ਅਸਿ ਝਾਰਤਿ ਬਕਤੇ 'ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ' । ਭਭਕੰਤਿ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਤਾਰ ਤਾਰ[੧੦]॥੧੪॥ਤੁਰਕਾਨ ਤੋਮ[੧੧] ਕੋ ਕਾਟ ਕਾਟ । ਮ੍ਰਿਤੁ ਕੇ ਸੁਮਾਰ ਕਿਧ ਫਾਟ ਫਾਟ । ਰਿਪੁ ਆਇ ਸੈਂਕਰੋ ਘੇਰਿ ਘੇਰਿ । ਜਿਮ ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਵਾਰੇ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ॥੧੫॥ ਨਿਜ ਚਰਨ ਅੱਗ੍ਰ ਕੋ

---

[੧]ਗਿਦੜੀਆਂ । [੨]ਪ੍ਰੇਤ ਸ਼ਬਦ ਪੁਕਾਰਦੇ ਸੁਣੀਂਦੇ ਹਨ । [੩]ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਸੂਰਜ । [੪]ਹੱਥ ਪਾ ਪਾਕੇ । [੫]ਕੋਲ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇ । [੬](ਦੋਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ) ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ (ਵੈਰੀ ਦੇ) ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਰਾਤੀਂ ਤੀਰ ਛੋੜ ਛੋੜਕੇ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਸਨ । [੭]ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਤਿਸ ਵੇਲੇ ਮੌਤ ਰੂਪ ਵੇਖਿਆ (ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ) । [੮]ਭਾਵ ਦੋਏ ਸਿੰਘ ਤਲਵਾਰਾਂ ਝੱਲ ਝੱਲਕੇ । [੯]ਕਪੜੇ ਭਿੱਜਕੇ ਲਹੂ ਤੁਰਿਆ । [੧੦]ਤਾੜ ਤਾੜਕੇ ਭੁਬਕਦੇ ਹਨ । [੧੧]ਬਹੁਤੇ ।

ਡਾਰਿ ਡਾਰਿ। ਬਲ ਰਹ੍ਯੋ ਜਬੈ ਲਗਿ, ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ[1] । ਪੁਨ ਖੜਗ ਸੈਂਕਰੇ ਕਾਢਿ ਕਾਢਿ। ਜੁਗ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਤਨ ਬਾਢਿ ਬਾਢਿ॥ ੧੬॥ ਤਬਿ ਗਿਰੇ ਧਰਨਿ ਅਰਿ ਗੇਰਿ ਗੇਰਿ । ਸਭਿ ਖੜਗ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ । 'ਇਹ ਗੁਰੂ ਆਪ ਰਣ ਠਾਨਿ ਠਾਨਿ । ਲਸ਼ਕਰ ਹਤਿਓ ਧਨੁ ਤਾਨਿ ਤਾਨਿ[2]' ॥੧੭॥ ਤਬਿ ਖ੍ਵਾਜ ਮਰਦ ਚਿਤ ਚਾਇ ਚਾਇ । ਸੁਨਿ ਗਯੋ ਕੋਟ ਮਹਿਂ ਧਾਇ ਧਾਇ। ਉਮਰਾਵ–ਹਤ੍ਯੋ ਗੁਰ–ਜਾਨਿ ਜਾਨਿ[3]। ਪਹੁੰਚੇ ਸਮੀਪ ਮੁਦ ਠਾਨਿ ਠਾਨਿ ॥੧੮॥ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਮੁਖ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ। ਮਿਲਿਗੇ ਹਜ਼ਾਰ ਤਹਿਂ ਘੇਰ ਘੇਰ। ਮਰਦੂਦ ਖ੍ਵਾਜ ਰਿਸ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ। ਸਭਿ ਸੋਂ ਪੁਕਾਰ ਕਹਿ ਬਾਰ ਬਾਰ॥੧੯॥'ਸਿਰ ਲੇਹੁ ਦੁਹਿਨ ਕੇ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ[4]। ਤਨ ਭਖਹਿਂ ਬਿਹੰਗਮ ਬਾਂਟ ਬਾਂਟ[5]। ਲਿਹੁ ਸ਼ੁਤਰ ਸਊਰਨ[6]ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ।ਦਿਨ ਰਾਤ ਚਲਹਿਂ ਮਗ ਟੋਲ ਟੋਲ॥੨੦॥ਢਿਗ ਸ਼ਾਹਿ ਪਹੂਚਹਿਂ ਧਾਇ ਧਾਇ। ਦਿਖਰਾਹਿ ਸੀਸ ਬਲ ਗਾਇ ਗਾਇ। ਇਮ ਹਤ੍ਯੋ ਗੁਰੂ ਰਣ ਘੇਰਿ ਘੇਰਿ। ਲਰ ਸੁਭਟ ਸੁ ਲਾਖਹੁਂ ਗੇਰਿ ਗੇਰਿ'॥੨੧॥ਗੀਦੀਨ ਕੀਨ ਤਰਵਾਰ ਵਾਰ[7]। ਸਿਰ ਲਏ ਕਾਟਿ ਧਰਿ ਡਾਰਿ ਡਾਰਿ। ਦੇ ਸ਼ੁਤਰ ਸਊਰ ਹ੍ਰਕਾਰ ਕਾਰ[8]*। 'ਕਰਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਬਿਲੰਬ ਬਿਸਾਰ ਸਾਰ[9]॥੨੨॥ਮਗ ਚਲੇ ਜਾਹੁ ਨਿਤ ਦੌਰ ਦੌਰ।ਕਹਿ ਸ਼ਾਹੁ ਫਤੇ ਕਹੁ ਠੌਰ ਠੌਰ'। ਸਿਰ ਦਏ ਭੇਜਿ ਚਿਤ ਚਾਇ ਚਾਇ। ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਨਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਦ੍ਰਿਗ ਲਾਇ ਲਾਇ॥ ੨੩॥ ਖਗ ਮਾਸ ਖਾਤਿ ਹੈਂ ਥਾਨ ਥਾਨ। ਗਨ ਗ੍ਰਿੱਝ ਕਾਕ ਮੁਦ ਮਾਨ ਮਾਨ।ਰੰਗੀਨ ਭੂਮਿਕਾ ਲਾਲ ਲਾਲ। ਮ੍ਰਿੱਤੁ ਪਰੇ ਘਾਵ ਤਨ ਝਾਲ ਝਾਲ॥੨੪॥ਤਨ ਛਿੰਨ ਭਿੰਨ ਬਹੁ ਸੂਰ ਸੂਰ ।ਨਿਜ ਸ੍ਵਾਮਿ ਧਰਮ ਕੋ ਪੂਰ ਪੂਰ। ਉਮਰਾਵ ਰਹੇ ਉਰ ਝੂਰਿ ਝੂਰਿ ।–ਦਲ ਬ੍ਰਿੰਦ ਦਯੋ ਕਰਿ ਚੂਰ ਚੂਰ॥੨੫॥ਇਹ ਅਲਪ ਸਿੰਘ ਰਣ ਮਾਂਡਿ ਮਾਂਡਿ। ਗੁਲਕਾਨ ਬਾਨ ਗਨ ਛਾਡਿ ਛਾਡਿ। ਲਸ਼ਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋ ਹਾਨਿ ਹਾਨਿ। ਭੇ ਮ੍ਰਿਤਕ, ਤਊ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਨ[10]॥੨੬॥ਆਚਰਜ ਮਹਦਿ ਕੋ ਘਾਲ ਘਾਲ। ਨਹਿਂ ਫਿਰੇ ਪਾਛ

[1]ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਬਲ ਰਹਿਆ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। [2]ਲਸ਼ਕਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਧਨੁਖ ਤਾਣ ਤਾਣ ਕੇ। [3]ਉਮਰਾਵਾਂ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। [4]ਸਿਰ ਤਾਂ ਦੁਹਾਂ ਦੇ ਕੱਟ ਲਓ। [5]ਸਰੀਰ (ਪਏ ਰਹਿਣ ਦਿਓ ਜੋ) ਪੰਛੀ ਵੰਡ ਵੰਡਕੇ ਖਾਣ। [6]ਸ਼ੁਤਰ ਸਵਾਰ। [7]ਗੀਦੀਆਂ ਨੇ ਤਰਵਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ। [8]ਹਲਕਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੁਤਰ ਸਵਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ (ਸੀਸ)। [9]ਸਾਰੀ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾਕੇ ਭਾਵ ਛੇਤੀ। [10]ਮਰ ਬੀ ਗਏ ਹਨ ਤਦ ਬੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਅਜੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹਨ।

*ਪਾਃ–ਹਕਾਰ ਕਾਰ।

ਪਗ,ਹਾਲਹਾਲ[੧]–।ਇਮ ਤੁਰਕ ਹਰਾਨੇ ਹੋਇਹੋਇ। ਰਣਖੇਤ ਬਿਚਰ ਭਟ ਜੋਇਜੋਇ॥੨੭॥ਨਿਜਡੇਰਨ ਮਹਿੰ ਤਬਿ ਆਇ ਆਇ।ਮਿਲਿਕਰਹਿੰ ਬਾਤ ਚਿਤ੍ਰ ਪਾਇ ਪਾਇ। ਪਰਖੰਤਿ ਗੁਰੂ ਬਿਚ ਕੋਇ ਕੋਇ। ਸੋ ਕਹਤਿ ਸਭਿਨਿ ਢਿਗ ਹੋਇ ਹੋਇ॥੨੮॥ 'ਇਹ ਸੀਸ ਗੁਰਨ ਕੇ ਨਾਂਹਿ ਨਾਂਹਿ। ਤਿਹ ਭੇਜ ਹਰਖ ਉਰ ਕਾਹਿ ਕਾਹਿ[੨]। ਗਹਿ ਛਟਾ ਨ ਲੇਹਿੰ ਉਪਾਇ ਪਾਇ[੩]। ਜਿਮ ਪਾਰਦ ਦਬੈ ਨ ਧਾਇ ਧਾਇ[੪]॥੨੯॥ਤਿਮ ਗੁਰ ਸਰੂਪ ਲਿਹੁ ਜਾਨਿ ਜਾਨਿ। ਨਹਿੰ ਮਰਯੋ ਭਰਮ ਦਿਹੁ ਹਾਨਿ ਹਾਨਿ। [੫]ਜਬਿ ਨਿਕਸ, ਰੌਰ ਕਰਿ ਠੌਰ ਠੌਰ।ਘੇਰਨ ਸੁ ਲਗੇ ਤਬਿ ਦੌਰਿ ਦੌਰਿ[੫]॥੩੦॥ਗੁਰ ਵਹਿਰ ਗਏ ਤਬਿ ਜੋਇ ਜੋਇ[੬]। ਇਹ ਭੇਦ ਲਖਤਿ ਹੈ ਕੋਇ ਕੋਇ'। ਇਮ ਸੁਨਯੋਂ ਸਭਿਨਿ ਭੂਮ ਠਾਨਿ ਠਾਨਿ। ਉਮਰਾਵ ਮਿਲੇ ਪੁਨ ਆਨਿ ਆਨਿ ॥੩੧॥ ਕਰਤੇ ਸਲਾਹ ਮਤਿ ਬੋਲ ਬੋਲ[੭]।'ਗੁਰ ਗਹਨ ਉਚਿਤ ਲਿਹੁ ਟੋਲਟੋਲ।ਦਲ ਪਸਰਜਾਇ ਸਭਿ ਥਾਨ ਥਾਨ। ਗਨ ਪੀਰ ਫਕੀਰਨ ਜਾਨਿ ਜਾਨਿ ॥੩੨॥ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮ ਜਹਾਂ ਕਹਿੰ ਚੀਨਿ ਚੀਨਿ।ਨਰ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬਟੋਰਹੁ ਬੀਨ ਬੀਨ। ਨਿਕਸੈ ਨ ਬੇਸ ਕੋ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ[੮]।[੯]ਨਰ ਓਪਰਾਨਿ ਲਖਿ ਸਾਰ ਸਾਰ॥੩੩॥ਲਿਹੁ ਜ਼ਾਮਨੀ ਸੁ ਦਿਹੁ ਛੋਰਿ ਛੋਰਿ[੯]।ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮ ਭਲੇ ਇਮ ਟੋਰਿ ਟੋਰਿ। ਬਿਲਮੋ ਨ ਹੁਕਮ ਕੋ ਪਾਇ ਪਾਇ।ਦਲ ਫੈਲ ਪਰੇ ਅਬਿ ਧਾਇ ਧਾਇ ॥ ੩੪ ॥ ਮਸਲਤ ਪਕਾਇ ਅਸ ਡੇਰ ਡੇਰ। ਬਿਸਮਾਇ ਰਹੇ ਰਣ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ। ਗਨ ਲੋਥਨ ਕੋ ਅਨੁ-ਮਾਨ ਮਾਨ[੧੦]।ਚਮਕੌਰ ਓਰ ਚਹੁੰ ਜਾਨ ਜਾਨਿ[੧੧]॥੩੫॥'ਲਛ ਤੇ ਵਧੀਕ' ਸਭਿ ਭਾਖਿ ਭਾਖਿ।ਮਿਟ ਗਈ ਲਰਨ,ਅਭਿਲਾਖ ਲਾਖ[੧੨]।ਸਭਿ ਸਿੰਘ ਲੋਥ ਕੋ ਲਗਾਇ ਲਗਾਇ। ਗਨ ਤੀਸ ਬਤੀਸਨ ਪਾਇ ਪਾਇ[੧੩]* ॥੩੬॥ ਹਤਿ

---

[੧]ਅਸਾਂ ਹੱਲੇ ਤੋਂ ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। [੨]ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। [੩]ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਫੜ ਸਕੀਦੀ। [੪]ਜਿਵੇਂ (ਦਬਿਆ) ਪਾਰਾ ਦਬਕਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [੫](ਉਹ) ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਰੌਲਾ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਦੌੜ ਦੌੜਕੇ ਘੇਰਨ ਲੱਗੇ ਸਾਂ। [੬](ਪ੍ਰੰਤੂ) ਢੂੰਡਦਿਆਂ ਢਾਂਡਦਿਆਂ (ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ। [੭]ਰਾਵਾਂ ਬੋਲ ਬੋਲਕੇ। [੮]ਕੋਈ ਵੇਸ ਧਾਰਕੇ ਨਿਕਲ ਨਾ ਜਾਵੇ। [੯]ਸਾਰੀ ਸਾਰ ਲੈ ਲੈਣ ਬਾਦ ਜੋ ਨਰ ਓਪਰਾ ਜਾਣ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਾਮਨੀ ਲੈਕੇ ਛੱਡੋ। [੧੦]ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੁਮਾਨ ਕਰਕੇ। [੧੧]ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਚੌਤਰਫੇ ਫਿਰਕੇ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ"। [੧੨]ਜਾਣੋ। [੧੩]ਭਾਵ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਕੇਵਲ ਤੀਹ ਬੱਤੀਹ ਮਿਲੀਆਂ। *ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰੀ ਦੇਖਣ ਯੋਗ ਹੈ, ਅੰਕ ੩ ਤੋਂ ਦੂਹਰਾ ਤੁਕਾਂਤ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬੁੱਧਿ ਰਿਪੁਨਿ ਕੀ ਹੇਰਿ ਹੇਰ[1]। ਤੁਰਕਾਨ ਲੋਥ ਲਗਿ ਢੇਰ ਢੇਰ। ਕਵਿ ਕਹਤਿ ਕਥਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ। 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ' ॥ ੩੭ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਜੀਤ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤੀਨ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੪੩ ॥

੪੪. [ਤਿੰਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਨਾ। ਗੁਲਾਬੇ ਮਸੰਦ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਡੇਰਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਕਰਤਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਦਲ ਚਢੇ ਗੁਰ ਖੋਜਨ ਕੇ ਕਾਜ। ਭੀਮਚੰਦ ਘਾਇਲ ਭਯੋ, ਹਟੇ ਗਿਰਨ ਗਿਰ ਰਾਜ ॥੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਭਏ ਸੁਮਾਰ[2], ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਮਰੇ। ਗਿਰ ਕੀ ਦਿਸ਼ ਗਿਰਪਤਿ ਸਭਿ ਮੁਰੇ। ਜ਼ੋਰਦਸਤ ਭੀ ਘਾਇਲ ਹੋਯੋ। ਲਵਪੁਰਿ ਕੋ ਚਢਿ ਮਾਰਗ ਜੋਯੋ ॥੨॥ ਸੀਰਿੰਦ ਸੂਬਾ ਖਾਨ ਵਜੀਦ। ਪੂਰਬ ਕੀ ਦਿਸ਼ ਕੀਨ ਰਸੀਦ[3]। ਦੱਖਣ ਕੀ ਦਿਸ਼ ਲਾਖਹੁੰ ਚਢੇ। 'ਗਹੈਂ ਗੁਰੂ ਕੋ ਜਿਤ ਕਿਤ ਕਢੇ' ॥੩॥ ਚਢਯੋ ਖ੍ਵਾਜ ਮਰਦੂਦ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਕਰਿ। ਸ਼ਾਹ ਮਿਲਨਿ ਕੋ ਨਿਕਟ ਚਾਹ ਧਰਿ। ਭੀਮਚੰਦ ਘਰ ਪਹੁੰਚਤਿ ਮਰਯੋ। ਸੈਲ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਸ਼ੋਕ ਸੁ ਪਰਯੋ ॥੪॥ ਅਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਨੀਜੈ। ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪ ਮਿਟੀਜੈ।ਸੁਪਤਿ ਪਰੇ ਤਿਸ ਕੂਪ ਸਥਾਨ।ਅਰਨੋਦੈ ਲਗਿ ਗੁਰ ਭਗਵਾਨ॥੫॥ਤੀਨਹੁੰ ਸਿੰਘ ਨਿਕਸਿ ਜਬਿ ਗਏ। ਦਲ ਤੇ ਦੂਰ ਕੋਸ ਜੁਗ ਭਏ।ਲਗੇ ਬਿਚਾਰਨ 'ਚਲਿ ਹਮ ਆਏ।ਬਿਛੁਰੇ ਗੁਰ, ਜਿਨਕੇ ਸੰਗ ਧਾਏ।੬॥ਕਯਾ ਕਰਤੱਬਯ ਅਬੈ ਹਮ ਬਨੈ।ਕਿਤ ਕੋ ਗਮਨੈਂ ਹੈ ਹਿਤ ਸਨੈ?' ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸਿਮਰੀ ਗੁਰ ਬਾਨੀ। 'ਗਢ ਨਿਕਸਤਿ ਹਮ ਸੰਗ ਬਖਾਨੀ ॥੭॥ ਇਸ ਤਾਰੇ ਕੀ ਸੇਧ ਪਯਾਨੈਂ। ਚਲਹੁ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿ ਹੈਂ ਕਿਸ ਥਾਨੈ'। ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਚਲਤਿ ਉਚਾਰੇ।'ਇਹ ਮਗ ਪਹੁੰਚੇ ਮਾਛੀਵਾਰੇ[4]' ॥ ੮ ॥ ਤਾਰੇ ਸੇਧ ਨਿਹਾਰਤਿ ਚਲੋ। ਪੁਰਿ ਲਗਿ ਖੋਜਤਿ ਗੁਰ ਸੰਗ ਮਿਲੋ'।ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਬੋਲਯੋ ਮਤਿ ਧੀਰ।'ਖੋਜਤਿ ਗਮਨਹੁ ਇਤ ਉਤ ਤੀਰ[5]'॥੯॥ ਨ੍ਰਿਭੈ ਬੀਰ ਤੀਨਹੁੰ ਤਬਿ ਚਾਲੇ। ਮਾਰਗ ਇਤ ਉਤ ਫਿਰਤਿ ਸੰਭਾਲੇ। ਖੋਜਤਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਜਾਤ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਬਿਤੀ ਸਕਲ ਹੀ ਰਾਤਿ ॥੧੦॥ਜਬੈ ਸਮਾ ਅਰਨੋਦੈ ਹੋਯੋ। ਚੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੰਦ ਕੋ ਜੋਯੋ।ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ ਮੁਖਲਾਲ ਦਿਖਾਯੋ। ਜਨੁ ਤੁਰਕਨਿ ਕੋ ਚਹਤਿ ਖਪਾਯੋ ॥੧੧॥ ਤਿਮਰ ਤੋਮ ਪਤਰੋ ਹੁਇ ਗਯੋ[6]। ਕੁਛਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਕਾਸ਼ਹਿ ਭਯੋ। ਗਮਨਤਿ ਦੇਖਤਿ ਪਹੁੰਚੇ ਤਹਿੰਵਾ।ਸੁਪਤਿ ਜਗਤਪਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਥਿਰ ਜਹਿੰਵਾ ॥ ੧੨ ॥ ਛੋਵਰ ਕਿਤਿਕ

[1]ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਗਈ ਵੇਖ ਵੇਖਕੇ। [2]ਜ਼ਖਮੀ। [3]ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਫੁਰਿਆ। [4]ਇਹ ਰਾਹ ਪੱਜਦਾ ਹੈ ਮਾਛੀਵਾੜੇ। [5]ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ। [6]ਸਾਰਾ ਹਨੇਰਾ ਪਤਲਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਉਤਾਰਨ ਕਰੇ।ਘਟੀ[1] ਹਰਟ ਕੀ ਸਿਰ ਤਰ ਧਰੇ। ਗੁਲਸ਼ਤ੍ਰਾਣ[2]ਅੰਗੁਸ਼ਟ ਮਝਾਰਾ। ਪਹਿਰੇ ਰਾਖ੍ਯੋ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰਾ॥ ੧੩ ॥ ਮੋਲ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕਾਦਸ਼ ਤਾਹੂ।ਰਾਖਹਿੰ ਬਡ ਧਨੁ[3] ਧਰਿ ਕਰ ਮਾਂਹੂ।ਸਮੇਂ ਪਨਚ ਐਂਚਨਿ ਕੇ ਜੋਊ। ਰੱਛਕ ਬਨਹਿ ਅੰਗੁਸ਼ਟਹਿ ਸੋਊ ॥੧੪ ॥ ਸਰ ਛੋਰਨਿ ਤੂਰਨਤਾ ਕਾਰਨ। ਯਾਂਤੇ ਗੁਰ ਨਹਿੰ ਕੀਨਿ ਉਤਾਰਨ*। ਯੁਤ ਗੁਲਤ੍ਰਾਣ ਹੁਤੋ ਜੋ ਹਾਥ। ਸੁਪਤ ਪਰੇ ਸਿਰ ਪਰ ਧਰਿ ਨਾਥ॥੧੫॥ਗੁਲਸ਼ਤ੍ਰਾਣ ਵਿਚ ਹੀਰਾ ਜਰ੍ਯੋ। ਤਿਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਰਣੋਦੈ ਪਰ੍ਯੋ।ਚਮਕਤਿ ਭਯੋ ਸਹਿਤ ਬਹੁ ਲਾਲੀ। ਦੇਇ ਦਿਖਾਲੀ ਦੂਰ ਬਿਸਾਲੀ॥ ੧੬ ॥ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਮਗ ਚਲਤਿ ਬਿਲੋਕੇ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਕਹਿ ਕਰਿ ਰੋਕੇ।'ਇਹ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਭੂਖਨ ਕੋਈ।ਲਾਲੀ ਲਗੇ ਦਮਕ ਬਹੁ ਹੋਈ ॥ ੧੭ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੁਖ ਉਚਰਤਿ ਚਲੋ। ਦੇਖਹੁ ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੋ'।ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਗਯੋ ਨਜੀਕੇ।ਦੇਖਹਿ ਕਹਾਂ[4], —ਪਰੇ ਪ੍ਰਿਯ ਜੀਕੇ†—॥੧੮॥ਹੁਤੇ ਉਨੀਂਦੇ ਸ੍ਰਮ ਕੋ ਪਾਇ।ਤਨ ਸੁਧਿ ਬਿਨ ਧਰਿ ਪਰ ਸੁਪਤਾਇ। ਦੋਨਹੁੰ ਅਪਨੇ ਨਿਕਟ ਹਕਾਰੇ। ਸੁਪਤ ਸੇਜ ਬਿਨ ਗੁਰੂ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ੧੯ ॥ ਤੀਨਹੁੰ ਪਦ ਪੰਕਜ ਕਰਿ ਨਮੋ। ਹੇਤ ਜਗਾਵਨ ਕੇ ਤਿਹ ਸਮੋਂ।ਕਰਿ ਮਸਲਤਿ ਕੋ ਚਹੈਂ ਜਗਾਯੋ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਹਾਥ ਚਲਾਯੋ ॥ ੨੦ ॥ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਗਹੇ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਮਸਲਤਿ ਮ੍ਰਿਦੁ ਅਹੇ[5]। ਧਨੁਖ ਹਾਥ ਮਹਿੰ ਧਰੇ ਖਤੰਗ।ਕਮਰਕਸਾ ਤਿਮ ਹੀ ਸਭਿ ਅੰਗ॥੨੧॥ਕਿਤਿਕ ਬਾਰ ਮੁਸਲੇ ਜਬਿ ਚਰਨਾਂ। ਤਨਿ ਸੁਧਿ ਭਈ ਨੀਂਦ ਕਰਿ ਹਰਨਾ। ਕਮਲ ਬਿਲੋਚਨ ਬਿਕਸੇ ਤੂਰਨ। ਧਨੁਖ ਸੰਭਾਰ‡ ਉਠੇ ਗੁਰ ਪੂਰਨ॥ ੨੨ ॥ ਜਬਿ ਸੰਗੀ ਨਿਜ ਸਿੱਖ ਨਿਹਾਰੇ। 'ਆਇ ਸੁ ਪਹੁੰਚੇ ਇਹਾਂ', ਉਚਾਰੇ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕਰ ਜੋਰਿ ਬਖਾਨੀ । 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਮਹਾਰਾਜ ਬਲ ਖਾਨੀ ! ॥੨੩॥ਇਹਾਂ ਆਇ ਕਿਮ ਭੇ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ।ਪਿਖਹੁ ਭਯੋ ਅਬਿ ਨਿਸ ਕੋ ਅੰਤ।ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਹੋਇ ਲੌ ਸਾਰੇ ।ਲਸ਼ਕਰ ਪ੍ਰਸਰਹਿ ਜਿਤ ਕਿਤ

[1]ਟਿੰਡ। [2]ਅੰਗੂਠੇ ਉਤੇ ਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਉਂਗਲ ਪਰ ਪਹਿਰਿਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਚਮੜੇ ਦੀ ਟੋਪੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਿਆਂ ਆਂਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀਆਂ [ਸੰਸ:, ਅੰਗੁਲਿਤ੍ਰ ਤੇ ਅੰਗੁਲ-ਤ੍ਰਾਨ=ਉਂਗਲੀ ਦੀ ਰੱਖਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ]। [3]ਧਨੁਖ। [4]ਕੀਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ:—(ਅ) ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਥੇ ਪਏ ਹਨ ਜੀਅ ਦੇ ਪਿਆਰੇ। [5]ਕੋਮਲਤਾ ਨਾਲ ਮਲਦਾ ਹੈ।

*ਸਦਾ ਤਿਆਰ ਬਰਤਿਆਰ ਹਾਲਤ ਇਸ ਨੂੰ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। †ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਪਦ ਹਨ ਸਾਦੇ, ਪਰ ਕਿਸ ਕਮਾਲ ਦਾ ਵਲਵਲਾ ਭਰਿਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਵਿ ਕੁਲ ਚੜਾਮਣਿ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਕਮਾਲ ਹੈ ! ‡ਕਮਾਲ ਹੈ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਦਾ।

ਭਾਰੇ ॥ ੨੪ ॥ ਕੌਨ ਭਰੋਸਾ ਕਰਿ ਪਰ ਰਹੇ। ਨਹਿਂ ਗਢ ਸੈਨਾ ਥਿਰਤਾ
ਲਹੇ[੧]।ਕਰਹੁ ਉਪਾਇ ਜਥਾ ਬਨਿ ਆਵੈ। ਨਤੁਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਏ ਰਿਪੁ ਧਾਵੈਂ
॥੨੫॥ ਫੇਰ ਨ ਬਨਹਿ ਹੋਇ ਲਾਚਾਰੀ। ਏਕ ਰਹੈਃ ਮਰਿਬੋ ਕਰਾ ਮਾਰੀ[੨]।
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਪਿਖੀ, ਭਈ ਭੁਨਸਾਰੀ।ਨਿਜ ਸਿੰਘਨਿ ਕੇ ਸੰਗ ਉਚਾਰੀ ॥
੨੬ ॥'ਅਬਿ ਉਪਾਇ ਨਹਿਂ ਕੋ ਬਨਿ ਆਵੈ। ਚਰਨ ਫਾਲਸੇ[੩]*,ਚਲਯੋ ਨ
ਜਾਵੈ। ਬਾਗ਼ ਬਿਲੋਕਹੁ ਸਨਮੁਖ ਜੋਈ। ਇਸ ਮਹਿਂ ਚਲਹੁ ਰਹਹੁ ਥਿਰ
ਹੋਈ॥੨੭॥ਜੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਗਨ ਕੋ ਬਨ ਮੇਲਾ[੪]।ਭਿੜਹਿਂਭੇੜ ਝੇਲਹਿਂ ਬਡ ਹੇਲਾ।
ਉਪਬਨ ਲੇਹੁ ਅੜੈਤਲਾ ਲਰਿਬੇ[੫]। ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਹਰਿਬੇ†'॥
੨੮॥ ਭਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਿਖੇ ਪਗ ਛਾਲੇ।ਲਾਲੋਂ ਕਮਲ ਦਲ ਮੁਕਤਾ ਢਾਲੇ[੬]।
ਦੋਨਹੁਂ ਚਰਨਨਿ ਪਰ ਅਸ ਪਰੇ। ਪੋਇ ਲਰੀ[੭] ਜਨ ਗੁੰਥਨਿ ਕਰੇ॥੨੯ ॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਿਰਾਂ ਸਮੇਤ ਲਚਾਰੀ। ਗੁਰ ਰਜਾਇ ਲਖਿ ਤੂਸ਼ਨ ਧਾਰੀ।
ਉਠੇ ਨਾਥ ਜਬਿ ਚਲਿਬੇ ਕਾਰਨ।ਭਈ ਪੀਰ ਹੋਤਿ ਨ ਪਗ ਡਾਰਨ॥੩੦॥
ਮਾਨਸਿੰਘ ਤਬਿ ਕੰਧ ਉਠਾਇ।ਭਏ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਬਾਗ਼ ਮਹਿਂ ਜਾਇ।[੮]ਹੁਤੋਨਿਕਟ,
ਤਰੁਵਰ ਤਰ ਖਰੇ। ਹਰੇ ਹਰੇ ਸੰਘਨਿ ਦਲ ਖਰੇ[੮] ॥ ੩੧ ॥ ਬੀਚ ਕੂਪ
ਤਿਸ ਹਰਟ ਚਲੰਤਾ।ਬੈਠੇ ਨਿਕਟ ਪਹੁੰਚਿ ਭਗਵੰਤਾ।ਹੁਤੋ ਹਰਟ ਬਾਹਕ,
ਤਿਨ ਹੇਰੇ।-ਇਹ ਤੌ ਗੁਰ ਮਮ ਖਾਂਵਦ ਕੇਰੇ[੯] ॥੩੨॥ਸਿੱਖ ਗੁਲਾਬਾ ਹੁਤੋ
ਮਸੰਦ। ਤਿਸ ਕੋ ਕਾਮਾ ਬਾਗ਼ ਬਿਲੰਦ। ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੋ ਬਾਤ ਬਤਾਵਤਿ।
-ਕਾਛ ਕੇਸ਼ ਧੁਤ ਪੰਥ ਬਨਾਵਤਿ-॥੩੩॥ ਸੁਨੇ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਪਤੇ ਅਗਾਰੇ।
ਅਨੁਮਾਨਤਿ ਸੋ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਿਹਾਰੇ।-ਮਮ ਖਾਂਵਦ ਜੋ ਪਤੇ ਬਤਾਏ। ਸੋ ਗੁਰ
ਆਪ ਕਿ ਸਿਖ ਤਹਿ ਆਏ-॥ ੩੪ ॥ ਇਮ ਮਨ ਜਾਨਿ ਪਿਖੇ ਗੁਰ ਬੈਸੇ।
ਤਜਿ ਕਰਿ ਕੂਪ ਚਲਤਿ ਕੋ ਤੈਸੇ। ਧਾਇ ਸ਼ਿਤਾਬ ਗੁਲਾਬੇ ਪਾਸ। ਮਿਲਯੋ
ਜਾਇ ਸੁਧਿ ਕਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥ ੩੫ ॥ 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਆਪ ਕਿ ਸਿਖ ਗੁਰ ਕੇਰੇ।
ਉਪਬਨ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੇ ਹੋਤਿ ਸਵੇਰੇ। ਕੇਸ਼ ਕਾਛ ਤੁਮ ਜਥਾ ਬਤਾਵਤਿ। ਸਗਰੇ

---

[੧]ਨਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਨਾ ਸੈਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਆਸਰੇ ਇਸਥਿਤੀ ਪਾਈਏ। [੨]ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ ਮਰਨਾ ਯਾ ਮਾਰਨਾ। [੩]ਫਲੂਹੇ। [੪]ਜੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਆ ਬਣਿਆ ਤਾਂ। [੫]ਆਸਰਾ ਲੜਨੇ ਲਈ। [ਪੰਃ, ਅੜਤਲਾ=ਆੜ, ਓਟ]। [੬]ਕਮਲ ਦੇ ਲਾਲ ਪੱਤਿਆਂ ਉਪਰ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ। [੭]ਲੜੀ ਪ੍ਰੋ ਕੇ। [੮](ਬਾਗ) ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ, (ਜਿੱਥੇ) ਬਹੁਤੇ ਬ੍ਰਿੱਛ ਖੜੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ ਪੱਤਰ ਡਾਢੇ ਸੰਘਣੇ ਸਨ। [੯]ਮੇਰੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੈਨ।

*ਪਾਃ-ਫਾਲਕੇ। †ਸੂਰਮਤਾ ਤੇ ਅਹਿੱਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੈ।

ਚਿੰਨ੍ਹ ਤਿਨਹੁੰ ਮਹਿੰ ਪਾਵਤਿ ॥੩੬॥ ਉਠਹੁ ਬਿਲੋਕਹੁ ਲਿਹੁ ਸੁਧਿ ਸਾਰੀ। ਚਲਿ ਕਰਿ ਪਰਖਹੁ ਕਰਹੁ ਚਿਨਾਰੀ'। ਸੁਨਤਿ ਗੁਲਾਬਾ ਬਹੁ ਬਿਸਮਾਯੋ। ਉਠਿ ਤੂਰਨ ਘਰ ਤੇ ਚਲਿ ਆਯੋ॥੩੭॥ਆਇ ਬਾਗ਼ਮਹਿਂ ਕਹਾਂ ਨਿਹਾਰੇ: ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠੇ ਬਲਿ ਭਾਰੇ। ਨਮੋ ਕਰੀ ਸਿਰ ਧਰਿ ਪਰਿ ਟੇਕਾ। ਪੁਨ ਬੂਝੇ ਪ੍ਰਭੁ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕਾ ॥ ੩੮ ॥ 'ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਮੋਹਿ ਫੁਰਮਾਵਹੁ। ਅਭਿਲਾਖਹੁ, ਕਹਿ ਅਬੈ ਮੰਗਾਵਹੁੰ[1]'। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਹ ਸੰਗ ਉਚਾਰਾ। 'ਸੁੱਖਾ ਮਿਰਚਾਂ ਆਨਿ ਉਦਾਰਾ ॥੩੯॥ ਬਿਨਾ ਅਮਲ ਬਹੁ ਸਮਾ ਬਿਤੀਤਾ॥ ਪਾਨ ਕਰੈਂ ਹੁਲਸੈ ਤਬਿ ਚੀਤਾ'। ਸੁਨਤਿ ਗੁਲਾਬਾ ਤੂਰਨ ਗਯੋ। ਜਾਇ ਬਜ਼ਾਰ ਖਰੀਦਨ ਕਿਯੋ ॥ ੪੦ ॥ ਜਬਿ ਗੁਰ ਉਪਬਨ ਬੈਠੇ ਜਾਇ। ਕਾਮਾ ਗਮਨਨੌਂ ਪੁਰਿ ਸਹਿਸਾਇ। ਖੁਸ਼ਕੀ ਅਰਕ ਦੂਧ ਤੇ[2] ਹੋਈ। ਬਾਂਛਤ-ਅਮਲ[3] ਪਿਯਨਿ ਤੇ ਸੋਈ॥੪੧॥ਬੂਝੇ ਤਬਿ ਭੀ ਸੰਗੀ ਤੀਨ। ਸੁੱਖਾ ਕਿਸ ਕੇ ਨਿਕਟ ਕਹੀ ਨ। ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕੇ ਥੋ ਕੁਛ ਪਾਲੇ। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਤੇ ਖੋਲਿ ਨਿਕਾਲੇ ॥ ੪੨ ॥ ਥੋਰਾ ਹੁਤੋ ਤਯਾਰ ਕਰਿ ਦਯੋ। ਤਿਖਾ ਸਹਿਤ ਸੋ ਪੀਵਨ ਕਯੋ। ਹੁਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਰ ਦੇਵਤਿ ਜੋਵੈਂ*।[4]'ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਮਹਿ ਤੁਮ ਹੋਵੈਂ ॥ ੪੩ ॥ ਤੁਝ ਸਮ ਬੇਖ ਸੁਭਾਉ ਬਿਸਾਲੀ। ਨਾਮ ਨਿਹੰਗ ਅਨੇਕ ਅਕਾਲੀ[4]'। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਘਟੀ ਬਿਤਾਈ। ਚਾਹ ਅਮਲ ਕੀ ਰਹੀ ਤਦਾਈ ॥੪੪॥ ਸਿੰਘਨਿ ਸਭਿਨਿ ਸੁਚੇਤਾ ਧਾਰੇ। ਆਨਨ ਪਾਨਨ ਪਾਇ[5] ਪਖਾਰੇ।ਕਰਤਿ ਪ੍ਰਤੀਖਨ-ਮਾਦਕ[6]ਲਯਾਵੈ।ਪਾਨ ਕਰੈਂ ਤ੍ਰਿਖ ਹਰਿ ਤ੍ਰਿਪ-

---

[1]ਜੋ ਚਾਹੋ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਮੰਗਾ ਦਿਆਂ। [2]ਅੱਕ ਦੇ ਦੁੱਧ ਤੋਂ। [3]ਉਹ (ਅੱਕ) ਅਮਲ ਦੀ ਲੋੜ (ਵੇਲੇ) ਪੀਣ ਤੋਂ (ਹੋਈ) [ਬਾਂਛਤ ਅਮਲ=ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਤਬੀਅਤ ਅਮਲ ਦੀ ਵਾਂਛਾ=ਲੋੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ]। (ਅ) ਪਰ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ 'ਅਬਾਂਛਤ ਅਮਲ' ਹੋਣਾ ਹੈ, ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਕਲਮ ਉਕਾਈ ਹੈ। ਅੱਕ ਦਾ ਦੁੱਧ ਅਵਾਂਛਤ ਨਸ਼ਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਖੁਸ਼ਕੀ ਕੀਤੀ। [ਅਵਾਂਛਤ ਅਮਲ=ਉਹ ਨਸ਼ਾ ਜੋ ਸਾਧਾਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਪੀਣ ਖਾਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ]। [4]ਪ੍ਰਸੰਨ੍ਹ ਹੋਕੇ (ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਵਲ) ਤੱਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:—ਤੇਰੇ (ਵਰਗੇ) ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਅਕਾਲੀ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਵੇਸ (ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ) ਉੱਤਮ ਸੁਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਾਉਂ (ਉਹਨਾਂ ਦਾ) ਨਿਹੰਗ ਹੋਵੇਗਾ ਅਥਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਿਹੰਗ ਯਾ ਅਕਾਲੀ ਹੋਵੇਗਾ। [5]ਮੁੱਖ ਤੇ ਹੱਥ ਜਲ ਨਾਲ। [6]ਨਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਸ਼ੈ, ਇਥੇ ਮੁਰਾਦ ਸੁੱਖੇ ਤੋਂ ਹੈ। *ਇਹ ਵਰ ਦਾਨ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸੁੱਖੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਘਾੜਤ ਹੈ ਜੋ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨ ਪੜਤਾਲੇ ਲਿਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੨ ਅੰਕ ੪੪ ਅੰਸੂ ੨੦ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ।

ਤਾਵੈਂ –॥ ੪੫ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਉਪਬਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੪੪ ॥

੪੫. [ਮਾਛੀਵਾੜੇ । ਮਾਹੀ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੁੱਖਾ ਮਿਰਚਾਂ ਤਯਾਰ ਕਰਿ ਲ੍ਯਾਇ ਗੁਲਾਬਾ ਪਾਸ । ਪੂਰਿ ਕਟੋਰਾ ਅੱਗ੍ਰ ਧਰਿ ਗੁਰ ਉਠਾਇ ਤ੍ਰਿਖੰ ਨਾਸ਼[1] ॥ ੧॥ ਨਿਸਾਨੀਛੰਦ ॥ਸਰਦ ਨੀਰ ਬਰ ਪਾਨ ਤੇ ਸਭਿ ਪਯਾਸ ਬਿਨਾਸ਼ੀ।ਅਰਕਦੁੱਘਧ ਕੋਦੂਰਅਮਲ[2], ਬਡ ਉਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ। ਉਰ ਅਨੰਦ ਕਹੁ ਮਾਨ ਕਰਿ ਉਠਿ ਚਹ੍ਯੋ ਪਯਾਨਾ। ਚਰਨ ਛਾਲਰੇ ਬਹੁ ਪਰੇ ਦੈਂ ਖੇਦ ਮਹਾਨਾ ॥੨॥ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਬਲਵੰਤ ਤਬਿ ਬਲ ਸਾਥ ਉਠਾਇ।ਗਏ ਸੌਚ ਹਿਤ ਕਰਨ ਕੇ ਤਟ ਸਲਿਤਾ ਥਾਇ।ਬਡੀ ਝੀਲ ਬੇਲਾ ਖਰ੍ਯੋ ਨਹਿੰ ਦਿਖਤ ਨਜੀਕਾ।ਕਾਹ, ਪਟੇਰਾ[3] ਆਦਿ ਤ੍ਰਿਣ ਸੰਘਨ ਤਿਹ ਨੀਕਾ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੇ ਜਾਇ ਮਝਾਰ ਤਿਹ ਕਰਿ ਸੌਚ ਪਯਾਨੇ। ਉਪਬਨ ਕੋ ਆਵਨ ਲਗੇ ਤ੍ਰਿਣ ਚੀਰ ਮਹਾਨੇ। ਤਹਿੰ ਮਹਿਖੀ ਚਾਰਤਿ ਵਿਰਤਿ ਇਕ ਮੂਰਖ ਮਾਹੀ[4]।ਆਵਤਿ ਗੁਰੂ ਬਿਲੋਕਿ ਤਿਸ ਬਿਸਮ੍ਯੋ ਮਨ ਮਾਂਹੀ ॥ ੪॥ ਮਨ ਜਾਨੀ–ਇਹ ਸਿੰਘ ਹੈਂ ਤਜਿ ਚਲੇ ਲਰਾਈ। ਮੈਂ ਅਬਿ ਕਰੌਂ ਪੁਕਾਰ ਕੋ ਦੈ ਹੌਂ ਪਕਰਾਈ–। ਇਮ ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਰਿ ਊਚ ਧੁਨਿ ਮੁਖ ਬਾਕ ਪੁਕਾਰਾ। 'ਸਿੰਘ ਪਲਾਏ ਜਾਤਿ ਹੈਂ ਇਹ ਝੀਲ ਮਝਾਰਾ' ॥ ੫॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਬੋਲੇ 'ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਇਹ ਜਾਨ ਨ ਪਾਵੈ।ਗਹਿ ਆਨਹੁ ਮਤਿ ਮੰਦ ਕੋ ਨਹਿੰ ਰੌਰ ਉਠਾਵੈ'। ਸੁਨਿ ਕੇਹਰਿ ਸਮ ਬੇਗ ਕਰਿ ਪਕਰ੍ਯੋ ਤਤਕਾਲਾ। ਆਨ੍ਯੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਨਿਕਟ ਡਰ ਗਯੋ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੬ ॥ 'ਕਹੁ ਕੂੱਟਣ[5] ਕੂਕ੍ਯੋ ਕਹਾਂ, ਕ੍ਯਾ ਲੇਹੁ ਪੁਕਾਰੀ?। ਜੇ ਹਮ ਪਲਟਾ ਲੇਹਿੰ ਅਬਿ ਦੈਹੈਂ ਤੁਹਿਮਾਰੀ'।ਸੁਨਿ ਮਾਹੀ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕੈ ਮ੍ਰਿਦੁ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ। 'ਜਾਨ੍ਯੋਂ ਮੈਂ ਤੁਮ ਕੋ ਨਹੀਂ ਗੁਰ ਆਪ ਉਦਾਰਾ ॥੭॥–ਸਿੰਘ ਕਹੂੰ ਕੋ ਜਾਤਿ ਹੈਂ–ਇਮ ਜਾਨਿ ਪੁਕਾਰਾ।ਛਿਮਹੁ ਅਬਹਿਨਹਿੰ ਬੋਲਿ ਹੌਂਪਿਖਿ ਦਰਸੁ ਤੁਹਾਰਾ'।ਗੁਰੂ ਕਮਰ ਖੰਜਰ[6] ਤਬੈ ਤਿਸ ਕੇ ਕਰ ਦੀਨੋ। ਹੀਰੇ ਜਰੇ ਜਰਾਵ ਮੈਂ ਜਿਹ ਕੀਮਤਿ ਪੀਨੋ॥੮॥'ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੌਤ੍ਰ ਲਗਿ ਸਦਨ ਮਹਿੰ ਕਰੀਅਹਿ ਗੁਜ਼ਰਾਨਾ। ਬੇਚਹਿੰ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਕੋ ਧਨ ਪਾਇੰ ਮਹਾਨਾ। ਨਹਿੰ ਬੋਲਹੁ, ਘਰ ਗਮਨ ਕਰਿ, ਛੋਰਹਿੰ ਅਬਿ ਤੋਹੀ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਮਾਹੀ ਨਮੋ ਕਰਿ ਮੁਖ ਤੂਸ਼ਨਿ

---

[1]ਤ੍ਰੇਹ ਦੂਰ ਕੀਤੀ। [2]ਅਮਲ ਉਤਰਗਿਆ। [3]ਕਾਹੀ ਤੇ ਦੱਭ ਯਾ ਦਿੱਭ।ਪਟੇਰਾ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਲੰਮਾ ਘਾਹ ਜੋ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਥੋੜੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸਫਾਂ ਬੁਣਦੇ ਹਨ [ਸੰਸ:, ਪਟੇਰਨ।ਹਿੰਦੀ ਪਟੇਰ]। [4]ਮੱਝੀ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਛੇੜ। [5]ਭੜੂਏ। [6]ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਮਰ ਦਾ ਖੰਜਰ।

ਹੋਹੀ॥੯॥ਆਇ ਬਿਰਾਜੇ ਬਾਗ ਮਹਿਂ ਦਿਨ ਸਕਲ ਬਿਤਾਯੋ। ਸੰਧ੍ਯਾ ਸਮੇਂ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਜਬਿ ਰਵਿ ਅਸਤਾਯੋ।ਆਇ ਗੁਲਾਬਾ ਸੰਗ ਲੇ ਗਮਨ੍ਯੋਂ ਘਰ ਮਾਂਹੀ। ਹੁਤੋ ਚੁਬਾਰਾ ਸਦਨ ਪਰ ਨਵ ਚਿਨ੍ਯੋ ਤਦਾਹੀ॥੧੦॥ਪੁਨ ਧਾਰ੍ਯੋ –ਤ੍ਰੇਰ ਕੇ ਚਰਨ ਪੂਰਬ ਇਤ ਪਾਵੈਂ।ਹਮਪੀਛੈ ਬਿਚ ਬਾਸਿ ਹੈਂ–ਇਮ ਚਿਤ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾਵੈ।ਤਊ ਤੁਰਕ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰਿ ਡਰਪੰਤਿ ਘਨੇਰੇ।ਦੁਤਿਯ ਪੰਜਾਬਾ ਭ੍ਰਾਤ ਤਿਹ, ਲਾਚਾਰ ਬਡੇਰੇ ॥ ੧੧ ॥ ਸੁੰਦਰ ਏਕ ਪ੍ਰਯੰਕ ਤਬਿ ਮੰਦਰ ਮਹਿਂ ਡਾਸਾ। ਕਰ੍ਯੋ ਬਿਠਾਵਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਚਰਜ ਬਿਲਾਸ਼॥ਖਾਨ ਪਾਨ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕਰੇ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਸੁਪਤਾਏ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਉਠੇ ਕਰਿ ਸੌਚ ਕੋ ਜਲ ਘਨੋ ਅਨਾਏ॥ ੧੨॥ ਕਰੀ ਰਦਨਧਾਵਨ[1] ਗੁਰੂ ਮੁਖ ਕਮਲ ਪਖਾਰਾ। ਪੁਨ ਚੌਂਕੀ ਪਰ ਖਰੇ ਹੁਇ ਮੱਜਨ ਤਨ ਧਾਰਾ। ਕਟ ਕੀ ਕਾਛ ਨਿਕਾਰ ਕਰਿ ਤਹਿਂ ਨੀਚੇ ਡਾਰੀ॥ਆੜਬੰਦ*ਅੰਤਰ ਹੁਤੋਦਿਢ ਕਸ੍ਯੋਸੁਧਾਰੀ॥੧੩॥ ਸੋ ਆਮਿਖ ਮਹਿਂ ਖੁਭਿ ਰਹ੍ਯੋ ਜਮਿ[2] ਸ਼ੋਣਤਿ ਸਾਥਾ। ਰਹੇ ਨਿਕਾਸ ਨ ਨਿਕਸਤੋ ਐਂਚ੍ਯੋ ਗਹਿ ਹਾਥਾ[3]। ਤਬਹਿ ਗੁਲਾਬੇ ਕੋ ਕਹ੍ਯੋ,ਕਰਿ ਜਤਨ ਨਿਕਾਸੋ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਕਾਢਨ ਲਗ੍ਯੋ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਬਹੁ ਪਾਸੇ ॥੧੪॥ਸ਼ੰਕਤ ਚਿਤ ਗੁਰ ਨਗਨ ਤੇ ਨਹਿਂ ਦ੍ਰਿਗ ਕਰਿ ਹੇਰੇ। ਬਸਤ੍ਰ ਗਯੋ ਜਮ ਅਧਿਕ ਹੀ ਨਿਕਸਿ ਨ ਜਿਸ ਬੇਰੇ[4]। ਕਹ੍ਯੋ ਗੁਰੂ 'ਨਹਿਂ ਸ਼ੰਕ ਕਰਿ ਅਵਲੋਕਿ ਨਿਕਾਸੋ। ਪਿਤ ਸੁਤ ਦੋਸ਼ ਨ ਨਗਨ ਕੋ ਨਹਿਂ ਕੀਜੈ ਸਾਂਸੇ[5]'॥੧੫॥ ਤਊ ਗੁਲਾਬਾ ਸ਼ੰਕਤੋ ਜਲ ਡਾਰਿ ਭਿਗੋਵੈ।ਸਨੇਸਨੇ ਖਿਸਕਾਇ ਪਟ ਨਿਕਸਾਇ ਸੁ ਜੋਵੈ।ਜੁਗਲ ਉਰੂ ਤੇ ਐਂਚਿ ਕਰਿ,ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਟ ਗੀਲਾ।ਨੀਠ ਨੀਠ ਕਾਢਨ ਕਰ੍ਯੋ ਪੁਨ ਪੁਨ ਕਰਿ ਢੀਲਾ॥ ੧੬॥ ਅਪਰ ਕਾਛ ਪਹਿਰੀ ਬਹੁਰ ਸਭਿ ਬਸਤ੍ਰ ਸਜਾਏ। ਤਥਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਬੈਠੇ ਤਿਸ ਥਾਂਏ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਤੈਸੇ ਕਰ੍ਯੋ ਸੋ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਯੋ। ਆਇ ਗੁਲਾਬੇ ਨਿਕਟ ਤਬਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਅਲਾਯੋ॥੧੭॥'ਮਹਾਰਾਜ! ਕਸ਼ਾ ਅਸਨ ਅਬਿ ਕਰਿਵਾਵੈਂ

---

[1]ਦਾਤਣ। [2]ਜੰਮ ਗਿਆ ਸੀ। [3](ਆਪਣੇ) ਹੱਥ ਨਾਲ (ਜਦ) ਫੜਕੇ ਖਿੱਚਿਆ ਤਾਂ ਖਿੱਚਣ ਤੇ ਬੀ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ। [4]ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ। [5]ਸੰਸਾ ਨਾ ਕਰ।

*ਜਦੋਂ ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਪੈਂਡਾ ਦੌੜਨਾ ਪਏ ਤਾਂ ਲੱਕ ਇਕ ਕਪੜਾ ਬੱਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜਾਂਘੀਏ ਤੇ ਲੰਗੋਟ ਵਾਂਙ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦੌੜਨ ਵਿਚ ਸਹੂਲਤ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਕਈ ਖੇਚਲਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਕੋਸ ਤ੍ਰਿਖੇ ਟੁਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਕਪੜਾ ਲਕ ਨੂੰ ਕੱਸ ਪਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਐਤਨਾ ਪੈਂਡਾ ਦੌੜਨ ਕਰਕੇ ਮਾਸ ਵਿਚ ਖੁੱਭ ਗਿਆ ਸੀ।

ਤਜਾਗਾ। ਜਿਸ ਪਰ ਰੁਚਿ ਹੁਇ ਆਪ ਕੀ ਸੋ ਬਨਹਿ ਅਹਾਰਾ'। ਕਰਨ ਪਾਰਖਾ ਤਿਨਹੁੰ ਕੀ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ। 'ਆਮਿਖ ਆਨਹੁੰ ਛਾਂਗ ਇਕ ਝਟਕੈਂ ਨਿਜ ਪਾਨਾ[1]'॥ ੧੮ ॥ ਤਬਹਿ ਗੁਲਾਬੇ ਖੋਜਿ ਕੈ ਦੇ ਮੋਲ ਸੁ ਲਜਾਯੋ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਢਿਗ ਲੇ ਗਯੋ ਤਹਿਂ ਖਰੇ ਟਿਕਾਯੋ।ਤੁਪਕਮਾਰਿ ਝਟਕਾ ਕਰਜੋ ਭਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚੇਰੇ। ਸੁਨਤਿ ਗੁਲਾਬਾ ਥਰਹਰਜੋ ਬਿਦਤੈ ਨਰ ਹੇਰੇਂ[2] ॥ ੧੯ ॥ ਇਕਿ ਦਿਸ਼ ਹੁਤੋ ਪੜੋਸ ਕੋ ਘਰ ਦਿਜ ਕੋ ਬਾਸਾ। ਦੁਤਿਯ ਦਿਸ਼ਾ ਸੱਯਦ ਬਸੈ ਬਹੁ ਨਿਕਟ ਅਵਾਸਾ। ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਿਲੋਕੇ ਉਕਸਿਕੈ ਗੁਰ ਰੂਪ ਪਛਾਨੇ। ਆਗੇ ਗਯੋ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਤਹਿਂ ਦਰਸ਼ਨ ਠਾਨੇ ॥੨੦॥ ਡਾਰਿ ਪਤਾਸੇ ਥਾਲ ਮਹਿਂ ਧਰਿ ਬੀਚ ਜਨੇਊ।ਆਨਿ ਅਚਾਨਕ ਘਰਬਰਜੋ ਨਹਿਂ ਰੋਕਜੋ ਕੋਊ। ਗੁਰ ਕੋ ਆਸ਼ਿਖ ਦੇਇ ਕਰਿ ਧਰਿ ਥਾਲ ਅਗਾਰੀ। ਪੰਚ ਮੁਹਰ ਨਿਜ ਹਾਥ ਲੇ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਡਾਰੀ ॥ ੨੧ ॥ਪੁਨ ਅਸੀਸ ਕੋ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਨਿਜ ਸਦਨ ਪਹੂਚਾ। ਡਰੇ ਗੁਲਾਬ ਪੰਜਾਬ ਉਰ ਨਹਿਂ ਬੋਲਤਿ ਊਚਾ।-ਜਾਨ ਜਾਇ ਪੁਰਿ ਨਗਰ ਸਭਿ ਮੁਝ ਆਨਿ ਗਹੈ ਹੈਂ। ਜਤਨ ਛੁਟਨ ਕੋ ਪੁਨ ਕਹਾਂ ਨਾਹਕ ਮਰਿ ਜੈਹੈਂ-॥੨੨॥ਆਮਿਖ ਕੋ ਕਰਿ ਪਾਕ ਤਬਿ ਆਛੇ ਸੁਧਰਾਯੋ। ਖਲਰੀ ਚਾਰੋਂ ਚਰਨ ਅਜ ਇਕ ਥਾਨ ਟਿਕਾਯੋ। ਕਿਤਿਕ ਸਮੈਂ ਬੀਤਜੋ ਜਬੈ ਇਕ ਨਿਕਟ ਮਸੀਤਾ।ਕਾਜ਼ੀ ਬਾਂਗ ਪੁਕਾਰ ਕਰਿ ਬੋਲਜੋ ਨਿਰਭੀਤਾ॥ ੨੩ ॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਉਠਿ ਪਲੰਘ ਤੇ ਲੇ ਖਲਰੀ ਛਾਂਗਾ[3]।ਪਗ ਸਿਰ ਬੀਚ ਲਪੇਟ ਕਰਿ[4] ਗਮਨੇ ਤਿਤ ਆਗਾ। ਕੋਸ਼ਠ ਕੋਸ਼ਠ ਗਨ ਉਲੰਘਿ[5] ਪਹੁੰਚੇ ਤਹਿਂ ਜਾਈ। ਖਰੋ ਪੁਕਾਰਤਿ ਬਾਂਗ ਜਹਿਂ ਊਚੇ ਬਲ ਲਾਈ॥ ੨੪ ॥ ਤਿਸ ਕੇ ਸਿਰ ਕੋ ਤਾਕ ਕਰਿ ਮਾਰੀ ਤਤਕਾਲਾ। ਪਗੀਆ ਉਤਰੀ ਧਰਿ ਪਰੀ ਭਾ ਕਸ਼ਟ ਬਿਸਾਲਾ। ਕੋਸ਼ਠ ਕੋਸ਼ਠ ਪੰਥ ਜੋ ਗੁਰ ਪਹੁੰਚੇ ਆਈ*। ਇਤ ਉਤ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇਖਿਕੈ ਬਡ ਰੌਰ ਉਠਾਈ॥੨੫॥ ਹਤਨਹਾਰ ਦੇਖਜੋ ਨਹੀਂ ਭੂਸ਼ਨ ਮੁਖਧਾਰੀ। ਬਿਸਮਾਨਜੋਂ ਚਿਤਵਤਿ ਭਯੋ-ਨਭ ਤੇ ਕਿਨ ਮਾਰੀ-। ਖਲਰੀ ਵਹਿਰ ਮਸੀਤ ਤੇ ਤਤ-ਕਾਲ ਬਗਾਈ। ਮਾਰਿ ਖਾਇ ਮਤਿਮੰਦ ਤਬਿ ਪੁਨ ਮੋਨ ਰਹਾਈ ॥ ੨੬ ॥ ਭੂਲਜੋ ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜ਼ ਕੋ ਨਿਜ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰਾ। ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਅਚਵਨ

[1]ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਝਟਕਾਵਾਂਗੇ। [2](ਮਤਾਂ ਲੋਕ) ਦੇਖਣ ਲਈ ਆ ਜਾਣ (ਕਿ ਕਿਉਂ ਬੰਦੂਕ ਚੱਲੀ ਹੈ ਤਾਂ) ਗੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਵੇਗੀ। [3]ਬੱਕਰੇ ਦੀ। [4]ਪੈਰ ਤੇ ਸਿਰੀ (ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਖੱਲ ਵਿਚ) ਲਪੇਟ ਕੇ। [5]ਕੋਠੇ ਕੋਠੇ ਸਾਰੇ ਲੰਘਕੇ

[illegible]

ਲਗੇ ਭ੍ਰਾ ਤਜਾਰ ਅਹਾਰਾ।ਛਾਂਗ ਮਾਸ ਕੋ ਅਚਵਤੇ ਤਿਸ ਅਸਥਿ ਬਗਾਵੈਂ।
ਦਿਜ ਅਰੁ ਸੱਯਦ ਕੇ ਸਦਨ ਗਿਰ[1] ਨਾਦ ਉਠਾਵੈਂ ॥ ੨੭ ॥ ਬਿੱਪ੍ਰ
ਬਿਲੋਕੇ ਜਾਨਿ ਸਭਿ ਨਹਿਂ ਕਛੂ ਉਚਾਰੀ। ਦੇਖਤਿ ਸੱਯਦ ਬਹੁ ਰਿਸਯੋ
ਬੋਲਤਿ ਦੇ ਗਾਰੀ। 'ਸੁਨਹੁ ਗੁਲਾਬੇ! ਮੰਦਮਤਿ ਹਮ ਪਰਦਾ ਢਾਕਾ।
ਸਿੰਘ ਦੁਰਾਇ ਸਦਨ ਮਹਿਂ ਤੁਝ ਭੈ ਨਹਿਂ ਕਾਂ ਕਾ ॥ ੨੮ ॥ ਹੋਨੇ ਦੇਹੁ
ਪ੍ਰਭਾਤ ਕੋ ਹਮ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੈਂ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ਲਜਾਇ ਨਰ ਘਰ ਤੋਹਿ
ਦਿਖਾਰੈਂ।ਪੇਟ ਚਾਕ[2] ਤੁਵ ਕੁਟੰਬ ਕੋ ਗਹਿ ਸੋ ਕਰਿਵਾਵੈਂ। ਹਮਰੇ ਘਰ ਮਹਿਂ
ਅਸਥਿ ਇਹ ਨਿਰਭੈ ਗਿਰਵਾਵੈਂ' ॥ ੨੯ ॥ ਤਬਹਿ ਗੁਲਾਬ ਪੰਜਾਬ ਡਰਿ
ਤਿਨ ਢਿਗ ਕਰ ਜੋਰੇ। 'ਕਰਹੁ ਛਿਮਾ ਤੁਮ ਆਜ ਕੀ ਇਹ ਗਮਨੈਂ ਭੋਰੇ।
ਸਦਾ ਪੜੋਸੀ ਬਸਹੁ ਢਿਗ ਇਹ ਕਰਹੁ ਅਸਾਨਾ। ਹਮ ਅਧੀਨ ਤੁਮਰੇ
ਰਹੈਂ ਹਹੁ ਪੀਰ ਮਹਾਨਾ[3]' ॥ ੩੦॥ ਨਹਿਂ ਬਰਜੇ ਤੇ ਜਬਿ ਹਟੇ ਗੁਰ ਮੁਹਰ
ਬਗਾਈ। ਪਰੀ ਸਦਨ ਮਹਿਂ ਦੇਖਿਕੈ ਬੀਨਤਿ ਸਮੁਦਾਈ। ਅਧਿਕ ਦਰਬ
ਕੇ ਲੋਭ ਮਹਿਂ ਲੇ ਤੂਸ਼ਨਿ ਹੋਏ।ਨਹਿਂ ਉਕਸੇ ਬੋਲੇ ਨ ਪੁਨ ਪਰਿ ਘਰਮਹਿਂ
ਸੋਏ* ॥ ੩੧ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਲੋਭ ਦੇ ਰਿਸ ਤਿਨਹੁਂ ਬਿਨਾਸ਼ੀ।
ਘਰ ਮਹਿਂ ਬਰ ਮਸਲਤ ਕਰੀ ਨਰ ਨਾਰਿਨਿ ਤ੍ਰਾਸੀ[4]। 'ਬਡੀ ਨਿਸਾ ਤੇ
ਆਜ ਉਠਿ ਗੁਰ ਰੁਖਸਦ ਕੀਜੈ। ਛਪੇ ਰਹੈਂ ਨਹਿਂ ਡਰ ਰਹੈਂ[5], ਤੁਮ ਆਪ
ਬਚੀਜੈ' ॥ ੩੨ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਗਿਣਤੀ ਗਿਨੀ ਸਭਿ ਧੀਰਜ ਖੋਈ।ਦੇਤਿ
ਕਸੌਟੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਿ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ।ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਿ ਲੀਨ ਤਬਿ ਜਲ
ਪਾਨ ਪਖਾਰੇ। ਥਿਰ ਪੂਰਬਕ ਪਰ ਗੁਰ ਭਏ ਕਿਸ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਧਾਰੇ ॥ ੩੩ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸਟਮ ਰੁਤੇ 'ਮਾਛੀ ਵਾੜੇ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੋ ਨਾਮ
ਖੰਟਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੪੫॥

੪੬. [ਉੱਚ ਦੇ ਪੀਰਾਨ ਪੀਰ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਪਸਰੀ ਸੇਨਾ ਤੁਰਕ ਕੀ ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ ਮਹਿ ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮ। ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ
ਪਹੁੰਚਯੋ ਇਤੇ ਗੁਰ ਖੋਜਨਿ ਕੇ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਸੈਯਾ ਛੰਦ। ਨਬੀ ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ

[1]ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ। [2]ਪੇਟ ਪਾੜਨਾ। [3]ਤੁਸੀਂ ਪੀਰ ਹੋ ਵਡੇ। [4]ਭਾਵ ਗੁਲਾਬੇ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖ
ਤੇ ਤੀਵੀਆਂ ਡਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। [5]ਨਾਂ ਛਪਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਡਰਦੇ
ਹਨ।

*ਕਵਿ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਸ
ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭੀ ਅਡੋਲ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕਸਵਟੀ
ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੀਜੇ ਪਾਸੇ ਨੀਤੀ ਟੁਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਲੋਕ ਪਛਾਣ ਲਏ ਹਨ ਕਿ
ਲੋਭੀ ਹਨ, ਪਰਦਾ ਢਕੀ ਰੱਖਣਗੇ, ਪਰ ਥੋੜਾ ਕਾਲ, ਜਦੋਂ ਵਧੇਰੇ ਲੋਭ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਇਹ
ਇਤਬਾਰ ਯੋਗ ਪੜੋਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤਿਸ ਹੀ ਦਲ ਮਹਿਂ ਗੁਰ ਕੀ ਤਨਕ ਭਨਕ[1] ਸੁਨਿ ਕਾਨ । ਖੋਜਤਿ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਇਤ ਉਤ ਘਰ ਫਿਰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਸਭਿ ਤੇ ਚਹਿਤ ਪਛਾਨ।ਆਗੇ ਗੁਰ ਢਿਗ ਰਹੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਬੇਚੇ ਆਨਿ ਮਹਾਨ ਕਿਕਾਨ[2] । ਕੂਛਕ ਚਾਕਰੀ ਭੀ ਤਬਿ ਕੀਨੀ ਲੀਨਿ ਦਰਬ ਕੋ ਕਰਿ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ॥ ੨ ॥ ਸਿਮਰਨ ਸਮੈਂ ਕਰ੍ਯੋ[3] ਸੋ ਮਨ ਮਹਿਂ ਚਾਹ੍ਯੋ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਭਲੋ ਬਿਚਾਰ।–ਹਮ ਤੇ ਸਰੈ ਸੇਵ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਯਾਂ ਤੇ ਨੀਕੀ ਅਪਰ ਨ ਕਾਰ–। ਸਦਨ ਗੁਲਾਬੇ ਕੇ ਤਬਿ ਆਏ ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਲੀਏ ਹਕਾਰ । ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਅਭਿਬੰਦਨ ਕਰਿਕੈ ਬੈਠਿ ਗਏ ਢਿਗ ਕੀਨਿ ਉਚਾਰ ॥ ੩ ॥ 'ਹਮ ਰਾਵਰ ਕੇ ਚਾਕਰ ਤਿਮ ਹੀ ਜਿਮ ਆਗੇ ਤੁਮ ਕਰਤੇ ਕਾਰ[4] । ਅਬਿ ਜੋ ਉਚਿਤ ਹੋਇ ਫੁਰਮਾਵਹੁ ਕਰਹਿਂ ਸੁ ਹਮ ਨਹਿਂ ਕੋ ਤਕਰਾਰ[5]' । ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਭਨ੍ਯੋਂ 'ਰਹਹੁ ਢਿਗ ਹਮਰੇ, ਗਮਨਹਿਂ ਸੰਗ ਚਲੋ ਹਿਤ ਧਾਰਿ । ਜਬਿ ਹਮ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇਹਿਂ ਤਬਿ ਹਟੀਅਹਿ, ਕਾਰਜ ਇਹੀ ਦਿਵਸ ਦੋ ਚਾਰ' ॥ ੪ ॥ ਮਾਨਿ ਬੈਨ ਕੋ ਬੋਲੇ 'ਬਿਹਤਰ[6]!' ਰਹੇ ਕਿਸੀ ਕੇ ਘਰ ਤਬਿ ਜਾਇ । ਸੁਪਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਬਹੁਰ ਜਾਮਨੀ ਆਪ ਆਪਨੇ ਸਿਖ ਸਭਿ ਥਾਂਇ । ਸਹਤਿ ਕੁਟੰਬ ਗੁਲਾਬਾ ਸੁਪਤ੍ਯੋ–ਤੁਰਕ ਪਕਰਿ ਲੇ ਦੇਹਿਂ ਸਜ਼ਾਇ–। ਤ੍ਰਾਸ ਧਰੇ ਉਰ ਜਾਗਤਿ ਬੈਠ੍ਯੋ–ਗੁਰ ਕੋ ਰੁਖਸਦ ਕਰੌਂ ਬਨਾਇ–॥੫॥ ਸਵਾ ਜਾਮ ਜਬਿ ਰਹੀ ਜਾਮਨੀ ਪੰਚ ਰਜਤਪਣ ਲੇ ਇਕ ਥਾਨ । ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਪਤ ਜਗਾਵਨ ਕੀਨੇ ਆਗੇ ਧਰਿ ਕਰਿ ਜੋਰੇ ਪਾਨ । ਪਿਖਿ ਬਿਦਾਇਗੀ ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ 'ਕਹਾਂ ਗੁਲਾਬਾ ਤੈਂ ਕ੍ਰਿਤਿ ਠਾਨਿ । ਧੀਰਜ ਧਰਹੁ ਨ ਭਰਮਹੁ ਉਰ ਮਹਿਂ ਪੂਰਬ ਸਮਸਰ ਬਨਿ ਸਵਧਾਨ' ॥ ੬ ॥ 'ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਮ ਸਮਰਥ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਮੈਂ ਗ਼ਰੀਬ ਅਬਿ ਮਾਰ੍ਯੋ ਜਾਇ।ਗਹੈਂ ਤੁਰਕ ਲੈ ਕੈਦ ਕਰਹਿੰਗੇ ਸਭਿ ਕੁਟੰਬ ਜੁਤਿ ਦੇਹਿਂ ਸਜ਼ਾਇ'।ਤ੍ਰਸਤਿ ਰਿਦੇ ਪਿਖਿ[7]*ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ 'ਅਹੋ ਗੁਲਾਬਾ! ਨਹਿਂ ਭਰਮਾਇ । ਜਿਹ ਗੁਰ ਡਾਢੇ ਤਿਹ ਸਿਖ ਡਾਢੇ ਲਗਨ ਨ ਪਾਵੈ ਤਾਤੀ ਵਾਇ' ॥ ੭ ॥ [8]'ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਮ ਸਮਰਥ ਬਡ ਬਲ ਮੈਂ ਮਾੜ੍ਹੇ, ਕਿਮ ਹ੍ਵੈ ਨ ਬਚਾਇ। ਬਹੁਰ ਉਪਾਇ ਨ ਕੋ ਬਨਿ ਆਵੈ ਜਬਿ ਪੁਰਿ

[1]ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਕਣਸੋ । [2]ਘੋੜ । [3]ਸੋ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ । [4]ਆਪਦੀ ਸੇਵਾ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਾਂ । [5]ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ । [6]ਅੱਛੀ ਗੱਲ ਜੀ ! [7](ਉਸਦਾ) ਦਿਲ ਡਰਿਆ (ਦੇਖਕੇ) । [8]ਗੁਲਾਬਾ ਬੋਲਿਆ । *ਪਾ:–ਤ੍ਰਸਤਿ ਰਿਦੇ ਤੈ।

ਮਹਿ ਹੋਵਹੁ ਬਿਦਤਾਇ'।ਪੁਨ ਪ੍ਰਭੁ ਭਨ੍ਯੋ 'ਨਹੀਂ ਤੁਮ ਮਾੜ੍ਹੋ,ਗੁਰੂ ਪੀਨ[1]
ਤੁਹਿ ਪੀਨ ਬਨਾਇ। ਬੀਕੋ ਬਾਰ ਨ ਹੋਵਨ ਪਾਵੈ ਅੰਗ ਸੰਗ ਨਿਤ ਬਨਹਿਂ
ਸਹਾਇ' ॥ ੮ ॥ ਬਹੁਰ ਗੁਲਾਬੇ ਡਰ ਧਰਿ ਭਾਖ੍ਯੋ 'ਮੈਂ ਮਾੜ੍ਹੋ ਨਹਿਂ ਬਚਿਬੋ
ਹੋਇ'।ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹ੍ਯੋ'ਰਹਹੁ ਤੁਮ ਮਾੜ੍ਹੇ ਪਦ ਜੋਰਾਵਰ[2]ਲਿਯੋ ਨ ਕੋਇ'।
ਜਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੁਰਖੇਤਰ ਗਮਨੇ ਉਤਰੇ ਤਬਿ ਚਮਕੌਰ ਸੁ ਜੋਇ। ਹੁਤੋ
ਨਿਹਾਲਾਗ੍ਰਾਮ ਚੌਧਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਭਾਉਧਰਿ ਸੋਇ॥੯॥ਸੁਨਿਸੁਨਿ ਸੰਗਤਿ
ਦਰਸ਼ਨ ਕੇ ਹਿਤ ਮਿਲੀ ਆਇ ਲੇ ਅਨਿਕ ਅਕੋਰ। ਮਾਛੀਵਾਰੇ ਕੀ
ਖੱਤ੍ਰਾਨੀ ਸੁਨਿ ਪਹੁੰਚੀ ਉਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਹੋਰਿ। ਸੂਖਮ ਬਸਤ੍ਰ ਥਾਨ ਇਕ
ਆਨ੍ਯੋਂ ਅਰਪ੍ਯੋ ਨਮੋ ਕਰੀ ਕਰ ਜੋਰਿ।ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਪਿਖਿ ਕਰਿਭੁਰਮਾਯਹੁ
'ਸਿੱਖਣੀਏ ! ਜਾਚਹੁ ਚਿਤ ਲੋਰਿ' ॥ ੧੦ ॥ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਖੱਤ੍ਰਾਨੀ ਭਾਖ੍ਯੋ
'ਪਾਤਸ਼ਾਹੁਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸਭਈਬ੍ਰਿਧਾ,ਮੈਂ ਗਮਨ੍ਯੋ ਜਾਇ ਨ,ਕਿਮਪਹੁੰਚੌਂ
ਰਾਵਰ ਕੇ ਪਾਸ। ਸੂਖਮ ਸੂਤ ਕਾਤ ਕਰਿ ਨਿਤ ਹੀ ਭੇਟ ਦੇਤਿ ਮੈਂ ਸੁੰਦਰ
ਬਾਸ[3]। ਕਿਮ ਦਰਸ਼ਨ ਮੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵਹਿ, ਇਹ ਕਿਮ ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ
ਆਸ'॥੧੧॥ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ'ਬਸਤ੍ਰ ਹਮ ਲੈ ਹੈਂ ਜਹਿਂ ਤੂੰ ਬਸਹਿਂ ਤਿਸੀ
ਪੁਰਿ ਆਇ। ਕਾਤ ਬਨਾਇ ਤ੍ਯਾਰ ਕਰਿ ਰਹੀਯਹਿ ਪਹਿਰੈਂਗੇ ਨਿਜ
ਅੰਗ ਸਜਾਇ।ਮਹਾਂਪ੍ਰਸਾਦ ਅਚਹੁ ਲੇ ਹਮ ਤੇ'ਇਮ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰਦਿਯੋ
ਸੁ ਖਾਇ। ਹੁਇ ਅਨੰਦ ਪੁਨ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰੀ[4] ਕਾਤ ਬਸਤ੍ਰ ਤਿਨ ਧਰ੍ਯੋ
ਬਨਾਇ॥੧੨॥ ਤਿਸ ਕੋ ਕਹ੍ਯੋ ਹੁਤੋ ਜਿਮ ਪੂਰਬ ਸੋ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿ ਗੁਰ
ਤਿਸ ਕਾਲ। ਕਹ੍ਯੋ ਗੁਲਾਬੇ ਸੌਂ ਤਿਸ ਛਿਨ ਮਹਿਂ 'ਛੱਤ੍ਰਾਨੀ ਜੋ ਬ੍ਰਿਧਾ
ਬਿਸਾਲ। ਕਰਹੁ ਹਕਾਰਨ ਸੰਗ ਸੁ ਆਨਹੁ ਤਿਸ ਕੀ ਪੂਰਹਿਂ ਕਾਮਨਾ
ਹਾਲ[5]'।ਸੁਨਤਿ ਹੁਕਮ ਕੋ ਗਯੋਤੁਰਤ ਤਬਿਜਹਾਂ ਸਦਨ ਥੋ ਖੋਜਿ ਉਤਾਲ
॥ ੧੩ ॥ ਭੇਤ ਬਤਾਯਹੁ ਸਕਲ ਗੁਰੂ ਕੋ, ਸੁਨਿ ਹਰਖੀ ਪਰਖੀ ਸਭਿ ਬਾਤ।
ਸੂਖਮੰ ਬਸਤ੍ਰ ਥਾਨ ਦ੍ਵੈ ਲੈ ਕਰਿ ਚਲਿ ਆਈ ਬਿਰਧਾ ਉਤਲਾਤਿ। ਧਰਿ
ਅਕੋਰ, ਕਰ ਜੋਰਿ ਨਮੋ ਕਰਿ, ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਕਰਿ ਸੁੰਦਰ ਗਾਤ। ਅਧਿਕ
ਮੁਦਤਿ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਉਦਤਿ ਹੁਇ'ਧੰਨ ਭਾਗ ਮੈਂ ਪਿਖਿ ਸੱਖਯਾਤ' ॥ ੧੪ ॥

---

[1]ਤਕੜਾ। [2]ਤਕੜਾਈ ਦੀ ਪਦਵੀ। [3]ਬਸਤਰ। [4]ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੀ ਖੱਤ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੁਰਖੇਤਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਓਹ ਚਮਕੌਰ ਮਿਲੀ ਸੀ। [5]ਹੁਣੇ ਹੀ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁਇ ਕਹ੍ਯੋ ਤਾਂਹਿ ਕੋ 'ਭੇਟ ਅੰਤ ਕੀ ਹਮ ਨੇ ਲੀਨ। ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ੍ਯੋ ਅਬਿ ਤੇਰੋ,ਤਜਿ ਤਨ ਉੱਤਮ ਪਦ ਕੋ ਦੀਨਿ'। ਕਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਗਮਨੀ ਸੋ ਪੁਨ ਬਾਕ ਗੁਲਾਬੇ ਸਨ ਗੁਰ ਕੀਨ। 'ਸਿਯਨਹਾਰ ਤੇ ਤੁਰਤ ਸਿਵਾਵਹੁ, ਗਰ ਪੈਰਾਹਨ ਬਨੈ ਨਵੀਨ' ॥ ੧੫ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਜਾਇ ਤਯਾਰ ਕਰਿਵਾਯਹੁ ਏਕ ਚਾਦਰਾ ਅਰੁ ਗਰ ਚੀਰ[1]। ਬਹੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਕਰਿ ਸ਼ਯਾਮ ਬਰਨ ਪਟ ਲੇ ਕਰਿ ਆਵਹੁ ਹਮਰੇ ਤੀਰ'। ਨਬੀ ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ ਤਬਿ ਚਲਿ ਆਏ ਨਿਕਸਨ ਭੇਵ ਕਹ੍ਯੋ ਗੁਰ ਧੀਰ।'ਲੇਹੁ ਪ੍ਰਯੰਕ ਉਠਾਇ ਸੀਸ ਪਰ ਉਲੰਘਹਿਂ ਤੁਰਕਨ ਭੀਰ ਬਹੀਰ' ॥੧੬॥ ਸੁੰਦਰ ਲੀਨ ਪ੍ਰਯੰਕ ਏਕ ਤਬਿ ਸੂਖਮ ਆਸਤਰਨ ਤੇ ਛਾਇ।ਚਹੁੰ ਪਾਵਨ ਸਨ ਪੰਖ ਮੋਰਕੇ ਬਾਂਧੇ ਆਛੀ ਰੀਤ ਬਨਾਇ। ਅਪਰ ਛਰੀ ਬਾਂਧੀ ਸੰਗ ਤਿਨ ਕੇ ਹਿਤ ਛਾਇਆ ਕੇ ਚਾਰਹੁੰ ਥਾਇ। ਮੂੱਠਾ ਏਕ ਮੋਰ ਪਰ ਕੇਰਾ[2] ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਇ ॥ ੧੭ ॥ ਬਸਤ੍ਰ ਤਯਾਰ ਕਰਿ ਲ੍ਯਾਇ ਗੁਲਾਬਾ ਗਰੇ ਪਿਰਾਹਨ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਇ। ਦੀਰਘ ਲਿਯੋ ਚਾਦਰਾ ਊਪਰ ਹਾਜੀ ਅਪਨੋ ਰੂਪ ਬਨਾਇ। ਨਹਿਂ ਦਸਤਾਰ ਸੀਸ ਪਰ ਰਾਖੀ ਪੀਛੇ ਕੇਸ਼ ਦੀਏ ਲਰਕਾਇ। ਛਾਦਿ ਚਾਦਰੇ ਸੋਂ ਦੁਤਿਪਾਵਤਿ ਤਮ ਪਟ ਮਹਿਂ[3] ਮੁਖਚੰਦ ਸੁਹਾਇ॥੧੮॥ ਚੜ੍ਹਿ ਬੈਠੇ ਗੁਰ ਤਿਸ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਸਿਰ ਪਰ ਚਾਰਹੁ ਲੀਨਿ ਉਠਾਇ।ਨਬੀ ਗ਼ਨੀਖਾਂ ਆਗਲ ਪਾਵੇ ਦੋਨਹੁੰ ਸਿਰ ਧਰਿ ਚਲਿ ਅਗਵਾਇ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੁਗ ਪਾਛਲ ਪਾਵੇ ਸੀਸ ਧਰਾਇ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਮੁੱਠਾ ਕਰ ਧਾਰ੍ਯੋ ਗਨ ਮੋਰਨ ਪਰ ਬੰਧ ਬਨਾਇ[4] ॥ ੧੯ ॥ ਨਿਕਸੇ ਪ੍ਰਥਮ ਬਜ਼ਾਰ ਪੰਥ ਕੋ ਸਨੇ ਸਨੇ ਗਮਨੇ ਇਸ ਭਾਂਤਿ। ਜੋ ਬੂਝੈ 'ਇਹ ਕੌਨ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਕਿਤ ਤੇ ਆਏ ਕਿਤ ਕੋ ਜਾਤ?'।ਨਬੀ ਗ਼ਨੀਖਾਂ ਉੱਤਰ ਦੇਂ ਤਿਨ'ਉੱਚ ਨਗਰ ਕੇ ਸੱਯਦ ਜ਼ਾਤ। ਹਾਜੀ ਅਹੈਂ, ਹੱਜ ਕਰਿ ਆਏ, ਮਨ ਕੀ ਮੌਜ ਸਹਤ ਬਿਚਰਾਤਿ*'॥੨੦॥ਸਿੰਘਨ ਸੀਸ ਸ਼ਮਸ਼ ਜੋ ਅਪਨੀ ਸੰਗ ਚਾਦਰੇ

[1]ਗਲ ਦਾ ਬਸਤਰ। [2]ਮੋਰ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਦਾ। [3]ਕਾਲੇ ਕਪੜੇ ਵਿਚ। [4]ਮੋਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਪਰ ਇਕੱਠੇ। * ਜੋ ਫਿਕਰਾ ਇਥੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਸੀ 'ਉੱਚ ਦੇ ਪੀਰਾਨ ਪੀਰ ਹਨ'। ਉੱਚ ਦੇ ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਵਡਕਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਕੇ ਤੇ ਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਤਦ ਤੋਂ ਉੱਚ ਦੇ ਪੀਰ ਕੇਸਾ ਧਾਰੀ ਸਨ; ਤੇ ਹਰਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਛਾਦਨ ਕੀਨਿ।ਗਮਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਿ ਅੱਗ੍ਰ ਕੋ ਪੂਜ ਤੁਰਕ ਗਨ ਕੇ ਬਨ ਪੀਨ[੧]। ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਬੰਦਨਾ ਠਾਨਹਿਂ ਹੇਰਹਿਂ ਅਦਭੁਤ ਰੂਪ ਨਵੀਨ।ਪੁਰਿ ਤੇ ਨਿਕਸਿ ਅੱਗ੍ਰ ਕੇ ਮਗ ਚਲਿ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੨੧॥ ਕੇਤਿਕ ਕੋਸ ਗਏ ਜਬਿ ਚਲਿ ਕੈ ਸੈਨਾ ਪਸਰੀ ਤੁਰਕਨ ਕੇਰ। ਫਿਰਹਿਂ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਇਤਉਤ ਡੋਲਤਿ ਪਰੇਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਕਰਿਕਰਿ ਡੇਰ। ਉਤਰਯੋ ਇਕ ਉਮਰਾਵ ਅਗਾਰੀ ਪੰਚ ਹਜ਼ਾਰ ਚਮੂੰ ਤਿਸ ਕੇਰ। ਨਿਕਟ ਪ੍ਰਯੰਕ ਗੁਰੂ ਕੋ ਗਮਨਯੋਂ ਕਿਤਿਕ ਸਿਪਾਹੀ ਆਵਤਿ ਹੇਰ ॥ ੨੨॥ ਜਾਇ ਕਹਯੋ ਉਮਰਾਵ ਅਗਾਰੀ 'ਇਕ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਚਢ੍ਯੋ ਸਿਧਾਇ। ਫੈਲੀ ਚਮੂੰ ਸਕਲ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਗੁਰ ਧਰਿ ਭੇਸ ਨਿਕਸ ਨਹਿਂ ਜਾਇ। ਥਾਨ ਥਾਨ ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਜਿਤ ਕਿਤ ਖੋਜਤਿ ਹੈਂ ਸਮੁਦਾਇ। ਸਾਵਧਾਨ ਤੁਮ ਭੀ ਕ੍ਰਿ ਨਿਰਨੈ,ਨਰ ਨ ਓਪਰੇ ਤੈਂ ਨਿਕਸਾਇ[੨]'॥੨੩॥ਸੁਨਿ ਉਮਰਾਵ ਪਠੇ ਸ਼ੁਭਮਤਿ ਨਰ,'ਬੂਝਹੁ ਜਾਇ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਕੋਇ?'। ਤੁਰਤ ਆਇ ਕਰਿ ਊਚੇ ਬੋਲੇ 'ਖਰੇ ਰਹਹੁ ਬਤਲਾਵਹੁ ਸੋਇ।ਕਿਤ ਤੇ ਆਏ,ਜਾਹਿਂ ਕਹਾਂ ਕੋ ਜਾਮਾ[੩]ਕੌਨ ਆਪਕੋ ਹੋਇ'।ਨਬੀ ਗ਼ਨੀਖਾਂ ਉੱਤਰ ਦੀਨਸਿ 'ਇਹ ਸੱਯਦ ਉਚ ਬਾਸੀ ਜੋਇ ॥੨੪॥ ਕਰੀ ਹੱਜ ਹਾਜੀ ਏ ਦੀਰਘ ਜਹਾਂ ਮੌਜ ਤਹਿਂ ਨਿਤ ਬਿਚ-ਰੈਤਿ'।ਸੁਨਤਿ ਸਿਪਾਹੀ ਗਮਨੇ ਤੂਰਨ ਪਹੁੰਚਿ ਨਿਕਟ ਉਮਰਾਵ ਭਨੈਤਿ। 'ਸੱਯਦ ਇਹ ਹਾਜੀ ਹਜ ਕਰਿ ਕੈ ਫਿਰਤਿ ਆਪਨੇ ਮਤੇ ਮਤੰਤ। ਨਗਰ ਉੱਚ ਕੋ ਬਾਸੀ ਭਾਖਤਿ ਦੀਰਘ ਪੀਰ ਗੀਤਿ ਲਖਿਯੰਤਿ' ॥ ੨੫ ॥ ਸਕਲ ਕਚਹਿਰੀ ਸੁਨਿ ਗਨ ਤੁਰਕਨ ਮਸਲਤ ਕਰੀ 'ਗੁਰੂ ਨ ਸਿਧਾਇ। ਨਿਸ ਕੋ ਡੇਰੇ ਬਿਖੈ ਉਤਾਰਹੁ ਖਾਨ ਪਾਨ ਤੇ ਪਰਖਯੋ ਜਾਇ। ਹੋਤਿ ਫਜਰ ਕੇ

[੧]ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਭਾਰੇ ਪੂਜਯ ਬਣਕੇ। [੨]ਓਪਰੇ (ਬਣਕੇ) (ਤੇਰੇ) ਨਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਨਿਕਲ ਨਾ ਜਾਣ (ਅ) ਓਪਰੇ ਨਰਾਂ ਭਾਵ ਨਾ ਪਛਾਣ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਨਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਤਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ। [੩]ਫਾਰਸੀ ਜਾਮਹ=ਕਪੜਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਜਨਮ, ਜ਼ਾਤ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤੀਂਦਾ ਹੈ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਪਜਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੀਰ ਸੱਚਮੁਚ ਸਨ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਕੇਸ਼ਾਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਫਿਕਰੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਏਥੇ ਅਗਲੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੨੧ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਆਪ 'ਪੀਰਾਨ ਪੀਰ' ਲਫਜ਼ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ।

ਨਖਸਦ ਕਰੀਯਹਿ ਆਪ ਕਰਹੁ ਜ਼ਾਰਤ ਦਰਸਾਇ[1]"। ਇਮ ਕਹਿ ਪਠੇ ਸਿਪਾਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਢਿਗ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ॥੨੬ 'ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ ਉਮਰਾਵ ਆਪ ਕੋ ਡੇਰਾ ਕਰੀਅਹਿ ਨਿਸ ਇਕ ਆਇ। ਫਜਰ ਜਾਹੁ ਜਿਤ ਇੱਛਾ ਹੋਵੈ ਬਹੁਰ ਨਹੀਂ ਕੋ ਤੁਮ ਅਟਕਾਇ'। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਬਾਕ ਬਖਾਨਯੋਂ 'ਤੰਬੂ ਦੀਜੈ ਪ੍ਰਿਥਕ ਲਗਾਇ। ਤਬਹਿ ਪੀਰ ਜੀ ਸਿਵਰ ਕਰਹਿੰਗੇ ਜ਼ਾਰਤਿ ਕਰਹਿਂ ਆਇ ਸਮੁਦਾਇ' ॥੨੭॥ ਤਿਨਹੁ ਬੂਝਿ ਉਮ-ਰਾਵ ਲਯੋ ਪੁਨ ਬਾਹਰ[2] ਪੌਰ ਦੁਰਗ ਕੇ ਮਾਂਹਿ।ਅੰਤਰ ਜੈਬੇ ਕੋ ਮਗ ਢਿਗ ਢਿਗ ਤਿਹ ਠਾਂ ਤੰਬੂ ਦੀਨਿ ਲਗਾਇ। ਨਬੀ ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ ਗਮਨੇ ਅੰਤਰ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਪਸ਼ਚਾਤ ਚਲਾਇ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੁਗ ਪਾਛਲ ਪਾਵੇ ਸੀਸ ਉਠਾਇ ॥ ੨੮ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਪੌਰ ਕੇ ਅੰਤਰ ਬਰ ਕਰਿ ਦੂਤੀ ਪੌਰ ਕੇ ਕੁਛ ਅਗਵਾਇ। ਤੰਬੂ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਯੰਕ ਉਤਾਰਯੋ ਪੀਰਹੁੰ ਬੈਠੇ ਢਿਗ ਦਰਸਾਇ। ਕਿਤਿਕ ਦੇਰ ਮਹਿਂ ਪੁਨ ਨਰ ਆਯੋ 'ਤੁਮ ਸੋਂ ਕਹਿ ਭੇਜਯੋ ਉਮਰਾਇ।–ਕਹੈ ਸ਼ਾਹਦੀ ਆਨ ਜਿ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚੇ ਸੱਯਦ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ॥੨੯॥ਤੌ ਤੁਮ ਜਾਨ ਪਾਇਗੋ ਆਗੇ ਜੇ ਕੋ ਨਹੀਂ ਬਤਾਵੈ ਆਇ। ਤੌ ਅਟਕੇ ਹੀ ਇਹ ਠਾਂ ਰਹਿ ਹੋ–ਇਸ ਕਾਰਨ ਕੁਛ ਕਰਹੁ ਉਪਾਇ'। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੁਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਯਹੁ'ਸੱਯਦਬਸੈਨੂਰਪੁਰਿ ਥਾਇਂ*।ਅਬਿ ਮਾਛੀ-ਵਾਰੇ ਹੈ ਦਲ ਮਹਿਂ ਤਿਸ ਕੋ ਬੂਝਹੁ[3] ਲੇਹੁ ਬੁਲਾਇ॥੩੦॥ਅਬਿ ਨਰਜਾਇ ਹਕਾਰਨ ਕਰਿ ਹੈ ਭੋਰ ਹੋਤਿ ਲੌ ਸੋ ਚਲਿ ਆਇ'। ਇਮ ਸੁਨਿਕੈ ਉਮ-ਰਾਵ ਸੁ ਤਤਛਿਨ ਪਠਯੋ ਸਊਰ 'ਜਾਹਿ ਉਤਲਾਇ। ਨੂਰ ਪੁਰੇ ਕੋ ਸੱਯਦ ਦਲ ਮਹਿਂ ਅਮੁਕ ਸਿਵਰ ਮਹਿਂ ਲਯਾਉ ਬੁਲਾਇ'। ਗਮਨਯੋਂ ਚਢਿਕੈ ਮਾਛੀਵਾਰੇ ਗੁਰ ਤੰਬੂ ਮਹਿਂ ਟਿਕੇ ਸੁਹਾਇ ॥੩੧॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ'ਹਾਜੀ ਵੇਖ ਬਨਾਵਨ'ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟ ਚਤੁਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ॥੪੬॥

[1]ਭਾਵ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਤੇ ਦੇਖੋ। [2]ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਅੰਦਰਵਾਰ। [3]ਪੁੱਛ ਲਓ।

*ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਨੂਰਪੁਰੀਏ ਸੱਯਦ ਦਾ ਨਾਮ 'ਇਨਾਯਤ ਅਲੀ' ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੋ ਨਾਮ ਦੱਸੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੱਦੇ ਗਏ:–ਕਾਜ਼ੀ ਪੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਲੋਹ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੱਯਦ ਹਸਨਅਲੀ ਮੋਠੂ ਮਾਜਰੀਆਂ ਤ੍ਰੋਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਤ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਪੀਰ ਹਨ। ਪਰ–ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਪਾਸ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ ਉਹ 'ਪੀਰ ਮੁਹੰਮਦ' ਸੱਯਦ ਨੂਰ ਪੁਰੇ ਦਾ ਸੀ। ਸੱਯਦ ਨੂਰਪੁਰੀਏ ਦਾ ਕੁਛ ਹਾਲ ਅਗਲੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੧੫, ੧੬ ਵਿਚ ਹੈ।

੪੭. [ਕਰਦ ਭੇਟ। ਨੂਰਪੁਰੀਏ ਸੱਯਦ ਦੀ ਗਵਾਹੀ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਸੰਧ੍ਯਾ ਹੋਈ ਆਨਿ ਜਬਿ ਤਬਿ ਉਮਰਾਵ ਹਕਾਰਿ।ਕਹ੍ਯੋ ਬਬਰਚੀ ਕੋ ਭਲੇ 'ਖਾਨਾ ਕੀਜਹਿ ਤ੍ਯਾਰ ॥੧॥ ਸ੍ਵੈਯਾ ਛੰਦ ॥ ਪੀਰ ਅਹੈਂ ਉਚ ਬਾਸੀ ਸੱਯਦ ਜੁਗਤ[1] ਮੁਰੀਦਨ ਖਾਨਾ ਖਾਨ। ਸੁਧਿ ਕੋ ਦੇਹੁ ਤ੍ਯਾਰ ਜਬਿ ਹੋਵੈ' ਸੁਨਿਓ ਗਯੋ ਆਪਨੇ ਥਾਨ। ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਕੇ ਪਾਕ ਬਨਾਯੋ ਆਮਿਖ ਆਦਿਕ ਜੇਤਿਕ ਜਾਨ। ਤਬਿ ਉਮਰਾਵ ਪਠ੍ਯੋ ਇਕ ਨਰ ਕੋ 'ਜਾਹੁ ਪੀਰ ਢਿਗ ਲ੍ਯਾਵਨ ਠਾਨਿ'॥੨॥ਤਤਛਿਨ ਚਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਢਿਗ ਆਯੋ ਹਾਥ ਜੋਰ ਕਰਿ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ। 'ਖਾਨਾ ਖਾਨ ਪੀਰ ਜੀ ਚਲੀਅਹਿ ਕਰਤਿ ਹਕਾਰਨ ਥਿਤ ਉਮਰਾਇ'।ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਨਰ ਸੋਂ[2]'ਪੀਰ ਨਹੀ ਖਾਨੇ ਕੋ ਖਾਇ। ਰੋਜ਼ੇ ਰਹਤਿ ਹਮੇਸ਼ ਇਸੀ ਬਿਧਿ ਇਕ ਸਮੈਂ ਇਕ ਜੌਂ ਮੁਖ ਪਾਇ ॥੩॥ ਜੋ ਮੁਰੀਦ ਹੈਂ ਸੰਗ ਹਮਾਰੇ ਸੋ ਆਵਹਿਂ ਏ ਖਾਨਾ ਖਾਨ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਯੋ ਜਾਇ ਕਰਿ ਭਾਖੀ 'ਏਵ ਪੀਰ ਨੇ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨ'। ਤੀਨਹੁ ਸਿੰਘਨ ਤਬਿ ਕਰ ਜੋਰੇ'ਕਿਮ ਹਮ ਬਚੈਂ ਕੌਨ ਕ੍ਰਿਤ ਠਾਨਿ?ਆਪ ਅਹੋ ਸਮਰੱਥ ਸਭੀ ਬਿਧਿ ਕਰੈਂ ਤਥਾ ਜਸ ਹੁਇ ਫੁਰਮਾਨ'॥੪॥ਸਤਿਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਨ ਸੰਸਾ ਕੀਜੈ ਸੱਤਿਨਾਮ ਕੋ ਬਦਨ ਅਲਾਇ। ਪੂਰਬ ਭੇਟ ਕਰਦ ਕੀ ਠਾਨਹੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿ ਲਿਹੁ ਮੁਖ ਪਾਇ। ਕਿਤਿਕ ਅਹਾਰ ਬੰਧ ਲਿਹੁ ਪਾਲੇ ਸੋ ਸਮੀਪ ਹਮਰੇ ਲੇ ਆਇ। ਕਰਹਿਂ ਹਕਾਰਨ[3], ਅਚਹੁ ਅਹਾਰਨ, ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰਿ ਤਿਸ ਥਾਇਂ' ॥ ੫ ॥ ਤਿਹ ਨਰ ਜਾਇ ਕਹ੍ਯੋ ਉਮਰਾਵਹਿ 'ਰੋਜ਼ੇ ਰਹੈ ਸੁ ਪੀਰ ਹਮੇਸ਼। ਇਕ ਜੌਂ ਏਕ ਸਮੈਂ ਮੁਖ ਪਾਵਹਿ ਇਮ ਤਨ ਸਾਧ੍ਯੋ ਰਹੈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਸੰਗ ਮੁਰੀਦ ਪੰਚ ਸੇ ਖਾਵਹਿਂ ਹੁਕਮ ਕਰਹੁ ਤੌ ਲ੍ਯਾਇਂ ਅਸ਼ੇਸ਼'। ਸੁਨਿਕੈ ਭਨ੍ਯੋਂ 'ਜਾਹੁ ਤਿਨ ਆਨਹੁ ਲਖਿਯਤਿ ਪੀਰ ਦੀਹ ਦਰਵੇਸ਼' ॥੬॥ ਪੁਨ ਨਰ ਆਯੋ ਪੰਚ ਹਕਾਰੇ ਗੁਰ ਕੇ ਕਹੇ ਕਰੀ ਪਰਤੀਤ। ਉਠਿ ਗਮਨੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਿਸ ਥਲ ਤਬਿ ਜਯੋਂ ਉਮਰਾਵ ਸਥਿਰਤਾ ਕੀਤ। ਤੁਰਕ ਅਪਰ ਕੇਤਿਕ ਹੈਂ ਤਿਸ ਢਿਗ ਗੁਰ ਗਾਥਾ ਕਹਿ ਅਚਰਜ ਚੀਤ। 'ਲਾਖਹੁੰ ਲਸ਼ਕਰ ਜੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰ੍ਯੋ ਬਿਚ ਤੇ ਨਿਕਸਿ ਗਯੋ ਨਿਰਭੀਤ'॥੭॥ਸਭਿਹਿਨਿ ਬੀਚ ਬਿਠਾਵਨ ਕੀਨੇ ਖਾਨੇਹਿਤ ਖਾਨਾ ਅਨਵਾਇ। ਬੂਝਤਿ ਬਾਤ 'ਪੀਰ ਇਹ ਕੈਸੋ ਕਿਤ ਤੇ ਆਇ ਕਹਾਂ

[1]ਸਮੇਤ। [2]ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ (ਉਮਰਾਵ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਆਖ ਕਿ)। [3](ਜਦੋਂ) ਸੱਦਣ।

ਕੋ ਜਾਇ?'ਨਬੀ ਗ਼ਨੀਖਾਂ ਸਹਤਿ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸ਼ਾ ਤੀਨੋ ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਸੁਨਾਇ।
'ਮਹਾਂ ਮੌਜ ਕੇ ਮਾਲਿਕ ਬਿਚਰਤ ਨਹਿਂ ਕਾਰਜ ਕੁਛ ਹੋਤਿ ਲਖਾਇ
॥੮॥ਕਿਸਹਿ ਨਿਵਾਜੈਂ ਪਿਖਤ ਪ੍ਰੀਤ ਜਿਹ ਕਿਹ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪਦ[1]ਅਪਦਾਪਾਇਂ।
ਮੱਕੇ ਜ਼ਾਰਤ ਕਰਤਿ ਮਸਤ ਭੇ ਕਾਮਲ ਵਲੀ ਨ ਕੋ ਸਮਤਾਇ'।ਇਤਨੇ
ਮਹਿ ਖਾਨਾ ਲੇ ਆਇ ਬਡੇ ਰਕੇਬ ਭਰੇ ਸਮੁਦਾਇ। ਇਕ ਤੋ ਨਬੀ ਗ਼ਨੀ
ਕੋ ਦੀਨਹੁ ਦੋਨਹੁੰ ਆਗੇ ਧਰਯੋ ਬਨਾਇ ॥ ੯ ॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ
ਸਿੰਘ ਕੋ ਇਕ ਰਕੇਬ ਦੋਨਹੁੰ ਕੋ ਦੀਨ।ਇਕ ਰਕੇਬ ਉਮਰਾਵ ਲਯੋ ਤਬਿ
ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਅਪਨੇ ਸੰਗ ਲੀਨ। ਅਪਰ ਤੁਰਕ ਜੁਗ ਜੁਗ ਕੈ ਤੀਨਹੁ
ਲੇ ਰਕੇਬ ਕੋ ਖਾਵਨ ਕੀਨ। ਕਰਦ ਨਿਕਾਰੀ ਸਿੰਘਨ ਕਰਿ ਲੇ ਸੱਤਿ-
ਨਾਮ ਕਹਿ ਫੇਰਿ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਕਰਦ ਹਾਥਿ ਧਰਿ
ਵਿਚ ਰਕੇਬ ਫੇਰੀ ਕਰਿ ਕਾਰ। ਤਬਿ ਉਮਰਾਵ ਸੰਦੇਹ ਧਾਰਿ ਕਰਿ ਹਿਤ
ਬੂਝਨ ਕੇ ਬਾਕ ਉਚਾਰ। 'ਇਹ ਕਸ਼ਾ ਕਰਹੁ ਕਰਦ ਤੁਮ ਫੇਰਹੁ ਮਕਰੂ[2]
ਕੀਨੋ ਖਾਨ ਅਹਾਰ। ਤੁਰਕਨਿ ਬਿਖੈ ਕੌਨ ਇਮ ਕਰਤਾ ਜਿਮ ਤੁਮ ਕਰੀ
ਕਰਦ ਕੀ ਕਾਰ'॥੧੧॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦਿਯ ਉੱਤਰ'ਜਬਿ ਮੱਕੇ
ਹਮ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ। ਨਈ ਰਸਮ ਨਿਕਲੀ ਇਹ ਤਹਿਂ ਤੇ ਸਭਿ ਕਿਛ ਲੋਹੇ
ਤੇ ਬਨਿ ਆਇ। ਅੱਵਲ ਖਾਨੇ ਮਾਂਹਿ ਕਰਦ ਛੁਹਿ ਪੁਨ ਹੁਇ ਪਾਕ ਖਾਨ
ਕੇ ਭਾਇ।ਤਬਕੇ ਹਮਰੇਪੀਰ ਬਖਾਨਯੋਂ–ਖਾਨਾਖਾਹੁ ਕਰਦ ਨਿਤਛ੍ਵਾਇ–'
॥੧੨॥ਤਬਿ ਇਮ ਕਹਿ ਕਰਿ ਖਾਨਾ ਖਾਯਹੁ ਸਿੰਘਨਿ ਆਗੈ ਭਯੋਕਰਾਹਿ।
ਅਰਧ ਰਕੇਬ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦਿਸ਼ ਜੋ ਖਾਇ ਤਿਹਾਵਲ ਤਿਸ ਕੇ ਮਾਂਹਿ।
ਦਿਸ਼ ਉਮਰਾਵ ਹੁਯੋ ਤਿਮ ਆਮਿਖ ਭੱਖਨ ਕਰਤਿ ਲਖਹਿ ਕਿਮ ਨਾਂਹਿ।
ਬਿਸਮਹਿਂ ਭਏ ਸ੍ਵਾਦ ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੂ ਕਲਾ ਪ੍ਰਗਟੀ ਇਹ ਆਇ ॥ ੧੩ ॥
ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘਨੇ ਪਾਲੇ ਬਾਂਧਯੋ ਕੁਛਕ ਅਹਾਰ।ਪਾਨਪਖਾਰੇ
ਪਾਨੀ ਲੇ ਕਰਿ, ਚਲਿ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰ ਅਗਵਾਰ। ਬੂਝਯੋ 'ਆਨਯੋ ਹੈ
ਕਿ ਨਹੀਂ ਕਿਛੁ ?' ਦੋਨੋ ਦਿਯੋ ਦਿਖਾਇ ਉਚਾਰ। ਕਹ੍ਯੋ ਗੁਰੂ 'ਸੰਭਾਰਿ
ਰਾਖੀਏ ਹਮ ਜਾਚਹਿਂ ਤਬਿ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਰਿ'॥੧੪॥ ਨਿਸਾ ਬਿਖ ਤੰਬੂ ਮਹਿਂ
ਸੁਪਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਥਿਰੇ ਜਗੰਤਿ। ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਚਢ੍ਯੋ ਤਬਿ ਸੂਰਜ
ਸੱਯਦ ਆਨਯੋਂ ਬੋਲਿ ਤੁਰੰਤ।ਬਾਸੀ ਨੂਰਪੁਰੇ ਕੌਸ਼ੁਭ ਮਤਿਮਗ਼ਖ਼ੁਦਾਇਕੇ

[1]ਸ੍ਰਾਪ ਦੇਕੇ। [2]ਘ੍ਰਿਣਾ ਯੋਗ। [ਅ:, ਮਕਰੂਹ=ਕੁਰਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ]।

ਮਿਲਨਿ ਚਲੰਤਿ।ਕਈ ਬਾਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਮੇਲੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿਂ ਤਿਸ ਪਰ ਭਗਵੰਤ॥੧੫॥ਜੋ ਅਸਵਾਰ ਹਕਾਰਨ ਗਮਨ੍ਯੋ ਤਿਹ ਸਗਰੀ ਬਿਧਿ ਦਈ ਬਤਾਇ। ਇਕ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਹਾਜੀ ਸੱਯਦ ਤਾਂਹਿ ਸ਼ਾਹਦੀ ਹੇਤ ਬੁਲਾਇ। ਜਾਨਿ ਗਯੋ ਸਗਰੀਬਿਧਿ ਸੋ ਤਬਿ—ਮੈਂ ਗੁਰ ਕਾਜ ਬਿਖੇ ਅਬਿ ਆਇ।ਧੰਨ ਜਨਮ ਮੇਰੋ ਸੁ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਗਨ ਸੁੱਕ੍ਰਿਤ ਕੋ ਫਲ ਸ਼ੁਭਪਾਇ—॥੧੬॥ਆਯਹੁ ਤੁਰਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪੌਰ ਇਕ ਤੰਬੂ ਲਗ੍ਯੋ ਬਿਲੋਕਨ ਕੀਨ। ਬਿਚ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠੇ ਦੇਖਤਿ ਕਰੀ ਚਿਨਾਰੀ ਚੀਨ।ਬੰਦਨ ਕਰਨਿ ਚਲ੍ਯੋ ਜਬਿ ਸਨਮੁਖ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਸ ਕੋ ਸ਼ਾਰਤ ਦੀਨ। 'ਹਮ ਸਮੀਪ ਅਜਹੂੰ ਨਹਿਂ ਆਵਹੁ ਤੁਰਕ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਪਹੁੰਚਿ ਪ੍ਰਬੀਨ' ॥ ੧੭ ॥ ਜਾਨਿ ਗਯੋ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਆਸ਼ੈ ਹਟ੍ਯੋ ਤੁਰਤ ਹੀ ਅੰਤਰ ਓਰ। ਜਹਾਂ ਕਚਹਿਰੀ ਤੁਰਕਨ ਕੇਰੀ ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਜਾਇ ਸੁ ਤਾਂਹੀ ਠੌਰ। ਕਰੀ ਸਲਾਮਾਲੇਕਮ ਬੈਠ੍ਯੋ ਸਾਦਰ ਸਭਿ ਜਾਂਹਿ ਭਏ ਬਹੋਰ[1]। ਤਬਿ ਉਮਰਾਵ ਬੂਝਿਬੇ ਲਾਗ੍ਯੋ 'ਇਹ ਸੱਯਦ ਉਤਰ੍ਯੋ ਬਿਚ ਪੌਰ ॥੧੮॥ ਪੂਰਬ ਕਿਤ ਦੇਖ੍ਯੋ ਕੈ ਨਾਹਿਨ ਅਹੈ ਪਛਾਨ ਕਿ ਤੁਮਰੀ ਨਾਂਹਿ ? ਹਿੰਦਨ ਕੋ ਗੁਰ ਬੇਸ ਅਪਰ ਧਰਿ ਨਹਿਂ ਲਸ਼ਕਰ ਬਿਚ ਤੇ ਕਿਤ ਜਾਂਹਿ। ਲਾਖਹੁ ਸੁਭਟ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਮਾਰੇ ਦਲ ਬਿਚਲਾਇ ਦਯੋ ਰਣ ਮਾਂਹਿ।ਅਬਿ ਜੀਵਤਿ ਹੀ ਨਿਕਸ ਗਯੋ ਕਿਤ ਖੋਜਤਿਹੈਂ ਤਮਾਮ ਚਿਤ ਲਾਇ ॥ ੧੯ ॥ ਯਾਂਤੇ ਇਹ ਹਾਜੀ ਅਟਕਾਯੋ, ਚਹੈਂ ਸ਼ਾਹਦੀ, ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ। ਪੂਰਬ ਮਿਲ੍ਯੋ ਬਿਲੋਕ੍ਯੋ ਜੇ ਤੁਮ ਜਾਨਤਿ ਹੋ ਕਹੀਐ ਸਮੁਝਾਇ। ਭਾਖਤਿ[2]—ਮੱਕੇ ਹੱਜ ਕਰਿ ਆਏ ਰੋਜ਼ਾ ਰਖ ਹਮੇਸ਼ ਤਪਤਾਇ[3]। ਡਾਲਤਿ ਮੁਖ ਮਹਿਂ ਇਕ ਜੌਂ, ਬਿਚਰਤਿ ਮੌਜ ਆਪਨੀ ਮਹਿਂ ਹਰਖਾਇ—' ॥੨੦॥ ਸੁਨਿ ਸੱਯਦ ਵਿਚ ਸਭਾ ਉਚਾਰ੍ਯੋ 'ਇਹ ਤੌ ਪੀਰਨ ਪੀਰ ਮਹਾਨ। ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੈਂ ਸਫਲ ਹੁਇ ਤੂਰਨ, ਕਰਹਿਂ ਨਿਹਾਲ, ਰਿਸੇ ਕਰਿ ਹਾਨ[4]। ਉਰ ਅਚਰਜ ਮੈਂ[5] ਇਹ ਅਟਕਾਏ,ਤੁਮ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਨ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨ।ਕਹੈਂ ਬਾਕ ਤੋ ਪ੍ਰਿਥੀ ਉਲਟ ਦੇਂ ਅਤਿ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕ ਬਲਵਾਨ ॥ ੨੧ ॥ ਤੁਮ ਸੋਂ ਛਿਮਾ ਕਰੀ ਨ ਕਹ੍ਯੋ ਕੁਛ ਅਪਨੇ ਭਾਗ ਭਲੇ ਲਿਹੁ ਜਾਨ। ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਮੈਂ ਪਰਖਾਨ ਕੀਨੇ ਸਫਲਹਿ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ਬਖਾਨ।ਅਬਿ ਬਖਸ਼ਾ-

[1]ਜਿੱਥੇ ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ। [2]ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ। [3]ਤਪ ਤਪਦੇ ਹਨ। [4] ਮੇਹਰ) ਕਰਨ ਤਾਂ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦੇਣ ਤੇ ਜੇ ਗੁਸੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਣ। [5]ਮੈਂ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਅਚਰਜ ਹਾਂ ਕਿ।

ਵਹੁ ਬੰਦ ਕਦਮ ਤਿਨ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਿਨੈ ਮਹਾਨ । ਕਰਹੁ ਖਲਾਸੀ ਸ੍ਰੇਛਾ ਬਿਚਰਹਿਂ, ਜਾਮਾ ਪਾਕ,ਜ਼ੁਹਦ[1] ਬਡ ਠਾਨਿ' ॥੨੨॥ ਸੁਨਿ ਉਮਰਾਵ ਡਰਯੋ ਉਰ ਅੰਤਰ* ਤਤਛਿਨ ਉਠਯੋ ਸਹਤਿ ਨਰ ਬ੍ਰਿੰਦ। ਦਰਬ ਪੰਚ ਸੈ ਕਹਿ ਅਨਵਾਯੋ ਸੱਯਦ ਸੰਗ ਆਇ ਕਰ ਬੰਦਿ। ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਿ ਬੈਠਿ ਗਯੋ ਢਿਗ ਬਿਨਤੀ ਬੋਲਯੋ 'ਪੀਰ ਬਿਲੰਦ! ਅਟਕਾਵਨ ਕੀ ਕੀਨਿ ਅਵੱਗਯਾ ਸੋ ਬਖਸ਼ਹੁ ਤੁਮ ਹੋ ਬਖਸ਼ਿੰਦ'॥੨੩॥ਅੱਗ੍ਰ ਪੰਚ ਸੈ ਧਰੇ ਰਜਤਪਣ ਅਪਰ ਸੁਭਟ ਤਹਿਂ ਭੇ ਸਮੁਦਾਇ।ਸਕਲ ਚਢਾਵਨ ਲਗੇ ਦਰਬ ਕੋ ਪਿਖਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇ। 'ਤੁਮ ਕੋ ਨਹੀਂ ਦੋਸ਼ ਪਰਬਸ ਹੋ, ਹਮਰੋ ਕਹਾਂ ਘਟਯੋ ਇਸ ਥਾਇਂ।ਸੁਖਸੋਂ ਨਿਸਾ ਬਸੇ ਅਬਿ ਗਮਨੈਂ,ਚਿਤ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਦੇਹੁ ਗਵਾਇ' ॥ ੨੪ ॥ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਨਿ ਅਪਨੇ ਪਰ ਤਿਸ ਛਿਨ ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਕਰਿ ਕਹਿਂ ਉਮਰਾਇ। 'ਗਮਨਹੁ ਇੱਛਾ ਜਹਾਂ ਤੁਮਾਰੀ ਫੇਰ ਦਰਸ ਮੋ ਕਹੁ ਦਿਹੁ ਆਇ'।ਇਮ ਕਹਿ ਉਠਯੋ ਗਯੋ ਗਾਢ[2]ਅੰਤਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਲੰਘ ਲਯੋ ਉਠਵਾਇ। ਤਹਿਂ ਤੇ† ਗਮਨ ਕੀਨ ਮਗ ਆਛੇ ਚਾਰਹੁੰ ਸਿਰ ਧਰਿ ਚਲੇ ਉਠਾਇ ॥ ੨੫ ॥ ਜਬਿ ਕੋਸਕ ਪਰ ਪਹੁੰਚੇ ਗਮਨਤਿ ਤਬਿ ਸੱਯਦ ਮਿਲ਼ਿਬੇ ਹਿਤ ਆਇ। ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਪਦਮ ਸਮ ਕਦਮਨ 'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ! ਮੈਂ ਸਭਿ ਕਹੀ ਬਨਾਇ।ਜੇਪਸ਼ਚਾਤ ਹੋਇ ਕੁਛ ਨਿਰਨੈ[3]ਤਬਿਰਾਵਰ ਕੀਚਹੋਂ ਸਹਾਇ ।ਨਹੀਂ ਅਵੱਗਯਾ ਕਰਹਿਂ ਤੁਰਕ ਮਮ, ਇਮ ਬਾਂਛਤਿ ਮੈਂ ਆਯਹੁ ਧਾਇ' ॥੨੬॥ ਦੇਖਿ ਦਯਾ ਨਿਧਿ ਬਿਹਸ ਬਖਾਨਯੋ 'ਤੁਮ ਕੋ ਤਾਤੀ ਲਗੈ ਨ ਬਾਇ। ਜੋ ਉਪਕਾਰ ਕਰਹਿਂ[4] ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਤਿਨ ਕੇ ਹੋਤਿ ਸਹਾਇ ਖ਼ੁਦਾਇ। ਕਿਸੂ ਵਸਤ ਕੀ ਕਮੀ ਨ ਹੋਵੈ ਦਰਬ ਅਤੋਟ ਖਰਚ ਔ ਖਾਇ। ਕਾਗਦ ਕਲਮਦਾਨ ਜੋ ਤੁਮ ਢਿਗ ਲਿਖਹਿਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ[5] ਲਿਹੁ ਪਾਇ ॥੨੭॥ਹਮਰੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸਭਿ ਮਾਨਹਿਂ ਕੁਲ ਤੇਰੀ ਧਨਕੋ ਨਿਤਪਾਇ'। ਸੁਨਿ ਸੱਯਦ ਕਾਗਦ ਤਬਿ ਦੀਨਸਿ ਲਿਖਯੋ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸੁਖਦਾਇ ਲੇ ਕਰਿ ਕਰ ਧਰਿ ਭਯੋ ਪ੍ਰਮੋਦਤਿ ਬੰਦਿ ਕਦਮ[6] ਕੋ ਹਟਯੋ ਸਿਧਾਇ।

[1]ਜ਼ੁਹਦ=ਪਾਰਸਾਈ, ਤਪੱਸਿਆ, ਨਫਸਾਨੀ ਖ੍ਵਾਹਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਫਤੇ ਪਾਉਣੀ । [2]ਕਿਲੇ । [3]ਜੇ ਆਪ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਿਕਲੀ ਤਾਂ। [4]ਜਿਹੜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਪਕਾਰ। [5]ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ। [6]ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ।

*ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਦੋਂ ਬੀ ਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ।

†ਲੱਲ ਨਾਮ ਸੀ ਏਸ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਚਲੇ ਪ੍ਰਯੰਕ ਅਰੂਢੇ, ਚਾਰਹੁੰ ਸਿਰ ਪਰ ਲੀਨਿ ਉਠਾਇ ॥੨੮॥ ਕੇਸ ਪਿਛਾਰੀ ਲਰਕਤਿ ਸੁੰਦਰ, ਸ਼ਾਮ ਚਾਦਰਾ ਊਪਰ ਲੀਨਿ। ਦੀਰਘ ਸ਼ਮਸ਼, ਪਿਰਾਹਨ[1] ਗਰ ਮਹਿਂ ਮੁੱਠਾ ਮੋਰ ਪੰਖ ਕੋ ਕੀਨਿ।ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸਿਰ ਪਰ ਕਬਿ ਫੇਰਤਿ, ਚਹੁੰ ਪਾਵਨ ਪਰ ਬੰਧਿ ਸੁ ਦੀਨਿ। ਊਪਰ ਛਟੀਅਨ ਕੀ ਕਰਿ ਛਾਯਾ, ਚਾਦਰ ਤਾਨਿ ਕਰੀ[2] ਹਿਤ ਚੀਨ॥੨੯॥ਇਤਿਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜਗ੍ਰੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ'ਸ਼੍ਰੀਗੁਰੂ ਪਯਾਨ'ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮਸਪਤ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ॥੪੭।

੪੮. [ਫੱਤੇ ਨੇ ਘੋੜੀ ਨਾ ਦਿਤੀ। ਮਾਲਵੇ ਪਹੁੰਚਣਾ। ਨਬੀ ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ ਵਿਦਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਸਨੇ ਸਨੇ ਗਮਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਰਗ ਚਲੇ ਕਿਤੇਕ।ਗ੍ਰਾਮਕਨੇਚ*ਪਹੂਚ ਕੈ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕ ॥੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਇਕ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਬਸਹਿ ਤਿਸ ਮਾਂਹਿ। ਜਾਟ ਜਨਮ ਫੱਤਾ ਕਹਿਂ ਤਾਂਹਿ। ਨਿਕਟ ਆਇ ਤਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਹੇਰੇ। ਕਰੀ ਚਿਨਾਰੀ ਹ੍ਵੈ ਤਬਿ ਨੇਰੇ ॥੨॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਛਾਨੇ। ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਠਾਨੇ। ਥਿਰਯੋ ਸਮੀਪ ਬੈਠਿਗਾ ਜਬਿਹੂੰ। ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਸ਼ ਬੋਲਯੋ ਤਬਿਹੂੰ॥੩॥'ਸੇਵਾ ਕਰਨਿ ਮੋਹਿ ਫੁਰਮਾਵੈਂ। ਭੋਜਨਾਦਿ ਆਨੌਂ ਮੈਂ, ਖਾਵੋ। ਅਪਰ ਸੇਵ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਕੀ ਹੋਇ। ਕਹੀਅਹਿ ਆਪ ਕਰੋਂ ਮੈਂ ਸੋਇ' ॥੪॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰੇ। 'ਅਹੈ ਤੁਰੰਗਨ ਜੋ ਘਰ ਤੇਰੇ। ਸੋ ਅਬਿ ਆਨਿ ਦੇਹੁ ਹਮ ਤਾਂਈ। ਚਢਿ ਤਿਸ ਪਰ ਗਮਨੈਂ ਅਗਵਾਈ' ॥੫॥ ਸੁਨਿ ਫੱਤੇ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰੀ।ਕਹੈ ਕਿ 'ਆਨੌ ਆਪ ਅਗਾਰੀ[3]'।ਇਮ ਕਹਿ ਸਦਨ ਆਪਨੇ ਗਯੋ ।ਤਤਛਿਨ ਜ਼ੀਨ ਨਿਕਾਰਤਿ ਭਯੋ॥੬॥ਅਲਪ ਤੁਰੰਗਨ ਪਰ ਸੋ ਪਾਇ। ਲੈਆਯੋ ਗੁਰ ਢਿਗ ਸਹਿਸਾਇ। ਬੜਵਾ ਬਡੀ ਨਹੀਂ ਤਬਿਆਨੀ।—ਲੈ ਜੈ ਹੈਂ ਕਿਤ[4] ਕੋ ਮਨ ਜਾਨੀ॥੭॥ਘੇਰੋ ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਤਜਿ ਆਏ। ਕੈ ਜਾਨੈ ਅਬਿ ਕਿਤ ਚਲਿ ਜਾਏਂ। ਬਡੀ ਤੁਰੰਗਨ ਬਹੁ ਧਨ ਕੇਰੀ। ਤਿਸ ਦੈਬੇ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਨ ਮੇਰੀ—॥੮॥ ਏਵ ਬਿਚਾਰਤਿ ਗੁਰ ਢਿਗ ਆਯੋ। ਸੰਗ ਤੁਰੰਗਨ ਛੋਟੀ ਲ੍ਯਾਯੋ। ਖਰੀ ਕਰੀ ਜਬਿ ਆਨਿ ਅਗਾਰੀ। ਦੇਖਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ ॥ ੯ ॥ 'ਸੁਨਿ ਫੱਤਾ ਇਹ ਲਘੁ ਟਟਵਾਨੀ[5]। ਨਹਿਂ ਅਰੂਢਿਬੇ ਲਾਯਕ ਜਾਨੀ।ਨਹਿਂ ਅਸਵਾਰੀ ਹਮ ਕਿਯ ਐਸੀ। ਲ੍ਯਾਇ ਦਿਖਾਈ ਤੈਂ ਅਬਿ ਜੈਸੀ ॥ ੧੦ ॥ ਜੋ ਬੜਵਾ

[1]ਲੰਮਾ ਚੋਲਾ। [2]ਤਾਣ ਦਿਤੀ। [3]ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਪਾਸ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। [4]ਖ਼ਬਰੇ ਕਿੱਥੇ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। [5]ਇਹ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਟੇਰ ਹੈ।

*ਪਾ:—ਕਨੇਰ। ਪਰ ਠੀਕ ਨਾਮ 'ਕਨੇਚ' ਹੈ। ਜੋ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੈ।

ਤੁਝ ਸਦਨ ਬਡੇਰੀ। ਤਿਸ ਕੋ ਲਜਾਉ, ਜਾਉ ਇਸ ਬੇਰੀ'। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਬਿ ਜਾਟ ਉਚਾਰੀ। 'ਮੋਰ ਜਮਾਤਾ ਆਇ ਅਗਾਰੀ ॥ ੧੧ ॥ ਤਿਸ ਪਰ ਜ਼ੀਨ ਪਾਇ ਚਢਿ ਗਯੋ।ਅਬਿ ਲੌ ਹਟ ਨਹਿੰ ਆਵਤਿ ਭਯੋ।ਕਹਾ ਜਾਨੈਂ ਸੋ ਕਬਿ ਚਲਿ ਐਹੈ।ਤਬਿ ਲੌ ਠਹਿਰਨ ਨਹਿੰ ਤੁਮ ਹ੍ਵੈ ਹੈ'॥੧੨॥ਸੁਨਤਿ ਜਾਟ ਤੇ ਗੁਰ ਤਬਿ ਕਹ੍ਯੋ। 'ਕ੍ਯੋਂ ਵਲਾਉ ਕਰਿਬੇ ਚਿਤ ਚਹ੍ਯੋ?।ਕਿਤਿਕ ਦੂਰ ਤੇ ਹਮ ਦੇਂ ਮੋਰ। ਅਗਲੇ ਗ੍ਰਾਮਨ ਤੇ ਲੇਂ ਔਰ' ॥੧੩॥ ਸੁਨ ਵੱਤੇ ਬੋਲ੍ਯੋ ਪੁਨ ਕੂਰ।'ਕਹਉਂ ਸਾਚ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਹਜ਼ੂਰ।ਨਹੀਂ ਵਲਾਉ ਕਰਨ ਕੋ ਜਾਨੋਂ। ਗਯੋ ਜਮਾਤਾ ਲੇ ਕਰਿ,ਮਾਨੋ'[1]॥੧੪॥ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਰਿਸ ਕਰਿ ਬਾਕ ਉਚਾਰ। 'ਨਹਿੰ ਬੜਵਾ ਨਹਿੰ ਤੂੰ ਇਸ ਬਾਰਾ। ਕੂਰ ਕਹਿਨ ਤੇ ਦੋਨਹੁੰ ਗਏ'। ਇਮ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਾਲਤਿ ਭਏ॥ ੧੫ ॥ ਤਬਿ ਵੱਤਾ ਗਮਨ੍ਯੋ ਘਰ ਮਾਂਹੀ।ਲਘੁ ਬੜਵਾ ਲੇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਤਾਂਹੀ। ਮਨ ਮੈਂ ਕਹੈ-ਬਡੀ ਮੈਂ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਦੈਨ ਹਿਤ ਕੈਸਿਹੁਂ ਭਾਖੀ[2]॥੧੬॥ਜਬਿ ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਅਪਨੇ ਘਰ ਜਾਇ। ਲਘੁ ਘੋਰੀ ਕੋ ਬੰਧਿ ਬਨਾਇ। ਅੰਤਰ ਬਰ੍ਯੋ ਬਡੀ ਜਹਿੰ ਖਰੀ। ਡਸੀ ਸਰਪ ਸੋ ਤਤਛਿਨ ਮਰੀ॥੧੭॥ਗਯੋ ਤਿਮਰ ਮਹਿੰ ਮਰੀ ਨ ਜਾਨੀ। ਬੈਠਿ ਰਹੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮਾਨੀ। ਹੇਤ ਉਠਾਵਨਿ ਗੋਡਾ ਮਾਰ੍ਯੋ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਮੁਖ ਤੇ ਟਿਚਕਾਰ੍ਯੋ ॥ ੧੮ ॥ ਘੋਰੀ ਨਿਕਟ ਸਰਪ ਤਹਿੰ ਥਿਰ੍ਯੋ। ਤਤਛਿਨ ਡਸਨ ਜਾਟਕੋ ਕਰ੍ਯੋ।'ਹਾਇ ਹਾਇ'ਕਰਿ ਬਾਹਰ ਆਯੋ।ਦ੍ਵੈ ਘਟਿਕਾ ਮਹਿੰ ਪ੍ਰਾਨ ਗਵਾਯੋ ॥ ੧੯ ॥ ਇਮ ਮੂਰਖ ਕੋ ਭਯੋ ਬਿਨਾਸ਼ੀ। ਕਹ੍ਯੋ ਝੂਠ ਸਤਿ-ਗੁਰ ਕੇ ਪਾਸੀ। ਚਢੇ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤਬਿ ਚਾਲੇ। ਸ਼੍ਯਾਮ ਚਾਦਰਾ ਓਢਿ ਬਿਸਾਲੇ॥੨੦॥ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਨਰ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਾ। ਭੇਵ ਪਛਾਨ ਸਕਹਿੰ ਨਹਿੰ ਗੁਰ ਕਾ। ਮੋਰ ਪੰਖ ਕਾ ਮੁੱਠਾ ਫਿਰੈ।'ਹੈ ਕੋ ਬਡੋ ਪੁਰਖ' ਲਖਿ ਪਰੈ[3]॥੨੧॥ ਆਇ ਨਿਕਟ ਕੋ ਬੰਦਨ ਕਰਿਹੀ। ਨਿਸ਼ਚੈ ਕੋਇ ਨਹੀਂ ਮਨ ਧਰਿਹੀ[4]। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਮਨਤੇ ਆਏ। ਚਲਤਿ ਗ੍ਰਾਮ ਹੇਹਰ* ਨਿਯਰਾਏ ।੨੨॥ ਨਬੀ ਗ਼ਨੀ ਸਨ ਤਬਿ ਗੁਰ ਕਹੈਂ। 'ਇਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਉਦਾਸੀ ਰਹੈ। ਰਵਿ

[1]ਮੰਨ ਲਓ। [2]ਦੇਣੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹੀ (ਭਾਵ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ)। [3](ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਇਹੋ ਜਾਣ ਪਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਵਡਾ ਪੁਰਖ ਹੈ। [4]ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਿ ਕੌਣ ਹਨ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਮਨ ਵਿਚ।

*ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਸੀਲ ਜਗਰਾਵਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਹੈ।

ਅਸਤਯੋ ਸੰਧਯਾ ਅਬਿ ਹੋਈ। ਡੇਰਾ ਕਰਯੋ ਚਹੈਂ ਥਲ ਸੋਈ ॥੨੩॥ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੀ ਅਬਿ ਚਲਿ ਆਏ। ਅੱਗ੍ਰ ਗਮਨ ਅਬਿ ਨਹਿਂ ਬਨਿ ਆਏ। ਇਹਾਂ ਜਾਮਨੀ ਬਸਹਿਂ ਬਿਤਾਵੈਂ। ਉਠਿ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਕੋ ਅੱਗ੍ਰ ਸਿਧਾਵੈਂ ॥ ੨੪ ॥ ਤੁਮ ਭੀ ਇਸ ਥਲ ਤੇ ਹਟਿ ਜਾਵਹੁ। ਮਿਲਿ ਬਿਰਾਦਰੀ ਨਿਜ ਦਿਖਰਾਵਹੁ। ਆਗੇ ਗਮਨ ਸੁਗਮ ਹੀ ਅਹੈ। ਜੰਗਲ[1] ਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਸਿਖ ਰਹੈਂ" ॥ ੨੫ ॥ ਸੁਨਤਿ ਖਾਨ ਬੋਲੇ ਤਬਿ ਅਰਜ਼ੀ।"ਹਮ ਅਨੁਸਾਰਿ ਆਪ ਕੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਜੇ ਹਮ ਬਿਨ ਨਹਿਂ ਸਰੈ ਅਗਾਰੀ। ਹਟਿ ਆਵੈਂ ਦ੍ਵੈ ਦਿਵਸ ਪਿਛਾਰੀ ॥ ੨੬ ॥ ਜੇਤਿਕ ਸੇਵਾ ਬਨਹਿ ਤੁਹਾਰੀ। ਪਰਮ ਲਾਭ ਕੱਲਯਾਨ* ਹਮਾਰੀ'। ਇਮ ਬੋਲਤਿ ਮਗ ਉਲੰਘਯੋ ਸਾਰਾ। ਥਾਨ ਉਦਾਸੀ ਪਹੁੰਚਿ ਨਿਹਾਰਾ ॥ ੨੭ ॥ ਸੁਨੀ ਕਾਨ ਮਹਿਂ ਸਾਧ ਕ੍ਰਿਪਾਲ। 'ਆਨਿ ਪਹੂਚੇ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ'। ਉਠਯੋ ਸ਼ੀਘ੍ਰਹੀ ਬਾਹਰ ਆਯੋ।ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਕੋ ਲਪਟਾਯੋ॥੨੮॥'ਉਤਰਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਕੋ ਡੇਰਾ। ਮੁਝ ਕੋ ਜਾਨਿ ਲੀਜੀਐ ਚੇਰਾ'। ਕਰਿ ਬਿਨਤੀ ਉਤਰਾਇ ਪ੍ਰਯੰਕਾ। ਲੇ ਅੰਤਰ ਕੋ ਗਯੋ ਨਿਸ਼ੰਕਾ॥ ੨੯ ॥ ਉਤਰਿ ਪਰੇ ਕੀਨਸਿ ਗੁਰ ਡੇਰਾ। ਆਇ ਸਾਧ ਸਭਿ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਰਾ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਬੈਠੇ ਪਾਸੀ। ਕਿਤਿਕ ਲੋਕ ਅਰੁ ਸਾਧ ਉਦਾਸੀ ॥੩੦॥ਤੀਨ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਦੋਇ ਪਠਾਨ। ਕਹਯੋ ਬਾਕ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਭਗਵਾਨ। 'ਮਾਨ ਸਿੰਘ! ਤੁਮ ਨਿਸਾ ਮਝਾਰਾ। ਗਏ ਹੁਤੇ ਹਿਤ ਕਰਨ ਅਹਾਰਾ ॥ ੩੧ ॥ ਤਬਿ ਹਮ ਤੁਮ ਸੰਗ ਭਾਖਯੋ ਜੈਸੇ। ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮਨ ਸਿਮਰਨ ਤੈਸੇ'।ਤਬਿ ਤੀਨਹੁਂ ਕਰ ਜੋਰਿ ਬਖਾਨਾ।'ਹੁਕਮ ਮਾਨ ਪਾਲੇ ਬੰਧਿ ਆਨਾ ॥ ੩੨ ॥ ਸਿਮਰਨ ਰਾਵਰ ਕਰ੍ਯੋ ਨ ਕੋਈ। ਬੰਧਯੋ ਰਹਯੋ ਅਬਿ ਲੌ ਤਿਮ ਸੋਈ। ਹਮ ਤੀਨਹੁਂ ਨੇ ਬਾਂਧਯੋ ਪਾਲੇ। ਹੁਕਮ ਹੋਇ ਤੌ ਦੇਹਿਂ ਦਿਖਾਲੇ' ॥ ੩੩ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਈ। 'ਅਬਿ ਸਭਿ ਹੀ ਕੋ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ। ਕਯਾ ਤੁਮ ਖਾਯੋ ਜਾਨਯੋਂ ਜਾਇ? ਸੰਸੇ ਤੁਮਰੇ ਉਰ ਬਿਨਸਾਇ'॥੩੪॥ਤਬਿ ਤੀਨਹੁਂ ਖੋਲਨ ਕਰਿ ਪਾਲੇ। ਧਰਿ ਕਰਤਲ ਪੈ[2] ਸਭਿਨਿ ਦਿਖਾਲੇ। 'ਸ੍ਵਾਦ ਤਿਹਾਵਲ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਖਾਏ। ਅਬਿ ਪਰਖਹੁ ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਤੇ ਲਯਾਏ' ॥ ੩੫ ॥ ਹੇਰਿ ਸਰਬ ਹੀ ਕਹੈਂ "ਕਰਾਹੂ। ਸੈਸੇ ਕਹਾਂ ਕਰਹੁ ਇਸ ਮਾਂਹੂ'। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਰੁ ਨਰ ਸਾਧੁ ਉਦਾਸੀ। ਦੇਖਤਿ ਸੰਸੈ ਕੀਨ

[1]ਮਾਲਵਾ। [2]ਹੱਥ ਦੀ ਤਲੀ ਤੇ।

*ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਇ ਪਠਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।

ਬਿਨਾਸੀ॥੩੬॥ ਨਬੀ ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ ਕੋ ਤਿਸ ਕਾਲਾ । ਲਖਿ ਕਰਿ ਸੇਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਿਸਾਲਾ । ਕੰਚਨ ਕੰਕਨ ਜਰੇ ਜਰਾਵਨ[1] । ਬਖਸ਼ਨ ਕਰੇ ਰਿਦੇ ਹਰਖਾਵਨ ॥੩੭॥ ਬਹੁਰ ਪਟਾ ਕਾਗਤ ਲਿਖ ਦੀਨ । ਸਭਿ ਸੰਗਤ ਪਰ ਆਗਯਾ ਕੀਨਿ । 'ਇਨਹੁੰ ਕਰੀ ਮਮ ਸੇਵ ਬਿਸਾਲਾ । ਸਿਖ! ਮਾਨਹੁ[2] ਇਨ ਕੋ ਸਭਿ ਕਾਲਾ॥੩੮॥ਸੰਗਤਿ ਦੇਹਿ ਸੇਵ ਮਮ ਸਟਾ[3]' । ਕਰੇ ਵਿਦਾ ਲਿਖਿ ਦੀਨਸਿ ਪਟਾ* । ਅਧਿਕ ਅਨੰਦੇ ਬੰਦਨ ਕਰਿਕੈ । ਗਮਨੇ ਪੁਨਹਿ ਪਿਛਾਰੀ ਮੁਰਿਕੈ ॥੩੯॥ ਤੀਨਹੁੰ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਤਬਿ ਰਹੇ । ਸਾਧ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੇਖਿ ਇਮ ਲਹੇ।–ਚਾਹੈਂ ਰਹਯੋ ਅਬੈ ਬਲ ਮੇਰੇ।ਹੋਇ ਪਰਹਿੰਗੇ ਅਧਿਕ ਬਖੇਰੇ ॥੪੦॥ ਬਰਾਬਾਦ ਡੇਰਾ ਹੁਇ ਜਾਇ । ਨੀਠ ਨੀਠ ਮੈਂ ਕੀਨ ਬਨਾਇ–। ਤੁਰਕ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ ਭਰਮਤਿ ਡੋਲਯੋ।ਰਹਯੋ ਨ ਦ੍ਰਿਢ ਨਿਸ ਮਹਿੰ ਇਮ ਬੋਲਯੋ॥੪੧॥ 'ਸੁਨੀਅਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਦਯਾ ਨਿਧਾਨ! ਇਨ ਗ੍ਰਾਮਨ ਮਹਿੰ ਤੁਰਕ ਮਹਾਨ । ਹਲਵਾ ਰੇੜ੍ਹਾ ਅਰੁ ਤਲਵੰਡੀ । ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੇ ਪਿੰਡ ਅਖੰਡੀ[4] ॥੪੨॥ ਰਹੈਂ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ,ਸੁਨਿ ਸੁਧਿ ਜਬੈ । ਚਢਿ ਆਵੈਂ ਗਨ ਤੂਰਨ ਤਬੈ । ਮੋ ਤੇ ਨਹਿੰ ਕਿਮ ਰਾਖੇ ਜਾਇਂ।ਯਾਂਤੇ ਲਖਹੁ ਨ ਰਹਿਬੇ ਥਾਇਂ॥੪੩॥ ਲੰਮੇ ਗ੍ਰਾਮ ਆਪ ਚਲਿ ਜਾਈਏ । ਸੋ ਰਾਖਹਿੰ ਤੁਮ ਕੋ ਕਰਿ ਦਾਈਏ । ਨਰ ਸੁ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਦਾਦੇਪੋਤੇ।ਲਰਿਬੇ ਦ੍ਰਿਢ ਡਰਧਰਹਿੰ ਨ ਕੋਤੇ[5]'॥੪੪॥ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਿਸ ਪ੍ਰਤਿ ਗੁਰੂ ਅਲਾਵਹਿਂ।'ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਹਮ ਕੋ ਡਰਪਾਵਹਿਂ । ਤਿਨ ਕੋ ਸਦਾ ਰਹੇ ਹੀ ਮਾਰਤਿ । ਤੂੰ ਤਿਨ ਕੇ ਡਰ ਤੇ ਹੁਇ ਆਰਤ ॥ ੪੫॥ ਹਮਰੋ ਨਿਸ਼ਚਾ ਤੁਮ ਉਰ ਨਾਸਾ । ਯਾਂਤੇ ਤੁਰਕ ਦੇਹਿਂ ਤੁਝ ਤ੍ਰਾਸਾ'।ਇਮ ਸ੍ਰਾਪਤ ਕਿਯ ਸਾਧ ਕ੍ਰਿਪਾਲ† । ਨਿਸ ਬਿਤਾਇ ਕਰਿ ਤਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ[6] ॥ ੪੬ ॥

---

[1]ਜੜਾਊਆਂ ਨਾਲ ਜੜੇ ਹੋਏ । [2]ਹੇ ਸਿੱਖੋ ! ਮੰਨੋ । [3]ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਬਦਲਾ । [4]ਸਾਰੇ ਹੀ । [5]ਕਿਸੇ ਤੋਂ । [6]ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ।

*ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲਾਦ ਪਾਸ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਕੀਮ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੀਨ (ਕਟੜਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ) ਪਾਸ ਬੀ ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ ਨਬੀ ਖਾਂ ਵਾਲਾ ਪਟਾ ਹੈਸੀ ।

†ਇਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਹਯਾਤ ਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਤਕੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ । ਉਹ ਗਜਾਤਰੇਯ ਨਾਮ ਰਸੀਆ ਪੂਰੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਸੀ । ਉਹ ਮੰਡਲੀ ਦਾ ਮਹੰਤ ਤੇ ਬਹੂਦਕ ਸਾਧੂ ਸੀ, ਕੁਟੀ-ਚਰ ਅਰਥਾਤ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਅਵਧੂਤ ਲਿਖਿਆ

[ਬਾਕੀ ਨੋਟ ਵੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਚਲਿਬੇ ਹੇਤ ਕਰੀ ਤਬ ਤਯਾਰੀ।ਇਕ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੋ ਸਾਧ ਭੰਡਾਰੀ।ਪੈਸੇ ਪੰਚ

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਤੁਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਹੈ, ਯਥਾ:—ਸੁਨ ਬੋਲਯੋ ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਅਵਧੂਤਾ । ਸੰਤ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਸ੍ਰੀ ਪੁਰਹੂਤਾ । ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਸਭ ਸ਼ਰਣ ਤਿਹਾਰੀ । ਤੈਂ ਹਮਰੋ ਸਤਿਗੁਰ ਅਵਤਾਰੀ ॥ ੨੨੭॥ ਬਡੇ ਭਾਗ ਤੇ ਕਹੁ ਹਮ ਪਾਯੋ । ਲੋਕ ਸੁਖੀ ਪਰਲੋਕ ਬਨਾਯੋ । ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਰਿਖਿ ਕਵਿ ਮੁਨਿ ਜੋਨੀ । ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਅਮੋਨੀ ॥ ੨੨੮ ॥ ਆਜ ਲਗੇ ਗਾਵਤ ਗੁਨ ਆਯੋ । ਤੁਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੋਂ ਇਹ ਮਮ ਪਾਯੋ । ਅਬ ਮਨ ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਇਮ ਆਈ । ਤੁਵ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਹੀਂ ॥ ੨੨੯ ॥ ਕੋਟ ਬਿਸ਼ਨ ਬ੍ਰਹਮੇ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰੀ । ਇਨ ਪਾਵੋਂ ਪਰ ਦਿਜੀਐ ਵਾਰੀ । ਅਸ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਕਹਿੰ ਤਯਾਗੀ । ਅਨ ਜਾ ਫਿਰਤਿ ਮੂੜ ਅਨੁਰਾਗੀ' ॥ ੨੩੦ ॥ [ਗੁਰ ਬਿ: ਧਿ: ੬

ਤੇ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਦੀਰਘ ਜਟਾਜੂਟ ਸਿਰ ਬਾਧਾ । ਰੋਕਿ ਰਿਖੀਕਨ ਮਨ ਜਿਹ ਸਾਧਾ ॥ ੩੭॥ ਸਰਬੰਗਨ ਮਹਿ ਲਗੀ ਬਿਭੂਤ । ਸ਼ੋਭਤਿ ਮਨੋ ਦੱਤ ਅਵਧੂਤ । ਤਪ ਕੋ ਤੇਜ ਦਿਪਤ ਹੈ ਐਸੇ । ਰਿਖੀਅਨ ਮਹਿਂ ਘਟਨੰਦਨ ਜੈਸੇ ॥ ੩੮ ॥ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਮਹਿੰ ਬਡੋ ਸੁਪੱਤਾ । ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਨਾਮ ਰਸ ਮੱਤਾ । ਕਰ ਪਗ ਕੇ ਨਖ ਬਧੇ ਬਿਸਾਲਾ । ਕਸੀ ਕੁਪੀਨ ਦਿਪਤ ਬਡ ਭਾਲਾ ॥ ੩੯ ॥ ਇਕ ਤੂੰਬਾ ਹਿਤ ਪੀਵਨ ਬਾਰੀ । ਕੁਤਕਾ ਗਹੇ ਹਾਥ ਮਹਿਂ ਭਾਰੀ । ਸ਼ਮਸ ਬਦਨ ਪਰ ਬਮਕਤਿ ਅਹੈ । ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਹੀਨ ਦਿਗੰਬਰ ਰਹੈ ॥ ੪੦ ॥ ਤਨ ਸਥੂਲ ਅਰੁ ਪੇਟ ਬਿਸਾਲਾ । ਲਾਂਬੀ ਭੁਜਾ ਮਹਾਂ ਬਲ ਵਾਲਾ । ਸਤਿਗੁਰ ਸਨਮੁਖ ਮਹਿਦ ਸੁਹਾਯੋ । ਮਨੋ ਗਜਾਨ ਢਿਗ ਤਪ ਚਲਿ ਆਯੋ ॥ ੪੧ ॥ ਕਿਧੋਂ ਬਿਸ਼ਨੁ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਾਰਨ । ਮਹਾਂਦੇਉ ਬੈਠਯੋ ਰਿਪੁ ਦਾਰੁਨ । ਰਾਮ ਚੰਦ ਢਿਗ ਕਿਧੋਂ ਅਗਸਤ । ਇਮ ਅਵਿਲੋਕਤ ਸਿੱਖ ਸਮਸਤ ॥ ੪੨ ॥ [ਰੁ ੨ ਅੰਸੂ ੨੪

ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪੂਰਨ ਸਾਧੂ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਗੁਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ, ਤਯਾਗੀ ਹੈ, ਇਕ ਕੁਤਕਾ ਤੇ ਤੂੰਬਾ ਪਾਸ ਹੈ, ਅਵਧੂਤ ਹੈ ਤੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੇ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਅੰਤ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਿਜੈ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲੋਂ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜਿਆ ਤੇ ਹਯਾਤ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ।

ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸੇ ਮਹੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਨੂੰ ਹੇਹਰਾਂ ਦਾ 'ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਾਧ ਉਦਾਸੀ' ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੋਜ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਹੈ । ਭੰਗਾਣੀ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਡੇਰੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਤਯਾਗੀ ਤੇ ਬਹੂਦਕ ਤਯਾਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕੁਟੀਚਰ ਹੈ। ਉਹ ਤ੍ਰਿਕਾਲੱਗਯ, ਪੂਰਨ ਪਦ ਤੇ ਇਸਥਿਤ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਧ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਡਰਦਾ ਹੈ, ਭੈ ਵਿਚ ਹੈ, ਨਿਰਭੈ ਪਦ ਤੇ ਅਰੂੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਆਚਰਨ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ

[ਬਾਕੀ ਤੁਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ

ਹਾਥ ਮਹਿ ਲਗਾਯੋ । ਕਰਿ ਆਗੈ ਨਿਜ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ ॥੪੭॥ ਤਬਿ ਸਤਿ-ਗੁਰ ਤਿਸ ਕੋ ਕਰ ਗਹਯੋ ।'ਬੰਧਿ ਮੁਸ਼ਟ ਦ੍ਰਿਢ[1]'ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਯੋ। 'ਅਧਿਕ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਗਾਢੀ ਕੀਜੈ[2]। ਨਹੀਂ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖੋਲਨ ਕੀਜੈ'॥੪੮॥ ਸੁਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬੂਝਯੋ ਬੰਦਿ ਹਾਥ । 'ਰਾਖਨ ਹੀ ਭਾਖਯੋ ਅਬਿ ਨਾਥ[3] !—ਕਬਹੂੰ ਖੁਲਹਿ-ਸੈ ਭੀ ਬਚ ਕਹੀਏ[4] । ਕਰੁਨਾ ਕਰਤਿ ਇਨਹੁੰ ਪਰ ਰਹੀਏ' ॥ ੪੯ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਯੋ ਸੁਨਹੁ ਸੋ ਕਾਨ[5]। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਬਚ ਕੀਨ ਬਖਾਨ।'ਤੁਵ ਗਾਦੀ ਪਰ ਦਸਮੋ ਥਿਰੇ । ਸੁਊ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖੋਲਨਿ ਕਰੇ' ॥੫੦॥ ਕਹੈ ਕਵੀ ਅਬਿ ਲੌ ਸੋ ਧਰੈਂ। ਨਹੀਂ ਕੋਸ਼ ਤੇ ਖਰਚਨ ਕਰੈਂ।ਪੰਚ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਤਬਹਿ ਬੁਲਾਏ । ਕਹਯੋ[6]ਕਿ 'ਮੰਜਾ ਲੇਹੁ ਉਚਾਏ' ॥੫੧॥ ਸੁਨਿ ਚਾਰਹੁੰ ਨੇ ਪਲੰਘ ਉਠਾਵਾ। ਗਮਨ ਕੀਨਿ ਡੇਰੇ ਨਿਕਸਾਵਾ[7] । ਗੁਰੂ ਕਹਯੋ 'ਇਕ ਦਿਸ਼ ਤੇ ਨੀਵੇਂ । ਸਮ ਹੁਇ ਚਲਹੁ ਨ ਬਿਖਮੀ ਥੀਵੋ' ॥੫੨॥ ਕਹਿ ਰਾਹਕ'ਛੋਟਾ ਮਮ ਤਨ ਹੈ । ਤੈਂ ਲਾਂਬੈ, ਯਾਂਤੇ ਅਨਬਨ ਹੈ' । ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਵਾਕ ਉਚਾਰਾ। ਸਮ ਬਨ ਜਾਹੁ[8]ਜਿਨਹੁੰ ਸਿਰ ਧਾਰਾ' ॥ ੫੩ ॥ ਭਯੋ ਬਚਨ ਤੇ ਤਿਨ ਸਮ ਤਤ-ਛਿਨ।ਦੇਖਿ ਸਕਲ ਤਬਿ ਬਿਸਮਤਿ ਬਹੁ ਮਨ ।ਲਗਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪੰਚ ਸਿਰ[9]

[1]ਮੁੱਠੀ ਬੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁੱਟਕੇ ਰਖੋ। [2]ਭਾਵ ਪੱਕੀ ਗੰਢ ਦੇ ਲਓ। [3]ਆਪ ਨੇ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਹੇ ਨਾਥ ਕਿ। [4]ਕਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇਗਾ ਬੀ, ਉਹ ਬੀ ਬਚਨ ਕਹੋ। [5](ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਸ੍ਰੋਤਾ ਜਨੋ !) ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖੋਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਓਹ ਕੰਨ ਦੇਕੇ ਸੁਣੋ। [6](ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਨੇ) ਕਿਹਾ। [7]ਨਿਕਲਿਆ (ਪਲੰਘ)। [8]ਬਰੱਬਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾ। [9]ਪੈਂਚਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬੀ, ਮੰਜਾ ਸਿਰ ਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਪਿਆ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਜਕਤੀਆਂ ਵੀ ਅੱਡ ਅੱਡ ਹਨ। ਜੋ ਭਰੋਸਾ ਜੋ ਸਿਦਕ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭੰਗਾਣੀ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੈ ਓਹ ਦ੍ਰਿੜ ਆਚਰਨੀ ਕਦੇ ਹੇਹਰਾ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਣੋਂ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਇਸ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸੇ ਉਦਾਸੀ ਮਹੰਤ ਭੰਗਾਣੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਬਸਾਯਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਮਹੰਤ ਨੂੰ, ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਉਸਦਾ ਚੇਲਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੰਗਾਣੀ ਜੁੱਧ ਮਗਰੋਂ ਉਸਨੇ ਡੇਰਾ ਆ ਬੱਧਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਹ ਆਦਮੀ ਉਸਦਾ ਚੇਲਾ ਹੋਵੇ ਯਾ ਇਸ ਚੇਲੇ ਨੇ ਹੀ ਡੇਰਾ ਬੱਧਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਓਹ ਚੜ੍ਹ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇ। ਤਵਾ: ਖਾ: ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਮਹੰਤ ਹੀ ਲਿਖਯਾ ਹੈ, ਭੰਗਾਣੀ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਬੀ ਵੀਹ ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੀ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਚੇਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਵੇ। ਜੀਕੂੰ ਨੁਰੰਗਾਬਾਦ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਚੇਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਸੀ।

ਧਾਰੇ। ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਹੁਇ ਪੰਥ ਪਧਾਰੇ ॥੫੪॥ ਇਕ ਜੱਟੀ ਭੱਟੀ ਤਿਸ ਨਾਇ। ਤਰ ਪ੍ਰਯੰਕ ਸਿਰ ਦੀਨਸਿ ਧਾਇ। ਪਿਖਿ ਗੁਰ ਭਾਖ੍ਯੋ'ਦੇਹੁ ਹਟਾਈ*। ਕ੍ਯਾ ਮਾਂਗਤਿ ਬੂਝਹੁ ਇਸ ਤਾਈਂ?' ॥੫੫॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਕਰੀ ਹਟਾਵਨ। 'ਕ੍ਯਾ ਜਾਚਹਿ ਕਹੁ ਕਰੀਅਹਿ ਪਾਵਨ'[1]। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬੋਲੀ ਉਰ ਅਹਿ-ਲਾਦੀ। 'ਕਹੋ ਮੋਹਿ ਸੁਤ ਕੀ ਹੁਇ ਸ਼ਾਦੀ' ॥੫੬॥ ਤਬਿ ਗੁਰ ਭਨ੍ਯੋਂ 'ਬੀਸ ਬਿਰਧੈ ਹੈ। ਸਪਤ ਸਪਤ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਵੈ ਹੈਂ'। ਹਟੀ ਸੁ ਰਿਦੇ ਅਨੰਦਹਿ ਧਰੇ। ਤਿਹ ਸੁਤ ਤੀਨ ਬ੍ਯਾਹੁ ਪੁਨ ਕਰੇ ॥੫੭॥ ਪੋਤ੍ਰੇ ਸਪਤ ਬ੍ਯਾਹੁ ਕਰਿਵਾਏ। ਸੋ ਹਮ ਦੇਖੇ ਲਿਖੇ ਬਨਾਏ। ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸ੍ਰਾਪ ਕਿਧੌਂ ਬਰ। ਬਿਦਤ ਜਾਨੀਯਹਿ ਜਹਿ ਕਹਿ ਧਰਿ ਪਰ॥ ੫੮ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪਯਾਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਚਤੁਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੮॥

੪੯. [ਮਾਹੀ ਨੂੰ ਸੁਧ ਲੈਣ ਸਰਹਿੰਦ ਭੇਜਣਾ। ਰਾਇਕੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਥਯਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਆਗੇ ਗਮਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਲੰਘੇ ਕੇਤਿਕ ਕੋਸ। ਜਗਰਾਵਾਂਪੁਰਿ ਕੋਟ ਕੋ ਰਾਇ ਹੁਤੋ ਬਡ ਹੋਸ਼[2] ॥ ੧॥ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ॥ ਜਨਮ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਜਿਨ ਧਾਰਨ ਕੀਨਾ। ਦਯਾ ਧਰਮ ਪੁੰਨ੍ਯਾਤਮਾ ਸ਼ੁਭ ਮਗ ਮਨ ਭੀਨਾ। ਸਕਲ ਭੇਵ ਗੁਰਦੇਵ ਕੋ ਸੁਨਿ ਸੇਵ ਉਮਾਹਾ। ਲੈ ਸੈਨਾ ਸੰਗ ਤੀਨ ਸੈ ਚਲਿ ਦਰਸ਼ਨ ਚਾਹਾ॥੨॥ ਆਇ ਅਗਾਰੀ ਸੋ ਮਿਲ੍ਯੋ ਅਵਿਲੋਕੇ ਸ੍ਵਾਮੀ। ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਥਿਰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ। ਤਜ੍ਯੋ ਤੁਰੰਗਮ ਦੂਰ ਹੀ ਪਾਇਨ ਸੋਂ ਆਯੋ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਸਨਮੁਖ ਗਯੋ ਬਹੁ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ॥੩॥ ਕਦਮ ਪਦਮ ਸਮ ਸੁਖਸਦਮ[3] ਪਰਸੇ ਕਰ ਦੋਊ। ਬਦਨ ਬਿਲੋਚਨ ਭਾਲ ਪਰ ਫਿਰ ਫੇਰਤਿ ਸੋਊ। 'ਆਪ ਸਾਥ ਰਣ ਗਾਥ ਬਡ ਹੇ ਨਾਥ ਅਸੰਭੈ'[4]। ਤਊ ਬਿਲੋਕਿ ਬਹਾਦਰੀ ਸਭਿ ਤੁਰਕ ਅਚੰਭੈ ॥ ੪ ॥ ਕਰਾਮਾਤ ਸਾਹਿਬ ਬਡੇ ਸਮਰਥ ਸਭਿ ਭਾਂਤੀ। ਚਹੋ ਬਨਾਵੈ ਛਿਨਕ ਮਹਿੰ ਅਨਬਨ ਬਨਿ ਜਾਤੀ। ਨਰ ਲੀਲਾ ਕਲਿਕਾਲ ਕੀ ਕਰਿ ਜਗ ਦਿਖਰਾਵੋ। ਹਰਖ ਸ਼ੋਕ ਨਹਿੰ ਬ੍ਯਾਪ ਹੀ

[1]ਆਖ ਤੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ) ਪਾਵਨਾ ਕਰ। [2]ਰਾਇਕੋਟ ਜਗਰਾਵਾਂ ਨਗਰ (ਦਾ ਰਾਇ) ਵੱਡਾ ਦਾਨਾ (ਆਦਮੀ) ਸੀ। ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਕੱਲ੍ਹਾ' ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ ਜੋ ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਦੱਸਣਗੇ। [ਦੇਖੋ ਅੰਸੂ ੫੩ ਅੰਕ ੩—ਦਾਸ ਕਦੀਮੀ ਰਾਵਰ ਕੇਰਾ]। ਰਾਇਕੋਟ ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੀ ਤਸੀਲ ਵਿੱਚ ਹੈ। [3]ਕਵਲਾਂ ਵਰਗੇ ਚਰਨ ਸੁਖ ਦਾ ਘਰ। [4]ਹੇ ਨਾਥ ਆਪ ਸਾਥ (ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ) ਰਣ ਦੀ ਗਾਥਾ ਬੜੀ ਨਾਮੁਨਾਸਬ ਹੈ, ਭਾਵ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੀਦਾ।

*ਤ੍ਰੀਮਤ ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਹ ਐਖਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ।

ਤਿਲ ਲੇਪ ਨ ਲਾਵੈ ॥ ੫ ॥ ਹਮ ਲੋਕਨ ਕੌ ਦੀਖਤੀ ਜਬਰੀ ਤੁਰਕੇਸ਼ਾ।
ਕਰਯੋ ਬੁਰਾ ਤਿਨ ਅਪਨ ਸਭਿ, ਤੁਮ ਸੋਂ ਰਚਿ ਦ੍ਵੈਸ਼ਾ'।ਸੁਨਿ ਕੈ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ
ਕਹ੍ਯੋ 'ਇਮ ਹੋਵਨਹਾਰੀ। ਮਿਟਤਿ ਨ ਕੋਟ ਉਪਾਵ ਤੇ ਨਰ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਨਾਰੀ
॥ ੬ ॥ ਮਾਨਨੀਯ ਸਭਿ ਸੀਸ ਪਰ ਸੁਰ ਅਸੁਰਨਿ ਕੇਰੀ। ਨਰ ਬਪੁਰੇ ਕੀ
ਕਹਾਂ ਗਤਿ ਜੋ ਫੇਰੈ ਹੇਰੀ[1]'।ਬਹੁਰ ਕਹ੍ਯੋ ਸ਼੍ਰੀ ਬਦਨ ਤੇ 'ਸੁਨਿ ਕੱਲਾਰਾਊ।
ਹਯ ਅਰੂਢਿ ਗਮਨੀਜੀਏ ਕੁਛ ਚਲੈਂ ਅਗਾਊ' ॥ ੭ ॥ ਮਾਨਿ ਹੁਕਮ ਕੌ
ਹਯ ਚਢ੍ਯੋ ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਨੇ।ਲੰਮੇਗ੍ਰਾਮ*ਪੁਨ ਪਹੁੰਚਕੇ ਬਚ ਰਾਇ[2]
ਬਖਾਨੇ। 'ਉਤਰਹੁ ਕਰਹੁ ਅਰਾਮ ਕੁਛ ਆਏ ਬਹੁ ਦੂਰੀ। ਮੁਝ ਪਰ
ਕਰੁਨਾ ਕੀਜੀਅਹਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਿਖਿ ਰੂਰੀ॥੮॥ਲੰਮੇ ਗ੍ਰਾਮ ਥਿਰੀਜੀਏ ਆ-
ਯਹੁ ਮੈਂ ਸੰਗੀ।ਬੈਠਿ ਬਿਤਾਵਹੁ ਸਮਾ ਕੁਛ ਮਮ ਪੁਰਹੁ ਉਮੰਗੀ'।ਸੁਨਿਕਰਿ
ਬੋਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ 'ਕੋ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਬਿਸਾਲਾ[3]। ਸੁਧਿ ਕੋ ਲ੍ਯਾਇ ਸਿਰੰਦ ਤੇ ਮਗ
ਜਾਇ ਉਤਾਲਾ॥੯॥ਤਬਿ ਲਗ ਥਿਰ ਇਸ ਥਲ ਰਹੈਂ, ਪੁਨ ਜਾਇਂਅਗਾਊ।
ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਉਤ ਗਈ ਮਗ ਪਾਇ ਨ ਕਾਊ[4]'।ਕਹਿ ਕੱਲਾ 'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ !
ਸੁਨਹੁ:-ਦਸ ਜੋਜਨ ਜਾਨਹੁ।ਪੁਰਿ ਸਿਰੰਦਇਸ ਥਾਨਤੇ ਸਭਿ ਕਰੌਂ ਬਖਾ-
ਨਹੁ ॥੧੦॥ ਬਨਹਿ ਨ ਜਾਨ ਸਊਰ ਕੋ ਲਖਿ ਤੁਰਕ ਪਛਾਨੈਂ[5]। ਇਕ
ਮਾਹੀ ਹਮਰੇ ਰਹੈ ਸੋ ਇਤੋ ਪਯਾਨੈ[6]। ਹੁਕਮ ਕਰਹੁ ਭੇਜੈਂ ਤਿਸੈ ਦਸ ਜੋ-
ਜਨ ਜਾਵੈ।ਦਿਵਸ ਦੂਸਰੇ ਤਿਤਿਕ ਚਲਿ[7] ਸੁਧਿ ਆਨਿ ਸੁਨਾਵੈ' ॥੧੧॥
'ਪਠਹੁ ਤਿਸੈ' ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਸੋ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਪਯਾਨੈ। ਸੁਧਿ ਲੇ ਕਰਿ ਪੁਰਿ
ਬੀਚ ਤੇ ਪਹੁੰਚੈ ਇਸ ਥਾਨੈ'। ਇਮ ਕਹਿ ਕੈ ਸ਼੍ਰੀ ਬਦਨ ਤੇ ਉਤਰਾਇ
ਪ੍ਰਯੰਕਾ। ਥਿਰੇ ਤਿਸੀ ਥਲ ਮਹਿਂ ਤਬੈ ਗੁਰ ਹੀਨ ਅਤੰਕਾ ॥ ੧੨ ॥ ਪਠ੍ਯੋ
ਹਕਾਰ ਸੁ ਮਾਹਖੀ[8]'ਚਲਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ'ਸਿਖਾਯੋ[9]। 'ਬਖਸ਼ਹਿਂ ਧਨ ਬਿਨ ਬਿਲਮ
ਜੇ ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਮਗ ਧਾਯੋ'। ਹੁਤੋ ਸਮਾ ਤਬਿ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੋ ਗਮਨ੍ਯੋ ਜਬਿ
ਮਾਹੀ।ਬਾਯੁ ਬੇਗ ਤੇ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਚਲਿ ਧਾਯੋ ਮਗ ਮਾਂਹੀ ॥ ੧੩ ॥ਸਭਿ ਲਸ਼ਕਰ

---

[1]ਦੇਖਕੇ ਹਟਾਵੇ। [2]ਕੱਲਾ ਰਾਇ ਨੇ। [3]ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਕੋਈ (ਜਾਕੇ)। [4]ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਸ ਰਾਹ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਪਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। [5]ਦੇਖਕੇ (ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ) ਤੁਰਕ ਪਛਾਣ ਲੈਣਗੇ। [6]ਇਤਨਾ ਹੀ (੧੦×੪=੪੦ ਕੋਹ) ਟੁਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਇਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ)। [7]ਤਿਤਨੀ ਭਾਵ ੪੦ ਕੋਹ ਹੀ ਚੱਲਕੇ। [8]ਮਾਹੀ। [9]ਇਹ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ ਛੇਤੀ ਚੱਲੀਂ।

*ਇਹ ਪਿੰਡ ਰਾਇ ਕੋਟ ਤੋਂ ਮੀਲ ਕੁ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੈ।

ਤੁਰਕਾਨ ਕੋ ਪਸਰਯੋ ਤਬਿ ਚਾਲਾ। ਪੁਰਿ ਸਿਰੰਦ ਡੇਰੇ ਗਏ[1] ਬਿਸਮੰਤਿ ਬਿਸਾਲਾ। ਕੇਚਿਤ ਕਹੈਂ 'ਨ ਗੁਰ ਲਹਯੋ ਨਹਿਂ ਕਿਨਹੂੰ ਹੇਰਾ। ਗਯੋ ਸਭਨਿ ਕੇ ਬੀਚ਼ਤੇ ਗੁਰ ਬੀਰ ਬਡੇਰਾ'॥੧੪॥ਕੇਚਿਤ ਕਹਿਂ 'ਰਣ ਮਹਿਂ ਮਰਯੋ ਨਹਿਂ ਦੇਖਯੋ ਜਾਈ। ਲਾਖਹੁੰ ਲੋਥਨਿ ਬੀਚ ਤੇ ਕਹੁ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਪਾਈ'। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁ ਬਾਰਤਾ ਮਿਲਿ ਤੁਰਕ ਕਰੰਤੇ। ਸਗਰੇ ਗਏ ਸਿਰੰਦ ਕੋ ਬਹੁ ਸ਼ੋਕ ਬਧੰਤੇ ॥ ੧੫ ॥ ਪੁਰਿ ਪੁਰਿ ਘਰ ਘਰ ਰੁਦਨ ਹ੍ਵੈ ਜਹਿਂ ਕੇ ਨਰ ਮਾਰੇ। ਚਚਾ ਭਤੀਜਾ ਸੁਤ ਪਿਤਾ ਕਿਹ ਭ੍ਰਾਤ ਸਿੰਘਾਰੇ। ਸਸੁਰ ਜਮਾਤਾ ਸੁਸਾ ਸੁਤ ਬਹਿਨੋਈ ਸਾਰੇ। ਕੇਚਿਤ ਮਾਤੁਲ ਭਾਣਜੇ ਬੰਧਪ ਹਤਿ ਡਾਰੇ ॥ ੧੬ ॥ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਜਾਤਿ ਸੁਨਾਵਨੀ[2] ਪੀਟਹਿਂ ਮਿਲਿ ਨਾਰੀ। ਨਿਜ ਸਨਬੰਧੀ ਸਿਮਰ ਕਰਿ ਗੁਨ ਗਨਨ ਉਚਾਰੀ[3]। ਦਿੱਲੀ ਆਦਿਕ ਉਤ ਨਗਰ ਇਤ ਲਵਪੁਰਿ ਰੋਵੈਂ। ਕਾਬਲ ਅਰੁ ਕੰਧਾਰ ਲਗ ਮਨ ਕਸ਼ਟ ਪਰੋਵੈਂ ॥ ੧੭ ॥ ਮਨਹੁੰ ਸ਼ੋਕ ਕੰਜਰ ਭਯੋ ਗਨ ਬਾਂਧਿ ਅਖਾਰੇ। ਨਿਰਤਿ ਕਰਾਵਤਿ ਥਾਨ ਬਹੁ ਤੁਰਕਨ ਘਰ ਸਾਰੇ। ਦੇਤਿ ਤਲੀਮਾ ਨਾਇਨੀ[4] ਗਾਵਤਿ ਸੇ ਗੀਤਾ। 'ਓਹ ਓਹ' 'ਹੈ ਹੈ' ਕਹਨਿ ਇਹ, ਇਮ ਤਾਲ ਪੁਰੀਤਾ ॥੧੮॥ਭਾਲ ਰੁ ਛਾਤੀ ਉਰੂ ਪਰ ਲਗ ਹਾਥ ਬਜੰਤੇ। ਕਰਤਿ ਜਾਤਿ ਇਕ ਗਤ[5] ਸਕਲ ਨਹਿਂ ਗਨ ਬਿਚਲੰਤੇ[6]। ਉਠਤਿ ਨਾਦ ਰੋਦਨ ਬਡੋ ਧੁਨਿ ਗੀਤ ਬਿਸਾਲੀ।ਜਮਕੀ ਹੇਤੁ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾਮ੍ਰਿਤੁ ਕੀਨ ਖੁਸ਼ਾਲੀ[7]॥੧੯॥ਜਹਿਂ ਬਾਸਾ ਤੁਰਕਾਨ ਕੋ ਤਹਿਂ ਸ਼ੋਕ ਪਸਾਰਾ। ਮਨਹੁ ਜੀਤ[8] ਇਸ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਬਿਚ ਸੈਲ ਸਿਧਾਰਾ। ਮੀਏਂ ਮਰੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਰਾਣੇ ਅਰ ਰਾਜੇ। ਗਿਰਬਾਸੀ ਰੋਦਤਿ ਘਨੇ ਰਸ ਕਰੁਨਾ ਸਾਜੇ॥੨੦॥ ਇਮ ਅਵਨੀ ਤਲ ਸ਼ੋਕ ਭਾ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਸੁਧਿ ਜਾਈ। ਲਸ਼ਕਰ ਗਏ ਸਿਰੰਦ ਕੋ ਬੋਲਤਿ ਬਿਸਮਾਈ। ਗੁਰ ਸੋਂ ਲਰਨ ਕਰਾਮਤਿ ਅਹੈ ਭਟ ਪੁੰਜ ਖਪਾਏ। ਤਊ ਨ ਪਕਰਯੋ ਕਿਨਹੁੰ ਰਣ ਹਤਿ ਸੁਭਟ ਸਿਧਾਏ ॥੨੧॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਪਸਰਯੋ

---

[1]ਤੁਰਕ ਦਲ ਦੇ ਡੇਰੇ ਸਿਰਹੰਦ ਚਲੇ ਗਏ। [2]ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਦੀ ਖਬਰ। [3](ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਬਹੁਤ ਗੁਣ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ। [4]ਨੈਣਾਂ ਮਾਨੋਂ ਤਾਲੀਮਾਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਕੰਜਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਪਣੀ ਸਿੱਖਯਾ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ)। [ਅ:, ਤਅ਼ਲੀਮ=ਸਿੱਖਯਾ]। [5]ਰਾਗ ਵਿੱਦਯਾ ਵਿੱਚ ਤਾਲ ਦੱਸਣ ਦਾ ਬੋਲ ਜੋ ਜੋੜੀ ਆਦਿ ਤੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। [6]ਭਾਵ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ਤਾਲ ਟੁਟਦਾ ਨਹੀਂ। [7]ਮੌਤ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। [8]ਜਿੱਤਕੇ (ਛੇਕ)।

ਬਡ ਰੌਰਾ। ਰੋਦਤਿ ਪੀਟਤਿ ਕਸ਼ਟ ਬਡ ਜਗ ਠੌਰਹਿਂ ਠੌਰਾ। ਤਬਿ ਮਾਹੀ ਗਮਨਯੋਂ ਗਯੋ ਸੀਰਿੰਦ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ। ਸੁਧਿ ਸਗਰੀ ਕੋ ਸੁਨਿ ਤਿ ਭਾ ਬੀਤੀ ਜਿਮ ਆਹੀ ॥੨੨॥ ਸਤਿਗੁਰ ਥਿਰੇ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਤੇ ਬੈਠੇ ਢਿਗ ਰਾਉ। ਕਰਹਿਂ ਜੁੱਧ ਕੀ ਬਾਰਤਾ 'ਜੜ੍ਹ ਤੁਰਕਨ ਰਾਊ[1]*'। ਸਚਿਵ ਆਦਿ ਗਨ ਰਾਇ ਕੇ[2] ਕਹਿਂ ਰਾਇ ਤਰੀਵੈ। 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਇਹ ਧਰਮਾਤਮਾ ਹਤਿ ਦੁਸ਼ਟ ਹਰੀਵੈ[3]'॥੨੩॥ ਨਗਰ ਤਿਹਾੜਾ† ਬਡ ਬਸੈ ਲਾਖਹੁਂ ਨਰ ਜਾਂਹੀ। ਹੁਤੇ ਤੁਰਕ ਤਹਿਂ ਦੁਸ਼ਟ ਬਡ ਨਿਸ਼ਚੈ ਅਘ ਮਾਂਹੀ। ਗੋਬਧ ਪਾਪੀ ਬਹੁ ਕਰਹਿਂ ਸੁਨਿ ਕੱਲਾ-ਰਾਊ। ਪਾਪ ਸਮੀਪੀ ਹੋਨਿ ਤੇ ਮਨ ਸਹਿ ਨ ਸਕਾਊ॥੨੪॥ ਚਮੂੰ ਬਟੋਰਤਿ ਚਢਿ ਚਲਯੋ ਧੌਂਸਾ ਧੁੰਕਾਰਾ। ਨਗਰ ਤੀਰ ਤਬਿ ਪਹੁੰਚਿਕੈ ਕਿਯ ਜੰਗ ਅਖਾਰਾ। ਨਿਕਸਿ ਵਹਿਰ ਪੂਰਬ ਲਰੇ ਇਨ ਹਮਲਾ ਘਾਲਾ। ਕਰੇ ਕਤਲ ਪਿਖਿ ਭਾਜਿਗੇ ਬਿਚ ਲਰੇ ਬਿਸਾਲਾ॥੨੫॥ ਲਾਇ ਮੋਰਚੇ ਨਗਰ ਕੋ ਪੁਨ ਮੰਡਿ ਲਰਾਈ। ਨਿਕਸਿ ਨ ਆਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਤੇ ਘੇਰੇ ਚਹੁਂ ਘਾਈ[4]। ਇਕ ਸੰਮਤ ਲਰਤੇ ਰਹੇ ਪੁਨ ਭਏ ਲਚਾਰੀ। ਮਿਲਨ ਹੇਤ ਕਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਕੋ ਬਾਤੈਂ ਬਿਚ ਡਾਰੀ ॥ ੨੬ ॥–ਕਹਹੁ ਰਾਇ ਤੁਮ ਕਯੋਂ ਲਰਹੁ ਕੁਛ ਲੈਨ ਨ ਦੈਨਾ। ਨਾਹਕ ਬਿਨਸੈਂ ਆਦਮੀ ਦੁਹਿ ਦਿਸ਼ ਕੀ ਸੈਨਾ–। ਰਾਇ ਕਹਯੋ– ਗੋਬਧ ਤਜਹੁ ਇਸ ਕਾਰਜ ਹੇਤਾ। ਮੈਂ ਖਰਚਯੋ ਲਾਖਹੁਂ ਦਰਬ ਰਣ ਰੋਸ ਸਮੇਤਾ–॥੨੭ ॥ ਸੁਨਿ ਬੋਲੇ ਲਾਚਾਰ ਹੁਇ–ਹਮ ਨੇ ਅਬਿ ਮਾਨੀ। ਆਗੇ ਨਹਿਂ ਗੋਬਧ ਕਰਹਿਂ ਸਚ ਲੀਜਹੁ ਜਾਨੀ–। ਰਾਇ ਕਹੈ–ਦਿਹੁ ਜਾਮਨੀ ਤੁਮ ਕੋ ਤਬਿ ਤਜਾਗੋਂ। ਨਾਂਹਿ ਤ ਕਰਿਕੈ ਜੰਗ ਬਲ ਬਾਢਨ[5] ਸਭਿ ਲਾਗੋਂ॥ ੨੮॥ ਬੀਨ ਬੀਨ ਸਭਿ ਕੋ ਹਤੌਂ ਜਰ ਖੋਜ ਮਿਟਾਵੋਂ। ਬਹੁਰ ਕਰਹਿਂ ਨਹਿਂ ਪਾਪ ਇਮ ਅਸ ਪੁਰਖ ਬਸਾਵੋਂ–। ਕਹਿਂ ਅੰਤਰ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਧਰਿ–ਕੋ ਜਾਮਨ ਹੋਵੈ। ਅਸ ਪੱਧਤਿ ਨਹਿਂ ਨਿਕਟ ਕੋ ਬਿਚ ਆਨਿ ਖਲੋਵੈ ॥੨੯॥ ਅਪਰ

---

[1] ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ(ਨੌਰੰਗਾ)ਮੂਰਖ ਹੈ।(ਅ)ਜੜ੍ਹ ਤੁਰਕ ਨ ਰਾਉ=ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। [2] ਕੱਲਾਰਾਇ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ। [3] ਦੁਸ਼ਟ ਵੈਰੀ ਮਾਰੇ ਹਨ (ਇਸ ਨੇ)। [4] (ਅੰਦਰ) ਵੜੇ (ਬਾਹਰ) ਨਿਕਲ ਨਾ ਸਕੇ (ਐਸੇ) ਘੇਰੇ ਚਹੁੰ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ। (ਅ) ਚਹੁੰ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਐਸੇ ਘੇਰੇ ਕਿ (ਅੰਦਰਲੇ) ਨਿਕਲ ਨਾ ਸੱਕਣ ਤੇ (ਬਾਹਰਲੇ ਅੰਦਰ)ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। [5] ਕਤਲ ਕਰਨ।

*ਪਾਃ–ਜੜ੍ਹ ਤੁਰਕ ਖਪਾਊ। †ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਤਲੁਜ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਾਲਵਾ ਤੇ ਤੀਜੇ ਪਾਸੇ ਪੁਆਧ, ਤ੍ਰੈਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਜੋ ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੀ ਤਸੀਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਹਿਲੋਂ ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਇਥੇ ਨਗਰ ਸੀ ਜੋ ਸਤਲੁਜ ਨੇ ਢਾਹ ਦਿਤਾ। ਕਥਾ ਅੱਗੇ ਹੈ।

ਨਹੀਂ ਲਖਿਯਤਿ ਇਹਾਂ ਹਮ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੇਂ। ਇਕ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਦਰਿਯਾਉ ਹੈ ਬਿਚ ਆਇ ਹਮਾਰੇ। ਚਹਹੁ ਜਿ ਲੀਜਹਿ ਜਾਮਨੀ ਚਲੀਅਹਿ ਤਿਸ ਤੀਰ॥ਲਿਖਿ ਕਾਗਦ ਹਮ ਦੇਹਿੰਗੇ ਸਾਪਰਸੈਂ ਨੀਰ[1]—॥੩੦॥ਭਨੀ ਦੁਸ਼ਟ ਜਿਮ ਬਾਰਤਾ ਮਾਨੀ ਤਿਮ ਰਾਉ॥ਸਪਤਿ ਕੋਸ ਤਹਿਂ ਤੇ ਹੁਤੇ ਗਮਨੇ ਤਿਸ ਥਾਉ। ਬੈਠਿ ਪ੍ਰਥਮ ਪੂਜਾ ਕਰੀ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਦਿਸ਼ ਦੋਉ। ਬਹੁਰ ਲਿਖੀ ਤਹਿਂ ਜਾਮਨੀ ਜੈਸੀ ਬਿਧਿ ਹੋਉ ॥੩੧॥—ਜੇ ਹਮ ਗੋਬਧ ਕਰਹਿੰਗੇ ਦੰਡਹੁ ਦਰਿਆਉ!—।ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਲਿਖਵਾਇ ਕਰਿ ਹਰਖਯੋ ਤਬਿ ਰਾਉ॥ਕਾਗਦ ਲੇ ਕਰਿ ਪੁਰਿ ਅਪਨਿ ਆਯਹੁ ਪੁਨ ਬਾਸਾ। ਨਗਰ ਤਿਹਾੜਾ ਬਡ ਬਸੈ ਚਹੁੰ ਬਰਨ ਖੁਲਾਸਾ[2]॥੩੨॥ਸੁਨੀਅਹਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਇਕ ਬਰਖ ਬਿਤਾਵਾ। ਬਹੁਰ ਏਕ ਗੋਬਧ ਕਰੀ ਬਡ ਪਾਪ ਕਮਾਵਾ। ਸੁਨੀ ਰਾਇ ਜਬਿ ਬਾਰਤਾ, ਦਰੀਆਉ ਅਰਾਧਾ।—ਤੁਮ ਜ਼ਾਮਨ ਇਸ ਬਾਤ ਕੇ ਇਹ ਦੁਸ਼ਟ ਅਸਾਧਾ ॥੩੩॥ ਨਿਰਵਾਰਹੁ ਨਿਜ ਜ਼ਾਮਨੀ ਦਿਹੁ ਦੰਡ ਬਿਸਾਲਾ—। ਭਈ ਆਨ ਜਬਿ ਜਾਮਨੀ—ਕਹਿਤੇ ਇਸ ਢਾਲਾ[3]।—ਸਪਤ ਕੋਸ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਹੁਤੋ ਢਾਹਨ ਤਟ ਲਾਗੋ[4]।ਪਹੁੰਚਯੋ ਪੁਰਿ ਕੇ ਨਿਕਟ ਲੌ ਨਰ ਨਾਰਿਨਿ ਜਾਗੇ॥ ੩੪॥ ਬਨੇ ਸਦਨ ਗਿਰਨੇ ਲਗੇ ਢਾਹਤਿ ਜਲ[5] ਗੇਰੇ।ਕੇਤਿਕ ਨਰ ਤ੍ਰਿਯ ਬਹਿ ਗਏ ਭਾ ਰੌਰ ਬਡੇਰੇ। ਔਚਕ ਜਲ ਕਹਿਂ ਤੇ ਅਯੋ ਕੁਛ ਜਾਇ ਨ ਜਾਨਾ। ਦਰਬ ਆਦਿ ਘਰ ਵਸਤੁ ਗਨ ਵਿਚ ਜਲ ਕੇ ਨਾਨਾ॥੩੫॥ਨਿਸਾ ਅੰਧੇਰੀ ਨਾਰਿ ਨਰ ਭਾਜੇ ਉਤਲਾਏ। ਨਹਿਂ ਦੀਖਤਿ ਜਲ ਮਹਿਂ ਗਿਰੇ ਸਭਿ ਦਿਏ ਬਹਾਏ।ਨਗਰ ਸਗਰ ਘਰ ਘਰ ਬਗਰ ਦਰਿਆਉ ਬਿਦਾਰੇ[6]। ਕੇਤਿਕ ਬਚੇ ਪਲਾਇ ਕਰਿ ਕੇਤਿਕ ਬਿਚ ਮਾਰੇ॥ ੩੬॥ ਕੋਸਨ ਮਹਿਂ ਜੋ ਬਸਤ ਥੋ[7] ਸਭਿ ਦੀਨ ਬਹਾਈ। ਇਮ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਨਿਜ ਜਾਮਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਉਤਰਾਈ—।ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਇਮ ਰਾਇ ਕੱਲ੍ਹੇਰਾ[8]।ਕਰਤਿਸਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕੋ ਕਰਿ ਪੁੰਨ ਬਡੇਰਾ' ॥ ੩੭॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਆਛੋ ਪਦ ਪੈ ਹੈ। ਨਹਿਂ ਸਜ਼ਾਇ ਪਰਲੋਕ ਮਹਿਂ ਨੀਕੇ ਮਗ ਜੈਹੈ। ਸਾਧ ਸਾਧ ਇਸ ਕੋ ਕਰਮ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਭੀ ਮਾਨਾ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੱਲ੍ਹੇਰਾਇ

[1]ਸਤਲੁਜ ਦਾ ਜਲ ਸਪਰਸ਼ਕੇ ਭਾਵ ਸੁਗੰਦ ਖਾਕੇ ਨੀਰ ਦੀ। [2]ਉੱਘਾ। [3]ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। [4]ਕੰਢਾ ਢਾਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ। [5]ਜਲ ਵਿਚ। [6]ਦਰਯਾ ਨੇ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਘਰ ਘਰ, ਬਜ਼ਾਰਾਂ (ਤਕ) ਗ਼ਰਕ ਕਰ ਦਿਤੇ। [7]ਜੋ ਵਸਦਾ ਸੀ। [8]ਭਾਵ ਰਾਇ ਕੱਲਾ।

ਤਬਿ ਅਭਿਬੰਦਨ ਠਾਨਾ ॥ ੩੯ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਰਾਇ ਕੱਲੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਊਨ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ।੪੯॥

੫੦. [ਮਾਹੀ ਨੇ ਆਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਸਾਕਾ ਸੁਨਾਉਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬੈਠੇ, ਮਾਹੀ ਕੇ ਗਏ, ਬਾਤੈਂ ਕਰਤਿ ਬਿਤਾਇ। ਭਯੋ ਦੁਪਹਿਰਾ ਆਨ ਕਰਿ ਥਿਰਿ ਪ੍ਰਯੰਕ ਸੁਖਦਾਇ ॥ ੧ ॥ ਨਿਸਾਨੀ ਛੰਦ॥ ਨਿਕਟ ਰਾਇ ਕੱਲਾ ਥਿਰਯੋ ਤ੍ਰੈ ਸੈ ਭਟ ਸਾਥਾ। ਅਪਰ ਲੋਕ ਥਿਰ ਸੈਂਕਰੇ ਦਰਸਤਿ ਹੈਂ ਨਾਥਾ। ਭੀਰ ਅਹੈ ਬਹੁ ਨਰਨਿ ਕੀ, ਥਿਰ ਦੂਰਹਿੰ ਦੂਰੀ। ਆਨਿ ਆਨਿ ਬੰਦਨ ਕਰਹਿੰ ਪਿਖਿ ਮੂਰਤਿ ਰੂਰੀ ॥ ੨ ॥ ਦੇਖਿ ਦੁਪਹਿਰੇ ਦਿਸ਼ਾ ਗੁਰ ਸ਼੍ਰੀ ਬਦਨ ਬਖਾਨਾ। 'ਸੁਨਹੁ ਰਾਇ ਕੱਲਾ ! ਅਬੈ ਮਾਹੀ ਪ੍ਰਸਥਾਨਾ[੧]। ਪਹੁੰਚਯੋ ਆਇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸੋ ਦੇਖਹੁ ਤਿਸ ਘਾਈ[੨]। ਬੀਤ ਗਏ ਦੋ ਪਹਿਰ ਤਿਹ ਆਵਹਿ ਕਰਿ ਧਾਈ'॥੩॥ਬੋਲਯੋ ਕੱਲਾ ਜੋਰਿ ਕਰ 'ਕਿਧ ਗਮਨ ਸਕਾਰੇ। ਪਹੁੰਚਹਿ ਚਾਲੀ ਕੋਸ ਸੋ ਚਲਿ ਬਾਸੁਰ ਸਾਰੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪਹੁੰਚੇ ਇਹਾਂ ਸਭਿ ਬਾਤ ਬਤਾਵੈ।ਮਾਰਗ ਅੱਸੀ ਕੋਸ ਕੋ ਬਲ ਕੇ ਜੁਤਿ ਆਵੈ'॥੪॥ ਸੁਨਿ ਤੂਸ਼ਨ ਗੁਰ ਹੁਇ ਰਹੇ ਕਹਿੰ ਔਰ ਪ੍ਰਸੰਗਾ। ਜਥਾ ਗਿਰੇਸ਼ੁਰ ਭੀਮਸਸਿ[੩] ਮਚਵਾਯਹੁ ਜੰਗਾ। 'ਬਾਈ ਧਾਰਨਿ ਕੇ ਪਤੀ ਬਡ ਚਮੂੰ ਬਟੋਰੀ। ਸਭਿ ਇਕੱਤ੍ਰ ਮਤਿ ਕੋ ਕਰੇ ਆਏ ਹਮ ਓਰੀ' ॥ ੫ ॥ ਦ੍ਵੈ ਘਟਕਾ ਬੀਤੀ ਬਹੁਰ ਇਤਯਾਦਿ ਕਹੀਤੇ।ਅਕਸਮਾਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਮਬਚਨ ਭਨੀਤੇ।'ਮਨੁਜ ਚਢਾਵਹੁ ਤਰੂ ਪਰ[੪] ਮਗ ਦੇਖਹਿ ਸੋਈ। ਆਵਤ ਮਾਹੀ ਕੈ ਨਹੀਂ ਸੁਧਿ ਪਾਵਹਿੰ ਜੋਈ' ॥ ੬ ॥ ਪੁਨਹਿ ਰਾਇ ਕੱਲਾ ਕਹੈ 'ਪਹੁੰਚਯੋ ਭਿ ਨ ਸੋਊ। ਕਹਾਂ ਹੋਇ ਆਗਵਨ ਅਬਿ ਕਯਾ ਤਰੁ ਪਰ ਜੋਊ। ਸੰਧਯਾ ਅਗਲੇ ਦਿਵਸ ਹੀ ਹੋਵਤਿ ਸੋ ਆਵੈ। ਥਿਰਹਿ ਨ ਪੁਰਿ ਅਰੁ ਮਗ ਬਿਖੈ ਤੂਰਨ ਹੀ ਧਾਵੈ' ॥ ੭ ॥ ਸੁਨਿ ਪੁਨ ਗੁਨ ਗਨ ਖਾਨਿ ਗੁਰ ਪਰਚੇ ਅਨ[੫] ਖਯਾਲਾ। ਡੂਢ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਜਬਿ ਰਹਯੋ ਬੈਠੇ ਤਿਸਕਾਲਾ।ਬਾਕ ਤੀਸਰੋ ਕਹਤਿ ਭੇ ਸਭਿ ਬਿਖੈ ਸੁਨਾਯੋ। 'ਚਢੋ ਬ੍ਰਿੱਛ ਮਾਹੀ ਪਿਖਹੁ ਆਯੋ ਕਿ ਨ ਆਯੋ ?' ॥ ੮ ॥ ਸੁਨਤਿ ਰਾਇ ਕੱਲਾਕਹੈ ਨਿਜ ਨਰਨਿ ਮਝਾਰਾ।'ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਤ੍ਰੈ ਬਾਰਿ ਉਚਾਰਾ। ਕਹਾਂ ਹਮਾਰੋ ਖਰਚ ਹੁਇਚਢਿ ਤਰੁ ਪਰ ਹੇਰੋ। ਬਚਨ ਸਾਚ ਇਨ ਕੋ ਸਦਾ ਨਿਸ਼ਚੈ ਬਹੁਤੇਰੋ' ॥੯॥ ਇਕ ਨਰ ਤਰੁ ਪਰ ਤੁਰਤ

---

[੧]ਗਿਆ ਸੀ। [੨]ਤਿਸ ਤਰਫ। [੩]ਭੀਮਚੰਦ। [੪]ਬ੍ਰਿੱਛ ਉੱਤੇ। [੫]ਵੈਰ।

ਹੀ ਕਹਿ ਰਾਇ ਚਢਾਯੋ।ਚਢਿ ਕਰਿ ਤੁੰਗ ਸਕੰਧ ਪਰ[1] ਸੋ ਮਗ ਦਰਸਾਯੋ। ਮਾਹੀ ਆਵਤਿ ਦੂਰ ਤੇ ਤਿਨ ਦੇਖਨਿ ਕੀਨਾ। ਬਿਸਮਾਵਤਿ ਬੋਲਯੋ ਤਬੈ 'ਆਯਹੁ ਮੈਂ ਚੀਨਾ' ॥ ੧੦ ॥ ਨਿਕਟ ਪਹੂੰਚਯੋ ਜਬਿ ਲਗੋ ਰਹਿ ਦੇਖਤਿ ਸੋਊ। ਉਤਰਯੋ ਤਰੁ ਪਰ ਤੇ ਤਰੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਭਿ ਕੋਊ।ਗਮਨਯੋਂ ਜੋਜਨ ਬੀਸ ਮਗ[2], ਮਨ ਮਹਿਂ ਬਿਸਮਾਏ। ਕਰਾਮਾਤ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਅਚਰਜ ਦਿਖਰਾਏ।।੧੧।।ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਮਾਹੀ ਅਯੋ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਬੈਸਾ।ਕਹਯੋ 'ਸਿ-ਰੰਦ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਕੋ ਦੇਖਯੋ ਤਹਿਂ ਕੈਸਾ?'।ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਤਬਿ ਕਹਯੋ'ਜੁਗ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ। ਮਹਾਂ ਮਲੇਛਨ ਹਤਿ ਦਏ ਕਰਿ ਦੀਰਘ ਬਾਦੇ' ॥ ੧੨ ॥ ਪੁਨਹਿ ਰਾਇ ਕੱਲੇ ਕਹਯੋ 'ਬਿਛੁਰੇ ਗੁਰ ਸੰਗਾ। ਤਹਿਂ ਤੇ ਕਿਤ ਪਕਰੇ ਗਏ ਕਿਮ ਭਯੋਪ੍ਰਸੰਗਾ?।ਸਰਬ ਛੋਰ ਤੇ ਅੰਤਲੌ ਅਬਿ ਦੇਹੁ ਸੁਨਾਈ।ਜਿਸ ਹਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਥਿਰੇ ਕਹੀਅਹਿ ਸਮੁਝਾਈ ?' ॥ ੧੩ ॥ ਤਬਿ ਮਾਹੀ ਕਰ ਬੰਦਿ ਕਰਿ ਬਿਚ ਸਭਾ ਉਚਾਰੀ। 'ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ! ਬਿਛਰੇ ਜਬੈ ਇਕ ਬਿੱਪ੍ਰ ਅਗਾਰੀ[3]। ਸੰਗ ਮਾਤ ਕੇ ਕਪਟ ਕਰਿ ਲੇ ਗਯੋ ਨਿਰਾਲਾ। ਪਹੁੰਚਯੋ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਲੇ ਧਰਿ ਲੋਭ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੧੪ ॥ ਸਯੰਦਨ ਮਹਿਂ ਮਾਤਾ ਹੁਤੀ ਦ੍ਵੈ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ। ਇਕ ਖੱਚਰ ਇਕ ਦਾਸ ਤਿਹ ਦੀਨਾਰਨਿ ਲਾਦੇ। ਬਿੱਪ੍ਰ ਉਤਾਰੇ ਸਦਨ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਵਸਤੁ ਉਤਾਰੀ। ਗ੍ਰਾਮ ਨਾਮ ਖੇੜੀ ਹੁਤੋ ਦਿਜ ਅਧਮ ਕੁਚਾਰੀ ।।੧੫ ॥ ਕੁਛਕ ਮਸੰਦੀ ਭੀ ਕਰੀ ਇਸ ਹੇਤੁ ਚਿਨਾਰੀ[4]। ਮਧੁਰ ਬਾਕ ਕਹਿ ਲੇ ਗਯੋ ਧਨ ਸੰਗ ਨਿਹਾਰੀ। ਖੱਚਰ ਪਰ ਖੁਰਜੀ ਤਕੀ ਦੀਨਾਰਨਿ ਕੇਰੀ। ਬਿਸਰਾਮੇ ਬਹੁ ਥਕਤਿ ਭੇ ਚਲਿ ਬਾਟ ਬਡੇਰੀ ॥੧੬॥ ਆਂਖ ਬਚਾਇ ਉਠਾਇ ਕਰਿ ਲੈ ਕੈ ਘਰ ਮਾਂਹੀ। ਦਾਬੀ ਅਵਨੀ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਿਮ ਜਾਨਹਿਂਨਾਂਹੀ।ਕਿਤਿਕ ਬੇਰ ਮਹਿਂ ਆਨਿ ਕਰਿਬੋਲਯੋ ਦਿਜ ਪਾਪੀ। –ਲੋਕ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਚੋਰ ਹੈਂ ਸੁਚਿਤੀ ਰਖਿ ਆਪੀ[5] ॥ ੧੭ ॥ ਵਸਤੁ ਸੰਭਾਰਹੁ ਆਪਨੀ ਮੈਂ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਵੌਂ। ਦੋਸ਼ ਨ ਦੀਜੈ ਮੋਹਿ ਕੋ ਸਭਿ ਭੇਦ ਬਤਾਵੌਂ–। ਦਾਸ ਗਯੋ ਥੋ ਵਹਿਰ ਕੋ ਸੋ ਤਿਸ ਛਿਨ ਆਯੋ[6]। ਤਿਮਰ ਭਏ ਤੇ ਵਸਤੁ

---

[1]ਉੱਚੇ ਟਾਹਣੇ ਤੇ। [2]ਵੀਹ ਜੋਜਨ ਦਾ ਰਸਤਾ। [3]ਅੱਗੋਂ (ਮਿਲਿਆ)। [4]ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪਛਾਣ ਸੀ (ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ)। [5]ਆਪਣੀ ਸੰਭਾਲ ਰੱਖਣੀ। [6]ਭਾਵ ਸੋ ਦਾਸ ਤਿਸ ਵੇਲੇ (ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕਿ ਵਸਤੂ ਸੰਭਾਲਕੇ ਰੱਖਣੀ) ਆਯਾ।

ਸਭਿ ਸੰਭਾਰਨ ਲਾਯੋ॥ ੧੮ ॥ ਤਬਹਿ ਦਾਸ ਕਹਿ ਮਾਤ ਕੋ–ਖੁਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ਨਾਂਹੀ।ਬਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਸਭਿ ਹੈਂ ਧਰੇ–ਮਾਤਾ ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਾਹੀ ।–ਦਿਜ ਘਰ ਮਹਿਂ ਕੋ ਅਪਰ ਨਹਿਂ,ਹਮ ਹੈਂ,ਕੈ ਸੋਊ । ਧਰੀ ਹੋਇਗੀ ਬੂਝ ਤਿਹ,ਅੰਤਰ ਕਿਤ ਹੋਊ–॥ ੧੯ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਬੂਝ੍ਯੋ ਦਾਸ ਦਿਜ:–ਖੁਰਜੀ ਤੈਂ ਲੀਨੀ ? ਹੇਤ ਸੰਭਾਰਨਿਕੇ ਧਰੀ ਅੰਤਰਗਤਿ ਕੀਨੀ[1]–।ਸੁਨਤਿਦਿਜਾਧਮ[2] ਕੁਮਤਿ ਮਨ ਊਚੀ ਧੁਨਿ ਭਾਖੇ।–ਇਹ ਮੁਝ ਕੋ ਗੁਨ ਤੁਮ ਕਰ੍ਯੋ ਮਰਤੇ ਮੈਂ ਰਾਖੇ॥੨੦॥ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਨਵਰੰਗ ਕੀ ਨਹਿਂ ਦੂਸ਼ਨ ਲਾਵੇ । ਆਨਿ ਗਹੈਂਗੇ ਤੁਰਤ ਹੀ ਮੁਝ ਚੋਰ ਬਨਾਵੇ । ਕ੍ਯਾ ਫਲ ਆਗੇ ਕਰਹੁਗੇ ਮੈਂ ਜਿਯਤ ਬਚਾਇ। ਅਬਿ ਮੁਝ ਕੋ ਇਤਬਾਰ ਨਹਿਂ ਨਿਕਸਹੁ ਉਤਲਾਇ॥ ੨੧ ॥ ਸੁਨਹਿਂ ਜਿ ਨਰ ਗੁਰ ਮਾਤ ਹੈ ਇਨ ਘਰ ਮਹਿਂ ਰਾਖੇ। ਤਬੈ ਤੁਰਕ ਦੇਂ ਕੈਦ ਕਰਿ, ਗੁਰ ਪਰ ਬਹੁ ਮਾਖੇ[3] । ਤੁਵ ਨੰਦਨ ਮਾਰੇ ਘਨੇ ਨਹਿਂ ਕਰੀ ਭਲਾਈ। ਜੀਤ੍ਯੋ ਚਹਿ ਬਦਸ਼ਾਹ ਸੋ ਨਿਤ ਧੂਮ ਉਠਾਈ॥ ੨੨ ॥ ਮੈਂ ਜੁ ਉਤਾਰੇ ਆਨਿ ਘਰ ਲਾਯਸ ਤੌ ਚੋਰੀ। ਕ੍ਯੋਂ ਨ ਜਾਹੁ ਜਿਤ ਕੋ ਚਹੋ ਅਬਿ ਲੌ ਬਿਤਿ ਥੋਰੀ[4]–। ਊਚੀ ਧੁਨਿ ਤੇ ਬੋਲ ਭਾ ਬਹੁ ਨਰਨਿ ਸੁਨਾਵੈ।ਪੋਤ੍ਰ ਸੰਗ ਲੇ ਮਾਤਗੁਰ ਕਿਤ ਡਰਤਿ ਪਲਾਵੈਂ[5] ॥ ੨੩ ॥ ਤਊ ਕੂਰ[6] ਨਹਿਂ ਰਹਿ ਸਕ੍ਯੋ ਚਹਿ–ਦਿਓਂ ਗਹਾਈ।ਸਭਿ ਦੀਨਾਰਨਿ ਕੌ ਰਖਊਂਕੋ ਨਹਿਂ ਨ ਲਖਾਈ–। ਊਚੇ ਬੋਲਤਿ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿਂ ਗਮਨ੍ਯੋਂ ਸਹਿਸਾਈ। ਜਹਾਂ ਚੌਧਰੀ ਕੋ ਸਦਨ ਤਹਿਂ ਜਾਇ ਜਨਾਈ ॥ ੨੪ ॥ ਤਿਸ ਕੋ ਲੇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਮਹਿਂ ਗਿਨਤੀ ਇਮ ਕੀਨੀ ।– ਚਲਹੁ ਬਤਾਵਹਿਂ ਮੋਰੰਡੇ ਸਭਿ ਭੇਵ ਜੁ ਚੀਨੀ[7]।ਲੇਂ ਇਨਾਮ ਧਨ ਤੁਰਕ ਤੇ ਦੇ ਬਹੁ ਬਡਿਆਈ।ਗੁਰ ਅਰਿਕੀ ਮਾਤਾ ਤਨੁਜਗਹਿਕੈ ਹਰਖਾਈ–॥੨੫॥ ਇਮ ਸਲਾਹ ਦੋਨਹੁੰ ਕਰੀ ਤੂਰਨ ਤਬਿ ਧਾਏ। ਤਹਿਂ ਸੈਨਾ ਕੁਛ ਤੁਰਕ ਕੀ ਖੋਜਨ ਹਿਤ ਆਏ। ਗ੍ਰਾਮ ਮੋਰੰਡੇ ਪਹੁੰਚਿਕੈ ਦੋਨਹੁੰ ਅਘਵੰਤੇ। ਸੈਨ-ਪਤੀ ਕੇ ਨਿਕਟ ਗੇ ਹਿਤ ਕਹਿਨ ਬ੍ਰਿਤੰਤੇ॥੨੬॥–ਸੁਨਹੁ ਮੀਆਂਜੀ! ਬਖ-ਸ਼ੀਏ ਕੁਛ ਹਮੈ ਇਨਾਮਾ। ਗੁਰ ਕੀ ਮਾਤਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦ੍ਵੈ ਲਯਾਇ ਨਿਜ ਧਾਮਾ। ਚਲਹੁ ਆਪ ਗਹਿ ਲੀਜੀਏ ਨਹਿਂ ਦੇਰਿ ਕਰੀਜੈ। ਹਜ਼ਰਤ ਢਿਗ ਲੇ ਪਹੁੰ-

[1]ਭਾਵ ਛੁਪਾਕੇ ਰੱਖੀ ਹੋਵੇ। [2]ਨੀਚ ਦਿਜ। [3]ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹਨ। [4]ਅਜੇ ਤਾਂ (ਮੇਰੇ ਨਾਲ) ਥੋੜੀ ਬੀਤੀ ਹੈ। [5]ਗੁਰੂ ਮਾਤਾ ਡਰਦੀ ਹੈ (ਤੇ ਸੋਚਦੀ ਹੈ) ਕਿ ਪੋਤ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਕਿਧਰੇ ਭੱਜ ਜਾਵੇ। [6]ਝੂਠਾ ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। [7]ਮੋਰੰਡੇ ਪਿੰਡ ਚੱਲੋ ਦੱਸੀਏ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਅਥਵਾ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ।

ਚੀਏ ਤਹਿਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲੀਜੈ–॥੨੭॥ ਸੁਨਤਿ ਚਮੂੰ ਹਯ ਜ਼ੀਨ ਧਰਿ ਗਮਨੇ ਉਤਲਾਏ। ਪੋਈਏ ਪਾਇਲ ਪਾਵਤੇ ਤੂਰਨ ਚਲਿ ਆਏ। ਸੁਨਹੁਂ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਮਾਤ ਜੁਤਿ ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ। ਸਜੰਦਨ ਲਏ ਚਢਾਇ ਤਬਿ ਮੂਰਖ ਕਰਿ ਬਾਂਦੇ॥੨੮॥ ਪੁਰਿ ਸਿਰੰਦਕੋ ਲੇ ਗਏ ਮਗ ਉਲੰਘਯੋ ਸਾਰਾ। ਸੂਬਾ ਖਾਨਵਜੀਦ ਜਹਿਂ ਉਤਰਯੋ ਦਲ ਭਾਰਾ। ਤਿਹ ਕੋ ਕਹਯੋ–ਨਬਾਬ ਜੀ! ਹਮ ਗਹਿ ਕਰਿ ਲ੍ਯਾਏ। ਗੁਰੂ ਗੁਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਾਤ ਹੈ ਦ੍ਵੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੁਹਾਏ॥੨੯॥ ਨਿਸਾ ਬਿਖੇ ਆਏ ਚਲੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੁਇ ਪ੍ਰਾਤੀ–। ਕਹਯੋ ਨਵਾਬ–ਉਤਾਰੀਏ ਜਹਿਂ ਬੁਰਜ ਇਕਾਤੀ। ਰਹੈਂ ਸਿਪਾਹੀ ਖਰੇ ਤਹਿਂ ਰਾਖਹੁ ਤਕਰਾਈ–। ਪੁਰਿ ਨਰ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਦੌਰ ਕਰਿ ਆਵਤਿ ਸਮੁਦਾਈ ॥੩੦॥ ਦੇਖਹਿਂ ਬੂਝਹਿਂ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕੋ ਸਭਿ ਗਾਰਿ ਨਿਕਾਰੈਂ[1]।–ਧਿਕ ਧ੍ਰੋਹੀ ਕ੍ਰਿਤਘਨੀ ਜੜ ਕ੍ਯਾ ਲਹਯੋ ਪੁਕਾਰੈ?। ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜਗਤ ਗੁਰ ਦਾਤਾ ਸਭਿ ਸ੍ਵਾਮੀ। ਤਿਨ ਕੇ ਸੁਤ ਗਹਿਵਾਇ ਕਰਿ ਭਾ ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ॥੩੧॥ ਲਾਖਹੁਂ ਜੀਉ ਉਧਾਰਿ ਕੈ ਹਿੰਦੁਨ ਕੀ ਰਾਖੀ[2]। ਦੀਨੋ ਸਿਰ ਜਿਨ ਕੇ ਪਿਤਾ ਅਰਿ ਜਰ ਹਰਿ ਕਾਂਖੀ[3]*। ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਗਨ ਪੂਜਹਿਂ ਜਿਨ ਕੇਰੇ। ਰਿਖਿ ਜੋਗੀ ਉਰ ਧ੍ਯਾਨ ਧਰਿ ਗਤਿ ਲਹਤਿ ਅਛੇਰੇ ॥੩੨॥ ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਅਧਰਮ ਕਰਿ ਦੂਰ ਕਰਮ ਕਮਾਯੋ। ਨਾਕ ਸਕੋਰਹਿ ਨਰਕ ਭੀ ਸਹਿ ਸਕਹਿ ਨ ਪਾਯੋ[4]। ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਪਪਾਤ ਹ੍ਵੈਂ[5], ਤਹਿਂ ਜੀਵ ਤਪੈ ਹੈਂ[6]। ਤੁਝ ਸਮ ਪਾਪੀ ਦੁਤਿਯ ਨਹਿਂ ਬਡ ਸੰਕਟ ਸਹਿਹੈਂ[7]॥੩੩॥ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜਨਮ ਚੰਡਾਲ ਕ੍ਰਿਤਿ ਕ੍ਯਾ ਕੀਨਿ ਕਸਾਈ!– ਲਾਖਹੁਂ ਬਾਰ ਧਿਕਾਰਤੇ–ਲਹਿਂ ਅਧਿਕ ਸਜ਼ਾਈ–। ਇਮ ਪੁਰਿ ਜਨ ਗਨ ਤਹਿਂ ਮਿਲੇ ਹੋਈ ਬਡ ਭੀਰਾ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜੁਗ ਪਿਖੈਂ ਬਹੁ ਰੂਪ ਸਰੀਰਾ॥੩੪॥ ਸਭਿ ਕੋ ਤਬੈ ਹਟਾਇ ਕਰਿ ਲੇ ਗਏ ਤਹਾਂ ਹੀ। ਬੁਰਜ ਬਿਖੈ ਉਤਰੇ ਥਿਰੇ ਜਨਨੀ ਦੁਖ ਮਾਂਹੀ। ਜਹਾਂ ਬਿਠਾਈ ਬੈਠਿਗੀ ਢਿਗ ਪੌਤ੍ਰ ਬਿਠਾਏ। ਤੁਰਕਨਿ ਕੀ ਪਰਿ ਕੈਦ ਮਹਿਂ ਚਿਤਵਤਿ ਪਛੁਤਾਏ॥੩੫॥–ਕਹਾਂ ਹੋਇਗੀ ਬਾਰਤਾ ਅਰੁ ਕਹਾਂ ਕਰੈਂਗੇ?।

---

[1]ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ, (ਜਦ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤਾਂ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। [2](ਪੋਜ) ਰੱਖ ਲਈ। [3](ਜ਼ਾਲਿਮਾਂ ਦੀ) ਜੜ੍ਹ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋਏ। [4]ਨਰਕ ਬੀ ਨੱਕ ਵੱਟੇਗਾ ਤੇ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ (ਤੈਨੂੰ ਅਪਣੇ ਵਿਚ) ਪਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ। [5]ਤੂੰ ਡਿੱਗੇਂਗਾ। [6]ਉਥੇ ਤੇਰਾ ਜੀਵ ਤਪੇਗਾ। [7]ਸਹੇਂਗਾ। *ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ–ਅਰ ਜਰ ਹਰ ਕਾਖੀ=ਅਤੇ (ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ) ਜੜ੍ਹ ਹਰੀ (ਰੱਖਣ ਦੇ) ਚਾਹਵਾਨ ਹੋਏ।

ਪਰੇ ਬਸੀ ਮਹਿਂ ਆਨਿਕੈ ਪਿਖਿ ਕੋਪ ਧਰੈਂਗੇ। ਸੁਤ ਕੀ ਮਾਨੀ ਬਾਤ ਨਹਿਂ ਤੌ ਅਪਦਾ ਪਾਈ। ਭਏ ਕ੍ਰੋਧ ਕਿਤ ਬਿਛੁਰਿਗੇ,ਜਿਨ ਸੁਧਿ ਨਹਿਂ ਕਾਈ॥ ੩੬॥ ਰਹਤਿ ਦੁਰਗ ਮਹਿਂ ਲਰਤਿ ਜਬਿ ਸੁਤ ਕਹਤਿ ਬਚੈਨਾ। ਸਪਤ ਦਿਵਸ ਮਹਿਂ ਸਕਲ ਸੁਖ, ਹਮ ਕਿਯ ਨ ਅਮੈਨਾ[1]। ਆਪ ਆਪ ਬਿਛੁਰੇ ਕਿਤਹੁਂ ਸਗਰੇ ਪਰਵਾਰਾ। ਕਹਾਂ ਹੋਇ ਹੈਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ—ਲੈ ਸ੍ਵਾਸ ਉਦਾਰਾ[2]॥ ੩੭॥ ਰਿਦੇ ਬਸੂਰਤਿ ਮਾਤ ਬਹੁ ਲੇ ਪੌਤ੍ਰਨਿ ਅੰਕਾ। ਬਾਰਿ ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਮੁਚਤਿ ਲਹਿ ਰਿਪੁਨਿ ਅਤੰਕਾ[3]। ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਘਰ ਘਰ ਬਾਰਤਾ ਪਸਰੀ ਸੁਧਿ ਸਾਰੇ। ਆਇ ਹਜ਼ਾਰਹੁ ਹੇਰਤੇ ਕਰਿ ਹਾਹਾਕਾਰੇ' ॥੩੮॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ'ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਸਿਰ੍ਹਿੰਦ ਆਵਨ'ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਾਸਮੋ ਅੰਸੂ॥ ੫੦॥

੫੧. [ਮਾਹੀ ਨੇ ਸਾਕਾ ਸੁਨਾਉਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ 'ਖਾਨ ਵਜ਼ੀਦਾ ਨਿਕਸਿਕੈ ਆਯੋ ਸਭਾ ਸਥਾਨ। ਬ੍ਰਿੰਦ ਚਮੂੰਪਤਿ ਮਿਲਿਗਏ ਬੈਠੇ ਮੇਲ ਮਹਾਨ'॥੧॥ਚੌਪਈ॥'ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ'ਮਾਹੀ ਕਰਹਿਬਤਾ-ਵਨ। 'ਇਕ ਸਿਖ ਮੋਕਹੁ ਕੀਨ ਸੁਨਾਵਨ।ਜਥਾ ਜੋਗ ਮੈਂ ਬੂਝਿ ਬ੍ਰਿਤੰਤਾ। ਸੋ ਤੁਮ ਪਾਸ ਭਨੌਂ ਭਗਵੰਤਾ! ॥੨॥ ਮੁਗ਼ਲ ਪਠਾਨ ਦਿਵਾਨ ਮਹਾਨਾ। ਆਨ ਥਿਰੇ ਜਹਿਂ ਸਭਾ ਸਥਾਨਾ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਲਗਿ ਗਿਰਦ ਸਿਰੰਦ। ਹੁਤੇ ਤਹਾਂ ਮਿਲਿ ਬੈਠੇ ਬ੍ਰਿੰਦ॥ ੩॥ ਹਿੰਦੂ ਖੱਤ੍ਰੀ ਬਨਕ ਕਿਤੇਕ। ਪੁਰਿ ਜਨ ਦੇਖਨਿ ਹੋਤ ਅਨੇਕ। ਭਈ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਭੀਰ ਬਿਸਾਲਾ।ਬੈਠੇ ਜਾਲ[4], ਖਰੇ ਨਰਜਾਲਾ॥੪॥ਰੰਘਰ ਗ੍ਰਾਮ ਮੋਰੰਡੇ ਬਾਸੀ। ਸੋ ਸਰਦਾਰ ਹੁਤੋ ਦਲ ਪਾਸੀ। ਤਿਸ ਕੀ ਦਿਸ਼ਾ ਕਰੇ ਤਬਿ ਨੈਨਾ। ਬੋਲਯੋ ਤਬਿ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਂ ਬੈਨਾ॥ ੫॥ —ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਕੋ ਜਹਾਂ ਬਿਠਾਏ। ਤਹਿਂ ਤੇ ਲੇ ਆਵਹੁ ਇਸ ਥਾਏਂ। ਸਾਦਰ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਬਾਕ ਕਹਿ ਕਰਿਕੈ। ਦੇਹੁ ਦਿਲਾਸਾ ਲੇਹੁ ਸਿਧਰਿਕੈ[5]—॥ ੬॥ ਮੋਰੰਡੇਸ਼ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਹਿਂ ਗਯੋ। ਦਾਦੀ ਪੌਤ੍ਰ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਯੋ। ਨਿਕਟ ਪਹੁੰਚਿ ਬੋਲਯੋ—ਸੁਨਿ ਮਾਈ! ਸਭਾ ਨਬਾਬ ਲੋਕ ਸਮੁਦਾਈ॥ ੭॥ ਤਿਨ ਸਭਿਹੂੰਨਿ ਹੇਰਿਬੇ ਕਾਰਨ। ਗੁਰ ਸੁਤ ਦੋਨਹੁ ਕਰੇ ਹਕਾਰਨ—। ਸੁਨਤਿ ਮਾਤ ਕੰਪਤਿ ਦੁਖ ਪਾਯੋ। ਰੰਘਰ ਸੰਗ ਬਾਕ ਇਮ ਗਾਯੋ॥ ੮॥—ਗੁਰ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗਏ ਤਿਨ ਸੰਗ। ਸੁਧਿ ਨ ਤਿਨਹੁਂ ਕੀ ਭਾ ਕਿਮ ਢੰਗ। ਇਹ ਜੁਗ ਬਾਰਿਕ ਪਾਰਿਕ ਮੇਰੇ। ਬਹੁ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੇ ਕੀਨ ਬਡੇਰੇ—॥੯॥ਸੁਨਿ ਰੰਘਰ ਨੇ

[1]ਯਕੀਨ ਨਾ ਕੀਤਾ। [2]ਲੰਮੇ। [3]ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਡਰ। [4]ਬਹੁਤੇ। [5]ਜਾਕੇ ਲੈ ਆਵੋ।

ਜਾਇ ਸੁਨਾਈ ।–ਪਾਰਿਕ ਮੋਰੇ ਭਾਖਤਿ ਮਾਈ–। ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਖੱਤ੍ਰੀ ਇਕ ਨੀਚ। ਬੈਠਯੋ ਤਹਾਂ ਸਭਾ ਕੇ ਬੀਚ ॥੧੦॥ ਸੁਤਾ ਸੰਬੰਧ ਕਰਤਿ ਗੁਰ ਘਰ ਮੈਂ। ਦਿਯੋ ਹਟਾਇ ਸੁ ਪ੍ਰਥਮ ਝਗਰ ਮੈਂ। ਯਾਂ ਤੇ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਕਰੈ ਗੁਰ ਸੰਗ। ਸੁਨਤਿ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਕਹ੍ਯੋ ਕੁਢੰਗ ॥ ੧੧ ॥–ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਲਸ਼ਕਰ ਗਨ ਗਾਗਾਨਹਿਂ ਪੌਤ੍ਰਨਿ ਤਬਿ ਪਯਾਰ ਬਿਚਾਰਾ[1]।ਅਬਿ ਕਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਕਹੈ ਇਹ ਪਾਰਿਕ। ਗੁਰ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਿਦਤਿ ਏ ਬਾਰਿਕ–॥੧੨॥ ਖ਼ਾਨ ਵਜੀਦ ਕਹ੍ਯੋ –ਅਬਿ ਜਾਓ।ਦੋਨਹੁ ਗੁਰ ਨੰਦਨ ਕੋ ਲ੍ਯਾਓ।ਮਾਤਾ ਸੰਗ ਕਹੋ ਸਮੁਝਾਇ। ਹੇਤ ਬਿਲੋਕਨ ਸਭਾ ਬੁਲਾਇ ॥ ੧੩ ॥ ਅਪਰ ਬਾਤ ਕੁਛ ਕਰੈਂ ਨ ਕੋਈ। ਤੁਝ ਢਿਗ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾਵਹਿਂ ਦੋਈ--। ਮੋਰੰਡੇਸ਼ ਰੰਘਰ ਪੁਨ ਆਯੋ। ਨਿਕਟ ਮਾਤ ਕੇ ਹੋਇ ਅਲਾਯੋ ॥੧੪॥ -ਪਿਖਹਿ ਨਬਾਬ ਪਠਾਵੈ ਫੇਰ। ਚਾਹਤਿ ਸਭਾ ਬਿਖੇ ਇਕ ਵੇਰ--। ਜੁਗ ਪੌਤ੍ਰੇ ਜੁਗ ਜ਼ਾਨੂ ਪਰ ਥਿਰ। ਨਿਜ ਪਟ ਤੇ ਆਛਾਦਾਨ ਤਿਨ ਕਰਿ ॥੧੫॥ ਬੈਠੀ ਹੁਤੀ ਮਾਤ ਬਹੁ ਨੇਹੂ।ਬਾਰਿ[2] ਬਿਲੋਚਨ ਬਹ੍ਯੋ ਅਛੇਹੂ। ਤਬਿ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਹੁਇ ਸਵਧਾਨ। ਦਾਦੀ ਪਟ ਕੋ ਗਹਿ ਨਿਜ ਪਾਨ ॥੧੬॥ ਨਿਜ ਊਪਰ ਤੇ ਕਰ੍ਯੋ ਉਤਾਰਨਿ। ਉਠਿ ਠਾਂਢੇ ਹੁਇ ਕੀਨ ਉਚਾਰਨਿ।--ਕਯੋਂ ਦਾਦੀ ਤੂੰ ਕਰਹਿਂ ਬਿਖਾਦਾ? ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਸਦਾ ਹਮ ਬਾਦਾ॥੧੭॥ਅਬਿ ਨਹਿਂ ਜਾਹਿਂ ਕਹਾਂ ਬਨਿ ਆਵੈ। ਯਾਂ ਤੇ ਉਚਿਤ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਜਾਵੈਂ--। ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਕੋ ਲੈ ਕਰਿ ਸਾਥ।ਚਲੇ ਗੁਰੂ ਸੁਤ ਜਿਮ ਨਿਸਨਾਥ[3] ॥ ੧੮ ॥ ਸੁੰਦਰ ਬਦਨ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਜਿਨ ਅੰਗ। ਚਪਲ ਬਿਲੋਚਨ ਚਾਰੂ ਰੰਗ। ਸੰਮਤ ਅਲਪ ਬੈਸ ਹੈ ਜਿਨ ਕੀ। ਸੁੰਦਰ ਆਭਾ[4] ਦੋਨਹੁਂ ਤਨ ਕੀ ॥ ੧੯॥ ਝਗਲੀ ਝੀਨ* ਝਮਕ ਲਗਿ ਜ਼ਰੀ। ਅੰਗ ਬਿਭੂਖਨ ਬਿਨ ਦੁਤਿ ਖਰੀ[5]। ਗਮਨੇ ਦੋਨਹੁਂ ਬੀਰ ਅਗਾਰੀ। ਰੰਘਰ ਚਾਲਤ੍ਯੋ ਤਿਨਹੁਂ ਪਿਛਾਰੀ ॥ ੨੦ ॥ ਸਭਾ ਸਮੀਪ ਪਹੂਚੇ ਜਾਈ। ਮੋਰੰਡੇਸ਼ ਕਹਿ ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਈ।–ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਯੋ ਪਿਤਾ ਤੁਹਾਰਾ। ਗਢ ਚਮਕੌਰ ਘੇਰਿ ਗਹਿ ਮਾਰਾ॥ ੨੧ ॥ ਤਹਿਂ ਤੁਮਰੇ ਦ੍ਵੈ ਭ੍ਰਾਤ ਪ੍ਰਹਾਰੇ। ਸੰਗੀ ਸਿੰਘ ਸਕਲ

---

[1]ਤਦੋਂ ਨਾ ਪੋਤ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵਿਚਾਰਿਆ। [2]ਜਲ। [3]ਚੰਦ੍ਰਮਾ। [4]ਸ਼ੋਭਾ। [5]ਗਹਿਣਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ।

*ਮਹੀਨਾ ਪੋਹ ਦਾ ਹੈ, ਝੀਨ ਝਗਲੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੁਹਾਵਰੇ ਪਏ ਹੋਏ ਤੇ ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਪਦ ਲਿਖਯਾ ਗਿਆ ਹੈ? ਯਾ ਉੱਪਰਲੇ ਭਾਰੇ ਕਪੜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ?

ਸੋ ਮਾਰੇ। ਅਬਿ ਤੁਮਰੋ ਰਾਖਾ ਨਹਿਂ ਕੋਈ।ਆਨਿ ਉਬਾਰੇ ਇਨ ਤੇ ਜੋਈ॥
੨੨॥ਇਹ ਨਬਾਬ ਸਰਦਾਰ ਤਮਾਮੂ। ਝੁਕਿ ਸਿਰ ਤੇ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਲਾਮੂ।
ਨਹਿਂ ਮਾਰਹਿਂਗੇ, ਲੇਹਿਂ ਬਚਾਈ। ਜੀਵਤਿ ਰਹੀਅਹਿ ਸੀਸ ਝੁਕਾਈ-॥
੨੩ ॥ ਸੁਨਿ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਬਨਿ ਸਵਧਾਨ। ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਵਤਿ ਬਾਕ
ਬਖਾਨਾ।-ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੋ ਪਿਤਾ ਹਮਾਰਾ। ਜਗ ਮਹਿਂ ਕੌਨ ਸਕਹਿ ਤਿਹ
ਮਾਰਾ ॥ ੨੪ ॥ ਜਿਮ ਅਕਾਸ਼ ਕੋ ਕਹਾ ਕੁਈ ਮਾਰਹਿ। ਕੌਨ ਅੰਧੇਰੀ ਕੋ
ਨਿਰਵਾਰਹਿ। ਮੇਰੁ ਚਲਾਇ ਸਕੈ ਨਹਿਂ ਕੋਈ। ਸਸਿ ਸੂਰਜ ਨਹਿਂ ਪਕ-
ਰਨ ਹੋਈ ॥੨੫॥ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ਸਭਿ ਤੇ ਬਡੋ ਕਾਲ
ਕੋ ਕਾਲੂ। ਤਿਸ ਆਗੇ ਹਮ ਅਰਪੇ ਸੀਸ। ਸਕਲ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਜਗ-
ਦੀਸ਼ ॥ ੨੬॥ ਇਹ ਨਰ ਪਾਮਰ[1] ਪਾਪ ਕਮਾਵੈਂ। ਕਿਮ ਇਨ ਆਗੇ ਸੀਸ
ਨਿਵਾਵੈਂ-। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਭਾ ਸਕਲ ਬਿਸਮਾਈ।-ਇਹ ਬਾਰਿਕ ਕਹਾ
ਸਮੁਝਿ ਸਕਾਈ॥੨੭॥ਸ਼ੀਰ ਖੋਰ ਇਨ ਕਹਾਂ ਬਿਗਾਰਾ।ਲਰਿਬੇ ਮਿਲਿਬੇ ਨ-
ਹਿਨ ਬਿਚਾਰਾ[2]-।ਸੁਨਤਿ ਜਰ੍ਯੋ ਖੱਤ੍ਰੀ ਮਤਿਮੰਦ। ਬੋਲ੍ਯੋ ਬਾਕ ਸੁਨਾਵਨ
ਬ੍ਰਿੰਦ॥੨੮॥-ਇਹ ਨਾਗਨ ਕੇ ਬੱਚੇ ਛੋਟੇ। ਨਖ ਸ਼ਿਖ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰੇ ਅਤਿ
ਖੋਟੇ।ਨਹਿਂ ਨਬਾਬ ਕੋ ਕਰਹਿਂ ਸਲਾਮੂ।ਡਰਪਤਿ ਨਹੀਂ ਬਿਲੋਕਿ ਤਮਾਮੂ॥
੨੯॥ ਇਨ ਕੇ ਉਰ ਹੰਕਾਰ ਬਡੇਰੇ।ਕਿਮ ਇਹ ਝੁਕਹਿਂ ਨਬਾਬ ਅਗੇਰੇ-।.
ਬਹੁਰ ਬਜੀਦਖਾਨ ਬਚ ਕਹ੍ਯੋ।-ਭ੍ਰਾਤ ਪਿਤਾਦਿਕ ਨਹਿਂ ਕੋ ਰਹ੍ਯੋ॥੩੦॥
ਦੀਨ ਬਿਖੈ ਆਵਹੁ ਤੁਮ ਅਬੈ। ਤੁਰਕ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਕੋ ਮਾਨਹੁ ਸਬੈ। ਪੁਨ
ਤੁਮ ਕੋ ਦੇਂ ਬਹੁ ਬਡਿਆਈ। ਗਜ ਬਾਜੀ ਅਰੁ ਧਨ ਸਮੁਦਾਈ ॥ ੩੧ ॥
ਹਜ਼ਰਤ ਨਿਕਟ ਆਪਨੇ ਰਾਖੈ। ਪਾਲਨ ਪੋਸਨ ਕੋ ਅਭਿਲਾਖੈ। ਦੇਹਿ
ਗ੍ਰਾਮ ਕੁਛ ਬਡੋ ਬਨਾਵਹਿ। ਕੇਤਿਕ ਚਮੂੰ ਸੰਗ ਤੁਮ ਲਾਵਹਿ ॥੩੨॥ਜਿਮ
ਹਮ ਕਰਹਿਂ ਅਧਿਕ ਸਿਰਦਾਰੀ। ਤਿਮ ਹੋਵਹੁਗੇ ਲਿਹੁ ਸੁਖ ਭਾਰੀ-।
ਸੁਨਤਿ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਰਿਸ ਆਈ। ਬੂਝ੍ਯੋ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਲਘੁ ਭਾਈ॥੩੩॥
-ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਸਮਾਂ ਮੋਹਿ ਅਸ ਜੋਵਾ। ਗੁਰੂ ਪਿਤਾਮੇਂ ਪਰ ਜਿਮ ਹੋਵਾ। ਸਾਬਤ
ਰਹਨ ਬਾਤ ਹੈ ਨੀਕੀ। ਕਹੁ ਭ੍ਰਾਤਾ ! ਤੂੰ ਅਪਨੇ ਜੀ ਕੀ-॥ ੩੪ ॥ ਫਤੇ
ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਉੱਤਰ ਦੀਨਾ।-ਧਰਮ ਪਿਤਾਮੇ ਜ੍ਯੋਂ ਰਖਿ ਲੀਨਾ। ਸ਼ੁਭ
ਜਸ ਤੇ ਜਗ ਪੂਰਨ ਕੀਨਾ। ਤੀਨ ਲੋਕ ਮਹਿਂ ਸ਼ਾਕਾ ਚੀਨਾ[3] ॥੩੫॥ ਹਮ

[1]ਨੀਚ। [2]ਲੜਨ ਤੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ। [3]ਸਾਕਾ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ।

ਤੁਮ ਕੋ ਤਿਮ ਹੀ ਬਨਿ ਆਵੈ। ਸਿਰ ਦਿਹੁ ਤੁਰਕਨਿ ਮੂਲ ਗਵਾਵੈਂ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਜਾਗ ਹੈ ਫੇਰ। ਤਨ ਸਭਿ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੀ ਹੇਰਿ ॥੩੬॥ ਦੀਨ ਬਿਖੈ ਲਜਾਵਨ ਕੇ ਹੇਤ। ਕਹ੍ਯੋ ।ਪਤਾਮੇ ਕੋ ਬਹੁ ਦੇਤਿ[1]। ਧਰਮ ਧੁਰੰਧਰ ਧੀਰਜ ਧਾਰੀ।ਇਨ ਕਹਿਨੇ ਪਰ ਪਨਹੀ ਮਾਰੀ[2] ॥੩੭॥ ਤਿਮ ਸ਼ਾਕਾ ਜਗ ਤੁਮ ਦਿਖਰਾਵੋ। ਮਨ ਕੋ ਥਿਰ ਕਰਿ ਨਹੀਂ ਡੁਲਾਵੋ। ਸਰਬ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਬੰਸ ਹਮਾਰਾ। ਰਾਖਹੁ ਤਿਸ ਕੀ ਲਾਜ ਉਦਾਰਾ–॥ ੩੮॥ ਸੁਨੇ ਅਨੁਜ ਤੇ[3] ਧੀਰਜ ਬੈਨ। ਕਹ੍ਯੋ[4] ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਰਿਸ ਨੈਨ:–ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸੀਸ ਹਮ ਪਨਹੀ ਮਾਰੈਂ। ਧਰਮ ਆਪਨੋ ਨਹੀਂ ਬਿਗਾਰੈਂ ॥੩੯ ॥ ਹਮਰੇ ਬੰਸ ਰੀਤਿ ਇਮ ਆਈ। ਸੀਸ ਦੇਤਿ ਪਰ ਧਰਮ ਨ ਜਾਈ। ਤੁਮਰੀ ਜਰਾਂ ਉਖਾਰਨਿ ਹੇਤ। ਹਮ ਨਹਿੰ ਡਰਪਹਿੰਗੇ ਸਿਰ ਦੇਤਿ ॥ ੪੦ ॥ ਕਹਾਂ ਮੰਦ ਮਤਿ! ਤੂੰ ਬਿਰਮਾਵੈਂ[5]।ਕੂਰ ਪਦਾਰਥ ਪਰ ਨ ਲੁਭਾਵੈਂ[6]।ਧਰਮ ਸਾਚ ਹੈ ਸਦ ਹੀ ਸੰਗ। ਕੋਂ ਅਸ ਮੂਰਖ ਕਰਹਿ ਜੁ ਭੰਗ ॥੪੧॥ਬਡੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਅਗਨਿ ਅਵੱਗ੍ਯਾ[7]। ਦਾਹਨ ਤੁਰਕ ਜਰਨ ਕੋ ਲੱਗ੍ਯਾ[8]। ਹਮ ਸਿਰ ਦੈਬੇ ਬਾਯੁ ਬਡੇਰ[9]। ਜਾਰਹਿ ਛਾਰ ਕਰਹਿ ਨਹਿੰ ਦੇਰ–॥੪੨॥ਸੁਨਤਿ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਕੀ ਬਾਨੀ। ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਸਭਾ ਬਿਸਮਾਨੀ।–ਕ੍ਯੋਂ ਨ ਕਹੈਂ ਗੁਰ ਕੇ ਸੁਤ ਅਹੈਂ[10]। ਜਿਨ ਉਪਦੇਸ਼ੇ ਸ਼ੁਭ ਗਤਿ ਲਹੈਂ–॥੪੩॥ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਹਿੰਦੂ ਤਹਿੰ ਸਬੈ। ਧੰਨ ਧੰਨ ਬੋਲਤਿ ਭੇ ਤਬੈ। ਤੁਰਕ ਜਰੇ ਉਰ ਜਰੇ ਨ ਕੈਸੇ। ਪਾਵਸ ਪਰੇ ਜਵਾਸਾ ਜੈਸੇ ॥ ੪੪ ॥ ਖਾਨ ਵਜੀਦੇ ਨੈਨ ਤਰੇਰੇ[11]।–ਡਰਤਿ ਨਹੀਂ ਕਿਮ ਕਹੈਂ ਕਰੇਰੇ[12]। ਇਨ ਕੋ ਅਬਿ ਦੈ ਹੈਂ ਮਰਿਵਾਇ–। ਇਮ ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਰਿ ਰਿਸ ਕੌ ਪਾਇ' ॥ ੪੫ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਕ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੫੧ ॥

੫੨. [ਮਾਹੀ ਨੇ ਸਾਕਾ ਸੁਨਾਉਣਾ–ਜਾਰੀ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ [13]'ਖੱਤ੍ਰੀ ਝੂਠਾਨੰਦ ਤਬਿ ਕਹਿ ਨਬਾਬ ਕੇ ਸਾਥ।–ਦੇਖਹੁ ਕਿਮ

---

[1]ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। [2]ਜੁੱਤੀ ਮਾਰੀ ਸੀ। [3]ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਤੋਂ। [4](ਨਵਾਬ ਨੂੰ) ਕਿਹਾ। [5]ਭਾਵ,ਭੁੱਲਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। [6]ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਲੋਭਾਇਮਾਨ ਹੋਵਾਂਗੇ। [7]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਵੱਗ੍ਯਾ ਦੀ ਅਗਨੀ। [8]ਤੁਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਸਾੜਣ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। [9]ਸਾਡਾ ਸਿਰ ਦੇਣਾ ਬਡੀ ਹਵਾ (ਝੁੱਲੇਗੀ)। [10]ਕਿਉਂ ਨਾ (ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿਣ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜੁ ਹੋਏ। [11]ਭਾਵ ਤਾੜਨਾ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। [12]ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ (ਸਗੋਂ)ਕੈਸੇ ਕਰੜੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। [13]ਮਾਹੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹਬੋਲਤੇ ਡਰਤਿ ਨਜੋਰਤਿਹਾਥ॥੧॥ਚੌਪਈ॥ਬਡੇ ਹੋਇਂਗੇ ਪਿਤਾਸਮਾਨਾ। ਲਾਖਹੁਂ ਲਸ਼ਕਰ ਕੀਨਸਿ ਹਾਨਾ । ਨਿਤ ਊਧਮ ਕੋ ਦੇਸ਼ ਉਠਾਵੈਂ । ਏਹ ਨਹਿਂ ਕਯੋਂਹੂੰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੈਂ।।੨॥ਅਬਿ ਪਕਰੇ ਬਸ ਆਇ ਤੁਮਾਰੇ।ਛੂਟ ਨ ਜਾਹਿਂ ਮਵਾਸ ਮਝਾਰੇ[1]।ਇਨਕੋ ਅਪਰ ਨਹੀਂ ਉਪਚਾਰੂ।ਕਰੋ ਹੁਕਮ ਕਿਹ[2], ਕਰੈ ਪ੍ਰਹਾਰੂ–॥੩। ਹੁਤੇ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਖਾਨ ਮਲੇਰੀ ।–ਹਤਹਿ–ਜਾਨਿ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਬੈਰੀ[3]:–ਬਾਲਕ ਸ਼ੀਰ ਖੋਰ ਕਯਾ ਦੋਸ਼ । ਹਾਨ ਲਾਭ ਕੀ ਇਨਹਿ ਨ ਹੋਸ਼–॥੪॥ਸੁਨਿ ਪਾਪੀਤਬਿਏਵ ਨਵਾਬ।ਇਤ ਉਤ ਦੇਖਨ ਲਗਯੋ ਸ਼ਤਾਬ। ਜੋ ਨਰ ਸਨਮੁਖ ਕਿਨਹੁਂ ਨ ਮਾਨੀ।–ਹਮ ਤੇ ਬਾਲਕਹੋਇਂ ਨ ਹਾਨੀ–॥੫॥ ਬਹੁਰ ਦਾਹਿਨੀ ਦਿਸ਼ ਜਬਿ ਹੇਰਾ । ਨੀਵਗ੍ਰੀਵ ਕਰਿ ਥਿਰ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। ਬਾਮੇ ਦਿਸ਼ ਤਬਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਲਾਈ । ਨਹਿਂ ਕਿਨ ਮਾਨੀ ਗਿਰਾ ਅਲਾਈ ॥ ੬ ॥ [4]ਪਾਛਲ ਦਿਸ਼ਿ ਖਲ ਬਾਂਛਤ ਬੇਗ । ਗਿਲਜਾ ਪਸ਼ਚਮ ਕੋ ਧ੍ਰਤਿ ਬੇਗ[4]।– ਲਿਹੁ ਬਾਲਕ ਇਤ ਦਿਸ਼ ਮਹਿਂ ਹੋਇ।ਧਰ ਤੇ ਜੁਦੇ ਕਰਹੁ ਸਿਰਦੋਇ॥੭॥ ਰਾਖਨ ਕੀ ਲਾਯਕ ਇਹ ਨਾਂਹੀ । ਪਾਇਂ ਫਤੂਰ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਮਾਂਹੀ–। ਸੁਨਿ ਗਿਲਜਾ ਤਬਿ ਲੇ ਕਰਿ ਗਯੋ । ਓਟ[5] ਸਭਾ ਕੇ ਹੋਵਤਿ ਭਯੋ ॥ ੮ ॥ ਪਾਪੀ ਨਿਰਦਯਾਲੂ ਮਤਿ ਮੰਦ। ਗਹਿ ਖੈਂਚੀ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਬਿਲੰਦ । ਧੀਰਜ ਧਰੇ ਗੁਰੂ ਸੁਤ ਖਰੇ।ਨਹੀਂ ਦੀਨ ਮਨ[6] ਕੈਸਿਹੁਂ ਕਰੇ ॥੯॥ ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਿਰ ਚਾਹਤਿ ਦੀਯੋ। ਤੁਰਕਨਿ ਜਰਾਂ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਕੀਯੋ । ਸਿਮਰਹਿਂ ਬਾਤ ਪਿਤਾਮੇ ਕੇਰੀ । ਲਾਜ ਬੰਸ ਕੀ ਚਹੈਂ ਬਡੇਰੀ॥ ੧੦ ॥ ਅਧਮ ਤਬੈ ਤਰਵਾਰ ਚਲਾਈ*।

---

[1]ਛੁੱਟਕੇ ਕਿਸੇ ਆਕੀ ਥਾਂ ਨਾਂ ਚਲੇ ਜਾਣ। [2]ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰੋ। [3](ਇਹ) ਜਾਣਕੇ ਕਿ– (ਨਵਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ–ਉਸ ਵੇਲੇ ਏਲੇ। [4]ਮੂਰਖ (ਨਵਾਬ) ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ (ਤੱਕਕੇ) ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਕੋਈ ਨਿੱਤਰੇ ਤਾਂ) ਪੱਛਮ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਵਾਲਾ ਗਿਲਜਾ (ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਸਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ) [ਬੇਗ=ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ । ਬੇਗ=ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ, ਉੱਦਮ]। (ਅ) ਕਈ ਲੋਕ 'ਬਾਂਛਤ ਬੇਗ' ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਵਾਂਛਤ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪਦ ਹੈ। [5]ਓਹਲੇ। [6]ਉਦਾਸ ਮਨ।

*ਆਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਜਾਣਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਰ ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਤਦ ਤੋਂ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾਈ; ਹਰ ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਇੱਟ ਚਾਕੇ ਸਤਲੁਜ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣੀ ਧਰਮ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਚਿਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪਰੰ- ਪਰਾ ਵੱਲ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਵਾ: ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਛਾਤੀ ਤਕ ਕੰਧ ਉਸਾਰੀ ਗਈ, ਉਹ ਕੰਧ ਛੁੱਟਕੇ ਢਹਿ ਪਈ ਤੇ ਫੇਰ ਕਤਲ ਕਰਵਾਏ ਗਏ।

ਸਿਰ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਦਯੋ ਗਿਰਾਈ।ਬਹੁਰ ਦੂਸਰੋ ਵਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰਾ। ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸੀਸ ਉਤਾਰਾ ॥੧੧॥ ਹਾਹਾਕਾਰ ਜਹਾਂ ਕਹਿਂ ਭਯੋ।ਜੈ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਨਿ ਮਹਿਂ ਥਿਯੋ।ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਸੁਤ ਧੀਰਜ ਧਾਰੀ। ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਿਰ ਦਿਯੋ ਉਤਾਰੀ ॥ ੧੨ ॥ ਅਲਪ ਆਰਬਲ ਪਕਰੇ ਹੋਏ। ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਪਰ ਕਰਹਿ ਇਮ ਕੋਏ?ਤੁਰਕਨ ਜਰਾਂ ਬਿਨਾਸੀ ਕਰਿਕੈ। ਗਏ ਗੁਰੂ ਪੁਰਿ ਆਨੰਦ ਧਰਿਕੈ ॥੧੩॥ ਕਰੇ ਕਲੰਕਤਿ ਰਿਪੁ ਕੁਲ ਸਾਰੇ। ਰਾਜ ਤੇਜ ਕੋ ਛੀਨਸਿ ਸਾਰੇ। ਤਿਸ ਛਿਨ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ ਤਹਿਂ ਝਾਰੀ[1]।ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਬਹੁ ਦੇਵਤਿ ਗਾਰੀ ॥੧੪॥ --ਇਹ ਦੋਖੀ ਹੈ ਬਡੋ ਚੰਡਾਲਾ। ਦੇਖੇ ਬਾਲਿਕ ਕਹਯੋ ਕਰਾਲਾ[2]--। ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਹਾਹਾਕਾਰੇ।ਜਾਨੀ ਤੁਰਕਨ ਜਰਾਂ ਉਪਾਰੇ॥੧੫॥ ਇਕ ਸਿਖ ਟੋਡਰ ਮਲ ਬਹੁ ਧਨੀ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਪਕਰਨਿ ਸੁਨੀ। ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਯੋ --ਧਨ ਗਨ ਦੈਕੈ।ਤੁਰਕਨਿ ਤੇ ਛੁਰਵਾਵਨਿ ਕੈ ਕੈ॥੧੬॥ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤਹਿਂ ਦੋਉਂ ਪੁਚਾਈ। ਪਾਵੌਂ ਜਗਤ ਬਿਖੈ ਬਡਿਆਈ। ਕਹਾਂ ਦਰਬ ਜੋ ਸਰਬ ਬਿਨਾਸ਼ੀ। ਗੁਰ ਪਦਵੀ ਦੈ ਹੈਂ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ--॥ ੧੭ ॥ ਕਰਤਿ ਉਤਾਇਲ ਕੋ ਚਲਿ ਆਵਾ। ਸਭਾ ਬਿਖੈ ਦੇਖਤਿ ਦੁਖ ਪਾਵਾ।ਸੁਨੀ ਨਰਨ ਤੇ--ਇਨਹੁ ਪ੍ਰਹਾਰੇ--। ਪਰਮ ਦੁਖੀ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਤਿਸ ਬਾਰੇ॥ ੧੮ ॥ ਹੋਯਹੁ ਤਬਿ ਉਤਪਾਤ ਬਿਸਾਲਾ। ਕੰਪੀ ਧਰਤ ਆਇ ਭੂੰਚਾਲਾ। ਐਂਚਤਿ ਕੰਕਰ ਧੂਰ ਘਨੇਰੀ। ਬਹੀ ਬਾਯੁ ਬਹੁ ਬੇਰ ਕੁਵੇਰੀ ॥੧੯॥ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੇ ਲੋਚਨ ਰਜ ਪਰੀ। ਕੂਕੀ ਵਹਿਰ ਸ਼ਿਵਾ[3] ਮੁਦ ਭਰੀ। ਬਿਨ ਘਨ ਗਰਜ ਗਗਨ ਤੇ ਸੁਨੀ। ਸਭਿ ਪਛੁਤਾਵਤਿ ਮੂੰਡੀ ਧੁਨੀ॥ ੨੦॥ ਜੋ ਸਯਾਨੇ ਬੁਧਿ ਕੁਰੈਂ ਬਿਚਾਰਨਿ।- ਭਯੋ ਕਹਿਰ ਬਡ -ਕਰਤਿ ਉਚਾਰਨ।--ਉਠੈ ਉਪੱਦ੍ਰਵ ਰਾਜ ਬਿਧੁੰਸੈ[4]। ਹੋਇਂ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਤੁਰਕ ਨਿਸੰਸੈ--॥ ੨੧॥ ਸਕਲ ਕੁਕਰਮ ਕੁਲੱਛਨ ਹੇਰੇ। ਟੋਡਰਮਲ ਹੁਇ ਦੁਖੀ ਘਨੇਰੇ। ਗਮਨਯੋ ਤੁਰਤ ਮਾਤ ਜਹਿਂ ਬੈਸੀ। ਚਿੰਤਾ ਬਸਿ ਥਿਰ ਮੂਰਤਿ ਜੈਸੀ ॥੨੨॥ ਕਰਤਿ ਪ੍ਰਤੀਖਨ ਪੌਤ੍ਰਨ ਕੇਰੀ।--ਸਭਾ ਬਿਖੈ ਤੇ ਆਵਹਿਂ ਫੇਰੀ[5]। ਰਹੈਂ ਕੈਦ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਛੁਟਿ ਜੈ ਹੈਂ। ਜੀਵਤਿ ਪੁਨ ਸਭਿ ਹੂੰ ਸੁਖ ਪੈ ਹੈਂ ॥ ੨੩ ॥ ਅਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਮਨ ਕੇ, ਛੋਰਿ ਇਕੇਲੀ[6]। ਗਏ ਤੁਰਕ ਜਹਿਂ ਸਭਾ ਸਕੇਲੀ। ਅਬਿ ਐਹੈਂ ਬੀਤਯੋ

[1]ਸਾਰੇ। [2](ਜਿਸ ਨੇ) ਭਯਾਨਕ (ਵਾਕ) ਕਹੇ। [3]ਗਿਦੜੀਆਂ। [4]ਨਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। [5]ਮੁੜਕੇ। [6]ਇਕੱਲੀ ਛੱਡਕੇ।

ਚਿਰਕਾਲ—। ਇਮ ਮਾਤਾ ਚਿਤ ਚਿੰਤ ਬਿਸਾਲ ॥ ੨੪ ॥ ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਟੋਡਰਮਲ ਗਯੋ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਪਗ ਬੰਦਤਿ ਭਯੋ। ਬਿਹਬਲ ਅੱਸ੍ਰਨ[1] ਬਦਨ ਪਖਾਰਾ। ਰੁਕਯੋ ਕੰਠ ਨਹਿਂ ਜਾਇ ਉਚਾਰਾ ॥ ੨੫ ॥ ਦੇਖਿ ਦਸ਼ਾ ਤਿਸ ਕੀ ਦੁਖਵਾਰੀ। ਉਠਯੋ ਹੌਲ ਉਰ ਮਾਤ ਬਿਚਾਰੀ।—[2]ਕਹੁ ਭਾਈ ਤੂੰ ਆਯੋਂ ਕੌਨ?ਕਯੋਂ ਅਤਿ ਦੁਖੀ,ਹੇਤੁ ਕਹੁ ਤੌਨ?—॥੨੬॥—[3]ਕ੍ਯਾ ਬੂਝਤਿ ਬੈਠੀ ਅਬਿ ਮਾਤ ? ਮਰਤਿ ਪਿਖੇ ਮੈਂ ਦ੍ਵੈ ਗੁਰ ਤਾਤ। ਜੀਵਤਿ ਰਹਯੋ ਫਟੀ ਨਹਿਂ ਛਾਤੀ। ਮੋ ਤੇ ਕੋਮਲ ਪਾਹਨ ਜਾਤੀ ॥ ੨੭ ॥ ਮੈਂ ਨਿਰਭਾਗ ਬਤਾਵਨ ਆਯੋ।ਨਹਿਂ ਗੁਰ ਪੁੱਤ੍ਰਨਿ ਸੰਗ ਸਿਧਾਯੋ। ਘਰ ਕੋ ਦਰਬ ਸਰਬ ਮੈਂ ਦੇਤਿ। ਜਯੋਂ ਕਯੋਂ ਕਰਿ ਬਚਾਇ ਸੋ ਲੇਤਿ ॥ ੨੮ ॥ ਕ੍ਯਾ ਮੈਂ ਕਰਉਂ ਬਤਾਵਨ ਕੋਈ।ਨਹਿਂ ਸਿੱਖੀ ਮਮ ਸਾਬਤ ਹੋਈ—। ਸੁਨਯੋ ਬਾਕ ਖਰ ਬਾਨ ਸਮਾਨ। ਲਗਯੋ ਕਾਨ ਵਿੰਧ ਰਿਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ॥੨੯॥ ਊਪਰ ਤਰ ਕੇ ਜੁਟਿ ਗਏ ਰਦਨੰ[4]। ਭਯੋ ਦਰਦ ਤੇ ਜ਼ਰਦ ਸੁ ਬਦਨੰ[5]। ਖੁਸ਼ਕ ਹੋਇ ਮੁਖਿ ਲਾਗ ਸੁ ਲਾਟੀ[6]। ਜਨੁ ਕਦਲੀ ਤਰੁ ਕੀ ਜੜ ਕਾਟੀ॥੩੦॥ ਤਰਫਰਾਤਿ ਮੂਰਛਾ ਕੋ ਪਾਈ। ਗਿਰੀ ਬਿਸੁਧ ਹ੍ਵੈ ਸੁਧਿ ਨਹਿਂ ਕਾਈ। ਤਬਿ ਟੋਡਰਮਲ ਦੁਖਿ ਅਤਿਯੰਤਾ। ਕਰਿ ਬੈਠੀ ਗੁਰ ਮਾਤ ਤੁਰੰਤਾ[7] ॥ ੩੧ ॥ ਬਾਯੁ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਕਰੀ ਝੁਲਾਵਨ। ਤਬਿ ਕੀਨੀ ਤਨ ਕੀ ਸੁਧਿ ਪਾਵਨ। ਚੇਤਨਤਾ ਜੁਤਿ ਪੁਨ ਚਿਤਆਏ[8]।—ਕਹਾਂ ਪੌਤ੍ਰ ?—ਨਹਿਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਏ॥੩੨॥—ਪੁੱਤ੍ਰ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਲਿਹੁ ਨਾਲੇ।ਮੁਝ ਤੇ ਪੂਰਬ ਤੁਮ ਕਿਤ ਚਾਲੇ?ਕਹਾਂ ਇਕਾ-ਕਾ ਮੈਂ ਰਹਿ ਕਰਿ ਹੌਂ ? ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਂ ਤੂਰਨ ਮਰਿ ਹੌਂ॥੩੩॥ ਜੋ ਤੂੰ ਹੈਂ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਅਛੇਰਾ। ਕਰਿ ਉਪਚਾਰ ਮਰਣ ਕੋ ਮੇਰਾ। ਜੁਗ ਪੌਤ੍ਰਨਿ ਸੰਗ ਜਿਸ ਤੇ ਮਿਲੌਂ। ਅਪਨੇ ਸਾਥ ਲਿਏ ਕਰਿ ਚਲੌਂ[9]—॥੩੪ ॥ ਇਮ ਕਹਿਤੇ ਦੁਖ ਲਖਿ ਕਰਿ ਭਾਰਾ। ਬੁਰਜ ਸਾਥ ਬਲ ਤੇ ਸਿਰ ਮਾਰਾ।ਸਹਿ ਨ ਸਕਯੋ ਟੋਡਰਮਲ ਹਾਰਿ। ਗਹਿ ਕਰਿ ਬੈਠਯੋ ਮਾਤਾ ਫੇਰ ॥ ੩੫ ॥ [10]ਮਸਤਕ

---

[1]ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ। [2]ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ। [3]ਟੋਡਰ ਨੇ ਕਿਹਾ। [4]ਉਪਰਲੇ ਤੇ ਹੇਠਲੇ ਦੰਦ ਜੁੜ ਗਏ ਭਾਵ ਦੰਦਣ ਪੈ ਗਈ। [5]ਦਰਦ ਨਾਲ ਚਿਹਰਾ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। [6]ਹੋਠਾਂ ਤੇ ਜੀਭ ਦਾ ਸੁੱਕ ਜਾਣਾ ਤੇ ਤਾਲੂ ਨਾਲ ਜੀਭ ਤੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਚਪਕ ਜਾਣਾ। [7]ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਗੁਰ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਬੈਠੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਭਾਵ ਆਸਰਾ ਦੇਕੇ ਬਿਠਾਇਆ ਤੇ......। [8]ਯਾਦ ਆਏ (ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ)। [9]ਤੇ (ਪੋਤਰਿਆਂ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਚੱਲਾਂ। [10]ਮੱਥਾ ਫਟ ਗਿਆ।

ਭਗਨ ਰੁਧਰ ਬਹੁ ਬਹਯੋ। ਬਜ਼ਾਕੁਲ ਤੇ ਬਜ਼ਾਕੁਲ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ[1]।–ਮੋਹਿ ਛਾਪ ਮਹਿਂ ਹੀਰੇ ਕਣੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਦੇਉਂ, ਅਵੱਗਜਾ ਘਣੀ ॥ ੩੬॥ ਜੇ ਨਹਿਂ ਦੇਉਂ ਮਹਾਂ ਦੁਖ ਸਹਿ ਹੈ। ਚਿਰੰਕਾਲ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤੁ ਕੋ ਪੈ ਹੈ–। ਕਹ੍ਯੋ ਮਾਤ–ਤੁਹਿ ਦੋਸ਼ ਨ ਕੋਈ।ਦਿਹੁ ਹੀਰਾ ਜਿਸ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤੁ ਹੋਈ–॥੩੭॥ਤਬਿ ਟੋਡਰਮਲ ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰਾ।–ਹੀਰਾ ਤਤਛਿਨ ਛਾਪ ਨਿਕਾਰਾ। ਦੇ ਮਾਤਾ ਕੋ ਬਦਨ ਪਵਾਯੋ। ਮਹਾਂ ਦੁਖਤਿ ਨੇ ਲੇ ਕਰਿ ਖਾਯੋ॥੩੮॥ਕਿਤਿਕ ਕਾਲ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਕਾਰੇ*। ਮਿਲਿ ਪੌਤ੍ਰਨਿ ਗੁਰਪੁਰੀ ਪਧਾਰੇ। ਤੀਨਹੁਂ ਤਨ ਟੋਡਰ ਸਸ-

---

[1](ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ) ਬਜ਼ਾਕੁਲ (ਦੇਖਕੇ ਟੋਡਰਮੱਲ) ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ (ਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ...)।

*ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਹੋਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਵਿਚ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਹੀਰਾ ਚੱਟਣਾ, ਕਿਤੇ ਬੁਰਜ ਤੋਂ ਡਿੱਗਣਾ ਤੇ ਕਿਤੇ ਮੱਥਾ ਕੰਧ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਣਾ ਆਦਿ। ਪਰੰਤੂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਹੋਣਾ ਯੋਗਾਭਿਆਸ ਦੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਦਸਮ ਦ੍ਵਾਰ ਰਸਤੇ ਸਰੀਰ ਤਜਾਗਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹੀ ਭਾਸਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਯੋਗੀ ਸਨ ਅਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਦਿਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਧਿਆ ੬ ਅੰਕ ੩ ਵਿਚ ਆਪ ਦਸਿਆ ਹੈ 'ਤਾਤ ਮਾਤ ਮੁਰ ਅਲਖ ਅਰਾਧਾ। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਾ।' ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੋ ਰਵਾਇਤ ਸ੍ਰੀ ਫਤਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੂੰਬੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀ ਹੈ ਉਹ ਇਥੇ ਦੱਸਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕੁਛਕ ਯਾਤ੍ਰੂ ਸ੍ਰੀ ਫਤਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਸਨ। ਇਕ ਯਾਤ੍ਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਇੱਥੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਬੁਰਜ ਤੋਂ ਡਿੱਗਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਸਨ'। ਪਾਸ ਹੀ ਗੂੰਬੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਯਾਤ੍ਰੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ 'ਭਾਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਵਾਕ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਕਹੁ, ਅਸੀਂ ਆਪੰਣੇ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਦੀ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਚੌਂਕੜਾ ਲਾਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਚੜ੍ਹਾ ਲਏ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ'। ਦਸਮੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨੂਰਾਨੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ ਯਥਾ 'ਇਮ ਕਹੇ ਬੈਨ ਮਾਤਾ ਨਿਧਾਨ। ਹਮ ਖੁਸ਼ੀ ਦਹੁ ਕਰੀਏ ਪਯਾਨ। ਬੋਲੀ ਪਛਾਨ ਜਨਨੀ ਸੁ ਤਾਤ। ਲਖ ਆਗ ਪਾਛ ਕਹਿਓ ਸੁ ਬਾਤ। ਕਜੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਾਹਿ ਤੁਮ ਪਰਤ ਮੋਰ। ਵਹਿ ਕਹੇ ਬਾਤ ਮੁਹਿ ਸੰਗ ਛੋਰ। ਬੋਲੇ ਸੁ ਬਾਰ ਦੋਨੋ ਨਿਧਾਨ। ਇਹ ਦਿੱਬ ਦੇਹ ਹੈ ਅਵਰ ਆਨ। ਜਿਹ ਮਨੁਸ਼ ਦੇਵ ਨਹਿਂ ਲਖਤ ਕੋਇ। ਜਿਹ ਦਿਪਤ ਜੋਤਿ ਉੱਦੋਤ ਸੋਇ। ਨਹੀਂ ਪੰਚ ਤੱਤ ਕੀ ਮਲਿਨ ਦੇਹ। ਹੈ ਬਦਨ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਕਾਰੇ*।ਚੁਨੇ ਪੁਸ਼ਪ ਬਾਸਨ ਮਹਿਂ ਡਾਰੇ॥੩੯॥ਸਭਿ ਸਿੱਖਨਿ ਮਿਲਿ ਤਹਾਂ ਦਬਾਏ'। ਇਮ ਮਾਹੀ, ਸਭਿ ਗਾਥ ਸੁਨਾਏ। 'ਸੁਨਹੁ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਸਕਲ ਪ੍ਰਸੰਗ॥ਇਕ ਸਿਖ ਨੇ ਭਾਖ੍ਯੋ ਮੁਝ ਸੰਗ॥੪੦॥ਸੋ ਮੈਂ ਰਾਵਰਿਪਾਸ ਬਤਾਵਾ। ਦ੍ਵਿਜ ਕੀ ਸੁਨਹੁਂ ਜਥਾ ਫਲ ਪਾਵਾ। ਤੁਰਕਨ ਸੁਨੀ ਰਹ੍ਯੋ ਧਨ ਇਸ ਕੇ। ਧਾਇ ਸਿਪਾਹੀ ਗਮਨੇ ਤਿਸ ਕੇ ॥ ੪੧॥ ਸਕਲ ਕੁਟੰਬ ਬਾਂਧਿ ਕਰਿ ਆਨਾ। ਦਈ ਸਜ਼ਾਇ ਮਾਰ ਕਰਿ ਨਾਨਾ। ਜਿਹ ਥਲ ਤਿਹ ਦੀਨਾਰ ਦਬਾਈ।ਰਹ੍ਯੋ ਖੋਜਸੋਹਾਥ ਨ ਆਈ॥੪੨॥ਮਾਰੀਂਦਾ ਤੁਰਕਨਤੇ ਮਰਿਓ। ਤਾਤਕਾਲ ਫਲ ਭੋਗਨਿ ਕਰਿਓ'। ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਯੰਕੈ ਥਿਰੇ। ਦੋਨਹੁਂ ਚਰਨ ਧਰਾ ਪਰ ਧਰੇ ॥ ੪੩ ॥ ਬੂਟ ਖਰੋ ਕਾਹੂ[1] ਕੋ ਹੇਰੇ। ਤਿਸ ਕੀ ਜਰ ਕੋ ਖਨਹਿਂ ਘਨੇਰੇ। ਕਰਦ ਹਾਥ ਮਹਿਂ ਧਾਰਨ ਕਰੇ।ਸਗਲ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਨ੍ਯੋਂ ਚਿਤ ਧਰੇ ॥੪੪॥ ਬਹੁਰ ਬੂਝਨਾ ਕੀਨਿ ਗੁਸਾਈਂ। 'ਜਹਾਂ ਸਭਾ ਤੁਰਕਨ ਸਮੁਦਾਈ। ਬਿਨ ਮਲੇਰੀਅਨ ਅਪਰ ਭਿ ਕੋਈ। ਪਿਖਿ ਸਿਸ ਦਯਾ ਰਿਦੇ ਜਿਸ ਹੋਈ?'॥੪੫॥ ਤਬਿ ਮਾਹੀਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰਾ।'ਮੈਂ ਆਛੇਕੀਨੋ ਨਿਰ-ਧਾਰਾ। ਸ਼ੀਰ ਖੋਰ ਇਨ ਦੋਸ਼ ਨ ਲੇਸ਼। ਏਵ ਮਲੇਰੀ ਕਹਿ ਬਿਨ ਦ੍ਵੈਸ਼'॥ ੪੬॥ਸੁਨਿਕਰਿ ਸ਼੍ਰੀਗੁਰ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।'ਭਯੋ. ਨਾਸ਼ ਅਬਿ ਸਭਿ ਤੁਰਕਾਨਾ। ਇਕ ਮਲੇਰੀਅਨ ਕੀ ਜੜ੍ਹ ਰਹੈ। ਅਪਰ ਤੁਰਕ ਸਭਿ ਹੀ ਜਰ ਦਹੈ[2]' ॥੪੭॥ ਇਮ ਕਹਿ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰਦ ਚਲਾਈ। ਕਾਹੂ[1] ਬੂਟ ਜੜ ਕਾਟਿ ਗਵਾਈ।'ਜਿਮ ਇਸਕੀ ਜੜ ਕਾਟਿ ਉਖਾਰੀ। ਤਥਾ ਤੁਰਕ ਕੀ ਬਿਨਸਹਿ ਸਾਰੀ ॥ ੪੮ ॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸ਼ਾ। ਬਿਸਮਾਵੈ ਜਗ

[1] ਇਕ ਬੂਟੀ ਜੋ ਦਵਾ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ [ਫਾ:, ਕਾਹੂ]। (ਅ) ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਘਾਹ, ਕਾਹੀ। [2] ਜੜ੍ਹ ਸੜ ਜਾਏਗੀ।

*ਜਿੱਥੇ ਸਸਕਾਰ ਹੋਇਆ ਉਥੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ। ਨਾਮ 'ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ' ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਉਸ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਫਤੇ ਗੜ੍ਹ' ਹੈ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਰਹੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦਾ ਬੁਰਜ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਏਥੇ ਕਈ ਹਨ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

ਘਟਨ ਤੇ ਅਮਰ ਏਹ।' ਇਉਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਜਦ ਲਾਲ ਤੱਕੇ ਤਾਂ ਆਪ ਭੀ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਇਹ ਦੋ ਹੀਰਿਆਂ ਦਾ ਜੁੱਟ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਗੁਰਪੁਰੀ ਸਿਧਾਰ ਗਏ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਜੁੱਟ ਤੋਂ 'ਹੀਰਾ ਚੱਟਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਗੁਰਪੁਰੀ ਸਿਧਾਏ' ਇਹ ਗਲ ਲਿਖੀ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈ ਤੇ ਇਹੋ ਲਿਖ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਜੇ ਦੀ ਔਕੜ ਮਾਤ੍ਰਾ ਜਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣ ਕਰਕੇ 'ਚਟਾ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੇਖਿ ਤਮਾਸ਼ਾ'।ਦਿਯੋ ਸ੍ਰਾਪ ਗੁਰ ਕ੍ਰਪੇ ਘਨੇਰੇ। ਰਾਜ ਤੇਜ ਕੋ ਮੂਲ ਉਖੇਰੇ ॥ ੪੯ ॥ 'ਪੁਰਿ ਸਿਰੰਦ ਮਹਿਂ ਪਾਪ ਘਨੇਰਾ। ਉਜਰ ਜਾਹਿ ਲਹਿ ਕਸ਼ਟ ਬਡੇਰਾ। ਸਿੱਖ ਹਮਾਰੇ ਮਾਰਿ ਉਜਾਰਹਿਂ। ਛੀਨਿ ਰਾਜ ਧਨ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾ-ਰਹਿਂ' ॥ ੫੦ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਸ਼੍ਰਾਪ ਦੇਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦੋਇ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੫੨ ॥

੫੩. [ਕੱਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਖਸ਼ੀ। ਦੀਨੇ ਪਹੁੰਚਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਸੁਨ੍ਯੋ ਸ੍ਰਾਪ ਗੁਰਤੇ ਜਬੈ ਬਿਸਮ੍ਯੋ ਕੱਲਾਰਾਇ।-ਮੈਂ ਸੰਗੀ ਤੁਰਕਾਨ ਕੇ ਤਿਨਹੁੰ ਸੰਗ ਜਰੁ ਜਾਇ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਰਹ੍ਯੋ ਸਮੀਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਜੋਰੇ। ਨਹਿਂ ਬਖਸ਼ਾਯਹੁ ਗੁਰੂ ਨਿਹੋਰੇ।ਅਬਿ ਭੀ ਸਮੋ ਲੇਉਂ ਬਖਸ਼ਾਇ-। ਇਮ ਨਿਸ਼ਚੈ ਮਨ ਮਹਿਂ ਠਹਿਰਾਇ॥੨॥ ਉਠ੍ਯੋ ਸਭਾ ਤੇ ਜੁਗ ਕਰ ਜੋਰੇ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ,ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਮਮ ਓਰੇ। ਦਾਸ ਕਦੀਮੀ ਰਾਵਰ ਕੇਰਾ*। ਤੁਰਕਨਿ ਸਨ ਕਿਛ ਹਿਤੁ ਨਹਿਂ ਮੇਰਾ॥੩॥ਤਿਨ ਕੇ ਸਾਥ ਨ ਮੋਹਿ ਮਿਲਾਓ।ਅਪਨ ਸ਼੍ਰਾਪ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਕ ਬਚਾਓ'। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹੈਂ 'ਪ੍ਰਥਮ ਕੇ ਸਮੈਂ[1]। ਅਪਨੇ ਹੇਤ ਕਹਿਨ ਥੋ ਹਮੈਂ[2] ॥੪॥ ਦੇਤਿ ਸ਼੍ਰਾਪ ਕੋ ਲੇਤਿ ਬਚਾਇ। ਤੁਰਕਨ ਗਨ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਕ ਬਨਾਇ'।ਸੁਨਤਿ ਰਾਇ ਕੱਲੇ ਤਬਿਕਹ੍ਯੋ।'ਇਤੋ ਕੋਪ ਮੈਂ ਨਾਹਿਨ ਲਹ੍ਯੋ ॥ ੫ ॥ ਅਬਿ ਭੀ ਸ਼ਰਨ ਪਰੇ ਕੀ ਰਾਖਹੁ। ਦਾਸ ਜਾਨਿ ਬਖਸ਼ਨ ਅਭਿਲਾਖਹੁ। ਮੇਰ ਰਾਜ ਤੇਜ ਰਖਿ ਲੀਜੈ। ਪਰ੍ਯੋ ਸ਼ਰਨ ਅਬਿ ਕਰੁਨਾ ਕੀਜੈ' ॥੬॥ਪੁਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤਿਹ ਸੰਗ ਬਖਾਨਾ। 'ਮਿਟਿ ਕਿਮ ਸਕਹਿ ਜਿ ਸਚੁ ਹੁਇ ਜਾਨਾ। ਹੋਨਹਾਰ ਤੁਰਕਨ ਘਰ ਖੋਵਾ।ਨਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕਰਤਿ ਹੀ ਜੋਵਾ॥ ੭ ॥ ਨਹੀਂ ਨਗਾਰਬੰਦ ਕੋ ਰਹੈ। ਤੇਜ ਛੀਨਤਾ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਲਹੈ। ਅਬਿ ਇੱਕੀ ਸੈ ਕੋਸਨ ਰਾਜ। ਚੱਕ੍ਰਵਰਤਿ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਤਾਜ॥੮॥ ਥੋਰੇ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਇਮ ਹੁਇ ਹਾਨਾ। ਨੀਠ ਨੀਠ ਜਿਨ ਕੀ ਗੁਜ਼ਰਾਨਾ। ਜਿਹ ਸਿਰੰਦ ਮਹਿਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ। ਕਰੀ ਅਵੱਗਯਾ ਤੁਰਕਨਿ ਬਾਦੇ ॥ ੯॥ ਬਡੋ ਬਸਹਿ ਕੋਸਨ ਲਗਿ ਜੋਈ। ਧਨੀ ਘਨੋ ਮਹਲਾਇਤ[3] ਹੋਈ।

[1]ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ। [2]ਆਪਣੇ (ਬਚਣੇ) ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਸੀ। [3]ਜੋ ਬਹੁਤ ਧਨਾਢ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਮਹਲ ਹਨ (ਭਾਵ ਸਰਹੰਦ)।

*ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੱਲਾ ਨਿਰਾ ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਬੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਪਾਸ ਪੱਜੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਅਤੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੱਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਯਾ ਸੱਚਾ ਮੁਰੀਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਕਲ ਸਦਨ ਕੀ ਜਰਾਂ ਉਖਰਿ ਹੈਂ। ਖੇਤੀ ਬਾਹਨ[1] ਬੋਵਨ ਕਰਿਹੈਂ ॥੧੦॥ ਅਸ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਾਪਨ ਕੇਰਾ। ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਕੋ ਹੋਇ ਨਿਬੇਰਾ'। ਦੋਇ ਬਾਰ ਕਹਿ[2] ਕੱਲਾਰਾਊ। ਭਯੋ ਲਚਾਰ ਮਹਾਂ ਪਛੁਤਾਊ ॥੧੧॥–ਅਬਿ ਰਿਸ ਮਹਿ ਬਖਸ਼ਤਿ ਕਿਮ ਨ੍ਹਾਂਹੀ। ਸੰਗ ਚਲੌਂ ਬੈਠਵ ਨਿਤ ਪਾਂਹੀ। ਹੁਇੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਤੇ ਜਬੈ। ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਬਖਸ਼ਹਿੰਗੇ ਤਬੈ–॥੧੨॥ਨਿਜ ਲੋਕਨਿ ਸਨ ਊਚ ਉਚਾਰਾ। 'ਗਮਨਹੁ ਸਦਨ ਕਰਹੁ ਸਭਿ ਤਯਾਰਾ। ਬਾਲਿਕ ਤ੍ਰੀਮਤਿ ਸਭਿ ਲੈ ਆਓ। ਰਾਖਹਿੰ[3] ਸੰਗ ਜਹਾਂ ਕਹਿੰ ਜਾਓ ॥੧੩॥ ਨਾਂਹਿ ਤ ਕੋ ਗ਼ਨੀਮ ਚਢਿ ਆਵੈ। ਛੀਨਹਿ ਦੇਸ਼ ਮਹਾਂ ਬਲ ਪਾਵੈ। ਸਭਿ ਔਰਤ ਕੀ ਬੇਨੀ[4] ਗਹਿ ਗਹਿ। ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਰਹਿੰ ਦੁਰਬਚ ਕਹਿ ਕਹਿ ॥ ੧੪ ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਰਹੀਜੈ। ਥਿਰੇ ਥਿਰਹੁ, ਗਮਨੈਂ ਗਮਨੀਜੈ[5]। ਜਹਿ ਬਖਸ਼ਹਿੰਗੇ ਕਰੁਨਾ ਧਾਰਿ। ਤਹਿੰ ਤੇ ਹਟਹੁ, ਬਸਾਵਹੁ ਨਾਰ[6]' ॥੧੫॥ਅਸ ਕਹਿਬੋ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਕਾਨ[7]।–ਹਮਰੇ ਬਚਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਮਹਾਨ–। ਦਯਾ-ਸਿੰਧੁ ਤਬਿ ਦਯਾ ਢਰੇ ਹੈਂ। ਹਿਤ ਬਖਸ਼ਨ ਕੇ ਬਚਨ ਕਰੇ ਹੈਂ ॥ ੧੬ ॥ 'ਛੋਰਾਵਾਰੀ ਕਰਤਿ ਹੈ ਰਾਇ।ਜੜ੍ਹ ਅਪਨੀ ਰਾਖਨ ਕੇ ਦਾਇ'। ਆਸਤਰਨ ਕੇ ਤਰ ਤਰਵਾਰ। ਤਹਿੰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਲਈ ਨਿਕਾਰਿ ॥੧੭॥ ਨਿਜ ਕਰ ਮਹਿੰ ਧਰਿ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ। 'ਤੁਝ ਕੋ ਬਖਸ਼ਹਿੰ ਚਾਰੁ[8] ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ।ਜਬਿ ਲਗਿ ਰਖਹੁ ਅਦਬ ਇਸ ਕੇਰਾ। ਰਹੈ ਬੰਸ, ਹੁਇ ਰਾਜ ਬਡੇਰਾ ॥ ੧੮ ॥ ਨਹਿੰ ਪੂਜਹੁ ਸਨਮਾਨਹੁ ਨਾਂਹੀ। ਕਿਧੌਂ ਪਾਇ ਲੇ ਕੋ ਗਰ ਮਾਂਹੀ। ਬੰਸ ਰਾਜ ਤਿਸ ਦਿਨ ਤੇ ਛੀਨ। ਕਛੁ ਨਹਿੰ ਰਹੈ, ਸਾਚ ਲਿਹੁ ਚੀਨ' ॥੧੯॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦੋਨਹੁੰ ਹਾਥ ਪਸਾਰੇ।ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਹੁਇ ਨਿਕਟ ਅਗਾਰੇ। 'ਦੀਜਹਿ ਸਤਿਗੁਰ, ਪੂਜਹਿੰ ਸਦਾ। ਨਹੀਂ ਅਵੱਗਯਾ ਕਰਿਹੌਂ ਕਦਾ' ॥ ੨੦ ॥ ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਾਇ ਬਹੁ ਹੋਵਾ। ਸੁੰਦਰ ਖੜਗ ਬਿਕੀਮਤਿ ਜੋਵਾ।'ਰਾਜ ਤੇਜ ਅਰ ਬੰਸ ਉਦਾਰਾ। ਆਯਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰ ਹਮਾਰਾ[9]' ॥ ੨੧ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਦਮ ਪਦਮ ਸਮ ਹੇਰੇ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੰਦਹਿੰ ਤਿਸ ਬੇਰੇ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਖਰੋ

---

[1]ਖੇਤੀ ਵਾਹਕੇ। [2]ਕਹਿਕੇ। [3]ਨਾਲ ਰੱਖਾਂਗੇ। [4]ਗੁੱਤਾਂ। [5](ਜਿੱਥੇ) ਠਹਿਰਨ ਠਹਿਰ ਜਾਈਏ ਟੁਰ ਪੈਣ(ਤਾਂ ਨਾਲ) ਟੁਰ ਪਈਏ। [6]ਫਿਰ ਆਕੇ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰੀਂ ਵਸਾਉਣਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੱਛੇ ਕਹਿ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਬਾਲਕ ਤ੍ਰੀਮਤ ਸਭਿ ਲੇ ਆਓ)। [7]ਇਹੋ ਜਿਹੀ (ਕੱਲੇ ਦੀ) ਆਖੀ (ਗੱਲ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੰਨੀ ਸੁਣਕੇ ਕਿ'''। [8]ਸੁਹਣੀ। [9](ਇਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ) ਸਾਡੀ (ਰਾਜ ਤੇਜ ਦੀ) ਰੱਖਯਕ ਹੋਕੇ ਆਈ ਹੈ।

ਅਗਾਰੀ। 'ਵਿਹੁ ਆਗਯਾ ਹੁਇ ਸੇਵ ਤੁਮਾਰੀ' ॥ ੨੨ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਗਮਨ ਹਮ ਚਾਹੈਂ।ਤੁਮ ਭੀ ਜਾਹੁ ਅਪਨਿ ਘਰ ਮਾਂਹੈ।ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼ ਹਮਾਰੇ ਸਿੱਖ। ਤਹਾਂ ਬਿਤਾਵਹਿ ਸਮਾਂ ਭਵਿੱਖ' ॥ ੨੩ ॥ ਅਬਿ ਸੇਵਾ ਕੀ ਚਾਹ ਨ ਕੋਈ। ਜਿਸ ਹਿਤ ਕਹੈਂ ਤੋਹਿ ਕੋ ਸੋਈ'। ਇਮ ਕਹਿ ਪਲੰਘ ਤਬੈ ਉਠਿ-ਵਾਯੋ। ਰਾਇ ਚਮੂੰ ਜੁਤਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ* ॥ ੨੪ ॥ ਜੰਗਲ ਦਿਸ਼ਾ ਬਦਨ ਕਰਿ ਚਲੇ। ਮੁੱਠਾ ਫਿਰੈ ਸੀਸ ਪਰ ਭਲੇ। ਗ੍ਰਾਮ ਏਕ ਪੁਨ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ। ਬੱਦ੍ਰੀ ਤਰੁ ਤਰ¹ ਪਲੰਘ ਟਿਕਾਇ ॥੨੫॥ ਕਰਯੋ ਸੁਚੇਤਾ ਥਿਰ ਕੁਛ ਭਏ। ਬਹੁਰੋ ਆਗੇ ਚਲਿਬੋ ਕਏ। ਸਨੈ ਸਨੈ ਮਾਰਗ ਉਲਘੰਤੇ। ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼ ਆਇ ਨਿਯਰੰਤੇ ॥ ੨੬ ॥ ਏਕ ਨਿਸਾ ਬਸਿ ਗਏ ਅਗਾਰੀ। ਹਾਜੀ ਬੇਖ ਪਲੰਘ ਅਸਵਾਰੀ। ਸਨਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮਿਲਯੋ ਇਕ ਆਇ।ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਦੇਖੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ॥ ੨੭ ॥ ਪਰਯੋ ਜ਼ੀਨ ਜਿਸ ਪਾਸ ਤੁਰੰਗਾ। ਦੀਰਘ ਚਾਲ ਚਪਲ ਬਲ ਸੰਗਾ। ਅਰਪਨ ਕਰਯੋ ਹਾਥ ਜੁਗ ਜੋਰੇ।ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤਬਿ ਅਰੋਹ ਕਰਿ ਘੋਰੇ ॥੨੮॥ ਦੀਨਾ† ਗ੍ਰਾਮ ਨਿਕਟ ਜਬਿ ਆਯੋ। ਪੁਰਿ ਕਾਂਗੜ ਤੇ ਨਿਕਸਿ

¹ਬੇਰ ਦੇ ਬੂਟੇ ਹੇਠ।

*ਰਾਇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੀ ਹੋਯਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਰਾਇ ਕੱਲੇ ਦੇ ਗਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੂਹਾਂ ਵਿਚ ਅੱਪੜੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁੱਜਰਾਂ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਮੰਗਿਆ। ਗੁਜਰਾਂ ਨੇ ਮਖ਼ੌਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ:—"ਅਸਾਂ ਦੇ ਡੰਗਰ ਲਵੇਰੇ ਨਹੀਂ ! ਪਿਛੇ ਔਹ ਜੋ ਮਾਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਗੱਭਰੂ ਉਸਦੀ ਗਾਂ ਦੁੱਧ ਦੇਂਦੀ ਹੈ"। ਗੁੱਜਰ ਲੰਘ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਾਹੀ ਆਯਾ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਦੁੱਧ ਮੰਗਿਆ। ਉਹ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ "ਦੁੱਧ ਸਦਕੇ ਨਾਂ ਕਰਾਂ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਗਾਂ ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ। ਆਪ ਨੂੰ ਜੋ ਉਹ ਗੁੱਜਰ ਮੇਰੀ ਗਾਂ ਲਵੇਰੀ ਦੱਸ ਗਏ ਹਨ ਮਸ਼ਕਰੀ ਕਰ ਗਏ ਹਨ"। ਆਪ ਹੱਸੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ "ਮਸ਼-ਕਰੀਆਂ ਬੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਬਣੀਆਂ ਹਨ, ਤੂੰ ਲੈ ਲੋਟਾ ਤੇ ਚੋ ਗਾਂ, ਸਾਈਂ ਦੁੱਧ ਦੇਵੇਗਾ"। ਇਕ ਛੇਕੋ ਛੇਕ ਲੋਟਾ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਹੀ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਾਲਾ ਮਾਹੀ, ਬਹਿ ਗਿਆ; ਭੱਜੀ ਹੋਈ ਯਾ ਭੱਜ ਰਹੀ ਗਾਂ ਦੇ ਥਣਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਆ ਗਿਆ, ਮਾਹੀ ਦੁੱਧ ਚੋਵੇ, ਕੁਛ ਤੇ ਲੋਟੇ ਵਿਚ ਰਹਿਵੇ ਕੁਛ ਛੇਕਾਂ ਥਾਣੀ ਸਿੰਮੇ, ਆਖ਼ਰ ਭਰ ਗਿਆ ਲੋਟਾ। ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੇ ਅਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਲੋਟਾ ਲੈਕੇ ਮਾਹੀ ਆਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਦੁੱਧ ਲਿਆ, ਪੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ "ਬਿਸ਼੍ਵੰਭਰ ਹੈਂ ! ਸਰਬੰਭਰ ਹੈਂ"। ਫਿਰ ਮਾਹੀ ਨੂੰ ਫੁਰਮਾਯਾ "ਮਾਹੀ ! ਲੈ ਇਹ ਲੋਟਾ ਤੂੰਹੇਂ ਰੱਖ, ਤੂੰ ਰੱਜ ਖਾਵੇਂਗਾ"। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲੋਟਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਰਾਇ ਕੱਲੇ ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਰਾਇ ਇਨਾਯਤ ਖਾਂ ਜੀ ਸਬ੍ ਜੱਜ ਪਾਸ ਹੈ, ਲੋਕੀਂ ਦੇਖਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲੋਟਾ ਛੇਕੋ ਛੇਕ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਭਰ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਸਿੰਮਦਾ।

†ਇਹ ਪਿੰਡ ਮੋਗੇ ਦੀ ਤਸੀਲ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਬਸਾਯੋ। [1]ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸੰਗ। ਮਿਲ੍ਯੋ ਜੋਧ ਸਿਖ ਭਾ ਸਰ-
ਬੰਗ॥੨੯॥ਲਲਾਬੇਗ ਸੋਂ ਰਣ ਜਿਸ ਕਾਲ।ਲਰ੍ਯੋ ਤਬੈ ਲੇ ਚਮੂੰ ਬਿਸਾਲ।
ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸੁਤ ਬਹੁਤ ਰਿਝਾਯੋ[1]। ਦੀਰਘ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਕਰਿ ਦਿਖਰਾਯੋ ॥
੩੦॥ ਤਿਹ ਕੇ ਪੌਤ੍ਰ ਤੀਨ ਤਹਿਂ ਅਹੇ। ਪੁਰਿ ਕਾਂਗੜ ਤੇ ਦੀਨੇ ਰਹੇ। ਏਕ
ਸ਼ਮੀਰ ਦੁਤੀ ਲਖਮੀਰ। ਤਖਤਮੱਲ ਤੀਸਰ ਮਤਿ ਧੀਰ ॥੩੧॥ ਜਿਨ ਕੋ
ਹੁਕਮ ਗ੍ਰਾਮ ਗਨ ਮਾਨੈਂ। ਰਾਹਕ ਸਕਲ ਬਡੋ ਜਿਸ ਜਾਨੈਂ। ਤਿਨਕੇਪਾਸ
ਏਕ ਨਰਗਯੋ।ਤਹਿਂ ਪਹੁੰਚਨ ਗੁਰ ਰੁਖ ਲਖਿਲਯੋ॥੩੨॥ਤਿਨ ਸਭਿਹਿਨਿ
ਸਨ ਖਬਰ ਸੁਨਾਈ। 'ਗਨ ਤੁਰਕਨਸਨ ਕੀਨਿ ਲਰਾਈ।ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਗੋਬਿੰਦ
ਸਿੰਘ ਇਤਿ ਆਇ।ਅਪਨ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਅਬਿ ਨਿਯਰਾਇ ॥ ੩੩ ॥ ਜਾਨੈ ਕੌਨ
ਜਾਹਿਂਕਿਸ ਗ੍ਰਾਮੂ?ਉਤਰਹਿਂ ਕਿਸ ਰਾਹਕ ਬਰ ਧਾਮੂ। ਉਚਿਤਅਹੈ ਤੁਮਕੋ
ਅਗਵਾਈ।ਮਿਲਹੁ ਜਾਇ ਲੇ ਨਰ ਸਮੁਦਾਈ'॥੩੪॥ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਮੀਰ ਭ੍ਰਾਤ
ਲਖਮੀਰ।ਤੂਰਨ ਤਯਾਰ ਭਏ ਮਤਿਧੀਰ।ਨਰਸਕੇਲ ਕੇਤਿਕ ਸੰਗ ਲੀਨੇ।
ਨਿਕਸਿ ਅਗਾਊ ਮਗ ਪਗ ਦੀਨੇ ॥੩੫॥ ਦੋਇ ਕੋਸ ਆਗੇ ਚਲਿ ਆਇ।
ਨਾਨਾ ਵਸਤੁ ਉਪਾਇਨ ਲ੍ਯਾਏ। ਚਢੇ ਤੁਰੰਗਮ ਆਵਤਿ ਆਗੇ। ਤਨ
ਪਹਿਰੇ ਨੀਲਾਂਬਰ ਬਾਗੇ॥੩੬॥ਤੂਰਨ ਨਿਕਟ ਹੋਇਕਰਬੰਦੇ[2]।ਬੰਦੇ[3]ਸੁੰਦਰ
ਪਦ ਅਰਬਿੰਦੇ। ਸਹਿਤ ਰਕਾਬ ਸਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਨੰਮ੍ਰੀ ਬਨਿ ਬਨਿ ਸਿਰ
ਨਿਜ ਧਰੇ ॥੩੭॥ ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ। [4]'ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪ
ਕੀ ਸਭਿ ਸੁਖ ਲਹ੍ਯੋ। ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ! ਚਲੀਅਹਿ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ।ਉਤਰਹੁ,ਸ਼੍ਰਮ
ਤਨ ਤੇ ਦਿਹੁ ਟਾਰੇ॥੩੮॥ ਪਾਵਨ ਕਰਹੁ ਗ੍ਰਾਮ ਗਨ ਧਾਮੂ।ਸਿੱਖ ਕਦੀਮੀ
ਹਮ ਪਗ ਸਾਮੂ। ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਸੇਵਕ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇ ਦੁਖ
ਦਹੇ' ॥ ੩੯ ॥ ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨਿ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ। ਹੇਤ ਸੁਚੇਤੀ ਬਾਕ
ਬਖਾਨਾ।'ਤੁਰਕਨ ਸੰਗ ਹਮਾਰੋ ਬਾਦਾ। ਪਰੇ ਅਧਿਕ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਬਿਖਾਦਾ॥
੪੦॥ ਸੋ ਹਾਕਮ, ਤੁਮ ਹੋ ਤਿਨ ਰੱਯਤ। ਲਰਹੁ ਨ ਕੁਛ ਕਰ ਅਧਿਕ
ਜਮੱਯਤ[5]।ਧਰਹੁ ਤ੍ਰਾਸ, ਨਹਿਂ ਬਲ ਸੰਭਾਰਹੁ। ਕਿਮ ਹਮ ਕੋ ਨਿਜ ਸਦਨ

---

[1]ਭਾਵ,ਜੋਧ ਨਾਮੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਇੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਪੂਰਨ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਲਲਾਬੇਗ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। [ਕਾਂਗੜ ਰਾਇ ਜੋਧ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ]। [2]ਹੱਥ ਜੋੜੇ। [3](ਮੱਥਾ) ਟੇਕਿਆ। [4]ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। [5]ਬਹੁਤੀ ਸੈਨਾ ਲੈਕਰ ਕੁਛ ਲੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਉਤਾਰਹੁ ?'॥ ੪੧ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਸਰਬ ਪੁਨ ਕਹੈਂ । 'ਅਬਿ ਰਾਵਰ ਕੀ ਸ਼ਰਨੀ ਅਹੈਂ । ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਹੁਇ ਸਦਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰਾ । ਤੁਮ ਚਲਿੱਤ੍ਰ ਹੈਂ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰਾ ॥੪੨॥ ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ[1] ਹਮ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ । ਮਿਲਿਨਿ ਆਪ ਸੋਂ ਕਿਸ ਡਰ ਧਾਰੇਂ । ਗੁਰ ਸਿੱਖਨ ਸੋਂ ਮੇਲ ਹਮੇਸ਼ । ਬਰਜ ਸਕਹਿ ਅਸ ਕੌਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼[2] ॥ ੪੩ ॥ ਪੁਰਵਹੁ ਸ਼ਰਧਾ ਆਪ ਹਮਾਰੀ। ਤੁਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੁਖ ਦ੍ਵੰਦ ਬਿਦਾਰੀ । ਜੇ ਇਮ ਸਮਾ ਆਨਿ ਹੀ ਬਨੈ । ਸੰਗ ਆਪ ਕੇ ਹੁਇਰਿਪੁ ਹਨੈਂ[3] ॥੪੪॥ ਨਹਿੰ ਰਾਵਰ ਕੋ ਤਜਾਗੈਂ ਸੰਗ । ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਕਰੈਂ ਇਮ ਜੰਗ'।ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਕਾਨ।ਗੁਰੂ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੫ ॥ ਚਲੇ ਸੰਗ ਤਿਨ ਕਹਿਬੋ ਮਾਨਜੋ । ਪੀਛੈ ਪੁਰਿਜਨ ਪੁੰਜ ਪਯਾਨਜੋ। ਪਹੁੰਚੇ ਗ੍ਰਾਮ ਬਿਖੈ ਤਬਿ ਜਾਇ । ਨਰ ਨਾਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌ ਪਾਇ ॥ ੪੬ ॥ ਕਾਚੇ ਸਦਨ ਹੁਤੇ ਸਭਿ ਕੇਰੇ। ਹਿਤ ਉਤਰਨਿ ਕੇ ਨੀਕੋ ਹੇਰੇ। ਇਕ ਤਿਖਾਨ ਕੋ ਧਾਮ ਨਿਹਾਰਾ । ਤਿਸ ਪਰ ਚਾਰੂ ਰਚਜੋ ਚੁਬਾਰਾ ॥ ੪੭ ॥ ਸੋ ਪਸਿੰਦ ਉਤਰਨਿ ਕੇ ਦੇਖਾ। ਪਾਵਨ ਲੀਪਨ ਕੀਨ ਵਿਸ਼ੇਖਾ। ਸੁੰਦਰ ਆਨਿ ਪ੍ਰਯੰਕ ਡਸਾਵਾ।ਬਿਸਦ ਬਿਛੌਨੇ ਤੇ ਸਭਿ ਛਾਵਾ॥੪੮॥ ਹਯ ਤੇ ਉਤਰਿ ਚਢੇ ਤਿਸ ਜਾਇ। ਬੈਠਿ ਗਏ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਿ ਭਾਇ । ਤੀਨਹੁੰ ਸਿੰਘ ਸਮੀਪੀ ਥਿਰੇ।ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਨਰ ਨਾਰੀ ਮੁਦ ਭਰੇ ॥੪੯॥ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਆਏ ਸਮੁ-ਦਾਇ।ਧਰਹਿਂ ਉਪਾਇਨ ਬੰਦਹਿੰ ਪਾਇ। 'ਧੰਨ ਭਾਗ ਸ੍ਰੀਗੁਰ ਗ੍ਰਿਹ ਆਏ । ਭਏ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਬਿਘਨ ਮਿਟਾਏ' ॥੫੦॥ ਬੈਠੇ ਘਨੇ ਆਇ ਬਡ ਭੀਰਾ । ਨਰ ਨਾਰੀ ਦਰਸਹਿੰ ਥਿਰ ਤੀਰਾ । ਦੁਗਧ ਆਨਿ ਕਰਿ ਗਨ ਮਿਸ਼ਟਾਨ । ਕਰਿਵਾਯੋ ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਪਾਨ ॥੫੧॥ਨਾਨਾ ਭਾਂਤਿ ਬਾਤ ਮਿਲਿ ਕਰਿਤੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਸੁਜਸ ਉਚਰਿਤੇ। ਇਸੀ ਰੀਤਿ ਸੰਧਜਾ ਹੁਇ ਆਈ । ਗਮਨੇ ਨਰ ਨਾਰੀ ਨਿਜ ਥਾਈਂ ॥ ੫੨ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਦੀਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਆਵਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤੀਨ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੫੩ ॥

੫੪. [ਰਾਇ ਕੱਲੇ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਹਾਲ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਕ੍ਰਛ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਰਾਇ ਕੋ[4] ਦਈ ਗੁਰੂ ਤਰਵਾਰ । ਸੁਨੀਅਹਿ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਪ੍ਰੀਤ ਧਰਿ ਕਰਿ ਹੌਂ ਅਬਹਿ ਉਚਾਰ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ਹਰਖਜੋ ਰਾਇ ਸਦਨ ਲੇ ਆਯੋ । ਸੁੰਦਰ ਏਕ ਪ੍ਰਯੰਕ ਡਸਾਯੋ । ਚਾਰੁ ਬਿਛੌਨਾ ਊਪਰ ਛਾਏ ।ਪੂਜਨ ਸੌਜ ਲਜਾਇ ਸਮੁਦਾਏ ॥ ੨ ॥ ਅਤਰ ਫੂਲ ਕੀ ਮਾਲ ਬਿਸਾਲਾ । ਚੰਦਨ

[1]ਪੀਹੜੀਆਂ ਦੇ । [2]ਕੌਣ ਡਾਢਾ ਹੈ ਐਸਾ ? [3]ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। [4]ਭਾਵ, ਰਾਇ ਕੱਲੇ ਦਾ।

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਗੰਧਾਲਾ[1]। ਧੂਪ ਧੁਖਾਇ ਆਰਤੀ ਕੀਨਿ। ਚੰਦਨ ਚਰਚਤਿ ਸੁਮਨਸੁ ਲੀਨਿ ॥੩॥ ਤਿਸ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਖੜਗ ਟਿਕਾਯੋ। ਪੂਜਹਿ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵ ਵਧਾਯੋ। ਦੀਪਕ ਘ੍ਰਿੱਤ ਪਾਇ ਨਿਤ ਜਾਰੇ। ਨਿਤ ਹੀ ਫੂਲ ਮਾਲ ਕੋ ਚਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ਖੀਨ ਖਾਫ ਕੀ ਤੂਲ ਰਜਾਈ। ਹਿਮ ਰੁਤਿ ਮਹਿਂ ਅਸਿ ਊਪਰ[2] ਪਾਈ। ਰਹੈ ਅੰਗੀਠੀ ਆਗੈ ਧਰੀ। ਫਿਰਹਿ ਚੌਰ ਸੁੰਦਰ ਸਭਿ ਘਰੀ ॥ ੫ ॥ ਗ੍ਰੀਖਮ ਰੁਤ ਮਹਿਂ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਧਰੀ। ਪਟ ਬਨਾਰਸੀ ਦੁਪਟਾ ਜ਼ਰੀ[3]।ਘਨੀ ਸੁਗੰਧਿ ਅਤਰ ਤੇ ਆਦਿ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਹਿ ਕਰਿ ਅਹਿਲਾਦ ॥ ੬ ॥ ਬਾਯੁ ਕਰਹਿ ਬਿਜਨਾ ਕੋ ਫੇਰੈ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਧਾਰਹਿ ਭਾਉ ਬਡੇਰੈ।ਬਯ ਕੋ ਭੋਗਿ ਭਾਉਚਿਤ ਲੋਗਿ।ਕੱਲੇਰਾਇ ਦਯੋ ਤਨ ਛੋਰਿ ॥ ੭॥ ਤਿਸ ਪਾਛੈ ਸੁਤ ਗਾਦੀ ਬੈਸਾ।ਧਰਯੋ ਭਾਉ ਗੁਰ ਅਸਿ ਮਹਿਂ ਤੈਸਾ[4]।ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ। ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੈ ਸ਼ਰਧਾ ਧਰੈ॥ ੮ ॥ ਸੋ ਭੀ ਭੋਗਿ ਆਰਬਲ ਮਰਯੋ। ਤਿਸ ਪੌਤ੍ਰਾ ਗਾਦੀ ਪਰ ਥਿਰਯੋ। ਸੰਗਤਿ ਪਾਇ ਮੁਲਾਨਨਿ ਕੇਰੀ। ਬਿਗਰਯੋ ਸ਼ਰਧਾ ਘਟੀ ਘਨੇਰੀ ॥੯॥ ਮਿਲਹਿਂ ਤੁਰਕ ਗਨ ਤਰਕ ਉਚਾਰਹਿਂ। 'ਇਹ ਕਾਫਰ ਕੀ ਰੀਤਿ ਬਿਚਾਰਹਿਂ[5]। ਹਿੰਦੁਨਿ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿਖ ਤੁਮ ਰਹੇ। ਵਹਿਰ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਤੇ ਪੁਸ਼ਤਨਿ[6] ਲਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਦੋਜਕ ਪਰਹੁ ਅਗਾਰੀ ਜਾਇ। ਕਯਾਮਤ ਮਹਿਂ ਤੁਮ ਲਹੋ ਸਜ਼ਾਇ। ਨੀਕੇ ਖੜਗ ਗਰੇ ਨਹਿਂ ਪਾਵਹੁ। ਨਿਸ ਦਿਨ ਧਰੇ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪੁਜਾਵਹੁ' ॥੧੧॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਤਿਹ ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਯੋ। ਰਾਇ ਪੌਤ੍ਰ ਲੇ ਗਲ ਮਹਿਂ ਪਾਯੋ। ਤਿਸ ਹੀ ਦਿਨ ਸੋ ਚਢਯੋ ਅਖੇਰਾ। ਕਿਮ ਰਹਿ ਸਕਹਿ ਕਾਲ ਜੋ ਪ੍ਰੇਰਾ ॥੧੨॥ਵਹਿਰ ਝੀਲ ਬਡ ਮਹਿਂ ਜਬਿ ਗਯੋ। ਨਿਕਸਯੋ ਮ੍ਰਿਗ ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਭਯੋ। ਸਕਲ ਸੈਨ ਕੋ ਥਿਰ ਤਹਿਂ ਕਰਿਕੈ। ਗਯੋ ਇਕਾਂਕੀ ਗਰਬ ਸੁ ਧਰਿਕੈ ॥ ੧੩ ॥ ਭਯੋ ਨੇਰ ਤਰਵਾਰ ਨਿਕਾਰੀ। ਝੁਕਿ ਝਟਪਟ ਮ੍ਰਿਗ ਊਪਰ ਝਾਰੀ। ਸੋ ਬਚਿ ਗਯੋ ਛਾਲ ਕਰਿ ਆਗੀ। ਬਹਿਕ* ਹਾਥ ਊਰੂ ਪਰ ਲਾਗੀ[7] ॥ ੧੪ ॥ ਇਮ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਾਫ ਹੁਇ ਬਹੀ। ਕਟਯੋ ਊਰੂ ਕੁਛ ਬਾਕੀ ਰਹੀ। ਤਰ ਗਿਰ ਪਰਯੋ[8] ਤੁਰੰਗ ਢਿਗ ਖਰਯੋ। ਸਭਿ ਸੈਨਾ ਤਬਿ ਟੇਰਨਿ ਕਰਯੋ,

[1]ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ। [2]ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਉਤੇ। [3]ਬਨਾਰਸੀ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਜ਼ਰੀਦਾਰ ਦੁਪੱਟਾ। [4]ਗੁਰਾਂ ਦੀ (ਬਖਸ਼ੀ) ਤਲਵਾਰ ਵਿਚ। [5]ਭਾਵ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। [6]ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ। [7]ਹੱਥ [illegible] ਪੱਟ ਤੇ ਜਾ ਵੱਜੀ (ਤਲਵਾਰ)। [8]ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। *ਪਾ:—ਸ੍ਰਹਿ ਕਰਿ।

੧੫ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ 'ਹਾਇ ਹਾਇ' ਮੁਖ ਭਨਤਿ ਹੈ ਸੁਨਿ ਆਏ ਸਹਿਸਾਇ । ਕਟਜੋ ਪਰਜੋ ਅਵਲੋਕ ਕਰਿ ਸਿਵਕਾ ਲਿਯੋ ਚਢਾਇ ॥੧੬॥ ਨਿਸ਼ਾਨੀਛੰਦੁ ॥ ਪੰਥ ਬਿਖੈ ਹੀ ਮਰਿ ਗਯੋ ਨਹਿੰ ਘਰਲਗ ਆਵਾ। ਕਵਿ ਭਾਖੈ ਹਮ ਅਲਪ ਬਯ ਜਬਿ ਇਹ ਸੁਨਿ ਪਾਵਾ । ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤੇ ਕਟਿ ਮਰਜੋ ਬਨ ਗਏ ਅਖੇਰਾ । ਰਾਜਬੰਸ ਅਰੁ ਤੇਜ ਸਭਿ ਜੁਤਿ ਮੂਲ ਉਖੇਰਾ॥੧੭॥ਫੁਰਜੋ ਬਾਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋ ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੁਤ ਦ੍ਰਿਗ ਹੇਰਾ[1]। ਇਮ ਤਿਨਕੋ ਅਵਸਾਨ ਭਾ[2] ਜਗ ਲਖਹਿ ਘਨੇਰਾ । ਸੁਨੰਹੁ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਰਤਾ ਦੀਨੇ ਥਿਰ ਹੋਇ । ਸੇਵਹਿੰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ ਦਰਸੈਂ ਸਭਿ ਕੋਇ॥੧੮॥ ਨਿਕਟ ਦੂਰ ਸੁਧਿ ਕੋ ਸੁਨਹਿੰ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਸਾਰੇ । ਲਜਾਇ ਅਕੋਰਨਿ ਜੋਰਿ ਕਰ ਹੇਰਹਿੰ ਮੁਦ ਧਾਰੇ । 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਕਰਿ ਜੰਗ ਕੋ ਲਾਖਹੁੰ ਰਿਪੁ ਮਾਰੇ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਰਣ ਮਰੇ ਸੁਰ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ ॥ ੧੯ ॥ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੋਹ ਜਿਨਕੇ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਰਸ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤੀ । ਬਡੇ ਬਹਾਦੁਰ ਅਤਿਰਥੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਬਲਿ ਘਾਤੀ[3]'।ਬਸਤ੍ਰ ਉਪਾਇਨ ਆਨਤੇ ਬਹੁ ਦਰਬ ਚਢਾਵੈਂ। ਹਯ ਲਘ੍ਰੈ ਦੀਰਘ ਜ਼ੀਨ ਜੁਤਿ ਗੁਰ ਕੋ ਅਰਪਾਵੈਂ ॥ ੨੦॥ ਚਾਕਰ ਰਾਖੇ ਕਿਤਿਕ ਤਹਿੰ ਗੁਰ ਚਢਹਿੰ ਅਖੇਰੇ । ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨਿ ਸੁਨਤਿ ਭੇ ਸੁਨਿਸੁਨਿ ਤਿਸ ਬੇਰੇ।ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਰਭਾਉ ਜੁਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਗਨ ਆਈ।ਬਡੀ ਭੀਰ ਹੋਵਨਲਗੀ ਲਾਹਾ ਬਡਪਾਈ॥੨੧॥ਰੂਪਾਸੁਤ ਸੱਧੂਪਿਤਾ ਦ੍ਵੈ ਸਿੱਖ ਤਿਖਾਨ॥ਜਿਨ ਖਸ਼ਟਮ ਪਤਿਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਰੀਝਾਵਨਿ ਠਾਨਾ । [4]ਜੇਠ ਦੁਪਹਿਰੇ ਤਪਤ ਅਤਿ ਜਲ ਸੀਤਲ ਜਾਨੇ । ਤੀਸ ਕੋਸ ਤਬਿ ਗੁਰ ਹੁਤੇ ਆਵਾਹਨ ਠਾਨੇ ॥ ੨੨ ॥ ਸੁੰਦਰ ਘਰ ਸੀਤਲ ਬਿਖੈ ਥਿਰ ਹੁਤੇ ਪ੍ਰਯੰਕਾ । ਅਪਨੇ ਮਹਿੰ ਲਖਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋ ਧਾਏ ਤਜਿ ਸ਼ੰਕਾ । ਤਜਿ ਸਭਿ ਸੁਖ ਇਕ ਛਿਨਕ ਮਹਿੰ ਪਹੁੰਚਨ ਬਨ ਮਾਂਹੀ।ਭਏ ਤ੍ਰਿਖਾਤੁਰ ਜਾਚਤੇ-ਪਾਨੀ ਕਿਸ ਪਾਹੀ-॥ ੨੩ ॥ ਸੁਤ ਪਿਤ ਮੁਦਤ ਸੁਚਿੱਤ ਮਹਿੰ ਉਠਿ ਕਰਿ ਤਤਕਾਲਾ। ਸੀਤਲ ਜਲ ਦੀਨੋ,ਪਿਯੋ ਗੁਰ, ਅਨੰਦ ਬਿਸਾਲਾ ।-ਦੇਗ਼ਾ ਕਰੋ ਤਜਿ ਦੇਹੁ ਕ੍ਰਿਤ-ਪ੍ਰਭੁ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।ਤਕਿ ਤੇ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਅਧਿਕ ਤਿਨ ਸਿੱਖਨਿ ਠਾਨਾ ॥ ੨੪ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਕੁਲ ਬਰਧਕ ਹੁਤੇ ਦ੍ਵੈ ਤਨੈ ਸਪੂਤਾ । ਸੁਨਿ ਕੈ ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਕੋ ਅਰੁ ਜੰਗ ਬਹੁਤਾ । ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਚਾਰਹੂੰ ਪਰਲੋਕ

[1]ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇਤ੍ਰੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇਂ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। [2]ਐਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ । [3]ਬਲੀ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ। [4]ਇਹ ਸੱਧ੍ਰ ਤੇ ਰੂਪੇ ਦਾ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ।

ਪਧਾਰੇ।ਬਿਸਮਾਨੇ ਮਨ ਮਹਿਂ ਮਹਾਂ–ਬਡ ਗ਼ਜ਼ਬ ਗੁਜ਼ਾਰੇ–॥ ੨੫ ॥ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਬਡ ਭਗਤੀਵਾਨੇ । ਹਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕੇ ਤਯਾਰ ਭੇ ਧਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾਨੇ ।ਕਿਤਿਕ ਸਿੱਖ ਲੇ ਸੰਗ ਮੈਂ ਮੁਖ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਗਾਵੈਂ।ਬਾਰੀ ਬਾਰੀ ਪਢਤਿ ਹੈਂ ਕਰਿ ਜੋਟੀ ਆਵੈਂ॥੨੬॥ਮਗ ਉਲੰਘਿ ਸਭਿ ਇਸ ਬਿਧੀ ਪਹੁੰਚੇ ਤਹਿਂ ਐ ਕੈ । ਊਚੀ ਧੁਨਿ ਤੇ ਗਾਵਤੇ ਅਨੁਰਾਗ ਵਧੈ ਕੈ । ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਕੋ ਤਬੈ ਦੇਖਤਿ ਲਪਟਾਏ। ਨੀਰ ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਬਹੈ,ਗਰ ਬਹੁ ਭਰਿਆਏ[1]॥੨੭॥ਹਿਤ ਪਹਿਰਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਸ਼ੁਭ ਆਨੀ।ਸੇਤ ਬਸਤ੍ਰ ਸੂਖਮ ਬਹੁਤ ਸੋ ਧਰਿ ਅਗੁਵਾਨੀ। ਏਕ ਤੁਰੰਗਮ ਚਪਲ ਬਹੁ ਕੁਛ ਧਨ ਪੁਨ ਦੀਨੇ। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਧਰਿ ਭੇਟ ਕੋ ਸਭਿ ਨਿਕਟ ਅਸੀਨੇ॥੨੮॥ 'ਹਾਇ ਹਾਇ' ਕਰਿ ਰੁਦਤਿ ਭੇ-'ਬਡ ਸਾਂਗ ਅਰੰਭਾ[2]। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹਤਿ ਭਏ ਇਹ ਅਧਿਕ ਅਚੰਭਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ! ਮਹਾਂ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਥੇ ਸੁੰਦਰ ਤਨ ਸੋਹੇ। ਤਪ ਜਪੁ ਦਾਨ ਅਨੇਕ ਤੇ ਅਸ ਪਾਇ ਨ ਕੋਹੇ ॥੨੯॥ ਆਰਬਲਾ ਭੁਗਤੀ ਨ ਕੁਛ ਮ੍ਰਿਤੁ ਭੇ ਤੁਮ ਆਗੇ।ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਭੂਖਨਿ ਤੇ ਦਿਪਤ ਸਭਿ ਕੋ ਪ੍ਰਿਯ ਲਾਗੇ। ਦਰਬ ਕਰੋਰਹੁੰ ਹੇਮ ਗਨ ਸਭਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਖਜ਼ਾਨਾ । ਆਦਿ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਗਜ ਬਡੇ ਜਿਨਿ ਮੋਲ ਮਹਾਨਾ ॥ ੩੦ ॥ ਖਰੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਹਯ ਖਰੇ ਬਡ ਕੀਮਤ ਵਾਰੇ।ਦਲ ਬਿਡਾਰ[3]ਤੇ ਆਦਿ ਜੇ ਨਹਿਂ ਪਰਹਿਂ ਨਿਹਾਰੇ। ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਅਪਰ ਅਨੇਕ ਹੀ ਨਹਿਂ ਗਿਨਿਬੇ ਮਾਂਹੀ। ਏਕ ਬਾਰਿ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਭਾ ਕੁਛ ਦੀਖਤਿ ਨਾਂਹੀ॥੩੧॥ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਬਡ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਸਿਖ ਪਿਖਿ ਦੁਖ ਪਾਵੈਂ। ਅਸ ਰਾਵਰ ਕੇ ਸਾਂਗ ਤੇ ਨਹਿਂ ਕੋ ਭਰਮਾਵੈ?'।ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਨਿਕੈਭਨੈਂ ਪਿਖਿ ਦੁਖੀ ਬਿਸਾਲਾ।'ਜਗਤ ਪਦਾਰਥ ਰੀਤਿਇਹ ਬਿਨਸੈਂ ਤਤਕਾਲਾ ॥ ੩੨॥ ਉਪਜਹਿ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਜੋ ਆਗੇ ਕਨਾ ਪਾਛੈ । ਇਨ ਕੀ ਥਿਰਤਾ ਹੋਤਿ ਨਹਿਂ ਕਹੋਂ ਗਯਾਨੀ ਬਾਂਛੈ। ਇਕ ਆਤਮ ਸੱਤਾ ਸਦਾ ਉਪਜੈ ਨ ਬਿਨਾਸ਼ੀ। ਸੋ ਸਰੂਪ ਨਿਜ ਜਾਨਿਕੈ ਹੁਇ ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ[4] ॥ ੩੩ ॥ ਕੂਰ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਕਬਹੁ ਸ਼ੋਕ ਨ ਹਰਖਾਵੈ। ਇਕ ਰਸ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੁ ਆਤਮਾ ਤਿਹ

---

[1]ਗਲ ਬਹੁਤ ਭਰ ਆਏ(ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਨਾਲ)। [2](ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਆਪ ਨੇ) ਇਹ ਵਡਾ ਸਾਂਗ ਧਾਰਿਆ ਹੈ (ਕਿ ਸਮਰਥ ਹੋਕੇ ਇੰਨੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹੇ ਤੇ ਭਾਣੇ ਵਰਤਦੇ ਝੱਲੇ ਹਨ)। [3]ਨਾਮ ਘੋੜੇ ਦਾ। [4]ਉਹ ਅਪਣਾ ਸਰੂਪ ਜਾਣਕੇ (ਇਸਥਿਤ) ਹੋਣਾ(ਕਿ ਜੋ) ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ।

ਜੋ ਲਿਵਲਾਵੈ[1]। ਰੇਖ ਨਿਕਾਰਹੁ ਮੇਟੀਐ ਜਨੌਂ ਲਾਭ ਨ ਹਾਨਾ। ਇਕ ਸਮ ਬ੍ਰਿਤਿ ਸਤਿਗੁਰਨਿ ਕੀ ਇਮ ਜਾਨਿ ਸੁਜਾਨਾ॥੨੪॥ ਤੁਰਕਨਿ ਜਰਾਂ ਉਖੇਰਨੇ ਅਸ ਕ੍ਰਿਤਿ ਹਮ ਠਾਨਾ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਰੂਪ ਮਮ ਕਜਾ ਤਿਨ ਕੋ ਹਾਨਾ॥ਸਦਾ ਅਮਰ ਆਨੰਦ ਜੁਤਿ ਮਨ ਮੋਹ ਨ ਲੇਸ਼ਾ॥ਤਿਨਹੁੰ ਸ਼ੋਕ ਕਿਮ ਹਮ ਕਰੈਂ ਜੇ ਮੁਦਤ ਹਮੇਸ਼ਾ' ॥ ੨੫ ॥ ਇਮ ਸੁਨਿਕੈ ਗੁਰ ਤੇ ਦੂਊ ਕੁਛ ਧੀਰਜ ਪਾਯੋ॥ਤਊ ਰਿਦੇ ਸੰਦੇਹ ਜੁਤਿ-ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਗਵਾਯੋ?-ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਬਿਨਤੀ ਕਰੀ 'ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਪਹਿਰੀਜੈ। ਸ਼ਜਾਮ ਜਿ ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰੀਅਹਿ ਅਬਿ ਸ੍ਵੇਤ ਧਰੀਜੈ' ॥੨੬॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਖਿ ਭਾਵਨੀ ਕਹਿ ਬਿਨੈ ਸਪ੍ਰੇਮਾ॥ ਪਹਿਰੇ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਬਿਸਦ ਬਰ ਕਰਿ ਸੇਵਕ ਛੇਮਾ। ਨੀਲੰਬਰ ਅੰਬਰ ਜਥਾ[2] ਸੋ ਧਰੇ ਉਤਾਰੀ*॥ਇਮ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿਕੈ ਭਲੋ ਹਰਖੇ ਨਰ ਨਾਰੀ ॥੨੭॥ ਕਿਤਿਕ ਸਮੈ ਬੈਠੇ ਨਿਕਟ ਰੂਪੇ ਕੋ ਈਸਾ। ਪੁਨ ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਸਦਨ ਗੇ ਮੁਖ ਕਰਤਿ ਪ੍ਰਸੰਸਾ। ਇਤਨੋ†ਬਿਨਸਜੋ ਪਾਸ ਤੇ ਜਿਨ ਸ਼ੋਕ ਨ ਲੇਸਾ। ਪੁੱਤ੍ਰਾਦਿਕ ਪ੍ਰਿਯ ਵਸਤੁ ਬਹੁ ਹਤਿ ਭੇ ਨ ਕਲੇਸ਼ਾ ॥੨੮॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਭਾਈ ਪਰਮਸਿੰਘ ਧਰਮਸਿੰਘ ਮਿਲਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ॥੫੪॥

੫੫. [ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਮਿਲਿਆ। ਸ਼ਮੀਰ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹਿਤ ਖਾਨ ਕੇ ਉੱਤਮ ਅਸਨ ਕਰਾਇ। ਗਮਨਜੋ[3] ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਕੋ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਧਰਿ ਭਾਇ॥ ੧ ॥ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ॥ ਕਿਤਕਿ ਸਿੱਖ ਆਗੇ ਗਏ ਕੋ ਆਵਤਿ ਪਾਛੇ। ਉਤਲਾਵਤਿ ਹੀ ਚਲਿ ਪਰਜੋ ਮਗ ਏਕਲ ਆਛੇ। ਵਹਿਰ ਗਯੋ ਚਲਿ ਕਿਤਿਕ ਜਬਿ ਬਾਂਮੇ ਪਿਖਿ ਦਾਏਂ।-ਕੋ ਸਿਖ ਆਵੈ ਗੈਲ ਤੇ ਲਿਉਂ ਸੰਗ ਰਲਾਏ॥੨॥ ਜਬਿ ਪਾਛਲ ਦਿਸ਼ ਦੇਖਿਓ ਆਵਤਿਸਿਖਧੀਰਾ। ਅਭਿਲਾਖਜੋ-ਮਿਲਿਕਰਿਚਲੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇਤੀਰਾ-। ਸਨੇ ਸਨੇ ਚਲਿਬੇ ਲਗਜੋ ਹੇਰਤਿ ਸਿਖ ਓਰੀ। ਤਿਹ ਕੌਤਕ ਦਿਖਰਾਇਓ ਅਚਰਜ ਮਤਿ ਬੌਰੀ[4]॥੩॥ਬਿਸਦ ਬਰਨ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ ਬਰ ਪੂਰਬ ਦਿਖਰਾਏ। ਬਹੁਰ ਪੀਤ ਪੁਨ ਸ਼ਜਾਮ ਕਰਿ ਨਿਜ ਬੇਸ ਬਨਾਏ। ਅਰੁਣ ਬਰਣ ਪਹਿ-

---

[1]ਇਕਰਸ ਜੋ ਆਤਮਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਲਿਵ ਲਾਵੇ। [2]ਅਕਾਸ਼ ਵਰਗੇ ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ। [3]ਭਾਵ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਗਿਆ। (ਦੇਖੋ ਅੱਗੇ ਅੰਕ ੫ ਤੇ ੯)। [4]ਭਾਵ ਉਸ ਸਿਖ ਨੇ ਅਚਰਜ ਕੌਤਕ ਦੱਸਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਤ ਅਚਰਜ ਰਹਿ ਗਈ। *ਏਥੇ ਨੀਲੇ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਚਿੱਟੇ ਪਹਿਰ ਲਏ ਹਨ ਪਰ ਅੱਗੇ ਚੱਲਕੇ ਐਨ ੧ ਅੰਸੂ ੫, ਅੰਕ ੩੫-੩੭ ਵਿੱਚ ਵੇਰ ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। †ਪਾ:-ਏਤਕ। ਏਕਨ।

ਰਣ ਕਰੇ ਬਡ ਛੋਟ ਬਨੰਤਾ। ਨਰ ਸਮ ਹੁਇ ਆਯੋ ਨਿਕਟ ਪੁਨ ਫਤੇ ਬੁਲੰਤਾ ॥੪॥ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਥਿਰ ਹੁਇ ਮਿਲ੍ਯੋ ਧਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਸਾਲਾ।ਸ਼ਕਤਿਵੰਤ ਪੁਨ ਗੁਰੂ ਸਿਖ ਬੋਲ੍ਯੋ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। 'ਖਰੋ ਭਯੋ ਕਿਮਿ ਚਲਤਿ ਨਹਿਂ,ਗਮਨਹਿ ਕਿਸ ਥਾਨਾ?'ਸੁਨਿ ਭਾਈ ਬੋਲ੍ਯੋ ਤਬੈ,'ਸਤਿਗੁਰ ਢਿਗ ਜਾਨਾ ॥੫॥ ਸਾਥ ਅਗਾਰੀ ਸਭਿ ਗਯੋ ਤੁਝ ਪਿਖਿ ਥਿਰ ਹੋਵਾ। ਅਪਨਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਤਾਈਏ ਬਡ ਅਚਰਜ ਜੋਵਾ। ਸ਼ਕਤਿਵੰਤ ਅਰੁ ਸਿਖ ਗੁਰਨਿ[1] ਕਿਤ ਤੇ ਚਲਿ ਆਯੋ।ਪਹੁੰਚਹੁਗੇ ਕਿਸ ਥਲ ਬਿਖੇ?ਸਭਿ ਦੇਹੁ ਬਤਾਯੋ'॥੬॥ ਤਬਿ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਕਹਤਿ ਭਾ 'ਸੁਨੀਏ ਸ਼ੁਭ ਭਾਈ। ਸੱਧੂ ਰੂਪਾ ਤੁਵ ਬਡੇ ਗੁਰ ਸੇਵ ਕਮਾਈ। ਸਿੱਖ ਜਾਨਿ ਦੀਨਸਿ ਦਰਸ ਬਿਚਰਤਿ ਸਭਿ ਦੇਸਾ।ਰਹੈਂ ਸਦਾ ਗੁਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਗਨ ਬਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾ ॥ ੭॥ ਹਮ ਸ਼ਹੀਦ ਲਾਖਹੁੰ ਫਿਰੈਂ ਬਡ ਸਮਰਥ ਧਾਰੀ। ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁ ਖਾਸ ਕੀ ਰਹਿਂ ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ। ਚੌਂਕੀ ਦੇਤਿ ਪ੍ਰਯੰਕ ਕੀ ਨਿਸ ਦਿਨ ਗੁਰ ਕੇਰੀ। ਅਪਰ ਸਰਬ ਅਨੁਸਾਰਿ ਰਹਿਂ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਢਿਗ ਹੇਰੀ ॥ ੮ ॥ ਜਿਮ ਆਗ੍ਯਾ ਉਚਰੈਂ ਗੁਰੂ ਕਰਿ ਹੈਂ ਤਤਕਾਲ।ਤਿਨਬਿਚ ਤੇ ਇਕ ਮੈਂ ਅਹੌਂ ਸੁਨਿ ਸ਼ਿੱਖਬਿਸਾਲਾ!' ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕੇ ਭਰਮ ਉਰ ਪੂਰਬ ਬਹੁਤੇਰਾ।–ਗੁਰ ਸਮਰਥ ਸਭਿ ਰੀਤਿ ਜੇ ਕਿਮ ਕੁਟੰਬ ਨਿਬੇਰਾ ॥੯॥ ਇਕ ਸੁਤ ਭੀ ਨਹਿਂ ਰਖਿ ਸਕੇ, ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਕਿ ਖੋਵਾ। ਬਚੇ ਇਕਾਂਕੀ ਜਤਨ ਤੇ ਇਤ ਜੰਗਲ ਜੋਵਾ–। ਇਹ ਸੰਸੇ ਬੂਝਨਲਗ੍ਯੋ ਬਹੁਤਰਕ ਉਠੰਤਾ।'ਸ਼ਕਤਿਵੰਤਿ ਤੁਮ ਗਨ ਹੁਤੇ ਗੁਰਢਿਗ ਬਲਵੰਤਾ ॥੧੦॥ ਕਛ ਨ ਬਚਾਯਹੁ ਗੁਰੂ ਕੋ ਰਣ ਇਤਿਕ ਮਾਂਹੀ। ਪੁੱਤ੍ਰ ਆਦਿ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਸਭਿ ਬਿਨਸ੍ਯੋ, ਰਹਿ ਨਾਂਹੀ। ਇਸ ਮਹਿਂ ਕਾਰਨ ਕਵਨ ਭਾ?ਮੁਹਿ ਅਧਿਕ ਸੰਦੇਹੁ।ਤੁਰਕ ਬ੍ਰਿੰਦ ਰਣ ਮੰਡਿਕਰਿਬਡ ਸੰਕਟ ਦੇਹੂ' ॥੧੧॥ਤਬਿ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਬਚ ਕਹ੍ਯੋ 'ਅਲਪੱਗ੍ਯ ਜਿ ਪ੍ਰਾਨੀ। ਗੁਰ ਸਰਵੱਗ੍ਯ ਕੀ ਕ੍ਰਿੱਤਿ ਕੋ ਕਿਮ ਸਕੈਂ ਪਛਾਨੀ। ਪ੍ਰਥਮ ਜਨਮ ਦੇਵੀ ਕਹ੍ਯੋ ਤਜਿ ਸੁਤਨ ਸੁਨੇਹਾ[2]।ਕਲ ਮੈਂ ਬਿਦਤੌਂ ਤੁਮ ਨਿਕਟ ਵਾਂਛਤਿ ਬਰ ਲੇਹਾ ॥੧੨॥ਬਹੁਰ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਕੋਪ ਕਰਿ* ਨਿਜ ਲਖਿ ਅਪਮਾਨਾ।–ਅੰਗੀਕਾਰ ਨ ਮੁਹਿ ਕਰ੍ਯੋ–ਤਿਨ ਸ੍ਰਾਪ ਬਖਾਨਾ।ਪੁਨ ਚੰਡੀ ਬਿਦਤੀ ਜਬੈ ਪਹੁੰਚੀ ਨ

[1]ਤੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਿਖ ਤੇ ਸ਼ਕਤਿਵੰਤ ਹੈਂ। [2]ਦੇਵੀ ਕਹਿਆ ਸੀ ਜੋ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਛਡ ਦਿਓ

*ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੬ ਅੰਸੂ ੪੨ ਅੰਕ ੧੫ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ।

ਅਕੋਰਾ। ਚਾਰਹੁੰ ਸੁਤ ਲਛ[1] ਸਿੰਘ ਕੋ ਸੰਕਲਪ ਸੁ ਛੋਰਾ[2]* ॥ ੧੩॥ ਪੁਨ ਤੁਰਕਨਿ ਕੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਬਡ ਛਿਤ ਰਾਜ ਬਿਸਾਲੇ।ਬਹੁ ਅਪਰਾਧ ਕਰਾਇਕਰਿ ਕਿਯ ਕੂਰ ਕੁਚਾਲੇ। ਤਿਨ ਕੋ ਤੇਜ ਬਿਨਾਸ਼ਨੇ ਐਸੀ ਕ੍ਰਿਤ ਠਾਨੀ। ਉਠਿ ਜੈ ਹੈ ਸਗਰੀ ਸਭਾ, ਹੁਇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਹਾਨੀ[3] ॥੧੪॥ ਦੁੰਦਭਿ ਬਜੈ ਨ ਤੁਰਕ ਕੇ ਤੌ ਦਲ ਕਿਮ ਹੋਵੈ। ਰਾਜ ਧਰਾ ਪਰ ਜਿਸੀ ਕੋ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਸਭਿ ਜੋਵੈ। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਾਰਨ ਘਨੇ ਕੋ ਸਕੈ ਪਛਾਨੇ। ਸਰਬੱਗਯਨਿ ਕੀ ਕ੍ਰਿੱਤਿ ਪਰ ਕਯਾ ਤਰਕ ਬਖਾਨੇ ॥ ੧੫ ॥ ਮਤ ਥੋਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਿਨਾ ਜੋ ਤਰਕ ਉਠਾਵੈ। ਭੁਗਤਹਿ ਦੁਖ ਬਹੁ ਬਿਧਿਨਿ ਕੇ ਨਹਿਂ ਸੁਖ ਕੋ ਪਾਵੈ। ਮੈਂ ਏਕਲ ਹੀ ਕਰਿ ਸਕੌਂ ਤੁਰਕਾਨ ਬਿਨਾਸ਼ਾ। ਮਮ ਸਮ ਲਾਖਹੁਂ ਸ਼ਕਤਿ ਜੁਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਾਸਾ॥੧੬॥ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੂਝਤਿ ਰਹੈਂ--ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਫੁਰਮਾਵੋ--।ਨਹਿਂਆਗਯਾ ਕੋ ਦੇਤਿ ਕਬਿ,ਕਹਿਂ--ਥਿਰੇ ਰਹਾਵੋ--। ਲਾਖਹੁਂ ਕੋਟ ਸ਼ਹੀਦ ਹੈਂ ਨਿਤ ਗੁਰ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਬਾਂਛਤਿ ਤੁਰਤ ਬਨਾਇ ਲੇਂ ਇਮ ਹੈਂ ਬਲ ਭਾਰੀ' ॥੧੭॥ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਉਰ ਭਰਮ ਹਰਿ ਸ਼ਰਮਯੋ ਪਛੁਤਾਵਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਬੱਗਯ ਮਹਿਂ ਸੰਦੇਹਾ† ਉਠਾਵਾ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੰਦਨ ਕਰੀ 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰਦੇਵਾ।ਆਸ਼ੈ ਜਿਨਹੁਂ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਕੋ ਲਹੈ ਨ ਭੇਵਾ'॥ ੧੮ ॥ ਬੂਝਯੋ ਬਹੁਰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੋ 'ਤਨ ਕਿਤਿਕ ਅਕਾਰਾ। ਕਿਧੌਂ ਇਤਿਕ ਹੀ ਰਹਿਤਹੋ ਠਾਨਤਿ ਬਲ ਭਾਰਾ।ਸੈਸੈ ਕਰੇ ਬਿਨਾਸ਼ ਤੁਮ ਗੁਰ ਸਮਸਰ ਹ੍ਵੈ ਕੈ। ਭਯੋ ਨਿਹਾਲ ਬਿਸਾਲ ਮੈਂ ਮਿਲ ਬਾਕ ਸੁਨੈ ਕੈ'॥੧੯॥ ਕਹਯੋ ਸ਼ਹੀਦ 'ਸੁਨੀਜੀਏ ਜਿਮ ਚਹੈਂ ਬਨਾਵੈਂ।ਅਵਿਲੋਕਹਿਂ ਤਨ ਬਡੋ ਕੋ ਬਹੁ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪਾਵੈਂ। ਸਿੱਖ ਕਦੀਮੀ ਜਾਨਿਕੈ ਮਿਲਿ ਬਾਤ ਬਤਾਈ।ਜੇ ਅਬਿ ਦੇਖਯੋ ਚਹਤਿਹੈਂ ਸਭਿ ਦੇਹੁਂ ਦਿਖਾਈ'॥੨੦॥ਬੋਲਤਿ ਬਰਧਯੋ ਬਪੁ ਬਡੋ ਕੋਸਨ ਲਗਿ ਹੋਵਾ। ਬਾਹੁ ਉਭੈ ਬਹੁ ਦੂਰ ਲਗਿ ਸਿਰ ਨਭ ਲਗਿ ਜੋਵਾ। ਰੂਪ ਭਿਆਨਕ ਹੇਰਿ ਕਰਿ ਉਰ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪੰਨਾ।ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਹਿ ਧਰਮ ਸਿੰਘ 'ਤੁਮ ਹੋ ਧੰਨ ਧੰਨਾ

---

[1]ਲੱਖ। [2]ਭਾਵ ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਸੀ। [3]ਨਾਸ਼।

*ਅੰਕ ੧੨ ਤੇ ੧੩ ਵਿਚ ਜੋ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਹਨ ਏ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਖਿਆਲ ਵਾਲੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖੇਪਕਾਰ ਤੋਂ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਖਿਆਲ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਹਨ। ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਅੱਗੇ ਹਨ ਜੋ ਕਵੀ ਜੀ ਅੰਕ ੧੪ ਤੋਂ ਬੜੀ ਖੂਬੀ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

†ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਦਾ ਪਾਠ 'ਸੰਦੇਸ' ਹੈ। ਏਥੇ ਇਹ ਛਾਪੇ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਲਿਖਤੀ ਪਾਠ 'ਸੰਦੇਹ' ਹੈ ਜੋ ਠੀਕ ਹੈ।

॥ ੨੧ ॥ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਮੁਝ ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਰਯੋ ਮੈਂ ਨੀਕੇ ਜਾਨਾ। ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿੰਤ ਮਹਿਦ ਮਹਾਨਾ'। ਪੁਨ ਸ਼ਹੀਦ ਤਨ ਸ਼ੁਭ ਕਰਯੋ ਸਭਿ ਸ਼ਕਤਿ ਦਿਖਾਈ। ਸ਼ੁੱਧਿ ਰਿਦੇ ਤਬਿ ਹੋਇ ਕੈ ਗਮਨੇ ਅਗੁਵਾਈ* ॥੨੨॥ ਮਿਲ੍ਯੋ ਆਇ ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਧਰਿ ਬਿਬਿਧਿ ਅਹਾਰਾ। ਸਤਿਗੁਰ ਲਖਿ ਸਿਖ ਆਪਨੇ ਪਿਖਿ ਹੁਕਮ ਉਚਾਰਾ।'ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਾਇ ਸਭਿ ਇਨਸਿੱਖਨ ਮਾਂਹੀ'।ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਬੰਦਨਕਰਯੋ ਲੇ ਕਰਿ ਤਿਸਖਾਹੀਂ॥੨੩॥

ਇਸ ਬਿਧਿ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਅਧਿਕ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਤਹਿਂ ਆਵੈ। ਪੂਰਬ ਮਿਲੈ ਸ਼ਮੀਰ ਕੋ[1] ਨਿਜ ਬਿਨੈ ਸੁਨਾਵੈ:–'ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰ ਕਰਿਵਾਯਹਿ ਹੁਇ ਸੰਗ ਹਮਾਰੇ। ਅੰਤਰ ਲੈ ਗਮਨਹੁ ਸਦਨ ਜਹਿਂ ਪ੍ਰਭੂ ਉਤਾਰੇ' ॥ ੨੪ ॥ ਤਬਿ ਸ਼ਮੀਰ ਪ੍ਰਭੁ ਬੂਝਿਕੈ ਲੈ ਆਗਯਾ ਜਾਵੈ।ਅਪਨੇ ਸੰਗ ਲਿਜਾਇ ਕਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿਵਾਵੈ।ਇਮ ਆਵਤਿ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿਨਿ ਤੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਬ੍ਰਿੰਦਾ। ਸਨੇਸਨੇ ਦਰਸਹਿਂ ਗੁਰੂ ਪਦ ਪਦਮ ਮਨਿੰਦਾ॥੨੫॥ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਕੀ ਕੁਲੀ[2] ਇਕ ਗੁੱਦੜ[3] ਹੋਯਹੁ।ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਤਾਪੀਜਗ ਭਯੋ ਬਹੁਤਨਤਿਨ† ਜੋਯਹੁ[4]। ਦਯਾਲਦਾਸ ਤਿਸ ਕੋ ਪਿਤਾ ਬਡ ਅਜ਼ਮਤਿ ਵੰਤਾ। ਗੁਰ ਆਏ ਸੁਨਿਕੈ ਗਯੋ ਚਿਤ ਦਰਸ ਚਹੰਤਾ॥੨੬॥ਮਿਲਿ ਸ਼ਮੀਰਕੋ ਸਾਥਤਿਨ ਗੁਰਨਿਕਟ ਪਠਾਯੋ। ਲੇ ਆਗਯਾ ਪ੍ਰਭੁ ਬਦਨ ਤੇ ਅੰਤਰ ਸੋ ਲਯਾਯੋ। ਇਕ ਤਿਖਾਨ ਸੰਗ ਆਨਿ ਤਿਹ ਦਰਸ਼ਨ ਤਬਿ ਕੀਨਾ।ਕਰ ਜੋਰੇ ਸਿਰ ਧਰਿ ਧਰਯੋ ਕਰਿ ਨਮੋ ਪ੍ਰਬੀਨਾ ॥੨੭॥ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੂਖਮ ਬਸਤ੍ਰ ਕੀ ਗੁਰ ਆਗੈ ਰਾਖੀ।ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਭਿ ਹੂੰ ਕਹਯੋ ਬਿਨਤੀ ਬਹੁ ਭਾਖੀ।ਬੈਠੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮੀਪ ਤਬਿ ਚਿਰ-ਕਾਲ ਬਿਤਾਏ। ਕਹਤਿ ਸੁਨਤਿ ਸ਼ੁਭ ਬਾਰਤਾ ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਗਸਾਏ॥੨੮ ॥ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸਮੀਰ ਪਰ ਬਡ ਸੇਵ ਕਰੰਤਾ। ਜਲ ਭੋਜਨ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਕਰਿ ਤਯਾਰ ਤੁਰੰਤਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੇਤ ਅਚਾਵਹੀ ਕਰ ਜੋਰਿ ਖਰੋਵੈ। ਕਰੈ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਹੀ ਕਾਜ ਸੋ ਜਿਮ ਆਗਯਾ ਹੋਵੈ ॥ ੨੯ ॥ ਹ੍ਵੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਯੋ

[1](ਸੰਗਤ) ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਸਮੀਰ ਨੂੰ। [2]ਕੁਲ ਵਿੱਚ। [3]ਗੁਦੜ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਦੇ ਪੜੋਤੇ ਜੋ ਪੂਰਨ ਸਤ ਹੋਏ ਹਨ। [4]ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਤਿਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

*ਸਰੀਰ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਰੂਹ ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ। ਇਹ ਬੰਦਾ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਕਿਸੇ ਹਾਲ ਅਦੇਹ ਹੋਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਬੀ ਸਪਿਰਚੁਲਿਜ਼ਮ ਨੇ ਅਜ ਕਲ ਤਜਰਬੇ ਕਰ ਕਰਕੇ ਕਈ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੇ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦਾ ਸਰੀਰ ਛੱਡਕੇ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ।

†ਪਾ:–ਬਲ।

'ਸੁਨਿ ਸਿੱਖ ਸ਼ਮੀਰਾ ! ਦੂਰ ਦੂਰ ਲੌ ਹਯ ਘਨੇ ਥਿਰ ਕਰਹੁ ਸਧੀਰਾ[੧]। ਦਯਾਲਦਾਸ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਈ ਹਮ ਅੱਗ੍ਰ ਚਢਾਈ।ਸੋ ਪਹਿਰਹੁ ਤਨ ਆਪਨੇ ਸਤਿਨਾਮ ਅਲਾਈ ॥ ੩੦ ॥ ਜਹਿਂ ਲਗਿ ਘੋਰਾ ਫੇਰ ਲਿਹੁ ਤਹਿਂ ਲਗਿ ਤੁਮ ਰਾਜੂ । ਹੋਇ ਭਵਿੱਖਤ ਬੰਸ ਮੈਂ ਬਡ ਰਾਜ ਸਮਾਜੂ' । ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬਾਕ ਕੋ ਘਰ ਨਰ ਮਿਲਿ ਸਾਰੇ।ਮਸਲਤ ਕੀਨੀ ਬੈਠਿ ਕੇ 'ਹੁਇ ਰਾਜ ਉਦਾਰੇ' ॥ ੩੧ ॥ ਮਾਤੁਲ ਹੁਤੋ ਸ਼ਮੀਰ ਕੋ ਬੇਮੁਖ ਪੰਜ ਪੀਰੀ[੨] । ਮਾਨਹਿ ਤਿਸ ਕੇ ਕਹੇ ਕੋ ਭ੍ਰਾਤਾ ਤ੍ਰੈ ਧੀਰੀ[੩] । ਸੋ ਬੋਲਯੋ 'ਤੁਮ ਕਯਾ ਭਯੋ ਜਾਨਤਿ ਨਹਿਂ ਭੇਵਾ। ਘਰ ਸਮਾਜ ਸੁਤ ਆਦਿ ਸਭਿ ਬਿਨਸੇ ਗੁਰਦੇਵਾ[੪]॥੩੨॥ਮੁਖ ਆਯਹੁ ਬੋਲਤਿ ਰਹੈ ਤੁਮ ਸਾਚ ਪਛਾਨੋ। ਰਾਜ ਕੌਨਸੋ ਦੇਤਿ ਹੈ ਕਯਾ ਢਿਗ ਤਿਨ ਜਾਨੋ'।ਸੁਨਿਬੋਲਯੋ ਲਖਮੀਰ ਤਬਿ'ਜੇ ਕਹਯੋ ਨ ਮਾਨੈਂ।ਰਿਦੈ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿ ਗੁਰ ਬਹੁਰ ਕੁਛ ਸ੍ਰਾਪ ਬਖਾਨੈਂ"॥੩੩॥ਤਖਤ ਮੱਲ ਤੀਸਰ ਕਹੈ 'ਕਰਿ ਸੇਵ ਉਤਾਰੇ। ਲਾਭ ਲੇਨ ਕਿਤਹੂੰ ਰਹੇ ਹੁਇ ਹਾਨ ਹਮਾਰੇ'। ਸੁਨਿ ਸਲਾਹ ਸਭਿਹੂੰਨ ਕੀ ਤਬਿ ਭਨੈ ਸ਼ਮੀਰਾ। 'ਇਕ ਤੌ ਬਾਕ ਨ ਮੋਰੀਅਹਿ, ਕਹਿਂ ਕੂਰ ਨ ਤੀਰਾ[੫]" ॥ ੩੪॥ ਸੁਨਿ ਤਿਨ ਕੋ ਮਾਤੁਲ ਕਹੈ 'ਨਿਜ ਪੁਰਿ ਚਹੁੰ ਓਰੇ । ਮਾਨਿ ਬਾਕ ਕੋ ਫੇਰੀਅਹਿ ਚਢਿਕੈ ਇਕ ਘੋਰੇ'।ਅਸ ਮਸਲਤ ਕਰਿ ਆਇ ਪੁਨ ਲੇ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੋਈ। ਗੁਰ ਆਗਯਾ ਲੇ ਚਢਿ ਗਯੋ ਪੁਰਿ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਜੋਈ॥੩੫॥ਫੇਰਿ ਤੁਰੰਗਮ ਆਇਗੋ, ਗੁਰ ਬੂਝਨ ਠਾਨਾ। 'ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ!ਫੇਰਨ ਕੋ ਕਿਯੋ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਨ ਕਿਕਾਨਾ'।ਮੰਦਮਤੀ ਮਾਤੁਲ ਇਨਹੁ ਲਖਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ। ਲੈਨਿ ਦਿਯੋ ਨਹਿਂ ਰਾਜ ਕੁਛ ਕੀਨੀ ਬਡ ਖਾਮੀ ॥੩੬॥ ਕਹਯੋ ਪ੍ਰਭੂ 'ਆਛੋ ਕਰਯੋ ਅਬਿ ਬੈਠਿ ਸ਼ਮੀਰਾ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬੈਠੇ ਨਿਕਟ ਹੁਇ ਸੰਗੀ ਲਖਮੀਰਾ। ਸੇਵਕ ਅਪਨਾ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਕਰੁਨਾ ਬਹੁ ਠਾਨੈਂ। ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਿਤਾਮੇ ਸੇਵ ਕਰਿ ਹਿਤਕਾਰੀ ਮਾਨੈਂ ॥ ੩੭ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸਟਮ ਰੁਤੇ 'ਸ਼ਮੀਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੫੫ ॥

੫੬. [ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਬਾਯਾ। ਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜਨਮ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭੁਗਾਏ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੀਤੇ ਦਿਵਸ ਦਸ ਏਕਾਦਸ਼ ਜਾਨ। ਨਾਨਾ ਭੋਜਨ ਕੋ ਕਰਹਿ ਅਚਵਾਵਹਿ ਹਿਤ ਠਾਨਿ॥੧॥ ਨਿਸ਼ਾਨੀਛੰਦ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਕਰਯੋ

[੧]ਹੇ ਸਧੀਰ!ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਬਹੁਤੇ ਘੋੜੇ ਤੂੰ ਟਿਕਾਵੇਂਗਾ ਭਾਵ ਰਾਜ ਭੋਗੇਂਗਾ। [੨]ਪੰਜ ਪੀਰੀਆ (ਤੇ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ) ਬੇਮੁਖ। [੩]ਤਿੰਨੇ ਧੀਰਜੀ ਭਰਾ ਉਸਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। [੪]ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਿਨਸ ਗਏ ਹਨ। [੫](ਦੂਜੇ) ਝੂਠ ਬੀ (ਗੁਰਾਂ ਕੋਲ) ਨਾ ਬੋਲੀਏ।

ਅਹਾਰ ਸ਼ੁਭ ਧਰਿ ਥਾਰ ਮਝਾਰੇ । ਕਰਯੋ ਪਰੋਸਨਿ ਤਬਿ ਭਲੇ ਧਰਿ ਗੁਰੂ ਅਗਾਰੇ। ਥਿਰਯੋ ਸ਼ਮੀਰਾ ਨਿਕਟ ਤਬਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਚਨ ਕਰੰਤੇ । ਨੀਰ ਕਟੋਰਾ ਦੇਤਿ ਭਰ ਲੇ ਪਾਨ[1] ਪਿਵੰਤੇ ॥ ੨ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇ ਸਤਿਗੁਰ ਰਹੇ ਨਿਜ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ। 'ਦੀਜੈ ਸੀਤਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਿਜ ਹਮ ਕਰਿ ਹੈਂ ਖਾਨੀ'।ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬੱਲੇ 'ਥਾਲ ਲਿਹੁ ਬੈਠਹੁ ਇਸ ਥਾਨਾ । ਕਰਹੁ ਖਾਨ ਹਿਤ ਠਾਨਿਕੈ ਸ਼ਰ-ਧਾਲੁ ਮਹਾਨਾ' ॥੩॥ ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਬੋਲਯੋ ਬਹੁਰ 'ਲੈ ਕੈ ਘਰ ਜਾਵੇਂ । ਸਭਿ ਕੁਟੰਬ ਸੰਗ ਬੈਠਿਕੈ ਧਰਿ ਭਾਵਨਿ ਖਾਵੇਂ' । ਇਮ ਕਹਿ ਥਾਰ ਉਠਾਇਕੈ ਘਰ ਪਹੁੰਚਯੋ ਜਾਈ। ਭ੍ਰਾਤਾ ਮਾਤੁਲ ਆਦਿ ਜੇ ਸਭਿ ਲੀਏ ਬੁਲਾਈ ॥੪॥ 'ਥਾਰ ਜੁ ਮਹਾਂਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕੋ ਮੈਂ ਜਾਚਿ ਸੁ ਲਯਾਯੋ । ਪਾਵਹੁ ਬਹੁ ਕਲਯਾਨ ਕੋ ਹੁਇ ਹੈ ਮਨਭਾਯੋ'।ਇਮ ਕਹਿ ਜਬੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿਤੇ ਉਤਰਾਇ ਰੁਮਾਲਾ।ਦੇਖਤਿ ਝਟਕਾ ਉਰ ਡਰੇ ਧਰਿ ਚਿੰਤ ਬਿਸਾਲਾ ॥੫॥ ਮਾਤੁਲ ਜੈਤੋ ਕਾ[2] ਤਬੈ ਕਹਿ ਸਭਿ ਸਮੁਝਾਇ।'ਹਮ ਗੁੱਗੇ ਸੁਲਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਹਿਂ ਮਨ ਭਾਇ।ਕ੍ਰੁੱਧਤਿ ਹ੍ਵੈ ਇਸ ਅਚੇ ਤੇ ਧਨ ਧਾਮਬਿਨਾਸੈ।ਹਮਰੇ ਪੀਰ ਕਦੀਮ ਕੇ ਪੂਰਤਿ ਸੱਭਿ ਆਸੈ'॥੬॥ਚਿੰਤਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ਮੀਰ ਕੇ ਤਿਸ ਛਿਨ ਹੁਇ ਆਈ ।–ਗੁਰ ਤੇ ਆਨਯੋ ਜਾਚ ਮੈਂ,ਇਸ ਤਰਕ ਉਠਾਈ। ਬਡੇ ਭਾਗ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਾਰਸ ਜਿਮ ਰੰਕਾ। ਨਹਿਂ ਮਾਤੁਲ ਸਮਝੇ ਰਿਦੈ ਠਾਨਤਿ ਕੁਛ ਸ਼ੰਕਾ[3]–॥੭॥ ਕਹਿ ਲਖਮੀਰ ਸ਼ਮੀਰ ਕੋਂ'ਜੇ ਕਰਹੁ ਨ ਖਾਨੇ।ਖਨਿ ਅਵਨੀ ਮਹਿਂ ਗਾਡ ਦਿਹੁ ਨਹਿਂ ਸਕੈਂ ਪਛਾਨੇ। ਉਤ ਗੁਰ ਰਹੈਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਿਯ, ਇਤ ਪੀਰ ਨ ਕੋਪੈ'। ਅਸ ਮਸਲਤ ਕਰਿ ਪਰਸਪਰ ਚਾਹਤਿ ਇਸ ਲੋਪੈ ॥ ੮ ॥ ਬਸ ਨਹਿਂ ਚਲਯੋ ਸ਼ਮੀਰ ਕੋ ਮਾਤੁਲ ਬਡ ਖੋਟਾ । ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਨ ਅਚਨ ਦਿਯ ਬਡ ਕੀਨਸਿ ਟੋਟਾ। ਗਾਡ ਦੀਨਿ ਖਨਿ ਅਵਨਿਕੋ,ਨਹਿਂ ਕਿਨਹੂੰ ਖਾਯੋ। ਪਰਾਰਬਧ ਬਿਨ ਕਿਤ ਕਹੂੰ[4] ਕਿਸ ਤੇ ਕਿਨ ਪਾਯੋ॥੯॥ਸੁਪਤ ਹੋਇ ਕਰਿ ਜਾਮਨੀ ਉਠਿ ਆਇ ਪ੍ਰਭਾਤੀ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਧਰਕਤਿ ਜਿਸ ਛਾਤੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬੂਝਨ ਕਰਯੋ 'ਲੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ। ਅਚਵਨ ਕਰਯੋ ਕਿ ਨਾਂਹਿ ਤੈਂ ਦਾਨੀ ਅਹਿ-ਲਾਦਾ[5]' ॥੧੦॥ਤਬਿ ਸ਼ਮੀਰ ਬਿਨ ਧੀਰ ਹ੍ਵੈ ਗੁਰ ਤੀਰ ਉਚਾਰੇ । 'ਜੈਤੋ ਕਾ ਮਾਤੁਲ ਅਹੈ ਤਿਨ ਸਭਿ ਹਟਕਾਰੇ।–ਨਹਿਂ ਅਚਵਹੁ ਝਟਕਾ ਸਕਲ, ਰਿਸ ਪੀਰ ਉਪਾਵੈ।ਸਦਨ ਬਿਖੈ ਧਨ ਧਾਨ ਗਨ ਜਾਤਿ ਮਾਲ ਖਪਾਵੈ–॥੧੧॥ ਲੇ

[1]ਹੱਥ ਵਿੱਚ। [2]ਜੈਤੋ ਵਾਲਾ ਮਾਮਾ। [3]ਗਿਲਾਨੀ। [4]ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ। [5]ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਕਰਿ ਥਾਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੋ ਬਿਚ ਧਰਾ ਦਬਾਯੋ। ਬਿਨਾ ਭਨੇ ਜਾਨਹੁਂ ਪ੍ਰਭੂ,ਮੈਂ ਸਾਚ ਅਲਾਯੋ'। ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਤਬੈ 'ਧਰਨੀ ਬਰੁਸਾਈ। ਤੁਮ ਕੋ ਨਹਿਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਈ ਤਿਨ ਮੂਢ ਗਵਾਈ॥੧੨॥ ਅਦਬ ਨ ਕੀਨੋ ਅੰਨ ਕੋ ਤੁਮ ਬੁਰਾ ਕਮਾਯੋ।ਤਬੈ ਪਰੈ ਦੁਰਭਿੱਛ ਬਹੁ ਜੋ ਅਦਬ ਗਵਾਯੋ। ਭੱਦ੍ਰਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰਥਮ ਭਾ ਤਿਨ ਕਿਯ ਅਪਮਾਨਾ। ਉਜਰ ਗਯੋ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਸਭਿ ਜੰਗਲ ਅਬਿ ਜਾਨਾ[1] ॥ ੧੩ ॥ ਚਲਤ ਹੁਤੀ ਦ੍ਵੈ ਨਦੀ ਤਬਿ ਭਟਲੀ ਸ਼ੁਭ ਚਿੱਤ੍ਰਾ*। ਹਟੀ ਅਵੱਗਜਾ ਦੇਖਿਕੈ ਥਲ ਭਾ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਾ[2]। ਹਮਰੇ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਨੇ ਰੋਕਨੋ ਇਹ ਥਾਨਾ। ਤੁਮ ਰੱਯਤਿ ਹੁਇ ਬਸਹੁਗੇ ਹਮਨੇ ਸਭਿ ਜਾਨਾ॥੧੪॥ ਅਵਨੀ ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਬਹੁ ਅੰਨ ਉਪਾਵੈ। ਅਬ ਤੇ ਦੁਗ-ਨੇ ਚੌਗੁਨੇ ਅਠਗੁਨੇ ਜਮਾਵੈ†। ਹੋਇ ਹਮਾਰਾ ਮਾਲਵਾ ਜਿਤ ਕਿਤ ਬਿਦ-ਤਾਵੈ।ਉਪਜੈਂ ਸਿੰਘ ਸਹੇਸ੍ਰ ਹੀ ਮਲਵਈ ਕਹਾਵੈਂ ॥ ੧੫॥ ਸੁਨੀਅਹਿ ਸਿੱਖ ਸ਼ਮੀਰ ਭੋ! ਚਾਹਤਿ ਹਮ ਦੀਨੋ। ਪ੍ਰਥਮ ਰਾਜ ਤੇ ਛੂਛ ਰਹਿ ਅਬਿ ਛੇਮ[3]ਨ ਲੀਨੋ। ਜੋ ਲੈਬੇ ਨਹਿਂ ਦੇਤਿ ਹੈ ਸੋ ਰੋਗ ਭੁਗੈ ਹੈ[4]। ਆਪ ਕੁਸ਼ਟ ਕੋ ਕਸ਼ਟ

---

[1]ਭਾਵ ਤਦ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਉਜਾੜ ਹੀ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਮਾਲਵਾ)। [2]ਅਵੱਗਜਾ ਵੇਖਕੇ ਹਟ ਗਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਥਾਂ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। [3]ਖੁਸ਼ੀ, ਕਲਜਾਨ। [4]ਜੋ (ਜੋਤੋ ਵਾਲਾ ਮਾਮਾ ਤੁਹਾਨੂੰ) ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਉਹ ਰੋਗ ਭੋਗੇਗਾ।

*ਭਟਲੀ ਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰਾ ਦੋ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ਜੋ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਵਹਿੰਦੀਆਂ। ਭਟਲੀ ਬਠਿੰਡੇ ਕੋਲ ਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰਾ ਫਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ। ਦੋ ਹੋਰ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਬੀ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਗਣ ਦੀ ਟੋਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਿਕੰਦਰ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਸਫਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਲੁਜ ਤਦੋਂ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਪਾਸ ਬਜਾਸਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਪਰ ਢੋਖੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਵਗਦਾ ਸਿੱਧਾ ਜਾਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਢਾਹੇ ਅਜੇ ਭੀ ਲੱਭਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਬਾਬਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਰ ਤਕ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਵਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਘੱਘਰ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਰੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

†ਇਹ ਵਾਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ੧੭੬੧-੬੨ ਦੇ ਲਗ ਪਗ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਵੀ ਜੀ ਇਹ ਗਲ ੧੯੦੦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਮਾਲਵਾ ਅੱਜ ਵਾਂਙੂ ਸਰ ਸਬਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਆਬਾਦੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਰੋਪੜ ਦੀ ਨਹਿਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਆਈ ਹੈ। ਇਹ ਨਹਿਰ ਸੰਮਤ ੧੯੩੯ (ਸੰਨ ੧੮੮੨ ਈਃ) ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ੩੯ ਬਰਸ ਮਗਰੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭਵਿੱਖਤ ਵਾਕ ਹਨ ਜੋ ਕਵਿ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਅਜੇ ੩੯ ਵਰ੍ਹੇ ਇਸਦੇ ਸੱਚ ਹੋਣ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸਨ।

ਲਹਿ ਪੁਨ ਬੰਸ ਲਗੀ ਹੈ[1]" ॥੧੬॥ ਕਹਿ ਕਵਿ ਹਮ ਨੇ ਸੋ ਸੁਨ੍ਯੋ ਅਬਿ ਲੌ ਬਡ ਰੋਗੁ। ਚਲ੍ਯੋ ਆਇ ਤਿਸ ਬੰਸ ਮਹਿਂ ਭੋਗਹਿਂ ਦੁਖ ਭੋਗੁ। ਸਤਿਗੁਰ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹ੍ਵੈ ਪਿਖਿ ਸੇਵ ਬਿਸਾਲ॥–ਇਹ ਨ ਲੇਤਿ ਹਮ ਦੇਤਿ ਹੈਂ– ਇਮ ਚਿਤੈਂ[2] ਕ੍ਰਿਪਾਲ॥੧੭॥ ਇਕ ਦਿਨ ਬਹੁਰ ਸ਼ਮੀਰ ਕੋ ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ ਬੋਲੇ। 'ਹੁਇ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਜੋ ਕਾਮਨਾ ਹਮ ਤੇ ਅਬਿ ਸੋ ਲੇ। ਬਿਨ ਸ਼ੰਕਾ ਜਾਚਨ ਕਰੋ, ਕਹੁ ਉਰ ਅਭਿਲਾਖਾ'। ਸੁਨਿ ਸ਼ਮੀਰ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕੈ ਨੰਮ੍ਰੀ ਹੁਇ ਭਾਖਾ ॥੧੮॥'ਮਿਟਹਿ ਚੁਰਾਸੀ ਕੋ ਭ੍ਰਮਣ ਭਵਜਲ ਦੁਖਦਾਈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਇਸ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ'।ਸੁਨਿ ਤੂਸ਼ਨ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਭਏ ਬਿਰਮੇ[3]ਅਨ ਖਿਆਲ॥ਇਕ ਦੁਇ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਇਕੈ ਪੁਨ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥੧੯॥ਸੇਵ ਕਰੈ ਸਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਪੁਨ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ।'ਹਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈਂ ਤੋਹਿ ਪਰ, ਜਾਚਹੁ ਮਨ ਭਾਯੋ'। ਪੁਨ ਸ਼ਮੀਰ ਗੁਰ ਤੀਰ ਕਹਿ 'ਭਵਜਲ ਮਹਿਂ ਫੇਰਾ। ਇਸ ਦਾਰੁਣ ਦੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਗਹੀਯਹਿ ਕਰ ਮੇਰਾ' ॥੨੦॥ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਭਨ੍ਯੋਂ 'ਤੁਵ ਜਨਮ ਘਨੇਰੇ। ਧਰਨੇ ਹੈਂ ਭਵਜਲ ਬਿਖੇ ਕਿਮ ਜਾਹਿਂ ਨਿਬੇਰੇ। ਕਹਿਂ ਲਗਿ ਕਰਹਿਂ ਬਚਾਇਬੋ, ਜਾਚਹੁ ਵਥੁ ਆਨ॥ਇਸ ਬਿਨ ਅਪਰ ਅਦੇਯ ਨਹਿਂ,ਲਿਹੁ ਮਹਿਦ ਮਹਾਨ॥੨੧॥ ਹਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਪਿਖਿ ਸੇਵ ਤੁਵ ਅਰੁ ਪ੍ਰੇਮਘਨੇਰ॥ਉਰ ਅਕਪਟ ਸਚ ਕਹਤਿਹੈਂ[4], ਪਰਖ੍ਯੋ ਬਹੁ ਬੇਰਾ। ਕਰਹੁ ਸਫਲ ਨਿਜ ਘਾਲ ਕੋ ਹਮ ਦੇਂ ਤਤਕਾਲਾ'। ਸੁਨਿ ਕੈ ਕਹੈ ਸ਼ਮੀਰ ਪੁਨ 'ਗਤਿ ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥੨੨॥ਨਿਕਟ ਸਥਲ ਨਿਜ ਦੀਜੀਏ ਜਾਚਾ ਇਹ ਮੇਰੀ। ਅਪਰ ਨਹੀਂ ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਕਾਟਹੁ ਮਮ ਬੇਰੀ'। ਸੁਨਿ ਹਠ ਕੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਬਿ ਟਾਰਨ ਕੀਨਾ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਇ ਪੁਨ ਮਨ ਹੋਤਿ ਪ੍ਰਸੀਨਾ[5] ॥ ੨੩ ॥ ਦਾਸ ਕਾਮਨਾ ਦਿਯੇ ਬਿਨ ਮਨ ਚੈਨ ਨ ਪਾਵੈ।ਪਦਵੀ ਦੀਨ ਸਮੀਪ ਕੀ ਪੁਨ ਉਰ ਲਲਚਾਵੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਬਹੁਰ ਹਕਾਰਿਕੈ ਸ੍ਰੀ ਬਦਨ ਉਚਾਰਾ। 'ਮਾਂਗਉ ਮਨ ਕੀ ਕਾਮਨਾ ਜੈਸੇ ਹਠ ਧਾਰਾ'॥੨੪॥'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ!ਭਵਜਲ ਤੇ ਰਖਹੁ ਕਟਿ ਦੇਹੁ ਚੁਰਾਸੀ।ਬਹੁਰ ਨ ਪਾਵੇਂ ਜਨਮ ਕੋ ਜਮ ਪਰੈ ਨ ਫਾਸੀ'।ਹਸਿ ਬੋਲੇ'ਦੈ ਹੈਂ ਇਹੀ ਪੁਨ ਆਵਹੁ ਪ੍ਰਾਤੀ'। ਸੁਨਿ ਬੰਦਨ ਕੋ ਕਰਿ ਗਯੋ ਆਨੰਦ ਕਰਿ

---

[1]ਆਪ ਕੋਹੜੀ ਤੇ ਬੰਸ ਬੀ ਕੋਹੜੀ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਲਵੇਗਾ। [2]ਸੋਚਦੇ ਹਨ। [3]ਪਰਚੇ। [4]ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਕਪਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ। [5]ਪ੍ਰਸੰਨ।

ਛਾਤੀ ॥੨੫॥ਸਕਲ ਰੀਤਿ ਕੀ ਸੇਵ ਕਰਿ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਪਰਿ ਸੋਵਾ। ਅਦ-
ਭੁਤ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋ ਸੁਪਨਾ ਤਬਿ ਜੋਵਾ॥ਕਾਕ,ਕੰਕ[1],ਕੇਕੀ[2],ਕਕਨ[3]
ਕਲਬਿੰਕ[4] ਮਰਾਲਾ[5]। ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਪਸ਼ੁ ਪੰਛੀ ਮਨੁਖ ਜਨਮ੍ਯੋ ਤਨ
ਕਾਲਾ[6] ॥ ੨੬ ॥ ਕੀਟੀ, ਕੀਟਨ, ਭ੍ਰਿੰਗ ਭ੍ਰਿਤ[7] ਇੱਤਯਾਦਿ ਘਨੇਰੇ। ਭੋਗੀ
ਜੂਨਾਂ ਜਨਮ ਧਰਿ ਮਰਿ ਮਰਿ ਬਹੁ ਬੇਰੇ। ਜਨਮ ਪਾਛਲੋ ਪੁਨ ਭਯੋ
ਚੰਡਾਲ ਕਰਾਲਾ। ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼[8] ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਭਾ ਚੰਡਾਲੀ ਨਾਲਾ ॥੨੭॥ ਭਏ
ਸੁਤਾਸੁਤ ਪੁੰਜ ਹੀ ਬਹੁ ਵਧ੍ਯੋ ਕੁਟੰਬਾ। ਦੇਸ਼ ਪਰ੍ਯੋ ਦੁਰਭਿੱਖ ਬਹੁ ਨਹਿਂ
ਅੰਨ ਕਦੰਬਾ। ਛੁਧਤਿ ਰਹਤਿ ਦੁਖ ਸਹਤ ਹ੍ਵੈ ਬਨ ਬਿਖੇ ਪਧਾਰਾ। ਪੀਲੂ
ਖੈਬੇ ਹੇਤ ਕੋ ਪਾਕੀ ਲਗਿ ਡਾਰਾ[9]॥੨੮॥ਕਿਤਿਕ ਸੁਤਾਸੁਤ ਸੰਗ ਲੈ ਗਮ-
ਨ੍ਯੋਂ ਬਨ ਮਾਂਹੀ। ਤੋਰਨ ਹਿਤ ਤਰੁ ਪਰ ਚਢ੍ਯੋ ਤਰ[10]ਬਾਲਕ ਤਾਂਹੀ[11]।
ਤੋਰਿ ਤੋਰਿ ਤਰੁ ਤੇ ਤਰੈ ਗੇਰਤਿ ਸਿਸ ਖਾਵੈਂ। ਪੁਨ ਸਾਖਾ ਪਤਰੀਨ ਪਰ
ਨਿਜ ਪਾਉਂ ਟਿਕਾਵੈ ॥ ੨੯ ॥ ਤੋਰਨ ਕੋ ਲਾਲਚ ਲਗ੍ਯੋ ਝੁਕਿ ਹੋਇ
ਅਗਾਰੀ॥ਟੂਟ ਗਈ ਸਾਖਾ ਤਬੈ ਗਿਰਿ ਧਰਾ ਮਝਾਰੀ॥ਚੋਟ ਲਗੀ ਤੇ ਜਾਗ
ਕਰਿ ਜੁਗ ਨੈਨ ਉਘਾਰੇ। ਬਿਸਮ੍ਯੋ ਕਰਤਿ ਬਿਚਾਰ ਬਹੁ ਪਿਖਿ ਕੌਤਕ
ਭਾਰੇ ॥ ੩੦ ॥ ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਮਹਿਂ ਮਲ ਤਜਨਿ[12] ਬੈਠ੍ਯੋ ਕਿਤ ਜਾਈ।
ਸੋਚਤ ਸੁਪਨੇ ਕੋ ਰਿਦੇ ਜੇਤੇ ਤਨ ਪਾਈ॥ ਪੀਲੂ ਖਾਏ ਪੇਟ ਭਰਿ ਬਿਸ਼ਟਾ
ਤਸ ਆਈ॥ਦੇਖਤਿ ਚਿੰਤਾ ਅਧਿਕ ਭੀ ਮਤਿ ਬਹੁ ਬਿਸਮਾਈ॥੩੧॥ ਭਈ
ਸੋਚ ਉਠਿਕੈ ਬਹੁਰ ਹਿਤ ਮੱਜਨ ਬੈਸੇ। ਕਰਨ ਲਗ੍ਯੋ ਰਦਧਾਵਨਾ[13]
ਚਿਤਵਤਿ ਹੈ ਤੈਸੇ। ਤਬਿ ਦੰਤਨ ਮਹਿਂ ਅਟਕ ਜੋ ਪੀਲੂੰ ਕੇ ਬੀਜੇ॥ਨਿਕਸੇ
ਦਾਂਤਨ ਕਰੇ ਤੇ ਚਿਤ ਕੌਤਕ ਥੀਜੇ[14]॥੩੨॥–ਕਹਾਂ ਭਈ ਇਹ ਬਾਰਤਾ*
ਮੁਝ ਸੁਪਨਾ ਹੋਵਾ। ਧਰ ਸਾਚ ਹੀ ਜਨਮ ਕੈ ਬਡ ਸੰਕਟ ਜੋਵਾ ? ਜਾਨੀ
ਜਾਇ ਨ ਕਹਾਂ ਗਤਿ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਮਮ ਹੋਈ–। ਪਹਿਰੰ ਬਸਤ੍ਰ ਗੁਰ ਢਿਗ
ਚਲ੍ਯੋ ਚਿਤਵੈ ਮਨ ਸੋਇ ॥੩੩॥ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰਿ ਥਿਰ੍ਯੋ

[1]ਚਿੱਟੀ ਚੀਲ, ਗਿਰਝ। [2]ਮੋਰ। [3]ਚਕਵਾ [ਸੰਸ:, ਕਕੁੰਜਲ]। ਪਪੀਹਾ ਤੇ ਜਲਬਟੇਰਾ ਬੀ
ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ। [4]ਚਿੜਾ [ਸੰਸ:, ਕਲਵਿੰਕ]। [5]ਹੰਸ। [6]ਤਨ ਦੇ ਕਾਲ ਹੋਣ ਤੇ। [7]ਭ੍ਰਿੰਗੀ
ਅਤੇ ਕੋੜ੍ਹ ਕਿਰਲੀ [ਸੰਸ:, ਭਿਤ੍ਰਿਕਾ=ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨਿੱਕੀ ਕੋੜ੍ਹ ਕਿਰਲੀ]।
[8]ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ। [9]ਪੱਕੀਆਂ ਪੀਲੂ ਡਾਲ ਨਾਲ ਲਗੀਆਂ। [10]ਹੇਠਾਂ। [11]ਉਸ ਬ੍ਰਿੱਛ ਦੇ। [12]ਭਾਵ
ਪਖਾਨੇ ਬੈਠਾ। [13]ਦਾਤਣ। [14]ਚਿਤ ਅਚੰਭਤ ਯਾ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਅ) ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ (ਕਿ
ਇਹ ਕੀਹ) ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੋਇਆ ਹੈ *ਇਸ ਅੰਸੂ ਵਿਚ ਸੈ ਸਾਖੀ ਦੀ ੫੬ਵੀਂ ਸਾਖੀ
ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸਵਿਸਥਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਗਾਰੀ। ਤਬਿ ਬੂਝਨਿ ਕੀਨੋ ਪ੍ਰਭੂ 'ਚਿਤ ਚਿੰਤ ਮਝਾਰੀ?ਨਹਿੰ ਸੋਚਹੁ, ਆਨੰਦ ਕਰੋ, ਹੋਯੋ ਭਲ ਤੇਰਾ। ਏਕ ਨਿਸਾ ਮਹਿੰ ਨਿਬ[illegible] ਤੁਵ ਲੇਖ ਘਨੇਰਾ'॥੩੪॥ਸੁਨਤਿ ਨੰਮ੍ਰਿ ਹੁਇ ਮੁਹੁਰਮੁਹੁ[੧]ਪਗਨਮੋ ਕਰੰਤਾ।'ਪ੍ਰਭੁਜੀ! ਭੇਵ ਬਤਾਈਏ ਮੁਝ ਚਿੰਤ ਅਨੰਤਾ। ਸੁਪਨਾ ਹੋਯੋ ਸਾਚ ਕੈ ਦੋਨਹੁੰ ਬਿਧਿ ਜਾਨੀ।ਫਲ ਪੀਲੂੰ ਕੋ ਸਮੋਂ ਨਹਿੰ ਨਿਸਮਹਿੰ ਕਿਯ ਖਾਨੀ॥੩੫॥ਜਾਗੇ ਮਲ ਪੀਲੂਨ ਕੀ ਅਰੁ ਬੀਜ ਸੁ ਦੰਤੈਂ। ਨੀਕੇ ਮੈਂ ਦੇਖਨਿ ਕਰਯੋ ਬਿਸਮਯੋ ਚਿਤ ਚਿੰਤੈਂ'।ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖਯੋ ਤਬੈ 'ਤੁਵ ਜਨਮ ਘਨੇਰੇ।ਸੁਪਨੇ ਬਿਖੈ ਭੁਗਾਇ ਦਿਯ ਸੁਧਿ ਭਾ ਇਸ ਬੇਰੇ॥੩੬॥ ਹਮ ਤੇ ਜਾਚਤਿ ਨਿਤ ਹੁਤੋ ਨਹਿੰ ਪਰੌਂ ਚੁਰਾਸੀ। ਸੋ ਨਿਸ਼ਚੈ ਤੋ ਕੌ ਦਿਯੋ ਕਟਿਗੀ ਜਮ ਫਾਸੀ। ਦੁਰਲਭ ਪਦ ਜੋਗੀਨ ਕੋ ਸੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈਂ। ਭਵਜਲ ਦਿਯੋ ਤਰਾਇ ਕਰਿ,ਨਹਿੰ ਸੰਕਟ ਜੋਵੈਂ'॥ ੩੭ ॥ ਗੁਰ ਢਿਗ ਤਬੈ ਤਿਖਾਨ ਇਕ ਥਿਰ ਦਯਾਲ ਪੁਰੇ ਕੋ। ਸੋ ਬੋਲਯੋ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕੈ ਨਿਜ ਮਸਤਕ ਟੇਕੋ। ਬਖਸ਼ੋ ਇਸ ਕੇ ਸੰਗ ਮੁਝ ਭਵਜਲ ਤੇ ਰਾਖੋ।ਦਾਸ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਆਪਨੋ ਦਿਹੁ ਬਰ ਜਿਮ ਕਾਂਖੋ'॥੩੮॥ ਬਿਗਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਢਿਗ ਰਹਤਿ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਘਨੇਰਾ। ਤਿਸ ਪਰ ਭੀ ਕਰੁਨਾ ਕਰੀ ਭਾਖਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। 'ਤੂੰ ਭੀ ਸੰਗ ਸ਼ਮੀਰ ਕੇ ਤਯਾਗਹਿੰ ਨਿਜ ਪ੍ਰਾਨਾ। ਨਿਕਟ ਹਮਾਰੇ ਪਹੁੰਚਿਕੈ ਕਰਿ ਬੰਧਨ ਹਾਨਾ।*'॥ ੩੯ ॥ ਸੁਨਿ ਦੋਨਹੁੰ

੧ਘੜੀ ਮੁੜੀ, ਬਾਰ ਬਾਰ।

*ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਉਹੋ ਅਸੂਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿਰੂਪਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੈਸੀ ਕਿ ਜੱਗਜਾਸੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ, ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਸਤਿ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਉਪਰੋਂ ਪੈ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕਰਮ ਹਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਰਮ ਜਾਲ ਅਮਿਟ ਤੇ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ; ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, ਪਰ ਕਰਮ ਆਦਿ ਅੰਤ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਟੁਟ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ 'ਲੋਕਾ ਮਤ ਕੋ ਫਕੜਿ ਪਾਇ॥ ਲਖ ਮੜਿਆ ਕਰਿ ਏਕਠੇ ਏਕ ਰਤੀ ਲੇ ਭਾਹਿ'॥ ਆਦਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਮੁਹਰਾਂ ਤੋਂ ਕੋਲੇ ਹੋਣ ਦੀ ਤੇ ਸੂਲੀ ਤੋਂ ਸੂਲ ਹੋਣ ਦੀ, ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਮੰਡੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਕਾਜ਼ੀ ਸਲਾਰ ਦੀਨ ਨਾਲ ਕੌਤਕ ਤੇ ਇੱਥੇ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸਭ ਉਸਿ ਅਸੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਿਕ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ:—'ਕਰਮ ਬਧ ਤੁਮ ਜੀਉ ਕਹਤ ਹਉ ਕਰਮਹਿ ਕਿਨਿ ਜੀਉ ਦੀਨੁ ਰੇ'। ਕਰਮ ਜੀਵ ਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਕੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਆਦਿ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਸੋ ਹੱਦ ਮਿਤ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕਰਮ ਅਨੰਤ ਅਟੱਲ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਓਹ ਮਿਟਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਚੀਜ਼ ਮਿਟਦੀ ਹੈ ਓਹ ਆਪਣੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਦੇ ਹੌਲੀ, ਕਦੇ ਮਧਲੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਤੇ ਕਦੇ ਤੁਰਤ ਚਾਲ ਨਾਲ ਮਿਟ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਛੇਤੀ ਮੇਟਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ, ਜਗਜਾਸੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਵਤਾਰ-ਗੁਰੂ ਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਮੇਹਰ ਹੈ।

ਆਨੰਦ ਧਰਿ ਬੰਦਹਿਂ ਪਦ ਕੰਜੀ। 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਖ ਦਾਲਿਦ
ਭੰਜੀ। ਹਲਤ ਪਲਤ ਇਕ ਛਿਨ ਬਿਖੇ ਜਨ ਕੇਰਿ ਸੁਧਾਰੇ। ਸਗਲ
ਜਗਤ ਹੈ ਮੰਗਤਾ ਤੁਮ ਏਕ ਦਤਾਰੋ'॥ ੪੦ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ
ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਸ਼ਮੀਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੫੬ ॥

੫੭. [ਸਿਰੰਦ ਵਾਸੀ ਦਯਾਲ ਦਾਸ ਨੂੰ ਵਰ। ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਿਦਤਿ ਭਏ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਸਿ ਦੀਨੇ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ। ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ
ਬਖਾਨਤੇ ਲੈ ਲੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਮ ॥ ੧ ॥ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦੁ॥ ਜਿਮ ਤੁਰਕਨ ਕੋ
ਸ਼ਾਪ ਭਾ ਹਿਤ ਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪਾ। ਉਜਰੈ ਸ਼ਹਿਰ ਸਿਰੰਦ ਬਡ ਭੇ ਜਿਸ ਮਹਿਂ
ਪਾਪਾ। ਸੀਤਲ ਪੁਰੀ[1] ਮਹੰਤ ਇਕ ਬਹੁ ਅਜ਼ਮਤ ਵੇਤਾ। ਧੀਰਜ ਧਾਰੀ
ਸੰਤ ਸ਼ੁਭ ਸਤਿਨਾਮ ਜਪੰਤਾ ॥੨॥ ਚੇਲਾ ਤਿਸੀ ਮਹੰਤ ਕੋ ਇਕ ਦਯਾਲ-
ਪੁਰੀ ਹੈ। ਅਜ਼ਮਤ ਜੁਤਿ ਬਾਸਾ ਕਿਯੋ ਸੀਰੰਦ ਪੁਰੀ ਹੈ। ਸੁਨੀ ਗੁਰੂ ਕੀ
ਬਾਰਤਾ ਪੁਰਿ ਸ੍ਰਾਪ ਉਚਾਰਾ।-ਬੁਰਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਿ ਕੋ ਭਯੋ ਜਹਿਂ ਬਾਸ
ਹਮਾਰਾ ॥੩ ॥ ਗੁਰ ਕੋਂ ਕਹ੍ਯੋ ਨ ਹਟਹਿ ਕਿਮ ਸੁਰ ਅਸੁਰਨ ਪਾਸੂ। ਨਰ
ਬਪੁਰੇ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਕ੍ਯਾ ਕਹਿ ਮੋਰਹਿ ਤਾਸੂ। ਕਿਮ ਕਰਿ ਹੌਂ ਮੈਂ ਪੁਰਿ ਭਲੋ
ਜਹਿਂ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨੋ। ਕਰੌਂ ਬਿਨੈ ਪ੍ਰਭੁ ਅੱਗ੍ਰ ਜੇ ਸੁਨਿ ਲੇਹਿਂ ਜਿ ਮਾਨੋ॥੪॥
ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਚਲਿ ਪਰ੍ਯੋ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਦੀਨੇ। ਗਮਨ੍ਯੋਂ ਪੰਥ
ਉਲੰਘ ਕਰਿ ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਚਿਤ ਚੀਨੇ। ਬੂਝ੍ਯੋ ਜਾਇ ਸ਼ਮੀਰ ਕੋ ਤਿਨ ਪੁਛਿ
ਪਹੁੰਚਾਯੋ[2]। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਜੁਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਪਗ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ॥੫॥ ਭੁਜੰਗਛੰਦ ॥
'ਨਮੋ ਪਾਦ ਕੰਜੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੋਹੇ। ਧਰ੍ਯੋ ਈਸ਼ ਔਤਾਰ ਕੋ ਲੋਕ ਮੋਹੇ।
ਨਹੀਂ ਜਾਨਿ ਸਾਕੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਰੂਪ ਤੇਰੋ। ਸਦਾ ਜੈ ਸਦਾ ਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰਿ ਹੇਰੋ ॥੬॥
ਪੂਰਾ ਰੂਪ ਬੇਦੀਨ ਕੇ ਬੰਸ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੇ ਆਦਿ ਭੇ ਲੋਕ ਜੋਏ। ਦਸੋਂ
ਦੇਹ ਸੋਈ ਮਹਾਰਾਜ ਧਾਰੇ। ਉਧਾਰੇ ਘਨੇ ਕੋ ਗਨੇ ਪੁੰਜ ਤਾਰੇ॥੭॥ ਕਰ੍ਯੋ
ਪੰਥ ਬੀਰਾਨ ਕੋ ਸਿੰਘ ਹੋਏ। ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਕਾਰੀਨ ਕੇ ਮੂਲ ਖੋਏ। ਸਕੇਸ਼ੰ
ਸਕਾਛੰ[3] ਸਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ। ਜਪੈ ਨਾਮ ਕੋ ਤੇਜ ਦੀਨੋ ਸੁ ਭਾਰੀ ॥ ੮ ॥
ਨਹੀਂ ਪੰਥ ਐਸੋ ਕਬੈ ਅੱਗ੍ਰ ਹੋਯੋ। ਦੁਹੂੰ ਲੋਕ ਮਹਿਂ ਸ਼ੋਕ ਦਾਸਾਨਿ ਖੋਯੋ।
ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਧਾਰੀ ਮਹਾਂ ਓਜਵੰਤੇ। ਮਹਾਂ ਕਾਜ ਕਾਰੀ ਮਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੰਤੇ ॥
੯ ॥ ਅਰੈ ਕੌਨ ਆਗੈ ਤਿਹੂੰ ਲੋਕ ਮਾਂਹੀ। ਰਖੋ ਦਾਸ ਲਾਜੈ ਮਿਟੈ ਦ੍ਵੰਦ

[1]'ਸੀਤਲ' ਨਾਮ ਹੈ ਤੇ 'ਪੁਰੀ' ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਹੈ। [2]ਤਿਸਨੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਪੁੱਛਕੇ (ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਪੁਚਾਇਆ। [3]ਕੇਸ਼ ਕੱਛ ਸਹਿਤ।

ਜਾਂਹੀ[੧]।ਮਹਾਂ ਮਾਰ ਮੋਹੰ[੨] ਅਹੋ ਪੰਖਿਰਾਜੰ[੩]।ਸਦਾਜੈ ਸਦਾ ਜੈਸਦਾ ਸ਼ੋਭਸਾਜੇ ॥੧੦॥ ਛਕੇ ਛੈਲ ਛਾਜੇ ਛਬੈ ਛੇਤ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰੀ[੪]। ਛਮਾ ਛੇਮ ਛੋਨੀ[੫], ਛੁਭੈ ਛੋਭ ਔੱਤ੍ਰੀ[੬]। ਮਲੇਛਾਨ ਲੱਛਾਨ ਛੈ, ਰੱਛ ਸੁੱਛੰ[੭]। ਲਸੈ ਬੀਰ ਰੂਪੰ ਬਸੇ ਦਾਸ ਬੱਛੰ[੮] ॥੧੧॥ ਸਰੂਪੰ ਅਨੂਪੰ ਮਹਾਂ ਭੂਪ ਭੂਪੰ। ਉਧਾਰੋ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਪਰੇ ਮੋਹ ਕੂਪੰ।ਨਿਸੇਸ਼ੰ[੯]ਦਿਨੇਸ਼ੰ[੧੦] ਜਲੇਸ਼ੰ[੧੧] ਧਨੇਸ਼ੰ[੧੨]।ਰਹੈਂ ਬੀਰ ਆਗਜ੍ਯਾ, ਸ ਆਦੰ ਸੁਰੇਸ਼ੰ[੧੩] ॥੧੨॥ ਪਗੀ ਪੰਕਜੰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਗੇ ਪਰੇ ਹੈਂ। ਜਪੈਂ ਨਾਮ ਭੈ ਸਿੰਧੁ ਤੋਈ ਤਰੇ ਹੈਂ। ਅਮੰਦੰ ਮੁਕੰਦੰ ਬਿਲੰਦੰ ਅਨੰਦੰ ! ਨਮੋ ਲੇਹੁ ਮੇਰੀ ਕਰੌਂ ਹਾਥ ਬੰਦੰ' ॥ ੧੩ ॥ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ॥ ਬਿਨੈ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਸਾਧ ਤੇ ਸੁਨਿ ਹੱਸੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ। 'ਦਯਾਲ ਪੁਰੀ ! ਕਹੁ ਕਾਜ ਕਯਾ ਚਲਿ ਆਇ ਉਤਾਲਾ?ਪਹੁੰ-ਚਯੋ ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਤਜਿ ਕਰਿ ਘਰ ਬਾਰਾ। ਕਹਾਂ ਕਾਮਨਾ ਉਰ ਭਈ ਕਯਾ ਮਤੋ ਬਿਚਾਰਾ ?' ॥ ੧੪ ॥ ਸੁਨਤਿ ਸਾਧ ਬੋਲਯੋ ਬਿਨੈ 'ਜਹਿਂ ਭ੍ਰਾ ਅਤਿ ਪਾਪਾ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹਤਿ ਕਰੇ ਤਿਸ ਕੋ ਤੁਮ ਸ੍ਰਾਪਾ।ਤਹਾਂ ਬਾਸ ਮੇਰੋ ਅਹੈ ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਕੋਈ। ਸੁਨਯੋਂ ਆਪ ਕੇ ਸ੍ਰਾਪ ਕੋ ਧਰਿ ਕਰਿ ਡਰ ਤੋਈ॥੧੫॥ ਮਿਲਿ ਆਏ ਮੁਝ ਪਾਸ ਬਹੁ ਤਿਨ ਹੂੰ ਕੋ ਪ੍ਰੇਰਾ[੧੪]। ਬਖਸ਼ਾਵਨ ਹਿਤ ਸਭਿ ਕਹਯੋ ਤਜਿ ਆਯੋ ਡੇਰਾ। ਸ਼ਰਨ ਪਰਯੋ ਮੈਂ ਆਨਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਨਰਨ ਸਮੇਤਾ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਉਚਰਹੁ ਤਥਾ ਜਿਮ ਰਹੈਂ ਨਿਕੇਤਾ'॥੧੬॥ ਸੁਨੇ ਨੰਮ੍ਰਿ ਬਚ ਸਾਧ ਕੇ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਖਾਨਾ। 'ਮਿਲਯੋ ਆਨਿ ਬਖਸ਼ਯੋ ਤੁਝੈ ਪਹੁੰਚਹੁ ਨਿਜ ਥਾਨਾ। ਚਢਿ ਕੋਠੇ ਪਰ ਖਰੇ ਹੁਇ ਲੇ ਸੰਖ ਬਜਾਵੋ। ਜਹਿ ਜਹਿਂ ਤੋਰੀ ਸੇਵਕੀਤਹਿਂ ਤਿਨੈ ਸੁਨਾਵੋ॥੧੭॥ਜਹਿਂਜਹਿਂ ਪਹੁੰਚੈ ਸੰਖ ਧੁਨਿ ਤਹਿਂ ਤਹਿਂ ਰਹਿਂ ਬਾਸਾ[੧੫]। ਅਪਰ ਪੁਰੀ ਫਿਟਕਨ ਕਰੀ[੧੬] ਹੁਇ

[੧]ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਦੇ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਵੰਦ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [੨]ਮੋਹ ਰੂਪ ਵਡੇ ਸਰਪ ਨੂੰ। [੩]ਗਰੁੜ। [੪]ਫਬ ਰਹੇ ਹੋ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੋਕੇ (ਤੇ ਰਣ) ਛੇਤ੍ਰ (ਵਿਚ) ਛਤ੍ਰੀ ਹੋਕੇ ਛੱਬੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। [੫]ਖਿਮਾ ਤੇ ਖੇਮ (=ਕਲਯਾਨ) ਦੇ ਦਾਤੇ ਹੋ ਧਰਤੀ ਉਤੇ। (ਅ) ਧਰਤ ਵਾਂਙ ਖਿਮਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਹੋ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੋ। [੬]ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਨਾਲ ਗੁੱਸਾ ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਭ (ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਸੂਰਮੇ ਹੋ। [ਸੰਸ:, ਅਸ੍ਤ੍ਰਿਨ=ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ, ਸੂਰਮਾ। ਹਿੰਦੀ, ਅੱਤ੍ਰੀ=ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮਾਂ]। [੭]ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਸੁੱਛਾਂ (ਸੰਤਾਂ ਯਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰਾਂ) ਦੀ ਰੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। [੮]ਆਪ ਦਾ ਬੀਰ ਰੂਪ ਦਾਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸਕੇ ਲਸਦਾ ਹੈ [ਵੱਛੇ=ਵੱਖੀ ਭਾਵ ਹ੍ਰਿਦਾ]। [੯]ਚੰਦ। [੧੦]ਸੂਰਜ। [੧੧]ਵਰੁਣ। [੧੨]ਕੁਬੇਰ। [੧੩]ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕ। [੧੪]ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ। [੧੫]ਘਰ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। [੧੬]ਫਿਟਕਾਰੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਬਿਨਾਸ਼ਾ। ਗਹਿਰੀ ਨੀਵ ਨਿਕੇਤ ਬਡ ਸਭਿ ਖ਼ਾਕ ਮਿਲੈਂਗੇ। ਨਰ ਨਾਰੀ ਪੀਟੈਂ ਘਨੇ ਦੁਖ ਪਾਇ ਰੁਲੈਂਗੇ ॥ ੧੮ ॥ ਜਹਿਂ ਬਜਾਰ ਤਹਿਂ ਹਲ ਫਿਰੈਂ ਮਮ ਪੰਥ ਉਜਾਰੈ। ਤੁਰਤ ਤੁਰਕ ਕੋ ਗ਼ਾਰਕ ਕਰਿ ਲੂਟੈ ਅਰੁ ਮਾਰੈ। ਰਹੈਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿਤ ਕਿਤ ਪਰੇ ਨਹਿਂ ਸਦਨ ਦਿਖੈਂਗੇ।ਪਰੈ ਆਪਦਾ ਭੀਖਨਾਂ ਤਬਿ ਸਰਬ ਲਖੈਂਗੇ॥੧੯॥ਤੁਵਢਿਗ ਰਹੈਬਜਾਰ ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਅਪਰ ਉਜਾਰਾ। ਮਾਰਿ ਲੂਟ ਪਲਟਾ ਲਹੈ ਬਡ ਪੰਥ ਹਮਾਰਾ'। ਦਯਾਲਪੁਰੀ ਸੁਨਿ ਦਯਾਲ ਤੇ ਪੁਨ ਮਸਤਕ ਟੇਕਾ। 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਤੁਮ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕਾ' ॥੨੦॥ਆਗਯਾ ਲੇ ਕਰਿ ਅਨੰਦਧਰਿ ਨਿਜ ਪੁਰਿ ਕੋ ਆਯੋ।ਚੜ੍ਹਿ ਕੋਠੇ ਪਰ ਊਚ ਧੁਨਿ ਲੇ ਸੰਖ ਬਜਾਯੋ। ਜਹਿਂ ਜਹਿਂ ਨਰ ਜਿਤ ਕਿਤ ਸੁਨੀ ਸੋ ਅਬਿ ਲੌ ਬਾਸਾ। ਕਈ ਕੋਸ ਲੌ ਪੁਰਿ ਬਡੋ ਗੁਰ ਸ੍ਰਾਪ ਬਿਨਾਸ਼ਾ[1] ॥੨੧॥ ਪਹੁੰਚੀ ਸੁਧਿ ਤੁਰਕਾਨ ਢਿਗ ਗੁਰ ਸ਼੍ਰਾਪ ਉਚਾਰਾ। ਅਬਿ ਕਾਂਗੜ ਪੁਰ ਥਿਰ ਭਏ ਕਰਿ ਜੰਗ ਅਖਾਰਾ।ਕਈ ਲਾਖ ਦਲ ਸੁਭਟ ਮੈਂ ਕਰਿਕੈ ਘਮਸਾਨਾ।ਪਰਯੋ ਸ਼ੋਕਸਭਿ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਲਾਖਹੁਂ ਰਿਪੁਹਾਨਾ॥੨੨॥ਥਿਰਯੋ ਨਿਕਟ ਬਿਨ ਤ੍ਰਾਸ ਹ੍ਵੈ ਜਾਟਨ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮਾ। ਦੁਰਗ ਨਹੀਂ ਸੈਨਾ ਨਹੀਂ ਧਨ ਨਾਂਹਿ ਨ ਧਾਮਾ'। ਸੁਨਿਕੈ ਖਾਨ ਵਜੀਦ ਤਬਿ ਲਿਖਿ ਪੱਤ੍ਰ ਪਠਾਵਾ।'ਭੋ ਲਖਮੀਰ ਸ਼ਮੀਰ ! ਤੂੰ ਉਰ ਡਰ ਨਹਿਂ ਪਾਵਾ॥੨੩॥ਪਤਿਸ਼ਾਹੀਬੰਦਾ ਤੁਹੀਗੁਰ ਦੁਸ਼ਮਨਸ਼ਾਹੂ। ਗਹਿ ਦੀਜੈ ਹਮ ਕੋ ਅਬੈ ਬੈਠਯੋ ਤੁਮ ਪਾਹੂ। ਨਾਂਹਿ ਤ ਪਕਰੈਂ ਸਭਨਿ ਕੋ ਦੇਂ ਦੰਡ ਸਜ਼ਾਈ।ਲਸ਼ਕਰ ਆਵੈ ਉਮਡ ਕੈ ਕਰਿ ਲਿਹੁ ਤਕਰਾਈ॥੨੪॥ ਭਲਾ ਚਹੈਂ ਗਹਿ ਲੀਜੀਐ ਕਿਤ ਨਹਿਂ ਚਲਿ ਜਾਈ'। ਸੁਨਿ ਲਖਮੀਰ ਸ਼ਮੀਰ ਤਬਿ ਸਭਿ ਗਾਥ ਸੁਨਾਈ। 'ਹਮਰੇ ਇਹ ਗੁਰ ਪੀਰ ਹੈਂ ਬਿਚਰਤਿ ਚਲਿ ਆਇ। ਕਿਮ ਨਹਿਂ ਠਾਨਹਿਂ ਸੇਵ ਕੋ ਜਿਨ ਤੇ ਗਤਿ ਪਾਏ ॥ ੨੫ ॥ ਤੁਮ ਅਪਨੀ ਦਿਸ਼ ਦੇਖੀਏ ਪੀਰਨ ਕੋ ਸੇਵੋ।ਘਰ ਰਾਖਹੁ ਭਾਖਹੁ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਸਭਿ ਕੁਛ ਪੁਨ ਦੇਵੋ'। ਕਹਿ ਭੇਜਯੋ ਤਿਨ ਪਾਸ ਇਮ, ਪਠਿ ਮਾਨਵ ਰਾਖ੍ਯਾ[2]। 'ਚਢਹਿ ਸੈਨ ਤੌ ਦੇਹਿ ਸੁਧਿ' ਸਵਧਾਨੀ ਭਾਖਾ ॥ ੨੬ ॥ ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਸਵਧਾਨ ਹ੍ਵੈ ਚਾਕਰ ਗਨ ਰਾਖੇ। ਪੈਦਲ ਗਨ ਅਸਵਾਰ ਹਯ ਰਿਪੁ ਸਨ ਰਣ ਕਾਂਖੇ।ਤਿਸੀ ਚੁਬਾਰੇ ਗੁਰ ਥਿਰੇ ਰਹਿਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਊ।ਗਹੈਂ ਕਰਦ ਕੋ ਕਰ ਬਿਖੈ ਨੰਗੁਰੀ ਖੁਰਚਾਊ ॥ ੨੭ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਥਿਰ ਲਖ-

[1]ਸ੍ਰਾਪ ਕਰਕੇ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। [2]ਤੇ ਇਕ ਆਪਣਾ ਆਦਮੀ ਭੇਜ ਰਖਿਆ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ)

ਮੀਰ ਵਿਗ ਬੋਲਯੋ ਕਰ ਬੰਦੇ। 'ਅੰਗੁਲੀ ਛੇਲਹੁ ਕਰਦ ਤੇ ਕੋ ਹੋਤ ਬਿਲੰਦੇ?'।'ਕਾਟਤਿ ਜੜ੍ਹ ਤੁਰਕਾਨ ਕੀ ਅਤਿਸ਼ੈ ਦ੍ਰਿੜ ਜੋਈ। ਨਸ਼ਟਹਿ ਸਕਲ ਭਵਿੱਖ ਮਹਿਂ ਪਾਇ ਨ ਕਿਤ ਕੋਈ' ॥ ੨੮ ॥ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਭਾਖ੍ਯੋ ਤਬੈ 'ਕਰਿ ਹਾਨਿ ਇਮਾਨਾ।ਪ੍ਰਥਮ ਨੁਰੰਗੇ ਕੋ ਹਤਹੁ ਮਚਿ ਦੁੰਦ ਜਹਾਨਾ[1]। ਆਦਿ ਵਜੀਦਾ ਜੋ ਅਹੈਂ ਅਘ ਕੇ ਫਲ ਪਾਵੈਂ। ਜਗਤ ਬਿਲੋਕਤਿ ਜਾਨਿ ਹੈ ਪਾਪੀ ਖਪਿ ਜਾਵੈਂ' ॥੨੯॥ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿਂ 'ਜੰਗ ਤੇ ਹਤਿ ਹੋਇ*ਨੁਰੰਗਾ[2]। ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਦੱਛਨ ਬਿਖੈ ਹੈ ਅਨਬਨ ਢੰਗਾ। ਤਊ ਵਤੇ ਕੋ ਖਤ ਲਿਖੇ ਪਢਿ ਕਰਿ ਮਰਿ ਜਾਈ। ਅਪਰਨ ਤੇ ਪਲਟਾ ਲਹੈ ਮਮ ਪੰਥਬਡਾਈ' ॥੩੦॥ ਲਿਖ੍ਯੋ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਤਬੈ ਬਹੁ ਬੈਂਤ ਬਨਾਈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਪੂਰਬ ਵਡਿਆਈ। ਅਹਿਦ ਕਰਨਿ ਈਮਾਨ ਕੋ[3] ਮਿਲਿਬੇ ਠਹਿਰਾਯੋ। ਤੋਰ੍ਯੋ ਬੇਈਮਾਨ ਬਨਿ ਦਸ ਲਾਖ ਪਠਾਯੋ ॥ ੩੧॥ ਬਹੁਰ ਜੰਗ ਚਮਕੌਰ ਕੋ ਬਰਨ੍ਯੋਂ ਕਰਿ ਥੋਰਾ। ਉਪਾਲੰਭ[4] 'ਦੋਜ਼ਕ ਪਰੈਂ ਜਹਿਂ ਸੰਕਟ ਘੋਰਾ।ਬੇ ਇਨਸਾਫੀ ਤੈਂ ਕਰੀ ਬਡ ਚਹੈਂ ਸਜ਼ਾਈ। ਅਸ਼ਟ ਦਿਵਸ ਕੀ ਸਾਹਿਬੀ ਕਰਿ ਲੈ ਮਨ ਭਾਈ'॥੩੨॥ਦਾਸਤਾਨ[5] ਬਦਸ਼ਹਿਨ ਕੀ ਅਰੁ ਕੇਤਿਕ ਆਨਾ†। ਲਿਖੇ ਬੈਂਤ ਕਰਿ ਸ਼ਾਇਰੀ ਚਤੁਰਈ ਮਹਾਨਾ।ਜਸ ਜਸ ਆਸ਼ੈ ਕਹਿਨ ਕੋ ਸਮੁਝਾਵਨ ਹੇਤਾ। ਕਹੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਨੇਕ ਤਸ ਸੁਨਿ ਮੂਢ ਅਚੇਤਾ॥੩੩॥ਕੁਛਕ ਕਥਾ ਲਿਖਿ ਆਪਨੀ ਸਨਮੁਖ ਨੌਰੰਗੇ।ਜਿਸ ਪੜਨੇ ਤੇ ਜਾਨਿ ਹੈ–ਮੈਂ ਕੀਨਿ ਕੁਢੰਗੇ–।'ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਕਰੇ[6]ਜਿਨ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਇ।ਕੇਤਿਕ ਗਿਨ ਹੌਂ ਜਗਤ ਮੈਂ ਜਸ ਧਰਮ ਕਮਾਇ॥੩੪॥ਤੂੰ ਨੌਰੰਗ ਪਤਿਸ਼ਾਹੁ! ਸੁਨਿ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਬੈਠਾ। ਚਹੀਐ ਧਰਮ ਕਮਾਵਨੋ ਕਿਧ ਪਾਪ ਇਕੈਠਾ।ਖ਼ਾਲਕ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿਂ ਮੁਹ[7]ਕਸਾ ਲੈ ਜਾਵੈਂ। ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਜੋ ਤੂੰ ਕੀਆ ਸੋ ਸੰਗ ਸਿਧਾਵੈ॥੩੫॥ਪਹਿਲਾਂਲਿਖਿਆ ਮਿਲਨਕੋ ਦਿਲ ਦਗ਼ਾ

[1]ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਦੁੰਦ ਮਚਾਵਣ ਵਾਲਾ। [2]ਨੁਰੰਗਾ ਜੰਗ ਨਾਲ ਮਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ...। [3]ਧਰਮ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ। [4]ਉਲਾਂਭੇ। [5]ਕਥਾ, ਹਕਾਇਤਾਂ। [6]ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੀਤੇ (ਕਈ)। [7]ਮੂੰਹ। *ਪਾ:–ਹੁਇ ਨਾ। †ਦਾਸਤਾਨ ਯਾ ਹਕਾਯਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਗਕ ਤਅੱਲਕ ਬੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਬੀ ਨਹੀਂ ਗਈਆਂ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਾਰਸੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕੱਠੀਆਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਐਉਂ ਕੱਠੀਆਂ ਤੁਰ ਪਈਆਂ।

ਕਮਾਯਾ। ਫੌਜਾਂ ਚਾੜ੍ਹਿ ਅਗਿਨਤ ਹੀ ਘੇਰਾ ਕਰਿਵਾਯਾ। ਕਯਾ ਇਨਸਾਫੀ ਤੁਝ ਕਰੀ ਕਰਿ ਮਨ ਅਭਿਮਾਨਾ। ਝੂਠਾ ਪੜਹਿਂ ਕੁਰਾਨ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਅਮਲ ਕਮਾਨਾ॥੩੬॥ ਜੇ ਤੂੰ ਕਹਹਿਂ ਕਿ ਸੰਗ ਮਮ ਇਨਸਾਫ ਕਮਾਈ।ਸੋ ਸੁਨਿ ਦੇ ਕਰਿ ਕਾਨ ਕੋ ਸਭਿ ਕਹੌਂ ਬਨਾਈ।ਏਕ ਸਿਲਾ ਪਰ ਬਸਤ ਥੋ ਕਿਸ ਗ੍ਰਾਮ ਨ ਰੋਕਾ[1]। ਦੇਸ਼ ਮੁਲਖ ਨਹਿਂ ਰੋਕਿਆ ਬਿਨ ਦਾਵੈ ਓਕਾ[2]॥ ੩੭ ॥ ਕਿਸ ਕੋ ਦੀਆ ਨ ਖਾਵਤੋ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇਇ ਸੁ ਖਾਵੋਂ। ਏਕ ਅਕਾਲ ਅਰਾਧਤੋ ਕਿਸ ਕੋ ਨ ਦੁਖਾਵੋਂ। ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਪ ਮਮ ਕੈਦ ਕਰਿ ਦੀਨੋ ਮਰਿਵਾਈ। ਐਸੀ ਦਗ਼ੇ ਬਹਾਦਰੀ ਕਰਿ ਮਨ ਗਰਬਾਈ ॥੩੮॥ ਜੈਸਾ ਬੇਇਨਸਾਫ ਤੂੰ ਤੈਸੇ ਸਭਿ ਰਾਜੇ।ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਮਮ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਕੀਨ ਅਕਾਜੇ। ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਗਨ ਹਨਿ ਦਈ ਬਹੁ ਲੂਟਿ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਇਹ ਕਰੀ ਮਨ ਸਮੁਝਿ ਇਆਨੇ॥੩੯॥ਬਿੱਨਜਾਈ ਹੈ ਤੁੱਧ ਘਰ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਘਰ ਨਾਂਹੀ।ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਜਸ ਕਰਤਿ ਹੈ ਤਸ ਫਲ ਸੋ ਪਾਹੀ। ਦਸ ਲਖ ਤੁਰਕ ਪਹਾੜੀਏ ਘੇਰਾ ਬਡ ਕੀਨਾ। ਕਸਮ ਜੁ ਗਊ ਕੁਰਾਨ ਕੀ ਕਰਿ ਖੰਡਨ ਕੀਨਾ॥੪੦॥ ਨਿਕਸੇ ਜਬਿ ਹਮ ਵਹਿਰ ਕੋ ਦਲ ਪਾਛੇ ਸਾਰਾ। ਲਰੈਂ ਸਿੰਘ ਪੁਨ ਚਲਤ ਹੀ ਚਮਕੌਰ ਸਿਧਾਰਾ। ਸਿਖ ਚਾਲੀ ਮਮ ਸੰਗ ਥੇ ਸੋ ਲੜਿ ਕਰਿ ਜੂਝੇ। ਛੁਧਾਵੰਤਿ ਸੋ ਕਯਾ ਕਰਹਿਂ ਬੇਅੰਤ ਪਹੂਚੇ ॥੪੧॥ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਚਾਰ ਹੀ ਛਲ ਕਰਿ ਮਰਿਵਾਏ। ਕਾਲਪੁਰਖ ਮਮ ਰਛ ਕਰੀ ਦੇ ਹਾਥ ਬਚਾਏ। ਤਬਿ ਤੁਧ ਪੂਛਨ ਹੋਇਗੋ ਖਾਲਕ ਦਰ ਜਾਵੈਂ।–ਰਾਮਦਾਸ[3] ਕਯਾ ਫੇੜਿਆ ?– ਕੀ ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਵੈਂ॥੪੨॥ ਕਯਾ ਜਵਾਬ ਤਬਿ ਦੇਹੁੰਗੇ ਤੁਮ ਕਰੀ ਅਨੀਤੀ। ਖਬਰਦਾਰ ਤੂੰ ਹੁਇ ਰਹੋ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ ਭੈ ਭੀਤੀ। ਖ਼ਾਲਕ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿਂ ਹਉਂ ਦਾਵਨਗੀਰੋ[4]। ਉੱਤਰ ਕੋਇ ਨ ਆਵ ਹੈ, ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ ਦਿਲਗੀਰੀ ॥੪੩॥ ਜੇਤੇ ਦੋਜ਼ਕ ਬਨੇਂ ਹੈ ਬਿਨਸਾਫਾਂ ਕਾਰਨ[5]। ਫੜ ਅਗਨੀ ਜਬਿ ਪਾਵਸਨ ਜਲਿ[6] ਕਰੈਂ ਪੁਕਾਰਨ।ਰੰਕ ਰਾਉ ਹੈਂ ਏਕ ਸਮ ਕੁਛ ਤਹਾਂ ਨ ਕਾਨੀ। ਕੀੜੀ

---

[1]ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੋਕਿਆ। [2](ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਾ) ਦੇਸ਼ ਮੁਲਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੋਹ ਲਿਆ (ਤੇ ਮੇਰਾ) ਘਰ (ਅਨੰਦ ਪੁਰ) ਬਿਨ ਦਾਵੇ (ਮੇਰਾ ਸੀ), (ਭਾਵੇਂ ਹ ਕਿ ਓਹ ਸਾਡੀ ਜ਼ਰ ਖਰੀਦ ਸੀ, ਅਰ ਉਸਦੀ ਖਰੀਦ ਦੇ ਪਟੇ ਮੂਜਬ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਦਾ ਮਸੂਲ, ਕਰ, ਕੋਈ ਸ਼ੈ ਲੈਣ ਦਾ) ਦਾਵਾ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਨਹੀਂ ਸੀ। [3]ਰਾਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਨੇ। (ਅ. ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨਾਂ ਨੇ। [4]ਪੱਲਾ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਲੇਣ ਦਾਰ। [5]ਬੇਇਨਸਾਫਾਂ(=ਅੰਨਿਆਈਆਂ) ਵਾਸਤੇ। [6]ਸੜ ਕੇ। ਹੇਠ॥

ਕੀ ਪਹਿਲੇ ਸੁਨੇ ਗਰਬਨਿ ਪਿਛਵਾਨੀ[੧] ॥੪੪॥ ਜੌ ਮਨ ਤੋਰ ਗੁਮਾਨ ਹੈ ਮਿਹਨਤ ਜੌਂ ਖਾਵੇਂ[੨]।ਰਾਜ ਅੰਸ ਨਹਿੰ ਖਾਤਿ ਹੌਂ ਮੈਂ ਬਖਸ਼ਨਾ ਜਾਵੇਂ । ਸੋ ਗੁਮਾਨ ਤਵ ਝੂਠ ਹੈ ਘੋੜੇ ਜਵ ਖਾਹੀਂ।ਉਇ ਭੀ ਵਲੀ ਨ ਹੁਇ ਗਏ ਭਾਰੇ ਮਰ ਜਾਹ।[੩] ॥੪੫॥ਵਲੀ ਨ ਹੋਯੋ ਤੁਰੰਗ ਕੋ, ਤੂੰ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਹੋਵੈਂ?ਝੂਠੇ ਕਰਹਿੰ ਗੁਮਾਨਤੂੰ ਅਕਬਤਸਭਿ ਖੋਵੈਂ[੪]।ਜੌ ਰਿਦ ਤੋਰ ਗੁਮਾਨ ਹੈ–ਮੈਂਪੜੌਂ ਕੁਰਾਨ।।ਇਮ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਛੂਟਿ ਹੌਂ -ਸਭਿ ਝੂਠ ਕਮਾਨਾ ॥੪੬॥ ਮੁਖ ਤੇ ਪੜਹਿੰ ਕੁਰਾਨ ਕੋ ਦਿਲ ਕਪਟ ਵਿਸ਼ੇਖਾ।ਅਮਲਾਂ ਬਾਝ ਨ ਬਖਸ਼ੀਏਗਿਨ ਮਨ ਮਹਿੰ ਦੇਖਾ । ਲਿਖਿ ਕੁਰਾਨ ਪਛ ਦਗਰ ਪਰ ਸੋ ਵਲੀ ਨ ਥੀਆ[੫]। ਵਲੀ ਜਾਨਿ ਬਡ ਆਪ ਕੋ ਕਿਮ ਗਰਬਤਿ ਹੀਆ ॥ ੪੭ ॥ ਜੇਕਰਿ ਤੁਝੈ ਗੁਮਾਨ ਯਹਿ ਮੈਂ ਬੰਦਗੀ ਕੈਹੋਂ । ਪਠਿ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੋਇ ਚਾਰ ।ਇਮ ਬਖਸ਼ ਮਿਲੈ ਹੌਂ।ਬੰਦਗੀ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਮਨ ਕਰੇ ਮੁਖਾਲਸ[੬]। ਉਲਟਾ ਫਰਬਾ[੭] ਤੁਧ ਕੀਆ ਮਨ ਕੀਨੀ ਲਾਲਸ[੮] ॥ ੪੮ ॥ ਮਨ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੁਧ ਕਰੀ ਪਿਤ ਭ੍ਰਾਤ ਮਰਾਏ । ਬੰਦਗੀ ਤੁਧ ਕੌਨੈ ਕਰੀ ? ਸਭਿ ਕਪਟ ਕਮਾਏ ।ਜੌ ਮਨ ਤੋਰ ਗੁਮਾਨ ਯਹਿ ਮੈਂ ਉਮਤ ਪਿਕੰਬਰ।ਸੋ ਸ਼ਫਾਤ[੯]ਮਮ ਭਰੈਗੋ,ਤਿਨ ਕਹਨੋ ਬਿਚੰਬਰ[੧੦] ॥੪੯॥–ਮੈਂ ਸ਼ਫਾਤਿ ਤਿਸ ਕੀ ਭਰੌਂ ਮੁਝ ਅਮਰ[੧੧] ਕਮਾਵੈ।ਤਜਨਿ ਜੋਗ ਜੋ ਬਾਤ ਹੈ ਤਿਸ ਤੇ ਹਟਿ ਜਾਵੈ–।ਜੋਕਮਾਵਨੀ ਤਿਨ ਕਹੀ,ਨਹਿੰ ਕਰੀ ਕਮਾਵਨ । ਨਹਿੰ ਮਾਨੀ ਸੋ ਪੀਰ ਕੀ, ਕਨਾ ਕਰਹਿੰ ਛੁਡਾਵਨ ॥ ੫੦ ॥ ਮਾਇਆ ਦੁਨੀਆਂ ਕਰੰਗ ਹੈ ਤਿਸ ਤਾਲਬ[੧੨] ਕੁੱਤਾ । ਤੋ ਕੌ ਨਹਿੰ ਬਖਸ਼ਾਵ ਹੈ, ਸਭਿ ਕਰਮ ਅਵੱਤਾ[੧੩] । ਜੋ ਮਨ ਤੋਰ ਗੁਮਾਨ ਇਮ ਬੁਤ ਕਰੀ ਸ਼ਿਕਸਤੀ।ਸੋ ਘਰ ਘਰ ਬਹੁਤੇ ਬਨੇ ਹੋਈ ਆਰ-

---

[੧]ਇਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਿੱਛੋਂ । [੨]ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਜੌਂ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ । [੩]ਭਾਰ ਢੋਂਦੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਘੋੜੇ) । [੪]ਭਾਵ, ਪਰਲੋਕ ਗਵਾ ਲਿਆ ਤੂੰ। [ਅ:, ਆਕ਼ਬਤ=ਮਰਨ ਤੋਂ ਮਗਰਲੀ ਹਾਲਤ]। [੫]ਦਗਰ ਨਾਮੇ ਪੰਛੀ ਦੇ ਪਰਾਂ ਦੇ ਕੁਰਾਨ ਲਿਖੇ ਪਰ ਵਲੀ ਨਾ ਹੋਇਆ । [ਦਗਰ=ਇਕ ਖਯਾਲੀ ਪੰਛੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਪਰਾਂ ਪਰ ਕੁਰਾਨ ਲਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਾਰਤਾ ਸੁਣੀਂਦੀ ਹੈ]। [੬]ਪਵਿੱਤ੍ਰ। ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ ਚਾਹੀਏ:–ਮਨ ਕਰ ਜੁ ਖ਼ਾਲਸ [ਅ:, ਖ਼ਾਲਸ=ਪਵਿਤ੍ਰ ਯਾ ਮੁਖ਼ਲਿਸ=ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਵਾਲਾ] । [੭]ਮੋਟਾ (ਮਨ) [ਫਾ:, ਫਰਬਾ=ਮੋਟਾ] । [੮]ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰ ਕਰਕੇ । [੯]ਸਿਫਾਰਸ਼ । [ਅ:, ਸ਼ਿਫਾਅ਼ਤ=ਸਿਫਾਰਸ਼] । [੧੦]ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਭਾਵ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਵਿਚ (ਅ) ਬਚੰਬਰ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਾਕ। [੧੧]ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ । ਅਮਰ । [੧੨]ਤਿਸ ਦੀ ਚਾਹ ਵਾਲਾ । [੧੩](ਤੇਰੇ) ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਪੁੱਠੇ ਹਨ । [ਪੰ:, ਅਵੱਤਾ=ਪੁੱਠਾ] ।

ਸਤੀ[1]॥੫੧॥ ਹਿੰਦੂ ਸੱਭਿ ਅਰਾਧਤੇ ਟੇਕੈਂ ਧਰਿ ਮਾਥਾ। ਇਕ ਭੈਂਗਨਿ ਤੇ ਲਖ ਬਨੇ ਇਹ ਜਾਨਹੁ ਗਾਥਾ। ਜੌ ਗੁਮਾਨ ਹੈ ਸ਼ਰੇ[2] ਕੋ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੈ। ਸਭੀ ਸ਼ਰੇ ਮਹਿ ਬੰਧੇ ਹੈਂ ਕਿਮ ਬਖਸ਼ਨ ਜ਼ੋਵੈਂ॥੫੨॥ਪੈਂਬ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਕਰਿ ਬਖਸ਼ ਹੁਇ ਕਸੋਂ ਭਜਨ ਕਰੈ ਕੋ।ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਕੀ ਕਸੋਂ ਜਾਇ ਕਰੈ ਕੋ। ਸਾਹਿਬ ਲੋਕੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਬਿਨ[3] ਨਹਿੰ ਦਰਗਹ ਬਾਸਾ। ਬਿਨ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬੰਦਗੀ ਕੂਰਾ ਭਰਵਾਸਾ॥੫੩॥ਜੌਤੂੰ ਕਰਹਿੰ ਗੁਮਾਨ ਯਹਿ ਜਸੁ ਕਰਿ ਸਭਿ ਮੇਰਾ[4]। ਇਤ ਕਰਿ ਬਖਸ਼ਨ ਹੋਇਗੀ ਬਿਨ ਲੋਭ ਨ ਹੇਰਾ[5]। ਲਾਲਚ ਕਰਿ ਜੋ ਕਰਤਿ ਥੇ ਤਿਨ ਨਰਕ ਲਿਜਾਹੀ।ਫਿਰਾਹੂਨ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਭਏ[6]ਬਹੁ ਮਿਲੈਂ ਸਜਾਈਂ॥੫੪॥[7]ਸਾਹਿਬ ਸਤਾਰ ਜੁ ਦਿਲ ਗਨੈਂ ਸੋ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮੋਹੀ। ਸਿਫਤ ਕਹਾਰ ਸਤਾਰ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਦੋ ਹੀ। ਤੁਝ ਨੇ ਕਿਸ ਕੇ ਊਪਰੇ ਮਨਸਾ ਜਿਯ ਧਾਰੀ। ਕਰੀ ਕਹਾਰੀ ਕਹਿਰ ਹੁਇ ਜੁ ਸਤਾਰ ਸਤਾਰੀ[7] ॥੫੫॥ਕਿੱਕਰ ਬੀਜੈ ਅੰਬ ਮਿਲੈ ਨਹਿ ਹੋਇ ਕਦਾਪੀ।ਜੈਸਾ ਬੀਜੈ ਲੁਣੈ ਸੋ ਜੋ ਕਰੀਐ ਆਪੀ[8]। ਬਦਲਾ ਲੇਵੈ ਖਾਲਸਾ ਛੋਡੈ ਕਬਿ ਨਾਂਹੀ।ਜੇਤਿਕ ਦੁਖ ਕਿਸ ਦੇਹਿਗੋ ਤੇਤਿਕ ਸੋ ਪਾਹੀ[7]॥੫੬॥ਗ਼ਜ਼ਲ ਰੁਬਾਈ ਗਨ ਲਿਖੀ[8]ਪੈਕੰ-ਬਰ ਪੁੰਜਾ।ਤੋਹਿ ਸਹਾਇਕ ਕੋ ਨਹੀਂ[9] ਈਮਾਨ ਪ੍ਰਭੰਜਾ[10]।ਜਿਨ ਕੋ ਪਢਿ ਗ਼ੈਰਤ ਕਰੈ ਨਿਜ[11] ਲਖੈ ਢਿਠਾਈ। ਮਰਹਿ ਬਿਸੂਰਤਿ ਸਮੁਝਿਕੈ, ਗੁਰ ਲਿਖਿ ਸਮੁਦਾਈ[12] ॥ ੫੭ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ 'ਦੀਨੇ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੫੭॥

---

[1]ਸਜਾਵਟ। [2]ਸ਼ਰਅ੍ਹ। [3]ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬਿਨਾਂ। [4]ਸਾਰੇ ਮੇਰਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। [5](ਮੇਰਾ ਜਸ) ਲੋਭ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀਦਾ। [6]ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਤੋਂ ਸਰਕਸ਼ ਭਾਵ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ। [ਅ਼:,ਫਿਰਔਨ=ਮਿਸਰ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਲਕਬ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰ ਵਲੀਦ ਬਿਨ 'ਮੁਸਅਬ' ਜੋ ਰੱਬ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਰਬ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ]। [7](ਜੇ ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਕਿ) ਸਾਹਿਬ ਜੋ (ਭਾਵੇਂ) ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਉਹ) ਪੜਦੇ ਢਕ ਹੈ, ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਬਖਸ਼ੇਗਾ, ਤਾਂ ਉਸੇ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇ ਸਿਫਤਾਂ ਹਨ:-ਸੱਤਾਰ ਤੇ ਕਹਾਰ, ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਸੱਤਾਰ ਹੈ ਪਰ ਕ਼ਹਾਰ ਬੀ ਹੈ [ਅ਼:, ਸੱਤਾਰ=ਪੜਦੇ ਢੱਕ। ਕਹਾਰ=ਕਹਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ]। ਤੂੰ ਕਿਸ ਸਿਫਤ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨਾ ਧਾਰੀ ਹੈ, ਜੇ ਤੂੰ ਕਹਿਰ ਕੀਤੇ ਹਨ (ਤੇਰੇ ਤੇ) ਕਹਿਰ ਹੋਵੇਗਾ; ਜੇ ਤੂੰ ਸਤਾਰੀ (=ਪੜਦੇ ਢੱਕਣੇ) ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਪੜਦੇ ਢਕੇਗਾ। [8]ਭਾਵ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੜਦੇ ਨਹੀਂ ਢਕੇ ਤੇਰੇ ਕਰਤਾਰ ਕਿਉਂ ਢਕੇਗਾ। [9]ਸਾਰੇ ਪੈਕੰਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਤੇਰਾ ਸਹਾਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। [10](ਕਿਉਂਕਿ) ਤੂੰ ਈਮਾਨ ਤੋੜਿਆ ਹੈ। [11]ਸ਼ਰਮ ਆਵੇਸੁ। [12]ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ (ਬੈਂਤ) ਲਿਖੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਝੁਰ ਝੁਰਕੇ ਮਰ ਜਾਏ।

੫੮. [ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਭੇਜਣਾ। ਦੀਨਿਓਂ ਚੜ੍ਹਨਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਰਕ ਤਰਕ[1] ਸਮੁਦਾਇ। ਪੀਛੇ ਅਮਲ ਤਰੀਫ ਲਿਖਿ[2] ਜਿਸ ਪਠਿ ਉਰ ਜਰ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਨਿਸਾਨੀ ਛੰਦ॥ 'ਕਰਤਿ ਰਹਯੋ ਲਖਿ ਭਲੀ ਜੋ ਅਰੁਸ਼ਰ੍ਹਾ ਚਲਾਈ।ਨਿਜ ਤੋਰਾ[3] ਕਰਿਜਹਿੰ ਕਹਾਂ ਸਭਿ ਤੇ ਕਰਿਵਾਈ।–ਕਰਤਿ ਰਹਯੋ ਮੈਂ ਅਮਲ ਸ਼ੁਭ–ਇਮ ਧਰੈਂ ਗੁਮਾਨਾ।–ਨਹਿੰ ਸਜ਼ਾਇ ਦੋਜ਼ਕ ਬਨੈ–ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੈ ਠਾਨਾ॥੨॥ਤਿਸਹੀ ਕੋਖੰਡਨ ਕਰਯੋ ਲਿਖਿਲਿਖਿ ਗੁਰ ਪੂਰੇ।ਸਕਲ ਜਨਾਈ ਤੁਰਕ ਕੋ'ਹੁਇ ਨਰਕ ਜ਼ਰੂਰੇ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਚਾਰ ਹੂੰ ਛਲ ਕਰਿ ਮਰਿਵਾਏ। ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਇਹ ਤੋਹਿ ਸਿਰ,ਕਰਿ ਅਹਿਦ ਮਿਟਾਏ ॥੩॥ ਅਵਰੰਗ ਪਦਰਹਿ[4] ਪਦਰ[5] ਕੋ ਤਿਸ ਪਦਰ[6] ਬਹੋਰੀ। ਲਿਖੀ ਸਪਤ ਅਜਬਾ ਤਬੈ* ਸੋ ਹੈਂ ਕਿਤ ਠੌਰੀ'[7]।ਮਰੇ ਖਾਕ ਮਹਿਂ ਮਿਲ ਗਏ ਕੋ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਜੀ[8]।ਹਾਰ ਚਲੇਕਰ ਝਾਰਿ ਕਰਿ ਸਾਚੀ ਲਖਿ ਪਾਜੀ[9]?' ॥੪॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਲਿਖਿ ਬੈਤ ਮਹਿਂ ਸ਼ੁਭ ਗਿਰਾ ਬਨਾਈ।ਜਿਸਕੋ ਪਠਿ ਗ਼ਮਕੋ ਕਰੈ ਤੂਰਨ ਮਰਿ ਜਾਈ।'ਤਿਸ ਪਸ਼ਚਾਤੀ ਸਭਿਨਿ ਤੇ ਪਲਟਾ ਹਮ ਲੈਹੈਂ। ਮਾਰਿ ਛਾਰ ਕਰਿ ਤੁਰਕ ਗਨ ਸਭਿ ਰਾਜ ਮਿਟੈ ਹੈਂ॥੫॥ ਲਿਖਿ ਇਕਾਂਗ ਓਂਕਾਰ ਕੋ ਮੰਤਰ ਸਤਿਨਾਮਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਪੁਨਿ ਲਿਖਿ ਅਭਿਰਾਮਾ। ਕਰਿ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਾਗਤ ਭਲੇ ਸਮਰਥ ਸਭਿ ਭਾਂਤੀ। ਨਾਮ 'ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ' ਰਖ੍ਯੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹਿਤ ਹਾਤੀ ॥ ੬ ॥ 'ਇਤ ਲਾਖਹੁਂ ਹਤਿ ਕੈ ਸੁਭਟ ਰਜ ਦ੍ਰਿਗ ਮਹਿਂ ਪਾਈ। ਉਤ ਕਾਗਤ ਕੇ ਪਠਤਿ ਹੀ ਹਜ਼ਰਤ ਮਰਿਜਾਈ।ਨਾਮ ਧਰਯੋ ਖਤਫਤੇਕੋ ਇਹ ਕਾਰਨ ਜਾਨੋ। ਨਾਸ਼ ਦੁਤਰਵੈ ਤੁਰਕ ਹ੍ਵੈ ਸਭਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰਹਾਨੋ ॥ ੭ ॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ! ਤੁਮ ਲੇ ਭਲੇ ਮਿਲੀਐ ਤੁਰਕੇਸ਼ਾ। ਬੋਲਹੁ ਨਿਕਟ ਸੁਚੇਤ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਡਰ ਨਹਿਂ ਲੇਸ਼ਾ। ਤੋਹਿ ਬਚਨ ਮਹਿਂ ਸ਼ਕਤਿ ਦੀ ਜਿਮ ਕਹੈਂ ਸੁ ਹੋਵੈ।

---

[1]ਤੁਰਕ ਵੰਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ। [2]ਦਲੀਲ ਦੇ ਮਗਰੋਂ (ਸ਼ੁਭ ਗਲਾਂ ਤੇ) ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਲਿਖੀ। [3]ਹੁਕਮ। [4]ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ। [5]ਜਹਾਂਗੀਰ। [6]ਅਕਬਰ। [7]ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਡਿਆਂ ਬਾਬਤ ਅਜੀਬ ਹਾਲਾਤ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਓਹ ਦੱਸ ਤੇਰੇ ਵਡੇ ਹੁਣ ਕਿੱਥੇ ਹਨ ?। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ, ਜਹਾਂਗੀਰ, ਅਕਬਰ ਇਹ ਤ੍ਰੈ ਤੇ ਅਕਬਰ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਤੈਮੂਰ ਤਕ ਸੱਤ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ੩+੭। [8]ਕੋਈ ਦਿਨ ਦੀ (ਬਾਜ਼ੀ=) ਖੇਡ ਹੈ। [9]ਹੇ ਪਾਜੀ! ਕੀ ਤੂੰ ਇਹ ਸੱਚੀ ਸਮਝੀ ਹੈ ? (ਅ) ਇਹ ਪਾਜੀ (ਝੂਠੀ) ਹੈ ਤੂੰ ਸੱਚ (ਕਿਉਂ) ਲਖੀ ਹੈ। *ਪਾ:–ਅਜਬਾਤ ਹੈ।

ਪਹੁੰਚਹੁ ਦੱਖਨ ਦੇਸ਼ਮਹਿੰ ਤੁਰਨ ਤਹਿੰ ਜੋਵੈ॥੮॥ਅਹਿਦੀ ਬਨ ਚਢਿ ਮੰਚ ਪੈ ਲਿਹੁ ਪਲਟਾ ਜਾਈ।ਗੁਰ ਘਰ ਜਿਮ ਅਹਿਦੀ ਪਠੇ ਤਿਮ ਆਪ ਸਿਧਾ-ਈ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਬਸਿ ਆਗਰੇ ਤਿਸ ਲੀਜਹਿ ਸੰਗਾ। ਬਿਲਮ ਬਿਹੀਨ ਪਯਾਨੀਏ ਕਰਿਕਾਰਜ ਚੰਗਾ'॥੯॥ਨੀਲਾਂਬਰ ਸਭਿਧਾਰਿਕੈ ਗੁਰ ਆਇਸੁ ਪਾਏ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਯਾਰੀ ਕਰੀ ਜਿਮ ਬਾਕ ਸੁਨਾਏ। ਲੀਨ ਜ਼ਫਰ-ਨਾਮਾ ਤਬੈ ਬੰਧਯੋ ਸਿਰ ਸਾਥਾ। ਕਰੀ ਬੰਦਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਜੋਰੇ ਜੁਗ ਹਾਥਾ। ੧੦॥ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤਿਮ ਨਮੋ ਕਰਿ ਰੁਖਸਤ ਜੁਗ ਹੋਇ। ਚਲੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕਾਜ ਕੋ ਹਰਖਤਿ ਸਿਖ ਦੋਇ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਚਢਿ ਮੰਚ ਪਰ ਆਸ਼ਨ ਕਰਿ ਬੈਸੇ। ਹਾਜੀ ਕਾਬੇ ਕੋ ਮਨੋ ਅਹਿਦੀ ਥਿਰਿ ਜੈਸੇ॥ ੧੧॥ ਨਰ ਨਿਕਾਰ ਕਰਿ ਗ੍ਰਾਮ ਤੇ ਮੰਚਾ ਉਚਵਾਯੋ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਹੁਇ ਗੈਲ ਮੈਂ ਗਮਨੇ ਮਗ ਪਾਯੋ। ਗ੍ਰਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤਿ ਕੈ ਨਗਰ ਨਰ ਲੇਤਿ ਨਿਕਾਰੇ। ਹਜ਼ਰਤ ਕੇ ਹਿਤ ਹਤਨਿ ਕੋ ਜੁਗ ਸਿੰਘ ਸਿਧਾਰੇ॥੧੨॥ ਪੂਰਬ ਦਿੱਲੀ ਮੈਂ ਗਏ ਧ੍ਰਮ-ਸਾਲ ਉਤਾਰਾ। ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਕੀ ਅਈ ਧਰਿ ਭਾਉ ਉਦਾਰਾ। ਦਰ-ਸ਼ਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਨੰਦ ਧਰਿ ਸਭਿ ਸੇਵ ਕਮਾਈ। ਚਹਯੋ ਖਰਚ ਹਿਤ ਪੰਥ ਕੇ ਧਨ ਦੇ ਸਮੁਦਾਈ॥੧੩॥ ਬਸੇ ਰਾਤਿ ਸੁਖ ਸੋਂ ਤਹਾਂ ਕਰਿ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨਾ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੋ ਕਿਯ ਪੰਥ ਪਯਾਨਾ। ਕਰਨਿ ਬਿਦਾ ਸੰਗਤਿ ਗਈ ਹਟਿ ਕਰਿ ਪੁਨ ਆਈ।ਜਥਾ ਕਰਮ ਮਗ ਉਲੰਘਤੇ ਨਿਤ ਸਿੰਘ ਸਿਧਾਈ॥ ੧੪॥ ਨਗਰ ਆਗਰੇ ਉਤਰਿਕੈ ਪੁਨ ਸੰਗਤਿ ਮਾਂਹੀ। ਪੂਜਹਿੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਕਰਹਿੰ ਜਿਮ ਗੁਰੂ ਲਖਾਹੀ। ਚਲੇ ਸਿੰਘ ਆਗੇ ਬਹੁਰ ਹੁਇ ਚੰਬਲ ਪਾਰਾ[1]। ਨਰਵਰ[2] ਕਾਲੇ ਬਾਗ ਕੋ ਕਰਿ ਮਜਲ ਸਿਧਾਰਾ॥ ੧੫॥ ਸ਼ਹਿਰ ਸਰੋਜ ਉਜੈਨ* ਕੋ ਕਰਿ ਸੰਗਤ ਮੇਲਾ।ਦੇਸ਼ ਮਾਲਵਾ ਸੈਲ ਕਰਿ ਚਲਿ ਸਿੰਘ ਸੁਹੇਲਾ। ਨਦੀ ਨਰਬਦਾ ਪਾਰ ਗ‘ਗੜ੍ਹ ਸ਼ੇਰ’ ਸਿਧਾਯੋ। ਪੁਰਿ ਬੁਰਹਾਨ ਪਹੂੰਚ ਕੈ ਸੰਗਤਿ ਦਰਸਾਯੋ॥੧੬॥ਤਹਿੰ ਬਸਿ ਕਰਿ ਆਗੇ ਗਯੋ ਅਵਟੰਗਾ ਬਾਦੂ। ਨਗਰ ਅਹਿਮਦਾਵਾਦ† ਮਹਿੰ ਥਿਰ ਬਿਨਾ ਬਿ-

---

[1]ਚੰਬਲ ਨਦੀ ਪਾਰ ਹੋਕੇ। [2]ਗਵਾਲੀਅਰ ਥੋਂ ਪਰੇ ਇਕ ਨਗਰ। *ਸਿਰੋਂਜ ਤੇ ਉਜੈਨ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਤ ਹਿੰਦ (C. I) ਵਿਚ ਹਨ। †‘ਅਹਿਮਦ ਨਗਰ’ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ।

ਖਾਦੂ।ਬਿਸਰਾਮਯੋ ਮਗ ਸ਼੍ਰਮ ਹਤਯੋ ਆਨੰਦ ਕੋ ਪਾਇ। ਜਹਾਂ ਛਾਵਨੀ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਚਢਿ ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਏ ॥ ੧੭ ॥ ਹੇਰਿ ਜਾਂਹਿ ਬੂਝਤਿ ਭਯੋ ਗੁਰ ਕੋ ਸਿਖ ਕੋਈ। ਦਿਯੋ ਬਤਾਇ ਜੁ ਲਖੇ ਥੇ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸੁਧਿ ਹੋਈ।ਜੇਠਾ ਸਿੰਘ ਜੇਠਾ ਇਹਾਂ ਧਨ ਬੁਧਿ ਮਹਿਂ ਜਾਨੋ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਆਵਾਹਨ ਠਾਨੋ ॥੧੮॥ ਆਇ ਮਿਲਯੋ ਤਤਕਾਲ ਹੀ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭਿ ਗਾਥਾ। ਅਪਨੇ ਨਿਕਟ ਉਤਾਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਭਾਉ ਕਿ ਸਾਥਾ। ਸੇਵਾ ਕੀਨੀ ਸਕਲ ਬਿਧਿ ਸਭਿ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨੇ। ਸ਼ਾਹ ਭੇਦ ਸਮੁਝਾਇ ਦਿਯ ਜਿਮ ਆਵਨ ਜਾਨੇ[1] ॥ ੧੯ ॥ 'ਪਹੁੰਚਨਿ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸ਼ਾਹੁ ਢਿਗ ਕਸਾ ਕਰੈਂ ਉਪਾਯਾ ? ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੋ ਕਾਰਜ ਮਹਾਂ ਹਮ ਢਿਗ ਲੌ ਆਯਾ'। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਬੋਲਯੋ ਸੁਮਤਿ 'ਕੁਛ ਚਿੰਤ ਨ ਕੀਜੈ।ਸੰਗਤਿ ਕਰਹੁ ਇਕੱਤ੍ਰ ਸਭਿ ਪਠਿ ਹੁਕਮ ਸੁਨੀਜੈ ॥ ੨੦ ॥ ਪੁਨਹਿ ਜਤਨ ਮਿਲਿ ਕਰੈਂਗੇ ਜਿਸ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਹੋਵੈ। ਅਪਨਾ ਕਾਰਜ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰ ਬਿਘਨ ਸੁ ਖੋਵੈਂ"। ਜੇਠਾ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿਕੈ ਤਬੈ ਸੁਧ ਸੰਗਤਿ ਮਾਂਹੀ। ਸਭਿ ਕੋ ਦਈ ਸੁਨਾਇ ਕਰਿ ਜਾਨੀ ਜਹਿਂ ਕਾਂਹੀ ॥੨੧॥ ਭਯੋ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੋ ਜੋੜ ਤਬਿ ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਕੀਨਾ। ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸਿਖ ਸਰਬ ਹੀ ਬੈਠੇ ਸੁਖ ਪੀਨਾ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਨਮੋ ਕਰਿ ਪੁਨ ਹੁਕਮ ਸੁਨਾਯੋ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਕਾਰਜ ਇਹੀ ਕੀਜਹਿ ਮਨ ਭਾਯੋ'॥੨੨॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਜੇ ਤਿਨ ਸਿਰ ਪਰ ਮਾਨਾ। ਕੇਤੇ ਮਨਮੁਖ ਤਰਕਤੇ ਜਿਨ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਾ। ਕਰਹਿਂ ਅਨਿਕ ਉਪਚਾਰ ਕੋ ਕੁਛ ਬਨ ਨਹਿਂ ਆਵੈ।ਸਿਖ ਸਗਰੇ ਇਤ ਉਤ ਫਿਰਹਿਂ ਬਹੁਤਨਿ ਢਿਗ ਜਾਵੈਂ॥੨੩॥ ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਨੇ ਥਿਰੇ ਭੇ ਬਿਦਤ ਜਹਾਨਾ। ਮੂਰਖ ਖਾਨ ਵਜੀਦ ਜੋ ਚਿਤਵੈਤਿ ਮਹਾਨਾ।–ਮਰਯੋ ਨਹੀਂ ਪਕਰਯੋ ਨਹੀਂ, ਜੀਵਤਿ ਥਿਰ ਨੇਰੇ। ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਨਹੁ ਦੁਖ ਦਏ ਘਨੇਰੇ ॥ ੨੪ ॥ ਹਜ਼ਰਤ ਕਰੇ ਉਪਾਵ ਬਹੁ ਨਾਹਿਨ ਕੋ ਚਾਲਾ। ਸਭਿ ਤੁਰਕਾਨੇ ਸ਼ੋਕ ਦੁਖ ਜਿਨ ਡਾਲ ਬਿਸਾਲਾ[2]।ਅਬਿ ਤੁਸ਼ਨ ਰਹਿ ਕੋਇ ਦਿਨ ਦੀਜੈ ਬਿਸਵਾਸਾ[3]। ਪਰਹਿਂ ਅਚਾਨਕ ਜਾਇ ਕਰਿ, ਗਹਿ ਕਿਧੌਂ ਬਿਨਾਸ਼ਾ–॥ ੨੫ ॥ ਲਗਯੋ

[1]ਜਿਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਔਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। [2]ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਤੁਰਕਾਨੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਦੁੱਖ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। [3]ਭਾਵ ਵਿਸਾਹ ਲਈਏ।

ਬਟੋਰਨਿ ਬਾਹਨੀ ਜਿਤ ਕਿਤ ਤੇ ਆਈ। ਜਥੇਦਾਰ ਸਨ ਸਭਿ ਕਹੀ: 'ਰਹਿੰ ਤਯਾਰ ਸਦਾਈ। ਸੰਧਯਾ ਪ੍ਰਾਤ ਪਛਾਨੀਏਂ ਚਢਿਬੇ ਕਹੁ ਕਾਜੂ॥ਇਤ ਉਤ ਬਿਥਰਹਿ ਕੋ ਨਹੀਂ ਬਨਿ ਤਯਾਰ ਸਮਾਜੂ॥੨੬॥ ਗੋਰੀ ਅਰੁ ਬਾਰੂਦ ਬਹੁ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੋ ਦੀਜੈ। ਗਮਨ ਦੂਰ ਹਿਤ ਹਯਨਿ ਕੋ ਆਸੂਦੇ ਕੀਜੈ'। ਇਸ ਬਿਧਿ ਖਾਂਨ ਵਜੀਦ ਬਹੁ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ। ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਜਾਨਿਕੈ ਰਿਤਵੈਤਿ ਲਰਾਈ॥੨੭॥–ਦੁਰਗ ਹੋਇ ਗਾਢੋ ਮਹਾਂ ਮੇਲਹਿਂ ਘਮਸਾਨਾ। ਰਚਿ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਬਿਸਾਲ ਕੋ ਮਾਰਹਿਂ ਤੁਰਕਾਨਾ। ਇਹਾਂ ਆਇ ਹਮ ਬਾਸ ਕਿਯ ਸੇਵਾ ਬਹੁ ਕੀਨੀ।ਨਗਰੀ ਨਹਿਂ ਲੁਟ ਜਾਇ ਤਿਹ ਖਿਰਤਾ ਹਮ ਲੀਨੀ॥੨੮॥ਚਾਕਰ ਰਹਿਂ ਬੈਰਾੜ ਬਹੁਸਭਿਵਹਿਰਉਤਾਰੇ–। ਰੱਛ ਚਹਤਿ ਹੈਂ ਜਨਨ ਕੀ ਚਢਿ ਚਲਨਿ ਬਿਚਾਰੈ[1]।–ਨਤੁ ਇਹਠਾਂ ਰਣ ਪਰੈ ਗੋ, ਰੱਯਤ ਨਰ ਆਦੀ। ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਇਨਹਿਂ ਦੁਖ ਦੇਹਿੰਗੇ ਰਾਹਕ ਬਨਿਯਾਦੀ[2]–॥੨੯॥ ਪਰਮਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧੰਰਮ ਸਿੰਘ ਰੂਪੇ ਕੇ ਦੋਈ। ਅਪਰ ਸਿੰਘ ਭੇ ਸੈਂਕਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿਖ ਜੋਈ। ਪੁਨ ਲਖਮੀਰ ਸ਼ਮੀਰ ਕੋ, ਤ੍ਰੈ ਭ੍ਰਾਤ, ਬੁਲਾਇ। 'ਚਢਯੋ ਚਹਤਿ ਹਮ ਇਹਾਂ ਤੇ ਦੇਖਨਿ ਅਗਵਾਇ॥੩੦॥ ਗ੍ਰਾਮ ਤੁਮਾਰੇ ਧਾਮ ਮਹਿ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਸੁਖ ਪਾਇ। ਲਰਹਿਂ ਅਬਹਿ ਤੁਰਕਾਨ ਸਨ ਰਿਪੁ ਹ੍ਵੈਂ ਸਮੁਦਾਇ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਹਿਂ ਮਾਰਨ ਮਰਨ ਘਾਲਹਿਂ ਘਮਸਾਨਾ। ਤੁਮ ਕੋ ਪਰਹਿ ਬਿਖਾਦ ਤਬਿ ਉਮਡਹਿ ਤੁਰਕਾਨਾ॥੩੧॥ ਹੇਤੁ ਬਿਚਾ-ਰਨ ਹਮ ਕਰਯੋ ਆਗੈ ਹਮ ਜਾਵੈਂ[3]।ਦੁਰਗ ਲੇਹਿਂ ਕੈਵਹਿਰ ਹੀਮਿਲਿ ਜੰਗ ਮਚਾਵੈਂ"। ਸੁਨਿ ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਕਹਤਿ ਭੇ"ਹਮ ਹੈਂ ਅਨੁਸਾਰੇ। ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਰਾਵਰਿ ਸਾਥ ਹੈਂ ਲਰ ਮਰਹਿਂ ਕਿ ਮਾਰੇਂ"॥੩੨॥ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਨਿਕੈ ਤਿਨਹੁ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਸਰਾਹੇ।'ਕੁਲ ਤੁਮਰੀ ਮਹਿਂ ਸਿੰਘ ਹ੍ਵੈਂ ਰਣ ਕਰਹਿਂ ਉਮਾਹੇ। ਅਬਿ ਸੁਖ ਸੋਂ ਘਰ ਮਹਿਂ ਥਿਰਹੁ ਇਹ ਥਲ ਦਿਢ ਹੋਵੈ। ਜੋ ਚਢਿ ਆਵੈ ਤੁਮਹੁ ਪਰ ਪਤ ਅਪਨੀ ਖੋਵੈ॥੩੩॥ਖੇਤ ਜੀਤ ਕੋ ਗ੍ਰਾਮ ਨਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਤੇ ਪਾਵੈਂ[4]। ਨਾਮ ਲੋਹਗੜ੍ਹ* ਹੋਇਗੋ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਬਿਦਤਾਵੈ'। ਇਮਿ ਕਹਿ

---

[1]ਜਨਾਂ (ਦਾਸਾਂ) ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਏਥੋਂ ਚੜ੍ਹ ਚੱਲਣ ਦੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਨ। [2]ਮੁੱਢ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹਨ ।[3]ਭਾਵ ਅਸਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। [4]ਰਣ ਵਿਚ ਵੈਰੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਤ ਪਾਉਣਗੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕੀਂ।

*ਇਹ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਦੀਨੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਕਰੁਨਾ ਬਹੁ ਕਰੀ ਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਬਿਸਾਲੇ।'ਹਮ ਸਹਾਇ ਪਰਲੋਕ ਮਹਿਂ ਦੁਖਤੇ ਰੇਖਵਾਲੇ' ॥ ੩੪ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਤਯਾਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੀ ਹਯ ਜ਼ੀਨ ਪਵਾਏ। ਹਯ, ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ ਸਕਲ ਤਨ ਸਸ਼ਤ੍ਰ ਸਜਾਏ। ਭਏ ਅਰੂਢਨਿ ਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਸਭਿਬੰਦਨ ਠਾਨੀ।ਗਏ ਦੂਰਲਗਿ ਸੰਗ ਨਰ ਬਿਛੁਰਨਿ ਦੁਖ ਮਾਨੀ॥੩੫ ॥ ਪੁਨ ਸਭਿ ਕੋ ਮੋਰਨ ਕਰੇ ਬਿਛੁਰਤਿ ਵਧਿ ਪ੍ਰੇਮਾ।ਸਿੱਖੀ ਗੁਰਮਤਿ ਉਰ ਧਰੀ ਭੇ ਉਚਿਤ ਸੁ ਛੇਮਾਂ। ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਪਤਿਸ਼ਾਹੁ ਕੀ ਮੈਂ ਕਥਾ ਬਨਾਈ। ਰੁੱਤਾਂ ਖਟ ਪੂਰਨ ਕਰੀ ਸ਼ੁਭ ਗਿਰਾ ਅਲਾਈ ॥ ੩੬ ॥ ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥ ਇਹ ਪਠਤਿ ਸੁਨਤਿ ਨਰ ਧਾਰਿ ਪ੍ਰੇਮ।ਹਤਿ ਬਿਘਨ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਛੇਮ[1]। ਮਨ ਬਿਪਨ ਬਿਖੈ ਅਘ ਮ੍ਰਿਗਨ ਸਿੰਘ[2]। ਦੇ ਅਨੰਦ ਰਿਦੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ॥੩੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮ ਰੁਤੇ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਵਿਰਚਤਾਯਾਂ ਭਾਖਾਯਾਂ 'ਦੀਨੇ ਤੋ ਚਲਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ਮਸਤ ਸ਼ੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੫੮ ॥

ਛੇਵੀਂ ਰੁਤ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ।

---

[1]ਇਸ ਲੋਕ ਦੇ ਬਿਘਨ ਦੂਰ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ (ਮਿਲੇਗੀ)। [2]ਮਨ ਰੂਪੀ ਬਨ ਵਿਚ ਪਾਪ ਰੂਪੀ ਮ੍ਰਿਗਾ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਵਤ (ਹੋਕੇ ਢੁੱਕੇਗੀ ਇਹ ਕਥਾ)।

ਪਹਿਲਾ ਐਨ ਚਲਿਆ

*ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ॥

ਅਥ ਪੂਰਬ ਐਨ‡ ਲਿਖਯਤੇ।

ਅਰਥ—ਹੁਣ ਪਹਿਲਾ ਐਨ (ਦਖਣਾਯਨ) ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ।

੧. ਇਸ਼੍ਟ ਦੇਵ—ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ—ਮੰਗਲ।

ਦੋਹਰਾ॥ ਦਯਾ ਦਯਾਨਿਧਿ ਕੀ ਭਈ ਉੱਦਮ ਦਯਾ ਬਿਸਾਲ।
ਚਹਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਨ ਕੀਯੋ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੁ ਅਕਾਲ॥ ੧॥

ਅਰਥ—(ਜੋ) ਗ੍ਰੰਥ (ਕਿ ਮੈਂ ਰਚਣਾ) ਚਾਹਿਆ ਸੀ, ਸੋ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਅਕਾਲ ਨੇ ਪੂਰਨ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਹੈ, (ਇਹ ਮੇਰੇ ਪਰ) ਦਇਆ ਨਿਧਿ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ ਇਤਨਾ) ਵਡਾ ਉੱਦਮ ਬਖਸ਼ਿਆ।

---

*ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਸਹਾਇ' ਛਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

†ਦੋਹਾਂ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਵਯਾਖਿਆ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੀ ਹੈ ਦੇਖੋ ਰਾਸ ਤੀਜੀ ਦਾ ਆਦਿ।

‡ਐਨ=ਅਯਨ=ਪਥ, ਰਸਤਾ, ਭਾਵ, ਬਰਸ ਦਾ ਅੱਧ। ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਉੱਤਰ ਰੁਖ ਤੇ ਦੱਖਣ ਰੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੀ ਚਾਲ ਮੂਜਬ ਗਿਣੀਂਦਾ ਹੈ। ਲਗ ਪਗ ੯–੧੦ ਪੋਹ ਤੋਂ ੯ ਯਾ ਦਸ ਹਾੜ ਤਕ ਉਤਰਾਯਣ ਤੇ ੯-੧੦ ਹਾੜ ਤੋਂ ੯-੧੦ ਪੋਹ ਤਕ ਦਖਣਾਯਨ। ਉਤਰਾਯਣ=ਮਕਰ ਤੋਂ ਮਿਥਨ ਤਕ ਛੇ ਰਾਸ਼ੀਆਂ, ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਝੁਕਾਉ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਦਖਣਾਯਣ=ਕਰਕ ਤੋਂ ਧਨ ਤਕ ਛੇ ਰਾਸ਼ੀਆਂ, ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਝੁਕਾਓ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਤ੍ਰੀਕਾਂ ਮੂਜਬ ਸੂਰਜ ੨੨ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਰੁਖ ਪਕੜਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ ੨੨ ਜੂਨ ਨੂੰ ਉੱਤਰੀ ਅਯਣ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅੱਪੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨੧ ਜੂਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਸੂਰਜ ਦੱਖਣ ਦੀ ਗਤੀ ਪਕੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ੨੩ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦੱਖਣੀ ਅਯਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੇ ਅੱਪੜਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ' ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦੋ ਖੰਡਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਅਯਨ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੮ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਮ 'ਦਛਣਾਯਨ ਤੇ ਉਤ੍ਰਾਯਨ' ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਐਨ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪਦ ਉਤ੍ਰਾਯਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ 'ਪੂਰਬ ਐਨ' ਤੋਂ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ 'ਦਖਣਾਯਨ' ਤੋਂ ਹੈ। [ਸੰਸ:, ਅਯਨ=ਰਸਤਾ। ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਸਤਾ]। (ਦੇਖੋ—ਰੁਤ ੧, ਅੰਸੂ ੧, ਅੰਕ ੧੬ ਦੇ ਪਦਾਰਥ)।

੨. ਇਸ਼੍ਟ ਗੁਰੂ–ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ–ਮੰਗਲ।

ਕਬਿੱਤ–ਬੇਦੀ ਬੰਸ ਭੂਖਨ ਜੋ ਪੂਖਨ ਅਦੂਖਨ ਸੇ ਤਿਮਰ ਕਲੂਖਨ ਪਖੰਡ ਛਪਿ ਤਾਰੇ ਹੈਂ। ਪੀਰ ਸਿੱਧ ਧੀਰ ਕਰਾਮਾਤ ਕੇ ਗਹੀਰ ਗਨ ਮਾਨ ਸੈਲ ਚਢੇ ਗੁਰੂ* ਨਾਨਕ ਉਤਾਰੇ ਹੈਂ। ਦੇਸ਼ਨਿ ਬਿਦੇਸ਼ ਫਿਰ ਜੰਬੂਦੀਪ ਦੀਪ ਸਮੁ ਕੀਨੇ ਹੈਂ ਕਰੋਰੋਂ ਸਿੱਖ ਭਵਜਲ ਤਾਰੇ ਹੈਂ। ਜਸੁ ਬਿਸਤਾਰੇ ਭਾਰੇ,ਬਿਸ਼ੈ ਬਿਸ ਤਾਰੇ ਬਹੁ,ਖੋਲਿ ਮੋਹ ਤਾਰੇ,ਬਾਦੀ ਬਾਦ ਕਰਤਾਰੇ ਹੈਂ।੨।

ਪੂਖਨ=ਸੂਰਜ। ਕਲੂਖਨ=ਪਾਪ। ਧੀਰ=ਧੀਰਜੀ, ਬੁੱਧੀਮਾਨ।
ਗਹੀਰ=ਡੂੰਘੇ, ਵੱਡੇ, ਸਮੁੰਦਰ, ਨਿਧਿ। ਸੈਲ=ਪਹਾੜ। ਟੀਲਾ।
ਉਤਾਰੇ ਹੈਂ=ਹੇਠਾਂ ਆਂਦੇ। ਮਨ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਉਣਾ, ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਜਾਉਣਾ ਹੈ। ਤਾਰੇ ਹੈਂ=ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਪਾਰ ਲਾਏ, ਉਧਾਰੇ।
ਬਿਸਤਾਰੇ=ਬਿਸ ਤਾਰੇ=ਵਿਖ+ਉਤਾਰੇ=ਜ਼ਹਿਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। (ਅ. ਬਿਸ਼ੈ ਬਿਸ ਤਾਰੇ=ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸ ਤਾਰ ਲਈ ਭਾਵ ਨਿਤਾਰ ਲਈ, ਦੂਰ ਕੀਤੀ।
ਤਾਰੇ=ਜੰਦ੍ਰੇ। ਮੋਹ ਦੇ ਜੰਦ੍ਰੇ ਖਹਲਣੇ=ਆਪਣੀ ਹਉਮੈਂ ਵਿਚ ਮਗਨ ਤੇ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆਂ ਨੂੰ 'ਵਿਸ਼ਾਲ ਚਿੱਤੀ ਤੇ ਨਾਮ' ਦੀ ਜਾਗ੍ਰਤ ਦੇਣੀ ਹੈ।
ਤਾਰੇ ਹੈਂ=ਤਾੜੇ ਹਨ। ਯੁਕਤੀ ਤੇ ਦਲੀਲ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਬਗੜਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਿਆਂ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ–ਵੇਦੀਆਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਜੋ ਭੂਸ਼ਣ ਹਨ ਸੋ ਦੂਖਣ ਰਹਿਤ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ ਹਨੇਰਾ ਤੇ ਪਖੰਡ ਰੂਪੀ ਤਾਰੇ ਛਪ ਗਏ। (ਹਾਂ, ਉਸ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਪੀਰ ਤੇ ਸਿੱਧ ਜੋ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਤੇ ਕਰਾਮਾਤ ਦੀ ਨਿਧਿ ਸਨ (ਤੇ ਜੋ) ਸਾਰੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਕਤਾਂ ਕਰਕੇ) ਮਾਨ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ (ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ) ਉਤਾਰ ਆਂਦੇ। (ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ) ਸ੍ਵਦੇਸ਼ਾਂ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਕੇ ਜੰਬੂ ਦੀਪ ਵਿਚ (ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਲਾਕੇ) ਕਰੋੜਾਂ ਜੀਵ ਦੀਵੇ (ਨਾਲ ਦੀਵਾ ਜਗਾਉਣ) ਸਮਾਨ ਜਗਾਕੇ ਸਿੱਖ (ਬਣਾਕੇ) ਭਉਜਲ ਤੋਂ ਤਾਰੇ ਹਨ।

ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਖ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਬਗੜਾਲੂਆਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸਾਂ (ਤਕ) ਕਰ (ਐਸਾ) ਤਾੜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਜੰਦਰੇ ਖੁਹਲ ਦਿੱਤੇ, (ਹਾਂ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ) ਭਾਰਾ ਜਸ ਸਾਰੇ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਕਿ ਓਹ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਸਹਾਯਕ ਹਨ ਸੋ ਮੇਰੇ ਬੀ ਸਹਾਯਕ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਵ ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੋਂ ਇਸ ਛੰਦ ਪਰ ਘਟਦਾ ਸਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।)

*ਪਾ:–ਬਾਵੇ।

੩. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰੁ—ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ—ਮੰਗਲ।

ਭਏ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਅਨੰਦਮਯ ਬਿਲੰਦ ਮਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰ ਸਿਮਰ
ਸੁਖ ਭਾਰੇ ਹੈਂ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ੍ਰਦਾਸ ਆਸ ਪੂਰੀ ਲਖਿ ਦਾਸ ਨਿਜ, ਬਿਘਨ
ਬਿਸ਼ਾਲ* ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਨਿਵਾਰੇ ਹੈਂ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਗੁਬਿੰਦ ਚੰਦ ਬੰਦਨੀਯ
ਦੁੰਦ ਮੰਦ† ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਦਾਰੇ ਹੈਂ। ਨੌਮੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਿ ਸ਼੍ਰੀ
ਗੁਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰਿਪੁ ਦਾਹ ਪੂਰੀ ਕੀਨਿ ਚਾਹ, ਜੋ‡ ਸਹਾਯਕ ਹਮਾਰੇ ਹੈਂ।੩।

{ਦੁੰਦ=ਕਸ਼ਟ। ਮੰਦ=ਮੰਦ ਕਰਨਾ, ਦੂਰ ਕਰਨਾ। ਰਿਪੁ ਦਾਹ=ਵੈਰੀ ਨਾਸ਼ਕ।}

ਅਰਥ—ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਤੇ ਉੱਚੇ ਮਨ ਵਾਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ (ਮੇਰੇ ਸਹਾਈ§) ਹੋਏ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰ ਅਮਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਕੇ (ਮੈਂ) ਭਾਰੀ ਸੁਖ (ਪਾਏ) ਹਨ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣਕੇ (ਮੇਰੀ) ਆਸ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, (ਤੇ ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੇ (ਮੇਰੇ) ਬੜੇ ਬੜੇ ਵਿਘਨ ਨਿਵਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬੰਦਨਾ ਯੋਗ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਚੰਦ ਜੀ (ਮੇਰੇ) ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦ ਕਰਦੇ (ਰਹੇ) ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਤੇ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ (ਪਦਾਰਥ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਲ ਮਹਾਂ) ਉਦਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰ (ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੇ) ਵੈਰੀ ਨਾਸ਼ਕ ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ (ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਣ ਦੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ) ਚਾਹ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, (ਐਸੇ ਹਨ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿ) ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਹਾਯਕ (ਹਨ)।

ਦੋਹਰਾ—ਬ੍ਰਿੰਦ ਅਰਿੰਦਮ, ਕੰਦਿ ਸੁਖ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਮੁਕੰਦ।
ਅਭਿਬੰਦਨ ਕਰ ਬੰਦਿਕੈ ਦੇਹੁ ਅਨੰਦ ਬਿਲੰਦ ॥੪॥

{ ਬ੍ਰਿੰਦ=ਸਮੂਹ, ਸਾਰੇ। ਅਰਿੰਦਮ=ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
ਕਰਬੰਦਿਕੈ=ਹਥ ਜੋੜਕੇ। }

ਅਰਥ—(ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ) ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦਾਤਾ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ (ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ) ਉੱਚਾ ਅਨੰਦ (ਪਰਮਾਨੰਦ) ਬਖਸ਼ੋ।

[ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰੂਪਕ ਦੀ ਵਜਾਖਯਾ]

ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਕੀਨਿ ਇਤਿਹਾਸ।
ਪੁਨ ਅਸ਼ਟਹੁੰ ਗੁਰ ਕੇ ਕਰੇ ਰਚਿ ਕਰਿ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਰਾਸਿ॥੫॥

---

*ਪਾ:—ਬਿਨਾਸ। †ਪਾ:—ਦੁੰਦ ਪਦ। ‡ਪਾ:—ਤੇ, ਤੇ।

§ਦੂਸਰੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ) ਇਤਿਹਾਸ (ਕਥਨ) ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਅੱਠਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ (ਇਤਿਹਾਸ) ਬਾਰਾਂ ਰਾਸਾਂ ਰਚਕੇ (ਵਰਣਨ) ਕੀਤੇ।

ਬਹੁਰ ਖਸ਼ਟਿ ਰੁਤਿ ਕੇ ਬਿਖੇ ਦਸਮੇ ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ।
ਜਨਮ ਆਦਿ ਤੇ ਰਚਿ ਭਲੇ ਕਵਿਤਾ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥੬॥

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦਸਮੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਵਿਲਾਸ ਜਨਮ ਆਦਿ ਤੋਂ ਲੈ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰਚਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਰਹੀ ਕਥਾ ਅਬਿ ਸ਼ੇਸ਼ ਜੋ ਤਿਸ ਹਿਤ ਐਨ ਬਨਾਇ।
ਬਰਨੌਂ ਸਰਬ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕੋ ਸਾਰਸੁਤੀ ਉਰ ਧਯਾਇ* ॥ ੭॥

ਅਰਥ—ਜੋ ਕਥਾ ਹੁਣ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਐਨ ਬਣਾਂਕੇ (ਬਾਕੀ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸਾਰਦਾ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਯਾਇਕੇ।

ਦਛਣਾਇਨ ਉਤਰਾਇਨੈ ਸੰਮਤ ਕੇ ਦੁਇ ਐਨ।
ਇਤ ਉਤ ਸੂਰਜ ਹੋਨਿ ਤੇ ਜਾਨਤਿ ਹੈਂ ਬੁਧਿ ਐਨ॥ ੮॥

{ ਐਨ=ਅਯਨ। (ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੧ ਅੰਸੂ ੧ ਅੰਕ ੧੬ ਦੇ ਪਦ ਅਰਥ)।
ਐਨ=ਠੀਕ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਤ੍ਰੁ-ਬਹੁ [ਅ਼ੈਨ, ਐ਼ਨ] (ਅ) ਘਰ।
ਬੁਧਿ ਐਨ=ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਘਰ, ਬੁਧਿਮਾਨ। }

ਅਰਥ—ਦਖਣਾਇਨ ਤੇ ਉਤਰਾਇਣ ਸਾਲ ਦੇ ਦੋ ਐਨ ਸੂਰਜ ਦੇ ਇਧਰ (ਦੱਖਣ ਰੁਖ) ਤੇ ਉਧਰ (ਉੱਤਰ ਰੁਖ) ਹੋਣ ਤੇ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਇਹ ਗਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਕਥਯੋ ਇਹੀ ਨਾਮ ਧਰਿ ਦੀਨਿ।
ਯਾਂ ਤੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਲਖਹੁ ਇਮ ਕਵਿ ਬਿਨਤੀ ਕੀਨਿ॥ ੯॥

ਅਰਥ—(ਗੁਰਾਂ ਦੇ) ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ (ਮੈਂ) ਸੂਰਜ ਦੇ (ਰੂਪਕ ਵਿਚ) ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ) ਇਹੋ ਹੀ ਨਾਮ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ) ਧਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਵੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਐਉਂ (ਆਪ ਮੇਰੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ) ਸਮਝ ਲਓ।

੪. 'ਕਵਿ-ਸੰਕੇਤ' ਮਿਰਯਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ।

ਚੌਪਈ॥ ਸਾਰਦ ਦਾਸਨ ਸਾਰਦ ਸਾਰਾ। ਪਾਰਦ ਬਰਨੀ ਪਾਰਦ ਪਾਰਾ।

*ਇਹ ਦੋਹਾ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਪੁਰਾਤਨ ਨੁਸਖ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ੧੯੧੯ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਬੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ੧੯੧੨ ਦਾ ਨੁਸਖਾ ਜਦੋਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਹਾ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਦ ਬਿਧੁਬਦਨੀ ਹਰਿਦਾਰਿਦ।ਦਾਸਨਿ ਬਰ ਦਾ ਬਰਸਤਿ ਬਾਰਦ॥੧੦॥

{ ਸਾਰਦ=ਸਾਰਦਾ। ਸਾਰਦ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ (ਵਸਤੂ ਦੀ) ਦਾਤੀ। ਪਾਰਦ=ਪਾਰਾ।
ਪਾਰਾ=ਉਰਵਾਰ ਪਾਰ। ਪਾਰਦ=ਅੰਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਭਾਵ ਵਿਦਯਾ ਦਾਤੀ।
ਸਾਰਦ=ਸ਼ਰਦ ਰਿਤੂ ਦੇ। ਬਿਧੁ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਬਰਦਾ=ਵਰਦਾਤੀ। ਬਾਰਦ=ਬਦਲ। }

ਅਰਥ—ਸਾਰਦਾ (ਆਪਣੇ) ਸਾਰੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਸਤੂ (ਸਾਹਿੱਤਯ ਵਿਦਯਾ) ਦੀ ਦਾਤੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਦਾ) ਪਾਰੇ ਵਰਗਾ (ਉੱਜਲ) ਰੰਗ ਹੈ (ਤੇ ਕਾਵਯ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ) ਆਰ ਪਾਰ ਦਾ ਪਾਰ (ਅੰਤ) ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸਰਦ ਰੁਤ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੁਖ ਵਾਲੀ ਦਾਰਿਦ ਦੀ ਹਰਤਾ ਤੇ ਦਾਸ (ਰੂਪ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਮਤੀ ਦੀ) ਵਸਦੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਵਰ ਦਾਤੀ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ॥ *ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀਨੇ ਤੇ ਚਢੇ ਪਿਖਿ ਪਹੁੰਚੇ ਇਕ ਗ੍ਰਾਮ। ਖਰੇ ਹੋਇ ਬੂਝਨਿ ਕਿਯੋ 'ਕਹਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮ?' ॥ ੧੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸੁਨਿ ਰਾਹਕ ਭਾਖਯੋ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। 'ਇਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮ ਰੁਖਾਲਾ'। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਬਰਜਨ ਕੀਨਸਿ ਤਾਂਹਿ। 'ਨਾਮ ਰੁਖਾਲਾ ਕਹੀਏ ਨਾਂਹਿ ॥ ੧੨ ॥ ਅਬਿ ਤੈਂ ਕਹਹੁ ਨਾਮ ਰਖਵਾਲਾ'। ਤਿਸ ਹੀ ਥਲ ਡੇਰਾ ਗੁਰ ਘਾਲਾ। ਸੰਗੀ ਸਿੰਘ ਉਤਰਿ ਥਿਰ ਭੁਏ। ਤ੍ਰਿਣ ਈਂਧਨ ਇਕਠੇ ਕਰਿ ਲਏ॥੧੩॥ ਤਬਿ ਜਲਾਲ† ਕੇ ਪੰਚ[1] ਬਿਚਾਰਿ ਮਿਲਿਬੇ ਹੇਤੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਤਯਾਰ। ਦੁਇ ਦੀਰਘ ਘਟ ਪਯ ਤੇ ਭਰਿਕੈ[2]। ਗੁੜ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੇਤਿਕ ਲੇ ਕਰਿਕੈ ॥ ੧੪॥ ਆਨਿ ਗੁਰੂ ਪਗਬੰਦਨ ਠਾਨੀ। ਇਕ ਬਰਛੀ ਖਰ ਚਾਰੁ ਮਹਾਨੀ। ਦਈ ਉਪਾਇਨ, ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਲਈ। ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਖੁਸ਼ੀ ਬਹੁ ਕਈ॥ ੧੫ ॥ ਪਿਖਿ ਰੁਖ ਤਬਿ ਜਲਾਲ ਕੇ ਕਹੈਂ।'ਬੈਰਗ੍ਰਾਮ ਇਨ‡ਸੋਂ ਨਿਤ ਰਹੈ[3]।ਕਬਿ ਕਬਿ ਤਿਨ ਸਨ ਪਰਹਿ ਲਰਾਈ। ਮਾਰਨ ਮਰਨ ਹੋਇ ਸਮੁਦਾਈ॥੧੬॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਅਬਿ ਕਰਹੁ ਉਚਾਰੀ।ਜਿਸ ਤੇ ਹੋਵੈ ਫਤੇ ਹਮਾਰੀ। ਬਾਕ ਆਪ ਕੇ ਸਫਲੈਂ ਸਦਾ। ਕਹਿਯਹਿ ਜੀਤ ਹੋਇ ਜਦ ਕਦਾ' ॥ ੧੭ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖਯੋ ਤਿਹ ਸਮੇਂ। 'ਗੁਰ ਘਰ ਕੋ ਰਹੀਅਹਿ ਨਿਤ ਨਿਮੇਂ। ਰਿਪੁ ਸੋਂ ਲਰੇ, ਫਤੇ ਕੋ ਪੈਹੈਂ। ਚੜ੍ਹੀ ਆਇ ਉਤਰਾਇ ਸੁ ਜੈਹੈ[4]' ॥ ੧੮ ॥ ਇਹ ਬਰ ਦਿਯੋ ਹਰਖ ਉਰ ਭਰੇ। ਕੇਤਿਕ ਸੇਵ ਔਰ ਭੀ ਕਰੇ।ਤਿਸ ਪਸ਼ਚਾਤਿ ਲਰੇ ਕਬਿ ਸੋਈ।

[1]ਜਲਾਲ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੰਬਰਦਾਰ। [2]ਦੋ ਵਡੇ ਘੜੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਭਰਕੇ। [3]ਇਨ੍ਹਾਂ (ਲਾਗਲੇ) ਪਿੰਡਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। [4]ਭਾਵ ਜੋ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਵੇਗਾ ਓਹ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਜਾਏਗਾ।

*ਹੁਣ ਜੋ ਸਾਖੀਆਂ ਤੁਰੀਆ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਾਰਤਕ ਪੋਥੀ (ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ) ਲਿਖਤੀ ਅਸਾਂ ਪਾਸ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਮਸਾਲਾ ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਓਥੋਂ ਮਿਲਿਆ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

†'ਜਲਾਲ'ਰਯਾਸਤ ਨਾਭਾ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜੋ ਫੂਲ ਤੋਂ ਨੌ ਦਸ ਮੀਲ ਤੇ ਦੀਨੇ ਤੋਂ ਦੋ ਢਾਈ ਕੋਹ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੈ। ‡ਪਾ:—ਇਕ।

ਰਿਪੁ ਤੇ ਬਿਜੈ ਤਿਨਹੁੰ ਕੀ ਹੋਈ ॥ ੧੯ ॥ ਇਸੀ ਰੀਤਿ ਬਹੁ ਬਰਖ ਬਿਤਾਇ।ਬਿਦਤੇ ਸਿੰਘ ਜਥੈ ਸਮੁਦਾਏ[1] । ਏਕ ਬਾਰ ਦਲੈ[2] ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਰਾ। ਤਬਿ ਜਲਾਲ ਨੇ ਕੀਨਿ ਬਿਗਾਰਾ ॥ ੨੦ ॥ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਜੁਗ ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਮਾਰੇ । ਬਾਜੀ ਪੰਚ ਚੁਰਾਇ ਨਿਕਾਰੇ । ਪ੍ਰਾਤ ਖਾਲਸੇ ਜਾਨਿ ਖੁਟਾਈ। ਭਏ ਅਰੂਢਿ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਜਾਈ ॥੨੧॥ ਮਾਰਯੋ ਪਿਖਿ ਜਲਾਲ ਕੋ ਗ੍ਰਾਮੂ । ਲੂਟੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਗਨ ਧਾਮੂ । ਤਬਿ ਗੁਰਵਾਕ ਚਿਤਾਰਨ ਲਾਗੇ।'ਕਹ੍ਯੋ ਪ੍ਰਥਮ ਕੋ ਜੋ ਹਮ ਤ੍ਯਾਗੇ॥੨੨ ॥–ਗੁਰ ਘਰ ਸੰਗ ਨਿਮੇ ਜੋ ਰਹੋ । ਬਿਜੈ ਆਪਨੀ ਜਿਤ ਕਿਤ ਲਹੋ । ਜਬਿ ਬੇਮੁਖ ਹੋਵਹੁ ਦੁਖ ਪਾਵਹੁ । ਸਹਹੁ ਸਜ਼ਾਇ ਮਾਰ ਕੋ ਖਾਵਹੁ–॥ ੨੩ ॥ ਹਮ ਤੇ ਖਤਾ ਭਈ ਗੁਰ ਕੇਰੀ । ਬਖ਼ਸ਼ਾਵਹਿ ਅਬਿ ਬਨਿ ਹੈ ਫੇਰੀ' । ਪੰਜ ਰੁਪੱਯਨਿ ਕੀਨ ਕਰਾਹੂ । ਲੇ ਕਰਿ ਗਏ ਖਾਲਸੇ ਪਾਹੂ ॥੨੪॥ ਪਾਛਲ ਅਗਲ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਨਾਵਾ । ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਹਿ ਕੈ ਬਖਸ਼ਾਵਾ* ।ਪੁਨ ਸੋ ਗ੍ਰਾਮ ਉਜਰਿ ਤਿਸ ਥਾਨਾ।ਜਹਿਂ ਗੁਰ ਥਲ ਤਹਿਂ ਬਾਸਯੋ ਆਨਾ ॥ ੨੫ ॥ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਸਰ ਰਾਖਨਿ ਕਰਯੋ । ਅਬਿ ਲੌ ਬਸਹਿ ਤਿਸੀ ਥਲ ਥਿਰਯੋ । ਦੀਨੇ ਤੇ ਉਠਿ ਪੂਰਬ ਡੇਰਾ । ਕਰਯੋ ਤਹਾਂ ਪ੍ਰਭੁ ਲਾਯਕ ਹੇਰਾ ॥ ੨੬ ॥ ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ । ਜਾਗੇ ਸਕਲ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੁਇ ਆਈ।ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਠਾਨਿਕਰਿ ਭਲੇ।ਡਾਰਿ ਜੀਨ ਹਯਆਗੇ ਚਲੇ ॥੨੭॥ ਕਿਤਿਕ ਕੋਸ ਪਰ ਭਗਤਾ† ਗ੍ਰਾਮੂ। ਪਿਖਯੋ ਤਹਾਂ ਚਲਦਲ[3] ਅਭਿਰਾਮੂ।ਇਸ ਤਰੁ ਤਰੇ ਤੁਰੰਗ ਠਹਿਰਾਯੋ। ਉਤਰੇ ਦਾਸ ਹਾਥਪਕਰਾਯੋ ॥੨੮॥ਤਹਾਂ ਗਲੀਚੇ ਕੋ ਬਿਛਵਾਇ। ਬੈਠਿ ਗਏ ਤਿਸ ਪਰ ਸੁਖਦਾਇ।ਥਿਰ ਹ੍ਵੈਇਤ ਉਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਲਾਈ।ਨਿਕਟ ਕੂਪ ਕੀ ਲਗਹਿ ਚਿਨਾਈ॥੨੯॥ ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਇਕ ਨਰ ਢਿਗ ਆਯੋ।ਤਿਹ ਸੋਂ ਬੂਝਨ ਹੇਤ ਅਲਾਯੋ ।'ਇ-ਹਾਂ ਕੂਪ ਲਗਵਾਵਤਿ ਕੌਨ?ਕਿਸ ਕੋ ਗ੍ਰਾਮ ਕਉਨ ਕੋ ਭਉਨ?' ॥੩੦॥ ਕਹਿ ਨਰ 'ਬਹਿਲੋ ਕਾ ਇਹ ਪੋਤਾ । ਜਿਸਕੋ ਭਗਤਾ ਨਾਮ ਉਦੋਤਾ।ਤਿਨ ਕੋ ਗ੍ਰਾਮ ਕੂਪ ਸੋ ਲਾਵਤਿ'।ਸੁਨਿ ਤਿਸ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਲਾਵਤਿ:–॥੩੧॥ ਦੋਹਰਾ॥'ਦੰਮ ਲਗਨ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ਸਾਬੂਨ ਗਰਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ[4]।ਪੂਰਬ[5] ਇਮ

---

[1]ਜਦੋਂ ਸਿੰਘ ਸਾਰੇ (ਫੈਲੇ ਤੇ) ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਏ । [2]ਭਾਵ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਲ । [3]ਪਿੱਪਲ ਦਾ ਬ੍ਰਿੱਛ । [4]ਦਮੜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਲੱਗਣ ਤੇ ਸਾਬੂਣਗਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਵੇ । [5]ਪਹਿਲੇ । *ਇਸ ਵਾਕਿਆ ਦਾ ਸੰਮਤ ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ੧੮੨੫ ਬਿ: ਦਿੱਤਾ ਹੈ । †ਇਹ ਪਿੰਡ ਰਿਆਸਤ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੈਤੋ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸੋਲਾਂ ਮੀਲ ਹੈ ।

ਹੋਈ ਕਹੂ ਸੋਈ ਗਤਿ ਇਸ ਥਾਉਂ'॥੩੨॥ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਿੱਖਨ ਬੂਝਨਿ ਠਾਨੀ। 'ਕੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਹੁ ਬਖਾਨੀ। ਜਿਸ ਪਰ ਭਾਖੵੋ ਇਹ ਪੱਖ੍ਯਾਨਾ[1]।ਹਮ ਭੀ ਸੁਨਯੋ ਚਹੈਂ ਨਿਜ ਕਾਨਾ'॥੩੩॥ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਉਚਾਰਾ। 'ਤੁਰਕਨਿ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਉਦਾਰਾ। ਰਾਮੂ ਨਾਮ ਕਹਤਿ ਹੈਂ ਜਾਂਹੀ। ਇਕ ਤਨੁਜਾ ਤਿਸ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਂਹੀ॥੩੪॥ ਸੋ ਅਨੰਦਪੁਰ ਚਲਿ ਕੈ ਆਯੋ। ਹੋਹਿ ਨੰਮ੍ਰਿ ਬਿਚ ਸਭਾ ਸੁਨਾਯੋ।–ਮੋਹਿ ਸੁਤਾ ਕਹੁ ਲਾਗਯੋ ਪ੍ਰੇਤ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਿਖ ਕੋ ਹੋਇ ਸੁਚੇਤ[2]॥ ੩੫॥ ਕਰਹਿ ਨਿਕਾਸਨ ਤਿਸ ਕੋ ਐਸੇ। ਬਹੁਰ ਨ ਆਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੈ ਜੈਸੇ। ਬਹੁ ਉਪਚਾਰ ਕਰੇ ਸਭਿ ਹਾਰੇ। ਕੋ ਨਹਿਂ ਸਕਯੋ ਤਾਂਹਿ ਨਿਰਵਾਰੇ॥ ੩੬॥ ਯਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਗੁਰ ਸਭਾ ਮਝਾਰੀ। ਅਰਜ਼ ਉਚਾਰੀ ਸਭਿਨਿ ਅਗਾਰੀ–। ਸੁਨਿ ਸਭਿ ਭਗਤੇ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ[3]ਹੇਰਾ। ਰੁਖ ਪਰਖਤਿ ਬੋਲਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ॥ ੩੭॥–ਨਹਿਂ ਚਿੰਤਾ ਕਰਿ ਸੁਖ ਹੁਇ ਜਾਇ–।ਹਰਖਯੋ ਰਾਮੂ ਸੇਵ ਕਮਾਇ। ਲੇ ਭਗਤੇ ਕੋ ਲਵਪੁਰਿ ਗਯੋ।ਪਹੁੰ-ਚਯੋ ਭੂਤ ਨਿਕਾਸਤਿ ਭਯੋ॥ ੩੮॥ ਤਬਿ ਦੀਵਾਨ ਕਹਯੋ ਕਰ ਜੋਰਿ। –ਫੁਰਮਾਵਹੁ ਕਾਰਜ ਚਿਤ ਲੋਰ[4]। ਮੋਕਹੁ ਸੇਵਕ ਅਪਨੋ ਜਾਨਹੁ। ਕਰਉਂ ਸੇਵ ਕੁਛ ਆਪ ਬਖਾਨਹੁ–॥ ੩੯॥ ਸੁਨਿ ਭਗਤੇ ਭਾਖਯੋ ਇਹ ਕਾਮੂ। –ਚਹੈਂ ਕੂਪ ਲਾਯਹੁ ਨਿਜ ਗ੍ਰਾਮੂ। ਦੁਰਲਭ ਤਹਾਂ ਈਂਟਕਾ ਅਹੈਂ। ਹੋਇ ਨ ਸਕਹਿ ਕਰਯੋ ਜੋ ਚਹੈਂ*॥ ੪੦॥ ਯਾਂ ਤੇ ਏਕ ਪਚਾਵਾ[5] ਦੇਹੂ। ਕੂਪ ਲਗਹਿ ਕਰਿ ਕਾਰਜ ਏਹੂ–। ਸੁਨਿ ਰਾਮੂ ਬਿਸਮਯੋ ਬਚ ਭਾਖਾ।–ਈਂਟ ਲੇਹੁ ਜੇਤਿਕ ਅਭਿਲਾਖਾ॥ ੪੧॥ ਏਤੀ ਦੂਰਿ ਪਹੁੰਚਹਿ ਕੈਸੇ? ਉਸ਼ਟ ਸਕਟ ਤੇ[6] ਜਾਇ ਨ ਤੈਸੇ। ਦਰਬ ਅਧਿਕ ਤੇ ਪਹੁੰਚਹਿ ਸੋਇ॥ ਇਹ ਉੱਤਰ ਮੋਕਹੁ ਕਹੁ ਕੋਇ–॥੪੨॥ਸੁਨਿ ਭਗਤੇ ਕਹਿ–ਦਿਹੁ ਤੁਮ ਤਾਂਹੀ[7]। ਪਹੁੰਚਾਵਨਿ ਕੁਛ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਂਹੀ। ਏਕ ਨਿਸਾ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਲੇ ਜਾਵੈਂ। ਪਹੁੰਚੈ ਸੁਗਮ, ਕੂਪ ਲਗਵਾਵੈਂ–॥੪੩॥ ਤਬਿ ਰਾਮੂ ਇਕ ਦਯੋ ਪਚਾਯਾ[8]। ਦੇਖਨਿ ਹਿਤ ਨਰ ਏਕ ਬਿਠਾਯਾ।ਭਗਤੇ ਸਭਿ ਪ੍ਰੇਤਨਿ ਕੋ ਪ੍ਰੇਰਾ। ਆਨਿ

---

[1]ਕਥਾ, ਆਖਾਣ [ਸੰਸ:, ਉਪਾਖ੍ਯਾਨ=ਕਥਾ]। [2]ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਵੇ। [3]ਭਾਵ ਬਹਿਲੋ ਦੇ ਪੋਤੇ ਵਲ। [4]ਚਿਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕੰਮ। [5]ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਆਵਾ। [6]ਊਠਾਂ ਤੇ ਗੱਡਿਆਂ ਉਤੇ। [7]ਭਾਵ ਜਿਥੇ ਪਈਆਂ ਹਨ। [8]ਪਚਾਵਾ, ਆਵਾ।

*ਓਥੇ ਟੋਤਾ ਹੈਸੀ ਤਦੋਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ।

ਲਗੇ ਢੋਵਨਿ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥੪੪॥ ਏਕ ਜਾਮ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਲੇ ਆਏ। ਬੈਠਯੋ ਨਰ ਕੁਛ ਪਿਖਯੋ ਨ ਜਾਏ। ਰਾਮੂ ਸੰਗ ਜਾਇ ਤਿਹਿਂ ਭਨਾ।--ਬਡੋ ਕੁਲਾਹਲ ਮੈਂ ਇਕ ਸੁਨਾ ॥੪੫॥ ਦੇਖਯੋ ਰੂਪ ਨ ਰੰਗ ਨ ਅੰਗ। ਕਰਤਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਲੈਗੇ ਇਕ ਸੰਗ[1]--। ਬਿਸਮਯੋ ਰਾਮੂ ਤੂਸ਼ਨ ਭਯੋ। ਸੋ ਇਹ ਕੂਪ ਲਗਾਵਨਿ ਕਿਯੋ ॥੪੬॥ ਅਬਿ ਭੀ ਭੂਤ ਮਜੂਰੀ ਕਰੈਂ। ਚੂਨਾ ਈਂਟ ਆਨਿ ਕੈ ਧਰੈਂ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਨ ਹ੍ਵੈ ਕੇ। ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਕੇ ਬਸਿ ਕੈ ਕੇ[2] ॥੪੭॥ ਚਾਰਹੁੰ ਦਿਸ਼ ਕੋ ਭੂਤ ਰੁ ਪ੍ਰੇਤ।ਤਬਿ ਤੇ ਇਨ ਕੇ ਬਸੀ ਨਿਕੇਤ[3]*। ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰ ਗਾਥ ਬਤਾਈ। ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਕਿਨ ਜਾਇ ਸੁਨਾਈ[4] ॥੪੮॥ 'ਗੁਰ ਉਤਰੇ ਪੀਪਰ ਤਰੁ ਤਰੇ। ਸੁਨਿ ਕਹਿ ਬਾਕ ਬਚਨ ਇਮ ਕਰੇ[5]। ਕੌਤਿਕ ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਦਲ ਸਾਥ[6]। ਕੂਪ ਲਗਹਿ ਤਿਸ ਢਿਗ ਥਿਰ ਨਾਥ[7]' ॥ ੪੯ ॥ ਪੰਚ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭਗਤੇ ਕੇ ਤਹਾਂ। ਇਕ ਗੁਰਦਾਸ ਜਨਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ਮਹਾਂ[8]†। ਦੁਤਿਯ ਭਾਰਜਾ ਤੇ ਸੁਤ ਉਪਤਾ। ਤਾਰਾ, ਭਾਰਾ ਮਿਹਰਾ, ਬਖਤਾ॥੫੦॥ ਪੰਚਹੁ ਤਤਛਿਨ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਤਯਾਰ। ਏਕ ਤੁਰੰਗਮ ਸ਼ੁਭ ਸਿੰਗਾਰ। ਜ਼ੀਨ ਰਜਤ ਕੋ ਊਪਰ ਪਾਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਲੇ ਆਏ ॥ ੫੧ ॥ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਬੰਦਨਾ ਕਰਿਕੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਯੋ ਚਿਤ ਹਿਤ ਧਰਿ ਕੈ। ਬੈਠਤਿ ਹੀ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰੀ। 'ਕਹਯੋ ਕੂਰ ਕਿਨ ਆਪ ਅਗਾਰੀ ॥ ੫੨ ॥ ਬਪੁਰੀ ਬਾਤ ਕੂਪ ਕੀ ਕਹਾਂ[9]। ਤੁਮ ਤੇ ਹੀ ਹਮ ਸਭਿ ਕਿਛ ਲਹਾ। ਲਘੁ ਦੀਰਘ ਤ੍ਰਿਯ ਪੁਰਖ ਹਮਾਰੇ। ਆਦਿ ਅੰਤ ਕੇ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ॥੫੩॥ ਭੂਖਨ ਕਿਸ ਕੇ, ਬਾਂਦੀ ਕਿਸ ਕੀ।ਇਮ ਨ ਲਖੈ[10], ਮੂਰਖ ਮਤਿ ਤਿਸ ਕੀ। ਹਮਰੋ ਸਭਿ ਘਰ ਬਾਰ ਤੁਮਾਰਾ। ਸਭਿ ਜਾਚਕ ਇਕ

---

[1]ਇਕਵਾਰ ਹੀ। [2]ਭਾਵ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਦੇ ਵੱਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। [3]ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ। [4]ਸੁਣਾਈ (ਭਗਤੇ ਦੇ ਘਰ)। [5]ਭਾਵ, ਜੋ ਗੱਲ ਬਾਤ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਸੁਣਾਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। [6]ਕੁਝਕ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਲ ਨਾਲ ਹੈ। [7]ਜਿਥੇ ਖੂਹ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਉਤਰੇ ਹਨ ਨਾਥ ਜੀ। [8]ਵੱਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ। [9]ਇਹ ਖੂਹ ਦੀ ਤੁੱਛ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ। [10]ਜੋ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਇਉਂ।

*ਉਸ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਉਸ ਦੇ ਵੱਸ ਕੀਤੇ ਸਨ। †ਬਹਿਲੋ ਕੇ ਇਕ ਗੁਰਦਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਰਾਮ ਰਾਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਮੇਂ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਭੀ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੧ ਅੰਸੂ ੪੮ ਤੇ ਰੁਤ ੨ ਅੰਸੂ ੩। ਅਗਲਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਹੈ।

ਆਪ ਦਤਾਰਾ' ॥੫੪॥ ਪਿਖਿ ਪੰਚਹੁੰ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੀ ਓਰ। ਨਿਰਹੰਕਾਰ ਰਹੇ ਕਰ ਜੋਰਿ। ਮੰਦ ਮੰਦ ਮੁਸਕਾਇ ਬਖਾਨੇ।'ਹੋ ਹਮਰੇ ਹੀ, ਸਭਿ ਜਗ ਜਾਨੇ' ॥ ੫੫ ॥ ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਖੁਸ਼ੀ ਉਦਾਰਾ। ਲਿਯੋ ਤੁਰੰਗਮ ਜੋ ਬਲਿ ਭਾਰਾ। ਪੁਨ ਪੰਚਹੁੰ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰੇ।'ਕਰੀਅਹਿ ਪਾਵਨ ਸਦਨ ਹਮਾਰੇ ॥ ੫੬ ॥ ਚਰਨ ਸਰੋਜ ਆਪ ਕੇ ਪਰੈਂ। ਸਭਿ ਕੁਟੰਬ ਉਰ ਆਨੰਦ ਧਰੈਂ। ਪੂਰਹੁ ਕਾਮਨਾ ਦਾਸਨ ਮਨ ਕੀ'। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਲੇ ਸੰਗ ਹੁਇ ਤਿਨ ਕੀ ॥੫੭॥ ਮੰਚ ਬਿਛਾਇ ਬਿਛੌਨਾ ਛਾਏ। ਬਿਨੈ ਭਨਤਿ ਤਿਸ ਪਰ ਬੈਠਾਏ। ਖਰੇ ਹੋਇ ਬੋਲੇ ਪ੍ਰਭੁ ਹੇਰਾ[1]। 'ਬੇਖ[2] ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਹਮ ਕੇਰਾ ॥੫੮॥ ਉਰ ਅਭਿਲਾਖਾ, ਕਰਹਿ ਅਹਾਰਾ[3]। ਅਬਿ ਚਾਹਤਿ ਹੈਂ ਹੁਕਮ ਤੁਮਾਰਾ'। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਤਿ ਤਿਨ ਸੰਗ ਬਖਾਨਾ। 'ਤੁਮ ਪਰ ਹਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਹਾਨਾ ॥ ੫੯ ॥ ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਖੁਸ਼ੀ ਪਛਾਨ। ਤੁਮਰੋ ਹੈ ਸਭਿ ਕਿਛ ਪਰਵਾਨ'। ਸਭਿ ਭਿਆਨੀਆਂ[4] ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਈਂ। ਬਹੁ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਈ ॥੬੦॥ ਦੇ ਕਰਿ ਖੁਸ਼ੀ ਗੁਰੂ ਚਲਿ ਆਏ। ਸਿਵਰ ਬਿਰਾਜੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਏ। ਦਾਸਨਿ ਤਬੈ ਲਗਾਯਹੁ ਡੇਰਾ। ਜ਼ੀਨ ਉਤਾਰਿ ਧਰੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥ ੬੧ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪੂਰਬ ਐਨੇ 'ਭਗਤੇ ਗਮਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਿਥਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧॥

੨. [ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਦੀ ਬੰਸ। ਤੀਤਰ ਉਧਾਰ। ਘੁੰਘਣੀਆ ਸਿੰਘ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਨਾ ਪਹੁੰਚਾਇ ਕਰਿ ਸੇਵ ਕਰੀ ਬਹੁ ਰੀਤਿ। ਆਨਜੈਂ ਭੋਜਨ ਤਯਾਰ ਕਰਿ ਬਹੁ ਸ੍ਵਾਦਲ ਧਰਿ ਪ੍ਰੀਤ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਥਾਰ ਪਰੋਸ ਧਰਯੋ ਗੁਰ ਆਗੇ। ਦਯੋ ਸਰਬ ਕੋ ਅਚਵਨ ਲਾਗੇ। ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਪਾਨ ਕਰਿ ਪਾਨੀ ਪਾਨ। ਕਰੇ ਪਖਾਰਨ, ਗੁਰ ਭਗਵਾਨ[5] ॥ ੨ ॥ ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਨਿਸ ਕੇ ਮਾਂਹੀ। ਭਈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਜਾਗ੍ਰਤ ਚਿਤ ਚਾਹੀ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਠਾਨਿ ਗੁਰ ਬੈਸੇ। ਪੰਚਹੁੰ ਭ੍ਰਾਤ ਆਇ ਕਰਿ ਤੈਸੇ ॥ ੩ ॥ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਬੂਝੀ ਬਾਤਿ। 'ਕੈ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਕੇ ਤਾਤ[6] ? ਪਿਤਾ ਤੁਮਾਰੋ ਨਾਮ ਸੁ ਕੌਨ ? ਕਹਹੁ ਬੰਸ ਕੀ ਗਾਥਾ ਜੌਨ ?' ॥ ੪ ॥ ਤਬਿ ਗੁਰਦਾਸ ਬਖਾਨੀ ਗਾਥਾ। 'ਬਖਸ਼ੇ ਜਬਿ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਨਾਥਾ। ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਤਬਿ ਚਲਿ ਆਏ। ਮਸਤ ਸੁਭਾਵ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ੫ ॥ ਨਹੀਂ ਪਦਾਰਥ ਦਿਸ਼ਿ ਬ੍ਰਿਤਿ ਆਈ।

---

[1]ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ। [2]ਸਾਡਾ ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਭੇਖ ਹੈ। [3]ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਰੀਏ। [4]ਭਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। [5]ਸ੍ਰੀ ਭਾਗਵਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ (ਭੋਜਨ ਛਕਕੇ) ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਏ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਹੱਥ ਧੋਤੇ। [6]ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਿੰਨੇ ਸਨ ?

ਇਕ ਰਸ ਬੈਠਹਿਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਈ। ਜਿਤ ਦੇਖਤਿ ਤਿਤ ਦੇਖਤਿ ਰਹੈਂ। ਮੁੱਦ੍ਰਿਤ ਨੈਨ ਸੁ ਮੁੱਦ੍ਰਤ ਅਹੈਂ[1]॥੬॥ਇਕਦਿਨ ਗਨ ਸੰਗਤਿ ਚਲਿਆਈ। ਨਮੋ ਕਰੀ ਭਾਈ ਅਗਵਾਈ। ਹੁਤੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਕ ਨਾਨੂ ਨਾਮ। ਤ੍ਰੈ ਸੁਤ ਉਪਜੇ ਤਾਂ ਕੇ ਧਾਮ॥੭॥ਪਿਖਿ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ।-ਆਨਹੁ ਘਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਤ ਮਹਾਨਾ[2]। ਤਿਸ ਮਹਿ ਸਿੱਖਨ ਚਰਨ ਪਖਾਰੈਂ। ਗਮਨੇ ਮਗ ਕੋ ਸ਼੍ਰਮ ਨਿਰਵਾਰੈਂ[3]-॥ ੮ ॥ ਸੁਨਤਿ ਦਾਸ ਘਰ ਅੰਤਰ ਗਯੋ॥ ਤਿਸ ਬਾਸਨ ਕੋ ਜਾਚਤਿ ਭਯੋ॥ ਹੁਤੀ ਸੁ ਗ੍ਰੀਖਮ ਰੁਤ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਜਲ ਭਰਿ ਰਾਖੀ ਪ੍ਰਾਤ ਬਿਸਾਲਾ॥ ੯ ॥ ਤ੍ਰੈ ਨਾਨੂ ਸੁਤ ਬੀਚ ਬਿਠਾਏ। ਤਿਨ ਕੀ ਜਨਨੀ ਮਸਲਿ ਨੁਹਾਏ[4]। ਕਹ੍ਯੋ ਦਾਸ ਕੋ-ਪ੍ਰਾਤ ਮਝਾਰੀ। ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ਼ਨਾਨੋਂ ਨਿਰਮਲ ਬਾਰੀ॥ ੧੦ ॥ ਨਹਿਂ ਛੂਛੀ ਜੇ ਲੈ ਕਰਿ ਜਾਏ। ਨਿਜ ਸੁਤ ਸੀਤਲ ਕਰੋਂ ਨਹਾਏ-। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਾਸ ਬਤਾਵਨਿ ਕੀਨ। ਤਬਿ ਭਾਈ ਗਰਬਤਿ ਤਿਸ ਚੀਨ[5]॥ ੧੧ ॥-ਬੇਮੁਖਤਾ ਗੁਰਤੇ ਇਨ ਧਾਰੀ। ਪੁੱਤ੍ਰਨ ਹਿਤ ਬੋਲਤਿ ਹੰਕਾਰੀ। ਤੋਂ ਬਾਲਕ ਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਇ ਸਿਧੈ ਹੈਂ। ਇਹਾਂ ਪਰਾਤ ਪਰੀ ਰਹਿ ਜੈਹੈ॥੧੨॥ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਤੇ ਸੁਤ ਸ਼ੁਭ ਜਾਨੇ। ਤਿਨ ਕੀ ਹੋਇ ਆਰਬਲ ਹਾਨੇ-। ਇਮ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਕੇ ਕਹੇ। ਤੀਨਹੁਂ ਪੌਤ੍ਰੇ ਮਰਿਕਰਿ ਰਹੇ ॥੧੩॥ਤਿਨ ਕੋ ਪਿਤ ਨਾਨੂ ਦੁਖ ਪਾਏ। ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੇਹ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਉਪਾਏ। ਲਗ੍ਯੋ ਪਿਤਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ। ਦੇਹ ਸ਼ਨਾਨੈ ਧੋਵਤਿ ਚਰਨ॥ ੧੪ ॥ ਭੋਜਨ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੋਂ ਖ੍ਵਾਵੈ। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਸਭਿ ਸੇਵ ਕਮਾਵੈ। ਪਿਤ ਪ੍ਰਯੰਕ ਕੇ ਹੁਇ ਕਰਿ ਤਰੇ। ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਕੋ ਨਿਸ ਦਿਨ ਪਰੇ॥੧੫॥ ਜਿਮ ਆਇਸੁ ਕੋ ਪਿਤਾ ਬਖਾਨੈਂ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤੂਰਨ ਤਿਮ ਠਾਨੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਹਾਨਾ।ਦੇਖਿ ਭਾਉ ਕੋ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ॥੧੬॥-ਕਹਾਂ ਕਾਮਨਾ ਤੁਵ ਉਰ ਮਾਂਹੀ? ਮਾਂਗਨ ਕਰੋ ਸੁ ਹਮਰੇ ਪਾਹੀ-। ਤਬਿ ਨਾਨੂ ਕਰ ਜੋਰ ਉਚਾਰਾ।-ਰਹੈ ਜਗਤ ਮਹਿਂ ਬੰਸ ਤੁਮਾਰਾ॥ ੧੭॥ ਇਹੀ ਕਾਮਨਾ ਲਖਿਯਹਿ ਮੇਰੀ। ਪੂਜਹੁ[6] ਕੀਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਡੇਰੀ-। ਸੁਨਿ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ

---

[1]ਜੇ ਨੇਤ੍ਰ ਮੀਟੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੀਟੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। [2]ਵਡੀ ਪਰਾਤ। [3]ਸਿਖ ਪੈਂਡਾ ਤੁਰਕੇ ਆਏ ਹਨ, (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਦੇ ਤਿਸ (ਪਰਾਤ) ਵਿਚ ਚਰਨ (ਰੱਖਕੇ) ਧੋਈਏ ਜੋ ਥਕੇਵਾਂ ਉਤਰੇ। [4]ਮਲਕੇ ਨੁਹਾਉਂਦੀ ਸੀ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚ ਬਿਠਾਕੇ। [5]ਭਾਵ ਤਿਸ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ (ਤੇ ਆਖਿਆ)। [6]ਪੂਰਾ ਕਿਓ, ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਓ।

ਕਹਿ ਸੋਇ ।–ਜਾਚਹੁ ਅਪਰ ਕਾਮਨਾ ਕੋਇ–॥ ੧੮ ॥ ਪੁਨ ਨਾਨੂ ਕਹਿ –ਸੁਤ ਹੀ ਦੀਜੈ।ਜਉ ਪ੍ਰਸੰਨ ਤਉ ਕਰੁਨਾ ਕੀਜੈ–।ਤੀਨ ਬੇਰ ਭਾਈ ਇਮ ਕਹ੍ਯੋ । ਸੁਤ ਬਿਨ ਨਾਨੂ ਅਪਰ ਨ ਚਹ੍ਯੋ॥੧੯॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਹੁਇ ਖੁਸ਼ੀ ਉਚਾਰਾ ।–ਉਪਜਹਿ ਸੁਤ ਤੁਵ ਹੁਇ ਗੁਨ ਭਾਰਾ । ਭਗਤਾ ਨਾਮ ਤਾਂਹਿ ਕੋ ਧਰੀਅਹਿ। ਰਿਦੇ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਕਰੀਅਹਿ- ॥ ੨੦ ॥ ਸੁਤ ਕੈ ਸੁਤ ਉਪਜਨ ਬਰ ਦਯੋ । ਤਬਿ ਭਗਤਾ ਜਨਮਤਿ ਸ਼ੁਭ ਭਯੋ। ਤਿਸ ਭਗਤੇ ਕੇ ਹਮ ਭੇ ਤਾਤਾ । ਜੁਗ ਦਾਰਾ ਤੇ ਪੰਚਹੁੰ ਭ੍ਰਾਤਾ' ॥ ੨੧ ॥ ਸਕਲ ਬਾਰਤਾ ਤਿਨਹੁੰ ਸੁਨਾਈ।ਪ੍ਰਭੁ ਅਖੇਰ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ।ਚਢੇ ਤੁਰੰਗ ਸੰਗ ਅਸ-ਵਾਰਾ।ਗਮਨੇ ਕੇਤਿਕ ਦੂਰ ਉਜਾਰਾ ॥੨੨॥ ਤੀਤਰ ਏਕ ਬੋਲਤਾ ਦੂਰੇ। ਸੁਨਿ ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ।'ਭੂਮੀਆ ਭੂਮਿ ਊਪਰਿ ਨਿਤ ਲੁਝੈ[1]। ਛੋਡਿ ਚਲੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਹੀ ਬੁਝੈ[2]' ॥ ੨੩ ॥ ਸਿੱਖਨ ਬੂਝ੍ਯੋ 'ਕਹਾਂ ਅਲਾਇ ? ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਦਿਹੁ ਹਮਹੁ ਬੁਝਾਈ'।ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹ੍ਯੋ ਬ੍ਰਿਤੰਤ।'ਇਹ ਤੀਤਰ ਬੋਲ੍ਯੋ ਛਿਤ ਕੰਤ[3] ॥੨੪॥ ਥੇਹੁ ਗੰਡ ਕੋ ਨਾਮ[4] ਕਹਾਵੈ। ਸੋ ਇਹ ਗੰਡ ਨ ਤਜਿ ਕਰਿ ਜਾਵੈ। ਅਪਨਿ ਸਥਾਨ ਪਛਾਨਿ ਰਹੰਤਾ । ਅਪਰ ਜਾਨ ਹਿਤ ਨਹੀਂ ਤਜੰਤਾ[5] ॥੨੫॥ ਫੂਟੀ ਆਂਖ ਏਕ ਇਸ ਕੇਰੀ । ਕਾਨਾ ਅਹੈ ਪਕਰ ਲਿਹੁ ਹੇਰੀ'। ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨਿ ਘੇਰ੍ਯੋ ਬਰਿਆਈ[6]। ਇਤ ਉਤ ਫਿਰਤਿ ਛਪਨ ਹਿਤ ਥਾਈ ॥੨੬॥ ਧਾਇ ਧਾਇ ਕਰਿ ਦਯੋ ਹਰਾਇ। ਹਿਤ ਪਕਰਨਿ ਕੋ ਹਾਥ ਚਲਾਇ। ਗਹਿ ਕਰਿ ਆਨ੍ਯੋ ਗੁਰੂ ਅਗਾਰੇ । ਨਿਰਨੈ ਹਿਤ ਜੁਗ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ੨੭ ॥ ਏਕ ਆਂਖ ਤੇ ਕਾਣਾ ਹੇਰਿ। ਨਮੋ ਕਰਹਿੰ ਗੁਰ ਕੋ ਫਿਰ ਫੇਰ[7]। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੂਝਹਿੰ ਸਿਖ ਸੋਇ। 'ਇਸ ਕੋ ਅਬਿ ਹਵਾਲ ਕਯਾ ਹੋਇ ? ॥ ੨੮ ॥ ਦੈਵ ਜੋਗ ਤੇ ਰਾਵਰ ਕੇਰਾ। ਭਯੋ ਮੇਲ ਇਸ ਭਾਗ ਬਡੇਰਾ । ਜਿਸ ਕੀ ਹੁਈ ਚਹੈ ਕੱਲਯਾਨਾ । ਤਿਹ ਸੰਜੋਗ ਆਪ ਸੋਂ ਠਾਨਾ[8]' ॥੨੯॥ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹ੍ਯੋ 'ਜਨਮ ਬਹੁ ਧਾਰੇ। ਮਰਿ ਮਰਿ ਤਜੇ ਸਰੀਰ ਉਦਾਰੇ। ਤਉ ਨ ਤਯਾਗਤਿ ਨਿਜ ਰਜਧਾਨੀ । ਬੰਧ੍ਯੋ ਫਾਸ ਸਨੇਹ ਮਹਾਨੀ ॥ ੩੦ ॥ ਅਬਿ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਤਕ ਟਰੇ । ਜਨਮ ਮਰਨ

[1]ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਜ਼ਿਮੀਂ ਉਤੇ ਹੀ ਲੁਝਦਾ ਹੈ । [2]ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਬੁਝਦੀ ਨਹੀਂ । [3]ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। [4]ਗੰਡ ਨਾਮੀ ਥੇਹ । [5]ਹੋਰ ਥਾਂ ਜਾਣ ਲਈ ਛਡਦਾ ਨਹੀਂ । [6]ਜ਼ੋਰੋ ਜ਼ੋਰੀ । [7]ਬਾਰ ਬਾਰ । [8]ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ ਆਪ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਜਗ ਬੰਧਨ ਹਰੇ'। ਇਮ ਉਧਾਰ[1] ਖਗ ਕੋ ਕਰਿ ਭਲੇ। ਆਗੇ ਹਿਤ ਅਖੇਰ ਕੋ ਚਲੇ ॥ ੩੧ ॥ ਕੇਤਿਕ ਬਿਚਰਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਆਇ। ਉਤਰੇ ਸਿਵਰ ਤੁਰੰਗ ਲਗਾਇ। ਬੈਠੇ ਹੁਤੇ ਸਿੰਘ ਚਹੁੰ ਘਾਈ। ਜਥਾ ਮੁਨੀਸ਼ਨਿ ਮਹਿਂ ਰਘੁਰਾਈ ॥੩੨॥ *ਏਕ ਸਿੰਘ ਭਗਤੋ[2] ਮਹਿਂ ਰਹੈ।ਬਾਲਿਕ ਤਾਂਹਿ ਆਤਮਜ ਅਹੈ[3]। ਗਯੋ ਕਹੂੰ ਤੇ ਸੋ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਸ਼੍ਰੋਨ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ ॥੩੩॥ ਤਤਛਿਨ ਕੇਤਿਕ ਚਨਕ ਉਬਾਰੇ। ਕਰੀ ਬਾਕੁਲੀ[4] ਨੀਕੀ ਤਯਾਰੇ।ਸਾਵਧਾਨ ਹੁਇ ਕਟ ਕਸਿ ਲੀਨਿ। ਸੁਤ ਕੋ ਤਥਾ ਸੁਚੇਤਾ[5] ਕੀਨਿ ॥ ੩੪ ॥ ਕਮਰਕਸਾ ਅਪਨੇ ਸਮ ਕਰਯੋ। ਲੇਕਰਿ ਘੁੰਘਣੀਆ ਚਲਿ ਪਰਯੋ। ਪਿਤਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਗਏ।ਬੰਦਨ ਕਰਤਿ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਏ ॥ ੩੫ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿ ਫਤੇ। ਖਰੇ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸਨਮੁਖ ਚਿਤੇ[6]। ਗੁਰੂ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨਿਹਾਰਾ। ਮੁਸਕਾਵਤਿ ਜੁਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਉਚਾਰਾ[7] ॥ ੩੬ ॥ 'ਬਾਲਿਕ ਨਾਮ ਕਹੋ ਕਯਾ ਧਰਯੋ? ਸਾਵਧਾਨ ਹੁਇ ਆਗੇ ਖਰਯੋ'।ਬੂਝਨ ਕਰਯੋ, ਉਚਾਰਤਿ ਸੋਈ[8]।'ਅਬਿ ਲੌ ਨਾਮ ਨ ਰਾਖਯੋ ਕੋਈ ॥ ੩੭ ॥ ਅਬਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਪ ਉਚਾਰੋ। ਸੋ ਅਬਿ ਨਾਮ ਧਰਹਿਂ ਕਰਿ ਪਯਾਰੋ।ਦਾਸ ਆਪ ਕੇ ਹਮ ਹੈਂ ਸਦਾ।ਹਲਤ ਪਲਤ ਸੁਖ ਦਿਹੁ ਜਦ ਕਦਾ' ॥ ੩੮ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਾਇ ਬਖਾਨਾ।'ਘੁੰਘਣੀਆ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨਾ। ਇਹ ਹੀ ਕਹਿ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਬਿਦਤਾਵਹੁ।ਅਪਰ ਨਾਮ ਕੋ ਨਹੀਂ ਅਲਾਵਹੁ' ॥ ੩੯ ॥ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਮੁਦਤਿ ਭਯੋ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਤੇ।–ਸੁਤ ਕੀ ਛੇਮ ਲਈ ਸੈਂ ਧੁਰ ਤੇ[9]–। ਘੁੰਘਣੀਆਂ ਲੇ ਸਿਖ ਬਰਤਾਈ। ਸ੍ਵਾਦਲ ਜਾਨਿ ਸਭਿਨਿ ਹੂੰ ਖਾਈ ॥ ੪੦ ॥ ਪੁਨ ਭੋਜਨ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਕਰਿ ਖਾਨਾ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ।ਤਬਿ ਗਨ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਹੁਇ ਦੀਨ।ਥਿਰ ਹੁਇ ਅੱਗ੍ਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਨ ॥ ੪੧ ॥ 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਹਮ ਗਹਿਵਾਏ। ਚਿਰੇਕਾਲ ਬੀਤਾ ਇਸ ਥਾਏਂ। ਇਨ ਕੇ[10] ਸਦਾ ਰਹੈਂ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਜਥਾ ਬਤਾਇਂ ਤਥਾ ਕਰਿ ਕਾਰੀ ॥ ੪੨ ॥ ਇਕ† ਇਕ ਥਾਨ ਕੈਦ ਮਹਿਂ ਡਾਰੇ। ਤਹਿਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁਇ ਖੇਦ ਉਦਾਰੇ।ਚਨਿਕ ਪੰਚ ਮਣ ਹਮ ਕੋ ਪਾਵੈ।

[1]ਨਿਸਤਾਰਾ। [2]ਨਾਮ ਪਿੰਡ। [3]ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ (ਜੋ ਅਜੇ) ਬੱਚਾ ਸੀ। [4]ਘੁੰਘਣੀਆਂ। [5]ਭਾਵ ਮੂੰਹ ਹੱਥ ਧੋਕੇ ਤਯਾਰ ਕੀਤਾ। [6]ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। [7]ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਣਾ ਕੀਤਾ। [8]ਉਸ ਸਿਖ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ। [9]ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ। [10]ਭਾਵ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇ।

*ਫਿਰ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਚੱਲੀ। †ਪਾ:–ਦਿਨ।

ਅਪਰ ਵਸਤੁ ਕਿਛ ਹਾਥ ਨ ਆਵੈ॥੪੩॥ਸੋ ਨਿਤ ਖਾਨੋ ਕਰਹਿੰ ਅਹਾਰਾ। ਰੁਕੇ ਰਹੈਂ ਸਹਿੰ ਕਸ਼ਟ ਉਦਾਰਾ। ਅਬਿ ਤੁਮ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਛੁਟਵਾਵਹੁ। ਕਸ਼ਟ ਕੈਦ ਤੇ ਆਪ ਬਚਾਵਹੁ ॥ ੪੪ ॥ ਛੁਟੇ ਫਿਰੈਂ ਗਨ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰੀ। ਤਊ ਰਹੈਂ ਇਨਕੇ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਬਹਿਲੋ ਬੰਸ ਉਚਾਰਹਿ ਜਥਾ। ਨਿਹਸੰਸੈ ਹਮ ਕਰਿਹੈਂ ਤਥਾ ॥੪੫॥ ਦੈਵਜੋਗ ਆਗਵਨ ਤੁਹਾਰਾ। ਜੇ ਅਬਿ ਕਸ਼ਟ ਨ ਜਾਇ ਹਮਾਰਾ। ਪੁਨਹਿ ਕੌਨ ਸਮਰਥ ਛੁਟਕਾਵੈ। ਰਾਵਰਿ ਬਿਨਾ ਨ ਸੰਕਟ ਜਾਵੈ ॥ ੪੬ ॥ ਆਇ ਪਾਇ ਬਿਖਾਦ ਬਿਸਾਲਾ। ਕੀਨਿ ਬੇਨਤੀ ਹਮ ਇਸ ਕਾਲਾ'। ਸੁਨਿ ਭੂਤਨ ਤੇ ਸੰਕਟ ਤਿਨ ਕੋ। ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰਿ ਉਘਾਰਿ ਬਦਨ ਕੋ'॥੪੭॥ ਦੀਨੀ ਧੀਰਜ 'ਚਿੰਤ ਪ੍ਰਹਾਨਹੁ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਛੁਟਾ-ਵਹਿੰ ਨਿਸ਼ਚੇ ਠਾਨਹੁ। ਅਬਿ ਤੁਮ ਜਾਹੁ ਸੁਨੀ ਸਭਿ ਗਾਥਾ'। ਇਮ ਕਹਿ ਸੁਪਤਿ ਭਏ ਜਗਨਾਥਾ ॥ ੪੮ ॥ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਇ ਉਠੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਾਤੀ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਠਾਨਿ ਭਲਿ ਭਾਂਤੀ। ਦਿਵਸ ਚਢੇ ਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਆਏ। ਪੰਚਹੁੰ ਭ੍ਰਾਤਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਏ॥੪੯॥ਬੈਠਿ ਗਏ ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਜਬੈ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਯੋ ਤਬੈ। 'ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ* ਜੋ ਪਕਰੇ ਰਾਸੀ। ਕਰਿ ਦਿਹੁ ਸਭਿ ਕੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ॥ ੫੦ ॥ ਕਲੀ ਕਾਲ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਨਰ ਖੋਟੇ। ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਛੋਟੇ, ਦੁਰਮਤਿ ਮੋਟੇ। ਨਿਤ ਮਾਨਹਿੰਗੇ ਹੁਕਮ ਤੁਹਾਰਾ। ਜਹਿੰ ਬਹਿਲੋ ਕਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਾ ॥ ੫੧ ॥ ਠਹਿਰ ਨ ਸਕੈਂ ਬੀਚ ਨਰ ਨਾਰੀ। ਇਮ ਬਰ-ਤਹਿੰ ਆਇਸੁ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਮਿਹਨਤ ਕਰਹਿੰ ਈਂਟ ਅਰੁ ਗਾਰੇ। ਅਪਰ

'(ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਾਦਰ ਤਾਣਕੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਦ) ਕਪੜਾ ਲਾਹਕੇ ਤੇ ਮੂੰਹ ਨੰਗਾ ਕਰਕੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ)......।

*'ਪ੍ਰੇਤ ਪਿੰਜਰ ਮਹਿ ਦੂਖ ਘਨੇਰੇ' ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਾਠ ਆਯਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਨੀਚ ਕਰਮੀ ਲੋਕ, ਸ਼ਰੀਰਕ ਕਾਮਨਾ ਵਿਚ ਗ਼ਲ-ਤਾਨ ਜੋ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਰੂਹਾਂ ਭਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉੱਚੇ ਨਹੀਂ ਉਠ ਸਕਦੇ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਐਸੀਆਂ ਵਯਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਅਨੇਕ ਪਦਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਲ ਬੀ ਕਈ ਵੇਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਛਪਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕੀਂ ਸਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਭੀ ਹੁਣ ਸਪਿਰਚੁਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਵਿੱਦਯਾ ਦ੍ਵਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਖੋਜਦੇ ਤੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਜੀਕੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੱਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ ਤੇ ਭਾਰੀ ਘਬਰਾਹਟ ਦੱਸਕੇ ਡਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਅਤਯੋਕਤੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਲ ਇਹ ਬੀ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਸ਼ੁਧ ਚਿੱਤ ਮਨੁੱਖ, ਨਿਰਭੈ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਨਾਮ ਨਾਲ ਬਲਵਾਨ ਹੋਏ ਸਦਾ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰਗਟ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਦਨ ਕੀ ਸਗਰੀ ਕਾਰੇ॥੫੨॥ਤਿਸ ਤੇ ਛੋਡਿ ਦੇਹੁ ਇਨ ਤਾਈਂ'। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਬਿ ਕਹ੍ਯੋ ਗੁਸਾਈਂ। ਘੇਰਾ ਚਿਨ੍ਯੋ ਹੁਤੋ ਇਕ ਥਾਨ।ਗਹੇ ਰਹੈਂ ਤਹਿਂ ਸਮਰਥ ਵਾਨ[1] ॥ ੫੩ ॥ ਗੁਰ ਕੋ ਬਾਕ ਮਾਨਿ ਸਭਿ ਭਾਈ। ਆਇ ਨਿਕਾਰੇ ਤਹਿਂ ਸਮੁਦਾਈ ਅਤਿਸ਼ੈ ਹਰਖ ਸਭਿਨਿ ਮਹਿਂ ਹੋਵਾ। ਬੰਦਹਿ ਗੁਰ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਵਾ ॥੫੪॥ ਪੁਨ ਪੰਚਹੁਂ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕਰ ਬੰਦਿ[2]।ਗਏ ਜਬਹਿ ਛਿਤ ਛੁਟਿ ਕਰਿ ਬ੍ਰਿੰਦ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਗਤੇ ਦਿਨ ਤੀਨ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹੇ ਬਾਸਿ ਕੋ ਕੀਨਿ। ਪੁਨਹ ਪ੍ਰਾਤਿ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ। ਕੀਨਸਿ ਡੇਰਾ ਕੂਚ ਗੁਸਾਈਂ* ॥ ੫੫ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਭਗਤੇ ਬਸਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦੁਤੀਓ ਅੰਸੂ । ੨ ॥

੩. [ਬੰਦਰ, ਬਰਗਾੜੀ, ਬਹਿਬਲ, ਸਿਉਰਾਵੀਂ; ਗ੍ਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇਕ ਬਿਚਰਤੇ ਖੇਲਤ ਜਾਹਿਂ ਅਖੇਰ। ਕਿਤਿਕ ਕੋਸ ਪਰ ਗ੍ਰਾਮ ਇਕ ਬੂਝਤਿ ਭੇ ਤਿਸ ਹੇਰਿ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ 'ਨਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਕਹਿਯਹਿ ਕੌਨ ? ਲਖਹੁ ਬਰਾੜ ਬਸਤ ਇਹ ਜੌਨ'। ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। 'ਬੰਦਰ ਨਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਇਸ ਕੇਰਾ' ॥ ੨ ॥ ਸਿੱਖ ਬਿਦੇਸ਼ੀ[3] ਸੁਨਿ ਬਿਸਮਾਏ। 'ਇਨ ਤੌ ਅਦਭੁਤ ਬਾਕ ਅਲਾਏ। ਕਹਾਂ ਬੰਦਰਨਿ ਗ੍ਰਾਮ ਬਸਾਯੋ। ਬਨ ਬ੍ਰਿੱਛਨਿ ਬਾਸਾ ਜਿਨ ਪਾਯੋ' ॥ ੩ ॥ ਤਿਨ ਤੇ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਸਕਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਪੁਨ ਭੇਦ ਬਤਾਏ।'ਬੰਦਰ ਗੋਤ ਨਰਨ ਕੋ ਅਹੈ। ਗ੍ਰਾਮ ਤਿਨੋ ਰਾਹਕ ਕੋ ਅਹੈ[4]' ॥ ੪ ॥ ਹੇਰਿ ਸਥਾਨ ਕੀਨਿ ਗੁਰ ਡੇਰਾ। ਉਤਰਿ ਤੁਰੰਗਨਿ ਤੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।ਥਾਨ ਥਾਨ ਪ੍ਰਤਿ ਦਏ ਲਗਾਇ[5]। ਉਤਰੇ ਸਿੰਘ ਲਯਾਇ ਤ੍ਰਿਣ ਜਾਇ ॥੫ ॥ ਬੰਦਰ ਪੈਂਚ ਤਬੈ ਚਲਿ ਆਏ। ਰਸਤ ਘ੍ਰਿੱਤ ਆਦਿਕ ਸਭਿ ਲ੍ਯਾਏ। ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਨਾ ਘੋਰਨਿ ਕੋ ਦੀਨਿ। ਅਸਨ ਜਥਾ ਰੁਚਿ ਅਚਵਨਿ ਕੀਨਿ॥੬॥ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਇ ਭਏ ਅਸਵਾਰਾ। ਚਢੇ ਗੁਰੂ ਮਗ ਖਿਲਤਿ ਸ਼ਿਕਾਰਾ। ਪਹੁੰਚਿ ਗ੍ਰਾਮ ਬਰਗਾੜੀ† ਗਏ। ਗੁਰ ਬਿਲੋਕਿ ਥਲ ਉਤਰਤਿ ਭਏ ॥ ੭ ॥ ਤਹਾਂ ਕਪੂਰੇ ਭ੍ਰਾਤਾ ਨੰਦ। ਸਾਥ ਕਪੂਰੇ ਬੈਰ ਬਿਲੰਦ। ਚਢ੍ਯੋ ਲਰਨ ਕੋ ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਬਾਹਰ। ਉਤਰੇ ਗੁਰੂ ਸੁਨੇ ਪਿਖਿ ਜ਼ਾਹਰ ॥੮ ॥ ਹਟ੍ਯੋ ਲਰਨ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਚਾਹਾ ।–ਸੇਵ ਕਰੌਂ–

[1]ਤਾਕਤ ਵਾਲੇ ਭੂਤ। [2]ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ। [3]ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਫੌਜ ਵਿਚ ਪਰਦੇਸੀ ਸਿਖ ਸਨ। [4]ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। [5]ਭਾਵ ਘੋੜੇ ਕਿੱਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ। *ਇਸ ਚੌਪਈ ਦੇ ਦੋ ਚਰਨ ਵੱਧ ਹਨ। †ਪਾ:–ਬਨਗਾੜੀ। ਬਰਗਾੜੀ ਪਿੰਡ ਕੋਟ ਕਪੂਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ।

ਚਿਤ ਮਹਤ ਉਮਾਹਾ। ਆਨਿ ਮਿਲ੍ਯੋ ਪਗ ਬੰਦਨ ਠਾਨੀ। ਸਭਿ ਸੁਧਿ ਲੇਤਿ ਖਾਨ ਅਰੁ ਪਾਨੀ ॥੯॥ ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਨਾ ਹਿਤ ਹਯਨਿ ਅਨਾਯੋ। ਆਪ ਖਰੇ ਹੁਇ ਸਭਿਨਿ ਪੁਚਾਯੋ। ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਕਰਿ ਬਹੁਤੇਰੀ। ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਬਿਸਾਲ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥ ੧੦ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਕਟ ਆਇ ਕਰਿ ਬੈਸਾ। ਪਰਖ੍ਯੋ ਭਾਉ ਰਿਦੇ ਮਹਿਂ ਜੈਸਾ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਹ ਸੰਗ ਬਖਾਨਾ।'ਛਾਂਗ[1] ਅਨਾਵਹੁ ਪੁਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ' ॥ ੧੧ ॥ ਮਾਨਿ ਹੁਕਮ ਤਤਕਾਲ ਅਨਾਯੋ। ਝਟਕਾ ਤੁਪਕ ਸਾਥ ਕਰਿਵਾਯੋ।ਆਮਿਖ ਕੋ ਸੁਧਾਰਿ ਕਰਿ ਤ੍ਯਾਰੇ। ਡਾਰਿ ਮਸਾਲੇ ਬਿਬਿਧਿ ਪ੍ਰਕਾਰੇ ॥ ੧੨ ॥ ਕਰਿ ਅਹਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਅਚਵਾਯੋ। ਬੈਠ੍ਯੋ ਨਿਕਟ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਤਾਯੋ।'ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ! ਚਢ੍ਯੋ ਲਰਨ ਕੇ ਕਾਰਨ। ਨਿਕ-ਸਤਿ ਰਾਵਰ ਕਰੋ ਨਿਹਾਰਨਿ ॥੧੩॥ ਦਰਸ ਲਾਲਸਾ ਕਰਿ ਹਟਿ ਰਹ੍ਯੋ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੇਯ ਤਿਸ ਕਹ੍ਯੋ[2]। 'ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੋ ਕਰਹਿ ਚਢਾਈ। ਆਨਿ ਮਚਾਵਹਿ ਇਹਾਂ ਲਰਾਈ ॥ ੧੪॥ ਰੌਨ ਕਰਿਬੇ ਤੁਮ ਗਮਨਹੁ ਨਾਂਹਿ। ਅਪਰ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਨਰ ਸਭਿ ਜਾਹਿਂ। ਅਰਹਿਂ ਲਰਹਿੰਗੇ ਹਾਰਹਿਂ ਨਾਂਹੀ[3]। ਰਾਖਹਿਂ ਰੋਕ ਕਰਹਿਂ ਬਲ ਤਾਂਹੀ ॥੧੫॥ ਜੇ ਨਹਿਂ ਬਰਜ੍ਯੋ ਰਹੈਂ ਸਦਨ ਮਹਿਂ[4]। ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾਸਹਿਂ[5] ਪ੍ਰਾਤੀ ਰਣ ਮਹਿਂ। ਯਾਂ ਤੇ ਉਚਿਤ ਨ ਤੋ ਕਹੁ ਜਾਨਾ। ਪੁਨਹਿਂ ਲਰਹੁ ਕਰਿ ਜੁੱਧ ਮਹਾਨਾ ॥ ੧੬ ॥ ਫਤੇ ਰਿਪੁਨਿ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ*'। ਸੁਨਤਿ ਗੁਰੂ ਤੇ ਹਰਖ੍ਯੋ ਸੋਇ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਿ ਕੈ ਪਗ ਨਮੋ। ਉਠਿ ਘਰ ਕੋ ਗਮਨ੍ਯੋਂ ਤਿਹ ਸਮੋ ॥੧੭॥ ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਭੋਰ ਹੁਇ ਆਈ। ਕੁਛ ਦਲ ਤਬਹਿ ਕਪੂਰੇ ਕੇਰਾ। ਆਨਿ ਸੁ ਲਰ੍ਯੋ ਸ਼ਰੀਕੇ ਝੇਰਾ[6]॥੧੮॥ ਸਕਲ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਬੀਰ ਪਠਾਏ। ਆਪ ਨ ਗਯੋ ਰਹ੍ਯੋ ਘਰ ਥਾਏ। ਕੋਠੇ ਅੰਤਰ ਹੋਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼।ਬੈਠਿ ਰਹ੍ਯੋ ਕਰਿ ਮੌਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ॥੧੯॥ਵਹਿਰ ਪਰ੍ਯੋ ਘਮਸਾਨ ਲਰਾਈ।ਜ੍ਵਾਲਾ-ਬਮਣੀ ਜਾਲ ਚਲਾਈ। ਡਰਤਿ ਸ਼ਰੀਕਨਿ ਤੇ ਤਿਸ ਦਾਰਾ। ਰਿਸ ਧਰਿ ਪਤਿ ਸੋਂ ਨਿਠੁਰ ਉਚਾਰਾ॥੨੦॥'ਸਿਰ ਕੀ ਪਾਗ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਿਜ ਸਾਰੇ।ਮੁਝਕੋ ਦੇਹੁ ਕਰੋਂ ਤਨ ਧਾਰੇ।ਪਹਿਰਿ ਘਾਘਰੀ ਲੇਹੁ ਛਲੋਟੀ[7]। ਦੂਰਹੁ ਬੈਠਿ ਹੁਇ

---

[1]ਬੱਕਰਾ। [2]ਤਿਸਦੀ ਸੁਖ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ। [3](ਤੇਰੀ ਵੱਲ ਦੇ) ਜੇ ਅੜ ਕੇ ਲੜਨਗੇ ਤਾਂ ਹਾਰਨਗੇ ਨਹੀਂ। [4]ਜੇ ਤੂੰ ਰੁਕਿਆ ਨਾ ਰਹੇਂਗਾ ਘਰ ਵਿਚ। [5]ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। [6]ਸ਼ਰੀਕੇ ਦਾ ਝਗੜਾ ਕਰਕੇ। [7]ਓਛਣ, ਸਿਰ ਦੀ ਜ਼ਨਾਨੀ ਚਾਦਰ। *ਇਹ ਹੋਣਹਾਰ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਬਾਤ ਨ ਖੋਟੀ[੧] ॥ ੨੧ ॥ ਆਇ ਸ਼ਰੀਕ ਲਰੇ ਘਰ ਦ੍ਵਾਰੇ। ਤੂੰ ਬੈਠ੍ਯੋ ਛਪਿ ਸਦਨ ਮਝਾਰੇ। ਕੁਲ ਕੀ ਲਾਜ ਹਾਨ ਕਰਿ ਬੈਸਾ। ਤਨ ਬਿਹੰਡੜਾ[੨]ਹੋਵਤਿ ਜੈਸਾ' ॥੨੨॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਨਿਸ਼ਠੁਰ ਜਬਿ ਕਹ੍ਯੋ। ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਉਰ ਸਹ੍ਯੋ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਇ ਤੁਰੰਗਮ ਚਢ੍ਯੋ। ਮਚ੍ਯੋ ਜੁੱਧ ਰਸ ਬੀਰਹਿ ਬਢ੍ਯੋ ॥ ੨੩ ॥ ਜਾਇ ਲਰ੍ਯੋ ਰਣ ਮਹਿਂ ਹਯ ਫੇਰਾ। ਰਿਪੁ ਹਲਾਇ ਹੇਲਾ ਬਡ ਗੇਰਾ। ਦਿਯੇ ਪਲਾਇ ਦੂਰ ਲਗਿ ਗਏ। ਠਹਿਰ ਅਰੇ ਅਰੁ ਧੀਰਜ ਕਿਏ[੩] ॥ ੨੪ ॥ ਤਜੀ ਤੁਫੰਗ ਪੁੰਜ* ਇਕ ਸੰਗ। ਗੁਲਕਾਂ ਲਗੀ ਬੇਗ ਤੇ ਅੰਗ। ਗਿਰ੍ਯੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਤਤਕਾਲਾ। ਲ੍ਯਾਇ ਉਠਾਇ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿ ਡਾਲਾ॥੨੫॥ਇਕ ਸਨਬੰਧੀ ਤਿਸ ਕੋ ਧਾਯੋ। ਸਿਮਰਤਿ ਬਾਕ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਆਯੋ। ਬੋਲ੍ਯੋ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਸੋਇ। 'ਮਰ੍ਯੋ ਚੌਧਰੀ ਬਰਜ੍ਯੋ ਜੋਇ ॥ ੨੬ ॥ ਰਾਵਰਿ ਬਚਨ ਮਾਨਿ ਨਹਿਂ ਰਹ੍ਯੋ[੪]। ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਲਰਨ, ਨਿਠੁਰ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹ੍ਯੋ'। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਭਾਖ੍ਯੋ 'ਮਰ੍ਯੋ ਨ ਸੋਇ'। ਸੁਨਿ ਸੋ ਕਹੈ 'ਗਯੋ ਮ੍ਰਿਤੁ ਹੋਇ' ॥੨੭॥ ਪੁਨ ਗੁਰ ਭਨ੍ਯੋ 'ਨਹੀਂ ਮ੍ਰਿਤੁ ਹੋਵਾ'। ਸੁਨਿ ਸੋ ਕਹੈ, 'ਮਰ੍ਯੋ ਦ੍ਰਿਗ ਜੋਵਾ'। ਤ੍ਰਿਤੀ ਬਾਰ ਗੁਰ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਾ। 'ਨਹੀਂ ਚੌਧਰੀ ਤ੍ਯਾਗੇ ਪ੍ਰਾਨਾ' ॥ ੨੮ ॥ ਸੋ ਬੋਲ੍ਯੋ 'ਨਿਸ਼ਚੈ ਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਈ'। ਤੀਨ ਬਾਰ ਗੁਰ ਗਿਰਾ ਹਟਾਈ। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੁਸ਼ਟ ਖੋਲਿ ਕਰਿ ਭਾਖਾ। 'ਤਿਸ ਕੋ ਭੌਰ[੫] ਹਮਹੁ ਗਹਿ ਰਾਖਾ ॥ ੨੯ ॥ ਨਹਿਂ ਬਚ ਮਾਨਾ, ਸੋ ਅਬਿ ਛੋਰਾ। ਨਾਂਹਿਤ ਜੀਵ ਉਠਤਿ ਜੁਤਿ ਜੋਰਾ[੬]।ਨਿਜ ਮੁਸ਼ਟੀ ਮਹਿਂ ਰਾਖ੍ਯੋ ਰੋਕ।ਹਿਤ ਜਿਵਾਇਬੇ ਕਰਨ ਅਸ਼ੋਕ ॥੩੦॥ ਸੱਤ ਬਚਨ ਤੈਂ ਕ੍ਯੋਂ ਨਹਿਂ ਮਾਨ੍ਯੋਂ ? ਮਰ੍ਯੋ ਜਿਵਾਵਤਿ[੭], ਸੋ ਤੈਂ ਹਾਨ੍ਯੋਂ[੮]। ਰੁਦਤਿ ਗਯੋ ਮਿਲਿ ਕੀਨਸਿ ਦਾਹ। ਭਯੋ ਚੌਧਰੀ ਤਤਛਿਨ ਸ੍ਵਾਹ ॥ ੩੧ ॥ ਪੁਨ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤ੍ਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ। ਡਾਰੇ ਜ਼ੀਨ ਹਯਨਿ ਸਮੁਦਾਈ। ਕਰ੍ਯੋ ਕੂਚ ਚਲਿ ਪਰੇ ਅਗੇਰੇ। ਕਿਤਿਕ ਕੋਸ ਉਲੰਘੇ ਜਿਸ ਬੇਰੇ॥੩੨॥ ਬਹਿਵਲ[੯] ਤੇ ਸਿਉਰਾਸਾਂ[੯] †ਨਾਮੂ। ਕਰੈ ਬਿਲੋਕਨ ਜਬਿ ਏ ਗ੍ਰਾਮੂ। ਡੇਰਾ ਕਰਤਿ ਭਏ ਸੁਭ ਥਾਨ। ਸਨੇ ਸਨੇ

---

[੧](ਫਿਰ) ਲੁਕਕੇ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਗਲ ਮਾੜੀ ਨਾ ਹੋਵੇ (ਭਾਵ ਮਰਦ ਹੋਕੇ ਲੁਕ ਬੈਠਣਾ ਖੋਟਾ ਹੈ)। [੨]ਖੁਸਰਾ। [੩](ਪਰ ਕੁਝ ਵੈਰੀ) ਰੁਕਕੇ ਤੇ ਧੀਰਜ ਧਾਰਕੇ ਅੜ ਪਏ। [੪]ਹਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ ਸੀ। [੫]ਜੀਵ ਆਤਮਾ। [੬]ਬਲ ਨਾਲ। [੭]ਅਸੀਂ ਜਿਵਾ ਦਿੰਦੇ। [੮]ਤੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। [੯]ਨਾਮ ਹਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ। *ਪਾ:-ਪੰਜ। †ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਸਿਉਰਾਮੀ' ਹੈ,ਜੋ ਠੀਕ ਹੈ।

ਪਹੁੰਚੇ ਸਭਿ ਆਨਿ॥੩੩॥ਪਹਿਰ ਤੀਸਰਾ ਦਿਨ ਕੋ ਭਯੋ। ਮਾਦਿਕ ਤਬਿ
ਅਨਾਇ ਛਕਿ ਲਯੋ। ਦੋਦੇਵਾਲ ਤਾਲ ਕੋ ਨਾਮੂ। ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਸੁਨਿ ਜਲ
ਕੋ ਅਭਿਰਾਮੂ ॥ ੩੪ ॥ ਹੇਤ ਸੁਚੇਤੇ ਤਿਸ ਢਿਗ ਗਏ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਤਹਾਂ
ਕਰਿ ਲਏ। ਇਕ ਸ਼ਹੀਦ ਤੁਰਕ ਤਬਿ ਆਵਾ। ਸ਼ਮਸ਼ ਸੇਤ ਸੇਤਹਿਂ
ਪਹਿਰਾਵਾ[1] ॥੩੫॥ ਸਿਰਸ ਤਰੋਵਰ[2] ਦੀਰਘ ਖਰਯੋ। ਚਿਰੰਕਾਲ ਤੇ ਬਾਸਾ
ਕਰਯੋ। ਤਹਿਂ ਤੇ ਨਿਕਸਿ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਆਯੋ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਪਗ ਸੀਸ
ਨਿਵਾਯੋ॥ ੩੬ ॥ ਤਿਸਕੋ ਦੇਖਿ ਗੁਰੂ ਬਚ ਕੀਆ।'ਰਾਜ਼ੀ ਹਹਿਂ ਉਸੈਨ ਖਾਂ
ਮੀਆਂ !' ਸੁਨਿ ਮਨ ਆਨੰਦ ਦੀਰਘ ਧਾਰਾ। 'ਰਾਜ਼ੀ ਆਜ ਬਿਸਾਲ'
ਉਚਾਰਾ ॥੩੭ ॥ 'ਮੌਲਾ ਪਾਕ ਅਲਾਹਿ ਖ਼ੁਦਾਇ। ਕਰਿ ਦੀਦਾਰ ਅਧਿਕ
ਸੁਖ ਪਾਇ। ਚਿਰੰਕਾਲ ਕੋ ਚਾਹਤਿ ਰਹਯੋ। ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਆਜ ਮੈਂ ਲਹਯੋ
॥ ੩੮ ॥ ਹੋਇ ਬਿਸਾਲ ਮੋਹਿ ਕੱਲਯਾਨ। ਭਈ ਦੂਖ ਪਾਪਨਿ ਕੀ ਹਾਨਿ'।
ਜਬਿ ਗੁਰ ਹਟੇ ਆਇਬੇ ਡੇਰੇ। ਕਰਿ ਸਲਾਮ ਸੋ ਹਟਯੋ ਪਿਛੇਰੇ ॥ ੩੯ ॥
ਤਬਿ ਸਿੱਖਨ ਬੂਝਯੋ "ਇਹ ਕੌਨ ? ਉੱਜਲ ਰੂਪ ਦਿਖਾਯੋ ਜੌਨ। ਕਰਯੋ
ਸਲਾਮ ਆਪ ਕੋ ਜਬੈ। ਛਪਯੋ ਬਿਲੋਕਤਿ ਹਮਰੇ ਤਬੈ[3]" ॥੪੦॥ ਸਤਿਗੁਰ
ਕਹਯੋ "ਘਾਲ ਇਨ ਘਾਲੀ। ਕਿਸੂ ਕਰਮ ਫਲ ਭਯੋ ਬਿਸਾਲੀ। ਅਬਿ
ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਕੱਲਯਾਨ[4]। ਜਾਇ ਭਿਸਤ ਸੁਖ ਪਾਇ ਮਹਾਨ'॥੪੧॥
ਤਬਿ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਕੇ ਨਰ ਗਨ ਆਏ।ਕੁਛਕ ਰਸਤ ਘ੍ਰਿਤ ਆਦਿਕ ਲਯਾਏ।
ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਬੈਸੇ। ਕਰ ਕੋ ਜੋਰਿ ਭਨੈ ਬਚ ਐਸੇ॥ ੪੨ ॥
'ਕੇਤਿਕ ਦੇਗ਼ ਸਮੀਪ ਕਰਾਵਹੁ[5]। ਕੇਤਿਕ ਸਿੱਖਨਿ ਸਦਨ ਪਠਾਵਹੁ[6]।
ਘਰ ਘਰ ਮਹਿਂ ਇਕ ਇਕ ਸਿਖ ਜਾਇ। ਤ੍ਰਿਪਤਹਿ ਕਰਿ ਭੋਜਨ ਪੁਨ
ਆਇ' ॥ ੪੩ ॥ ਜੋ ਸਿਖ ਸੁਚ ਸੋਂ ਕਰਹਿ ਅਹਾਰਾ। ਸੋ ਨਹਿ ਗਮਨੇ
ਕਿਸੂ ਅਗਾਰਾ। ਨਿਕਟ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੋ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ। ਅਪਰ ਸਰਬ ਘਰ
ਤਿਨਹੁਂ ਸਿਧਾਏ॥੪੪॥ ਇਕ ਇਕ ਸਿਖ ਇਕ ਇਕ ਘਰ ਗਯੋ। ਜਾਇ

---

[1]ਦਾੜ੍ਹਾ ਬੀ ਚਿੱਟਾ ਤੇ ਪਹਿਰਾਵਾ ਭੀ ਚਿੱਟਾ ਹੈ। [2]ਸਰੀਂਹ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ। [3]ਸਾਡੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਲੁਕ ਗਿਆ। [4]ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੇ ਘਾਲ ਘਾਲੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਕੋਈ ਕਸਰ ਸੀ ਜੋ ਮੁਕਤ ਪਦ ਤੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਪਰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਸਦੀ ਕਲਯਾਣ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। [5]ਕੁਝਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਕਰਾਓ। [6]ਤੇ ਕੁਝਕ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ (ਭਾਵ ਸਾਡੇ) ਘਰੀਂ ਘੱਲ ਦਿਓ।

ਸਕਲ ਭੋਜਨ ਤਹਿਂ ਕਯੋ। ਇਕ ਧਨ ਤੇ ਦਾਰਿੱਦ੍ਰੀ ਮਹਾਂ[੧]। ਕਰਨ ਅਹਾਰ ਸੁ ਪੱਯਹਿ ਕਹਾਂ ॥ ੪੫ ॥ ਕਹ੍ਯੋ ਸ਼ਰੀਕਨਿ 'ਜਿਤ ਕਿਤ ਲ੍ਯਾ-ਵਹੁ। ਏਕ ਸਿੱਖ ਕੌ ਲੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਹੁ'। ਸੋ ਸਿਖ ਲੇ ਸਿਖ ਕੋ ਘਰ ਗਯੋ। ਨਿਜ ਬਾਸਨ ਧਰਿ ਤ੍ਰਰਿ ਥਿਰ ਭਯੋ॥ ੪੬ ॥ ਊਪਰ ਤੇ ਉਤਾਰਿ ਨਿਜ ਖੇਸ। ਤਰੇ ਬਿਛਾਯੋ ਭਾਉ ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਬੈਠਿ ਸਿੱਖ ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਰੇ। ਆਨੇ ਪੀਲੂ ਸ਼ੁਸ਼ਕ ਅਹਾਰੇ ॥ ੪੭ ॥ ਨੀਰ ਭਿਗੋਇ ਨਰਮ ਬਹੁ ਕਰੇ। ਸਿਖ ਨੇ ਸਿਖ ਕੇ ਆਗੇ ਧਰੇ। ਖਾਇ ਚੁਲਾ ਪਢਿ ਕਰਿ ਅਰਦਾਸ। ਚਲਿ ਆਯੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਾਸ ॥੪੮॥ ਗਯੋ ਪੁਚਾਇ ਸੰਗ ਸਿਖ ਹੋਊ। ਸਿਖ ਨੇ ਕਰ੍ਯੋ ਹਟਾਵਨਿ ਸੋਊ।ਜਬਿ ਸਭਿ ਆਇ ਮਿਲੇ ਗੁਰ ਤੀਰ। ਬੂਝਨ ਕੀਨੇ ਗੁਨੀ ਗਹੀਰ ॥ ੪੯ ॥ 'ਕਹਾ ਕਹਾਂ ਭੋਜਨ ਤੁਮ ਖਾਯੋ ? ਅਪਨੋ ਅਪਨੋ ਦੇਹੁ ਬਤਾਯੋ'। ਕੋਊ ਕਹੈ 'ਰੋਟਕਾ ਛਾਛੀ'। ਕੋ ਬੋਲ੍ਯੋ 'ਖਿਚਰੀ ਦਧਿ ਆਛੀ' ॥੫੦॥ ਕੋ 'ਪਾਇਸ', ਕੋ ਕਹਿ 'ਬਹਿ[੨]* ਪਈ'। 'ਜਵ ਕੀ ਦੌੜ[੩]' ਕਿਨਹੁੰ ਅਚਿ ਲਈ। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਸਭਿ ਕੀਨ ਬਤਾਵਨਿ। ਕਰ੍ਯੋ ਜਾਇ ਜਸ ਜਸ ਘਰ ਖਾਵਨਿ ॥ ੫੧ ॥ ਮੈਲਾਗਰ ਸਿੰਘ ਬੂਝਨਿ ਕੀਨਾ। 'ਤੈਂ ਕ੍ਯਾ ਅਚ੍ਯੋ, ਕਹਾਂ ਸਿਖ ਦੀਨਾ ?'।ਸੁਨਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕਹ੍ਯੋ 'ਮੈਂ ਨੀਕਾ। ਭੋਜਨ ਛਕ੍ਯੋ ਭਾਉ ਪਿਖਿ ਜੀਕਾ ॥ ੫੨ ॥ ਸਗਰੀ ਉਮਰ ਨਹੀਂ ਅਸ ਖਾਯੋ। ਆਜ ਜਥਾ ਸਿਖ ਨੇ ਅਚਵਾਯੋ'। ਪੁਰਿ ਜਨ ਤਹਾਂ ਸੁਨਤਿ ਬਿਸਮਾਏ। 'ਤਿਸ ਘਰ ਕੁਛ ਨਹਿਂ, ਕ੍ਯਾ ਇਨ ਖਾਏ ॥ ੫੩ ॥ ਫਾਕੇ ਪਰ ਫਾਕਾ ਤਿਸ ਹੋਹਿ। ਕਿਤ ਤੇ ਆਨਿ ਅਚਾਯੋ ਤੋਹਿ'। ਗੁਰੂ ਕਹ੍ਯੋ 'ਸਿਖ ਲੇਹੁ ਹਕਾਰੇ। ਬੂਝਹਿਂ ਤਿਹ ਕ੍ਯਾ ਦੀਨ ਅਹਾਰੇ ?' ॥੫੪॥ ਉਠਿ ਗਾਹਕ ਤਿਹ ਲ੍ਯਾਇ ਬੁਲਾਇ।ਪੂਛ੍ਯੋ ਗੁਰ'ਤੈ ਕਹਾਂ ਖੁਵਾਇ?'। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਹੁਇ ਨੰਮ੍ਰਿ ਬਖਾਨੀ। 'ਦੀਨ ਕਟੋਰਾ ਮੈਂ ਭਰਿਪਾਨੀ॥੫੫॥ਸੋ ਪੀ ਕਰਿ ਸ਼ਿਖ ਉਠਿ ਇਤ ਆਯੋ। ਹੁਤੋ ਦਾਰਿਦੀ ਨਹਿਂ ਕੁਛ ਪਾਯੋ'। ਕਰ੍ਯੋ ਹੁਕਮ 'ਸਚ ਕ੍ਯੋਂ ਨਹਿਂ ਕਹੈਂ ? ਤ੍ਰਿਪਤਾਯੋ ਸਿਖ ਜਿਮ ਹਿਤ ਚਹੈ[੪]' ॥ ੫੬ ॥ ਸਿਖ ਨੇ ਸਾਚ ਕਹ੍ਯੋ ਤਿਸ

---

[੧]ਭਾਵ ਇਕ ਸਿੱਖ ਐਸਾ ਸੀ ਜੋ ਧਨ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਗ਼ੀਬ ਸੀ। [੨]ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੀਰ, ਕਿਸੇ ਦਹੀਂ (ਨਾਲ ਰੋਟੀ) ਪਾਈ (ਦੱਸੀ)। [ਬਹੀ=ਮੱਸਜਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਦਹੀਂ ਰਿੜਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਵੰਡਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੀ, ਬੇਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ]। [੩]ਦੋ ਰੋਟੀਆਂ ਵੇਲਕੇ ਵਿਚ ਘਿਉ ਲਾਕੇ ਪਕਾਉਣੀ, ਪੌਂਠਾ। [੪]ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਚਾਹ ਨਾਲ। *ਪਾ:-ਬਹਿ=ਬੇਹੀ, ਬਾਸੀ।

ਬੇਰੀ। 'ਹੁਤੀ ਕੋਕੜਾਂ ਪੀਲੁਨਿ[1] ਕੇਰੀ'। ਗੁਰੂ ਕਹਯੋ 'ਸਿੱਖੀ ਧੰਨ ਧੰਨ'। ਦੇਖਿ ਭਾਉ ਕੋ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ॥ ੫੭ ॥ 'ਅਸ ਸਿਖ ਭੀ ਬਿਚ ਪੰਥ ਸੁਹਾਇਂ। ਸਤੀ ਦੇਹਿ ਸੰਤੋਖੀ ਖਾਇ। ਸਿਖ ਢਿਗ ਹੋਇ[2] ਅਚਾਵਹਿ ਨਾਂਹੀ। ਤੌ ਦੂਖਨ ਜਾਨਹੁੰ ਤਿਸ ਮਾਂਹੀ ॥੫੮॥ ਨਿਰਧਨ ਸਿਖ ਤੇ ਜਾਚਹਿ ਨੀਕਾ[3]। ਦੋਸ਼ ਲਖਹੁ ਅਚਵਹਿ[4] ਤਿਸ ਹੀ ਕਾ।ਧਾਂ ਤੇ ਭਾਵ[5] ਮੂਲ ਹੀ ਜਾਨ। ਅਚਨ ਅਚਾਵਨ ਬਿਧਿ ਪਹਿਚਾਨ' ॥ ੫੯ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਸਿੱਖਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੇ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਤੀਓ ਅੰਸੂ ॥ ੩ ॥

[ਕੋਟ ਕਪੂਰੇ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਰਯੋ ਕੂਚ ਤਹਿਂ ਤੇ ਚਢੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖਦਾਇ। ਗਏ ਕਪੂਰੇ ਕੋਟ ਕੋ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਸਮੁਦਾਇ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਕੇਤਿਕ ਪੁਰਿ ਤੇ ਉਤਰੇ ਦੂਰ। ਹੇਰੀ ਥਾਇਂ ਉਚਿਤ ਜਹਿਂ ਰੂਰ। ਡੇਰਾ ਕਰਯੋ ਤੁਰੰਗ ਲਗਾਏ। ਤ੍ਰਿਣ ਈਂਧਨ ਇਕਠੇ ਕਰਿ ਲ੍ਯਾਏ॥੨॥ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰ ਲਾਇ ਦਿਵਾਨ।ਕੇਤਿਕ ਦਰਸਤਿ ਹੈਂ ਨਰ ਆਨਿ। ਖਬਰ ਕਪੂਰੇ ਕੋ ਢਿਗ ਗਈ।ਮਿਲਿਬੇ ਕਾਰਨ ਤਯਾਰੀ ਕਈ ॥ ੩ ॥ ਘੋੜਾ ਏਕ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਯੋ। ਦੈਬੇ ਹੇਤੁ ਉਪਾਯਨ ਲ੍ਯਾਯੋ। ਕੇਤਿਕ ਨਰ ਲੇ ਕਰਿ ਨਿਜ ਸਾਥ। ਪਹੁੰਚਯੋ ਆਇ ਪਿਖੇ ਗੁਰ ਨਾਥ ॥੪॥ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਬੰਦਨਾ ਕਰੀ।ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਬੈਠਯੋ ਤਿਸ ਘਰੀ। ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ।'ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪ ਕੀ ਅਨੰਦ ਮਹਾਨਾ'॥ ੫॥ 'ਕਹਹੁ ਕਪੂਰਾ ਆਯੁਧ ਧਰੇ। ਧੀਰ ਬੀਰਤਾ ਕੇਤਿਕ ਕਰੇ? ਰਣ ਕੀ ਚੌਂਪ ਬਿਸਾਲ ਕਿ ਨਾਂਹੀ? ਜਿਸ ਤੇ ਬੀਰ ਪਰਮਪਦ ਪਾਹੀਂ' ॥੬॥ ਕਹਯੋ ਕਪੂਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਾਥ। 'ਇਹੁ ਜਗ ਨਾਥ! ਆਪ ਕੇ ਹਾਥ। ਧੀਰ ਬੀਰ ਕੋ ਭੀਰੁ ਬਨਾਵਹੁ[6]।ਭੀਰੁਨਿ ਤੇ[7] ਬਹੁ ਜੁੱਧ ਮਚਾਵਹੁ'॥੭॥ 'ਭਲਾ ਕਪੂਰੇ ਭਲਾ ਕਪੂਰੇ'।ਬੋਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ। 'ਵਹਿਰ ਅਖੇਰ ਕਰਹਿਂ ਕਿਸ ਕੇਰਾ[8]? ਕਿਤ ਦਿਸ਼ਿ ਗਮਨ ਫਿਰਹਿਂ ਬਹੁ ਫੇਰਾ[9]?' ॥ ੮ ॥ ਕਹੈ ਕਪੂਰਾ 'ਕੂਕਰ ਬਾਜ। ਰਾਖੌਂ ਮੈਂ ਅਖੇਰ ਕੋ ਸਾਜ। ਸ਼ਿਕਰੇ ਜੁਰਰੇ ਆਦਿ ਘਨੇਰੇ। ਅਨ-ਵਾਏ ਦੇ ਦਰਬ ਬਡੇਰੇ ॥ ੯ ॥ ਬਡੇ ਬਿਹੰਗਨਿ ਜਾਨਿ ਨ ਦੇਤਿ। ਬਲ ਤੇ ਝਪਟ ਕਰਤਿ ਗਹਿ ਲੇਤ'। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਬਾਤੈਂ ਕੁਛ ਔਰ। ਕਰਤਿ ਭਏ

---

[1]ਪੀਲੂ ਦੀਆਂ ਭੁਗੜੀਆਂ, ਸੁੱਕੇ ਪੀਲੂ [ਕੋਕਨ=ਸੁੱਕੀ ਪੀਲੂ]। [2]ਸਿਖ ਪਾਸ (ਪਦਾਰਥ) ਹੋਵੇ। [3]ਚੰਗਾ (ਭੋਜਨ) ਮੰਗੇ। [4]ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਜਾਣੋ। [5]ਪ੍ਰੇਮ। [6]ਕਾਇਰ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। [7]ਕਾਇਰਾਂ ਤੋਂ। [8]ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੂੰ ਕਿਸਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? [9]ਕਿਸ ਤਰਫ ਜਾਕੇ ਬਹੁਤ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ?।

ਸੈਢੀ ਸਿਰਮੌਰ ॥ ੧੦ ॥ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਉਠਿ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰਾ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਖਤਿ ਦੁਰਗ ਬਿਚਾਰਾ।--ਜੇ ਕਰਿ ਦੇਹਿ ਕਪੂਰਾ ਕੋਟ। ਲਾਖਹੁਂ ਤੁਰਕ ਹਤਹਿਂ ਗਹਿ ਓਟ ॥ ੧੧ ॥ ਚਿਤਵਤਿ ਰਹੇ ਬਿਤੀ ਤਹਿਂ ਰਾਤੀ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਠਾਨਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਤੀ।ਲਗ੍ਯੋ ਦਿਵਾਨ ਖਾਲਸੇ ਕੇਰਾ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ੁਭਤਿ ਘਨੇਰਾ॥੧੨॥ ਨਰ ਨਾਰੀ ਗਨ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਕੇਰੇ। ਧਾਇ ਆਇ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਰੇ। ਚਾਵਲ ਚੂਨ ਘ੍ਰਿਤਾਦਿਕ ਲ੍ਯਾਵੈਂ। ਦੇਗ਼ ਬਿਖੈ ਦਧਿ ਦੂਧ ਸੁ ਪਾਵੈਂ ॥ ੧੩ ॥ ਭਾਉ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਧਰਹਿਂ ਦਰਸ ਕਰਿ। ਬੰਦਹਿਂ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਹਰਖ ਧਰਿ। ਇਕ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਜਬਹਿ ਬਿਤਾਯੋ। ਬਹੁਰ ਕਪੂਰਾ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਯੋ ॥੧੪॥ ਦੀਰਘ ਜਾਮਾ ਜਿਸ ਗਰ ਪਰ੍ਯੋ। ਚਾਲ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਤੇ ਬਹੁ ਬਿਸਤਰ੍ਯੋ[1]। ਹਾਥਨਿ ਸਾਥ ਸੰਭਾਰਤਿ ਨਾਂਹੀ। ਚਲਤਿ ਉਡਾਵਤਿ ਰਜ ਮਗ ਮਾਂਹੀ॥੧੫॥ਤਿਮ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਆਯੋ। ਚਹਤਿ ਅਪਨਪੌ ਸਭਿਨ ਦਿਖਾਯੋ। ਮੈਲਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤਿਸ ਕੋ ਦੇਖਿ। ਆਇ ਉਡਾਵਤਿ ਧੂਲਿ ਵਿਸ਼ੇਖ॥੧੬॥'ਚੌਧਰਿ! ਚਲਹੁ ਅਦਬ ਕੇ ਸਾਥ। ਗਰਦ ਉਡਤਿ ਬੈਠੇ ਗੁਰ ਨਾਥ। ਬਸਤ੍ਰ ਸੰਕੋਚਿ ਪਸਾਰਹੁ ਨਾਂਹਿ। ਸਰਲ ਭਰਲ ਹੁਇ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਜਾਹਿਂ[2]॥੧੭॥ ਸਹਤ ਅਦਾਇਬ ਸਾਹਿਬ ਦੇਖਿ[3]। ਤਜਿ ਕਰਿ ਮਨ ਕੋ ਮਾਨ ਵਿਸ਼ੇਖ'।ਸਿੰਘ ਬਾਕ ਸੁਨਿਕਰਿ ਜਨੁ ਦਾਵਾ।ਮਨ ਬਨ ਕੋ ਲਗਿ ਅਧਿਕ ਜਲਾਵਾ ॥੧੮॥ ਕਿਧੌਂ ਜ੍ਵਲਤਿ ਮਨ ਦੀਪਕ ਨ੍ਯਾਈਂ[4]। ਸਿੰਘ ਬਾਕ ਬਹੁ ਬਾਯੁ ਬੁਝਾਈ[5]। ਰਿਸ ਜੁਤਿ ਚਿਤ ਭਾ ਲਖਿ ਅਪਮਾਨਾ। ਬਸ ਨ ਬਸਾਇ ਨ ਸਕੈ ਬਖਾਨਾ॥੧੯॥ ਗੁਰ ਸਮੀਪ ਹੁਇ ਬੰਦਨ ਠਾਨੀ। ਬੈਠਿ ਗਯੋ ਤਬਿ ਭਾ ਮਨ ਹਾਨੀ।ਇਕਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਥਿਰੇ।ਦੁਤਿਯੇ ਪਰ ਪ੍ਰਭੁ ਆਯੁਧ ਧਰੇ ॥ ੨੦ ॥ ਨਿਰਮਲ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਖਰ* ਧਾਰਾ[6]। ਧਾਰਾ ਗੁਨ ਕੁਦੰਡ[7] ਬਡ ਭਾਰਾ। ਤਰਕਸ਼ ਭਰੇ ਖਰੇ ਕਰਿ ਤੀਰ। ਤੀਰ[8] ਸੁਹਾਵਤਿ ਗੁਨੀ ਗਹੀਰ ॥੨੧॥ ਏਕ ਚਮਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਰ ਫਿਰੈ। ਦੂਸਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਊਪਰ ਢੁਰੈ। ਹੇਰਿ ਕਪੂਰਾ ਤਰਕਤਿ ਭਾਖੇ । 'ਭਲੇ ਬਨਾਇ

[1]ਛੇਤੀ ਚਲਨ ਨਾਲ (ਜਾਮਾ) ਬਹੁਤ ਫੈਲਦਾ ਹੈ। [2]ਪਾਸੇ ਮਾਰਦਾ ਕੀਕੂੰ ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। (ਅ) (ਹੰਕਾਰ, ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਸਿੱਧਾ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। [3]ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ। [4]ਅਥਵਾ (ਕਪੂਰੇ ਦਾ) ਮਨ ਦੀਵੇ ਵਾਂਙੂ (ਜਗ ਰਿਹਾ ਸੀ)। [5](ਮੈਲਾਗਰ) ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਕ ਰੂਪ ਤ੍ਰਿੱਖੀ ਵਾਯੂ ਨੇ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤਾ। [6]ਤ੍ਰਿੱਖੀ ਧਾਰ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ। [7]ਚਿੱਲੇ ਸਹਿਤ ਧਨੁਖ। [8]ਨੇੜੇ।

*ਪਾ:—ਖਗ।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਇਹ ਰਾਖੇ ॥ ੨੨ ॥ ਰਾਵਰਿ ਸਿਰ ਪਰ ਚਾਮਰ ਫੇਰਤਿ। ਇਹ ਤੌ ਰੀਤਿ ਆਦਿ ਕੀ ਹੇਰਤਿ।ਦੂਸਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਪਰ ਫਿਰਵਾਵੋ।ਇਹ ਤੌ ਰੀਤਿ ਨਈ ਬਿਦਤਾਵੋ ॥ ੨੩ ॥ ਧੂਪ ਧੁਖਾਵਤਿ ਚੰਦਨ ਚਰਚਾ। ਫੂਲਨ ਮਾਲ ਬਿਸਾਲਹਿ ਅਰਚਾ[੧]। ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਸਮੁਝਾਯੋ।ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਅਦਬ ਚਹਿਯ ਰਖਵਾਯੋ ॥ ੨੪ ॥ ਮਾਖੀ ਆਇ ਅਪਾਵਨ ਥਿਰੈ। ਚਮਰ ਫੁਰਤਿ ਸੋ ਬਰਜਨ ਕਰੈ। ਇਹ ਸਭਿ ਕੇ ਸਿਰਮੌਰ ਸੁਰਨ ਮੈਂ[੨]। ਦੇਂ ਰਿਪੁ ਗਨ ਤੇ ਫਤੇ ਸੁ ਰਨ ਮੈਂ ॥੨੫॥ ਪ੍ਰਿਥੀ ਸੁਰਗ ਕੋ ਰਾਜ ਘਨੇਰਾ। ਓਜ ਸੁਰਾਸਰ ਕੇਰਿ ਬਡੇਰਾ।ਸਭਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੇ ਹੈ ਅਨੁਸਾਰੇ। ਜੋ ਇਨ ਧਰੈ ਸੁ ਹੁਇ ਬਲ ਭਾਰੇ ॥ ੨੬ ॥ ਇਨ ਸਮ ਸ਼ਕਤਿਵੰਤ ਨਹਿਂ ਕੋਊ। ਜੋ ਕਰ ਧਰੈ ਬਲੀ ਹੁਇ ਸੋਊ। ਆਦਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਰਤਾਰਾ। ਪ੍ਰਥਮ ਖੜਗ ਤਿਨ ਰਚਯੋ ਉਦਾਰਾ ॥੨੭॥ ਮਾਨਨੀਯ ਸੁਰ ਅਸੁਰਨਿ ਕੇਰੇ। ਧਰਹਿਂ ਜੁ ਪੂਜਹਿਂ[੨], ਹੈਂ ਸੁ[੩] ਬਡੇਰੇ।ਨਰ ਬਪੁਰੇ ਕੀ ਗਿਨਤੀ ਕਹਾਂ।ਅਸਿਧੁਜ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਹੈ ਮਹਾਂ' ॥ ੨੮ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤੂਸ਼ਨ ਹੋਇ ਕਪੂਰੇ। ਗੁਰ ਬਚ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਿਯੋ ਨ ਕੂਰੇ[੪]। ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨਿ ਬਖਾਨਾ। 'ਸੁਨ ੁ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਧਰਿ ਕਾਨਾ ॥ ੨੯ ॥ ਨੈਂ ਲਗਿ[੫] ਕਰਿ ਹੈਂ ਰਾਜ ਤੁਹਾਰਾ। ਗਜ ਬਾਜੀ ਦਲ*ਵਧੈ ਉਦਾਰਾ। ਤੁਰਕਨ ਸੰਗ ਜੰਗ ਕੇ ਕਾਰਨ।ਵੈਹੁ ਦੁਰਗ ਦੇਖਹੁ ਦਲ ਦਾਰੁਨ[੬] ॥੩੦॥ ਲਸ਼ਕਰ ਨੌਰੰਗ ਕੋ ਲਰਿ ਮਾਰੈਂ। ਕਾਤੁਰ ਤੁਰਕ ਪਲਾਵਤਿ ਹਾਰੈਂ'।ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦੀਨ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਹੈ। 'ਹਮ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਸ਼ਕਤਿ ਇਮ ਅਹੈ ॥੩੧॥ ਰਿਪੁ ਸਮ ਜਾਨਿ ਤੁਰਕ ਗਹਿਂ ਮੋਹਿ। ਮਾਰਹਿਂ ਫਾਸੀ ਦੇ ਕਰਿ ਕ੍ਰੋਹ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ! ਤੁਮ ਤੌ ਬੇ ਪਰਵਾਹ। ਬਿਗਰ ਲਰੇ[੭] ਤੁਰਕੇਸ਼ੁਰ ਸ਼ਾਹ ॥ ੩੨ ॥ ਲਾਖਹੁੰ ਨਰ ਮਾਰੇ ਮਰਿਵਾਇ।ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਉਜਾਰ ਕਰਿ ਆਇ।ਭਲੀ ਸੀਖ ਅਬਿ ਦੇਵਨ ਲਾਗੇ। ਜਿਸ ਤੇ ਬਚਹਿ ਨ, ਕਿਤ ਕੋ ਭਾਗੇ ॥ ੩੩ ॥ਤਿਨ ਤੁਰਕਨਿ ਤੇ ਮੋਹਿ ਬਿਗਾਰਹੁ।ਜਿਮ ਉਜਰੇ ਤਿਮ ਮੋਹਿ ਉਜਾਰਹੁ।ਹਮ ਤੌ ਲੈਂਦੇ ਨਿਤ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ। ਬਿਗਰੇ ਮਾਰਹਿਂ ਮੁਝ ਦੇ ਫਾਹੀ' ॥ ੩੪ ॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਰਿਸ ਉਰ ਧਰਿ ਭਾਖਾ। 'ਜੇਕਰਿ ਇਮ ਤੇਰੀ ਅਭਿਲਾਖਾ। ਤੌ ਦੇ

---

[੧]ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ(ਪ੍ਰਜਜ)। [੨]ਜੋ ਧਾਰਨਗੇ ਤੇ ੁ ਜਣਗੇ। [੩]ਓਹ। [੪]ਕੂੜੇ(ਕਚ੍ਰੇ) ਨੇ। [੫]ਨਦੀਤਕ। ਭਾਵ ਸਤਲੁਜ ਤਕ, ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ। [੬]ਦੇਖੋ ਭਜਾਨਕ ਦਲੀਜਣਾਂ(ਪਾਮਾਲ ਹੋਣਾ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ)।(ਅ)ਭਾਵ ਭਜਾਨਕ ਜੰਗ। [੭]ਵਿਗੜਕੇਲੜੇਹੋ। *ਪਾ:-ਰਥ।

ਫਾਸ ਤੁਰਕ ਹੀ ਮਾਰੈਂ।ਗੁਨ ਅਵਗੁਨ ਤੁਵ ਕਛ ਨ ਬਿਚਾਰੈਂ।।੩੫।। ਜਿਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਪਰ ਤਰਕ ਕਰੰਤਾ।ਪਿਖਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਨਤੇ ਡਰਪੰਤਾ।ਦੇਨ ਲਗੇ ਹਮ ਅਧਿਕ ਬਡਾਈ। ਭਯੋ ਨਿਭਾਗ ਨ ਸਾਕਹਿਂ ਪਾਈ ॥ ੩੬॥ ਆਨੰਦ-ਪੁਰਾ ਬਸਹਿਗੋ ਸਦਾ। ਇਸ ਥਲ ਤੇ ਤੂੰਹੀ ਹੁਇਂ ਅਦਾ[1]। ਜਿਨ ਕੋ ਬੰਦਾ, ਕਰਹਿਂ ਸੁ ਬੰਦ[2]। ਦੇਂ ਫਾਸੀ ਤੁਹਿ ਕਰਹਿਂ ਨਿਕੰਦ[3]॥੩੭॥ ਤੱਤ ਅਤੱਤ[4] ਨ ਮੂਰਖ ਜਾਨੈਂ।ਲਾਭ ਲੇਨ ਤੇ ਤੋਟਾ ਮਾਨੈਂ।ਪਸੁ ਜਯੋਂ ਪੇਟ ਭਰੇਪਰ ਸੋਵੈਂ। ਜਸੁ ਜਗ ਗਤਿ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕੀ ਖੋਵੈਂ[5] ॥੩੮॥ਮਤਿ ਅੰਧੇ ਜਾਨਯੋ ਕਛੁ ਨਾਂਹੀ। ਸਭਿ ਸੁਖ ਦੇਤਿ, ਪਰਯੋ ਦੁਖ ਮਾਂਹੀ । ਜਿਨ ਤੁਰਕਨ ਪਰ ਉਰ ਭਰਵਾਸਾ। ਤਿਨ ਤੇ ਹੀ ਤੁਝ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸ਼ਾ॥ ੩੯॥ ਖੇਹ ਤੋਬਰਾ ਬਦਨ ਚਢਾਇ। ਫਾਸੀ ਦੇ ਮਾਰਹਿਂ ਸਹਿਸਾਇ'। ਸੁਨਿ ਸ਼ਰਮਿੰਦਤਿ ਭਯੋ ਕਪੂਰਾ। ਨੀਵੀਂ ਗ੍ਰੀਵ ਥਿਰਯੋ ਕੁਛ ਕੂਰਾ॥੪੦॥ ਪੁਨ ਉਠਿ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰਾ। ਭਯੋ ਸ੍ਰਾਪ ਦਾਰੁਨ ਦੁਖ ਭਾਰਾ। ਭਲੀ ਹੋਤਿ ਉਲਟੀ ਗਲ ਪਰੀ। ਬਰਯੋ ਦੁਰਗ ਤਕਰਾਈ ਕਰੀ॥੪੧॥ ਦ੍ਵਾਰ ਕਿਵਾੜ ਅਸੰਜਤਿ ਕਰੇ।–ਅਸ ਨਹਿਂ ਹੋਇ ਗੁਰੂ ਬਿਚ ਬਰੇ। ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਲਸ਼ਕਰ ਚਢਿ ਆਵੈ। ਮਾਰ ਗਰਦ ਮਹਿਂ ਦੁਰਗ ਮਿਲਾਵੈ–॥ ੪੨॥ ਯਾਂ ਤੇ ਮੂੰਦ ਲੀਏ ਦਰਵਾਜੇ। ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਚਿੰਤ ਮਹਾਂ ਉਪਰਾਜੇ। ਗੁਰੂ ਬਾਕ ਨਹਿਂ ਮੂਰਖ ਮਾਨਯੋ। ਲਿਯੋ ਨ ਬਰ ਤੌ ਸ੍ਰਾਪ ਬਖਾਨਯੋ ॥ ੪੩ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਕਪੂਰੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰਥੋ ਅੰਸੂ ॥ ੪ ॥

੫. [ਸਿਰ੍ਹੰਦੋਂ ਫੌਜ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ। ਢਿੱਲਵੀਂ ਕੌਲ ਪਾਸ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਤੁਰਕਨਿ ਕੀ ਗਨ ਬਾਹਨੀ ਸੀਰੰਦ ਕੀਨਿ ਬਟੋਰ। ਚਹੈਂ ਗੁਰੂ ਕੋ ਪਕਰਨੇ'ਦੌਰ ਕਰਹੁ ਬਲ ਟੋਰਿ'॥੧॥ਚੌਪਈ॥ਸੁਧਿ ਪਹੁੰਚੀ'ਦੀਨੇਕੇ ਗ੍ਰਾਮੂ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਬਸਿ ਕਰਿ ਤਿਨ ਧਾਮੂ। ਤਹਿਂ ਤੇ ਗਮਨ ਅਗਾਰੀ ਗਏ। ਕੇਤਿਕ ਚਮੂੰ ਸੰਗ ਮੈਂ ਲਏ' ॥ ੨॥ ਸੁਨਤਿ ਵਜੀਦਾ ਮੂਰਖ ਮਾਨੀ। ਪਠੇ ਦੂਤ ਕੇਚਿਤ ਅਗਵਾਨੀ। 'ਟਿਕਹਿਂ ਗ੍ਰਾਮ ਜਿਸ, ਦਿਹੁ ਸੁਧਿ ਆਈ। ਦੌਰ ਕਰਹਿਂ ਤਹਿਂ ਦਲ ਸਮੁਦਾਈ ॥ ੩ ॥ ਜਾਹਿਂ ਅਚਾਨਕ ਗਹਿ ਕਰਿ ਲਯਾਵਹਿਂ। ਜੀਵਤਿ ਹਜ਼ਰਤ ਨਿਕਟ ਪਠਾਵਹਿਂ। ਹੋਹਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਦਰਬ

---

[1] ਨਿਆਰਾ। (ਅ) ਨਾਸ਼। [2] ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੂੰ ਬੰਦਾ ਹੈਂ (ਓਹ) ਕੈਦ ਕਰਨਗੇ (ਤੈਨੂੰ)। [3] ਨਾਸ਼। [4] ਸਾਰ ਅਸਾਰ। [5] ਇਸ ਲੋਕ ਦਾ ਜਸ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਖੋ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

-ਬਹੁ ਦੈ ਹੈ। ਸ਼ਾਹੁ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈ*' ॥ ੪ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਭਾਯੋ[1]। ਲਸ਼ਕਰ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਪਠਾਯੋ। ਦਾਵ ਤਕਾਵਤਿ ਤੁਰਕ ਬਿਚਾਰੇਂ।-ਪਕਰਯੋ ਜਾਇ ਘਾਤ ਨਿਰਧਾਰੇਂ[2]-॥੫॥ਕੋਪ ਕਪੂਰੇ ਪਰ ਕਰਿ[3] ਤਬੈ। ਡੇਰਾ ਕੂਚ, ਚਢੇ ਸਿਖ ਤਬੈ। ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇਕ ਹਯ ਆਰੂੜ੍ਹੇ। ਖਿਲਤਿ ਅਖੇਰ ਚਲਤਿ ਗੁਨ ਗੂੜ੍ਹੇ॥੬॥ਢਿੱਲਵ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋਸ ਦੁਇ ਛੀਨ। ਜਾਇ ਪਹੂੰਚੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਬੀਨ। ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਪ੍ਰਿੰਥੀਏ ਕੇਰ।ਬਸਹਿ ਤਹਾਂ ਬਾਸਾ ਬਹੁਤੇਰਾ ॥ ੭ ॥ ਨਾਮ ਕੌਲ ਅਜ਼ਮਤ ਜੁਤਿ ਜੋਇ। ਚਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਿਸਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਹੋਇ। ਸਤਾਨੰਦ ਹਰਿਨੰਦ ਸੁ ਚਾਲੀ। ਪੁਨ ਅਮਰੀਕ ਰਾਇ ਬਨ-ਵਾਲੀ ॥੮॥ ਬਨਵਾਲੀ ਕੈ ਨੰਦਨ ਏਕ। ਅਭੈਰਾਮ ਗੁਨ ਧਰਹਿ ਅਨੇਕ। ਅਭੈਰਾਮ ਕੇ ਸੁਤ ਭੇ ਚਾਰ। ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ[4]ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ[4] ਧਾਰ ॥੯॥ਰਾਮ-ਕੁਇਰ[4]ਜਸਪਤਿ[4]ਗਿਨ ਲੇਹ। ਮਾਨਕੀਯ ਸੰਗੜਿ ਕੇ ਏਹ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੋ ਆਗਵਨੁ। ਸ਼੍ਰਵਨ ਕਰਯੋ ਜਬਿ ਅਪਨੇ ਭਵਨੁ ॥ ੧੦ ॥ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਾਵਤਿ ਤਤਛਿਨ ਛੋਰਾ। ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਧਰਤਿ ਆਯਸਿ[5] ਗੁਰ ਓਰਾ। ਹਰਖਤਿ ਨਿਕਟ ਪਹੂਚਯੋ ਜਬੈ। ਭਾਉ ਸਮੇਤ ਪਰਖਿ ਕਰਿ ਤਬੈ ॥ ੧੧॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗਰੇ ਲਾਇ ਕਰਿ ਮਿਲੇ। ਬੈਠੇ ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਭਲੇ। ਹਾਥਨਿ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਲਾਈ। ਬੂਝਯੋ 'ਅੰਗੁਰੀ ਮਹਿਂ ਕਯਾ ਪਾਈ ?' ॥੧੨॥ ਨੰਮ੍ਰਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕੌਲ ਕਹੰਤਾ। 'ਬੈਠਯੋ ਮੈਂ ਅਬਿ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰੰਤਾ। ਸੁਨਯੋਂ ਸ਼੍ਰਵਨ ਰਾਵਰਿ ਆਗਵਨੂ। ਉਠਯੋ ਭਵਨ ਸੰਭਾਰ ਨ ਕਵਨੂ[6] ॥ ੧੩ ॥ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਕਰਤਿ ਮਿਲਿਬੇ ਹਿਤ ਆਇ। ਕੁਸ਼ਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅੰਗੁਰਨਿ ਪਾਇ। ਨਹੀਂ ਨਿਕਾਰੇ ਕਰ ਮਹਿਂ ਰਹੇ। ਤੂਰਨ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਮਨ ਚਹੇ' ॥ ੧੪ ॥ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਹਯੋ। 'ਇਹ ਤੁਮ ਕਹਾਂ ਕਰਨ ਕੋ ਚਹਯੋ।ਸਤਿ-ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਜਿਸ ਬੰਸ। ਲੀਨਸਿ ਜਨਮ ਮਾਨਸਰ ਹੰਸ ॥ ੧੫ ॥

---

[1]ਐਉਂ ਵਿਚਾਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ (ਗਲ) ਭਾਈ ਕਿ......। [2]ਦਾਉ ਤੱਕਦੇ ਤੁਰਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ) ਪਕੜਿਆ ਜਾਏ (ਉਹ) ਘਾਤ ਨਿਰਣੇ ਹੋ ਜਾਏ। [3]ਕਪੂਰੇ ਤੋਂ ਗੁੱਸੇ ਹੋਕੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਟੁਰੇ)। [4]ਇਹ ਚਹੁਵਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। [5]ਕਾਹਲੀ ਕਰਕੇ ਆਯਾ। [6]ਕੋਈ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

*ਕੇਵਲ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ। ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਤਿ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਡਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ 'ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੰਡ ਦਾ ਮੈਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵਾਂਗਾ' ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਬਹੁਤ ਤੜਪਨਾ ਨਾਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਨਾਂ ਪਿਤਰ ਛੁਧਿਤਿ ਹੀ ਰਹੇ। ਜਿਨਹੁ ਬਾਸ ਬੈਕੁੰਠਹਿ ਲਹੇ। ਐਸੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਭਏ ਇਕ ਵਾਰੀ। ਬਹੁਰ ਨ ਚਹੈਂ ਅੰਨ ਅਰੁ ਬਾਰੀ' ॥੧੬॥ਸੁਨੀ ਤਰਕ ਨਿਜ ਕ੍ਰਿਤਿ ਮਹਿਂ ਜਬੈ। ਉੱਤਰ ਕੌਲ ਬਖਾਨਯੋ ਤਬੈ। 'ਅਹੈ ਵਾਸਤਵ ਆਪ ਸੁਨਾਈ। ਤਊ ਸੁਨਹੁ ਜਿਮ ਹਮ ਲਖਿ ਪਾਈ ॥ ੧੭ ॥ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਅਵਤਾਰਾ। ਨਰਨਿ ਉਧਾਰੇ ਜਿਨਹੁੰ ਨ ਪਾਰਾ। ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਸਪਤਮਿ ਦਿਨ ਮਾਂਹੀ।ਚਹ੍ਯੋ ਗਮਨ ਪਰਲੋਕ ਤਹਾਂ ਹੀ॥੧੮॥ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਕੀ ਜਨਨੀ ਆਈ।ਨੰਮ੍ਰਿ ਬਿਨੈ ਜੁਤਿ ਗਿਰਾ ਅਲਾਈ।–ਪ੍ਰਾਤ ਅਸ਼-ਟਮੀ ਥਿਤ ਸੁਨਿਯੰਤ। ਤੁਮ ਪਿਤ ਕੋ ਸਰਾਧ ਕਰਿਯੰਤਿ ॥੧੯॥ ਜੇ ਪਰ-ਲੋਕ ਪਧਾਰਹੁ ਆਜ। ਤੌ ਨ ਹੋਇ ਹੈ ਸ਼੍ਰਾਧ ਸਮਾਜ।ਭਲੀ ਬਾਤ ਰਹਿਯਹਿ ਭੁਨਸਾਰਾ। ਪਿਤ ਕੋ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਹੁ ਸਭਿ ਕਾਰਾ ॥ ੨੦ ॥ ਪੁਨ ਨੌਮੀ ਕੈ ਦਸਮੀ ਦਿਨ ਮਹਿਂ। ਕਰਹੁ ਆਪ ਜਿਮ ਬਾਂਛਹੁ ਮਨ ਮਹਿਂ–।ਚੌਣੀ[2] ਬਾਤ ਨੀਕ ਮਨ ਭਾਈ। ਸੌਜ ਸਮਾਵਨ ਕੀ ਉਠਿਵਾਈ ॥੨੧॥ ਰਹੇ ਸਪਤਮੀ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਯੋ। ਅਸ਼ਟਮਿ ਥਿਤੀ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਿਵਾਯੋ*।ਭੋਜਨ ਊਚ ਨੀਚ ਕੋ ਦਿਯੋ। ਮਹਾਂ ਜੱਗ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕਿਯੋ ॥੨੨॥ ਪੁਨ ਨੌਮੀ ਕੇ ਦਿਨ ਭੀ ਰਹੇ। ਦਸਮੀ ਕੋ ਪ੍ਰਲੋਕ ਪ੍ਰਭੁ ਲਹੇ। ਜੋ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕ੍ਰਿਤ ਕੀਨੀ। ਹਮ ਤੁਮ ਕੋ ਚਹਿਯਤਿ ਸੋ ਚੀਨੀ ॥ ੨੩ ॥ ਤਿਮ ਹੀ ਕਰਿਬੋ ਬਨਹਿ ਬਿਚਾਰੋ। ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਤਰਕ ਨ ਤਨਕ ਉਚਾਰੋ'।ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਮਾਨਾ[3]।

---

[1]ਭਾਵ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਅਜੇ ਤਕ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿ। [2]ਭਾਵ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦੀ। [3](ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ) ਪ੍ਰਮਾਣ। *ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਿੰਦਾਲੀਆਂ ਦਾ ਮਨਘੜਤ ਹੈ, ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਹੋੜਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਆਪ ਕਦੋਂ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਿਤ੍ਰਾਂ ਨਮਿੱਤ ਕੀਰਤਨ ਅਰਦਾਸ ਪਾਠ ਭੋਗ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਵਿਹਤ ਹੈ ਪਰ ਕੁਸ਼ਾ ਪਹਿਨਕੇ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗਕੇ ਕਾਂ ਕੁੱਤੇ ਖਿਲਾਉਣੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨ੍ਹੇ ਹਨ।

ਯਥਾ:–'ਆਇਆ ਗਇਆ ਮੁਇਆ ਨਾਉ ॥ ਪਿਛੈ ਪਤਲਿ ਸਦਿਹੁ ਕਾਵ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧੁ ਪਿਆਰੁ ॥ ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਡੁਬਾ ਸੰਸਾਰੁ ॥' [ਮਾਝ ਵਾ. ਮ. ੧

ਪੁਨਾ:–'ਜੀਵਤ ਪਿਤਰ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਊ ਮੂਏ ਸਰਾਧ ਕਰਾਹੀ ॥ ਪਿਤਰ ਬੀ ਬਪੁਰੇ ਕਹੁ ਕਿਉ ਪਾਵਹਿ ਕਊਆ ਕੂਕਰ ਖਾਹੀ ॥' ਗਉ: ਕਬੀਰ ਜੀ

ਫਿਰ ਕੌਲ ਜੀ ਦਾ ਕੀਹ ਹੌਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਜਰ ਲੈਂਦੇ।ਜ਼ਰਾ ਅਗੇ ਚਲਕੇ ਦੇਖੋ ਕੌਲ ਨੂੰ ਕੈਸਾ ਉੱਚੀਆਂਕਲਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮਾਨ ਲੀਨ ਮਨ ਪੁਨਹਿੰ ਬਖਾਨਾ ॥੨੪॥'ਗੁਰ ਕੋ ਬੰਸ ਬਡੋ ਜਗ ਮਾਂਹੀ।
ਚਹੀਅਹਿ ਰਖਨ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ ਤਾਂਹੀ।ਤੁਮ ਕੋ ਹੇਰਿ ਅਪਰ ਨਰ ਕਰੈਂ। ਯਾਂਤੇ
ਬਡੇ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ ਧਰੈਂ' ॥ ੨੫ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਰਿ ਬਾਕ ਬਿਲਾਸਾ। ਡੇਰਾ
ਉਤਰਾਯੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਸਾ। ਬਹੁਰ ਅਨੰਦਪੁਰੇ ਕੋ ਜੰਗ। ਕਿਤਿਕ ਸੁਨਾਵਨ
ਕਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ॥੨੬ ॥ ਸੇਵਾ ਸਭਿ ਸੋਢੀਨਿ ਕਰਾਈ। ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਨਾ ਦੇ ਕਰਿ
ਸਮੁਦਾਈ। ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਹਾਰ ਕਰਾਏ। ਬੈਠੇ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚਲਾਏ ॥
੨੭ ॥ 'ਤੁਮ ਕੋ ਮਿਲ੍ਯੋ ਕਪੂਰਾ ਕੈ ਨਹਿਂ। ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਕਿ ਨਹਿਂ ਸ਼ਰਧਾ
ਲਹਿ'। ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤਤਕਾਲ ਉਚਾਰੀ।'ਹਮਹੁ ਕਪੂਰੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਖਾਰੀ॥
੨੮ ॥ ਰਹਨ ਨ ਪਾਇ ਬਿਨਾਸੀ ਹੋਇ।ਬਾਕ ਨ ਮਾਨ੍ਯੋਂ ਮਹਿਮਾ ਜੋਇ'।
ਸੁਨਤਿ ਕੌਲ ਕੋ ਛੋਭ ਬਿਸਾਲਾ। ਨਿਜ ਸਿਖ ਲਖਿ ਬੋਲ੍ਯੋ ਤਤਕਾਲਾ ॥
੨੯॥ 'ਜਰਾਂ ਕਪੂਰੇ ਕੀ ਦ੍ਰਿਢ ਭਾਰੀ। ਹਮ ਨੈ ਰਾਖੀ ਪੇਟ ਮਝਾਰੀ। ਮੋਹਿ
ਪੇਟ ਕੋ ਪਾੜਹਿ ਜੋਇ। ਤਿਸਕੀ ਜੜ੍ਹਾ ਉਖਾਰੇ ਸੋਇ'॥੩੦॥ਸੁਨਤਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ
ਹੀ ਕੌਲ ਮਤੇ ਕੋ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਉੱਤਰ ਦਯੋ ਪਤੇ ਕੋ।'ਪਾੜਹਿ ਜਬਿ ਹੂੰ ਪੇਟ
ਤੁਹਾਰੋ। ਤਬਿ ਤੁਮ ਹੀ ਤਿਹ ਜਰਾਂ ਉਖਾਰੋ॥੩੧॥ਜਿਸ ਰੱਛਾ ਹਿਤ ਜਤਨ
ਬਨਾਵਹੁ। ਤਿਸ ਕੋ ਨਾਸ਼ ਕਰਤਿ ਉਤਲਾਵਹੁ'[1]। ਸੁਨਤਿ ਕੌਲ ਸ੍ਰਾਪਹਿ
ਬਿਸਮਾਯੋ।–ਭਯੋ ਮੋਹਿ ਭੀ ਭਲੋ ਬਚਾਯੋ[2]–॥ ੩੨ ॥ ਨਹਿਂ ਸਨਮੁਖ
ਪੁਨ ਕਛੂ ਉਚਾਰਾ। ਭੀਮ ਸ੍ਰਾਪ ਤੇ ਡਰ ਉਰ ਧਾਰਾ।ਸੋਚਤਿ ਗਯੋ ਆਪਨੇ
ਭਵਨੂ।–ਬਾਕ ਨ ਮਿਟਹਿ ਬਨਹਿ ਬਿਧਿ ਕਵਨੂ ॥ ੩੩ ॥ ਮੋਹਿ ਪੇਟ ਕੋ
ਸੋ ਕਿਮ ਫਾਰਹਿ–। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁ ਗਟੀ ਬਿਚਾਰਹਿ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ
ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੁਇ ਆਈ ॥ ੩੪ ॥ ਬਹੁਰ
ਕੌਲ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਿ ਤ੍ਯਾਰੀ।ਸੂਖਮ ਸੇਤ ਬਸਤ੍ਰ ਮੂਲ ਭਾਰੀ।ਲੇ ਕਰਿ ਚਲਿ
ਆਯੋ ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ। ਬੈਠ੍ਯੋ ਨਿਕਟਿ ਹੋਇ ਭਗਵੰਤਾ* ॥ ੩੫ ॥ ਅਰਪਨ
ਕਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਬਚ ਭਾਖੋ[3]। 'ਅਬਿ ਨੀਲਾਂਬਰ ਕੋ ਨਹਿਂ ਰਾਖੋ। ਬਿਸਦ
ਪਹਿਰ ਕਰਿ ਭਲੇ ਸੁਹਾਵੋ। ਪੂਰਬਲੀ ਰੀਤਿਨਿ ਬਿਸਰਾਵੋ' ॥ ੩੬ ॥ ਸ੍ਰੀ
ਮੁਖ ਬੋਲੇ'ਕਹ੍ਯੋ ਤੁਹਾਰੋ।ਹਮ ਨਹਿਂ ਪਲਟਤਿ[4]†ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰੋ'। ਲੇ ਕਰਿ

---

[1]ਛੇਤੀ ਨਾਸ਼ ਕਰੋਗੇ। [2]ਭਲਾ ਕਪੂਰੇ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ, (ਸਗੋਂ) ਮੈਨੂੰ ਵੀ (ਸ੍ਰਾਪ) ਹੋ ਗਿਆ।
[3]ਭਾਖ੍ਯੋ=ਕੌਲ ਨੇ ਬਚਨ ਕਹਿਆ। [4]ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਵਦੇ।

*ਇਹ ਚੌਪਈ ਬਹੁਤੇ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। †ਪਾਃ–ਮੇਟਤਿ।

ਪਹਿਰੇ ਸਰਬ ਸਰੀਰ। ਕਰੇ ਉਤਾਰਨਿ ਨੀਲੇ ਚੀਰ* ॥੩੭॥ ਬੈਠੇ ਬਹੁਰ ਤਿਸੀ ਅਸਥਾਨ।ਕੇਤਿਕ ਸਿੰਘਨਿ ਲਗਯੋ ਦਿਵਾਨ।ਕੌਲ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੌਤੇ ਜੁਤਿ ਸਬੈ।ਪੁਰਿ ਜਨ ਗਨ ਅਵਿਲੋਕਹਿਂ ਤਬੈ॥੩੮॥ ਜ੍ਵਲਤਿ ਅੰਗੀਠਾ ਅਗਨਿ ਅਗਾਰੀ। ਨੀਲਾਂਬਰ ਲੇ ਹਾਥ ਮਝਾਰੀ। ਲੀਰ ਪਾੜ ਕਰਿ ਤਿਸ ਤੇ ਸਤਿ-ਗੁਰ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤੁਕ ਏਵ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ॥੩੯॥ ਛੰਦ॥ 'ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਲੇ ਕਪੜੇ ਫਾੜੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲ ਗਇਆ'। ਪਠਿ ਕਰਿ ਤਤਛਿਨ ਲੀਰ ਜੁ ਕਰ ਮਹਿਂ ਅਗਨਿ ਬਿਖੈ ਪਟ ਡਾਰਿ ਦਯਾ। ਪੁਨਹਿ ਪਾੜ ਕਰਿ ਤਿਮਹੀ ਪਠਿ ਕਰਿ ਪਾਵਕ ਪਾਵਤਿ ਛਾਰ ਕਇਆ।ਚੀਰਤਿ ਚੀਰ ਕਰਤਿ ਲਘੁ ਲਘੁ ਕੋ ਅਚਰਜ ਸਭਿ ਕੇ ਰਿਦੇ ਭਇਆ ॥ ੪੦ ॥ ਸੁਨਤਿ ਬਚਨ ਅਰੁ ਕ੍ਰਿਆ ਬਿਲੋਕਤਿ ਉਰ ਸੰਸੈ ਜੁਤਿ ਕੌਲ ਭਇਆ।ਬਿੱਪ੍ਰੈ ਤੁਕਕੋ ਪਠਿ ਪਠਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਪਾਰਿ ਪਾਰਿ ਪਟ ਜਾਰ ਦਇਆ।ਸਗਲੋ ਫੂਕ ਚੁਕੇ ਨੀਲਾਂ-ਬਰ ਤਨਕ ਤਿਸੀ ਤੇ ਰਾਖ ਲਇਆ। ਜਮਧਰ ਸੰਗ ਬੰਧਿ ਕਰਿ ਸੋਊ ਪੰਥ ਬੇਖ ਹਿਤ ਸਭਿ ਨ ਛਇਆ[1] ॥ ੪੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਕਹਤਿ ਕੌਲ 'ਮਮ ਉਰ ਸੰਦੇਹੂ। ਬਿੱਪ੍ਰੈ ਪਠੀ ਆਪ ਤੁਕ ਏਹੂ। ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੋ ਬਾਕ ਅਮੇਟ।ਕੋਇ ਨ ਮੋਰਹਿ ਮਹਾਂ ਸੰਹੇਟ[2]† ॥ ੪੨॥ ਬਿੱਪ੍ਰੈ ਪਠੇ ਚਾਰਹੂੰ ਬਰਣ[3]। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ

[1]ਸਾਰਾ(ਕਪੜਾ)ਨਾਸ਼ ਨਾਂ ਕੀਤਾ [2]ਔਖੀ ਗਲ,ਅਮੁੜ ਗਲ। [3]ਚਾਰ ਅੱਖਰ। †ਪਾঃ–ਸਮੇਟ,ਅਮੇਟ।

*ਪਿੱਛੇ ਰੁਤ ੬ ਅੰਸੂ ੫੪ ਅੰਕ ੩੭ ਵਿਚ ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਾਰ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਦੂਜੀ ਵੇਰਾਂ ਫੇਰ ਨੀਲੇ ਪਹਿਰ ਲੈਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਹੁਣ ਨੀਲੇ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਕਥਾ ਆਈ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਹੋਣਾ ਸੰਸੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ, ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਨੀਲੇ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਥਾਂ ਦੀ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਤਾਂ 'ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ' ਵਿਚ ਨੀਲੇ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਓਹ ਅਰੰਭ ਹੀ ਦੀਨੇ ਕੂਚ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ 'ਸੋਢੀ ਕੌਲ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਨੀਲੇ ਉਤਾਰਨ' ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੁਖੂ ਦੁੱਧੂ ਯਾ ਪੱਦੂ) ਦੀ ਸਾਖੀ (ਜੋ ਅੱਗੇ ਚੱਲਕੇ ਅੰਸੂ ੧੮ ਵਿਚ ਆਵੇਗੀ, ਵਿਚ (ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਯਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਾਲਾ ਸਾਂਗ ਦਿਖਾਓ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਨੀਲੇ ਪਹਿਰੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨੀਲੇ ਉਤਾਰ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਤਦੋਂ ਬਾਜਕ ਗ੍ਰਾਮ ਡੇਰਾ ਸੀ, ਸੋਢੀਆਂ ਨੇ ਟਹਿਲ ਕੀਤੀ, ਰਾਤ ਰਹੇ ਟੋਹੀ ਵਿਚ। ਫੇਰ ਜੱਸੀ ਆਕੇ ਘੋੜੇ ਸਣੇ ਤਲਾ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ, ਘੋੜਾ ਵੀ ਚਿਟਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਬੀ ਚਿਟੇ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁਸ਼ਕੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਦਸਤਾਰ ਸੁਰਮਈ ਰਹੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਮਝ ਪਈ ਕਿ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਜੋ ਨੀਲੇ ਪਹਿਰੇ ਸਨ ਸੁੱਖੂ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਪਹਿਰੇ ਸਨ। ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਬਾਜਕ ਯਾ ਅਗਲੀ ਰੋਹੀ ਵਿਚ ਸੋਢੀਆਂ ਨੇ ਟਹਿਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਨੀਲੇ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸੋਢੀ ਵਲੋਂ ਯਾਚਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਪੈਰ]

ਰਾਇ ਸੁਨੇ ਜਬਿ ਕਰਨਾ।ਰਾਮਰਾਇ ਕੋ ਤਯਾਗਯੋ ਐਸੇ। ਨਿਜ ਮੁਖ ਲਗਨ ਨ ਦੀਨਸਿ ਕੈਸੇ ॥ ੪੩ ॥ ਨਹਿਂ ਬੈਠਾਇਸਿ ਗੁਰਤਾ ਗਾਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਏ ਅਹਿਲਾਦੀ।ਤੁਮ ਨੇ ਸਗਰੀ ਤੁਕ ਉਲਟਾਈ। ਇਮ ਅਨੁ-ਚਿਤ ਹਮ ਸਹਿ ਨ ਸਕਾਈ' ॥੪੪॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਬਖਾਨਾ। 'ਰਾਮਰਾਇ ਕਹਿਬੋ ਜਗ ਜਾਨਾ। ਕਰਨ ਤੁਰਕੜੇ ਹੇਤੁ ਖੁਸ਼ਾਮਦ। ਹਰ-ਖਾਵਨ ਜਿਸ ਤੇ ਬਹੁ ਆਮਦ॥੪੫॥ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਤੁਕ ਤਿਨ ਉਲਟਾਈ। ਭਈ ਸਜ਼ਾਇ ਨ ਗੁਰਤਾ ਪਾਈ। ਹਮ ਤੌ ਇਸ ਤੁਕ ਹਿਤ ਉਲਟਾ-

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ] ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਗੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਰ ਵਿਚ ਵੜੇ ਤੇ ਕਪੜੇ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ, ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਵਾਲੇ ਨੀਲੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਕੇ, ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਆਪੇ ਆਪ ਨੇ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ਬਦਲ ਲਿਆ। ਗੋਯਾ ਇਸ ਪੋਥੀ ਮੂਜਬ ਪਹਿਲੇ ਨੀਲੇ ਦੇਰ ਦੇ ਲਹਿ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਸੰਭਾਵਨਾ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਬਸਤ੍ਰ ਹੁਣ ਚਿੱਟੇ ਸਨ। ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਵਿਚ ਸੁੱਖੂ ਬੁੱਧੂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਕੌਲ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਮਗਰੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਓਥੇ ਮੁੜ ਨੀਲੇ ਪਹਿਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੦੭੦)। ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਵੇਰੀ ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ ਲਹਿ ਚੁਕੇ ਦੱਸੇ ਹਨ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਗਲ ਦੱਸੇ ਦੇ ਕਿ ਮੁੜ ਕਿਸ ਦੇ ਕਹੇ ਨੀਲੇ ਪਹਿਨੇ। ਪਰ ਜੱਸੀ ਆਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਾਦ ਕਵਿ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੰਗਦਾਰ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਚਿੱਟੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸੁਰਮਈ ਰਹੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ ਦੀਨੇ ਲੱਥੇ ਕਿ ਸੋਢੀ ਕੌਲ ਕੋਲ ਆਕੇ ਲੱਥੇ ਇਹ ਗਲ ਨਿਰਨੇ ਇਸਤੋਂ ਬੀ ਨਾ ਹੋਈ।ਹਾਂ ਦੂਹਾਂ ਮੌਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਜਾਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਸਰ ਵਿਚ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਮਿਲ ਗਈ।

ਤ੍ਵਾ: ਖਾ: ਨੇ ਦੀਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੀਲੇ ਉਤਾਰ ਚਿੱਟੇ ਪਹਿਨਣੇ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ 'ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਾਰਨ ਦਾ ਸਮਾ ਬੀ ਹੁਣ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ'। ਫੇਰ ਢਿੱਲਵਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚ ਸੋਢੀ ਕੌਲ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਪਰ ਨੀਲੇ ਉਤਾਰੇ,ਸਾੜੇ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਾਰਤਾ 'ਇਹ ਬੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਨੀਲੇ ਬਾਣੇ ਦੀ 'ਇਕ ਲੀਰ ਰਹਿ ਗਈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹ ਲੀਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਕੇ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ'। ਇਸ ਪਰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਵਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਟੁਰੇਗੀ। 'ਸੋ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਉਥੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ'। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਜੱਸੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸੁੱਖੂ ਬੁੱਧੂ ਵਲੋਂ ਯਾਚਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਮੁੜ ਨੀਲੇ ਪਹਿਨਣੇ ਤੇ ਸ੍ਰੇਤਸਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਜਾਣੇ ਦੀ ਕਥਾ ਬੀ ਤ੍ਵਾ: ਖਾ: ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਓਥੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ ਮੁੜ ਸੁਆਏ,ਮੁੜ ਰੰਗਾਏ ਤੇ ਪਹਿਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਾਲੇ ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ ਤਾਂ ਤ੍ਵਾ: ਖਾ: ਦੇ ਲੇਖਕ ਜੀ ਪਿਛੇ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਸੋਢੀ ਕੌਲ ਦੇ ਕਹੇ ਢਿੱਲਵਾਂ ਵਿਚ ਉਤਾਰ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿਤੇ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਦਾ ਇਕ ਟੁਕੜਾ ਮਾਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਆਰੇ ਜੋਗ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵਨ। ਸਕਲ ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਕੀਨਿ ਲੁਟਾਵਨ ॥੪੬॥ ਚਾਰਹੁੰ ਪੂਤ ਦਿਏ ਇਸ ਕਾਜੂ। ਕੌਨ ਗਿਨੈ ਸਭਿ ਸਦਨ ਸਮਾਜੂ। ਨਾਸ਼ ਕਰਯੋ ਸਰਬੰਸ ਸਮੇਤੇ। ਅਬਿ ਭੀ ਨਹਿੰ ਉਲਟਾਵਨਿ ਦੇਤੇ ॥੪੭॥ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬਚ ਭਾਖਾ। ਭਯੋ ਬਿਦਤ ਜਗ ਮਹਿੰ ਸਭਿ ਲਾਖਾ[1]।ਮੁਗ਼ਲ ਪਠਾਨ ਰਾਜ ਕਲਿ ਕਾਲਾ। ਸਭਿ ਅਵਨੀ ਮਹਿੰ ਤੇਜ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੪੮ ॥ ਕਹਯੋ ਬਾਕ ਤਿਨ ਕੋ ਅਬਿ ਫੇਰਾ। ਜਿਸ ਤੇ ਤੁਰਕਨਿ ਮੂਲ ਉਖੇਰਾ। ਰਾਖੀ ਹਿੰਦੁਨ ਕੀ ਬਡਿਆਈ। ਭਯੋ ਧਰਮ ਥਿਰ ਕਯੋਂਹੁੰ ਨ ਜਾਈ ॥ ੪੯ ॥ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਉਤਪਤਿ ਹੋਵਾ। ਤੁਰਕ ਪ੍ਰਤਾਪ ਉਲਟ ਬਚ ਖੋਵਾ[2]। ਇਹ ਤੁਮ ਕਹਹੁ ਭਲੀ ਕੈ ਬੁਰੀ'। ਸੁਨਤਿ ਕੌਲ ਤਬਿ ਤੂਸ਼ਨ ਧਰੀ ॥ ੫੦ ॥ ਪਰ ਪੂਰਬ[3] ਸਭਿ ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਯੋ।–ਇਨਹੁ ਜਥਾਰਥ ਬਾਕ ਉਚਾਰਯੋ। ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਹੇਤੁ ਕ੍ਰਿਤ ਐਸੇ। ਕੌਨ ਸਹੈ ਸੰਕਟ ਇਮ ਕੈਸੇ ॥੫੧॥ ਸਭਿ ਸੁਤ ਹਤਨਿ ਸਮਾਂਜ ਲੁਟਾਵਨ। ਕੌਨ ਕਰੈ ਏਤੋ ਦੁਖ ਪਾਵਨ। ਇਹ ਬਰ ਬੀਰ ਧੀਰ ਬਡ ਧਾਰੀ। ਦੇ ਸਰਬੰਸ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹਿੰ ਹਾਰੀ ॥ ੫੨ ॥ ਤੁਰਕ ਤੋਮ[4] ਕੀ ਜਰਾਂ ਉਖਾਰੀ। ਜਿਨ ਪਤਿਸ਼ਾਹਤਿ ਜਗਤ ਸੰਭਾਰੀ। ਇਨ ਕੀ ਕ੍ਰਿੱਤ ਸੁ ਇਨਹੂੰ ਬਨੈ। ਧੰਨ ਹੋਨਿ ਜਗ ਮਹਿੰ ਇਨ ਭਨੈ*[5]–॥ ੫੩॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਅਯਨੇ 'ਕੌਲ ਸੋਢੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥ ੫ ॥

---

[1]ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। [2]ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਖੋ ਦੇਣ ਲਈ ਬਚਨ ਉਲਟਾਇਆ ਹੈ। [3]ਪੂਰਬ ਅਪਰ=ਅਗਲਾ ਪਿਛਲਾ (ਹਾਲ)। [4]ਸਮੂਹ। [5]ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਧੰਨ ਹੈ (ਇਉਂ ਕੌਲ ਨੇ) ਕਿਹਾ।

*ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤੁਕ ਉਲਟਾਈ ਸੀ, ਫਿਰ ਤੁਕ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਲਟਾਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਦਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹਨ। ਫਿਰ ਆਪ ਨੇ ਤੁਕ ਉਲਟਾਈ ਨਹੀਂ, ਪਹਿਲੇ ਜਾਮੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋਇਆ ਹੈ=ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲ ਕੀਆ। ਤੇ ਹੁਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲ ਗਿਆ, ਕਿ ਓਹ ਰਾਜ ਹੁਣ ਸਮਾਪਤ ਹੈ। ਸੋ ਦਾਤੇ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਆਦਿ ਅੰਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਤੁਕ ਪੜ੍ਹੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ। ਇਹ ਅਹਿੱਲ ਹੁਕਮ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਲਗ ਮਾਤ੍ਰਾ ਘੱਟ ਵੱਧ ਨਾਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਫੇਰ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੋਕੇ ਇਕ ਹੋਣੀ ਦਾ ਆਦਿ ਅੰਤ ਦੱਸਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੋਜ ਦੀ ਬੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ ਏਥੇ ਉਤਾਰੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਉਤਾਰ ਆਏ ਹਨ। ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੬. [ਗ੍ਰਾਮ ਕੋਠਾ, ਮਲੂਕਾ। ਇਕ ਦਿਵਾਨੇ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰੋ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੇਤਿਕ ਵਸਤੂ ਸੰਗ ਗੁਰ[1] ਢੌਲ ਧਾਮ ਧਰਿਵਾਇ। ਕਰਯੋ ਕੂਚ ਡੇਰਾ ਤਬੈ, ਚਢੇ ਸਿੰਘ ਸਮੁਦਾਇ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇਕ ਬਿਚਰਤਿ ਚਲੇ। ਕਹੂੰ ਅਖੇਰ ਖੇਲਤੇ ਭਲੇ।ਕਰਤਿ ਕੁਵਾਇਦ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੇਰੀ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਗਮਨੈ ਕਿਸ ਬੇਰੀ॥ ੨॥ *ਕਿਤਿਕ ਕੋਸ ਚਲਿ ਗ੍ਰਾਮਿਕਿ[2] ਆਯੋ।ਪਿਖਿ ਬੈਰਾੜ ਸੰਗ ਫੁਰਮਾਯੋ।'ਕਹਾ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮ ਬਖਾਨੋਂ?। ਤੁਮ ਇਤ ਰਹਹੁ ਭੇਦ ਸਭਿ ਜਾਨੋ' ॥ ੩ ॥ ਤਬਿ ਬੈਰਾੜ ਕਹਯੋ 'ਕੀ ਗ੍ਰਾਮੂੰ[3]। ਚਾਰਿਕ ਝੂੰਗੀ ਕੇ ਬਸਿ ਧਾਮੂੰ। ਕਹਾਂ ਨਾਮ ਇਸ ਕੋ ਕੁਛ ਹੋਇ। ਕੋ ਸੁਨਿ ਕਹਾਂ ਬਖਾਨੈ ਕੋਇ[4]'॥੪॥ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਯੋ'ਨ ਕਹੁ ਇਸ ਰੀਤਿ। ਕਿਤਿਕ ਸਮਾ ਜਬਿ ਹੋਇ ਬਿਤੀਤ। ਬਸਹਿ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਰਘ ਇਸ ਥਾਨ। ਉਪਜਹਿਂ ਸਿੰਘ ਸੁ ਬੀਰ ਮਹਾਨ' ॥ ੫ ॥ ਆਗੈ ਥਲ ਉਤੰਗ ਇਕ ਆਯੋ। ਤਹਾਂ ਅਰੂਢਿ ਤੁਰੰਗ ਟਿਕਾਯੋ।ਤੀਛਨ ਤੀਰ ਨਿਖੰਗ ਨਿਕਾਰੇ। ਸੰਧਿ ਕੁਦੰਡ[5] ਲੱਛ ਪਿਖਿ ਮਾਰੇ॥੬॥ ਕੇਤਿਕ ਬਾਨ ਚਲਾਵਨਿ ਕਰੇ। ਆਇ ਗ੍ਰਾਮ ਢਿਗ ਸਤਿਗੁਰ ਥਿਰੇ। ਏਕ ਰਾਤਿ ਬਸਿ ਚਢੇ ਅਖੇਰ।ਇਤ ਉਤ ਬਿਚਰੇ ਹਤਿ ਮ੍ਰਿਗ ਘੇਰਿ॥੭ ॥ *ਕੋਠਾ ਅਪਰ ਮਲੂਕਾ ਗ੍ਰਾਮੂ। ਬਿਚ ਦੋਨਹੁੰ ਕੇ ਕੀਨਿ ਮੁਕਾਮੂ। ਸੁੰਦਰ ਤੰਬੂ ਦਿਯੋ ਲਗਾਇ। ਉਤਰੇ ਸਿੰਘ ਚਹੂੰ ਦਿਸ਼ਿ ਆਇ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਨਿਸ ਬਿਸਰਾਮੇ।ਜਾਗ੍ਰਿਤਿ ਭਏ ਰਹੀ ਜਬਿ ਜਾਮੇ॥੮॥ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਠਾਨਿ ਕਰਿ ਥਿਰੇ। ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਮਹਿਂ ਥਿਰਤਾ ਧਰੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਚਾਰ ਘਰੀ ਜਬਿ।ਏਕ ਦਿਵਾਨਾ ਆਵਤਿ ਭਾ ਤਬਿ ॥੯॥ ਸਿਰ ਮੁਖ ਸਗਰੋ ਮੂੰਡਨ ਕਰਯੋ। ਤੰਬੂ ਨਿਕਟ ਆਨਿ ਕਰਿ ਖਰਯੋ। ਹੇਤੁ ਸੁਚੇਤੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਿ। ਖਰੋ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਸੰਗ ਬਾਕ ਕਹਿ ॥ ੧੦ ॥ 'ਗੁਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਅਬੈ ਮੈਂ ਜਾਊਂ। ਰਿਦੇ ਲਾਲਸਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਊਂ'। ਕਹਯੋ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਅਬਿ ਨਹਿਂ ਸਮੋ। ਦਿਵਸ ਚਢੇ ਪਿਖਿ ਕੀਜੈ ਨਮੋ' ॥ ੧੧ ॥ ਕਹੈ ਦਿਵਾਨਾ'ਮੈਂ ਅਬਿ ਜੈ ਹੌਂ।ਤੇਰੇ ਕਹੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰੈ ਹੌਂ।ਸਭਿ ਕੇ ਸਾਂਝੇ ਸਤਿਗੁਰ ਅਹੈਂ। ਤੂੰ ਮੁਝ ਕੁਤੋ ਹਟਾਯੋ ਚਹੈਂ ?' ॥੧੨॥ ਬਹੁਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਰਜਨ ਕਰਯੋ। 'ਅਪਨੇ ਰੰਗ ਬਿਖੈ ਗੁਰ ਥਿਰਯੋ। ਕਯੋਂ† ਮੂਰਖ ਮਤਿ ਕਰਿ ਹਠ ਗਹੈਂ?ਹਟਿ ਅਬਿ ਜਾਹੁ ਭਲਾ ਜੇ ਚਹੈਂ ॥੧੩ ॥ ਕਰੈਂ ਢੀਠਤਾ ਖੇ ਹੈਂ

[1]ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਗਿਣੀਆਂ ਵਸਤਾਂ। [2]ਇਕ ਪਿੰਡ। [3]ਪਿੰਡ ਕੀਹ ਹੈ। [4]ਭਾਵ ਕੀ ਕੋਈ ਸੁਣੇ ਤੇ ਕੀ ਕੋਈ ਆਖੇ। [5]ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਜੋੜਕੇ।

*ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਹੈਨ। †ਪਾ:-ਕਹਯੋ।

ਮਾਰ। ਕਹ੍ਯੋ ਨ ਸਮਝੈਂ ਮੰਦ ਗਵਾਰ !' । ਸੁਨਤਿ ਦਿਵਾਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਯੋ । ਮੂਸਲ ਮਾਰਨ ਹੇਤੁ ਉਠਾਯੋ ॥੧੪॥ 'ਮੋਕਹੁ ਕੌਨ ਹਟਾਵਨ ਹਾਰੋ । ਬਰ-ਜਹਿ,ਮੂਸਲ ਖੈ ਹੈ ਭਾਰੋ'।ਇਮ ਕਹਿ ਤੰਬੂ ਦਿਸ਼ਿ ਚਲਿ ਪਰ੍ਯੋ। ਕਹੈ ਸਿੰਘ 'ਤੂੰ ਹਟਿ ਰਹੁ ਖਰ੍ਯੋ' ॥੧੫॥ਆਗੈ ਹੋਇ ਸੁ ਲਗ੍ਯੋ ਹਟਾਵਨ। ਤਬਿ ਤਿਨ ਮੂਸਲ ਕੀਨਿ ਉਠਾਵਨ। ਮਾਰਨ ਲਾਗ੍ਯੋ ਸਿੰਘ ਨਿਹਾਰਾ। ਖੈਂਚਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤੁਰਤ ਹੀ ਝਾਰਾ ॥੧੬ ॥ ਘਾਵ ਸਕੰਧ ਲਗ੍ਯੋ ਬਹੁ ਚੀਰਾ। ਗਿਰ੍ਯੋ ਬਿਸੁਧ ਹ੍ਵੈ ਤੁਰਤ ਸਰੀਰਾ। ਪਰ੍ਯੋ ਰਹ੍ਯੋ ਤੂਸ਼ਨ ਮੁਖ ਭਯੋ। ਚਾਰ ਘਰੀ ਜਬਿ ਦਿਨ ਚਢਿ ਗਯੋ ॥ ੧੭ ॥ ਬੋਲ੍ਯੋ ਬਾਕ ਜਬੈ ਸੁਧ ਪਾਈ। 'ਅਬਿ ਮੇਰੀ ਮ੍ਰਿਤੁ ਹ੍ਵੈ ਨਿਯਰਾਈ । ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਦੇਹੁ ਕਰਾਈ। ਨਾਂਹਿ ਤ ਰਹੈ ਚਾਹ ਅਧਿ-ਕਾਈ' ॥ ੧੮ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਿੰਘ ਗਯੋ ਗੁਰ ਪਾਸ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕੀਨਸਿ ਅਰਦਾਸ। 'ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਇਕ ਲਰ੍ਯੋ ਦਿਵਾਨਾ। ਰਿਸ ਕੇ ਬਸਿ ਹੁਇ ਹਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ ॥੧੯॥ ਚਾਹਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਰਾਵਰ ਕੇਰਾ'। 'ਲੇ ਆਵਹੁ' ਗੁਰ ਕਹਿਂ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਅੰਤਰ ਲੇ ਗਏ। ਸਿਰ ਨਿਵਾਇ ਕਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਲਏ ॥੨੦॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਕਹ੍ਯੋ। 'ਅਹੋ ਦਿਵਾਨਾ ਜੀਵਨ ਚਹ੍ਯੋ ? ਤੌ ਬਚਾਇ ਦੇਵੈਂ ਤੁਵ ਪ੍ਰਾਨਾ। ਜੇ ਜੀਵਨ ਕੀ ਚਾਹ ਮਹਾਨਾ'॥੨੧॥ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਉਰ ਨਿਰਮਲ ਬਨ੍ਯੋ।ਤਬਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਦਿਵਾਨੇ ਭਨ੍ਯੋ। 'ਰਾਵਰ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਬਿ ਅਹੌਂ। ਚਿਤ ਪਰਲੋਕ ਪਯਾਨਾ ਚਹੌਂ'॥੨੨॥ਇਮ ਬੋਲਤਿ ਹੀ ਤਜ੍ਯਾਗੇ ਪ੍ਰਾਨਾ।ਪਾਈ ਗਤਿ ਭਾ ਧੰਨਦਿਵਾਨਾ॥ ਬਾਹਰ ਤਬਿ ਉਠਾਇ ਲੇ ਆਏ। ਨਰ ਜੰਗਲ ਕੇ ਸੁਨਿ ਬਿਸਮਾਏ ॥੨੩॥ ਕੇਤਿਕ ਨਿੰਦਹਿਂ ਮਤਿ ਹਤਿ ਹੋਏ[੧]।'ਇਹ ਕ੍ਯਾ ਕੀਨਿ ਕਰਮ ਦੁਰ[੨] ਜੋਇ। ਹਤ੍ਯੋ ਦਿਵਾਨਾ, ਗੁਰ ਭਲ ਭਯੋ[੩]। ਕਰਹਿ ਨ ਕ੍ਰਿਤ ਕੋ[੪] ਜਿਮ ਅਬਿ ਕਯੋ' ॥੨੪॥ ਕੇਤਿਕ ਕਹੈਂ 'ਦਿਵਾਨਾ ਅਰ੍ਯੋ। ਲਰ੍ਯੋ ਸਿੰਘ ਸੋਂ, ਮਾਰਨ ਕਰ੍ਯੋ'। ਕੇਚਿਤ ਕਹੈਂ 'ਗੁਰੂ ਕੇ ਦੋਊ। ਸਿੰਘ ਦਿਵਾਨਾ ਲਰਿ ਮਰਿ ਸੋਊ[੫]*'॥੨੫॥

---

[੧]ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨਾਸ਼ ਹੋਈ ਹੋਈ ਸੀ। [੨]ਖੋਟਾ। [੩]ਇਹ ਚੰਗਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ। [੪]ਕੋਈ ਬੀ (ਸਿੱਖ) ਐਹੋ ਜੇਹੀ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। [੫]ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਿਵਾਨਾ ਜੋ ਲੜਿਆ ਤੇ ਮਰਿਆ ਹੈ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹਨ। *ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਖੜੇ ਦਾ ਜਦ ਕੋਈ ਕਿਹਾ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੀ ਸਾਰੀ ਸਭ੍ਯ ਦੁਨੀਆਂ ਪਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਕਹੇਗੀ, ਜਦ ਕਿ ਓਹ ਪਹਿਲੋਂ ਰੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਤੇ ਫੇਰ ਮੂਸਲ ਮਾਰਨ ਲਈ ਦਿਵਾਨੇ ਨੇ ਉਠਾਇਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦੋਸ਼ੀ ਸਮਝਣਾ ਹੈ। ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਿਊਟੀ (ਫਰਜ਼) ਤੇ ਸ੍ਵੈ ਰੱਖ੍ਯਾ ਦੁਇ ਗਲਾਂ ਉਸਦੇ ਪੱਖ ਦੀਆਂ ਹਨ।

*ਕਰ੍ਯੋ ਕੂਚ ਤਬਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਡੇਰਾ। ਗਮਨੇ ਹੋਇ ਚੌਂਤਰੇ ਨੇਰਾ । ਤਿਸ ਕੇ ਢਿਗ ਢਿਗ ਹੁਇ ਚਲਿ ਗਏ । ਜੈਤੋ† ਆਨਿ ਉਤਰਤੇ ਭਏ ॥ ੨੬ ॥ ਕਰ੍ਯੋ ਮੁਕਾਮ ਤਾਲ ਇਕ ਹੇਰੇ । ਤਿਸ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਬਡੇਰੇ । ਨਿਸਾ ਭਈ ਕਰਿ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨ । ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਗੁਰ ਭਗਵਾਨ॥੨੭॥ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਕੂਚ ਕਰਿ ਡੇਰਾ । ਗਮਨੇ ਕਿਤਿਕ ਕੋਸ ਥਲ ਹੇਰਾ । ਸੁਨਿਯਰ‡ ਗ੍ਰਾਮ ਬਿਲੋਕਿ ਸਥਾਨ । ਉਤਰੇ ਹਯ ਤੇ ਤਹਿਂ ਗੁਨ ਖਾਨ ॥ ੨੮ ॥ ਭਯੋ ਮੁਕਾਮ ਤਰੰਗ ਲਗਾਇ । ਕਰਿ ਬਿਸਰਾਮ ਬੈਠਿ ਸੁਖ ਪਾਇ। ਡੋਗਰ ਸਿੰਮਾ ਨਾਮ ਬਸੰਤਾ[1] । ਮਹਿਖੀ ਭਲੀ ਸਮੂਹ ਰਖੰਤਾ ॥ ੨੯ ॥ ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਸੁਨ੍ਯੋ ਹਰਖਾਯੋ । ਸਭਿ ਮਹਿਖਨਿ ਕੋ ਦੂਧ ਚੁਆਯੋ।ਘਟ ਭਰਵਾਇ ਲਏ ਨਿਜ ਸਾਥ । ਆਯਹੁ ਜਹਿਂ ਬੈਠੇ ਗੁਰ ਨਾਥ ॥ ੩੦ ॥ ਕਰਿ ਅਭਿਬੰਦਨ ਅਰਪ੍ਯੋ ਆਗੇ । ਬੈਠ੍ਯੋ ਗੁਰ ਪਗ ਕਰਿ ਅਨੁਰਾਗੇ । ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹੇਰਾ । ਕਹ੍ਯੋ 'ਵਧਹਿ ਪਯ ਬਡਹੁੰ ਬਡੇਰਾ[2]'॥੩੧॥ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਜੋ ਜਾਟ ਕਪੂਰਾ । ਖਿਲਤਿ ਅਖੇਰ ਆਇ ਚਲਿ ਦੂਰਾ । ਸੁਨੀ 'ਇਹਾਂ ਗੁਰ ਉਤਰੇ ਆਇ' । ਗਮਨ੍ਯੋਂ ਸੁਭਟ ਸਹਿਤ ਤਿਸ ਥਾਇਂ ॥ ੩੨ ॥ ਉਤਰਿ ਤੁਰੰਗ ਤੇ ਪਾਇਨ ਪਰ੍ਯੋ । ਭਯੋ ਅਧੀਨ ਅਗਾਰੀ ਥਿਰ੍ਯੋ। ਦੇਖਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤਾਂਹਿ ਸਨ ਕਹੈਂ।'ਕਹੁ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ! ਰਾਜੀ ਅਹੈਂ§?' ॥੩੩॥ ਦੀਨ ਮਨਾ ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਬੋਲਾ । 'ਮੈਂ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹਿਂ ਬਹੁ ਮਨ ਹੌਲਾ[3]' । ਰਾਵਰਿ ਥਾਕ ਨ ਗਏ ਕਮਾਏ । ਦੋਨਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਸੰਕਟ ਬਨਿ ਆਏ ॥ ੩੪ ॥ ਉਤ ਤੁਰਕਨਿ ਤੇ ਚਿਤ ਬਹੁ ਡਰ੍ਯੋ।ਇਤ ਰਾਵਰ ਕੋ ਕਾਜ ਨ ਸਰ੍ਯੋ । ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ ਅਰ ਖੁਸ਼ੀ ਨ ਦੀਨਿ[4] । ਚਢਿ ਆਏ ਤੁਮ ਰਿਸ ਉਰ ਕੀਨਿ ॥੩੫॥ ਯਾਂਤੇ ਚਿੰਤਾ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ । ਕਿਮ ਰਾਜ਼ੀ ਮੈਂ ਕਰੌਂ ਬਖਾਨਾ ? ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਨ ਬਿਗਰ੍ਯੋ ਜਾਈ । ਸਭਿ ਅਵਨੀ ਜਿਨ ਅੱਗ੍ਰ ਝੁਕਾਈ' ॥੩੬॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਜਾਨ੍ਯੋਂ ਦੀਨ ਬਿਸਾਲਾ । ਬਖ੍ਸ਼੍ਯੋ ਖਰ ਖੰਡਾ ਅਰੁ ਢਾਲਾ। ਲੇ ਕਹਿ ਪ੍ਰਭੁ

[1]ਸਿੰਮਾ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਡੋਗਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । [2]ਦੁੱਧ ਬਹੁਤ ਵਧੇਗਾ । [3]ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰ ਹੈ [ਫ਼ਾ:, ਹੌਲ=ਡਰ] । [4]ਆਪ ਮਿਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਆਏ ਹੋ) ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ।

*ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਹੈ । †ਰਿਆਸਤ ਨਾਭੇ ਵਿਚ ਹੈ ।

‡ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ । §ਕਪੂਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ ਹੈ । ਪਿੱਛੇ ਕਵੀ ਜੀ ਕਪੂਰੇ ਵਲੋਂ ਇਕ ਘੋੜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧਰਿਆ ਸੀ, ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਐਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੪ ਦਾ ਆਰੰਭ ।

ਤੇ ਕੁਛ ਹਰਖਾਯੋ*। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ॥੩੭॥ ਜਾਨੋ ਦੂਰ ਤੁਰਤ
ਹਯ ਚਢ੍ਯੋ[1]। ਲਰਿਬੇ ਕਹੁ ਉਤਸਾਹ ਨ ਬਢ੍ਯੋ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਭਾਖ੍ਯੋ 'ਅਹੋ
ਕਪੂਰਾ! ਤੁਰਕਨ ਹੀ ਕੋ ਰਹ੍ਯੋ ਕਤੂਰਾ॥੩੮॥ ਚਿਤ ਗੀਦੀ ਕਾਇਰ ਬਹੁ
ਕੂਰਾ। ਕਰਨਿ ਜੰਗ ਕੋ ਭਯੋ ਨ ਸੂਰਾ। ਗੁਰ ਤੇ ਬੇਮੁਖ ਨਹਿੰ ਸੁਖ ਮੂਰਾ[2]।
[3]ਮਰੇ ਹੂਰ ਬਰ, ਜੈ ਜਸ ਰੂਰਾ॥੩੯॥ ਹੋਵੈਂ ਦੁਖੀ ਬਿਸੂਰ ਬਿਸੂਰਾ। ਕਿਮ
ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੈ ਭਾਗ ਨ ਪੂਰਾ[3]। ਧੀਰਜ ਤੇ ਜਿਸ ਕੋ ਉਰ ਊਰਾ। ਕਿਮ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ
ਕਰਿ ਹੈਂ ਚਕਚੂਰਾ[4]'॥੪੦॥ ਸਿੰਘਨਿ ਸਨ ਗੁਰ ਭਾਖਤਿ ਬਾਤਿ। ਸੁਨੋਂ
ਕਛੂ ਬਚ ਸੁਨ੍ਯੋਂ ਨ ਜਾਤ[5]। ਇਤਨੇ ਮਹਿੰ ਸੁਧਿ ਇਕ ਸਿਖ ਲ੍ਯਾਯੋ।
'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਗਨ ਲਸ਼ਕਰ ਚਢਿ ਆਯੋ॥੪੧॥ ਪੁਰਿ ਸਿਰਹਿੰਦ ਤੇ ਖਾਨ
ਵਜੀਦਾ। ਚਢਿ ਚਲਿ ਪਰ੍ਯੋ ਸੁ ਲਖਹੁ ਰਸੀਦਾ[6]। ਕਾਲ ਕਿ ਪਰਸੋਂ ਲਗਿ
ਚਲਿ ਆਵੈ। ਗਾਵਰ ਕੋ ਪਕਰਨਿ ਲਲਚਾਵੈ'॥੪੨॥ ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ
ਅਸਵਾਰ ਚਢਾਯੋ। 'ਜਾਹੁ ਕਪੂਰੇ ਦੇਹੁ ਸੁਨਾਯੋ। ਸੰਗ ਮੁਰੱਖੇ[7] ਦੇਹੁ ਸਊਰਾ।
ਲਖਹਿਂ ਦੇਸ਼ ਨੇਰੈ ਕੈ ਦੂਰ[8]॥੪੩॥ ਤੁਰਕਨਿ ਸਨ ਪੁਨ ਰਨ ਘਮਸਾਨਾ।
ਹਮਰੋ ਪਰਹਿ, ਕਰਹਿਂ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨਾ'। ਸੁਨਿ ਸਊਰ ਹਯ ਗਯੋ ਧਵਾਈ।
ਮਿਲ੍ਯੋ ਜਾਇ ਕਰਿ ਢਿਗ ਕਿਸ ਥਾਂਈ॥੪੪॥ ਗੁਰ ਕੀ ਕਹਿਵਤਿ ਸਕਲ
ਸੁਨਾਈ। 'ਦੇਹੁ ਮੁਰੱਖੇ ਹ੍ਵੈ ਅਗਵਾਈ'। ਖਰੇ ਹੋਇ ਅਵਲੋਕ੍ਯੋ ਖਾਨਾ[9]।
ਤਬਹਿ ਕਪੂਰੇ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ॥੪੫॥ 'ਜਾਹਿ ਗੁਰੂ ਸੰਗ ਰਹੋ ਅਗਾਰੀ। ਲੇ
ਗਮਨਹੁ ਸੰਗ ਜਹਾਂ ਸੁ†ਬਾਰੀ। ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਜਿ ਹੁਇ ਭਟ ਭੇਰਾ। ਲਰਹੁ
ਨ[10], ਟਰਹੁ ਆਪ ਤਿਸ ਬੇਰਾ॥੪੬॥ ਇਤ ਉਤ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਆਪ ਬਚਾਵਹੁ।
ਬਸ ਲਾਗਤਿ ਗੁਰ ਭੀ ਨ ਲਰਾਵਹੁ। ਜਹਾਂ ਤਾਲ ਦੀਰਘ ਖਿਦਰਾਣਾ।
ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਤਹਾਂ ਲਗਿ ਜਾਣਾ॥੪੭॥ ਜਿਤ ਹਮ ਹੋਇਂ ਮਿਲਹੁ ਤਹਿਂ

---

[1]ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਘੋੜੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। [2]ਮੂਲੋਂ ਹੀ। [3]ਮਾਰਿਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਹੂਰਾਂ ਦਾ ਵਰਨਾਂ ਤੇ ਜੇ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਸੁਹਣਾ ਜਸ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਤੇਰੇ ਪੂਰੇ ਭਾਗ ਨਹੀਂ (ਤੂੰ) ਝੂਰ ਝੂਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਂਗਾ। [4]ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਚਕਨਾਚੂਰ ਤੂੰ ਕੀਕੂੰ ਕਰੇਂ। [5]ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ (ਕਪੂਰੇ ਨੇ) ਕੁਛ ਵਾਕ ਸੁਣੇ ਕੁਛ ਨਾ ਸੁਣੇ। [6]ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾਣੋਂ। [7]ਅੱਗੇ ਟਰਕੇ ਰਸਤਾ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ [ਪਾ:, ਮੁਰੱਖੇ=ਮੁਹਰੇ ਰੱਖੇ]। [8]ਜੋ ਨੇੜੇ ਤੇ ਦੂਰ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ। [9]ਭਾਵ 'ਖਾਨਾ' ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਆਪਣਾ ਦਾਸ। (ਅ) ਭਾਵ ਇਕ ਪਠਾਣ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਦਾਸ ਸੀ। [10]ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ।

*ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਅਦਬ ਨਾਲ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਦੇਖੋ ਤਵਾ: ਖਾ:।

†ਪਾ:–ਨ।

ਆਇ। ਕੈ ਮਿਲ ਜਾਹੁ ਤੁਰਕ ਦਲ ਮਾਇ[1]*। ਸਮੁਝਿ ਬਾਰਤਾ ਸਭਿ[2] ਤਬਿ ਖ਼ਾਨਾ। ਲੈ ਕੇਤਿਕ ਅਸਵਾਰ ਪਿਯਾਨਾ† ॥ ੪੮ ॥ ਆਇ ਮਿਲਯੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸਾਥ। ਬੰਦਨ ਕੀਨਿ ਜੋਰਿ ਜੁਗ ਹਾਥ। ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼ ਬਾਰਤਾ ਸਾਰੀ। ਬੂਝੀ ਗੁਰ, ਖਾਨੇ ਸੁ ਉਚਾਰੀ ॥ ੪੯ ॥ 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ! ਏਕ ਤਾਲ ਖਿਦਰਾਨਾ। ਅਲਪ ਨੀਰ ਤਿਤ ਕੋ ਹਮ ਜਾਨਾ। ਅਪਰ ਥਾਨ ਤਿਸ ਨਿਕਟ ਨ ਪਾਨੀ। ਤਹਿੰ ਲੇ ਚਲੌਂ ਹੋਇ ਅਗਵਾਨੀ ॥ ੫੦ ॥ ਲਰਹੁ ਤਹਾਂ ਕੁਛ ਤੁਰਕ ਸੰਘਾਰਹੁ। ਪੁਨ ਜੰਗਲ ਮਹਿਂ ਅੱਗ੍ਰ ਪਧਾਰਹੁ। ਬਸ ਲਸ਼ਕਰ ਕੋ ਚਲੈ ਨ ਕੋਊ। ਜਲ ਬਿਨ ਹਟੈ ਮੂਢ ਮਤਿ ਹੋਊ' ॥੫੧॥ ਇਮ ਕਹਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨਾ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ। ਉਠਿ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਕਰਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨਾ। ਪਾਇ ਜ਼ੀਨ ਹਯ, ਬਨਿ ਸਵਧਾਨਾ ॥ ੫੨ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਕਪੂਰੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟਮੋ ਅੰਸੂ ॥੬॥

੭. [ਖਿਦਰਾਣੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਟੁਰਨਾ । ਜੁਗਰਾਜ ਜੱਟ] ।

ਦੋਹਰਾ॥‡ਚਢਿਤਹਿੰਤੇ ਸ਼੍ਰੀਸਤਿਗੁਰੂ ਲੇ ਖਾਨੇ[3] ਕੋ ਸੰਗ।ਰਮਯਾਨਾ[4]ਜੋ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ ਤਿਤ ਕੋ ਤੋਰਿ ਤੁਰੰਗ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ॥ ਕੇਤਿਕ ਚਲਿ ਜਬਿ ਆਗੇ ਗਏ। ਬਹੁ ਉਦਿਆਨ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਏ। ਨਿਕਟ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਜਾਇ ਪਹੂਚੇ। ਖਰੇ ਕਰੀਰ ਪੀਲੁ ਤਰੁ ਮੂਚੇ[5]§ ॥ ੨ ॥ ਤਹਿਂ ਇਕ ਰਾਹਕ ਤੋੜਤਿ ਡੇਲੇ। ਪਾਵਤਿ ਝੋਰੀ ਮੈਂ ਬਹੁ ਲੇ ਲੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋ ਜਾਇ ਨਿਹਾਰਾ। ਨਿਕਟ ਗਏ ਇਮ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ ॥ ੩ ॥ 'ਕਯਾ ਤੂੰ ਕਰੈਂ ਤਰੁਨਿ ਮਹਿਂ[6] ਫਿਰੈਂ ? ਕਯਾ ਝੋਲੀ ਮਹਿਂ ਪਾਵਨੁ ਕਰੈਂ ?' ਰਾਹਕ ਬੋਲਯੋ 'ਫਲ ਇਨ ਤੋਰਿ। ਲੈ ਜੈਹੌਂ ਇਨ ਖੈਬੇ ਲੋਰਿ' ॥ ੪ ॥ 'ਹਮਹਿ ਦਿਖਾਵਹੁ' ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਖਾ। ਦਈ ਮੁਸ਼ਟ ਭਰਿ,ਇਕ ਮੁਖ ਚਾਖਾ।[7]'ਇਹ ਤੌ ਕਟਕ[8] ਡਾਰ ਦਿਹੁ ਚੀਨਿ' ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਗੇਰ ਤਿਨ ਦੀਨਿ ॥੫॥ ਪੁਨ ਗੁਰ ਭਨਯੋਂ 'ਗੇਰ ਦੇਹੁ ਸਾਰੇ'। ਸੁਨਿ ਰਾਹਕ ਆਧੇ ਪੁਨ ਡਾਰੇ।ਭਨੈਂ ਪ੍ਰਭੂ'ਧਰ ਡਾਰਹੁ ਸਭੈ'।ਸੁਨਿ ਰਾਹਕ

[1]ਵਿੱਚ। [2]ਸਾਰੀ ਕਹੀ ਗਲ। [3]ਖਾਨਾ ਨਾਮ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਣੇ ਵਾਲਾ। [4]ਇਥੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਫਰੀਦਕੋਟ ਰਜਾਸਤ ਵਿਚ ਹੈ। [5]ਭਾਵ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪੀਲੂ ਦੇ ਬੂਟੇ। [6]ਰੁੱਖਾਂ ਵਿਚ। [7]ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ। [8]ਕੌੜੇ ਹਨ। *ਪਾঃ—ਆਇ। †ਕਪੂਰੇ ਦਾ ਕਿਲਾ ਨਾ ਦੇਣਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਕਿ ਤੁਰਕਾਂ ਹੱਥੋਂ ਤੇਰੀ ਮੌਤ ਹੈ, ਇਹ ਗਲ ਤਾਂ ਯਥਾਰਥ ਹੋ ਗਈ। ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕਪੂਰਾ ਸਿਖੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬੀ ਇਤਬਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ। ਕਪੂਰਾ ਦੋਏ ਪੱਖ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਜਤਨ ਵਿਚ ਹੈ। ‡ਇਹ ਸਾਖੀ ਬੀ ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। §ਪਾঃ—ਊਚੇ।

ਕੁਛ ਗੇਰੇ ਤਬੈ॥੬॥ਝੋਰੀ ਮਹਿਂ ਰਾਖੇ ਜਬਿਹੇਰੇ।ਪੁਨ ਗੁਰਂ ਕਹਯੋ'ਕਯੋਂ ਨਸਭਿ ਗੇਰੇ?'। ਰਾਹਕ ਕਹੈ 'ਕੁਟੰਬ ਜੁ ਮੇਰਾ। ਕਯਾ ਖੈਹੈ ਹੁਇ ਛੁਧਤਿ ਘਨੇਰਾ। ॥੭॥ਕਰਹਿਂ ਪਕਾਵਨਲੇ ਸਭਿਖੈਹੈਂ।ਇਮਗੁਜ਼ਰਾਨੀ ਸਮਾ ਬਿਤੈ ਹੈਂ'।ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਇ ਗੁਰੂ ਤਬਿਭਾਖਾ।'ਚੌਥੋ ਭਾਗ ਦੁਰਭਿਛ ਕੌ[1]ਰਾਖਾ॥੮॥ਹਮ ਚਾਹਤਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰੀ। ਕਬਿ ਦੁਰਭਿੱਛ ਨ ਪਰਹਿ ਅਗਾਰੀ*। ਬਰਿਆਈ ਇਸ ਰਾਹਕ ਰਾਖਯੋ।ਮਾਨਯੋ ਬਾਕ ਨ ਜੋ ਹਮ ਭਾਖਯੋ ॥ ੯ ॥ ਜੇਕਰਿ ਡੋਲੇ ਗੇਰਤਿ ਸਾਰੇ। ਹੋਤਿ ਅਨਾਜ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੇ। ਰਹਤਿ ਭਲੋ ਸੁਰਭਿੱਛ[2] ਹਮੇਸ਼ੁ। ਇਤ ਤੇ ਅੰਨ ਖਾਹਿਂ ਬਹੁ ਦੇਸ਼ੁ ॥ ੧੦ ॥ ਅਬਿ ਭੀ ਤੀਨਹੁਂ ਭਾਗ ਸੁਕਾਲ। ਛਿਤ ਮਹਿਂ ਉਪਜੇ ਅੰਨ ਬਿਸਾਲ*'। ਬਾਕ ਬਿਲਾਸ ਕਰਤਿ ਇਮ ਗਏ। ਜਾਇ ਗ੍ਰਾਮ ਢਿਗ ਉਤਰਤਿ ਭਏ ॥੧੧॥

ਮਾਝੇ ਮਹਿਂ ਗੁਰ ਕੀ ਸੁਧਿ ਸੁਨੀ। ਜਥਾ ਜੰਗ ਭੇ, ਸੈਨਾ ਹਨੀ। ਜਥਾ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਛੋਰਿ ਸਿਧਾਰੇ। 'ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਚਾਰਹੁਂ ਮਾਰੇ॥੧੨॥ ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ ਜਾਇ।ਲਾਖਹੁਂ ਤੁਰਕਨਿ ਕੇ ਦਲ ਆਇ'।ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਬਡ ਅਫਸੋਸ ਕਰੰਤੇ। ਅਪਨ ਆਪ ਕੋ ਧਿਕ ਉਚਰੰਤੇ॥੧੩॥ 'ਦੇਸ਼ ਹਮਾਰੋ ਬੇਮੁਖ ਹ੍ਵੈ ਕੈ। ਦੁਨੀਚੰਦ ਕੇ ਸੰਗ ਮਿਲੈ ਕੈ। ਭਾਗੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਤਜਿ ਆਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੋ ਕਾਰਜ ਬਿਗਰਾਏ'॥੧੪॥ਭਲੇ ਭਲ ਸਿਖ ਸਭਿਨਿ ਧਿਕਾਰੈਂ। 'ਦੇਸ਼ ਬਿਮੁਖ ਭਾ ਦੋਜ਼ਕ ਡਾਰੈਂ'। ਸੁਨਿ ਗ਼ੈਰਤ ਸਭਿ ਕੇ ਮਨ ਆਈ। ਜਾਨੀ ਅਪਨੀ ਅਧਿਕ ਖੁਟਾਈ ॥ ੧੫ ॥ ਅਪਰ ਦੇਸ਼ ਅਸ ਕੋਇ ਨ ਹੋਵਾ। ਸਿਦਕ ਜਥਾ ਮਾਝੇ ਬਹੁ ਖੋਵਾ। ਚਿਤਵਤਿ ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ ਬਹੁ ਗ੍ਰਾਮੂ। –ਕਿਮ ਗੁਰ ਕੋ ਸੁਧਰੈ ਸਭਿ ਕਾਮੂ–॥੧੬॥ ਪੰਚਾਇਤ ਬਹੁ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਕੇਰੀ। ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਸਕੇਲਿ ਤਿਸ ਬੇਰੀ। ਪਠਿ ਪਠਿ ਮਾਨਵ ਇਕ ਥਲ ਆਏ। ਮੇਲ ਭਯੋ ਸਭਿ ਕੋ ਇਕ ਥਾਏ ॥ ੧੭ ॥ ਲਵਪੁਰਿ ਕੋ ਗਿਰਦਾ[3] ਸਭਿ ਮਿਲੇ। ਗਿਨਤੀ ਕੇ ਮਾਨਵ ਮੁਖਿ ਭਲੇ। ਕਰਤਿ ਸੋਚ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿਂ ਗ਼ਰਕ।–ਬੇਮੁਖਤਾ ਕੋ ਫਲ ਹੁਇ ਨਰਕ–॥੧੮॥ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਬਿਚਾਰ ਠਹਿਰਾਈ। 'ਸੌ ਦੋ ਸੈ ਨਰ ਗੁਰ ਢਿਗ ਜਾਈ। ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਮਿਲਿ ਐਸੇ ਸਮੁਝਾਵੈਂ। ਹਾਥਿ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੈਂ† ॥੧੯॥ ਪੂਰਬਲੇ ਗੁਰੂਅਨਿ ਕੀ ਰੀਤਿ। ਜੇ ਤੁਮ ਧਾਰਹੁ

[1]ਕਾਲ ਦਾ ਚੋਥਾ ਹਿੱਸਾ। [2]ਸੁਕਾਲ। [3]ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ।

*ਇਸ ਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਜ ਭਾ ਕਹੇ ਵਾਕ ਕੈਸੇ ਸੱਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਾਲਵਾ ਹੁਣ ਕਿਤਨਾ ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

†ਪਾ:-ਤਾਜ ਤੇਜ਼ ਤੁਰ ਕਾਨ ਜਨਾਵੇ।

ਥਿਰ ਕਰਿ ਚੀਤਿ। ਤੌ ਸਿੱਖੀ ਨਿਰਬਹੈ[1] ਤੁਮਾਰੀ। ਦਯਾ ਧਰਹੁ ਗਤਿ ਕਰਹੁ ਹਮਾਰੀ ॥੨੦। ਜੇ ਤੁਰਕਨਿ ਕੇ ਸੰਗ ਬਖੇਰਾ। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਰਹੁ ਜੰਗ ਬਡ ਝੇਰਾ।ਨਹਿਂ ਸਿੱਖੀ ਕੋ ਹੁਇ ਨਿਰਬਾਹੂ। ਬਸੈਂ ਪ੍ਰਜਾ ਹੁਇ ਦੇਸ਼ਨ ਮਾਂਹੂ[2]॥੨੧॥ ਲਰਯੋ ਨ ਜਾਇ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਸੰਗ। ਲਾਖਹੁਂ ਲਸ਼ਕਰ ਠਾਨਤਿ ਜੰਗ। ਜੇ ਤੁਮ ਕਹੋ–ਸਾਥ ਤੁਰਕਾਨੇ।ਹਮਰੇ ਝਗਰੇ ਪਰੇ ਮਹਾਨੇ–॥੨੨॥ ਤੌ ਹਮ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁਂਚਹਿਂ ਸਾਰੇ। ਕਰਹਿਂ ਸੁਨਾਵਨ ਸਰਬ ਪੁਕਾਰੇ। ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਹਮ ਲੇਹਿਂ ਨਿਬੇਰਾ। ਨਹੀਂ ਰਹਨ ਦੇਵੈਂ ਕੋ ਝੇਰਾ ॥ ੨੩ ॥ ਹਮਰੇ ਰਾਹੀਂ ਸਭਿ ਕਿਛ ਹੋਇ। ਬਾਦ ਬਿਰੋਧ ਦੇਹਿੰਗੇ ਖੋਇ। ਆਪ ਸੁਖੀਰਹੀਅਹਿ ਸਭਿ ਰੀਤਿ। ਨਿਰਬਾਹਹੁ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ* ॥੨੪ ॥ ਹਮ ਸਿਖ ਹੁਇ ਤੁਮ ਗੁਰੂ ਬਨੀਜੈ। ਰਸ[3] ਤੁਰਕਨ ਕੇ ਸੰਗ ਰਖੀਜੈ।ਨਤੁ ਹਮ ਸਿੱਖ ਨ ਤੁਮ ਗੁਰ ਹਇ।ਬਿਗਰਹਿ ਬਾਤ ਲਖਹੁ ਦਿਸ਼ਿ ਦੋਇ'॥੨੫॥ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਕੀ ਪੰਚਾਇਤ ਸਾਰੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਮਸਲਤਿ ਧਾਰੀ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਤਬਿ ਤਯਾਰ।ਗੁਰ ਸਨ ਮਿਲਿਬੇ ਇੱਛਾ ਧਾਰਿ॥੨੬॥ਗ੍ਰਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੇ ਇਕ ਨਰ ਔਰ। ਚਲਨ ਹੇਤੁ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਤਿਸ ਠੌਰ। ਭਏ ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਤਬਿ ਸਾਰੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਓਰ ਪਧਾਰੇ ॥੨੭॥ਗ੍ਰਾਮ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਨ ਆਏ। ਸਲਿਤਾ ਦੋਨਹੁਂ ਤਰਿ[4] ਹਰਖਾਏ। ਗੁਰ ਕੀ ਸੁਧਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਭਿ ਤਬੈ। 'ਦੀਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਤਯਾਗ ਕਰਿ ਅਬੈ ॥੨੮॥ਖਿਦਰਾਣੇ ਸਰ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਆਏ'। ਸੁਨਤਿ ਸਿੰਘ ਹਰਖਤਿ ਇਤ ਧਾਏ। †ਰਮਯਾਣੇ ਤੇ ਕਰਿ ਗੁਰ ਕੂਚ। ਕੇਤਿਕ ਆਗੇ ਉਲੰਘਿ ਪਹੂਚਿ॥੨੯॥ਜਾਟ ਵਿੜੰਗ[5]ਜੁਗਰਾਜ[6]ਨਾਮਤਿਹ। ਖਰੋ ਹੁਤੋ ਗੁਰ ਪੰਥ ਜਾਤਿ ਜਿਹ। ਤਿਸ ਬਿਲੋਕਿ ਸਿਖ[7] ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ। 'ਸੁਨਹੁ ਚੌਧਰੀ! ਸ਼੍ਰਵਨ ਮਝਾਰਾ ॥੩੦॥ਗਨ ਮੁਸਲਨ ਕੋ ਲਸ਼ਕਰ ਆਵੈ। ਜੇ ਤੁਝ ਬੂਝਤਿ ਅੱਗ੍ਰ ਸਿਧਾਵੈ।–ਗਏ ਅਗਾਰੀ ਗੁਰ ਇਤਿ ਦਿਸ਼ਿ ਕੋ?–। ਤੌ ਨ ਬਤਾਵਨ ਕਰੀਅਹਿ ਕਿਸ ਕੋ'. ॥ ੩੧ ॥ ਸੁਨਤਿ ਜਾਟ ਬੋਲਯੋ ਮੁਖ

[1]ਨਿਬਾਹਾਂਗੇ। [2]ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਰਜਾ ਹੋ ਕੇ ਵੱਸਦੇ ਹਾਂ। [3]ਮੇਲ। [4]ਹਰੀਕੇ ਪੱਤਣ ਤੇ ਬਯਾਸ ਤੇ ਸਤਲੁਜ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਦੋਵੇਂ ਤਰ ਕੇ ਪਾਰ ਲੰਘਕੇ। [5]ਗੋਤ। [6]ਨਾਮ ਹੈ। [7](ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਇਕ) ਸਿੰਘ ਨੇ। *ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੈੜੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ; ਰਾਜ ਤੇਜ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਭੈ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਨਿਰਹੱਲ ਬੀਰਤਾ ਵਿਚ ਓਥੇ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਅੱਪੜੇ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਜਾਯਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਯਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਬੇਮੁਖਾਈ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਲੜ ਕੇ ਨਾ ਮਰਦੇ।

†ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਇਹ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਤਬੈ।'ਮੋ ਕਹੁ ਬੂਝਹਿਂ ਮੁਸਲੇ ਜਬੈ। ਨਹੀਂ ਬਤਾਵਨਿ ਕੋ ਕਿਮ ਕਰਿਹੌਂ। -ਮੈਂ ਕਨਾ ਜਾਨੌਂ-ਤਿਨਹਿਂ ਉਚਰਿਹੌਂ'[1]॥੩੨॥ ਇਮ ਕਹਿ ਸਿਖ ਗੁਰ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੇ। ਚਲੇ ਗਏ ਉਦਿਆਨ ਅਗਾਰੇ।ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਪਹੁੰਚੇ ਜਬਿ ਜਾਈ। ਪੀਛੇ ਮਿਲਯੋ ਏਕ ਸਿੰਘ ਆਈ॥੩੩॥ਤਿਨ ਸਗਰੀ ਸੁਧਿ ਆਨਿ ਸੁਨਾਈ। 'ਦੇਖਹੁ ਕਹਾਂ ਸੈਨ ਰਿਪੁ ਆਈ। ਜਾਟ ਖਰੋ ਜੁਗਰਾਜ ਬਤਾਵਤਿ। -ਆਗੋ ਸਤਿਗੁਰ ਇਤ ਕੌ ਜਾਵਤਿ॥੩੪॥ ਤਿਨ ਸੰਗੀ ਸਿਖ ਮੋਹਿ ਹਟਾਯੋ[1]। ਇਤ ਗੁਰ ਗਏ ਨ ਦੇਹੁ ਬਤਾਯੋ[2]।ਮੁਸਲਨ ਕੇ ਲਸ਼ਕਰ ਇਤ ਆਵੈ। ਭੌਂਕ ਚੌਂਕ ਆਪੇ ਚਲਿ ਜਾਵੈ-॥੩੫॥ ਇਮ ਤਿਸ ਨੇ ਸਭਿ ਬਾਤ ਬਤਾਈ'। ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਿਂ 'ਤਿਹ ਨ ਪਚਾਈ[3]। ਕੁਲ ਜੁਤਿ ਅਵਰ ਅਵਰ ਮਰਿ ਜੈ ਹੈ।ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤੁ ਕੋ ਪੈ ਹੈ'॥੩੬॥ਗੁਰ ਬਚ ਤੇ ਸੋ ਆਵਰ ਮਰਯੋ।ਅਬਿ ਲੌ ਤਿਹ ਕੁਲ ਸੁਨਿਬੋ ਕਰਯੋ[4]।ਜਬਿ ਤਿਨ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤੁ ਹੁਇ ਨਿਯਰਾਈ। ਅਵਰੈ ਤੀਨ ਦਿਵਸ ਮਰਿ ਜਾਈ॥੩੭॥ ਅਵਰੇ ਜਰਹਿਂ ਚਿਖਾ ਕੇ ਬੀਚ।ਲੀਨੋ ਸ੍ਰਾਪ ਬਾਦ ਹੀ ਨੀਚ।ਚਲੇ ਜਾਤਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਗਾਰੀ।ਪੀਲੁਨਿ ਤਰੁ ਕਰੀਰ ਜਹਿਂ ਭਾਰੀ॥੩੮॥*ਏਕ ਗ੍ਰਾਮ ਆਯੋ ਪੁਨ ਔਰ।ਰੂਪਾ ਖੱਤ੍ਰੀ ਬਸਿ ਤਿਸ ਠਉਰ। ਮਿਲਯੋ ਏਕ ਗੁੜ ਰੋੜੀ ਲੈਕੇ। ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਥਿਰਯੋ ਅਗਵੈਕੈ॥੩੯॥ ਗੁਰ ਬਿਲੋਕਿ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। 'ਕਹੁ ਰੂਪਾ ਕਰੀਅਹਿ ਇਤ ਡੇਰਾ? ਲਰਹਿਂ ਤੁਰਕ ਸੋਂ ਇਸ ਥਲ ਥਿਰੈਂ? ਆਵਤਿ ਰਿਪੁਨਿ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਹਰੈਂ?'॥੪੦॥ ਸੁਨਿ ਬੋਲਯੋ 'ਨਹਿਂ ਪੂਜਿ ਹੈ ਡੇਰਾ[5]।ਤੁਮਰੋ ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਬਖੇਰਾ।ਲਸ਼ਕਰ ਆਇ ਪਕਰ ਕਰਿ ਲੇਹਿ। ਸੰਤਤਿ ਸਹਤ ਸਜ਼ਾਇ ਸੁ ਦੇਹਿ॥੪੧॥ਗ੍ਰਾਮ ਉਜਾਰਹਿ ਲੂਟਹਿ ਸਾਰਾ।ਤੁਮ ਉਤਰੇ ਤੇ ਇਤਿਕ ਬਿਗਾਰਾ'।ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਰਹੈਂ। ਸੰਤਤਿ ਤੋਹਿ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਲਹੈ॥੪੨॥ ਉਜਰਹਿ ਗ੍ਰਾਮ ਬਸਹਿ ਬਹੁ ਬਾਰੀ'। ਦਿਯੋ ਸ੍ਰਾਪ ਇਮ ਦਾਰੁਨ ਭਾਰੀ। ਤਬਿ ਕੋ ਗ੍ਰਾਮ ਬਸਯੋ ਬਹੁ ਬਾਰੀ। ਉਜਰਹਿ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸੁਖ ਟਾਰੀ॥੪੩॥ਸੰਤਤਿ ਸਹਿਤ ਸੁ ਖੱਤ੍ਰੀ ਮਰਯੋ। ਮੂਲ ਟਾਸ[6] ਸਗਰੋ ਪਰਹਰਯੋ। ਤੀਸ ਬਰਸ ਕੋ ਉਜਰਯੋ ਪਰਯੋ। ਸੋ ਅਬ ਬਸਯੋ ਸ਼੍ਰਵਨ

---

[1]ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਸੀ (ਇਹ ਜੁਗਰਾਜ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ)। [2]ਦੱਸਣਾ ਨਹੀਂ। [3]ਤਿਸ ਨੂੰ ਟੱਲ ਨਹੀਂ ਪਚੀ। [4]ਉਸ ਕੁਲ ਦੀ(ਗੱਲ)ਸੁਣੀ ਹੈ। [5]ਆਪ ਦਾ ਡੇਰਾ ਕਰਨਾ (ਸਾਥੋਂ)ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦਾ। [6]ਮੁੱਢ ਤੇ ਟਾਹਣੇ। *ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਹੈ।

ਹਮ ਕਰਯੋ ॥ ੪੪ ॥ ਸ੍ਰਾਪ ਕਿ ਬਰ ਸਤਿਗੁਰ ਜਬਿ ਕਰੈਂ। ਤਤਛਿਨ ਹੋਤਿ ਨਿਮਖ ਨਹਿਂ ਟਰੈਂ। ਚਲੇ ਜਾਤਿ ਆਗੇ ਉਦਿਆਨ। ਜਹਾਂ ਨ ਗ੍ਰਾਮ ਪਿਖਯੋ ਕਿਸ ਥਾਨ ॥ ੪੫ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਅਯਨੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗਮਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥ ੭ ॥

੮. [ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣਾ। ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਬਿਦਾਵਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਚਲੇ ਜਾਇਂ ਆਗੈ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਰੁ ਖਾਨਾ ਸੰਗ[1]। ਕਿਤਿਕ ਸਾਥ ਬੈਰਾੜ ਹੈਂ ਸਹਿਜ ਚਲਾਹਿਂ ਤੁਰੰਗ ॥੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਸਿਖ ਬੈਰਾੜ। ਸੰਗ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜਾਹਿਂ ਉਜਾੜ। ਤਿਸ ਕੋ ਸੁਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਿਛਾਰੇ। -ਮੰਦ ਚਲਾਵਹਿਂ ਤੁਰੰਗ-ਨਿਹਾਰੇ[2]॥੨॥ ਕਹਯੋ 'ਸ਼ਿਤਾਬੀ ਤੁਰੰਗ ਚਲਾ-ਵਹੁ।ਆਏ ਤੁਰਕ ਨਿਕਟ ਲਖਿ ਪਾਵਹੁ'।ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਮੰਦਹਿ ਮੰਦ ਚਲਾਯੋ। ਪੁਨ ਡਰ ਧਰਿ ਤਿਨ ਬਾਕ ਅਲਾਯੋ ॥੩॥ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਸੈਨ ਸਮੀਪੀ ਹੋਈ। ਅਨਗਨ ਮਿਲਹਿਂ ਕਰਹਿਂ ਅਬਿ ਢੋਈ'।ਕਈ ਬੱਾਰ ਕਹਿ ਰਹਯੋ ਉਚੇਰੇ। ਨਹੀਂ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਤੇ ਗੁਰ ਹਯ ਪ੍ਰੇਰੇ ॥੪॥ ਤਿਸ ਕੇ ਹਾਥ ਕੋਰੜਾ ਹੁਤੋ। ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਗੁਰ ਕੇ ਹਯ ਹਤੋ[3]। ਕਹੈ 'ਤੁਰਕ ਦਲ ਆਇ ਪਿਛਾਰੀ। ਕਯੋਂ ਨ ਬੇਗ ਕਰਿ ਚਲਹੁ ਅਗਾਰੀ॥੫॥ ਸੰਗਤਿਆ ਤੁਰੰਗ ਟਿਰੜੀਏ ਪਾਵਹੁ[4]*। ਰਿਪੁ ਢਿਗ ਆਏ, ਕਯੋਂ ਨ ਲਖਾਵਹੁ'। ਹਯ ਕੇ ਹਨੇ ਗੁਰੂ ਰਿਸ ਧਾਰੀ। 'ਸੰਤਤਿ ਮਾਰੀ ਜਾਇ ਤੁਮਾਰੀ॥੬॥ਜਾਨ ਤ੍ਰਾਤ[5] ਕੇ ਚਾਬਕ ਮਾਰਾ। ਚਲਯੋ ਜਾਤਿ ਜੋ ਹਮ ਅਨੁਸਾਰਾ'। ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਰਿਸ ਕੀ ਸੁਨਿ ਬਾਨੀ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ ॥ ੭॥ 'ਇਹ ਮਮ ਸੁਤ ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਵਾ। ਬਖਸ਼ਨ ਹੀ ਤੁਮ [illegible] ਬਨਿ ਆਵਾ। ਬਧ ਪਹਿਲੀ ਮੂਰਖ ਕ੍ਰਿਤ ਕੀਨਾ। ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਆਪ ਕੋ ਚੀਨਾ ॥ ੮ ॥ ਸੰਗਤਿ ਨਹਿਂ ਗੁਰ ਸਿੱਖਨਿ ਕੇਰੀ। ਜਿਸ ਤੇ ਮਹਿਮਾ ਲਖਹਿ ਬਡੇਰੀ'। ਸੁਨਤਿ ਬਿਨੈ ਕਰੁਨਾ ਹੁਇ ਆਈ। 'ਦਾਨ ਸਿੰਘ ! ਕਰਿ ਚਿੰਤ ਨ ਕਾਈ ॥ ੯ ॥ ਪਿਤਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੀ ਲਗਹਿ ਨ ਗਾਰੀ।

[1]ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹ ਖਾਨਾ (ਜੋ ਕਪੂਰੇ ਵਲੋਂ ਆਯਾ ਸੀ) ਨਾਲ ਹੈ। [2]ਹੌਲੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਘੋੜਾ (ਇਹ ਗੱਲ) ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। [3]ਗੁਰੂ ਕੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। [4]ਹੇ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ! ਘੋੜੇ ਨੂੰ (ਤ੍ਰਿਖੀ) ਚਾਲੇ ਪਾਓ। [ਪੰਜਾ:, ਟਿਰੜੀਏ=ਟੇਢ਼ੇ ਪਾਉਣਾ=ਤੇਜ਼ ਚਲਾਉਣਾ]। [5]ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਘੋੜਾ [ਖਾਲਸਈ ਬੋਲਾ]। (ਅ) ਨਾਮ ਘੋੜੇ ਦਾ।

*ਪਾ:-ਸੰਗਤ ਕਜਾ ਤੁਰੰਗ ਰਿੜੀਏ ਪਾਵਹੁ। ਪਰ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ 'ਸਕਤਿਆ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਟਿਰੜੀਏ ਪਾਓ, ਮਗਰ ਤੁਰਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ'। ਗ੍ਰਾਮੀਨ ਲੋਕ 'ਸਕਤਿਆ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਸਗਤਿਆ' ਬੀ ਬੋਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। 'ਸਗਤਿਆ' ਦੇ 'ਸਨੇ' ਤੇ ਟਿੱਪੀ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਉਕਾਈ ਨਾਲ ਪਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

ਰਿਦੇ ਸਨੇਹ ਹੋਤਿ ਹੈ ਭਾਰੀ । ਰਿਸ ਕੇ ਬਸਿ ਦੁਰਸੀਸ ਬਖਾਨੇ । ਚਹੈ ਨ ਚਿਤ ਮੈਂ ਸੁਤ ਕੀ ਹਾਨੇ* ॥੧੦॥ ਤੁਮ ਸਿਖ ਸੁਤ ਕੇ ਸਮ ਹੋ ਮੇਰੇ । ਹਮ ਬਾਂਛਤਿ ਸੁਖ ਲਹੈਂ[1] ਘਨੇਰੇ'।ਸੁਨਿ ਕੈ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਕਰ ਜੋਰੇ।'ਬਾਕ ਆਪ ਕੇ ਮੁਰਹਿਂ ਨ ਮੋਰੇ ॥ ੧੧ ॥ ਮੋਰੇ ਉਰ ਮਹਿਂ ਭਰਮ ਬਡੇਰਾ । ਕਿਮ ਥਿਰ[2] ਹੋਹਿ?ਸਦਾ ਮੈਂ ਚੇਰਾ'।ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਪੁਨਹਿਂ ਸਮੁਝਾਯੋ।ਕਰਨ ਅਭਰਮ[3] ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂਤ ਸੁਨਾਯੋ ॥੧੨॥ ਕਾਨਨ ਮਹਿਂ ਦਾਵ੍ਾ ਲਗਿ ਜਾਇ[4] । ਸ਼ੇਰ ਸ਼ੇਰਨੀ ਬਤਸ਼ ਜਿਥਾਇ[5] । ਮੁਖ ਮਹਿਂ ਤਿਨ ਉਠਾਇ ਕਰਿ ਲਜਾਵੈਂ । ਪਿਖਨਿਹਾਰ ਜਾਨੈ ਜਨੁ ਖਾਵੈਂ[6] ॥ ੧੩ ॥ ਨਹੀਂ ਚੁਭਾਵੈਂ ਦੰਤ ਜਿ ਤਨ ਮਹਿਂ । ਸੁਖ ਸੋਂ ਧਰੈਂ ਆਨਿ ਹੀ ਬਨ ਮਹਿਂ । ਤਿਮ ਤੁਮ ਜਾਨਿ ਭਰਮ ਕੋ ਖੋਵਹੁ । ਮਨ ਮਹਿਂ ਸ਼ਿਕਮਾਨ ਨਹਿਂ ਹੋਵਹੁ' ॥ ੧੪ ॥ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਰਿਦੈ ਅਨੰਦਯੋ। ਹਯ ਤੇ ਉਤਰਿ ਗੁਰੂ ਪਦ ਬੰਦਯੋ । 'ਗੁਰ ਜੀ ! ਭਲਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਭਲਾ । ਸੁਖ ਕਰੀਅਹਿ, ਤੁਮ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਲਾ'[7] ॥੧੫ ॥ ਇਮ ਬੋਲਤਿ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਸਾਥ। ਆਗੇ ਚਲੇ ਜਾਤਿ ਮਗ ਨਾਥ । ਪਰਖਨ ਹਿਤ ਜੰਗਲ ਨਰ ਫੇਰ[8] । ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬੋਲੇ ਤਿਸਬੇਰ॥੧੬॥'ਹਮ†ਕੋ ਲਗੀ ਅਧਿਕ ਅਬਿ ਪਯਾਸਾ। ਖੋਜਹੁ ਨੀਰ ਹੋਇ ਜਿਸ ਪਾਸਾ' । ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਤੇ ਲਾਗੇ ਸਭਿ ਖੋਜਨ । ਬੂਝਨ ਕਰੇ ਸੰਗ ਗਨ ਜੋ ਜਨ ॥ ੧੭ ॥ ਛਾਗਲ ਹੁਤੀ ਸੁ ਖਾਨੇ ਤੀਰ[9] । ਬੂਝਯੋ ਸਿੱਖਨ'ਤੁਝ ਢਿਗ ਨੀਰ'।ਤਬਿ ਨਰ[10]ਕਹਯੋ 'ਨਿਕਟ ਨਹਿਂ ਮੇਰੇ'। ਪੁਨ ਚਿਤਵਯੋ–ਲਿਹੁਂ ਮੋਲ ਘਨੇਰੇ[11]–॥੧੮॥ਜਬਿ ਨਹਿਂ ਕਿਸ ਢਿਗਪਾਨੀ

[1]ਤੁਸੀਂ ਸੁਖ ਲਵੋ । [2](ਦਿਲ) ਕਿਵੇਂ ਟਿਕਾਣੇ ਲਗੇ । [3]ਭਰਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰਨ ਲਈ । [4]ਬਨਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਡੌਂ ਦੀ ਅੱਗ ਲਗ ਜਾਵੇ । [5]ਬੱਚੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਹੋਣ ਉਥੋਂ...... । [6]ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ (ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ) ਖਾਂਦੇ ਹਨ । [7]ਤੁਸੀਂ ਜਿਉਂਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਕਲਾਵਾਨ ਹੋ । [8]ਜੰਗਲ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਵਾਸਤੇ [ਇਸ ਪਰਖਣ ਵਿਚ ਖਾਨਾ ਬੀ ਪਰਖਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜੰਗਲ ਵਾਸੀ ਨਾਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬੀ] । [9](ਉਹ ਖਾਨਾ ਜੋ ਕਪੂਤੇ ਨੇ ਮੁਟੱਖਾ ਦਿਤਾ ਸੀ) ਉਸ ਪਾਸ ਮਸ਼ਕ ਸੀ । [10]ਉਸ ਨਰ ਭਾਵ ਖਾਨੇ ਨੇ । [11]ਫਿਰ ਖਾਨੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ (ਇਸ ਵੇਲੇ) ਬਹੁਤ ਮੁੱਲ ਲਵਾਂ (ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦਿਆਂ) ।

*ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਸੁਰ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਪੂਰਬਕ ਕਹੇ ਵਾਕ ਸੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ, ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਝਿੜਕ ਦੇ ਵਾਕ ਘੀਏ ਦੇ ਉਹਲਾਂ ਫੁਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ । ਲਿਖਿਆ ਜਦ ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਪੂਰਬਕ ਕਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਦ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੁਰ ਤੋਂ ਵਿਤ੍ਰੇਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀਕੂੰ ਦਾ ਵਾਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ । ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲਕੇ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਸੁਰ ਨੂੰ ਵਿਵੇਕ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਵਾਕ ਤੋਂ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । †ਪਾ:–ਹਯ ।

ਪਾਯੋ। 'ਗੁਰ ਹਿਤ ਚਹੀਅਹਿ' ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਯੋ। ਤਬੈ ਬਤਾਯਹੁ 'ਹੈ ਮਮ ਤੀਰ। ਲੇ ਕਰਿ ਮੋਲ ਦੇਯ ਹੌਂ ਨੀਰ ॥ ੧੯ ॥ ਦੇਹੁ ਰਜਤਪਣ ਲੇਹੁ ਕਟੋਰਾ। ਅਤਿ ਸੀਤਲ ਜਿਮ ਸੁਧਰਯੋ ਸ਼ੋਰਾ[1]'। ਗੁਰ ਸੇਵਕ ਦੇ ਕਰਿ ਭਰਿ ਲੀਨਾ[2]। ਕਹਿ ਪ੍ਰਸੰਗ[3] ਗੁਰ ਕੇ ਕਰ ਦੀਨਾ ॥ ੨੦ ॥ ਹੇਰਿ ਨੀਰ ਕਰ ਤੇ ਗੁਰ ਡਾਰਾ।ਕਿਤਿਕ ਦੇਰ ਤੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਾ।'ਸੋ ਪਾਨੀ ਹਮ ਪਾਨ ਨ ਕੀਨ। ਬਿਮਲ ਨ ਹੁਤੋ ਗੇਰ ਧਰਿ ਦੀਨ ॥ ੨੧ ॥ ਏਕ ਕਟੋਰਾ ਆਨਹੁ ਆਨ। ਬਿਮਲ ਬਿਲੋਕਹਿਂ ਕਰਹਿਂ ਸੁ ਪਾਨ'। ਬਹੁਰ ਜਾਇ ਖਾਨੇ ਸੰਗ ਭਾਖਯੋ। 'ਏਕ ਕਟੋਰਾ ਪੁਨ ਗੁਰ ਕਾਂਖਯੋ ॥੨੨॥ ਕਹਤਿ ਭਯੋ 'ਮੈਂ ਦੇਉਂ ਨ ਕੋਈ। ਅਪਨੇ ਕਾਰਨ ਰਾਖਯੋ ਸੋਈ'। ਸਿੱਖਨਿ ਭਨਯੋਂ 'ਘਨੋ ਤੁਵ ਪਾਸ। ਕਯੋਂ ਨ ਦੇਤਿ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਯਾਸ'॥੨੩॥ਕਹਨਿ ਲਗਯੋ'ਦਿਹੁ ਇਕ ਦੀਨਾਰ। ਲੇਹੁ ਕਟੋਰਾ ਭਰਿ ਕਰਿ ਬਾਰਿ'। ਸਿੱਖਨ ਕਹਯੋ 'ਰਜਤਪਣ ਲੀਜੈ। ਗੁਰ ਕੋ ਹੇਤੁ ਨੀਰ ਭਰਿ ਦੀਜੈ' ॥੨੪॥ ਕਹੈ ਮੂੜ੍ਹ 'ਮੈ ਦੇਉਂ ਨ ਪਾਨੀ। ਚਹਹੁ ਜਿ ਮਹਰਿ ਦੇਉ ਮਮ ਪਾਨੀ[4]'। ਸਤਿਗੁਰ ਭਨਯੋਂ 'ਦੇਹੁ ਦੀਨਾਰ। ਏਕ ਕਟੋਰਾ ਭਰਿ ਲਿਹੁ ਬਾਰ' ॥੨੫॥ ਦੇ ਕਰਿ ਤਬਹਿ ਕਟੋਰਾ ਭਰਯੋ। ਹੇਰਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਕ ਉਚਰਯੋ। 'ਸਭਿ ਵਸਤੂ ਤੇ ਪਤਰੋ[5] ਪਾਨੀ। ਸੁਨਿ ਖਾਨੇ! ਤੈਂ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੀ ॥੨੬॥ ਤੂੰ ਪਾਨੀ ਤੇ ਪਤਰੋ ਹੇਰਾ। ਜਾਨਯੋਂ ਭੇਦ ਆਜ ਹਮ ਤੇਰਾ'। ਇਮ ਕਹਿ ਆਗੇ ਕਿਤਿਕ ਸਿਧਾਏ। ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ਼[6] ਕੇ ਸਿਖ ਤਬਿ ਆਏ ॥ ੨੭ ॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਗੁਰ ਫਤੇ ਬੁਲਾਈ। ਪਦ ਅਰਬਿੰਦਨ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਈ। ਦੁਹ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਸਿਖ ਹਰਖਤਿ ਭਏ। 'ਭਲੇ ਸਮੇਂ ਮੇਲਾ ਗੁਰ ਕਏ' ॥੨੮॥ ਖਰੇ ਹੋਇ ਬੋਲੇ ਨਿਜ ਅਰਜ਼ੀ। 'ਬਿਨਹੁ[7] ਆਪ ਸੁਨੀਅਹਿ ਸਚ ਗੁਰ ਜੀ'। ਮਾਝਾ ਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਾਮ ਮਿਲਿ ਸਾਰੇ। ਤੁਮ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ ਧਾਰੇ ॥ ੨੯ ॥ ਕਾਰ ਕਰਿ ਸ਼ੋਕ ਬਹੁਤ ਪਛੁਤਾਏ। ਇਹ ਸਗਰੇ ਸਿਖ ਤਿਨਹੁਂ ਪਠਾਏ। ਉਤਰਹੁ ਹਯ ਤੇ ਕਛ ਥਿਰ ਹੋਇ। ਕਹਯੋ ਤਿਨਹੁਂ ਕੋ ਮਾਨੀਐ ਸੋਇ'॥੩੦॥ ਇਮ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਥਿਰੇ। ਉਤਰੇ ਹਯ

---

[1] ਜਿਵੇਂ [illegible] ਵਿਚ ਠੰਢਾ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। [2] (ਰੁਪਯਾ) ਦੇਕੇ ਕਟੋਰਾ ਭਰ ਲਿਆ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨੇ। [3] (ਰੁਪੱਯੇ) ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਹਿਕੇ। [4] ਜੇ ਪਾਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤਾਂਬੇ ਮੁਹਰ ਦਿਓ। [5] ਪਤਲਾ। [6] ਇਥੇ ਮੱਦ੍ਰ ਦਾ ਭਾਵ ਮਾਝਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਾਝਾ ਪਦ ਬਣਿਆਂ ਹੀ ਮੱਦ੍ਰ ਤੋਂ ਹੈ। (ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦਾ ਅੰਕ -੯ ਤੇ ਏਹੋ ਐਨ ਅੰਸੂ ੧੨ ਅੰਕ ੨੭)। [7] ਬੇਨਤੀ।

ਤੇ ਬੈਠਿਬ ਕਰੇ। ਕੇਤਿਕ ਸਿੰਘ ਅਰੂਢੇ ਰਹੇ*। ਕੇਚਿਤ ਉਤਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਢਿਗ ਲਹੇ ॥੩੧॥ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਸਗਰੇ ਥਿਰੇ। ਖਡ ਦੀਵਾਨ ਲਾਗਬੋ ਕਰੇ। ਕਮਰਕਸਾ ਸਭਿ ਹੂੰ ਕੋ ਅਹੇ। ਤੋੜੇ ਸੁਲਗਿ ਤੁਵੰਗਨਿ ਰਹੇ† ॥ ੩੨ ॥ ਤੁਰਕਨਿ ਕੀ ਲਗਿ ਰਹੀ ਅਵਾਈ[1]। 'ਸੰਝ ਸਕਾਰੇ ਪਰਹਿ ਲਰਾਈ'। ਲਰਨ ਹੇਤੁ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿ ਰਹੇ। ਇਕ ਤਰੁ ਊਚੋ ਤਹਿੰ ਥਿਰ ਅਹੇ ॥੩੩॥ 'ਸਿੰਘ ਚਢਾਯੋ ਤਿਸ ਦਿਸ਼ ਦੇਖਹਿ। ਦੂਰ ਲਖਹੁ ਸੁਧ ਦੇਹੁ ਬਿਸ਼ੇਖਹਿ'। ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਸਿਖ ਸਮੁਦਾਈ। ਗਾਥਾ ਬਿਨਤੀ ਜੁਗਤਿ ਸੁਨਾਈ ॥ ੩੪ ॥ 'ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਘਨੇਰੇ। ਸਭਿ ਤੇ ਮਾਨਵ ਮਿਲੇ ਬਡੇਰੇ। ਪੰਚ ਲੋਕ ਅਰੁ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰ ਕੇ। ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਜੋ ਸਿਖ ਧੁਰ ਕੇ ॥੩੫॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਰਾਵਰ ਕੀ ਸਭਿ ਗਾਥਾ। ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਭਏ ਸ਼ੋਕ ਕੇ ਸਾਥਾ। ਅਪਨ ਆਪ ਕੋ ਧਿਕ ਧਿਕ ਕਹਯੋ। ਦੇਸ਼[2] ਗੁਰੂ ਬੇਮੁਖਤਾ ਲਹਯੋ ॥੩੬॥ –ਤੀ ਕਦੀਮੀ ਸਿੱਖੀ ਜਾਂਹਿ। ਹਮ ਨਿਰਭਾਗ ਨਿਬਾਹੀ ਨਾਂਹਿ–। ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਸਿੱਖ ਬਟੋਰੇ। ਕਰਿ ਮਸਲਤ ਭੇਜੇ ਤੁਮ ਓਰੇ ॥੩੭॥ ਹਜ਼ਰਤ ਸਾਥ ਵੈਰ ਤਜਿ ਦੀਜੈ। ਹਮ ਬਿਚ ਪਰਹਿੰ ਮੇਲ ਕਰਿ ਲੀਜੈ। ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਨਿਬੇਰ ਕਰਿ ਲ੍ਯਾਵੈਂ। ਕਹਿ ਮਹਿਮਾ ਤਿਨ ਤੇ ਪੁਜਵਾਵੈਂ ॥੩੮॥ ਤੌ ਸਿੱਖੀ ਨਿਰਬਹੈ ਹਮਾਰੀ। ਪਰੇ ਰਹੈਂਗੇ ਸ਼ਰਨ ਤੁਮਾਰੀ। ਜੇ ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਰਖਹੁ ਬਿਖੇਰਾ। ਸਕਲ ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਕਸ਼ਟ ਬਡੇਰਾ ॥੩੯॥ ਨਹਿੰ ਹੋਵਹਿ ਸਿੱਖੀ ਨਿਰਬਾਹਾ। ਲੋਕ ਬਿਸਿ-ਦਕ ਹੋਤਿ ਉਰ ਮਾਂਹਾ। ਸਕਲ ਦੇਸ਼ ਭੇਜਯੋ ਇਮ ਕਹਿ ਕੈ। ਰਾਵਰ ਕੇ ਸੰਕਟ ਸਭਿ ਲਹਿ ਕੈ' ॥੪੦॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਰਿਸ ਛਾਈ। ਉੱਤਰ ਕਹਯੋ ਬੀਰ ਸਮੁਦਾਈ। 'ਸਿੱਖ ਹੋਤਿ ਲੈਬੇ ਉਪਦੇਸ਼ੂ। ਦੇਹੁ ਹਮੈ ਬਿੱਪ੍ਰੀਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੂ[3] ॥੪੧॥ ਹਮ ਕੋ ਚਾਹ ਨਹੀਂ ਤੁਮ ਕੇਰੀ। ਪੂਰਬ ਭਾਜ ਗਏ ਬਿਨ ਹੇਰੀ। ਗੰਏ ਸੁ ਗਏ ਰਹੋ ਸਭਿ ਭਾਗੇ[4]। ਅਬਿ ਕੋ[5] ਤੁਮੈਂ ਬੁਲਾਵਨ ਲਾਗੇ ॥੪੨॥ ਹਮਰੇ ਝਗਰੇ ਚਹਹੁ ਨਿਬੇਰਾ। ਕਹਾਂ ਗਏ ਤੁਮ ਪੂਰਬ ਵੇਰਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਕੋ ਭਾ ਕਾਰਨ। ਨਹਿੰ ਗਮਨੇ[6] ਨਹਿੰ ਕਰਯੋ ਉਚਾਰਨਿ ॥੪੩॥

---

[1]ਸੋਅ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। [2]ਦੇਸ਼ ਨੇ। [3]ਸਗੋਂ ਉਲਟੇ ਸਾਨੂੰ (ਉਪਦੇਸ਼) ਦਿੰਦੇ ਹੋ [ਵਿਸ਼ੇਸ਼=ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਭਾਵ ਸਗੋਂ]। [4]ਜੋ ਗਏ ਸੋ ਗਏ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਨੱਠੇ ਰਹੋ। (ਅ) ਜੋ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਗਏ ਜੋ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ ਉਹ ਰਾਹ ਪਏ ਸਨ। [5]ਕੌਣ। [6](ਤਦੋਂ) ਨਾ ਗਏ (ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ)।

*ਭਾਵ ਇਸ ਲਈ ਚੜੇ ਰਹੇ ਕਿ ਮਗਰ ਤੁਰਕ ਹਨ ਸਾਵਧਾਨੀ ਚਾਹੀਏ।

†ਪਾ:–ਗਹੇ।

ਨਿਜ ਨਿਜ ਸਦਨ ਥਿਰੇ ਡਰੰ ਧਾਰਯੋ । ਸਕਲ ਪੰਚਾਯਤ ਕੋ ਬਲ ਹਾਰਯੋ। ਪੁਨ ਨੌਮੇ ਪਤਿਸ਼ਾਹੁ ਭਏ ਹੈਂ।ਦਿੱਲੀ ਮਹਿਂ ਸਿਰ ਦੇਨ ਗਏ ਹੈਂ॥੪੪॥ਤਬਿ ਮਾਝੇ ਆਦਿਕ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ । ਭੇ ਤੂਸ਼ਨ ਧਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼[1]।ਕਿਨਹੂੰ ਕਹਯੋ ਨ ਸ਼ਾਹੁ ਅਗਾਰੀ । ਪਰਯੋ ਨ ਕੋਊ ਝਗਰ ਮਝਾਰੀ ॥੪੫॥ ਕਯੋਂ ਨ ਨਿਬੇ-ਰਯੋ ਤਾਬ ਕਿਸ ਜਾਇ। ਤਬਿ ਜਾਨਤਿ ਜਬਿ ਲੇਤਿ ਛੁਟਾਇ।ਕਰਯੋ ਕਾਜ ਤਬਿ ਕੋ ਮਨ ਜਾਨਤਿ[2]।ਤਾਂਤੇ ਅਬਿ[3] ਕਹਿਬੋ ਹਮ ਮਾਨਤਿ॥੪੬॥ਕਿਸਹੂੰ ਤੇ ਕੁਛ ਕਾਜ ਨ ਸਰਯੋ ।–ਹਮ ਸਿਖ ਇਹ–ਨ ਜਨਾਵਨ ਕਰਯੋ[4] । ਅਬਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਿ ਕੋ ਆਏ । ਕਹਨਿ ਬਾਕ ਕੋ ਨਹਿਨ ਲਜਾਏ॥੪੭॥ਤੁਮ ਕੋ ਸਿਖ ਕਰਿ ਕਯਾ ਹਮ ਲੈ ਹੈਂ।ਪਰੇ ਕਾਜ ਜਬਿ ਦਗ਼ਾ ਕਮੈ ਹੈਂ।ਅਬਿ ਲਿਖਿ ਦਿਹੁ ਤੁਮ–ਹਮ ਸਿਖ ਨਾਂਹੀ–। ਚਲੇ ਜਾਹੁ ਨਿਜ਼ ਦੇਸ਼ਨਿ ਮਾਂਹੀ' ॥੪੮॥ ਇਮ ਗੁਰ ਤੇ ਸੁਨਿ ਗਿਰਾ ਰੁਖਾਈ । ਸਭਿਨਿ ਤਰੇ ਕਹੁ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਈ। ਗ੍ਰਾਮਨ ਕੇ ਮੁਖਿ ਪੰਚਨ[5] ਮਸਲਤ। ਕਰੀ ਸਭਿਨਿ ਸੋਂ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਚਿਤ-ਵੰਤ ॥ ੪੯ ॥ ਕਿਤਿਕ ਦੇਰ ਮਹਿਂ ਪੁਨ ਗੁਰ ਭਾਖਯੋ । 'ਹਮ ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਖੋਵਨ ਕਾਂਖਯੋ। ਇਹ ਸਿਖ ਆਏ ਮੇਲ ਕਰਾਵਨਿ।ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਰਣ ਤੇ[6] ਬਾਤ ਬਤਾਵਨ ॥ ੫੦ ॥ ਕਯੋਂ ਨ ਬਿਦਾਵਾ ਸਿੱਖੀ ਕੇਰਾ । ਲਿਖਹੁ ਮਝੈਲ ! ਕਰਤਿ ਕਯੋਂ ਦੇਰਾ?'ਦੁਤੀ ਬਾਰ ਜਬਿ ਗੁਰ ਨੇ ਕਹਯੋ।ਲਿਖਨ ਹੇਤੁ ਸਭਿ ਹੂੰ ਤਬਿ ਚਹਯੋ ॥੫੧॥ ਦੋਹਰਾ॥–ਸਕਲ ਦੇਸ਼ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਕਹਯੋ ਲਰਹਿਂ ਤੁਰਕ ਕੇ ਸੰਗ। 'ਨਹਿਂ ਸਿੱਖੀ ਹਮ ਤੇ ਨਿਬਹਿ'ਤੌ ਲਿਖਿਦੇਹੁ ਨਿਸੰਗ'– ॥੫੨॥ ਇਮ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਲਿਖਯੋ ਬਿਦਾਵਾ । ਗੁਰੂ ਲਿਖਾਇ ਜੇਬ ਮਹਿਂ ਪਾਵਾ। 'ਸਭਿ ਮਾਝਾ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਖਾਰਜ'। ਲਿਖਿ ਦੀਨੋ ਧਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਅਨਾਰਜ[8] ॥ ੫੩ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਸਿੱਖੀ ਬਿਦਾਵਾ ਮਝੈਲ ਲਿਖਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੮ ॥

੯. [ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਆਰੰਭਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਜੇ ਜੇ ਬੇਮੁਖ ਸਿਦਕ ਬਿਨ ਸਿਮਰਿ ਪੰਚਾਇਤ ਬਾਤ[9] । ਲਿਖਯੋ

---

[1]ਭਾਵ ਬਹੁਤੇ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਓ। [2]ਜੇ ਤਦੋਂ ਦਾ(ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ)ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣਦੇ (ਅਸੀਂ) ਮਨ (ਵਿਚ)। [3]ਤਾਂ ਹੁਣ......। [4]ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਸਿੱਖ ਹਾਂ,ਇਹ ਗਲ ਬੀ ਜਨਾਵਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। [5]ਮੁਖੀਪੈਂਚਾਂ ਨੇ। [6]ਡਰਦੇ ਜੰਗ ਤੋਂ। [7](ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨਕਿ)ਸਾਰੇ ਮਾਝੇ ਦੇਸ਼ ਨੇਮਿਲ ਕੇ (ਸਾਨੂੰ)ਕਿਹਾ ਸੀ(ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ-ਜੀ)ਤੁਰਕ ਨਾਲ ਲੜਨ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਲਿਖ ਦੇਣਾ ਕਿ ਸਾਥੋਂ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਨਿਭ ਸਕਦੀ । [8]ਮਾੜਿਆਂ ਨੇ [ਸੰਸ:,ਅਨ+ਆਰਯ]। [9]ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਗਲ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ।

ਬਿਦਾਵਾ ਦੇਰਿ ਬਿਨ 'ਗੁਰ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਕਦਾਂਤ'[1] ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਜੇ ਜੇ ਸਿਦਕੀ ਗੁਰ ਸਿਖ ਪਜਾਰੇ । ਭਯੋ ਕਸ਼ਟ ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਭਾਰੇ ।–ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਕਾਰਜ ਇਹ ਭਯੋ । ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਖੋਇ ਸਭਿ ਲਯੋ–॥੨॥ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਭੀ ਭੁਏ ਉਦਾਸ । ਜਥਾ ਕਪੁੱਤ੍ਰ ਬਨੇ ਪਿਤ ਪਾਸ । ਮਹਾਂ ਬਿਰਸ ਦੁਹਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਹੋਵਾ।ਧਰਹਿਂ ਸ਼ੋਕ ਜਿਨ ਜਿਨ ਤਬਿ ਜੋਵਾ॥੩॥ ਸਿੱਖ ਮਝੈਲਨਿ ਮਹਿਂ ਜੇ ਭਲੇ । ਅਤਿ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਸੰਕਟ ਮਿਲੇ । ਮਨੁਜ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਤਜਿ ਨਹਿਂ ਸੱਕਈਂ[2] । ਬੇਮੁਖ ਗੁਰ ਤੇ ਨਿਜ ਧਿਕ ਤੱਕਈਂ[3] ॥੪॥ ਚਢ੍ਯੋ ਤਰੋਵਰ ਪਰ ਜੋ ਹੇਰਤਿ । ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਸੁਨਾਇ ਸੋ ਟੇਰਤਿ । 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਕ੍ਯਾ ਦੇਖਤਿ ਹੋ ਖਰੇ ? ਲਸ਼ਕਰ ਰਿਪੁਨਿ ਆਇਬੋ ਕਰੇ ॥ ੫ ॥ ਉਡੀ ਧੂਰਿ ਸੂਰਜ ਕੋ ਛਾਦਤਿ । ਸੁਨੀ ਧੁਨੀ ਕੁਛ ਦੁੰਦਭਿ ਬਾਜਤਿ । ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਆਇ ਅਸਵਾਰਾ । ਕਲਮਲਾਟ[4] ਸੁਨੀਅਤਿ ਹੈ ਭਾਰਾ ॥੬॥ ਕਰਹੁ ਤੁਫੰਗਨ ਭਰਿ ਕਰਿ ਤ੍ਯਾਰੀ । ਠੋਕਹੁ ਗਜਨ ਦੁਗੋਰੀ ਡਾਰੀ । ਰਹੀ ਨ ਦੂਰ ਆਇ ਭਾ ਨੇਰ । ਘਰੀ ਨ ਲਾਗਹਿ ਹ੍ਵੈ ਭਟ ਭੇਰ' ॥੭॥ ਇਮ ਬੋਲਤਿ ਹੀ ਉਤਰ੍ਯੋ ਤਰੇ । ਸਤਿਗੁਰ ਤਬੈ ਤੁਰੰਗਮ ਚਰੇ । ਧਨੁਖ ਸੰਭਾਰਿ ਖੈਂਚਿ ਟੰਕਾਰਾ । ਤੀਛਨ ਭੀਛਨ ਤੀਰ ਨਿਕਾਰਾ ॥ ੮ ॥ ਸਭਿ ਬੈਰਾੜਨ ਤਬਿ ਕਰ ਜੋਰੇ । 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਗਮਨਹੁ ਕੁਛ ਇਤ ਓਰੇ । ਆਗੇ ਆਇ ਤਾਲ ਖਿਦਰਾਣਾ । ਸੋ ਲਰਿਬੇ ਕੋ ਖਰਾ* ਟਿਕਾਣਾ ॥ ੯ ॥ ਨਾਂਹਿ ਤ ਕੁਛ ਤਹਿਂ ਤੇ ਚਲਿ ਆਗੇ । ਜਹਿਂ ਤੁਰਕਨ ਜਲ ਹਾਥ ਨ ਲਾਗੇ । ਬਿਨ ਮਾਰੇ ਆਪੇ ਮਰਿ ਜਾਇਂ । ਨਾਂਹਿ ਤ ਸੂਕੇ ਬਦਨ ਪਲਾਇਂ ॥ ੧੦ ॥ ਠਹਿਰ ਨ ਸਕਹਿਂ ਤੁਰਤ ਫਿਰਿ ਜਾਵਹਿਂ । ਜਬਿ ਖੋਜੇ ਤੇ ਨੀਰ ਨ ਪਾਵਹਿਂ' । ਇਮ ਤਿਨ ਕੀ ਮਸਲਤ ਸੁਨਿ ਕਾਨੇ । ਸਨੇ ਸਨੇ ਆਗੇ ਪ੍ਰਸਥਾਨੇ ॥ ੧੧ ॥ ਪੁਨ ਸਿਖ ਕਹੈ 'ਨਿਕਟ ਹੀ ਆਏ[5]। [6]ਖੋਜ ਤੁਰੰਗ ਨਵੀਨੋ ਪਾਏ । ਧਾਇ ਬਿਲੋਕੈਂ ਜਾਨਹਿਂ ਨੇਰੇ[6]' । ਰਿਪੁ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹ੍ਯੋ ਗੁਰੂ ਤਿਸ ਬੇਰੇ ॥ ੧੨ ॥ 'ਖਰ ਤੁਰ

---

[1]ਕਦੇ ਬੀ । [2]ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । [3]ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਵੇਖਕੇ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । [4]ਰੌਲਾ । [5]ਤੁਰਕ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ ਹਨ । [6](ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਖੋਜੀ ਸਾਡੇ) ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਸੱਜਰਾ ਖੋਜ ਪਾਕੇ ਨੇੜੇ ਜਾਣਕੇ ਵੇਖਣ ਲਈ ਦੌੜਨਗੇ ।

*ਪਾ:–ਲਖਹੁ ।

ਕਨ ਕੀ[1] ਆਂਖਨ ਘੱਟਾ।ਖੋਜ ਕਹੈਂ ਨਹਿ ਮੁਖ ਵਿਚ ਡੱਟਾ[2]। ਹੁਇ ਮਤਿ-ਵਾਰੇ ਤਰ ਤਰ[3] ਤੱਕੈਂ। ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਭੀ ਵੇਖ ਨ ਸੱਕੈਂ*॥੧੩॥ ਇਮ ਕਹਿ ਖਿਦਰਾਣੇ ਲਗਿ ਗਏ। ਨੇਰ[4] ਤੁਰਕ ਭੀ ਕਰਤੇ ਭਏ। ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜੋਈ। ਲਿਖਤਿ ਬਿਦਾਵਾ ਗਮਨੀ ਸੋਈ ॥ ੧੪ ॥ ਤਿਨ ਮੈਂ ਪੰਚ ਸਿਖ† ਮਤਿਵੰਤੇ। ਸਭਿਨਿ ਧਿਕਾਰ ਹਟੇ ਬਲਵੰਤੇ। ਕਹਿਨ ਲਗੇ 'ਸਭਿ ਦੇਸ਼ ਡੁਬੋਯੋ। ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਗਲ ਹੀ ਖੋਯੋ ॥ ੧੫ ॥ ਹਮ ਤੇ ਗੁਰ ਹਿਤ ਦੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਾਨ। ਬਿਚ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕਰਹਿਂ ਅਰਿ ਹਾਨ। ਤੁਰਕ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਗੁਰ ਕੇ ਗਿਰਦ। ਕੋ ਇਸ ਸਮੈਂ ਤਜੈ ਹੁਇ ਮਰਦ[5] ॥ ੧੬ ॥ ਏਤੀ ਭੀਰ ਗੁਰੂ ਪਰ ਪਰੀ। ਹੈ ਸਦ ਹੈਫ[6] ਤਜੈਂ ਇਸ ਘਰੀ।ਜੀਵਨ ਪਾਇ ਕਰਹਿੰਗੇ ਕਹਾਂ। ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾਜ ਨ ਐਹੈਂ ਇਹਾਂ ॥ ੧੭ ॥ ਅੰਤ ਸਮਾ ਸਭਿ ਕੇ ਸਿਰ ਖਰਾ। ਕਾਇਰ ਸੂਰ ਨ ਕਿਸ ਤੇ ਟਰਾ। ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਧੰਨ ਤਿਨ ਕੇਰਾ। ਜਿਨ ਗੁਰ ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਸ ਬੇਰਾ‡ ॥ ੧੮ ॥ ਜਿਯਤ ਨਿੰਦ ਮ੍ਰਿਤੁ ਨਰਕ ਸਹੇਰਾ। ਕਰਮ ਕਮਾਯੋ ਤੁਮ ਇਸ ਬੇਰਾ'। ਸਿਖ ਪੰਚਨਿ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਾਨ। ਭਯੋ ਸਿਦਕ ਕੇਤਿਕ ਕੈ ਆਨਿ ॥ ੧੯ ॥ ਤਿਨ ਕੋ ਛੋਰਿ ਇਤਹਿ[7] ਸੇ ਮਿਲੇ। 'ਤਜਨ ਗੁਰੂ ਕੋ ਅਬਿ ਨਹਿ ਭਲੇ। ਬਰਖ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਨਰਕ ਸਹੇਰਯੋ। ਰਣ ਤੇ ਡਰ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਖ ਫੇਰਯੋ ॥੨੦॥ ਏਕ ਘਰੀ ਕੋ ਸੰਕਟ ਨੀਕੋ। ਲਾਖਹੁੰ ਬਰਖ ਸਦਾ ਸੁਖ ਜੀਕੋ। ਹਮ ਗਾਵੇ ਹੁਇ ਠਾਵੇ ਅਰੈਂ। ਰਿਪੁ ਸੋਂ ਰਨ ਕਰਿ ਮਾਰਹਿ ਮਰੈਂ ॥੨੧॥ ਗੁਰ ਲਗਿ ਤੁਰਕ ਜਾਨ ਨਹਿਂ ਦੇਹੈਂ।ਜਬਿ ਲਗਿ ਤਨ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰਾਨ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਨਹਿਂ ਬੱਟਾ ਸਿੱਖੀ ਕਉ ਲਾਵੈਂ। ਨਹੀਂ ਆਪਨੋ ਧਰਮ ਗਵਾਵੈਂ ॥੨੨॥ ਹਮ ਤੇ ਪ੍ਰਣ ਧਾਰਯੋ ਅਬਿ

[1]ਮੂਰਖ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ। [2]ਸਾਡਾ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਣਗੇ (ਅਪਣੇ ਸੂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ) ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਡੱਟਾ ਅੜ ਜਾਇਗਾ। [3]ਹੇਠਾਂ ਹੇਠਾਂ। [4]ਨੇੜਾ। [5]ਸੂਰਮਾ ਹੋਕੇ ਕੌਣ ਇਸ ਵੇਲੇ ਛੱਡੇ(ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤੁਰਕਾਂ ਵਿਚ)। [6]ਅਫਸੋਸ, ਲਾਨਤ [ਫਾ:, ਹੈਫ]। [7]ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ। *ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਹੈ:—ਅੱਖੀਂ ਘੱਟਾ, ਮੁਖ ਦਟਾ, ਤਰ ਤਰ ਤਕੇ, ਵੇਖ ਨ ਸੱਕੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਤਦ ਦਾ ਇਉਂ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ—ਅੱਖੀਂ ਘੱਟਾ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਡੱਟਾ, ਬਿਰ ਬਿਰ ਤੱਕੇ, ਬੋਲ ਨ ਸੱਕੇ।

†ਪਹਿਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗੈਰਤ ਦਾ ਖੂਨ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਵੰਗਾਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਿਤ ਸੀਸ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਨਿੱਤਰੇ। ਫੇਰ ਪੰਜ ਨਿੱਤਰੇ, ਫੇਰ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਨਿੱਤਰੇ। ਇਹ ਗਲ ਅੰਸੂ ੧੨ ਅੰਕ ੧੦ ਤੋਂ ੩੭ ਤੱਕ ਵਿਚੋਂ ਪਈ ਸਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਤਯੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ‡ਪਾ:—ਜਸੁ ਜਗ ਸੁਖ ਪਰਲੋਕ ਅਹੇਰਾ।

ਐਸੇ। ਅਪਰ ਕਰਹੁ ਜਿਨ ਕੇ ਮਨ ਜੈਸੇ'। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਬਹੁ ਕਹਿ ਕਹਿ ਤਰਕ। 'ਜੀਵਤਿ ਨਿੰਦਾ ਮਰਤੇ ਨਰਕ' ॥੨੩॥ ਹਟੇ ਸਿੰਘ ਸਭਿ ਸੈਖ੍ਯਾ ਚਾਲੀ*। ਰਿਣ ਕਰਿਬੇ ਕਹੁ ਧੀਰ ਬਿਸਾਲੀ। ਅਪਰ ਭੁਏ ਕਾਇਰ ਬਲਹਾਰੇ। ਪਗ ਚੰਚਲ ਕਰਿ ਦੂਰ ਸਿਧਾਰੇ ॥੨੪ ॥ ਪਜਾਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਕਰੇ ਤਜਿ ਧਰਮੂ। ਸਤਿਗੁਰ ਤ੍ਯਾਗੇ ਕਰ੍ਯੋ ਕੁਕਰਮੂ। ਜਿਤ ਕੋ ਆਏ ਤਿਤਹਿ ਸਿਧਾਰੇ। ਮਨਹੁੰ ਚਰਨ ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਸਭਿ ਧਾਰੇ ॥ ੨੫। ਜਬਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਖਿਦਰਾਣੇ ਆਏ। ਲਰਨ ਸਥਾਨ ਬਿਲੋਕਿ ਅਲਾਏ। 'ਸ਼ੁਸ਼ਕ ਪਰ੍ਯੋ ਨੈਮੀ ਥਲ ਅਹੈ। ਰਣ ਹਮ ਕਰਹਿਂ ਇਹਾਂ ਥਿਰ ਰਹੈਂ॥੨੬॥ ਬਦਰੀ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸਘਨ ਹੈਂ ਆਛੇ। ਹਤਹਿਂ ਤੁਰਕ ਗਨ ਕੋ ਚਿਤ ਬਾਛੇਂ'। ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਬੈਰਾੜ। ਕਹੈਂ 'ਚਹੂੰ ਦਿਸ਼ਿ ਝਾੜ ਉਜਾੜ॥੨੭॥ ਨਾਹਕ ਰੁਕਹੁ ਬੀਚ ਲਸ਼ਕਰ ਕੇ। ਘੇਰਾ ਪਾਇ ਲੇਹਿਂ ਬਲ ਕਰਿ ਕੇ। ਆਗੇ ਚਲਹੁ ਕਿਤਿਕ ਥਲ ਔਰ। ਖਰੇ ਹੋਇ ਹੈਂ ਆਛੀ ਠੌਰ ॥੨੮॥ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਆਪਨੀ ਰਖਹਿਂ ਉਜਾਰ। ਸ਼ਲਖ ਤੁਪਕ ਕੀ ਕਰਿਹੈਂ ਮਾਰ। ਜੇਤਿਕ ਹਤੇ ਜਾਇਂ ਹਤਿ ਕਰਿ ਕੈ। ਪਰੇ ਜੋਰ ਤੇ ਜੈ ਹੈਂ ਟਰਿ ਕੈ ॥ ੨੯ ॥ ਇਹ ਮਤ ਹਮਰੋ ਮਾਨਹੁ ਗੁਰ ਜੀ। ਰੁਕਹੁ ਨ ਆਪ ਕਰਤਿ ਸਭਿ ਅਰਜ਼ੀ'। ਇਮ ਬਹੁ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹੁਇ ਦੀਨ। ਕਹ੍ਯੋ ਜੋਰਿ ਕਰ 'ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰਬੀਨ !' ॥ ੩੦ ॥ ਤਜਿ ਖਿਦਰਾਣਾ ਕੁਛਕ ਪਯਾਨੇ। ਖਰੇ ਭਏ ਪ੍ਰਭੁ ਲਰਨ ਟਿਕਾਨੇ[1]। ਇਤਨੇ ਬਿਖੈ ਸਿੰਘ ਜੋ ਚਾਲੀ। ਲਰਨ ਹੇਤੁ ਕਰਿ ਧੀਰ ਬਿਸਾਲੀ ॥੩੧ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਦਿਸ਼ਾ ਉਤਾਇਲ ਆਏ। ਤੁਪਕ ਤ੍ਯਾਰ ਤੋੜੇ ਸੁਲਗਾਏ। ਸਰ ਖਿਦਰਾਣਾ ਤਿਨਹੁੰ ਨਿਹਾਰਾ। ਆਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ ਤਾਂਹਿ ਮਝਾਰਾ ॥ ੩੨ ॥ ਮਨਹੁੰ ਦੁਰਗ ਹੈ ਕਰ੍ਯੋ ਪਸਿੰਦ। 'ਥਿਰਹੁ ਇਹਾਂ ਰਣ ਕਰਹਿਂ ਬਿਲੰਦ। ਇਤ ਹੀ ਤੁਰਕਨਿ ਕੋ ਬਿਰਮਾਵੈਂ। ਗੁਰ ਕੇ ਪਾਛੇ ਨਾਹਨ ਜਾਵੈਂ[2]' ॥੩੩॥ ਆਪਸ ਮਹਿ ਮਸਲਤ ਕਰਿ ਥਿਰੇ। ਲਰਿਬੇ ਕਹੁ

[1]ਇਹ ਕੁਛ ਦੂਰ ਇਕ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਟਿੱਬੀ ਹੈਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਇਹ ਥਾਂ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਪਰ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਅੱਗੇ ਅੰਸੂ ੫੧ ਦਾ ਅੰਕ ੨। [2]ਭਾਵ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਗਰ ਨਾ ਚੱਲੀਏ ਏਥੇਹੀ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਵਾਂ ਦੇਕੇ ਰੋਕ ਲਈਏ (ਅ) ਤੁਰਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛੇ ਨਾਂ ਜਾਣ।

*ਇਹ ਚਾਲੀ ਅੰਕ ਦਾ ਭੁਲੇਵਾਂ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਚੋਖੀ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਬੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਨਮੁਖ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ੧ ਨਿਤਰਿਆ ਫੇਰ ਪੰਜ, ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਚਾਲੀ ਤੇ ਅੰਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਿਤਰ ਪਏ ਤੇ ਲੜਕੇ ਮਰਨੇ ਪਰ ਡਟ ਗਏ ਤੇ ਲੜਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ।

ਤਿਆਰ ਹੁਇ ਖਰੇ। ਕੇਤਿਕ ਸਿੰਘਨਿ ਬਹੁਤ ਜਨਾਵਨਿ। ਕਟੇ ਚਾਦਰੇ
ਝਾਰਨਿ ਪਾਵਨਿ। ੩੪॥ਊਚੇ ਬਦਰੀ ਕੇ ਤਰੁ ਜੇਈ। ਬਸਤ੍ਰਨਿ ਸਾਥ ਅਛਾਦੇ
ਤੇਈ।-ਤੰਬੂ ਲਗੇ ਜਾਨਿ ਰਿਪੁ ਡਰੈਂ। ਆਇੰ ਨ ਇਕ ਥਿਰ ਹੇਲਾ ਕਰੈਂ॥
੩੫॥ ਰਹੈਂ ਦੂਰ ਹੀ ਹਤੈਂ ਤੁਫੰਗਾਂ। ਮਾਰਹਿਂ ਤੁਰਕਨਿ ਫੋਰਹਿਂ ਅੰਗਾ-।
ਥਿਰੇ ਅਧਿਕ ਕਰਿਕੈ ਉਤਸਾਹੂ। ਧੰਨ ਜਨਮ ਤਿਨ ਕੋ ਜਗ ਮਾਂਹੂ॥੩੬॥
-ਗੁਰ ਲਗਿ ਤੁਰਕ ਨ ਪਹੁੰਚਨਿ ਪਾਵੈਂ। ਹਤੈਂ ਇਹਾਂ ਪਾਛੇ ਉਲਟਾਵੈਂ।
ਘਾਲਹਿੰਗੇ ਘਮਸਾਨ ਘਨੇਰਾ-।ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਡ[1] ਥਿਰੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ॥੩੭॥
[2]'ਨਹੀਂ ਆਪਨੇ ਪੈਰ ਹਿਲਾਵਹੁ। ਮਰਹੁ ਸਮੁਖ ਰਣ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਵਹੁ।
ਵਾਲੀ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਹਮਾਰੋ। ਸੋਘਰ ਘੋਰ ਘਨੋ ਕਰਿ ਡਾਰੋ'॥੩੮॥ ਚੰਡਿ
ਚਲਿੱਤ੍ਰ ਪਾਠ ਕੋ ਕਰੈਂ। ਕੇਚਿਤ ਵਾਰ ਭਗਉਤੀ ਰਰੈਂ। ਕੋ ਰਾਮਾਇਣ
ਮੁਖਹੁਂ ਉਚਾਰੈ।ਸੁਭਟਨ ਕੋ ਜਸੁ ਜਿਨਹੁਂ ਮਝਾਰੈ*॥੩੯॥ ਇਮ ਥਿਰ ਭਏ
ਤਯਾਰ ਹੁਇ ਕਰਿ ਕੈ। ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ ਹਤਨ ਧੀਰ ਉਰ ਧਰਿ ਕੈ। ਬਿਗਰੀ ਬਾਤ
ਸੁਧਾਰਨ ਹੇਤੁ। ਸਿਮਰਤਿ ਸੈਤਿਗੁਰ ਭਏ ਸੁਚੇਤ ॥ ੪੦ ॥ ਕਲਬਲਾਟ[3]
ਤੁਰਕਨਿ ਕੋ ਭਾਰੇ। ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਗਹਿ ਗਹਿ ਆਯੁਧ ਤਯਾਰੇ। ਕੋ ਕੋ ਤਯਾ-
ਗਨ ਲਗੇ ਤੁਫੰਗ। ਸੁਨਿ ਰਿਪੁ ਆਇ ਕਰਹਿਂ ਜਿਮ ਜੰਗ ॥ ੪੧॥ ਸੁਨੀ
ਅਵਾਜ਼ ਪਠਾਨ ਵਜੀਦੇ। ਕਹਯੋ ਕਿ 'ਗੁਰ ਢਿਗ ਆਨਿ ਰਸੀਦੇ[4]। ਤੁਪਕ
ਅਵਾਜ਼ ਸੁਨਾਈ ਦੇਤਿ। ਥਿਰਯੋ ਨਿਕਟ ਮੰਡਹਿ ਰਣ ਖੇਤ ॥ ੪੨ ॥
ਆਗੇ ਜਿਨ ਲਾਖਹੁਂ ਭਟ ਮਾਰੇ। ਬਡੋ ਬਹਾਦਰ ਨਾਂਹਿ ਨ ਹਾਰੇ। ਜ੍ਵਾਲਾ-
ਬਮਣੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤਯਾਰੀ। ਘਾਲਹੁ ਹੇਲ ਪਰਹੁ ਇਕ ਬਾਰੀ' ॥ ੪੩ ॥
ਸਭਿ ਲਸ਼ਕਰ ਕੋ ਦਯੋ ਸੁਨਾਇ। ਕੀਨੀ ਤਯਾਰ ਤੁਪਕ ਸਮੁਦਾਇ। ਜਾਟ
ਕਪੂਰਾ ਜਿਨ ਕੇ ਸਾਥ। ਆਇ ਬਤਾਵਤਿ ਗੁਰ ਕੀ ਗਾਥ ॥੪੪॥ ਜਹਿਂ
ਜਹਿਂ ਕਰਿ ਡੇਰਾ ਚਢਿ ਆਏ। ਆਵਤ ਸਗਰੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਿਖਾਏ। ਪਿਖਿ ਪਿਖਿ
ਖੋਜ ਆਵਤੇ ਦੌਰੇ। ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇ ਪਾਵਤੇ ਠੌਰੇ ॥ ੪੫ ॥ ਆਇ ਨੇਰ
ਪਾਯਹੁ ਖਿਦਰਾਣੇ।ਦੇਖੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸੁ ਤੰਬੂ ਜਾਣੇ। ਛੁਟਨ ਲਗੀ ਦੁਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ

---

[1]ਆਸਰੇ। [2]ਜਥੇਦਾਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। [3]ਰੌਲਾ। [4]ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ।

*ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ, ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ ਯਾ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੇ ਪੜ੍ਹੇ, ਤਾਂਕਿ ਬੀਰਤਾ ਜਾਗੇ। ਜੈਸੇ ਕਿਹਾ ਹੈ: 'ਅਵਰ ਬਾਸ਼ਨਾ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਧਰਮ ਜੁਧ ਕੇ ਚਾਇ।' ਜੁੱਧ ਸਮੇਂ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬੀਰ ਰਸ ਉਦੀਪਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਗੋਰੀ। ਪਰਯੋ ਰੌਰ ਬਹੁ ਸ਼ਲਖਨਿ ਛੋਰੀ ॥੪੬॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਭੱਟ ਫੇਰ ਹੋਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਨਵਮੋ ਅੰਸੂ ॥੯॥

੧੦. [ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਖਿਦਰਾਣੇ ਜੰਗ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਰਿ ਹਮਲਾ ਗਨ ਤੁਰਕ ਮਿਲਿ ਧਾਇ ਪਰੇ ਕਰਿ ਸ਼ੋਰ। ਛੂਟੀ ਸਿੰਘਨ ਤੇ ਸ਼ਲਖ ਲਗਿ ਗੋਰੀ ਮੁਖ ਥੋਰਿ ॥੧॥ ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥ ਤੁਫੰਗੈਂ ਚਲੀ ਤੇ ਭਯੋ ਨਾਦ ਭਾਰਾ। ਸੁਨਯੋ ਸ਼੍ਰੋਨ ਮਹਿਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕੋਪ ਧਾਰਾ। ਖਰੇ ਹੋਇ ਟਿੱਬੀ ਹੁਤੀ ਏਕ ਤਾਂਹੀ। ਤਜੇ ਤੀਰ ਤੀਖੇ ਲਗੈਂ ਸੈਨ ਮਾਂਹੀ ॥ ੨ ॥ ਬਿਧੇ ਏਕ ਦੋਊ ਤ੍ਰਿਤੀ ਚਾਰ ਪਾਂਚੇ। ਲਗੇ ਪਾਰ ਸੂਕੇ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਨ ਬਾਚੇ। ਚਲੈਂ ਬੇਗ ਤੇ ਦੀਹ ਉੱਠੈਂ ਸ਼ੁਕਾਟੈ[1]। ਦੜਾ ਦਾੜ ਗੇਰੈਂ ਮਨੋ ਬ੍ਰਿੱਛ ਕਾਟੇ ॥੩॥ ਖਰੀ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬੈਰੀ ਥਿਰੇ ਸਿੰਘ ਮਾਂਹੀ। ਤਜੈਂ ਤੀਰ ਗੋਰੀ,ਲਗੈਂ ਅੰਗ ਤਾਂਹੀ[2]। ਪਰੇ ਏਕ ਬਾਰੀ ਘਨੋ ਘਾਲਿ ਹੇਲਾ। ਚਹੈਂ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਕਰੈਂ ਰੇਲ ਪੇਲਾ॥੪॥ ਜਬੈ ਤਾਲ ਕੇ ਤੀਰ ਪੈ ਆਨਿ ਢੂਕੇ। 'ਲਿਜੈ ਮਾਰ ਥੋਰੇ'ਇਮੰ ਉਚ ਕੂਕੇ। ਤਬੈ ਸਿੰਘ ਸੂਰਾ[3] ਮਹਾਂ ਰੋਸ ਪੂਰਾ। ਤਜਯੋ ਬਾਨ ਨੰਮ੍ਰੀ[4] ਗਜਯੋ ਨਾਦ ਭੂਰਾ ॥ ੫ ॥ ਲੀਓ ਖੈਂਚਿ ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਚੰਡੈ ਘਮੰਡਾ। ਕਰੇ ਖੰਡ ਖੰਡੈ ਅਖੰਡੈ ਉਮੰਡਾ[5]।ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਮੰਡਯੋ ਕਰਯੋ ਲਾਲ ਤੁੰਡੈ। ਜਿਸੇ ਹੇਰਿ ਬੈਰੀ ਕਿਧੋ ਰੰਗ ਪੰਡੈ ॥ ੬ ॥ ਜਥਾ ਪੁੰਜ ਹਾਥੀਨ ਪੈ ਸ਼ੇਰ ਧਾਵੈ। ਨ੍ਰਿਭੈ ਬੀਰ ਬਾਂਕੇ ਤਥਾ ਘਾਵ ਘਾਵੈ। ਬਰਯੋ ਸਿੰਘ ਏਕੋ ਗਨੰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਮਾਂਹੀ। ਕਰਾਚੋਲ ਬਾਹੈ ਮਿਟੈਂ ਪੈਰ ਨਾਂਹੀ ॥ ੭ ॥ ਕਿਤੇ ਮਾਰਿ ਗੇਰੇ ਗੁਰੂ ਓਜ ਪਾਏ। ਤਬੈ ਦੇਖਿਕੈ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਰਿਸਾਏ। ਚਹੂੰ ਕੋਦ ਘੇਰਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈਂ ਉਘਾਰੇ। ਛਕਯੋ ਛੋਭ ਛੱਤ੍ਰੀ ਸੁ ਛਾਲੈਂ ਉਛਾਰੇ[6] ॥ ੮ ॥ ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥ਚਹੂੰ ਓਰ ਮਾਰੇ। ਬੜੀ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਧਾਰੇ। ਪਲੱਥੇ ਖਿਲਾਰੀ[7]। ਕਰੈ ਘਾਵ ਭਾਰੀ ॥ ੯ ॥ ਘਨੇ ਘਾਵ ਖੇ ਕੈ। ਸੁ ਸ਼੍ਰੋਨੰ ਬਹੈ ਕੈ। ਭਯੋ ਲਾਲ ਰੰਗੀ। ਸੁ ਚੀਰੰ ਸੁਰੰਗੀ ॥ ੧੦ ॥ ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੀ। ਬਿਲੋਕੈਂ ਅਤੰਕੀ[8]। ਘਨੇ ਘਾਵ ਘਾਏ। ਹਯੰ ਤੇ ਗਿਰਾਏ ॥੧੧॥ ਚਲਾਕੀ ਦਿਖਾਵੈ। ਨਹੀਂ ਦਾਵ ਖਾਵੈ। ਬਹਯੋ ਜਾਹਿ ਲੋਹੂ। ਰਿਦੈ ਸਿੰਘ ਰੋਹੂ[9] ॥੧੨॥ ਤਕਯੋ ਤਾਂਹਿ ਅੰਗਾ। ਸਮੂਹੰ ਤੁਫੰਗਾ। ਇਕੰ ਬਾਰ ਦਾਗੀ। ਗਨੰ ਆਨਿ ਲਾਗੀ[10] ॥ ੧੩ ॥ ਗਿਰਯੋ ਸਿੰਘ ਸੌਂਹੈਂ[11]। ਕੁਪਯੋ ਬੰਕ ਭੌਂਹੈਂ। ਜਬੈ ਬੀਰ ਮਾਰਾ। ਕਰੇ

---

[1]ਸ਼ੂਕ। [2]ਭਾਵ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ। [3]ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾ। [4]ਨੀਵਾਂ। [5]ਅਖੰਡਤ ਉਤਸਾਹ ਨਾਲ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕੀਤੇ। [6]ਛੱਤ੍ਰੀ (ਸਿੰਘ) ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਉਛਲ ਉਛਲ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। [7]ਗਤਕੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਖਿਲਾਰੀ,ਤਲਵਾਰ ਵਾਹੁਣ ਦੀ ਵਿੱਦਯਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੀਨ। [8]ਦੇਖਕੇ ਡਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। [9]ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਿਲ ਗੁੱਸਾ (ਭਰ ਰਿਹਾ) ਹੈ। [10]ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆ ਲਗੀਆਂ। [11]ਸਾਮ੍ਹਣੇ।

ਜੰਗ ਭਾਰਾ॥੧੪॥ਤਬੈ ਸਿੰਘ ਔਰੇ। ਭਨਜੇ ਜੰਗ ਠੌਰੇ। "ਲਰੈਂ ਠਾਢ ਹ੍ਵੈ ਕੈ। ਪ੍ਰਿਥੀ ਪ੍ਰਾਨ ਕੈ ਕੈ॥ ੧੫॥ ਸਮੈ ਸੋ ਨ ਐਸੋ। ਲਰੈਂ ਆਡ ਲੈ ਸੋਂ[1]। ਤਜੈ ਜੀਯ ਸੰਕਾ। ਨ ਕੀਜੈ ਅਤੰਕਾ॥੧੬॥ਗੁਰੂ ਕੋ ਸੰਭਾਰੋ। ਪ੍ਰਲੋਕੰ ਸੁਧਾਰੋ'। ਇਮੰ ਆਪ ਮਾਂਹੀ। ਕਹੈਂ ਸਿੰਘ ਤਾਂਹੀ॥੧੭॥ਮਲੇ ਪੰਚ ਬੀਰਾ। ਧਰੀ ਭੂਰ ਧੀਰਾ। ਜਹਾਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪੁੰਜਾ। ਪਰਜੋ ਸਿੰਘ ਭੁੰਜਾ[2]॥ ੧੮॥ ਤਹਾਂ ਕੋ ਸਿਧਾਰੇ। ਕ੍ਰਿਪਾਨੈਂ ਨਿਕਾਰੇ। ਮੰਝਾਰੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ[3]। ਸੁ ਓਜੈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੇ॥੧੯॥[4]ਮਨੋ ਬੇਗ ਸਿੰਘੀ। ਤਥਾ ਸ਼ੋਭ ਸਿੰਘੀ[5]। ਖਿਚੇ ਪੰਚ ਤੇਗਾ। ਉਘਾਰੀ ਸੁ ਬੇਗਾ॥੨੦॥ ਮ੍ਰਿਰੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਭਾਗੇ। ਅਰੇ ਨਾਂਹਿ ਆਗੇ। ਜਿਸੇ ਘਾਇ ਘਾਲੇ। ਤਿਸੈ ਮਾਰਿ ਡਾਲੇ॥੨੧॥ ਪਰਜੋ ਰੌਰ ਭਾਰੋ। ਬਕੈਂ 'ਮਾਰ ਮਾਰੋ'। ਚਹੂੰ ਓਰ ਘੇਰੇ। ਢੁਕੈਂ ਨਾਂਹਿ ਨੇਰੇ॥ ੨੨॥ ਵਜੀਦੇ ਨਿਹਾਰੇ। ਸੁ ਖਾਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰੇ। 'ਕਹਾਂ ਜਾਹੁ ਭਾਗੇ। ਨਹੀਂ ਲਾਜ ਲਾਗੇ॥੨੩॥ ਮੁਰੇ ਘੇਰਿ ਮਾਰੋ। ਨਹੀਂ ਤ੍ਰਾਸ ਧਾਰੋ। ਅਹੈਂ ਸਿੰਘ ਥੋਰੇ। ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਘੋਰੇ॥੨੪॥ ਕਹਾਂ ਓਜ ਕੈ ਹੈਂ। ਮੁਰੇ ਮਾਰਿ ਲੈ ਹੈਂ"। ਵਜੀਦੇ ਵੰਗਾਰੇ। ਫਿਰੇ ਫੇਰ ਸਾਰੇ॥ ੨੫॥ ਗਡਾ ਵੱਡ ਹੋਏ[6]। ਮਿਲੇ ਤੁੰਡ ਦੋਏ। ਕ੍ਰਿਪਾਨੈਂ ਚਲਾਵੈਂ। ਸੁ ਲੋਹੂ ਚਖਾਵੈਂ[7]॥੨੬॥ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਲਾਲੇ। ਕਟੈਂ ਮਾਰ ਡਾਲੇ। ਹਯੰ ਹੇਰਿ ਨੇਰੇ। ਕਟੈਂ ਤੁੰਡ ਗੇਰੈਂ॥੨੭॥ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਤੱਤੇ। ਰਸੰ ਰੌਦ੍ਰ ਰੱਤੇ। ਗਿਨੈਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪੂੰਨਾ[8]। ਚਢੈ ਚਾਉ ਦੂਨਾ॥੨੮॥ ਉਛੱਲੈਂ ਛਲੰਗੀ[8]। ਗੁਰੂ ਕੇ ਭੁਜੰਗੀ[9]। ਦਿਧੋ ਓਜ ਐਸੋ। ਹਜ਼ਾਰਾਨ ਜੈਸੋ॥ ੨੯॥ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਠਾਨੈਂ। ਗਜੰ ਕੀਟ ਮਾਨੈਂ[10]। ਬਡੇ ਓਤਸਾਹੇ। ਰਣੰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਗਾਹੇ॥ ੩੦॥

ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦ॥ ਪੰਚਹੁੰ ਬੀਰ ਜੁਝਾਰੇ ਮਾਰਿ ਅਨੇਕ ਕੋ। ਕਰੰਾਚੋਲ ਪਰਹਾਰੇ ਤੁਰਕ ਗਿਰਾਇ ਕੈ। ਪਰੇ ਤੁਰੰਗਮ ਭਾਰੇ ਮੁਖ ਅਰੁ ਚਰਨ ਕਟਿ। ਗੁਲਕਾਂ ਛੀਰ ਸਹਾਰੇ ਭਿਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਸਭਿ॥੩੧॥ ਨਿਕਸੇ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁ ਛਿੱਗੇ ਸਨਮੁਖ ਬੈਰੀਆਂ। ਸਭਿ ਸ਼੍ਰੋਣਤ ਸਨ ਭਿੱਗੇ ਬਾਗੇ[11]ਲਾਲ ਹ੍ਵੈ। ਤਜੇ ਨ ਹਾਥਹੁੰ ਖੱਗੇ ਇੱਛਾ ਹਤਨਿ ਕੀ। ਘਨੇ ਘਾਵ ਤਨ ਲਗੇ ਮਰਿ ਕਰਿ ਗਿਰ ਪਰੇ॥ ੩੨॥ ਬੱਦ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿੰਦ ਮਝਾਰੇ ਸੂਕੇ ਸਰ ਬਿਖੇ। ਬਿਰੇ ਸਿੰਘ ਤਹਿਂ ਭਾਰੇ ਤੁਪਕ ਚਲਾਂ-

[1]ਭਾਵ ਐਸਾ ਸਮਾ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿਆਰੇ ਕਰਕੇ ਖੜੇ ਖੜੇ ਕੇ ਲੜੀਏ। (ਅ) ਓਟਾਂ ਲੈ ਲੈਕੇ ਲੜੀਏ। [2]ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ (ਪਹਿਲਾ) ਸਿੰਘ। [3]ਵਿਚ ਜਾ ਧਸੇ। [4]ਜੈਸੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਵੇਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੈਸੇ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਕੇ) ਸਿੰਘਾਂ (ਦੇ ਵੇਗ) ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ। [5]ਰਜ਼ ਬਜ਼। ਭਾਵ ਲ ਮਿਲ ਗਏ। [6](ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਨੂੰ) ਲਹੂ ਚਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। [7]ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਚਾਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਕੇ ਉੱਛਲਦੇ ਹਨ। [8]ਸੂਰਮੇ। [10]ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀੜੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। [11]ਪੁਸ਼ਾਕ।

ਵਦੇ। ਉਠੇ ਸ਼ਬਦ ਕੜਕਾਰੇ ਗੁਲਕਾਂ ਸ਼ੂੰਕਤੀ। ਲਗੈਂ ਤੁਰਕ ਤਨ ਮਾਰੇਂ ਗਿਰੇਂ ਪਵੰਗਮਹੁੰ[1] ॥੩੩॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਬੱਢ੍ਰੀ ਸੰਘਨੀ ਮਹਿਂ ਘਨੀ ਸਿੰਘ ਸੈਨ ਕੋ ਜਾਨਿ।ਨੇਰ ਨਹੀਂ ਕਾਯਰ ਕਰੈਂ ਦੂਰ ਫਿਰੈਂ ਡਰ ਮਾਨਿ॥੩੪॥ਭੁਜੰਗਛੰਦ॥ ਵਜੀਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰੇ 'ਕਰੋ ਕਨੋਂ ਨ ਹੱਲਾ। ਬਲੀ ਰੇਲ ਪੇਲੋ ਬਿਲੰਦੈ ਧਕੱਲਾ'। ਦਲੀ ਬੀਰ ਦੌਰਨੋ ਬਲੀ ਬੋਲ ਪਾਏ[2]। ਪਲੀਤੇ ਧੁਖੇਂ ਪੁੰਜ ਗੋਰੀ ਚਲਾਏ॥੩੫॥ ਤਬੈ ਏਕ ਨੌ ਸਿੰਘ[3] ਕੋਪੇ ਬਿਸ਼ਾਲੇ। ਤਜੀ ਆਡ[4] ਕੋ ਖੈਂਚਿ ਖੱਗੀ ਨਿਕਾਲੇ।ਢੁਕੇ ਢੋਇ[5] ਗਾਢੇ ਢਿਰੀ ਢੇਰ ਚਾਲੇ[6]। ਛਕੇ ਛੋਭ ਮੈਂ ਛਾਲ ਆਛੇ ਉਛਾਲੇ॥੩੬॥ ਦਸੋ ਸਿੰਘ ਸੇ ਸਿੰਘ ਤ੍ਰਾਸੇ ਨ ਸੋਈ[7]। ਨ੍ਰਿਭੈ ਬੀਰ ਬਾਂਕੇ ਕਰੀ ਜੰਗ ਢੋਈ[8]। ਕਰਾਚੋਲ ਚਾਲੇ ਸੁ ਢਾਲੇ ਉਛਾਲੇ। ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਰਿਪੂ ਹੋਇਕੈ ਆਲਬਾਲੇ॥ ੩੭॥ ਨਰਾਜਛੰਦ॥ 'ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ' ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਬਿਸਾਲ ਓਜ ਪਾਇਕੈ ਭਏ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਫੌਜ ਮਹਿਂ ਘਨੇਰ ਘਾਵ ਘਾਇਕੈ। ਜਹਾਂ ਪਰੈਂ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹ੍ਵੈ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਜੁੱਧ ਠਾਨਤੇ।ਸਮੇਤਅੱਤ੍ਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋ ਸੁ ਪੱਤ੍ਰ ਜਨੋਂ ਪ੍ਰਹਾ-ਨਤੇ[9]॥੩੮॥ ਬਿਲੰਦ ਸੇਲ ਠੇਲਤੇ ਕਰੰਤਿ ਰੇਲ ਪੇਲ ਕੋ। ਦੁਹੇਲ ਹੇਲ ਮੇਲ ਤੇ[10], ਧਕੇਲਤੇ ਨ ਝੇਲ ਕੋ[11]। ਪ੍ਰਪੇਲਤੇ ਕਰੰਤਿ ਐਲ, ਭੈਲ ਗੈਲ ਚਾਲਤੇ[12]। ਸੁ ਲਾਲ ਚੈਲ ਛੈਲ ਹੋਤਿ ਖੇਲ ਜਨੋਂ ਉਤਾਲ ਤੇ[13]॥ ੩੯॥ ਘਿਰੰਤ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮੈਂ ਬਚਿਤ੍ਰ ਅੱਤ੍ਰ ਮਾਰਤੇ[14]।ਭਰੇ ਸ਼ਰੀਰ ਘਾਵਤੇਤਊਨ ਧੀਰ ਹਾਰਤੇ। ਕਟੰਤਿ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੰਤਿ ਖੇਤ ਜੰਗ ਕੇ। ਨਿਸੰਗ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਸੁਰੰਗਚੀਰ ਰੰਗਿਕੇ॥੪੦॥ਬਿਲੋਕਿ ਸਿੰਘ ਤਾਲ ਕੇ ਮਰੇਦਸੋਂ ਸਿੰਘਾਰਿ ਕੈ[15]। ਸਮੀਪ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਆਇ ਗੇ ਤੁਰੰਗ ਕੋ ਪ੍ਰਹਾਰਿ ਕੈ। ਕਰਨੋ ਬਿਸਾਲ ਰੌਲ ਕੋ ਪ੍ਰਵਾਰਤੇ ਸੁ ਜਾਤਿ ਹੈਂ[16]। ਤੁਰੰਗ ਕੋ ਧਵਾਇ ਆਇ ਨੇਰ ਪਾਇ ਘਾਤ ਹੈਂ॥੪੧॥ਦੋਹਰਾ॥ਸਿੰਘ ਇਕਾਦਸ਼ ਨਿਕਸਿ ਕਰਿ ਤੋਮਰ ਖੜਗ

---

[1]ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ। [2]ਵਜੀਦੇ ਦੇ ਬੋਲ ਨਾਲ ਬਲ ਪਾਕੇ। [3]ਭਾਵ ੧੦ ਸਿੰਘ। [4]ਆਸਰਾ। [5]ਤਕੜੇ ਹੋਕੇ ਨੇੜੇ ਢੁਕੇ। [6]ਤੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਚਲੇ ਗਏ। [7]ਦਸੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਰਗੇ ਸਿੰਘ ਸਨ ਸੋ ਨਾ ਡਰੇ। [8]ਜੰਗ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ। [9]ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੱਤ੍ਰ ਵਾਂਙ ਝਾੜਦੇ ਹਨ[ਅੱਤ੍ਰ=ਅਸਤਰ=ਹਥਯਾਰ]। [10]ਕਠਨ ਹੱਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। [11]ਧੱਕੇ ਨੂੰ ਝੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ (ਤੁਰਕ)। [12]ਧੱਕਦੇ ਹੋਏ ਰੌਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ (ਭੈਲ=) ਮਿਲਕੇ ਮਗਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [13]ਛੈਲ (ਸੂਰਮਿਆਂ) ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਲਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ (ਹੋਲੀ) ਖੇਲ ਰਹੇ ਹਨ। [14]ਅਚਰਜ ਤ੍ਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ [ਅੱਤ੍ਰੀ=ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ। ਅੱਤ੍ਰ=ਸ਼ਸਤ੍ਰ]। [15]ਤਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਦਸ ਸਿੰਘ ਜਦ (ਵੈਰੀ) ਮਾਰਕੇ ਮਰੇ ਦੇਖੇ। [16]ਘੇਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੰਭਾਰਿ। ਪਰੇ ਤੁਰਕ ਲਸ਼ਕਰ ਬਿਖੇ ਧਰਿ ਕਰਿ ਉਰ ਹੰਕਾਰ ॥ ੪੨ ॥ ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥ ਤੁਫੰਗੈਂ ਸੰਭਾਰੀ। ਬਰੂਦੰ ਸੁ ਡਾਰੀ। ਦੁਗੋਰੀ ਕਸੰਤੇ। ਪਲੀਤੇ ਜਮੰਤੇ ॥੪੩॥ ਕਲਾ ਜੋੜਿ ਤੋੜੇ। ਕਲੀ ਸਾਥ* ਮੋੜੇ। ਧਰੇ ਹਾਥ ਤਾਕੇ[੧]। ਝੁਕਾਏ ਕੜਾਕੇ ॥ ੪੪ ॥ ਚਲੈਂ ਸ਼ੂੰਕ ਗੋਂਰੀ। ਲਗੈਂ ਦੌਹਿ ਵੋਰੀ। ਦੜਾਦਾੜ ਗੇਰੇ। ਸੁ ਤਾਲੈ ਚੁਫੇਰੇ ॥ ੪੫ ॥ ਕੜਾਕਾੜ ਮਾਚੀ। ਲਹੂ ਧੂੜਿ ਰਾਚੀ। ਖਰੇ ਸਿੰਘ ਮਾਰੈਂ। ਨਹੀਂ ਤ੍ਰਾਸ ਧਾਰੈਂ ॥ ੪੬ ॥ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗਜਾਰਾਂ। ਤੜਾਗੀ[੨] ਕਿਨਾਰਾ। ਜਿਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਆਏ। ਤਹਾਂ ਘਾਵ ਘਾਏ ॥੪੭॥ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈ ਕਟੇ ਜੇ। ਪੁਰੇਜੇ ਪੁਰੇਜੇ[੩]। ਲਰੇ ਬ੍ਰਿੰਦ ਖਾਨਾ। ਬਡੋ ਜੰਗ ਠਾਨਾ ॥੪੮॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਪੁੰਜ ਪੁੰਜ ਕੋ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਮਰੇ ਸਿੰਘ ਬਰ ਬੀਰ। ਬਾਕੀ ਤ੍ਰੌਦਸ ਰਹਿ ਗਏ ਸੋ ਨਿਕਸੇ ਧਰਿ ਧੀਰ ॥ ੪੯ ॥ ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥ ਚਲੇ ਬੀਰ ਸੌਊ ਬਡੇ ਓਤਸਾਹੇ। ਧਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਮਾਂਹੇ। ਕਵੇ ਮਜਾਨ ਤੇਗ਼ੇ ਗਹੇ ਹਾਥ ਢਾਲੇ। ਚਲਾਕੀ ਕਰੰਤੇ ਸੁ ਛਾਲੈਂ ਉਛਾਲੇ ॥੫੦॥ ਝਟਾਪੱਟ ਜੁੱਟੇ ਲਟਾਪੱਟ[੪] ਹੋਏ। ਸਟਾਪੱਟ ਸੁੱਟੇ ਕਟਾਕੁੱਟ ਜੋਏ। ਕਟਾਕੱਟ ਕੱਟੇ ਚਟਾਪੱਟ ਮਾਰੇ। ਖਟਾ ਪੱਟ ਖੋਟੇ ਹੱਟਾਹੱਟ ਹਾਰੇ[੫] ॥੫੧॥ ਕਹਾਂ ਲੌ ਕਹੌਂ ਸਿੰਘ ਸੂਰੇ ਜੁਝਾਰੇ। ਰਿਪੂ ਸੰਗ ਜੂਝੇ ਪਹੂੰਚੇ ਅਗਾਰੇ। ਖਹੇ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਖੁਰਾਸਾਨ ਖੱਗੀ[੬]। ਮਰੇ ਜੰਗ ਖੇਤੰ ਬਡੇ ਘਾਵ ਲੱਗੀ ॥੫੨॥ ਤਜੇ ਤਾਲ ਦੂਰੰ ਬਰੇ ਸੈਨ ਮੱਧੰ। ਬਡੇ ਖਾਨ ਮਾਰੇ ਕਰੈਂ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧੰ। ਰਣੰ ਗ੍ਰਿੱਧ ਬ੍ਰਿੰਦੰ ਭਖੈਂ ਮਾਸ ਬੋਲੈਂ। ਉਡੈਂ ਕੰਕ ਕਾਕੰ ਨਭੰ ਬੀਚ ਡੋਲੈਂ ॥੫੩॥ ਡਕੀ ਡਾਕਣੀ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ਬਕੰਤੇ। ਨਚੀ ਜੋਗਣੀ ਸੀਸ ਬਾਲੰ ਖਿਲੰਤੇ[੭]। ਕਿਤੀ ਦੂਰ ਲੌ ਜੰਗ ਖੇਤੰ ਬਿਥਾਰੇ। ਗਥੀ ਲੁੱਥ ਜੁੱਥੰ[੮] ਪਰੀ ਪੋਥ ਡਾਰੇ[੯] ॥ ੫੪ ॥ ਸੁਰੰ ਦੇਖਿ ਸਿੰਘਾਨਿ ਕੋ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ। ਕਹੈਂ ਧੰਨ ਧੰਨੰ ਫਿਰੈਂ ਗੈਨ ਮੱਧੰ। ਮਰੇ ਬੀਰ ਚਾਲੀ ਮਹਾਂ ਓਜ ਕੈਕੈ। ਗੁਰੂ ਧਜਾਨ ਧਾਰੇ ਤਜੇ ਪ੍ਰਾਨ ਘੈ ਕੈ ॥ ੫੫ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਤੁਰਕ ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਲੜਿ ਮਰੇ ਬਹੁਤੇ ਹਤੇ ਤੁਰੰਗਾ†। ਭਯੋ ਜੰਗ ਪੂਰਨ ਤਬੈ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰਸੰਗ ॥੫੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪੂਰਬ ਐਨੇ 'ਮੁਕਤਸਰ ਜੰਗ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੧੦ ॥

[੧]ਤੱਕਦੇ ਹਨ। [੨]ਤਲਾ ਦੇ। [੩]ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ। [੪]ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਲਿਪਟ ਜਾਣਾ, ਗੁੱਥਮ ਗੁੱਥਾ। [੫]ਖੋਟੇ (ਤੁਰਕ) ਖਟਾ ਪਟ (ਛੇਤੀ) ਹਾਰਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ। (ਅ) ਖਟ ਪਟੀ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਫਸਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੁਰਕ......। [੬]ਖੂਨੀ ਖਾਨ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇ ਖੰਡੇ ਲੈ (ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ) ਖਹੇ। [੭]ਖਿੰਡਾਏ ਹੋਏ। [੮]ਸਮੂਹ ਲੋਥਾਂ ਗੁੱਥੇ ਹੋ ਗਈਆਂ। [੯]ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਢੇਰ (ਦੇ ਢੇਰ ਦਲੇ) ਪਏ ਹਨ।

*ਪਾ:–ਸਾਧ। †ਪਾ:–ਤੁਰਕ ਅਢਾਈ ਸੇ ਮਰੇ ਤ੍ਰੈ ਸੇ ਹਤੇ ਤੁਰੰਗ।

੧੧. [ਮਾਈ ਭਾਗੋ। ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਨਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਕ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਹੁਤੀ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ* ਮਝਾਰ। ਤੁਰਕ ਹਤਯੋ ਖਰ ਸਾਂਗ ਤੇ ਗੇਰਯੋ ਧਰਾ ਮਝਾਰ ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸਵਾ ਕੋਸ ਰਹਿ ਖਰੇ।ਅਬਿ ਲਗਿ ਟਿੱਬੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਉਚਰੇ[1]।ਧਰਯੋ ਪਨਚ ਪਰ ਤੀਖਨ ਬਾਨਾ। ਮੁਸ਼ਟ ਗਹੇ ਧਨੁ[2] ਕੋ ਪੁਨ ਤਾਨਾ ॥ ੨॥ ਸ਼ਬਦ ਭਯਾਨਕ ਹੋਵਤਿ ਛੋਰਾ। ਆਵਤਿ ਭਯੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਦਲ ਓਰਾ। ਭੂਮ ਭੂਰ ਭੁੰਕਾਟ ਭਇਆਲਾ[3]। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਿਸਮੇ ਤੁਰਕੋ ਬਿਸਾਲਾ ॥੩॥'ਇਹ ਕਯਾ ਭਯੋ ਨ ਜਾਨਯੋ ਜਾਈ? ਨਹੀਂ ਸਿੰਘ ਅਬਿ ਕੋ ਅਗੁਵਾਈ।ਗੁਰ ਸਮੇਤ ਸਭਿ ਲੀਨੇ ਮਾਰਿ। ਪਰੇ ਧਰਾ ਪੈ ਪਾਇੰ ਪਸਾਰ॥੪॥ਖੋਜਹਿਂ ਗੁਰ ਕੀ ਲੋਥ ਬਿਚਾਰੈ[4]। ਪਹੁੰਚਹਿ ਹਜ਼ਰਤਿ ਨਿਕਟ ਨਿਹਾਰੈ।ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮੋਹਿ ਪਰ ਘਨੋ।ਜਿਸਕੋ ਨਿਤ ਚਹਿ ਗਹਿਨ ਕਿ ਹਨੋ[5]'॥੫॥ਨਿਜ ਲੋਕਨ ਸਭਿ ਭਨਤਿ ਸੁਨਾਈ।'ਗੁਰ ਭੀ ਲਰਤੋ ਭਯੋ ਲਖਾਈ[6]।ਜੇ ਕਰਿ ਖੋਜ ਲੋਥ ਕਰਿ ਲੈ ਹੋਂ। ਹਜ਼ਰਤ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪੈਹੋਂ' ॥ ੬ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਸਾਥ ਕਪੂਰੇ ਭਾਖਯੋ। 'ਜਲ ਬਤਾਇ ਦਿਹੁ ਸੁਭਟਨਿ ਕਾਂਖਯੋ। ਜਬਿ ਕੇ ਚਢੇ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਲੀਨੋ। ਏਤੋ ਦਿਵਸ ਬਿਤਯੋ ਨਹਿਂ ਪੀਨੋ' ॥੭॥ ਜੋਰਤਿ ਹਾਥ ਕਪੂਰਾ ਕਹੈ। 'ਖਾਂ ਜੀ! ਇਸ ਥਲ ਕਿਤ ਜਲ ਅਹੈ। ਇਨ ਪੈਰਨ ਤੇ ਜਾਉ ਜਿ ਆਗੇ। ਤੀਸ ਕੋਸ ਪਰ ਜਲ ਕਰ ਲਾਗੇ ॥੮॥ ਜੇ ਨਵਾਬ ਜੀ ਹਟਹੁ ਪਿਛਾਰੀ। ਤਉ ਦਸ ਕੋਸ ਪਾਇ ਹਹੁ ਬਾਰੀ'। ਸੁਨਤਿ ਵਜੀਦ ਖਾਨ ਬਿਸਮਾਯੋ। ਚਿੰਤਾ ਬਸਿ ਹ੍ਵੈ ਬਹੁਰ ਅਲਾਯੋ ॥ ੯ ॥ 'ਕਹਹੁ ਚੌਧਰੀ! ਕਉਨ ਇਲਾਜਾ? ਬਿਨ ਜਲ ਕੇ ਬਡ ਹੋਤਿ ਕੁਕਾਜਾ। ਤ੍ਰਿਖਾ ਦੀਹ ਤੇ ਮਰਹਿਂ ਤਿਸਾਏ। ਹਟਹਿਂ ਤਊ ਜਲ ਦੂਰ ਸਥਾਏ ॥੧੦॥ ਆਗੇ ਨਹੀਂ ਸਮੀਪ ਬਤਾਵਤਿ। ਬਾਂਏ ਦਾਂਏ ਹਾਥ ਨ ਆਵਤ'। ਤਬਹਿ ਕਪੂਰੇ ਮਸਲਤ ਕਹੀ। 'ਜਲ ਕੋ ਜਤਨ ਔਰ ਅਬਿ ਨਹੀਂ ॥ ੧੧॥ ਹਯ ਬਡ ਚਾਲ ਕਿ ਪੋਈਏ ਪਾਵਹੁ[7]।ਪਹੁੰਚਹੁ ਜਲ ਥਲ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਵਹੁ। ਨਤੁ

[1]ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਉਹ ਟਿੱਬੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। [2]ਧਨੁਖ ਦੀ ਮੁੱਠ ਫੜਕੇ। [3]ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਭਯਾਨਕ ਭੂੰ ਭੂੰ ਕਰਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੋਯਾ। [4]ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਨਾਲ। [5]ਫੜਨਾ ਯਾ ਮਾਰਨਾ। [6]ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। [7]ਘੋੜੇ ਬਹੁਤੀ ਤੇਜ਼ ਚਾਲੇ ਯਾ ਪੋਈਏ ਪਾਕੇ।

*ਪਿਛਲੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੫੫ ਵਿਚ ਚਾਲੀ ਮਰ ਗਏ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭਾਗੋ ਇਕਤਾਲੀਵੀਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬੀ ਸੂਹ ਮਿਲ ਗਈ ਕਿ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਚਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਨ।

ਭਟ ਤੁਰੰਗ ਕਿਤਿਕ ਚਿਰ ਲਾਗੈ[1]।ਮਗ ਮਹਿਂ ਗਮਨਤਿ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਤਜਾਗੈਂ
॥੧੨॥ਸੂਕੇ ਓਠ ਬਦਨ ਕੁਮਲਾਵੈਂ।ਭਲੇ ਨਰਨ ਕੇ ਅਬਿ ਦਿਸ ਆਵੈਂ[2]"।
[3]"ਸੁਨਹੁ ਕਪੂਰਾ! ਕਾਰਜ ਦੋਊ। ਕਰਨੇ ਹੁਤੇ ਅਬਹਿ ਹਮ ਸੋਊ॥੧੩॥ਭੇ
ਮ੍ਰਿਤੁ ਜਥੇਦਾਰ ਸਰਦਾਰ।ਤਿਨ ਕੀ ਲੋਥਨ ਖੋਜਿ ਨਿਕਾਰ।ਧਰਾ ਖਨਾਇ
ਤਿਨਹੁੰ ਦਫਨਾਵਨ। ਸਕਲ ਜਿ ਮਰੇ, ਨ ਹੋਹਿਂ ਉਠਾਵਨ ॥੧੪ ॥ ਕਹਾਂ
ਬਾਤ ਦਫਨਾਵਨਿ ਕੇਰੀ। ਇਕ ਦੁਇ ਦਿਨ ਕੀ ਸਭਿ ਕ੍ਰਿਤ[4] ਹੇਰੀ।
ਦੁਤੀਏ ਗੁਰੂ ਲੋਥ ਕੋ ਖੋਜਨ।ਏ ਤੁਮ ਜਾਨਹੁ ਬਡੋ ਪ੍ਰਯੋਜਨ॥੧੫॥ਕਰਿਬੋ
ਹੁਤੋ ਕਹਾਂ ਅਬਿ ਕਰੈਂ। ਬਿਨਾ ਨੀਰ ਤੇ ਕਯੋਂਹੁੰ ਨ ਸਰੈ'। ਤਬਹਿ ਕਪੂਰੇ
ਮਸਲਤ ਦੀਨੀ। 'ਇਹ ਕਹਾ ਬਾਤ ਰਿਦੇ ਤੁਮ ਚੀਨੀ ॥ ੧੬ ॥ ਜਿਨ ਕੋ
ਕਬਰਨ ਮਹਿਂ ਦਫਨਾਹਹੁ। ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਮਿਲਯੋ ਕਿਮ ਚਾਹਹੁ[5]। ਗਮ-
ਨਹਿਂ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਜਾਮ ਮਹਿਂ ਜੈ ਹੈਂ[6]। ਪਹੁੰਚਿ ਨੀਰ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ ॥ ੧੭ ॥
ਸਭਿ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਦਫਨਾਇ ਨ ਜਾਇਂ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਪਰ ਪ੍ਰਾਨ ਗਵਾਇ।
ਨਹਿਂ ਇਕ ਥਲ ਉਠਾਇ ਕਰਿ ਲੈ ਹੈਂ।ਇਹ ਤੌ ਕਾਜ ਨਹੀਂ ਬਨਿ ਐ ਹੈ
॥ ੧੮ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹਠੀਲਾ। ਅਭਿਲਾਖਤਿ ਨਿਤ ਰਣ ਕੀ
ਲੀਲਾ। ਸੋ ਭੀ ਨਿਸ਼ਚੈ ਨਾਹਨ ਭਯੋ। ਕੈ ਰਣ ਹਤਯੋ, ਕਿ ਨਿਕਸੈ ਗਯੋ
॥ ੧੯ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਲੋਥ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਇ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਲਗਿ ਇਤ ਉਤ
ਧਾਇ। ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਵਨ ਕਰੀਅਹਿ। ਹਟਹੁ ਪਿਛਾਰੀ ਮਗ ਚਲਿ
ਪਰੀਯਹਿ ॥੨੦॥ ਜੇਤਿਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰੇ ਜਾਹਿਂ। ਕਹੁ ਆਇਸੁ ਲੇ ਲਸ਼-
ਕਰ ਤਾਂਹਿ[7]। ਗਾਡੇ ਬੀਚ[8] ਕਹਾਂ ਹੁਇ ਜਾਇ। ਪਰੇ ਧਰਾ ਪਰ ਹੀ ਸਮੁ-
ਦਾਇ ॥ ੨੧ ॥ ਫਤੇ ਮਹਾਨ ਲੀਨ ਜਸੁਵਾਰੀ[9]। ਭਲੋ ਹਟਨ ਹੀ ਲਖਹੁ
ਪਿਛਾਰੀ। ਮਰੇ ਸੁ ਮਰੇ ਭਿਸਤ ਕੋ ਗਏ।ਨਿਮਕ ਹਲਾਲ ਪ੍ਰਾਨ ਰਨ ਦਏ॥
੨੨॥ਜੇ ਨਬਾਬ ਜੀ! ਇਮ ਨ ਕਰੈਹੈਂ।ਬਿਨ ਮਾਰੇ ਸਭਿ ਹਮ ਮਰਿ ਜੈ ਹੈਂ*।'

---

[1]ਜੇ ਨਹੀਂ ਭਜਾਓਗੇ ਤਾਂ ਸੂਰਮ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ ਲਗਗਾ। [2]ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹੋਠ ਸੁੱਕੇ ਤੇ ਮੂੰਹ ਕੁਮਲਾਏ (ਹੁਣ) ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ। [3]ਨਬਾਬ ਨੇ ਕਿਹਾ। [4]ਭਾਵ ਦਫਨਾਵਨ ਦਾ ਕੰਮ। [5]ਭਾਵ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। [6]ਜੇ ਛੇਤੀ ਟੁਰੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਪੁੱਜਣਗੇ। [7]ਲਸ਼ਕਰ ਨੂੰ ਆਗਯਾ ਦਿਓ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ) ਨੂੰ ਲੈ ਲੈਣ। [8]ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੱਡਿਆਂ। [9]ਜਸ ਵਾਲੀ। *ਜਾਪਦਾ ਐਉਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਲ ਬੀ ਇਸ ਆਸ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੇ ਛੰਭ ਵਿਚ ਜਲ ਮਿਲੇਗਾ। ਜੰਗ ਮਗਰੋਂ ਤਾਲ ਸੁੱਕਾ ਵੇਖਕੇ ਨਵਾਬ ਘਬਰਾਯਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕਪੂਰੇ ਨੂੰ ਦਾਉ ਲੱਭਾ ਹੈ ਨਬਾਬ ਨੂੰ ਹੋਰ ਘਬਰਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੋੜਨ ਦਾ, ਜੋ ਹੋਰ ।ਪੱਛਾ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦਾ ਨਾ ਕਰੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਲਾਮਤ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣ।

ਸੁਨਤਿ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਨ ਮਨ ਮਾਨੀ । 'ਸਾਚ ਕਪੂਰੇ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ ॥ ੨੩ ॥ ਅਹੈ ਚੌਧਰੀ ਦਾਨਸ਼ਵੰਦਾ । ਹਮਰੇ ਹਿਤ ਕੀ ਨੀਤਿ ਭਨੰਦਾ[1]'।ਇਮ ਕਹਿ ਬਾਗ ਤੁਰੰਗਮ ਫੇਰੀ । ਚਲ੍ਯੋ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਕਰਿ ਸਭਿ ਕੋ ਪ੍ਰੇਰੀ ॥ ੨੪ ॥ ਮ੍ਰਿਤੁ ਤੌਂ ਤਜੇ ਹੁਤੇ ਤਿਸ ਠੌਰਾ[2]। ਘਾਯਲ ਕਹੁ ਭੀ ਛੋਰਤਿ ਦੌਰਾ । ਬਿਨ ਜਲ ਤੇ ਤਰਫਤਿ ਬਹੁ ਮਰੇ । ਬਿਨ ਸਮਰਥ ਰਣ ਥਲ ਜੇ ਪਰੇ[3] ॥੨੫॥ ਹਰਖਤਿ ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰਤਿ ਜਾਤਾ।–ਅਬਿ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀਨਸਿ ਘਾਤਾ।ਜਿਨ ਲਾਖਹੁੰ ਲਸ਼ਕਰ ਚਢਵਾਏ[4]। ਹਤਿ ਜਹਾਨ ਮਹਿਂ ਸ਼ੋਕ ਉਪਾਇ॥੨੬॥ ਚਿਰੰਕਾਲ ਲਗਿ ਰਾਖਿ ਲਰਾਈ । ਮਾਰਨ ਮਰਨ ਕੀਨਿ ਸਮੁਦਾਈ । ਪੂਰਬ ਲਰ੍ਯੋ ਪਹਾਰਨ ਮਹਿਂ ਜਬਿ। ਘਾਤ ਹੋਨਿ ਤੇ ਲਰਤਿ ਬਚ੍ਯੋ ਤਬਿ ॥੨੭॥ ਅਰੁ ਅਰਿ ਰਹ੍ਯੋ ਜੰਗ ਮੁਖ ਤੋਰ[5]।ਗਯੋ ਸਭਿਨਿ ਤੇ ਕਰਿਕਰਿ ਜ਼ੋਰ।ਸੁਨਹੁ ਕਪੂਰਾ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਮੈਂ । ਰਚ੍ਯੋ ਜੰਗ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਉਰ ਮੈਂ ॥ ੨੮ ॥ ਬਾਈ ਧਾਰ ਰਹੇ ਝਖ ਮਾਰਿ । ਸਕਲ ਹਰਾਏ ਜੰਗ ਮਝਾਰ ।ਆਦਿ ਕੇਸਰੀ ਚੰਦ ਗਿਰੇਸ਼।ਮਾਰੇ ਬਲ ਕਰਿ ਜੁੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼॥੨੯॥ਸੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਾਰ ਕਰਿ ਲੀਨਿ । ਫਤੇ ਖੁਦਾਇ ਹਮਹਿ ਕੋ ਦੀਨਿ । ਭੀਮਚੰਦ ਤੇ ਆਦਿ ਪਹਾਰੀ । ਜਿਸਤੇ ਬਡੋ ਤ੍ਰਾਸ ਕੋ ਧਾਰੀ॥੩੦॥ਕਰੀਪੁਕਾਰ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਆਗੇ।ਤੀਨ ਲਾਖ ਦਲ ਲੇ ਕਰਿ ਭਾਗੇ।ਹਜ਼ਰਤ ਸੁਨਤਿ ਕੋਪ ਕੋ ਧਾਰਾ।ਜਿਤ ਕਿਤ ਤੇ ਪਠਿ ਲਸ਼ਕਰ ਭਾਰਾ॥੩੧॥ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹਮ ਸਹਤਿ ਚਢਾਇ।ਕਈ ਲਾਖ ਸੈਨਾ ਉਮਡਾਏ । ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਕੋ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਘੇਰਾ । ਨਿਕਸਿ ਵਹਿਰ ਕਰਿ ਜੰਗ ਬਡੇਰਾ ॥ ੩੨ ॥ ਨਹੀਂ ਸ਼ਿਕਸਤ ਕਿਤਹੁੰ ਤੇ ਖਾਈ । ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਕੋਸ ਅਢਾਈ।ਅਸ ਗੁਰ ਬਡੋ ਬਹਾਦਰ ਚੀਨਿ।ਸੋ ਅਬਿਮਾਰਿ ਫਤੇ ਹਮ ਲੀਨਿ॥੩੩॥ ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਪੁਨ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਛੋਰਾ । ਆਵਨ ਲਾਗਿ ਸੁ ਜੰਗਲ ਓਰਾ। ਸਗਰੋ ਲਸ਼ਕਰ ਪਰ੍ਯੋ ਪਿਛਾਰੀ । ਤੁਰਕਾਨਾ ਹਤਿ ਪੰਥ ਮਝਾਰੀ ॥ ੩੪ ॥ ਰੋਪਰ ਲਗਿ ਬਚਾਇ ਸਭਿ ਲ੍ਯਾਏ[6] । ਆਗੇ ਕਿਤਿਕ ਕੋਸ ਉਲੰਘਾਏ । ਤਹਿਂ ਦਸ ਲਾਖ ਸੁਭਟ ਪਿਖਿ ਲਯੋ । ਆਗੇ ਪਾਛੇ ਬਲ ਰੁਕਿ ਗਯੋ॥੩੫॥ ਨਿਕਟ ਬਿਲੋਕਿ ਦੁਰਗ ਚਮਕੌਰ । ਭਯੋ ਮਵਾਸੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਤਿਸ ਠੌਰ । ਸੋ

[1]ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। [2]ਮੁਰਦੇ ਤਾਂ ਓਥੇ ਛੱਡੇ ਹੀ ਸਨ। [3](ਤੁਰਨ ਦੀ) ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਏ ਜੋ ਰਣ ਥਲ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। [4](ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ) ਲੱਖਾਂ ਲਸ਼ਕਰ ਚੜ੍ਹਾਏ ਹੋਏ। [5]ਅਤੇ ਅੜਿਆ ਰਿਹਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਿਰਤੋੜ। (ਅ) ਅਤੇ ਅੜਿਆ ਰਿਹਾ, ਜੰਗ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਦਿੱਤੇ। [6]ਸਾਰੇ (ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ) ਬਚਾ ਲਿਆਏ।

ਗੁਰ ਅਬਹਿ ਮਾਰ ਕਰਿ ਲੀਨਿ। ਫਤੇ ਖੁਦਾਇ ਹਮ੍ਹੂੰ ਕੋ ਦੀਨਿ॥ ੩੬॥ ਪੁਨ ਚਮਕੌਰ ਘਨੋ ਰਣ ਘਾਲਾ। ਮਾਰੇ ਤੀਖਨ ਤੀਰ ਕਰਾਲਾ। ਸੁਨਹੁ ਚੌਧਰੀ! ਲੋਬਨ ਢੇਰ। ਮਾਰਿ ਕਰੇ ਗਢ ਕੇ ਚਹੁੰ ਫੇਰ॥ ੩੭॥ ਛੁਧਾਵੰਤਿ ਚਾਲੀ ਨਰ ਸੰਗ। ਕਈ ਲਾਖ ਸੋਂ ਕੀਨਸਿ ਜੰਗ॥ਲਸ਼ਕਰ ਕੇ ਨਰ ਮੂਠੀ ਖਾਕ। ਭਰਿ ਇਕ ਮਾਰਹਿਂ ਗਢ ਕੋ ਤਾਕਿ[1] ॥੩੮॥ ਤੌ ਪੂਰਣ ਕਰਿ ਦੇਤਿ ਦਬਾਇ। ਕਿਸ ਮਹਿਂ ਸ਼ਕਤਿ ਜਿ ਰਹਿ ਅਟਕਾਇ। ਨਿਕਟ ਨ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚਨ ਦੀਨਿ। ਅਤਿ ਸ਼ੈ ਡਰ ਸਭਿ ਕੇ ਮਨ ਕੀਨਿ ॥੩੯॥ ਖ੍ਵਾਜ ਮਰਦ ਸੇ ਡਰਿ ਡਰਿ ਦਬਕੇ। ਰਹੇ ਦੂਰ ਉਰ ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਸਭਿ ਕੇ। ਅਤਿਸ਼ੈ ਸੰਘਨ ਘੇਰਾ[2] ਪਾਯੋ। ਨਿਕਸਿ ਗਯੋ ਨਹਿਂ ਕਿਨ ਦਰਸਾਯੋ ॥੪੦॥ ਉਚ ਕੋ ਪੀਰ ਭੇਖ ਤਨ ਧਾਰਾ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਮਗ ਬੀਚ ਪਧਾਰਾ। ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਤੇ ਪਾਇ ਨ ਜੋਊ[3]। ਰਣ ਕਰਿ ਮਾਰਿ ਲੀਨਿ ਹਮ ਸੋਊ॥ ੪੧॥ ਜਿਸ ਕੋ ਹਜ਼ਰਤ ਨਿਸ ਦਿਨ ਕਾਂਖਯੋ। ਗਹਿ ਲੀਜੈ ਕੈ ਮਾਰਨ ਭਾਖਯੋ। ਚਿੰਤਾ ਬਸਿ ਹੁਇ ਲਿਖਿ ਬਹੁ ਬਾਰੀ*। ਫਤੇ ਖੁਦਾਇ ਦੀਨਿ ਲਿਯ ਮਾਰੀ' ॥੪੨॥ ਇੱਤਯਾ-ਦਿਕ ਹਰਖਤਿ ਬਹੁ ਬਾਤ। ਕਰਤਿ ਕਪੂਰੇ ਸੋਂ ਮਗ ਜਾਤਿ†। ਜਲ ਸ਼ੁਬਾਨ ਪਿਖਿ ਘਾਲਯੋ ਡੇਰਾ। ਬਿਨ ਜਾਨੇ ਜੜ੍ਹ ਮੁਦਤਿ ਬਡੇਰਾ॥ ੪੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਮੁਕਤਸਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕਾਦਸ਼ਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੧॥

੧੨. [ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਰ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ‡ਤੁਰਕ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਕਰਿ ਮੁਰੇ ਮੁਖ ਕਰਿ ਪੂਰਬ ਓਰ। ਟਿੱਬੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਰਤ ਪਹੁੰਚਤਿ ਭੇ ਰਣ ਠੌਰ॥੧॥ਚੌਪਈ॥ਕਰਤਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਸਰ ਪਰ ਆਏ।ਉਤਰੇ ਤਜਿ ਤੁਰੰਗ ਸਹਿਸਾਏ।ਜੇ ਜੋ ਮਰੇ ਦੇਖਿ ਤਿਨ ਮੁਖ ਕੋ। ਬਖ਼ਸ਼ਨ ਲਗੇ ਲੋਕ ਜੁਗ ਸੁਖ ਕੋ[4] ॥੨॥ 'ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰੀ' 'ਤੀਸ ਹਜ਼ਾਰੀ'। 'ਇਸ ਕੀ ਹੁਇ ਲਾਖਨ ਸਰਦਾਰੀ'। 'ਇਤਨੇ ਕਦਮ ਅੱਗ੍ਰ ਚਲਿ

---

[1]ਤੱਕ ਕੇ। [2]ਸੰਘਣਾ ਘੇਰਾ (ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ)। [3]ਜੋ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੱਥ ਆਏ। [4]ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਖ।

*ਇਥੋਂ ਤੇ ਹੋਰ ਐਸੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਆਈਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਫਸਾਦ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਸੀ। ਕਦੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਕਦੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਤੁਰਕ, ਪਰ ਪੁਤਲੀ ਨਚਾਵਨਹਾਰ ਉਹੋ ਸੀ।

†ਚੌਧਰੀ ਕਪੂਰੇ ਨੇ ਨਵਾਬ ਦੇ ਇਸ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨੂੰ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਥੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਹਿਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਮੋੜ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

‡ਇਹ ਮੁਕਤਸਰ ਯੁੱਧ ਦੀ ਸਾਖੀ ਬੀ ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸੰਖੇਪ ਹੈ।

ਏਹ। ਤਿਤੀ ਅਧਿਕਤਾ ਸੁਖ ਕੀ ਲੇਹਿ' ॥੩॥ 'ਹੋਇ ਪ੍ਰਿਥੀਪਤਿ ਭੋਗਹਿ ਰਾਜੁ। ਬਿਲਸਹਿ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਪੁੰਜ ਸਮਾਜੁ'। 'ਜਸ ਜਸ ਕਰਿ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਮਰੇ। ਤਸ ਤਸ ਬਡ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋ ਧਰੇ ॥ ੪ ॥ ਪੁਨ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਖ ਬਿਲਸਹਿਂ ਜਾਈ। ਮਮ ਹਿਤ ਪ੍ਰਾਨ ਦੀਏ ਇਨ ਆਈ'। ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰੇਮ ਬੈਠਹਿਂ ਤਿਨ ਤੀਰ। ਕਹੈਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ 'ਇਹ ਮਮ ਬੀਰ[1]' ॥ ੫ ॥ ਗਹਿ ਕਰ ਮਹਿਂ ਜਾਮੇ ਕੋ ਪਾਲਾ[2]*।ਪੌਂਛਹਿਂ ਮੁਖ ਧਰਿ ਪ੍ਰੀਤ ਬਿਸਾਲਾ।ਜਥਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਪਿਤਾ ਨਿਹਾਰਹਿ। ਪੌਂਛਤਿ ਅੰਗਨ ਗਨਨਿ[3] ਉਚਾਰਹਿਂ ॥ ੬ ॥ ਅੱਸ਼੍ਰੁਪਾਤ ਲੋਚਨ ਤੇ ਡਾਰਹਿਂ। ਪੁਨ ਦੂਸਰ ਕੇ ਪਾਸ ਪਧਾਰਹਿਂ। ਬਰ ਕੋ ਦੇਤਿ ਗਰਦ ਕੋ ਝਾਰਹਿਂ। ਇਤਿ ਉਤ ਬਿਚਰਤਿ ਸਿੰਘ ਨਿਹਾਰਹਿਂ ॥ ੭ ॥ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸ[4] ਬਿਖੈ ਇਕ ਜੀਵਤਿ।ਘਾਵਨ ਤੇ ਸਹਿਕਤਿ ਮ੍ਰਿਤੁ ਥੀਵਤਿ।ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਸਮੀਪ ਜਾਇ ਕਰਿ ਸ੍ਵਾਮੀ। ਬੈਠਿ ਗਏ ਤਹਿਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ੮ ॥ ਮੰਦ ਮੰਦ ਬਹਿ ਜਿਸ ਕੋ ਸ੍ਵਾਸਾ। ਲਰਯੋ ਬਹੁਤ ਰਿਪੁ ਕਰੇ ਬਿਨਾਸ਼ਾ। ਪੁੰਜ ਘਾਵ ਤਨ ਮਹਿਂ ਲਗ ਰਹੇ।–ਦੇਹਿਂ ਦਰਸ ਗੁਰ–ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਚਹੇ॥੯॥ ਬੈਠਿ ਨਾਥ ਕਰ ਕਮਲ ਸਪਰਸ਼ਾ। ਦੀਨਸਿ ਅੱਪ੍ਰਮੇਯ ਉਰ ਹਰਸ਼ਾ[5]। 'ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅਬਿ ਨੈਨ ਉਘਾਰਹੁ। ਚਹਤਿ ਦਰਸ ਚਿਤ, ਨਿਕਟ ਨਿਹਾਰਹੁ॥੧੦॥ਤੁਝ ਪਰ ਹਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਹੁ ਅਹੈਂ। ਸੋ ਅਬਿ ਦੇਹਿਂ ਚਹੈਂ ਜਿਸ ਲਹੈਂ[6]'।ਘਨ ਸੁਰ ਸਮਸਰ ਗਿਰਾ ਗਹੀਰ[7]।ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਰਿ ਸੁ ਤੀਰ॥੧੧॥ ਮੁੰਦ੍ਰਿਤਿ ਲੋਚਨ ਤੁਰਤ ਉਘਾਰੇ।ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਪਿਖਿ ਕਰਿ ਨਿਜ ਪਯਾਰੇ।ਅਤੁਲਤ[8] ਮੋਦ ਰਿਦੇ ਹੁਇ ਆਯੋ। ਜਨੁ ਬਡ ਰੋਗੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਯੋ॥ ੧੨ ॥ ਪੁਨ ਗੁਰ ਭਨਯੋਂ 'ਮਾਂਗ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ! ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਬਾਂਛਾ ਤੇਰੇ। ਵਸਤੁ ਅਦੇਯ ਨਹੀਂ ਅਸ ਕੋਈ। ਤੁਵ ਜਾਚੇ ਤੇ ਦੇਂਯ ਨ ਜੋਈ॥੧੩॥ ਜਗ ਸਭਿ ਰਾਜ ਸਹਿਤ ਸੁਖ ਜੇਤੇ। ਜਾਚਨ ਕਰੇ ਦੇਉਂ ਅਬਿ ਤੇਤੇ। ਮੁਕਤਿ ਚਤੁਰਧਾ[9] ਅਹੈਂ ਪ੍ਰਲੋਕ। ਜਾਚਿ ਲੇਹੁ ਪਯਾਰੇ! ਬਿਨ ਸ਼ੋਕ ॥ ੧੪॥ ਇਸ ਤੇ ਅਪਰ ਵਸਤੁ ਕੁਛ ਨਾਂਹੀ। ਜੋ ਨਹਿਂ ਦੇਇ ਸਕਹੁਂ ਤੁਝ ਪਾਹੀ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਭਾਖਾ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਅਬਿ ਨ ਰਹੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ॥ ੧੫ ॥ ਅੰਤ ਸਮੈਂ

---

[1]ਇਹ ਮੇਰਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। [2]ਆਪਣੇ ਜਾਮੇ ਦਾ ਪੱਲਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ। [3]ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ। [4]ਚਾਲੀਹਾਂ ਵਿਚ। [5]ਬਹੁਤਾ ਦਿਲ ਦਾ ਖੁਸ਼ਾ। [ਸੰਸਃ, ਅਪ੍ਰਮੇਯ=ਅਤੁਲਵਾਂ]। [6]ਜੋ ਲੈਣਾ ਚਾਹੇਂ। [7]ਬੱਦਲ ਦੇ ਸੁਰ ਵਾਙੂ ਗੰਭੀਰ ਬਾਣੀ। [8]ਬਹੁਤਾ। [9]ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤ।।

*ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਹੈਨ, ਸਦਕੇ ਇਸ ਪਿਆਰ ਦੇ।

ਪਿਖਿ ਦਰਸ ਤੁਹਾਰਾ। ਉਪਜ੍ਯੋ ਰਿਦੇ ਅਨੰਦ ਉਦਾਰਾ। ਸਕਲ ਬਾਸ਼ਨਾ ਪੂਰਨ ਕਰੀ। ਰਾਵਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਉਰ ਧਰੀ' ॥ ੧੬ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਤਿ ਪੁਨ ਕਹ੍ਯੋ। 'ਤੁਮਰੋ ਕਰਮ ਸੁ ਉੱਤਮ ਲਹ੍ਯੋ। ਕਰਹੁ ਜਾਚਨਾ ਅਬਹਿ ਜ਼ਰੂਰਿ। ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਕੀ ਬਾਂਛਾ ਉਰ ਭੂਰ ॥੧੭॥ ਜੀਵਨ ਅਪਨੋ ਜੇ ਅਭਿਲਾਖਹਿਂ। ਕਰਹਿਂ ਜਿਵਾਵਨ ਪ੍ਰਾਨਹਿਂ ਰਾਖਹਿਂ। ਜਾਨਿ ਲਿਹੋ ਅਸ ਖੁਸ਼ੀ ਹਮਾਰੀ। ਹਿਤ ਦੇਵਨ ਕੇ ਚੌਂਪ ਉਦਾਰੀ ॥ ੧੮ ॥ ਬਚਨ ਨ ਫੇਰਹੁ, ਮਾਨਹੁ ਕਹ੍ਯੋ। ਜਾਚਿ ਲੇਹੁ ਜੈਸੇ ਚਿਤ ਚਹ੍ਯੋ। ਦੇ ਕਰਿ ਹਮ ਅਨੰਦ ਕੋ ਮਾਨਹਿਂ। ਯਾਂਤੇ ਬਾਰਹਿ ਬਾਰ ਬਖਾਨਹਿਂ ॥ ੧੯ ॥ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਬਖਸ਼ਹਿਂ ਤੁਮਹਿਂ ਨ ਜਾਵਦ*। ਨਹਿਂ ਆਨੰਦ ਹਮਰੇ ਹੁਇ ਤਾਵਦ'।ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰੀ।–ਪ੍ਰਭੁ ਕੈ ਉਪਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਦਾਰੀ॥੨੦॥ਲਿਖਿ ਕਰਿ ਗਏ ਬਿਦਾਵਾ ਜੋਇ। ਇਸ ਛਿਨ ਨਹੀਂ ਕੋਪ ਮਨ ਸੋਇ। ਸਗਰੇ ਦੇਸ਼ ਕੁਕਰਮ ਕਮਾਵਾ। ਸਤਿਗੁਰ ਤ੍ਯਾਗੇ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪਾਵਾ ॥ ੨੧ ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਵਾਕ ਤਨਕ ਹੀ ਕਹੇ। ਨਰਕ ਕਿ ਸੁਰਗ ਤੁਰਤ ਹੀ ਲਹੇ। ਸੁਕੇ ਭਰੇ ਭਰੇ ਸ਼ੁਸ਼ਕਾਵੈਂ। ਕਬਹੂੰ ਕਹ੍ਯੋ ਨਿਫਲ ਨਹਿਂ ਜਾਵੈ ॥੨੨॥ ਅਸ ਸਮਰਥ ਤਜਿ ਕਰਿ ਗੋਸਾਈਂ। ਰਨਿ ਲਰਿਬੇ ਤੇ ਉਰ ਭਰਮਾਈ। ਹੋਇਂ ਭਵਿੱਖਤ ਮਹਿ ਨਰ ਜੇਤੇ। ਇਸ ਕ੍ਰਿਤ ਕੋ ਦੁਖ ਪੈਂਹੇ ਤੇਤੇ ॥ ੨੩ ॥ ਬੁਰਾ ਦੇਸ਼ ਸਗਰੇ ਕਾ ਭਯੋ। ਕਰਿ ਮੂਰਖ ਮਤਿ ਜੋ ਲਿਖਿ ਦਯੋ। ਪਰਉਪਕਾਰ ਮਹਾ-ਤਮ ਮਹਾਂ। ਸੁਨ੍ਯੋ ਸੰਤ ਜਨ ਤੇ ਜਹਿਂ ਕਹਾਂ ॥ ੨੪ ॥ [1]ਇਕ ਪਰ ਕਰੇ ਅਧਿਕ ਕੱਲ੍ਯਾਨ। ਬਨਹਿ ਦੇਸ਼ ਪਰ ਫਲਹਿ ਮਹਾਨ[1]। ਲਾਖਹੁੰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੋਇਂ। ਭੋਗਹਿਂ ਰਾਜ ਧਰਾ ਪਰ ਸੋਇ ॥੨੫॥ ਸਭਿ ਪਰ ਮੁਰ ਹੋਵੈ ਉਪਕਾਰਾ। ਇਸ ਸੋਂ ਅਧਿਕ ਨ ਅਪਰ ਬਿਚਾਰਾ।ਸੋ ਕਾਗਦ ਅਬਿ ਪਾਰਨ ਕਰੈਂ। ਸਭਿ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਗੁਰੂ ਸੰਭਰੈਂ ॥ ੨੬ ॥ ਇਹ ਜਾਚੌਂ ਮੈਂ–ਭਲੇ ਬਿਚਾਰਾ। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਗੁਰ ਸੰਗ ਉਚਾਰਾ। 'ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਕੀ[2] ਸੰਗਤਿ ਹੁੱਟੀ। ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਰਾਵਰ ਕੇ ਸੰਗ ਟੁੱਟੀ ॥ ੨੭ ॥ ਬਰ ਦੇਬੇ ਜੇ ਮੁਝ ਇਛ ਧਾਰੀ। ਤੌ ਕਰਿ ਕਰੁਨਾ ਮੇਲਹੁ ਸਾਰੀ।ਸੋ ਸਿਖ ਹੋਹਿਂ ਗੁਰੂ ਤੁਮ ਰਹੋ।ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ

---

[1]ਭਾਵ ਇਕ ਪੁਰਖ ਉਪਰ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਬੜੀ ਕਲ੍ਯਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਉਪਕਾਰ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਪਰ ਬਣੇਗਾ ਸੋ ਬਹੁਤਾ ਫਲੇਗਾ। [2]ਮਾਝੇ ਦੀ।

*ਸਦਕੇ ਇਸ ਬਿਰਦ ਦੇ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ !

ਅਬਿ ਇਹੁ ਬਰ ਕਹੋ' ॥ ੨੮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਬੋਲੇ 'ਟੂਟੀ ਸੁ ਨਿਖੁੱਟੀ[1]। ਕਹੋ ਮੇਲਹੁ ਤਿਹ ਜੋ ਡਰਿ ਹੁੱਟੀ[2]।ਅਪਨੇ ਹਿਤ ਜਾਚਹੁ ਕਛ ਔਰੀ। ਦਿਉਂ ਤਤ-ਕਾਲ ਖੁਸ਼ੀ ਲਖਿ ਮੋਰੀ' ॥ ੨੯ ॥ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰੇ।'ਪਾਤਿ-ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤ ਸੇਵਕ ਸਾਰੇ। ਭੂਲਹਿਂ ਬਹੁ ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਵੈਂ। ਤਊ ਪਿਤਾ ਮਨ ਕੋਪ ਨ ਲਜਾਵੈਂ ॥ ੩੦ ॥ ਅਪਨੋ ਜਾਨਿ ਬਖਸ਼ ਤਿਸ ਦੇਤਿ। ਦੇ ਸਿੱਖਯਾ ਪੁਨ ਕਰੈਂ ਸੁਚੇਤ।ਜੋ ਮੁਝ ਕੋ ਦੇਬੋ ਬਰ ਚਹੋ।–ਟੂਟੀ ਮੇਲ ਲੇਹੁ–ਬਚ ਕਹੋ ॥ ੩੧ ॥ ਇਸ ਬਿਨ ਇੱਛਾ ਮੋਹਿ ਨ ਔਰ। ਦੇਹੁ ਆਪ ਸੋਢੀ ਸਿਰਮੌਰ !'। ਸਾਹਿਬ ਸੁਨੇ ਅਜਾਇਬ ਬੈਨ।ਭਰੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਿ ਨੈਨ॥ ੩੨ ॥ 'ਵਾਹੁ ਖਾਲਸਾ ਸਿਖ ਮਮ ਧੰਨ। ਪਰਉਪਕਾਰਿ ਮਹਾਂ ਮਨ ਮੰਨ। ਤੇਰੇ ਕਹੇ ਮੇਲ ਹਮ ਲਏ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਤਿਸ ਦੇਸ਼ਹਿਂ ਦਏ' ॥੩੩॥' ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਕਾਗਦ ਲੇਹੁ ਨਿਕਾਰ। ਹਮਰੋ ਲਿਖ੍ਯੋ ਜੇਬ ਜੋ ਡਾਰਾ। ਮਮ ਦਿਖਾਇ ਸੋ ਦੀਜੈ ਫਾਰਿ। ਸਫਲ ਹੋਇ ਮੇਰੋ ਉਪਕਾਰ' ॥ ੩੪ ॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਤਕਾਲ ਨਿਕਾਸਾ। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸੋਂ ਵਾਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ। 'ਲਿਹੁ ਬਿਲੋਕਿ ਪਾੜਹਿਂ ਦਿਖਰਾਇ'। ਇਮ ਕਹਿ ਚੀਰ੍ਯੋ ਬੀਚ ਬਨਾਇ ॥ ੩੫ ॥ ਹੇਰਤਿ ਹਰਖਮਾਨ ਉਰ ਹੋਵਾ। 'ਕਾਗਦ ਫਟ੍ਯੋ ਦਰਸ ਗੁਰ ਜੋਵਾ। ਆਇਸੁ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਾਵੋਂ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤਿ ਅਧਿਕ ਫਲ ਪਾਵੋਂ' ॥ ੩੬ ॥ 'ਜਾਹੁ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ! ਜਹਿਂ ਮਮ ਲੋਕ। ਬਸਹੁ ਸਦਾ ਕਬਿ ਨਹਿਂ ਤਹਿਂ ਸ਼ੋਕ। ਦੇ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਨ ਉਪਕਾਰ। ਤਿਸ ਕੋ ਫਲ ਤੁਹਿ ਭਯੋ ਅਪਾਰ' ॥ ੩੭ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਹੋਤਿ ਭਾ ਜਬੈ। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਤਨ ਤਜਾਗੋ ਤਬੈ। ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਖਿ ਇਤ ਉਤ ਝਾੜ ਉਜਾੜ। ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ 'ਸੁਨਹੁ ਬਿਰਾੜ! ॥ ੩੮ ॥ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘਨਿ ਲੋਥ ਉਠਾਵੋ। ਈਂਧਨ ਗਨ ਬਟੋਰ ਕਰਿ ਲਜਾਵੋ। ਇਕ ਥਲ ਦੀਰਘ ਚਿਤਾ ਬਨਾਵਹੁ। ਸਸਕਾਰਹੁ ਸਭਿ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਵਹੁ' ॥ ੩੯॥ ਜੇ ਸੰਗੀ, ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਤਕਾਲਾ। ਸੂਕੇ ਕਾਸ਼ਟ ਸੰਚਿ ਬਿਸਾਲਾ। ਬੀਨ ਬੀਨ ਸਿੰਘਨ ਕਹੁ ਆਨਾ। ਪਰ੍ਯੋ ਸਮੂਹ ਮਰ੍ਯੋ ਤੁਰਕਾਨਾ ॥ ੪੦ ॥ ਲਰੇ ਮਰੇ ਮਿਲਿ ਤਿਨ ਮਹੁਂ ਪਰੇ। ਜਹਿਂ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਖੇਤ ਬਡ ਕਰੇ। ਬਹੁ ਸਿੰਘਨ ਤਤਕਾਲ ਉਠਾਏ । ਬਡੀ ਚਿਤਾ ਕੇ ਬੀਚ ਟਿਕਾਏ ॥ ੪੧ ॥ ਊਪਰ ਸਮਧਾ ਧਰਿ ਸਮੁਦਾਈ। ਕਰਿ ਅਗਨੀ ਪਰਜੂਲਤਿ ਲਗਾਈ। ਆਪ

[1]ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਟੁੱਟੀ ਸੇ ਨਿਖੁੱਟ ਗਈ। [2]ਡਰ ਕਰਕੇ ਹਟ ਗਈ।

ਖਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਤਹਿੰ ਭਏ। ਭਸਮ ਦੇਹ ਸਗਰੇ ਕਰਿ ਦਏ ॥੪੨॥ ਮਹਿਮਾ ਅਧਿਕ ਸਰੋਵਰ ਕੇਰੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬਰਨੀ ਬਹੁਤੇਰੀ। 'ਜਹਿੰ ਰਿਖਿ ਏਕ ਸਾਧ ਤਪੁ ਮਰੈ[1] ।—ਪੁੰਨ ਸਥਾਨ ਤਾਂਹਿ ਜਗ ਰਹੈ—॥੪੩॥ਇਸ ਥਲ ਸਿੰਘ ਸਿਦਕ ਬਹੁ ਬਡੇ। ਲਰਿ ਤੁਰਕਨਿ ਮਨ ਤਨ ਸਭਿ ਛਡੇ। ਮਕ੍ਰ ਸੰਕਰਖਣ ਅਰਕੀ ਹੋਇ[2]। ਆਨ ਸ਼ਨਾਨਹਿ ਜੋ ਨਰ ਕੋਇ ॥੪੪॥ਮਨੋ-ਕਾਮਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸੋਊ। ਪਾਪ ਕਰੇ ਗਨ ਬਧ ਸਭਿ ਖੋਊ। ਬੰਦਹਿ ਗੰਜ ਸ਼ਹੀਦਨ ਕੇਰਾ[3]। ਧਨ ਦੇਵਹਿ, ਨਿਤ ਵਧਹਿ ਵਧੇਰਾ ॥ ੪੫ ॥ ਅਬਿ ਤੇ ਨਾਮ ਮੁਕਤਿਸਰ ਹੋਇ। ਖਿਦਰਾਣਾ ਇਸ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ। ਇਸ ਥਲ ਮੁਕਤਿ ਭਏ ਸਿਖ ਚਾਲੀ। ਜੋ ਨਿਸ਼ਪਾਪ ਘਾਲ ਬਹੁ ਘਾਲੀ ॥ ੪੬ ॥ ਯਾਂਤੇ ਨਾਮ ਮੁਕਤਿਸਰ ਹੋਵਾ। ਜੋ ਮੱਜਹਿੰ ਤਿਨ ਹੀ ਅਘ ਖੋਵਾ'। ਅਸ ਮਹਿੰਮਾ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੀ। ਸੋ ਅਬਿ ਪ੍ਰਗਟ ਜਗਤ ਮੈਂ ਸਹੀ ॥ ੪੭ ॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਮੁਕਤਿਸਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੨॥

੧੩. [ਮਾਈ ਭਾਗੋ। ਚਿਰਜੀਵੀ ਨੂੰ ਤਾਰਨਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਦਾਹ ਕਰੇ ਸਿਖ ਖਰੇ ਗੁਰ, ਏਕ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਆਇ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੋਲਤਿ ਭਯੋ 'ਨਾਰਿ* ਪਰੀ ਇਕ ਥਾਇੰ ॥੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਲਖਿਯਤਿ ਲਰੀ ਸੰਗ ਤੁਰਕਾਨੇ। ਕੇਤਿਕ ਘਾਉ ਲਗੇ ਤਨ ਜਾਨੇ। ਰਹੀ ਜੀਵਤੀ ਬਿਹ-ਬਲ ਨਾਂਹੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪ ਦੇਖੀਅਹਿ ਤਾਂਹੀ'॥੨॥ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਮੰਦ ਮੰਦ ਮੁਸਕਾਏ। ਗਮਨੇ ਤਹਿੰ ਸਿਖ ਕਰਿ ਅਗਵਾਏ। ਸ਼ਾਰਨ ਬੀਚ ਪਰੀ ਪਟ ਫੱਟੇ। ਕੇਤਿਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲਗੇ ਪਲ ਕੱਟੇ[4] ॥੩॥ ਜਾਇ ਖਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿ-ਹਾਰੀ।ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਾਇ ਉਚਾਰੀ।'ਪੁੱਤਾਂ ਕਾਰਣ ਆਈਅਹਿ ਪੀਰੀ[5]।

---

[1]ਤਪ ਸਾਧ ਕੇ ਮਰੇ। [2]ਮਕਰ (ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ) ਸੂਰਜ ਹੋਵੇ (ਅਰਥਾਤ) ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ ਜਿਸ ਦਿਨ ਹੋਵੇ, [ਮਕਰ=ਮਕਰ੍ਰ ਰਾਸ਼ੀ। ਅਰਕੀ=ਸੂਰਜ। ਸੰਕਰਖਣ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਸੰਕ੍ਰਖਣ= ਸੰਕ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਹੈ]। (ਅ) (ਜਦੋਂ) ਮਕਰ (ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ) ਸੂਰਜ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰੇ। [ਸੰਕਰਖਣ= ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖਿੱਚੇ ਜਾਣਾ ਭਾਵ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ]। [3]ਸ਼ਹੀਦਗੰਜ ਨੂੰ ਜੋ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੇਗਾ। [4]ਮਾਸ ਕੱਟਿਆ ਹੈ। [5]ਪੀਰਾਂ (ਗੁਰਾਂ) ਪਾਸ ਪੁੱਤਾਂ ਲਈ ਆਈ ਸੀ।

*ਇਹ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕੁਛ ਹਾਲ ਕਵੀ ਜੀ ਅੱਗੇ ਇਸੇ ਐਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੨੨ ਵਿਖੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਮ ਵੀ ਉਥੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਨੇ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਅੰਸੂ ੧੧ ਦੇ ਅੰਕ ੧ ਵਿਚ ਵੀ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਹੈ।

ਸੁੱਥਨ ਲਾਹਿ ਲਈ ਬੇਪੀਰੀ*' ॥ ੪ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਕਰੁਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਿਹਾਰੀ। ਤਨ ਘਾਵਨ ਕੀ ਪੀਰ ਬਿਦਾਰੀ। 'ਉਠਿ ਤੂੰ ਚਲੀਅਹਿ ਸੰਗ ਹਮਾਰੇ। ਚਹੈਂ ਮਨੋਰਥ ਪੁਰਵੈਂ ਸਾਰੇ' ॥ ੫ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਉਠੀ ਬੰਦਨਾ ਠਾਨੀ।ਅਧਿਕ ਅਨੰਦਤਿ ਗਿਰਾ ਬਖਾਨੀ।'ਜਬਿ ਮਾਝੇ ਤੇ ਸਿਖ ਗਨ ਚਲੇ। ਰਾਵਰ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਮਿਲੇ ॥੬॥ ਤਬਿ ਮੈਂ ਸੁਤ ਕੀ ਧਰਿ ਉਰ ਆਸਾ। ਪਹੁੰਚੀ ਆਇ ਤੁਮਾਰੇ ਪਾਸਾ। ਇਹਾਂ ਲਰਨ ਕੋ ਕਾਰਨ ਹੇਰਾ। ਗੁਰ ਹਿਤ ਉਮਕਯੋ ਹੀਯ ਘਨੇਰਾ ॥ ੭ ॥ ਮਿਲਿ ਸਿੰਘਨ ਕੇ ਸੰਗ ਇਥਾਈਂ। ਤੁਰ-ਕਨ ਸਾਥ ਮਚਾਇ ਲਰਾਈ। ਹੁਤੀ ਸਾਂਗ ਗਰਵੀ ਕਰ ਮੇਰੇ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਆਨਿ ਢੁਕਯੋ ਜਬਿ ਨੇਰੇ ॥ ੮ ॥ ਬਲ ਤੇ ਹਤੀ ਪਰੋਵਨ ਕੀਨਾ। ਐਂਚਿ ਤੁਰੰਗ ਤੇ ਡਾਰਿ ਸੁ ਦੀਨਾ।ਅਪਰ ਆਨਿ ਕੈ¹ ਖੈਂਚਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ।ਇਕ ਦੁਇ ਵਾਰ ਕਰੇ ਬਲ ਠਾਨਿ ॥ ੯ ॥ ਰਾਵਰਿ ਦੇ ਕਰਿ ਹਾਥ ਬਚਾਈ।ਅਬਿ ਬਾਂਛਾ ਮੁਝ ਰਹੀ ਨ ਕਾਈ। ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗ ਰਹੌਂ ਨਿਤ ਅਬੈ। ਜਗਤ ਕਾਨ ਕੀ ਲਜ ਤਜਿ ਸਬੈ'॥੧੦॥ਬਿਕਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ। 'ਭਲੋ ਮਨੋ-ਰਥ ਤੈਂ ਉਰ ਧਾਰਾ। ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਅਬਿ ਛੁਟਿ ਜੈਹੈਂ। ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੋ

¹ਹੋਰ ਨੇ ਆਨਕੇ (ਮੇਰੇ ਪਰ)।

*ਭਾਵ, ਪੁੱਤ ਹੋਵੇ ਮੇਰੇ ਘਰ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਅਸੀਸ ਲੈਣ ਲਈ ਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਆਈ ਸੈਂ ਪਰ ਤੂੰ ਇਸ ਪੀੜਾ ਤੋਂ ਬੇਪੀੜ ਹੋਕੇ (ਸੁੱਥਣ ਲਾਹਕੇ) ਭਾਵ ਜ਼ਨਾਨਾ ਵੇਸ ਛੱਡਕੇ ਮਰਦਾਨਾ ਵੇਸ ਕਰ ਲਿਆ (ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ)। ਪਰੰਤੂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ ਐਉਂ ਸੀ:– 'ਸੈਹਥਿ ਲਾਇ ਲਈ ਬੇਪੀਰੀ।' ਅਰਥਾਤ ਪੀੜਾਂ ਤੋਂ ਬੇਪੀੜ ਹੋਕੇ ਤੈਂ ਬਰਛਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਈ ਨੇ ਤੁਰਕ ਬਹੁਤੇ ਮਾਰੇ ਸੇ, ਸੋ ਬਰਛਾ ਹੁਣ ਤਕ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਪਿਆ ਹੈ। ਅੰਕ ੮ ਵਿਚ ਮਾਈ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਾਂਗ ਦਾ ਆਪ ਪਤਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਾਂਗ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਛੀ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਗਜ਼ਾਨੀ ਬੇਪੀਰੀ ਦਾ ਅਰਥ 'ਬੇਪੀਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਸੁੱਥਣ ਲਾਹਕੇ ਕਛ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ' ਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਰਦਾਵੇਂ ਵੇਸ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਵੇਸ ਉਤਾਰਕੇ ਨਗਨ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਗੇ ਆਵੇਗੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਗਜ਼ਾਤ ਗੋਯ ਹੋਕੇ ਆਤਮ ਉਨਮੱਤਤਾ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ, ਪਰ ਮਿਰਯਾਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਵਾਏ। ਦੇਖੋ ਅਗੇ ਅੰਸੂ ੨੨ ਅੰਕ ੩੬ ਤੋਂ ੪੧। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਗੁਰਬਿਲਾਸ, ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਵਿਖੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਖੀ: ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਮਿਲਦਾ ਹੈ 'ਸੁਥਣ ਲਾਹ ਲਈ ਫਕੀਰੀ' ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਆਈ ਤਾਂ ਪੁਤ ਲੈਣ ਸੀ, ਪਰ ਮਰਦਾਨਾ ਵੇਸ ਫਕੀਰੀ ਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ।

ਤਜਾਗਨ ਕੈਹੈਂ[7] ॥੧੧॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਿਕੈ ਕ੍ਰਿਤ ਸਾਰੀ। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਕੀ ਬਾਤ ਚਿਤਾਰੀ[1]।—ਕੀਨੋ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਉਪਕਾਰਾ। ਅਪਰ ਨ ਲੀਨਸਿ[2] ਰਹੇ ਉਚਾਰਾ॥ ੧੨ ॥ ਮੇਲ ਲਈ ਟੂਟੀ ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ। ਭਏ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਕੀ ਪੰਗਤ—। ਸੰਗੀ ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਇ ਬਖਾਨਾ। 'ਭਲੋ ਕਾਜ ਕੀਨਸਿ ਹਿਤ ਠਾਨਾ॥੧੩॥ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਕੀ ਬਡ ਬੁਨਿਆਦ। ਬਿਗਰੀ ਗਈ ਹੁਤੀ ਸੋ ਬਾਦ। ਬਹੁਰ ਮਿਲਿਨਿ ਕੋ ਵਖਤ ਨ ਕੋਈ। ਪ੍ਰਾਨ ਦੇਨਿ ਲੌ ਕਬਿ ਕ੍ਰਿਤ ਹੋਈ[3] ॥ ੧੪ ॥ ਪੁਨ ਐਸੋ ਹੋਵਨਿ ਉਪਕਾਰੀ। ਤਜਿ ਨਿਜ ਹਿਤ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਧਾਰੀ। ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਰੱਖੀ ਤਿਸ ਦੇਸ਼ੂ। ਹੁਤੇ ਕਦੀਮੀ ਸਿੱਖ ਅਸ਼ੇਸ਼ੂ॥ ੧੫ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਆਦਿਕ ਔਰ। ਬਿਚਰੇ ਬਸੇ ਅਧਿਕ ਤਿਸ ਠੌਰ[4]। ਸਹੇ ਨਹੀਂ ਕਸਵੱਟੀ ਅਬਿ ਕੀ। ਖਾਰਜ ਸਿੱਖੀ ਕੀਨਸਿ ਤਬਿ ਕੀ ॥ ੧੬ ॥ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਬਨਿ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅਬਿ[5]। ਬਰ ਲੈ ਦੇਸ਼ ਉਧਾਰ ਦਯੋ ਸਬਿ'।ਇਮ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਬਹੁ ਬਾਰ ਉਚਾਰੀ।ਟੂਟੀ ਮੇਲਨ ਬਾਤ ਚਿਤਾਰੀ॥ ੧੭ ॥ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਸੰਗ। ਭਏ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਭੁ ਸਰ-ਬੰਗ। ਖਾਨਾ[6] ਗਯੋ ਕਪੂਰੇ ਪਾਸ। ਗੁਰ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹਿੰ ਕਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥੧੮॥ ਤੂਸ਼ਨ ਹੀ ਲਸ਼ਕਰ ਮਹਿੰ ਰਹੈ। ਬਿਦਤਹਿ ਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਲਹੈ[7]। ਥਲ ਜਲ ਹੀਨ ਜਾਨਿ ਗੁਨ ਖਾਨੀ। ਚਲਿਬੇ ਹੇਤੁ ਚਹਯੋ ਅਗੁਵਾਨੀ ॥੧੯॥ ਰਾਖੇ ਚਾਕਰ ਜੇ ਬੈਰਾੜ।'ਚਲਹੁ ਅੱਗ੍ਰ ਤੁਮ ਪਿਖੀ ਉਜਾੜ। ਨਿਰ-ਮਲ ਜਲ ਕੋ ਥਲ ਜਿਤ ਪਾਵਹੁ। ਚਲਹੁ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਤਹਿੰ ਸਿਵਰ ਟਿਕਾਵਹੁ' ॥੨੦ ॥ *ਇਮ ਕਹਿ ਤੋਰਿ ਤੁਰੰਗਮ ਚਲੇ। ਇਕ ਸਰਾਇ ਹੇਰੀ ਥਲ ਭਲੇ। ਤਹੀਂ ਸਰੋਵਰ ਸੁੰਦਰ ਹੇਰਾ। ਤਿਸ ਕੇ ਤੀਰ ਕਰਯੋ ਗੁਰ ਡੇਰਾ॥ ੨੧॥ ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਉਤਰਿ ਤੁਰੰਗ ਲਗਾਏ। ਤ੍ਰਿਣ ਕਾਸ਼ਟ ਇਕਠੇ ਕਰਿਵਾਏ। ਬਿਚਰਤਿ ਭਏ ਸਿੰਘ ਜਹਿੰ ਕਹਾਂ। ਏਕ ਸਾਧ ਕੋ ਆਸ਼੍ਰਮ ਤਹਾਂ ॥ ੨੨ ॥ ਬੂਝਨਿ ਲਗਯੋ ਸੇਵਕਨਿ ਸੋਇ। 'ਪਰਲੇ ਤੀਰ ਤਾਲ ਕੇ ਹੋਈ। ਉਤਰਯੋ ਕੌਨ ਬੋਲ ਸੁਨੀਅੰਤੇ ? ਕਿਤ ਤੇ ਆਇ ਕਹਾਂ ਗਮਨੰਤੇ?' ॥੨੩॥ ਤਿਸ

---

[1]ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ। [2]ਹੋਰ (ਕੁਛ) ਨਾ ਲਿਆ। [3]ਪ੍ਰਾਨ ਤ੍ਯਾਗਣ ਤਕ ਦੀ ਕਾਰ ਕਦ ਹੋਣੀ ਸੀ। [4]ਭਾਵ ਮਾਝੇ ਵਿਚ। [5]ਵਡਾ ਸੂਰਮਾ ਬਣਕੇ। [6]ਚੌਧਰੀ ਕਪੂਰੇ ਦਾ ਆਦਮੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ 'ਮੁਟੱਖਾ' ਹੋਕੇ ਆਯਾ ਸੀ। [7]ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ (ਤੁਰਕ ਲਸ਼ਕਰ) ਹੋਣਗੇ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣ ਲਏਗਾ।

*ਇਹ ਭੀ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਕੇ ਦਾਸਨ ਦਯੋ ਬਤਾਈ।'ਗੁਰੂ ਮਰੇਲਾ ਉਤਰਯੋ ਆਈ[1]। ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਜੰਗ ਕਰਿ ਭਾਰੇ। ਕੇਤੀ ਬਾਰ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਗਾਰੇ' ॥ ੨੪ ॥ ਸੁਨਤਿ ਸਾਧ ਬੂਝਨ ਲਗਿ ਫੇਰੀ। 'ਆਰਬਲਾ ਕੇਤੀ ਗੁਰ ਕੇਰੀ? ਕੇਤਿਕ ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਹੈਂ ਸੰਗ? ਉਤਰਯੋ ਆਨ ਕਰਤਿ ਹੀ ਜੰਗ'॥੨੫॥ ਤਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸੋ ਬਿਚ-ਰਤਿ ਗਏ। ਬੂਝੀ ਬਾਤ ਬਤਾਵ ਤ ਭਏ। 'ਬਰਸ ਤੀਸ ਤੇ ਊਪਰ ਚਰੇ। ਚਾਲੀ ਸੰਮਤ ਕੇ ਲਖਿ ਤਰੇ[2]'॥੨੬॥ਸੁਨਤਿ ਸਾਧ ਤਰਕਤਿ ਕਹਿ ਬੈਨਾ। 'ਤਿਸ ਗੁਰ ਤੇ ਹਮ ਨੇ ਕਯਾ ਲੈਨਾ। ਸਧੀ ਸਾਧਨਾ ਹੋਇ ਨ ਕੋਈ। ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਮੇਤ ਨਹੀਂ ਚਿਤ ਹੋਈ' ॥ ੨੭ ॥ ਤਿਸ ਕੋ ਕਹਯੋ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਆਏ। ਤਰਕ ਰਿਦੇ ਕਰਕਤਿ ਖੁਨਸਾਏ[3]। ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਜਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸ। ਕਹੀ ਸਾਧ ਕੀ ਕਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥੨੮ ॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਸਾਧ ਬਹੁ ਦਿਨ ਕੋ। ਆਰਬਲਾ ਗੁਮਾਨ ਬਹੁ ਮਨ ਕੋ'। ਕਿਤਿਕ ਚੇਲਕਾ ਤਿਸ ਕੇ ਆਇ[4]।–ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਹਿਂ–ਥਿਰੇ ਤਿਸ ਥਾਂਇ ॥ ੨੯ ॥ ਤਬਿ ਸਿੱਖਨਿ ਬੂਝਯੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਥ। 'ਬੈਸ ਸਾਧ ਕੀ ਕੇਤਿਕ ਨਾਥ!। ਜਿਸਕੋ ਕਰਿ ਗੁਮਾਨ ਬਹੁ ਰਹਯੋ। ਤਰਕਤਿ ਗਾਵਰ ਕੋ ਬਚ ਕਹਯੋ' ॥ ੩੦ ॥ ਗੁਰ ਕਹਿਂ 'ਪੰਚ ਹਜ਼ਾਰਨ ਬਰਸ। ਖਟ ਵੀਹਾਂ ਊਪਰ ਭੇ ਸਰਸ[5]। ਸ੍ਵਾਸ ਟਿਕਾਇ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਵੈ। ਬੈਸੇ ਸੰਮਤ ਕਿਤਿਕ ਬਿਤਾਵੈ॥੩੧॥ਕਬਿ ਕਬਿ ਤਜਨ ਸਮਾਧੀ ਕਰੈ। ਬੋਲ ਬਿਲੋਕਹਿ ਇਤ ਉਤ ਫਿਰੈ[6]'। ਸੁਨਤਿ ਚੇਲਕਾ ਬਹੁ ਬਿਸ-ਮਾਏ। ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਧ ਢਿਗ ਆਏ[7] ॥ ੩੨॥ 'ਹੇ ਮਹੰਤ ਜੀ! ਸਿਖ ਸੁਨਿ ਗਏ।ਤੁਮਰੀ ਕਹੀ ਬਤਾਵਤਿ ਭਏ।ਬਿਕਸਿ ਬਦਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਖਾਨੀ। –ਆਰਬਲਾ ਕੋ ਸਾਧ ਗੁਮਾਨੀ–॥ ੩੩ ॥ ਸਿੰਘਨਿ ਬੂਝੀ ਬੈਸ ਤੁਮਾਰੀ। ਸੋ ਸਗਰੀ ਤਤਕਾਲ ਉਚਾਰੀ।–ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਛਿਬੀਹਾ ਔਰ[8]–। ਹਮ ਨੇ ਸੁਨੀ ਹੁਤੇ ਤਿਸ ਠੌਰ' ॥੩੪॥ ਕਹਤਿ ਸਾਧ ਆਚਰਜ ਸਮੇਤੀ। 'ਇਤਿਕ ਬੈਸ ਮਹਿਂ, ਸੋਝੀ ਏਤੀ। ਸਕਲ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਗੁਰ ਪੂਰਾ। ਕਰਨ

[1](ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ) ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਨਫਰਤ ਨਾਲ ਦਸਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਨਾਮ ਧਰਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਮੱਤਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਬੀ ਇਹ ਪਦ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਵਰਤੀਂਦਾ ਆਯਾ ਹੈ। [2]ਹੇਠਾਂ। [3]ਤਰਕ ਰਿਦੇ ਵਚ ਕੜਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਖੁਣਸਦੇ ਹਨ। [4]ਆਏ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ)। [5]ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਤੇ ਛੇ ਵੀਹਾਂ ਉਪਰ ਵੱਧ ਹਨ ਭਾਵ ੫੧੨੦ ਸਾਲ। [6]ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰਦਾ ਟੁਰਦਾ ਹੈ ਇਧਰ ਉਧਰ। [7]ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਭਾਵ ਸਾਧ ਪਾਸ ਆਏ। [8]ਛੇ ਵੀਹਾਂ ਹੋਰ।

ਉਚਿਤ ਤਿਨ ਦਰਸ਼ਨ ਰੁਰਾ'॥੩੫॥ਉਠ੍ਯੋ ਤੁਰਤ ਲੇ ਹਾਥ ਸਟੋਰੀ[1]।ਸਨੇ ਸਨੇ ਗਮਨ੍ਯੋਂ ਪ੍ਰਭੁ ਓਰੀ। ਆਗੈ ਗੁਰ ਕੋ ਲਗ੍ਯੋ ਦਿਵਾਨ। ਕਰਤਿ ਸਿੰਘ ਰਹੁਰਾਸ ਬਖਾਨ ॥ ੩੬ ॥ ਨਿਕਟ ਪਹੁੰਚਿ ਕਰਿ ਠਾਂਢੋ ਰਹ੍ਯੋ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਸ ਬਿਲੋਕਿ ਕਰਿ ਕਹ੍ਯੋ। 'ਸਾਧੋ! ਬੈਠਿ ਜਾਹੁ ਕਤ੍ਯੋਂ ਖਰ੍ਯੋ'। ਸੁਨਤਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਗੁਰੂ ਕੋ ਕਰ੍ਯੋ॥ ੩੭ ॥ ਬੈਠਿ ਗਯੋ ਸਿੰਘਨਿ ਮਹਿਂ ਮਿਲਿ ਕਰਿ। ਸੁਨਤਿ ਰਹ੍ਯੋ ਰਹਿਰਾਸ ਪ੍ਰੇਮ ਧਰਿ।ਜਬਿ ਅਰਦਾਸ ਭੋਗ ਪਰਿ ਗਯੋ। ਸਾਧ ਜੋਰਿ ਕਰ ਉਚਰਤਿ ਭਯੋ॥੩੮॥'ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੋਂ ਮੋਹਿ ਲਗਾਵਹੁ।ਸਿੱਖ ਕਰਹੁ ਨਿਜ ਰੂਪ ਬੁਝਾਵਹੁ। ਤੁਮਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਰ ਬਲਿਹਾਰੀ। ਸਕਲ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਗੁਨ ਭਾਰੀ' ॥ ੩੯ ॥ ਬਿਕਸਿ ਬਦਨ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹੈਂ। 'ਤੂੰ ਤੋ ਆਗੇ ਹੀ ਸਿਖ ਅਹੈਂ। ਕੈਵਲ[2] ਕੇ ਸਾਧਨ ਬਹੁ ਸਾਧੇ। ਅਧਿਕ ਸਮਾਧਿ ਅਗਾਧ ਅਰਾਧੇ[3]॥੪੦॥ਕਰਹੁ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਬੰਦਨ। ਬੰਦਨ ਹੋਵੈਂ ਬੰਧੁਨਿਕੰਦਨ[4]'।ਇਮ ਕਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹੇਰੀ। ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰੀ॥ ੪੧ ॥ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਬਾਰਜ ਪਦ[5] ਬੰਦਤਿ। ਲਖਿ ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਰਿਦੇ ਅਨੰਦਤਿ। ਬਹੁਰ ਸਾਧ ਕਹਿ ਸ਼ਰਧਾ ਸੇਤੀ। 'ਇਤਿਕ ਬੈਸ ਰੁ ਸੋਝੀ ਏਤੀ?' ॥ ੪੨ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਖਾਨਾ। 'ਤੁਮਹੁੰ ਗੋਦੜਾ ਰਖ੍ਯੋ ਪੁਰਾਨਾ।[6]ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਈ* ਜਿਨਹੁੰ ਕਰ ਪਾਵੈ।ਲੇ ਸੋ ਪਹਿਰਹਿਂ ਅੰਗ ਸੁਹਾਵੈਂ[6]' ॥੪੩॥ ਬੰਦਨ ਕਰਤਿ ਸਾਧ ਥਿਰ ਭਯੋ। ਤਬਿ ਸਿੰਘਨਿ ਗਨ ਬੂਝਨਿ ਕਯੋ।'ਤੁਮਰੀ ਬਯ ਮਹਿਂ ਸਮੇ ਘਨੇਰੇ। ਕਹੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਥਾ ਕੇ ਹੇਰੇ' ॥ ੪੪॥ ਇਕ ਬ੍ਰਿੱਤੰਤ ਤਬਿ ਸਾਧ ਸੁਨਾਯੋ। 'ਸੁਨਹੁ ਸਮਾ ਜੈਸੇ ਦਰਸਾਯੋ। ਬਾਸੁਰ ਏਕ ਸਮਾਧਿ ਉਘਾਰੀ। ਨਹੀਂ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਾ ਨਰ ਨਾਰੀ ॥੪੫॥ਇਕ ਦੁਇ ਮਜਲ ਗਯੋ ਮੈਂ ਜਬਿਹੂੰ। ਕੋ ਇਕ ਮਨੁਜ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ ਤਬਿ ਹੂੰ। ਤਿਨ ਸੋਂ ਬੂਝਨਿ ਕੀਨਿ ਬ੍ਰਿਤੰਤ।–ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਨਰੁ ਨਹੀਂ ਦਿਖੰਤਿ?–॥੪੬॥–ਭਾ ਦੁਰਭਿੱਛ ਗਏ ਮਰਿ ਘਨੇ।ਕੋ ਕੋ ਰਹੇ ਕਿਸੂ ਬਲ ਬਨੇ।ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਸੰਮਤ ਪਰ੍ਯੋ ਬਿਸਾਲ।ਅਬਿ ਬਰਖਾ ਤੇ ਭਯੋ ਸੁਕਾਲ॥

[1]ਸੋਟੀ। [2]ਮੁਕਤੀ। ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਹੋਈ ਮੁਕਤੀ। [3]ਬਹੁਤ ਸਮਾਧੀਆਂ ਵਿਚ ਅਗਾਧ ਨੂੰ ਅਰਾਧਿਆ ਹੈ। [4]ਨਮਸਕਾਰ ਨਾਲ (ਜਨਮ ਮਰਨ) ਦੇ ਬੰਧਨ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਗੇ। (ਅ) ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਬੰਧਨ ਨਿਕੰਦ ਹੋਣਗੇ। (ੲ) ਈਂਧਨ ਟੁੱਟ ਜਾਣਗੇ (ਤੇ ਫਿਰ) ਬੰਦ (ਕੈਦ) ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। [5]ਚਰਨ ਕਵਲ। [6]ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਵੀਂ ਪੁਸ਼ਾਕ ਹੱਥ ਪਏ ਓਹ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ (ਅੰਗ=) ਸ਼ਰੀਰ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਤੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਦੇਹ ਸਾਂਭੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਨਹਣੇ ਸਰੀਰ ਮਿਲਨ ਓਹ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨ। *ਪਾ:–ਨਹੀਂ।

੪੭॥ ਸਨੇ ਸਨੇ ਨਰ ਪੁਨ ਜਗ ਭਇ–। ਐਸੇ ਸਮੇ ਬੀਤ ਬਹੁ ਗਏ। ਕਈ ਬਾਰ ਲਰਿ ਲਰਿ ਬਹੁ ਮਰੇ। ਕਈ ਬਾਰ ਉਜਰੇ ਬਸ ਪਰੇ ॥੪੮॥ ਕਬਿ ਕੈਸੇ ਕਬਿ ਕੈਸੇ ਸਮੇਂ। ਜਗ ਮੈਂ ਕਰੇ ਬਿਲੋਕਨ ਹਮੇ'। ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਧ ਪਰ ਕਰੀ। ਗਰਬਾਦਿਕ ਦੁਬਿਧਾ ਉਰ ਹਰੀ ॥ ੪੯ ॥ ਮਸਤਕ ਟੇਕਿ ਆਸ਼੍ਰਮ ਮਹਿਂ ਗਯੋ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਸਤਿਗੁਰ ਤਬਿ ਕਯੋ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੁਇ ਆਈ ॥ ੫੦ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਸਾਧ ਮਿਲਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤ੍ਰੈਦਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੩॥

੧੪. [ਖੇਸ ਦਾ ਭੇਸ। ਡੋਗਰਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਬਾਜ਼ੀਦਪੁਰ]।

ਦੋਹਰਾ॥*ਡਾਰਿ ਹਯਨਿ ਪਰ ਜ਼ੀਨ ਤਬਿ ਭਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਯਾਰ। ਚੜ੍ਹੇ ਸਿੰਘ ਬੈਰਾੜ ਗਨ ਚਲੇ ਉਜਾਰ ਉਜਾਰ ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ ॥-ਨੌਥੇਹੇ ਜਬਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਗਏ। ਤਹਿਂ ਕੇ ਨਰ ਗਨ ਆਵਤਿ ਭਏ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਿਨ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। 'ਆਪ ਚਮੂੰ ਹਜ਼ਰਤ ਕੀ ਮਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਇਸ ਥਲ ਕੀਜੈ ਨਹੀਂ ਮੁਕਾਮੂ। ਉਤਰੋ ਜਾਇ ਆਗਲੇ ਗ੍ਰਾਮੂ। ਬਿਨਤੀ ਸਹਿਤ ਆਪ ਕੋ ਕਹੈਂ। ਹਜ਼-ਰਤ ਤੇ ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਨਿਤ ਰਹੈਂ' ॥੩॥ ਤਿਨ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਤਿ ਚਲਿ ਪਰੇ। ਜਾਇ ਮਜਲ ਸਿਰ[1] ਡੇਰਾ ਕਰੇ। ਢੱਤੇ ਸੈਮੂ ਗ੍ਰਾਮ ਅਗਾਰੇ। ਖਰੇ ਤੁਰੰਗ ਕਰਿ ਜ਼ੀਨ ਉਤਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇਕ ਠਾਂਢੇ ਬਿਚਰਤਿ। ਸਿਵਰ ਲਗੇ ਕੋ ਹੇਰਤਿ ਉਤ ਇਤ। ਤਿਸ ਛਿਨ ਪੁੰਜ ਹਰੀ ਕੇ[2] ਆਏ। ਲੂੰਙੀ ਖੇਸ ਭੇਟ ਹਿਤ ਲਯਾਏ ॥੫॥ ਕਰ ਪਰ ਧਰਿ ਕਰਿ ਅੱਗ੍ਰ ਦਿਖਾਈ। ਕੀਨ ਬੰਦਨਾ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਈ। 'ਏਹ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਸਭਿ ਗ੍ਰਾਮ ਹਮਾਰੇ†। ਧੰਨ ਭਾਗ ਭੇ ਦਰਸ ਨਿਹਾਰੇ' ॥੬॥ ਪਿਖਿ ਲੂੰਙੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਠਾਈ। ਕਟ ਤਟ[3] ਕੇ ਲਪੇਟ ਚਹੁੰ ਘਾਈ। ਬਹੁਰ ਖੇਸ ਕੋ ਖੋਲਿ ਬਿਸਾਲੇ। ਦ੍ਵੈ ਸਿਕੰਧ ਦ੍ਵੈ ਛੋਰਨਿ ਡਾਲੇ ॥੭॥ ਬੇਸ ਬਨਾਇ ਬੇਸ਼ ਤਿਸ ਦੇਸ਼[4]। ਖਰੇ ਭਏ ਗੁਰ ਢਬੇ ਬਿਸ਼ੇਸ਼। ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਨ ਭਨਯੋਂ। 'ਇਹ ਤਨਖਾਹ ਉਚਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਜਨਯੋਂ' ॥ ੮ ॥ ਮੁਸਕਾਵਤਿ ਮੁਖ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਭਨੈਂ। 'ਨਿਤਹਿ ਸੁਚੇਤ ਖਾਲਸਾ ਬਨੈ'। ਪੁਨ ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਦੇਸ਼ ਤਸ ਭੇਸ। ਲੂੰਙੀ ਤੇੜ ਸੁ ਮੋਢੇ ਖੇਸ' ॥ ੯ ॥ ਹੇਰਿ ਹਰੀ ਕੇ ਗਾਹਕ ਦਿਸ਼ ਕੋ। ਕੀਨਿ ਉਚਾਰਨ ਆਇਸੁ ਅਸ ਕੋ। 'ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਰਹਹੁ ਹਮਾਰੇ। ਜਾਗ੍ਰਤ ਬਿਚਰਹੁ ਹੋਤਿ

[1]ਮਜ਼ਲ ਤੇ ਪੁੱਜਕੇ। [2]ਭਾਵ ਹਰੀ ਕੇ ਗੋਤ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕੀ। [3]ਲੱਕ ਨਾਲ। [4]ਤਿਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੁਹਣਾ ਵੇਸ ਬਣਾਕੇ। *ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਹੈ। †ਪਾਃ–ਤੁਮਾਰੇ।

ਸਕਾਰੇ ॥ ੧੦ ॥ ਸਾਵਧਾਨ ਬਨਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਧਾਰੀ। ਪਹਿਰਾ ਦੀਜੈ ਜਾਮਨਿ ਸਾਰੀ'। ਮੱਤ* ਹਰੀ ਕੇ ਸੁਨਤਿ ਵਖਾਨੈਂ[1]। 'ਇਹਾਂ ਨ ਹਮ ਕਿਸ ਤੇ ਡਰ ਮਾਨੈਂ ॥੧੧॥ ਤੁਮ ਭੀ ਨਹਿਂ ਕੀਜੈ ਚਿਤ ਸ਼ੰਕਾ। ਸੁਪਤਹੁ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਹੀਨ ਅਤੰਕਾ'। ਪੁਨ ਗੁਰ ਬੋਲੇ 'ਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰ[2]। ਪਹਿਰਾ ਦੈਬੋ ਬਨਹਿਂ ਹਜ਼ੂਰ' ॥੧੨॥ ਮੂਢਨਿ ਬਹੁਰ ਨ ਮਾਨਜੋਂ ਬੈਨ। 'ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਾਮ ਤ੍ਰਾਸ ਕਿਸ ਹੈ ਨ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਵਹੁ। ਨਾਹਿਨ ਕੋ ਸ਼ੰਕਾ ਮਨ ਲਜਾ-ਵਹੁ'॥੧੩॥ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਨ ਬਾਤ ਬੁਝਾਈ। 'ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਸਿੰਘ ਸਮੁ-ਦਾਈ। ਹੋਵੈਂ ਸੁੱਖਾ ਛਕਿ ਮਸਤਾਨੇ†।ਨਹੀਂ ਨਿਸਾ ਮਹਿਂ ਜਾਗ੍ਰਨ ਠਾਨੇਂ॥ ੧੪॥ਜੇ ਚਾਕਰ ਬੈਰਾੜ ਘਨੇਰੇ। ਰਾਠ ਧਾੜਵੀ ਸਮ ਹਮ ਹੇਰੇ।ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਮਨ ਮਹਿਂ,ਭੈ ਨਹਿਂ ਮਾਨੈ। ਅਪਨੀ ਇੱਛਾ ਕਾਰਜ ਠਾਨੈਂ'॥੧੫॥ ਸੁਨਤਿ ਹਰੀ ਕੇ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਤ। ਮਾਨੀ 'ਪਹਿਰਾ ਦੇਂ ਹਮ ਰਾਤਿ'। ਮਸਤਕ ਟੇਕਿ ਗਏ ਨਿਜ ਡੇਰੇ। ਡੋਗਰ[3] ਦਾਸ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਕੇਰੇ ॥ ੧੬ ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਸਾਥ ਸੁ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ। 'ਗੁਰ ਢਿਗ ਪਹੁੰਚਹੁ ਨਿਜ ਨਿਜ ਵਾਰੀ। ਪਹਿਰਾ ਦੀਜੈ ਜਾਗ੍ਰਤ ਰਹੀਅਹਿ। ਸਗਰੀ ਨਿਸ ਨਹਿਂ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਲਹੀਅਹਿ'॥੧੭॥ਸਤਿ-ਗੁਰ ਕਰਿ ਕੈ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨ। ਸਗਲ ਸਿੰਘ ਸੁਪਤੇ ਸੁਖ ਠਾਨਿ। ਡੋਗਰ ਆਇ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਠਹਿਰੇ। ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਖਰੇ ਭਏ ਹਿਤ ਪਹਿਰੇ ॥ ੧੮ ॥ ਪਹਿਰ ਜਾਮਨੀ ਬੀਤੀ ਜਬੈ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਊਚੇ ਕਹਿ ਤਬੈ। 'ਖਰੋ ਹਰੀ ਕਾ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕੋਈ ? ਪਹਿਰਾ ਦੇਨਿ ਆਇ ਕਿ ਨ ਕੋਈ ?' ॥ ੧੯ ॥ ਕਹਤਿ ਭਏ 'ਹਮ ਡੋਗਰ ਆਏ। ਹਿਤ ਪਹਿਰੇ ਕੇ ਤਿਨਹੁੰ ਪਠਾਏ। ਸਭਿ ਜਾਗ੍ਰਤਿ ਹੈਂ ਬਨਿ ਸਵਧਾਨ। ਸੁਪਤਹੁ ਆਪ ਗੁਰੂ ਭਗਵਾਨ !' ॥ ੨੦ ॥ ਬਖਸ਼ਿਸ਼

---

[1] ਮਸਤੇ ਹੋਏ ਹਰੀ ਕਿਆਂ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਕਿਹਾ। (ਅ) ਮਤਿ ਹਰੀਕੇ=ਹਰੀ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਭਾਵ ਮੂਰਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ। [2] ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਹੈ। [3] ਇਕ ਜਾਤ ਜੋ ਅਕਸਰ ਗੁੱਜਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਿੱਛਾ ਰਜਪੂਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਅਕਸਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ। ਡੋਗਰਾ ਜਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਪੂਤ ਹਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਹਨ। *ਪਾ:-ਮਹਿਤ। †ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਐਸੇ ਕਰੜੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਜੇ ਬੀ ਤੁਰਕ ਦਲ ਦੇ ਅਚਾਨਕ ਆ ਪੈਣ ਦਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਹੈ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ, ਨਾਂ ਹੀ ਬੈਰਾੜ-ਚਾਹੇ ਚਾਕਰ ਸਨ-ਪਹਿਰਿਓਂ ਖੁੱਸ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਏਹ ਦੋ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਥਕੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਆਰਾਮ ਦੀ ਲੋੜ ਚਾਹੇ ਕਾਰਨ ਹੋਵੇ। ਅਸਲ ਬਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜਾਣੂ ਤੇ ਭੇਤੀ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਵਧੇਰੇ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਹਰ ਕਰੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦਾ ਅੰਕ ੨੧ ਤੇ ੩੦।

ਕਰਯੋ ਚਹਤ ਹੈਂ ਕੋਈ। ਭਾਗ ਬਿਨਾ ਕਿਮ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਈ। ਆਧੀ ਰਾਤਿ ਬਿਤੀ ਜਬਿ ਜਾਨੀ। ਊਚੀ ਧੁਨਿ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਬਖਾਨੀ ॥ ੨੧ ॥ 'ਆਇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹਰੀ ਕਾ ਕੋਈ? ਹਿਤ ਸੋਝੀ ਲੈਬੇ ਇਤ ਸੋਈ'[1]। 'ਹਮ ਡੋਗਰ ਠਾਢੇ ਤਿਨ ਦਾਸ। ਪਹਿਰਾ ਦੇਤਿ ਜਾਗਤੇ ਪਾਸ ॥ ੨੨ ॥ ਸੋ ਨਿਸ ਬਿਖੈ ਹੋਤਿ ਮਦ ਪਾਨੀ। ਸੁਪਤੇ ਸਦਨ ਬਿਖੈ ਸੁਖ ਠਾਨੀ। ਦਾਸ ਤਿਨਹੁੰ ਕੇ ਤਥਾ ਤੁਮਾਰੇ। ਹਮ ਸਵਧਾਨ ਖਰੇ ਅਬਿ ਸਾਰੇ'॥੨੩॥ ਪੁਨ ਤੂਸ਼ਨਿ ਹੁਇ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਜਾਮ ਰਹੀ ਜਬਿ ਕਹਯੋ ਗੁਸਾਈਂ। 'ਆਇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹਰੀ ਕਾ ਅਬੈ। ਲੈਬੇ ਹਿਤ ਪਹਿਰੇ ਸੁਧਿ ਸਬੈ'॥੨੪॥ ਪੁਨ ਡੋਗਰ ਬੋਲੇ 'ਹਮ ਅਹੈਂ। ਪਹਿਰਾ ਦੇਂ, ਸਵਧਾਨੀ ਰਹੈਂ। ਇਸ ਛਿਨ ਕੌਨ ਹਰੀ ਕਾ ਆਵੈ। ਪੀ ਪੀ ਮਦ ਘਰ ਮਹਿਂ ਸੁਪਤਾਵੈਂ ॥ ੨੫ ॥ ਹਮ ਹਜੂਰ ਰਾਵਰ ਕੇ ਖਰੇ। ਆਗਯਾ ਦੇਹੁ ਤਥਾ ਅਬਿ ਕਰੇਂ। ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਹੈਂ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰੀ। ਹਮ ਡੋਗਰ ਸਗਰੇ ਅਨੁਸਾਰੀ'॥੨੬॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਿਨੈ ਸਮੇਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ। ਦੀਨਸਿ ਬਰ ਤਿਨ ਕੋ ਤਤਕਾਲਾ। 'ਬਸਦੇ ਰਹਹੁ ਤੀਰ ਇਸਨਈ[2]। ਨਈ ਚੌਧ੍ਰਤਾ ਤੁਮ ਕੋ ਦਈ ॥੨੭॥ ਨੈਂ ਕੇ ਤੀਰ ਤੀਰ ਜੋ ਦੇਸ਼। ਹੋਇ ਤੁਹਾਰੋ ਦੇਸ਼ ਅਸ਼ੇਸ਼'। ਸੁਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਬਾਨੀ। ਨਿਕਟ ਆਇ ਸਭਿ ਬੰਦਨ ਠਾਨੀ ॥ ੨੮ ॥ 'ਰਾਵਰਿ ਕੇ ਬਚ ਸਦਾ ਸਥਿਰ ਹੈਂ। ਦੇਖਿ ਦੀਨ ਕੋ ਬਖਸ਼ਨ ਕਰਿ ਹੈਂ'। ਤਬਿ ਤੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਡੋਗਰ ਦੇਸ਼। ਸਨੇ ਸਨੇ ਹੁਇ ਗਯੋ ਅਸ਼ੇਸ਼* ॥ ੨੯ ॥ ਮੂਢ ਹਰੀ ਕੇ ਸਕਹਿ ਨ ਲੇਯ। ਗੁਰ ਚਿਤ ਚਹਤਿ ਰਹੇ ਕੁਛ ਦੇਯ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਠਾਨਿ ਕਰਿ ਫੇਰ। ਚਢਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਾਲੇ ਹੋਤਿ ਸਬੇਰ ॥ ੩੦ ॥ ਕੇਤਿਕ ਕੋਸ ਉਲੰਘ ਕਰਿ ਗਏ। ਬਿਚ ਉਦਿਆਨ ਉਤਰਤੇ ਭਏ। ਬੱਡ੍ਰੋ ਬਡੋ ਤਰੋਵਰ ਖਰਯੋ। ਤਿਸ ਕੇ ਤਰੇ ਸਿਵਰ ਗੁਰ ਕਰਯੋ ॥੩੧॥ ਏਕ ਰਾਤਿ ਤਹਿਂ ਬਸੇ ਬਿਤਾਈ। ਪ੍ਰਭੁ ਪੁਨ ਚਢੇ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੁਇ ਆਈ। ਕੇਤਿਕ ਕੋਸ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਸਥਾਨਾ। ਜਾਇ ਪਹੂੰਚੇ ਤਬਿ ਇਕ ਥਾਨਾ ॥ ੩੨ ॥ ਗ੍ਰਾਮ ਵਜੀਦ ਪੁਰੇ† ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਸੈਨ ਸਮੇਤ ਸਿਵਰ ਕੋ ਘਾਲਾ। ਉਤਰੇ ਬੰਧ

[1]ਇਥੇ (ਪਹਿਰੇ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਲੈਣ ਲਈ ਕੋਈ ਹਰੀ ਕਾ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ? [2]ਇਸ ਨੈਂ ਦੇ ਕੰਢੇ। [ਇਹ ਡੋਗਰ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੰਢੇ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ]।

*ਤਵਾ: ਖਾ: ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘੋੜਾ ਫੇਰਕੇ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਲ ਲਈ। ਦੋ ਟਾਹਲੀਆਂ ਤਦ ਦੀਆਂ ਖੜੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਤੂ ਸੰਮ੍ਹ ਦੀਆਂ ਟਾਹਲੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਡੋਗਰਾਂ ਨੇ ਮੋੜ੍ਹੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਸਨ। †ਬਾਜ਼ੀਦਪੁਰ, ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਛਾਵਨੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਪੂਰਬੋਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲੀ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਹੈ।

ਤੁਰੇਗਮ ਦਏ। ਸਿੰਘਗੁਰੂ ਢਿਗ ਆਵਤਿ ਭਏ॥ ੩੩ ॥ 'ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਤ-ਆਵਨ ਕਰੇ। ਪਹੁੰਚੇ ਇਹਾਂ ਕੁਸੂਰਹਿ ਤਰੇ।ਬਜਹਿਂ* ਨੌਬਤਾਂ ਇਸ ਪੁਰਿ ਬਾਈ[1]†। ਬਸੈ ਪਠਾਨ ਚਮੂੰ ਸਮੁਦਾਈ' ॥ ੩੪ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਵਨ ਕਰਯੋ। 'ਤੁਰਕਨ ਤੇਜ ਭਵਿੱਖਤ ਹਰਯੋ[2]। ਕਾਨੇ ਕਾਛੇ‡ਗ੍ਰਾਮ ਬਡੇਰੇ। ਤਹਿਂ ਉਪਜਹਿਂਗੇ ਸਿੰਘ ਘਨੇਰੇ ॥ ੩੫ ॥ ਬਹੁਤ ਨੌਬਤਾਂ ਬਜੈਂ ਹਮਾਰੀ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਤਿਨਹੁਂ ਮਝਾਰੀ'।ਇਮ ਬਤਰਾਵਤਿ ਤਿਸ ਥਲ ਖਰੇ। ਤੀਤਰ ਇਕ ਅਵਾਜ ਤਬਿ ਕਰੇ ॥ ੩੬ ॥ ਸੁਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਭਾਖਯੋ ਤਿਹ ਸਮੈ।'ਜਾਂ ਬੋਲਯੋ ਤਾਂ ਲੱਧਾ ਹਮੈ'।ਹਯ ਪਰ ਤਬਿ ਆਰੋਹਨਿ ਹੋਏ। ਕੀਨਿ ਪਯਾਨੋ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਸੁ ਜੋਏ ॥ ੩੭ ॥ ਛੋਡਯੋ ਤਿਸ ਕੇ ਬਾਜ ਪਿਛਾਰੇ। ਕਰੀ ਨ ਝਪਟ ਨ ਤਿਸ ਕੋ ਮਾਰੇ।ਪੁਨ ਕਹਿ ਕਰਿ ਕੂਕਰ ਛੁਟਵਾਏ। ਪਿਖਿ ਤੀਤਰ ਕੋ ਪੀਛੇ ਧਾਏ ॥ ੩੮ ॥ ਝਾਰਨ ਬਿਖੈ ਜਾਇ ਕਰਿ ਬਰਯੋ। ਬਹੁਰ ਨਿਕਾ-ਰਯੋ ਉਡ਼ਿਬੋ ਕਰਯੋ। ਪੀਛੇ ਕੇਤਿਕ ਸਿੰਘ ਨ ਸਾਥ। ਚਲੇ ਜਾਹਿਂ ਤੂਰਨ ਜਗਨਾਥ॥੩੯॥ ਕਰਤਿ ਬੇਗ ਤੇ ਜਾਇ ਉਡਾਰੀ। ਥਕਤਿ ਛਪਹਿ ਪਿਖਿ ਝਾਰਨ ਝਾਰੀ[3]। ਬਹੁਤ ਬਿਲੋਕਹਿਂ ਖੋਜਨ ਕਰੈਂ। ਨਿਕਸਤਿ ਪੀ ਉਡ ਕਰਿ ਚਲਿ ਪਰੈ ॥੪੦॥ ਦਬਕਹਿ ਬਹੁਰ ਥਾਂਇ ਕੋ ਪਾਇ।ਝਾਰੀ ਝਾਰਨਿ ਝਾਰਹਿਂ ਜਾਇ[4]। ਕਈ ਕੋਸ ਇਸ ਬਿਧਿ ਚਲਿ ਗਏ। ਥਕਤਿ ਤੁਰੰ-ਗਮ ਭੀ ਤਬਿ ਭਏ ॥ ੪੧ ॥ ਪਕਰਯੋ ਜਾਇ[5] ਜਤਨ ਬਹੁ ਕਰਿਕੈ। ਕਹਿ ਕਰਿ ਪਰ ਉਖਰਾਇ ਸੁਧਰਿ ਕੈ[6]। ਪੁਨ ਛੁਰਵਾਯਹੁ ਤੀਤਰ ਆਗਾ। ਬਾਜ ਜਿਯਤ ਕੋ ਭੱਖਨਿ ਲਾਗਾ॥੪੨॥ਤੋਰਿ ਤੋਰਿ ਆਮਿਖ ਤਿਸ ਕੇਰਾ। ਖਾਇ ਜਾਤਿ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਬਡੇਰਾ। ਅਪਨਿ ਹਜ਼ੂਰ ਖੁਲਾਵਹਿਂ ਖਰੇ। ਪਲ[7] ਬੋਟੀ

[1]ਇਸ ਨਗਰ ਭਾਵ ਕਸੂਰ ਵਿਚ ਬਾਈ ਨੌਬਤਾਂ ਵਜਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਬਾਈ ਸਰਦਾਰ (ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—ਅਗੇ ਡੇਰਾ ਵਜੀਦਪੁਰ ਹੋਇਆ। ਸਿਖਾਂ ਕਹਿਆ ਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਸੂਰ ਦੇ ਹੇਠ ਆਏ ਉਤਰੇ ਹਾਂ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਾਈ ਨੌਬਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਆਂ ਵਜਦੀਆਂ ਹਨਿ ਕਸੂਰ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਹਮਾਰੇ ਕਾਨ੍ਹੇ ਕਾਛੇ ਵਜਣਗੀਆਂ ਨੌਬਤਾਂ। [2]ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। [3]ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਝਾੜੀਆਂ ਭਾਵ ਸੰਘਣੀਆਂ ਝਾੜਾਂ ਵੇਖਕੇ ਛਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [4]ਸਮੂਹ ਝਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਝਾੜਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [5]ਜਾ ਫੜਿਆ। [6]ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੰਭ ਉਖਾੜੇ। [7]ਮਾਸ। *ਪਾ:—ਜਬਹਿ । ਪਰ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ 'ਬਜਹਿ' ਪਾਠ ਹੈ। †ਪਾ:—ਬਾਈ। ‡ਕਾਨ੍ਹੇ ਇਕ ਸ਼ਹੀਦਗੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਕਸੂਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਪਰ ਹੈ।

ਕਾਟਤਿ ਭਖਿ ਕਰੇ ॥ ੪੩ ॥ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਬੋਲਯੋ ਪਿਖਿ ਠਾਢੋ।'ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਤੁਮ ਹੋ ਬਡ ਡਾਢੋ।ਕੋਇ ਨ ਕੁਛ ਕਹਿ ਸਾਕਹਿ ਕੈਸੇ। ਅਬਿ ਡਾਢੀ ਕ੍ਰਿਤ ਕੀਨਸਿ ਜੈਸੇ ॥ ੪੪ ॥ ਇਤਨੀ ਕੀਨਿ ਦੌਰਿ ਇਸ ਬੇਰਾ। ਕਹਾਂ ਸ਼ੇਰ ਕੋ ਹੇਰਿ ਅਖੇਰਾ। ਇਕ ਤੀਤਰ ਕੇ ਧਾਇ ਪਿਛਾਰੇ। ਦਿਏ ਹੁਸਾਇ ਤੁਰੰਗਮ ਸਾਰੇ ॥੪੫॥ ਜੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀ ਚਾਹ ਕਰੰਤੇ। ਤੀਤਰ ਸਹੇ ਅਨੇਕ ਹਨੰਤੇ'। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਤਿਹ ਸਮੁਝਾਯੋ।'ਦਾਨ ਸਿੰਘ ! ਸੁਨੀਅਹਿ ਜਿਮ ਘਾਯੋ[1] ॥ ੪੬ ॥ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁ ਕੁਛ ਕਰਨਿ ਸ਼ਿਕਾਰਾ। ਇਸ ਲਗਿ ਕਾਰਜ ਹੁਤੋ ਹਮਾਰਾ'। ਆਸ਼ੈ ਜਬਿ ਗੰਭੀਰ ਸੁਨਿ ਪਰੇ। ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਪੁਨ ਬੂਝਨ ਕਰੇ ॥ ੪੭ ॥ 'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ! ਦਿਹੁ ਸਕਲ ਸੁਨਾਏ। ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਏਤਿਕ ਧਾਏ?'।ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਯੋ'ਸੁਨਹੁ ਇਸ ਕਾਜ।ਤੀਤਰ ਜਾਟ ਬਾਣੀਆਂ ਬਾਜ ॥੪੮ ॥ ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਹੁਤੇ ਨਰ*ਏਹੀ।ਜਾਟ ਕਰਜ਼ ਲੇ ਬਨੀਏ ਤੇ[2] ਹੀ। ਅਪਰ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿਂ ਬਸਯੋ ਸੁ ਜਾਇ। ਬਨੀਏ ਗਹਯੋ ਲਗਯੋ ਕਬਿ ਦਾਇ ॥੪੯॥–ਦਰਬਦਿਏ ਬਿਨ ਤਜੌਂ ਨ ਤੋਹੀ।ਦਗ਼ਾ ਗਯੋਕਰਿਕੈ ਸੰਗ ਮੋਹੀ–। ਜਾਟ ਕਹੈ–ਅਬਿਕੈ ਦਿਹੁ ਛੋਰਿ।ਦੇਵੌਂ ਲਗਿ ਬਿਰਾਟਕਾ ਤੋਰ–॥੫੦॥ਸੁਨਿ ਬਨੀਆ ਕਹਿ–ਜ਼ਾਮਨ ਦੀਜੈ। ਛੁਟਿ ਕਰਿ ਜਾਹੁ ਸਦਨ ਮਗ ਲੀਜੈ–। ਕਹੈ ਜਾਟ–ਕੋ ਜਾਮਨ ਮੇਰੋ?ਗੁਰ ਬਿਨ ਇਹ ਠਾਂ ਆਨ ਨ ਹੇਰੋਂ–॥੫੧॥ ਸੁਨਿ ਬਨੀਆ ਕਹਿ–ਧਰਮ ਰਖੀਜੈ। ਗੁਰ ਕੋ ਹੀ ਜਾਮਨ ਕਰਿ ਦੀਜੈ–। ਮੁਝ ਕੋ ਦੇ ਜਾਮਨ ਛੁਟਿ ਗਯੋ।ਨਹਿਂ ਧਨ ਦਿਯੋ,ਮ੍ਰਿਤਕ ਪੁਨ ਭਯੋ॥੫੨॥ ਅਹੈ ਬਾਜ ਕੋ ਪੂਰਬ ਗਜਾਤਾ। ਹਮਰੋ ਹਾਥ ਸਪਰਸੋ ਗਾਤਾ।ਨਹਿਂ ਤੀਤਰ ਕੋ ਇਸ ਨੇ ਮਾਰਾ। ਲੈ ਹੌਂ ਜਾਮਨ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਾ ॥੫੩॥ ਹਮਨੇ ਅਪਨਿ ਜਾਮਨੀ ਲਾਹੀ।ਜਿਧਤਿ ਵਿਯੋਗਹਿਵਢਿ ਵਢਿ ਖਾਹੀ†'।ਸੁਨਿਕਰਿ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਕਰ ਜੋਰੇ। ਪਰਯੋ ਚਰਨ ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਹੋਰੇ ॥੫੪॥'ਸਨਮੁਖ ਬੋਲਯੋ ਹੇ ਗੁਰ ਭੂਲਾ। ਬਖਸ਼ੋ ਮੋਹਿ ਦਾਸ ਅਨਕੂਲਾ'। 'ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਕਯੋਂ ਚਿੰਤ ਅਧੀਨ। ਉੱਤਰ ਹੀ ਤੈਂ ਬੂਝਨ ਕੀਨ'॥੫੫॥ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਪੁਨ ਮਸਤਕ ਟੇਕਾ।ਤੁਮਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚਹੈਂਇਹਏਕਾ‡।ਚਢਿ ਤਹਿਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਜ ਡੇਰੇ§।

[1]ਭਾਵ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕ ਇਹ ਇਉਂ ਮਰਵਾਇਆ ਹੈ। [2]ਤੋਂ। *ਪਾ:–ਅਬ।

†ਇਸ ਸਾਖੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅਸਲ ਵਾਕਿਆ ਤੋਂ ਕੁਛ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਵੇ ਯਾ ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਦੇ ਕੌਲ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਨਾ ਮੁੱਕਰੇ। ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਛਲ ਨਾਲ ਨਾ ਗੁਵਾਵੇ। ‡ਪਾ:–ਟੇਕਾ।

§ਇਹ ਬਜ਼ੀਦਪੁਰ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬੀ ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ।

ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੀਨਸਿ ਤਿਸ ਬੇਰੇ ॥ ੫੬॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਤੀਤਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚੋਦਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੧੪ ॥

੧੫. [ਘੋਗੜ ਉਧਾਰ । ਹੁਕਮ ਨਾਬ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਨਿਸ ਬਿਤਾਇ ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀਨੋ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ । ਜ਼ੀਨ ਹਯਨਿ ਪਰ ਪਾਇ ਕਰਿ ਚਢੇ ਕਿਯੋ ਪ੍ਰਸਥਾਨ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਘੋਰੇ ਕੀ ਤ੍ਰੈ ਮੇਖ[1] । ਲਗੀ ਰਹੀ ਤਿਸ ਥਾਨ ਅਸ਼ੇਖ। ਜੰਡ ਹਰੇ ਸੋ ਹੋਵਤਿ ਭਏ । ਅਬਿਲੌਂ ਖਰੇ ਪਿਖੇ ਜੋ ਗਏ*॥੨॥ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਤਹਿਂ ਬੰਦਨ ਕਰੈ। ਤਿਨ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਭੀ ਅਘ ਹਰੈ । ਇਮ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਚਰਤਿ ਫਿਰਿ ਆਏ। ਪਹੁੰਚਿ ਮੁਕਤਿਸਰ ਸਿਵਰ ਲਗਾਏ ॥ ੩ ॥–ਹੋਇ ਭਵਿੱਖਤ ਮਹਿਂ ਇਹ ਮਹਾਂ।ਸਿੱਖ ਸ਼ਨਾਨਹਿਂ ਫਲ ਕੋ ਲਹਾ–।ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ ਕੀਨਿ ਚਢਾਈ ॥੪॥ †ਗ੍ਰਾਮ ਰੁਪਾਣੇ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਏ । ਉਤਰੇ ਤਹਾਂ ਤੁਰੰਗ ਲਗਾਏ।ਸੁੱਖਾ ਅਰੁ ਅਫੀਮ ਛਕਿ ਕਰਿਕੈ। ਬਿਚਰਤਿ ਇਤ ਉਤ ਧਨੁ ਸਰ ਧਰਿਕੈ।੫॥ ਥਲ ਉਤੰਗ ਇਕ ਘੋਗੜ[2] ਹੇਰਾ । ਤੀਰ ਮਾਰਿ ਤਿਸ ਕੋ ਹਤਿ ਗੇਰਾ। ਜੋਰਾ ਸਿੰਘ ਖਰੋ ਤਬਿ ਪਾਸੀ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਘੋਗੜ ਕੀਨਿ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ॥ ੬ ॥ ਇਹ ਕਨੌਂ ਹਤਨੋ ਕਾਮ ਨਹਿਂ ਐਹੈ । ਇਮ ਹੀ ਪਰਯੋ ਰਹੈ, ਕੋ ਖੈਹੈ[3] ? ਇਸ ਕੇ ਮਾਰਨ ਕੋ ਕਯਾ ਕਾਰਨ ? ਪਾਤ-ਸ਼ਾਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਹੁ ਉਚਾਰਨ' ॥ ੭ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿਕੇ ਸਮੁਝਾਯੋ। 'ਸੈ ਤਨੁ ਘੋਗੜ ਕੋ ਇਨ ਪਾਯੋ । ਪ੍ਰਥਮ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਥੋ ਜਕਤ ਜਮੱਯਤ[4]। ਸਿੱਖ ਗ਼ਰੀਬ ਏਕ ਇਸ ਰੱਯਤਿ ॥ ੮ ॥ ਬਸਤੇ ਕੇਤਿਕ ਸਮਾ ਬਿਤਾਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਿਖ ਕੇ ਮਨ ਇਮ ਆਏ । ਗੁਰ ਹਿਤ ਚਾਹਯੋ ਕਰਨਿ ਅਹਾਰਾ । ਸਕਲ ਭਾਂਤਿ ਸੌਂ ਕੀਯਸਿ ਤਯਾਰਾ ॥ ੯ ॥ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਨਿਉਂਦਾ ਤਿਨ ਦੀਯੋ । ਨ੍ਰਿਪ ਭੀ ਸਿੱਖ ਥੋ ਧਾਮਾ ਲੀਯੋ[5]।ਸਭਿ ਕੋ ਮੇਲ ਭਯੋ ਤਬਿ ਆਇ। ਕਰਿ ਅਰਦਾਸਹਿਂ ਭੋਜਨ ਖਾਇ॥ ੧੦ ॥ ਸਿਖ ਕੀ ਸੁਤਾ ਅਵਸਥਾ ਤਰੁਨੀ।ਸੋ ਰਾਜਾ ਪਿਖਿ ਕੈ ਮਨ ਹਰਨੀ। ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਗਯੋ ਨਿਸ ਪਰੀ। ਨ੍ਰਿਪ ਨਰ ਪਠੇ ਹਕਾਰਨਿ ਕਰੀ ॥੧੧॥ ਸਿਖ ਨੇ ਲਖੀ ਨਰੇਸ਼ ਖੁਟਾਈ । ਪਰਮ ਦੁਖੀ ਭਾ ਬਸ ਨ ਬਸਾਈ।ਦੇਖਿ ਪਿਤਾ ਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕਹੈ।–ਕਨੌਂ ਨਾਹਕ

[1]ਤ੍ਰੈ ਕਿੱਲੀਆਂ। [2]ਗਿੱਧ ਵਰਗਾ ਇਕ ਪੰਛੀ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਵਸਦਾ ਤੇ ਮਲ ਖ਼ਾਂਦਾ ਹੈ। [3]ਕੌਣ ਖਾਵੇਗਾ ? [4]ਫੌਜ ਦੇ ਸਮੇਤ। [5]ਰਾਜਾ ਬੀ ਸਿੱਖ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਬੀ ਨਿਉਂਦਾ ਲਿਆ।

*ਇਹ ਬ੍ਰਿੱਛ ਅਜੇ ਤੁਕ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗੁਰੂਸਰ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ।

†ਇਹ ਬੀ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ।

ਏਤੋ ਦੁਖ ਲਹੈਂ ॥ ੧੨ ॥ ਮੋਹਿ ਸਾਥ ਨ੍ਰਿਪ ਨਿਕਟ ਚਲੀਜੈ। ਗੁਰੂ ਕਰੈ ਸੁਖੰ[1], ਚਿੰਤ ਨ ਕੀਜੈ–। ਲੈ ਕਰਿ ਪਿਤਾ ਗਈ ਢਿਗ ਰਾਜੇ। ਕਹੈ ਕਿ ਐਬੇ ਸਮੋ ਨ ਆਜੇ ॥੧੩॥ ਦਿਵਸ ਆਗਲੇ ਮੈਂ ਚਲਿ ਆਵੈਂ। ਬਿਨਾ ਬੁਲਾਏ, ਨਹਿਂ ਠਹਿਰਾਵੈਂ[2]। ਅਪਨੋ ਨਰ ਨਹਿਂ ਕਰੋ ਪਠਾਵਨ। ਰਚੋਂ ਅਧਰਮ ਅਧਿਕ ਦੁਖ ਪਾਵਨ[3]–॥੧੪॥ ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਕਹਿ–ਛਲ ਨਹਿਂ ਕਰੀਅਹਿ। ਤ੍ਰਿਆ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਨ ਕਛੂ ਬਿਚਰੀਅਹਿ। ਹੋਹਿਂ ਕੂਰ ਕਰਿਬੇ ਬਚ ਤੋਹੀ। ਤੌ ਸਜ਼ਾਇ ਹੈ ਆਇਸੁ ਮੋਹੀ[4]–॥੧੫॥ ਕਹਿਨ ਲਗੀ–ਮੈਂ ਰਹੌਂ ਨ ਕਾਲਿ[5]। ਤੌ ਸਜਾਇ ਕਿਮ ਹੋਇ ਬਿਸਾਲੀ*–।ਇਮ ਕਹਿ ਪਿਤਾ ਸੰਗਿ ਹਟਿ ਆਈ। ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਬਿਖ ਲੇ ਕਰਿ ਤਿਸ ਖਾਈ ॥ ੧੬ ॥ ਮਰਨ ਸਮੈਂ ਦੀਨੋ ਇਮ ਸ੍ਰਾਪ।–ਇਹ ਮਹੀਪ ਪਾਪੀ ਸੰਤਾਪ। ਰਾਜ ਕਰਨ ਕੇ ਲਾਯਕ ਨਾਂਹੀ। ਘੋਗੜ ਤਨ ਪਾਵਹੁ ਬਨ ਮਾਂਹੀ ॥ ੧੭ ॥ ਰਹਹੁ ਇਕਾਂਕੀ ਸੰਗ ਨ ਕੋਈ। ਕਰਨ ਪਾਪ ਪੈ ਹੋ ਫਲ ਸੋਈ–। ਇਮ ਕਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ ਤਤਕਾਲਾ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਭਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕਾਲਾ ॥੧੮॥ ਇਕ ਸੌ ਦੇਹਿ ਜਨਮ ਅਸ ਧਾਰੇ। ਘੋਗੜ ਹੋਤਿ ਰਹਯੋ ਨਿਰਧਾਰੇ।ਨਿਜ ਸਿਖ ਲਖਿ ਕੈ ਅਬਹਿ ਉਧਾ-ਰਯੋ'। ਜਬਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਬ ਉਚਾਰਯੋ ॥ ੧੯ ॥ ਜੋਰਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਢਿਗ ਜੇਤੇ। ਬਿਸਮੇ 'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਕਹਿ ਤੇਤੇ।ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਖਾਨ ਪਾਨ ਸਭਿ ਕਰਯੋ। ਸੁਪਤੇ ਬਹੁਰ ਦਿਵਸ ਪੁਨ ਚਰਯੋ ॥ ੨੦ ॥ ਜ਼ੀਨ ਤੁਰੰਗਨ ਪਰ ਤਬਿ ਡਾਰੇ।ਹੁਇ ਅਰੂਢਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪੰਥ ਪਧਾਰੇ।ਸੈਨਾ ਸੰਗ ਬਿਰਾਜ਼ਨ ਕੇਰੀ। ਚਾਕਰ ਰਾਖੇ ਗੁਰੂ ਅਗੇਰੀ ॥ ੨੧ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸੁਧਿ ਕੋ ਸਿੰਘ ਜੁਝਾਰੇ। ਆਇ ਮਿਲਹਿਂ ਗੁਰ ਦਰਸ ਨਿਹਾਰੇ। ਅਧਿਕ ਭੀਰ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਹੁਇ ਸਾਥ। ਬਿਚਰਤਿ ਆਰੋਹੇ ਨਿਤ ਨਾਥ ॥੨੨॥ †ਕੇਤਿਕ ਕੋਸ ਉਲੰਘਤਿ ਗਏ। ਡੇਰਾ ਪਹੁੰਚਿ ਬੇਹੜੀ ਕਏ। ਹਯ ਬੰਧਾਵਨਿ ਸਗਰੇ ਕੀਨੇ। ਤ੍ਰਿਨ

[1]ਗੁਰੂ ਸੁਖ ਕਰੇਗਾ। [2]ਬਿਨਾਂ ਬੁਲਾਏ ਆਵਾਂਗੀ, ਅਟਕਾਂਗੀ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਲੇਖ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਲ ਮੈਂ ਬਿਨਾ ਬੁਲਾਏ ਆਵਾਂਗੀ ਪਰ (ਤੇਰੇ ਪਾਸ) ਠਹਿਰਾਂਗੀ ਨਹੀਂ। ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਛਡ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਦੂਹ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਵਾਂਗੀ ਪਰ ਠਹਿਰਾਂਗੀ ਨਹੀਂ। [3]ਕੂੜਾ ਧਰਮ ਕਰਾਂਗੀ ਤਾਂ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਪਾਵਾਂਗੀ। [4]ਇਹ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। [5]ਕੱਲ ਨੂੰ।

*ਇਸ ਵਿਚ ਬੀ ਸ਼ਲੇਖ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਲ ਆਉਣੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗੀ ਭਾਵ ਆਵਾਂਗੀ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਜ਼ਾ ਕਿਉਂ ਦੇਵੇਂਗੀ। ਇਹ ਅਰਥ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਮਝਿਆ। ਬੀਬੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਲ (ਦੁਨੀਆਂ ਪਰ, ਨਾ ਰਹਾਂਗੀ ਭਾਵ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਤਾਂ ਸਜ਼ਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਿਓਗੇ।

†ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬੀ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਹੈ।

ਈਂਧਨ ਇਕਠੇ ਕਰਿ ਲੀਨੇ ॥ ੨੩ ॥ ਏਕ ਨਾਥ ਬਡ ਅਜ਼ਮਤਵੰਤਾ। ਕਰਿ ਆਸ਼੍ਰਮ ਕੋ ਤਹਾਂ ਬਸੰਤਾ। ਆਗੇ ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰ ਸੋਂ ਮਿਲਿ ਕਰਿ। ਬੋਲਯੋ ਹੁਤੋ ਮਾਨ ਕੋ ਮਨ ਧਰਿ॥੨੪॥ 'ਜਗ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਕਹਾਵਤਿ ਫਿਰੈ। ਕਰਾਮਾਤ ਭੀ ਕੁਛ ਤਨੁ ਧਰੈ। ਜੇ ਅਜ਼ਮਤ ਕੁਛ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਇ। ਦੇਖੇ ਬਿਨਾ ਨ ਮਨ ਪਤਿਯਾਇ' ॥ ੨੫ ॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਯੋ ਹੁਤੋ[1] ਤਿਸ ਤਾਂਈ। 'ਡੇਰਾ ਕਰਹਿਂ ਜਬਹਿ ਤੁਵ ਥਾਈ। ਤਬਹਿ ਦਿਖਾਵਹਿਂ ਦਿਢ ਹੁਇ ਰਹੀਏ। ਅਬਿ ਦੇਖਨ ਕੋ ਨਹਿਂ ਕੁਛ ਕਹੀਏ' ॥੨੬॥ ਦੇਖਿ ਨਾਥ ਕੋ ਗਾਥ ਚਿਤਾਰੀ।- ਇਹ ਤੋ ਕਰਾਮਾਤ ਚਹਿ ਭਾਰੀ-। ਬੈਠਯੋ ਹੁਤੋ ਆਪਨੇ ਥਾਨਾ। ਤਰਕਸ਼ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ ਗੁਰ ਬਾਨਾ ॥੨੭॥ ਛਿਤ ਸੋਂ ਛ੍ਵਾਇ ਸੀਸ ਸਿੰਗ ਲਾਯੋ[2]। ਬਹੁਰ ਨਾਥ ਸੋਂ ਬਾਕ ਅਲਾਯੋ। 'ਹੁਕਮ ਨਾਥ[3]! ਕਹੁ ਅਪਨੀ ਗਾਥਾ। ਰਾਜੀ ਅਹੈਂ ਅਨੰਦ ਕੇ ਸਾਥਾ'॥੨੮॥ਸੁਨਤਿ ਨਾਥ ਬੋਲਯੋ ਤਿਹਸਮੋ।'ਗੁਰਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲਿਹੁ ਮਮ ਨਮੋ।ਮੈਂ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਿ ਦੀਨਸਿ ਦੀਨ[4]। ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਤੇ[5] ਖਾਰਜ ਕੀਨ' ॥ ੨੯ ॥ ਗੁਰੂ ਕਹਯੋ 'ਦੇਖਹਿਂ ਅਬਿ ਠੌਰ।ਚਲੀਅਹਿ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਲਾਹੌਰ[6]। ਕਿਤਿਕ ਸਮੈਂ ਮੈਂ ਚਲਿ ਪੁਨ ਆਵੈ। ਜੇ ਤੇਰੇ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਇਮ ਭਾਵੈ' ॥ ੩੦ ॥ ਨਾਥ ਕਹੈ 'ਨਿਸ਼ਫਲ ਅਭਿਲਾਖਾ। ਜੈਬੋ ਉਚਿਤ ਨ ਮੋ ਕਹੁ ਰਾਖਾ। ਖੈਂਚਿ ਨਿਕਾਰਾ ਸਾਰ ਉਦਾਰਾ[7]। ਕਰਿ ਫੋਕਟ[8] ਮੋਕਹੁ ਅਬਿ ਡਾਰਾ' ॥੩੧॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭਨਯੋਂ 'ਕਾਮਨਾ ਤੇਰੀ। ਅਜ਼ਮਤ ਜਾਚਤਿ ਫਲੀ ਘਨੇਰੀ[9]*। ਅਪਨੋ ਦੋਸ਼ ਜਾਨਿ ਟਿਕ ਰਹੋ। ਜਿਮ ਬਾਂਛਤਿ ਚਿਤ ਫਲ ਤਿਮ ਲਹੋ' ॥੩੨॥ ਤੂਸ਼ਨ ਰਹਯੋ ਜਾਨਿ ਬਚ ਸਾਚੇ। ਮਾਨ ਰਾਚਿ[10] ਅਜ਼ਮਤ ਕਹੁ ਜਾਚੇ॥ਇਕ ਮਠ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਤਿਸ ਠੌਰ। ਵਿਚ ਕਾਸਬ ਭੱਟੀ ਕੀ ਗੋਰ[11] ॥ ੩੩ ॥ ਤਿਸ ਕੋ ਪਿਖਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਸਰਾਹੀ। ਭਲੀ ਥਾਇ ਸੁੰਦਰ ਇਸ ਮਾਂਹੀ। ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਬਚ ਸੁਨੇ।ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਸੰਗ ਬਿਬੇਕੀ ਬਨੇ[12]

[1]ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। [2]ਜੋਗੀ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾਲ। [3]ਨਾਮ ਹੈ ਨਾਥ ਦਾ। [4]ਮੈਂ (ਕਰਾਮਾਤ ਕਰ) ਰਾਜ਼ੀ ਸੀ (ਕਰਾਮਾਤ ਖੋਹ ਕੇ ਆਪ ਨੇ) ਦੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। [5](ਕਰਾਮਾਤ ਲਗਾਉਣ ਰੂਪੀ) ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ। [6]ਚਲੋ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ ਲਾਹੌਰ ਆਦਿ ਨਗਰ ਵੇਖੀਏ। [7]ਕਰਾਮਾਤ ਰੂਪੀ ਵਡਾ ਸਾਰ। [8]ਫੋਗ। [9]ਸੋ ਫਲਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। [10]ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਰਚਕੇ। [11]ਕਾਸਬ ਨਾਮੇ ਭੱਟੀ ਦੀ ਕਬਰ ਹੈ (ਉਸ ਮਠ) ਵਿਚ। [12]ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਭਾਵ ਸਿੱਖ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣੇ। *ਭਾਵ ਕਰਾਮਾਤ ਇਹ ਦਿਖਾਈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਜੋ ਸਿੱਧੀ ਸੀ ਸੋ ਖਿੱਚ ਲਈ। ਕੈਸਾ ਚੋਜੀ ਜਵਾਬ ਹੈ। ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾ ਬੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੂਰ ਬੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੇਟਕੀ ਫਕੀਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਵਾਂਙੂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

॥੩੪॥ 'ਖਾਨ ਤੁਰਕ ਕੋ ਆਪ ਸਰਾਹਾ। ਯਾਂਤੇ ਉਚਿਤ ਦੇਹੁ ਤਨਖਾਹਾ ;
-ਗੋਰ ਮੜ੍ਹੀ ਮਠ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ-। ਇਸ ਬਿਧਿ ਰਾਵਰ ਰਹਿਤ ਬਖਾਨੈਂ'
॥੩੫॥ ਸੁਨਤਿ ਬਿਬੇਕ ਖਾਲਸੇ ਕੇਰਾ। ਬਖ਼ਸ਼ਾਵਤਿ ਭੇ ਗੁਰ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
ਬਿੰਸਤ ਪੰਚ ਰਜਤਪਣ ਲਾਏ। ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਕਰ ਜੋਰਿ ਅਲਾਏ ॥ ੩੬ ॥
'ਇਹ ਕਸਾ ਬਿਧਿ ਰਾਵਰ ਨੇ ਕਰੀ ? ਬਿੱਪ੍ਰੀਤੀ ਹਮ ਕੋ ਦਿਖਿ ਪਰੀ'।
ਤਿਸ ਕੋ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨਿ ਬਤਾਵਨ। 'ਕਰਹਿਂ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਸਿਖਰਾਵਨ*
॥ ੩੭ ॥ ਲੈਨਿ ਦੇਨਿ ਹੋਵਹਿ ਤਨਖਾਹ। ਪਰੈ ਖਾਲਸੇ ਮਹਿਂ ਇਹ ਰਾਹ'।
ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਰਕਸ਼ ਗਰ ਲਾਹਾ। ਧਨੁਖ ਸਹਿਤ ਦਾਸਨ ਕਰ ਮਾਹਾ[1]
॥੩੮॥ ਏਕ ਮੂਲ[2] ਪਰ ਜੰਡ ਸੁ ਤੀਨ। ਨਿਕਟ ਖਰੇ ਡੇਰਾ ਜਹਿਂ ਕੀਨ।
ਆਯੁਧ ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਝੁਲਾਏ[3]।ਅਬਿ ਲੌ ਖਰੇ[4] ਦੇਖਿ ਸਿਖ ਆਏ† ॥੩੯॥
ਧਰਹਿ ਕਾਮਨਾ ਕਰਹਿ ਜਿ ਨਮੋ। ਪੂਰਤਿ ਹੈ ਸੋ ਤਰੁ ਇਹ ਸਮੋ। ਹੁਤੀ
ਨਾਥ ਕੈ ਧੇਨੁ ਘਨੇਰੀ[5]।ਚੋਇ ਦੁਗਧ ਸੋ ਲੇਵੈ ਬੇਰੀ[6]॥੪੦॥ਬਛਰੇ ਸੰਗ ਛੋਰਿ
ਦੇ ਸੋਈ। ਅਜ਼ਮਤ ਤੇ ਨ ਚੁੰਘਾਵੈ ਕੋਈ। ਮਾਟੀ ਬਾਸਨ ਦੇਤਿ ਚੜ੍ਹਾਇ।
ਰੀਝਤਿ ਖਿਚਰੀ ਖੂਬ ਬਨਾਇ ॥ ੪੧ ॥ ਫੋਰੇ ਤੇ ਠੀਕਰ ਹੁਇਂ ਤੇਤੇ। ਨਾਥ
ਨਾਥ ਹੁਇਂ ਮਾਨੁਖ ਜੇਤੇ[7]। ਕਰਾਮਾਤ ਇਹ ਸਕਲ ਗਵਾਈ। ਤਿਸ ਦਿਨ
ਗੋਂ ਚੁੰਘਾਇ ਸਭਿ ਆਈ ॥ ੪੨ ॥ ਰੀਧੇ ਬਾਸਨ ਭਗਨ ਨ ਤੈਸੇ। ਦਿਨ

[1]ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ। [2]ਮੁੱਢ ਇਕ ਸੀ। [3]ਲਟਕਾਏ। [4]ਖੜੇ (ਬ੍ਰਿਛ)। [5]ਬਹੁਤੀਆਂ ਗਾਈਆਂ। [6]ਵੇਲੇ ਸਿਰ। [7](ਉਹ)ਨਾਥ ਤੇ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖ ਜਿਤਨੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨੇ ਠਿੱਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ (ਹਾਂਡੀ ਦੇ)।

*ਇਸ ਤੋਂ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀ ਦੇਸ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਭਾਉ ਭਗਤ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਿਰੇ ਦਮਗਜ਼ਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵੇਰ ਅਯੋਗ ਲਾਭ ਉਠਾਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਵਾਕ ਕਹੇ ਹਨ ਤੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇ ਉੱਚ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਕਾਰਣ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। 'ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਜਪੇ' ਵਾਲੇ ਸ੍ਵੈਯੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਕਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਾਇਜ਼ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦਾ, ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਤੇ ਕਰਨੀ-ਹੀਨ ਭੇਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਚਾਹੀਏ। ਦੇਖੋ ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਬੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਜ ਸਨ ਤੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪੂਜਨ ਵਾਲਾ ਦਾਸ ਤੇ ਭਗਤ ਸੀ, ਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਭੁਲਣਹਾਰ ਸਨ ਤੇ ਨਾਂਹੀ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਦਾ ਸੋਧਕ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਚੋਜ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ 'ਕਰਹਿਂ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਸਿਖਰਾਵਨ......' ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

†ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ,ਜੰਡ ਖੜੇ ਹਨ ਤ੍ਰੈਏ, ਪਿੰਡ ਦੇਹੜੀ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰਤਿ ਕਰਤਿ ਅਛਵਨੋ ਜੈਸੇ।ਇਕ ਨਿਸਾ ਗੁਰ ਢਿਗ ਥਿਤ ਭਯੋ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੁ ਆਨ ਥਲ ਗਯੋ ॥੪੩॥ ਧੇਨੁ ਬਤਸ਼ ਲੇ ਸਾਥ ਸਿਧਾਰਾ। ਅਪਰ ਸਮਾਜ ਤਜ੍ਯੋ ਤਹਿੰ ਸਾਰਾ। ਬਾਸਨ, ਬਸਨ[1], ਸਕਟ ਅਰੁ ਘੋਰਾ।ਸਹਿਤ ਖਰਾਸ ਗਮਨਤੇ ਛੋਰਾ[2] ॥ ੪੪॥ ਰਤੀਏ ਗ੍ਰਾਮ ਜਾਇ ਕਰਿ ਬਾਸਾ। ਨਹਿਂ ਬਖਸ਼ਾਇ ਮਿਲ੍ਯੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਸਾ। ਕੀਨਿ ਮੁਕਾਮ ਗੁਰੂ ਭਗਵਾਨ। ਰੋੜਾ ਇਕ ਬਨੀਓ ਤਿਸ ਥਾਨ ॥ ੪੫ ॥ ਦੇਤਿ ਰਸਤ ਕੀਨੀ ਬਹੁ ਸੇਉ। ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਤਿਸ ਪਰ ਗੁਰਦੇਉ। ਬੂਝਤਿ ਭਯੋ ਨਾਥ ਕੀ ਗਾਥਾ। 'ਕਹਾਂ ਕਰੀ ਰਾਵਰ ਕੇ ਸਾਥਾ? ॥੪੬॥ ਇਸ ਥਲ ਤੇ ਉਠਿ ਕਰਿ ਕਿਤ ਗਯੋ?ਵਸਤੂ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸੁ ਤ੍ਯਾਗਤਿ ਭਯੋ'।ਸੁਨਿ ਕੈ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਭੇਵ ਬਤਾਯੋ। 'ਨਿਜ ਅਗ੍ਯ-ਮਤ ਧਰਿ ਉਰ ਗਰਬਾਯੋ ॥੪੭॥ ਤੀਰ ਸੰਗ ਹਮ ਐਂਚਿ ਨਿਕਾਰੀ। ਉਠਿ ਕਰਿ ਗਯੋ ਲਾਜ ਕਰਿ ਭਾਰੀ। ਮਿਲ੍ਯੋ ਨ ਪੁਨ ਐਕੇ ਬਖਸ਼ਾਯੋ। ਹੰਕਾ-ਰਤਿ ਨਿਜ ਓਜ ਗਵਾਯੋ ॥ ੪੮ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਜੋਗੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚ ਦਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੧੫ ॥

੧੬. [ਕਾਂ, ਸਰਪ ਉਧਾਰ। ਏਰਾੜਾਂ ਨੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਮੰਗਣੀਆਂ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਾਸੁਰ ਕਿਤਿਕ ਮੁਕਾਮ ਕਰਿ ਪੁਨ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਹ੍ਵੈ ਤ੍ਯਾਰ। ਜ਼ੀਨ ਤੁਰੰਗਨ ਪਰ ਪਰੇ ਹੋਤਿ ਭਏ ਅਸਵਾਰ ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਬਿਧਿ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਤਿ ਅਖੇਰੇ। ਖੇਲਤਿ ਬਿਚਰਤਿ ਜਾਤਿ ਅਗੇਰੇ। ਖਸ਼ਟ ਕੋਸ ਪ੍ਰਭੂ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਈ। ਸੰਗ ਸੈਨ ਸਿੰਘਨਿ ਸਮੁਦਾਈ॥੨॥ਤਿਸ ਥਲ ਭੂੰਦੜ ਰਹੈ ਦਿਵਾਨਾ। ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਸੁਨੇ ਹਰਖਾਨਾ। ਤੂਰਨ ਹੀ ਚਲਿ ਕਰਿ ਸੋ ਆਯੋ।ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ॥੩॥ਪੰਚ ਰੁਪੱਯੇ ਥਾਨ ਮਹੀਨ[3]। ਅੱਗ੍ਰ ਉਪਾਯਨ ਧਰਿ ਕਰਿ ਦੀਨ। ਉਤਰੇ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨਸਿ ਡੇਰਾ। ਥਿਰੇ ਸਿੰਘ ਬਾਂਛਤਿ ਥਲ ਹੇਰਾ॥੪॥ ਬ੍ਰਿੰਦ ਕਲਸ ਪਯ[4] ਕੇ ਭਰਿ ਆਨੇ। ਭੂੰਦੜ ਸੰਗ ਲ੍ਯਾਇ ਮਿਸ਼ਟਾਨੇ। ਜੇਤਿਕ ਸਿੰਘ ਸਭਿਨਿ ਕੋ ਪ੍ਯਾਏ।ਬਾਰਿ ਬਾਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ॥ ੫ ॥ ਅਧਿਕ ਅਧੀਨ ਭਯੋ ਗੁਰ ਆਗੇ। ਬਾਰਬਾਰ ਪਗ ਪੰਕਜ ਲਾਗੇ। ਕਹਿਬੋ ਸੁਨਿਬੋ ਬਾਤ ਅਨੇਕੂ। ਕਰਤਿ ਭਏ ਸ਼੍ਰੀ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕੂ॥੬॥ਗੁਰ ਬੋਲੇ'ਭੂੰਦੜ! ਹਮ ਚਰੈਂ।ਅਪਰ ਸਥਾਨ ਬਿਲੋਕਨਿ ਕਰੈਂ'। ਕਹੈ ਜੋਰਿ ਕਰ 'ਸੇਵ ਬਤਾਓ। ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਰਿ ਮੁਖ ਫੁਰਮਾਓ ॥ ੭ ॥ ਦਰਸ਼ਨ ਦਯੋ ਭਾਗ ਧੰਨ ਮੇਰੇ। ਭਯੋ ਨਿਹਾਲ ਅਨੰਦ

[1]ਬਸਤ੍ਰ। [2](ਆਟੇ ਪੀਹਣ ਵਾਲਾ) ਖਰਾਸ ਵਗਦਾ ਹੀ ਛੋੜ ਗਿਆ। (ਅ) ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਛੱਡ ਗਿਆ। [3]ਬਰੀਕ ਕਪੜੇ ਦਾ ਥਾਨ। [4]ਦੁੱਧ ਦੇ ਘੜੇ।

ਘਨੇਰੇ। ਅਪਨੋ ਜਾਨਿ ਕੀਨਿ ਆਗਮਨੂ। ਸੰਤ ਉਬਾਰਿ ਦੁਸ਼ਟ ਦਲ ਦਮਨੂ'॥੮॥ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਭਏ ਅਗੁਵਿਾਗਮਨੇ ਮਾਰਗ ਕੋ ਗੁਨ ਗੁਢ। ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਕਟ ਬੇਹੜੀ[1]* ਜਾਨੀ। ਤਹਿਂ ਤੇ ਚਲਿ ਕਰਿ ਕਾਲ ਝਿਰਾਣੀ ॥੯॥ ਤਹਾਂ ਮਹੀਰੁਹੁ[2] ਖਰੋ ਫਲਾਹੀ। ਕਾਰੋ ਕਾਕ ਬਸੈ ਤਿਸ ਮਾਂਹੀ। ਅਵ-ਲੋਕਤਿ ਭਾਖਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰ। 'ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤਰੁ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਹੇਰਿ ॥ ੧੦ ॥ ਨਿਡਜ ਬਨਾਯਹੁ ਬਾਯਸ ਰਹੈ[3]। ਤੀਨ ਬਤਸ਼ ਇਸ ਕੇ ਬਿਚ ਅਹੈਂ।ਚੋਂਚ ਪਸਾਰ ਆਇ ਤੁਝ ਓਰੀ। ਤਿਸ ਕੀ ਗ੍ਰੀਵਾ ਦੇਹੁ ਮਰੋਰੀ ॥ ੧੧ ॥ ਅਪਰ ਦੁਹਨ ਕੋ ਕੁਛ ਨ ਕਹੀਜੈ।ਚਢਿ ਫੁਲਾਹ ਪਰ ਜਾਹੁ ਗਹੀਜੈ'। ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਗਏ ਜੁਗ ਭ੍ਰਾਤਾ।ਬਾਇਸ ਬਤਸ਼ ਬਿਲੋਕ ਸ ਤਾਤਾ[4] ॥੧੨॥ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤਰੁਕੇ ਤਰ ਖਰਯੋ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਊਪਰ ਤਬਿ ਚਰਯੋ। ਤੀਨ ਹੁਤੇ ਇਕ ਚੌਂਚ ਪਸਾਰੀ। ਪਰਖਿ ਲਯੋ ਗਹਿ ਹਾਥ ਮਝਾਰੀ ॥ ੧੩ ॥ ਗ੍ਰੀਵਾ ਤੋਰਿ ਤੁਰਤ ਹੀ ਮਾਰਾ।ਸਭਿਹਿ ਨਿਹਾਰਤਿ ਬਿਸਮਿ ਉਚਾਰਾ।'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਕਯੋਂ ਮਰਵਾਯੋ ? ਮਰਯੋ ਅਕਾਰਥ ਕਾਜ ਨ ਆਯੋ' ॥੧੪॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬਿਰਤੰਤ ਉਚਾਰਾ।'ਪ੍ਰਥਮ ਲਾਂਗਰੀ ਹੁਤੋ ਹਮਾਰਾ। ਦੇਗ਼ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ। ਸਿੱਖਨਿ ਪਰ ਲੇ ਝਹੀਆਂ[5] ਪਰੈ ॥ ੧੫ ॥ ਦੇਤਿ ਅਹਾਰ ਲਰਤਿ ਹੀ ਰਹੈ। ਨਹਿਂ ਕਿਸ ਹੂੰ ਤੇ ਮਨ ਮੁਦ ਲਹੈ। ਇਕ ਸਿਖ ਲਰਯੋ ਬਾਕ ਤਿਨ ਕਹਯੋ। 'ਕਰਲ ਕਰਲ ਕਰਤਾ ਨਿਤ ਰਹਯੋ ॥੧੬॥ ਕਾਂ ਕਾਂ ਬਾਇਸ ਕੀ ਸਮ ਬੋਲ। ਦੇਗ਼ ਬਿਖੈ ਬਹੁ ਪਾਵਤਿ ਰੋਲ[6]'। ਸਿਖ ਤੇ ਭਯੋ ਸ੍ਰਾਪ ਇਮ ਜਬੈ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਮ੍ਰਿੱਤੁ ਭਾ ਤਬੈ॥੧੭॥ ਕਾਕ ਜੋਨਿ ਮਹਿਂ ਜਨ-ਮਯੋਂ ਆਇ।ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਦੇਖੇ ਉਮਕਾਇ[7]।ਸੇਵ ਕਰਨ ਕੋ ਫਲ ਅਬਿ ਲਯੋ। ਕਾਕ ਜੋਨਿ ਤੇ ਛੂਟਤਿ ਭਯੋ॥੧੮॥ ਅਪਨੋ ਜਾਨਿ ਜੂਨ ਤੇ ਛੋਰਾ। ਕਰਯੋ ਮੁਕਤਿ ਗਾ ਸੁਰਪੁਰਿ ਓਰਾ'।ਸੁਨਿ ਸਿੰਘਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇਂ ਗਾਥਾ। ਬਿਸਮਾਨੇ ਟੇਕਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮਾਥਾ ॥੧੯॥ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਗ੍ਰਾਮ ਕੀ ਗਏ। ਤਾਲ ਬਿਸਾਲ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਏ। ਤਹਿਂ ਇਕ ਸਰਪ† ਆਵਤੋ ਧਾਏ। ਕਰਤਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਫਣ ਊਚ ਉਠਾਏ॥੨੦॥ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਨ ਖੈਂਚਿ ਕਰਿ ਮਾਰਾ।ਗਿਰਯੋ ਧਰਾ ਪਰ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਦਾਰਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਭਿਹੂੰਨਿ ਸੁਨਾਯੋ। 'ਇਹੁ ਮਸੰਦ ਦੀਰਘ ਗਰ-ਬਾਯੋ ॥ ੨੧ ॥ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਮਹਿਂ ਨਿਵਯੋ ਨ ਸੀਸ। ਇਕ ਮਨ ਜਪਯੋ

[1]ਨਾਮ ਪਿੰਡ। [2]ਦ੍ਰਿੱਛ। [3]ਆਲ੍ਹਣਾ ਬਣਾਕੇ ਕਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। [4]ਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿਉ। [5]ਕਚੀਚੀਆਂ। [6]ਰੌਲਾ। [7]ਉਮਗਦਾ ਹੈ। *ਪਾ:—ਬੇਹੜੀ। ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਬੇਹਣੀ ਹੀ ਹੈ। †ਇਹ ਸਰਪ ਤੇ ਕਾਂ ਉਧਾਰ ਦੀ ਸਾਖੀ ਬੀ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਹੈ।

ਨਾਂਹਿ ਜਗਦੀਸ਼। ਗੁਰ ਕੀ ਕਾਰ ਦਰਬ ਬਹੁ ਆਨੇ। ਸੰਚਿ ਸੰਚਿ ਕਰਿ ਕੀਨਿ ਮਹਾਨੇ ॥ ੨੨ ॥ ਸਿਮਰਤ ਧਨਿ ਕੋ ਤਜਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਨਾ।ਭਯੋ ਸਰਪ ਧਾਰਤਿ ਅਭਿਮਾਨ। ਹਮ ਕੋ ਹੇਰਿ ਸਮੁਖ ਚਲਿ ਆਵੈ। ਇਹ ਭੀ ਸਰਪ ਜੂਨ ਛੁਟਕਾਵੈ' ॥ ੨੩ ॥ *ਜਾਇ ਗੁਰੂ ਸਰ ਡੇਰਾ ਕੀਨਾ।ਹਯਨ ਲਗਾਇ ਉਤਾਰੇ ਜ਼ੀਨ। ਤਹਿਂ ਸੋਢੀ ਮਿਲਿਬੇ ਕਹੁ ਆਇ। ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁਰਖਾਇ ॥ ੨੪ ॥ ਚਾਵਲ ਚੂਨ ਘ੍ਰਿਤਾਦਿਕ ਲਯਾਇ। ਤ੍ਰਿਨ ਦਾਨਾ ਸਭਿ ਦਯੋ ਪੁਚਾਇ। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸੇਵਾ ਸਭਿ ਕਰੀ।ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੀਨਸਿ ਨਿਸ ਪਰੀ ॥ ੨੫ ॥ ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਗੁਰ ਭਗਵਾਨ। ਉਠੇ ਪ੍ਰਾਤ ਕਰਿ ਸ਼ੌਚ ਸ਼ਨਾਨ। ਕਰਯੋ ਕੂਚ ਹਯ ਜ਼ੀਨ ਪਵਾਏ। ਭਏ ਅਰੂਢਨ ਮਗ ਪਗ ਪਾਏ॥ ੨੬॥ *ਕਰਤਿ ਅਖੇਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪਯਾਨੇ। ਡੇਰਾ ਕਰਯੋ ਗ੍ਰਾਮ ਛਤਿਆਣੇ[1]। ਨਿਸ ਬਿਤਾਇ ਤਹਿਂ, ਭੇ ਅਸਵਾਰਾ। ਟਿੱਬਾ ਏਕ ਉਤੰਗ ਨਿਹਾਰਾ ॥੨੭॥ ਬ੍ਰਹਮੀ† ਇਕ ਫਕੀਰ ਤਹਿਂ ਰਹੇ। ਤਿਸ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬਲ ਸੋ ਕਹੈਂ। ਚਾਕਰ ਜੋ ਬਿਰਾੜ ਗੁਰ ਰਾਖੇ।ਮਿਲਿ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਮੂਰਖ ਭਾਖੇ॥੨੮॥'ਗੁਰ ਤੇ ਕਯੋਂ ਨ ਚਾਕਰੀ ਲੇਤੇ। ਬਨੇ ਕਠੋਰ ਬਿਨਾ ਨਹਿਂ ਦੇਤੇ। ਪੂਰਬ ਕਈ ਬਾਰ ਤੁਮ ਜਾਚੀ।ਦੈਂ ਹੈ ਦੈਂ ਹੈ ਗਿਰਾ ਉਬਾਚੀ'॥੨੯॥ਕੇਚਿਤ ਕਹੈਂ ਨ ਧਨ ਗੁਰ ਪਾਸ॥ਕਿਮ ਲੈਬੇ ਕੀ ਕਰਿ ਹਹੁ ਆਸ॥ਠਹਿਰੇਂਗੇ ਜਬਿ ਕਿਸ ਇਸ-ਥਾਨਾ। ਸੰਗਤਿ ਆਵਹਿ ਮੇਲ ਮਹਾਨਾ ॥ ੩੦ ॥ ਅਰਪਹਿ ਦਰਬ ਦੇਹਿੰਗੇ ਸੋਈ। ਇਹਾਂ ਉਜਾਰ ਕਹਾਂ ਤੇ ਹੋਈ[2]। ਸੁਨਿ ਕੈ ਕੇਚਿਤ ਬਾਕ ਬਖਾਨੈਂ। 'ਹਮ ਤੌ ਔਰ ਕਛੂ ਨਹਿਂ ਜਾਨੈਂ ॥੩੧॥ਅਬਿ ਤੌ ਇਹਾਂ ਖਰੇ ਕਰਿ ਲੇਹਿਂ। ਲੀਏ ਬਿਨਾ ਨ ਚਾਲਬੇ ਦੇਹਿਂ। ਗੁਰੂ ਕਰਾਮਾਤੀ ਜਗ ਜਾਨੈ। ਯਾਂਤੇ ਲਘੁ ਦੀਰਘ ਸਭਿ ਮਾਨੈਂ ॥੩੨॥ ਜਬਿ ਅਟਕਾਇ ਲੇਇੰਗੇ ਇਹਾਂ। ਤਬਿ ਹਮ ਕੋ ਧਨ ਦੇਹੈਂ ਮਹਾਂ। ਨਤੁ ਹੈ ਅਪਰ ਬਾਰਤਾ ਖੋਟੀ। ਹਮਰੀ ਹੱਦ ਇਹਾਂ ਲਗਿ ਤੋਟੀ[3] ॥ ੩੩ ॥ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਤੇ ਹੈ ਜ਼ੋਰ ਹਮਾਰਾ। ਚਹੈਂ ਕਰੈਂ ਔਰ ਨ ਰਖਵਾਰਾ[4]। ਸਾਏ ਕੀ ਹਦ ਅਹੇ ਅਗਾਰੀ।ਅਬਹਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਹਿਂ ਤਿਸਹਿ ਮਝਾਰੀ ॥ ੩੪ ॥ ਡੱਲਾ ਮਿਲੈ ਆਨਿ ਬਲ ਭਾਰੀ। ਸੁਭਟ ਸੈਂਕਰੇ ਬਾਕ ਮਝਾਰੀ[5]।ਕਰਹੁਜ਼ੋਰ ਸੋ ਚਲਨ ਨ ਦੇਹੈ[6]।ਬਹੁਰ ਚਾਕਰੀ[7] ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਹੈਂ॥

[1]ਮੁਕਤਸਰ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਤੇਰਾਂ ਮੀਲ ਪਰੇ ਹੈ। [2](ਧਨ) ਕਿੱਥੋਂ ਆਉ। [3]ਇਥੋਂ ਤਕ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। [4]ਹੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਖਾ ਨਹੀਂ। [5](ਉਸ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਹੇਠਾਂ ਹਨ। [6]ਉਹ (ਸਾਡਾ) ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣ ਦੇਵੇਗਾ। [7]ਭਾਵ ਤਨਖਾਹ। *ਇਹ ਬੀ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਨ।

†ਬ੍ਰਹਮੀ, ਬਹਮੀ ਪਦ, ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹਨ।

੩੫॥ਭਲੀ ਬਾਤ ਗੁਰ ਲਿਹੁ ਅਟਕਾਈ। ਇਕ ਇਕ ਦਿਨ ਕੋ ਧਨ ਲਿਹੁ ਪਾਈ। ਪੁਨਹਿ ਸਮਾ ਜਬਿ ਘਨੋ ਬਿਤਾਵਹਿ। ਗੁਰ ਤੇ ਦਰਬ ਚਾਕਰੀ ਪਾਵਹਿਂ'॥੩੬॥ਇਹ ਮਸਲਤ ਮਿਲਿ ਮੂਢ ਪਕਾਈ।ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਨ ਲਖੈਂ ਅਧਿਕਾਈ। ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਬਾਰ ਹਟਾਏ। 'ਇਮ ਨਹਿਂ ਲੇਹੁ ਬੁਰਾ ਹੁਇ ਜਾਏ ॥ ੩੭ ॥ ਹਾਥਨਿ ਜੋਰਿ ਜਾਚਨਾ ਕਰੀਏ।–ਖਰਚ ਦੇਹੁ ਘਰ ਪਠਹਿਂ ਬਿਚਰੀਏ। ਜਿਸ ਤੇ ਖਾਨ ਪਾਨ ਸਭਿ ਹੋਇ। ਅਪਰ ਆਮਦਨ ਰਹੀ ਨ ਕੋਇ–॥ ੩੮ ॥ ਦੇਹੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਂਹਿਨ ਰਾਖੈਂ । [1]ਸਮ ਸੋਂ ਲੇ, ਬੁਰਾ ਨਹਿਂ ਭਾਖੈ''। ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਨਿ ਬੈਰਾੜ। ਨਹਿਂ ਮਾਨੇ ਚਹਿਂ ਕਰਨ ਬਿਗਾੜ ॥੩੯॥ 'ਅਪਨੀ ਹੱਦ ਬਿਖੈ ਹਮ ਲੈਹੈਂ। ਆਗੇ ਗਏ ਨਹੀਂ ਕਿਮ ਦੇਹੈਂ। ਇਹਾਂ ਜੋਰ ਹਮਰੋ ਅਬਿ ਚਲੈ। ਜਾਚਹਿਂ ਦਰਬ ਸਰਬ ਹੀ ਮਿਲੈ' ॥੪੦॥ ਕਰਿ ਮਸਲਤ ਇਕਠੇ ਹੁਇ ਫੇਰ। ਤਜਿ ਤੁਰੰਗ ਗੇ ਗੁਰੂ ਅਗੇਰ। ਖਰੇ ਭਏ ਆਗੇ ਸਮੁਦਾਈ। 'ਦੇਹੁ ਚਾਕਰੀ ਸਭਿ ਹਮ ਤਾਂਈ' ॥ ੪੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗਮਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖੋੜਸਮੋ ਅੰਸੂ॥੧੬॥

੧੭. [ਵੈਰਾੜਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ।ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛਕਾਯਾ।]

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਿਗਰੇ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬਿਰਾੜ ਜੜ੍ਹ ਗੁਰ ਹਯ ਕੀ ਗਹਿ ਬਾਗ। ਖਰੇ ਭਏ ਬੋਲੇ ਬਿਮੁਖ ਜਿਨ ਕੇ ਸ਼ੁਭ ਨਹਿਂ ਭਾਗ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ 'ਦੇਹੁ ਚਾਕਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹਮਾਰੀ। ਪੁਨਹਿ ਗਮਨ ਕੋ ਕਰੋ ਅਗਾਰੀ। ਕਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕਿਤਿਕ ਮਹੀਨੇ। ਨਹੀਂ ਰਜਤਪਣ ਰਾਵਰ ਦੀਨੇ ॥ ੨॥ ਦਰਬ ਪਠਯੋ ਚਹਿਂ ਨਿਜ ਘਰ ਮਾਂਹੀ। ਸਕਲ ਕੁਟੰਬ ਅੰਨ ਲੇ ਖਾਹੀ। ਇਤਹੁੰ* [2]ਪ੍ਰਤੀਖਤਿ ਹੈ ਪਰਵਾਰਾ। ਹਮ ਖਾਟਹਿਂ ਸੋ ਕਰਹਿਂ ਅਹਾਰਾ' ॥ ੩ ॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਨ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਕਰੀਜੈ।ਦਿਨ ਦਿਨ ਕੋ ਧਨ ਗਿਨਿ ਗਿਨਿ ਲੀਜੈ।ਸਦਨ ਪਠਾ-ਵਹੁ ਦੇਰਿ ਨ ਕੋਈ।ਡੇਰਾ ਜਹਿਂ ਮੁਕਾਮ ਹਮ ਹੋਈ'॥੪॥ ਆਗਾ ਰੋਕਿ ਖਰੇ ਹੁਇ ਰਹੇ। ਪੁਨ ਬੈਰਾੜ ਬ੍ਰਿੰਦ ਮਿਲਿ ਕਹੇ। 'ਪੂਰਬ ਜਾਚਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲਹੋ[3]।–ਦੈ ਹੈਂ ਦੈ ਹੈਂ–ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹੋ॥੫॥ਹਟਹਿਂ ਨ ਆਜ ਲੀਏਬਿਨ ਜਾਨੋ। ਇਸ ਮਹਿਂ ਹੇਤੁ ਔਰ ਇਕ ਮਾਨੋ। ਇਸੀ ਥਾਨ ਲਗਿ ਹੱਦ ਹਮਾਰੀ।ਜਿਸ ਤੇ ਜਾਚਤਿ ਹੈਂ ਹਠ ਧਾਰੀ॥੬॥ਹੈ ਸਾਏ ਕੀ ਸੀਮ[4] ਅਗੇਰੇ। ਇਹਾਂ ਦੇਹੁ ਧਨ ਗਮਨਹੁ ਫੇਰੇ। ਹਮ ਤੇ ਅਬਹਿ ਨ ਹੋਤਿ ਸਮਾਈ।

[1]ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਲਵੋ ਤੇ ਮਾੜੀ ਗਲ ਕੋਈ ਨਾਂ ਕਹੋ। [2]ਇਸ ਪਾਸੇ (ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਵੱਨੇ)ਉਡੀਕ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੇ। [3]ਪਹਿਲੋਂ (ਕਈ ਵਾਰ) ਮੰਗ ਮੰਗ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। [4]ਹੱਦ।

*ਪਾ:–ਇਲਹ।

ਦਿਏ ਬਿਨਾ ਨ ਚਲਹੁ ਅਗਵਾਈ ॥੭॥ ਹਮ ਨਹਿਂ ਜਾਨ ਦੇਹਿਂਗੇ ਜਾਨੋ। ਦੈਨੋ ਦਰਬ ਇਸੀ ਥਲ ਠਾਨੋ'। [੧]ਬੇਮੁਖ ਬਨਨਿ ਬੈਨ ਬੈਰਾੜ। ਬੋਲੇ ਬਾਕ ਬਿਸਾਲ ਬਿਗਾੜ[੧] ॥੮॥ ਤਬਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਨਹਿ ਬਖਾਨਾ। 'ਸੁਨਹੁ ਬਿਰਾੜੋ ਦੇ ਕਰਿ ਕਾਨਾ। ਕੈ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਤੁਮਹੁ ਰਖੀਜੈ। ਕਿਧੌਂ ਚਾਕਰੀ ਹਮ ਤੇ ਲੀਜੈ ॥੯॥ ਕਰਿ ਨਿਰਨੈ ਸਗਰੇ ਮਿਲਿ ਕਹੋ। ਸਿੱਖੀ ਲਹੋ ਕਿ ਧਨ ਕੋ ਲਹੋ?' ਸੁਨਿ ਬੈਰਾੜ ਸਲਾਹ ਕਰੈਤੇ। ਦਰਬ ਲੋਭ ਕੋ ਰਿਦੇ ਧਰੈਤੇ ॥੧੦॥ ਕਹੈਂ 'ਨਹੀਂ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਧਰੈਂ। ਦਰਬ ਚਾਕਰੀ ਲੈਬੋ ਕਰੈਂ। ਲਿਏ ਬਿਨਾ ਹਮ ਜਾਨਿ ਨ ਦੈਹੈਂ। ਜਾਨ ਦੇਹਿਂ ਤੌ ਪੁਨ ਕਿਤ ਪੈਹੈਂ ॥੧੧॥ ਦਰਬ ਛੋਰਿ ਸਿੱਖੀ ਕਿਮ ਧਾਰੇਂ। ਕਰਤਿ ਚਾਕਰੀ ਬਿਚਰੇ ਸਾਰੇ[੨]। ਅਪਰ ਹੱਦ ਮਹਿਂ ਹਾਥ ਨ ਆਵੈ। ਅਪਨਿ ਸੀਮ ਯਾਂਤੇ ਅਟਕਾਵੈਂ' ॥੧੨॥ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਜ ਧਨੁਖ ਸੰਭਾਰਾ। ਸਰ ਬਗਰਾਇ ਗਗਨ ਕੋ ਮਾਰਾ। ਤੁਰਤ ਘਟਾ ਘਨ ਕੀ ਹੁਇ ਆਈ। ਬਹੀ ਬਾਉ ਊਚੇ ਗਰਜਾਈ ॥ ੧੩ ॥ ਕਰਕਾ ਬਰਖੇ ਜਾਲ ਬਿਸਾਲਾ। ਅੰਗਨ ਲਾਗੇ ਚੋਟ ਕਰਾਲਾ। ਬਹੁਰ ਪਰੈ ਬਰਖਾ ਬਹੁ ਬਾਰੀ। ਪਿਖਿ ਬਿਰਾੜ ਭਾਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ॥ ੧੪ ॥ ਸਘਨ ਬਿਟਪ ਕੇ ਤਰੇ ਖਰੇ ਹੈਂ। ਲੇ ਲੇ ਕਰਿ ਨਿਜ ਓਟ ਥਿਰੇ ਹੈਂ। ਸਿੰਘਨ ਲੇ ਕੰਬਰ ਬਰ ਤਾਨੇ[੩]। ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਠਹਿਰਾਨੇ ॥੧੫॥ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਖਪਰਾ ਹਾਥ ਨਿਕਾਰਾ। ਨਿਜ ਤੁਰੰਗ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਧਾਰਾ। ਕਰਕਾ ਲਗਯੋ ਨ ਹਯ ਪਰ ਕੋਈ। ਖਰੇ ਰਹੇ ਤਿਸ ਥਲ ਥਿਰ ਹੋਈ ॥ ੧੬ ॥ ਕੋਸ ਕੋਸ ਚਹੁੰਗਿਰਦੇ ਮਹਾਂ। ਕਰਕਾ ਜੁਤਿ ਬਰਖਯੋ ਜਲ ਤਹਾਂ। ਤਿਸ ਥਲ ਹੀ ਡੇਰਾ ਕਰਿ ਦਯੋ। ਸਭਿ ਵਹੀਰ ਪਾਛਲ ਕੋ ਅਯੋ ॥੧੭॥ ਤਿਸ ਵਹੀਰ ਮਹਿਂ ਇਕ ਸਿਖ ਆਯੋ। ਖੱਚਰ ਏਕ ਦਰਬ ਕੀ ਲਯਾਯੋ। ਪਗ ਪੰਕਜ ਪਰ ਬੰਦਨ ਕਰਿਕੈ। ਜੇਤਿਕ ਧਨ ਸੋ ਆਗੇ ਧਰਿਕੈ ॥੧੮॥ 'ਮਹਾਰਾਜ ਇਹੁ ਲੇਹੁ ਖਜਾਨਾ। ਦਿਯੋ ਕੁਬੇਰ ਪੁਚਾਵਨ ਠਾਨਾ'। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਗੋਨ ਮੁਖ ਖੋਲਹੁ। ਸਭਿ ਬੈਰਾੜਨਿ ਕੋ ਅਬਿ ਬੋਲਹੁ' ॥ ੧੯ ॥ ਅਪਨੇ ਨਿਕਟ ਲਗਾਯਹੁ ਢੇਰ। ਆਧੀ ਮੁਹਰ ਰਜਤਪਣ ਹੇਰਿ[੪]। ਇਤਨੇ ਮਹਂ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ਲਯਾਇ। ਕਰਿ ਪੰਕਤ ਬੈਰਾੜ ਬਿਠਾਇ ॥੨੦॥ 'ਲੇਹੁ ਚਾਕਰੀ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਨਿਜਤੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ

[੧]ਬੇਮੁਖ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਬੋਨ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਬਿਗਾੜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਬੇਰਾੜ ਬੋਲੇ। [੨]ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। [੩]ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕੰਬਲ ਤਾਣੇ। [੪]ਅੱਧੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਸਨ ਤੇ ਅੱਧੇ ਰੁਪੱਯੇ।

ਕੋ ਹਰਿ ਹਰਿ[1]। ਆਨੇ ਅਸ਼ਟ ਦਏ ਅਸਵਾਰ[2]। ਲਿਏ ਪਦਾਂਤੀ ਅਰਧ ਬਿ-ਚਾਰ॥੨੧॥ਗਿਨ ਗਿਨ ਦੇਤਿ ਭੁਏ ਸਭਿਹੁਨਿ।ਪੈਦਲ ਇਕ ਸਊਰ ਕੋ ਦੂਨ। ਤੁਰੰਗ ਪੰਚ ਸੈ ਗਨਤੀ ਆਏ। ਨੌ ਸੈ ਪੈਦਲ ਧਨ ਕੋ ਪਾਏ॥ ੨੨॥ ਜਬਿ ਸਭਿਹੂੰਨਿ ਚਾਕਰੀ ਲੀਨਿ। ਦਰਬ ਹੇਰਿ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਪੀਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬੋਲੇ ਹਿਤ ਨਾਲੀ।'ਆਵਹੁ ਦਾਨ ਸਿੰਘ*ਅਸੁਪਾਲੀ[3]॥੨੩॥ਦਰਬ ਚਾਕਰੀ ਕੋ ਬਰਤੰਤੇ। ਤੁਵ ਸੰਗੀ ਸਭਿ ਲੇਨਿ ਕਰੰਤੇ। ਤੂੰ ਭੀ ਲਿਹੁ ਲੇਖਾ ਨਿਜ ਕਰਿਕੇ। ਅੱਗੂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਿ ਮੁਦ ਧਰਿਕੇ'॥ ੨੪॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਕਰ ਜੋਰੇ। 'ਦੂਧ ਪੂਤ ਧਨ ਸਭਿ ਘਰ ਮੋਰੇ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਸਿੱਖੀ ਮੁਝ ਦੀਜੈ। ਅਪਨੋ ਜਾਨਿ ਬਖਸ਼ ਕਰਿ ਲੀਜੈ'॥੨੫॥ ਪੁਨ ਗੁਰ ਭਨਯੋ 'ਮਿਲਨ ਸੰਗ ਭਾਈ[4]। ਤਿਨ ਹੀ ਸਮ ਤੁਝ ਕੋ ਬਨਿਆਈ। ਹਾਨ ਲਾਭ ਤਿਨ ਕੋ ਸਮ ਜਾਨਹੁੰ। ਭ੍ਰਾਤਨਿ ਤੇ ਬਿਛੁਰਨ ਨਹਿਂ ਠਾਨਹੁੰ॥ ੨੬॥ ਜਿਮ ਸਭਿ ਕਰੈਂ ਜੋਗ ਤਿਮ ਕਰਿਬੋ।ਪ੍ਰਿਥਕ ਹੋਨਿ ਕੀ ਕਯੋਂ ਤ੍ਰਿਟਿ[5] ਧਰਿਬੋ?'। ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿ 'ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀਜੈ। ਇਨਕੇ ਸਾਥ ਨ ਮੋਹਿ ਮਿਲੀਜੈ॥ ੨੭॥ ਅਪਰ ਸਰਬ ਕੁਛ ਹੈ ਘਰ ਮੋਰੇ। ਅਬਿ ਸਿੱਖੀ ਦੀਜਹਿ ਲਖਿ ਚੇਰੇ'। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਗੁਰ ਭਾਖਯੋ। 'ਸਿੱਖੀ ਕੋ ਬੀਰਜ ਤੈਂ ਰਾਖਯੋ॥ ੨੮॥ ਇਸੀ ਬੀਜ ਤੇ ਸਗਰੇ ਦੇਸ਼। ਦਿਨ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਵਧਿ ਜਾਇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਭਲੋ ਦੇਸ ਜੰਗਲ ਕੋ ਕਰਯੋ। ਬਡ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਧਰਯੋ॥ ੨੯॥ ਜਿਮ ਸਭਿ ਮਾਝੇ ਕੀ ਵਡਿਆਈ। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਖਿ ਦਿਖਾਈ। ਦੇਸ਼ ਮਾਲਵੇ ਕੀ ਅਬਿ ਰਾਖੀ।ਉਪਜਹਿਂ ਸਿੱਖੀ ਕੇ ਅਭਿਲਾਖੀ†॥੩੦॥ਅਬਿਤੂੰ ਜਗਤ ਜੂਠ[6]

---

[1]ਦੂਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ। [2]ਅੱਠ ਆਨੇ ਅਸਵਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ। [3]ਘੋੜੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। [4]ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਰਲਣਾ। [5]ਇੱਛਾ। [6]ਤੰਬਾਕੂ। *ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਵੀ ਜੀ ਦੁਇ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਉਣਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਿਤ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਉਂ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।

†ਜੋ ਲੋਕ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਫੈਲ ਜਾਣ ਤੇ ਤਰਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਮਾਲਵੇ ਨੇ ਬੀ ਉਹੀ ਵੈਲਨਾ ਖਾਧੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਝੇ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖ ਲਈ ਤਿਵੇਂ ਦਾਨੇ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਰੱਖੀ।ਐਸੇ ਵਾਕਿਆਤ ਪੰਥਵਿਚ ਪਾਟਕ ਤੇ ਜ਼ਾਤੀ ਵੈਲ ਵਿਗਾੜ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਨੇ ਚਾਹੀਏ।ਮਾਝਾ ਮਾਲਵਾ ਸਭ ਵੀਰ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਨ। ਮਾਝੇ ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਪਾਟਕ ਸਿਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਸਿਖ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਵਾਰਥੀਆਂ ਨੇ ਚਲਾਇਆ ਸੀ। ਫੇਰ

[ਬਾਕੀ ਨੋਟ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਤਜਿ ਦੇਹੁ। ਬਨਹੁਂ ਸਿੱਖ ਪਾਹੁਲ ਕਹੁ ਲੇਹੁ'। ਕਹੈ[1] ਸੁ 'ਉਦਰ ਅਵਰ ਮਮ ਜਾਵਹਿ। ਤਜਹੁਂ ਕਸ਼ਟ ਹੁਇ ਕੌਨ ਬਚਾਵਹਿ' ॥ ੩੧ ॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹ੍ਯੋ 'ਕਸ਼ਟ ਤੁਵ ਟਾਰੇ। ਸਿਰ ਪਰ ਕਰੀਅਹਿ ਕੇਸਨਿ ਧਾਰੇ। ਸਿੱਖ ਸੰਪੂਰਨ ਹੀ ਅਬਿ ਬਨੋ। ਦੁਰਮਤਿ ਜਗ ਕੀ ਦੀਰਘ ਹਨੋ' ॥ ੩੨ ॥ ਸੁਨਿ ਬੋਲ੍ਯੋ 'ਕ੍ਯੋਂ ਕੇਸ ਰਖਾਵਹੁ। ਬਿਨਾ ਕੇਸ ਤੇ ਸਿਖ ਲਖਿ ਪਾਵਹੁ'। 'ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਕਾਰਨ ਯਾਂਕੋ। ਹੇਰਹਿਂ ਪਰ੍ਯੋ ਨਰਕ ਸਿਖ ਜਾਂਕੋ[2] ॥ ੩੩ ॥ ਕੇਸਨ ਤੇ ਹਮ ਲੇਹਿਂ ਪਛਾਨ। ਚਹੈਂ ਬਚਾਵਨ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਂਨ । ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਤਰਤ ਨਿਕਾਰਹਿਂ। ਅਪਨੀ ਲਾਗੀ ਛਾਪ ਬਿਚਾਰਹਿਂ*' ॥ ੩੪ ॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਜਿਸ ਕੇ ਮੁਖ ਪਰ ਸ਼ਮਸ਼ ਬਿਸਾਲਾ। ਦੋਨਹੁਂ ਹਾਥਨ ਗਹਿ ਕਰਿ ਸੋਈ। ਬੋਲ੍ਯੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਂ ਸਨਮੁਖ ਹੋਈ ॥੩੫॥ 'ਇਸ ਤੇ ਆਪ ਚਿਨਾਰੀ ਧਰੀਅਹਿ। ਗਹਿ ਕੈ ਸ਼ਮਸ਼ ਨਿਕਾਸਨ ਕਰੀਅਹਿ'। ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਤਿਗੁਰ ਹਾਥ ਰੁਮਾਲ। ਕਰਿ ਮੁਖ ਆਗੇ ਹਸੇ ਬਿਸਾਲ ।੩੬॥ "'ਬਾਕ ਆਪ ਕੋ ਮੈਂ ਨ ਹਟਾਵੌਂ।ਸਿਰ ਪਰ ਰਖਿਕੈ ਕੇਸ ਵਧਾਵੌਂ। ਜਗਤ-ਜੂਠ ਤਜਿ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਹੌਂ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਕੇ ਪੰਥ ਚਲੈ ਹੌਂ' ॥ ੩੭ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਭਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੇ ਗੁਰ ਫਤੇ ਉਚਾਰੀ।ਪੁਨ ਬੈਰਾੜ ਦਰਬ ਕੋ ਪਾਏ। ਮਿਲਿ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਉਠਿ ਹਰਖਾਏ ॥ ੩੮ ॥ 'ਧਰ੍ਯੋ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਦਰਬ ਘਨੇਰਾ। ਏਕ ਫਰੇਬ ਕਰਹੁ ਇਸ ਬੇਰਾ। ਜਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹ੍ਵੈ ਧਨ ਆਨ'।ਗਏ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਮਸਲਤ ਠਾਨਿ ॥ ੩੯॥ 'ਕਰਨਿ ਚਾਕਰੀ ਜਬਿ ਹਮ ਆਏ। ਇਕ ਆਧਹੁ ਇਕ ਘਰੋਂ ਟਿਕਾਏ। ਦ੍ਵੈ ਨੇ ਦ੍ਵੈ ਤੀਨਹੁਂ ਨੇ ਤੀਨ[4]। ਤਜਿ ਤਜਿ ਸਦਨ ਆਇਬੋ ਕੀਨ ॥ ੪੦ ॥ ਯਾਂਤੇ ਦੂਹਰੋ ਦਿਹੁ ਦਰਮਾਹਾਂ[5]।ਜੋ ਹਮ ਜੈ ਕੈ ਦੇਂ ਘਰ ਮਾਹਾਂ। ਨਤੁ ਸਭਿ

[1]ਦਾਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ। [2]ਜਦ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਨਰਕ ਪਿਆ ਦੇਖਾਂਗੇ। [3]ਦਾਨਾ ਬੋਲਿਆ। [4]ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡੇ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ। [5]ਮਾਹਵਾਰੀ ਤਨਖਾਹ। *ਚੋਜ ਭਰੇ ਲਾਡ ਦੇ ਵਾਕ ਹਨ, ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਟਾਖਜ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਙ ਝੜਦੇ ਹਨ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਨੋਟ ਦੀ ਬਾਕੀ]
ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਨੂੰ ਡੋਬਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਵਾਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜ, ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਟਿੱਕਾ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਾਟਕ ਮਹਾਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਝੂਠ ਤੂਫਾਨ ਬਣਾ ਬਣਾਕੇ ਪੁਵਾਯਾਸੀ।ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡੂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਿੱਖ ਦੋ ਹਨ ਯਾ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਹੋਰ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਜਾਤਾਂ ਤੋਂ ਸਜੇ ਹੋਰ ਹਨ, ਸਭ ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਪਾਟਕ ਪਾਕੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਪੰਥਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤੋੜਨ ਲਈ ਮਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪਾਟਕ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ।

ਤੇ ਧਨ ਆਧੋ ਲੈ ਹੈਂ। ਕਹਾਂ ਨਿਕਟ ਰਖਿ ਹਮ ਤਬਿ ਖੈ ਹੈਂ ॥੪੧॥ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਭੇ ਸਭਿ ਊਨੀ। ਅਬਿ ਤੇ ਦੇਹੁ ਚਾਕਰੀ ਦੂਨੀ। ਲੇ ਕਰਿ ਧਨ ਕੁਟੰਬ ਕੋ ਪਾਰਹਿਂ। ਕਰਹਿਂ ਨੌਕਰੀ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰਹਿਂ' ॥੪੨॥ ਸੁਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤਿਨ ਕੀ ਬੁਧਿ ਹੀਨ। ਦਰਮਾਹਾਂ ਦੂਨਾਂ ਤਬਿ ਦੀਨ। ਸ਼ੇਸ਼ ਰਜਤਪਣ ਅਰੁ ਦੀਨਾਰ। ਬਚੇ ਸੁ ਗਾਡੇ ਧਰਾ ਮਝਾਰ ॥੪੩॥ ਨਾਮ ਗੁਪਤਸਰ ਥਲ ਕੋ ਰਾਖਣੋ।–ਦਰਬ ਗੁਪਤ ਆਨਣੋਂ–ਅਭਿਲਾਖਣੋ। ਨਿਜ ਨਿਜ ਡੇਰਨਿ ਜਾਇ ਬਿਰਾੜ। ਕਰਹਿਂ ਪਰਸਪਰ ਬਾਤ ਉਘਾੜ ॥ ੪੪ ॥ 'ਬਰਛੀ ਕੀ ਸੁ ਅਨੀ ਪਰ ਦਰਬੈ[1]। ਏਕ ਬਾਰ ਲਿਯ ਗੁਰ ਤੇ ਸਰਬੈ। ਦੂਨੋ ਲਿਯੋ ਸਭਿਨਿ ਦਰਮਾਹਾਂ। ਬਿਲਮ ਨ ਲਗੀ ਏਕ ਛਿਨ ਮਾਂਹਾ'॥੪੫॥ ਇਕ ਸਿਖ ਤਿਨ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਯੋ। ਪ੍ਰਭੂ ਸਮੀਪ ਕਹਤਿ ਸੋ ਭਯੋ। 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਬਿਗੜੇ ਬੈਰਾੜ। ਬਸਿਏਹਾਰ ਉਜਾੜ ਸੁ ਝਾੜ[2]*॥੪੬॥–ਬਰਛੀ ਅਣੀ ਸਾਥ ਧਨ ਲੀਨ। ਗੁਰ ਤੇ ਬਿਲਮ ਨ ਲਗਿਬੇ ਦੀਨ–। ਕਹਿ ਕਹਿ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਬਹੁ ਹਸੈਂ। ਤੁਮਰੋ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਮਹਿਮਾ ਬਸੈ' ॥੪੭॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਤਬੈ। ਹਮਰੋ ਹੋਇ ਖਾਲਸਾ ਜਬੈ। ਚੋਟ ਨੋਕ ਕੀ ਕਰਿ ਉਤ ਲੈਹੈਂ[3]। ਦਰਬ ਸਹੰਸ੍ਰ ਗੁਣਾ ਸਭ ਦੈਹੈਂ ॥ ੪੮ ॥ ਖੋਯੋ ਰਾਜ ਨ ਹੋਹਿ ਜਮੱਧਤ[4]। ਬਸਹਿਂ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਹੁਇ ਰੱਯਤ। ਅਪਨੋ ਕਾਰਜ ਆਪ ਬਿਗਾਰਾ। ਮੂਢ ਅਜਾਨ ਹਰਖ ਪੁਨ ਧਾਰਾ† ॥ ੪੯ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਬੈਰਾੜਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤਦਸ਼ਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੧੭ ॥

੧੮. [ਬਹਿਮੀ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਯਾ। ਦਿਵਾਨੇ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਹਿਮੀ‡ ਹੁਤੋ ਫਕੀਰ ਤਹਿਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾ ਬਾਨ। ਗੋਰ ਬਣਾਈ ਦੀਰਘਾ ਸਿਣ ਨੌ ਹਾਥ ਪ੍ਰਮਾਣ ॥੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਜੀਵਤੇ ਸੋ ਬਨਿਵਾਈ। ਲਾਇ ਰੇਖਤਾ[5] ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਈ। ਮੋਰੀ ਅਲਪ ਰਖੀ ਤਿਸ ਮਾਂਹੀ। ਮਰਣ ਲਗੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਤਾਂਹੀ ॥ ੨ ॥ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਪਗ ਪੰਕਜ ਪਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ। ਮਣ ਇਕ ਘ੍ਰਿਤ ਸੋ ਮਣ[6] ਮਿਸ਼-

[1]ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਧਨ ਮਜਬੂਰ ਕਰਕੇ ਲਿਆ ਹੈ। [2]ਉਜਾੜ ਦੇ ਝਾੜਾਂ ਵਿਚ। [3](ਜੁੱਤੀ ਦੀ) ਨੋਕ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ। [4]ਫੌਜਾਂ, ਇਕੱਠ। [5]ਚੂਨੇਗਚ [ਫ਼ਾ:, ਰੇਖ਼ਤਹ=ਸਾਂਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲਕੇ ਬਣਾਈ ਸ਼ੈ। ਪੰਜਾ:, ਚੂਨਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਮਸਾਲਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਚੂਨੇ ਗਚ]। [6]ਇਕ ਮਣ। *ਪਾ:–ਮਝਾੜ। †ਤਵਾ:ਖਾ: ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੈਰਾੜ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਦਾਨਾ ਸਿੰਘ ੨੦ ਸਾਥੀਆਂ ਸਣੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜੇ ਰਾਜ ਕਰਨਗੇ। ‡ਇਬਰਾਹੀਮ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕੀਂ ਬਹਮੀ ਸ਼ਾਹ, ਬ੍ਰਹਮੀ ਸ਼ਾਹ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਬੀ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਟਾਨ। ਮਣ ਮੈਦਾ ਦੀਨਸਿ ਤਿਸ ਆਨਿ ॥੩॥ ਅਪਰ ਚੂਨ, ਚਾਵਰ, ਅਰੁ
ਦਾਨਾ॥ਦਯੋ ਬਿਨੈ ਜੁਤਿ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨਾ॥ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ
'ਪਰਯੋ ਆਨ ਮੈਂ ਸ਼ਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥੪ ॥ ਦਾਸ ਆਪਨੋ ਮੋਹਿ ਬਨਾਵਹੁ।
ਕਰਹੁ ਸਿੰਘ ਪਾਹੁਲ ਛਕਵਾਵਹੁ। ਜਗਤ ਬਿਖੈ ਹੈਂ ਪੰਥ ਘਨੇਰੇ।
ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਰਬ[1] ਮੈਂ ਹੇਰੇ॥੫॥ ਪ੍ਰਥਮ ਮੂੰਡਿ ਸਿਰ,ਭੀਖ ਮੰਗਾਵੈਂ।ਭਲੋ
ਭੇਸ ਤੇ ਬੁਰੋ ਬਨਾਵੈਂ। ਰਾਵਰਿ ਪੰਥ ਸਮਾਨ ਨ ਆਨ। ਮੈਂ ਪਰਖੀ ਸਭਿ
ਰੀਤਿ ਪਛਾਨ[2]॥੬॥ਉੱਜਲ ਬੇਸ ਸੁ ਉੱਜਲ ਮਤਾ। ਸਿਮਰਨ ਸੱਤਿਨਾਮ
ਚਿਤ ਰਤਾ। ਯਾਂਤੇ ਹੈ ਮੇਰੀ ਅਭਿਲਾਖਾ। ਬਨੌਂ ਸਿੰਘ ਮੈਂ ਯਾਂਤੇ ਭਾਖਾ'
॥ 7 ॥ ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਧਾਰੀ। 'ਪੂਰਬ ਭਲੀ ਰੀਤਿ ਤੈਂ ਡਾਰੀ।
ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁਇ ਭਾਵਨ ਧਰੈ। ਮਿਲਨਿ ਪੰਥ ਮਹਿਂ ਜੋ ਹਿਤ ਕਰੈ॥
੮॥ ਤੌ ਇਹ ਉਚਿਤ ਖਾਲਸੇ ਬੀਚ। ਪਾਹੁਲ ਲਹੈ ਊਚ ਕੈ ਨੀਚ'। ਮਾਨ
ਸਿੰਘ ਸੌਂ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ॥ 'ਖਰੋ ਹੋਹੁ ਕਰਿ ਸਿੱਖ ਸੁਜਾਨਾ'॥੯॥ਲੇਆਗਯਾ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਨਵਾਯੋ। ਖਰੇ ਹੋਇ ਤਤਕਾਲ ਛਕਾਯੋ॥ਸ਼੍ਰੀਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਨਾਮ
ਉਚਰਯੋ। ਸ਼ੁਭ 'ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ' ਤਿਹ ਧਰਯੋ ॥ ੧੦ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ
ਕਹਿ ਫਤੇ। ਭਾ ਕੱਲਯਾਣ ਉਚਿਤ ਮੁਦ ਚਿਤੇ। ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਿ ਲਗਯੋ
ਗੁਰ ਕੇਰਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਠਿ ਸੰਝ ਸਵੇਰਾ ॥੧੧॥ ਤਹਿਂ ਡੇਰਾ ਕਰਿ ਨਿਸਾ
ਬਿਤਾਈ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਭਏ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ*। ਹਯ ਅਰੂਢਿ ਕਰਿ ਚਲੇ
ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ। ਸੰਗ ਸੁਭਟ ਗਨ ਆਯੁਧ ਨਾਲਾ ॥੧੨॥ ਕੇਤਿਕ ਕੋਸ ਉਲੰਘ
ਕਰਿ ਗਏ। ਸਾਹਿਬਚੰਦ ਗ੍ਰਾਮ ਪਹੁੰਚਏ। ਸਮਾ ਭਯੋ ਸੁੱਖੇ ਕ਼ਹੁ ਆਨਿ।
ਤਹਿਂ ਰਗੜਾਇ ਕਰਤਿ ਭੇ ਪਾਨ ॥ ੧੩ ॥ ਸੌਚ ਸੁਚੇਤਾ ਕਰਿ ਪੁਨ
ਚਰੇ।ਕੇਤਿਕ ਗਮਨ ਅੱਗ੍ਰ ਕੋ ਕਰੇ। †ਗ੍ਰਾਮ ਕੋਟ ਭਾਈ ਕੇ ਜਹਾਂ। ਡੇਰਾ
ਜਾਇ ਕਰਤਿ ਭੇ ਤਹਾਂ ॥ ੧੪ ॥ ਬਸੈਂ ਬਾਣੀਏ ਗੁਰ ਸਿਖ ਦੋਇ। ਗੁਰ
ਆਗਵਨ ਸੁਨਤਿ ਭੇ ਸੋਇ। ਪ੍ਰਥਮ ਜਾਇ ਪਗ ਬੰਦਨ ਠਾਨੀ। ਕੁਸ਼ਲ
ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਖਾਨੀ॥੧੫॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਜੁਗ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। 'ਸੇਵਾ
ਕਰਯੋ ਚਹੈਂ ਹਮ ਬਾਰੀ[3]‡। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਅਬਿ ਆਗਯਾ ਦੀਜੈ। ਸੰਗ
ਲਾਂਗਰੀ ਮਮ ਕਰਿ ਦੀਜੈ॥੧੬॥ਸਕਲ ਦੇਗ਼ ਹਿਤ ਚਹੈਂ ਸੁ ਲਯਾਵੈਂ।ਕਰਿ
ਅਹਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਕੌ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈਂ'।ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਅਸ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ। 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ

[1]ਸਾਰੇ (ਪੰਥ)। [2]ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣਕੇ ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖੀ ਹੈ। [3]ਆਪ ਜੀ ਦੀ।*ਇਸ ਥਾਂ ਡੇਰਾ ਇਕ ਦਿਨ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। †ਇਹ ਬੀ ਸਾਖੀਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ। ‡ਪਾਃ—ਸਾਰੀ।

ਛਕਹੁ ਹੋਹਿ ਕੱਲਜਾਨਾ ॥੧੭॥ ਮਿਲਹੁ ਖਾਲਸੇ ਸੋਂ ਬਨਿ ਰੂਪ । ਅੰਤ ਸਮੈਂ
ਪਦ ਲੇਹੁ ਅਨੂਪ*' । ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇਂ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਿਨ ਮਾਨਾ। ਕਰਿ ਕੜਾਹ
ਤੂਰਨ ਤਬਿ ਆਨਾ ॥ ੧੮ ॥ ਗਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਪਾਇ ਕਰਿ ਖਰੇ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਮੁਖ ਰਰੇ†। ਖਰੇ ਬਿਲੋਕੇ ਗੁਰੂ ਬਖਾਨੇਂ । 'ਉਠਿ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ
ਲਿਹੁ ਮਾਨੇ[1]" ॥੧੯॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹੁਕਮ ਨੀਰ ਅਨਵਾਯੋ । ਲੇ ਮਿਸ਼ਟਾਨ
ਪਤਾਸਨ ਪਾਯੋ। ਪਵ੍ਹੇ ਸਵੈਯੇ ਸਿੰਘਨ ਪੰਚ[2] । ਪੂਰਬ ਜਪ, ਅਨੰਦ ਪੁਨ
ਬੇਚ ॥੨੦ ॥ ਝੇਰੜ ਸੰਗਤ ਭਾਖੈਂ ਸਬੈ । ਸੋ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਉਠਿ ਤਬੈ ।
ਕਰਿ ਅਰਦਾਸ ਹੁਕਮ ਕੋ ਲੈਕੈ । ਦ੍ਵੈ ਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਿਯੋ ਛਕੈ ਕੈ ॥ ੨੧ ॥
ਪ੍ਰਥਮ ਨਾਮ 'ਰੰਗੀ' ਤਿਸ ਕੇਰਾ । 'ਰੰਗੀ ਸਿੰਘ' ਧਰਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।'ਘੁੰਮੀ
ਸਿੰਘ' ਦੂਸਰੇ ਨਾਮੂ।ਧਰਤਿ ਭਏ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਸੁਖ ਧਾਮੂ॥੨੨॥ਇਮ ਨਿਹਾਲ
ਹੁਇ ਮਸਤਕ ਟੇਕਾ।ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਤਬਿ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕਾ । ਸਭਿ ਡੇਰੇ ਕੀ
ਸੇਵਾ ਕੀਨਿ । ਹਯਨਿ ਚਰਨ ਹਿਤ[3] ਤ੍ਰਿਣ ਗਨ ਦੀਨ॥੨੩॥ ਖਾਨ ਪਾਨ
ਕਰਿ ਸਭਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ । ਸੁਖ ਤੇ ਪੌਢਿ ਰਾਤਿ ਨੁਪਤਾਏ।ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਹੋਇ
ਸਵਧਾਨਾ । ਭਏ ਅਰੂਢਿ ਅਨਾਇ ਕਿਕਾਨਾ ॥ ੨੪ ॥ ਕਰਨ ਅਖੇਰ
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪਧਾਰੇ । ਸਨੈ ਸਨੈ ਉੱਦ੍ਯਾਨ ਸਿਧਾਰੇ । ਮਨ ਭਾਵੰਤ ਬਿਚਰੇ
ਤਿਸ ਬੇਰਾ । ਕਰਯੋ ਗ੍ਰਾਮ ਸੁਨੀਅਰ‡ ਮਹਿਂ ਡੇਰਾ ॥੨੫॥ ਤਹਿਂ ਬਿਤਾਇ
ਨਿਸ ਗਮਨਤਿ ਭਏ । ਗ੍ਰਾਮ ਰੋਹਲੇ ਉਤਰਨ ਕਏ । ਤਹਿਂ ਤੇ ਚਢਿ ਪੁਨ
ਪੰਥ ਪਯਾਨੇ । ਗ੍ਰਾਮ ਬਬੀਹੇ ਨਿਕਟ ਸਥਾਨੇ ॥੨੬॥ ਕਰਯੋ ਸਿਵਰ ਉਤਰੇ
ਗੁਨ ਧਾਮੂ । ਨੌਂ ਬਾਸੁਰ ਤਹਿਂ ਕੀਨ ਮੁਕਾਮੂ । ਤਹਿਂ ਤੇ ਚਢਿ ਬਾਜਕ ਕੋ
ਗਏ । ਸਮੈਂ ਦੇਖਿ ਸੁਖਾ ਛੱਕ ਲਏ ॥ ੨੭ ॥ ਗ੍ਰਾਮ ਨਰਨ ਸੁਨਿ ਗੁਰ
ਆਗਵਨੂ । ਪੈ[4] ਬਟੋਰ ਕਰਿ ਸਗਰੇ ਭਵਨੂ । ਭਰਿ ਭਰਿ ਘਟ ਗਨ ਬਾਹਰ
ਲ੍ਯਾਏ । ਕਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਸਭਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ ॥ ੨੮ ॥ ਪਾਇ ਪਾਇ ਮਿਸ਼-
ਟਾਨ ਪਿਲਾਵਾ । ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇ ਪੀਵਤਿ ਮਨ ਭਾਵਾ । ਏਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਨ
ਨ ਕੀਨਿ । ਦੇ ਬਹੁ ਰਹਯੋ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੀਨ ॥੨੯॥ ਬੂਝਯੋ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ 'ਕਯੋਂ

---

[1] ਭਾਵ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਝੇਰੜ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ, ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੨੧ ।
[2] ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ । [3] ਚਰਨ ਲਈ । [4] ਦੁੱਧ ।
*ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਲਜਾਨ ਅਰਥ ਛਕਾਇਆ ਜਾਣਾ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਸਿੱਧ ਹੈ ।
†ਇਥੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਸੰਸਕਾਰ ਹੈ ।
‡ਪਾ: -ਸੁਨੀਯਰ। ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਸੁਨੀਅਰ ਹੀ ਹੈ ।

ਨਹਿਂ ਪੀਨਾ ?'। ਕਹੈ ਸਿੰਘ 'ਖੇਬੋ ਪਲ[1] ਕੀਨਾ।ਧੇਨੁ ਦੁਗਧ ਕੋ ਪੀਵਤਿ ਦੋਸ਼। ਯਾਂਤੇ ਮੈਂ ਨ ਪਿਯੋਂ ਕਰਿ ਹੋਸ਼॥੩੦॥ਜੇ ਮਹਿਖੀ ਕੋ ਹੋਇ ਨਿਰਾਲਾ॥ ਤੌ ਮੈਂ ਕਰਿ ਹੌਂ ਪਾਨ ਸੁਖਾਲਾ*'।ਸੁਨਿ ਇਸ ਤੇ ਸਿਖ ਏਕ ਉਚਾਰੇ। 'ਮੈਂ ਲਯਾਵਹੁਂ ਪੈ ਮਹਿਖ ਨਿਰਾਰੇ' ॥ ੩੧ ॥ ਗੁਰ ਭਾਖਯੋ 'ਪੀਵਨ ਬਹੁ ਕਰਹੁ। ਤ੍ਰਿਪਤਹੁ ਭਲੇ ਉਦਰ ਕੋ ਭਰਹੁ'। ਇਮ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨਸਿ ਤਹਿਂ ਡੇਰੇ।ਪੈ ਪਿਆਇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਇ ਘਨੇਰੇ॥੩੨॥ਪੂਰਬ ਜਬਹਿ ਦਿਵਾਨਾ ਮਾਰਯੋ। ਕਿਸ ਨੇ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਜਾਇ ਉਚਾਰਯੋ। 'ਪੰਥ ਤੁਮਾਰੇ ਕੋ ਤਹਿਂ ਗਯੋ। ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਝਾਰਿ ਹਤਿ ਦਯੋ'॥੩੩॥†ਘੁੱਦਾ ਸੁੱਖੂ ਹੁਤੇ ਮਹੰਤ।ਰਿਸ ਕਰਿ ਮਿਲਿ ਸਭਿ ਕੀਨਿ ਮਤੰਤ। 'ਲਿਹੁ ਪਲਟਾ ਗੁਰ ਤੇ ਚਲਿ ਅਬੈ'। ਲਏ ਬਟੋਰ ਟੋਰ ਕਰਿ ਸਬੈ ॥ ੩੪ ॥ ਇਕਠੇ ਹੁਇ ਪੰਚਾਸ ਦਿਵਾਨੇ। ਲੈਨਿ ਬੈਰ ਕੋ ਪੰਥ ਪਯਾਨੇ। ਮਗ ਮਹਿਂ ਕਰਿ ਬਿਚਾਰ ਡਰ ਧਾਰਾ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਧੀਰ ਬੀਰ ਬਲਿ ਭਾਰਾ ॥੩੫॥ਤਿਸ ਆਗੇ ਕਯਾ ਸ਼ਕਤਿ ਹਮਾਰੀ। ਅੱਗ੍ਰ ਨਿਵੈਂ ਜਿਸ ਖਲਕਤ ਸਾਰੀ'।ਇਮ ਉਰ ਅਰਧ ਸਮੁਝਿ ਮੁੜਿ ਗਏ।ਰਹੇ ਪਚੀ ਸੋ ਗਮਨਤਿ ਭਏ ॥੩੬॥ ਕਿਤਿਕ ਦੂਰ ਚਲਿਬੋ ਤਬਿ ਕਰੇ।ਤੌ ਦਸ ਡਰ ਕੋ ਧਰਿ ਹਟਿ ਪਰੇ[2]। ਜੁਗ ਮਹੰਤ ਕਰਿ ਧੀਰ ਪਯਾਨੇ। ਦਸ ਪੁਨ ਹਟੇ ਗੁਰੂ ਡਰ ਮਾਨੇ[3]॥੩੭॥ਸੁੱਖੂ ਅਰ ਘੁੱਦੂ ਦ੍ਵੈ ਰਹੇ।ਸਭਿ ਸੰਗਿਨ ਕੀ ਗਤਿ ਕੋ ਲਹੇ[4]।ਵੱਡ ਸਾਰੰਗੀ ਦੋਨਹੁਂ ਕਰ ਤੇ। ਧਰੀ ਕਹੂੰ ਸ਼ੰਕਾ ਉਰ ਧਰਿਤੇ ॥ ੩੮ ॥–ਲੈਨੋ ਬੈਰ ਰਹਯੋ ਕਿਤ ਦੂਰ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਅਹਿ ਚਲੋ ਹਦੂਰ–।ਇਮ ਬਿਚਾਰਿ ਗੇ ਮਸਤਕ ਟੇਕਾ। ਪਿਖਿ ਤਿਨ ਬੋਲੇ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕਾ॥੩੯॥'ਹਾਥਨ ਤੇ ਧਰਿ ਕਹਾਂ ਦੁਰਾਈ। ਲੇ ਆਵਹੁ ਤਿਨ ਕੋਂ[5] ਅਬਿ ਜਾਈ।–ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਭਿ ਗੁਰ ਜਾਨੀ–। ਇਮ ਲਖਿ ਉਠਿ ਦੋਨਹੁਂ ਪੁਨ ਆਨੀ ॥ ੪੦ ॥ ਵੱਡ ਸਾਰੰਗੀ ਜਾਥਿ ਲੇ ਆਏ। ਦੋਨਹੁਂ ਖਰੇ ਭਏ ਅਗਵਾਏ।ਪ੍ਰਭੁ ਬੋਲੇ 'ਤੁਮ ਗਾਇ ਸੁਨਾਵਹੁ। ਜਥਾ ਹਮੇਸ਼ ਅਪਰ ਬਲ ਗਾਵਹੁ' ॥ ੪੧ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ

---

[1]ਮਾਸ। [2]ਮੁੜ ਪਏ। [3]ਫੇਰ ਦਸ ਬੀ ਹਟ ਆਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਡਰ ਮੰਨਕੇ। [4]ਨਾਲਦਿਆਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ। [5]ਭਾਵ ਵੱਡ ਸਾਰੰਗੀ। *ਹਰ ਚੰਗੀ ਗਲ ਵਹਿਮ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਪੁਰਾਤਨ ਵੈਦਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸ ਮੱਛੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ। ਪਰ ਇਹ ਗਾਂ ਮਾਹਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਉਸ ਅਸੂਲ ਤੇ ਕੋਈ ਲੋਕੋਕਤੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਮੱਛੀ ਨਾਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੁੱਧ ਨਾ ਪੀਣਾ ਸੇਮਿਟਿਕ ਕੌਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀ ਪਰਵਿਰਤ ਸੀ ਤੇ ਹੈ।

†ਇਹ ਭੀ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਹੁਕਮ ਦਿਵਾਨੇ ਦੇਊ। ਕਰੀ ਸਾਰੰਗੀ ਸੁਰ ਮਿਲਿ ਸੋਊ। ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼ ਸੱਦ[1] ਹੁਇ ਜੈਸੇ। ਊਚੇ ਸੁਰ ਗਾਵਨ ਲਾਗ ਤੈਸੇ ॥੪੨॥ ਕੱਚਾ ਕੋਠਾ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਜਾਨੀ ॥ ਸਦਾ ਨ ਮਾਪੇ ਨਿਤ ਨਹੀਂ ਜੁਆਨੀ ॥ ਚਲਣਾ ਆਗੋ ਹੋਇ ਗੁਮਾਨੀ* ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ। 'ਤਿਸੀ ਰੀਤਿ ਕਹੁ ਫੇਰ ਪੁਕਾਰੇ। ਵੱਡ ਸਾਰੰਗੀ ਮੇਲ ਬਜਾਓ। ਊਚੇ ਸੁਰ ਸੋਂ ਗਾਇ ਸੁਨਾਓ' ॥ ੪੩ ॥ ਮਾਨਜੋਂ ਹੁਕਮ ਫੇਰ ਤਿਨ ਗਾਯੋ। ਊਚੇ ਸੁਰ ਸੋਂ ਭਲੇ ਸੁਨਾਯੋ। ਭਏ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੁ ਫੇਰ ਗਵਾਯੋ। ਤੀਨ ਬਾਰ ਤਿਮ ਹੀ ਕਹਿਵਾਯੋ ॥ ੪੪ ॥ ਬਸੇ ਰਾਤਿ ਕਰਿ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨਾ। ਭਈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਗੁਰ ਚਹਸਿ ਪਯਾਨਾ। ਤਬਿ ਸੁੱਖੂ ਬੁੱਧੂ ਹੁਇ ਖਰੇ। ਇਮ ਅਰਦਾਸ ਜੋਰਿ ਕਰ ਕਰੇ ॥ ੪੫ ॥ 'ਹਮ ਪਰ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਜੈ ਅਸਵਾਰੀ। ਜਿਮ ਕੀਨੀ ਮਗ ਚਲਤ ਅਗਾਰੀ[2]। ਇਹੀ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰਨ ਕਰੀਅਹਿ। ਅਪਨੇ ਜਾਨਿ ਦਯਾ ਉਰ ਧਰੀਅਹਿ' ॥੪੬॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਪਲੰਘ ਅਪਨਿ ਉਠਵਾਯੋ। ਸੁਖੂ ਬੁੱਧੂ ਸੀਸ ਲਗਾਯੋ। ਦੁਇ ਸਿਖ ਅਪਰ ਲਗੇ ਹੈ ਸੰਗ। ਗਮਨੇ ਗੁਰੂ ਉਠਾਇ ਉਤੰਗ ॥ ੪੭ ॥ ਸੁੱਖੂ ਕੇ ਸਿਰ ਜਥਾ ਨਗਾਰਾ। ਸਮ ਡੰਕੇ ਹਾਥਨ ਗਹਿ ਮਾਰਾ। ਮੁਖ ਤੇ ਧੌਂ ਧੌਂ ਕਰਤਿ ਸਿਧਾਰੇ[3]। ਚਲੇ ਜਾਤਿ ਮਾਰਗ ਅਗਵਾਰੇ ॥ ੪੮ ॥ ਕਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਜਾਵਨ ਠਾਨੈ। ਧੌਂ ਧੌਂ ਸੁਖੂ ਮੁਖਹੁਂ ਬਖਾਨੈ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋਸ ਇਕ ਗਏ। ਤਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਤਰਤੇ ਭਏ ॥ ੪੯ ॥ ਕਰੀ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰਨ ਤਾਂਹੀ। ਡੇਰਾ ਕਰਜੋ ਨੀਕ ਥਲ ਮਾਂਹੀ। ਥਿਰੇ ਪਲੰਘ ਪਰ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕਾ। ਸੁੱਖੂ ਆਨਿ ਮਾਥ ਪਗ ਟੇਕਾ ॥ ੫੦ ॥ ਦੇਤਿ ਪ੍ਰਦਛਨਾ ਧਾਵਤਿ ਡੋਲਤਿ। ਊਂਘਾ ਊਂਘਾ ਮੁਖ ਤੇ ਬੋਲਤਿ[4]। ਹਾਰ ਪਰਜੋ ਜਬਿ ਦੌਰਤਿ ਦੌਰਤਿ। ਆਗੇ ਗਿਰਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬੌਰਤਿ[5] ॥ ੫੧ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤੇ ਦੇਖਨ ਠਾਨਾ। ਕਹਜੋ 'ਕਰਾਵਹੁ ਇਸੇ ਸ਼ਨਾਨਾ'। ਆਨਿ ਨੀਰ ਕੋ ਪਕਰਿ ਉਠਾਯੋ।

[1]ਲੰਮੀ ਹੇਕ ਦੇ ਟੱਪੇ ਯਾ ਛੋਟੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। [2]ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਪਿੱਛੇ (ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਤੇ) ਪਲੰਘ ਪਰ ਚੜ੍ਹਕੇ (ਨੀਲੇ ਪਹਿਨਕੇ) ਸਫਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। [3]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁੱਖੂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵਾਂਗੂ ਤਾਲ ਨਾਲ (ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ) ਹੱਥ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਨਗਾਰੇ ਵਾਂਗੂ ਧੌਂ ਧੌਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। [4]'ਊਂਘਾਂ' 'ਊਂਘਾਂ' ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ:—ਸੁੱਖੂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਕੇ ਪਰਕੰਮਿਆਂ ਦੇਣ ਲਗਾ। ਨਾਲੇ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ ਊਘਾਂ ਊਘਾਂ ਭੌਂਦਾਂ ਫਿਰੇ, ਫੇਰ ਹਾਰਕੇ ਡਿੱਗ ਪਇਆ। (ਅ) ਊਂਘ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਬੋਲੀਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ। [5]ਬੌਰਾ ਹੋਕੇ।

*ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੈ:—ਚਲਣਾ ਅੱਗੇ ਕਿਉਂ ਭਇਓਂ ਗੁਮਾਨੀ? ਹੋਹੁ ਸਿਆਣਾ ਨਹੀਂ ਪਗੁ ਸਿਦਾਨੀ। ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਸੱਦ ਦਾ ਇਹ ਤੀਸਰਾ ਚਰਨ ਹੈ ਨਹੀਂ।

ਸਰਬ ਦੇਹ ਤੇ ਭਲੇ ਨਹਾਯੋ॥ ੫੨ ॥ ਸੁਧਿ ਆਈ ਬੋਲਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। 'ਮੱਜਨ ਕਯੋਂ ਕਰਵਾਇਸਿ ਮੇਰਾ ? ਉਪਜਯੋ ਉਰ ਮੈਂ ਬਡ ਬੈਰਾਗਾ[1]। ਅਬਿ ਘਟ ਗਯੋ ਭਯੋ ਲਘੁ ਭਾਗਾ[2] ॥ ੫੩ ॥ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਥੋ ਕਰਨ ਸ਼ਨਾਨਾ'। ਸੁਨਿ ਧੀਰਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਖਾਨਾ। ਦਯੋ ਰਜਤਪਣ ਇਕ ਚੌਕੂਨ[3]। 'ਰਹੁ ਪੂਜਤਿ ਪੁਨ ਹੋਇ ਦੁਗੂਨ[4]' ॥ ੫੪ ॥ ਸੋ ਦੇ ਕਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰੁਖਸਦ ਕੀਨਾ। ਡੇਰੇ ਗਯੋ ਰੰਗ ਗੁਰ ਭੀਨਾ। ਅਬਿ ਲਗਿ ਸੋ ਚਹੁਕੂਨ ਰੁਪੱਯਾ। ਬੰਦਨ ਕਰਹਿੰ ਕਾਮਨਾ ਪੱਯਾ ॥ ੫੫ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਦੀਵਾਨੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਦਸਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥ ੧੮ ॥

੧੯. [ਸ੍ਰਿਤ ਸਰ। ਤਲਵੰਡੀ ਡੱਲੇ ਪਾਸ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ *ਡੇਰਾ ਜੱਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਥਾ ਤਹਿੰ ਇਕ ਤਾਲ ਬਿਸਾਲ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰਕ ਸਹਿਤ ਗੁਰ ਭੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਤਿਸ ਕਾਲ ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਤਟ ਉਰਾਰ ਤੇ ਭਏ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੂ। ਉਲੰਘੇ ਤਤਛਿਨ ਤਾਲ ਅਸ਼ੇਸ਼ੂ। ਰੰਗ ਦਾਰ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਰਬੰਗ। ਮੁਸ਼ਕੀ ਚੰਚਲ ਤਰੇ ਤੁਰੰਗ ॥ ੨ ॥ ਪਰਲੇ ਤੀਰ ਜਾਇ ਥਿਰ ਭਏ। ਹਯ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਉੱਜਲ[5] ਹ੍ਵੈ ਗਏ। ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਪਿਖਿ ਬਿਸਮਾਏ। ਢਿਗ ਸਗਰੇ ਹੁਇ ਬਾਕ ਅਲਾਏ ॥ ੩ ॥ 'ਕੌਤਕ ਕਹਾਂ ਆਪ ਦਰਸਾਯਹੁ। ਬਸਤ੍ਰ ਤੁਰੰਗ ਸੁਪੇਦ ਬਨਾਯਹੁ। ਸਿਰ ਦਸਤਾਰ ਰਹੀ ਸੁਰਮਈ'। ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭਿ ਸਨ ਕਹਿ ਦਈ ॥ ੪ ॥ 'ਬਿਚਰਤਿ ਰਾਮ ਚੰਦ ਇਤ ਆਏ। ਇਹਾਂ ਸ਼ਨਾਨ ਕੀਨਿ ਹਰਖਾਏ। ਤਬਿ ਕੋ ਇਹ ਤੀਰਥ ਬਹੁ ਪਾਵਨ। ਪੁਰਬੀ ਸਮਾ, ਕੀਯੋ ਹਮ ਪਾਵਨ[6] ॥੫॥ ਯਾਂਤੇ ਬਿਸਦ ਬਸਤ੍ਰ ਹਯ ਭਯੋ[7]। ਪੁਰਬੀ ਤੇ ਫਲ ਪਾਵਨ ਕਯੋ। ਬੱਗਾ ਸਰ ਤੀਰਥ ਕੋ ਨਾਮੂ†। ਪਾਵਨ ਅਧਿਕ

[1](ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। [2]ਹੁਣ ਉਹ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ (ਉਸ ਦਾ) ਹੋਗਿਆ ਭਾਵ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। (ਅ) ਭਯੋ ਲਘੁ ਭਾਗਾ=ਤੁੱਛ ਪੁੰਨਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। [3]ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਵਾਲਾ। [4]ਫੇਰ ਦੁਗਣਾ (ਵੈਰਾਗ) ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।(ਅ)ਦੁਗਣਾ(ਧਨ)ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। [5]ਚਿੱਟੇ। [6]ਸਮਾਂ ਪੁਰਬੀ ਦਾ ਸੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਸਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। [7]ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਪੜੇ ਤੇ ਘੋੜਾ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। *ਇਹ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

†ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ੍ਰੇਤਸਰ ਤੀਰਥ ਹੈ ਰਾਮ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪਾਪ ਇਥੇ ਤਰਕੇ ਹਟਿਆ ਸੀ। ਤੀਰਥ ਲੋਪ ਸੀ ਅਸਾਂ ਅਜ ਨਹਾਕੇ ਤੇ ਇਹ ਕੌਤਕ ਦੱਸਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕੀਰਤਨ ਥਾਪ ਦਿਤਾ ਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਹੈ, ਸਰ ਭੀ ਹੈ, ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਰ ਕੌਤਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੈ, ਪੁਰਬੀ ਵਾਲੀ ਗਲ ਬਾਤ ਲੋਕਾਂ ਮਗਰੋਂ ਚਲਾਈ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਮੂਜਬ ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਉਤਾਰ ਆਏ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ ਫਿਰ ਪਹਿਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਯਥਾ:—'ਅੱਗੇ ਕੇ ਰਕ ਤੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਅਸਵਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਕਾ ਭਾਉ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹ ਮੇ ਪਲੰਘ ਉਪਰ। ਸੁਖੁ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਜੋ ਸਾਂਗ ਆਪ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸੋ ਦਿਖਾਓ। 'ਜੋ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਨੀਲੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਹਿਰੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕੀਤਾ।'

ਸਪਰਸੇ ਰਾਮੂ' ॥ ੬ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਸਿਖ ਤਬਿ ਸਰਬ ਨਹਾਇ।ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤਿਨ ਸੋਂ ਬਹੁਰ ਜਨਾਇ।'ਪੁਰਬੀ ਸਮਾ ਗਯੋ ਟਰਿ ਅਬੈ।ਨਹੀਂ ਮਹਾਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸਬੈ' ॥੭॥ ਚਲਿ ਕਰਿ ਪੁਨ ਡੇਰੇ ਮਹਿਂ ਆਏ। ਖਰੇ ਹੋਇ ਕਹਿ ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਏ। 'ਜੱਸੀ ਆਇ ਚਲੇ ਗੁੜ ਖਾਇ ਚਲੇ। ਜੱਸੀ ਆਇ ਚਲੇ ਗੁੜ ਖਾਇ ਚਲੇ' ॥੮॥ ਦੁਇ ਤ੍ਰੈ ਬਾਰੀ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁਨਾਈ। ਤੂਸ਼ਨਿ ਰਹੇ ਸਕਲ ਬਿਸਮਾਈ। ਬੀਤ ਗਈ ਜਬਿ ਘਟਿਕਾ ਚਾਰੀ। ਉਤਰਿ ਥਿਰੀ ਸੈਨਾ ਤਬਿ ਸਾਰੀ ॥੯॥ ਏਕ ਲੁਬਾਨਾ ਤਹਿਂ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਬੈਲਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸੰਗ ਮੈਂ ਲ੍ਯਾਯੋ। ਕਰਤਿ ਵਿਰਤਿ ਗੁੜ ਕੋ ਵਾਪਾਰਾ। 'ਉਤਰੇ ਗੁਰੂ' ਸੁਨਤਿ ਮੁਦ ਧਾਰਾ ॥੧੦ ॥ ਪੱਕਾ ਤੀਸ ਮਣਾ ਗੁੜ ਲ੍ਯਾਇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਆਗੈ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਇ। ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਯੋ। ਰਿਦੇ ਅਨੰਦ ਜਨਮ ਸਫਲਾਯੋ ॥ ੧੧ ॥ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਗੁਰ ਪੂਰੀ ਆਸਾ। ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਕੋ ਦੇ ਭਰਵਾਸਾ। ਨਿਕਟ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕੀਨਸਿ ਡੇਰਾ। ਏਕ ਨਿਸਾ ਕੋ ਕੀਨਿ ਬਸੇਰਾ॥ ੧੨ ॥ ਤਿਸ ਦਿਨ ਰਸਤ ਨਹੀਂ ਬਰਤਾਈ।ਜਿਤਿਕਅਚੈਂ ਗੁੜ ਦਿਯ ਸਭਿਤਾਂਈ। ਨਹੀਂ ਦੇਗ਼ ਭੀ ਤਿਸ ਦਿਨ ਹੋਈ। ਗੁੜ ਕੋ ਖਾਇ ਰਹੇ ਸਭਿ ਕੋਈ ॥ ੧੩॥ ਸਕਲ ਤੁਰੰਗਨਿ ਦਈ ਨਿਹਾਰੀ। ਦੇਗ਼ ਕਰੀ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਭਾਰੀ। ਬਹੁਰ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਨਰ ਗਨ ਆਏ। ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਭੇਟਨ ਕੋ ਲ੍ਯਾਏ ॥੧੪ ॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮੁਕਾਮ ਕਰਿ ਥਿਰੇ। ਬਹੁਰ ਕੂਚ ਤਹਿਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੇ। ਪੱਕੇ ਗ੍ਰਾਮ* ਕੀਯੋ ਪੁਨ ਡੇਰਾ। ਏਕ ਨਿਸਾ ਤਹਿਂ ਬਸੇ ਬਸੇਰਾ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਰ ਤੁਰੰਗ ਜਹਿਂ ਲਾਵਨ ਕੀਨਿ। ਮੇਖ[1] ਤਹਾਂ ਗਾਡੀ ਧਰ ਤੀਨ।ਤੀਨਹੁੰ ਜੰਡ ਹਰੇ ਹੁਇ ਗਏ। ਅਬਿ ਲੌ ਖਰੇ ਨਰਨ ਦਰਸਏ॥ ੧੬ ॥ ਪੁਨ ਤਹਿਂ ਤੇ ਕਰਿ ਕੂਚ ਪਯਾਨੇ। ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਨਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਠਾਨੇ। ਰਹ੍ਯੋ ਨਿਕਟ ਤਿਲ ਵੰਡੀ ਗ੍ਰਾਮੂ। ਜਹਾਂ ਬਸੇ ਡੱਲਾ* ਕਰਿ ਧਾਮੂ ॥ ੧੭ ॥ ਸਾਬੋ ਕੇ ਰਾਹਕ ਗਨ ਜੇਤੇ। ਤਿਸ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਰਹਿਂ ਤੇਤੇ। ਤਿਨ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗਵਨੂ। ਆਇ ਨਿਕਟ ਦੁਸ਼ਟ ਦਲ ਦਵਨੂ[2] ॥ ੧੮॥ ਭਵਨ ਭਵਨ ਪ੍ਰਤਿ[3] ਮਾਨਵ ਪਠਿ ਕੈ। ਰਾਹਕ ਸਕਲ ਹਕਾਰਿ ਇਕਠਿਕੈ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਿ ਤਤਛਿਨ ਚਲਿ ਆਏ। ਸੁਭਟ ਚਤਰ ਸ਼ਤ ਕੋ ਸਮੁਦਾਏ[4]।

---

[1]ਕਿੱਲੇ। [2]ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। [3]ਘਰ ਘਰ ਵਿਚੋਂ। [4]ਚਾਰ ਸੌ ਦਾ ਇਕੱਠ।

*ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਹਨ। ਡੱਲੇ ਵਾਲੀ ਇਥੋਂ ਨਾਲੋਂ ਸੰਖੇਪ ਹੈ।

੧੯ ॥ ਗਮਨਜੋਂ ਮਿਲਿ ਸਭਿ ਸੰਗ ਅਗਾਰੀ। ਆਦਰ ਹੇਤੁ ਭਾਉ ਕਰਿ
ਭਾਰੀ। ਆਵਤਿ ਚਢੇ ਰੂਪ ਸੁਖਕੰਦਾ। ਦੇਖਤਿ ਸਭਿ ਕੇ ਅਧਿਕ ਅਨੰਦਾ
॥੨੦॥ ਦੇ ਕਰਿ ਭੇਟ ਚਰਨ ਅਰਬਿੰਦੇ। ਸਿਰ ਧਰਿ ਬੰਦੇ ਦ੍ਵੈ ਕਰ ਬੰਦੇ।
ਸਭਿ ਰਾਹਕ ਹੁਇ ਹੁਇ ਕਰਿ ਨੇਰੇ। ਚਰਨ ਸਪਰਸ਼ਤਿ ਭਾਗ ਬਡੇਰੇ ॥
੨੧॥ਸਨੇ ਸਨੇ ਹਟਿਗੇ ਕਰਿ ਨਮੋ।ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਗੁਰ ਕਿਯ ਤਿਹ ਸਮੋਂ।
'ਜੁਤਿ ਬਾਂਧਵ ਗਨ ਤਵ ਪਰਵਾਰਾ। ਅਹੈ ਅਰੋਗ ਕੌਮ ਬਡ ਭਾਰਾ ?'
॥ ੨੨ ॥ 'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪ ਕੀ ਪਾਇ। ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕੁਸ਼ਲ ਗ੍ਰਾਮ ਸਮੁ-
ਦਾਇ। ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼੍ਰੇਯ ਮੂਲ ਅਬਿ ਪਾਵਾ।ਸੁਨਿ ਆਗਵਨ ਅਨੰਦ ਵਧਾਵਾ'
॥ ੨੩ ॥ ਕਿਤਿਕ ਦੂਰ ਤਲਵੰਡੀ ਰਹੀ। ਉਤਰਿ ਪਰੇ ਪਿਖਿ ਸੁਨਿ ਥਲ
ਤਹੀ[1]।'ਸਕਲ ਬਹੀਰ ਜਬੈ ਚਲਿ ਆਵੈ।ਸੰਧ੍ਯਾ ਭਈ ਗ੍ਰਾਮ ਢਿਗ ਜਾਵੈਂ'
॥੨੪॥ਫ਼ਰਸ਼ ਬਿਸਾਲ ਕਰੇ ਤਿਸ ਥਾਨਾ।ਬੈਠਿ ਗਏ ਪੁਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਬਿਰਾਦਰ ਲੇ ਕਰਿ ਸੋਈ। ਬੈਠਜੋ ਡੱਲਾ ਪ੍ਰਭੁ ਢਿਗ ਹੋਈ ॥ ੨੫ ॥
ਕਰ ਕੋ ਜੋਰਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚਲਾਵਾ। 'ਤੁਰਕ ਦੁਸ਼ਟ ਬਹੁ ਕਪਟ ਕਮਾਵਾ।
ਆਪ ਲਰੇ ਕੀਨਸਿ ਘਮਸਾਨਾ। ਭਯੋ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਗਨ ਤੁਰਕਾਨਾ ॥ ੨੬ ॥
ਕਹਾਂ ਮੁਲਖ ਕੋ ਮਾਲਿਕ ਸ਼ਾਹੂ। ਕਹਾਂ ਆਪ ਢਿਗ ਭਟ, ਉਤਸਾਹੂ।
ਕਾਰਜ ਪਰੇ ਜੰਗ ਕੇ ਭਾਰੀ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਮ੍ਰਿਤੁ ਭੇ ਚਾਰੀ ॥ ੨੭ ॥ ਭੀਰ
ਕਠਨ ਰਾਵਰ ਪਰ ਆਈ। ਘੇਰਜੋ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਚਹੁੰ ਘਾਈ। ਸ਼੍ਰਮੈਂ
ਕਸ਼ਟ ਕੇ ਅਸ ਜਬਿ ਆਇ। ਹਮ ਕੋ ਸਿਮਰਜੋ ਨਹੀਂ ਕਦਾਇ ॥ ੨੮॥ ਦੋ
ਸੈ ਕਿਧੌਂ ਤੀਨ ਸੈ ਬੀਰਾ।ਲੇ ਕਰਿ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੀਰਾ। ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ
ਕੇ ਜੁੱਧ ਬਿਸਾਲੇ। ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਤੁਮ ਕੋ ਰਖਤਿ ਸੁਖਾਲੇ'॥੨੯॥ਸੁਨਿ ਕਰਿ
ਡੱਲੇ ਤੇ ਸ਼ੁਭਿ ਬੈਨੰ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਭਾਖਜੋ ਪੰਕਜ ਨੈਨੰ। 'ਭਈ ਸੁ ਭਈ ਬੀਤ
ਅਬਿ ਗਇਊ।ਹਾਥ ਨ ਆਵੈ ਜਤਨ ਜਿ ਕਇਊ॥੩੦॥ ਜੰਗ ਬਿਖੈ ਮਾਰਨ
ਕੈ ਮਰਨੋ।ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਹਾਂ ਤਿਸ ਕਰਨੋ'।ਪੁਨ ਡੱਲਾ ਬੋਲਜੋ ਸੁਨਿ ਐਸੇ।
'ਅਹੈਜਥਾਵਤ ਉਚਰਹੁਜੈਸੇ॥੩੧॥ਤਊਦਾਸ ਹਮ ਰਾਵਰ ਕੇਰੇ। ਘਾਲਤਿ
ਰਣ ਘਮਸਾਨ ਘਨੇਰੇ। ਕਰਤਿ ਕਾਜ ਰਾਵਰ ਕੇ ਤਬਿਹੂ। ਲੇ ਕਰਿ ਮੈਂ
ਪਹੁੰਚਤਿ ਭਟ ਸਭਿਹੂੰ ॥ ੩੨॥ ਲਿਖਤ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜੋ ਪਠਿ ਹੋ[2]। ਬਿਨਾਂ
ਬਿਲੰਬ ਮਿਲਤਿ ਮੈਂ ਤਟ ਹੋ[3]। ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਸਹਾਇ ਲੇ ਆਵਤਿ।

[1](ਗਲਾਂ ਬਾਤਾਂ) ਕਹਿ (ਕਹਾ ਕੇ) ਦਰਸ਼ਨ (ਦੇ ਕੇ) ਉਠਦੇ ਹੀ ਉਤਰ ਪਏ। [2]ਜੇ (ਆਪ) ਭੇਜ
ਦਿੰਦੇ। [3]ਭਾਵ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਮੈਂ ਆਪ ਪਾਸ ਪੁਜਦਾ।

ਇਤੇ ਬਿਘਨ ਕਰੋਂ ਹ੍ਵੈਬੇ ਪਾਵਤਿ' ॥ ੩੩ ॥ ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪੁਨ ਤਿਨ ਸਮੁਝਾਯੋ।'ਸਮਾ ਬਿਤ੍ਯੋ ਕਬਿ ਹਾਥ ਨ ਆਯੋ।ਨਹੀਂ ਉਪਾਇਬਨਹਿਂ ਅਬਿ ਤਾਹੂੰ। ਹੋਨਹਾਰ ਸਿਰ ਪਰ ਸਭਿ ਕਾਹੂੰ' ॥ ੩੪ ॥ ਇਤੋ ਕਹ੍ਯੋ ਪਰ ਤਊ ਨ ਮੌਨੰ[1]। ਤਜੈਂ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਸੁਨਾਵੈ ਤੌਨੰ[2]।ਅਪਨੋ ਆਪਾ ਕਰਹਿ ਜਨਾਵਨ। ਲਰੇ ਮਰੇ ਬਿਨ ਬਡਤਾ ਪਾਵਨ[3] ॥੩੫॥ ਸਭਾ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਸੁਭਟਨਿ ਕੇਰੀ। ਬੈਠੇ ਸਨਧ ਬੱਧ ਤਿਸ ਬੇਰੀ। ਲਵਪੁਰਿ ਕੇ ਕਾਰੀਗਰ ਆਏ। ਬਹੁ ਮੋਲੀ ਬਰ ਤੁਪਕਨ ਲਜਾਏ ॥ ੩੬ ॥ ਆਨਿ ਹਜ਼ੂਰ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਧਰੀ। ਕਰ ਪੰਕਜ ਮਹਿਂ ਗਹਿਬੇ ਕਰੀ। ਅੰਤਰ ਵਹਿਰ ਹੇਰਿ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ। ਦਸਤਰਵਾਂ ਕਰਿ ਤਾਕਿ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ॥ ੩੭ ॥ ਸਭਾ ਬਿਖੈ ਡੱਲੇ ਕਹੁ ਪਰਖਨ। ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਇ ਕਹ੍ਯੋ ਰਿਪੁ ਧਰਖਨ[4]। 'ਭੋ ਡੱਲਾ! ਦੀਜੈ ਨਰ ਦੋਇ। ਹਤਹਿਂ ਤੁਰੰਗ ਪਰਖ ਪੁਨ ਹੋਇ ॥ ੩੮ ॥ ਕਿਤਿਕ ਤੋੜ ਕਰਿ ਘਾਵਨ ਘਾਲਹਿ[5]। ਮਰਹਿ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸੁਭਟ ਤਤਕਾਲਹਿ'।ਸੁਨਿ ਗੁਰਬਾਕ ਸਕਲ ਬਿਸਮਾਏ। –ਇਹ ਕਸ ਕਹ੍ਯੋ'ਨਰਨ ਕੋ ਘਾਏ[6]'– ॥੩੯॥ਜੇ ਡੱਲੇ ਸੰਗ ਭ੍ਰਾਤ ਬਟੋਰੇ। ਚਲ੍ਯੋ ਚਹਤਿ ਨਿਜ ਧਾਮਨ ਓਰੇ। ਭਏ ਭੀਰੁ[7], ਧੀਰਜ ਤਜਿ ਬੀਰਾ। ਬੈਠ੍ਯੋ ਜਾਇ ਨਹੀਂ ਗੁਰੁ ਤੀਰਾ॥੪੦॥ ਸੁਨਤਿ ਹੁਤੇ ਜਿਮ ਗੁਰ ਕੀ ਚਾਲਾ। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸੁੱਖਾ ਛਕਹਿਂ ਬਿਸਾਲਾ। ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਬੋਲਹਿਂ ਮੁਖ ਆਈ। –ਅਹੈ ਸਿਰੜ–ਕਹਿਂ ਬਿਮੁਖ ਬਨਾਈ[8] ॥ ੪੧ ॥–ਤੁਪਕ ਪਰਖਿਬੇ ਨਰ ਹਤਿ ਚਹੈਂ। ਕਹਹੁ ਕੌਨ ਕਿਮ ਇਨ ਢਿਗ ਰਹੈ–। ਤਬਿ ਡੱਲੇ ਕੀ ਆਂਖ ਬਚਾਇ। ਆਧੇ ਗਾਹਕ ਗਏ ਸਿਧਾਇ ॥੪੨॥–ਨਹਿਂ ਕਹਿ ਦੇਹਿਂ,ਅੱਗੂ ਤੂੰ ਆਇ[9]। ਖਰੋ ਹੋਇ ਗੁਲਕਾਂ ਤਨ ਖਾਇ–। ਅਸ ਭੈ ਧਰਿ ਧਰਿ ਘਰੌਂ ਸਿਧਾਰੇ। ਅਰਧ ਰਹੇ ਸੋ ਭੀ ਡਰ ਧਾਰੇ ॥੪੩॥ ਸੁਨਿ ਡੱਲਾ ਬਿਸਮ੍ਯੋ ਧਰਿ ਮੌਨ। ਬੈਠ੍ਯੋ ਨੀਵ ਗ੍ਰੀਵ, ਮੁਖ ਔਨ[10]। ਕੈਧੌਂ ਕਹਤਿ ਹੁਤੋ ਬਹੁ ਬਾਤੀ। ਕੈ ਤੂਸ਼ਨਿ ਭਾ ਨਿਜ ਮਤਿ ਹਾਤੀ ॥ ੪੪ ॥ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤੁਪਕ ਹਾਥ ਧਰਿ

---

[1]ਨਾ ਚੁੱਪ ਹੋਇਆ। [2](ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ) ਪ੍ਰਸੰਗ ਛਡਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਡੱਲਾ) ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਂਵਦਾ ਹੈ। [3]ਲੜੇ ਮਰੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਪਾਵਣਾ (ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ)। [4]ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ। [5]ਕਿਥੋਂ ਤੋੜੀ ਮਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। [6]ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੀਏ। [7]ਕਾਇਰ ਹੋ ਗਏ। [8]ਬੇਮੁਖ ਬਣਾਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ) ਸਿਰੜ ਹੈ [ਸਿਰੜ=ਜ਼ਿਦ, ਹੱਠ]। [9]ਮਤਾਂ ਡੱਲਾ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਤੂੰ ਅੱਗੇ ਆ। [10]ਮੂੰਹ ਧਰਤੀ ਵਲ।

ਰਹੇ। ਕਬਹੁੰ ਪਲੀਤਾ ਖੋਲਤਿ ਲਹੇ। ਗਜ ਨਿਕਾਲ ਡਾਲਤਿ ਵਿਚ ਕਬੈ। ਕੋਠੀ[1] ਕਿਤਿਕ ਬਨੀ ਲਖਿ ਤਬੈ॥੪੫॥ ਇਮ ਦੇਖਤਿ ਭੇ ਕੇਤਿਕ ਸਮੈਂ। ਢਿਗ ਬੈਠੇ ਸਭਿ ਕੇ ਮੁਖ ਨਿਮੇ। ਪੁਨ ਬੋਲੇ 'ਡੱਲੇ! ਨਰ ਦੋਇ। ਹਮ ਕੋ ਦੇਹੁ[2] ਖਰੇ ਹੁਇੰ ਜੋਇ[3]॥੪੬॥ਮਾਰਿ ਤੁਫੰਗਨਿ ਪਰਖਨਿ ਠਾਨੈਂ। ਕੇਤਿਕ ਘਾਵ ਕਰਹਿ ਸਭਿ ਜਾਨੈਂ[4]'।ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਡੱਲੇ ਤੂਸ਼ਨਿ ਠਾਨੀ। ਊਚ ਗ੍ਰੀਵ ਕਰਿ ਕੁਛ ਨ ਬਖਾਨੀ ॥੪੭॥ ਸੁਨਿ ਬੰਧਪ ਉਠਿ ਉਠਿ ਬਹੁ ਗਏ। ਧੀਰ ਸਹਿਤ ਨਹਿਂ ਥਿਰਤਾ ਲਏ।ਚਾਕਰ ਨਹੀਂ ਜਿ ਡਰ ਢਿਗ ਰਹੇ।ਹੁਤੇ ਭ੍ਰਾਤ ਗਮਨੇ ਚਿਤ ਚਹੇ ॥ ੪੮ ॥–ਸਭਾ ਬਿਖੈ ਮੁਝ ਕੋ ਨ ਪਚਾਰੇ। ਜਾਹੁ ਖਰੋ ਹੁਇ ਗੁਰੂ ਅਗਾਰੇ–। ਇਮ ਚਿਤ ਜਾਨਿ ਤ੍ਰਾਸ ਧਰਿ ਗਏ। ਨਹੀਂ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਸੋ ਥਿਰ ਭਏ॥ ੪੯ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਖਯਾਲ ਤਿਨਹੁੰ ਤੇ ਟਾਲਿ। ਪਰਚੇ ਪਿਖਿਨਿ ਤੁਪਕ ਦ੍ਵੈਨਾਲਿ[5]। ਪੁਨ ਬਰੂਦ ਗੋਰੀ ਜੁਗ ਡਾਰੀ।ਗਜ ਸੋਂ ਠੋਕਿ ਭਲੇ ਕਿਯ ਤਯਾਰੀ ॥ ੫੦॥ ਤ੍ਰਿਤੀ ਬਚਨ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਾ। ਰਹਯੋ ਨ ਕੋ ਗਾਹਕ ਤਿਸ ਥਾਨਾ। ਤਬਿ ਤੋਰਾ ਸੁਲਗਾਇ ਮੰਗਾਯੋ। ਇਕ ਸਿਖ ਸੰਗ ਹੁਕਮ ਫੁਰਮਾਯੋ ॥੫੧॥ 'ਦ੍ਵੈ ਰੰਗਰੇਟੇ ਸਿਖ ਤਿਸ ਥਾਂਏ। ਥਿਰੇ ਦੂਰ ਦੇਖਹੁ ਦ੍ਰਿਗ ਲਾਏ। ਨਾਮ ਦੁਹਨ ਮਹਿਂ ਨਹਿਂ ਕਿਹ ਲੀਜੈ।–ਗੁਰੂ ਹਕਾਰਤਿ–ਇਮ ਕਹਿ ਦੀਜੈ ॥ ੫੨ ॥–ਹਤਹਿਂ ਤੁਪਕ–ਇਹ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ। –ਪਰਖਨ ਹੇਤੁ ਘਾਵ ਕੋ ਘਾਈ–'। ਸੁਨਿ ਸਿਖ ਗਯੋ ਸੁ ਜਾਇ ਅਲਾਵੈ। 'ਹਿਤ ਹਤਿਬੇ ਇਕ, ਗੁਰੂ ਬੁਲਾਵੈਂ' ॥ ੫੩ ॥ ਨਹਿਂ ਦੋਨਹੁ ਤਬਿ ਪਾਗ ਸੰਭਾਰੀ। ਕੁਛ ਸਿਰ ਪਰ ਕੁਛ ਕਰ ਮਹਿਂ ਧਾਰੀ।ਝਗਰਤ ਆਵਹਿਂ ਦੋਨਹੁੰ ਚਲੇ। ਸਭਾ ਸਹਤਿ ਗੁਰ ਆਗੇ ਖਲੇ ॥ ੫੪ ॥ 'ਤੁਮ ਮਹਿਂ ਤੇ ਹਮ ਏਕ ਹਕਾਰਾ। ਕਿਮ ਦੋਊ ਥਿਰ ਝਗਰਾ ਡਾਰਾ'। ਕਹੈਂ ਜੋਰਿ ਕਰ 'ਗਯੋ ਹਕਾਰਨ। ਨਹਿਂ ਇਕ ਕੋ ਕਿਯ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨਿ ॥੫੫॥ਮੈਂ ਚਾਹੌਂ ਥਿਰ ਅੱਗ੍ਰ ਤੁਫੰਗਾ। ਇਹ ਚਾਹਤਿ ਝਗਰਤਿ ਮੁਝ ਸੰਗਾ। ਮੋ ਪਰ ਹਤਿ[6] ਪਰਖਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬੈ'। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਗੁਰ ਤਬੈ ॥ ੫੬ ॥ 'ਦੇਖਹੁ ਡੱਲਾ ਇਨ ਸਮ ਬੀਰ। ਜੰਗ ਕਰਨ ਹਿਤ ਹਮਰੇ ਤੀਰ। ਸੁਭਟ ਤੀਨ ਸੈ ਤੁਝ ਸੰਗ

---

[1]ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਉਹ ਥਾਉਂ ਜਿੱਥੇ ਬਾਰੂਦ ਭਰਦੇ ਸਨ। [2]ਦੋ ਆਦਮੀ ਸਾਨੂੰ ਦੇਹ। [3]ਜਿਹੜੇ। [4]ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਮਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਤੁਪਕ), ਸਾਰੇ ਜਾਣ ਲੈਣ। [5]ਦੋ ਨਾਲੀ ਬੰਦੂਕ ਨੂੰ। [6]ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਫੁੰਡ ਕੇ।

ਜੋਊ। ਦੇਖਿ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਹੈ ਕਿਤ ਕੋਊ ॥੫੭॥ ਹਮ ਹਿਤ ਤਨ ਕੋ ਲੋਭ ਨ ਇਨ ਕੇ। ਜੇ ਕਾਯਰ ਨਹਿਂ ਧੀਰਜ ਤਿਨ ਕੇ। ਕਹਾਂ ਲਗੇ ਹਮ ਮਾਰਨ ਤਿਨ ਕੋ। ਬਾਕ ਸੁਨਤਿ ਹਤਿ ਧੀਰਜ ਮਨ ਕੋ ॥੫੮॥ ਜਬਿ ਰਣ ਪਰਹਿ ਤੁਰੰਗ ਅਗਾਰੀ। ਮਾਰਣ ਮਰਣ ਹੋਇ ਤਿਸ ਬਾਰੀ। ਤਬਿ ਤੇਰੇ ਭਟ ਠਹਿਰ ਨ ਸੱਕੈਂ। ਅਪਰ ਬਿਗਾਰ ਭਾਜਿਬੋ ਤੱਕੈਂ ॥੫੯॥ ਯਾਂਤੇ ਮਹਾਂਬੀਰ ਹਮ ਸੰਗਾ*। ਲਾਖਹੁਂ ਤੁਰਕ ਹਤੇ ਵਿਚ ਜੰਗਾ'। ਡੱਲੇ ਕੋ ਹੰਕਾਰ ਉਤਾਰਾ। 'ਸੱਤਿ ਸੱਤਿ' ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰਾ ॥੬੦॥ ਅਦਭੁਤ ਖਯਾਲ ਦੇਖਿ ਬਿਸਮਾਏ। ਸਕਲ ਸਭਾ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਮੁਦ ਪਾਏ ॥ ੬੧ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਡੱਲੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਉਨੀਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੧੯ ॥

੨੦. [ਡੱਲੇ ਪਾਸ ਬਾਹਰ ਡੇਰਾ। ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਮਿਲੇ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਭਿ ਬਹੀਰ ਆਯਹੁ ਮਿਲਯੋ ਉਤਰਨਿ ਸਮਾ ਪਛਾਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਢਿ ਕਰਿ ਚਲੇ ਕਿਕਾਨ ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਪਹੁੰਚੇ ਜਬਿ ਤਲਵੰਡੀ ਜਾਇ। ਤਬਿ ਡੱਲਾ ਕਰ ਜੋਰਿ ਅਲਾਇ। 'ਕਰਹੁ ਦੁਰਗ ਕੇ ਅੰਤਰ ਡੇਰਾ। ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਤੇ ਸੁਖ ਹੋਇ ਘਨੇਰਾ' ॥ ੨॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹੈਂ 'ਵਹਿਰ ਹੀ ਆਛੇ। ਅਬਹਿ ਬੀਚ ਬਰਿਬੋ ਕਿਮ ਬਾਂਛੇਂ? ਰਣ ਕਰਿਬੇ ਕੀ ਨਾਹਿਨ ਆਸਾ। ਲਿਖਿ ਚਾਹਤੇ ਤੁਰਕੇਸ਼ ਬਿਨਾਸ਼ਾ[1] ॥੩॥ ਬਹੁ ਰਬਸਨਿ ਕੇ ਸਦਨ ਜ਼ਨਾਨੇ[2]। ਅਸਮੰਜਸ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਜਾਨੇ'। ਸੁਨਿ ਡੱਲੇ ਪੁਨ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ। 'ਇਕ ਘਰ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਹੋਹਿਂ ਜ਼ਨਾਨੀ ॥੪ ॥ ਅਪਰ ਸਥਾਨ ਕਰਹਿਂ ਸਭਿ ਖਾਲੀ। ਉਤਰਹੁ ਅੰਤਰ ਸਰਬ ਸੰਭਾਲੀ। ਨਾਂਹਿ ਤ ਜੇ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਸਾਰੀ। ਬਸਹਿਂ ਜਾਇ ਕਰਿ ਨਗਰ ਮਝਾਰੀ ॥੫॥ ਸਕਲ ਮਕਾਨ ਆਪ ਕੇ ਜਾਨੋ।

---

[1]ਤੁਰਕੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਲਿਖਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। [2]ਵੈਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਜ਼ਨਾਨੇ ਵਸਣੇ ਦੇ ਘਰ ਹਨ।

*ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦਾ ਵਾਕ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਕੀ ਹਿੰਦੂ ਕੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਬੇਈਮਾਨ ਹਨ, ਪੈਸੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀਨ ਤਕ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੯ ਅੰਸੂ ੩ ਅੰਕ ੪੦ ਦੀ ਟੂਕ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਤਜਰਬੇ ਤੇ ਅਗੀਮ ਦੇ ਪਤੇ ਸਨ, ਆਪ ਦੇਸ਼ ਹਿਤ ਅਸੂਲ ਪਰ ਜਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਪਰਖਣਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਐਸੇ ਬੰਦੇ ਆਪ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਏ ਸਨ ਤਾਂ ਹੀ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਅਨਗਿਣਤ ਸੈਨਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਮਰਦੇ ਮਾਰਦੇ ਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਨੂੰ ਆਤੁਰ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਡੱਲੇ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਉਹੋ ਸਬਕ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਨ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰਕੇ ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਨੌਛਾਵਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰ, ਇਨਾਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਵੇਲੇ ਦੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਧਾਰ।

ਬਸਹੁ ਅਨੇਕ ਸੁਖਨ ਕੋ ਠਾਨੋ'। ਪੁਨਹਿ ਭਨ੍ਯੋ 'ਹਮ ਬਾਹਰ ਭਲੋ।ਡੇਰਾ ਕਰਹਿਂ ਨਿਕਟ ਹੀ ਕਿਲੋ॥੬॥ਤੇਰੋ ਭਾਉ ਭਲੇ ਲਖਿ ਪਾਯੋ। ਜਿਮ ਅੰਤਰ ਤਿਮ ਬਾਹਰ ਭਾਯੋ'। ਇਮ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਨਸਿ ਡੇਰਾ। ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਅਧਿਕ ਦੁਰਗ ਕੇ ਨੇਰਾ ॥ ੭ ॥ ਕੰਧ ਨਿਕਟ ਹਯ ਬ੍ਰਿੰਦ ਲਗਾਏ। ਤੰਬੂ ਤਾਨ ਦੀਨਿ ਤਿਸ ਥਾਂਏ। ਕੁਛਕੁ ਫਰਕ ਤੇ ਸਿੰਘ[1] ਥਿਰੇ ਹੈਂ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਲੌ ਉਤਰਿ ਪਰੇ ਹੈਂ ॥੮॥ ਤਿਨ ਤੇ ਪਰੇ ਪਰੇ ਬੈਰਾਰ[2]। ਉਤਰੇ ਪੈਦਲ ਅਰੁ ਅਸਵਾਰ। ਆਛੀ ਰੀਤਿ ਲਗਾਇਸਿ ਡੇਰੇ । ਗੁਰ ਕੇ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਰੱਛ ਬਡੇਰੇ ॥੯॥ ਕਹਿ ਬਹੁ ਬਾਰ ਦੇਗ਼ ਕਰਿ ਅੰਤਰ[3]। ਤੂਰਨ ਹੀ ਬਰਤਾਇ ਨਿਰੰਤਰ। ਸਭਿ ਬੈਰਾੜ ਰੋਜ ਕੋ ਪਾਵਹਿਂ। ਅਪਨੋ ਭੋਜਨ ਆਪ ਬਨਾਵਹਿਂ ॥੧੦॥ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਸਭਿ ਦੇਗ਼ ਅਹਾਰ।ਅਚਵਨ ਕਰਹਿਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਜਾਇ ਦੁਰਗ ਕੇ ਅੰਤਰ ਖਾਇਂ। ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਥਾਲ ਵਹਿਰ ਹੀ ਲੇਜਾਇਂ ॥੧੧॥ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ।ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਪ੍ਰਾਤ ਅਰੁਨਾਈ[4]। ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰ ਲਾਇ ਦਿਵਾਨ। ਕਰਹਿਂ ਰਬਾਬੀ ਕਿਰਤਨ ਗਾਨ ॥ ੧੨ ॥ ਨਿਕਟ ਨਿਕਟ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਅਨੇਕ। ਆਇ ਸੁ ਦਰਸਹਿ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕ। ਬਹੁਰ ਸੁੰਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ। ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਮਹਿਲ ਪਾਇ ਸੁਧ ਏਵੀ ॥੧੩॥ ਕਿਤ ਕਿਤ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਘਰ ਰਹਕੇ। ਸਾਹਬਜ਼ਾਦੇ ਮ੍ਰਿਤੁ ਭੇ ਲਹਿ ਕੇ। ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸੁਧ ਕੋ ਪਾਇ ਦੁਖਾਰੀ[5]। ਕਰਿ ਕਰਿ ਸ਼ੋਕ ਬਹ੍ਯੋ ਦ੍ਰਿਗ ਬਾਰੀ ॥੧੪ ॥ ਟਿਕੇ ਆਨਿ ਤਿਲਵੰਡੀ ਜਬੈ। ਦੋਨਹੁੰ ਆਨਿ ਦਰਸ ਕਿਯ ਤਬੈ। ਪੁੱਤ੍ਰਨਿ ਪੀਰ ਪਾਇ ਕਰਿ ਰੋਈ। ਗਦ ਗਦ ਗਿਰਾ ਬਿਕੁਲ ਬਹੁ ਹੋਈ ॥੧੫॥ ਸੁੰਦਰੀ ਸੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਰਬੰਗਾ। ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਗੁਨ ਗਨ੍ਹ ਤੇ ਚੰਗਾ। ਰੁਦਤਿ ਅਧਿਕ ਪਤਿ ਚਰਨਨ ਪਾਸੀ । ਸ਼ੋਕ ਸਹਿਤ ਬਹੁ ਗਿਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ॥੧੬॥'ਸਕਲ ਸਮਾਜ ਸਦਨ ਕੇ ਸਾਥਾ। ਪੁੱਤ੍ਰਨਿ ਹਤਨ ਕ੍ਸ਼ਟ,ਹੇ ਨਾਥਾ!'। ਬਦਨ ਪ੍ਰਪੁਲਤ ਅੱਸ਼੍ਰ ਬਹਿ ਬਾਰੀ[6]। ਬਹੁ ਬਿਖਾਦ ਤੇ

---

[1]ਇਥੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਭਾਉ ਵਾਲੀ ਸੇਨਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। [2]ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਪਏ ਹਨ ਬੈਰਾੜ (ਜੋ ਦਾਨਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ਸਨ)। [3](ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਪਰ ਬੋਲੇ ਨੇ) ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਕਹਿਕੇ ਲੰਗਰ (ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ) ਅੰਦਰ ਹੀ ਕਰਵਾਇਆ । [4]ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ ਵੇਲੇ। [5]ਸੁਣ ਸੁਣਕੇ ਤੇ ਖਬਰਾਂ ਪਾਕੇ (ਬੜੀਆਂ) ਦੁਖੀ ਹੋਈਆਂ। [6]ਅੱਥਰੂਆਂ (ਰਸਤੇ) ਪਾਣੀ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਤਰ ਬਤਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। [ਸੰਸ:, ਪਰਿਪਲੁਤ]।

ਬਜ਼ਾਕੁਲ ਭਾਰੀ ॥ ੧੭ ॥ ਇਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੁੰਦਰ ਗੁਨ ਪੂਰਨ। ਭਯੋ ਸੁ ਹਤਿ ਕਰਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਚੂਰਨ। ਕਿਮ ਧੀਰਜ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖਿਯਾਰੀ। ਦੀਨ ਮਨਾ ਬਹੁ ਰੁਦੰਤਿ ਲਚਾਰੀ ॥੧੮॥ ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਤਿਸ ਰੀਤਿ। ਰੁਦਤਿ ਨਿਕਟ ਦੁਖ ਬਜ਼ਾਕੁਲ ਚੀਤ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਧੀਰਜ ਦੀਨਿ ਹਟਾਈ। 'ਕਜੋਂ ਨਾਹਕ ਦੁਖ ਸ਼ੋਕ ਉਪਾਈ॥੧੯॥ ਤੋਹਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਡ ਬੀਰ ਬਹਾਦੁਰ। ਗਯੋ ਸੁਰਗ ਦੇਵਨ ਤੇ ਸਾਦਰ। ਜਗ ਮਹਿਂ ਜਸੁ ਅਖੰਡ ਕੋ ਪਾਵਾ।ਜਨਮ ਲਾਭ ਕੌ ਕਰਮ ਕਮਾਵਾ ॥੨੦॥ ਅਸ ਬੀਰਨ ਕੀ ਜਨਨੀ ਜੋਇ। ਸ਼ੋਕ ਕਰਨ ਕੇ ਉਚਿਤ ਨ ਸੋਇ। ਤੂੰ ਗੁਰ ਕੇ ਘਰ ਸਜ਼ਾਨ ਨ ਠਾਨਤਿ । ਜਗਤ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਕਜੋਂ ਨਹਿਂ ਜਾਨਤਿ ॥ ੨੧ ॥ ਨਿਤ ਹੀ ਜੋ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੋ ਪਾਇ[1]। ਸੋ ਕਿਮ ਥਿਰਹਿ ਪਿਖਤਿ ਬਿਨਸਾਇ।ਪ੍ਰਥਮ ਜਨਮ ਬਾਲਕ ਲਘੁ ਜੋਇ। ਦਿਨ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਦੀਰਘ ਤਨ ਹੋਇ॥ ੨੨॥ ਤਰੁਨ ਅਵਸਥਾ ਲਗੈ ਬਿਸਾਲਾ। ਹੋਤਿ ਪ੍ਰਣਾਮ[1] ਸਰਬਥਾ ਕਾਲਾ। ਪੁਨਹਿ ਸੁਪੇਦ ਕੇਸ ਹੁਇ ਜਾਇਂ। ਛੀਜਹਿ ਦੇਹਿ ਜੁਵਾ[2] ਬਿਨਸਾਇ* ॥ ੨੩॥ ਜੀਰਣ ਬਨਹਿ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹੋਇ। ਸਭਿ ਕੇ ਰਿਦੇ ਬਿਦਤ, ਦ੍ਰਿਗ ਜੋਇ[3]। ਬਾਲਕ ਤਰੁਨ ਬ੍ਰਿੱਧ ਕੇ ਕਾਲ[4]। ਅਟਕਤਿ ਨਹੀਂ ਭਖਤਿ ਨਿਤ ਕਾਲ ॥ ੨੪॥ ਇਸ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਹਿ ਜੋ ਜੇਤੀ। ਬਿਨਸਨ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਿਥਾ ਵਧਿ ਤੇਤੀ। ਅਸ ਤਨੁ ਪਾਇ ਸਕਾਰਥ ਲਾਵੈ†। ਜਨਮ ਮਰਨ ਮਹਿਂ ਸੋ ਨਹਿਂ ਆਵੈ॥੨੫॥ ਜ਼ਹਾਂ ਅਨੰਦ ਬਿਲੰਦ ਅਨਾਸ਼ਾ। ਤਹਾਂ ਆਤਮਜ ਤੇਰੋ ਬਾਸਾ[5]। ਉਚਿਤ ਨ ਸ਼ੋਕ ਕਰਨ ਤਿਸ ਹੇਤੁ। ਗਜ਼ਾਨ ਗਤੀ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਲਿਹੁ ਚੇਤ'॥੨੬॥ ਇੱਤਜ਼ਾਦਿਕ ਕਹਿ ਰੁਦਤਿ ਹਟਾਈ। ਤਉ ਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨ ਜਾਈ। ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਡੱਲਾ ਚਲਿਆਯੋ।ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਾਕ ਅਲਾਯੋ ॥ ੨੭॥ 'ਦਿਹੁ ਆਇਸ ਅਬਿ ਇਨੈ, ਗੁਸਾਈਂ!ਬਸਹਿਂ ਦੁਰਗ ਕੇ ਅੰਤਰ ਜਾਈ। ਸਦਨ ਪ੍ਰਥਕ ਇਨ ਹਿਤ ਕਿਯ ਖਾਲੀ। ਕਰਹਿਂ ਬਾਸ ਕੋ ਤਹਾਂ ਸੁਖਾਲੀ' ॥ ੨੮ ॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਜੋ 'ਬੂਝਿ ਲਿਹੁ ਇਨ ਕੋ । ਬਸਹਿਂ ਤਹਾਂ ਜਹਿਂ ਭਾਵਤਿ ਮਨ ਕੌ'। ਤਬਿ ਡੱਲਾ ਦੋਨਹੁੰ ਢਿਗ ਗਯੋ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ

---

[1]ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। [2]ਜਵਾਨੀ। [3]ਨੇਤ੍ਰੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। [4]ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ। [5]ਓਥੇ ਤੇਰੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। *ਪਾ:—ਛੀਣਹਿ ਤੇ ਪਰਣਮਤੇ ਜਾਇ। †ਇਹ ਹੁਕਮ, ਇਹ ਸਿੱਖਜਾ ਹਰੇਕ ਦੇ ਧਾਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਤਨ ਪਾਕੇ ਸਕਾਰਥਾ ਕਰੇ।

ਬੋਲਤਿ ਭਯੋ ॥੨੯॥ 'ਚਲਹੁ ਮਾਤ ਜੀ ਦੁਰਗ ਕਿ ਅੰਤਰ । ਥਿਰਹੁ ਭਲੇ ਸੁਖ ਲਹਹੁ ਨਿਰੰਤਰ । ਮੋਰ ਕੁਟੰਬ ਸਕਲ ਕਰ ਜੋਰਹਿ । ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਸੇਵਹਿ ਚਰਨ ਨਿਹੋਰਹਿ ॥ ੩੦ ॥ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹਮ ਸਭਿ ਕੋ ਕਰੀਅਹਿ । ਅੰਤਰ ਉਤਰਹੁ ਭਲੇ ਬਿਚਰੀਅਹਿ'। ਦੋਨਹੁੰ ਸੁਨਿ ਭਾਖਯੋ ਪਿਖਿ ਖਲੋ[1] । 'ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਪਗਨ ਬਿਖੈ ਹੀ ਭਲੋ ॥ ੩੧ ॥ ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਬਿਛਰ ਨ ਚਾਹਤਿ । ਬਹੁ ਦਿਨ ਤੇ ਹਮ ਪਿਖਿਨਿ ਉਮਾਹਤਿ'। ਕਿਤਿਕ ਫਰਕ ਕਰਿ ਸਿਵਰ ਉਤਾਰਾ । ਤੰਬੂ ਤਨਯੋ ਕਨਾਤ ਮਝਾਰਾ ॥੩੨॥ ਸੁਤ ਸ਼ੋਕਾਰਤਿ ਸੁੰਦਰੀ ਸੁੰਦਰ[2] । ਸਾਹਿਬਦੇਵੀ ਜੁਤਿ ਥਿਰ ਅੰਦਰ। ਡੱਲਾ ਕਰਿ ਅਹਾਰ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ । ਬਾਰ ਪੁਚਾਵਹਿ ਪ੍ਰੀਤ ਮਹਾਨਾ ॥੩੩॥ ਪੰਚ ਦਿਵਸ ਇਸ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਏ । ਅੰਤਰ ਦੇਗ਼ ਬਨੈ ਸਭਿ ਖਾਏ । ਦਿਵਸ ਖਸ਼ਟਮੇ ਪ੍ਰਭੁ ਫੁਰਮਾਯੋ । ਦੇਗ਼ ਬਾਨ ਲਿਹੁ ਵਹਿਰ ਬਨਾਯੋ' ॥ ੩੪ ॥ ਪੁਨ ਡੱਲੇ ਕੋ ਕਿਯ ਸਮੁਝਾਵਨ । 'ਲੰਗਰ ਬਨਹਿ ਨਿਕਟ ਹਮ ਖਾਵਨ । ਘਨੋ ਭਾਉ ਹਮ ਨੇ ਤੁਵ ਦੇਖਾ । ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕੀਨੀ ਸੇਵ ਵਿਸ਼ੇਖਾ' ॥ ੩੫ ॥ ਸੁਨਿ ਡੱਲੇ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰਾ । 'ਮੋਹਿ ਕੁਟੰਬ ਸਮਾਜਹਿ ਸਾਰਾ। ਦੁਰਗ, ਧੇਨੁ,ਹਯ,ਮਹਿਖਿ ਉਦਾਰਾ । ਘਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸਭਿ ਅਹੈ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ੩੬ ॥ ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਮੈਂ ਦੇਗ਼ ਬਨੈ ਹੌਂ।ਲਿਹੁਸ਼ਰਧਾ ਪਿਖਿ ਜਬਿ ਲਗ ਦੈਹੌਂ।ਘਰ ਮਹਿਂ ਅੰਨ ਆਪ ਕੋ ਸਾਰਾ । ਕਰਿਹੋ ਸਿੰਘਨਿ ਸਹਿਤ ਅਹਾਰਾ' ॥ ੩੭ ॥ ਪੁਨ ਗੁਰ ਭਾਖਯੋ 'ਖੁਸ਼ੀ ਹਮਾਰੀ । ਬਨਹਿ ਦੇਗ਼ ਬਾਹਰ ਅਬਿ ਸਾਰੀ।ਤੇਰੋ ਭਾਉ ਇਸੀ ਬਿਧਿ ਅਹੈ । ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੇਤ ਸਾਚ ਹੀ ਕਹੈਂ*' ॥ ੩੮ ॥ ਲਾਗੀ ਬਨਨ ਦੇਗ ਬਡ ਬਾਹਿਰ । ਅਚਹਿਂ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਛੁਧਤਿ ਸੁ ਜ਼ਾਹਰ। ਸਭਿ ਬੈਰਾੜ ਚਾਕਰੀ ਪਾਵੈਂ । ਨਿਜ ਨਿਜ ਭੋਜਨ ਕਰਹਿਂ ਸੁ ਖਾਵੈਂ ॥ ੩੯ ॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਇਸ ਰੀਤਿ ਬਿਤਾਏ। ਪੁਨ ਡੱਲਾ ਕਰ ਜੋਰਿ ਅਲਾਏ । 'ਸਿੰਘਨ ਸਹਤ ਸਕਲ ਬੈਰਾੜ । ਕਰੌਂ ਆਪ ਹਿਤ ਤਯਾਰ ਅਹਾਰ ॥੪੦॥ ਅੰਤਰ ਪਾਵਨ ਪਾਵਨ ਕਰੋ[3]।ਪਾਵਨ ਸਦਨ ਸਰਬ ਹੀ ਧਰੋ[4]। ਇਮ ਕਹਿ

[1]ਖੜੋਤਾ ਦੇਖਕੇ । [2](ਮਾਤਾ) ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ (ਵਿਯੋਗ) ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹਨ । [3]ਚਰਨ ਪਾਵਣੇ ਕਰੋ । [4]ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰੋ ਸਾਰਾ ਹੀ ਘਰ । *ਕਿਸੇ ਤੇ ਭਾਰੂ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਚਾਹੇ ਕਿਤਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਖਰਚ ਖੇਚਲ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵੀਚਾਰਸ਼ੀਲ ਕਟਾਖਯ ਹਨ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪੂਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਯਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਏ

ਕਰਿ ਬਹੁ ਭਾਂਤਨਿ ਤਯਾਰਾ। ਕਰਵਾਇਸ ਬਰ ਸ੍ਵਾਦ ਅਹਾਰਾ ॥ ੪੧ ॥ ਮਧੁਰ ਸ਼ਨਿਗਧ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਕਰਯੋ। ਬ੍ਰਿੰਦ ਨਰਨ ਮਿਲਿ ਤਯਾਰ ਸੁ ਧਰਯੋ। ਬਿਨੈ ਬਖਾਨਿ ਗਯੋ ਲੈ ਅੰਤਰ।ਪੰਗਤਿ ਗਨ ਬੈਠਾਇ ਨਿਰੰਤਰ ॥ ੪੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਹਿਤ ਚੌਂਕੀ ਡਸਵਾਈ। ਸ੍ਵੇਤ ਸੁਜਨਿ[1] ਤੇ ਊਪਰ ਛਾਈ। ਸਭਿ ਕੇ ਬੀਚ ਥਿਰੇ ਗੋਸਾਈਂ। ਜੁਗ ਮਾਤਨ ਘਰ ਬਿਖੈ ਬਿਠਾਈ ॥ ੪੩ ॥ ਸਹਿਤ ਬਿਰਾੜ ਸਿੰਘ ਬੈਠਾਏ। ਸਭਿ ਕੇ ਹਿਤ ਅਹਾਰ ਗਨ ਲਯਾਏ।ਭਲੀ ਰੀਤਿ ਤੇ ਪਰੁਸਨ ਲਾਗੇ। ਥਾਲ ਬਿਸਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁ ਆਗੇ ॥੪੪॥ ਤਿਮ ਅੰਤਰ ਜੁਗ ਥਾਲ ਪੁਚਾਏ। ਦਾਸੀ ਬ੍ਰਿੰਦਨ ਲੇ ਕਰਿ ਖਾਏ। ਜਥਾ ਜੋਗ ਸਭਿ ਕੋ ਤ੍ਰਿਪਤਾਯੋ। ਖਰੇ ਹੋਇ ਕਰਿ ਚੁਰਾ ਪਠਾਯੋ[2] ॥ ੪੫। ਇਕ ਤੁਰੰਗ ਬਹੁ ਮੋਲ ਦੁਸ਼ਾਲਾ। ਭੇਟ ਰਜਤਪਣ ਸ਼ਤ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਦੇ ਕਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਈ। ਖੁਸ਼ੀ ਲੀਨਿ ਆਨੰਦ ਮਨ ਪਾਈ ॥ ੪੬ ॥ ਦ੍ਵੈ ਮਾਤਾ ਕੋ ਤੇਵਰ ਦੋਇ। ਬਨੇ ਬਹੁਤ ਧਨ ਲਾਗੇ ਜੋਇ। ਦੀਏ ਪਚਾਸ ਰਜਤਪਣ ਤਬੈ। ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਚਵ ਕਰਿ ਸਬੈ ॥ ੪੭॥ ਉਠਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਜ ਡੇਰੇ। ਸਿੰਘ ਬਿਰਾੜ ਸਕਲ ਤਿਸ ਬੇਰੇ। ਡਲੈ ਕਹੁ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਸਰਾਹਾ। ਸੇਵ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਰਨ ਉਮਾਹਾ ॥ ੪੮ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਡੱਲੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੨੦ ॥

੨੧. [ਚੰਬੇ ਦੀ ਮਾਈ ਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਰ। ਦਲਪਤ। ਦਜ਼ਾਲ ਦਾਸ। ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਵੰਸ਼]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਸੀ ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਬਸੇ ਲਰਨਿ ਹੰਗਾਮਾ ਛੋਰਿ[3]। ਕਮਰਕਸਾ ਖੋਲਯੋ ਥਿਰੇ ਸੁਖ ਕੋ ਲਹਿ ਸਭਿ ਓਰ ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਨਾਮ ਦਮਦਮਾ ਤਿਸ ਕੋ ਧਰਯੋ। ਭਏ ਨਚਿੰਤ ਰਿਪੁਨਿ ਬਲ ਹਰਯੋ। ਪਸਰੀ ਸੁਧਿ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼। ਆਵਨ ਸੰਗਤਿ ਲਗੀ ਹਮੇਸ਼ ॥ ੨॥ ਅਰਪਿ ਅਕੋਰਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੈਂ। ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ ਤੂਰਨ ਪੂਰੈ। ਲਗੈ ਦਿਵਾਨ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਗਾਵਹਿਂ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਆਵਹਿਂ ॥ ੩ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਚੜ੍ਹਿ ਅਖੇਰ ਕੋ ਚਾਲੇ। ਸੰਗੀ ਸਿੰਘ ਅਨੂਢਤਿ ਜਾਲੇ। ਜਬਿ ਡੇਰੇ ਤੇ ਨਿਕਸਾਨ ਲਾਗੇ। ਕਹਯੋ ਸੱਦ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਗੇ ॥ ੪ ॥

> 'ਬਿਟੇ ਕਹੇਂਦੀ ਵੇ ਸਤਿਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ। ਸੋਹਣੀ ਦਾਹੜੀ ਬੀਬੀ
> ਪੱਗੇ। ਗੋਤ ਵੜਾਇਚ* ਪਿੰਡ ਹੈ ਚੱਢੇ।ਖਾਲੀ ਚਲੀ ਜੇ ਇਕ ਫਲ ਲੱਗੇ'।

ਸੁਨਿ ਸਾਹਿਬ ਤਿਸਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਹੇਰਿ। ਮੁਸਕਾਨੇ ਭਾਖਯੋ 'ਕਹੁ ਫੇਰ'।

[1]ਸੋਜ਼ਨੀ। [2]ਪੜ੍ਹਾਇਆ। [3]ਜੰਗ ਦਾ ਲੜਨਾ ਛੱਡਕੇ। *ਪਾਃ—ਵਰਾਇਣ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਾ।ਪੂਰਬ ਗਾਵਨੋ ਜਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥੫॥ਬੂਝੀ ਪ੍ਰਭੁ 'ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਈ?।ਕੌਨ ਦੇਸ਼ ਕਿਸ ਗ੍ਰਾਮ ਬਸਾਈ?'। 'ਗੁਰੂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ! ਸੁਨੀਜੈ।ਚੱਬਾ ਮਾਝੇ ਦੇਸ਼ ਜਨੀਜੈ॥੬॥ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ। ਤੀਨ ਕੋਸ ਪਰ ਗ੍ਰਾਮ ਸੁ ਬਾਸੇ*।ਤਹਿਂ ਤੇ ਮੈਂ ਆਈ ਧਰਿ ਆਸਾ। ਜਾਚਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਆਪਕੇ ਪਾਸਾ॥੭॥ਬੈਠੇ ਸਭਾ ਨ ਮਾਂਗਯੋ ਗਯੋ।ਸੱਦ ਬਿਖੇ ਤੁਮ ਸਨ ਕਹਿ ਦਯੋ। ਦੂਰ ਪੰਥ ਤੇ ਮੈਂ ਚਲਿ ਆਈ। ਪੁਰਹੁ ਕਾਮਨਾ ਸ਼ਰਨ ਤਕਾਈ'॥੮॥ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹੁਕਮ ਦਾਸ ਕੋ ਕਹਯੋ।'ਮਸੁ ਅਰੁ ਕਲਮ ਆਨਿ ਅਬਿ ਚਹਯੋ। ਲਯਾਯੋ ਤੁਰਤ ਗੁਰੂ ਲਿਖਿ ਦੀਨ।ਸਿਖ ਨੇ ਦੇਖੇ ਹਿਤ ਕਰ ਲੀਨ॥੯॥ਗੁਰ ਬੋਲੇ'ਇਕ ਸੁਤ ਤੁਹਿ ਦਯੋ'।ਕਾਗਤ ਪਿਖਤਿ ਸਿੱਖ ਲਖਿ ਲਯੋ।ਮਹਾਰਾਜ ਏ ਸਾਤਾ ਭਯੋ।ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੋ ਏਕ ਸੁਤ ਦਯੋ'॥੧੦॥'ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਯੋ 'ਸਪਤ ਹੀ ਹੋਹਿਂ। ਆਇ ਦੂਰ ਤੇ ਜਾਚਯੋ ਮੋਹਿ'। ਲੇ ਕਾਗਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹਰਖਾਈ। ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਕੋ, ਸਦਨ ਸਿਧਾਈ॥ ੧੧ ॥ ਸਮਾ ਪਾਇ ਸੁਤ ਸਾਤ ਉਪਾਇ†। ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਕੋ ਬਹੁ ਬਿਦਤਾਇ।

‡ਪੁਨ ਉਦਿਆਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਿਧਾਰੇ।ਇਤ ਉਤ ਬਿਚਰਤ ਮ੍ਰਿਗਨਿਨਿਹਾਰੇ ॥੧੨॥ਨਹੀਂਅਖੇਰ ਕਹੂੰ ਤੇ ਪਾਵਾ।ਤਬਿ ਸਿੰਘਨ ਸਨਪ੍ਰਭੁਅਲਾਵਾ॥'ਕਿਹ ਸਿਖ ਨੇ ਕੰਘਾ ਨਹਿਂ ਕਰਯੋ ? ਜਿਸ ਤੇ ਨਹਿਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਪਰਯੋ'॥੧੩॥ ਸੁਨਯੋ ਸਭਿਨਿ ਇਕ ਨੇ ਕਹਿ ਦੀਨਾ। 'ਮੈਂ ਕੰਘਾ ਕੇਸਨ ਨਹਿਂ ਕੀਨਾ'। ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ 'ਅਬਿ ਭੀ ਕਰਿ ਲੀਜੈ। ਤੂਰਨ ਬਨਹੁ ਸੁਚੇਤ ਮਿਲੀਜੈ' ॥ ੧੪ ॥ ਤਤਛਿਨ ਤਿਨ ਸੁਨਿ ਕੈ ਕਰਿ ਲੀਨ[1]। ਸੰਗ ਮਿਲਾਇ ਪਯਾਨੌ ਕੀਨ। ਪੁਨ ਉੱਦਯਾਨ ਬਿਖੇ ਜਬਿ ਫਿਰੇ। ਪਿਖਿ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੋ ਮਾਰਨ ਕਰੇ ॥ ੧੫ ॥ ਹਟੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭਿ ਕੋ ਸਮੁਝਾਯੋ। 'ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਐਸੇ ਬਨਿ ਆਯੋ। ਹੋਇ ਸੁਚੇਤ ਸਕਲ ਪਰਕਾਰੇ। ਚਢਨ ਸਮੈਂ ਅਰਦਾਸ ਉਚਾਰੇ ॥ ੧੬ ॥ ਕਾਰਜ ਸਰਬ ਸਿੱਧ ਹੁਇ ਜਾਤੇ। ਨਹਿਂ ਦੋਨਹੁੰ ਬਿਨ ਕਹੂੰ ਪ੍ਰਯਾਤੇ[2]§'।

[1](ਕੰਘਾ) ਕਰ ਲਿਆ। [2]ਭਾਵ ਸੁਚੇਤ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਤੇ ਨਾ ਜਾਇਆ ਕਰਨ। *ਇਹ ਗਿਰਾਂਵ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਪਰ ਹੈ, ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਰੇਲ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ,ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਗਰਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ। †ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜੋ ਛੇਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੬ ਅੰਸੂ ੫੪। ‡ਇਹ ਬੀ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

§ਦਾਤਾ ਜੀ ਸ਼ਰੀਰਕ ਸਫਾਈ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਮੱਤਿ ਸਿਖਾਲਦੇ ਹਨ।

ਸੁਨਿ ਕੈ ਸੀਖ ਸਭਿਨਿ ਹੂੰ ਮਾਨੀ। ਜਥਾ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਬਦਨ ਬਖਾਨੀ॥੧੭॥
ਆਇ ਬਿਰਾਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਡੇਰੇ। ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਇ ਸਥਿਰੇ ਸਵੇਰੇ। ਬੈਠਯੋ
ਨਿਕਟ ਖਾਲਸਾ ਆਇ।ਦਰਸਹਿ ਸੰਗਤਿ ਫਲ ਕੋ ਪਾਇ ॥ ੧੮ ॥ *ਦਧਿ
ਸੌਂ ਦੀਰਘ ਘਟ ਕੋ ਭਰਯੋ।ਲੇ ਇਕ[੧]ਆਨਿ ਦਰਸ ਕੋ ਕਰਯੋ।ਬੂਝਨ ਕੀਨ
'ਬਸਹਿ ਕਿਸ ਗ੍ਰਾਮੂ? ਤੋਹਿ ਪਿਤਾ ਅਰੁ ਤੁਵ ਕਯਾ ਨਾਮੂ?' ॥ ੧੯ ॥
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇ ਸੁਨਿ ਸਕਲ ਬਤਾਈ।'ਮੌੜ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿਂ ਬਸੌਂ ਗੁਸਾਈਂ! ਪਿਤਾ
ਭੀਮ ਤੇ ਮੈਂ ਸੁਤ ਭਯੋ। ਦਲਪਤਿ ਮੋਹਿ ਨਾਮ ਧਰਿ ਦਯੋ' ॥ ੨੦ ॥ ਭੇ
ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਦ[੨] ਹੇਰਿ ਬਿਸਾਲਾ।ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਤਿ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। 'ਜੇ ਕਰਿ
ਭੀਮ[੩] ਆਤਮਜ ਭਯੋ। ਤਬਹਿ ਦਲਨ ਕੀ ਪਤਿ ਪਦ ਲਯੋ[੪]' ॥ ੨੧ ॥
ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਗੁਰ ਪਾਗ ਬੰਧਾਈ। 'ਜੇ ਸਿੱਖੀ ਕੋ ਰਖਹਿਂ ਜਿਠਾਈ[੫] । ਤੌ
ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਭੀ ਵਧਹਿ ਮਹਾਨਾ। ਮਾਨਤਿ ਰਹਹੁ ਗੁਰੂ ਕੀ ਆਨਾ' ॥ ੨੨ ॥
ਕਿਤਿਕ ਸਮੈਂ ਬੈਠਨ ਤਬਿ ਕਰਯੋ।ਬੰਦਨ ਠਾਨਿ ਸਦਨ ਚਲਿ ਪਰਯੋ।ਦਿਨ
ਦ੍ਵੈ ਚਾਰਿਕ ਬੰਧੀ ਸਿਰ ਪਰ। ਡੋਮਨ ਕੇ ਗਾਵਨ[੬] ਕੋ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ॥੨੩॥
ਸੋ ਦਸਤਾਰ ਤਿਨਹੁੰ ਕੋ ਦੀਨਿ। ਮੂਰਖ ਕਛੂ ਬਿਚਾਰ ਨ ਕੀਨ।ਨਹਿਂ ਗੁਰ
ਮਹਿੰਮਾ ਮਨ ਮਹਿਂ ਆਇ। ਖਾਲੀ ਰਹਯੋ ਖੁਸ਼ੀ ਕੋ ਪਾਇ ॥੨੪॥
*ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਕਾ ਇਕ ਪੋਤਾ।ਦਯਾਲਦਾਸ ਜਿਸ ਨਾਮ ਉਦੋਤਾ।ਭੁੱਚੋ
ਗ੍ਰਾਮ ਬਿਖੈ ਤੇ ਗਯੋ। ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਨੰਮ੍ਰੀ ਭਯੋ ॥ ੨੫ ॥ ਕੁਛਕ
ਰਜਤਪਣ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਈ।ਬੈਠਯੋ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਲਾਈ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ
ਫੁਰਮਾਨ ਬਖਾਨਾ।'—ਦਯਾਲ ਸਿੰਘ—ਅਬਿ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਮਾਨਾ[੭]' ॥ ੨੬ ॥ ਖੰਡੇ
ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਸ਼ੁਭ ਧਾਰਹੁ। ਬਨਹੁ ਖਾਲਸਾ ਭਰਮ ਨਿਵਾਰਹੁ । ਕੇਸ਼ ਕਾਛ
ਕੀ ਰਹਤਿ ਰਖੀਜੈ। ਮੀਣ ਮਸੰਦ ਮੇਲ ਨਹਿਂ ਕੀਜੈ ॥੨੭॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੋ
ਨਿਸ ਦਿਨ ਤਨ ਧਰੀਅਹਿ। ਫਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਸੁ ਉਚਰੀਅਹਿ'। ਸੁਨਿ
ਕੈ ਕਮਦਿਲ ਹੋਇ ਉਚਾਰੀ।'ਸਿੱਖੀ ਹਮਹੁੰ ਕਦੀਮੀ ਧਾਰੀ ॥੨੮॥ ਪਿਤਾ
ਪਿਤਾਮਾ ਗੁਰ ਘਰ ਕੇਰੇ। ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਬਿਦਤੇ ਜਗਤ ਬਡੇਰੇ।ਅਬਿ ਮੈਂ
ਨਈ ਰੀਤਿ ਕਯਾ ਧਾਰੌਂ।ਨਿਜ ਬਡਿਅਨਿ ਕੋ ਪੰਥ ਸੰਭਾਰੌਂ ॥੨੯॥ ਸਭਿ
ਗੁਰ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਤ ਹੀ ਰਹੈ। ਦਾਸ ਕਦੀਮੀ ਅਪਨੇ ਲਹੇ।ਭਈ ਆਰਬਲ

[੧]ਭਾਵ ਇਕ ਸਿਖ ਨੇ ਲਿਆਕੇ। [੨]ਡੀਲ। ਕੱਦ। [੩]ਇਸ ਵਿਚ ਕਟਾਖਯ ਪੁਰਾਤਨ ਬਲਵਾਨ 'ਭੀਮ' ਵਲ ਹੈ। [੪]ਦਲ ਦਾ ਪਤੀ ਹੋਣਾ ਪਦਵੀ ਪਾਈ ਹੈ। [੫]ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਰੱਖੇਂਗਾ। [੬]ਡੂਮਾਂ ਦਾ ਗਾਉਣਾ। [੭]'ਦਯਾਲ' ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਇਹ(ਨਾਮ) ਮੰਨਣਾ ਕਰੋ। *ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਅਬੈ ਸ਼ਤੇਰੀ। ਪਹੁਲ ਲੇਨਿ ਨ ਉਚਿਤਾ ਮੇਰੀ' ॥ ੩੦ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਪੁਨ ਸਮੁਝਾਯੋ। 'ਹਮ ਨੇ ਉੱਤਮ ਪੰਥ ਚਲਾਯੋ। ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਬਿਖੈ ਸੁਖਦਾਇਕ। ਰਾਜ ਤੇਜ ਜੁਤਿ ਹੈ ਰਿਪੁ ਘਾਯਕ ॥ ੩੧ ॥ ਤਿਸ ਜਹਾਜ਼ ਪਰ ਚਢਹਿ ਜੁ ਆਇ। ਕੀਟੀ ਤੇ ਗਯੰਦ ਬਨਿ ਜਾਇ। ਜੇ ਸਯਾਲ ਸਮ ਸਭਿ ਤੇ ਡਰੈ। ਬਨੈ ਸਿੰਘ[1] ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਸੁ ਧਰੈ ॥ ੩੨ ॥ ਯਾਂਤੇ ਤੂੰ ਭੀ ਧਾਰਨ ਕਰੀਅਹਿ। ਰੀਤਿ ਮਸੰਦੀ ਨਾਂਹਿਨ ਧਰੀਅਹਿ'। ਸੁਨਿ ਪੁਨ ਬਚਨ ਹਟਾਵਨ ਕੀਨਾ। ਗੁਰੂ ਬਾਕ ਪਰ ਨਹਿਨ ਪਤੀਨਾ॥ ੩੩ ॥ 'ਅਬਿ ਤੌ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਰਹਿੰ ਐਸੇ। ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਹਮਰੇ ਜੈਸੇ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰਾਪ ਤਬਿ ਦੀਨਾ। ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਬਚ ਬਾਰਨਿ ਕੀਨਾ[2] ॥੩੪॥ 'ਹਮ ਤੇ ਨਹਿੰ ਪਾਹੁਲ ਤੈਂ ਲਈ। ਅਪਰ ਬੁੱਧਿ ਹਠਿ ਤੇ ਦਿਢ ਕਈ। [3]ਮਿਲਹਿੰ ਚੂਹੜੇ ਜਬਹਿ ਹਮਾਰੇ। ਤਿਨ ਤੇ ਕਰਿਹੈਂ ਅੰਗੀਕਾਰੇ[3]' ॥ ੩੫ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਜ਼ਾਲ ਦਾਸ ਭਾ ਮੌਨ। ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਮਹਿੰ ਗਮਨਯੋ ਭੌਨ। ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰਤਿ ਚਲਿ ਗਯੋ। -ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਬਿਰਸ ਬਹੁ ਭਯੋ- ॥੩੬॥ ਤਬਿ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਰੁਖ਼ ਨ ਮਿਲਾਯੋ। ਨਹਿੰ ਸਾਦਰ ਕਬਿ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਯੋ। 'ਭਗਤੂ ਕਾ ਮਸੰਦ' ਧਰਿ ਨਾਮੂ*। ਨਾਂਹਿਨ ਗਮਨੇ ਇਸ ਕੇ ਧਾਮੂ ॥ ੩੭ ॥ ਭਗਤੂ ਸੁਤ ਗੌਰਾ ਇਕ ਭਯੋ। ਤਿਸ ਤੇ ਦਜ਼ਾਲਦਾਸ ਉਪਜਯੋ† । ਭਗਤੂ ਸੁਤ ਦੂਸਰ ਭਾ ਜੀਵਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ ਨਿਕਟ ਦਿਯ ਜੀਵਨ[4] ॥ ੩੮ ॥ ਬਿੱਪ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ

---

[1]ਸ਼ੇਰ। [2]ਹਟਾਵਣਾ ਕੀਤਾ। [3]ਭਾਵ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਜਦੋਂ ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਹੋਏ ਮਿਲਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੋਗੇ। [4]ਪ੍ਰਾਣ ਦਿੱਤੇ।

*ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਸੰਦਦਾਰ ਜੀਵਨ ਦਜ਼ਾਲਦਾਸ ਦਾ ਨਾ ਰਹੇ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਜੇ। ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਨੂੰ ਕੱਠਾ ਕਰਨਾ, ਅਮੀਰ ਬਣਨਾ, ਇਹੋ ਮਨੋਰਥ ਪੂਜ੍ਯ ਬਣਨ ਦਾ ਧਾਰਨਾ ਮਸੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਖਾਣਾ, ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਸਿੰਘ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਪੂਜਾ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਭਲੇ ਅਰਥ ਲਾਉਣਾ, ਨਿਰਬਾਹਮਾਤ੍ਰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਣਾ ਇਹ ਬੀ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਹੈ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਜੋ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਪਰ ਲਾਉਣ ਯਾ ਕਿਸੇਅਸੂਲ ਯਾ ਖਿਆਲ ਤੋਂ ਬਿਹੰਗਮੀਜੀਵਨ ਧਾਰਲੈਣ।

†ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭਾਈ ਗੌਰਾ ਤੇ ਗੌਰੇ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਇਸ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਰਖਾਇਆ, ਇਸ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇਸੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੈਂਥਲ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਬੇਟਾ ਰਾਜਾ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੈਂਥਲ ਪਤੀ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕਵੀ ਕਵਿਰਾਜ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਲਾਤ ਲਈ ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ।

ਤਬੈ ਜਿਵਾਯੋ। ਤਿਸ ਕੋ ਬੈਸ ਅਧਿਕ ਬਿਰਧਾਯੋ। ਗ੍ਰਾਮ ਚੱਕ ਤਿਸ* ਮਹਿਂ ਕਰਿ ਬਾਸਾ। ਸੋ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਏ ਗੁਰ ਪਾਸਾ ॥੩੯॥ ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਤਿਨ ਲੀਨੀ। ਖੁਸ਼ੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਚੀਨੀ । ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਇਕ ਨਾਮ ਧਰਾਯੋ। ਦੂਸਰ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਮਨ ਭਾਯੋ ॥ ੪੦ ॥ ਇਕ ਮਾਤਾ ਤੇ ਦੋਨਹੁਂ ਭਾਈ। ਦੋ ਬਿਮਾਤ ਤੇ ਦੋਊਂ ਬਤਾਈ[1]। ਬਖਤੂ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਤਖਤੂ ਸਿੰਘ। ਸੁਤ† ਜੀਵਨ ਚਾਰੋਂ ਜਨੁ ਸਿੰਘ ॥ ੪੧ ॥ ਨਿਕਟ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿਂ ਇਨਕੋ ਬਾਸਾ। ਆਵਤਿ ਜਾਤਿ ਰਹੈਂ ਗੁਰ ਪਾਸਾ। ਕਿਤਿਕ ਮਾਸ ਸਤਿ-ਗੁਰੂ ਬਿਤਾਏ। ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਸਿਖ ਦਰਸ਼ਨ ਆਏ ॥ ੪੨ ॥ ਨਰ ਨਾਰਨਿ ਕੀ ਭੀਰ ਹਮੇਸ਼। ਹਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕੇ ਮਿਲਹਿਂ ਵਿਸੇਸ਼। ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਕੀ ਆਨਿ ਅਕੋਰ।ਕਰਹਿਂ ਸਮਰਪਨ ਜੁਗ ਕਰਿ ਜੋਰਿ॥੪੩॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਭਗਤੂ ਸੁਤ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਇਕ ਵਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੧॥

੨੨. [ਗੋਦੜੀਆ ਸਿੰਘ। ਭਾਗੋ। ਡੱਲਾ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦਾ ਪਰਵਾਨਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹ੍ਯੋ 'ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਵ ਗ੍ਰਾਮ। ਉਤਰੈਂ ਇਕ ਦ੍ਵੈ ਨਿਸਾ ਤਹਿਂ ਦੇਖਹਿਂ ਕਸ ਅਭਿਰਾਮ[2]' ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸੁਨਿ ਬੋਲ੍ਯੋ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਸੁ ਤਬੈ। 'ਸਿਕਤਾ ਘਨੋ ਦੇਸ਼ ਇਤਿ ਸਬੈ। ਤੀਖਣ ਤੇਜ ਤਪਨ ਕੋ ਪਾਇ। ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਤੇ ਦੀਰਘ ਤਪਤਾਇ ॥ ੨॥ ਬਹੁਰ ਸਮੀਰ ਅਧੀਰਜ ਵਾਰੀ[3]। ਕਰਹਿ ਉਡਾਵਨ ਗਗਨ ਮਝਾਰੀ। ਬਹੈ ਬੇਗ ਤੇ ਬਹੁ ਦੁਖਦਾਈ। ਐਸੇ ਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਾਮ ਇਸ ਥਾਈ[4]' ॥ ੩ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹ੍ਯੋ 'ਕਰੀਜਹਿ ਤ੍ਯਾਰੀ। ਚਲਹਿਂ, ਬਿਲੋਕਹਿਂਗੇ ਇਕ ਬਾਰੀ'। ਸੁਨਿ ਕੈ ਹੁਕਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਗਯੋ। ਗ੍ਰਾਮ ਬਿਖੈ ਸਭਿ ਸੋਂ ਕਹਿ ਦਯੋ ॥ ੪ ॥ ਗ੍ਰੀਖਮ ਰਿਤੁ ਮਹਿਂ ਸਰਦ ਸਥਾਨਾ। ਲਗ੍ਯੋ ਬਨਾਵਨ ਜਾਨਿ ਮਹਾਨਾ। ਕਰਿ ਝਾਰਨ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਓਟਾ। ਰਾਖ੍ਯੋ ਬੈਠਨ ਹਿਤ ਥਲ ਛੋਟਾ ॥ ੫ ॥ ਸਿਕਤਾ ਮੋਟਾ ਬੀਚ ਬਿਛਾਵਾ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਜਲ ਤੇ ਛਿਰਕਾਵਾ। ਕੋਰੇ ਕੁੰਭ ਨੀਰ ਭਰਿ ਕਰਿਕੈ। ਬਹੁ ਸੀਤਲ ਦੀਨੇ ਵਿਚ ਧਰਿਕੈ ॥੬॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਸਭਿ ਕਰਿਕੈ ਤ੍ਯਾਰੀ।ਨੀਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਹੇਤੁ ਸੁਧਾਰੀ। ‡ਇਕ ਸਿਖ ਗੋਦੜੀਆ ਜਿਸ

---

[1] ਮਤ੍ਰੇਈ ਤੋਂ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋ ਹੋਰ ਸਨ:- [2] ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਹਣਾ ਹੈ। [3] ਭਾਵ ਹਨੇਰੀ। [4] ਇਸ ਥਾਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਿੰਡ ਹਨ। *ਪਾ:-ਚਕਿਤਸੇ।ਸਾਖੀ ਪੋ:ਦਾ ਪਾ: 'ਚੱਕ'ਹੈ। ਠੀਕ ਨਾਮ 'ਭਾਈ ਕੇ ਚੱਕ'ਹੈ,ਦੇਖੋ ਅੰ:੩੨ ਅੰਕ ੬। †ਇਥੇ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ। ਏਹ ਚਾਰੇ ਜੀਵਣ ਦੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਹਨ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ।ਪੁਤ੍ਰ ਸੰਤ ਦਾਸ ਹੈ,ਕਵੀ ਜੀ ਜੀਵਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਪੁਤ੍ਰ ਆਪ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਜੋ ਚਲਾਣੇ ਮਗਰੋਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੧੦ ਅੰਸੂ ੧੮ ਅੰਕ ੧੮। ‡ਹੁਣ ਗੋਦੜੀਏ ਦਾ ਕੁਛ ਹਾਲ ਪਿਛਲਾ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਨਾਮੂ। ਜਿਸਕੇ ਚਰਿਤ ਮਹਾਂ ਅਭਿਰਾਮੂ ॥੭॥ ਅਲਪ ਬੈਸ ਮਹਿਂ ਆਵਤਿ ਭਯੋ। ਭਗਤੂ ਪੁੱਤ੍ਰਨਿ ਢਿਗ ਰਹਿ ਗਯੋ। ਗੌਰੇ ਕਹਿ ਕਰਿ ਕਾਰ ਲਗਾਯੋ। ਕੂਪ ਨੀਰ ਕੌ ਚਰਸ[1] ਵਹਾਯੋ ॥ ੮ ॥ ਅਪਰ ਸੇਵ ਜੋ ਕਹੈ ਕਮਾਵੈ। ਕਰਹਿ ਸੋਝ ਲਗਿ ਜਹਾਂ ਲਗਾਵੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਘਾਸ ਬਾਢਿਬੇ ਲਾਯੋ। ਦਹਿਸਿਰ ਤੋਲ ਬਾਜਰਾ ਲਯਾਯੋ[2] ॥੯॥ਚਰਬਤ ਸੇਰ ਏਕ ਦਿਨ ਮਾਂਹੀ[3]। ਘਾਸ ਬਢਹਿ ਨਿਤ ਮਿਟਹਿ ਸੁ ਨਾਂਹੀ।ਦਸ ਦਯੋਸਨ ਲਗਿ ਢੇਰ ਲਗਾਏ। ਨਹਿਂ ਆਵਤਿ ਭਾ ਬਿਨਾ ਬੁਲਾਏ ॥ ੧੦ ॥ ਨਿਕਟ ਤਾਲ ਜਲ ਪੀਵਨ ਕਰੈ। ਰਿਦੇ ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹਰਿ ਧਰੈ। ਜਾਇ ਬਿਲੋਕਯੋ ਹਰਖਤਿ ਭਏ। ਲਾਦੇ ਸ਼ਕਟ ਆਨਿਬੋ ਕਏ ॥ ੧੧ ॥ ਪੁਨਹਿ ਲਯਾਇ ਘਰ ਪੀਸਨ ਲਾਯੋ। ਪੀਸਤ ਰਹੈ ਨ ਮਨ ਡੋਲਾਯੋ। ਜਪੁਜੀ ਬਾਰ ਇਕੀਸ ਉਚਾਰੈ। ਕਰ ਪਗ ਸੋਂ ਨਿਤ ਕਾਰ ਸੰਭਾਰੈ ॥੧੨॥ਪੁਨ ਦਾਸੀ ਤਿਸ ਕੇ ਸੰਗ ਲਾਈ। ਪੀਸਹਿ ਆਪ ਸੁ ਬਰਜਿ ਹਟਾਈ[4]। ਭਗਤੂ ਸੁਤ ਜੀਵਣ ਇਕ ਬਾਰੀ। ਕਿਸ ਰਾਹਕ ਕੋ ਝਿਰਕਤਿ ਭਾਰੀ ॥ ੧੩ ॥ ਗੋਦੜੀਆ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਵਾਰੈ। 'ਕਯੋਂ ਨਾਹਕ ਇਸ ਕੌ ਬਹੁ ਮਾਰੈਂ'।ਸੁਨਿ ਜੀਵਣ ਬੋਲਯੋ ਰਿਸ ਹੋਈ।'ਰਾਜ ਸਾਜ ਕੀ ਸੁਧ ਕਯਾ ਤੋਹੀ'॥੧੪॥ ਉਠਿ ਕਰਿ ਡਾਢੀ* ਲਾਤ ਪ੍ਰਹਾਰੀ। 'ਕਯੋਂ ਨਹਿਂ ਪੀਸਨ ਕੀ ਕਰਿ ਕਾਰੀ'। ਕਹਿ ਗੋਦੜੀਆ 'ਕ੍ਰਿਪਾ ਨ ਧਾਰੇ। ਰਿਦੇ ਰਾਜ ਅਹੰਕਾਰ ਅਫਾਰੇ' ॥੧੫॥ ਇਮ ਕਹਿ ਲਗਯੋ ਕਾਰ ਕੋ ਆਈ। ਅਫਰਯੋ ਜੀਵਣ ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਈ। ਜਬਿ ਉਪਚਾਰ ਕਰਨ ਕੋ ਆਏ। 'ਸ੍ਰਾਪ ਦਾਸ ਦੀਨਸਿ' ਬਤਲਾਏ ॥੧੬॥ 'ਹਮ ਤੇ ਭੀ ਵਧ ਸੇਵਕ ਹੋਯੋ। ਜਿਸ ਕੇ ਬਾਕਨ ਤੇ ਸੁਖ ਖੋਯੋ'। ਬਿਨੈ ਬਖਾਨਤਿ ਗੌਰਾ ਲਯਾਯੋ। ਜੀਵਣ ਕੇ ਜਬਿ ਹਾਥ ਛੁਹਾਯੋ॥੧੭॥ਗਯੋ ਅਫਾਰਾ ਸੁਖ ਕੋ ਪਾਏ। ਮਿਲਿ ਸਗਰੇ ਤਿਸਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਗਾਏ। 'ਹਮਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਤੈਂ ਪਾਈ। ਵਧਯੋ ਅਧਿਕ ਪੁਨ ਭਾ ਦੁਖਦਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ਜਹਿਂ ਇੱਛਾ ਬਿਚਰਹੁ ਤਹਿਂ ਆਪ। ਸ਼ਕਤਿ ਨ ਰਾਖਨ ਕੀ, ਕਹਿਂ ਸ੍ਰਾਪ[5]'। ਸੁਨਿ ਸ੍ਵੈਛਾ ਹੀ ਗਮਨ ਕਰੰਤਾ। ਹਿਤ ਸੇਵਾ ਜੋ ਕਿਤ ਉਚਰੰਤਾ[6] ॥ ੧੯ ॥ ਭੋਜਨ ਖਾਇ ਕਰਤਿ ਰਹਿ ਕਾਰਾ। ਸੱਤਿਨਾਮ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਰ ਧਾਰਾ। ਅਪਰ ਜਹਾਂ ਕਹਿਂ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ।

[1]ਚਰਸਾ। [2](ਘਰੋਂ) ਦਸ ਸੇਰ ਬਾਜਰਾ ਤੋਲਕੇ ਲਿਆਇਆ। [3]ਦਿਨ ਵਿਚ ਇਕ ਸੇਰ ਚਬਾਉਂਦਾ ਸੀ। [4]ਭਾਵ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਨਾਂ ਪੀਹਣ ਦਿੱਤਾ ਆਪੇ ਹੀ ਪੀਹਵੇ। [5]ਤੇਰੇ ਰੱਖਣ ਦੀ (ਸਾਡੇ ਪਾਸ) ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ (ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੂੰ) ਸ੍ਰਾਪ ਕਹਿ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ। [6]ਸੇਵਾ ਲਈ ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਧਰੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ.....।

*ਪਾ:—ਠਾਢੀ=ਖੜੇ ਹੋਕੇ।

ਤਾਤਕਾਲ ਸਵਲਯੋ ਬਹੁ ਬਾਰਾ॥ ੨੦॥ ਨਿਜ ਘਰ ਬਸਯੋ ਪ੍ਰਥਮ ਹੀ ਬਯਾਹਾ। ਤ੍ਰੈ ਸੁਤ ਜਨਮੇ ਨਿਜ ਘਰ ਮਾਂਹਾਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਗਯੋ ਗ੍ਰਾਮ ਕਿਸ ਔਰ। ਇਕ ਰਾਹਕ ਖੇਤਨ ਕੋ ਠੌਰ॥ ੨੧॥ ਕ੍ਰਿਖਿ ਬਾਢਣ ਕੋ ਦਯੋ ਲਗਾਈ। ਸਭਿ ਬਾਸੁਰ ਲੌ ਕਾਰ ਕਮਾਈ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੀ ਖਬਰ ਨ ਲੀਨੀ। ਸਿੰਧਯਾ ਪਰੀ ਜਾਟ ਮਨ ਚੀਨੀ॥ ੨੨॥ ਕਹਯੋ 'ਚਲਹੁ ਅਬਿ ਖਿਚਰੀ ਦੈ ਹੈਂ।ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਤੋ ਕਹੁ ਤ੍ਰਿਪਤੈ ਹੈਂ'।ਗੋਦੜੀਆ ਬੋਲਯੋ ਰਿਸ ਹੋਹੀ।'ਬਾਢਣ ਦੇਹੁ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਮੋਹੀ'॥੨੩॥ ਤਬਿ ਤੇ ਭਯੋ ਜਾਟ ਦੁਖਿਆਰਾ। ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਿ ਊਚ ਪੁਕਾਰਾ। ਲੋਕਨ ਕਹਯੋ 'ਮਹਾਂ ਅਗ੍ਯਮਤੀ। ਤਿਸ ਤੇ ਕਾਰ ਕਰਾਵਤਿ ਅਤੀ[1]॥੨੪॥ ਅਜਹੁੰ ਭਿ ਤਿਸ ਕੋ ਦਧੀ ਖੁਲਾਵਹੁ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬਿਨਤੀ ਬਖਸ਼ਾਵਹੁ'। ਜਾਟ ਮਾਤ ਦਧਿ ਮਿਰਚਾਂ ਪਾਇ। ਧਰਿ ਆਗੇ ਸਭਿ ਦਈ ਖੁਵਾਇ॥੨੫॥ਬਹੁ ਚਰਪਰੀ ਖਾਇ ਕਰਿ ਗਾਈ[2]। 'ਸਰਪ ਖਾਇ ਤਤਛਿਨ ਤੁਝ ਮਾਈ'। ਰਾਤਿ ਬਿਖੈ ਦੋਨਹੁੰ ਮਰਿ ਗਏ। ਪ੍ਰਾਤ ਉਠਯੋ ਕਿਤਹੂੰ ਗਮਨਏ॥੨੬॥ਕੇਤਿਕ ਦਯੋਸਨਿ ਫਿਰਿ ਬਹੁ ਥਾਇੰ। ਘਰ ਪਹੁੰਚਯੋ ਪੁਨ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ। ਜੋ ਕਹਿ ਦੇਤਿ ਸੁ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ।ਜਪੁਜੀ ਪਢੈ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਧਯਾਵੈ॥੨੭॥ਇਕ ਦਿਨ ਖੇਤ ਬਿਖੈ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਸਰਸੋਂ ਹੁਤੀ ਉਖਾਰਨਿ ਲਾਯੋ।ਮਿਲਯੋ ਸਾਧ ਬੂਝਯੋ 'ਕਯਾ ਕਰੈਂ?। ਕਿਸ ਪਰਚੇ ਮਹਿਂ ਚਿਤ ਕਉ ਧਰੈਂ॥੨੮॥ ਬੋਲਯੋ 'ਜਰਾਂ ਉਖਾਰੋਂ ਆਛੇ। ਪੁਨ ਲਗਿਬੇ ਕਹੁ ਨਾਹਿਨ ਬਾਂਛੇ'। ਉੱਤਰ ਦਯੋ ਸਾਧ ਕੋ ਜਬੈ। ਗਮਨ ਜਥੋਚਿਤ ਕੀਨਸਿ ਤਬੈ॥ ੨੯॥ ਤ੍ਰੈ ਨੰਦਨ ਪੂਰਬ ਜਨਮਏ। ਪਾਇ ਬਚਨ ਤਬਿ ਸਭਿ ਮਰਿ ਗਏ। ਹਰਖ ਨ ਸ਼ੋਕ ਲੇਸ਼ ਜਿਸ ਮਨ ਮੈਂ। ਹੇਮ ਧੂਲ[3] ਇਕ ਸਮ ਘਰ ਬਨ ਮੈਂ॥੩੦॥ ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਸੁਨਯੋ ਹਰਖਾਯੋ। ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇਕ ਬਿਚਰਤਿ ਆਯੋ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤਿ ਬਿਲੰਦ ਅਨੰਦਯੋ। ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਪੁਨਹਿ ਪੁਨ ਬੰਦਯੋ॥ ੩੧॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬੂਝਨ ਕਰਯੋ ਬ੍ਰਿਤੰਤ। ਲੋਕਨ ਕਹਯੋ 'ਬਡੋ ਇਹ ਸੰਤ'। ਸਕਲ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਸੰਗ। ਕਰਯੋ ਬਤਾਵਨ ਜਿਮ ਚਿਤ ਰੰਗ॥ ੩੨॥ ਰਹਤਿ ਭਯੋ ਸਿੰਘਨ ਦਲ ਮਾਂਹੀ।ਲੇਤਿ ਅਹਾਰ ਦੇਗ਼ ਤੇ ਖਾਹੀ।ਸੱਤਿਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ। ਕਰਤਿ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਦੋਸ਼ਨਿ ਧਰਖਨ[4]॥ ੩੩॥ ਸਭਾ ਬਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰ

[1]ਬਹੁਤੀ। [2]ਕਹਿਆ। [3]ਸੋਨਾ ਮਿੱਟੀ। [4]ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ-ਦਾ।

ਇਕ ਬੇਰਾ। ਕਹ੍ਯੋ 'ਬਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਇਸ ਹੇਰਾ[1]। *ਗੋਦੜੀਏ ਸਮ ਔਰ ਨ ਤ੍ਯਾਗੀ। ਗੂਢ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸੋਂ ਲਿਵਲਾਗੀ॥੩੪॥ ਦੇਸ਼ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਨਿ ਸਮਰੱਥ। ਚਹੈ ਸੁ ਕਰੈ ਸਕਲ ਇਸ ਹੱਥ'। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਸੁਜਸੁ ਬਖਾਨਾ॥ ਸੰਤ ਮਹਾਨ ਸਭਿਨਿ ਹੂੰ ਜਾਨਾ॥ ੩੫॥ ਮਿਲੀ ਮੁਕਤਿਸਰ ਭਾਗੋ ਮਾਈ। ਵਧੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰ ਮਹਿਂ ਅਧਿਕਾਈ। ਰਹਿਬੇ ਲਗੀ ਦਿਗੰਬਰ ਸੋਈ। ਲਾਜ ਕਾਨ ਲੋਕਨ ਕੀ ਖੋਈ॥੩੬॥ ਕਥਾ ਬੇਦ ਮਹਿਂ ਜਿਸ ਕੀ ਅਹੈ। ਨਾਮ ਗਾਰਗੀ ਨਗਨ ਸੁ ਰਹੈ। ਪਰਮਹੰਸਨੀ ਬਡ ਅਵਧੂਤਾ। ਤਿਮ ਭਾਗੋ ਗੁਰ ਢਿਗ ਅਵਧੂਤਾ॥ ੩੭॥ ਗਰਵੀ ਸਾਂਗ ਹਾਥ ਮਹਿਂ ਧਰੈ। ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਏਕ ਰਸ ਥਿਰੈ। ਕੇਤਿਕ ਮਾਸ ਨਗਨ ਜਬਿ ਰਹੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਦੇਖਿ ਨਿਕਟ ਗੁਰ ਕਹੀ॥ ੩੮॥ 'ਸੁਨਿ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਸਚਿਆਰੀ। ਕੁਲ ਨੈਹਰਿ ਸਸੁਰਾਰਿ ਉਧਾਰੀ। ਪਰਮਹੰਸ ਆਵਸਥਾ ਪਾਈ। ਤੁਝ ਕੋ ਦੋਸ਼ ਨ ਲਗੈ ਕਦਾਈ॥ ੩੯॥ ਰਹਨਿ ਦਿਗੰਬਰ ਤੁਝ ਬਨਿ ਆਈ। ਇਕ ਰਸ ਬ੍ਰਿੱਤਿ ਭਈ ਲਿਵਲਾਈ। ਤਨ ਹੰਤਾ ਸਭਿ ਰਿਦੇ ਬਿਨਾਸ਼ੀ। ਪਾਯੋ ਪਰਮ ਰੂਪ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ॥ ੪੦॥ ਤਊ ਸੰਗ ਤੂੰ ਰਹਤਿ ਹਮਾਰੇ। ਪਹਿਰਿ ਕਾਛ, ਲਘੁ ਸਿਰ ਦਸਤਾਰੇ[2]। ਊਪਰ ਚੀਰ ਚਾਦਰਾ ਲੀਜੈ। ਦੇਹ ਅਛਾਦਹੁ ਸਮਾ ਬਿਤੀਜੈ'॥ ੪੧॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਮਾਨ ਤਿਨ ਲੀਨਾ। ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਰੀਰ ਅਛਾਦਨ ਕੀਨਾ। ਕਰ ਮਹਿਂ ਸਾਂਗ ਸਦਾ ਗਹਿ ਰਾਖੇ।ਰਹੈ ਸੰਗ ਗੁਰ ਕੇ ਅਭਿਲਾਖੇ॥ ੪੨॥ ਇਕ ਦਿਨ ਲਗ੍ਯੋ ਦਿਵਾਨ ਸੁਹਾਈ। ਬੈਠ੍ਯੋ ਡੱਲਾ ਨਿਕਟ ਗੁਸਾਈਂ। ਸੂਬਾ ਜੋ ਸਿਰੰਦ ਮਹਿਂ ਰਹੈ। ਨਾਮ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਨ ਜਿਸ ਕਹੈਂ॥੪੩॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੁਧਿ ਤਿਲਵੰਡੀ ਸੁਨੀ। ਬਿਸਮਾਨ੍ਯੋ ਜੜ੍ਹ ਮੂੰਡੀ ਧੁਨੀ। ਬਡੇ ਬਡੇ ਰਚਿ ਜੰਗ ਅਖਾਰੇ। ਜੀਵਤਿ ਰਹ੍ਯੋ ਨ ਲਰਿ ਕਿਨ ਮਾਰੇ॥ ੪੪॥ ਹਤਿ ਦੀਨਸਿ ਲਾਖਹੁਂ ਤੁਰਕਾਨਾ। ਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਭਾ ਸ਼ੋਕ ਮਹਾਨਾ। ਲਿਖਿ ਭੇਜ੍ਯੋ ਡੱਲੇ ਕੋ ਤਬੈ। 'ਗੁਰ ਕੋ ਪਕਰਿ ਦੇਹੁ ਇਤ ਅਬੈ॥੪੫॥ ਹਜ਼ਰਤ ਦੇਹਿ ਤੋਹਿ ਬਡਿਆਈ। ਗਹੋ ਅਚਾਨਕ ਦੇਹੁ ਪਠਾਈ। ਨਾਂਹਿ ਤ ਚਮੂੰ ਆਨਿ ਕਰਿ ਭਾਰੀ। ਤੋਹਿ ਸਹਤ ਲੇ ਹੈ ਗੁਰ ਮਾਰੀ'॥੪੬॥ ਸੋ ਕਾਗਦ ਆਯੋ ਪਢਿ ਲੀਨਿ। ਉੱਤਰ

[1]ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। [2]ਛੋਟੀ ਦਸਤਾਰ। *ਇਹ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ।

ਕੋ ਲਿਖਾਇ ਤਬਿ ਦੀਨਿ । 'ਸੰਗ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹਮਾਰੇ। ਕਿਮ ਦੇਹੈਂ ਤੁਝ ਮਰੇ ਨ ਮਾਰੇ[1] ॥ ੪੭ ॥ ਜੇ ਕਰਿ ਚਮੂੰ ਘਨੀ ਪੁਨ ਆਵੈ। ਮਾਰਿ ਕਿਤਿਕ ਹਮ ਤਜਿ ਪੁਰਿ ਜਾਵੈਂ।ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਹਿਂ ਜੰਗਲ ਮਾਂਹੀ। ਜਹਾਂ ਨੀਰ ਹੁਬਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਾਂਹੀ ॥ ੪੮ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਰਹੈਂਗੇ ਸਦਾ।ਤੇਰੋ ਹੁਕਮ ਕਰਹਿੰਗੇ ਅਦਾ[2]' । ਇਮ ਲਿਖਿ ਪਠਯੋ ਸੁਨਤਿ ਦੁਖ ਪਾਯੋ । ਮਹਾਂ ਮੂਢ ਕੋ ਬਸ ਨ ਬਸਾਯੋ ॥ ੪੯ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਗੋਦੜੀਆ, ਭਾਗੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦ੍ਵੈ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੨੨ ॥

੨੩. [ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਭਾਈ ਕੇ ਚੱਕ । ਦਜਾਲ ਦਾਸ]।

ਦੋਹਰਾ॥*ਇਕਦਿਨ ਡੱਲੇ ਸੋਂ ਕਹਯੋ'ਹਮਰੀਚਾਹਿ ਮਹਾਨ।ਦੁਰਗ ਬਠਿੰਡੇ ਕੋ ਪਿਖਹਿਂ ਬਡੋ ਲਰਨ ਕੋ ਥਾਨ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਇਤ ਉਤ ਬਿਚਰੈ ਹੈਂ। ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇਕ ਪੁਨ ਚਲਿ ਜੈਹੈਂ'।ਤਬਿ ਡੱਲਾ ਬੋਲਯੋ ਕਰ ਜੋਰਿ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਤੁਰਕ ਨ ਹੈਂ ਇਤ ਓਰ ॥ ੨॥ ਦੇਸ਼ ਮਵਾਸੀ ਜਲ ਬਿਨ ਸਦਾ। ਦੁਰਗ ਬਠਿੰਡਾ ਊਜਰ ਤਦਾ। ਪੂਰਬ ਬਸਯੋ ਭਯੋ ਚਿਰ ਕਾਲਾ। ਕੀਨਸਿ ਬਿਨੈਪਾਲ ਮਹਿਪਾਲਾ[3] ॥੩॥ ਬਿਚਰਹੁ ਜਥਾ ਆਪ ਕੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਤੁਰਕ ਨ ਆਇ ਸਕੈਂ ਰਨ ਗਰਜ਼ੀ[4]। ਬਹੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਇਤ ਹੀ ਆਵਹੁ। ਬਸਿਬੇ ਅਪਰ ਨ ਚਿਤ ਲਲਚਾਵਹੁ'॥ ੪ ॥ ਦੇ ਧੀਰਜ ਕੋ ਚਢੇ ਗੁਸਾਈਂ।ਸਿੰਘਨ ਚਮੂੰ ਸੰਗ ਸਮੁਦਾਈ। ਖੇਲਤਿ ਕਿਤਿਕ ਅਖੇਰ ਚਲੰਤੇ। ਇਤ ਉਤ ਬਿਚਰਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਵੰਤੇ ॥੫॥ ਚੱਕ ਗ੍ਰਾਮ ਭਾਈ ਕੋ ਜਹਾਂ।ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਯਾਰੀ ਕਿਯ ਮਹਾਂ। ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਤਕਾਲਾ। ਕਰਹਿਂ ਨਿਹਾਲਸੇਵਕਨਿਜਾਲਾ॥੬॥ਪਿਖਿ ਆਗਵਨਪਹੂਚਿ ਅਗਾਰੀ।ਗ੍ਰਾਮਨਰਨ ਪਦ ਬੰਦਨ ਧਾਰੀ। ਲੇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਅੱਗ੍ਰ ਹ੍ਵੈ ਚਾਲਾ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਭਾਉ ਬਿਸਾਲਾ ॥੭॥ ਥਲ ਚਲਦਲ[5] ਤਰੁਵਰ ਕੇ ਤਰੇ। ਰਚੀ ਧੋਹ ਸੀਤਲਤਾ ਕਰੇ[6]। ਤਹਿਂ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਉਤਾਰੇ। ਤਜਿ ਤੁਰੰਗ ਕੋ ਅੰਤਰ ਬਾਰੇ ॥ ੯ ॥ ਸਿਕਤਾ ਮੇਟ ਸਕਲ ਥਲ ਡਾਲਾ। ਜਲ ਸੀਤਲ ਛਿਰਕਾਉ

---

[1]ਮਰੇ ਮਾਰੇ ਬਿਨਾ । [2]ਅਦਾ, ਭਾਵ ਦੂਰ। [3]ਬਿਨੈਪਾਲ (ਨਾਮ) ਰਾਜਾ ਨੇ ਬਨਾਵਣਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। [4]ਜੰਗ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਕੇ। [5]ਪਿਪਲ ਬ੍ਰਿੱਛ। [6]ਧੋਹ ਲਵਾਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਠੰਢਿਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। [ਧੋਹ=ਬੂਹਣੀਆਂ ਤੇ ਬ੍ਰਿੱਛਾਂ ਦੇ ਟਾਹਣ ਪਾਕੇਘਾਸ ਫੂਸ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਝੌਂਪੜਾ।]

*ਥੋੜ੍ਹੇ ਫਰਕ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਇਹ ਬੀ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਹੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਬਿਸਾਲਾ। ਕੌਰੇ ਘਰੇ ਭਰੇ ਗਨ ਧਰੇ। ਰੁਚਿਰ ਪ੍ਰਯੰਕ ਡਸਾਵਨ ਕਰੇ॥੯॥ ਆਸਤਰਨ ਸਿਤ ਸਹਤ ਨਿਹਾਰਾ[1]।ਬੈਠਿ ਗੁਰੂ ਇਮ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ।'ਸੁਨਿ ਬੋ[2]ਰਾਮ ਸਿੰਘ!ਕਹਿ ਜੋਈ[3]।–ਤਪਤ ਬਿਸਾਲ ਗ੍ਰਾਮ ਹਮ ਹੋਈ–॥ ੧੦॥ ਕਰਯੋ ਬਿਲੋਕਨਿ ਸੁੰਦਰ ਥਾਨ। ਸ੍ਰੀ ਜਮਨਾ ਕੇ ਕੂਲ ਸਮਾਨ। ਬਾਉ ਪਾਂਵਟੇ ਕੇ ਸਮ ਆਈ। ਗ੍ਰੀਖਮ ਕੀ ਸਭਿ ਤਪਤ ਮਿਟਾਈ' ॥੧੧॥ ਇਮ ਸਰਾਹਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਭਗਵਾਨੂ। ਭਏ ਸਥਿਰ ਸੁਠ ਦੇਖਿ ਸਥਾਨੂ। ਦੇਗ਼ ਕਰਾਵਤਿ ਭਯੋ ਬਿਸਾਲਾ।ਥਾਲ ਪਰੋਸਿ ਲਯਾਇ ਤਤਕਾਲਾ ॥੧੨॥ ਮਨ ਭਾਵਤ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਖਾਇ। ਅਪਰ ਦੇਗ਼ ਸਭਿ ਕੋ ਬਰਤਾਇ। ਸੁੰਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਦੋਇ। ਸਦਨ ਉਤਾਰਿ ਸੇਵ ਕਰਿ ਸੋਇ॥ ੧੩॥ ਗੁਰ ਕੇ ਥਾਲ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਲਯੋ। ਸੀਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਅਚਵਤੋ ਭਯੋ। ਜੁਗ ਮਾਤਨ ਕੇ ਦੋਨਹੁਂ ਥਾਲ। ਲੇ ਭਯਾਨੀਯੋਂ[4] ਨੇ ਤਿਸ ਕਾਲ॥ ੧੪॥ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸੁੰਦਰੀ ਕੇਰਾ। ਸੋ ਅਚਵਨ ਕੀਨਸਿ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਕੋ ਲੇ ਥਾਰ। ਦਿਯੋ ਕੂਕਰਨਿ ਆਗੇ ਡਾਰਿ ॥੧੫॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਕੋਪ ਕਰਯੋ ਮਨ ਮਾਂਹੀ। ਕਹਿ ਭੇਜਯੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਾਹੀ।–ਹਮ ਨੇ ਕਹਯੋ ਨਹੀਂ–ਤੁਮ ਲੇਹੁ।–ਲੇ ਕਰਿ ਆਪ ਕਰੀ ਬਿਧਿ ਏਹੁ–॥ ੧੬॥ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਪ੍ਰਭੁ ਉਚਾਰਾ। 'ਇਹ ਕਯਾ ਕੀਨਿ ਤੁਮਾਰੀ ਦਾਰਾ?'। ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਬੋਲਯੋ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। 'ਇਸ ਕੋ ਭਯੋ ਨ ਗੋਤ ਕੁਨਾਲਾ॥ ੧੭॥ ਗੁਰੂ ਅੰਗ ਸੰਗ ਨਹਿਂ ਤਨ ਲਾਗਾ।ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਥਾਰ ਸੁ ਤਯਾਗਾ'। *ਦਯਾਲਦਾਸ ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਗਵਨੂ। ਪੂਰਬ ਮਾਨਯੋਂ ਬਾਕ ਨ ਜਵਨੂ[5]॥ ੧੮॥ ਭੂੱਚੋਂ[6] ਤੇ ਸੋ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਯਹੁ।ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯਹੁ। ਤਿਸ ਕੋ ਪਿਖਿ ਬੋਲੇ ਨ ਗੁਸਾਈਂ।ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਰ ਬੰਦਿ ਅਲਾਈ॥੧੯॥'ਇਸ ਹੀ ਬਾੜੀ' ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ! ਏਹੋ। ਅਪਨੋ ਜਾਨਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇਹੋ'।ਤਊ ਨ ਰੁਖ਼ ਕਰਿ, ਕਛੁ ਨ ਬਖਾਨਯੋ।ਤਬਿ ਦੋਨਹੁਂ ਨੇ ਆਸ਼ੈ ਜਾਨਯੋ॥੨੦॥ਸਮੁਝਾਯੋ ਤਹਿਂ[8]ਕਰਿਕੈ ਨਯਾਰੋ। 'ਦੁਰਗ ਬਠਿੰਡੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਧਾਰੋ[9]। ਭੂੱਚੋ ਗ੍ਰਾਮ ਨਿਕਟ ਕੋ ਜਾਇਂ। ਤੂੰ ਚਲਿ ਕਰਿ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਇ॥੨੧॥ ਦੇਗ਼ ਬਿਸਾਲ ਕਰਾਹੁ ਕਰੀਜੈ।

[1]ਚਿੱਟੇ ਆਸਤਰਨ ਸਹਿਤ (ਪਲੰਘ) ਦੇਖਿਆ। [2]ਹੇ। [3]ਜੋ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ। [4]ਭਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ। [5]ਜਿਸ ਨੇ। [6]ਨਾਮ ਪਿੰਡ ਦਾ। [7]ਭਾਵ ਭਗਤੂ ਦੀ ਕੁਲ ਦਾ। [8]ਭਾਵ, ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਨੂੰ। [9]ਜਾਣਗੇ ਗੁਰੂ ਜੀ। *ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਤਬਿ ਕਰਿ ਅਰਜ਼ੀ ਗੁਰੂ ਰਿਝੀਜੈ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਯਾਲਦਾਸ ਗਮਨਯੋ। ਭੋਜਨ ਪੁੰਜ ਤਯਾਰ ਕਰਿਵਯੋ ॥ ੨੨ ॥ ਸਿੰਧਯਾ ਭਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਾਹੀ। 'ਚਲਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਉਤਰਹੁ ਘਰ ਮਾਹੀ'।ਕਹਯੋ'ਇਹਾਂਹੀ ਬਸਹਿਂ ਸੁਖਾਰੇ।ਆਛੋ ਥਾਨ ਪਸਿੰਦ ਹਮਾਰੇ' ॥੨੩॥ 'ਕਰਹੁ ਗੁਰੂ ਪਗ ਪੰਕਜ ਪਾਵਨ। ਸਦਨ ਹਮਾਰੇ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ ਪਾਵਨ'। ਬਿਨੈ ਬਖਾਨਤਿ ਲੇ ਕਰਿ ਚਾਲਾ। ਇਕ ਬਿਮਾਤ ਇਸ ਕੀ[1] ਤਿਸ ਕਾਲਾ ॥ ੨੪ ॥ ਸੂਖਮ ਖੇਸ ਸੁਪੇਦ ਅਛੇਰਾ। ਭੁਜ ਪਰ ਧਰਿ ਛਪਾਇ ਮਗ ਹੇਰਾ[2]।–ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸਦਨ ਨ ਜਾਵੈਂ।ਇਤ ਆਵਹਿਂ ਗੁਰ ਅੱਗ੍ਰ ਚਢਾਵੈਂ–॥ ੨੫ ॥ ਇਮ ਉਰ ਧਰਿ ਕਰਿ ਥਿਰੀ ਅਗਾਰੀ। ਸਤਿਗੁਰ ਜਾਨੀ ਤਿਹਿ ਬਿਧਿ ਸਾਰੀ। ਮੁਰੇ ਜਾਨਿ ਤਿਸ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਜਬੈ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬੋਲਯੋ ਬਚ ਤਬੈ ॥੨੬॥'ਇਤ ਆਵਹੁ ਇਤ ਆਵਹੁ ਸ੍ਵਾਮੀ'। 'ਚਲ ਤੂੰ' ਭਾਖਯੋ ਅੰਤਰਜਾਮੀ। 'ਹਮ ਭੀ ਆਏ, ਹੈ ਕੁਛ ਕਾਮੂ'।ਹੇਰਤਿ[3] ਗਏ ਪੌਰ ਤ੍ਰਿਯ ਧਾਮੂ॥੨੭॥–ਲਖਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਮਮ–ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਨੀ[4]।ਧਾਇ ਚਰਨ ਪੰਕਜ ਲਪਟਾਨੀ। ਖੇਸ ਭੇਟ ਦੇ ਕਰਿ ਹਰਖਾਈ।–ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰ–ਉਰ ਲਖਿ ਪਾਈ॥੨੮॥ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਪੁਨ ਆਏ।ਅੱਗ੍ਰ ਹੋਇ ਨਿਜ ਘਰ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਾਏ। ਘਰ ਪਰ ਕਾਚੋ ਹੁਤੋ ਚੁਬਾਰਾ। ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਚਾਹਯੋ –ਕਰਹਿਂ ਉਤਾਰਾ–॥੨੯॥ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੇ ਘਰ ਬਿਚ ਜਾਨਾ[5]। ਕਾਸ਼ਟ ਕੀ ਤਹਿਂ ਧਰੀ ਸੁਪਾਨਾ। ਬਖਤੂ ਸਿੰਘ ਕੇ ਘਰ ਮਹਿਂ ਜੋਇ। ਚਢਨਿ ਸੁਪਾਨ ਮ੍ਰਿੱਤਕਾ ਸੋਇ ॥੩੦॥–ਮਮ ਸ਼ਰੀਕ ਕੇ ਸਦਨ ਨ ਜਾਏਂ–। ਕਾਸ਼ਟ ਪੌਰੀ ਗੁਰੂ ਚਢਾਏ। ਊਪਰ ਚਢਿ ਅਵਿਲੋਕੀ ਜਬੈ।ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਯੋ ਤਬੈ॥ ੩੧ ॥ 'ਇਹ ਕਯਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੈਂ ਕੀਨਾ?। ਕਠਨ ਥਾਨ ਕੋ ਮਾਰਗ ਦੀਨਾ।ਕਰਤਿ ਸ਼ਰੀਕਾ ਇਤਹਿ ਚਢਾਏ।ਐਸੇ ਨਹਿਂ ਤੁਝ ਕੋ ਬਨਿਆਏ!' ॥੩੨॥ ਬਸੇ ਰਾਤਿ ਕੋ ਤਿਸਹਿ ਚੁਬਾਰੇ। ਕੀਨਸਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਸਕਾਰੇ। ਉਤਰੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਕੀ ਸੌਪਾਨ। ਬਖਤੂ ਸਿੰਘ ਤਖਤੂ ਸਿੰਘ ਜਾਨਿ ॥ ੩੩ ॥ ਪਲੰਘ ਡਸਾਇ ਗੁਰੂ ਬੈਠਾਏ।ਟੇਕਯੋ ਮਾਥ ਅਕੋਰ ਚਢਾਏ। ਇਕ ਬਾਲਿਕ

---

[1]ਭਾਵ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਤ੍ਰੇਈ ਮਾਤਾ। [2]ਬਾਂਹ ਤੇ (ਖੇਸ) ਰੱਖਕੇ ਛਪਾ ਲਿਆ (ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਰਾਹ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਹੈ। [3]ਰੋਕਦਿਆਂ ਰੋਕਦਿਆਂ। [4]ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਖ ਲਿਆ ਹੈ। [5]ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ (ਉਪਰ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ) ਜਾਣ ਲਈ।

ਤਿਨ ਕੋ ਤਬਿ ਆਯੋ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਕ ਬਿਖੈ ਬੈਠਾਯੋ[1] ॥ ੩੪॥ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਝਿਰਕਾ। 'ਅਦਬ ਨਹੀਂ ਤੁਮ ਰਾਖ੍ਯੋ ਗੁਰ ਕਾ। ਬਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਛੁਵਬੇ ਜਿਨ ਨਾਂਹੀ।ਕਰਹੁ ਅਵੱਗਯਾ ਅੰਕ ਬਿਠਾਹੀ[2]'॥੩੫॥ ਕਹ੍ਯੋ ਪ੍ਰਭੁ 'ਨਹੀਂ ਝਿਰਕਨ ਬਾਂਛੇ। ਇਹ ਭੀ ਪੁਰਖ ਹੋਇ ਹੈ ਆਛੋ*'। ਇਕ ਤੁਰੰਗਮਕੋ ਸ਼ਿੰਗਾਰ।ਲਿਟੇ ਰਜਤਪਨ ਸੋਂ ਕਰਧਾਰਿ॥੩੬॥ਰਾਮਸਿੰਘ ਇਹ ਤਬੈ ਉਪਾਇਨ। ਦਈ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋ ਧਰਿ ਸਿਰ ਪਾਇਨ[3]। ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਮਨ ਬਾਂਛਤਿ ਦੀਨਿ। ਕਹਿ ਕਰਿ ਹਯ ਮੰਗਵਾਵਨ ਕੀਨਿ॥੩੭॥ਭਏਅਰੂਢਨ ਪੰਥ ਪਧਾਰੇ। ਗਮਨੇ ਕੇਚਿਤ ਕੋਸ ਅਗਾਰੇ।ਭੂੱਚੋ ਗ੍ਰਾਮ ਤੀਰ ਚਲਿ ਗਏ। ਤਹਾਂ ਤੜਾਗ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਏ॥੩੮॥ ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਪਾਨੀ ਕੁਛਕ ਮਲੀਨ। ਤ੍ਰਿਖਾ ਤੁਰੰਗਮ ਕੀ ਪ੍ਰਭੁ ਚੀਨ। ਬੀਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ ਪਾਨ ਕਰਾਵਨ। ਹਯ ਕੀ ਗ੍ਰੀਵਾ ਕੀਨਿ ਨਿਵਾਵਨ ॥੩੯॥ ਪਾਨੀ ਪਾਨ ਨ ਕੀਨ ਪਛਾਨਾ[4]। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਸ ਸਮੈਂ ਬਖਾਨਾ। 'ਹੈ ਮਸੰਦ ਕੀ ਇਤ ਬਦਬੋਇ। ਯਾਂਤੇ ਅਸੁ[5] ਜਲ ਛਕ੍ਯੋ ਨ ਸੋਇ' ॥੪੦॥ ਗ੍ਰਾਮ ਬਿਖੈ ਸਿਖ ਤਬੈ ਪਠਾਯੋ।ਦਯਾਲਦਾਸ ਘਰ ਕੋ ਦਰਸਾਯੋ। ਬੈਠ੍ਯੋ ਹੁਤੋ ਆਨਿ ਤਿਸ ਕਹ੍ਯੋ। ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭਿ ਹੂ ਨਿਸ਼ਚੈ ਲਹ੍ਯੋ ॥ ੪੧ ॥ ਦਯਾਲਦਾਸ ਸੁਨਿਕੈ ਆਗਵਨੂ। ਤੂਰਨ ਗਮ-ਨ੍ਯੋਂ ਤ੍ਯਾਗਤਿ ਭਵਨੂ। ਮਿਲ੍ਯੋ ਜਾਇ ਪਗ ਬੰਦਨ ਠਾਨੀ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਅਰਜ਼ ਬਖਾਨੀ ॥ ੪੨ ॥ 'ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਜਹਿ ਇਤ ਡੇਰਾ। ਜਾਨਹੁ ਭਲੇ ਕਦੀਮੀ ਚੇਰਾ'। ਸੁਨਿਕੈ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇ। 'ਉਤਰੈਂ ਭਾਗੂ ਗ੍ਰਾਮ ਸੁ ਜਾਇ'॥੪੩॥ਲਖ੍ਯੋ ਬ੍ਰਿੱਧ ਬਹੁ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ[6]† । 'ਤ੍ਯਾਰ ਕਰੀ ਮੈਂ ਦੇਗ ਮਹਾਂਨੀ।ਭੋਜਨ ਅਚਹੁਕਰਹੁ ਬਰਤਾਵਨ।ਪਾਵਨਿ ਪਾਵਨਿ ਕਰਿ ਘਰ ਪਾਵਨ[7]' ॥੪੪॥ ਪੁਨ ਗੁਰ ਭਨ੍ਯੋਂ 'ਨ ਉਤਰਨ ਬਨੈ। ਗਮਨੈਂ ਪੰਥ ਘਾਮ ਹ੍ਵੈ ਘਨੈ[8]'। ਇਮ ਕਹਿ ਅੱਗ੍ਰ ਪਯਾਨੋ ਕੀਨ। ਦਯਾਲ ਦਾਸ ਤੇ

---

[1]ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ (ਆਪਣੀ)ਗੋਦ ਵਿਖੇ ਬਿਠਾਲਿਆ। [2]ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ। [3]ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖਕੇ। [4]ਭਾਵ ਘੋੜੇ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੀਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਾਰਨ ਜਾਣ ਲਿਆ। (ਅ) ਘੋੜੇ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੀਤਾ (ਸਗੋਂ) ਪਛਾਣਿਆ ਬੀ ਨਾ। [5]ਘੋੜੇ ਨੇ। [6]ਬੁੱਢੇ ਨੇ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲਈ (ਫਿਰ ਬੀ) ਬਹੁਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। (ਅ) (ਦਯਾਲ ਦਾਸ ਨੇ) ਬਹੁਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ (ਮੈਂ) ਬੁੱਢੇ ਵੱਲ ਤੱਕੋ। [7]ਚਰਨ ਪਾਕੇ ਘਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰੋ। [8](ਹੁਣ) ਰਾਹ ਚਲਦੇ ਹਾਂ (ਫੇਰ) ਬਹੁਤੀ ਧੁੱਪ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

*ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆਇਆ ਹੈ।

†ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਦਯਾਲਦਾਸ ਨੇ ਬਿਨੇ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਓ'।

ਲੀਨਿ ਨ[1] ਦੀਨ॥੪੫॥ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਸੰਗ ਉਬਾਚਾ। 'ਅਬਿ ਉਪਚਾਰ ਕਰਹੁ ਇਮ ਚਾਚਾ! ਸਕਲ ਅਹਾਰ ਤਿਹਾਵਲ ਜੋਇ। ਊਪਰ ਸਕਟ ਲਾਦ ਲਿਹੁ ਸੋਇ॥੪੬॥ਗਮਨਹੁ ਸੰਗ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਧਰੈਂ।ਲੇਹਿਂ ਦੇਗ਼ ਬੰਟਨਿ ਕੋ ਕਰੈਂ। ਗੁਰੂ ਬਿਰੁਖ ਤੁਮ ਸੋਂ ਲਖਿ ਮਹਾਂ। ਬਖਸ਼ੈਂ ਹੈਂ ਚਲੀਅਹਿ ਜਹਿਂ ਕਹਾਂ' ॥੪੭॥ ਇਮ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਿਨ ਸਕਟ ਲਦਾਯੋ। ਕਰਿ ਕੈ ਤਯਾਰ ਸੰਗ ਚਲਿਵਾਯੋ।ਆਗੈ ਗਮਨ ਕੀਨਿ ਸੁਖ ਧਾਮੂ।ਡੇਰਾ ਕੀਯਸਿ ਭਾਗੂ ਗ੍ਰਾਮੂ॥੪੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਬਠਿੰਡੇ ਗਮਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਤੀਨ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੩॥

੨੪. [ਬਠਿੰਡਿਓਂ ਕਾਣਾ ਦੇਉ ਕੱਢਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਨਿਸ ਬਿਤਾਇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਿਕੈ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ।ਗਏ ਵਠਿੰਡੇ ਦੁਰਗ ਕੋ ਦੇਖਯੋ ਜਾਇ ਮਹਾਨ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਗੁਰ ਬਹੀਰ ਮੈਂ ਮਿਲਿ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਗੌਂਦੜੀਆ ਜਿਹ ਨਾਮ ਕਹਾਯੋ। ਦਯਾਲਦਾਸ ਭਰਿ ਸਕਟ ਅਹਾਰਾ। ਫਿਰੈ ਲਿਯੋ[2], ਨਹਿਂ ਅੰਗੀਕਾਰਾ ॥ ॥ ਡੇਰਾ ਕੀਯਸਿ ਗੁਰ ਭਗਵਾਨ। ਉਤਰੇ ਸਰਬ ਚੁਗਿਰਦੇ ਆਨਿ।ਨਿਸਾ ਪਰੀ ਕਰਿ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨਾ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ੩ ॥ ਪਹਿਰਾ ਦੇਤ ਸਿੰਘ ਹੈਂ ਖਰੇ। ਬਾਰੀ ਨਿਜ ਨਿਜ ਜਾਗ੍ਰਨਿ ਕਰੇ। ਅਰਧ ਰਾਤਿ ਮਹਿਂ ਕੰਨਯਾ ਆਈ। ਦੀਨ ਪ੍ਰਦਛਨਾ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਈ॥੪॥ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ। 'ਤੁਮ ਆਏ ਮਮ ਬ੍ਰਿਥਾ ਪਛਾਨੀ। ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼ ਜਿਤਿਕ ਛਿਤ ਜੋਇ। ਧਰਿ ਸਰੂਪ ਮੈਂ ਆਈ ਸੋਇ॥੫॥ਦੈਵ ਜੋਗ ਕਰਿ ਤੁਮ ਆਗਵਨੂ। ਸਗਰੋ ਦੇਸ਼ ਕਰਹੁ ਅਬਿ ਰਵਨੂ[3]। ਇਕ ਤੌ ਕਾਣੋ ਦੇਵ ਭਯਾਨਾ। ਬਸਹਿ ਦੁਰਗ ਮਹਿਂ ਦੁਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ ॥ ੬॥ ਸੈ ਅਨਾਜ ਕੀ[4]* ਬਧਨ ਨ ਦੇਤਿ। ਛੀਨ ਨਰਨ ਤੇ ਖਾਇ ਸੁ ਲੇਤਿ। ਇਸ ਕੌ ਕਰੋ ਨਿਕਾਸਨਿ ਜਬੈ। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਦੇਸ਼ ਬਸਹਿਗੋ ਸਬੈ॥੭॥ਪੁਨ ਉਪਜਹਿੰਗੇ ਅੰਨ ਮਹਾਨੇ।ਤੁਮ ਆਗਵਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪਛਾਨੇ'।ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੰਨਯਾ ਤੇ ਸਬੈ। ਧੀਰਜ ਦੀਨਸਿ ਕਹਿ ਮ੍ਰਿਦੁ ਤਬੈ ॥੮॥ ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੁਇ ਆਈ। ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰ ਲਾਇ ਦਿਵਾਨ। ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਗੁਰ ਸੰਗ ਮਹਾਨ ॥੯॥ ਸੋ ਭੀ ਥਿਰਯੋ ਆਨਿ ਕਰਿ ਪਾਸ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। 'ਬਡੋ ਦੁਰਗ ਇਹ ਰਚਿਬੋ ਕਰਯੋ। ਬਡੋ ਦੇਵ ਵਿਚ ਬਾਸਾ ਧਰਯੋ ॥ ੧੦ ॥

[1]ਨਾ (ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ) ਲਿਆ ਨਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਦਿੱਤਾ (ਭਾਵ ਛਕਾਇਆ)। [2]ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਮਗਰ ਮਗਰ)। [3]ਤੁਰਨਾ। [4]ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼। *ਪਾ:-ਸੋ ਅਨਾਜ ਕੋ।

ਦੇਸ਼ ਉਜਾਰਨ ਮਹਿ ਜਿਹ ਆਸ਼ੈ।ਕਹਹੁ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕਿਮ ਤਿਸੈ ਨਿਕਾਸੈਂ'।ਸੁਨਿ
ਪੰਡਿਤ ਇਮ ਬਾਕ ਬਖਾਨਯੋ। 'ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਤੁਮ ਸਭਿ ਕਿਛ ਜਾਨਯੋਂ ॥
੧੧॥ਬੂਝਯੋ ਮੋਹਿ ਕਹੌਂ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਸੀ। ਰਚਯੋ ਦੁਰਗ ਇਹ ਮਹਾਂ ਮਵਾਸੀ।
ਖਿਨੈਪਾਲ ਮਹਿਪਾਲ ਬਡੇਰਾ। ਰਚਯੋ ਦੁਰਗ ਧਨ ਦੇ ਬਹੁਤੇਰਾ ॥ ੧੨ ॥
ਭਯੋ ਮਹੀਪ ਗੋਰੀਆ ਜਬੈ। ਇਸ ਮੈਂ ਭਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਸੋ ਤਬੈ। ਊਪਰ ਤੇ
ਬਿਦਾਰ ਤਿਨ ਦੀਨਾ[1]। ਹੁਤੋ ਬਿਸਾਲ ਅਲਪ ਇਹ ਕੀਨਾ ॥੧੩॥ ਹਾਥੀ
ਕੋ ਬਲਿ[2]ਦਿਹੁ ਇਸ ਥਾਨ। ਤੌ ਇਸ ਕੇ ਬਿਚ ਕਰਹੁ ਪਯਾਨ।ਦੇਵ ਆਦਿ
ਜੋ ਅਪਰ ਸਨਾਤਿ[3]। ਸਭਿ ਚਲਿ ਜਾਹਿੰ, ਨ ਰਹੈਂ ਕਦਾਂਤਿ ॥੧੪॥ [4]ਬਿਨਾ
ਦੀਏ ਬਲਿ,ਭੀ ਚਲਿ ਜਾਵਹੁ। ਹੋ ਸਮਰਥ ਜਿਮ ਚਹਹੁ ਬਨਾਵਹੁ। ਤਊ
ਹਰਖ ਕਰਿ ਸਕਲ ਪਯਾਨੈਂ।ਬਲਿ ਕੋ ਲੇਤਿ ਸੁ ਭਲੋ ਬਖਾਨੈਂ"॥੧੫॥ ਸ਼੍ਰੀ
ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਕਹਾਂ ਅਬਿ ਹਾਥੀ। ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਹਿੰ ਉਪਾਇ ਕੇ ਸਾਥੀ। ਹਾਥ
ਆਇ, ਸੋ ਕਹਾਂ ਮੰਗਾਵੈਂ। ਦੇਂ ਬਲਿ, ਥਲ ਬਾਸੀ ਹਰਖਾਵੈਂ[5]'॥੧੬॥ਸੁਨਿ
ਪੰਡਿਤ ਕਹਿ 'ਨਹਿੰ ਜਿ ਮਤੰਗਾ। ਮਹਿਖ ਮੰਗਾਉ ਅੰਗ ਸਮ ਰੰਗਾ[6]'।
ਤਬਿ ਸਿੱਖਨਿ ਸਨ ਗੁਰੂ ਬਖਾਨਾ। 'ਗ੍ਰਾਮ ਖੈਰੋਹਰਿ ਨਿਕਟਿ ਸਥਾਨਾ ॥
੧੭ ॥ ਚਲਿ ਤੁਮ ਜਾਹੁ ਮਹਿਖ ਕੋ ਲਯਾਵਹੁ। ਤਹਿੰ ਕੇ ਮਾਲਕ ਸਕਲ
ਸੁਨਾਵਹੁ'।ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਗਮਨੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।ਗਾਹਕ ਖਰੇ ਪਿਖੇ ਤਹਿੰ ਜਾਲਾ
॥੧੮॥ ਸਭਿਨਿ ਸੰਗ ਤਿਹ ਨਿਕਟ ਅਲਾਯੋ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੁਮ ਤੇ ਮਹਿਖ
ਮੰਗਾਯੋ। ਬਲਿ ਕੋ ਦੇਹਿੰ, ਨਿਕਾਸਹਿੰ ਦੇਉ। ਸਭਿ ਕੋ ਭਲੋ ਹੋਇ ਲਖਿ
ਭੇਉ' ॥ ੧੯ ॥ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਅਰੁ ਮਾਰਨਹਾਰਾ। ਜਾਟਨ ਕੋ ਦੁਖਦਾਨ
ਉਦਾਰਾ।ਬੱਦਰੀ ਤਰੁ ਸੋਂ ਖਰੋ ਖਸੰਤਾ[7]।ਜਿਸ ਦੇਖੇ ਤੇ ਭੈ ਉਪਜੰਤਾ ॥੨੦॥
ਮਤੋ ਮਤਾਇ ਸਭਿਨਿ ਮਨ ਜਾਨਾ। ਸਿੰਘਨ ਸੰਗ ਹਾਸ ਕੋ ਠਾਨਾ।–ਜਬਿ
ਛੇਰਹਿੰਗੇ ਬਲ ਤੇ ਮਾਰਹਿ[8]।ਇਤ ਉਤ ਭਾਜਹਿੰ ਸਕਲ ਪਧਾਰਹਿੰ[9]॥੨੧॥
ਖਰੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਹਿੰ ਇਮਾਂ–। ਸਿੰਘਨਿ ਸੰਗ ਊਚ ਤਬਿ ਕਹਾ। 'ਉਤ
ਹੇਰਹੁ ਬਦਰੀ ਤਰੁ ਤਰੇ। ਖਰੋ ਮਹਿਖ, ਲਿਹੁ ਆਗੇ ਕਰੇ ॥੨੨॥ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ

[1]ਉਪਰੋਂ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ। [2]ਬਲੀ। [3]ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ। [4]ਤੁਸੀਂ ਬਲੀ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸਮਰੱਥ ਹੋ, ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੋ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ (ਪਰ) ਤਦ ਬੀ (ਜੇ ਬਲੀ ਦਿਓਗੇ ਤਾਂ) ਸਾਰੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ (ਅਤੇ) ਬਲੀ ਲੈਕੇ ਉਹ ਸ਼ੁਭ ਬੋਲਦੇ ਜਾਣਗੇ। [5]ਬਲੀ ਦੇਕੇ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ (ਭੂਤਾਂ) ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰੀਏ। [6]ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗ ਦਾ ਰੰਗ (ਹਾਥੀ) ਵਰਗਾ ਹੋਵੇ। [7]ਖਹਿੰਦਾ ਸੀ। [8](ਸਿੰਙਾ) ਮਾਰੇਗਾ। [9]ਸਾਰੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ।

ਤੇ ਹਮ ਨਾਹਨ ਰਾਖੇਂ" ।ਕਹਿ ਇਮ ਹਾਸ ਕਰਨ ਅਭਿਲਾਖੈ। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਪੰਚਹੁੰ ਸਿੰਘ ਸਿਧਾਰੇ । ਬਲੀ ਮਹਿਖ ਜਹਿੰ ਖਰੋ ਅਗਾਰੇ ॥ ੨੩ ॥ ਕਹ੍ਯੋ ਜਾਇ 'ਗੁਰ ਤੋਹਿ ਬੁਲਾਯੋ । ਚਲਿ ਆਗੇ, ਬਲਿ ਦੇ ਮਨ ਭਾਯੋ' । ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਨਾਮ ਮਹਿਖ ਚਲਿ ਪਰ੍ਯੋ।ਬਲੀ ਨਿਬਲ ਸਮ ਪਗ ਮਗ ਧਰ੍ਯੋ[1]॥੨੪॥ ਸਨੇ ਸਨੇ ਚਲਿ ਜਾਤਿ ਅਗਾਰੀ।ਤਿਮ ਪੰਚਹੁੰ ਸਿੰਘ ਚਲੇ ਪਿਛਾਰੀ।ਰਾਹਕ ਹੇਰਤਿ ਹੋਇ ਹਿਰਾਨੇ । ਕਲਾਵਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਛਾਨੇ ॥੨੫॥ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਤਿ ਹੀ ਰਹੇ ।–ਹਸਿਬੇ ਹੇਤੁ ਹਮਹੁ ਕ੍ਯੋਂ ਕਹੇ–। ਊਚ ਉਠਾਵਤਿ ਮੁਖ ਕੋ ਗਯੋ । ਮਹਿਖ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਭਯੋ ॥ ੨੬ ॥ ਉਠਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਚ ਦੁਰਗ ਪਧਾਰੇ । ਅਧਿਕ ਉਤੰਗ ਖਰੋ ਦ੍ਰਿਢ ਭਾਰੇ । ਸਨੇ ਸਨੇ ਚਢਿ ਸ਼ਿਖਰ ਸਿਧਾਰੇ । ਪੀਛੇ ਗਮਨੇ ਸੰਗਿ ਜਿ ਸਾਰੇ ॥੨੭॥ ਊਪਰ ਸੰਗ ਮਹਿਖ ਭੀ ਗਯੋ।ਸਭਿ ਮਹਿੰ ਧੀਰਜ ਧਰਿ ਥਿਰ ਭਯੋ । ਮੈਲਾਗਰ ਸਿੰਘ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਹੇਰਾ । ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਹੁਕਮ ਕਰ੍ਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥ ੨੯ ॥ 'ਕਰਿ ਝਟਕਾ ਬਲਿ ਦਿਹੁ ਇਸ ਤਾਂਈ । ਬਹੁਰ ਨਿਕਾਸਹਿੰ ਦੇਵ ਇਥਾਈ[2]" । ਮੈਲਾਗਰ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਤਤਕਾਲਾ । ਖੈਂਚਿ ਨਿਕਾਰ੍ਯੋ ਖੜਗ ਕਰਾਲਾ ॥੨੯॥ ਬਲ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋ ਬਾਹ੍ਯੋ । ਸੀਸ ਅਜਾਤ ਮਹਿਖ ਕੋ ਲਾਹ੍ਯੋ[3] । ਪਰ੍ਯੋ ਮੁਨੇਰਨ[4] ਊਪਰ ਭਾਰੀ । ਦਿਏ ਪ੍ਰਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਗਾਰੀ ॥ ੩੦ ॥ ਮਰਨ ਸੁਧਾਰ੍ਯੋ ਅਪਨਿ ਭਲੇਰੇ । ਸਭਿਹਿਨਿ ਮਹਿੰ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹ੍ਯੋ ਉਚੇਰੇ । 'ਮਹਿਖ ਮਰੇ ਕੋ ਤਰੇ ਗਿਰਾਵੈ । ਬਲੀ ਏਕ ਦੁਤਿਯ ਨ ਕਰ ਲਾਵੈ[5]" ॥੩੧॥ ਸੁਨਿ ਤੂਸ਼ਨਿ ਹੋਏ ਸਭਿ ਕੋਈ । ਸਾਧ ਗੁਦੜੀਆ ਬੋਲ੍ਯੋ ਸੋਈ।'ਹੁਕਮ ਹੋਇ ਤਰ ਇਸੇ ਗਿਰਾਵੌਂ । ਮੈਂ ਏਕਾਕੀ ਬਲ ਦਿਖਰਾਵੌਂ"॥ ੩੨ ॥ ਸ਼ਾਰਤ ਸਮਝ੍ਯੋ ਲਿਯੋ ਉਠਾਇ । ਊਚ ਮੁਨੇਰੇ ਤੇ ਕੁਛ ਲ੍ਯਾਇ । ਤਰੇ ਬਗਾਇ ਦੂਰ ਕੋ ਗੇਰਾ । ਬਿਸਮਾਨੇ ਜਬਿ ਸਭਿ ਨੇ ਹੇਰਾ ॥੩੩॥ ਇਤਨੇ ਬਿਖੇ ਦੇਵ ਚਲਿ ਆਯੋ । ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਨਿਜ ਦਰਸ ਦਿਖਾਯੋ । ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ । 'ਬਾਸਾ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਅਗਾਰੀ ॥੩੪॥ ਹਮਰੀ ਜਾਤਿ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਥਿਰੇ।ਮਹਾਂ ਉਜਾਰ ਨਰਨ ਕੀ ਕਰੇ।ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਕਰਿ ਹੁਕਮ ਪਠਾਏ।ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਮਰ

---

[1]ਬਲੀ ਸੰਢਾ ਨਿਰਬਲ (ਸੰਢੇ) ਵਾਂਙ ਤੁਰ ਪਿਆ । [2]ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ । [3]ਬਿਨਾਂ (ਜਾਣ) ਪਤੇ ਦੇ ਭਾਵ ਐਸਾ ਸਾਫ ਸਿਰ ਉਤਾਰਿਆ ਕਿ ਸੰਢੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਬੀ ਨਾ ਲੱਗਾ । [4]ਬਨੇਰੇ ਤੇ । [5]ਇਕ ਬਲਵਾਨ (ਸੁੱਟੇ) ਦੂਸਰਾ ਨਾ ਹੱਥ ਲਾਵੇ ।

ਹਮਹੁੰ ਪਰ ਆਏ ॥ ੩੫ ॥ ਸੰਗ ਛਰੀ ਕੇ ਜਾਰਤਿ ਹਮੈਂ[1] । ਭ੍ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੇਤ ਸਰਬ ਤਿਹ ਸਮੈਂ । ਗਰਭਵਤੀ ਤਬਿ ਮਾਤ ਹਮਾਰੀ। ਭਾਜਿ ਪ੍ਰਸੂਤੀ ਖੇਤ ਮਝਾਰੀ ॥੩੬॥ ਫਰਡਾ[2] ਲਗਿ ਜੁਵਾਰ ਕੋ ਮੇਟੇ। ਫੂਟਯੋ ਨੈਨ ਏਕ ਤਿਸ ਬੇਰੇ। ਦੁਤਿਯ ਭ੍ਰਾਤ ਜਨਮਯੋ ਤਬਿ ਔਰ। ਟੁੰਡਾ, ਟੂਟਯੋ ਕਰ ਤਿਸ ਠੌਰ ।੩੭॥ ਤਬਿ ਤੇ ਹਮ ਬਾਸੇ ਇਸ ਥਾਂਏ। ਸੰਮਤ ਸੌ ਤੇ ਅਧਿਕ ਬਿਤਾਏ। ਇਤ ਭੀ ਬਸਨ ਦੇਤਿ ਕਯੋਂ ਨਾਂਹੀ? ਕੌਨ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਹਮ ਚਲਿ ਜਾਂਹੀ?' ॥੩੮॥ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਹੁਕਮ ਕੀਨਿ ਤਿਸ ਤਾਂਈ । 'ਅਬਹਿ ਕਦੀਮੀ ਬਸਹੁ ਉਥਾਈਂ[3]। ਫਿਟਕੀ ਪੁਰੀ ਸਿਰੰਦ ਉਜਾਰਹੁ। ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਖਾਰਿ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਡਾਰਹੁ ॥੩੯॥ਨਹਿਂ ਤਹਿਂ ਤੇ ਕੋ ਬਸਤਿ ਹਟਾਵੈ।ਸਦਾ ਬਾਸ ਤੁਮਰੋ ਬਨਿਆਵੈ। ਨਿਕਸਹੁ ਅਬਿ ਬਿਲੰਬ ਨਹਿਂ ਕੀਜੈ। ਇਹ ਸਭਿ ਹਮਰੋ ਦੇਸ਼ ਲਖੀਜੈ ॥ ੪੦ ॥ ਜੰਗਲ ਨਾਮ ਭਾਖਤੇ ਜੋਇ। ਆਨੰਦ ਘਨੋ ਮਾਲਵਾ ਹੋਇ'। ਸੁਨਿ ਬੋਲਯੋ 'ਮੈਂ ਛੁਧਾ ਸਮੇਤ। ਪਹੁੰਚਯੋ ਜਾਇ ਨਹੀਂ ਇਸ ਹੇਤ ॥ ੪੧ ॥ ਹੁਕਮ ਅਘਾਵਨ ਕੋ ਕਹਿ ਦੀਜੈ। ਪੁਨ ਮੋਕਹੁ ਇਤ ਤੇ ਨਿਕਸੀਜੈ'। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤਿਹ ਕੇ ਸਾਥ ਬਖਾਨਾ। 'ਆਗੈ ਕਹਾਂ ਕਰਤਿ ਤੂ ਖਾਨਾ ? ॥ ੪੨ ॥ ਆਜ ਨਹੀਂ ਕੈਸੇ ਤੁਮ ਬਨਯੋ'। ਸੁਨਿ ਕੈ ਦੇਵ ਗੁਰੂ ਸੰਗ ਭਨਯੋ। 'ਮਹਾਰਾਜ ਫਿਰਿਕੈ ਇਸ ਦੇਸ਼। ਬਿਚਰਤਿ ਜਿਤ ਕਿਤ ਖਾਤਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ॥੪੩॥ ਅੰਨ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਮਣ ਕੋ ਭੋਜਨ। ਦੇਖਤਿ ਫਿਰੌਂ ਅਸ਼ੁਚ ਹੁਇ ਜੋ ਜਨ। ਸਤਿਗੁਰ ਅਰੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਕਹੈਂ।ਤਿਨ ਤੇ ਛੀਨਿ ਖਾਤ ਹਮ ਰਹੈਂ* ॥ ੪੪ ॥ ਆਜ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੀ ਮੋਹਿ ਨਿਕਾਰਹੁ। ਨਹਿਂ ਕਿਤ ਤੇ ਕਰਿ ਲੀਨ ਅਹਾਰੋ'। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਯੋ 'ਅਬਹਿ ਤੂੰ ਜਾਹੁ। ਹੈ ਮਸੂਰ ਪੁਰਿ ਤੁਮਰੇ ਰਾਹੁ ॥੪੫॥ ਤਹਾਂ ਦੁਪਹਿਰਾ ਕਰਿ ਬਿਸਰਾਮੂ। ਸੰਧਯਾ ਕਹੁ ਸਿਰੰਦ ਕਰਿ ਧਾਮੂ'। ਸੁਨਤਿ ਹੁਕਮ ਕੋ ਕੀਨਿ ਪਿਯਾਨਾ। ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਨਿਜ ਹਿਤ ਕੋ ਮਾਨਾ॥੪੬॥ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨਿ ਤਿਸੀ ਥਲ ਡੇਰਾ† । ਬਿਸਮਤਿ ਲੋਕ ਸੁਨਤਿ ਜਿਨ ਹੇਰਾ। ਮਹਾਂਰਾਜ ਕੀ ਸਤੁਤਿ ਸੁਨਾਵੈਂ। 'ਇਨ ਕੇ ਕਾਜ ਇਨਹੁ ਬਨਿਆਵੈਂ‡' ॥ ੪੭ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਦੇਉ ਨਿਕਾਸਨਿ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤਰ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੪॥

---

[1]ਸਾੜਨ ਲਗੇ ਸਨ। [2]ਖੁੰਘਾ। [3]ਭਾਵ ਸਦਾ ਲਈ ਅਟੱਲ ਡੇਰਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ।

*ਸਿਖਯਾਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸੁਰਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਨ ਇਹ ਲੋਕ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। †ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਬਾਹਰ ਬੀ ਹੈ।

‡ਇਸ ਦੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ੬੦੯੫ ਦੇ ਹੇਠ।

੨੫. [ਸੱਸੀ ਦਾ ਗੀਤ, ਬਠਿੰਡੇ ਦੀ ਕਥਾ। ਦਯਾਲਦਾਸ ਬਖਸ਼ਿਆ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਰਾਤਿ ਕੋ ਥਿਰਿ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਸੋਇ। ਉਤਰੇ ਤਰੇ ਸੁ ਦੁਰਗ ਕੇ ਹੁਤੇ ਵਪਾਰੀ ਕੋਇ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਤਿਨ ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂ ਕੋ ਗਾਯੋ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਿ ਰਾਗ ਬਸਾਯੋ। ਰਾਤਿ ਬਿਖੈ ਰਸ ਕੋ ਬਹੁ ਕੀਨਿ। ਥਿਰਿ ਪ੍ਰਯੰਕ ਸੁਨਿ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੨॥ ਚਿਰੰਕਾਲ ਲਗਿ ਗਾਵਤਿ ਰਹਯੋ। ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਯੋਂ ਆਛੇ ਮਨ ਲਹਯੋ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਜਾਗੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੁਇ ਆਈ॥ ੩॥ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਦਿਵਾਨ ਲਗਾਯੋ। ਬੂਝਯੋ ਗੁਰੂ 'ਰਾਤਿ ਕਿਨ ਗਾਯੋ?'। ਸਿੰਘਨਿ ਕਹਯੋ 'ਲਾਦ ਕੋ ਲਯਾਏ। ਉਸ਼ਟਰ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸੰਗ, ਤਿਨ ਗਾਏ' ॥ ੪॥ 'ਜਾਇ ਬੁਲਾਵਹੁ ਲਯਾਵਹੁ ਤਾਂਹਿ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਾਸ ਗਯੋ ਤਿਨ ਪਾਹਿ। 'ਗੁਰੂ ਹਕਾਰਹਿਂ' ਚਲਿ ਸੋ ਆਯੋ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ॥੫॥ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਭਨਹਿਂ 'ਰਾਤਿ ਜਿਮ ਗਾਵਤਿ। ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂ ਰਾਗ ਬਸਾਵਤਿ। ਬੈਠਿ ਇਹਾਂ ਅਬਿ ਗਾਵਨ ਕਰੋ। ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਧਿਕ ਰਸ ਧਰੋ'॥ ੬॥ ਸੁਨਿ ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਬੋਲਯੋ ਸੋਇ। 'ਅਬਿ ਤੌ ਗਾਯੋ ਜਾਇ ਨ ਕੋਇ। ਲਾਜ ਆਪ ਤੇ ਮੁਝ ਕੋ ਆਵੈ। ਸਮੁਖ

---

‡ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਇਕ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਮਿੰਢਾ ਝਟਕਾ ਦੇਣਾ, ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਮਿੰਢਾ ਚੁਕ ਕੇ ਸਫੀਲ ਤੋਂ ਸਿੱਟ ਦੇਣਾ, ਏਹ ਬਲ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਦੇ ਕੌਤਕ ਦੱਸਣੇ ਜੰਗੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਗ ਹਨ। ਬਲੀ ਦੇਣੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਅਸੂਲ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਜੋ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਗਣ ਤੀਸਰੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਇਕ ਛੜੀ ਨਾਲ ਡਰਦੇ ਉੱਠ ਭਜਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਇਕ ਬਹਿਲੋ ਸਿੱਖ ਦੇ ਕੈਦ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਬਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਹੀ ਅਵੱਸ਼ਕਤਾ ਓਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਕਿਉਂ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਿਤਨਾ ਕਰਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਣਾ ਦੇਉ ਮੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਜੋ ਹੁਕਮ ਅੱਗੇ ਹੁਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਕਵੀ ਜੀ ਬੀ ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੧੫ ਵਿਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਹਨ, ਬਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਖਦੇ। ਫਿਰ ਤੱਕੋ ਉਹ ਭੁੱਖਾ ਹੈ, ਖਾਣ ਲਈ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਖਾ ਹੀ ਤੋਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਜਾਹ ਤੇ ਮਨਸੂਰ ਪੁਰ ਸਾਹ ਕਢ ਲਈਂ, ਤਦ ਸੋਚੋ ਮਿੰਢੇ ਦੀ ਬਲੀ ਕਿਸ ਕੰਮ ਆਈ? ਬਲੀ ਸਫਲ ਤਾਂ ਸੀ ਜੇ ਦੇਵ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਿੰਢਾ ਖਾ ਕੇ ਰੱਜ ਗਿਆ ਹਾਂ; ਉਹ ਬਲੀ ਤਾਂ ਅਫਲ ਗਈ ਦੇਵ ਵਿਚਾਰਾ ਭੁੱਖਾ ਟੁਰਿਆ। ਸੋ ਬਲੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਗ਼ਲਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਝਟਕੇ ਆਦਿ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਬਲੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਕਿਸੇ ਬਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਚਲਾਈ ਵਾਰਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਤੱਕ ਅੱਪੜੀ, ਇਉਂ ਸਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਟਿਕਾਣਾ ਭਾਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਜੰਗ ਦਾ ਸਮਾ ਆ ਬਣੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਓਟ ਤੱਕੀਏ ਬਠਿੰਡੇ ਯਾ ਭਟਿੰਡੇ ਦੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਬੀ ਇਸੇ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਡਿੱਠਾ ਭਾਲਿਆ ਹੈ।

ਬੋਲਿਬੋ ਨਾਂਹਿਨ ਭਾਵੈ॥ ੭॥ ਤਬਿ ਗੁਰ ਦਈ ਕਨਾਤ ਤਨਾਇ। ਸਭਿ ਕੇ ਓਟੈ ਤਾਂਹਿ ਬਿਠਾਇ। ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਹੁਕਮ ਮਾਨਿ ਕਰਿ ਗਾਯੋ। ਤਊ ਰਾਤਿ ਸਮ ਰਸ ਨਹਿੰ ਪਾਯੋ॥ ੮ ॥ ਧਨ ਦੇ ਕਰਿ ਤਿਸ ਕਿਯੋ ਨਿਹਾਲ। ਕਰੀ ਮੌਜ[1] ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਸਾਲ। ਸੱਸੀ ਪਰ ਕਿਹ ਤਰਕ ਉਠਾਈ। ਤਿਸ ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ ਕਰਯੋ ਗੁਸਾਈਂ॥ ੯॥ 'ਅੰਗੁਰ ਗਡੈ ਨ ਅਵਨੀ ਮਾਂਹੀ[2]। ਸਸੀਆ ਭਈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਨ ਤਾਂਹੀ[3]। ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾਤਮ ਬਡਹੁ ਬਡੇਰਾ। ਪ੍ਰਾਨ ਜਾਨ ਲਗਿ ਜਿਨਹੁ ਨਿਬੇਰਾ॥ ੧੦ ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਸਦਾ ਥਿਰ ਭਏ। ਲਾਖਹੁੰ ਬਰਖ ਬਖਾਨੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਨ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ। ਸੋ ਤਤ-ਕਾਲ ਪਾਵਤੇ ਛੇਮ॥ ੧੧॥ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਫੋਕਟ ਸਭਿ ਜਤਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਕਰਮਨਿ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਰਤਨ[4]। ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਪ ਤਪ ਬਿਨ ਮਖ ਜੋਗ[5]। ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤਿ ਉਚੇਰੇ ਲੋਗ'॥ ੧੨ ॥ ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਮਹਿਮਾ ਮੁਖ ਗਾਈ*।

[1]ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼। [2](ਤੁਹਾਥੋਂ) ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਅੰਗੁਲੀ ਨਹੀਂ ਗਡੀ ਜਾਂਦੀ। [3]ਤਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ। [4]ਸਾਰੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਰਤਨ ਹੈ। [5]ਜੱਗ ਜੋਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

*ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਅਸਲ ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੱਸੀ ਦਾ ਕੇਚ ਮਕਰਾਨ ਵਾਲੇ ਪੁੰਨੂੰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੁੰਨੂ ਬੜੇ ਸਰਦਾਰੀ ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸੱਸੀ ਇਕ ਮਸੂਲ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਹਿਲਕਾਰ, (ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਂਵ ਉਹਦੇਦਾਰ ਸੀ) ਦੀ ਪਾਲਕ ਧੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੁੰਨੂੰ ਦ ਭਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਲੈ ਗਏ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੁਲ ਦੀ ਹਾਨਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਸੱਸੀ ਮਗਰੇ ਗਈ। ਕੇਚ ਮਕਰਾਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੱਸੀ 'ਪੁੰਨੂੰ' 'ਪੁੰਨੂੰ' ਕੂਕਦੀ ਮਰ ਗਈ। ਸੱਸੀ ਦੇ ਇਸ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸਚਾਈ ਤੇ ਤੀਖਣਤਾ ਦੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸਚਾਈ ਤੇ ਤੀਖਣਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਤੀਖਣਤਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਕਣੀ ਇਕ ਐਸੀ ਸ਼ੈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੱਸੀ ਨੇ ਕਰ ਦਿਖਾਈ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਥਿਰ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਓਹ ਛੇਮ ਭਾਵ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਜਤਨ, ਸਾਧਨ, ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਲ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਖੁਹਲ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 'ਲੇਲਾਂ ਮਜਨੂੰ ਆਸ਼ਕੀ ...' ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਗਿਣਕੇ ਅੰਤ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ ਗਾਵਨ ਪਰਭਾਤੀ'। ਸਿੰਧੀ ਬੋਲੀ ਦੇ 'ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਜੋ 'ਐਫ. ਜੇ. ਜੀ.' ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ੫੧ ਤੋਂ ੫੪ ਛੰਦ ਤੋਂ ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਸਪਸ਼ਟ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਸੱਸੀ ਬਿਵਾਹਿਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਪਤੀ ਵ੍ਰਿਯੋਗ ਵਿਚ ਜਾਨ ਦੇਣੀ ਪਤੀ ਭਗਤੀ ਸੀ।

ਕਿਤਿਕ ਸਮੇਂ ਤਹਿਂ ਥਿਰੇ ਗੁਸਾਈਂ। ਕਹ੍ਯੋ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਬਿਰਾੜਨਿ ਫੇਰ[1]। 'ਬਿਨੈਪਾਲ ਨ੍ਰਿਪ ਚਢ੍ਯੋਅਖੇਰ॥੧੩॥ਜਬਿ ਉੱਦ੍ਯਾਨ ਬਿਖੈ ਚਲਿ ਗਯੋ। ਕੌਤਕ ਏਕ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਯੋ। ਅਜਾ ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਬ੍ਰਿੱਕ ਸੋਂ ਲਰੈ[2]। ਅਪਨੋ ਬਤਸ਼[3] ਬਚਾਵਨ ਕਰੈ॥ ੧੪ ॥ ਥਲ ਅਜੀਤ ਬਡ ਲਖ੍ਯੋ ਮਵਾਸੀ[4]। ਅਪਨੇ ਸਚਿਵਨ ਸਾਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ।–ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਦੁਰਗ ਕੋ ਪਾਵਨ ਕਰੀਅਹਿ। ਜਿਤ ਕਿਤ ਤੇ ਨਰ ਪੁੰਜ ਹਕਰੀਅਹਿ–॥੧੫ ॥ ਨਰ ਖੋਜੇ ਨਹਿਂ ਪਾਵਤਿ ਘਨੇ। ਜਾਨ੍ਯੋ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਦੁਰਗ ਨਹਿਂ ਬਨੇ । ਭਾਗ ਹਾਕਮੀ ਜਿਤਿਕ ਅਨਾਜੇ[5]। ਛੋਰਿ ਦੀਨਿ ਗਾਹਕ ਕੌ ਰਾਜੇ॥੧੬॥ ਤਿਤਿਕ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਦੁਰਗ ਪਵਾਈ। ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਮਾਨਵ ਸਮੁਦਾਈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੂਰਨ ਬਨਿ-ਵਾਵਾ। ਅਧਿਕ ਉਤੰਗ ਮਵਾਸਿ ਚਿਨਾਵਾ॥੧੭॥ ਸੁਨੀ ਸੁਰੰਗ ਬੀਚ ਇਸ ਕੀਨ। ਗਢ ਭਟਨੇਰ ਲਗੌ ਚਿਨ ਦੀਨਿ[6]'। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਕੁਛ ਅਪਰ ਪ੍ਰਸੰਗ। ਕਰੇ ਸੁਨਾਵਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗ*॥ ੧੮ ॥ ਭਏ ਤ੍ਯਾਰ ਅਗਲੀ ਭੁਨਸਾਰਾ। ਹਯ ਪਰ ਜ਼ੀਨ ਡਾਰਿ ਅਸਵਾਰਾ। ਉਲੰਘਿ ਪੰਥ ਕੇਤਿਕ ਜਬਿ ਆਏ। ਡੇਰਾ 'ਸੰਮੀ' ਗ੍ਰਾਮ ਸੁ ਪਾਏ॥ ੧੯॥ ਤਹਿਂ ਕੇ ਨਰਨ ਆਇ ਕਰ ਜੋਰੇ। ਜਥਾਸ਼ਕਤਿ ਧਰਿ ਅੱਗ੍ਰ ਅਕੋਰੇ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਪਦ ਬੰਦਤਿ ਸਾਰੇ। ਦੁਗਧ ਦਧੀ ਲੇ ਧਰ੍ਯੋ ਅਗਾਰੇ ॥ ੨੦ ॥ ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਨਾ ਘੋਰਨਿ ਕੋ ਦੀਨਿ।ਰਸਤ ਪੁਚਾਈ ਦੇਗ਼ ਸੁ ਕੀਨ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਭਈ ਚਢਿਕੈ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ੨੧ ॥ ਆਨਿ ਦਮਦਮੇ ਕੀਨਸਿ ਡੇਰਾ। ਡੱਲਾ ਮਿਲ੍ਯੋ ਆਨਿ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਚਰਨ ਅਰਬਿੰਦ। ਬੈਠਿ ਨਿਕਟ ਤਹਿਂ ਨਰ ਮਿਲਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ॥ ੨੨ ॥ ਦ੍ਯਾਲ ਦਾਸ ਸਕਟਾ ਭਰਿ ਜੋਇ। ਸੰਗ ਲਿਯੋ ਫਿਰਿ ਲ੍ਯਾਯੋ ਸੋਇ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਅਰਜ਼ ਬਖਾਨੀ। 'ਬਖਸ਼ਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਨੋ ਜਾਨੀ ॥੨੩॥ਆਦਿ ਤਿਹਾਵਲ ਅਧਿਕ

[1]ਬੈਰਾੜਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਕਿਹਾ। [2]ਸੂਈ ਹੋਈ ਬੱਕਰੀ (ਇਥੇ) ਬਘਿਆੜ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੀ ਸੀ। [3]ਬੱਚਾ। [4](ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹ) ਥਾਂ ਅਜਿੱਤ ਤੇ ਹੁਣ ਕਿਲੇ ਜੋਗ ਜਾਣਿਆ। [ਮਵਾਸ ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਲਾ ਬੀ ਹੈ, ਤੱਕੋ ਅੱਗੇ ਅੰਕ ੧੭]। [5]ਜਿਤਨਾ ਅਨਾਜ ਰਾਜੇ ਦਾ (ਰਾਜਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਹਿੱਸਾ ਸੀ। [6]ਭਟਨੇਰ ਕਿਲੇ ਤਕ ਸੁਰੰਗ ਚਿਣ ਦਿਤੀ।

*ਇਹ ਕਿਲੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਵਾਇਤੀ ਹਾਲਾਤ ਹਨ। ਬਠਿੰਡਾ ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਭਟਨੇਰ ਦਾ ਨਗਰ ਤੇ ਭਟਿੰਡਾ ਯਾ ਬਠਿੰਡਾ ਨਗਰ ਭੱਟੀ ਰਾਉ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਟਿੰਡੇ ਦਾ ਕਿਲਾ ਰਾਜਾ ਬਿਨੈਪਾਲ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਟਨੇਰ ਹੁਣ ਬੀਕਾਨੇਰ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਹਨੂਮਾਨ ਗੜ੍ਹ ਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

ਅਹਾਰਾ। ਲੀਏ ਬਠਿੰਡੇ ਸਕਟ ਪਧਾਰਾ'। ਦਜਾਲ ਦਾਸ ਤਬਿ ਚਰਨੀ ਪਰ੍ਯੋ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਆਗੈ ਥਿਰ੍ਯੋ ॥ ੨੪ ॥ ਦੇਖਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਹ੍ਯੋ 'ਥਿਰ ਥਯੋ[1]। ਭਗਤੂ ਕੁਲ ਮਸੰਦ ਇਹ ਭਯੋ। ਹਮ ਬਖਸ਼੍ਯੋ*ਦੇਵਹੁ ਬਰਤਾਇ'। ਭੀ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰੂ ਅਗਵਾਇ॥ ੨੫ ॥ ਜਬਿ ਦੇਖ੍ਯੋ ਭੋਜਨ ਕੋ ਜਾਇ। ਪਰੇ ਕਿਰਮ† ਜਿਸ ਮਹਿਂ ਸਮੁਦਾਇ। ਆਨਿ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਅਰਜ਼ ਸੁਨਾਈ। 'ਖੈਬੇ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ ਗੁਸਾਈਂ ॥੨੬॥ਬਿਤੇ ਦਿਵਸ ਬਹੁ ਕਿਰਮ ਪਰੇ† ਹੈਂ। ਫਿਰ੍ਯੋ ਸੰਗ ਬਿਚ ਸਕਟ ਧਰੇ ਹੈਂ'। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹ੍ਯੋ 'ਹਮੇ ਦਿਖਰਾਵਉ। ਪੀਛੇ ਤੇ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਬਰਤਾਵਉ' ॥੨੭॥ ਕੇਤਿਕ ਲ੍ਯਾਯੋ ਗੁਰੂ ਅਗਾਰੀ। ਲੇ ਨਿਜ ਹਾਥਨਿ ਗੁਲਕਾ ਧਾਰੀ। ਕਰਤਲ ਪਰ ਬੱਟੀ ਗੁਰ ਕਰੀ। ਦੇਗ਼ ਭਗਤ ਕੀ ਪੂਰਨ ਪਰੀ[2] ॥ ੨੮ ॥ ਪੁਨ ਬਰਤਾਵਨਹਾਰ ਨਿਹਾਰਾ[3]। ਸੁੱਧ ਅਹਾਰ ਭਯੋ ਇਕ ਬਾਰਾ। ਸਿੰਘਨ ਮਹਿਂ ਲਾਗ੍ਯੋ ਬਰਤਾਵਨ। ਬਹੁ ਕਰਾਹਿ ਦੇ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਨ ॥ ੨੯ ॥ ਭਯੋ ਰੌਰ ਤਬਿ ਲੂਟ ਮਚਾਈ। ਪਰ੍ਯੋ ਖਾਲਸਾ ਲੇ ਲੇ ਧਾਈ। ਆਪੇ ਆਪ ਸਗਰ ਲੇ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਬਿਕਸਏ ॥੩੦॥ ਕਿਤਿਕ ਦੇਰ ਪੀਛੇ ਸਿਖ ਆਏ। ਹੁਤੇ ਪੰਚ ਦਸ ਨਹਿਂ ਕੁਛ ਖਾਏ। ਪਿਖਿ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਜਾਹੁ ਇਸ ਕਾਲਾ। ਦਜਾਲਦਾਸ ਕੋ ਗਹਿ ਲਿਹੁ ਪਾਲਾ' ॥ ੩੧ ॥ ਗਏ ਕਹੈਂ 'ਦਿਹੁ ਦੇਗ਼ ਹਮਾਰੀ'। ਗੌਰੇ ਸੁਤ ਤਬਿ ਛਾਪ ਉਤਾਰੀ। ਤਿਨ ਕੋ ਦਇ 'ਮੋਲ ਲੇ ਖਾਵਹੁ। ਦੇਗ਼ ਬਿਖੈ ਕੁਛ ਭੰਗ ਨ ਪਾਵਹੁ' ॥੩੨॥ ਏਕ ਤੁਰੰਗਮ ਏਕ ਦੁਸ਼ਾਲਾ। ਦਜਾਲਦਾਸ ਦੀਨਸਿ[4] ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਬਖਸ਼ ਮਿਲਾਯੋ ਸੰਗਤਿ ਮਾਂਹੀ। ਰਹ੍ਯੋ ਸੰਗ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਪਾਹੀ ॥ ੩੩ ॥ ਕਰਿ ਨਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰੇ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਸੈਨਾ ਕਰਿ ਸਾਰੇ। ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਏ। ਪੁਰਹਿਂ ਕਾਮ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਆਏ ॥੩੪॥ ‡ਇਕ ਦਿਨ ਡੱਲੇ ਕੋ ਲੇ ਸੰਗ। ਹਿਤ ਅਖੇਰ ਕੇ ਚਢੇ ਤੁਰੰਗ। ਗਏ ਦੂਰ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇਖ੍ਯੋ ਜਬੈ। ਸਰ ਖਰ ਛੋਰਿ ਸੰਘਾਰ੍ਯੋ ਤਬੈ ॥੩੫॥ ਮਾਰਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬਹੁ ਹਸੇ। ਓਸ਼ਟ ਬੀਚ ਦਸਨ ਦੁਤਿ ਲਸੇ। ਪਿਖਿ ਡੱਲੇ ਕਰ

[1]ਬੈਠ ਜਾਹ। [2]ਭਾਵ ਛਕ ਲਈ। [3]ਫਿਰ ਵਰਤਾਵਣ ਵਾਲੇ ਨੇ (ਕੀ) ਡਿੱਠਾ (ਕਿ)"' [4]ਭਾਵ, ਭੇਟਾ ਦਿਤਾ(ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ)। *ਕਵੀ ਜੀ ਅਪਣੇ ਰਚਿਤ ਬਾਲਮੀਕ ਰਾਮਾਯਣ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਲੰਕਾ ਕਾਂਡ, ਸਰਗ ੧੩੧ ਵਿਖੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਲਈ ਤੇ ਨਾਮ ਦਯਾਲ ਸਿੰਘ ਹੋਯਾ:–'ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਲੇ ਕਰਕੇ। ਦਜਾਲ ਸਿੰਘ ਨਿਜ ਨਾਮ ਸੁਧਰਿਕੇ' ॥੧੨੩॥

†ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ‡ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਹ ੪੫ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਜੋਰਿ ਅਲਾਏ। 'ਇਸ ਕੋ ਹਤਿ ਕਰਿ ਕਯੋਂ ਬਿਕਸਾਏ?' ॥ ੩੬ ॥ 'ਏ ਗੁਰ ਸਿਖ ਗੁਰ ਕੇਰਿ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ[1]। ਰਹਯੋ ਚੁਰਾਵਤਿ ਦਰਬ ਮਹਾਨਾ। ਅਧਿਕ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰਯੋ ਅਰੁ ਖਾਯੋ। ਤਿਸ ਅਘ ਤੇ ਇਹ ਮ੍ਰਿਗ ਤਨ ਪਾਯੋ॥੩੭॥ ਸੁਨਿ ਭੋਲਾ ਬੈਰਾਰ! ਬਿਚਾਰਾ[2]। ਲੇ ਪਰ ਅੰਸ[3] ਕਿਸੀ ਪਰਕਾਰਾ। ਤਿਸ ਕੋ ਆਮਿਖ ਕਾਟਯੋ ਜਾਇ। ਇਨ ਕੁੱਠੈ[4] ਰੀਂਧੈ ਅਰੁ ਖਾਇ॥੩੮॥ ਜੋ ਨਰ ਪਰ ਕੀ ਅੰਸ ਚੁਰਾਵੈਂ। ਕੈ ਬਲ ਤੇ ਛੀਨਹਿਂ ਹਰਖਾਵੈਂ। ਮ੍ਰਿਗ ਬਕਰੇ ਆਦਿਕ ਤਨ ਧਰੈਂ*। ਲੇਨਹਾਰ ਤਿਨ ਭੱਖਨ ਕਰੈਂ॥ ੩੯ ॥ ਸ੍ਵਾਮੀ ਅੰਸ ਚੁਰਾਵੈਂ ਜੋਈ।ਇਸੀ ਦਸ਼ਾ ਦੁਖ ਪਾਵੈਂ ਤੋਈ।ਹਮ ਤਬਿ ਬਰਜ ਰਹਯੋ,ਨਹਿਂ ਮਾਨਯੋ। ਯਾਂਤੇ ਹਸੇ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਸੁ ਜਾਨਯੋ' ॥੪੦॥ ਇਮ ਕਹਿ ਦੂਰ ਦਮਦਮਾ ਰਹ੍ਯੋ। ਪਹੁੰਚਨਿ ਸਮਾ ਨ ਮਨ ਮਹਿਂ ਲਹਯੋ ॥ ਤਰੁ ਕੀਕਰ[5] ਅਵਲੋਕਨਿ ਕਰੇ। ਤਹਾਂ ਥਿਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਡੇਰਾ ਕਰੇ ॥੪੧॥ ਤਬਿ ਸਿੱਖਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਬਖਾਨਾ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਕਰਯੋ ਨ ਹਮ ਕੁਛ ਖਾਨਾ। ਦੋਨਹੁਂ ਸਮੇ ਰਹੇ ਅਬਿ ਖਾਲੀ। ਸਭਿ ਕੋ ਬਯਾਪੀ ਛੁਧਾ ਬਿਸਾਲੀ ॥ ੪੨ ॥ ਕਿਮ ਇਹ ਨਿਸਾ ਬਤਾਵਨਿ ਕਰੈਂ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਪੁਨ ਚਲਿਬੋ ਪਰੈ'। ਸੁਨ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ।'ਚਰ੍ਹਹੁ ਕੀਕਰਾਂ ਖਰੀ ਮਹਾਨਾ ॥ ੪੩ ॥ ਬਲ ਤੇ ਇਨਹੁਂ ਹਿਲਾਵਨਿ ਕਰੀਏ। ਮਨ ਭਾਵ ਤੇ ਅਚਵਹੁ ਛੁਧਿ ਹਰੀਏ'। ਮਾਨਿ ਬਾਕ ਕੋ ਭਏ ਅਰੋਹਨਿ। ਗਹਿ ਝੁਨੇ ਕੀਨੇ ਦ੍ਰਿਗ ਜੋਹਨ ॥ ੪੪ ॥ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭਏ ਅਹਾਰਾ। ਖੁਰਮੇ ਬ੍ਰਿੰਦ ਜਲੇਬ ਉਦਾਰਾ। ਮੋਦਕ ਆਦਿ ਪਰੇ ਸਮੁਦਾਈ।ਗਨ ਭੋਜਨ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਈ ॥ ੪੫ ॥ ਖਾਇ ਖਾਇ ਕਰਿ ਸਿਖ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨੇ। ਕਿਤਿਕ ਸਿੰਘ ਨਹਿਂ ਕੀਨਸਿ ਖਾਨੇ। ਬੂਝਯੋ ਪ੍ਰਭੁ 'ਤੁਮ ਕਯੋਂ ਨਹਿਂ ਖਾਯੋ। ਸਗਰੇ ਦਿਵਸ ਹਾਥ ਨਹਿਂ ਆਯੋ' ॥੪੬॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਹਿਂ ਸਿੱਖ ਜਿ ਸਯਾਨੇ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ! ਆਪ ਨ ਕੀਨਸਿ ਖਾਨੇ। ਕਿਮ ਹਮ ਖਾਇ ਸਕਹਿਂ ਤੁਮ ਬਿਨਾ'। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹ੍ਵੈ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਭਨਾ॥ ੪੭ ॥ 'ਇਹ ਸਿਖ ਗੁਰਮੁਖ ਲੇਹੁ ਬਿਚਾਰੇ। ਪੇਟ ਪਾਲ ਹੈਂ ਅਚਵਨ ਵਾਰੇ[6]। ਮਨਮੁਖ ਭੀ ਸਿਖ ਕਹੈਂ ਘਨੇਰੇ। ਸਿੱਖੀ ਪਾਵਨ ਦੂਰ ਬਡੇਰੇ'† ॥੪੮॥ ਪੁਨ ਚਢਿ ਕਰਿ ਨਿਜ ਡੇਰਨਿ ਆਏ। ਇਮ

[1]ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ ਸੀ। [2]ਵਿਚਾਰ ਮੂੜ੍ਹ। [3]ਪਰਾਇਆ ਧਨ। [4]ਕੁੱਸੇਗਾ,ਤੜਫੇਗਾ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ 'ਕੁਸੀਏਗਾ'। [5]ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਬਿੱਛ। [6]ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਪੇਟ ਪਾਲੂ ਹਨ। *ਸਾਰੇ ਮ੍ਰਿਗਾਂ ਤੇ ਬੱਕਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। †ਉਹੀ ਧੁਨਿ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਸਭ ਸ਼ੈ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ।

ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਜਬਹਿ ਬਿਤਾਏ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਥਿਰੇ ਗੁਸਾਈਂ। ਨਿਸਾ ਵਧੀ ਅਧਿਕੈ ਅਧਿਕਾਈ[1] ॥ ੪੯॥ ਲੋਕ ਪਸੂ ਬਹੁ ਭਏ ਦੁਖਾਰੇ। ਕਰਹਿੰ ਪ੍ਰਤੀਖਨ ਹ੍ਵੈ ਭੁਨਸਾਰੇ। ਬੈਠੇ ਸਭਿਨਿ ਬਿਖੈ ਨਰ ਨਾਰੀ। ਹੋਹਿ ਨ ਪ੍ਰਾਤਿ ਸਭਿਨਿ ਮਤਿ ਹਾਰੀ ॥੫੦॥–ਕੋ ਕਾਰਨ ਭਾ ਜਾਇ ਨ ਜਾਨਾ। ਮਾਰਤੰਡ ਚਢਿਯ ਨ ਅਸਮਾਨਾ–।ਰੁਕੇ ਲੋਕ ਸਗਰੇ ਅਕੁਲਾਏ।ਸ਼੍ਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਾਮ ਧਿਆਏ ॥੫੧॥* ਅਧਿਕ ਰਾਤਿ ਜਬਿ ਬੀਤਨ ਕਰੀ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਸਭਿਨਿ ਕੋ ਚਿੰਤਾ ਪਰੀ। ਡੱਲੇ ਸੰਗ ਮਿਲੇ ਸਭਿ ਜਾਇ:–'ਅਧਿਕ ਨਿਸਾ ਕੁਛ ਲਖਯੋ ਨ ਜਾਇ ॥ ੫੨ ॥ ਚਲਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋ ਬੂਝਹਿੰ ਏਹ। ਹੈਂ ਸਰਬੱਗਯ ਬਤਾਇ ਸੁ ਦੇਹਿਂ'। ਡੱਲੇ ਜੁਤਿ ਮਾਨਵ ਸਮੁਦਾਇ।ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਨਿਵੇਂ ਸਭਿ ਆਇ॥੫੩॥ਬੈਠੇ ਬਿਸਮਤਿ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ। 'ਨਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਕੁਛ ਜਾਇ ਨ ਜਾਨੀ'।ਗੁਰੂ ਕਹਯੋ 'ਭਾਣਾ ਹਰਿ ਜੋਈ। ਦੇਵਨ ਬਿਖੈ ਸਪਰਧਾ[2] ਹੋਈ॥੫੪॥ਸੂਰਜ ਸੁਰਪਤਿ[3] ਹਟਿ ਹਟਿ[4] ਬੈਠੇ। ਅਪਰ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸੁਰ ਹੋਇ ਇਕੈਠੇ। ਬਰਜੀ ਬਰਖਾ ਹੁਇ ਜਗ ਨਾਂਹੀ। ਦਿਨਕਰ[5] ਥਿਰਯੋ ਸੁਰਗ ਕੇ ਮਾਂਹੀ ॥ ੫੫ ॥ ਰਾਤਿ ਵਧਣ ਕੋ ਇਹੁ ਲਖਿ ਕਾਰਨ*'। ਸੁਨਿ ਡੱਲੇ ਕਿਯ ਬਾਕ ਉਚਾਰਨ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਕਿਮ ਜੀਵਹਿਂ ਬਿਨ ਬਾਰੀ[6] ?'। ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਬਿ ਤੂਸ਼ਨ ਧਾਰੀ ॥ ੫੬ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਦਮਦਮੇ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੨੫ ॥

੨੬. [ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਇਆ। ਤਾਪ ਹਟਾਇਆ। ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਖੇਡਾ ਦੇਖਿਆ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ [7]ਔੜ ਲਗੀ ਬਰਖਾ ਹਟੀ ਬੀਤੇ ਦਿਵਸ ਕਿਤੇਕ। ਖੇਤੀ ਲਾਗੀ ਸੂਕਿਬੇ ਉਬਰਯੋ ਖੇਤ ਨ ਏਕ ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਪ੍ਰਜਾ ਭਈ ਦੀਰਘ ਦੁਖਿਆਰੀ।ਹੁਇ ਦੁਰਭਿੱਛ ਪਰਯੋ ਨਹਿੰ ਬਾਰੀ। ਹੁਇ ਹੈ ਕਹਾਂ ਹਵਾਲ ਹਮਾਰੋ। ਬਿਨਾਂ ਅੰਨ ਕਯੋਂ ਜਿਯਨ ਬਿਚਾਰੋ' ॥ ੨ ॥ ਗਾਹਕ ਮਹਾਂ ਕਸ਼ਟ ਕੋ ਪਾਏ। ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਬੈਠਿ ਬੈਠਿ ਪਛੁਤਾਏ। ਕੇਤਿਕ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਕੇ ਸਮੁਦਾਈ। ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ ਬਸਿ ਭੇ ਇਕ ਠਾਈ ॥੩॥ 'ਅਬਿ ਸਮੀਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਹਾਏ।

[1]ਰਾਤ ਬਹੁਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਹੋਈ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਨਾਂ ਚੜ੍ਹਿਆ। [2]ਈਰਖਾ। [3]ਇੰਦ੍ਰ। [4](ਆਪਣੇ ਆਪਣੇਂ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ) ਹਟ ਹਟ ਕੇ। [5]ਸੂਰਜ। [6]ਜਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਜੀਵਾਂਗੇ। [7]ਗਾਹਕ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

*ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੀ ੪੬ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਦਾ ਇਹ ਉਲਥਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕਿਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਐਉਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਬੀ ਅਸਲੀ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ। ਆਖੇਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹਸਤਾਖੇਪ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਖੋਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਜਿਨ ਤੇ ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ ਪਾਏ। ਏਕ ਏਕ ਕੀ ਪੁਰਵਤਿ ਆਸਾ। ਮਿਲਿ ਕੈ ਦੇਸ਼ ਚਲਹੁ ਗੁਰ ਪਾਸਾ ॥ ੪ । ਜਾਚਹੁ ਬਰਖਾ ਗੁਰੂ ਕਰੈ ਹੈਂ। ਜੀਵ ਦਾਨ ਜਗ ਕੋ ਤਬਿ ਦੈਹੈਂ'। ਇਮ ਬਿਚਾਰਿ ਸੰਗਤ ਸਮੁਦਾਈ। ਸਜਾਨੇ ਸਿੱਖ ਕਰੇ ਅਗੁਵਾਈ ॥੫॥ ਆਨਿ ਦਮਦਮੇ ਕੀਨਸਿ ਡੇਰੇ। ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਕੇ ਨਰ ਮਿਲੇ ਘਨੇਰੇ। ਧਰੇ ਤ੍ਰਾਸ ਦੁਰਭਿਛ ਕੋ ਭਾਰੇ। ਆਇ ਗੁਰੂ ਸਭਿਹਿਨਿ ਪਰਵਾਰੇ ॥ ੬ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਮੋ ਚਹੂੰਦਿਸ਼ਿ ਥਿਰੇ। ਕੇਚਿਤ ਬੈਠੇ ਕੇਚਿਤ ਖਰੇ। ਖਰੋ ਮੇਵਰੋ ਅਰਜ਼ ਗੁਜਾਰੀ। 'ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਜਗ ਕੀ ਰਖਵਾਰੀ॥੭॥ ਨਹੀਂ ਗਗਨ ਮਹਿੰ ਮੇਘ ਦਿਖੰਤੇ। ਸਭਿ ਦੇਸ਼ਨ ਕੇ ਖੇਤ ਸੁਕੰਤੇ। ਅਬਿ ਕੇ ਫਸਲ ਜਿ ਅੰਨ ਬਿਨਾਸ਼ਾ। ਨਹੀਂ ਨਰਨ ਕੀ ਜੀਵਨ ਆਸ਼ਾ ॥ ੮ ॥ ਅਪਨੀ ਸੰਗਤਿ ਜਾਨਿ ਬਚਾਵਹੁ। ਕਰਹੁ ਬਾਕ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਵਹੁ'। ਸੁਨਿ ਅਰਜ਼ੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਯੋ। ਡੱਲੇ ਦਿਸ਼ਿ ਅਵਲੋਕਿ ਅਲਾਯੋ ॥੯॥ 'ਉਠਿ ਸੁਰਪਤਿ[1] ਕੋ ਹਤਹੁ ਬਿਸਾਲਾ। ਪਠਹਿ ਮੇਘ ਜਿਸ ਤੇ ਤਤਕਾਲਾ'। ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਪਰ ਧਰਿ ਬਿਸਵਾਸਾ। ਡੱਲਾ ਉਠਯੋ ਬਿਲੋਕਿ ਅਕਾਸ਼ਾ॥੧੦॥ ਪਨਹੀ ਸਪਤ[2] ਬਗਾਇ ਸੁ ਮਾਰੀ। ਮੁਖ ਤੇ ਗਾਰੀ ਅਨਿਕ ਨਿਕਾਰੀ। 'ਮਾਨਿ ਹੁਕਮ ਕੋ ਬਰਖਹੁ ਤੂਰਨ। ਹਮ ਭੀ ਬਚ ਮਾਨਹਿਂ ਗੁਰ ਪੂਰਨ॥੧੧॥ ਬੀਚ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਹੈ ਅਸ ਕੌਨ। ਜਿਸਕੇ ਮਨ ਮਹਿੰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੌਨ। ਨਾਥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਣ ਕਰਿ ਜੈ ਪਾਈ[3]। ਗੁਰ ਦਾਸਨ ਤੇ ਮਾਰ ਕਰਾਈ[4]* ॥੧੨॥ ਦੇਰ ਨ ਧਰਹੁ ਕਰਹੁ ਅਬਿ ਬਰਖਾ'। ਤੇਜ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਸੁਰਪਤਿ ਧਰਖਾ[5]। ਇਤਨੇ ਕਹੇ ਗਗਨ ਘਨ ਛਾਏ। ਜਲ ਗੇਰਨਿ ਲਾਗੇ ਸਮੁਦਾਏ ॥ ੧੩ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬਹੁ ਹਸੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ। ਕਹਯੋ ਸ਼ਲੋਕ ਸਕਲ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਪਿਖੈਂ ਤਮਾਸ਼ਾ। ਸੁਨਯੋਂ ਸ਼ੋਨ ਇਮ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ॥ ੧੪ ॥

ਭੈ ਵਿਚਿ ਪਵਣੁ ਵਹੈ ਸਦਵਾਉ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਚਲਹਿ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਅਗਨਿ ਕਢੈ ਵੇਗਾਰਿ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਦਬੀ ਭਾਰਿ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ

---

[1]ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ। [2]ਸੱਤ। [3]ਫਤਹ ਪਾਈ (ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ)। [4]ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਪਾਸੋਂ (ਇੰਦ੍ਰ) ਨੂੰ ਮਾਰ ਪੁਵਾਈ। [5]ਕੰਬਿਆ। *ਇਥੇ ਕਵਿ ਜੀ ਸਪਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਧਿਕਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਰਣ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਜਿੱਤਿਆ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਤੋਂ ਮਾਰ ਕਰਾਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਇਆ।

ਇੰਦੁ ਫਿਰੈ ਸਿਰਭਾਰਿ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਰਾਜਾ ਧਰਮ ਦੁਆਰੁ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਸੂਰਜੁ
ਭੈ ਵਿਚਿ ਚੰਦੁ ॥ ਕੋਹ ਕਰੋੜੀ ਚਲਤ ਨ ਅੰਤੁ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਸਿਧ ਬੁਧ
ਸੁਰਨਾਥ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਆਡਾਣੇ ਆਕਾਸ ॥ ਭੈ ਵਿਚਿ ਜੋਧ ਮਹਾ ਬਲ ਸੂਰ ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਪੂਰ ॥ ਸਗਲਿਆ ਭਉ ਲਿਖਿਆ ਸਿਰਿਲੇਖੁ ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਚੁ ਏਕੁ ॥ ੧ ॥ (ਆਸਾ ਵਾਰ ਮਃ ੧

ਚੌਪਈ ॥ ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸੰਭਿ ਪਠਯੋ ਸੁਨਾਯੋ। ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮਨ ਮਹਿਂ ਭਾਯੋ। ਬਰਖਾ ਲਾਗੀ ਪਰਨ ਘਨੇਰੀ। ਗਏ ਸਕਲ ਨਰ ਘਰ ਤਿਸ ਬੇਰੀ* ॥ ੧੫॥ ਗੁਰੂ ਸੁਜਸੁ ਕੋ ਜਾਤਿ ਬਖਾਨਹਿ। 'ਮੂਢ ਸੁ ਨਰ ਜੋ ਇਨਹੁੰ ਨ ਮਾਨਹਿ'। ਸਕਲ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਭਯੋ ਸੁਕਾਲਾ। ਹਰੇ ਖੇਤ ਪਿਖਿ ਭਏ ਨਿਹਾਲਾ ॥੧੬॥ ਅੰਨ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਹੋਇ।ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋ ਜੋਇ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਚਢਹਿਂ ਅਖੇਰ ਬਹਾਨੇ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਥਲ ਪਿਖਨਿ ਪਿਆਨੇ ॥੧੭॥ ਗਾਹਯੋ ਦੇਸ਼ ਮਾਲਵਾ ਫਿਰਿਕੈ। ਇਤ ਉਤ ਕੋ ਨਰ ਹੇਰਨਿ ਕਰਿਕੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠਿ ਬਖਾਨਾ। 'ਦਯਾਵਾਨ ਇਹੁ ਦੇਸ਼ ਮਹਾਨਾ ॥ ੧੮ ॥ ਸਿੱਖੀ ਭਾਵ ਬਡੇਰ ਬਡੇਰਾ। ਦੋਸ਼ ਇਹੀ ਕਹਿਂ ਝੂਠ ਘਨੇਰਾ[1]। ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਪੀਛੇ ਪਲਹਿਂ ਸਦਾਈ[2]। ਅੰਨ ਘਨੋ ਹੁਇ ਤੋਟ ਨ ਕਾਈ ॥ ੧੯ ॥ ਨਹੀਂ ਅਘਾਵਹਿੰਗੇ ਮਨ ਕਾਚੇ। ਪੈਸੇ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਹਿਂ ਰਾਚੇ। ਬਾਕ ਨ ਮਾਨਹਿਂ ਰਹਿਂ ਮਤਿ ਮਾਰੇ। ਅਪਨੋ ਭਲੋ ਨ ਜਾਨਿ ਗਵਾਰੇ ॥੨੦॥

ਬਚਨ:—ਖਾਨ ਕੋ ਭੇਸ[3] ॥ ਸਿੱਖੀ ਕੋ ਪ੍ਰਦੇਸ[4]। ਮਤਲਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ[5]।
ਰਾਜ ਬਿਨ ਪਾਹੀ[6] ॥ ੧ ॥

ਚੌਪਈ॥ †ਏਕ ਵਾਰ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰੀ। ਪਰਯੋ ਗਰਜ ਕੇ ਤਾਪ ਸੁ ਭਾਰੀ। ਸਕਲ ਦੁਖੀ ਤਨ ਥਰਹਰਿ ਕਾਂਪੇ। ਪੀਤ ਬਦਨ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਸੰਤਾਪੇ ॥ ੨੧ ॥ ਖਾਯੋ ਜਾਇ ਨ ਪੀਵੈਂ ਪਾਨੀ। ਪਰੇ ਰਹੈਂ ਦੁਰਬਲਹਿ ਮਹਾਨੀ।

---

[1]ਜੋ ਬਹੁਤਾ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। [2]ਭਾਵ ਲੜਕੀਆਂ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। [3]ਖਾਣ ਲਈ ਭੇਸ ਬਣਾਂਵਦੇ ਹਨ। [4]ਸਿੱਖੀ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ। [5]ਮਤਲਬ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੌਂ ਦੇ ਯਾਰ ਹਨ। [6]ਰਾਜ ਪਾਵਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਨ।

*ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਮੀਂਹ ਵਸਾ ਦੇਣਾ ਆਤਮ ਸਤਜਾਵਾਨਾਂ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਯੋਗੀ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਜੁੜੇ ਮਨਾਂ ਦੇ ਕਰਤਬ ਹੁਣ ਬੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਲਈ ਜੋ ਆਤਮ ਸੱਤਯਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਐਸੇ ਕੰਮ ਕੀਹ ਬਾਤ ਹਨ।

†ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੪੭ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਵੱਲੀ ਹੈ।

ਡੱਲੇ ਆਨਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਾਸ। ਕਹੀ ਤਾਪ ਕੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥੨੨॥ 'ਮਹਾਂ-ਰਾਜ! ਕੁਛ ਜਤਨ ਬਤਾਵਹੁ। ਅਪਨੇ ਜਾਨਹੁ ਤਾਪ ਮਿਟਾਵਹੁ। ਤੁਮ ਬਿਨ ਹਮਰੋ ਨਹਿਂ ਰਖਵਾਰਾ। ਗਹ੍ਯੋ ਆਸਰਾ ਬਡੋ ਬਿਚਾਰਾ' ॥ ੨੩ ॥ ਸੁਨਤਿ ਬਿਨੈ ਕੋ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ। ਕਹ੍ਯੋ 'ਉਪਾਇ ਕਰਹੁ ਤਤਕਾਲ। ਸਿਰ ਪਰ ਰਾਖਹੁ ਸਗਰੇ ਕੇਸ਼। ਗੁਰਬਾਨੀ ਨਿਤ ਪੜ੍ਹਹੁ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ॥ ੨੪ ॥ ਨਿਕਸੈ ਤਾਪ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਤਬੈ।ਗੁਰਮਤਿ ਕਰਨਿ ਲਗਹੁਗੇ ਜਬੈ'। ਸੁਨਿ ਡੱਲੇ ਸਭਿਹੂੰਨਿ ਸੁਨਾਈ। ਕਰਤਿ ਭਏ ਤਿਮ ਨਰ ਸਮੁਦਾਈ ॥ ੨੫॥। ਤਜਿ ਨਿਜ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਕੋ ਚਲਿ ਆਏ। ਰਹੇ ਦਮਦਮੇ ਪਢਨ ਲਗਾਏ। ਪੁਨ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਲਹਹੁ ਸੁਖ ਸਾਰੇ। ਧਰਮਸਾਲ ਰਚਿ ਗ੍ਰਾਮ ਮਝਾਰੇ ॥ ੨੬ ॥ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਤਿਸ ਬੀਚ ਬਿਠਾਵਹੁ। ਧਰਹੁ ਭਾਉ ਉਰ ਟਹਿਲ ਕਮਾਵਹੁ। ਜੋੜ ਕਰਹੁ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਕੇਰਾ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਮਨ ਰੁਚੋ[1] ਘਨੇਰਾ ॥ ੨੭ ॥ ਹੁਇ ਹੈ ਸੁਖ ਨਹਿਂ ਚੜ੍ਹਿ ਹੈ ਤਾਪ। ਨਾਸ਼ ਹੋਇੰਗੇ ਸੋਗ ਸੰਤਾਪ'। ਧਰਿ ਕਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਸਕਲ ਨੇ ਮਾਨੀ। ਕਹੀ ਗੁਰੂ ਜਿਮ ਸਭਿ ਤਿਮ ਠਾਨੀ ॥੨੮॥ ਦਯਾ ਧਰਮ ਅਰੁ ਪਠਿਬੋ ਬਾਨੀ। ਸਿੱਖੀ ਪਸਰੀ ਦੇਸ਼ ਮਹਾਨੀ। ਪੁਨ ਸਿਰੰਦ ਕੇ ਸੂਬੇ ਜਾਨਿ। ਗੁਰੂ ਟਿਕੇ ਤੇ ਦੁਖੀ ਮਹਾਨ ॥੨੯॥ ਲਿਖ੍ਯੋ ਪੱਤ੍ਰ ਨਿਜ ਜੋਰ ਜਨਾਯੋ। ਡੱਲੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਪਹੁੰਚਾਯੋ। ਗਯੋ ਦੁਰਗ ਮਹਿਂ ਲੇ ਕਰਿ ਸੋਈ। ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਸੁਧ ਤਿਸ ਕੀ ਹੋਈ ॥ ੩੦ ॥ ਏਕ ਸਿੱਖ ਕੋ ਤਬੈ ਪਠਾਯੋ। 'ਗੁਪਤਿ ਰਹਹੁ ਸੁਨਿ ਕਹਾਂ ਪਠਾਯੋ[2]। ਸੁਨਿ ਕੈ ਡੱਲਾ ਤਬਿ ਕ੍ਯਾ ਕਹੈ। ਨਹੀਂ ਡਰੈ, ਕੈ ਡਰਪਤਿ ਅਹੈ[3]' ॥ ੩੧॥ ਅੰਤਰ ਇਤ ਉਤ ਸਿਖ ਬਿਚਰੰਤਾ। 'ਡੱਲਾ ਕਾਗਦ ਤੁਰਕ ਸੁਨੰਤਾ। 'ਕ੍ਯੋਂ ਨਿਜ ਬੁਰਾ ਕਰਨਿ ਅਭਿਲਾਖਾ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਰਿਪੁ ਗੁਰ ਢਿਗ ਰਾਖਾ॥੩੨॥ਅਬਿ ਭੀ ਕਰ੍ਯੋ ਜਿ ਚਹਿਂ ਭਲਿਆਈ*। ਹਮ ਕੋ ਗੁਰੂ ਦਿਹੋ ਪਕਰਾਈ। ਸੈਨ ਘਨੇਰੀ ਦੇਤਿ ਪਠਾਇ। ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਤਿਸ ਕੋ ਦੇਹੁ ਗਹਾਇ ॥ ੩੩ ॥ ਨਤੁ ਤੁਝ ਕੋ ਦੇਂ ਬਡੀ ਸਜਾਈ।ਬਸਿਬੇ ਦੇਹਿਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਥਾਂਈ। ਲੂਟਹਿਂ ਗ੍ਰਾਮ ਉਜਾਰਨ ਕਰੈਂ। ਆਇ ਅਚਾਨਕ ਸਭਿ ਕੋ ਧਰੈਂ[4]' ॥ ੩੪ ॥ ਸੁਨਿ ਡੱਲੇ ਉੱਤਰ

---

[1]ਪ੍ਰੀਤ ਕਰੋ। [2]ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਗੁਪਤ ਰਹੀਂ ਸੁਣੀਂ (ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਹਿ) ਭੇਜਿਆ ਹੈ। [3]ਯਾ ਡਰਦਾ ਹੈ। [4]ਫੜਾਂਗੇ।

*ਅੱਗੇ ਬੀ ਅੰਸੂ ੨੨ ਦੇ ਅੰਤ ਬੀ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਡੱਲੇ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਲਿਖਵਾਯੋ। 'ਹਮ ਨਹਿਂ ਡਰਹਿਂ ਜਿ ਚਹਤਿ ਡਰਾਯੋ। ਭੇਜਹਿਂ ਦਲ ਤਿਸ ਕੇ ਸੰਗ ਲਰੈਂ। ਮਾਰਿ ਲੂਟ ਆਗੈ ਚਲਿ ਪਰੈਂ ॥ ੩੫ ॥ ਨਿਰਜਲ ਬਨ ਮਹਿਂ ਬਸ ਨਹਿਂ ਤੇਰੋ। ਸਿਰ ਕੇ ਸਾਥ ਗੁਰੂ ਹੈ ਮੇਰੋ। ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਗਹੈਂ ਨ ਗਹਿਬੇ ਦੇਹਿਂ। ਨਿਜ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਕੇ ਸੰਗ ਰਖੇਹਿਂ' ॥ ੩੬ ॥ ਇਮ ਉੱਤਰ ਡੱਲੇ ਲਿਖਵਾਯੋ। ਸਮੁਖ ਵਜੀਦੇ ਤੁਰਤ ਪਠਾਯੋ। ਸਗਰੀ ਬਾਤ ਦੁਹਨਿ ਦਿਸ਼ਿ ਕੇਰੀ। ਸਿਖ ਨੇ ਸੁਨੀ ਭਲੇ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥੩੭॥ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਢਿਗ ਆਨਿ ਸੁਨਾਈ। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਖੁਸ਼ੀ ਭੁਏ ਸੁਖਦਾਈ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤੀਤੇ ਔਰ। ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਸੇ ਤਿਸ ਹੀ ਠੌਰ ॥ ੩੮ ॥ ਸੰਗਤਿ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੇ ਆਵੈ। ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵੈ। ਅਰਪਹਿ ਅਨਿਕ ਅਕੋਰਨਿ ਲ੍ਯਾਇ। ਮਨਹੁ ਕਾਮਨਾ ਅਪਨੀ ਪਾਇ॥੩੯॥*ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਦਸ ਸਿੰਘਨਿ ਕੋ ਪਹਿਰਾ। ਪਲੰਘ ਨਿਕਟ ਜਾਗਹਿਂ ਨਿਤ ਠਹਿਰਾ। [1]ਇਕ ਦਿਨ ਖੇਡ਼ਾ ਪਾਵਨ ਕੀਨਿ। ਗਾਵਨ ਨਾਚਨ ਨਰ ਨਾਰੀਨ[1] ॥੪੦ ॥ ਸੋ ਸਿਖ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਇਮ ਕਹੈਂ। 'ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਬਸੀ ਗੁਰੂ ਅਬਿ ਅਹੈਂ । ਚਲਹੁ ਬਿਲੋਕਹਿਂ ਤਤਛਿਨ ਆਵੈਂ। ਤਬਿ ਲੌ ਕਹਾਂ ਬਿਗਰ ਕੁਛ ਜਾਵੈ ॥ ੪੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਜਾਗਨਿ ਤੇ ਪਹਿਲਾਈ। ਆਇ ਥਿਰੈਂਗੇ ਇਸ ਹੀ ਥਾਂਈ'। ਇਮ ਕਹਿ ਕਰਿ ਸਿਖ ਪੰਚ ਪਧਾਰੇ। ਪਚ ਨ ਗਏ ਥਿਰੇ ਡਰ ਧਾਰੇ ॥ ੪੨ ॥ ਖੇਡ਼ਾ ਕਰਨੋ ਬਿਲੋਕਨ ਜਬੈ। ਡਰਤਿ ਪਰਸਪਰ ਬੋਲੇ ਤਬੈ। 'ਇਹਠਾਂ ਆਇ ਲਿਯੋ ਕਹੁ ਕਹਾਂ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋਪ ਕਰਹਿਂਗੇ ਤਹਾਂ ॥ ੪੩ ॥ ਕਨੋਂ ਨਾਹਕ ਅਪਰਾਧੀ ਥੀਜੈ। ਅਬਿ ਭੀ ਚਲਹੁ ਨ ਬਿਲਮ ਲਗੀਜੈ'। ਇਮ ਬੋਲਤਿ ਤੂਰਨ ਹਟਿ ਆਏ। ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਖਰੇ ਭੁਏ ਨਿਜ ਥਾਂਏ ॥੪੪॥–ਗੁਰ ਸੋਵਤਿ ਭੀ ਜਾਗਤਿ ਸਦਾ। ਜਿਨ ਤੇ ਛਿਪ ਹੈ ਬਾਤ ਨ ਕਦਾ–। ਗਏ ਹੁਤੇ ਸੋ ਡਰ ਧਰਿ ਥਿਰੇ। ਜੇ ਨਹਿਂ ਗਏ ਅਫਸੋਸ ਸੁ ਧਰੇ ॥੪੫ ॥–ਇਹ ਪਿਖਿ ਆਇ ਗਏ ਜਿਮ ਅਬੈ। ਹਮ ਬੀ ਜਾਤਿ ਬਿਲੋਕਤਿ ਤਬੈ। ਥਿਰੇ ਰਹੇ ਕਲ਼ਾ ਤੁਮ ਨੇ ਪਾਯੋ। ਦਿਖਹਿਂ ਤਮਾਸ਼ਾ[2] ਬਾਦ ਗਵਾਯੋ ॥ ੪੬ ॥ ਗੁਰ ਤੌ ਸੁਪਤਿ ਰਹੇ ਅਬਿ ਤਾਂਈ–। ਇਮ ਪੰਚਹੁਂ ਨਿਸ ਝੁਰਿ ਬਿਤਾਈ। ਭਈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਨਿਸ

---

[1]ਇਕ ਦਿਨ ਆਦਮੀਆਂ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਨੇ ਗਾਵਣ ਨੱਚਣ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਰਚਿਆ। [ਪੰ:,–ਖੇਡ਼ਾ ਪਾਵਨਾ=ਅਖਾੜਾ ਰਚਨਾ। ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਰਨਾ]। [2]ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਣ। *ਸਾਖੀ ਪੋ: ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਗਏ।ਸ਼ੌਚਿ ਸ਼ਨਾਨ ਗੁਰੂ ਤਨ ਕਏ ॥੪੭॥ ਲਗੇ ਦਿਵਾਨ ਸੁ ਸਕਲ ਬੁਲਾਏ।ਬੂਝੇ 'ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਕਹਾਂ ਸਿਧਾਏ? ਕਿਮ ਕਿਮ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਤੁਮ ਭਾਖੀ?ਕਹਹੁ ਸਾਚ,ਹਮ ਸਭਿ ਕੇ ਸਾਖੀ' ॥੪੮॥ ਦੁਹਾਂ ਧਿਰਾਂ[1] ਤਬਿ ਸਾਚ ਬਖਾਨੀ। ਜਿਮ ਬੀਤੀ, ਜਿਮ ਭਾਖੀ ਬਾਨੀ[2]। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਇ। 'ਨਿਕਟੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਨਿਕਟਾਏ[3] ॥ ੪੯ ॥ ਗਏ ਜੁ, ਤਿਨ ਕੋ ਮਨ ਹਮ ਪਾਹੀ[4]। ਗਏ ਨ,ਤਿਨ ਮਨ ਖੇਡੇ ਮਾਹੀ'।ਸੁਨਿ ਸਭਿ ਸਾਚ ਸਾਚ ਕਹਿ ਮਾਨੀ। 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਨ ਖਾਨੀ*' ॥ ੫੦ ॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਸਿਖਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੬॥

੨੭. [ਮੀਂਹ ਪਵਾਯਾ ਤੇ ਦੰਦ ਕਰਾਯਾ। ਭਾਈ ਝੂਲਣ ਸਿੰਘ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੋ ਬਰਖਾ ਕਰਿ ਘਨ ਗਏ ਖੇਤੀ ਲਈ ਪਕਾਇ। ਕਿਤਿਕ ਮਾਸ ਬੀਤੇ ਬਹੁਰ ਬਾਰਿ ਬੂੰਦ ਨਹਿਂ ਪਾਇ ॥੧॥ਚੌਪਈ॥ †ਗ੍ਰਾਮ ਨਿਕਟ ਕੇ ਸਰ ਸੁਸਕਾਨੇ।ਪਸੂ ਮਨੁਖ ਜਹਿਂ ਪਾਨੀ ਪਾਨੇ[5]। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੁਨਿ ਡੱਲੇ ਕੀ ਬਾਤ। ਕਹੀ ਤੁਰਕ ਸੋਂ ਲਿਖਿ ਬੱਖਯਾਤ[6] ॥ ੨ ॥ 'ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੰਗ। ਪਠਹਿਂ ਚਮੂੰ ਤਬਿ ਘਾਲਹਿਂ ਜੰਗ'। ਇਤਿਯਾਦਿਕ ਜਬਿ ਸਿੰਘ ਸੁਨਾਈ। ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਗੋਸਾਈਂ ॥ ੩ ॥ ਜਬਿ ਡੱਲਾ ਗੁਰ ਢਿਗ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਬੈਠਿ ਗਯੋ ਪਗ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ। ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਬਖਾਨਾ। 'ਤੋ ਸੰਗ ਬੰਧਪ ਚਮੂੰ ਮਹਾਨਾ[7]' ॥ ੪ ॥ ਰੋਜ ਗੁਰੂ ਸਰਕਾਰ ਜੁ ਬਰਤੇ[8]। ਸਭਿ ਚਾਕਰ ਜਿਮ ਲੈਬੋ ਕਰਤੇ। ਤਿਮ ਤੂੰ ਗਿਨਿ ਨਿਜ ਸੰਗ ਜਿਤੇਕ।ਲੀਜਹਿ ਅਪਨੋ ਰੋਜ ਤਿਤੇਕ ॥੫॥ ਨਿਜ ਬੰਧਪ ਬੈਰਾੜਨਿ ਦੀਜੈ। ਸਭਿ ਕੋ ਚਿਤ ਆਨਦ ਜੁਤਿ ਕੀਜੈ। ਇਸ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਆਨ ਅਭਿਲਾਖਾ। ਸੋ ਭੀ ਦੇਹਿਂ ਕਰਹੁ ਨਿਜ ਭਾਖਾ ॥੬॥ ਸੁਨਿ, ਡੱਲਾ ਬੈਰਾੜ ਉਦਾਰਾ! ਤੁਝ ਪਰ ਰਿਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਮਾਰਾ। ਧਰਹੁ ਕਾਮਨਾ,ਸੋ ਕਹਿ,ਦੇਈਂ[9]‡।ਹਮ ਤੇ ਕਰਹੁ ਜਾਚਨਾ

[1]ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਭਾਵ ਜੋ ਗਏ ਸਨ ਖੇਡਾਂ ਦੇਖਨ ਤੇ ਜੋ ਨਹੀਂ ਸਨ ਗਏ। [2]ਜਿਵੇਂ ਬਾਣੀ ਕਹੀ ਸੀ। [3]ਜੋ (ਦੇਹ ਕਰ) ਨੇੜੇ ਸਨ (ਸੋ ਮਨ ਕਰ) ਦੂਰ ਸਨ (ਭਾਵ ਮਨ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੀ) ਜੋ ਦੂਰ (ਭਾਵ ਤਮਾਸ਼ੇ ਗਏ) ਸੋ ਮਨ ਕਰ ਨੇੜੇ ਸਨ (ਭਾਵ ਮਨ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵਿਚ ਸੀ)। [4]ਪਾਸ ਸੀ। [5]ਪੀਂਦੇ ਸਨ। [6]ਜੋ (ਡੱਲੇ ਨੇ) ਤੁਰਕ (ਸੂਬੇ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਲਿਖਕੇ ਤੇ ਕਹਿਕੇ ਭੇਜੀ ਸੀ ਕਿ.— [7]ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਬਹੁਤ ਹੈ। [8]ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੋਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। [9]ਉਹ ਕਹੁ (ਅਸੀਂ) ਦੇਵੀਏ। *ਮਨ ਦੀ ਸਮੀਪਤਾ ਦਾ ਅਸੂਲ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ। ਫਰਜ਼ ਤੋਂ ਉੱਕਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉੱਤਮ ਅਵਸਥਾ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣ ਤੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ। †ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੪੮ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਬੀ ਆਯਾ ਹੈ।ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਰਲਾਕੇ ਕਵੀ ਜੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ‡ਪਾ:—ਦਈਏ

ਲੇਈ*'॥੭॥ ਸੁਨਿ ਡੱਲੇ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰੀ। 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ! ਚਹਿਯਤਿ ਅਬਿ ਬਾਰੀ[1]। ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਮਾਨਵ ਸਮੁਦਾਯਾ। ਬਿਨਾ ਨੀਰ ਤੇ ਹੁਇ ਬਿਕੁਲਾਯਾ ॥ ੮ ॥ ਜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਰਖਾ ਦਿਹੁ ਅਬੈ। ਟੋਭੇ ਪੂਰਹਿ ਲਹੈਂ ਸੁਖ ਸਬੈ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਉਚਾਰਾ। 'ਮੀਂਹੁ ਕਹਾ ਹਮ ਕਾਂਖ ਮਝਾਰਾ[2] ॥੯॥ ਜਿਸ ਤੇ ਅਬਿ ਨਿਕਾਸ ਕਰਿ ਦੇਹਿੰ। ਅਪਰ ਕਾਮਨਾ ਜਾਚਨ ਲੇਹਿ'। ਇਮ ਕਹਿ ਸੁਨਿ ਹੋਇ ਸਭਿ ਮੌਨ। ਕਿਤਿਕ ਸਮੇਂ ਥਿਰ, ਗਾ ਪੁਨ ਭੌਨ[3] ॥ ੧੦ ॥ ਅਗਲੇ ਦਿਵਸ ਰੋਜ਼[4] ਬਰਤੰਤਾ। ਚਾਕਰ ਗਨ ਗਿਨਿ ਗਿਨਿ ਸੁਲਹੰਤਾ। ਤਬਿ ਡੱਲਾ ਬੰਦਨ ਹਿਤ ਆਯੋ। ਬੈਠਤਿ ਪਗ ਪਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥੧੧॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੇਖਾ ਸਭਿ ਚਿਤ ਚੇਤੇ। ਆਵਤਿ ਜਾਤਿ ਲੇਤਿ ਇਕ ਦੇਤੇ। ਤਿਨ ਦਿਸ਼ਿ ਦੇਖਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਬਖਾਨਾ। 'ਲਿਹੁ ਡੱਲਾ ਨਿਜ ਰੋਜ਼ ਮਹਾਨਾ ॥ ੧੨ ॥ ਅਪਰ ਕਾਮਨਾ ਭੀ ਲਿਹ ਸੰਗ। ਜਾਚ ਲੇਹੁ ਅਪਨੋ ਹਿਤ ਅੰਗ[5] !' ਸੁਨਿ ਡੱਲੇ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰੀ। 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਦਿਹੁ ਬਰਖਾ ਬਾਰੀ ॥ ੧੩ ॥ ਪ੍ਰਾਨੀ ਹਰਖਹਿਂ ਜਿਸ ਤੇ ਸਾਰੇ। ਇਸ ਤੇ ਅਪਰ ਨ ਚਾਹ ਉਦਾਰੇ। ਖੁਸ਼ੀ ਆਪ ਕੀ ਸਭਿਹਿਨਿ ਊਪਰ। ਘਨੀ ਦੇਹੁ ਬਰਖਾ ਅਬਿ ਭੂ ਪਰ' ॥੧੪॥ ਮੌਨ ਭੁਏ ਸੁਨਿਕੈ ਗੁਨ ਖਾਨੀ।–ਸਭਿ ਚਾਹਿਤਿ, ਸਰ ਰਹਯੋ ਨ ਪਾਨੀ–। ਤਬਿ ਉਠਿ ਗਮਨਯੋਂ ਡੱਲਾ ਘਰ ਕੋ। ਨਿਤ ਹਰਖਾਇ ਸੇਵ ਕਰਿ ਗੁਰ ਕੋ ।੧੫॥ ਸੋ ਦਿਨ ਜਾਮਨਿ ਬੀਤੇ ਜਬੈ। ਦਰਸ ਕਰਨ ਆਯੋ ਪੁਨ ਤਬੈ। ਬੈਠਿ ਗਯੋ ਗੁਰ ਕੇ ਚਿਤ ਆਯੋ। ਜਥਾ ਤੁਰਕ ਸੋਂ ਲਿਖਯੋ ਪਠਾਯੋਂ[6] ॥੧੬॥ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਦਿਯੋ ਕੁਛ ਚਾਹਤਿ। ਰੀਝ ਪਚਾਇ ਨ, ਦੇਤਿ ਉਮਾਹਤਿ[7]। 'ਡੱਲੇ ਬਿਰਾੜ! ਜਾਚ ਅਬਿ ਲੇਹੁ। ਜੋ ਮੁਖ ਕਹੈਂ ਤਥਾ ਕਰਿ ਦੇਹੁਂ' ॥੧੭॥ 'ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਤ-ਸ਼ਾਹੁ ਗੁਰ ਸਾਚੇ !। ਦਿਹੁ ਬਰਖਾ ਪ੍ਰਾਨੀ ਸਭਿ ਜਾਚੇ'। ਸੁਨਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮਹਾਨਾ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਾਇ ਬਖਾਨਾ ॥ ੧੮ ॥

ਬਚਨ:–'ਜੱਟ ਦਾ ਬੋਲ। ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਦੱਪ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਕ। ਬ੍ਰਹਮਣ ਦਾ ਸਾਕ'।

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਛੂਛੇ ਨਾਂਹਿ ਜਾਇਂ ਕਦਾਈਂ। ਰਹੈਂ ਜੁ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਲੇਂ ਬਰਿਆ-

---

[1] ਪਾਣੀ। [2] ਕੱਛ ਵਿੱਚ। [3] ਫਿਰ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। [4] ਰੋਜ਼ੀਨਾ। [5] ਅਪਨੇ (ਤੇ ਆਪਣੇ) ਅੰਗਾਂ (ਸਾਕਾਂ) ਲਈ। (ਅ) ਹੇ ਪਿਆਰੇ! [6] ਜਿਵੇਂ ਲਿਖ ਭੇਜਿਆ ਸੀ (ਡੱਲੇ ਨੇ)। [7] (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਣ ਦੇ) ਉਮਾਹ ਨੂੰ ਪਚਾ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ (ਭਾਵ ਗੁੰਮ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ) ਤੇ ਦੇਣ ਨੂੰ ਉਮਲਦੇ ਹਨ। *ਪਾ:–ਲਈਏ।

ਈ[1]। ਜਟ ਪਿੰਨੇ ਤਾਂ ਕੰਧ ਥੀ ਘਿੰਨੋ[2]। ਅਪਰ ਪਾਸ ਤੇ ਕਰੋਂ ਨਹਿੰ ਲਿੰਨੋ[3] ॥੧੯॥ ਜਾਹੁ ਡਲਾ ਅਬਿ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਉ। ਟੋਭੇ ਸਭਿ ਹੀ ਸਾਫ ਕਰਾਉ। ਬਰਖਾ ਦਈ ਅਧਿਕ ਅਧਿਕਾਤੇ। ਬਾਰ ਧਾਰ ਤੈਂ ਜਾਚੀ ਜਾਂ ਤੇ' ॥ ੨੦ ॥ ਡੱਲਾ ਉਠ੍ਯੋ ਅਨੰਦਤਿ ਹੋਵਾ। ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਪਨ ਪਰ ਜੋਵਾ । ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਨਰ ਨਾਰੀ ਬਿਸਮਾਏ।-ਘਨੇ ਆਇੰ ਘਨ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਏ ॥ ੨੧ ॥ ਨਹਿਂ ਬਿਲੋਕੀਅਤਿ ਅਬਿ ਨਭ ਮਾਂਹੀ। ਲਗੀ ਔੜ ਘਨ ਪੱਧਤਿ ਨਾਂਹੀ। ਬਰਖਾ ਹੁਇ ਹੈ-,ਹੇਰਨ ਹੇਤੁ। ਨਰ ਨਾਰੀ ਬਿਸਮੰਤਿ ਸੁਚੇਤ ॥ ੨੨ ॥ ਢੋਲ ਬ੍ਰਿੰਦ ਇਕਠੇ ਕਰਿਵਾਏ। ਤੀਰ ਤਾਲ ਕੇ ਜਾਇ ਬਜਾਏ। ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਮਾਨਵ ਅਏ ਪਲਾਈ। ਤਾਲ ਸੁਧਾਰਹਿਂ ਚੌਂਪ ਉਠਾਈ ॥ ੨੩ ॥ ਤਿਹ ਛਿਨ ਚਲੀ ਪੌਨ ਪੁਰਵਾਈ[4]।ਨਿਕਸੇ ਘਨ ਜਿਮ ਗਜ ਸਮੁਦਾਈ[5]। ਘੁਮਡੀ ਘਟ ਘਰੀਕ ਮਹਿਂ ਘਨੀ[6]। ਘੋਰ ਘੋਰ ਘਨ ਚਪਲਾ[7] ਸਨੀ॥੨੪॥ ਬਡੀ ਬਡੀ ਬੂੰਦੈਂ ਬਹੁ ਪਰੀ। ਬਰਸਨ ਲਗ੍ਯੋ ਅਧਿਕ ਭੀ ਝਰੀ। ਜਿਤ ਕਿਤ ਨੀਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲੰਤਾ। ਊਚੇ ਥਲ ਤੇ ਨੰਮ੍ਰਿ ਫਿਰੰਤਾ ॥ ੨੫ ॥ ਧਾਇ ਧਾਇ ਨਰ ਧਾਮਨ ਬਰੇ। ਬਾਰੀ[8] ਬਹੈ ਬਿਲੋਕਨ ਕਰੇਂ। 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਗੁਰ ਧੰਨ' ਬਖਾਨਹਿਂ। 'ਮਹਾਂ ਮੂਢ ਜੋ ਇਨਹੁਂ ਨ ਮਾਨਹਿਂ' ॥ ੨੬ ॥ ਤੀਨਹੁਂ ਦਿਨ ਸੁ ਤੀਨ ਹੀ ਜਾਮਨਿ। ਬਰਖੀ ਘਟਾ ਦਮਕਤੀ ਦਾਮਨਿ। ਅਸ ਇਕ ਬਾਰ ਪਰ੍ਯੋ ਬਹੁ ਬਾਰੀ। ਬ੍ਯਾਕੁਲ ਹੋਇ ਪਰੇ ਨਰ ਨਾਰੀ॥੨੭॥ਖਾਨ ਪਾਨ ਭੂਲੀ ਸੁਧਿ ਨਾਨਾ।ਬਿਦਰਤਿ ਸਦਨ ਸੁਧਾਰਤਿ ਠਾਨਾ[9]। ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਡੱਲੇ ਕਹੁ ਪ੍ਰੇਰੈਂ । 'ਬਿਨਤੀ ਕੀਜਹਿ ਗੁਰੂ ਅਗੇਰੈ ॥ ੨੮ ॥-ਹਮਰੇ ਸੁਖ ਹਿਤ ਘਨ ਬਰਖਾਯੋ। ਅਬਿ ਸਭਿ ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਬਾਂਛਤਿ ਪਾਯੋ-' ਸੁਨਿ ਡੱਲਾ ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਤਿਹ ਸਮੇ। ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਕਰਿ ਕੀਨਸਿ ਨਮੋ॥੨੯॥ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀਃ 'ਅਬਿ ਬਸ ਕਰੀਅਹਿ। ਬਡੋ ਬਾਰਿ ਚਹੂੰ ਓਰ ਨਿਹਰੀਅਹਿ। ਦਲ ਮਨਿੰਦ ਘਨ ਘਨੇ ਦਿਸਾਵਹਿਂ। ਇਕ ਆਵਤਿ ਬਰਖਤਿ ਇਕ ਜਾਵਹਿਂ ॥੩੦॥ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਡ ਰਾਵਰ ਕੇਰਾ। ਚਹੁਂਦਿਸ਼ਿ ਮਹਿਂ ਸਿਮਰਹਿਂ ਚਿਰ ਬੇਰਾ। ਪੁਰਹ ਕਾਮਨਾ ਜਨ ਭਲ ਭਾਂਤੀ। ਨਹਿਂ ਕੋ ਦੁਲਭ ਆਪ

[1]ਜੋ ਜੋਰੀ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। [2]ਜੇ ਜੱਟ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਕੰਧ ਤੋਂ ਭੀ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। [3]ਹੋਰ ਪਾਸੋਂ ਭਲਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲੈ ਲਵੇਗਾ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਜਟ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਵੇਰ ਮੁੜਦਾ ਨਹੀਂ। [4]ਪੂਰੇ ਦੀ ਪੌਣ। [5]ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ। [6]ਘੜੀ ਕੁ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀਆਂ ਘਟਾਂ ਉਮਡ ਆਈਆਂ। [7]ਬਿਜਲੀ। [8]ਜਲ। [9]ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ਘਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦੇ ਹਨ।

ਤੇ ਬਾਤੀ ॥੩੧॥ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਆਗਜ੍ਯਾ ਮਹਿਂ ਸਾਰੇ। ਕਿਸ ਮਹਿਂ ਸ਼ਕਤਿ ਹੁਕਮ ਕੋ ਟਾਰੇ'। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਯੋ: 'ਘਨਹੁੰ ਕੇ ਪਨਹੀ। ਹਤਹੁ ਊਰਧ ਕੋ ਸਪਤ ਸੁ ਗਨ ਹੀ[1] ॥ ੩੨ ॥ ਹਟਿ ਜੈ ਹੈ ਬਰਖਾ ਤਤਕਾਲਾ। ਅਪਨ ਸਹਿਤ ਕਰਿ ਸਭਿਨਿ ਸੁਖਾਲਾ'। ਸੁਨਿ ਡੱਲੇ ਉਠਿ ਕੀਨਸਿ ਤੈਸੇ। ਘਟਾ ਫਟੀ ਘਨ ਗਮਨੇ ਗੈ ਸੋ[2]॥੩੩॥ ਗੁਰੂ ਬਾਕ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਬਿਲੋਕਿ। ਬਿਗਸੇ* ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਭਿ ਲੋਕ। ਗੁਰ ਕੀ ਕੀਰਤਿ ਘਰਿ ਘਰ ਭਰੀ। ਰਾਇਬੇਲ ਚੰਬੇਲੀ ਖਿਰੀ ॥੩੪॥ †ਇਕ ਝੂਲਣਸਿੰਘ ਨਾਮ ਫਿਰੰਤਾ। ਹਾਥ ਦੁਤਾਰਾ ਰੁਚਿਰ ਬਜੰਤਾ। ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਕੀ ਸੁਨਿ ਦਾਸੀ। ਸੁਨਿਕੈ ਕਹਯੋ ਬਾਕ ਤਿਸ ਪਾਸੀ ॥੩੫॥ 'ਇਹ ਠਾਂ ਕਹਾਂ ਬਜਾਵਨ ਕਰੈਂ। ਚਹੈਂ ਬਜਾਇ ਜਿ ਆਵਹੁ ਉਰੈ'। ਸੁਨਿ ਝੂਲਣ ਸਿੰਘ ਬੂਝਤਿ ਅਹੈ। 'ਮਾਤਾ ਕਹੈਂ ਕਿਧੌਂ ਤੂੰ ਕਹੈਂ?' ॥੩੬॥[3]'ਮਾਤਾ ਕਹੈ ਨ, ਹੌਂ ਹੀ ਕਹੌਂ। ਰਿਸ ਨ ਹੋਨਦਿਹੁੰ[4], ਇਮ ਚਿਤ ਚਹੌਂ' ਸੁਨਿ ਝੂਲਣ ਸਿੰਘ ਤਹਾਂ ਪਧਾਰਾ। ਸੁਰ ਕੋ ਕਰਤਿ ਬਜਾਇ ਦੁਤਾਰਾ॥੩੭॥ ਸੁੰਦਰੀ ਸੋਂ ਦਾਸੀ ਕਹਿ ਦਈ। 'ਸਿੰਘ ਦੁਤਾਰਾ ਵਾਇਨ ਠਈ[5]'। ਬੂਝਯੋ ਮਾਤ 'ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਗਾਵੈ[6]?'। ਕਹਯੋ 'ਨ ਗਾਵੈ, ਇਮਹੁੰ ਬਜਾਵੈ[7]'॥੩੮॥ ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਤਹਿਂ ਬੈਠਿ ਬਜਾਯੋ। ਉਠਿ ਝੂਲਣ ਸਿੰਘ ਬਹੁਰ ਸਿਧਾਯੋ। ਗੁਰੂ ਅਖੇਰ ਗਏ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਆਏ ਸੰਧ੍ਯਾ ਪਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥੩੯॥ ਝੂਲਣ ਸਿੰਘ ਮਨ ਬਿਖੈ ਬਿਚਾਰੀ। ਗ਼ੈਰਤ ਅਧਿਕ ਰਿਦੇ ਮਹਿਂ ਧਾਰੀ‡।–ਮੁਝ ਤੇ ਮਨਮਤਿ ਭੀ ਅਧਿਕਾਈ। ਜੇ ਹੁਇ ਮਮ ਭਗਨੀ ਕੈਂ ਮਾਈ ॥ ੪੦ ॥ ਤਹਾਂ ਕਹਾਂ ਮੈਂ ਏਵ ਬਜਾਵੈਂ। ਤਬਿ ਤੌ ਲਾਜ ਧਰੌਂ ਹਟਿ ਜਾਵੈਂ–। ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਇ ਅਧਿਕ ਪਛੁਤਾਯੋ। ਕਯੋਂ ਗੁਰ ਮਾਂਹਲਾਂ ਨਿਕਟ ਬਜਾਯੋ ॥੪੧॥ ਲੇ ਤੀਖਨ ਤਬਿ ਕਰਦ ਚਲਾਈ। ਕਾਟਿ ਲਿੰਗ ਕੋ ਦਯੋ ਬਗਾਈ। ਨੇਮ ਕਰਯੋ ਬੋਲਨ ਕੋ ਤਬੈ। ਧਾਰੀ ਮੌਨ ਆਰਬਲ ਸਬੈ ॥ ੪੨ ॥ ਸਿੰਘਨ ਹਾਲ ਦੇਖਿ ਤਿਸ ਕੇਰਾ। ਕਰਯੋ ਸੁਨਾਵਨ ਸਗਰੋ ਝੇਰਾ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਮੌਨ ਧਰੇ ਥਿਰ ਭਯੋ।

[1]ਗਿਣਕੇ ਸੱਤ ਜੁੱਤੀਆਂ ਉਪਰ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਮਾਰੋ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ। [2]ਹਾਥੀਆਂ ਵਰਗੇ ਬੱਦਲ ਚਲੇ ਗਏ। (ਅ) ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਚਲੇ ਗਏ। [3]ਦਾਸੀ ਬੋਲੀ। [4](ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ) ਗੁੱਸੇ ਨਾਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗੀ। [5]ਵਜਾਵਣਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। [6]ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਗਾਏਗਾ? [7]ਐਵੇਂ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੀ ਹੈ।

*ਪਾ:–ਬਿਸਮੇ। †ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ। ‡ਝੂਲਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗਾਵਿਆਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਜ਼ ਬਜਾਇਆ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ਰਮ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਜਾਇਆ ਥੀ ਕਿਉਂ, ਬਜਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਣਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੋਣਤਿ ਬਹ੍ਯੋ ਸ਼ਿਸ਼ਨ[1] ਕਟਿ ਦਯੋ' ॥੪੩॥ ਗੁਰ ਕਹਿ 'ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਇਮ ਕੀਨਿ ?। ਮਨ ਕੀ ਹਬਸ[2] ਹੋਇ ਨਹਿੰ ਹੀਨ'। ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਮਹਿੰ ਘਾਵ ਅਛੇਰਾ। ਬਸ੍ਯੋ ਜਾਇ ਪਿਖਿ ਥਾਨ ਚੰਗੇਰਾ ॥੪੪॥ ਚੱਕ੍ਰ ਬੈਠਿਬੇ ਥਲ[3] ਥੋ ਸੋਇ। ਰਹ੍ਯੋ ਇਕਾਕੀ ਇਕ ਮਨ ਹੋਇ। ਨਿਕਟ ਗ੍ਰਾਮ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕਰੈ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਆਨਹਿ ਢਿਗ ਧਰੈ ॥ ੪੫ ॥ ਤਿਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਕੀ ਮਹਿਖੀ ਧੇਨੁ। ਚਾਰਨ ਚਲੇ ਹਟਾਵੈ ਸੈਨ[4]। ਮਾਰਿ ਲਸ਼ਟਕਾ ਕਰੈ ਪਿਛਾਰੀ[5] ।–ਕਹਾਂ ਕਰੈ ਇਹ ?–ਨਰਨ ਬਿਚਾਰੀ ॥ ੪੬ ॥ ਆਸ਼ੈ ਸਮਝ੍ਯੋ ਗਯੋ ਨ ਕੋਈ। ਗਏ ਚੁਗਾਵਨਿ ਕੋ ਪੁਨ ਸੋਈ। ਲੂਟੀ ਆਨਿ ਕਟਕ ਨੇ ਜਬੈ। ਲਖ੍ਯੋ ਅਕੁਯਾ ਇਮ ਕਹਿ ਤਬੈ[6] ॥੪੭॥ ਸਭਿ ਨਰ ਮਿਲਿ ਕੈ ਤਬਿ ਚਲਿ ਆਇ। ਬੰਦਹਿੰ ਪਾਇਨ ਸੋਂ ਲਪਟਾਇ। ਤਬਿ ਜੁਗ ਹਾਥਨ ਪੇਟ ਬਜਾਯੋ[7]।–ਚਢਹੁ ਫਤੇ ਹੁਇ–ਤਿਨਹੁੰ ਜਨਾਯੋ ॥੪੮॥ ਆਸ਼ੈ ਸਮਝਿ ਗਏ ਨਰ ਧਾਇ। ਲਰੇ ਜਾਇ ਲਿਯ ਮਾਲ ਛੁਡਾਇ। ਨਾਮ 'ਅਕੂਆ' ਸਭਿ ਹੀ ਕਹੈਂ। ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਧਾ ਕਰਤੇ ਰਹੈਂ ॥ ੪੯॥ ਨਈ ਜੁ ਬਧੂ ਬਯਾਹ ਲੇ ਆਇ। ਤਬਿ ਇਹ ਦੇਖਨ ਤਿਸ ਕੋ ਜਾਇ। ਗੁਰ ਕੋ ਬਾਕ–ਹਬਸ ਨਹਿੰ ਮਿਟੈ–। ਸੋ ਤਬਿ ਰਹੀ, ਨ ਕਯੋਂਹੂੰ ਹਟੈ ॥੫੦॥ ਪੂਰਨ ਸਿੱਖੀ ਮਹਿੰ ਬਹੁ ਭਯੋ। ਅਬਿ ਲੌ ਤਿਸਕੋ ਥਾਨ ਪੁਜਯੋ। ਜਨ ਕੀ ਪੂਰੀ[8] ਕਾਮਨਾ ਘਨੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਿਹ ਸਾਖੀ ਸੁਨੀ* ॥ ੫੧ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਡੱਲੇ ਝੂਲਣ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤ ਦਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੨੭ ॥

---

[1]ਇੰਦ੍ਰੀ। [2]ਖਾਹਸ਼। [3]ਗੋਲਾਕਾਰ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ। [4]ਸੈਨਤ ਨਾਲ ਹਟਾਈਓ ਸੁ ਕਿ ਚਾਰਨ ਨਾ ਜਾਓ। [5]ਲਾਠੀ ਮਾਰਕੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਮੋੜਦਾ ਹੈ। [6]ਤਦੋਂ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਅਕੁਯਾ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ (ਅੱਗੇ ਨਾ ਜਾਓ ਲੁੱਟੇ ਜਾਓਗੇ) [ਅਕੁਯਾ=ਜੋ ਨਾ ਬੋਲੇ]। [7]ਭਾਵ ਪੇਟ ਬਜਾਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ। [8]ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਕੀਤੀ।

*ਇਹ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਕਵੀ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਇਹੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਕ ਲਿਖਤੀ 'ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ' ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਖੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਪਾਸ ਬੀ 'ਇਹ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ' ਹੈਗੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪੱਕਾ ਸ਼ੱਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਵਾਲੀ 'ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ' ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਇਹ ਨਾ ਲਿਖਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਬੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਵਾਲੀ 'ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ' ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਖੀ ਮਗਰੋਂ ਚਾੜ੍ਹੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਕਵੀ ਜੀ ਵਾਂਙੂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਗੱਲ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੋਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਿ ਇਹ ਸੱਜਣ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੋਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਨਹੀਂ, ਕੁਛ ਹੋਰ ਹੈ।

੨੮. [ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਜੰਗ ਸਿਖਾਇਆ। ਡੱਲੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ *ਸੁਧ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਿਸ ਨਿਕਟ ਤੇ ਸਿੰਘਨ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁਨਾਇ। 'ਜ਼ੋਰਦਸਤ ਲਵਪੁਰੀ ਕੋ ਸੂਬਾ ਬਹੁ ਦੁਖਦਾਇ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸੰਗਤਿ ਛੀਨ ਲਈਂ ਇਤ ਆਵਤਿ। ਤਜਹਿ ਨ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਸੁਨ ਪਾਵਤਿ[1]।ਇਕ ਦਿਨ ਫੇਰ ਦਈ ਸੁਧ ਕਾਹੂ[2]। 'ਸੂਬਾ ਜੋ ਸਿਰੰਦ ਕੇ ਮਾਂਹੂ ॥ ੨ ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਸੰਗਤਿ ਲੀਨਸਿ ਛੀਨ। ਮੂਢ ਕੁਤਸਤ[3] ਕਾਜ ਕੋ ਕੀਨ'। ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਬੋਲੇ ਧਰਿ ਕੈ ਰੋਸਾ।'–ਸੂਬੇ ਕੋ ਸੰਗਤਿ ਨੇ ਖੋਸਾ–॥੩ ॥ ਇਸ ਬਿਧਿ ਆਨਿ ਕਹਤਿ ਨਹਿਂ ਕੋਊ।–ਸੰਗਤਿ ਛੀਨੀ–ਭਾਖਤਿ ਸੋਊ'। ਪੁਨ ਸਭਿ-ਹਿਨਿ ਕੋ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁਨਾਇ। 'ਸਾਚ ਕਹੈਂ ਸਿਖ ਜੁਤਿ ਸਮੁਦਾਇ[4] ॥ ੪ ॥ ਬੀਤੀ ਨੌ ਸਤਿਗੁਰ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ। ਰਣ ਉਪਦੇਸ਼੍ਯੋ ਸੰਗਤਿ ਨਾਂਹੀ†। ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਭਾਉ ਬਿਸਾਲਾ। ਜਪਹੁ ਨਾਮ ਪਕਰਾਈ ਮਾਲਾ ॥ ੫ ॥ ਅਬਿ ਮੈਂ ਰੇਡੀ ਪਾਠ ਪਠਾਵੌਂ[5]।ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਧਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਾਵੌਂ। ਲਘੁ ਚਿਰੀਅਨਿ ਤੇ ਬਾਜ ਤੁਰਾਵੌਂ। ਮਰਦ ਮਿਲਾਇ ਗਰਦ ਦਿਖਰਾਵੌਂ[6] ॥ ੬ ॥ ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਜੋ ਲੇਇ। ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਧਰਿਵਾਵੈ ਜੋਇ। ਸੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਤੇ ਛੂਛ ਨ ਰਹੈ। ਬਹੁ ਅੱਭ੍ਯਾਸ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਗਹੈ॥੭॥ ਕੇਸਨ ਕੋ ਬਹੁ ਅਦਬ ਰਖੀਜੈ। ਮੇਰੀ ਸਿਰ ਪਰ ਛਾਪ ਲਖੀਜੈ'। ਪੁਨ ਡੱਲੇ ਸਨ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ। 'ਗਹਿ ਗਹਿ ਲਾਠੀ ਬਹੁ ਨਰ ਪਾਨਾ' ॥੮॥ ਹੇਤੁ ਛੀਨਿਬੇ ਸੰਗਤਿ ਜਾਵਹੁ। ਲੋਹੁ ਵਸਤੁ ਸੋ ਨਹੀਂ ਗਵਾਵਹੁ। ਅਬਿ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕਰਨਿ ਸਿਖਰਾਵੈਂ। ਇਨ ਤੇ ਹੀ ਤੁਰਕਨਿ ਮਰਿਵਾਵੈਂ'॥੯॥ਉਤ ਕਹਿ ਪਠ੍ਯੋ ਸੰਗਤਾਂ ਮਾਂਹੀ। 'ਇਹ ਬੈਰਾੜ ਹੁਕਮ ਮੈਂ ਨਾਂਹੀ। ਪਾਹੁਨਚਾਰੀ ਥਿਰ‡ ਇਸ ਥਾਨਾ[8]।

[1]ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਕੇ। [2]ਖਬਰ ਦਿਤੀ ਕਿਸੇ ਨੇ। [3]ਖੋਟਾ। [4]ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਜੋਗ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। [5]ਭਾਵ ਜੰਗ ਕਰਨਾ, ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਉਮਾਹਿਤ ਹੋਣਾ। [6]ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿਖਾਵਾਂਗਾ। [7]ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ। [8](ਅਸੀਂ) ਇਥੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਟਿੱਕੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। *ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

†ਇਸ ਵਿਚ ਨੌਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਨਿਰ੍ਹਨਤਾ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੱਸਕੇ ਆਪਣਾ ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਯਾ ਲਈ ਬੀਰਰਸ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੰਸਾ ਇਹ ਬੀ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਠੀਕ ਈਹੋ ਵਾਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਹੋਣੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੀਰ ਰਸੀ ਵਿਦ੍ਯਾ ਸਿਖਾਈ, ਸੱਤਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੌਜ ਰੱਖੀ, ਅੱਠਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਬੀ ਫੌਜ ਸੀ ਚਾਹੇ ਥੋੜੀ ਸੀ, ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਕੁਛ ਸੂਰਮੇ ਪਾਸ ਸੇ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ 'ਨੌਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਫੜਾਏ' ਕੀਕੂੰ ਕਹਿੰਦੇ?

‡ਪਾ:–ਨਹਿ।

ਆਵਹੁ ਅੱਗ੍ਰ ਬਨਹੁ ਸਵਧਾਨਾ ॥ ੧੦ ॥ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਖੁਸਾਵਨਿ ਕਰੀਏ।
ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਅਪਨੇ ਮਹਿਂ ਧਰੀਏ'। ਇਤ ਤੇ ਡੱਲਾ ਲੇ ਨਰ ਘਨੇ। ਉਤ
ਸੁਚੇਤ ਕਸ ਕਟਿ ਸਿਖ ਬਨੇ ॥੧੧॥ ਭਯੋ ਭੇਰ ਦੁਹੂਅਨਿ ਦਿਸ਼ਿ ਕੇਰਾ।
ਪਰਯੋ ਰੌਰ ਇਕ ਬਾਰਿ ਬਡੇਰਾ। ਊਚੇ ਥਲ ਸਤਿਗੁਰ ਤਬਿ ਥਿਰੇ।
ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਬਿਕਸੈਂ ਮੁਦ ਭਰੇ ॥੧੨॥ ਇਹ ਖੋਸਤਿ ਓਹ ਨਹੀਂ ਖੁਸਾਵੈਂ।
ਹੇਲ ਕਰਹਿਂ ਇਕ ਝੇਲਤਿ ਜਾਵੈਂ[1]।ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਮਾਰਹਿਂਦੋਨਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿਮਹਿਂ।
ਬਲ ਕੋ ਕਰਤਿ ਭਿਰਤਿ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ॥ ੧੩ ॥ ਥਿਰੇ ਨਿਕਟ ਤਿਨ
ਗੁਰੂ ਸੁਨਾਵੈਂ। 'ਇਮ ਤੁਰਕਨਿ ਸਨ ਜੰਗ ਮਚਾਵੈਂ। ਮਾਰਨ ਮਰਨ
ਹਜ਼ਾਰਨ ਹੋਇ। ਰਾਜ ਲੇਹਿਂ ਸਿੰਘ ਬਨਿ ਸਭਿ ਕੋਇ' ॥ ੧੪ ॥ ਭਿਰਤਿ
ਇਸੀ ਬਿਧਿ ਸੰਗਤਿ ਆਈ।ਗੁਰ ਪਦ ਕਮਲਨ ਸੀਸ ਝੁਕਾਈ।ਅੱਸ੍ਵਾਸਨ[2]
ਕਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਾ। 'ਇਮ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਸਨ ਬਨਿ ਸਵਧਾਨਾ॥੧੫॥ ਸ਼ਸ-
ਤ੍ਰਨ ਗਹਿ ਸੰਘਾਰਨ ਕਰੀਏ। ਅਪਨਾ ਆਪ ਉਬਾਰਨ ਧਰੀਏ'। *ਪੁਨ
ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਿਵਾਇ ਕਰਾਹੂ।ਇਕ ਦਿਸ਼ਿ ਸਭਿ ਧਰਿਵਾਯਹੁ ਤਾਂਹੂ ॥ ੧੬॥
ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ 'ਲੂਟਹੁ ਸਭਿ ਜਾਈ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਪਰਯੋ ਖਾਲਸਾ ਧਾਈ।
ਬਲ ਕੋ ਕਰੈਂ ਧਕੇਲਨਿ ਤਬੈ। ਅਧਿਕ ਤਿਹਾਵਲ ਲੂਟਤਿ ਸਬੈ ॥੧੭ ॥
ਫੇਰ ਕਰਾਯੋ ਫੇਰ ਲੁਟਾਯੋ। ਕਿਤਿਕ ਰਹੇ ਥਿਰ ਹਾਥ ਨ ਲਾਯੋ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ
ਬੂਝਯੋ'ਲੁਟਯੋ ਨ ਕੈਸੇ?ਹਮਰੇ ਨਿਕਟ ਰਹੇ ਤੁਮ ਬੈਸੇ'॥੧੮॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ
ਤਿਨ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ। ਬੈਟੇ ਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਾਨੀ। ਸੋ ਹਮ ਖੈਹੈਂ ਲੋਭ ਨ
ਧਾਰਹਿਂ'। ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਹਿਂ ॥ ੧੯ ॥ 'ਧੰਨ ਖਾਲਸਾ ਹ੍ਵੈ
ਬਿਧਿ ਦੋਇ।ਸਤਿਸੰਤੋਖੀ ਬੀ ਬਹੁ ਹੋਇ। ਬਹੁਤ ਲੁਟੇਰੇ ਭੀ ਬਿਚ ਬਨੈਂ।
ਥਿਰੈਂ ਅਨਿਕ ਭੀ ਸਿੱਖੀ ਸਨੈ' ॥ ੨੦ ॥ ਪੁਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਕਰੈਂ ਕਰਾਹੇ।
ਦਤਿ ਪ੍ਰਵਾਹੁ ਸਰੋਵਰ ਮਾਂਹੇ।ਤਬਿ ਸਿੰਘਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਸੁ ਬੂਝੈਂ।'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ!
ਕਾਰਨ ਕੌਨ ਅਰੂੰਝੈਂ? ॥ ੨੧ ॥ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਿ ਕਾਰ ਗੇਰੋ।
ਕਾਰਨ ਕੌਨ ਆਪ ਨੇ ਹੇਰੋ?'। ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਸਾਥ ਬਖਾਨੀ।
'ਇਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਸੁੰਮਣਵਾਨੀ[3] ॥ ੨੨ ॥ ਉਪਜਹਿਂ ਪੁੰਜ ਸਿੰਘ ਇਸ

---

[1]ਇਕ ਹੱਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਕ ਹੱਲਾ ਝੱਲੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [2]ਧੀਰਜ ਦੇਕੇ। [3](ਜਲ ਦੇ) ਸੋਮੇਂ ਵਾਂਙ (ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋਕੇ) ਵੱਸੇਗਾ (ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਬਾਦ ਮਾਲਵਾ ਸਾਰਾ ਲਗ ਪਗ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਿਆ ਸੀ)।

*ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਥਾਈ'। ਪੁਨ ਬਹੁ ਲਿਖਣਾ ਘੜਹਿਂ ਗੁਸਾਈਂ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਧਰਹਿਂ ਤਯਾਰ ਬਹੁ ਬਾਰੀ। ਬੂਝੇ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਉਚਾਰੀ ॥੨੩॥ 'ਹੋਇ ਦਮਦਮਾ ਗੁਰ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ। ਲੇਖਕ ਬਨਹਿਂ ਪਢਹਿਂ ਸਿਖ ਰਾਸੀ*'। ਇਕ ਦਿਨ ਚਢਿ ਅਖੇਰ ਕੋ ਗਏ। ਕੋਸ ਅਸ਼ਟ ਇਕ[1] ਉਤਰਤਿ ਭਏ ॥ ੨੪ ॥ ਤਹਾਂ ਸਿੰਸਪਾ[2] ਖਰੀ ਬਡੇਰੇ। ਹਾਥ ਪੰਚ ਦਸ ਫੇਰ ਘਨੇਰੇ[3]। ਰਾਹਕ ਮਉੜ ਤਬਹਿ ਚਲਿ ਗਏ। ਦੁਗਧ ਘਟੇ ਭਰਿ ਲ੍ਯਾਵਤਿ ਭਏ ॥ ੨੫ ॥ ਸਭਿ ਕੋ ਪਯਾਇ ਖੁਸ਼ੀ ਲੇ ਘਨੀ†।'ਵਧਹੁ ਬੰਸ ਹੁਇ ਸਿੰਘ ਸੁ ਬਨੀ‡'। ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਭੂ ਡੇਰੇ ਚਲਿ ਆਏ। ਉਤਰਿ ਆਪਨੇ ਥਾਨ ਸੁਹਾਏ ॥੨੬॥ §ਕਬਿ ਕਬਿ ਥਿਰਹਿਂ ਗੁਰੂ ਸਰ ਜਾਵੈਂ।ਗਨ ਸੰਗਤਿ ਤੇ ਕਾਰ ਕਢਾਵੈਂ। ਸਾਯੰ ਸਮੇਂ[4] ਜਾਇਂ ਜੰਡਿਆਨੇ[5]। ਬੈਠਹਿਂ ਸਭਿਨਿ ਹਕਾਰਨ ਠਾਨੈਂ ॥ ੨੭ ॥ ਅਗਨਤ ਰਜਤਪਣ ਆਸਨ ਤਰੇ। ਬਹੁ ਦੀਨਾਰ ਨਿਕਾਰਨਿ ਕਰੇਂ।ਰੋਜ਼ਦਾਰ ਕੋ ਦੇਤਿ ਬੁਲਾਈ। ਆਇ ਆਇ ਲੇਤੇ ਸਮੁਦਾਈ ॥੨੮॥ ਜਿਤਿਕ ਚਾਕਰੀ ਧਨ ਜੋ ਲੇਤਿ। ਤਿਤਿਕ ਮੁਸ਼ਟ ਭਰਿ ਬਿਨ ਪਿਖਿ ਦੇਤਿ। ਕਈ ਬੇਰ ਬਰਤਾਯੋ ਤਹਾਂ। ਸੈਨ ਰੁਜ਼ੀਨਾ ਲੇਤੇ ਮਹਾਂ ॥ ੨੯ ॥ ਭਰਮੇ ਪਿਖਿ ਬਿਰਾੜ ਤਿਸ ਥਾਨ।—ਇਸ ਥਲ ਗੁਰ ਧਨ ਧਰਯੋ ਮਹਾਨ। ਥਿਰ ਹੁਇ ਇਤਹਿਂ ਕਾਢ ਕਰਿ ਧਰੈਂ। ਹਮ ਜੁਤਿ ਸਭਿਹਿਨਿ ਦੈਬੋ ਕਰੈਂ—॥ ੩੦ ॥ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਫੈਲਯੋ ਤਿਮਰ ਘਨੇਰਾ। ਗਏ ਨਿਕਾਸਨ ਕੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। ਅਵਨੀ ਖਨੀ ਅਧਿਕ ਬਲ ਲਾਈ। ਇਕ ਬਿਰਾਟਕਾ ਹਾਥ ਨ ਆਈ ॥ ੩੧ ॥ ਮੂਰਖ ਰਹੇ ਲਜਾਇ ਬਡੇਰੇ। ਪਛੁਤਾਏ ਨਿਜ ਕਰਮ ਖੁਟੇਰੇ।ਇਕ ਦਿਨ ਡੱਲਾ ਨਿਸਾ ਮਝਾਰੀ। ਸਿਪਰ ਖੜਗ ਦੋਨਹੁੰ ਹਥ ਧਾਰੀ ॥ ੩੨ ॥ ਗੁਰੂ ਦ੍ਵਾਰ ਪਰ ਦਿਢ ਹ੍ਵੈ ਰਹਯੋ। ਪਹਿਰਾ ਦਿਯੋ ਸੁਚੇਤੀ ਲਹਯੋ। ਖਰੋ ਹੇਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹੇ ਹਟਾਇ। 'ਸੁਪਤਹੁ ਜਾਇ ਆਪਨੇ ਥਾਇਂ' ॥ ੩੩॥ 'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਵ ਕਰੌਂ ਮੈਂ ਆਜੁ। ਨਹਿਂ ਸੋਵੌਂ ਮੈਂ ਪਿਖਹੁਂ ਸਮਾਜੂ'।ਇਮ ਕਹਿ ਖਰੋ ਰਹਯੋ ਨਿਸ ਜਾਗਾ।'ਗੁਰ ਗੁਰ'ਜਪਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਿਂ ਪਾਗਾ ॥੩੪॥ ਉਠੇ ਪ੍ਰਾਤ ਪਿਖਿ ਡੱਲਾ ਖਰਯੋ। ਹੁਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮੁਖ ਤੇ ਬਚ ਕਰਯੋ। 'ਜਾਚਿ ਲੇਹੁ ਮਨ ਕਾਮਨ ਜੋਇ। ਪੂਰਨ

[1] ਨੌਂ ਕੋਹਾਂ ਤੇ। [2] ਟਾਹਲੀ। [3] ੧੫ ਹੱਥ ਟਾਹਲੀ ਦਾ ਫੇਰ ਸੀ। [4] ਸੰਧ੍ਯਾ ਵੇਲੇ। [5] ਇਥੇ ਜੰਡਸਰ ਨਾਮੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਸਰੋਵਰ ਬੀ ਹੈ। *ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਤੇ ਗਯਾਨੀਆਂ ਲਈ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। †ਪਾ:—ਭਲੀ। ‡ਪਾ:—ਬਲੀ। §ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਕਰਹਿਂ ਅਨੰਦ ਮਹਿਂ ਸੋਇ' ॥ ੩੫॥ 'ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ! ਜਹਾਂ ਬਾਸ ਤੁਮ ਠਾਨਾ। ਇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕਹੁ ਮਹਿ ਦਿਹੁ ਥਾਨਾ। ਅਪਨਿ ਨਜੀਕ ਰਾਖੀਅਹਿ ਮੋਹੀ। ਅਪਰ ਨ ਮੋ ਉਰ ਮੈਂ ਇਛ ਹੋਹੀ' ॥ ੩੬ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਿਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰੀ। 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਿਹੁ ਖੰਡੇ ਕਹੁ ਧਾਰੀ। ਡੱਲੇ ਤੇ ਡਲ ਸਿੰਘ ਕਹਾਵਹੁ। ਪੁਨ ਗੁਰ ਘਰ ਕੋ ਸਿਦਕ ਕਮਾਵਹੁ' ॥ ੩੭ ॥ ਪੁਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕਹ੍ਯੋ ਹਿਤ ਦੇ ਚਿਤ। 'ਮੈਂ ਤੋ ਬਹੁਤ ਛਕ੍ਯੋ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ'। ਗੁਰ ਬੋਲੇ 'ਕਬਿ ਕਿਸ ਤੇ ਛਕ੍ਯੋ ? ਹਮ ਨਹਿਂ ਲਖ੍ਯੋ ਕੂਰ ਕ੍ਯੋਂ ਬਕ੍ਯੋ ?' ॥ ੩੮ ॥ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੁਹਾਰਾ। ਅਚਤਿ ਰਹ੍ਯੋ ਮੈਂ ਲੇਕਰਿ ਥਾਰਾ[1]। ਤਿਸ ਤੇ ਹੀ ਮੁਝ ਕਰਹੁ ਸਨਾਥ। ਸਭਿ ਘਟ ਕੇ ਮਾਲਿਕ ਜਗਨਾਥ !' ॥ ੩੯॥ ਪੁਨ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹ੍ਯੋ 'ਨ ਇਸ ਬਿਧਿ ਟਰੋ।ਖੰਡੇ ਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੁਖ ਧਰੋ'। 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋ ਭੀ ਖੰਡੇ ਕੇਰ। ਕਰਦ ਭੇਟ ਕਿਯ ਅਚਿਬੇ ਬੇਰ' ॥ ੪੦ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬਹੁ ਬਿਕਸਾਨੇ। 'ਸੁਨਿ ਡਲ ਸਿੰਘ* ਹਮ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਾਨੇ। ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੇ ਕੋ ਲੈ ਹੈ। ਗੁਰ ਕੇ ਸੋ ਜਹਾਜ ਚਢਿ ਜੈਹੈ' ॥੪੧॥ਸਿਰ ਪਗ ਧਰਿ ਧਰਿਕੈ ਤਬਿ ਭਨਿ ਹੈ[2]। 'ਸੱਤ ਬਚਨ ਜੀ, ਸੱਤਿ ਬਚਨ ਹੈ'। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਰਾਹ ਕਰਿਵਾਯੋ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਆਗੇ ਧਰਿਵਾਯੋ ॥ ੪੨ ॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਆਗੈ ਹੁਇ ਖਰ੍ਯੋ। ਖੰਡੇ ਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਬਿ ਕਰ੍ਯੋ। ਸੌ ਨਰ ਅਪਰ ਖਰੇ ਸੰਗ ਹੋਏ। ਛਕ੍ਯੋ ਸੁਨਹਿਰੇ ਇਕ ਸਭਿ ਕੋਏ† ॥੪੩॥ ਪੁਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਹੁ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ। ਬਖਸ਼੍ਯੋ ਖੜਗ ਬਡੋ ਅਰੁ ਢਾਲਾ। ਦ੍ਵੈ ਹਜ਼ਾਰ ਕੇ ਕੰਕਨ ਦੋਇ। ਹੁਤੇ ਜਰਾਊ ਬਖਸ਼ੇ ਸੋਇ ॥ ੪੪ ॥ ਗੁਰ ਕੋ ਬਸਤ੍ਰ‡ ਪੂਜਿਬੇ ਹੇਤੁ। ਦੇਤਿ ਭਏ ਤਬਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਕੇਤ§। ਇਕ ਦਿਨ ਸੁਧਿ ਕਿਨ ਆਨਿ ਸੁਨਾਈ। 'ਤੁਰਕਨਿ ਸੈਨ ਚਢੀ ਸਮੁਦਾਈ ॥੪੫॥ ਇਤ ਕੌ ਆਇ ਲਰਨ ਕੇ ਹੇਤੁ'। ਸੁਨਿ ਡਲ ਸਿੰਘ ਬਹੁ ਬਨ੍ਯੋ ਸੁਚੇਤ। ਜਾਇ ਅੱਗ੍ਰ ਇਕ ਤਰੁ ਕੇ ਤਰੇ। ਬੈਠ੍ਯੋ ਰਹੈ ਪ੍ਰਤੀਖਨ ਕਰੇ ॥ ੪੬ ॥ ਇਕ ਦੁਇ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਨਹਿਂ ਆਯੋ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਢਿਗ ਥਿਰ ਬਾਕ ਸੁਨਾਯੋ। 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ! ਤੁਰਕ

---

[1]ਥਾਲ। [2]ਸਿਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰਖ ਰਖ ਕੇ (ਡੱਲਾ) ਬੋਲਿਆ। *ਪਾ:—ਡੱਲਾ।

†ਕੈਸਾ ਅਦਭੁਤ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਸੌ ਨਰ ਰੱਯਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦਾ ਹੈ। ‡ਬਸਤਰ ਇਹ ਸਨ:—ਦੋ ਦਸਤਾਰਾਂ, ਦੋ ਚੋਲੇ ਤੇ ਦੋ ਘੁਟੰਨੇ।

§ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਲਾਦ ਪਾਸ ਹੁਣ ਤਕ ਹਨ।

ਜਿ ਇਕ ਬਾਰੀ । ਕਰਹਿਂ ਭੇਰ ਤੌ ਲੇਹੁ ਨਿਹਾਰੀ ॥ ੪੭ ॥ ਤਬਿ ਜੇਤਿਕ ਬਾਹੈਂ ਤਰਵਾਰੀ । ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਕਰਿ ਧਰਾ ਮਝਾਰੀ । ਭਿਰਹਿਂ ਜਥਾ ਬੇਰਾੜ ਲੜਾਕੇ । ਕਰਿ ਹੈਂ ਤੁਰਕਨਿ ਤਨ ਗਨ ਫਾਂਕੇ" ॥ ੪੮ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਯਾ ਸਿੰਧੁ ਹਰਖਾਇ । 'ਸਾਧ ਸਾਧ ਭਲ ਸਿੰਘ' ਕੋ ਗਾਏ । 'ਇਮ ਹੀ ਚਹਿਯਤਿ ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗਾ । ਧਰਿ ਉਤਸਾਹ ਕਰਨ ਕੋ ਜੰਗਾ' ॥ ੪੯ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਭਲਾ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸਟ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੮॥

੨੯. [ਪਟਿਆਲਾ ਨਾਭਾ ਜੀਂਦ ਦੇ ਵਡਕੇ । ਫੈਰੋਹਰ । ਮਾਲਵੇ ਨੂੰ ਵਰ]

ਦੋਹਰਾ ॥ *ਆਯੋ ਰਾਮਾ ਏਕ ਦਿਨ ਸੰਗ ਤਿਲੋਕਾ ਜਾਂਹਿ† । ਚੂਨ ਦਾਲ ਕੋ ਸਕਟ ਭਰਿ ਪਹੁੰਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਦੋਨਹੁੰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ । ਕਰ ਸਿਰ ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਪਰਸਨ[2] । ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਪੁਨਿ ਠਾਢੇ ਭਏ । ਦਯਾਸਿੰਧੁ ਤਬਿ ਬੂਝਨ ਕਏ ॥ ੨ ॥ 'ਰਾਮਾ ਸਿੰਘ, ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ! ਰਸਤ ਸਕਟ ਭਰਿ ਲ੍ਯਾਇ ਬਹੁਤ ਮਨ । ਕਿਹ ਤੇ ਆਨੀ ਕੀਨਿ ਖਰੀਦ ? ਹੈ ਨਿਜ ਘਰ ਤੇ ਸਕਲ ਰਸੀਦ ?' ॥੩॥ [3]'ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਨਿਜ ਘਰ ਤੇ ਲ੍ਯਾਇ । ਬੰਧਪ ਅਪਰਨ ਭੀ ਕੁਛ ਪਾਏ । ਸਭਿ ਤੇ ਕਰਿ ਬਟੋਰ ਇਹ ਆਨੋ । ਭੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਚਾਹ ਮਹਾਨੀ' ॥ ੪ ॥ ਇਕ ਸਿਖ ਗੁਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਉਚਾਰੇ । 'ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤਹਿਂ ਸਸਕਾਰੇ । ਇਨਹੁੰ ਕਰੀ ਕ੍ਰਿਤ ਤੁਰਕਨਿ ਮਾਂਹੀ । ਜਿਮ ਹੋਈ ਸੁਨੀਅਹਿ ਇਨ ਪਾਹੀ' ॥ ੫ ॥ ਇਕ ਬਿਰਾੜ‡ ਤਬਿ ਲਗਯੋ ਸੁਨਾਵਨ । 'ਰਣ ਕੇ ਹੇਤ ਭਯੋ ਭਟ ਘਾਵਨ । ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਡਰ ਧਰਿ ਕੈ । ਬੇਸ ਬਾਵਰੋ ਅਪਨੋ ਕਰਿਕੈ ॥ ੬ ॥ ਸਿਰ ਤੇ ਨਗਨ ਧੂਰ ਤਨ ਭਰੇ । ਲੋਥਨ ਬ੍ਰਿੰਦਨ ਮਹਿਂ ਬਹੁ ਫਿਰੇ । ਗਨ ਤੁਰਕਨਿ ਕੋ ਗੁਰ ਸੁਤ ਦੋਊ । ਰਣ ਠਾਨਤਿ ਲੁਪਤੇ ਥਲ ਸੋਊ ॥ ੭ ॥ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਰੇ ਨਹਿਂ ਦੋਨਹੁ ਭਾਈ । ਜੇ ਪਾਵਤਿ ਸਿਰ ਵਢਿ ਲੇ ਜਾਈ[4] । ਅਪਨੇ ਜਾਨਿ ਦਾਸ ਇਨ ਤਾਈਂ । ਦੋਨਹੁੰ ਲੋਥੈਂ ਦਈ ਦਿਖਾਈ ॥ ੮ ॥

---

[1]ਫਾੜਾਂ । [2]ਚਰਨ ਕਮਲ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਪਰਸ, ਭਾਵ ਸੀਸ ਤੇ ਹੱਥ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ । [3]ਰਾਮਾ ਤਿਲੋਕਾ ਬੋਲੇ। [4](ਤੁਰਕ) ਸਿਰ ਲੇ ਜਾਂਦੇ। *ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ ।

†ਬਾਬੇ ਫੂਲ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਪਟਿਆਲਾ ਨਾਭਾ ਜੀਂਦ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਵਡਕੇ । ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਇਸੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਸੇ । ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਜੀਂਦ ਰਿਆਸਤ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਚੌਧਰੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਨਾਭਾ ਰਿਆਸਤ ਟੁਰੀ । ‡ਪਾ:-ਫੇਰ ।

ਘਨੇ ਘਾਵ ਸ਼੍ਰੋਣਤਿ ਸਨ ਪੂਰੇ। ਪਰੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਦੀਰਘ ਸੂਰੇ। ਰਿਸ ਤੇ ਭ੍ਰੌਹੈਂ ਚਢੀ ਬਿਸਾਲਾ।ਸੁਭਟਨਿ ਸੇਜਾ ਪਰ* ਤਿਸ ਕਾਲਾ[੧] ॥ ੯ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਸਕੇਲ ਕਾਠ ਗਨ ਮਹਾਂ। ਚਿਖਾ ਬਨਾਇ ਧਰੇ ਤਨ ਤਹਾਂ। ਦੋਨਹੁੰ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੋ ਸਸਕਾਰੇ। ਇਮ ਕੀਨਸਿ ਇਨ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰੇ' ॥ ੧੦ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਿਸਾਲਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖ੍ਯੋ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। 'ਰਾਮਾ ਸਿੰਘ ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ! ਜਾਚ ਲੇਹੁ ਹਮ ਤੇ ਬਾਂਛਤ ਮਨ'॥੧੧॥ਗੁਰ ਅਨ-ਕੂਲ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਆਛੇ। ਦੁਹੂਅਨਿ ਮਾਂਗ੍ਯੋ ਜਿਮ ਚਿਤ ਬਾਂਛੇ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਜਬਿ ਕੇ ਹਮ ਇਤ ਆਏ। ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨ ਪਾਇ ਜਮਾਏ ॥੧੨॥ ਕਹੂੰ ਨ ਭੂਮ ਹਮਾਰੀ ਭਈ। ਜਿਮ ਗਾਹਕ ਅਪਰਨ ਨਿਜ ਲਈ'। ਦਯਾ ਸਿੰਧੁ ਸੁਨਿ ਧੀਰਜ ਦੀਨਿ। ਤੁਮ ਤੌਂ ਦੇਸ਼ ਸਕਲ ਹੀ ਲੀਨਿ ॥ ੧੩ ॥ ਐਸੇ ਪਾਇ ਤੁਮਾਰੇ ਜਮੈਂ। ਭੂਪਨ ਭੂਪ ਦੇਸ਼ ਗਨ ਨਮੈਂ। ਦਿੱਲੀ ਲਵਪੁਰਿ ਕੇ ਵਿਚ ਵਧੋ। ਗ੍ਰਾਮ ਹਜ਼ਾਰਨ ਹੀ ਕਹੁ ਸਧੋ ॥ ੧੪ ॥ ਕੁਰਸੀ ਬਹੁਤ ਬਕੁਰਸੀ[੨] ਰਾਜ। ਪੈਹਹੁ ਬਡੋ ਅਨੇਕ ਸਮਾਜ। ਹਮਰੇ ਹਿਤ ਇਮ ਕਾਰਜ ਕੀਨਿ। ਇਸੀ ਹੇਤੁ ਕਰਿ ਸਭਿ ਕੁਛ ਲੀਨ' ॥੧੫॥ ਇਮ ਕਹਿ ਅਪਰ ਜਿ ਥੇ ਤਿਨ ਸਾਥ। ਤਿਨ ਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਤਬਿ ਨਾਥ। ਮਨਹੁੰ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਭਈ। ਦੋਨਹੁੰ ਕੌ ਦਸਤਾਰ ਦੂ[੩] ਦਈ ॥ ੧੬ ॥ ਸਪਤਿ ਦਿਵਸ ਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਰਹੇ। ਬਰ ਲੇ ਕਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਬਰ ਲਹੇ। ਪੁਨ ਰੁਖਸਦ ਹੁਇ ਘਰ ਕੋ ਗਏ। ਤਬਿ ਤੇ ਬਧੇ ਰਾਜ ਬਡ ਭਏ[੪] ॥ ੧੭ ॥ ਨਾਭਾ ਅਰ ਦੂਸਰ ਪਟਿਆਲਾ। ਗੁਰ ਬਚ ਤੇ ਇਹ ਭੇ ਮਹਿਪਾਲਾ।

†ਜਬਹਿ ਮਹਿਖ ਸਿਖ ਲੇਵਨ ਗਏ[੫]।ਹਾਸ ਕਰਤਿ ਵੈਗੇਹਰ ਭਏ ॥੧੮॥ ਮਾਰਖੰਡ[੬]ਸੋ ਦਯੋ ਬਤਾਇ।–ਮਾਰਹਿ ਪਿਖੇਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਧਾਇ–।–ਬਦਰੀ ਤਰੁ ਸੋਂ ਖਰੋ–ਬਤਾਯੋ[੭]। ਗੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਨੈ ਚਲਿ ਆਯੋ[੮] ॥ ੧੯ ॥ ਲਖੀ ਅਵੱ-ਗਯਾ ਗੁਰ ਕੀ ਹੋਈ। ਤਬਿ ਵੈਗੇਹਾਰ ਮਿਲਿ ਸਭਿ ਕੋਈ। ਬਖਸ਼ਾਵਨ ਹਿਤ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਏ। ਦੋਇ ਤੁਰੰਗ ਉਪਾਇਨ ਲਯਾਏ ॥੨੦॥ ਲਾਦ

---

[੧]ਸੂਰਮਤਾ ਦੀ ਸੇਜਾ ਪਰ (ਬਿਰਾਜ) ਰਹੇ ਸਨ ਤਦੋਂ। [੨]ਪੁਸ਼ਤ ਦਰ ਪੁਸ਼ਤ। [੩]ਦੋ ਦਸਤਾਰਾਂ।
[੪]ਵਡੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ। [੫]ਜਦੋਂ(ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਚੋਂ ਦੈਂਤ ਕੱਢਣ ਵੇਲੇ) ਸਿੱਖ ਮਹਿਆਂ ਲੈਣ ਗਏ ਸਨ।
[੬](ਉਹ ਢੋਟਾ, ਸਾਂਢ ਯਾ ਹਾਥੀ) ਜੋ ਨੇੜੇ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਯਾ ਮਾਰਨ ਦੌੜੇ, ਖੂਨੀ।
[੭]ਬੇਰੀ ਹੇਠ ਖੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। [੮](ਸਿਧਾ) ਚਲ ਪਿਆ ਸੀ।

*ਪਾਃ–'ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖ੍ਯੋ', ਪਰ ਇਹ ਅਸ਼ੁੱਧੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। †ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਰਸਦ ਕੇਤਿਕ ਸੰਗ ਲੀਨਿ। ਕੁਛਕ ਰੂਪ ਰਸ[1] ਪਾਵਨ ਕੀਨਿ। ਦੇਨਿ
ਹੇਤੁ ਗੁਰ ਕੋ ਲੇ ਆਏ। ਧਰਿ ਆਗੇ ਸਭਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ॥੨੧॥ਹਾਥ ਜੋਰਿ
ਥਿਰਿ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਬਖਸ਼ਹੁ ਖਤਾ ਹਮਾਰੀ। ਮਹਿਖ ਲੇਨ
ਸਿਖ ਭੇਜੇ ਜਬੈ। ਹਮ ਨੇ ਕਪਟ ਰਚ੍ਯੋ ਪਿਖਿ ਤਬੈ॥੨੨॥ਤੁਮਨੇ ਪੜਦਾ
ਢਕ੍ਯੋ ਹਮਾਰੋ। ਗਯੋ ਵਠਿੰਡੇ ਮਹਿਖ ਬਿਚਾਰੋ'। ਤੁਪਕ ਰੂਪਰਸ[2] ਹੇਰੀ
ਧਰਿ ਕਰਿ। ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਇਮ ਕਹਿ ਕਰਿ॥ ੨੩॥ 'ਕ੍ਯਾ ਜਾਚਤਿ
ਹੋ ਕਰਹੁ ਸੁਨਾਵਨ? ਬਖਸ਼ੀ ਖਤਾ ਪਰੇ ਅਬਿ ਪਾਵਨ[3]'। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਬਿ
ਸਭਿਨਿ ਬਖਾਨਾ। 'ਰਾਮੇ ਕੋ ਦਿਯ ਰਾਜ ਮਹਾਨਾ॥ ੨੪॥ ਹਮ ਕੌ ਭੀ
ਬਖਸ਼ਹੁ ਕਰਿ ਕਰੁਨਾ। ਆਇ ਪਰੇ ਰਾਵਰ ਕੀ ਸ਼ਰਨਾ'। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ
ਕਹ੍ਯੋ 'ਮਿਲੇ ਤੁਮ ਆਇ। ਜਾਨਿ ਅਵੱਗ੍ਯਾ ਲਿਯ ਬਖਸ਼ਾਇ॥ ੨੫॥
ਯਾਂਤੇ ਪ੍ਰਥਮ ਰਾਜ ਹੈ ਜੇਤਿਕ। ਕੇਤਿਕ ਸਮੈਂ ਥਿਰਹਿਗੋ ਤੇਤਿਕ। ਨਹਿ
ਛੀਨਹਿਂ ਕੋ ਘਰ ਸੁਖ ਪਾਓ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਸੇਵ ਕਮਾਓ'॥ ੨੬॥
ਇਮ ਬਖਸ਼ਾਇ ਕਿਤਿਕ ਦਿਨ ਰਹੇ। ਰੁਖਸਦ ਹੋਇ ਗ੍ਰਾਮ ਮਗ ਗਹੇ।
ਊਚੇ ਥਾਨ ਬੈਠਿ ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਿਂ। ਲਗ੍ਯੋ ਦਿਵਾਨ ਸੁਹਾਇ ਸਭਿਨਿ
ਮਾਹਿਂ॥ ੨੭॥ ਭਲ ਸਿੰਘ ਗਨ ਬਿਰਾਜ਼ ਥਿਰ ਸਾਰੇ। ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਵਤਿ
ਬਾਕ ਉਚਾਰੇ। 'ਬਹੁ ਗੋਧੂਮ ਖੇਤ[4] ਦਿਖ ਆਵਹਿਂ। ਸੁੰਦਰ ਸ੍ਵਾਦਲ ਅੰਨ
ਉਪਾਵਹਿਂ'॥੨੮॥ ਸੁਨਿ ਭੱਲੇ ਜੁਤਿ ਸਭਿ ਕਰ ਜੋਰੇ। 'ਖੇਹੀਂ[5] ਖਰੀ ਪ੍ਰਭੂ
ਇਤ ਓਰੇ। ਬਰ[6] ਗੋਧੂਮ ਖਰੀ ਨ ਉਚਾਰੋ। ਮੋਠ ਬਾਜਰੀ ਭਲੇ ਬਿਚਾਰੋ
॥ ੨੯॥ ਛਿਤ ਗੋਧੂਮ ਜਿ ਇਹਾਂ ਉਪਾਵੈਂ। ਤੁਰਕ ਦੇਹਿਂ ਦੁਖ, ਚੜ੍ਹਿ ਚਲਿ
ਆਵੈਂ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਾਏ। ਲਖ ਮਤਿ ਹੀਨੇ[7] ਮੌਨ ਰਹਾਏ
॥ ੩੦॥ ਲਖਹਿਂ ਨ ਤੁਰਕ ਭਏ ਆਬ ਅਦਾ[8]। ਗੁਰ ਕੋ ਬਾਕ ਥਿਰੇ ਸਦ
ਸਦਾ। ਬੀਤ ਗਏ ਕੌਤਕ ਦਿਨ ਔਰ। ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰ ਊਚੀ ਠੌਰ॥੩੧॥
ਸੁੱਖਾ ਛਕੇ ਅਮਲ ਦ੍ਰਿਗ ਆਏ। ਭੱਲੇ ਸਹਿਤ ਨਿਕਟ ਸਮੁਦਾਏ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ
ਉਚੇਰੀ ਕਰਿ ਗੁਰ ਭਨੇ। 'ਪਿਖਹੁ ਕਮਾਦ ਖਰੇ ਇਤ ਘਨੇ॥ ੩੨॥
ਜਿਸਤੇ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕੇ ਮਿਸ਼ਟਾਨ। ਹੇਤ ਭਲੇ ਲਹਿਂ ਸ੍ਵਾਦ ਜਹਾਨ'। ਸੁਨਿ

---

[1] ਲੂਣ। [2] ਬੰਦੂਕ ਤੇ ਲੂਣ। [3] ਪੁਨ ਚਰਨੀਂ ਆ ਪਏ ਹੋ। [4] ਕਣਕ ਦੇ ਖੇਤ। [5] ਕਾਹੀ। [6] ਬਲਨ ਤੇਂ। [7] ਮਤਿ ਹੀਣੇ (ਲੋਗ) ਜਾਣਕੇ। [8] (ਭੱਲਾ) ਲਖਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਰਕ ਹੁਣ (ਖਤਮ) ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। [ਆਬ, ਅਦਾ=ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ]।

ਬੈਰਾੜ ਕਹੈਂ ਕਰ ਜੋਰਿ।'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਨਹਿੰ ਕਮਾਦ ਇਤ ਓਰ॥੩੩॥ ਤ੍ਰਿਣ ਲੈਂਬੇਰੇ ਵਧਿ ਬਹੁ ਗਏ। ਸੋ ਆਗੇ ਤੁਮ ਦੇਖਤਿ ਭਏ। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਵਥੁ ਚਹੈਂ ਨ ਕੋਈ। ਮੋਠ ਬਾਜਰੀ ਨਿਪਜਹਿ ਜੋਈ॥ ੩੪॥ ਸੋਈ ਭਲੀ ਅਹੈ ਇਸ ਦੇਸ਼। ਨਾਂਹਿ ਤ ਪਹੁੰਚੈਂ ਤੁਰਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਸਰਬ ਭਾਂਤਿ ਤੇ ਦੁਖ ਉਪਜੈਹੈਂ। ਓਜ ਪਾਇ ਕਰਿ ਹਾਲਾ ਲੈਹੈ'॥੩੫॥ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀਮੁਖ ਤੇ ਪੁਨ ਮੁਸਕਾਏ। 'ਕਯੋਂ ਤੁਮ ਅਪਨੋ ਭਲੋ ਨ ਭਾਏ? ਅਵਿਨੀ ਪੁਰਿ ਸਿਰੰਦ ਕੀ ਸਾਰੀ। ਇਹਾਂ ਲਗਾਵਨ ਹੇਤੁ ਉਚਾਰੀ॥ ੩੬॥ ਭਲੇ ਪਦਾਰਥ ਜੌ ਤਹਿੰ ਹੁਤੇ। ਸਗਰੇ ਉਪਜਤਿ ਸ੍ਵਾਦਲ ਇਤੇ। ਕੇਚਿਤ ਦਿਨ ਹੁਇ ਤੁਰਕ ਬਿਨਾਸੀ। ਰਾਜ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਹੁਇ ਰਾਸੀ॥੩੭॥ਮੋਠ ਬਾਜਰੀ ਅੰਗੀਕਾਰਹੁ। ਅਪਰ ਨ ਹੁਇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਉਚਾਰਹੁ।ਸਵਾ ਜਾਮ ਦਿਨ ਚਰਿ ਹੈ ਜਾਵਦ। ਤੁਮਰੀ ਮਤਿ ਥਿਰ ਰਹੈ ਨ ਤਾਵਦ॥ ੩੮॥ ਬਚਨ ਹਟਾਵਤਿ ਰਹੇ ਨ ਮਾਨਾ। ਤਊ ਸੁਨਹੁ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਮਹਾਨਾ।ਸਨੇ ਸਨੇ ਗੋਧੁਮ ਹੁਇ ਜਾਇ*। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਬਸਤਿ ਰਹੈ ਅਧਿਕਾਇ॥ ੩੯॥ ਅਪਰ ਕਾਜ ਤੁਮ ਬਹੁਤ ਬਿਗਾਰਾ। ਮਾਨਯੋਂ ਬਾਕ ਨ ਜਥਾ ਉਚਾਰਾ। ਨਾਂਹਿ ਤ ਸਕਲ ਵਸਤੁ ਇਸ ਦੇਸ਼। ਉਪਜਤਿ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਹੋਤਿ ਬਿਸ਼ੇਸ਼'।੪੦॥ ਡਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਗਨ ਬੈਰਾਰ। ਥਿਰੁ ਹੁਇ ਰਹੇ ਮੌਨ ਮੁਖ ਧਾਰਿ। ਜਾਨ ਸਕਹਿੰ ਨਹਿੰ ਆਸ਼ੈ ਗੁਰ ਕੋ। ਨਹਿੰ ਬਾਕਨਿ ਪਰ ਧੀਰਜ ਉਰ ਕੋ॥ ੪੧॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਦਮਦਮੈ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਉਨਤੀਸਮੋਂ ਅੰਸੂ॥ ੨੯।

*ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਰ ਹਣ ਸਫਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈ ਕੇਸੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੭੬੦ ਤੇ ੧੭੬੫ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਵਿਚਾਲੇ ਉਚਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਜੀ ਇਹ ਵਾਕ ੧੮੯੦ ਤੋਂ ੧੯੦੦ ਸੰਮਤ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਵਿਚਾਲੇ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ, ੧੯੦੦ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨਹਿਰ ਖੁਹਲੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮਾਲਵੇ ਨੂੰ ਸਰਸਬਜ਼ ਕੀਤਾ, ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਕਣਕਾਂ ਕਮਾਦ ਸਭ ਕੁਛ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹਿਰ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨੇ ਰਲਕੇ ਸੰਨ ੧੮੮੨ ਅਰਥਾਤ ਸੰਮਤ ੧੯੩੯ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆਂ ਤਦੋਂ ੩੯ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਗਏ ਸਨ। ਗੁਰ ਕੇ ਵਾਕ ਉਚਾਰਨ ਤੋਂ ਅਰ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਵਾਕ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਅਰਸਾ ਬਾਦ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈ ਸੱਚੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਨਹਿਰ ਵੇਖਕੇ, ਮਾਲਵਾ ਵਸਦਾ ਵੇਖਕੇ ਯਾ ਸੁਣਕੇ ਇਹ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ, ਇਹ ਸਾਖੀ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈਸੀ ਤੇ ਸਹੀ ਹੈਸੀ, ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਤੇ ਦੇਖੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਵਾਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਭ ਸੱਚ ਹੋਏ।

੩੦. [ਕਪੂਰੇ ਦੀ ਮੌਤ। ਧਰਤੀ ਸੱਚ ਤੇ ਖਲੋਤੀ ਹੈ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਸਕ ਸਿੰਘ ਤਹਿਂ ਆਇ। ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਬੈਠਤਿ ਭਏ ਗਾਥਾ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ 'ਕੋਟ ਕਪੂਰੇ ਕੋ ਲਿਨ ਮਾਰੀ। ਭਈ ਸਾਚ ਜਿਮ ਪ੍ਰਭੁ ਉਚਾਰੀ'। ਡਲ ਸਿੰਘ ਬੈਠ੍ਯੋ ਨਿਕਟ ਸੁਨੰਤਾ। ਬੂਝਨ ਕੀਨਿ ਸਕਲ ਬਿਰਤੰਤਾ ॥ ੨ ॥ 'ਕਿਨ ਮਾਰ੍ਯੋ ਕਹੁ ਛੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ?। ਕਿਸ ਕੇ ਸੰਗ ਕੀਨਿ ਤਿਨ ਜੰਗ ?' ਸੁਨਿਕੈ ਸਿੰਘਨ ਸਰਬ ਸੁਨਾਯੋ: 'ਮੇਲਾ ਢਿਲਵੀਂ ਬਹੁ ਚਲਿ ਆਯੋ ॥ ੩ ॥ ਸੋਢੀ ਕੌਲ ਸੁ ਮੰਜੀ ਲਾਇ। ਬੈਠ੍ਯੋ, ਭੇਟੈਂ ਲੋਕ ਚੜ੍ਹਾਇਂ। ਤਹਾਂ ਕਪੂਰਾ ਭੀ ਚਲਿ ਗਯੋ। ਕੇਤਿਕ ਸੁਭਟ ਸੰਗ ਮਹਿਂ ਲਿਯੋ ॥ ੪ ॥ ਬੈਰੀ ਬਰਗਾੜੀ[1] ਤਿਸ ਕੇਰੇ। ਹੁਤੋ ਸ਼ਰੀਕਾ ਮਰੇ ਅਗੇਰੇ। ਸੋ ਭੀ ਚਲਿ ਆਏ ਬਿਚ ਮੇਲੇ। ਜਿਨਹੁ ਦੁਹੇਲੇ ਹੋਹਿ ਨ ਮੇਲੇ[2] ॥੫॥ ਪਾਨ ਸ਼ਰਾਬ ਕਰੀ ਦਿਸ਼ ਦੋਊ। ਪਾਛਲ ਬੈਰ ਚਿਤਾਰਤਿ ਸੋਊ। ਪ੍ਰਥਮ ਕਰ੍ਯੋ ਬਕਬਾਦ ਬਿਸਾਲਾ। ਗਾਰਿ ਨਿਕਾਰਤਿ ਭੇ ਜਿਸ ਕਾਲਾ ॥੬॥ ਬਢੀ ਸਪਰਧਾ ਦੁਇ ਦਿਸ਼ਿ ਕੇਰੀ। ਆਯੁਧ ਲਗੇ ਚਲਨ ਤਿਸ ਬੇਰੀ। ਜ੍ਵਾਲਾਬਮਣੀ ਬ੍ਰਿੰਦ ਚਲਾਈ। ਮਰੇ ਕਿਤਿਕ ਮਚਿ ਪਰੀ ਲਰਾਈ ॥ ੭ ॥ ਜਾਨ੍ਯੋਂ ਸਾਹਿਬ ਕੌਲ[3] ਬਖੇਰਾ। ਬਿਗਰ੍ਯੋ ਮੇਲਾ ਤ੍ਰਾਸ ਬਡੇਰਾ। ਅਭੈ ਰਾਮ ਨੰਦਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ[4]। ਭੇਜ੍ਯੋ ਜੁੱਧ ਹਟੈਬੇ ਕਾਮ ॥ ੮ ॥ ਤਰਜਤਿ[5] ਦੋਨਹੁਂ ਦਿਸ਼ਨਿ ਹਟਾਵੈ।–ਗੁਰ ਘਰ ਮੈਂ ਕਿਮ ਜੰਗ ਮਚਾਵੈਂ ? ਨਿਜ ਘਰ ਗਮਨਹੁ ਕਰਹੁ ਲਰਾਈ। ਹਟਿ ਜਾਵੋ ਕ੍ਯੋਂ ਧੂਮ ਮਚਾਈ–॥੯॥ ਇਤ ਉਤਿ ਬਰਜਤਿ ਤਰਜਤਿ ਬਿਚਰਤਿ। ਭਏ ਸ਼ਰਾਬੀ ਰਿਪੁ ਅਤਿ ਹਤਿ ਮਤਿ[6]। ਜ੍ਵਾਲਾ-ਬਮਣੀ ਤਾਕਿ ਚਲਾਈ। ਹਤਿ ਦੀਨੋ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਗਿਰਾਈ ॥੧੦॥ ਸੁਨਿ ਮਾਨਵ ਤਬਿ ਦੌਰੇ ਗਏ। ਮਰ੍ਯੋ ਉਠਾਇ ਸੁ ਲਜਾਵਤਿ ਭਏ। ਸੋਢੀ ਅਪਰ ਗਏ ਰਿਸ ਭਰਿਕੇ। ਬਰਜਤਿ ਤਰਜਤਿ ਗਾਰਿ ਨਿਕਰਿਕੇ ॥੧੧॥ ਸਿਰੀ ਰਾਮ ਸਸ-ਕਾਰਨ ਲਾਗੇ। ਖਰੋ ਕੌਲ ਬਹੁ ਸੰਕਟ ਪਾਗੇ। ਬੋਲ੍ਯੋ–ਨਹੀਂ ਦਾਹੁ ਇਸ

---

[1] ਬਰਗਾੜੀ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਵੈਰੀ'। [ਬਰਗਾੜੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਅੰਸੂ ੩ ਅੰਕ ੭ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਕਪੂਰੇ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਰੀਕ ਵੈਰੀ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬੀ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ]। [2] ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। [3] ਕੌਲ ਨੇ। [4] ਅਭੈ ਰਾਮ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨੂੰ। [5] ਤਾੜਨਾ ਕਰਕੇ। [6] ਸ਼ਤਰਆਂ ਦੀ ਮਤ ਬਹੁਤ ਮਾਰੀ ਗਈ।

ਕਰੀਏ। ਅਪਰਬਿਘਨ ਕੁਛ ਹੋਹਿ ਬਿਚਰੀਏ ॥੧੨॥ ਤਾਤੀ ਬਾਯੁ ਲਗੀ ਮੁਝ ਅੰਗ[1] । ਤਹਿਂ ਗੁਰ ਮਾਰੇ ਠਾਨਤਿ ਜੰਗ[2] । ਮਮ ਪਰਵਾਰ ਹਟਾਵਨਿ ਗਯੋ। ਮਹਿਦ ਬਖੇਰਾ ਮਿਲਿ ਉਪਜਯੋ-॥੧੩॥ ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਨਰ ਦੌਰਤਿ ਆਵਾ। ਕੌਲ ਸਮੀਪ ਦੁਖਤਿ ਬਚ ਗਾਵਾ।-ਸਿਰੀ ਰਾਮ ਕੋ ਅਨੁਜ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ[3] । ਗੋਰੀ ਲਗੀ ਤੁਰਤ ਹੀ ਭਾ ਹਤਿ-॥ ੧੪ ॥ ਜਾਇ ਉਠਾਯਹੁ ਤਤਛਿਨ ਲ੍ਯਾਇ। ਸਭਿ ਸੋਢੀਨਿ ਕਸ਼ਟ ਬਹੁ ਪਾਇ। ਦੋਨਹੁਂ ਕੋ ਇਕਠੇ ਸਸਕਾਰਾ। ਅਭੈਰਾਮ ਤਬਿ ਸ੍ਰਾਪ ਉਚਾਰਾ ॥੧੫॥-ਮਮ ਨੰਦਨ ਤੈਂ ਮਾਰੇ ਦੋਇ। ਇਸ ਅਘ ਕੋ ਫਲ ਇਮ ਤੁਝ ਹੋਇ। ਪੂਰਬ ਸ੍ਰਾਪ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾ। ਮਰੈਂ ਤੁਰਕ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਫਾਹਾ ॥੧੬॥ ਖੇਹ ਤੋਬਰਾ ਬਦਨ ਚਢਾਵਹਿਂ । ਮਰਤ ਸਮੇ ਇਸ ਬਿਧਿ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿਂ। ਮੋਹਿ ਸ੍ਰਾਪ ਤੇ ਜੜ੍ਹੈਂ ਤੁਹਾਰੀ।ਉਖਰ ਗਈ ਸਗਰੀ ਇਕ ਬਾਰੀ ॥ ੧੭ ॥ ਪਾਨੀ ਦੇਵਾ ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ। ਇਮ ਸੰਕਟ ਬਡ ਤੁਮ ਕੋ ਹੋਈ-।ਭਯੋ ਸ਼੍ਰਾਪ ਸੁਨਿਕੈ ਪਛੁਤਾਯੋ। ਬਹੁਰੋ ਕੇਤਿਕ ਕਾਲ ਬਿਤਾਯੋ ॥੧੮॥ *ਈਸੇ ਖਾਨ ਮੰਝ[4] ਚਢਿ ਆਯੋ। ਘੇਰਿ ਕੋਟ ਤਿਨ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ। ਹੇਲ ਘਾਲਿ ਕਰਿ ਚਢਿਗੇ ਸੂਰਾ।ਘਾਸ ਪੁੰਜ ਮਹਿਂ ਦੁਰ੍ਯੋ ਕਪੂਰਾ ॥ ੧੯ ॥ ਈਸੇ ਖਾਨ ਭਨ੍ਯੋ-ਬਿਚ ਅਹੈ। ਖੋਜਿ ਲੇਹੁ ਨਹਿਂ ਭਾਗਨਿ ਲਹੈ-। ਇਤ ਉਤ ਖੋਜ੍ਯੋ ਲਿਯੋ ਨਿਕਾਸ। ਗਹਿ ਕਰਿ ਆਨ੍ਯੋਂ ਤੁਰਨ ਪਾਸ ॥੨੦॥ ਦੇਖਿ ਪਠਾਨ ਭਨ੍ਯੋ-ਤੂੰ ਸੂਰਾ।ਇੱਲਾਂ ਕੁੱਕੜਵਾਂਗ† ਕਪੂਰਾ। ਬਾਜ ਰਖਨ ਕੋ ਲਾਜ ਲਗਾਈ-। ਇਮ ਕਹਿ ਕੇ ਲਿਯ ਕੈਦ ਕਰਾਈ ॥ ੨੧ ॥ ਈਸੇ ਖਾਨ ਕੂਚ ਕਰਿ ਦੀਨਿ। ਜਿਤ ਜਾਨੋ ਸੋ ਮਾਰਗ ਲੀਨਿ। ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰ ਕਰਤਿ ਭਾ ਮਹਾਂ।-ਇਸ ਪਕਰੇ ਹੁਇ ਹਾਸਲ ਕਹਾਂ- ॥ ੨੨ ॥ ਤਾਲ ਉਜਾਰ ਬਿਖੈ ਇਕ ਹੇਰਾ। ਖਰੋ ਹੋਇ ਬੋਲ੍ਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। -ਲਾਦ੍ਯੋ ਸੰਗ ਜਾਟ ਕ੍ਯਾ ਦੇਹਿ। ਆਛੀ ਬਾਤ ਨ ਛੋਰਨਿ ਏਹਿ ॥ ੨੩ ॥ ਯਾਂਤੇ ਬਿਹ ਦਰਖਤ ਜੋ ਖਰੋ। ਫਾਹੇ ਇਸੇ ਚਢਾਵਨਿ ਕਰੋ-।ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਸਿਧਾਏ। ਫਾਹੇ ਹੇਤੁ ਕਪੂਰਾ ਲ੍ਯਾਏ ॥ ੨੪ ॥ ਦੇਖਿ ਮਹਾਂ ਦੁਖ

---

[1](ਉਧਰੋਂ) ਤੱਤੀ ਵਾ ਮੇਰੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਰਣ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਵਾ ਲਗਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣੀ ਅਪਸ਼ਗਨ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [2]ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਮਾਰੇ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। [3]ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਿਰਾਉ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਨੂੰ। [4]ਈਸੇ ਖਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਤ ਮੰਝ ਸੀ। ਇਹ ਦੁਆਬੇ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੈਰੀ ਸੀ। *ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। †ਪਾ:-ਵਾਲ

ਪਾਇ ਬਖਾਨਾ[1] ।--ਕਰਨਿ ਦੇਹੁ ਮੁਝ ਇਹਾਂ ਸ਼ਨਾਨਾ। ਬਦਨ ਤੌਬਰਾ ਫੇਰ ਚਢਾਇ। ਫਾਹਾ ਦੇਹੁ ਬਹੁਰ ਇਸ ਥਾਇਂ--॥ ੨੫ ॥ ਕਿਸ ਨਰ ਬੂਝਯੋ ! --ਕਯੋਂ ਕਹਿਂ ਐਸੇ ? ਵਾਜਬ ਨ੍ਹਾਨ*, ਤੌਬਰਾ ਕੈਸੇ[2] ? । ਤਿਨ ਕੇ ਨਿਕਟ ਬਤਾਵਨ ਕੀਨ:--ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰਾਪ ਇਮ ਦੀਨ॥ ੨੬॥ ਖੇਹ ਤੌਬਰਾ ਬਦਨ ਚਢਾਇ। ਫਾਹਾ ਦੇਹਿਂ ਤੁਰਕ ਮਰਿਵਾਇ। ਅਪਰ ਬਾਤ ਸਗਰੀ ਬਨਿ ਆਈ। ਨਹੀਂ ਤੌਬਰਾ ਤੁਮਹੁਂ ਅਨਾਈ ॥ ੨੭ ॥ ਸੋ ਮੰਗਵਾਇ ਦੇਹੁ ਮੁਝ ਫਾਸੀ। ਪੂਰਹੁ ਬਾਕ ਗੁਰੂ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ। ਨਤੁਰ ਤੌਬਰੇ ਹਿਤ ਤਨ ਔਰ। ਸਹੌਂ ਸ੍ਰਾਪ ਧਰਿ ਕੈ ਕਿਸ ਠੌਰ--॥ ੨੮ ॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤੁਰਕ ਤਥਾ ਹੀ ਕੀਨਿ। ਖੇਹ ਤੌਬਰਾ ਮੁਖ ਬਿਚ ਦੀਨ।ਪਾਇ ਜੇਵਰਾ ਗਰ ਲਟਕਾਯੋ। ਇਮ ਅਵਗਤਿ ਲਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਗਵਾਯੋ॥੨੯॥ਰਾਵਰ ਕੋ ਜੋ ਹੁਕਮ ਨ ਮਾਨਾ। ਮਹਾਂ ਮੂੜ ਲਹਿ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ[3] । [4]ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਖ ਤੂਸ਼ਨਿ ਧਾਰੀ। [4]ਬਾਕ ਅਮੋਘ ਟਰਹਿਂ ਨਹਿਂ ਟਾਰੀ ॥ ੩੦॥ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤ੍ਰ ਰਘੁਬਰ ਸਰ-ਸੰਗਾ[4] । ਭਯੋ ਨ ਨਿਸ਼ਫਲ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ ਭੰਗਾ। ਨਹੀਂ ਸਮਰਥ ਹਟਾਵਨਿ ਕੋਈ।ਓਟ ਸੁਮੇਰ ਨ ਬਚਿਬੋ ਹੋਈ ॥੩੧॥ ਸੁਨਿ ਬੈਰਾੜ ਤ੍ਰਾਸ ਕੇ ਸਾਥ। ਸ਼ਰਧਾ ਸਹਿਤ ਨਿਵਾਵਹਿਂ ਮਾਥ। ਕੇਚਿਤ ਦਿਵਸ ਬਿਤੇ ਤਹਿਂ ਔਰ। ਬਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸੋਢੀ ਸਿਰਮੌਰ ॥੩੨॥ ਅਭੈ ਰਾਮ ਬਡ ਸ਼ੋਕ ਭਯੋ ਹੈ।ਜੁਗ ਪੁੱਤ੍ਰਨਿ ਇਕ ਬਾਰ ਹਯੋ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਲਾਗਯੋ ਕਰਨਿ ਅਹਾਰਾ। ਬਰਖਾ ਮਹਿਂ ਗਰਜਯੋ ਘਨ ਭਾਰਾ॥ ੩੩ ॥ ਸਹਿ ਨ ਸਕਯੋ ਦੁਖ ਪਾਇ ਉਚਾਰੇ। 'ਮੁਝ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਭਯੋ ਸੁਤ ਮਾਰੇ। ਘਰ ਤੇਰੇ ਮਹਿਂ ਭਈ ਵਧਾਈ। ਗਰਜਿ ਗਰਜਿ ਕੈ ਮੋਹਿ ਸੁਨਾਈ ॥ ੩੪ ॥ ਮੇਰੀ ਪੀਰ ਨ ਤੁਝ ਕੋ ਕੋਈ। ਸ਼ੋਕ

[1]ਕਪੂਰਾ ਬੋਲਿਆ। [2]ਇਸ਼ਨਾਨ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਤੌਬਰਾ ਕਿਸ ਲਈ ? [3]ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। [4](ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ) ਵਾਕ ਟਾਲਿਆਂ ਨਾ ਟਲਣ ਵਾਲਾ (ਐਸਾ) ਅਮੋਘ ਹੈ (ਜੈਸਾ) ਬ੍ਰਹਮ ਅਸੱਤ੍ਰ ਵਾਲਾ ਰਘੁਬਰ ਦਾ ਤੀਰ । [ਬ੍ਰਹਮਾਸਤ੍ਰ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ ਜੋ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ]। (ਅ) ਗੁਰੂ ਕਾ ਵਾਕ ਐਸਾ ਅਮੋਘ ਤੇ ਟਾਲਿਆਂ ਨਾਂ ਟਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਜੈਸੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਤੀਰ ਰਘੁਬਰ ਦੇ ਧਨੁਖ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ (ਅਮੋਘ ਹੈ) । [ਬ੍ਰਹਮਾਸਤ੍ਰ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ । ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਚਿਤ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੀਰ। 'ਸਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਬਾਣ ਹੈ, ਪਰ 'ਸਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਕਮਾਨ ਬੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ]।

*ਪਾ:-ਨ੍ਹਾਹਿ।

ਪਰੋਯੋ ਪੀੜਤਿ ਹੋਈ । ਅਬਿ ਹਟਿ ਜਾਹੁ ਨ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ' । ਅਭੈਰਾਮ ਜਬਿ ਏਵ ਅਲਾਈ ॥੩੫॥ ਝਰ ਮਿਟਿ ਗਯੋ ਨ ਬਰਖਯੋ ਬਾਰੀ । ਭਾ ਦੁਰ-ਭਿੱਛ ਦੇਸ਼ ਤਿਸ ਭਾਰੀ । ਚਿਰੰਕਾਲ ਲਗਿ ਮੇਘ ਨ ਆਏ । ਰਵਿ ਤਪ-ਤਯੋ ਬਹੁ ਨਰ ਅਕੁਲਾਏ ॥੩੬॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਿਤ ਕੇਰ ਪ੍ਰਸੰਗ । ਭਯੋ ਉਚਾਰਯੋ[1] ਸ਼੍ਰੋਤਨ ਸੰਗ[2] । ਬਾਸ ਦਮਦਮੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਨਿ । ਕੇਤਿਕ[3] ਸ੍ਰਾਪ ਕਿਤਿਕ[3] ਬਰ ਲੀਨ ॥ ੩੭ ॥ *ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਸਭਾ ਮਝਾਰੀ । ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਵਤਿ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ ।'ਕਹਹੁ ਧਰਾ ਇਹੁ ਕਿਨੇ ਉਠਾਈ ? ਕਿਸ ਊਪਰ ਥਿਰ ਹੋਤਿ ਸਦਾਈ' ॥ ੩੮ ॥ ਕੋ ਭਾਖਤਿ 'ਛਿਤ ਧਵਲ ਉਠਾਵੈ' । ਕੇਚਿਤ ਬੋਲੇ, 'ਸ਼ੇਸ਼ ਚਵਾਵੈ[4]' । 'ਕਮਠ ਪੀਠ ਪਰ' ਕਿਨਹੁਂ ਬਤਾਈ । 'ਕੋਲ ਦਾੜ ਪਰ[5]' ਕਹੈਂ 'ਉਠਾਈ' ॥ ੩੯ ॥ ਸੁਨਿ ਪੁਨ ਗੁਰੂ ਸੁ ਬੂਝਨਿ ਕਰੇ । 'ਜਿਨਹੁਂ ਉਠਾਈ ਕੋ ਤਿਨ ਤਰੇ[6] ? ਬਿਨ ਅਲੰਬ ਨਹਿਂ ਸਕਹਿ ਉਠਾਇ । ਜਿਨਹੁਂ ਉਠਾਇ ਸੁ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ' ॥ ੪੦ ॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਸਭਿਹੂੰਨਿ ਅਲਾਈ । 'ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਦਿਹੁ ਆਪ ਬਤਾਈ' । ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਭਿ ਬਿਖੇ ਉਚਾਰਾ । 'ਇਹ ਜੋ ਦੇਖਹੁ ਸਕਲ ਪਸਾਰਾ ॥ ੪੧ ॥ ਸਾਚ ਆਸਰੇ ਸੰਭਿ ਥਿਰ ਭਯੋ । ਸਾਚ ਬਿਨਾ ਅਵਲੰਬ ਨ ਬਿਯੋ । ਸਾਚ ਆਸਰੇ ਸੂਰਜ ਤਪੈ । ਸਾਚ ਆਸਰੇ ਨਿਸਪਤਿ ਦਿਪੈ ॥ ੪੨ ॥ ਸਾਚ ਆਸਰੇ ਸਿੰਧੁ ਗੰਭੀਰ । ਸਾਚ ਆਸਰੇ ਧਰਤੀ ਧੀਰ । ਸਾਚ ਆਸਰੇ ਬਾਯੁ ਬਹੰਤਾ । ਸਾਚ ਆਸਰੇ ਅਗਨਿ ਤਪੰਤਾ ॥੪੩ ॥ ਸਾਚ ਆਸਰੇ ਕੂੜ ਦਿਖੰਤਾ । ਸਾਚ ਬਿਨਾ ਕੂੜ ਨ ਨਿਬਹੰਤਾ[7] ।ਜਥਾ ਰਜੂ ਸਾਚੀ ਦਿਖਿਯੰਤਾ। ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਕੂੜ ਸਰਪ ਕਲਪੰਤਾ ॥੪੪ ॥ ਜੇ ਸਾਚੀ ਰਜੁ ਹੋਇ ਨ ਤਹਾਂ । ਸਰਪ ਕੂੜ ਕੌ ਕਲਪਹਿ ਕਹਾਂ । ਯਾਂਤੇ ਨਿਸਚੈ ਇਹੈ ਕਰੀਜੈ । ਸਾਚ ਆਸਰੇ ਸਕਲ ਜਨੀਜੈ†' ॥੪੫॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭਿ ਹੂੰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ । 'ਆਪ

[1]ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। [2]ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ। [3]ਕਿਤਨਿਆਂ ਨੇ। [4]ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ। [5]ਸੂਰ ਦੀ ਦਾੜ ਉਤੇ। [6]ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਭਾਵ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਭ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕੌਣ ਹੈ। [7]ਭਾਵ ਕੂੜੇ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਸੱਚ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਦਾ। *ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ। †ਰੂਹਾਨੀ ਆਧਾਰ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾਰ ਆਪ ਹੈ।ਜੋ ਸੱਚ ਹੋਕੇ ਸਾਰੇ ਵਯਾਪਕ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਇਹ ਜਣਾਯਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਕਿਸੇ ਸਰੀਰਕ ਸਥੂਲ ਮੱਛ ਕੱਛੂ ਆਦਿ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਖੜੇ, ਇਹ ਖਿਆਲ ਗ਼ਲਤ ਹਨ, ਇਹ ਸਤਸਰੂਪ ਸਾਈਂ ਦੀ ਸੱਤਯਾ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਹਲ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਯਥਾ:—"ਭੈ ਵਿਚਿ ਸੂਰਜੁ ਭੈ ਵਿਚਿ ਚੰਦੁ ॥ ਕੋਹ ਕਰੋੜੀ ਚਲਤ ਨ ਅੰਤੁ ॥"

ਜਥਾਰਥ ਹੀ ਸਮੁਝਾਯੋ।ਜਿਸਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪਕੀ ਹੋਇ।ਸਾਚ ਪਛਾਨੈ ਹਰਿ ਜੀ ਸੋਇ ॥੪੬॥ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿਸੰਗ ਤੁਮਾਰਾ। ਭਉਜਲ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਹਾਰਾ।ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ਬਹੁਰ ਨ ਫੇਰਾ।ਅਪਨੋ ਜਾਨਿ ਕਰਯੋ ਜੋ ਚੇਰਾ' ॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਕਪੂਰੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਇਕ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੩੦ ॥

੩੧. [ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਲੈ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਮਿਲੇ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸਿਮਰਤੇ–ਗਯੋ ਭਯੋ ਚਿਰਕਾਲ। ਮਿਲਯੋ ਕਿ ਨਹਿਂ ਤੁਰਕੇਸ਼ ਕੋ ਲਾਗੀ ਬਿਲਮ[1] ਬਿਸਾਲ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਤਿਹ ਸੁਧ ਲੈ ਹਮ ਦੱਛਨ ਜਾਨਾ।ਕਿਮ ਕਾਰਜ ਭਾ ਕੋਇ ਨ ਜਾਨਾ–। ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰਤੀਛਨ ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ। ਉਤ ਜਿਮ ਭਈ ਸੁਨਹੁ ਦੇ ਕਾਨ ॥੨॥ ਦੈਨ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਗੁਰ ਕੇਰਾ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਜਤਨ ਬਡੇਰਾ[2]। ਘਨੇ ਅਮੀਰ ਵਜ਼ੀਰ ਮੁਲਾਨੇ। ਹਜ਼ਰਤਿ ਸਾਥ ਨ ਕੋਇ ਬਖਾਨੇ ॥ ੩ ॥ ਕੇਤਿਕ ਬਾਦੀ ਮਨਮੁਖ ਗੁਰ ਤੇ। ਬਡੇ ਅਸ਼ਰਧਕ ਬੇਮੁਖ ਧੁਰ ਤੇ। ਜੇ ਕੋਇਕ ਚਾਹਤਿ ਲੇ ਜਾਨੇ। ਸੋ ਬਰਜਤਿ ਥੇ ਮੁਗਧ ਅਜਾਨੇ ॥ ੪ ॥ ਦਾਵ ਘਾਵ ਕਰਿ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਚਲਯੋ ਨ ਚਾਰਾ। ਹੁਇ ਲਾਚਾਰ ਲਿਖੀ ਅਰਦਾਸ। ਪਹੁੰਚੀ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਾਸ ॥੫॥ ਜੋਰੀ ਕਾਸਦ[3] ਕੀ ਚਲਿ ਆਈ। ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਈ। ਖੋਲਿ ਨਿਜ ਕਰ ਤੇ ਗੁਰ ਪਠੀ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਬਿਨਤੀ ਲਿਖਿ ਪਠੀ ॥ ੬ ॥ 'ਅਪਨਾ ਕਾਰਜ ਆਪ ਬਨਾਵਹੁ। ਜਿਮ ਭੇਜਯੋ ਤਿਮ-ਸ਼ਾਹੁ ਮਿਲਾਵਹੁ। ਇਹਠਾਂ ਸਾਕਤ ਕੂੜ ਕੁਪੱਤੇ। ਮਿਲਨਿ ਦੇਤਿ ਨਹਿਂ ਸ਼ਾਹੁ ਕੁਗੱਤੇ ॥ ੭ ॥ ਅਨਿਕ ਉਪਾਵ ਕਰਤਿ ਮੈਂ ਰਹਯੋ। ਤਊ ਨ ਅੰਤਰ ਮੇਲਾ ਲਹਯੋ। ਲਿਖਤੁਮ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਇਮ ਬਿਨਤੀ[4]। ਪਠੀ ਹਕੀਕਤਿ ਤਜਿ ਕਰਿ ਗਿਨਤੀ ॥ ੮ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ ਬੰਦਨ ਘਨੀ। ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਭਨੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਅਬਿ ਬਨਹੁ ਸਹਾਇ। ਤੁਮ ਤੇ ਹੀ ਸਭਿ ਕਿਛ ਬਨਿ ਆਇ' ॥ ੯॥ ਪਠਿ ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਗਤਿ ਜਾਨੀ। ਪੁਨਹਿ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਿਖਿਬੇ ਠਾਨੀ। 'ਅਬ ਤੂੰ ਤਯਾਰ ਰਹਹੁ ਬਨਿ ਆਛੇ।ਪੱਤ੍ਰੀ ਪਢੇ ਮੇਲ ਹੁਇ ਬਾਛੇ[5]* ॥੧੦॥ ਆਪੇ ਹੀ ਅਵਰੰਗ ਬੁਲਵਾਵੈ। ਸੁਨਹਿ ਬਾਰਤਾ ਬਹੁਰ ਸੁਨਾਵੈ'। ਇੱਤਯਾ-

[1]ਦੇਰ। [2]ਬਹੁਤ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। [3]ਹਲਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜੋੜੀ। [4]ਮੈਂ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ [ਪੁ: ਪੰ: ਲਿਖਤੁ : ਮੈਂ] (ਅ, ਲਿਖੀ ਹੋਈ, ਲਿਖੀ ਗਈ। [ਸਿੰ: ਲਿਖਿਤ ਸੰ: ਲਿਖ਼ਤ੍ਵ=ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਦਸ਼ਾ]। [5]ਇੱਛਤ ਮੇਲ ਹੁਣ ਹੋ ਜਾਇਗਾ। *ਪਾ:–ਪਾਛੇ।

ਦਿਕ ਲਿਖਿ ਤੁਰਤ ਪਠਾਈ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸੁ ਆਈ॥ ੧੧॥ ਪਠੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਗੁਰ ਕੀ ਜਬੈ। ਸਮੁਝਯੋ, ਕਾਰਜ ਗੁਰ ਕੋ ਸਬੈ। 'ਜਬਹਿ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਨਿਕਟਿ ਸਿਧਾਵੈ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਮਾਨਤਿ ਜਾਚੇ ਲਯਾਵੈ'[1] ॥ ੧੨॥ ਅਧਿਕ ਅਨੰਦਤਿ ਹੁਇ ਤਬਿ ਥਿਰਯੋ। ਮਾਨਹੁ ਕਾਜ ਸਕਲ ਹੀ ਕਰਯੋ। ਸੋ ਦਿਨ ਬੀਤਾ ਨਿਸ ਹੁਇ ਆਈ।*ਅਵਰੰਗ ਦਮ[2] ਕੋ ਕਰਤਿ ਸਦਾਈ ॥੧੩॥ ਤਿਸ ਕੇ ਬਲ ਕਰ ਜਾਤਿ ਹਮੇਸ਼। ਕਾਬੇ ਕਰਹਿ ਨਿਵਾਜ ਅਸ਼ੇਸ਼। ਜਬਿ ਅਪਨੋ ਤਿਨ ਵਖਤ ਪਛਾਨਾ। ਹਜ਼ਰਤ ਕਰਨ ਸੁ ਦਮ ਕੋ ਠਾਨਾ॥ ੧੪॥ ਮੱਕੇ ਪਹੁੰਚਯੋ ਕਰਨਿ ਨਿਵਾਜ†। ਗਾਥ ਲਖੀ ਸਭਿ ਗੁਰੁ ਮਹਾਂਰਾਜ। ਤਿਸਕੀ ਸੂਰਤ ਕੇਰ ਗ਼ਰੂਰ। ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਚਾਰਯੋ ਕਰਿਬੇ

---

[1]ਭਾਵ ਸਾਡਾ ਇਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉਸ ਪਾਸ ਅਮਾਨਤ ਹੋਵੇਗਾ ਸੋ ਮੰਗ ਲਿਆਉਣਾ । [2]ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ [ਫਾ:, ਹਬਸਦਮ=ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਰੋਕਣਾ]। *ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੨੮ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ।

†ਅਕਬਰ ਦੀ ਚਾਲ ਮਜ਼ਹਬੀ ਧੱਕਾ ਕਰਨ ਦੀ ਘੱਟ ਸੀ, ਤਦ ਤੋਂ ਕਾਜ਼ੀ ਮੁੱਲਾਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਸਨ। ਔਰੰਗੇ ਨੇ ਇਹ ਚਾਲ ਬਦਲਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਤਾਕਤ ਸੰਘਠਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਬਲ ਵਧਦਾ ਸਮਝਿਆ । ਹੁਣ ਦੂਸਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਪਸੰਦ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ, ਸੋ ਏਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਤਾਕਤ ਦੀਆਂ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨੇ ਘੜਕੇ ਸਰਬ ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਚ ਫੈਲਾਈਆਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸ਼ਾਹ ਇਤਨਾ ਬਲੀ ਹੈ ਕਿ ਰੋਜ਼ ਮੱਕੇ ਜਾਕੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਯਾ ਮਨੋਕਲਪਿਤ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਜ਼ਾਲਮ ਨਿਰਦਈ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਰੂਹਾਨੀ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਕਿੱਥੋਂ ਸੀ, ਓਹ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਦੀਨਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਿਮਾਜ਼ ਰੋਜ਼ੇ ਦੀਨ ਦੇ ਕੰਮ ਸਭ ਇਕ ਬੁਰਕਾ ਮਾਤ੍ਰ ਸਨ, ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਰਾਜਸੀ ਕਪਟ-ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਢੱਕਣ ਲਈ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਉਸਨੂੰ 'ਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਿਨਾਸੀ ਨ ਮੁਹੰਮਦ ਯਕੀਂ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਨਾਂ ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾਂ ਰੱਬ ਤੇ ਤੇਰਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਪ ਆਪਣੇ ਅਮਲਾਂ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਤੇ ਆਕਬਤ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਗੱਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਸਨੂੰ ਨਿਮਾਜ਼ ਵੇਲੇ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਕੇ ਆਪਣਾ ਭੈ ਦਿਖਾਉਣਾ, ਇਹ ਕਠਨ ਬਾਤ ਨਹੀਂ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਆਤਮਕ ਬਲ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਔਰੰਗੇ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਕੇ ਡਰਾ ਦੇਣਾ ਆਦਿਕ ਬਾਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਦ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਸਿਮਰਿਜ਼ਮ ਤੇ ਹੈਪਨਾਟਇਜ਼ਮ ਵਾਲੇ ਮਾਮੂਲੀ ਲੋਕ ਐਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੂਰ ॥ ੧੫ ॥ ਕਮਰਕਸਾ* ਕਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਧਰਿਕੈ । ਨਿਜ ਤੁਰੰਗ ਆਰੂਢਨਿ ਕਰਿਕੈ । ਮੱਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜਾਈ। ਬਿਚਰੇ ਮੰਦਿਰ ਕੇ ਚਹੁੰ ਘਾਈ ॥ ੧੬ ॥ ਜਬਿ ਨਿਵਾਜ ਕਰਿ ਨਿਕਸਯੋ ਬਾਹਰ। ਪ੍ਰਭੁ ਸਰੂਪ ਦਿਖਰਾਯੋ ਜ਼ਾਹਰ। ਕ੍ਰੂਰ[1] ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤੇ ਦੇਖਨਿ ਕਰਯੋ।–ਨਿਕਸਤਿ ਪ੍ਰਾਣ ਮਨੋ-ਮਨ ਡਰਯੋ[2]॥ ੧੭॥ਉਗ੍ਰ ਬਾਕ ਤੇ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨੀ। 'ਕੋ ਹੈਰੇ! ਮੂਰਖ ਮਦ ਮਾਨੀ? ਆਗੈ ਹੋਇ, ਚਹਤਿ ਜੇ ਭਲਯੋ[3]'।ਸੁਨਿ ਭੈ ਧਰਿ ਕਰਿ ਤੂਰਨ ਚਲਯੋ ॥ ੧੮ ॥ ਨਿਜ ਤੁਰੰਗ ਕੇ ਕਰਯੋ ਅਗਾਰੀ । ਲੇ ਗਮਨੇ ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰ ਪਹਾਰੀ[4]। ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਕੀ ਸਭਾ ਬਿਸਾਲਾ। ਤਹਾਂ ਕਰਯੋ ਠਾਂਢੋ ਤਿਸ ਕਾਲਾ ॥ ੧੯ ॥ ਤ੍ਰਸਤਿ ਅਧਿਕ ਉਰ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਰਹਯੋ। ਅਜਬ ਥਾਨ ਪਿਖਿ ਬਿਸਮੈ ਲਹਯੋ ॥ ਤਬਿ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਨੀ ਹੁਇ ਆਈ। ਸੁਨਿਯਤਿ ਦੂਰ ਨ ਦੇਖੀ ਜਾਈ ॥ ੨੦ ॥ 'ਰੇ ਬੰਦੇ ਮਤਿ ਮੰਦ ਅਜਾਨ ! ਮਤਿ ਕਰਿ ਸੂਰਤ ਕੇਰਿ ਗੁਮਾਨ ॥ ਹਮ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਸੋ ਹਮ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਬੰਦਾ ਕਿਮ ਹੋਵਤਿ ਸਮ ਹੈਂ ॥੨੧॥ ਮਤਿ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਿ[5]ਮਤਿ ਮੰਦੇ ! ਏਹ ਤੌ ਮੇਰੁ,ਰੰਚ ਤੂੰ[6] ਬੰਦੇ ! ਮਤ ਸਲਤਨ ਕੋ ਧਰਹੁ ਗੁਮਾਨ। ਆਜ ਕਿ ਕਾਲ ਫਨਾਹੀ ਜਾਨ ॥ ੨੨ ॥ ਅਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ! ਦਿਹੁ ਇਸ ਛੋਰਿ'।ਇਮ ਸੁਨਿ ਹਟੇ ਸੁ ਪਾਛਲ ਓਰ । ਬਹੁਰ ਖਰੋ ਕਰਿ[7] ਗੁਰੂ ਨਿਹਾਰਾ। 'ਏਕ ਕਪੀਰਾ[8] ਲੇਹੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ੨੩ ॥ ਬੈਠਯੋ ਸਿੰਘ ਕਿਤਿਕ ਦਿਨ ਭਏ। ਤੋਹਿ ਮਿਲਨਿ ਕੌ ਹਮ ਪਠਿ ਦਏ। ਸੋ ਮਾਂਗਹਿ ਇਹ ਦੇਵਨ ਕਰਹੁ। ਇਤਨੇ ਭਲੇ ਸੰਭਾਰਿ ਸੁਧਰਹੁ ॥੨੪॥ ਅਬਿ ਚਲਿ ਜਾਹੁ ਤਜਯੋ ਤੁਝ ਤਾਂਈਂ।ਨਹੀਂ ਦਈ ਕਿਸ ਭਾਂਤਿ ਸਜ਼ਾਈ'। ਛੁਟਿਕੈ ਸੁਨਿਕੈ ਥਰਹਰਿ ਕਾਂਪਾ। ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਸੰਤਾ-ਪਤਿ ਆਪਾ ॥ ੨੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤਬੈ ਦਮਦਮੇ ਆਏ। ਅਵਰੰਗ ਅਪਨੇ ਸਿਵਰ ਸਿਧਾਏ। ਸਗਰੀ ਜਾਮਨਿ ਨੀਂਦ ਨ ਆਈ। ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਅਧਿਕੈ

---

[1]ਭੈਦਾਯਕ। [2]ਮਨ ਵਿਚ ਡਰਿਆ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। [3]ਅੱਗੇ ਹੋ ਜੇ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ। [4]ਪਹਾੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਧਯਾਨ ਵਿਚ ਔਰੰਗੇ ਨੂੰ ਉੱਚ ਟਿਕਾਣਾ ਪਹਾੜ ਹੋ ਦਿੱਸਿਆ ਹੈ। [5]ਬਰਾਬਰੀ ਨਾ ਕਰ। [6]ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੂ ਹਨ ਤੂੰ ਰੰਚਕ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈਂ । [7]ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਕਰਕੇ। [8]ਕੱਪਣਾ ਤੋਂ ਕਪੀਰਾ=ਕਟਣ ਵਾਲਾ, ਕਟਾਰ। (ਅ) ਪਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਏਥੇ 'ਤੀਰ ਕਾ ਕਪੀਰਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਤੀਰ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

*ਇਹ ਸ੍ਰੀਰਕ ਕ੍ਰਿਆ ਤੇ ਸ੍ਰੀਰਕ ਸਾਮਾਨ ਨਹੀਂ, ਧਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਔਰੰਗੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸਰੂਪ ਦਰਸਾਉਣਾ ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਠਨ ਬਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ।

ਜਾਗਿ ਬਿਤਾਈ॥੨੬॥ਬਡੀ ਫਜਰ ਤੈਂ ਕੀਨਿ ਸ਼ਨਾਨ।ਬਦਨ ਪਾਕ ਕਰਿ ਤਬੈ ਮਹਾਨ। ਸਭਾ ਸਥਾਨ ਸੁ ਬੈਠਯੋ ਆਈ। ਪਠਿ ਮਾਨਵ ਸਭਿ ਲੀਏ ਬੁਲਾਈ॥੨੭॥ ਜੋ ਉਮਰਾਵ ਵਜ਼ੀਰ ਮੁਲਾਨੇ। ਮਸਲੈਦੀ[1] ਸਭਿ 'ਆਵਨ ਠਾਨੇ। ਕਾਜ਼ੀ ਗਨ ਉਲਮਾਉ ਘਨੇਰੇ। ਕਰਿ ਤਸਲੀਮਾਤਾਂ[2] ਤਿਸ ਬੇਰੇ ॥ ੨੮ ॥ ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਾਨ ਥਿਰੇ ਸਮੁਦਾਈ। ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਅਵਰੰਗ ਬਾਤ ਚਲਾਈ। 'ਗੁਰ ਕੋ ਸਿੰਘ ਇਹਾਂ ਚਲਿ ਆਯੋ ?'। ਕੇਤਿਕ ਸੁਨਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਬਤਾਯੋ॥ ੯ ॥ 'ਹਜ਼ਰਤ ਜੀ ਬਹੁ ਦਿਨ ਤੇ ਆਵਾ। ਨਹਿਂ ਕਿਨਹੂੰ ਤੁਮ ਸੰਗ ਮਿਲਾਵਾ। ਚਹਤਿ ਨਿਰੰਤਰ ਅੰਤਰ ਐਬੇ। ਜਤਨ ਅਨਿਕ ਤੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ ਨ ਪੈਬੇ'॥੩੦॥ ਸੁਨਿ ਤਤਛਿਨ ਅਵਰੰਗ ਬੁਲਿਵਾਯੋ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਨਰ ਸੰਗ ਸਿਧਾਯੋ[3]। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਸਨ ਅੰਤਰ ਗਏ। ਸਿਰ ਨਿਵਾਵਬੋ ਤੁਰਕ ਨ ਕਏ[4] ॥੩੧॥ ਕਰਯੋ ਹੁਕਮਨਾਂਵਾਂ ਸੁ ਅਗਾਰੀ। ਧਰਿਕੈ ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਉਚਾਰੀ । 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ'। ਕਹੀ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਿਸ਼ਿ ਚਿਤੈ[5] ॥ ੩੨ ॥ ਪਰਵਾਨੇ ਕੋ ਕਰਿ ਅਗਵਾਈ। ਅਪਨੀ ਸਿੱਖੀ ਰਾਖਿ ਦਿਖਾਈ। ਸੁਨਿ ਪਿਖਿਕੈ ਅਵਰੰਗ ਚੁਗੱਤਾ। ਨਹਿਂ ਕੁਛ ਬੋਲਯੋ ਮਦ ਕਰਿ ਮੱਤਾ ॥ ੩੩ ॥ ਪਰਵਾਨਾ ਕੁਛ ਪਢਯੋ ਪਢਾਯੋ। ਸਭਿ ਮਤਲਬ ਸਮਝਯੋ ਸਮੁਝਾਯੋ। ਪੁਨ ਪਾਛੇ ਤੇ ਪਠਿ ਕਰਿ ਜਾਨਾ[6]। 'ਦੇ ਦੀਜੈ ਹਮਰੀ ਜੁ ਅਮਾਨਾ' ॥੩੪॥ ਗੁਪਤੀ ਪਠਯੋ ਸੁਨਯੋ ਥੋ ਸਾਰਾ[7]। ਸੁਨਿ ਅਵਰੰਗੇ ਪੁਨਹਿ ਉਚਾਰਾ। 'ਹੋ ਤੁਮ ਕੌਨ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਏ ? ਕੌਨ ਕਾਜ ਕੋ ਕਿਨਹੁ ਪਠਾਏ?'॥੩੫॥ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਈ।'ਹਮ ਗੁਰ ਸਿਖ ਗੁਰ ਦਏ ਪਠਾਈ। ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਚਲਿ ਇਤ ਆਏ। ਮਿਲਨ ਕਾਜ ਸਤਿਗੁਰ ਫੁਰਮਾਏ' ॥ ੩੬ ॥ ਸੁਨਿ ਨੌਰੰਗੇ ਬਾਕ ਉਚਾਰੇ। 'ਅਬਿ ਕਿਸ ਥਲ ਹੈਂ ਗੁਰੂ ਤੁਮਾਰੇ। ਕੋਹਾਂ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਤੁਮਹੁ ਪਠਾਯੋ। ਤਿਹ ਠਾਂ ਰਹਯੋ ਕਿ ਅਨਤ ਸਿਧਾਯੋ[8]?' ॥੩੭॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਉੱਤਰ ਦੀਨਾ। 'ਸਰਬ ਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਹਮ ਚੀਨਾ। ਜਹਾਂ ਜੁ ਸਿਮਰਹਿਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਂ। ਅਬਿ ਤੇਰੇ ਆਗੇ ਗੁਰ ਸੋਇ' ॥੩੮॥ ਬਹੁਰ ਬੂਝਿਬੇ ਹੇਤੁ ਨੁਰੰਗਾ। ਬੋਲਯੋ

---

[1]ਮਸਲਿਹਤੀ,ਮਸਲਿਹਤ(=ਸਲਾਹ)ਦੇਣ ਵਾਲੇ। [2]ਸਲਾਮਾਂ। [3](ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ) ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਗਿਆ। [4]ਤੁਰਕ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਾ ਨਿਵਾਇਆ। [5]ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਲ ਦੇਖਕੇ (ਫਤਹ ਬੁਲਾਈ)। [6]ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਸੂ (ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਬੋਲੇ)। [7]ਗੁਪਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। [8]ਉਥੇ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕਿ ਹੋਰਥੇ ਕਿਤੇ ਤੁਰ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁਖ ਤੇ ਸਿੰਘਨ ਸੰਗਾ। 'ਤੁਮ ਗੁਰ ਸਿਖ਼ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਤੁਮਾਰੋ। ਲਖਿਯਤਿ ਕਰਾਮਾਤ ਕੋ ਧਾਰੋ[1]* ॥ ੩੯ ॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਉੱਤਰ ਦਾਤੀ[2]। 'ਗੁਰ ਕੇ ਕੁੱਤੇ ਭੀ ਕਰਮਾਤੀ। ਗੁਰ ਸਿੱਖਨ ਅਰੁ ਗੁਰ ਕੇ ਬਿਖੈ। ਅਜ਼ਮਤ ਹੋਨਿ ਕਿ ਅਚਰਜ ਪਿਖੈ' ॥ ੪੦ ॥ ਅਵਰੰਗਾ ਸੁਨਿ ਸੁਲਗੀ ਛਾਤੀ। ਤਰ-ਕਤਿ ਹੀ ਬੋਲਯੋ ਇਸ ਭਾਂਤੀ। 'ਜੇ ਨਿਸ਼ੰਕ ਇਮ ਬਾਕ ਅਲਾਵੈ। ਇਕ ਕੁੱਤਾ ਇਸ ਥਲ ਮੰਗਵਾਵੈ ॥ ੪੧॥ ਕਰਾਮਾਤ ਕਿਮ ਹੈ ਤਿਸ ਮਾਂਹੀ। ਵਿਹੁ ਦਿਖਾਇ ਆਨਹੁ ਮੁਝ ਪਾਹੀ'। ਸੁਨਿ ਕੈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਫੁਰਮਾਯੋ। 'ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸਿਵਰ[3] ਪਠਾਯੋ' ॥੪੨ ॥ ਲੇ ਕੂਕਰ ਸੋ ਗਯੋ ਸ਼ਿਕਾਰੀ। ਪਤਲੋ ਮੁਖ ਲਾਂਗੁਲ ਸਟਕਾਰੀ[4]। ਕਦ ਦੀਰਘ ਅਰੁ ਦਸਨ ਬਿਸਾਲਾ[5]। ਲੈ ਪਹੁੰਚਯੋ ਅੰਤਰ ਤਤਕਾਲਾ ॥ ੪੩ ॥ ਅਵਰੰਗ ਨੇ ਢਿਗ ਖਰੋ ਨਿਹਾਰਾ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਸੰਗ ਉਚਾਰਾ। 'ਕਰਹੁ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਕੁਛਕ ਸੁਨਾਵਨਿ। ਜਿਸ ਕੋ ਸੁਨਿ ਮਨ ਕਰੈ ਨਿਵਾਵਨ' ॥੪੪॥ ਤਬਿ ਕੂਕਰ ਨੇ ਕੂਕ ਸੁਨਾਯੋ। ਅਪਨੋ ਬੋਲ ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੁਝਾਯੋ। 'ਪੂਰਬ ਤੂੰ ਬਿਚ ਜਾਤਿ ਹਮਾਰੀ। ਬਿਛਰਯੋ ਪੁਨ ਪਾਯੋ ਦੁਖ ਭਾਰੀ ॥ ੪੫ ॥ ਅਬਿ ਤੂੰ ਆਉ ਹਮਾਰੇ ਬੀਚ। ਬਿਛਰਯੋ ਚਿਰੰਕਾਲ ਕੋ ਨੀਚ। ਨਹੀਂ ਨਰਨ ਕੋ ਤੋਹਿ ਸ਼ਹੂਰ[6]। ਤੈਂ ਰਹਿਨੇ ਕੀ ਕਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰ?' ॥ ੪੬ ॥ ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਭਯੋ। ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਹਿਂ ਬੋਲਯੋ ਗਯੋ। ਜੋ ਮਸਲੰਦੀ ਢਿਗ ਉਮਰਾਇ। ਰੁਖਸਦ ਕਰੇ ਗਏ ਸਮੁਦਾਇ ॥ ੪੭ ॥ ਦੋਨਹੁੰ ਸਿੰਘ ਤਹਾਂ ਥਿਰ ਰਹੇ। ਅਵਲੋਕਤਿ ਚਵਗੱਤਾ

---

[1]ਕਰਾਮਾਤ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। [2]ਦਿੱਤਾ। [3]ਡੇਰੇ। [4]ਪਤਲਾ ਮੂੰਹ ਸੀ ਤੇ ਪੂਛ ਛਫ਼-ਕਾਰਦਾ ਸੀ। [5]ਵਡੇ। [6]ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਅਕਲ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ [ਅ:, ਸ਼ਊਰ=ਅਕਲ, ਪਛਾਣ]।

*ਇਬ੍ਰਾਨੀ ਤੇ ਅਰਬੀ ਧਰਮ ਰੀਥਾਂ ਵਿਚ ਪੈਗੰਬਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਔਰੰਗਾ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇਖਣ ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ 'ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਾਵੈ ਕੀ ਦਾਸੀ' ਪਰ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਲਦੇ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਤਮਾਸ਼ੇ ਲਈ, ਨਾ ਆਪਣੀ ਪੈਗੰਬਰੀ ਦੱਸਣ ਲਈ, ਨਾ ਮਨ ਮੰਨੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ। ਪਰਉਪਕਾਰ ਲਈ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਆਗਯਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਾਮਾਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਗੰਬਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਸੋ ਓਹ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਮਲੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿਖਾਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇਕ ਕੁੱਤੇ ਤੋਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਹੇ। 'ਭਯੋ ਖਾਲਸਾ ਅਬਿ ਜਗ ਮਾਂਹੀ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਬੀਚਹਿ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ[1] ॥੪੮॥ ਅਧਿਕ ਕਾਹਲੀ ਗੁਰ ਨੇ ਕਰੀ। ਅਜਹੁ ਨ ਮੋ ਕੁਛ ਪੂਰੀ ਪਰੀ। ਮਮ ਪਤਿਸ਼ਾਹਤਿ ਜਬਿ ਹਟਿ ਜਾਤੀ। ਤਬੀ ਖਾਲਸਾ ਹੋਤਿ ਸੁਖਾਤੀ[2]*' ॥ ੪੯ ॥ ਉੱਤਰ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਦੀਨਿ। 'ਤੁਮ ਭੀ ਅਧਿਕ ਕਾਹਲੀ ਕੀਨਿ। ਏਕ ਮਜਬ ਹੀ ਲਾਗੇ ਕਰਨੇ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਧਰਾ ਤੇ ਹਰਨੇ ॥੫੦॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤਬਿ ਕਰਿ ਦੀਨੇ ਤੀਨ।ਭਯੋ ਖਾਲਸਾ ਤੁਰਤ ਪ੍ਰਬੀਨ'। ਬਹੁਰ ਨੁਰੰਗੇ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ। 'ਕਰਹਿ ਕਾਮ ਕਯਾ ਗੁਰੂ ਤੁਮਾਰਾ?' ॥ ੫੧ ॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਦਿਯੋ ਸੁਨਾਈ। 'ਇਕਠੇ ਕਰਹਿਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਮੁਦਾਈ। ਇਕ ਆਯੁਧ ਤੁਮ ਢਿਗ ਫੁਰਮਾਯੋ। ਸੋ ਅਬਿ ਚਹੀਅਹਿ ਹਮਹਿ ਦਿਵਾਯੋ' ॥ ੫੨ ॥ ਕਹੈ ਨੁਰੰਗ 'ਦੂਰ ਮੈਂ ਗਯੋ। ਤਹਾਂ ਕਪੀਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਦਯੋ। ਕਹ੍ਯੋ-ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਖਹੁ ਸੰਭਾਲ-। ਸੋ ਮੈਂ ਧਰ੍ਯੋ ਸੁਚੇਤੀ ਨਾਲ†' ॥੫੩॥ ਇਮ ਕਹਿ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਦਯੋ। ਨੀਕੇ ਅਦਬ ਸਾਥ ਕਰ ਲਯੋ। ਬਹੁਰ ਨੁਰੰਗੇ ਬਾਕ ਸੁਨਾਵਾ। 'ਮੇਰੋ ਲਖਿ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾਵਾ[3]‡ ॥ ੫੪ ॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ! ਗੁਰ ਚਸ਼ਮ ਸੁ ਦੀਦਮ। ਮੇਲ ਹੋਨਿ ਕਿਸ ਥਾਨ ਰਸੀਦਮ[4]'। ਸੁਨਿ ਉੱਤਰ ਦੀਨਸ ਤਿਸ ਤੀਰਿ। ਭਰ੍ਯੋ ਜ਼ੋਰ ਸੋਂ ਅਰੁ ਰਸ ਬੀਰ ॥ ੫੫ ॥ 'ਸੈਫ ਕਸੇ ਕਟ[5] ਬਾਨ ਕਮਾਨ। ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਲ ਜੰਗ ਦਰਮਯਾਨ। ਬਡੇ ਬਹਾਦੁਰ ਆਯੁਧ ਧਾਰੀ। ਚਮੂੰ ਅਸੰਖ ਸੰਗ ਅਸਵਾਰੀ'

---

[1]ਪਰ ਮੇਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। [2]ਸੁਖ ਨਾਲ। (ਅ) ਸੁਖਾਉਂਦਾ। [3]ਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਭਾਈ ਬੰਦੀ ਦਾ ਦਾਵਾ ਹੈ। [4]ਅਖਰੀਂ ਅਰਥ ਹਨ:-ਹੇ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਮੈਂ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਾਂ? ਪਰੰਤੂ ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ 'ਦੀਦਮ' ਤੋਂ ਮਤਲਬ 'ਦੀਦਨ' ਹੈ-ਦੇਖਣ ਲਈ। ਇਸਤੋਂ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਐਉਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਰਥ:- ਮੈਂ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਹੜੀ ਥਾਂ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚਾਂ [ਰਸੀਦਮ ਤੋਂ ਭਾਵ ਰਸੀਦਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥ ਹੋਊ ਮੇਲ ਲਈ ਕਿਸ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਏ]। [5]ਲੱਕ ਵਿਚ। *ਪਾ:-ਤਬਿ ਗੁਰ ਅਪਨੋ ਪੰਥ ਪ੍ਰਗਟਾਤੀ।

†ਰੂਹਾਨੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਸਥੂਲ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਪੁਚਾ ਦੇਣਾ ਰੂਹਾਨੀ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੰਭਵ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ‡ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਮੁਆਹਦ ਹਨ (ਇਕ ਅਕਾਲ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹਨ) ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਯਾ ਆਪਣੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਬੜਾ ਦੀਨਦਾਰ ਹਾਂ।

।੫੬॥ ਭਾਖੈ ਸ਼ਾਹੁ '[1]ਤਮਾਮ ਜਹਾਨ। ਰਾਖਹੁ ਸੈਨ ਸੁ ਰੱਯਤਿ ਜਾਨਿ'। ਬਰਜ ਦੇਯ ਹੌਂ ਜਾਹਿ ਨ ਕੋਈ। ਤਬਿ ਕਹੁ ਕਹਾਂ ਲਰੈ ਇਕ ਹੋਈ[2] ? ॥੫੭॥ਇਮ ਲਖਿ ਮਿਲਹੁ[3] ਆਨਿ ਕਰਿ ਸਜਾਨੇ! ਹਮ ਪਰ ਕਹਾਂ ਚਲਹਿ ਬਲ ਠਾਨੇ'। ਸਿੰਘ ਕਹੈਂ 'ਅਜ਼ਗੈਬੀ ਸੈਨ[4]। ਲਾਖਹੁੰ ਕੋਟਹੁੰ ਗਿਨਤੀ ਹੈ ਨ ॥੫੮॥ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਸਾਢੇ ਕੇ ਸਾਥ॥ਨਿਸ ਦਿਨ ਰਹੈਂ ਬੰਦਿ ਕਰਿ ਹਾਥ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਖਾਲਸਾ ਹੋਇ ਬਿਸਾਲਾ[5]। [6]ਦੇਸ਼ ਫਜ਼ੀਲਤਿ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਜਾਲਾ॥ ੫੯॥ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਵਧਹਿਂ[6], ਸ਼ੋਰ ਜਗ ਪਰੇ। ਤਿਨ ਸਨਮੁਖ ਪੁਨ ਕੋਇ ਨ ਅਰੇ'। ਸੁਨਿਕੈ ਸਹਿਤ ਹਲੀਮੀ ਕਹਿ ਕਹਿ। ਤੇਜ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਅਪਨੋ ਲਹਿ ਲਹਿ॥ ੬੦॥ ਦੀਯੋ ਕਪੀਰਾ ਲਿਖਿ ਪਰਵਾਨਾ। ਰੁਖਸਦ ਕਰੇ ਸਚਿੰਤ ਮਹਾਨਾ[7]। ਬੀਜ ਰੋਗ ਕੋ ਉਗਵਨੋ ਤਬੈ। ਮ੍ਰਿਤੁ ਨਿਜ ਔਰ ਹੇਤੁ ਲਖਿ ਸਬੈ॥ ੬੧॥ ਗੁਰਜ ਦ੍ਵਾਰ[8] ਦ੍ਵੈ ਦੀਨੇ ਸੰਗ। ਸਭਿ ਸਮੁਝਾਯੋ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਗ। ਸਭਿ ਕੋ ਹਟਕਨੋ ਲਿਖਿ ਪਰਵਾਨੇ[9]। ਲਰਹਿ ਨ ਕੋਇ, ਜਾਹਿਂ ਜਿਸ ਥਾਨੇ[10] ॥੬੨॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤਬਿ। ਜਾਨਯੋਂ ਸਿੱਧ ਭਯੋ ਕਾਰਜ ਸਭਿ॥–ਅਬਿ ਇਸ ਥਲ ਤੇ ਚਲਿਬੋ ਆਛਾ–।ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੁ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਂਛਾ॥ ੬੩॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਨੌਰੰਗ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਇਕਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ॥ ੩੧॥

੩੨. [ਦੱਖਣ ਜਾਣ ਦੀ ਸਲਾਹ। ਅਭੈ ਰਾਮ, ਦੀਵਾਨੇ ਨੱਸੇ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਿਦਾ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਹੋਇਕੈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਲੇ ਸਾਥ। ਗਮਨ ਕੀਨਿ ਮਾਰਗ ਬਿਖੈ ਸਿਮਰਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਥ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ॥–ਬਚਨ ਸ਼ਕਤਿ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਪਾਈ[11]। ਸ਼ਾਹੁ ਸੰਗ ਬੋਲਤਿ ਪਤਿਆਈ।ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ ਭਾਖੈ ਤਤਕਾਲਾ। ਕੂਕਰ ਕੋ ਬੁਲਵਾਇ ਬਿਸਾਲਾ॥ ੨॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ਜਿਨ ਕੇਰਾ। ਨਹਿਂ ਸਮ,ਸਭਿ ਤੇ ਬਡਿਹੁੰ ਬਡੇਰਾ–। ਗੁਨ ਗਨ ਸਿਮਰਤਿ ਮਾਰਗ ਆਏ। ਕਰੇ ਕੂਚ ਦਰ ਕੂਚ ਸਿਧਾਏ॥ ੩॥ ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ

[1]ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਫੌਜ ਰਖਦੇ ਹੋ ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਮੇਰੀ ਰੱਯਤ ਹੈ। [2]ਸਭ ਨੂੰ ਵਰਜ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਵੇ (ਗੁਰਾਂ ਪਾਸ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਜਾਇਗਾ ਤਾਂ) ਕੀਕੂੰ ਲੜੇਗਾ ? [3](ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖੋ ਹੇ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਇਹ ਸਮਝਕੇ ਹੇ ਦਾਨੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਆ ਮਿਲੋ। [4]ਗੁਪਤ ਸੈਨਾ। [5]ਤੇ ਪਰਤੱਖ (ਜਗਤ) ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਬਹੁਤ ਹੋਵੇਗਾ। [6]ਜਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਰੋਜ ਰੋਜ ਵਧੇਗੀ। [7]ਆਪ ਭਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। [8]ਸਿਪਾਹੀ। [9]ਭਾਵ ਸਾਰਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨੇ ਲਿਖਕੇ ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ। [10]ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿੱਥੇ (ਚਾਹੁਣ) ਜਾਣ। [11]ਬਚਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਪਾਈ ਹੈ।

ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਥਾ। ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਸੁੰਦਰ ਕਿਯ ਜਥਾ।ਕਹੀ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਇਕ ਦਿਨ ਗਾਥਾ*।'ਦੱਖਣ ਗਮਨ ਕਰਹੁ ਹਮ ਸਾਥਾ ॥ ੪ ॥ ਤਹਿਂ ਕਾਰਜ ਹੈਂ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰੇ। ਕਰਨੇ ਬਨਹਿਂ ਟਰਹਿਂ ਨਹਿਂ ਟਾਰੇ। ਡਲ ਸਿੰਘ ਲਿਹੁ ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਰਾਜ। ਫੇਰਹਿੰਗੇ ਤੁਵ ਸਿਰ ਪਰ ਤਾਜ ॥ ੫ ॥ ਤੁਰਕ ਹਤੈਂ ਅਬਿ ਤਿਸਕੇ ਥਾਨੁ[1]। ਕਰਹਿਂ ਬਿਠਾਵਨ ਰਾਜ ਮਹਾਨੁ'। ਸੁਨਿਕੈ ਧੀਰ ਛੁਟਯੋ ਸਭਿ ਕੇਰੋ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ! ਦੂਰ ਸੁ ਦੇਸ਼ ਬਡੇਰੋ ॥੬॥ ਰਾਵਰ ਕੋ ਦਮਦਮਾ ਸਥਾਨਾ। ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹਮ ਜਾਨਾ। ਇਹੀ ਰਾਜ ਹਮ ਕੋ ਬਹੁਤੇਰਾ। ਮੋਠ ਬਾਜਰੀ ਅੰਨ ਘਨੇਰਾ ॥ ੭ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪ ਕੀ ਕਮੀ ਨ ਕਾਈ। ਸਦਾ ਬਿਰਾਜਹੁ ਆਪ ਇਥਾਈਂ। ਬਾਂਛਤਿ ਵਸਤੁ ਸਭੀ ਚਲਿ ਆਵੈ। ਚਹੂੰਦਿਸ਼ਿਨਿ ਕੀ ਸੰਗਤ ਲਯਾਵੈ ॥ ੮ ॥ ਬਸਤਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਮੋਲ ਬਡੇਰੇ। ਅਰਪਹਿਂ ਸਿੱਖ ਆਨਿ ਬਹੁਤੇਰੇ। ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ! ਅਟਕਯੋ ਕਾਜ ਨ ਕੋਈ।ਦੱਛਨ ਗਏ ਕਹਾਂ ਸਿਧ ਹੋਈ†'॥੯॥ ਰਾਮਸਿੰਘ ਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਘਨੇਰੀ। ਸੁਨ ਕਰਿ ਬਯਾਪੀ[2] ਚਿੰਤ ਬਡੇਰੀ। ਦੂਸਰ ਭ੍ਰਾਤ ਫਤੇਸਿੰਘ ਰਹੈ। ਦੱਛਨ ਕੋ ਪ੍ਰਸਥਾਨ ਨ ਚਹੈ॥੧੦॥ਡਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਬਿਰਾੜ ਜੁ ਸਾਰੇ। ਦੂਰ ਜਾਨਿ ਤੇ ਸਭਿ ਡਰ ਧਾਰੇ। [3]ਹੁਤੇ ਦਿਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦਰਬਾਰੀ। ਦੁਤੀਓ ਭ੍ਰਾਤ ਸਿੰਘ ਘਰਬਾਰੀ[3] ॥ ੧੧ ॥ ਹੌਲ ਪਰੇ ਸਭਿ ਕੇ ਮਨ ਐਸੇ। ਚਲਦਲੈ ਦਲ[4]

[1]ਤੁਰਕ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੇ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ (ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਤੈਨੂੰ)। [2]ਸੁਣਕੇ (ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ)।
[3](ਦੋ) ਦੀਵਾਨ ਸਨ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਇਕ ਦਰਬਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਭਰਾ ਘਰਬਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸੀ।
[4]ਪਿੱਪਲ ਦਾ ਪੱਤਾ। *ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

†ਸਾਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ (Personality) ਤੇ ਉੱਚੇ ਵਜੂਦ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੇ। ਇਨਸਾਨੀ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਬੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਇੰਦੀਏ ਤੇ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਨ ਤੇ ਗਿਰਦ ਦੇ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਨ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬੀ ਜੁਦਾ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਓਹ ਮਹਾਨ ਤਯਾਗ ਤੇ ਉਚੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਸਦਕੇ ਜਾਣਾ, ਥੋੜੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੁਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਪ੍ਰਬਲ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਦੇ ਹੀਲੇ ਹਵਾਲੇ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਡੱਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀਪਤ ਬਨਾਉਣਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਤੇ ਬੰਦਾ ਘੱਲਿਆ ਸੀ ਉਸ ਕੰਮ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਮੇਹਰ ਨਜ਼ਰ ਡੱਲੇ ਤੇ ਪਈ।ਡੱਲਾ ਉਸ ਉੱਚ ਆਸ਼ੇ ਦਾ ਤੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਸੀ,ਸੋਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਡਲ ਸਿੰਘ ਤਾਉ ਨਾ ਸਹਿ ਸਕਿਆ।

ਬਹਿ ਬਾਧੂ ਜੈਸੇ। ਔਰ ਕਿਤਿਕ ਕੇ ਨਾਮ ਗਨੀਜੈ। ਗਮਨ ਦੂਰ ਲਖਿ ਰਿਦਾ ਨ ਧੀਜੈ॥ ੧੨॥ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਬਾਤ ਬਨਾਵੈਂ। ਦੱਖਣ ਕੇ ਦੁਖ ਬਰਨ ਸੁਨਾਵੈਂ। 'ਤਹਿਂ ਅਵਰੰਗ ਬਾਦੀ ਕੋ ਬਾਸਾ। ਲਰਿ ਲਸ਼ਕਰ ਜਿਸ ਕੇਰ ਬਿਨਾਸ਼ਾ॥ ੧੩॥ ਮਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਬਡ ਖੋਟ ਕਰੰਤਾ। ਸਦਾ ਧ੍ਰੋਹ ਸਭਿ ਸੰਗ ਕਮੰਤਾ। ਨਵਮ ਗੁਰੂ ਸੋਂ ਬਿਗਰਯੋ ਮੂੜ੍ਹਾ। ਪਾਪੀ ਦ੍ਵੈਖ ਕਮਾਵੈ ਗੂੜ੍ਹਾ॥ ੧੪॥ ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਪ ਆਪਨੋ ਮਾਰਯੋ। ਭ੍ਰਾਤ ਸੰਘਾਰਤਿ ਮੋਹ ਨ ਧਾਰਯੋ। ਸੰਤ ਸਾਧ ਕੋ ਅਦਬ ਨ ਰਾਖੈ। ਦੇ ਸਜ਼ਾਇ ਕੈ ਮਾਰਨ ਭਾਖੈ॥ ੧੫॥ ਤੁਮ ਤੇ ਤਿਸ ਕੋ ਅਧਿਕ ਬਿਗਾਰਾ। ਲਾਖਹੁਂ ਲਸ਼ਕਰ ਲਰਤਿ ਸੰਘਾਰਾ। ਖਰਚਯੋ ਲਾਖਹੁਂ ਦਰਬ ਹੰਗਾਮੇ[1]। ਕੀਨਸਿ ਹਾਨਿ ਇਮਾਨ ਤਮਾਮੇ[2] ॥੧੬॥ ਪਕਰਨ ਹਿਤ ਹੀ ਚਾਹਤਿ ਰਹਯੋ[3]। ਸਕਲ ਭੇਤ ਰਾਵਰ ਨੇ ਲਹਯੋ। ਅਬਿ ਸਮੀਪ ਤਿਸ ਕੇ ਕਸ ਜਾਨਾ। ਕਰਹਿ ਅਵੱਗਯਾ ਮੂੜ੍ਹ ਮਹਾਨਾ॥ ੧੭॥ ਲਾਖਹੁਂ ਸੈਨ ਸੁਨਤਿ ਚਢਿ ਧਾਵੈ। ਨਹੀਂ ਦੁਰਗ, ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਅਟਕਾਵੈਂ। ਦ੍ਰੋਹੀ ਮਹਾਂ, ਦੁਸ਼ਟ, ਰਿਪੁ ਸੰਤਨ[4]। ਤੁਰਕੇਸ਼ੁਰ ਉਰ ਲਖੈਂ ਮਤੰਤ ਨ[5]॥ ੧੮॥ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਇਹਾਂ ਰਹਨਿ ਹੀ ਆਛੋ। ਕਯੋਂ ਗਾਛਨ ਦੱਛਨ ਬਛ ਬਾਛੋ[6]'। ਸਭਿ ਤੇ ਸੁਨਤਿ ਗੁਰੂ ਪੁਨ ਕਹਯੋ। 'ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਸਹਾਯਕ ਰਹਯੋ॥ ੧੯॥ ਕਯੋਂਹੂੰ ਧੀਰਜ ਛੋਰਿ ਨ ਕਰੀਅਹਿ? ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨ ਸੈਲ ਨਿਹਰੀਅਹਿ। ਅਵਰੰਗ ਕੋ ਕੁਛ ਭੈ ਨ ਹਮਾਰੇ। ਦੱਛਨ ਚਲੀਅਹਿ ਕਾਜ ਸੁਧਾਰੇ॥ ੨੦॥ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਆਦਿ ਵਥੁ ਆਛੇ। ਦੇਹੈਂ ਹਮ, ਜੋ ਕਿਛ ਕੋ ਬਾਛੇ। ਏਕ ਦੇਸ਼ ਅਰੁ ਘਰਨ ਮਝਾਰਾ। ਕਯੋਂ ਸਨੇਹ ਮਨ ਬੰਧਿ ਤੁਮਾਰਾ॥ ੨੧॥ ਹਮ ਸੰਗ ਜਹਾਂ ਕਰਹੁਗੇ ਬਾਸਾ। ਲੇਹੁ ਬਿਸਾਲ ਹੁਲਾਸ ਅਵਾਸਾ। ਛੀਨਹਿਂ ਤੁਰਕਨਿ ਕੀ ਠਕੁਰਾਈ। ਤੁਮ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਾਇ ਤਿਥਾਈਂ॥ ੨੨॥ ਨਹਿਂ ਭਰਮਹੁਂ ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਰਿ ਕਾਚੇ[7]। ਪਾਲੈ ਲਗੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੁਮ ਸਾਚੇ[8]। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਵਧਹਿ ਖਾਲਸਾ ਭਾਰੀ। ਧਰਾ

---

[1]ਜੁੱਧ ਪਰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪੱਯਾ (ਔਰੰਗੇ ਨੇ) ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। [2]ਉਸਨੇ ਸਾਰਾ ਈਮਾਨ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ। [3](ਆਪ ਨੂੰ) ਪਕੜਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ (ਏਹ ਸਭ ਕੁਛ) ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। [4]ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ। [5]ਨੂਰੰਗੇ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਦਾ। [6]ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਕਿਉਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ? [ਬੱਛ=ਵੱਖੀ, ਭਾਵ ਦਿਲ। ਸੰਸ:; ਵਕਸ਼]। [7]ਕੱਚਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਕੇ ਭਰਮੋਂ ਨਹੀਂ। [8]ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਲਗੋ।

ਰਾਜ ਕੇ ਹੈ ਅਧਿਕਾਰੀ* ॥੨੩॥ ਕਹਾਂ ਨੁਰੰਗਾ ਥਿਰਤਾ ਪੈ ਹੈ। ਹਮ ਪਰ ਨਹੀਂ ਓਜ ਕੁਛ ਕੈ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਬਡੇ ਬਡੇਰੇ ਕਹਾਂ। ਸ਼ਾਹੁਜਹਾਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨ ਰਹਾ ॥ ੨੪ ॥ ਅਕਬਰ ਮਰਯੋ, ਹੁਮਾਊਂ ਗਯੋ। ਬਾਬਰ ਬਡਨ ਸਹਤ ਮ੍ਰਿਤੁ ਥਯੋ। ਇਹ ਅਬਿ ਥਿਰੈ ਨਹੀਂ, ਸਚ ਜਾਨੋ। ਦੱਛਨ ਕੋ ਤੁਮ ਸੰਗ ਪਯਾਨੋ ॥ ੨੫ ॥ ਜੇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਨਿਬਾਹਹੁ ਚਲੋ। ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਲਖੋ ਆਪਨੋ ਭਲੋ। ਜਥਾ ਕਾਮਨਾ ਮਨ ਮਹਿੰ ਧਰੋ। ਗੁਰ ਘਰ ਤੇ ਸੋ ਪੂਰਨ ਕਰੋ ॥ ੨੬ ॥ ਜੇ ਮਤਿ ਕਾਚੇ ਹੁਇ ਹਟਿ ਪਰੋ। ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕਰਹੁ ਆਪਨੋ ਬੁਰੋ। ਹਮ ਨੇ ਤੁਮ ਕੋ ਬਿਦਤ ਸੁਨਾਈ। ਲਾਭ ਰੁ ਹਾਨ ਅਧਿਕ ਅਧਿਕਾਈ ॥ ੨੭ ॥ ਪਾਇ ਸਰਬ ਕੁਛ ਗੁਰ ਤੇ ਆਵੋ। ਬਸਹੁ ਤਹਾਂ ਕੈ ਇਤੈ ਬਸਾਵੋ'। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਸਤਿਗੁਰ ਸਮੁਝਾਏ। ਸੁਨਤਿ ਧੀਰ ਮਨ ਕਛਕ ਟਿਕਾਏ ॥੨੮॥ ਪੁਨ ਸਨਮੁਖ ਨਹਿੰ ਬਾਕ ਬਖਾਨੇ। ਨਿਜ ਕੁਟੰਬ ਕੋ ਮੋਹ ਮਹਾਨੇ। ਪ੍ਰੀਤਿ ਡੋਰ ਤੇ ਮਨ ਕਰਿ ਸੀਵਨ[1]। ਗਾਢੀ ਗੰਠ ਪ੍ਰਿਥਕ ਕਿਮ ਥੀਵਨ[2] ॥੨੯॥ 'ਭਲਾ ਭਲਾ ਜੀ' ਕਰਤਿ ਬਖਾਨੇ। ਦੁਤਿ ਛੂਛੇ ਮੁਖ ਹੁਇ ਕੁਮਲਾਨੇ। ਨੌਕਰ ਜੇ ਬਿਰਾੜ ਹਟਿ ਪਰੇ। 'ਹਮ ਤੇ ਜਾਯੋ ਜਾਹਿ ਨ ਪਰੇ' ॥ ੩੦ ॥ ਅਪਰ ਘਨੇ ਹਟਿ ਹਟਿ ਘਰ ਜਾਤੇ। ਚਹੈਂ ਨ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਸੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤੇ[3]।--ਦੱਛਨ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਾਨਾ। ਮਰੈਂ ਕਿ ਜੀਵੈਂ ਕਜਾ ਹੁਇ ਭਾਨਾ ॥ ੩੧ ॥ ਨਿਜ ਕੁਟੰਬ ਤੇ ਹੋਵਹਿੰ ਨਜਾਰੇ। ਦੁਖ ਸੁਖ ਸੁਨਹਿੰ ਨ ਨਿਕਟ ਨਿਹਾਰੇਂ। ਬਿਛੁਰੇ, ਹੋਹਿ ਕਿ ਨਾਂਹਿਨ ਮੇਲਾ। ਗਮਨਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੰਗ ਦੁਹੇਲਾ--॥ ੩੨ ॥ ਮਨ ਮਹਿੰ ਗਿਨਤੀ ਕਰੈਂ ਅਨੇਕ। ਨਹਿੰ ਬੋਲੈਂ

[1]ਕੁਟੰਬ ਨਾਲ ਮਨ ਪ੍ਰੀਤ ਡੋਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸੀਉਂ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। [2]ਭਾਵ ਪੀਡੀ ਪਈ ਗੰਢ ਕੀਕੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ। [3]ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ।

*ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਖਣ ਕਿਸ ਆਸ਼ੇ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਓਥੇ ਟਿਕਾਣਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਬਣਾਕੇ ਜੁੱਧ ਜੰਗ ਰਚਾਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਕਰਨਗੇ। ਉਸ ਪਾਸੇ ਮਰਹਟੇ ਔਰੰਗੇ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਹੋਰ ਰਿਆਸਤਾਂ ਬੀ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਧ੍ਰੋਹ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਧੀਆਂ ਦੇਕੇ ਔਰੰਗੇ ਨਾਲ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਬੀ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਸੱਦ ਘੱਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਜਤਨ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਓਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਕਸਮਾਂ ਹਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਵੇ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਧੱਕਾ ਪੂਜਾ ਪਰ ਛੋੜ ਦੇਵੇ। ਜੇ ਨਾ ਸਾਲਸੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਣੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਪ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਜਿਵੇਂ ਅਖੀਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਇਕਰਾਰੋਂ ਫਿਰ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵਿਗ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕ। ਕਰਹਿਂ ਕਪਟ ਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਬਨਾਇ। ਕਿਮ ਨਿਬਹੈ ਤੂਰਨ ਬਿਨਸਾਇ[1] ॥ ੩੩ ॥ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬੋਲ੍ਯੋ ਕਰ ਜੋਰਿ। 'ਭ੍ਰਾਤ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਕੌ ਦੇਂ ਮੋਰ[2]। ਮੈ ਚਲਿ ਹੌਂ ਰਾਵਰ ਕੇ ਸਾਥ। ਜਿਤ ਗਮਨਹੁ ਗਮਨਹਿਂਗੇ ਨਾਥ'॥੩੪॥ਤਿਮਹੀ ਡਲ ਸਿੰਘ ਕਰਹਿ ਉਚਾਰੀ। ਗੁਰ ਤੇ ਡਰ ਕਰਿ ਬਨਿ ਅਨੁਸਾਰੀ। 'ਬਾਕ ਨ ਮੋਰ੍ਯੋ ਜਾਇ ਗੁਸਾਈਂ। ਗਮਨ ਕਿਸੂ ਕੇ ਮਨ ਨਹਿਂ ਭਾਈ' ॥੩੫॥ ਗਿਨਤੀ ਗਿਨਹਿਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ। ਗੁਰੂ ਸੰਗ ਤੇ ਹਟਿਬੋ ਭਾਰੀ। ਤਥਾ ਕੁਟੰਬ ਤੇ ਬਿਰਹਿ ਦੁਹੇਲਾ[3]। ਐਸੋ ਪਰ੍ਯੋ ਆਨਿ ਕਰਿ ਖੇਲਾ ॥ ੩੬ ॥ ਬੇਗਮ ਨੌਰੰਗ ਕੀ ਮਤਿ ਗਈ। ਨ੍ਰਿਪ ਚੰਬਜਾਲ ਸੁ ਦੁਹਿਤਾ ਭਈ[4]। ਰੋ ਰਵਾਲਸਰ ਗੁਰ ਜਿਸ ਕਾਲਾ। ਮਿਲੀ ਆਨਿ ਕਰਿ ਬੁੱਧਿ ਬਿਸਾਲਾ॥੩੭॥ਤਬਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਰ ਦੀਨੋ ਇਸ ਭਾਂਤਿ।–ਅਬਿ ਲੌ ਅਹੇ ਅਪਾਵਨ ਗਾਤ। ਇਹ ਤਨ ਤ੍ਯਾਗਿ ਅਪਰ ਕੋ ਪੈ ਹੈਂ। ਸਿਖ ਡੱਲੇ ਘਰਿ ਜਾਇ ਬਸੈ ਹੈਂ ॥ ੩੮ ॥ ਤਹਿਂ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਸੇਵ ਕਮੈ ਹੈਂ। ਆਛੀ ਤਬਿ ਪਾਵਨਤਾ ਪੈ ਹੈਂ।ਪੁਨ ਤੇਰੋ ਹਮ ਕਰਹਿਂ ਉਧਾਰ। ਪਹੁੰਚਹਿਂਗੇ ਤਿਹ ਸਦਨ ਮਝਾਰ–॥ ੩੯॥ ਸੋ ਤਬਿ ਕਰਤ ਰਹੀ ਬਹੁ ਸੇਵਾ। ਸੀਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਤਿ ਗੁਰਦੇਵਾ। ਨਿਰਮਲ ਰਿਦਾ ਹੋਇ ਤਬਿ ਆਵਾ।ਮਿਲਿ ਗੁਰ ਪਗ ਪਰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਾ ॥੪੦॥ 'ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਮੋਹਿ ਸੁਧ ਆਈ। ਅਬਿ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਸੇਵ ਕਮਾਈ। ਨਹਿਂ ਮੈਂ ਜਨਮ ਲਹੌਂ ਪੁਨ ਔਰ। ਕਰਹੁ ਬਾਕ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਜਗ ਮੌਰ' ॥੪੧॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਅਲਪ ਬਯ ਹੋਈ। ਕੇਤਿਕ ਰਹੀ ਭੋਗਨੀ ਸੋਈ। ਡਲ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਲਹੈਂ ਗਤਿ ਆਛੇ। ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ਤੋਹਿ ਚਿਤ ਬਾਂਛੇ[5]' ॥ ੪੨ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਚਰਨ ਸਰੋਜ ਸਨੇਹੁ। ਰਿਦੇ ਬਿਸਾਲ ਉਪਾਇ ਅਛੇਹੂ।ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਕੀਨੀ।ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭੀਨੀ* ॥

[1]ਛੇਤੀ ਬਿਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਪਟ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ)। [2]ਮੋੜ ਦੇਵੀਏ। [3]ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕੁਟੰਬ ਤੋਂ ਵਿਛੜਨਾ ਕਠਨ ਹੈ। [4]ਚੰਬੇ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਦੇ (ਘਰ ਜੰਮਕੇ ਉਸ ਦੀ ਜੋ) ਧੀ ਬਣੀ ਸੀ। ਮੁਰਾਦ ਚੰਬੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ 'ਪਦਮਾ' ਤੋਂ ਹੈ। [5]ਮਨ ਇੱਛਤ।

*ਦੇਖੋ ਰੁਤ ਪੰਜ ਅੰਸੂ ੫ ਅੰਕ ੪੭ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ। ਡੱਲੇ ਦੀ ਕੋਈ ਵਹੁਟੀ ਕੋਈ ਪਹਾੜਨ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਪਰ ਚੰਬਜਾਲੀ ਦਾ ਚਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮਰਕੇ ਜੰਮਕੇ ਜਵਾਨ ਹੋਕੇ ਡੱਲੇ ਦੀ ਨਾਰ ਬਣਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਟੁਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਚੰਬਜਾਲਨ ਦਾ ਇਹ ਜਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਉਕਾਈ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਆਖੇਪਕਾਰ ਨੇ ਪਾਈ ਹੈ ਜੋ ਧਨੁਖ ਨਾਲ ਬਾਪੜੇ ਦੇਣ ਦੀ ਉਥੇ ਮਨ ਕਲਪਤ ਟੀਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੪੩ ॥ ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਤ ਠਾਨਹਿਂ ਤਯਾਰੀ। ਕਰਯੋ ਚਹੈਂ ਦੱਛਨ ਅਸਵਾਰੀ। ਕਹਿ ਭਾਈ[1] ਮੈਂ ਭੀ ਹੁਇ ਸਾਥ। ਗਮਨਯੋਂ ਚਹੌਂ ਦਰਸ ਹਿਤ ਨਾਥ ॥ ੪੪ ॥ ਕੇਤਿਕ ਹਟੇ ਗਏ ਨਿਜ ਘਰ ਕੋ। ਕੇਤਿਕ ਹਟੇ ਕਪਟ ਕਰਿ ਉਰ ਕੋ। ਕਿਤਿਕ ਕਪਟ ਬਿਨ ਸੰਗੀ ਭਏ। ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌ ਲਏ ॥੪੫॥ ਤੀਨ ਦਸ਼ਾ[2] ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਹੋਇ। ਕਿਨਹੁ ਲਾਭ ਲੀਨਸਿ ਕਿਨ ਖੋਇ। ਘਰ ਕੋ ਮੋਹ ਤਯਾਗ ਕਰਿ ਚਲੇ। ਸੇ ਪੂਰਨ ਉਤਰੇ ਨਰ ਭਲੇ ॥੪੬॥ ਜਬਿ ਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਰੇ ਬਿਚ ਮੇਲੇ।ਅਭੈਰਾਮ ਕਰਿ ਸ਼ੋਕ ਦੁਹੇਲੇ। ਨਹਿਂ ਘਰ ਰਹਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਢਿਗ ਆਯੋ। ਸੰਗ ਦਿਵਾਨੇ ਕੋ ਗਨ ਲਯਾਯੋ ॥ ੪੭॥ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਖਯੋ ਕਰਿ ਸਨਮਾਨਾ।'ਆਉ ਅਭੈਸਿੰਘ ਮਹਿਦ ਸੁਜਾਨਾ। ਗੁਰ ਹਰਿਰਾਇ ਪ੍ਰਥਮ ਬਚ ਭਯੋ। ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜਹਾਜ ਫਟਿ ਗਯੋ ॥ ੪੮ ॥ ਬਹੁਰ ਬਿਚਾਰ ਕਹਯੋ ਭਾਵਿੱਖ।–ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਬਹੁ ਸਿੱਖ[3]। ਫਟਯੋ ਜਹਾਜ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਹਿਂਗੇ। ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਸ਼ਰਧਾ ਧਰਹਿਂ ਤਰਹਿਂਗੇ ॥ ੪੯ ॥ ਹੁਇ ਹੈਂ ਬਲੀ ਮਹਾਨ ਮਹਾਨਾ। ਤਬਿ ਭੀ ਜੋ ਮਿਲਿਹੈਂਗੇ ਆਨਾ[4]। ਤਿਨ ਕੋ ਪੰਥ ਮਿਲਾਵੈਂ ਸਰਬ[5]। ਰਾਜ ਤੇਜ ਬਧਿ ਹੈ ਬਹੁ ਦਰਬ ॥ ੫੦ ॥ ਸਭਿ ਅਧੀਨ ਹੋਵਹਿਂਗੇ ਜਾਇ। ਤਬਿ ਜਹਾਜ ਮਿਲਿ ਇਕ ਹੁਇ ਜਾਇ–'। ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਕੋ ਰੋਜ ਘਨੇਰੋ। ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਖਿ ਖਰਚ ਬਡੇਰੋ ॥ ੫੧ ॥ ਪੁੰਜ ਦਿਵਾਨੇ ਅਰੁ ਸਿਖ ਆਵੈਂ। ਸਭਿ ਕੋ ਦੇਗ਼ ਕਰਹਿਂ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈਂ। ਜਬਹਿ ਸੁਨਯੋ ਦੱਛਨ ਕੋ ਜਾਨੇ। ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਮਸਲਤਿ ਕਰਹਿਂ ਦਿਵਾਨੇ ॥੫੨॥ 'ਤੁਮਰੋ ਨਹੀਂ ਬਨੈ ਕਿਤ ਜਾਨਾ। ਘਰਿ ਰਹਿਕੇ ਥੋਰੋ ਭੀ ਖਾਨਾ। ਕਯਾ ਲੈਨੋ ਦੱਛਨ ਮਹਿਂ ਜਾਇ। ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਸੁਧ ਕਯੋਂਹੁ ਨ ਪਾਇ' ॥ ੫੩ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਤਿਗੁਰ ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਯੋ। 'ਸੰਗ ਚਲੋ ਲੀਜਹਿ ਮਨ ਭਾਯੋ। ਪੂਜਹਿਂਗੇ ਬਹੁ ਲੋਕ ਚਰਨ ਕੋ। ਗਮਨੈਂ ਦੇਸ਼ਨ ਸੈਲ ਕਰਨ ਕੋ ॥੫੪॥ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਅਧਿਕ ਬਡਾਈ। ਹੁਇ ਤੁਮ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਅਧਿਕਾਈ'।[6]'ਆਛੀ ਬਾਤ ਚਲੈਂ ਹਮ ਸਾਥ'। ਕਹਿ ਕਰਿ ਭਲੇ ਗਮਨ ਕੋ ਪਾਥ ॥ ੫੫ ॥ ਜਬਿ ਬੈਠਯੋ ਡੇਰੇ ਮਹਿਂ ਆਇ। ਮਿਲੇ ਦਿਵਾਨੇ ਮਤਿ ਬਿਚਲਾਇ। 'ਰਹਿਬੇ ਸੁਖ, ਚਲਿਬੇ ਦੁਖ' ਕਹੇ। 'ਗਮਨ ਦੂਰ ਕੈਸੇ ਤੁਮ ਚਹੇ ?' ॥ ੫੬ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਅਧਿਕੈ ਸਮੁਝਾਯੋ। 'ਨਿਸ ਮੈਂ ਭਾਜੋ'

[1]ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। [2]ਤਿੰਨ ਦਸ਼ਾ, ਹਾਲਤਾਂ। [3]ਬਹੁਤ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ (ਜਹਾਜ)। [4]ਆਕੇ। [5]ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਮਿਲਾਵਣਗੇ। [6]ਅਭੈ ਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਮਤਿ ਠਹਿਰਾਯੋ। ਕੇਤਿਕ ਸੰਗ ਲੀਨਿ ਬੈਰਾਗੇ। ਲੇ ਕਰਿ ਚਲੇ ਦਿਵਾਨੇ ਸਾਰੇ॥੫੭॥ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਭਾਜ ਗਯੋ,ਨਹਿਂ ਰਹ੍ਯੋ। ਗੁਰ ਸੰਗ ਜਾਇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁ ਕਹ੍ਯੋ।'ਹੁਤੇ ਦਿਵਾਨੇ ਜੋ ਮਤਿ ਮਾਰੇ। ਹਮ ਨੇ ਜਾਨੇ ਲੈਗੋ ਸਾਰੇ' ॥੫੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਦੱਖਨ ਗਮਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦੋਇ-ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੨॥

੩੩. [ਡੱਲੇ ਦਾ ਨੱਸਣਾ, ਨੌਹਰ ਦਾ ਜੋਤਸ਼ੀ]।

ਦੋਹਰਾ॥*ਡਲ ਸਿੰਘ ਬੈਠ੍ਯੋ ਆਨ ਕਰਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨ। 'ਅਪਨੀ ਤਯਾਰੀ ਕੀਜੀਏ,ਦੱਖਨ ਕਰਹਿਂ ਪਯਾਨ'॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੋਲ੍ਯੋ ਤਬਿ ਸੋਇ। 'ਇਨ ਝਾਰਨ[1] ਰਾਖਾ ਨਹਿਂ ਕੋਇ।' ਹਮ ਚਢਿ ਚਲੇ ਤਯਾਗ ਜਬਿ ਭੌਨ।ਗ੍ਰਾਮ ਬਸਾਵਹਿਗੋ ਤਬਿ ਕੌਨ' ॥੨॥ ਗੁਰੂ ਕਹ੍ਯੋ 'ਰਹਿਂ ਗ੍ਰਾਮ ਰੁ ਝਾਰ।ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਸਭਿ ਬਿਨਸਨ ਹਾਰ। ਥਿਰਤਾ ਇਨਕੀ ਲਖਹੁ ਨ ਕੈਸੇ। ਬਰਖਾ ਹੋਤਿ ਬੁਦਬੁਦਾ ਜੈਸੇ[2] ॥ ੩ ॥ ਜਿਮ ਪ੍ਰਵਾਹੁ ਕੌ ਚਲਨ ਸੁਭਾਉ। ਭਰ੍ਯੋ ਰਹਤਿ ਹੈ ਨਿਤ ਦਰਿਆਉ।ਰਾਖੇ ਝਾਰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਬਸਾਵਨ। ਉਪਜਹਿਂ ਨਰ ਲਾਖਹੁਂ ਇਨ ਥਾਵਨ ॥ ੪ ॥ ਕ੍ਯੋਂ ਤੂੰ ਫਸਹਿਂ ਮੋਹ ਕੇ ਫੰਧ। ਲਖਿ ਬੰਧੁ ਆਦਿਕ ਮਨਬੰਧ। ਆਗੇ ਦੇਹਿਂ ਦੇਸ਼ ਕੋ[3] ਰਾਜ। ਹੁਇ ਅਨੁਸਾਰਿ ਅਨੇਕ ਸਮਾਜ॥੫॥–ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਥਾਨ ਮੁਝ ਦੇਹੋ–। ਮਾਂਗਤਿ ਰਹਤਿ ਹਮਹੁਂ ਤੇ ਏਹੋ। ਕ੍ਯੋਂ ਅਬਿ ਭਰਮ ਸੰਗ ਚਹਿਂ ਛੋਰਾ।ਚਲਹੁ ਤਯਾਰ ਹ੍ਵੈ ਦੱਖਨ ਓਰਾ' ॥ ੬ ॥ ਡਰਤਿ ਕਹੈ 'ਸਤਿ ਬਚਨ ਭਲਾ ਜੀ'। ਅੰਤਰ ਚਾਹਤਿ ਗੁਰੂ ਛਲਾ ਜੀ।ਤਿਮ ਹੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੀ ਬਾਤ। ਭੈ ਧਰਿ ਤਯਾਰੀ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਯਾਤ[4] ॥੭ ॥ ਦੱਛਨ ਚਲਿਬੋ ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਈ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖਿ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਬਡੀ ਪ੍ਰਾਤ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨਿ ਸ਼ਨਾਨਾ। ਪਹਿਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ॥ ੮ ॥ ਹੁਕਮ ਕਰ੍ਯੋ 'ਘੋਰਨ ਪਰ ਜ਼ੀਨ। ਪਾਵਹੁ ਤਯਾਰੀ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਬੀਨ'। ਸੁਨਿ ਦਾਸਨ ਤਤਛਿਨ ਕਰਿ ਲਈ। ਸਕਲ ਸੌਜ ਬੰਧਨ ਕਰਿ ਦਈ[5] ॥ ੯ ॥ ਸੰਗ ਖਾਲਸਾ ਹੋਇਸਿ ਤਯਾਰ। ਕਿਤਿਕ ਪਦਾਂਤੀ ਕੈ ਅਸਵਾਰ। ਸਭਿ ਹੂੰ ਕਮਰਕਸਾ ਕਰਿ ਲੀਨ†। ਧਨੁਖ ਤੁਫੰਗ ਸੰਭਾਰਨ ਕੀਨਿ ॥ ੧੦ ॥ ਡਲ ਸਿੰਘ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭੇ ਤਯਾਰ। ਇਨ ਪਰ

---

[1]ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਾੜਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਮੇਰੇ ਘਰ ਤੇ ਰਿਆਸਤ ਦਾ। [2]ਬਰਖਾ ਸਮੇਂ ਜਿਵੇਂ ਬੁਲਬੁਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। [3]ਭਾਵ ਦੱਖਣ ਚੱਲਕੇ (ਆਪਣੇ) ਦੇਸ਼ ਦਾ। [4]ਚੱਲਣ ਦੀ। [5]ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ।

*ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ। †ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਇਸ ਥਾਵੇਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:–"ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ, ਨੌਂ ਦਿਨ, ਨੌਂ ਪਹਿਰ, ਨੌਂ ਘੜੀਆਂ, ਨੌਂ ਪਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (ਦਮਦਮੇ) ਰਹੇ। ਚੜ੍ਹੇ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ਥਿਤ ਪੰਚਮੀ ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ। ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਕੂਚ ਕੀਆ ਦੱਖਣ ਕੋ।"

ਘਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਭੁ ਧਾਰਿ। ਹਯ ਅਨਵਾਇ ਅਟੋਹੇ ਨਾਥ। ਕਸਿਕਸਿ ਕਟਿ
ਗਮਨੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਥ ॥੧੧॥ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਤਬਿ ਭਈ ਚਢਾਈ। ਉਡੀ ਧੂਰ
ਨਭ ਲੀਨਸਿ ਛਾਈ। ਥਰਹਰਿ ਕੰਪੇ ਰਾਨੇ ਰਾਇ[1] ।–ਮਤ ਹਮ ਕੋ ਲੂਟਹਿਂ
ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ–॥ ੧੨॥ ਸ਼ੋਭਤਿ ਚਢੇ ਜਾਤਿ ਮਗ ਐਸੇ। ਦੱਛਨ ਗਮਨੇ
ਰਘੁਪਤਿ ਜੈਸੇ। ਸਪਤਿ ਕੋਸ ਗਮਨੇ ਸੁਖਦਾਇ। ਨਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇਵਲ*
ਤਬਿ ਆਇ ॥ ੧੩ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਸਿਵਰ ਤਹਿਂ ਹੀ ਕਰਿ ਦਏ। ਸੁਖ ਸਮੇਤ
ਪ੍ਰਭੁ ਆਵਤਿ ਭਏ। ਈਂਧਨ ਘਾਸ ਬਟੋਰਨ ਕੀਨਾ। ਕਰੇ ਉਤਾਰਨਿ ਹਯ
ਤੇ ਜ਼ੀਨਾ ॥ ੧੪ ॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕਰਿ ਲੀਨਾ। ਭਈ ਰਾਤ੍ਰਿ
ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਸੁਖ ਭੀਨਾ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਉਠੇ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ। ਭਏ ਅਰੋਹਨ ਤੁਰਤ
ਗੁਸਾਈਂ ॥ ੧੫ ॥–ਮਾਰਵਾੜ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰੀ। ਚਲਿ ਤਹਾਂ ਕੋ–ਇੱਛਾ
ਧਾਰੀ। ਗ੍ਰਾਮ ਝੋਰੜੀ† ਉਤਰੇ ਜਾਇ। ਤਹਾਂ ਦੁਪਹਰਾ ਥਿਰੇ ਬਿਲਾਇ[2]
॥ ੧੬ ॥ ਕੋਸ ਅਸ਼ਟ ਦਸ ਪਹੁੰਚੇ ਜਬੈ। ਝੰਡੇ ਗ੍ਰਾਮ‡ ਸਿਵਰ ਕਿਯ ਤਬੈ।
ਸ਼੍ਰਮਤਿ ਭਏ ਨਰ,ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ। ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸ਼ਾ ਭਈ ਅਰੁਨਾਈ॥੧੭॥
ਤੰਗ ਤੁਰੰਗਨ ਐਂਚਨਿ ਕਰੇ। ਤਯਾਰ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਢੇ। ਦ੍ਵਾਦਸ਼
ਕੋਸ ਉਲੰਘਿ ਮਗ ਆਏ। ਸਰਸਾ§ ਗ੍ਰਾਮ ਤਹਾਂ ਦਰਸਾਏ ॥ ੧੮ ॥ ਦਲ
ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨਸਿ ਡੇਰਾ¶। ਸਕਲਬਹੀਰ ਆਇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। ਪਰਮ ਸਿੰਘ
ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੁਇ। ਰੂਪੇ ਕੇ[3] ਚਲਿ ਆਇ ਭ੍ਰਾਤ ਦੁਇ॥੧੯॥ ਪ੍ਰਭੁ
ਹਿਤ ਨਯੋ ਮੰਚ ਨਿਤ ਕਰੈਂ। ਤਯਾਰੀ ਹਿਤ ਤੂਰਨ ਸੋ ਘਰੈਂ[4]। ਬੁਨਿਕੇ

[1]ਰਾਣੇ ਤੇ ਰਾਜੇ। [2]ਓਥੇ ਠਹਿਰਕੇ ਦੁਪਹਿਰਾ ਕੱਟਿਆ। [3]ਰੂਪੇ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ। (ਅ) ਰੂਪੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ। [4]ਗੁਰਾਂ ਲਈ ਛੇਤੀ ਘੜਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। *ਏਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ,ਜ਼ਿਲਾ ਹਿਸਾਰ ਹੈ। †ਏਥੇ ਜੰਡ ਹੈ ਯਾਦਗਾਰੀ, ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ‡ਏਥੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ। ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਹੈ। §ਏਥੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ। ¶ਏਥੇ ਇਕ ਬੰਦੀਛੋਰ ਵਾਕਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ਜੋ ਤਵਾ: ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸੀਨੇ ਬਸੀਨੇ ਬੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਖੁਡਾਲੇ ਦੇ ਹਾਕਮ ਨੇ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ (ਸੁਨਿਆਰਾ) ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਕਾਕੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਨੇ ਛੁਪਾ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਫਰਿਆਦ ਪਹੁੰਚੀ, ਆਪ ਨਿਰਭੈ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਖੁਡਾਲੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੈਦੋਂ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਬਲ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਪਾਕੇ ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਐਉਂ ਕਾਕੀ ਦਾ ਧਰਮ ਬਚਾਇਆ ਤੇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੰਦ ਛੁਡਾਈ। ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਦੇਖੋ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ' ਦਾ 'ਖੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾੜਾ' ਨਾਮੇ ਪ੍ਰਸੰਗ।

ਪਾਇੰਦ ਪਾਇ ਧਨਾਵੈਂ[1]। ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਗੁਰ ਕੇ ਤਰੇ ਡਸਾਵੈਂ ॥ ੨੦ ॥ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਤ੍ਰਿਤਿਕ ਸਮੈਂ ਮਹਿਂ ਫੇਰ। *ਪਿਖ੍ਯੋ ਪਚਾਵਾ[2] ਊਚ ਬਡੇਰ। ਤਿਸ ਪਰ ਚਢਿ ਡਲ ਸਿੰਘ ਹਕਾਰਾ। 'ਆਉ ਦਿਖਾਵਹਿਂ ਦੇਸ਼ ਉਦਾਰਾ ॥ ੨੧ ॥ ਜੋ ਤੁਝ ਕੋ ਦੇਨੋ ਹਿਤ ਰਾਜ। ਕਰਹਿਂ ਵਧਾਵਨ ਸਕਲ ਸਮਾਜ'। ਮੁਖ ਮੁਰ-ਝਾਨੇ ਤਬਹਿ ਉਚਾਰੇ। 'ਜਬਿ ਚਲਿ ਹੈਂ ਤਬਿ ਲੇਹਿਂ ਨਿਹਾਰੇ' ॥੨੨॥ ਛੂਟਿ ਗਯੋ ਧੀਰਜ ਜਿਸ ਕੇਰਾ। ਮੋਹ ਸਦਨ ਗਨ ਗ੍ਰਾਮ ਬਡੇਰਾ। ਪੁਨ ਪ੍ਰਭੁ ਆਨਿ ਪਲੰਘ ਪਰ ਥਿਰੇ। ਔਰ ਨਿਕਟ ਸਭਿ ਬੈਠਨ ਕਰੇ ॥ ੨੩ ॥ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰਾ। ਭ੍ਰਾਤਾ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਹਿਤ ਧਾਰਾ[3]। 'ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਹੁ ਇਹ ਸਦਨ ਸਿਧਾਵੈ। ਸਕਲ ਕਾਰ ਪਾਛੇ ਨਿਬਹਾਵੈ' ॥ ੨੪ ॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਹਮਹੁ ਸਭਿ ਜਾਨੀ। ਬਾਨੀ ਤੂੰ ਭਾਖਤਿ ਛਲ ਸਾਨੀ। ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਕੋ ਜਾਨ ਨ ਦੈ ਹੈਂ। ਨਹੀਂ ਆਪ ਭੀ ਸੰਗ ਸਿਧੈ ਹੈਂ[4] ॥ ੨੫ ॥ ਹਮ ਕਰਾਵਹੈਂ, ਭੇਜ ਦੇਹੁ ਪਾਛੇ। ਕਰਹਿਂ ਕਪਟ ਤੁਝ ਹੋਇ ਨ ਆਛੇ'। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਨਹਿਂ ਰਿਸ ਰਿਦੈ ਕਰੀਜੈ। ਬਿਨ ਨਰ ਸਦਨ ਨਹੀਂ ਨਿਬਹੀਜੈ' ॥ ੨੬ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮੋਰਾ। ਕਾਚੇ ਲੋਕਨ ਧੀਰਜ ਛੋਰਾ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਯੋ। ਸੰਧ੍ਯਾ ਸਮੈ ਤਿਮਰ ਗਨ ਛਾਯੋ ॥ ੨੭ ॥ ਡਲ ਸਿੰਘ ਕੰਕਨ ਦੋਨਹੁਂ ਉਤਰੇ[5]। ਹਿਤ ਤਕਟਾਈ ਗੁਰ ਢਿਗ ਧਰੇ। ਸੁੰਦਰ ਖੀਂਡਾ ਕਰ੍ਯੋ ਟਿਕਾਈ। ਬਾਹੀ ਸੰਗ ਮੰਚ ਕੇ ਲਾਈ[6] ॥ ੨੮ ॥ ਨਿਸ ਜਬਿ ਭਈ ਅਧਿਕ ਅੰਧਕਾਰਾ। ਹਿਤ ਭਾਜਨ ਤੇ ਕੀਨਸ ਤਯਾਰਾ। ਗੁਰ ਡੇਰੇ ਕੀ ਕਰੀ ਪ੍ਰਦੱਛਨ। ਦੋਇ ਬਾਰ ਫਿਰਿ ਨੀਠ† ਬਿਚੱਛਨ ॥ ੨੯ ॥ ਪੁਨ ਫਿਰਿਬੇ ਕੀ ਧੀਰ ਨ ਰਹੀ। ਨਮੋ ਕਰੀ ਕਰ ਜੋਰੇ ਤਹੀਂ। ਘਰਬਾਰੀ ਦਰਬਾਰੀ ਦੌਨ[7]। ਚਢਿ ਕਰਿ ਭਾਜਿ ਹਟਯੋ ਥਲ ਤੌਨ[8] ॥ ੩੦ ॥ ਸੰਗ

---

[1]ਲਗਾਕੇ (ਚੰਗੀ) ਪਾਇੰਦ ਪਾਂਵਦੇ ਹਨ। [2]ਆਵਾ। [3]ਦਾ ਹਿਤ ਧਾਰਿਆ। [4]ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ ਮਤਾਂ ਤੂੰ ਬੀ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾ ਚਲਾ ਜਾਏਂ। (ਅ) ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਾ ਤੂੰ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂਹੀ ਆਪ ਨਾਲ ਜਾਏਂਗਾ। [5]ਦੋਵੇਂ ਕੜੇ ਉਤਾਰਕੇ। [6]ਮੰਜੇ ਦੀ ਬਾਹੀ ਨਾਲ ਲਾਕੇ (ਖੰਡਾ ਰਖਿਆ)। (ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਲੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਂਹ ਲਾਕੇ (ਬੈਠਾ)। [7]ਪਿਛੇ ਅੰਸੂ ੩੨ ਅੰਕ ੧੧ ਵਿਚ ਦੋ ਦੀਵਾਨ, ਦਰਬਾਰੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਾਈ ਘਰਬਾਰੀ ਸਿੰਘ, ਦੱਸੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਐਉਂ ਅੱਖਰ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਡੱਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦਰਬਾਰੀ ਤੇ ਘਰਬਾਰੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਸੂ ੩੨ ਅੰਕ ੧੧ ਮੂਜਬ ਇਉਂ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰਬਾਰੀ ਤੇ ਦਰਬਾਰੀ ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਸਨ ਡੱਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ। [8]ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ।

*ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। †ਪਾ:—ਦੀਨ।

ਬਿਰਾੜ ਬਹੁਤ ਹਟਿ ਆਏ।ਇਕ ਸੋਢੀ ਕੋ ਭੀ ਸੰਗ ਲਯਾਏ। ਜਾਮ ਜਾਮਨੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਗੇ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਕੌ ਲਾਗੇ ॥ ੩੧ ॥ ਚਾਰ ਘਰੀ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ। ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰੇ ਸਭਿ ਲੇ ਲੇ। ਬਹੁਰ ਕਹਯੋ 'ਡਲ ਸਿੰਘ ਕੋ ਲਯਾਵੋ। ਹਮ ਢਿਗ ਬੈਠੇ, ਜਾਇ ਸੁਨਾਵੋ' ॥੩੨॥ ਦਲ ਮਹਿ ਰਹੇ ਬੇਨਵਾ ਏਕ। ਹਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕੇ ਜਲਧ ਬਿਬੇਕ[1]। ਦੇਤਿ ਪ੍ਰਦਛਨਾ ਜਬਿ ਭਜ ਗਯੋ[2]। ਨੀਕੀ ਰੀਤਿ ਨਿਹਾਰਤਿ ਭਯੋ ॥ ੩੩.॥ ਤਿਨ ਗੁਰ ਸਨ-ਮੁਖ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ। 'ਕਿਤ ਦਰਬਾਰੀ ਕਿਤ ਘਰਬਾਰੀ। ਡੱਲਾ ਕਹਾਂ ਨਿਮੱਲਾ ਮੱਲਾ[3]।ਰਹਯੋ ਸੰਗ ਅੱਲਾ ਹੀ ਅੱਲਾ ॥ ੩੪ ॥ ਕਹਿੰ ਸਿਖ ਕਪਟੀ ਭੇਖ ਕੁਚਾਲੀ[4]। ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਨਿਬਹੈ ਨਹਿੰ ਨਾਲੀ। ਤਯੋਂ ਹੀ ਡੱਲਾ ਕੂੜ ਕੁਚੱਲਾ[5]। ਰਹਯੋ ਏਕ ਅੱਲਾ ਹੀ ਅੱਲਾ ॥ ੩੫ ॥ ਨਿਭ ਹੈ ਕੂੜ ਨ ਸੱਚ ਅਗਾਰੀ[6]। ਫਸੇ ਮੋਹ ਸੁਤ ਬੰਧਪ ਨਾਰੀ। ਭਾਗਯੋ ਡੱਲਾ ਤਾਉ ਨ ਝੱਲਾ[7]। ਸੰਗ ਰਹਯੋ ਅੱਲਾ ਹੀ ਅੱਲਾ*' ॥੩੬॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਜਾਹੁ ਵੇ ਡੱਲਾ ! ਆਪਹਿ ਭਾਗਯੋਂ ਉਰ ਬਰਬੱਲਾ[8]। ਮਾਂਗਤਿ ਰਹਤਿ ਸਦਾ ਥਲ ਤੀਰ[9]। ਕਹਾਂ ਪਰੀ ਤੇਰੇ ਪਰ ਭੀਰ' ॥ ੩੭ ॥ ਇਕ ਦਿਸ਼ਿ ਦੇਖਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਉਚਾਰਾ। 'ਇਤੇ ਕੌਨਸੇ ਕੀਯਸਿ ਤਯਾਰਾ ?[10]'। ਸਿੰਘ ਮਝੈਲ ਅਫੀਮੀ ਏਕ। ਸੁਨਿ ਬੋਲਯੋ ਸੰਗ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕ ॥ ੩੮ ॥ 'ਸਭਿ ਮਲਵਈ ਭਾਜਿ ਕੇ ਗਏ। ਮਾਝੇ ਕੇ ਮਾੜੇ ਥਿਰ ਥਏ[11]'।ਕਹਯੋ ਗੁਰੂ 'ਮਝੈਲ ਨਹਿੰ ਮਾੜੇ।ਦੇਸ਼ ਮਾਲਵੇ ਕੇ ਹੁਇੰ ਲਾੜੇ' ॥ ੩੯ ॥ ਬਹੁਰ ਚਢਨ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ। ਜ਼ੀਨ

---

[1]ਭਾਵ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ। [2]ਜਦੋਂ (ਡੱਲਾ) ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ। [3]ਡੱਲਾ ਕਿੱਥੇ ਉਸ ਦੇ ਮੱਲਾਂ (ਸੂਰਮਿਆਂ) ਵਿਚੋਂ ਬੀ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਜੇ ਰਿਹਾ। (ਅ) ਮੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਂ ਮੱਲ ਭਾਵ ਬੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਇਰ। (ੲ) ਨਾ ਮੱਲਣੇ ਜੋਗ ਥਾਂ (ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ) ਜਾ ਮਲਿਆ ਸੁ। (ਸ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੇਲ ਮੱਲ ਲਈ ਸੂ, ਆਪਣਾ ਮੁਕਾਲਾ ਕੀਤਾ ਸੁ। [4]ਭਾਵ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਪਰ ਹਨ ਕਪਟੀ ਤੇ ਕੁਚਾਲੇ ਵੇਸ਼ ਵਾਲੇ।(ਅ)ਪਰ ਭੇਖ ਕਪਟੀ ਤੇ ਰੀਤ ਮਾੜੀ ਹੈ। [5]ਕੂੜੀ ਚਾਲ ਚਲ ਗਿਆ। (ਅ) ਕੂੜਾ ਤੇ ਕੁਚਾਲ ਵਾਲਾ। [6]ਸੱਚ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੂੜ ਨਹੀਂ ਨਿਭਦਾ। [7]ਕਸੌਟੀ ਦਾ ਤਾਉ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਿਆ ਸੂ। [8]ਰਿਦਾ ਕੰਬ ਗਿਆ। [9]ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਥਾਂ। [10]ਇਧਰ ਕਿਸ ਨੇ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। [11]ਮਾਝੇ ਦੇ ਮਾੜੇ ਸਿੰਘ ਇਸਥਿਤ ਹਨ।

*ਸੰਖੇਪ ਵਾਰਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ ਬੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਡਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਨੇ ਪਰ ਬੇਨਵਾ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ, 'ਨਾਂ ਡੱਲਾ ਨਾ ਮਲਾ, ਗੁਰੂ ਇਕ ਇਕੱਲਾ'। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੋਲੇ 'ਗੁਰ ਨਾਲ ਅੱਲਾ, ਗੁਰੂ ਕਦੇ ਨ ਕੱਲਾ'।

ਪਾਇ ਹਯ ਲੀਨ ਅਨਾਈ*। ਗਏ ਕੋਸ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਕਿਯ ਡੇਰਾ। ਨੌਹਰ† ਨਗਰ ਬਸਹਿ ਬਹੁਤੇਰਾ ॥ ੪੦ ॥ ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ ਵਹੀਰ ਬਿਸਾਲਾ। ਆਨਿ ਸਿਵਰ ਸਭਿਹੂੰ ਤਹਿਂ ਘਾਲਾ। ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ। ਏਕ ਸਿੰਘ ਪੁਰਿ ਬੀਚ ਪਠਾਇ॥੪੧॥'ਕਿਸ਼ਨਲਾਲ ਦਿਜ ਇਹ ਥਲ ਧਾਮੂ[1] ਲਯਾਉ ਬੁਲਾਇ ਬੂਝਿਬੇ ਕਾਮੂ। ਜੋਤਿਸ਼ ਬਿੱਦ੍ਯਾ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਬੀਨ। ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਿ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਘਰ ਚੀਨ' ॥ ੪੨ ॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਤੇ ਤ੍ਰਤਛਿਨ ਸਿਖ ਗਯੋ। ਜਾਇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਲਯਾਵਤਿ ਭਯੋ। ਆਸ਼ਿਖ ਬਾਦ ਦੀਨ ਢਿਗ ਬੈਸਾ। ਏਵ ਮਿਲ੍ਯੋ ਪੂਰਬ ਮਿਲਿ ਜੈਸਾ ॥੪੩॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਖ੍ਯੋ 'ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਛਾਨਹੁ[2]। ਕਿਮਹੁ ਬੁਲਾਯੋ ਜਾਨਿ ਬਖਾਨਹੁ'।ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਦਿਜ ਲਗਨ ਬਿਚਾਰਾ। ਗ੍ਰਿਹ ਨਿਬਲਾਬਲ ਕੋ ਨਿਰਧਾਰਾ[3] ॥ ੪੪ ॥ ਮੂਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ[4] ਕੋ ਭਲੇ ਪਛਾਨਾ। ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਬਖਾਨਾ। 'ਰਾਵਰ ਕੇਰ ਮਨੋਰਥ ਜੋਊ। ਮਿਲਿਬੇ ਹਿਤ ਤੁਰਕੇਸ਼ੁਰ ਸੋਊ' ॥ ੪੫ ॥ ਪੁਨ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਤਾਂਹਿ ਸਨ ਮੇਲਾ। ਹੋਇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਬਤਾਉ ਸੁਹੇਲਾ ?' ਸੁਨਿ ਦਿਜ ਨੇ ਕਰਿ ਗਣਤ ਬਿਚਾਰਾ। ਗ੍ਰੈਹ ਅਰੁ ਲਗਨ ਸਕਲ ਨਿਰਧਾਰਾ ॥੪੬॥ 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੁਮਰੋ ਮੇਲ ਨ ਬਨੈਂ। ਢਿਗ ਨ ਪਹੂੰਚਹੁ ਤਿਹ ਮ੍ਰਿਤੁ ਹਨੈ[5]। ਤਿਸਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਇ

---

[1]ਇਸ ਥਾਂ ਕਿਸ਼ਨ ਲਾਲ (ਜੋਤਸ਼ੀ) ਦਾ ਘਰ ਹੈ। [2]ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਗਾਓ। [3]ਬਲੀ ਤੇ ਨਿਰਬਲ ਗ੍ਰਹ ਨੂੰ ਨਿਰਨੇ ਕੀਤਾ। (ਅ) ਗ੍ਰੈਹਾਂ ਦਾ ਬਲ ਪਿਆ ਕਿ ਬਲ ਘਟਿਆ ਆਦਿ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ। [4]ਓਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜੋ ਬੋਲੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। [5](ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ) ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੋਗੇ ਕਿ ਤਿਸਨੂੰ ਮੌਤ ਮਾਰ ਲਵੇਗੀ।

*ਕਿਤਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਕਮਾਲ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਬੀ ਆਪਣੇ ਦਾਈਏ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ ਤੇ ਮਨ ਦਿਲਝਵੀਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਕਿੰਨੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਸਰਦਾਰ ਸਨ ਜੋ ਵਜ਼ਾਂਦੇ ਨੂੰ ਲਿਖਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਂ ਮਰਾਂਗੇ ਓਹ ਵੀ ਸਾਥ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਅਹਿੱਲ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਝੱਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਪੱਕ ਇੰਦੀਏ ਤੇ ਟੁਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਐਸੇ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਦਿਲ ਛੱਡ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਸੀਜ਼ਰ ਵਰਗੇ ਅਜਿੱਤ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਤਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ 'ਬ੍ਰੂਟਸ' ਨੂੰ ਤੱਕਕੇ ਤਾਣ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨਾ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਬਲਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਦੁਤੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿਤੇ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਛਡਦੀ।

†ਸਰਸੇ ਤੋਂ ਵੀਹ ਕੁ ਕੋਸ ਪਰ ਹਿਠਾੜ ਨੂੰ ਹੈ, ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਏਥੇ ਹੈ, ਛੀਨ ਤਲਾਈ ਪਰ, ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਕਾਮ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਬਹੁ ਦੀਨ । ਮਿਲੈ ਆਪਕੋ[1] ਮੈਂ ਮਨ ਚੀਨ' ॥੪੭॥ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਦਿਜ ਕੇ ਬਚ ਸਾਚੇ* । ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਸ ਰਾਚੇ । ਕਰਯੋ ਬਿਲੋਕਨ ਤਿਹ ਜਿਸ ਕਾਲਾ । ਕਰਿ ਦੀਨ ਸੋ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨਿਹਾਲਾ[2] ॥ ੪੮ ॥ ਮਹਿਮਾ ਜਾ ਨ ਪਰਨਿ ਪਗ ਚਾਹਾ । ਕਰਯੋ ਹਟਾਵਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤਾਂਹਾ । ਕਹਤਿ ਭਯੋ 'ਦ੍ਵੈ ਘਰੀ ਦਰਸ ਤੇ । ਕਰਯੋ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਮਹਾਂ ਹਰਸ਼ ਤੇ ॥ ੪੯ ॥ ਜਹਿਂ ਤੁਮ ਮਾਸ ਬਰਸ ਲਗਿ ਬਾਸੇ।ਤਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਸੁਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ'।ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਨ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਈ । ਯਾਂਤੇ ਭਯੋ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੋਈ[3] ॥ ੫੦ ॥ ਇਸੀ ਬਾਤ ਪਰ ਸੁਨਹੁੰ ਕਹਾਨੀ । ਭਰਿ ਜਹਾਜ ਲੇ ਸੌਜ ਮਹਾਨੀ । ਗਯੋ ਬਨਕ ਟਾਪੂ ਮਹਿਂ ਤਹਾਂ। ਗਊ ਮਹਿਖ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਹਿਂ ਜਹਾਂ ॥ ੫੧॥ ਇਕ ਗੋ ਇਨੈ ਜਹਾਜ ਚਢਾਈ । ਪੈ ਪੀਵਨ ਹਿਤ[4] ਨਿਕਟ ਰਖਾਈ। ਪਾਯਹੁ ਟਾਪੂ ਮਹਿਂ ਬਿਵਹਾਰ। ਤਹਿਂ ਇਕ ਬਨਕ ਸਖਾ ਕਿਯ ਪਯਾਰ ॥ ੫੨ ॥ ਤਿਨ ਅਪਨੇ ਘਰ ਕਰਯੋ ਅਹਾਰਾ। ਆਦਰ ਸਹਿਤ ਅਚਾਇ ਉਦਾਰਾ । ਤਿਸਨੇ ਇਸ ਕੋ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ। ਪਾਇਸ ਭੋਜਨ ਭਲੇ ਖੁਵਾਯੋ ॥ ੫੩ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਨ ਅਚੀ ਸੁ ਅਚਰਜ ਭਯੋ[5] ।–ਇਹ ਕਯਾ ਅਹੈ?–ਸੁ ਬੂਝਨਿ ਕਯੋ।–ਸੋ ਮੁਝ

[1]ਭਾਵ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਸਹਿਤ ਮਿਲੇਗਾ । [2]ਭਾਵ ਜੀਅਦਾਨ ਦਿੱਤਾ । [3]ਭਾਵ ਵਿਰਲਾ ਵਿਰਲਾ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਹੋਇਆ ਹੈ । [4]ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਲਈ । [5]ਭਾਵ ਖੀਰ ਪਹਿਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਕਦੇ)ਖਾਧੀ ਹੋਈ।

*ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੋਤਿਸ਼ ਵਿਚ ਟੇਕ ਧਾਰਨੀ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਸਾਖੀ ਜੋਤਿਸ਼ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਨਹੀ ਮਿਲਦੀ, ਯਥਾ:– "ਬਿਨ ਏਕ ਨਾਮੁ ਇਕਿ ਚਿੱਤ ਲੀਨ। ਫੋਕਟੋ ਸਰਬ ਧਰਮਾ ਬਿਹੀਨ ॥" ਤਥਾ–"ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਲਖੇ ਸਭ ਧਰਮਾ। ਇਨ ਤੇ ਸਰਤ ਨ ਕੋਊ ਕਰਮਾ" । ਤਥਾ–ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ "ਪੂਛਤ ਨਾ ਜੋਤਕ ਨ ਬੇਦ ਥਿਤ ਵਾਰ ਕਛੂ ਗ੍ਰਿਹ ਔ ਨਖੱਤ੍ਰ ਕੀ ਨ ਸ਼ੰਕਾ ਉਰਧਾਰੀ ਹੈ" ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਤਾਰਨ ਲਈ ਚੋਜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ । ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜੀ ਅਨੇਕ ਥਾਈਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਕਹਿ ਆਏ ਹਨ। ਔਰੰਗੇ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਬਤ ਪਤਾ ਹੈ, ਪੱਤ੍ਰ ਘੱਲ ਚੁਕੇ ਤੇ ਦੱਸ ਚੁਕ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਇਸੇ ਐਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੩੮ ਅੰਕ ੨੦ ਵਿਚ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਰਾਜ ਦਾ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ, ਭਵਿੱਖਤ ਦੀ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਦੱਸ ਰਹੇ, ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੇ ਨੌਹਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੋ ਇਹ ਇਕ ਚੋਜ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਜੋ ਹਾਸਯ ਰਸ ਦੇ ਕਮਾਲ ਵਾਲੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਦਿਜ ਕੇ ਬਚ ਸਾਚੇ' ਵਿਚ ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਜਾਣ ਰਹੇ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਣਹਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਨੂੰ 'ਸੱਚੇ' ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਲੈਂਦੇ। ਔਰੰਗਾ ਅਜੇ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਜਾਣਦੇ ਸੇ। ਪੰਡਤ ਦੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੀ ਪਰਖ ਲਿਆ।

ਦੋਹੁ ਕਰੈਂ ਹਮ ਨੀਤ। ਇਹ ਅਹਾਰ ਹਰਖਾਵਤਿ ਚੀਤਿ–॥੫੪॥ ਸੁਨਤਿ ਬਨਕ ਧੇਨੁ ਸੋ ਦੀਨਿ।–ਦੂਧਬ ਦੇਤਿ ਇਹ ਲੇਹੁ ਸੁ ਚੀਨ–।ਦੇ ਕੈ ਗਊ ਜਹਾਜ ਚਲਾਯੋ। ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਬਿਖੈ ਇਹ ਆਯੋ॥੫੫॥ ਸੋ ਲੇ ਗਯੋ ਧੇਨੁ ਗ੍ਰਿਹ ਓਰਾ। ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਬਛਰੂ ਤਿਹ ਛੋਰਾ। ਸੋ ਥਨ ਚੋਸਨਿ ਲਾਗਯੋ ਜਬੈ। ਸੁਰਭੀ ਮੂਤ੍ਰ ਕਰਤਿ ਭੀ ਤਬੈ ॥ ੫੬ ॥ ਬਾਸਨ ਬਿਖੈ ਬਨਕ ਲੇ ਲੀਨ। ਰੀਧਨ ਕਰਿ ਪੁਨ ਖਾਵਨਿ ਕੀਨ। ਕੌਰਾ ਪਾਇ ਸ੍ਵਾਦ ਪਛੁਤਯੋ। –ਮੋ ਸੋਂ ਦਗ਼ਾ ਬਨਕ ਕਰਿ ਗਯੋ–॥ ੫੭ ॥ ਤਿਮ ਇਹ ਲੋਕ ਰਹੇ ਹਮ ਪਾਸ। ਜਾਨੀ ਜੁਗਤਿ ਨ ਸੁਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।ਦੁਗਧ ਨ ਲੀਨਿ ਮੂਤ੍ਰ ਕੋ ਲਯੋ। ਹਮ ਪਰ ਦੋਸ਼ ਬਹੁਰ ਧਰਿ ਦਯੋ॥੫੮॥ ਮਿਲਯੋ ਬਨਕ ਸੋਂ ਜਬਿ ਨਰ ਗਸਾਤਾ।ਦੁਗਧ ਕਾਢਿਬੋ ਤਿਨ ਤਬਿ ਜਾਤਾ। ਬਾਂਤੇ ਕਿਨ ਕਿਨ ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਧਾਰੀ। ਨਤੁ ਸਭਿ ਰਹੇ ਮੂਤ੍ਰ ਅਧਿਕਾਰੀ*' ॥੫੯॥ ਸੁਨਿਕੈ ਦਿਜ ਅਨੰਦ ਉਰ ਧਾਰਯੋ। 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰਨ,' ਉਚਾਰਯੋ।ਤਤਛਿਨ ਗਸਾਤ ਪਾਇ ਘਰ ਗਯੋ। ਗੁਰ ਜਸੁ ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਬਰਨਤਿ ਭਯੋ† ॥ ੬੦ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਨੌਹਰ ਨਗਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤੀਨਤ੍ਰਿੰਸਤੀਅੰਸੂ॥੩੩॥

੩੪. [ਨੌਹਰ ਵਿਖੇ ਮਰੇ ਕਬੂਤਰ ਜਿਵਾਏ। ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਿਜ ਕੋ ਦੀਨਾ¹।ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਰੁਖਸਦ ਕਰਯੋ ਗਮਨਯੋਂ ਨਗਰ ਮਝਾਰ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ॥ ਦਿਨ ਕੋ ਤ੍ਰਿਤੀ ਜਾਮ ਜਬਿ ਹੋਯੋ। ਮਾਦਕ ਸਮੈ ਭਯੋ ਜਬਿ ਜੋਯੋ।ਸੁੱਖਾ ਅਰੁ ਅਫੀਮ ਛਕਿ ਲੀਨਿ।ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਭਲੇ ਤਬਿ ਕੀਨ ॥੨॥ਕੇਸ਼ ਸੁਧਾਰਿ ਜੂੜ ਕੋ ਕਰਯੋ,

---

¹ਨਾਲੇ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਨਾਲੇ ਗੁਰਮਤ ਬਖਸ਼ੀ ਭਾਵ ਉਹ ਨਾਮਧਰੀਕ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ।

*ਏਥੇ ਕਵੀ ਜੀ ਆਪ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਂਬਲੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ, ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਪਛਾਤਾ। ਫਿਰ ਗਜ਼ਬ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਇੱਦੀਏ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮੁੜੇ, ਕਦੇ ਇਹ ਬੇਕਦਰੀ ਦੇਖਕੇ ਹਾਰੇ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਕਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਾਲਾਂ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮ ਰੰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਮਾਮੂਲੀ ਅਕਲੀ ਬੰਦਿਆਂ ਤੇ ਇਖਲਾਕੀ ਘੋਟਾ ਘਾਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਲੇਖਾਂ ਅੱਗੇ ਚੁੰਧਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

†ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੋਤਸ਼ੀ ਜੋਤਸ਼ ਜਾਣਦਾ ਬੀ ਆਤਮ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਤਰਿਆ।

ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਮਸ ਸੁ ਕੰਘਾ ਫਿਰਯੋ । ਪੇਚ ਬੰਧੇਜ ਅਨੂਠੇ ਪਾਗਹਿਂ।ਜ਼ੇਵਰ ਜੋਤਿ ਜਵਾਹਰਿ ਜਾਗਹਿਂ ॥੩॥ ਪਟ ਸੂਖਮ ਬਹੁ ਜਾਮਾ ਪਾਯੋ । ਜਿਸ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਸਰੀਰ ਝਲਕਾਯੋ । ਖੜਗ ਬਿਲੰਦ ਗਰੇ ਮਹਿਂ ਧਾਰਾ । ਧਾਰਾ ਖਰ ਲਗਿ ਹੇਮ ਸੁਧਾਰਾ[1] ॥ ੪ ॥ ਭਰਯੋ ਖਤੰਗਨਿ ਸੰਗ ਨਿਖੰਗ। ਕਟ ਸੋਂ ਕਸਯੋ ਸੁਲਾਯਕ ਜੰਗ। ਧਨੁਖ ਕਠੋਰ ਹਾਥ ਮਹਿਂ ਲਯੋ । ਤਯਾਰ ਤੁਰੰਗ ਅਨਾ-ਵਨ ਕਯੋ॥੫॥ *ਨਹੁਰ ਨਗਰ ਕੈ ਹੇਰਨਿ ਹੇਤੁ। ਗਮਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਬਨੇ ਸੁਚੇਤ । ਕੇਤਿਕ ਸਿੰਘ ਪਦਾਂਤੀ ਸਾਥ । ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਨਾਥ ॥ ੬ ॥ ਪੂਰਬ ਜਹਿਂ ਚਬੂਤਰਾ ਚੌਰਾ । ਤਹਿਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸੋਢੀ ਸਿਰਮੌਰਾ । ਕੁਛ ਸੋਪਾਨ ਉਚੇਰੋ ਥਾਨ । ਊਪਰ ਦੀਯੋ ਚਢਾਇ ਕਿਕਾਨ[2] ॥੭॥ ਥਲ ਊਚੇ ਚਢਿ ਕਰਿ ਥਿਰ ਥਏ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਲਗਿ ਦੇਖਤਿ ਭਏ । ਦਾਸ ਸੁਰਾਹੀ ਦਾਰ[3]ਤਰੇ ਤੇ । ਚਢ੍ਯੋ ਧਾਇ ਕਰਿ ਬੇਗ ਧਰੇ ਤੇ ॥ ੮॥ ਪਹੁੰਚਯੋ ਚਹੈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਾਸ । ਪਗ ਸੋਂ ਦਰਯੋ ਕਬੂਤਰ ਨਾਸ਼[4] । ਤਹਿਂ ਨਰ ਗਨ ਬੈਠੇ ਰਿਸ ਠਾਨੀ।'ਕਹਾਂ ਕਰਮ ਤੈਂ ਕੀਨਿ?'ਬਖਾਨੀ॥੯॥'ਰਹਿਂ ਚਬੂਤਰੇ ਤੋਮ[5] ਕਬੂ-ਤਰ । ਹਤਯੋ, ਪਿਖੇ ਬਿਨ ਦਯੋ ਪਗੁਤਰ[6]' । ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਕਹਾਂ ਹੁਇ ਗਯੋ ? ਬਿਨਸਨ ਕੌ ਸਗਰੇ ਤਨ ਕਯੋ ॥ ੧੦ ॥ ਏਕ ਮਰੈਂ ਤੇ ਅਚਰਜ ਕਹਾਂ । ਹੋਨਹਾਰ ਪਰ ਰਿਸ ਕਯਾ ਲਹਾ' । ਸੁਨਿ ਸਭਿ ਬੋਲੇ 'ਭਲ ਤੁਮ ਆਏ। ਸਰਬ ਕਬੂਤਰ ਦੇਹੁ ਮਰਾਏ' ॥੧੧॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਜਿ ਅਸੰ ਮਨ ਆਈ । ਮਰਹਿਂ ਕਬੂਤਰ ਅਬਿ ਸਮੁਦਾਈ'। ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕਹਿਨੇ ਕਰਿਕੇ । ਜਿਤੇ ਕਬੂਤਰ ਗਿਰੇ ਸੁ ਮਰਿਕੇ ॥ ੧੨॥ ਹੁਤੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਕੀਰਨ ਥਾਨ[7] । ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਨਰ ਭਏ ਹਿਰਾਨ ।–ਇਹ ਅਜ਼ਮਤ ਜੁਤਿ ਪੁਰਖ ਬਿਸਾਲੇ । ਕਰੇ ਬਾਕ ਤੇ ਖਗ ਹਤਿ ਜਾਲੇ–॥੧੩॥ ਉਠਿ ਉਠਿ ਕਰਿ ਪਗ ਬੰਦਨ ਕਰੇ । 'ਛਿਮਹੁ ਭੂਲ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਜਿ ਉਚਰੇ । ਰਾਵਰ ਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਹਿਂ ਜਾਨਾ । ਅਬਿ ਜਾਨਾ ਜਬਿ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ॥੧੪॥ਮਰੇ ਕਬੂਤਰ ਦੇਹੁ ।ਜਿਵਾਇ। ਕਰਹਿਂ ਅਵੱਗਯਾ ਅਪਰ ਨ ਕਾਇ' । ਸੁਨਿ ਬਿਨਤੀ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਉਚਾਰੇ।'ਪਾਵਹੁ ਚੋਗ ਜੀਵਿ ਹੈਂ ਸਾਰੇ'॥੧੫॥ਦਾਨੇ ਆਨਿ ਬਿਖੇਰਨ ਕਰੇ

---

[1](ਸਾਰੀ ਮੁੱਠ ਨੂੰ) ਫਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤਕ ਸੋਨਾ ਲੱਗਾ ਹੈ । [2]ਘੋੜਾ । [3]ਜਲ ਦੀ ਸੁਰਾਹੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ । [4]ਮਰ ਗਿਆ । [5]ਬਹੁਤ । [6]ਪੈਰ (ਉਸਦੇ) ਉੱਤੇ ਦੇਕੇ । [7]ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਲ ਥਾਂ ਪੂਰਨ ਸੀ । [ਸਂ:, ਕੀਰਣ=ਕੱਜਿਆ, ਫੈਲਿਆ, ਭਰਿਆ] । *ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ ।

ਉਠਿ ਪਾਰਾਵਤ[1] ਜੀਵਨ ਧਰੇ। ਬੀਨ ਬੀਨ ਚੋਗਾ ਨਿਜ ਖਾਵੈਂ। ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਸਗਰੇ ਬਿਸਮਾਵੈਂ ॥ ੧੬ ॥ ਸਿਖ ਕੇ ਪੈਰਨ ਤੇ ਜੋ ਮਰਯੋ। ਸੋ ਨਹਿਂ ਜੀਯੋ ਰਹਯੋ ਧਰ ਪਰਯੋ। ਤਿਸ ਕੋ ਦੇਖਤਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ। 'ਇਸ ਪਰ ਕਯੋਂ ਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਜ ਧਾਰੇ?' ॥ ੧੭ ॥ ਸਿੰਘਨ ਭੀ ਕਹਿ 'ਇਸੇ ਜਿਵਾਵੋ'। ਪ੍ਰਭੁ ਫੁਰਮਾਇ 'ਚੋਗ ਇਸ ਪਾਵੋ'। ਲੇ ਕਰਿ ਸਿੱਖਨ ਤਿਸੈ ਅਗੇਰੇ। ਮੋਠ ਬਾਜਰੀ ਜਬਹਿ ਬਿਖੇਰੇ ॥੧੮॥ ਉਠਿ ਜੀਵਯੋ ਹੇਰਤਿ ਬਿਸਮਾਏ। ਲਯਾਇ ਉਪਾਇਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੁਜਸੁ ਸੁਨਯੋਂ ਹਮ ਜੈਸੇ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਯੋ ਆਪ ਕੋ ਤੈਸੇ' ॥੧੯॥ ਦੋਇ ਘਰੀ ਠਹਿਰੇ ਗੁਰ ਤਹਾਂ।ਪੁਨ ਗਮਨੇ ਬਜ਼ਾਰ ਬਡ ਜਹਾਂ। ਬਡੇ ਧਨਾਢ ਬਨਕ ਬਿਵਹਾਰੂ । ਹਾਟਨ ਮਹਿਂ ਦੀਨਾਰ ਅੰਬਾਰੂ ॥ ੨੦ ॥ ਗਿਨਤੀ ਕਹਾਂ ਰਜਤਪਨ ਕੇਰੀ। ਮੁਕਤਾ ਬਹੁ ਪ੍ਰਵਾਲ ਕੋ ਹੇਰੀ।ਮੁਹਰਨਿ ਦੇਖਿ ਅਨੰਦ ਉਦਾਰਾ। ਸਿੰਘਨ ਸੰਗ ਸੁਨਾਇ ਉਚਾਰਾ* ॥ ੨੧ ॥

ਬਚਨ ॥ ਨਹੁਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮੋਹਰ[2] ॥ ਸਿੰਘ ਆਵਹਿੰਗੇ ਜਬਿ ਲੂਟਹਿੰਗੇ† ॥

ਚੌਪਈ॥ਇਮ ਕਹਿ ਨਗਰ ਨਿਹਾਰਯੋ ਸਾਰਾ।ਪੁਨ ਆਏ ਡੇਰੇ ਜਹਿਂ ਡਾਰਾ। ਨਾਮ ਥਾਨ ਕੇ ਛੀਨਤਲਾਈ[3]। ਜਹਿਂ ਉਤਰੇ ਨਿਸ ਬਸਨਿ ਗੁਸਾਈਂ ॥ ੨੨ ॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਸੈਨਾ ਸਾਰੀ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। ਲੂਟਨ ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਜੋ ਭਨਯੋਂ। ਹੋ ਪੂਰਨ ਭਾ ਹਮ ਇਮ ਸੁਨਯੋਂ ॥ ੨੩॥ ਬਰਖ ਅਠਾਰਾਂ ਸੈ ਰੁ ਇਕਾਦਸ਼[4]।ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਗਮਨਯੋ ਬਰਬਸ[5]। ਜ਼ੁਰੂ ਪੁਰਿ ਕੀ ਸੁਨਿ ਬਡ ਮਾਯਾ। ਬ੍ਰਿੰਦ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਦਲ ਧਾਯਾ ॥ ੨੪ ॥ ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਕਟ ਸੁਨੀ ਸਭਿ ਬਾਤ।'ਬਾਰੀ ਖਾਰਾ ਪਿਯੋ ਨ ਜਾਤਿ। ਜੋ ਪੀਵੈਂ ਲਾਗੈਂ ਅਤਿਸਾਰਾ[6]। ਹੋਤਿ ਜਾਤਿ ਮਾਨਵ ਬੀਮਾਰਾ ॥ ੨੫ ॥ ਪੁਰਿ ਕੇ ਵਹਿਰ ਅਹੈ ਜਲ ਐਸੋ। ਪਿਯੋ ਨ ਜਾਇ ਪਿਯੋ ਰੁਜ ਜੈਸੋ[7]'। ਸੁਨਿ ਕੈ ਹਟਯੋ ਖਾਲਸਾ ਬਲੀ। 'ਛੂਛੇ ਚਲੈਂ ਬਾਤ ਨਹਿਂ ਭਲੀ' ॥੨੬॥ਪੁਰਿ ਨੌਹਰ

[1]ਕਬੂਤਰ। [2]ਨੌਹਰ ਗੁਰਾਂ ਕੀਆਂ ਮੁਹਰਾਂ ਹਨ। [3]ਛੀਨ ਤਲਾਈ ਨਾਮ ਹੈ। [4]ਸੰਮਤ ੧੮੧੧। [5]ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ। [6]ਅਤੀਸਾਰ, ਦਸਤ। [7]ਪੀਤਿਆਂ ਰੋਗ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

*ਇਹ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਭਵਿੱਖਤ ਹੋਨਹਾਰ ਦੇਖਕੇ ਕਹੀ ਹੈ।

†ਤਵਾ: ਖਾ: ਵਿਚ ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ:—ਨਹੁਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਰੁਪੱਯਾ ਮੁਹਰ। ਸਿੰਘ ਲੁਟੇਂਗੇ ਦੋ ਪਹਿਰ। ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੈ:—'ਨਹੁਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮੁਹਰ ਲੁਟੇਗਾ ਖਾਲਸਾ'।

ਕੋ ਦਲ ਚਲਿ ਆਯੋ । ਸੰਗ ਤੁਰੰਗੈਂ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ । ਬਰੇ ਹੇਲ ਕਰਿ ਲੂਟ ਬਜਾਰਾ।ਲੀਨੋ ਦਰਬ ਬ੍ਰਿੰਦ ਦੀਨਾਰਾ ॥੨੭॥ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਇ ਤਹਿਂ ਤੇ ਚਲਿ ਆਏ । ਮੁਲ ਹਯ ਲੇ ਅਸਵਾਰ ਬਨਾਏ । ਕੇਤਿਕ ਭਏ ਤਬਹਿ ਸਿਰਦਾਰ। ਲਏ ਗ੍ਰਾਮ ਗਨ ਤੁਰਕਨਿ ਮਾਰ ॥ ੨੮ ॥ ਕਹ੍ਯੋ ਗੁਰੂ ਕੋ ਤਬਿ ਸਫਲਯੋ। ਬ੍ਰਿਧ ਸਿੰਘਨਿ ਤੇ ਹਮ ਸੁਨਿ ਲਯੋ।ਛੀਨ ਤਲਾਈ ਡੇਰਾ ਪਾਇ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਬਸਿ ਤਹਿਂ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਇ॥ ੨੯॥ਪ੍ਰਾਤ ਹੋਤਿ ਕਰਿ ਸ਼ੌਚ ਸ਼ਨਾਨਾ । ਚਢਿ ਕਿਕਾਨ ਪਰ ਕਰ੍ਯੋ ਪਯਾਨਾ । ਜਾਤਿ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਦਲ ਸਾਥ। ਕੋਸ ਅਸ਼ਟ ਦਸ ਪਹੁੰਚੇ ਨਾਥ ॥ ੩੦ ॥ ਨਗਰ ਭਾਦਰਾ* ਉਤਰੇ ਜਾਇ। ਸ਼੍ਰਮਤ ਬਿਹੀਰ ਪਹੂਚ੍ਯੋ ਆਇ । ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਨਾ ਗਨ ਦੀਨਿ ਨਿਹਾਰੀ । ਸ਼੍ਰਮ ਨਿਰਵਾਰ੍ਯੋ ਬਾਹਨ ਭਾਰੀ॥੩੧॥ਲੋਕਨ ਕੋ[1] ਘ੍ਰਿਤ ਬਹੁ ਮਿਸ਼ਟਾਨ । ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਨ ਸ਼੍ਰਮਤਿ ਗਨ ਜਾਨਿ । ਦੇਗ਼ ਤਯਾਰ ਹੋਈ ਬਰਤਾਇ।ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਸਭਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ ॥ ੩੨ ॥ ਸੁਪਤਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਸ਼੍ਰਮ ਨਿਰ-ਵਾਰਾ । ਭਈ ਪ੍ਰਾਤ ਪੁਨ ਕੀਨਸਿ ਤਯਾਰਾ। ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੁਇ।ਪਿਖਿ ਸੇਵਾ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁਇ ॥੩੩॥ ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਪਗ† ਤੇ ਪੂਰਬ ਜਾਇ । ਨਵੇਂ ਮੰਚ ਨਿਤ ਲੇਤਿ ਬਨਾਇ । ਦੁਇ ਤੁਰੰਗ ਬਖਸ਼ੇ[2] ਹੱਥਯਾਰ। ਗੁਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲੀਨਸਿ ਕਰ ਧਾਰਿ ॥੩੪॥ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਆਗੇ ਪੰਥ ਪਯਾਨੇ । ਤਿਸ ਦਿਨ ਸ਼੍ਰਮਤ ਸਾਥ ਕੋ ਜਾਨੇ । ਅਲਪ ਮਜਲ ਕਰਿ ਉਤਰੇ ਜਾਇ । ਸਪਤਿ ਕੋਸ ਪਰ ਗ੍ਰਾਮ ਜੁ ਆਇ ॥ ੩੫ ॥ ਨਾਮ ਸੁਹੇਵਾ ਤਿਸੁ ਕੋ ਜਾਨਿ।ਉਤਰ੍ਯੋ ਡੇਰਾ ਸਭਿ ਹੂੰ ਆਨਿ।ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਲੈ ਹਥਿਯਾਰ। ਬੰਧਿ[3] ਭਲੇ ਸਿਰ ਲੀਨੇ ਧਾਰਿ ॥੩੬॥ ਘੋਰਨ ਕੋ ਮਗ ਮਹਿਂ ਡੁਰਿਆਇ[4] । ਨਹਿਂ ਚਢਿਬੇ ਕਹੁ ਚਿਤ ਲਲਚਾਇ।ਗੁਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਉੱਤਮ ਬਹੁ ਜਾਨੀ । ਰਾਖਿ ਅਦਾਇਬ ਕੋ ਬਹੁ ਮਾਨੀ ॥੩੭॥ ਸਿੱਖਨ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਂ ਜਾਇ ਬਤਾਏ । 'ਹਯਨਿ ਚਢੇ ਨਹਿਂ,ਪਗ ਸੋਂ ਆਏ।ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਕਲ ਸਿਰ ਪਰ ਧਰਿ ਆਨੇ । ਉਲਟੋ ਖੇਦ ਚਲਨ ਮੋ ਜਾਨੇ'॥੩੮॥ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਜ ਨਿਕਟਹਕਾਰੇ।

---

[1](ਨਾਲ ਦੇ) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ। [2]ਬਖਸ਼ੇ ਸਨ । [3](ਹਥਿਆਰ) ਬੰਨ੍ਹਕੇ । [4]ਡੋਰਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਲਿਆਇ ।

*ਰਿਆਸਤ ਬੀਕਾਨੇਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਰਸੇ ਤੋਂ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਕੋਹ ਪਰੇ ਹੈ, ਏਥੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

†ਪਾ:-ਪ੍ਰਭੁ ।

'ਬੂਝ੍ਯੋ ਇਹ ਕ੍ਯਾ ਕੀਨਸਿ ਕਾਰੇ ? ਹਯ ਨ ਚਢੇ ਨਹਿਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਏ ? ਸਿਰ ਧਰਿ ਕਰ ਮਹਿਂ ਗਹਿ ਕਰਿ ਲ੍ਯਾਏ ॥ ੩੯ ॥ ਖੇਦ ਚਲਨ ਕੋ ਜਾਨਿ ਸੁ ਦੀਨੇ । ਸੋ ਤੁਮ ਨਹੀਂ ਨਿਵਾਰਨ ਕੀਨੇ[1] । ਇਹ ਕਾਰਨ ਕ੍ਯਾ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ?'।ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਿਨ ਦੁਹਨ ਸੁਨਾਈ॥੪੦॥ 'ਰਾਵਰ ਕੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੋ ਅਦਬ। ਜੇ ਨ ਕਰਹਿਂ ਹਮ ਕੋ ਬਡ ਗ਼ਜ਼ਬ। ਪੂਜਨੀਯ ਹਮ ਤਿਨ ਕੋ ਜਾਨੇ। ਮਸਤਕ ਟੇਕਹਿਂ ਤੁਮ ਸਮ ਮਾਨੇ' ॥ ੪੧ ॥ ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹ੍ਵੈ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਾ। 'ਤੁਮਰੀ ਜਿਹਵਾ ਹੀ ਖਗ ਧਾਰਾ। ਜਿਹਠਾਂ ਨਿਕਸੈ ਬਾਕ ਤੁਹਾਰਾ। ਆਯੁਧ ਤੇ ਤੂਰਨ ਕਰਿ ਪਾਰਾ'॥੪੨॥ਇਮ ਬਰ ਦੇ ਕਰਿ ਯੁਤਿ ਸਨਮਾਨਾ। ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਏ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ। ਤਹਾਂ ਜੰਡ ਇਕ ਸ਼ਨ ਮੁਖ ਖਰ੍ਯੋ। ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਚਲਦਲ[2]ਇਕ ਲਗ ਪਰ੍ਯੋ॥੪੩॥ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ। ਇਹ ਜਬਿ ਚਲਦਲ ਵਧਹਿ ਮਹਾਨਾ।ਤਰੈ ਜੰਡ ਕੋ ਲੈਇ ਦਬਾਈ।ਸਭਿ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਊਪਰ ਲੇ ਛਾਈ*॥੪੪॥ ਤਬਹਿ ਖਾਲਸਾ ਵਧਹਿ ਹਮਾਰਾ। ਗੁਡਲੀ ਚਲਹਿ ਤੁਰਕ ਕੋ ਮਾਰਾ[3]'। ਸੁਨਤਿ ਖਾਲਸੇ ਟੇਕ੍ਯੋ ਮਾਥਾ। 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਤੁਮ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਥਾ' ॥ ੪੫ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਚਲਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤਰਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੪॥

੩੫. [ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨੱਸਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਤਿ ਭਈ ਹੁਇ ਤ੍ਯਾਰ। ਚਢਿ ਬੈਠੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗਮਨੇ ਪੰਥ ਮਝਾਰ। ੧॥ਚੌਪਈ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਆਗੇ ਜਬਿ ਗਮਨਏ। ਸੰਗੀ ਸਿੰਘ ਸਕਲ ਚਢਿ ਗਏ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭਗਤੂ ਕਾ ਤਹਾਂ। ਇਤ ਉਤ ਟਰਿਕੈ ਥਿਰ ਹੁਇ ਰਹਾ॥੨॥ ਕੇਤਿਕ ਦੂਰ ਉਲੰਘੇ ਜਬੈ। ਚਢਿ ਤੁਰੰਗ ਪਰ ਹਟ੍ਯੋ ਸੁ ਤਬੈ। ਏਕ ਸਿੰਘ ਵਾਹਨ[4] ਦੌਰਾਇ। ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਂ ਮਿਲਿ ਕੈ ਦੀਯੋ ਬਤਾਇ॥੩॥ 'ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਭਜਿ ਚਲ੍ਯੋ। ਸੰਗ ਆਪ ਕੇ ਨਾਂਹਿਨ ਮਿਲ੍ਯੋ'।ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਥਿਰ ਹੁਇ ਸਿੱਖ ਪਠਾਇ। 'ਆਨ[5]

---

[1]ਭਾਵ ਥਕੇਵੇਂ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚਾਇਆ। [2]ਪਿੱਪਲ। [3](ਅਜੇ ਤਾਂ ਖਾਲਸਾ) ਰਿੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਵੱਚਾ ਹੈ, (ਤਦੋਂ ਜ੍ਵਾਨ ਹੋਕੇ) ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਏਗਾ। [ਗੁਡਲੀ=ਗੋਡਿਆਂ ਪਰਨੇ ਟੁਰਨਾ। ਰਿੜ੍ਹਨਾ]। [4]ਭਾਵ ਘੋੜਾ। [5]ਸੁਗੰਦ।

*ਇਹ ਥਾਂ ਸਰਸੇ ਤੋਂ ਪੰਝੀ ਕੁ ਕੋਹ ਪਰ ਹੈ। ਆਮ ਨਾਮ 'ਸਾਹਿਆ' ਹੈ, ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਏਥੇ ਹੈ। ਪਿੱਪਲ ਜੰਡ ਬੀ ਹੈ। ਪਿੱਪਲ ਨੇ ਜੰਡ ਨੂੰ ਲਗ ਪਗ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਹੈ। ਰਿਆਸਤ ਬੀਕਾਨੇਰ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ।

ਹਮਾਰੀ ਦਿਹੁ, ਨਹਿੰ ਜਾਇ' ॥ ੪ ॥ ਗੁਰ ਕੋ ਪਠਯੋ ਸਿੰਘ ਤਹਿੰ ਗਯੋ। 'ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਠਹਿਰੋ' ਕਹਿ ਦਯੋ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਮੁਹਿ ਭੇਜਾ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਆਨ[1]। ਤੀਨ ਲਕੀਰ ਨ ਉਲੰਘ ਪਯਾਨ[2]॥੫॥ ਸੰਗ ਚਲਹੁ ਸਗਰੇ ਸੁਖ ਚੀਨ। ਹਟਨ ਹੁਤੋ ਕਯੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਨ[3]। ਉਚਿਤ ਨ ਤੋਹਿ ਭਾਜ ਕਰਿ ਜਾਨਾ। ਸੁਨਿ ਕੈ ਖਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਸ ਥਾਨਾ' ॥ ੬ ॥ [4]"ਦੱਖਿਣ ਬਨਹਿ ਜਾਨ ਨਹਿੰ ਮੇਰੋ। ਘਰ ਕੇ ਕਾਜ ਅਨਿਕ ਬਿਧਿ ਛੇਰੋ। ਨਹਿਂ ਮੈਂ ਰਹੌਂ ਮਿਲੌਂ ਨਹਿੰ ਜਾਇ। ਕਰੌਂ ਬੰਦਨਾ ਇਸ ਹੀ ਥਾਇਂ' ॥੭॥ ਇਮ ਕਹਿ ਲੰਘਿ ਲਕੀਰਨਿ ਗਯੋ। ਦੇਖਿ ਸਿੰਘ ਉਰ ਅਚਰਜ ਭਯੋ।ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਕਰੀ ਬਤਾਵਨ ਸਾਰੀ।'ਉਲੰਘਯੋ ਆਨ ਲਕੀਰ ਅਗਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ਚਹੈ ਸਦਨ, ਧੀਰਜ ਉਰ ਖੋਈ। ਹਟਹਿ ਨਹੀਂ ਇਤ ਕੋ ਬਿਧਿ ਕੋਈ'। ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਜ ਪਠਯੋ ਰੁਮਾਲ। 'ਆਗੇ ਦੇਹੁ ਤਿਸੀ ਕੇ ਡਾਲਿ ॥੯॥ ਕਹਹੁ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪਾਗ ਇਹ ਜਾਨ*। ਇਸ ਕੋ ਉਲੰਘ ਨ ਬਨਹਿ, ਸੁ ਮਾਨ[5]'। ਸੁਨਤਿ ਸਿੰਘ ਘੋਰਾ ਦੌਰਾਇ। ਆਨਿ ਮਿਲਯੋ ਗਮਨਤਿ ਜਿਸ ਥਾਇਂ ॥ ੧੦ ॥ ਮਗ ਮਹਿਂ ਡਾਰਯੋ ਦਿਯੋ ਸੁਨਾਇ। 'ਇਹ ਗੁਰ ਪਾਗ ਨ ਉਲੰਘਨ ਪਾਇ। ਹਟਹੁ ਪਿਛੇਰੇ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮਿਲੋ। ਇਸੀ ਬਾਤ ਮੈਂ ਲਖਿ ਨਿਜ ਭਲੋ'॥੧੧॥ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬੋਲਯੋ 'ਮੈਂ ਜਾਨਾ। ਹਟਯੋ ਨ ਜੈ ਹੈ[6], ਨਿਸ਼ਚੈ ਮਾਨਾ। ਦੱਖਣ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਹਮ ਘਰ ਤੇ। ਹਾਨ ਲਾਭ ਸੁਧ ਕੋਇ ਨ ਕਰਤੇ ॥ ੧੨ ॥ ਹਮ ਤੇ ਤਯਾਗਯੋ ਜਾਇ ਨ ਸਦਨ। ਲਗਯੋ ਨ ਜਾਇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਦਨ[7]'। ਇਮ ਕਹਿ ਉਲੰਘਿ ਰੁਮਾਲ ਸਿਧਾਯੋ। ਡਾਲ ਮੂਲ ਇਕ ਬਾਰ ਨਸਾਯੋ[8] ॥੧੩॥ ਸਿੰਘ ਗਯੋ ਹਟਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸ[9]।'—ਮੁਝ ਤੇ ਤਜਯੋ ਨ ਜਾਇ ਅਵਾਸ—'। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਰਿਸ ਭਈ,ਬਖਾਨ[10]। 'ਜੋ ਘਰ ਤਯਾਗ ਨ ਸਕੈ ਅਜਾਨ ॥੧੪॥ ਏਕ ਮਾਸ ਲਗਿ ਟੱਕਰ ਮਾਰਹਿ। ਪੁਨ ਤਿਸ ਘਰ ਕੋ ਤਯਾਗ ਸਿਧਾਰਹਿ।

[1]ਤ੍ਰੈ ਸੁਗੰਦਾਂ। [2]ਉਲੰਘਕੇ ਨਾ ਜਾਹ। [3]ਭਾਵ ਜੇ ਮੁੜ ਹੀ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਈ। [4]ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ। [5]ਮੰਨ ਲੈ। [6]ਭਾਵ ਮੁੜਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। [7]ਭਾਵ ਸਨਮੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾਂਦਾ। [8]ਜੜ੍ਹ ਤੇ ਡਾਲਾਂ ਇਕੋ ਵਾਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ। [9]ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਕੇ ਆਖਿਆ। [10](ਤੇ) ਕਹਿਆ।

*ਮੁਰਾਦ ਪੱਗ ਤੋਂ ਨਹੀਂ। ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵੇਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਵੇ। ਇਹ ਆਨ ਐਸੀ ਕਠਨ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਉਲੰਘਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਬੀ ਤੋੜ ਗਿਆ।

ਡੱਲੇ ਸਹਿਤ ਜਿਤਿਕ ਭਜ ਗਏ।ਸੋ ਜਮ ਨੇ ਤੂਰਨ ਗਹਿ ਲਏ॥ ੧੫ ॥
ਜੋ ਹਮ ਕੋ ਇਤ ਛੋਰਿ ਸਿਧਾਏ। ਉਤ ਉਨ ਕੋ ਜਮ ਗਹਿ ਸਹਿਸਾਏ'।
ਇਮ ਦੇ ਸ੍ਰਾਪ ਚਲੇ ਪ੍ਰਭੁ ਆਗੇ। ਹਟੇ ਜੁ ਸਗਰੇ ਆਪਦ ਪਾਗੇ ॥ ੧੬ ॥
ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜਬਿ ਹਟਿ ਕਰਿ ਆਯੋ। ਭਯੋ ਬਾਵਰਾ ਘਰ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਾਯੋ। ਫਤੇ
ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਨਿ ਉਤਾਰਾ। ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਜੋ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਮਝਾਰਾ॥੧੭॥ ਕੰਧਨ੍ਹ
ਸੋਂ ਸਿਰ ਦੇ ਦੇ ਮਾਰਹਿ। ਘਰਿ ਕੋ ਸਭਿ ਗਹਿ ਗਹਿ ਹਟਕਾਰਹਿੰ। ਉਤ
ਡੱਲੇ ਪਰ ਅਪਦਾ ਪਰੀ। ਭਯੋ ਰੋਗ ਤਨ ਹ੍ਵੈ ਜਰਜਰੀ ॥ ੧੮ ॥ ਅਪਰ
ਜਿਤਿਕ ਤਜਿ ਤਜਿ ਗੁਰ ਆਏ।ਸਭਿ ਕੋ ਸੰਕਟਿ ਲੀਨਿ ਦਬਾਏ। ਮਾਸ
ਬਿਤਜੋ ਦੁਖ ਪਾਵਤਿ ਜਬੈ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਨੁ ਤਯਾਗਜੋ ਤਬੈ ॥੧੯॥ ਤਿਮ
ਹੀ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਦੁਖ ਪਾਇ। ਡੱਲਾ ਮਰਜੋ ਰਿਦੇ ਪਛੁਤਾਇ। ਰਾਵੀ
ਧਾੜ ਪੁਰਿ ਲੂਟਨ ਆਈ।ਸੁਨਿ ਡੱਲੇ ਕੋ ਮਰਜੋ ਤਿਥਾਂਈਂ ॥ ੨੦ ॥ ਹੁਤੇ
ਪੌਤ੍ਰ ਦੋ ਖੇਲ ਸੁ ਪਾਗੇ। ਇਕ ਲੇ ਤਕਵਾ' ਦੌਰਜੋ ਆਗੇ। ਇਕ ਪਾਛੇ
ਪਕਰਨ ਕੋ ਧਾਯੋ। ਗਿਰਜੋ ਕਰੇਜਾ ਤਕਵੇ ਘਾਯੋ² ॥੨੧॥ ਦੁਤੀ ਸੀਤਲਾ
ਤੇ ਮਰਿ ਗਯੋ। ਇਮ ਸਭਿ ਬੰਸ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਭਯੋ*। ਜੋ ਜੋ ਭਾਜੇ ਬਿਨ ਬਚ
ਮਾਨੇ। ਸੰਕਟ ਪਾਇ ਸੁ ਤਤਛਿਨ ਹਾਨੇ॥੨੨॥ ਇਮ ਸ੍ਰਾਪਤਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਭੂ
ਪਯਾਣੇ। ਜਾਇ ਪਹੂਚੇ ਮਧੂ ਸਿੰਘਾਣੇ। ਕੋਸ ਅਸ਼ਟ ਦਸ ਡੇਰਾ ਕਿਯੋ।
ਸੰਧਯਾ ਸਮੈਂ ਆਨਿ ਤਬਿ ਭਯੋ ॥ ੨੩ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਮਨ ਮਹਿੰ ਇਮ ਠਹਿ-
ਰਾਈ।-ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਜੋ ਦੋਨਹੁ ਭਾਈ। ਨਵੋਂ ਮੰਚ ਕਿਮ ਆਜ ਬਨਾਵੈਂ।
ਦੇਖਿ ਲੇਹੁ ਕਿਮ ਸਿਦਕ ਕਮਾਵੈਂ ॥ ੨੪ ॥ ਦਿਨ ਨਹਿੰ ਕਛੂ ਰਹਜੋ ਇਸ
ਕਾਲ।ਆਜ ਨ ਬਨਹਿ ਕਿਸੂਬਿਧਿ ਨਾਲ-।ਤਬਿ ਦ੍ਵੈ ਭ੍ਰਾਤਾ ਉੱਦਮਕੀਨਿ।
ਦੋਇ ਦੁਛਾਂਗੇ ਬਾਢਿ ਸੁ ਲੀਨਿ॥ ੨੫ ॥ ਗਾਡੇ ਜਹਿੰ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਪਤਨਿ
ਥਾਨ।ਪੀਨ ਬੇਰ³ ਬੰਧੀ ਤਿਨ ਤਾਨ। ਮੰਚੇ ਕੀ ਬਿਧਿ ਬਨਿ ਕਰਿ ਤੁਰਤ।

¹ਚਰਖੇ ਦਾ ਤੱਕਲਾ[ਸੰ: ਤਰ੍ਕ। ਪੰਜਾਬੀ ਤਕਲਾ। ਗ੍ਰਾਮੀਨ ਹਿੰਦੀ ਤਕੁਆ। ਇਸਤੋਂ ਤਕਵਾ]।
²ਭਾਵ ਤਕਲਾ ਕਲੇਜੇ ਵਿਚ ਖੁਭ ਗਿਆ। ³ਵੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਰੱਸਾ।ਭਾਵ ਬਾਹੀਆਂ (ਹੀਂਆਂ)
ਦੀ ਥਾਂ ਮੋਟੇ ਰੱਸੇ ਕੱਸ ਦਿੱਤੇ। [ਪੰਜਾਬੀ, ਬੇੜ=ਸੁੱਬੜ। ਘਾਹ ਦਾ ਵੱਟਿਆ ਰੱਸਾ]।

*ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੋਜ ਤਲਬ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਘਰਾਣਾ ਹੁਣ ਤਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਡੱਲੇ ਨੂੰ ਹੋਈਆਂ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਂਦੇ
ਹਨ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੱਲੇ ਦੇ ਬੇਟੇ ਤਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਪਰ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਯਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰਸ
ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੋਂ ਵੰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਊਪਰ ਡਾਰਿ ਬਸਤ੍ਰ ਗਨ ਫੁਰਤ[1] ॥ ੨੬॥ ਨੀਕੇ ਕਰਿ ਗੁਦਗੁਦਾ ਸੁਧਾ-
ਰਯੋ। ਜਾਇ ਨਿਕਟ ਗੁਰ ਸੰਗ ਉਚਾਰਯੋ।'ਤਯਾਰ ਮੰਚ ਹੈ ਲੀਨ ਬਨਾਇ।
ਆਪ ਬਿਰਾਜਹੁ ਤਿਸ ਪਰ ਜਾਇ' ॥ ੨੭ ॥ ਸੁਨਿ ਬਿਸਮੇ ਤਬਿ ਉਠਿ
ਕਰਿ ਗਏ।ਹੁਇ ਅਰੂਢ ਪ੍ਰਭੁ ਬੈਠਤਿ ਭਏ। ਦੇਖਨ ਹੇਤੁ ਤਰੈ ਕਰ ਪਾਯੋ[2]।
–ਕਿਮ ਇਨ ਬੁਨ ਕਰਿ ਨਯੋ ਬਨਾਯੋ ?–॥ ੨੮ ॥ ਬਾਹੀ ਕੇ ਥਲ ਮੋਟੀ
ਬੇਰੇ[3]। ਪਾਵੈਂ ਥਾਨ ਦੁਛਾਂਗੇ ਹੇਰੇ[4]। ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇ ਬੁਲਿਵਾਏ। ਖੁਸ਼ੀ
ਅਧਿਕ ਤਿਨ ਕੋ ਫੁਰਮਾਏ॥੨੯॥ 'ਪੂਰਨ ਸਿੱਖੀ ਤੁਮਹੁਂ ਨਿਬਾਹੀ। ਅਬਿ
ਹਟਿ ਜਾਹੁ ਬਸਹੁ ਘਰ ਮਾਂਹੀ। ਬਿਨਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ ਜੀਤਹੁ। ਕਿਸ
ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਹੋਇ ਨ ਭੀਤਹੁ' ॥੩੦ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਕੀਨੋਸਿ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨਾ।
ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨਾ।ਬਡੀ ਪ੍ਰਾਤਿ ਉਠਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ
ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰਿ ਸਵਧਾਨੇ ॥੩੧ ॥ ਪਾਛੇ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮੋਰੇ*। ਹੁਕਮ
ਅਮੋਰ ਜਾਨਿ ਕਰ ਜੋਰੇ। 'ਹਲਤ ਪਲਤ ਮਹਿਂ ਬਨਹੁ ਸਹਾਈ। ਚਰਨ
ਕਮਲ ਚਿਤ ਰਖਹੁ ਗੁਸਾਈਂ ॥੩੨॥ ਅਪਨੇ ਲਖਿ ਕਰਿ ਨਹਿਨ ਬਿਸਾ-
ਰਹੁ। ਦਾਸਨ ਦਾਸਹਿ ਦਾਸ ਬਿਚਾਰਹੁ'। ਇਮ ਕਰ ਬੰਦਨ ਕਰਤਿ

---

[1]ਬਹੁਤੇ ਬਸਤ੍ਰ ਛੇਤੀ ਪਾਕੇ। [2]ਤਲੇ ਹਥ ਪਾਇਆ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ। [3]ਕਿ ਹੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਰੱਸੇ ਕੱਸੇ ਹਨ ਮੋਟੇ ਸਾਰੇ। [4]ਪਾਵਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂਵੇਂ ਦੁਸਾਂਗੇ ਦੇਖੇ।

*ਦੇਖੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਰਾਮ ਦਾ ਰੱਤੀ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਟਿਕਾਣੇ ਅੱਪੜ ਗਈ ਹੈ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ, ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਵਰ ਦੇਕੇ ਘਰੀਂ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਰੋਜ ਦੇ ਸੁਖ ਦੀ ਬੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨੁਕਤੇ ਹਨ ਆਪ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਜੋ ਲੋਕ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਦਾ ਬਿੱਰਦ ਹੈ ਤਾਰਨਹਾਰ, ਜੋ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਗਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ। ਵਰ ਸ੍ਰਾਪ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸੁਖ ਅਰਾਮ ਦੇ ਵਧਣ ਘਟਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ; ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਤੇ ਦੁਖੀ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਪਰਜਾ ਦੀ ਅਪਦਾ ਹਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਈ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਭਜਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅਪਿਆਰਾ ਜਾਣਕੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੀ ਇਕ ਫਰਕ ਹੈਸੀ ਸੋਢੀ (ਰਾਮਰਾਈਏ, ਧੀਰਮੱਲੀਏ) ਮਸੰਦਾਂ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਗੁਰਜਾਈ ਦਾ। ਓਹ ਨਿਜ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਸਨ, ਗੁਰਜਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾਣਕੇ ਜੱਫੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਿਜ ਨੂੰ ਬੀ ਨੁਛਾਵਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਆਪ ਅਵਤਾਰ ਸਨ ਤੇ ਧੁਰੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਓਹ ਲੋਕ ਬਣ ਬਣ ਬਹਿੰਦੇ ਯਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਦੇ ਕੁਛ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਧੁਰੋਂ ਘੱਲੇ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਪਯਾਨੋ।ਰਿਦੇ ਰਾਖਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਧ੍ਯਾਨੋ* ॥੩੩॥ ਮਧੂ ਸਿੰਘਾਣੇ ਪੁਰਿ ਤੇ ਡੇਰਾ†। ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਕੂਚ ਕਰ੍ਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।ਹਯ ਅਰੂਢ ਕਰਿ ਪੰਥ ਪਯਾਨੋ। ਪੀਛੇ ਸਿੰਘ ਬਹੀਰ ਸਿਧਾਨੋ ॥੩੪॥ ਕੋਸ ਅਸ਼ਟਦਸ਼ ਤਿਸ ਦਿਨ ਗਏ†। ਪੁਸ਼ਕਰ ਤੀਰਥ ਆਵਤਿ ਭਏ। ਉਤਰਿ ਪਰੇ ਤਹਿਂ ਸਿਵਰ ਲਗਾਯੋ। ਸਕਲ ਬਹੀਰ ਸੁਮਤ ਹ੍ਵੈ ਆਯੋ॥੩੫॥ਕਹ੍ਯੋ ਪ੍ਰਭੂ 'ਇਤ ਕਰਹੁ ਮੁਕਾਮੂ। ਸ਼੍ਰਮ ਨਿਰਵਾਰ ਲੇਹੁ ਬਿਸਰਾਮੂ'। ਬਸੇ ਨਿਸਾ ਮਹਿਂ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨ। ਭਏ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕਰਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ॥ ੩੬ ॥ ਚੇਤਨ ਬਿੱਪ੍ਰ ਮਿਲ੍ਯੋ ਤਬਿ ਆਈ। 'ਆਸ਼ਿਰਬਾਦ' ਕਹ੍ਯੋ ਗੁਰ ਤਾਈਂ। ਅਧਿਕ ਦਾਨ ਦੀਨੋਂ ਤਿਸ ਪਾਨ। ਪਟ ਸੂਖਮ, ਦੀਨਾਰ, ਕਿਕਾਨ ॥ ੩੭ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜਹਿਂ ਥਿਰੇ। ਤਿਸੀ ਘਾਟ ਗੁਰ ਮੱਜਨ ਕਰੇ। ਤਹਾਂ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਸਿੰਘਨ ਸਾਥ। ਪੂਰਬ ਕੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਹਿਂ ਨਾਥ ॥ ੩੮ ॥ 'ਗਮਨਤਿ ਕਰਤੇ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ। ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੈਠੇ ਆਇ। ਗੋਰਖ ਲੀਏ ਸਿੱਧ ਸਮੁਦਾਈ। ਆਨਿ ਅਦੇਸ਼ ਅਦੇਸ਼ ਅਲਾਈ ॥ ੩੯ ॥ ਚਰਚਾ ਕੁਛਕ ਜੋਗ ਕੀ ਕੀਨਿ। ਜਥਾ ਜੋਗ ਤਬਿ ਉੱਤਰ ਦੀਨ।ਸੁਨਿ ਸਿਧ ਸਕਲ ਨਿਮੇ ਕਰ ਬੰਦਿ।ਗੋਰਖ,ਭਰਥਰਿ,

---

*ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡਕੇ ਨੇ, ਜੋ ਅਜੇ ਜੀਉਂਦੇ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਨਾ ਲਾਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡੱਲ ਸਿੰਘ ਵਾਙੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਆਏ ਹੋ, ਜੇ ਆਗਜ਼ਾ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਲੇਕੇ ਆਏ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਾਓ। ਦੋਏ ਭਿਰਾਉ ਫੇਰ ਮੁੜਕੇ ਗਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜਾਕੇ ਮਿਲੇ। ਸਾਹਿਬ ਸੁਣਕੇ ਵਡਕੇ ਦੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਇਕ ਪੋਥੀ ਆਪਣੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ! ਜਦੋਂ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਲੇਕੇ ਘਰ ਆਏ ਤਾਂ ਵਡਕੇ ਨੇ ਯਕੀਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਪੋਥੀ ਹੁਣ ਬਾਗੜੀਆਂ ਦੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਾਸ ਬੜੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ,ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਰਿਦਮਨ ਸਿੰਘ ਜੀ,ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ, ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

†ਮਧੂ ਸਿੰਘਾਣਾ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਏਥੇ ਗੁਰਧਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਸੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਸਰਸੇ ਤੋਂ ਅਗੇ ਉਤਾਰੇ ਦੇ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੁਛ ਅੱਗੜ ਪਿੱਛੜ ਰਲਾ ਹੈ ਤੇ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਟਿਕਾਣੇ ਅਜਮੇਰ ਤਕ ਸਾਰੇ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਖੋਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਧੂ ਸਿੰਘਾਣੇ ਤੋਂ ਪੁਸ਼ਕਰ ੧੮ ਕੋਹ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗਿਰਾਂ ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਤਦੋਂ ਹੋਵੇ। ਯਾ ਲੇਖਕ ਨੇ ਵਿਚਲੇ ਟਿਕਾਣੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਵਡੇ ਥਾਂ—ਪੁਸ਼ਕਰ—ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪੁਹਕਰ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਚੂਰੂ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਚੂਰੂ ਪੁਸ਼ਕਰ ਤੋਂ ਉਰੇ ਹੈ ਬਹੁਤਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਰਸੇ ਤੋਂ ਹੀ ੮੦ ਕੁ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਹੈ।

ਗੋਪੀ ਚੰਦ ॥ ੪੦ ॥ ਮੰਗਲ ਆਦਿਕ ਸੁਜਸੁ ਉਚਾਰਾ।-ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਤੁਮ ਧੰਨ ਉਦਾਰਾ-[1]ਇਮ ਬੋਲਤਿ ਜਿਸ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ। ਤਹਿੰ ਕੇ ਨਰ ਕਰਿ ਮੇਲ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੪੧ ॥ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਨਕ ਤੇ ਆਦਿਕ ਜਾਲ। ਚਲਿ ਆਏ ਚੇਤਨ ਦਿਜ ਨਾਲ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਮੋ ਪ੍ਰਵਾਰਤਿ ਬੈਸੇ। 'ਕੌਨ ਜਾਤ' ਬੂਝਤਿ ਭੇ ਐਸੇ ॥੪੨॥ 'ਸੰਗ ਆਪ ਕੇ ਕੇਸਨ ਧਾਰੀ। ਕਹਾ ਇਨ ਕੀ ਦਿਹੁ ਜਾਤਿ ਉਚਾਰੀ। ਬੂਝਤਿ ਹੈਂ ਲਖਿ ਬੇਸ ਨਵੀਨਾ। ਹਿੰਦੁ ਤੁਰਕ ਇਮ ਕਿਨਹੁੰ ਨ ਕੀਨਾ' ॥ ੪੩ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਵਨਿ ਕੀਆ। 'ਭਯੋ ਖਾਲਸਾ ਜਗ ਮਹਿੰ ਤੀਆ[1]। ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੁਹਿਨ ਤੇ ਨਯਾਰੋ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕੇ ਦਾਸ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੪੪ ॥ ਬੀਜ ਮਾਤ੍ਰ ਅਬਿ ਰੂਪ ਦਿਖਾਵਾ। ਹਤਿ ਤੁਰ-ਕਨ ਠਾਨਹਿ ਛਿਤ ਦਾਵਾ। ਸਭਿ ਪਰ ਬਲੀ ਬੀਰ ਬਰ ਬੰਕਾ। ਆਯੁਧ ਧਾਰੀ ਰਿਪਹਿ ਅਤੰਕਾ[2]' ॥ ੪੫ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਰਬ ਲੋਕ ਬਿਸਮਾਏ। -ਗੁਰ ਸਮਰਥ ਇਹ ਨਯੋ ਉਪਾਏ-। ਉਠੇ ਪ੍ਰਭੂ ਚੇਤਨ ਲੇ ਨਾਲ। ਦੇਖਨ ਲਾਗੇ ਠਵਰ ਬਿਸਾਲ ॥ ੪੬ ॥ ਤੀਰਥ ਪਾਰ ਥਾਨ[3] ਦਿਖਲਾਵਾ। ਪਿਖੀ ਗੁਹਾ ਜਹਿੰ ਨਾਗ ਰਹਾਵਾ। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਅਵਿਲੋਕਨਿ ਕਰੇ। ਚੇਤਨ ਕਹੂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਉਚਰੇ ॥ ੪੭ ॥ 'ਕਮਲਾਸਨ ਮਖ ਕੀਨਸਿ ਇਹਾਂ[4]। ਦਾਰੁਣ ਬੇਖ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੋ ਮਹਾਂ। ਲੇ ਕਪਾਲ ਕੋ ਜਾਚਨ ਆਵਾ[5]। ਬਿਨ ਜਾਨੇ ਤੇ ਝਿਰਕਿ ਹਟਾਵਾ॥੪੮॥-ਪ੍ਰਥਮ ਅਮੰਗਲ[6] ਬੇਖ ਦਿਖਾਵੈ। ਮਖ ਮਹਿੰ ਨਹਿੰ ਐਸੇ ਬਨਿ ਆਵੈ-। ਤਬਿ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਕਿਯ ਭਗਨ ਕਪਾਲਾ। ਭੇ ਮਖ ਥਲ ਮਹਿੰ ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਜਾਲਾ[7]' ॥ ੪੯ ॥ ਪਿਖਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਜਾਨਾ। ਕਰੀ ਸਤੁਤਿ ਆਛੀ ਬਿਧਿ ਮਾਨਾ'। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਹੈ ਬਡੋ ਪ੍ਰਸੰਗ। ਗ੍ਰੰਥ ਵਧਨ ਤੇ ਉਰ ਡਰ ਸੰਗ ॥ ੫੦ ॥ ਨਹਿੰ ਬਰਨੌਂ ਸ੍ਰੋਤਾ ਸਭਿ ਜਾਨਹੁ। ਕਥਾ ਗੁਰਨ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਸੁਜਾਨਹੁ। ਰਹੀ ਕਿਤਿਕ ਸੋ ਚਿਤ ਦੇ ਬਰਨੌਂ। ਬਾਂਛਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੂਰਨ ਕਰਨੌਂ ॥ ੫੧ ॥ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਮਨ ਪ੍ਰੀਤ। ਗੁਰ ਕੀ ਕਥਾ ਰਚੋਂ ਸ਼ੁਭ ਰੀਤ। ਕਰਨੋ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਮੋਰਾ। ਗੁਰੂ ਨਿ-ਹੋਰ ਸਾਂਝ ਅਰੁ ਭੋਰਾ ॥ ੫੨ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਪੁਸ਼ਕਰ ਗਮਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੩੫ ॥

[1]ਤੀਜਾ। [2]ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਨੂੰ ਡਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। [3](ਦਾ) ਪਾਰਲਾ ਅਸਥਾਨ। [4]ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਏਥੇ ਜੱਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। [5]ਮਹਾਂ ਸ਼ਿਵ ਭਯਾਨਕ ਵੇਸ ਵਿਚ ਕਪਾਲ (ਖੱਪਰ) ਲੈਕੇ ਮੰਗਣ ਆਇਆ। [6]ਭਿਆਨਕ। [7]ਬਹੁਤ (ਕਪਾਲੀਆਂ) ਹੋ ਗਈਆਂ।

੩੬. [ਦਾਦੂ ਦ੍ਵਾਰੇ ਬਿਬੇਕ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਸੀ ਰੀਤਿ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਗਮਨ ਕਰਤਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ। ਮਾਰ-ਵਾਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਪਹੁੰਚਿ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ॥੧॥ ਚੌਪਈ ॥ *ਪੁਰਿ ਨਰਾ-ਇਨਾ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ। ਜਹਿਂ ਦਾਦੂ ਦ੍ਵਾਰਾ† ਕਹਿਲਾਇ। ਅਵਲੋਕਤਿ ਡੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਘਾਲਾ। ਸੁੰਦਰ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਥਾਨ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਉਤਰਿ ਤੁਰੰਗ ਤੇ ਥਿਰੇ ਗੁਸਾਈਂ। ਸਿੰਘ ਆਨਿ ਬੈਠੇ ਤਿਸ ਥਾਂਈ।ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭਿ ਆਇ ਬਿਹੀਰ। ਉਤਰਿ ਪਰੇ ਹੋਈ ਬਹੁ ਭੀਰ ॥ ੩॥ ਹਯਨ ਹਿਰੇਖਾ ਹੋਤਿ ਬਿਸਾਲਾ। ਗਾਡਹਿਂ ਮੇਖਨ ਸ਼ਬਦ ਉਠਾਲਾ। ਕਿਤਿਕ ਬਿਲੋਕਤਿ ਦਾਦੂ ਦ੍ਵਾਰਾ। ਕੋ ਤ੍ਰਿਣ ਈਂਧਨ ਲੇਨਿ ਪਧਾਰਾ॥੪॥ ਤਹਾਂ ਜੈਤ ਸਾਹਿਬ ਮਾਹੰਤ। ਸ਼ਾਂਤਿ ਰੂਪ ਸ਼ੁਭ ਅਜ਼ਮਤਵੰਤ। ਸਾਧੁ ਸੈਂਕਰੇ ਦਾਦੂ ਮਗ ਕੇ। ਰਹੈਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਾਧਨੇ ਲਗਿਕੇ ॥ ੫ ॥ ਕਰਨਿ ਸ਼ਨਾਨ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕੋ ਰੋਕਨ। ਏਕ ਰੂਪ ਸਭਿ ਲੋਕ ਬਿਲੋਕਨ। ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਧੀਰਜ ਸੰਤੋਖ। ਨਿਰਹੰਕਾਰ ਅਕਾਮ ਅਰੋਖ ॥ ੬ ॥ ਦਾਦੂ ਸੁੰਦਰ ਗਿਰਾ ਬਨਾਈ।ਬੈਠੇ ਪਠਤਿ ਕਿਤਿਕ ਮਨ ਲਾਈ। ਗੁਰ ਦਲ ਕੋ ਨਰ ਕੋ ਚਲਿ ਗਯੋ। ਤਿਸੇ ਮਹੰਤ ਬੂਝਤੋ ਭਯੋ ॥੭॥ 'ਕੋ ਉਤਰਯੋ,ਕਿਤ ਤੇ ਚਲਿ ਆਯੋ ?। ਕਿਸ ਕਾਰਜ ਕੋ ਅੱਗ੍ਰ ਸਿਧਾਯੋ ?' ਸੁਨਿ ਸਗਰੋ ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਗ ਉਚਾਰਾ। 'ਸਤਿਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਉਦਾਰਾ ॥੮॥ ਪੁਰਿ ਅਨੰਦ ਜਿਨ ਕੀ ਰਜਧਾਨੀ। ਵਧਯੋ ਤੁਰਕ ਸੋਂ ਬੈਰ ਮਹਾਨੀ। ਕਈ ਲਾਖ ਜੋਧਾ ਜਿਨ ਘਾਯੋ। ਬਹੁ ਬਾਰੀ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮਚਾਯੋ ॥ ੯ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਅਨੰਦ ਪੁਰੇ ਰਣ ਭਏ। ਪੁਨ ਚਮਕੌਰ ਤੁਰਕ ਬਹੁ ਛਏ। ਬਹੁਰੋ ਜੰਗ ਮੁਕਤਸਰ ਭਯੋ। ਸੋ ਗੁਰ ਅਬਿ ਆਵਨਿ ਇਤ ਕਯੋ ॥੧੦॥ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਰਣ ਮਹਿਂ ਦੋਇ। ਬਾਲਕ ਦ੍ਵੈ ਤੁਰਕਨ ਗਹਿ ਸੋਇ। ਇਮ ਚਾਰੋਂ ਤਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਚਰੇ। ਰਾਜ ਤੇਜ ਰਿਪੁ ਕੋ ਨਿਤ ਹਰੇਂ' ॥੧੧॥ ਸੁਨੀ ਮਹੰਤ ਜੈਤ ਸਭਿ ਬਾਤ। ਅਚਰਜ ਧਰਤਿ ਰਿਦੇ ਅਵਦਾਤ।–ਕਹਾਂ ਤੁਰ-ਕਪਤਿ ਸਭਿ ਛਿਤ ਮਾਲਿਕ।ਮਹਾਂ ਸੁਭਟ ਤਿਹ ਸੋਂ ਰਣ ਘਾਲਕ–॥੧੨॥ ਇਕਠੇ ਕਰੇ ਸਾਧ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਹੇਤੁ ਸੋ ਚਾਲਾ। ਜਹਿਂ ਪ੍ਰਭੁ ਥਿਰੇ ਦਿਵਾਨਿ ਲਗਾਇ। ਚਿਤਵਤ ਮਹਿਮਾ ਕੋ ਤਹਿਂ ਆਇ

*ਸੌ ਸਾਖੀ (ਸਾਖੀ ੯੪) ਤੇ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਰਲਵੀਂ ਇਥੋਂ ਚੱਲੀ ਹੈ।

†ਨਰਾਇਣਾ ਪਿੰਡ ਜੈਪੁਰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹੈ। ਦਾਦੂ ਜੀ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਉਗਾਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਚੋਖਾ ਸੰਬੰਧ ਸੀ। ਦਾਦੂ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦਾ ਸੀ।

॥ ੧੩ ॥ ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਕਰ ਤੇ ਕਰਿ ਨਮੋ । ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਿਖਿ ਮਹੰਤ ਤਿਹ ਸਮੋ ।ਸਾਦਰ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਵਨ ਕਰਯੋ।ਬੈਠਿ ਦਰਸ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਭਰਯੋ ॥੧੪॥ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਨ ਕੀ ਕਰਿ ਗਾਥਾ । ਬੋਲਤਿ ਭਯੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਾਥਾ । 'ਇਸੀ ਹੇਤੁ ਸ਼੍ਰੀ ਦਾਦੂ ਕਹਯੋ। ਨਿਰਦਾਵੇ ਮਹਿਂ ਬਹੁ ਸੁਖ ਲਹਯੋ॥ ੧੫ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਦਾਦੂ ਦਾਵਾ ਦੂਰ ਕਰਿ ਬਿਨ ਦਾਵੇ ਦਿਨ ਕੱਟਿ। ਕੇਤੀ ਸੌਦਾ ਕਰਿ ਗਈ ਏਤ ਪਸਾਰੀ ਦੇ ਹੱਟ ॥ ੧੬ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਦਾਵਾ ਕਰਨੇ ਮਹਿਂ ਦੁਖ ਘਨੇ ॥ ਉਠੈਂ ਉਪਾਧਿ ਨ ਜਾਹੀਂ ਗਨੇ । ਨਿਰਦਾਵੇ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਸੁਖ ਅਹੈ। ਛਿਮਾ ਕਰਨਿ ਤੇ ਨਰ ਸੋ ਲਹੈ' ॥੧੭॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਬਿ ਤਿਸੈ ਸੁਨਾਯੋ। 'ਸੰਤਨਿ ਕੇ ਮਤ ਇਮ ਬਨਿ ਆਯੋ। ਜਿਨਹੁਂ ਧਰਮ ਕੀ ਰੱਛਾ ਕਰਨੀ। ਸੁਨਿ ਤਿਨ ਕੀ ਗਤਿ ਜਿਮ ਹੈ ਬਰਨੀ ॥ ੧੮ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਦਾਦੂ ਦਾਵਾ ਬੰਧਿ ਕੇ ਸਭਿ ਕੋ ਲਈਏ ਲੁੱਟ। ਇੱਕੋ ਰਹਿਸੀ ਖਾਲਸਾ ਹੋਰ ਸਭਿ ਮਰਸੀ ਹੁੱਟ ॥੧੯॥ ਚੌਪਈ ॥ ਧਰਮ ਬਿਦਾਰਯੋ* ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਾ। ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਯੋ ਦੂਰ ਸਭਿ ਉਰ ਕਾ। ਗਹਿਕੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀਜੀਅਹਿ ਦੰਡ। ਰਹੈ ਧਰਮ ਤਬਿ ਦੁਸ਼ਟਨਿ ਖੰਡਿ[1]' ॥ ੨੦ ॥ ਜੈਤ ਕਹੈ 'ਹਮਰੋ ਗੁਰ ਭਾਖਾ। ਛਿਮਾ ਬਿਖੈ ਸਗਰੋ ਗੁਨ ਰਾਖਾ। ਜਿਮ ਕਰਨੀ ਸੋ ਰਾਹੁ ਬਤਾਯੋ'। ਪੁਨ ਦੋਹਾ ਕਹਿ ਔਰ ਸੁਨਾਯੋ॥ ੨੧॥ ਦੋਹਰਾ ॥ 'ਦਾਦੂ ਸਮਾ ਬਿਚਾਰਿ ਕੈ ਕਲਿ ਕਾ ਲੀਜੈ ਭਾਇ। ਜੇ ਕੋ ਮਾਰੈ ਢੀਮ ਇਟ ਲੀਜੈ ਸੀਸ ਚਢਾਇ' ॥ ੨੨ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਤੁਮਹੁ ਇਮ ਕਰਨੀ। ਪੰਥ ਨ੍ਰਿਵਿਰਤ ਤਿਨਹੁ ਕਹੁ ਬਰਨੀ। ਜਿਨਹੁ ਕੁਕਰਮ ਹਟਾਵਨਿ ਕਰਨੋ। ਤਿਨ ਕੋ ਅਪਰ ਬਿਧੀ ਸੋਂ ਬਰਨੋ[2]' ॥ ੨੩॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਦਾਦੂ ! ਸਮਾਂ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ਕਲਿਕਾ ਲੀਜੈ ਭਾਇ। ਜੇ ਕੋ ਮਾਰੈ ਈਟ ਢੀਮ ਪਾਥਰ ਹਨੈ ਰਿਸਾਇ' ॥੨੪॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਗਨ ਸਾਧੂ।–ਨਹਿਂ ਸਹੀਅਹਿ ਦੁਸ਼ਟਨਿ ਅਪਰਾਧੂ–। ਹਸੇ ਸਕਲ ਹੀ ਮੋਦ ਬਢਾਇ। 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਚ' ਕਹੇ ਸੁਨਾਇ ॥੨੫॥ਦੋਨਹੁਂ ਪੱਖਨ ਕੀ ਦ੍ਵੈ ਬਾਤ। ਭਈ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਸੁਭ ਬੱਖਯਾਤ। ਗੁਰੂ ਕਹਯੋ 'ਆਯੋ ਕਲਿ ਕਾਲਾ। ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੋ ਭਾ ਤੇਜ ਕਰਾਲਾ ॥ ੨੬ ॥ ਸੰਤ ਗਰੀਬ ਧੇਨੁ ਦਿਜ ਦੋਖੀ। ਕਰਹਿਂ ਅਵੱਗਯਾ ਮੂਰਖ ਰੋਖੀ[3]। ਤਿਨ ਸੋਂ ਦੰਡ ਕਰਨਿ ਬਨਿ ਆਵੈ।ਧਰਨੀ ਛਿਮਾ[4] ਨਹੀਂ

[1]ਭਾਵ ਧਰਮ ਬਚਾਵਨ ਲਈ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ (ਰਵਾ ਹੈ)। [2]ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। [3]ਕ੍ਰੋਧੀ। [4]ਛਿਮਾ ਧਾਰਨੀ।

*ਪਾ:–ਬਿਗਾਰਯੋ।

ਨਿਬਹਾਵੈ॥ ੨੭॥ ਤੇਗ਼ ਤੁਪਕ ਤੀਰਨ ਖਰ ਧਰਿ ਕਰਿ। ਕਰਹਿ ਦਿਖਾ-ਵਨ ਤੇਜ ਤਰਾਤਰ[1]। ਤੌ ਕਲਿ ਕਾਲ ਬਿਖੈ ਬਨਿ ਆਵੈ। ਜੀਤਹਿਂ ਹਤਿ ਚਿੰਤਾ ਬਿਸਰਾਵੈ[2]*॥੨੮॥ ਸੁਧ ਬੁਧਿ ਸਹਤ ਭਲੇ ਗੁਨ ਸਾਰੇ। ਨਰ ਉਰ ਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਨਿਰਵਾਰੇ। ਧਰਹਿਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਿਮਰਹਿਂ ਸਤਿਨਾਮੁ*। ਧਰਮ ਧਰਹਿਂ ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਸੁਰਧਾਮੂ॥ ੨੯ ॥ ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਪੰਥ ਉਪਾਯੋ, ਦੇ ਆਯੁਧ ਰਸ ਬੀਰ ਵਧਾਯੋ'। ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰੇ ਇੱਤਯਾਦਿ। ਹਰਖੇ ਦੁਹਦਿਸ਼ਿ ਸੁਨਿ ਸੰਬਾਦਿ॥ ੩੦ ॥ ਸਾਧ ਜੈਤ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰਾ। 'ਆਜ ਦੇਗ਼ ਤੇ ਲੇਹੁ ਭੰਡਾਰਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਦਾਦੂ ਅਸ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ। ਆਇ ਜਿ ਇਹਾਂ ਸਭਿਨਿ ਦੇ ਖਾਨਾ॥੩੧॥ ਯਾਂਤੇ ਲੀਜਹਿ ਭਾਉ ਹਮਾਰੋ। ਦਲ ਜੁਤਿ ਕੀਜੈ ਅੰਗੀ ਕਾਰੋ'। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਸੁਨਿ ਕੈ ਮੁਸਕਾਏ। ਪਤਿਆ-ਵਨ ਹਿਤ ਤਾਂਹਿ ਅਲਾਏ॥ ੩੨ ॥ 'ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਬਾਜ ਬਹੁਤੇਰੇ। ਨਹਿਂ ਅਹਾਰ ਪਾਯੋ ਇਸ ਬੇਰੇ। ਇਨ ਕੋ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਿ ਲੀਜੈ। ਪਾਛੇ ਹਮਹੁੰ ਦੇਗ਼ ਕਹਿ ਦੀਜੈ'॥ ੩੩ ॥ ਸੁਨਤਿ ਸਾਧ ਉਪਜੀ ਦੁਚਿਤਾਈ। –ਇਹੁ ਅਨਬਨ ਕੈਸੇ ਬਨਿ ਆਈ। ਧਰਮ ਅਹਿੰਸ ਸਦਾ ਹਮ ਮਾਂਹੀ। ਬਾਜ ਮਾਸ ਬਿਨ ਤ੍ਰਿਪਤੈਂ ਨਾਂਹੀ॥੩੪॥ਸਤਿਗੁਰ ਭੀ ਜਾਨਤਿ ਇਮ ਆਛੇ। ਤਊ ਹਮਹੁੰ ਤੇ ਆਮਿਖ ਬਾਂਛੇ[3]–। ਹੇਤੁ ਪਰਖਿਬੇ ਲਖੀਅਤਿ ਐਸੇ। ਸਮਝ ਰਿਦੇ ਬੋਲਯੋ ਤਬਿ ਤੈਸੇ॥ ੩੫ ॥ 'ਗਾਵਰਿ ਬਾਜਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਅਗਾਰੀ। ਆਜ ਕਰੈਂ ਹਮ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰੀ। ਸਾਧਨ ਕੀ ਸੋ ਮਰਜ਼ੀ ਮਾਨਹਿਂ। ਕਰਹਿਂ ਜੁਵਾਰ ਬਾਕ੍ਰੀ ਖਾਨਹਿਂ॥ ੩੬ ॥ ਅੰਨ ਸੰਗ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈਂ ਸਾਰੇ। ਬਹੁਰ ਲੀਜੀਅਹਿ ਆਪ ਅਹਾਰੇ'। ਸੁਨਤਿ ਸਾਧ ਤੇ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਾ। 'ਹਮ ਭੀ ਮਾਨਹਿਂ ਕਰਹਿਂ ਅਹਾਰਾ'॥੩੭॥ ਸੁਨਿਕੈ ਸਾਧ ਗਯੋ ਹਰਖਾਇ। ਤਯਾਰੀ

[1]ਬਹੁਤ। [2]ਮਰਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਭੁਲਾਕੇ ਫਤਹ ਪਾਵਣੀ ਹੈ। (ਅ) (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮਾਰਕੇ ਜਿੱਤਾਂਗੇ ਤੇ (ਨਿੱਤ ਦੀ) ਚਿੰਤਾ ਮੁਕਾਵਾਂਗੇ। [3]ਮਾਸ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

*ਦੇਖੋ ਡੱਲਾ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੇ ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਬਦੇਂ। ਉਹੋ ਉਦੇਸ਼, ਉਹੋ ਨਿਰਭੈਤਾ, ਉਹੋ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਕ ਸਮਝ ਗੋਚਰੀ ਹੋਰ ਬਾਤ ਹੈ, ਨਿਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨੇ ਹੀ ਨਿਰੀ ਫਲਾਂ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਵਰਤਣੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਹੇ। ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨਾ। ਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਤੇ ਬੀਰ ਰਸ ਇਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਸਿਖ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਛੋਡਕੇ ਰਾਜਸੀ ਚਾਲਬਾਜ਼ੀ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਓਹ ਗੁਰੂ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਰਹੇ, ਓਹ ਕੋਈ ਪੱਛਮੀ ਚਾਲਬਾਜ਼ੀ ਯਾ ਨਵੀਂ ਨੀਤੀ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਰੀ ਸਕਲ ਬਿਧਿ ਜਾਇ। ਪੀਛੇ ਸਿੰਘ ਪਰਸਪਰ ਮਿਲਿ ਕਰਿ। ਕਰ੍ਯੋ ਬਿਬੇਕ* ਬਿਚਾਰ ਰਹਤਿ ਧਰਿ[1] ॥੩੮॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰਕੇ ਸੰਗ ਉਚਾਰੇ। 'ਜਬਿ ਆਏ ਤੁਮ ਦਾਦੂ ਦ੍ਵਾਰੇ। ਨਮੋ ਕਮਾਨ ਸਾਥ ਤੁਮ ਕੀਨੀ। ਰਹਤ ਬਿਹੀਨ ਖਾਲਸੇ ਚੀਨੀ ॥ ੩੯ ॥ ਭਏ ਉਚਿਤ ਦੈਬੇ ਤਨਖਾਹੂ। ਸਦਾ ਅਭੂਲ ਆਪ ਉਰ ਮਾਹੂ। ਬਖਸ਼ਹੁ ਜਗ ਔਗੁਨ ਸਮੁਦਾਏ†। ਲੇਹੁ ਖਾਲਸੇ ਤੇ ਬਖਸ਼ਾਏ' ॥ ੪੦ ॥ ਸੁਨਿ ਬਿਬੇਕ ਕੋ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ। ਕਹ੍ਯੋ ਕਿ 'ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਧੰਨ। ਕਰੀ ਨਮੋ ਹਮ ਪਰਖਨ ਹੇਤੁ। ਭਏ ਸਿੰਘ ਕੈ ਨਹੀਂ ਸੁਚੇਤ ॥ ੪੧ ॥ ਲਿਹੁ ਤਨਖਾਹ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਨਾਵਹੁ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੀ ਨਿਤ ਰਹਤ ਕਮਾਵਹੁ'। ਸਿੰਘ ਸਆਯੁਧ[2] ਇਕ ਕਹਿ ਤਬੈ। 'ਪੰਚ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇਹੁ ਧਨ ਅਬੈ' ॥ ੪੨ ॥ ਸੁਨਤਿ ਦੂਸਰੇ ਤਬਹਿ ਬਖਾਨਾ। 'ਤੁਮ ਇਹ ਭਾਖ੍ਯੋ ਦਰਬ ਮਹਾਨਾ। ਕਰਹੁ ਅਵਾਜ ਪੰਜ ਸੈ ਕੇਰੀ'। ਸੁਨਿ ਤੀਸਰ ਬੋਲ੍ਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥ ੪੩ ॥ 'ਬਹੁਤ ਪੰਚ ਸੈ ਭੀ ਇਨ ਕਹ੍ਯੋ। ਇਸ ਤੇ ਅਲਪ ਕਹਨਿ ਹਮ ਲਹ੍ਯੋ'। ਸੁਨਿ ਚੌਥੋ ਬੋਲ੍ਯੋ ਸਭਿ ਮਾਂਹੂ। 'ਗੁਰ ਢਿਗ ਧਨ ਕੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਵਾਹੂ' ॥ ੪੪ ॥ ਪੰਚਮ ਕਹੈ 'ਪੰਚ ਲਖ ਲਾਵਹੁ। ਅਬਿ ਹੀ ਦਰਬ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਵਹੁ'। ਸੁਨਤਿ ਖਾਲਸੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ। ਕਰਿ ਮਸਲਤ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ੍ਯੋ ॥ ੪੫ ॥ 'ਕਹਹੁ ਜਿਤਿਕ' ਗੁਰ ਦੇਂ ਧਨ ਤੇਤੋ[3]। ਪੁਨ ਸਿੰਘਨਿ

[1]ਭਾਵ ਰਹਿਣੀ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ [ਸਿੰ:, ਵਿਵੇਕ=ਨਿਰਨਾ, ਵਿਚਾਰ (ਜਥਾਰਥ ਗਿਆਨ)। (ਅ) ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ। (ੲ) ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨਾ। ਰਹਿਤ ਜਾਂ ਧਾਰਨਾ ਸਬੰਧੀ ਸੋਧ ਕਰਨੀ]। [2]ਇਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਮੇਤ ਹੋਕੇ। [3]ਤਿਤਨਾ ਹੀ ਦੇ ਦੇਣਗੇ। *ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

†ਏਥੇ ਸਿਖ ਕਿਸ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਅਦਬ ਵਿਚ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਕਰਨੀਂ ਹੀਨ ਹੋਕੇ ਦਮਗਜੀਏ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਬੀ ਅਦਬ ਨਾਲ ਬੋਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋਕੇ ਥਾਂ ਕੁਥਾਂ ਹਠ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਭਾਵ ਲੈਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਟੁਰਦੇ। ਅੰਕ ੪੮ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਕੇ ਇਹ ਖੇਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਖੁਲਾਸਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਪੰਥ ਵਿਚ ਜਾਨ ਭਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਗਰੋਂ ਖਾਲਸਾ ਸਾਡਾ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਜਗਤ ਤੇ ਥਿਰ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਦੇਖੋ ਉਸ ਰੁਪੱਯੇ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਦਾ ਤੰਬੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਸ੍ਵਾਰਥ ਪਰ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ। ਨਾਲੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਮਝ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਚੋਜ ਹੈ ਤਾਹੀਏਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:—"ਪੁਨ ਸਿੰਘਨਿ ਕੋ ਲਾਗਹਿ ਏਤੋ"। [ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੪੬]।

ਕੋ ਲਾਗਹਿ ਏਤੋ । ਕੋ ਦੇ ਸਕਹਿ? ਨ ਕਰੋ ਬਿਚਾਰਨ । ਯਾਂ ਤੇ ਕੀਜਹਿ ਉਚਿਤ ਉਚਾਰਨ' ॥੪੬॥ ਤਬਿ ਸਭਿ ਸਮਝੇ ਕਰੀ ਅਵਾਜ । 'ਦੇਹਿਂ ਸਵਾ ਸੈ ਧਨ ਮਹਾਂਰਾਜ' । ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਿ ਮਨਜ਼ੂਰ ਤਨਖਾਹੁ । ਦੀਨੋ ਸਰਬ ਖਾਲਸੇ ਪਾਹੂ ॥ ੪੭ ॥ ਸਿੰਘਨਿ ਲੇ ਕਰਿ ਕਾਰ ਲਗਾਯੋ । ਲੰਗਰ ਕੋ ਤੰਬੂ ਬਨਵਾਯੋ। ਰਿਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਤਬੈ।–ਭਯੋ ਸੁਚੇਤ ਖਾਲਸਾ ਅਬੈ– ॥ ੪੮ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ [1]ਪਾਂਚ ਸੈ ਕੀ ਭੇਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਸਿਖ ਤਨਖਾਹ । ਹਮ ਦੀਨੀ ਜੋ ਦੇ ਨ ਹਿਤ ਤਿਸ ਕੀ ਪੂੰਜੀ ਸ੍ਵਾਹ* ॥ ੪੯ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਦਾਦੂ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੬॥

੩੭. [ਦਾਦੂ ਦੁਆਰੇ ਦੇ ਮਹੰਤ ਵਲੋਂ ਭੰਡਾਰਾ । ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਪਸ ਆਏ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਤਨੇ ਮੈਂ ਆਵਨ ਕੀਯੋ ਜੈਤ ਸਾਧ ਸਮੁਦਾਇ[2]।ਰਸਤ ਉਚਾਏ ਸੰਗ ਸਭਿ ਚਾਵਰ ਚੂਨ ਬਧਾਇ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ॥ ਘ੍ਰਿਤ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਆਨਿ ਕਰਿ ਖਰੇ।ਸਕਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਆਗੇ ਧਰੇ।ਬ੍ਰਿੰਦ ਬਾਜ ਜਿਸ ਥਲ ਬੈਠਾਰੇ। ਭਯੋ ਜੈਤ ਥਿਰ ਤਿਨਹੁਂ ਅਗਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੇ । 'ਤੁਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਬਾਜ ਸੁਜਾਨੇ । ਪ੍ਰਥਮ ਜਨਮ ਕਿਯ ਕਰਮ ਭਲੇਰੇ । ਜਿਸ ਤੇ ਕਰ ਸਪਰਸ਼ ਗੁਰ ਕੇਰੇ ॥੩॥ ਇਹ ਸਾਧਨ ਕੋ ਲਖਹੁ ਸਥਾਨਾ । ਜਿਨਹੁ ਅਹਿੰਸ ਧਰਮ ਮਨ ਠਾਨਾ । ਕਰਨੋ ਚਹੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਪਹੁਨਾਈ । ਤੁਮ ਲੌ ਰਹੀ ਬਾਤ ਅਬਿ ਆਈ ॥ ੪ ॥ ਅੰਨ ਅਹਾਰ ਆਜ ਤੁਮ ਕਰੀ-ਅਹਿ ।ਨਹਿਂ ਆਮਿਖ ਕੋ ਰਿਦੈ ਚਿਤਰੀਅਹਿ।ਸ੍ਰੀ ਦਾਦੂ ਕੋ ਅਹੈ ਭੰਡਾਰਾ। ਜਿਸ ਤੇ ਮਾਨਵ ਅਚਹਿਂ ਹਜ਼ਾਰਾ' ॥ ੫ ॥ ਹੁਤੀ ਜੁਵਾਰ ਬਾਕੁਰੀ ਜੋਯ । ਇਮ ਕਹਿ ਅੱਗ੍ਰ ਬਖੇਰੀ ਸੋਯ । ਬਾਜਨ ਬਿਨੈ ਸਾਧ ਕੀ ਮਾਨੀ। ਤਤਛਿਨ ਕੀਨਿ ਅੰਨ ਗਨ ਖਾਨੀ ॥੬॥ ਕਿਤਿਕ ਸਿੰਘ ਅਵਲੋਕਤਿ ਗਏ। ਸਕਲ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਨਾਵਤਿ ਭਏ । 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਬਾਜਨ ਅਚੀ ਜੁਵਾਰੀ । ਜੈਤ ਸਾਧ

---

[1]ਪੰਜ ਸੌ (ਰੁਪੱਯਾ) ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਤਨਖਾਹ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਇਹ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ) ਅਸਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ (ਤਨਖਾਹ), ਜੋ (ਸਿੱਖ ਤਨਖਾਹੀਆ ਹੋਕੇ) ਹਿਤ ਨਾਲ (ਤਨਖਾਹ) ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ ਉਸ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । [2]ਜੈਤ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਸਾਧਾਂ ਸਮੇਤ ।

*ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੯੪ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਦਾ ਇਹ ਕੁਛ ਘੱਟ ਵੱਧ ਭਾਵ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਦੋਹਰਾ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ:–"ਪਾਂਚ ਸਹਸ੍ਰ ਕੀ ਭੇਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਸਿਖ ਤਨਖਾਹ । ਹਸਿ ਦੀਨੀ, ਜੋ ਦੇਇ ਨਹਿਂ, ਤਿਸ ਕੀ ਪੂੰਜੀ ਸ੍ਵਾਹ ।" ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਖੇ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪੱਯਾ ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਸਵਾ ਸੌ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਜਥਿ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰੀ' ॥ ੭ ॥ ਸੁਨਿ ਮੁਸਕਾਇ ਗੁਰੂ ਤਬਿ ਭਾਖਾ। 'ਰਸਤ ਦੇਗ਼ ਕੀ ਲਿਹੁ ਅਭਿਲਾਖਾ*'।ਆਨਿ ਜੈਤ ਸਗਰੀ ਤਬਿ ਦਈ। ਜਿਤਿਕ ਲਾਂਗਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਲਈ ॥ ੮ ॥ ਕਰਯੋ ਤਯਾਰ ਲੰਗਰ ਤਤਕਾਲਾ। ਪ੍ਰਥਮ ਪਰੋਸਯੋ ਥਾਲ ਬਿਸਾਲਾ। ਸਕਲ ਅਹਾਰ ਪਾਇ ਸਮੁਦਾਏ।ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਚੋਤੁ ਸੋ ਲਯਾਏ॥੯॥ਅਚਯੋ ਜਥਾ ਰੁਚਿ ਥਾਲ ਉਠਾਯੋ। ਪੁਨ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਮਹਿ ਬਰਤਾਯੋ। ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਅਚਿ ਛੁਧਾ ਮਿਟਾਈ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ॥੧੦॥ਸ੍ਰਮਤ ਸਾਥ ਕੋ ਜਾਨਿਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।ਕਰਯੋ ਮੁਕਾਮ ਹੇਰਿ ਸੁਰ ਸਾਲਾ[1]। ਨਿਕਟ ਨਿਕਟ ਕੇ ਨਰ ਗਨ ਆਏ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ ॥੧੧॥ ਸਾਧਨਿ ਸੁਧ ਸੰਬਾਦ ਸੁਧਾਰਾ[2]। ਮੁਦਤਿ ਹੋਤਿ ਬਹੁ ਸੁਜਸੁ ਉਚਾਰਾ। ਸੋ ਦਿਨ ਜਾਮਨਿ ਤਹਾਂ ਬਿਤਾਈ। ਭਈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ॥੧੨॥ਸਤਿਗੁਰ ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਪਹਿਰੇ। ਹਯ ਅਰੋਹ ਆਸਨ ਪਰ ਠਹਿਰੇ। ਦਲ ਸਮੇਤ ਕਰਿ ਕੂਚ ਸਿਧਾਰੇ। ਪਹੁੰਚੇ ਕਿਤਿਕ ਕੋਸ ਦਿਨ ਸਾਰੇ॥੧੩॥ਲਾਲੀ ਨਗਰ† ਪਹੁਚੇ ਜਾਇ।ਬਡੀ ਮਜਲ ਕਰਿ ਗਏ ਸੁ ਥਾਇ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਨਿਸਾ ਗੁਜਾਰੀ। ਭਈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੀਯਸਿ ਅਸ-

---

[1]ਸੁਰ ਸ਼ਾਲਾ=ਚੰਗੀ ਥਾਂ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਥਾਂ। [2]ਸ਼ੁਧ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਸੋ ਸ਼ੁਧ ਸੰਬਾਦ ਕੀਤਾ। [ਸੁਧਾਰਾ=ਕੀਤਾ]।

*ਇਥੇ ਆਪ ਧਾਰਮਕ ਸਹਾਰਾ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨਃ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦਾ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਨੇਕਨੀਯਤੀ ਨਾਲ ਸੱਚ ਜਾਣਕੇ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਦੀ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਯਾ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਕਿ ਧਰਮ ਈਮਾਨ ਵਿਚ ਸਭ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਰਖੋ, ਸੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਖੇ ਹੈ, ਸੱਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਣਾ ਅਧਰਮ ਹੈ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰੋ ਤੇ ਜੋ ਅਸੱਚ ਹੈ ਤਿਆਗੋ। ਜਿਸ ਨੂੰ (Comparative Religion) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਧਰੀ ਹੈ, ਮਗਰੋਂ ਅੱਬੁਲਫਜ਼ਲ ਨੇ ਇਹ ਅਸੂਲ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਫੇਰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤਿਆ ਹੈ। ਸੋਈ ਦਸਮੇ ਜਾਮੇ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਦਾਦੂ ਦੇ ਮੱਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਜਿਸ ਆਸ਼ੇ ਤੇ ਅਸੂਲ ਪਰ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਤਾ ਹੱਸਣੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਮਖੌਲ ਨਾਂ ਕਰੋ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੱਤਯਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉਹ ਸਚਾਈ ਪਰ ਟਿਕਣ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਓ। ਆਖੇ ਹੋਰ ਤੇ ਕਰੇ ਹੋਰ ਇਹ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰਨੇ ਜੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਗਯਾਨੀਆਂ ਦੇ ਅਗਯਾਨ ਨੂੰ ਗਯਾਨ ਤੁੱਲ ਸਮਝ ਲਓ।

†ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ।

ਵਾਰੀ॥੧੪॥ਪੰਥ ਪਯਾਨਤਿ ਉਲੰਘੇ ਦੇਸ਼। ਜਾਤਿ ਬਿਲੋਕਤਿ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਸ੍ਰਮਤ ਬਿਹੀਰ ਪਹੂਚੇ ਤਹਾਂ। ਪੁਰਿ ਮਘਰੌਦਾ* ਸੁਨੀਅਤਿ ਜਹਾਂ ॥ ੧੫ ॥ ਉਤਰ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਵਰ ਲਗਾਯੋ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭਿ ਸਾਥ ਸੁ ਆਯੋ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਬਿੱਸ੍ਰਾਮਤਿ ਹੋਏ। ਕਰੀ ਅਰਜ ਮਿਲਿਕੈ ਸਭਿ ਕੋਏ॥੧੬॥ 'ਦੀਰਘ ਮਜ਼ਲ ਭਈ ਇਹ ਦੋਊ। ਸ੍ਰਮਤ ਬਿਹੀਰ ਬਿਖੈ ਸਭਿ ਕੋਊ। ਜਿਮ ਨਿਬਹੈ ਬਡ ਛੋਟੇ ਸਾਥ। ਮਾਰਗ ਗਮਨ ਕਰਹੁ ਤਿਮ ਨਾਥ' ॥ ੧੭ ॥ ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਯੋ। 'ਸਿਵਰ ਉਚਿਤ ਥਲ ਪੰਥ ਨ ਪਾਯੋ[1]। ਯਾਂਤੇ ਮਜ਼ਲਾਂ ਦੀਰਘ ਦੋਇ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਸਮੀਪੀ ਡੇਰਾ ਹੋਇ' ॥੧੮॥ ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਕਹਿ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਭਈ ਭੋਰ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ। ਸਨਧਬੱਧ ਹ੍ਵੈ ਹਯ ਆਰੂਢੇ। ਗਮਨ ਕੀਨਿ ਗੁਰ ਜਿਸ ਗੁਨ ਗੂਢੇ ॥ ੧੯ ॥ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਕੋਸ ਪਹੂਚੇ ਜਾਇ। ਨਗਰ ਕੁਲਾਯਤ* ਸੁੰਦਰ ਥਾਇੰ। ਲਗਯੋ ਸਿਵਰ ਸਭਿ ਹੂੰ ਸੁਖ ਪਾਯੋ। ਭਏ ਦੇਗ ਭੋਜਨ ਸ਼ੁਭ ਖਾਯੋ ॥੨੦॥ ਸ੍ਰਮਤ ਸਾਥ ਕੋ ਜਾਨਿ ਗੁਸਾਈਂ। ਕਰਯੋ ਮੁਕਾਮ ਦੇਖਿ ਸ਼ੁਭ ਥਾਈਂ। ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਦਿਵਸ ਬਸਯੋ ਤਹਿਂ ਡੇਰਾ। ਬਿਥਰਯੋ ਸੁਜਸੁ ਬਿਸਦ ਬहੁਤੇਰਾ ॥ ੨੧ ॥ ਆਇ ਅਨੇਕ ਪਾਇ ਬਰ ਜੈ ਹੈਂ[2]। ਅਨਿਕ ਅਕੋਰਨਿ ਕੋ ਅਰਪੈ ਹੈਂ। ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਬਹੁ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ। ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਜੁਤਿ ਮਹਿਦ ਅਨੂਪ ॥ ੨੨ ॥ ਸ਼੍ਰਮ ਬਿਨ ਭਯੋ ਅਸੂਦੇ ਸਾਥ[3]। ਚਹਯੋ ਅਰੂਢਨਿ ਚਲਿਬੇ ਨਾਥ। ਕਰਯੋ ਕੂਚ ਹਯ ਚਢਿ ਕਰਿ ਚਾਲੇ। ਧਰੇ ਹਾਥ ਧਨੁ ਕਠਨ ਬਿਸਾਲੇ ॥੨੩॥ ਜਹਿਂ ਰਾਜਨ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾ। ਦਲ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਭੁ ਭਏ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾ। ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਕੇ ਨਰ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਤਾਪੂ। ਬਾਜਤਿ ਦੁੰਦਭਿ ਚਮੂੰ ਕਲਾਪੂ[4] ॥ ੨੪ ॥ ਲੇ ਲੇ ਕਰਿ ਅਕੋਰ ਚਲਿ ਆਵੈਂ। ਮਿਲਹਿਂ ਜੋਰਿ ਕਰ ਅਰਜ਼ ਸੁਨਾਵੈਂ। ਕਾਸ਼ਟ ਤ੍ਰਿਣਨ ਆਨਿ ਗਨ ਦੇਈਂ। ਸੌਂਜ ਉਧਾਰ ਸਦਨ ਕੀ ਲੇਈਂ॥੨੫॥ ਜੋਨਹਿਂ ਮਿਲਹਿਂ ਗਰਬ ਉਰ ਧਾਰਹਿਂ। ਤਹਿਂ ਮਿਲਿ ਸਿੰਘ ਲੂਟ ਕੋ ਡਾਰਹਿਂ†। ਅਸਨ

[1]ਰਾਹ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਦੇ ਯੋਗ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਕੋਈ) ਮਿਲਿਆ। [2]ਵਰ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [3]ਥਕੇਵਾਂ ਲਾਹਕੇ ਸਾਥ ਸੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ। [4]ਸਾਰੀ। *ਇਹ ਨਾਮ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈਨ।

†ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕ ਹੈਂਕੜ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਮੰਗੀ ਸ਼ੈ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਬੀ ਨਹੀਂ ਸੇ ਦੇਂਦੇ, ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਉਥੇ ਵਰਤਦੀ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਦੇਖੋ ਅੰਸੂ ੩੮ ਅੰਕ ੩੬ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਗਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਤੱਕੋ ੩੮ ਅੰਸੂ ਦਾ ੪੨ ਅੰਕ ਤੇ ਨੋਟ।

ਬਸਨ ਆਦਿਕ ਲੇਂ ਛੀਨਾਂ । ਬਲ ਦਿਖਾਇਕੈ ਕਰੈਂ ਅਧੀਨਾ ॥੨੬॥ਧਾਂਕ ਪਰੀ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾ। ਹੋਤਿ ਕੂਚ ਦਰ ਕੂਚ ਹਮੇਸ਼ਾ । ਬਾਪੀ ਕੂਪ ਸਰੋ-ਵਰ ਨੀਕੇ । ਉਪਬਨ ਬਹੁ ਹੁਲਸਾਵਨ ਜੀਕੇ ॥੨੭॥ ਸੁੰਦਰ ਧਰਾ ਅਧਿਕ ਸਬਜ਼ਾਈ । ਡੇਰਾ ਕਰਹਿਂ ਦੇਖਿ ਸੁਖਦਾਈ । ਇਮ ਗਮਨਤਿ ਤਿਸ ਦੇਸ਼ ਮੰਝਾਰਾ । ਕਰਤਿ ਬਿਲਾਸ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥ ੨੮ ॥ ਖੇਲਤਿ ਹੈਂ ਅਖੇਰ ਬਨ ਫਿਰਿਕੇ । ਮ੍ਰਿਗ ਖਗ ਪੁੰਜ ਸੰਘਾਰਨਿ ਕਰਿਕੇ।ਸਨੇ ਸਨੇ ਸੁਖ ਸਹਤ ਚਲੰਤੇ । ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਡਰਿ ਲੋਕ ਮਿਲੰਤੇ ॥੨੯॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਰਤ ਕੋ ਛੋਰਿ । ਕਰੇ ਬੇਗ ਆਯੋ ਇਤ ਓਰ।ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੁਧ ਇਤ ਆਏ। ਮਿਲ੍ਯੋ ਆਨਿ ਸਨਮੁਖ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥ ੩੦ ॥ ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਪਰ ਸਿਰ ਧਰਿਕੈ । ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰੇਮ ਅਧਿਕ ਉਰ ਭਰਿਕੈ। ਤਜਿ ਨਹਿਂ ਸਕਹਿ ਉਠਾਯਵ ਆਪ[1] । ਕਰ੍ਯੋ ਬਿਦਾਰਨਿ ਬਿਰਹ ਸੰਤਾਪ ॥ ੩੧ ॥ ਦ੍ਰਿਗਨ ਬੂੰਦ ਆਨੰਦ ਕੀ ਗਿਰੀ । ਕੋ ਕਹਿ ਸਕਹਿ ਜੁ ਸੁਖ ਤਿਸ ਘਰੀ।ਮਗ ਜੈਬੇ ਔਬੇ ਕੀ ਕਥਾ । ਮੁਲਾਕਾਤ ਹਜ਼ਰਤਿ ਕੀ ਜਥਾ ॥ ੩੨ ॥ ਦਯਾ ਸਿੰਧੁ ਸਭਿ ਬੂਝਨ ਕੀਨਾ । ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਉੱਤਰ ਦੀਨਾ । 'ਅਹਿਦੀ ਕੇ ਮਨਿੰਦ ਬਨਿ ਗਯੋ ।ਗ੍ਰਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੇ ਨਰ ਨਿਕਸਯੋ॥੩੩॥ਮਗ ਮਹਿਂ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਸਮੁਦਾਈ । ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਪੂਜ੍ਯੋ ਤੁਮ ਸਮਤਾਈ[2] । ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਸਿਵਰ ਕੇ ਮਾਂਹੀ । ਕਰੇ ਜਤਨ ਮਿਲਿਬੋ ਹੁਇ ਨਾਂਹੀ ॥ ੩੪ ॥ ਪਠੀ ਆਪ ਢਿਗ ਕਾਸਦ ਜੋਰੀ[3] । ਜਿਮ ਆਇਸੁ ਭੇਜੀ ਦਿਸ਼ ਮੋਰੀ । ਭਯੋ ਮੇਲ ਤਿਮ ਅੰਤਰ ਗਏ । ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਭਏ' ॥ ੩੫ ॥ ਸ੍ਵਾਨ ਆਦਿ ਕੋ ਸਕਲ ਪ੍ਰਸੰਗ।ਸਨੇ ਸਨੇ ਬਰਨ੍ਯੋ ਗੁਰ ਸੰਗ।'ਪੁਨ ਹਮ ਕੋ ਰੁਖਸਦ ਤਿਨ ਕੀਨਿ । ਗੁਰਜ ਦਾਰ[4] ਦ੍ਵੈ ਸੰਗ ਸੁ ਦੀਨ॥੩੬॥ ਸੁਧ ਸੁਨਿਕੈ ਰਾਵਰ ਇਤ ਆਏ । ਰਜਪੂਤਨ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਸਿਧਾਏ।ਸੋ ਮਗ ਤਜਿ ਮੈਂ ਇਤ ਦਿਸ਼ਿ ਆਯੋ। ਪਹੁੰਚਿ ਆਪ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਯੋ ॥ ੩੭ ॥ ਗੁਰਜਦਾਰ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਦੋਇ । ਗਏ ਬਿਛੁਰ ਦਿੱਲੀ ਦਿਸ਼ਿ ਸੋਇ । ਸੂਬੇ ਗਨ ਉਮਰਾਵ ਮਹਾਨੇ । ਸਭਿ ਦਿਸ਼ਿ ਲਿਖੇ ਸ਼ਾਹ ਪਰਵਾਨੇ ॥ ੩੮ ॥–ਜਿਸ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਲਿ ਆਵੈਂ । ਦਲ ਸਮੇਤ ਜਹਿਂ ਸਿਵਰ ਲਗਾਵੈਂ । ਸੋ ਸਭਿ ਕਰ ਜੋਰਹਿਂ ਢਿਗ ਜਾਇ। ਅਨਿਕ ਰੀਤਿ ਕੀ ਸੇਵ ਕਮਾਇ॥੩੯॥ਨਹਿ ਕੋ ਸਨਮੁਖ ਹ੍ਵੈ ਰਨ

---

[1]ਭਾਵ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ । [2]ਆਪ ਦੇ ਸਦਰਸ਼ । [3]ਹਲਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜੋੜੀ । [4]ਸਿਪਾਹੀ ।

ਕਰੈ। ਕੈਸਿਹੁੰ ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਨ ਅਰੈ–। ਗੁਰਜਦਾਰ ਦਿੱਲੀ ਅਬਿ ਜੈ ਹੈਂ। ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨ ਐਸ ਪਠੈ ਹੈਂ[1] ॥੪੦॥ ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਦਯੋ ਕਪੀਰਾ[2]। ਅਹੈ ਅਮਾਨਤ ਪਠਿ ਤੁਮ ਤੀਰਾ'। ਸਿੱਖਨਿ ਪਿਖਿ ਕੈ ਬੂਝਿ ਪ੍ਰਸੰਗਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁ ਸਭਿ ਕੇ ਸੰਗਾ ॥ ੪੧ ॥ 'ਮੱਕੈ ਜਾਇ [3]ਫਜ਼ੀਹਤ ਭਾਰੀ। ਕਰੀ ਨੁਰੰਗ ਕੋ[3] ਪਿਖਿਡਰ ਧਾਰੀ। ਤਿਸ ਹੀਬਲ ਹਮਦੀਨੋ ਧ੍ਰੋਹਰ[4]"। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਪੁਨ ਕਹਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ॥੪੨॥ 'ਥੋਰੇ ਦਿਵਸ ਬਿਤੇ ਹਮ ਐਗ। ਤਨਕ ਭਨਕ ਸੁਨਿ[5] ਅਸ ਇਕ ਠੌਰ। ਹੁਤੋ ਜ਼ਫਰਨਮਾ ਤੁਮ ਕਰ ਕੋ। ਜਬਿ ਹਮ ਦੇ ਕਰਿ ਹਟੇ ਵਹਿਰ ਕੋ ॥ ੪੩॥ ਤਤਛਿਨ ਹਜ਼ਰਤ ਕੋ ਦੁਖ ਹੋਵਾ। ਪੁਨ ਕੋ ਅੰਤਰ ਗਯੋ ਨ ਜੋਵਾ[6]। ਖੋਟੀ ਸੁਧਿ ਪਸਰੀ ਚਹੁੰ ਓਰ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਕਹੈਂ ਨ ਮਾਚ੍ਯੋ ਸ਼ੋਰ[7] ॥੪੪॥ ਆਗੈ ਤੁਮ ਭਾਵੈ ਤਿਮ ਹੋਇ। ਜਥਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ, ਭਨ੍ਯੋ ਤਿਮ ਸੋਇ[8]"। ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਿਂ 'ਆਛੀ ਕੀਨਿ। ਮਰਹਿ ਨੁਰੰਗਾ ਬਿਲਮ ਬਿਹੀਨ ॥ ੪੫ ॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਸੁਧਿ ਪਸਰੈ ਹੈ। ਊਚ ਨੀਚ ਸਗਰੇ ਲਖਿ ਲੈ ਹੈਂ"। ਇਮ ਕਹਿ ਸੁਨਿਕੈ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਵਿਗ ਰਹ੍ਯੋ ਉਮੰਗ। ੪੬ ॥ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕੂਚ ਕਰਤਿ ਗੁਰ ਪੂਰੇ। ਕਹੂੰ ਅਰਹਿਂ ਮਗ ਦਲ ਕੇ ਸੂਰੇ[9]। ਲੂਟ ਕੂਟ ਲੇਂ ਹੋਤਿ ਲਰਾਈ। ਕੇਤਿਕ ਮਿਲਹਿਂ ਪਰਹਿਂ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਈ ॥ ੪੭॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਮਿਲਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੩੭ ॥

੩੮. [ਸਫਰ। ਬਘੌਰ ਵਿਚ ਡੇਰਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਾਰਗ ਆਗੇ ਜਾਤ। ਗ੍ਰਾਮ ਚੌਧਰੀ ਮਿਲਤਿ ਜੋ ਸੋ ਸੁਖ ਬਸਿ ਦਿਨਰਾਤਿ[10] ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਜੇਹੰਕਾਰਧਰਹਿਂਨਿਜ ਬਲ ਕੋ। ਤਾਂ ਪਰ ਹਮਲਾ ਹੋਵਤਿ ਦਲ ਕੋ। ਛੁਟਹਿਂ ਤੁਫੰਗ ਅਰਹਿਂ ਲੇਂ ਮਾਰ। ਲੂਟ ਕੂਟ ਲੇ ਕਰਹਿਂ ਅਹਾਰ ॥ ੨ ॥ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕੂਚ ਨਾਥ ਕੋ ਹੋਇ। ਦੇਸ਼ ਨਵੀਨ ਪਿਖਹਿਂ ਨਿਤ ਸੋਇ। ਜਿਤ ਜਿਤ ਜਾਤਿ ਰੌਰ ਬਹੁ ਪਰੈ।

---

[1]ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਲਿਖਕੇ) ਭੇਜਣਗੇ। (ਅ) ਐਸ=ਆਇਸੁ=ਆਗਜ਼ਾ। [2]ਦੇਖੋ ਅੰਸੂ ੩੧ ਅੰਕ ੨੩। [3]ਔਰੰਗੇ ਦੀ ਖੁਆਰੀ ਕੀਤੀ। [4]ਅਮਾਨਤ। [5]ਥੋੜੀ ਕਨਸੋ (ਅਸੀਂ ਕੰਨੀ) ਸੁਣੀ ਹੈ। [6]ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਅੰਦਰ ਜਾਕੇ ਡਿੱਠਾ ਨਹੀਂ (ਪਰ)। [7]ਛੁਪ ਛੁਪਕੇ (ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਮਚਿਆ। [8]ਜਿਵੇਂ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਤਿਵੇਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। [9]ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਅੜਦੇ ਹਨ ਰਾਹ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਲ ਦੇ ਸੂਰਮੇ। [10]ਸੋ (ਲੋਕ) ਸੁਖ ਨਾਲ ਵਸਦੇ ਹਨ।

ਧੂਮ ਧਾਕ* ਸੁਨਿਕੈ ਨਰ ਡਰੈਂ ॥ ੩ ॥ ਕੇਤਿਕ ਦੇਸ਼ ਉਲੰਘ ਜਬਿ ਗਏ। ਬਿਖਮ ਪੰਥ ਆਗੈ ਸੁਨਿ ਲਏ। 'ਤੋਪ ਨ ਸਕਟ ਇਤੈ ਕੋ ਜੈ ਹੈਂ[1]। ਗਿਰ ਲਘੁ ਪਾਹਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਪਰੇ ਹੈਂ'॥੪॥ਮਾਰਗ ਕਠਨ ਸੁਨਜੋ ਜਬਿ ਕਾਨ। ਤਿਸ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਹਟਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ। ਪੰਥ ਸੁਖੇਨ ਅਪਰ ਜਿਤ ਅਹੈ।ਭੇਦ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਬਹੁ ਜੋ ਲਹੈਂ[2]॥੫॥ਤਿਨਹੁੰ ਬਤਾਯਹੁ 'ਪਰਬਤ ਘਾਟੀ। ਪਹੁੰਚਜੋ ਜਾਇ ਨ, ਅਉਖੀ ਬਾਟੀ[3]। ਦੂਸਰ ਮਗ ਹੈ ਚਲਨਿ ਸੁਖੈਨ'। ਸੁਨ ਤਿਤ ਗਮਨੇ ਕਰੁਨਾ ਐਨ ॥ ੬ ॥ ਸਨੇ ਸਨੇ ਸੁਖ ਸਿਵਰ ਕਰੰਤੇ। ਤਿਸੀ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਮਗ ਉਲਘੰਤੇ। ਤਿਸ ਪਰਬਤ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਪਾਰ। ਦੇਖਜੋ ਸੁੰਦਰ ਦੇਸ਼ ਬਹਾਰ[4] ॥ ੭ ॥ ਸਦਲ ਸਫਲ ਤਰੁਵਰ ਬਹੁ ਖਰੇ। ਸੁਖਦਾਯਕ ਛਾਯਾ ਕਹੁ ਕਰੇ। ਬਾਗ ਤੜਾਗ ਬਿਭਾਗ ਸਮੇਤ। ਅਵਲੋਕੇ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਦੇਤਿ ॥ ੮ ॥ ਬਾਪੀ ਕੂਪ ਆਪ ਮਲਹੀਨ[5]।ਜਿਤ ਕਿਤ ਸਬਜ਼ੀ ਸੁਭਤਿ ਨਵੀਨ।ਗਮਨੇ ਤਹਾਂ ਹੇਰਿ ਹਰਿਖਾਏ। ਸੁੰਦਰ ਥਲ ਪਿਖਿ ਥਲ ਉਤਰਾਏ॥ ੯॥ ਰਸਤ, ਛਾਗ, ਤ੍ਰਿਣ, ਈਂਧਨ ਆਨੇ। ਬਿਚ ਗ੍ਰਾਮਨ ਕੇ ਸਿੰਘ ਪਯਾਨੇ। ਦੁਗਧ, ਦਧੀ, ਘ੍ਰਿਤ ਅਰੁ ਮਿਸ਼ਟਾਨ। ਦੇਗ ਬਿਖੈ ਡਾਰਤਿ ਗਨ ਆਨਿ ॥ ੧੦ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖ ਪਾਵਤਿ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਸੁਖ ਸੋਂ ਮਗ ਜਾਵਤਿ। ਇਤਨੇ ਮਹਿ ਦੱਖਣ ਤੇ ਆਯੋ[6]। ਮਿਲਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਨਾਯੋ॥੧੧॥ 'ਮਰਜੋ ਨੁਰੰਗਾ ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਇ। ਮਚੈ ਰੌਰ ਦੇਸ਼ਨ ਸਮੁਦਾਇ'। ਸੁਨਿਕੈ ਸਿੰਘਨ ਬੂਝਨ ਕਰਜੋ। 'ਕਿਸ ਬੀਮਾਰੀ ਤੇ ਕਿਮ ਮਰਜੋ?' ॥ ੧੨ ॥ ਕਹਤਿ ਭਯੋ ਤਬਿ ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤੰਤ। ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਦਿਲੀਸ਼ੁਰ ਅੰਤ। 'ਗੁਰੂ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਜੋ ਪਠਜੋ।ਤਿਸਕੋ ਖੋਲਿ ਸ਼ਾਹੁ ਜਬਿ ਪਠਜੋ॥੧੩॥ ਤਬਿ ਹੀ ਤੇ ਤਨ ਭਈ ਬਿਮਾਰੀ। ਕਰੇ ਅਨਿਕ ਹਿਕਮਤ ਉਪਚਾਰੀ[7]। ਅਚੈ ਅਹਾਰ ਪਚੈ ਸੋ ਨਾਂਹੀ। ਨਾਭੀ ਤਰ ਤੇ ਉਤਰੈ ਨਾਂਹੀ ॥ ੧੪॥ ਖਾਨਾ ਕਰੈ ਖਾਨ ਜਬਿ ਕੋਇ। ਉਦਰ ਰਹੈ ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਸੋਇ। ਪੁਨ ਮੁਖ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਨਿਕਸੈ ਸਾਰੋ। ਸਮ ਬਿਸ਼ਟਾ ਕੇ ਹੁਇ ਦੁਖ ਭਾਰੋ ॥ ੧੫ ॥ ਇਮ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਸੰਕਟ ਪਾਯੋ। ਫਲ ਪਾਪਨ ਕੋ ਅਧਿਕ ਦਿਖਾਯੋ। ਬਿਸ਼ਟਾ ਮੁਖ ਕੀ

[1]ਨਾ ਤੋਪ ਨਾ ਗੱਡਾ (ਜਾਂ ਤੋਪਾਂ ਵਾਲਾ ਗੱਡਾ) ਇਧਰੋਂ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦਾ।[ਅੱਗੇ ਚੱਲਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗੂ ਕਿ ਨਾਲ ਤੋਪਾਂ ਬੀ ਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ, ਦੇਖੋ ਅੰਸੂ ੩੯ ਦਾ ਅੰਕ ੨੧]। [2]ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭੇਦ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। [3]ਔਖਾ ਰਾਹ ਹੈ। [4]ਬਹਾਰ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਅਨੰਦ ਦਾਇਕ। [5]ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਵਾਲੇ। [6](ਕੋਈ) ਆਇਆ। [7]ਹਕੀਮਾਂ ਦੀਆਂ ਹਕੀਮੀਆਂ ਤੇ ਇਲਾਜ। *ਪਾ:—ਧੂਮ ਧਾਮ।

ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਕਾਰੇ। ਭੀਮ ਰੂਪ ਜਮਦੂਤ ਦਿਖਾਰੇ[1]* ॥੧੬॥ ਕਬਿ ਅਰੜਾਇ ਮੂਰਛਾ ਪਾਇ। ਘੂਮਯੋ ਰਹੈ ਨੈਨ ਉਂਘਲਾਇ। ਕਸ਼ਟ ਬਿਸਾਲ ਪਾਇ ਮਰਿ ਗਯੋ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਦਤ ਨਹਿਂ ਭਯੋ ॥ ੧੭ ॥–ਕੁੱਪਾ ਰਿੜ੍ਹਯੋ–ਕਹੈਂ ਪੁਰਿ ਲੋਕ†। ਭਯ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਸ਼ੋਕ'। ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਬੂਝਯੋ ਮਾਲਕ ਤਖਤ। 'ਕੋ ਅਬਿ ਭਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਸ਼ੁਭ ਬਖਤ[2]?' ॥੧੮॥ ਪੁਨ ਤਿਨ ਕਹਯੋ'ਮਹਾਂ ਗਨ ਲਸ਼ਕਰ।ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ[3] ਅਹੈ ਬੀਚ ਬਰ।ਪੂਰਬ ਵਲੀ-ਅਹਦ ਸੋ ਭਯੋ[4]।ਅਬਿ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਪਰ ਥਿਰ ਥਯੋ ॥ ੧੯॥ ਗਨ ਉਮਰਾਵ ਵਜ਼ੀਰ ਜਿ ਸਯਾਨੇ। ਸਗਰੇ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਿਹ ਮਾਨੇਂ'। ਸੁਨਿ ਮੁਸਕਾਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹੈਂ। 'ਨਹਿਂ ਸਲਤਨ ਕੋ ਸੁਖ ਇਹ ਲਹੈ॥੨੦॥ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕੀ ਜਥਾ ਰਜ਼ਾਇ। ਸੋ ਬਨਿ ਹੈ ਨਹਿਂ ਆਨ ਉਪਾਇ'। ਤਹਿਂ ਤੇ ਕੂਚ ਅਗਾਰੀ ਕਰਯੋ। ਸ਼ਹਿਰ ਬਘੌਰ[5] ਨਿਕਟ ਸੁਨਿ ਪਰਯੋ ॥ ੨੧॥ ਜਹਾਂ ਭੀਮ ਨੇ ਕ੍ਰੀਚਕ ਮਾਰੇ[6]।ਪਿਖਯੋ ਚਹੈਂ ਪ੍ਰਭੁ,ਤਿਤੇ ਸਿਧਾਰੇ। ਕਰੈਂ ਕੂਚ ਦਰ ਕੂਚ ਪਯਾਨੇ। ਪੁਰਿ ਬਿਘੌਰ ਕੇ ਗੁਰ ਨਿਯਰਾਨੇ ॥ ੨੨ ॥ ਥਲ ਸੁੰਦਰ ਤਰੁਵਰ ਗਨ ਹੇਰੇ। ਕਰੇ ਮੁਕਾਮ ਪ੍ਰਭੂ ਤਹਿਂ ਡੇਰੇ।ਸੁਨੀ ਨਗਰ ਮਹਿਂ–ਦਲ ਚਢਿ ਆਯੋ। ਲੂਟ ਨ ਲੇਹਿਂ–ਮਹਾਂ ਡਰਪਾਯੋ॥ ੨੩ ॥ ਗਹਿ ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਭਏ ਸਵਧਾਨਾ। ਕਰਯੋ ਲਰਨ ਕੋ ਠਾਟ ਮਹਾਨਾ। ਭੇਤ ਹੇਤੁ ਨਰ ਏਕ ਪਠਾਯੋ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਚਲਿ ਦਲ ਮਹਿਂ ਆਯੋ ॥ ੨੪॥ ਜਹਿਂ ਦਿਵਾਨ ਮਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰ ਥਿਰੇ। ਸ਼ੋਭਤਿ ਚਮਰ ਚਾਰੁ ਸਿਰ ਢੁਰੇ। ਤਹਾਂ ਪਹੁੰਚਿ ਜੋਰੇ ਜੁਗ ਹਾਥ। ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਸਾਥ ॥ ੨੫ ॥ ਪੁਨ ਪੁਰਿ ਜਨ ਕੀ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। 'ਮੋ ਕੋ ਪਠਯੋ ਤ੍ਰਾਸ ਉਰ ਧਾਰੀ। ਦਲ ਬਿਸਾਲ ਹੈ ਸੰਗ ਤੁਮਾਰੇ,

---

[1]ਜਮ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਅਪਨਾ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਸਨ। [2]ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ। [3]ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਪੁਤਰ ਆਜ਼ਮਸ਼ਾਹ। [4]ਟਿੱਕਾ ਹੋਗਿਆ ਸੀ। [5]ਬਘੌਰ, ਉਦੇ ਪੁਰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹੈ। [6]ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਬਿਰਾਟ ਪਾਸ ਪਾਂਡਵ ਬਿਨਾਂ ਸੈਨਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤਦੋਂ ਕ੍ਰੀਚਕ ਨੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਛੇੜਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਭੀਮ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕ੍ਰੀਚਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਸੈਨਾ ਪਤੀ ਸੀ [ਸਿੰ:,ਕੀਚਕ]। [ਦੇਖੋ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਰਾਰਧ ਅਧਯਾਯ ੨੪]। *ਪਾ:–ਨਿਹਾਰੇ।

†ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮਰ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਸਮੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਰਨ ਨੂੰ ਕੁੱਪਾ ਰੁੜ੍ਹਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ, ਇਕ ਮਰਿਆ ਦੂਜਾ ਤਖਤ ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਬਦਲਨਾ ਕੁੱਪੇ ਦੇ ਹੇਠ ਉਤੇ ਹੋਣ ਵਾਂਗ ਹੈ।

ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਹਿਂ ਲੁਟਹਿਂ ਜੰਗ ਕਰਿ ਮਾਰੇ॥ ੨੬॥ ਆਪ ਕਹਾਂ ਤੇ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਏ?ਅਬਿ ਚਾਹਤਿ ਹੋ ਕਹਾਂ ਸਿਧਾਏ?ਕੌਨ ਕਾਜ ਆਗਵਨ ਤੁਮਾਰਾ? ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਨਾਵਨ ਸਾਰਾ' ॥੨੭॥ਇਮ ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਕੇ ਬਾਕ ਸੁਨੇ ਜਬਿ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਸੋਂ ਗੁਰੂ ਭਨਜੋਂ ਤਬਿ। 'ਜਾਹ ਨਗਰ ਮਹਿਂ ਨਰ ਸਮੁਝਾਵਹੁ। ਦੇ ਧੀਰਜ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਾਵਹੁ' ॥੨੮॥ ਆਇਸੁ ਪਾਇ ਗਯੋ ਤਤਕਾਲਾ। ਪੁਰਿ ਜਨ ਸਾਵਧਾਨ ਜਹਿਂ ਜਾਲਾ। ਥਿਰ ਹੁਇ ਸਗਰੀ ਕਥਾ ਸੁਨਾਈ। "ਇਹ ਜਗ ਗੁਰ ਤੁਮ ਕੋ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ੨੯ ॥ ਸਿਖ ਹੁਇ ਮਿਲੌ ਦਰਸ ਕੋ ਜੋਵਹੁ। ਦੁਇ ਲੋਚਨ ਕੇ ਸੁਖ ਕੋ ਜੋਵਹੁ। ਭੀਮਸੈਨ ਜਹਿਂ ਕੀਚਕ ਮਾਰੇ। ਸੋ ਸਥਾਨ ਚਿਤ ਚਹੈਂ ਨਿਹਾਰੇ ॥੩੦॥ ਤੁਮ ਨਾਹਕ ਕਜੋਂ ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਭਏ। ਪੁਰਿ ਕੋ ਨਹਿਂ ਬਿਗਾਰ ਚਿਤ ਠਏ'।ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਇਮ ਦਿਯੋ ਦਿਲਾਸਾ। ਤਦਪਿ ਨ ਤਿਨੈ ਭਯੋ ਭਰਵਾਸਾ॥੩੧॥[1]'ਅਪਨੋ ਸਿਵਰ ਫਰਕਸੋਂ ਕਰੀਏ। ਪੁਰਿ-ਜਨ ਕੋ ਡਰ ਉਰ ਤੇ ਹਰੀਏ'। ਨਹਿਂ ਸਮੁਝੇ ਬਹੁ ਕਹਿ ਸਮੁਝਾਏ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਹਟਿ ਕਰਿ ਆਏ॥੩੨॥ਪ੍ਰਭੁ ਆਗੈ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੀ। 'ਪੁਰਿ ਜਨ ਤ੍ਰਸਤਿ ਧੀਰ ਬਿਸਰਾਨੀ। ਸੁੰਦਰ ਉਪਬਨ ਤਰੁਵਰ ਠੌਰ। ਕੁਛਕ ਫਰਕ ਤੇ ਹੈ ਇਕ ਔਰ ॥ ੩੩ ॥ ਫੁਰਮਾਵਹੁ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਡੇਰਾ। ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਤੇ ਹੁਇ ਅਨੰਦ ਘਨੇਰਾ'। ਸੁਨਿਕੈ ਨਾਥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਕਹਜੋ। 'ਕਰਹੁ ਸਿਵਰ ਜਹਿਂ ਉਪਬਨ ਲਹਜੋ' ॥ ੩੪ ॥ ਚਢਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗਏ ਪਿਖਜੋ ਸ਼ੁਭ ਬਾਗ਼। ਤਰੁ ਛਾਇਆ ਸੁੰਦਰ ਜਹਿਂ ਲਾਗ। ਡੇਰਾ ਕਰਜੋ ਸਿੰਘ ਸਮੁਦਾਏ। ਤਬਿ ਪੁਰਿ ਜਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਏ ॥ ੩੫ ॥ ਮਿਲੇ ਸੁ ਦੈ ਦੈ ਗਨ ਉਪਹਾਰੂ। ਬੰਦਨ ਕਰਹਿਂ ਹੇਰਿ ਮੁਖ ਚਾਰੂ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ ਫੁਰਮਾਯੋ।'ਕੋ ਖੇਚਲ ਇਨ ਕਰਹਿ ਨ ਧਾਯੋ[2]॥੩੬॥ਘਾਸ ਰੁ ਈਂਧਨ ਲੇਹੁ ਨ ਕੋਈ। ਇਸ ਹੀ ਥਲ ਸਭਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਈ। ਬਾਗ਼ ਭਲੋ ਥਲ ਬਹੁ ਸੁਖਦਾਈ। ਇਸ ਮਹਿਂ ਤੇ ਲਿਹੁ ਚਹਿ ਸਮੁਦਾਈ' ॥੩੭॥ ਘਨੇ ਨਗਰ ਜਨ ਜਬਿ ਹੀ ਆਏ। ਲੇ ਤਿਨ ਕੋ ਸੰਗ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਧਾਏ। ਕੀਚਕ ਹਤਨਿ ਥਾਨ ਅਵਿਲੋਕਨ। ਬੂਝਤਿ ਚਲੇ ਲਿਏ ਪੁਰਿ ਲੋਕਨਿ ॥ ੩੮ ॥ ਸਿੰਘਨ ਪ੍ਰਤਿ ਅਸ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ। 'ਚਲਹਿਂ ਪਯਾਦੇ* ਤਜਹਿਂ ਕਿਕਾਨਾ'।ਇਮ ਸੁਨਿ

[1]ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਕਹਿਆ। [2]ਭਾਵ ਦੌੜਨ ਭੱਜਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰੇ।

*ਪਾ:—ਸਜਾਦੇ।

ਕਰਿ ਗਨ ਕਿਯਸਿ ਪਯਾਨਾ। ਪਹੁੰਚੇ ਕੋਸ ਉਚ ਬਹੁ ਥਾਨਾ॥ ੩੯ ॥ ਭਲੇ ਭਲੇ ਥਲ ਗੁਰੂ ਨਿਹਾਰੇ। ਬੂਝੇ ਨਰਨ ਬਤਾਵਤਿ ਸਾਰੇ। ਤਹਾਂ ਅਪਰ ਗ੍ਰਾਮਨ ਕੇ ਲੋਕ। ਆਏ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਦਰਸ ਬਿਲੋਕਿ॥੪੦॥ਡਰ ਧਰਿ ਜਿਨ ਜਿਨ ਅਰਜ਼ ਬਖਾਨੀ। ਸਿੰਘਨ ਪ੍ਰਤਿ ਗੁਰ ਬੋਲੇ ਬਾਨੀ॥ਇਕਇਕ ਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਮਹਿਂ ਜਾਵਹੁ[1]। ਕਰਹਿ ਜੁ ਖੇਚਲ ਤਿਸਹਿ ਹਟਾਵਹੁ'॥੪੧ ॥ ਨਾਥ ਹੁਕਮ[2] ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਏ। ਦੋ ਦੋ ਧੀਰ ਬਚਾਵਤਿ ਭਏ*। ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੈਲ ਬਿਲੋਕੇ ਥਾਨ।ਉਤਰੇ ਆਨਿ ਗੁਰੂ ਭਗਵਾਨ। ਤਹਿਂ ਡੇਰੇ ਕੋ ਕੀਨ ਮੁਕਾਮੂ । ਦੇਖਯੋ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਥਲ ਅਭਿਰਾਮੂ ॥ ੪੨ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਐਨੇ 'ਬਘੌਰ ਨਗਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੩੮ ॥

੩੯. [ਬਘੌਰ ਵਿਖੇ ਜੰਗ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ਼ਟਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਚਰਨ ਗਏ ਪੁਰਿ ਤੀਰ। ਬਾਗਨ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਭੇ ਲਤਾ ਤਰੁਨ ਬਡ ਭੀਰ[3]॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਅੰਤਰ ਜਾਇ ਤੋਰਿ ਤਰੁ ਖਾਏ। ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਮਾਲੀ ਤਹਿਂ ਆਏ। ਉਸ਼ਟਨਿ ਕੈ ਬਹੁ ਲਸ਼ਟ ਪ੍ਰਹਾਰੇ। ਦੇ ਗਾਰੀ ਬਹੁ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਰੇ॥੨॥ ਇਤ ਤੇ ਉਸ਼ਟਵਾਨ ਮਿਲਿ ਗਏ। ਦੋ ਦੋ ਗਾਰ ਲਰਤਿ ਸੋ ਭਏ। ਲਾਠੀ ਸੋਟਨ ਭਈ ਲਰਾਈ। ਮਾਰੇ ਉਪਬਨਵਾਨ[4] ਪਲਾਈ ॥ ੩ ॥ ਲੇ ਉਸ਼ਟਰ ਇਹ ਗੁਰ ਢਿਗ ਆਏ। ਮਾਲੀ ਕਰਨਿ ਪੁਕਾਰਿ ਸਿਧਾਏ। ਤਿਨ ਸੁਨਿਕੈ ਇਮ ਠਟੀ ਸ਼ਲਾਹਾ। 'ਸਿੰਘ ਜੁ ਆਵੈ ਕੋ ਇਤ ਰਾਹਾ ॥੪ ॥ ਤਿਸ ਕੋ ਹਤਹਿਂ ਮੁਸ਼ਟ ਅਰੁ ਸੋਟੇ। ਪਲਟਾ ਲੇਹਿਂ,ਕਰੀ ਕ੍ਰਿਤ ਖੋਟੇ[5]'।ਰਹੇ ਤਕਾਵਤਿ ਘਾਤ ਬਹੋਰੀ। ਗਮਨਯੋਂ ਸਿੰਘ ਏਕ ਤਿਸ ਠੌਰੀ ॥ ੫ ॥ ਦੁਸ਼ਟਨਿ ਘੇਰ ਲਯੋ ਢਿਗ ਆਏ। ਹਿਤ ਮਾਰਨ ਕੈ ਹਾਥ ਉਠਾਏ। ਕੋਪਯੋ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਿਕਾਰੀ। ਫਾਂਦਿ ਫਾਂਦਿ ਇਕ ਦ੍ਵੈ ਕੈ ਝਾਰੀ ॥੬॥ ਪਰਯੋ ਰੌਰ ਇਤ ਉਤ ਮਹਿਂ ਭਾਰੋ। ਸ਼੍ਰੋਨ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਕਿਨ ਡਾਰੋ। ਲੇਕਰਿ ਹੁਕਮ ਨਾਥ ਕੋ ਧਾਏ। ਕਸੀ ਤੁਫੰਗੈਂ ਜੰਗ

[1]ਇਕ ਇਕ (ਸਿੰਘ ਹੋਕੇ) ਨਗਰ ਵਿਚ ਜਾਓ। [2]ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ । [3]ਵੱਲਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿੱਛਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਸੀ, ਭਾਵ ਸੰਘਣੇ ਸਨ। [4]ਬਾਗਵਾਨ। [5]ਜਿਵੇਂ ਖੋਟਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

*ਇਥੋਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਕਿਤਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਲੁੱਟ ਕੁੱਟ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜੋ ਆਪਣੇ ਬਾਹੂਬਲ ਨਾਲ ਹਮਲੇ ਕਰਦੇ ਯਾ ਦੁਖ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੱਧ ਮਚਦਾ ਸੀ। ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਤਿ ਲਿਹਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਸੇ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਰੌਸ਼ਨ ਹੈ।

ਮਚਾਏ ॥੭॥ ਦੁਇ ਦਿਸ਼ਿ ਕੇ ਨਰਗਨ* ਭਟ ਹ੍ਵੈ ਕੈ। ਮਚ੍ਯੋ ਲੋਹ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਰਿਸ ਕੈਕੈ†।ਵਹਿਰ ਨਗਰ ਤੇ ਮਚੀ ਲਰਾਈ।ਬਿਚਰੇ ਸੁਭਟ ਤੁਵੰਗ ਚਲਾਈ॥੮॥ ਪਰ੍ਯੋ ਨੇਰ ਐਂਚੀ ਤਰਵਾਰੈਂ। ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਭਟ ਕੌ ਕਟਿ ਡਾਰੈਂ। ਹਮਲਾ ਕਰ੍ਯੋ ਖਾਲਸੇ ਜਬੈ। ਧਾਇ ਬਰੇ ਪੁਰਿ ਭੀਤਰ ਸਬੈ ॥੯॥ ਕਾਇਮ ਕਰ੍ਯੋ ਭਏ ਸਵਧਾਨਾ। ਲੇ ਕਰਿ ਤਿਟਨਿ ਲਰੇ ਮਹਾਨਾ। ਵਹਿਰ ਸਿੰਘ ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ਾ ਰਿਸਾਏ। ਲਾਇ ਮੋਰਚੇ ਤੁਪਕ ਚਲਾਏ ॥ ੧੦ ॥ ਲੋਥੈਂ ਵਹਿਰ ਛੋਡ ਕਰਿ ਭਾਗੇ। ਅੰਤਰ ਬਰਿ ਕਰਿ ਲਰਿਨੇ ਲਾਗੇ। ਕਹੌਂ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਮਾਚ੍ਯੋ ਜੰਗ। ਛੁਟੈਂ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸ਼ਿ ਪੁੰਜ ਤੁਵੰਗ॥੧੧॥ਦ੍ਵੈ ਦਿਸ਼ਿ ਜਬਿ ਘਮੰਡ ਅਸ ਹੋਵਾ। ਚਢਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਿ ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਜੋਵਾ। ਪੌਰ ਸਥਾਨ ਅਗਾਰੀ ਠਾਂਢੇ। ਸਿੰਘਨ ਸੰਗ ਕਹ੍ਯੋ 'ਨਹਿਂ ਗਾਢੇ[1] ॥ ੧੨॥ ਘਾਲਹੁ ਹੇਲ ਪੌਰ ਚਲਿ ਜੱਯੈ।ਅਰਹਿ ਸੁ ਕਾਟਹੁ ਤੂਰਨ ਲੱਯੈ'। ਸੁਨਤਿ ਖਾਲਸੇ ਤਜੀ ਤੁਫੰਗੈਂ। ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਸ਼ੋਰ ਉਤੰਗੈ ॥੧੩॥ ਖੈਂਚਿ ਮਯਾਨ ਤੇ ਲਈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈਂ। ਦੌਰੇ ਪੌਰ ਸਮੁਖ ਕਰਿ ਹਾਨੈਂ। ਤਜਿ ਭਾਗੇ ਪੁਰਿਕੋਟ ਅਤੰਕੇ[2]। ਭਏ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਰ ਬੰਕੇ ॥ ੧੪॥ ਲੂਟਨ ਲਗੇ ਨਗਰ ਕੋ ਫੇਰ। ਭਾਜੇ ਪਰਿ ਜਨ ਡਰ ਕੋ ਹੇਰਿ। ਹੁਤੋ ਦੁਰਗ ਤਹਿਂ ਭਏ ਮਵਾਸੀ। ਰਹੇ ਵਹਿਰ ਸੋ ਕਰੇ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ॥ ੧੫ ॥ ਦੁਰਗ ਚੁਗਿਰਦੇ ਘੇਰਾ ਡਾਰਾ। ਲੂਟ੍ਯੋ ਸ਼ਹਿਰ ਜਹਾਂ ਕਹਿਂ ਸਾਰਾ। ਘ੍ਰਿਤ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਅੰਨ ਪਟ ਘਨੇਂ। ਧਨ ਤੇ ਆਦਿ ਜਿਤਿਕ ਜਿਸ ਬਨੇ ॥ ੧੬ ॥ ਲੂਟ ਕੂਟ ਕਰਿ ਸਿੰਘ ਅਘਾਏ‡। ਦੁਰਗ ਚੁਗਿਰਦੇ ਪੁਨ ਸਮੁਦਾਏ। ਨਿਕਸਨ ਅਰੁ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਚੁਇ ਨਾਂਹੀ। ਛੁਟਹਿਂ ਤੁਫੰਗ ਜੰਗ ਬਡ ਮਾਂਹੀ ॥ ੧੭ ॥ ਗਰੀਅਨਿ ਮਹਿਂ ਤਿਹ ਲੋਥ ਪਰੀ ਹੈ। ਭਾਜੀ ਸਕਲ, ਨ ਸੈਨ ਅਰੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਬੁਲਵਾਇ। ਕਹ੍ਯੋ 'ਹੇਲ ਘਾਲੋ ਸਮੁਦਾਇ ॥ ੧੮ ॥ ਨਿਕਟ ਮੋਰਚੇ ਦੇਹੁ ਢੁਕਾਈ। ਮਾਰਹੁ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਕੋ ਸਮੁਦਾਈ'। ਸੁਨਿਕੈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਗਯੋ। ਦੁਰਗ

---

[1](ਦਰਵੱਜਾ) ਤਕੜਾ ਨਹੀਂ। [2]ਡਰ ਨਾਲ ਨਗਰ ਦੀ ਮਫੀਲ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜੇ। (ਅ) ਸ਼ਹਿਰ ਛੱਡਕੇ (ਲੋਕ) ਕਿਤੇ ਨੂੰ ਭੱਜੇ। *ਪਾ:-ਗਨ ਗਨ। †ਪਾ:-ਤਿਸ ਕੈ ਕੈ।

‡ਇਹ ਲੁੱਟ ਕੁੱਟ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਗੱਲ ਹੈ, ਤਵਾ: ਖਾ: ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹਾਲ ਹੋਰਵੇਂ ਹੈ ਜੋ ਅੱਗੇ ਆਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨਾ,ਮਰਨਾ ਮਾਰਨਾ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲਹੈ।

ਚੁਗਿਰਦੇ ਬਿਚਰਤਿ ਭਯੋ ॥ ੧੯ ॥ ਸਗਰੀ ਘਾਤ ਹੇਰਿ ਕਰਿ ਆਛੇ । ਹੇਲ ਕਰਨ ਕੋ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਬਾਛੇ । ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਦੌਰਤਿ ਆਯੋ।ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗ ਉਪਾਉ ਬਤਾਯੋ ॥੨੦॥ 'ਪ੍ਰੰਜ ਸਿੰਘ ਹੇਲੇ ਮਹਿਂ ਮਰੈਂ। ਜਤਨ ਨੁਖੈਨ ਆਪ ਅਸ ਕਰੈਂ । ਇਹ ਪਰਬਤ ਸਿਰ ਤੋਪ ਚਢਾਵੈ। ਤਹਿਂ ਥਿਰ ਕਰਿ ਗੋਰਾ ਚਲਵਾਵੈ ॥ ੨੧ ॥ ਅੰਤਰ ਲਗਹਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਜਬੈ। ਡਰ ਧਰਿ ਨਿਕਸ ਜਾਹਿਂ ਰਿਪੁ ਸਬੈ'। ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਆਛੀ ਬਿਧਿ ਮਾਨੀ। 'ਤੋਪ ਚਢਾਵਹੁ'ਸਭਿਨਿ ਬਖਾਨੀ ॥੨੨॥ ਤਬਹਿ ਖਾਲਸਾ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਚਾਲਾ। ਲਈ ਤੋਪ ਚਢਿ ਗਿਰ ਤਤਕਾਲਾ।ਥੈਲੀ ਡਾਰਿ ਕਸ੍ਯੋ ਜਬਿ ਗੋਰਾ। ਬਾਂਧੀ ਸ਼ਿਸਤ ਪੌਰ ਕੀ ਓਰਾ ॥ ੨੩ ॥ ਪਾਇ ਬਰੂਦ ਅਗਨ ਤਬਿ ਲਾਈ। ਧੁਖ੍ਯੋ ਪਲੀਤਾ ਬਡ ਗਰਜਾਈ। ਮਨਹੁਂ ਗਾਜ ਗਿਰਿ[1] ਕਰੀ ਅਵਾਜ਼। ਸੁਨਿ ਰਿਪੁ ਕੋ ਧੀਰਜ ਉਰ ਭਾਜਿ ॥੨੪॥ ਗੋਰਾ ਲਗ੍ਯੋ ਪੌਰ ਮਹਿਂ ਜਾਈ। ਪੁਨ ਕਸ ਕਰਿ ਤਤਕਾਲ ਚਲਾਈ। ਇਸੀ ਰੀਤ ਗੋਰੇ ਦ੍ਵੈ ਚਾਰੇ। ਪੌਰ ਬਿਖੈ ਕੇ ਬਿਚੁ ਭਟ ਮਾਰੇ[2] ॥੨੫॥ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਉਪਜ੍ਯੋ ਤ੍ਰਾਸਾ। ਲਖ੍ਯੋ ਕਿ–ਸਭਿ ਕੋ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸਾ–।ਹੇਲਾ ਘਾਲਨਿ ਤੇ ਹਤਿ ਧੀਰ[3]। ਊਪਰ ਚਢੇ ਭ੍ਰਮਾਯੋ ਚੀਰ ॥ ੨੬ ॥ ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥ 'ਰਖ ਲੇਹੁ ਗੁਰੂ ਦਿਹੁ ਜੀਵ ਦਾਨ। ਹਮ ਨਿਕਸਿ ਜਾਇਂ ਜੇ ਬਚਹਿਂ ਪ੍ਰਾਨ'। ਇਮ ਸੁਨੀ ਖਾਲਸੇ ਅਰਜ਼ ਦੀਨ। ਲੀਨੇ ਨਿਕਾਸ ਪੁਨ ਜਾਨਿ ਦੀਨ ॥ ੨੭ ॥ ਗਢ ਨਗਰ ਮਾਰਿ ਫਿਰ ਦੁਰਗ ਛੀਨ।ਗਨ ਸੌਜ ਅਨਿਕ ਸਭਿ ਲੂਟ ਲੀਨ।ਇਕਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਜਾਇ ਧਾਇ। ਸਭਿ ਕਹੀ ਖਬਰ ਜਿਮ ਜੀਤਿ ਪਾਇ ॥ ੨੮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਖਹਿਂ ਦੁਰਗ ਪਰਖਾ[4] ਬਿਸਾਲ। ਬਿਚ ਕੂਪ ਲਰਨ ਕੀ ਸੌਜ ਜਾਲ। ਬਹੁ ਅੰਨ ਘ੍ਰਿੱਤ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਚੀਰ। ਸਭਿ ਗਏ ਤ੍ਯਾਗ ਡਰ ਧਾਰਿ ਭੀਰੁ ॥ ੨੯ ॥ ਸੁਨਿ ਦਯਾ ਸਿੰਧ ਸੈਂਧਵ[5] ਮੰਗਾਇ। ਹੁਇ ਕਰਿ ਅਰੋਹ ਤਿਤ ਦਿਸ਼ਿ ਚਲਾਇ[6]। ਇਕ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਬਰ ਬੀਰ ਸੰਗ।ਤਜਿ ਸਿਵਰ ਚਲੇ ਜਿਤ ਦੁਰਗ ਭੰਗ[7] ॥ ੩੦ ॥ ਕੇਤੀਕ ਦੂਰ ਜਬਿ ਕਿਯ ਪਯਾਨ। ਨਗਰੀ ਬਘੌਰ ਭੂਪਤਿ ਮਹਾਨ। ਸੋ ਹੁਤੋ ਵਹਿਰ ਸੁਧ ਸੁਨਤਿ ਆਇ। ਡੇਰਾ ਨਿਹਾਰ ਉਰ ਮੈਂ ਰਿਸਾਇ॥੩੧॥ਤਬਿਪਰਯੋਧਾਇ ਤਜਿ ਸਰ ਤੁਰੰਗ॥

[1]ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਨੇ ਡਿੱਗਕੇ। [2]ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵੱਲ ਮਾਰੇ। [3]ਧੀਰਜ ਦੂਰ ਹੋਇਆ। [4]ਖਾਈ। [5]ਘੋੜਾ। [6]ਚਲੇ। [7]ਜਿੱਥੇ ਕਿਲਾ ਤੋੜਿਆ ਸੀ।

ਕੁਛ ਹੁਤੇ ਸਿੰਘ ਤਿਨ ਕੀਨਿ ਜੰਗ।ਦੁਇ ਦਿਸ਼ਿਨਿ ਬਕਾਰਾ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ।
ਮਰਿ ਗਏ ਕਿਤਿਕ ਗਿਰਿ ਗੇ ਸੁਮਾਰਿ[1]॥੩੨॥ਬਡ ਪਰ੍ਯੋ ਰੌਰ ਗੁਰ ਸੁਨਤਿ
ਕਾਨ। ਹਟਿ ਪਰੇ ਤੁਰਤ ਬਨਿ ਸਾਵਧਾਨ। ਇਕ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭਟ
ਸੰਗ ਜਾਇ। ਦੇਖ੍ਯੋ ਲਰੰਤਿ ਬਾਘੌਰ ਰਾਇ ॥ ੩੩ ॥ ਉਤ ਹੁਤੇ ਰਾਵ
ਅਸਵਾਰ ਦੋਇ।ਇਤ ਗੁਰੂ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਜੋਇ।ਪੈਦਲ ਸਮੂਹ ਦੋਨਹੁੰ
ਦਿਸ਼ਾਨ। ਛੂਟਹਿਂ ਤੁਫੰਗ ਤੀਖਨ ਸੁ ਬਾਨ ॥ ੩੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਹ੍ਯੋ
'ਸੁਨਿ ਧਰਮ ਸਿੰਘ। ਰਣ ਜਾਹੁ ਅੱਗ੍ਰ ਬਨਿ ਰੂਪ ਸਿੰਘ। ਉਤ ਦੋਇ'ਇਤੇ
ਹਮ ਦੋਇ ਜਾਨਿ। ਇਕ ਸੰਗ ਏਕ ਭਿਰਿ ਹੈ ਮਹਾਨ' ॥ ੩੫ ॥ ਸੁਨਿ
ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਹਯ ਕੋ ਧਵਾਇ। ਰਣ ਸਮੁਖ ਗਯੋ ਰਿਪੁ ਹਤਨਿ ਚਾਇ।
ਊਚੇ ਪੁਕਾਰ ਲੀਨੋ ਹਕਾਰ। 'ਇਤ ਆਉ ਆਪਨੋ ਕਰਹੁ ਵਾਰ ॥ ੩੬ ॥
ਮੈਂ ਹਤੌਂ ਕਿਧੌਂ ਅਬਿ ਲਿਹੁ ਸੰਭਾਰ'।ਸੁਨਿ ਭਯੋ ਸਮੁਖ ਸਰ ਕੋ ਨਿਕਾਰਿ।
ਧਰਿ ਧਨੁਖ ਬਿਖੈ ਐਂਚ੍ਯੋ ਸਜੋਰ। ਖਰ ਹੁਤੋ ਘੋਰ ਦੀਨੋ ਸੁ ਛੋਰਿ ॥੩੭ ॥
ਪਿਖਿ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਹਯ ਕੋ ਚਲਾਇ।ਖਰ ਤੀਰ ਸਮੁਖ ਤੇ ਤਨ ਬਚਾਇ।
ਅਪਨੋ ਖਤੰਗ ਲੀਨੋ ਨਿਕਾਰ। ਬਿਚ ਪਨਚ ਫੋਕ[2] ਧਰਿਕੈ ਸੁਧਾਰ॥੩੮।
ਐਂਚਤਿ ਸ਼ਿਤਾਬ ਰਿਪੁ ਕੇ ਪ੍ਰਹਾਰ। ਲਗਿ ਗਯੋ ਰਿਦੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼੍ਯੋ ਮਝਾਰ।
ਹਯ ਤਰੇ ਗਿਰ੍ਯੋ ਖਪਰਾ ਲਗੰਤਿ। ਛਿਨ ਬਿਖੈ ਪਰ੍ਯੋ ਛਿਤ ਪ੍ਰਾਨ ਹੰਤਿ॥
੩੯॥ਪਿਖਿ ਭੂਪ ਕੋਪ ਕੈ ਆਇ ਧਾਇ। ਗੁਰ ਸਮੁਖ ਬਾਨ ਪੈਨੋ[3]ਚਲਾਇ।
ਘੋਰਾ ਫੇਧਾਇ ਇਤ ਉਤ ਫਿਰੰਤਿ। ਨਿਜ ਭਟਨ ਪ੍ਰੇਰ ਜੈ ਕੋ ਚਹੰਤਿ ॥
੪੦॥ ਸਿਰਮੌਰ ਭਟਨ ਕੇ[4] ਧਨੁ ਸੰਭਾਰ। ਤਤਕਾਲ ਤੀਰ ਭਾਥਾ ਨਿਕਾਰ।
ਕਰਿ ਐਂਚ ਕਾਨ ਲਗਿ ਛੋਰਿ ਦੀਨ। ਹਤਿ ਭਾਲ ਬਿਖੈ ਸੋ[5] ਮਾਰਿ
ਲੀਨਿ ॥ ੪੧ ॥ ਜਬਿ ਦੁਹਨ ਪ੍ਰਾਨ ਤ੍ਯਾਗੇ ਨਿਹਾਰ। ਸਭਿ ਭਜੀ ਚਮੂੰ
ਨਹਿ ਧੀਰ ਧਾਰਿ। ਭਾਜੇ ਬਿਲੋਕਿ ਬਰਜੈਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ। 'ਇਨ ਹਤਹੁ ਨਾਂਹਿ
ਤਜਿ ਜੰਗ ਸ਼ਾਲ[6]' ॥੪੨॥ ਲੀਨੇ ਹਟਾਇ ਗੁਰ। ਸਿੰਘ ਜਾਲ।ਸਭਿ ਸਿਵਰ
ਬਿਖੈ ਕਰਿਕੈ ਸੰਭਾਲ।ਬਾਘੌਰ ਨਾਥ ਮਗ ਜੁੱਧ[7] ਮਾਰਿ। ਪੁਰਿ ਲੂਟ ਲੀਨਿ
ਗਢ ਦੁਰਗ ਦਾਰ ॥ ੪੩ ॥ ਇਮ ਬਿਜੈ ਕੀਨਿ ਤਿਸ ਦੇਸ਼ ਬੀਚ। ਜਸੁ

[1]ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਕੇ। [2]ਬਾਗੜ। [3]ਤਿੱਖੇ। [4]ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ। [5]ਭਾਵ ਰਾਜਾ। [6]ਇਹ ਜੰਗ ਭੂਮੀ ਛੱਡ ਟੁਰੇ ਹਨ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ। [7]ਰਾਹ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ।

ਕਰਤਿ ਸਕਲ ਨਰ ਊਚ ਨੀਚ। ਕਰਿ ਦਯੋ ਕੂਚ ਡੇਰਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ। ਨਿਜ ਸੁਭਟ ਸਭਿਨਿ ਕੀ ਕਰਿ ਸੰਭਾਲ*॥੪੪॥ਗੁਰ ਕਹੀ ਖਾਲਸੇ ਸਨ ਸੁਨਾਇ। 'ਅਬਿ ਰਣ ਸੁਲਤਾਨੀ ਕੋ ਕਰਾਇਂ[੧]। ਕਰਿ ਹਾਰ ਜੀਤ ਸਗਰੋ ਨਿਹਾਰ। ਮਰਿ ਰਹੈਂ ਤੁਰਕ ਦੁਇ ਦਿਸ਼ਿ ਜੁਝਾਰ॥ ੪੫ ॥ ਕਰਤਾਰ ਦੇਹਿ[੨] ਸੋ ਤਖਤ ਪਾਇ। ਬਾਦੀ ਦਿਲੇਸ਼ ਜੀਵਨ ਬਿਹਾਇ[੩]'। ਸੁਨਿ ਭਨੈ ਸਿੰਘ 'ਬਡ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲੀਨਿ[੪]। ਤਿਸ ਤੇ ਸਾਕਹਿ ਅਬਿ ਕੌਨ ਛੀਨ ॥੪੬॥ ਸਮਰੱਥ ਆਪ ਹੋ ਜਗਤ ਨਾਥ। ਅਨਗਨਤ ਬਾਹਨੀ ਜਾਂਹਿ ਸਾਥ[੫]'। ਗੁਰ ਕਹੈਂ 'ਪ੍ਰਭੂ

---

[੧]ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕਰਾਵਾਂਗੇ। [੨](ਜਿਸ ਨੂੰ) ਕਰਤਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। [੩]ਲੜਾਕੇ ਦਿੱਲੀਪਤ ਭਾਵ ਨੁਰੰਗੇ ਨੇ ਜੀਵਨ ਤਜਾਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। [੪]ਆਜ਼ਮ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਬੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਬਲੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਵਡਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ–ਮੁਹੰਮਦ ਸੁਲਤਾਨ, ਮੁਹੰਮਦ ਮੁਅੱਜ਼ਮ, ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਸਦਵਾਇਆ, ਆਜ਼ਮ ਸ਼ਾਹ, ਮੁਹੰਮਦ ਅਕਬਰ ਤੇ ਕਾਮਬਖਸ਼। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਚੌਥਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਰ ਚੁਕੇ ਸੇ। ਤ੍ਰੈ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਹੰਮਦ ਮੁਅੱਜ਼ਮ (ਅਰਥਾਤ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਖਤ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਉਹ ਸੀ। [੫]ਜਿਸ (ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ) ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ।

*ਇਹ ਜੰਗ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਜੰਗ ਦਾ ਹਾਲ ਤਵਾ: ਖਾਲਸਾ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਘੌਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਸੈਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਰਾਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਟਿਕਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਲਾਭ ਭੀ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਤੀਰੰਦਾਜ਼ੀ ਬੀ ਸਿੱਖਦਾ ਸੀ। ਬਘੌਰ ਤੋਂ ਤ੍ਰੈ ਕੁ ਮੀਲ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਰੀਕ ਭਾਈ ਹੋਰ ਰਾਣਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਊਠ ਚਰਦੇ ਚਰਦੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਗ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਰਾਖਿਆਂ ਨੇ ਸਾਰਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਊਠ ਖੋਹਕੇ ਲੈ ਚੱਲੇ। ਤਦ ਪੰਦਰਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜਾਕੇ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਊਠ ਤੇ ਆਦਮੀ ਛੁਡਾਏ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰਜਾ ਤੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਪਰ ਆ ਪਏ। ਰਾਣੇ ਦੀ ਫੌਜ ਹਾਰਕੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਕ ਟਿੱਬੇ ਤੇ ਤੋਪ ਚਾੜ੍ਹਕੇ ਕਿਲੇ ਤੇ ਚਲਾਈ। ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ ਕਿਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਰਨ ਮੰਨ ਲਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਹਾਸਰਾ ਛੱਡਕੇ ਮੁੜ ਆਉਣੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਠੀਕ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਰਾਣਾ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਲੜਾਈ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਰਾਣਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭਾਂਜ ਹੋਈ। ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੇ ਇਹ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੇਖਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਟਿਕਾ ਲਿਆ।

ਕੋ ਮਹਿਦ ਖੇਲ। ਪਿਖਿ ਲੇਤਿ ਸਕਲ ਨਹਿਂ ਸਕਹਿ ਪੇਲ' ॥੪੭॥ ਇਮ ਕਰਤਿ ਬਾਤ ਗੇ ਕਿਤਿਕ ਕੋਸ। ਕਿਯ ਸਿਵਰ ਬਿਲੋਕੇ **ਬਲ ਅਦੇਸ਼**[1]। ਗੁਰ ਕੇਰ ਬੀਰ ਰਿਪੁ ਮ੍ਰਿਗਨਿ ਸਿੰਘ[2]। ਕਰਿ ਨਮੋ ਸਭਿਨਿ **ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ** ॥੪੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਬਘੌਰ ਜੰਗ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਉਨਤਾਲੀਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥੩੯॥

੪੦. [ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮੇਲ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਲਖ ਬੁਖਾਰੇ ਕੀ ਦਿਸ਼ਾ ਹੁਤੋ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ। ਤਿਤ ਕੋ ਸੁਨਿ ਬੀਮਾਰ ਬਹੁ ਹਟਯੋ ਤੁਰਤ ਮਗ ਮਾਂਹੁ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਕਰਤਿ ਕੂਚ ਦਰ ਕੂਚ ਪਧਾਰਾ। ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਆਨਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰਾ। –ਪਿਤ ਹਤਿ[3] ਭ੍ਰਾਤਾ ਸਲਤਨ ਲੀਨ–। ਸੁਨਤਿ ਸ਼੍ਰੋਨ ਭਾ ਮਨ ਅਤਿ ਦੀਨ ।੨॥ 'ਅਬਿ ਮੋ ਤੇ ਕਯਾ ਹੁਇ ਉਪਚਾਰਾ। ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਇ ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਾ। ਗਹੈ ਭ੍ਰਾਤ ਦੈਹੈ ਮਰਵਾਇ[4]। ਕੋ ਨ ਬਲੀ ਤਬਿ ਸਕੈ ਬਚਾਇ ॥੩॥ ਬਾਇਸਲਾਖ ਚਮੂੰ ਜਿਹ ਸੰਗ। ਨਹਿਂ ਬਨਿ ਆਇ ਸਮੁਖ ਤਿਹ ਜੰਗ'। ਅਪਨੇ ਹਿਤੂ ਬੁਲਾਇ ਬਿਠਾਏ। ਸਭ ਕੋ ਅਪਨਿ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਸੁਨਾਏ ॥੪॥ 'ਮੋ ਕੌ ਕਰਤਬ ਕਯਾ ਅਬਿ ਅਹੈ। ਜਿਸ ਤੇ ਜਿਯਤ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚ ਰਹੈਂ। ਚਲੈਂ ਭਾਜ ਕੈ ਦਿਵ ਕਿਤ ਹੋਇਂ। ਬਲੀ ਸਹਾਯਕ ਬਨਿ ਹੈ ਕੋਇ॥੫॥ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਔਲੀਆ ਮਹਾਂ। ਖੋਜਹੁ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਇ ਕਹਾਂ। ਜਿਮ ਸੋ ਕਹੈ ਕਰੈਂ ਸੋ ਕਾਜਾ। ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਕਰਹੁ ਪਠਨ ਨਰ ਆਜਾ' ॥੬॥ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਨੰਦਲਾਲ ਤਬਿ ਕਹਯੋ। 'ਇਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਸ ਲਹਯੋ। ਤਿਨ ਸਮ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕਹੂੰ ਨ ਕੋਇ। ਸਕਲ ਜਗਤ ਫਿਰਿ ਖੋਜਹੁ ਜੋਇ ॥ ੭ ॥ ਤੁਮ ਭੀ ਜਾਨਤਿ ਹੋ ਭਲਿ ਭਾਂਤੀ। ਬਿਦਤ ਸਭਿਨਿ ਮਾਹਿਂ ਜਿਨ ਕਰਮਾਤੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿਂ ਜੇ ਬਨਹਿਂ ਸਹਾਇ। ਤੌ ਜਗ ਕੀ ਸਲਤਨ ਲਿਹੁ ਪਾਇ' ॥ ੮ ॥ ਸੁਨਤਿ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਅਨੰਦ। ਕਹਯੋ 'ਕਿ ਨਿਸ਼ਚੈ ਸੋ ਜਗ ਬੰਦ[5]'। ਸੁਨਿ ਮੁਨਸ਼ੀ ਤੁਝ ਬਿਨ ਕੋ ਜਾਇ। ਜਾਇ ਤ ਕੋ ਨਹਿਂ ਸਕਹਿ ਰਿਝਾਇ ॥ ੯ ॥ ਤੁਝ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿਂ ਬਹੁਤੇਰੀ। ਹਾਕਮ ਰਾਇ ਸੰਗ ਹੁਇ ਤੇਰੀ। ਜਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਪਹੁੰਚਿ ਬਿਨ ਦੇਰ। ਕਰਿ ਕਾਰਜ ਸਿਧ ਆਵਹੁ ਫੇਰ' ॥ ੧੦ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਯਾਰੀ। ਕਿਸ ਤੇ ਸੁਨੀ ਗੁਰੂ ਸੁਧ ਸਾਰੀ। 'ਰਜਪੂਤਨ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰਾ। ਬਿਚਰਤਿ ਉਤ ਕੋ ਗਏ ਉਦਾਰਾ' ॥ ੧੧ ॥ ਹਾਕਮਰਾਇ

[1] ਭਾਵ ਸੂਹਣੇ ਥਾਂ। [2] ਮ੍ਰਿਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ। [3] ਪਿਉ ਮਰ ਗਿਆ ਤੇ...। [4] ਮੇਰਾ ਭਿਰਾ ਫੜਾਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦੇਵੇਗਾ। [5] ਨਿਸਚੇ ਉਹ ਜਗਤ ਦੇ ਬੰਦਨਾ ਜੋਗ ਹਨ।

ਸੰਗ ਨਿਜ ਲੀਨਾ। ਨੰਦਲਾਲ ਗਮਨਯੋਂ ਜਿਤ ਚੀਨਾ। ਮਾਰਿ ਬਘੌਰ ਸਿਵਰ ਕਿਯ ਜਹਾਂ।ਪਹੁੰਚੇ ਤੂਰਨ ਕਰਤੇ ਤਹਾਂ॥੧੨॥ ਬੈਠੇ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਬੀਚ ਦਿਵਾਨ। ਭੇਟ ਅਨੇਕ ਲਏ ਮਿਲਿ ਆਨਿ। ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ ਸੀਸ ਟਿਕਾਇ। ਪੁਨ ਸਭਿ ਬਿਨਤੀ ਦੀਨਿ ਸੁਨਾਇ ॥ ੧੩ ॥ 'ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰਾ। ਪਰਯੋ ਸ਼ਰਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰਾ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਅਬਿ ਬਨਹੁ ਸਹਾਇ। ਰਿਪੁ ਭ੍ਰਾਤਾ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਇ' ॥ ੧੪ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਕਰਿਕੈ। ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇਕ ਬਾਕ ਉਚਰਿਕੈ। ਹਮ ਸਲ-ਤਨ ਜਗ ਕੀ ਦੇਂ ਤਾਂਹਿ*।ਇਕ ਸੁਆਲ ਮਾਨਹਿ ਮਨਮਾਂਹਿ[1]॥੧੫॥ਨਿਜ ਪਿਤ ਕੇ ਸਮ ਹੋਇ ਨ ਕੂਰਾ।ਤੌਂਕਾਰਜ ਇਸਕੋ ਹੁਇ ਪੂਰਾ'। ਸੁਨਿਕੈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਹਰਖਾਯੋ। 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ' ਕਹਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥ ੧੬॥ 'ਕਹਯੋ ਆਪ ਕੋ ਮੈਂ ਸਭਿ ਕਹੌਂ। ਮਾਨਹਿਂ ਸ੍ਵਾਲ, ਭਲੇ ਮੈਂ ਲਹੌਂ[2] । ਅਬਿ ਤੌ ਜੀਵਨ ਕੀ ਨਹਿਂ ਆਸਾ। ਜਾਉਂ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਭਾਖੌਂ ਤਿਸ ਪਾਸਾ'॥੧੭॥ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਰੁਖਸਦ ਹੁਇ ਕਰਿ ਧਾਇ। ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਕਰਿ ਸਕਲ ਸੁਨਾਇ। 'ਇਸ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਬਾਕ ਲੇ ਮਾਨ।ਲਿਖਿ ਦੀਜੈ ਅਪਨੋ ਅਬਿ ਪਾਨ[3]॥੧੮॥ ਇਕ ਸੁਆਲ ਗੁਰ ਕਹੈਂ ਸੁ ਲੇਹਿ।ਜਗ ਕੀ ਸਲਤਨ ਤੁਝਕੋ ਦੇਹਿਂ'। ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਏਕ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹੁ। ਸੋ ਬੂਝਤਿ ਭਾ ਸਭਿਕੇ ਮਾਹੂੰ॥੧੯॥'ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਸੈਨਕਹੁ ਕੇਤੀ?ਕਿਮ ਲੈ ਦੇਹਿਂ[4] ? ਕਹੋ ਬਿਧਿ ਤੇਤੀ'। ਨੰਦਲਾਲ ਨੇ ਕਹਿ ਸਮੁਝਾਯੋ। 'ਬਡ ਦਲ ਜਾਨਿ, ਜੁ ਬਾਕ ਅਲਾਯੋ॥੨੦॥ਗੁਰ ਸਮਰੱਥ ਚਹੈਂ ਸੋ ਕਰੈਂ। ਭਰੇ ਰਿਤਾਵੈਂ ਰੀਤੇ ਭਰੈਂ[5]। ਨਹਿਂ ਸੰਸੈ ਕਰੀਅਹਿ ਚਿਤ ਕੋਇ। ਜਿਮ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹੈ ਕਾਜ ਸੋ ਹੋਇ ॥੨੧॥ ਜੇ ਤਿਨ ਕੋ ਕਹਿਬੋ ਤੁਮ ਮਾਨੋਂ। ਸਗਰੇ ਸੰਕਟ ਛਿਨ ਮਹਿਂ ਹਾਨੋਂ। ਦੂਰੀ ਨਹੀਂ ਜਗ ਬਿਦਤਿ ਬਡਾਈ। ਪੂਜਹਿਂ ਸਭਿ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਥਾਂਈ'॥੨੨॥ਕਹੈ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹੁ'ਸੁਨੀਜੈ। ਅਬਿਕੇ ਗਮਨੋ ਨਿਰਨੈ ਕੀਜੈ। ਇਕ ਸੁਆਲ ਮਾਨਹਿਂ[6] ਜਿਮ ਕਹੈਂ।ਕਿਮ ਸਲਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹਮ ਲਹੈਂ? ॥੨੩॥ ਸਗਰੋ ਭੇਤ ਬੂਝ ਕਰਿ ਲਯਾਉ। ਕੌਨ ਕਾਜ ਕੋ ਕਰਹਿਂ ਬਨਾਉ'। ਇਮ ਸੁਨਿ ਨੰਦਲਾਲ ਭਾ ਤਯਾਰ। ਚਢਿ ਮਗ ਚਲਯੋ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਧਾਰਿ ॥

[1]ਭਾਵ ਇਕ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਮੰਨ ਲਵੇ। [2]ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। [3]ਪੱਥੀਂ। [4](ਰਾਜ) ਕਿਵੇਂ ਲੈ ਦੇਣਗੇ। [5]ਸੱਖਣੇ ਭਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭਰੇ ਸੱਖਣੇ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। [6]ਅਸੀਂ ਮੰਨਾਂਗੇ।

*ਰਾਜ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅੱਗੇ ਅੰਕ ੨੯, ੩੦ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

੨੪॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਾਸ ਆਨਿ ਕਰਿ ਮਿਲੇ। ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ ਸਿਰ ਧਰਿ ਭਲੇ। ਬੈਠੇ ਸਨਮੁਖਿ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ। 'ਕਜਾ ਕਰਤੱਬ ਸ਼ਾਹੁ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ੨੫॥ ਜਿਮ ਫੁਰਮਾਵਹੁ ਮਾਨਹਿ ਸੋਇ। ਲਰਿਬੇ ਕੀ ਜਿਹ ਸ਼ਕਤਿ ਨ ਕੋਇ'। ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੁ ਸੁਨਿ ਤਬਹਿ ਬਖਾਨਾ। 'ਧਰਿ ਧੀਰਜ ਬਨੀਯਹਿ ਸਵਧਾਨਾ॥ ੨੬॥ ਬਨਹਿਂ ਨ ਦੇਸ਼ ਤਜਾਗ ਕਰਿ ਭਾਜਨ। ਭਾਜੇ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁਇ ਰਾਜ ਨ। ਜੇ ਤਿਹ ਮਿਲਹਿ ਨ ਆਛੀ ਬਾਤ[1]। ਸਮੁਝਿ ਲੇਹੁ ਨਿਜ ਪਿਤ ਕੀ ਭਾਂਤਿ॥ ੨੭॥ ਪਿਤਾ ਭ੍ਰਾਤ ਸਭਿ ਕੀ ਕਰਿ ਹਾਨਿ। ਕਰਿ ਕੈ ਜੋਰ ਭਯੋ ਸੁਲਤਾਨ। ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬਾਤ ਲਰਨ ਕੀ ਅਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਸਲਤਨ ਕੋ ਇਹ ਲਹੈ॥ ੨੮॥ ਇਨ ਘਰ ਕੀ ਪਤਿਸ਼ਾਹਤਿ ਸਾਰੀ। ਨਾਸ਼ ਕਰੀ ਹਮ ਲਖਿ ਦੁਰਚਾਰੀ। ਸ਼ਰਨ ਪਰਜੋ ਅਰੁ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ। ਯਾਂਤੇ ਦੇਨਿ ਇਸੇ ਕੋ ਮਾਨੀ॥ ੨੯॥ ਕਾਰਨ ਘਨੇ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਦਈ। ਅਰੁ ਇਸ ਕੀ ਬਧ ਲਘੁ ਲਖਿ ਲਈ[2]। ਪਾਛੈ ਸਗਰੀ ਪਾਇ ਬਿਨਾਸ਼ੀ[3]। ਨਹਿਂ ਠਹਿਰਹਿ ਕਿਮ ਕੋ ਕਰਿ ਆਸੀ[4]॥ ੩੦॥ ਸਨਮੁਖ ਰਣ ਕਰਿਬੇ ਬਹੁ ਤਯਾਰੀ। ਕਰਿਵਾਵਹੁ ਲਿਹੁ ਸਲਤਨ ਸਾਰੀ। ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਕੋ ਹਮ ਮਾਰਹਿਂ। ਪੁਨ ਸਭਿ ਮਿਲੈਂ ਤਖਤ ਬੈਠਾਰਹਿਂ[5]॥ ੩੧॥ ਚਮੂੰ ਬਟੋਰਹੁ ਬਹੁ ਨਿਜ ਸੰਗ। ਰਾਜ ਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁਇ ਬਿਨ ਜੰਗ। ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਹੁ ਸਰਬ ਕੁਛ ਪਾਵਹੁ। ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਜਾਇ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਵਹੁ'॥ ੩੨॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਭਿ ਗਾਥਾ। ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਪਰ ਧਰਿ ਮਾਥਾ। ਗਯੋ ਤੁਰਤ ਜਹਿਂ ਹਜ਼ਰਤ ਨੰਦਨ। ਉਤਰਿ ਪਹੂਚਯੋ ਕੀਨਸਿ ਬੰਦਨ॥ ੩੩॥ ਗੁਰ ਕੀ ਕਹਿਵਤ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ। 'ਨਿਸ਼ਚੈ ਜਾਨਹੁਂ ਸਲਤਨ ਪਾਈ। ਤੁਵ ਸਿਰ ਪਰ ਧਰਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਹਾਥਾ। ਮਾਨਹੁਂ ਕਹਯੋ ਭਾਵਨੀ ਸਾਥਾ'॥ ੩੪॥ ਸੁਨਤਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਬਖਾਨੈ। 'ਲਸ਼ਕਰ ਲਰਨ ਹੇਤੁ ਕਿਤ ਆਨੈਂ? ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਸਕੇਲਯੋ ਜਾਇ ਨ ਕੋਈ। ਬਿਨ ਸੁਭਟਨ ਲਰਿਬੋ ਕਿਮ ਹੋਈ'॥ ੩੫॥ ਬੋਲਯੋ ਨੰਦਲਾਲ 'ਸੁਨਿ ਲੇਹੋ। ਜਿਮ ਗੁਰ ਭਾਖਯੋ ਤਥਾ ਕਰੇਹੋ।–ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਕੋ ਹਤਿ ਕਰਨੋ। ਹਮ ਕਰਿਹੈਂ–। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਇਮ ਬਰਨੋਂ॥ ੩੬॥

[1]ਜੇ ਤਿਸ (ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਨੂੰ ਜਾਕੇ) ਮਿਲੇਗਾ (ਤਾਂ ਭੀ) ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ। [2]ਥੋੜੀ (ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ) ਲਖੀ ਹੈ (ਅਸਾਂ ਨੇ)। [3]ਸਾਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਏਂਗੀ। [4]ਠਹਿਰੇਗੀ ਨਹੀਂ (ਭਾਵੇਂ) ਕਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਸਾ ਪਿਆ ਕਰੇ, ਭਾਵ ਨਿਖੁੱਟਦੀ ਜਾਏਗੀ। [5]ਫਿਰ ਸਾਰੇ (ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਨੂੰ) ਆ ਮਿਲਣਗੇ ਤੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਾਲਣਗੇ।

ਤਿਸ ਪੀਛੇ ਲਸ਼ਕਰ ਬਹੁਤੇਰੋ। ਬਿਨਾ ਸਕੇਲੇ ਸਭਿ ਹੁਇ ਤੇਰੋ। ਬਿਜੈ ਕਰਨ ਕੋ ਭਾਰ ਬਿਸਾਲਾ। ਸੋ ਸਭਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਹੈ ਸਭਿ ਕਾਲਾ ॥੩੭॥ਬੀਚ ਖਰੋ ਹੋਨੋ ਤੁਵ ਕਾਜ। ਇਮ ਕਹਿ ਨਿਸ਼ਚੈ ਲੀਜਹਿ ਰਾਜ। ਭਾਜ ਚਲਨ ਕੈ ਮਿਲਿਬੇ ਮਾਂਹੀ। ਸੰਕਟ ਬਨੈ ਲਖਹੁ ਸੁਖ ਨਾਂਹੀ ॥੩੮॥ ਤੁਵ ਜੀਵਨ ਮਹਿ ਸੰਸਾ ਹੋਇ। ਯਾਂਤੇ ਤ੍ਯਾਗ ਦੇਹੁ ਮਤ ਦੋਇ। ਲਰਨੋ ਸਨਮੁਖ ਹੀ ਬਨਿ ਆਵੈ। ਜੇ ਜੁਝਹਿਂ[1] ਤੌ ਭਿਸਤ ਸਿਧਾਵੈਂ ॥੩੯॥ ਜੀਵਤ ਰਹੈਂ ਸ਼ਾਹੁ ਪਦ ਲੈ ਹੈਂ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਫਤੇ ਤੋਹਿ ਕੋ ਦੈ ਹੈਂ’। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਧੀਰਜ ਦੀਨ। ਸੈਨ ਸਕੇਲਨ ਜਿਤ ਕਿਤ ਕੀਨਿ ॥ ੪੦ ॥ ਕਰਯੋ ਕੂਚ ਸਨਮੁਖ ਤਿਹ ਆਵਤਿ।ਗੁਰੂ ਭਰੋਸਾ ਧਰਤਿ ਸਿਧਾਵਤ।–ਕੈ ਮਰਿ ਰਹੌਂ ਕਿ ਲੈ ਹੌਂ ਰਾਜ। ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਬਾਹੈਂਗੇ ਨਿਜ ਲਾਜ–॥੪੧॥ ਚੰਬਲ ਸਲਿਤਾ ਕੋ ਚਲਿ ਪਰਯੋ। ਨੰਦ ਲਾਲ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਰਯੋ। ‘ਹਾਕਮ ਰਾਇ ਸੰਗ ਲੇ ਜਾਇ। ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਹਿਤ ਸਹਾਇਤਾ ਲ੍ਯਾਇ॥੪੨॥ਏਕ ਸੁਆਲ ਜੁ ਕਹੈਂ ਸੁ ਮਾਨੌਂ। ਤਿਨਹੁ ਭਰੋਸੇ ਮੈਂ ਰਣ ਠਾਨੌਂ’। ਸੁਨਿਕੈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਪੁਨ ਆਯੋ। ਨਮੋ ਕਰੀ ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਨਾਯੋ ॥ ੪੩ ॥ ‘ਚਲਹੁ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਦੈਹੋ। ਕਿਰ-ਤਾਰਥ ਨਿਜ ਦਾਸ ਕਰੈ ਹੋ। ਕਹਯੋ ਆਪ ਕੋ ਲੀਨਸਿ ਮਾਨਿ। ਲਰਨ ਹੇਤੁ ਕਿਯ ਅੱਗ੍ਰ ਪਯਾਨ’ ॥੪੪॥ ਤਬਿ ਪ੍ਰਭੂ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕੋ ਪ੍ਰੇਰੇ। ‘ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਲਿਹੁ ਸੰਗ ਬਡੇਰੇ। ਜਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਬਿਜੈ ਦਿਹੁ। ਅੰਗ ਸੰਗ ਰੱਛਕ ਹਮ ਤਿਹ ਕਹੁ ॥ ੪੫ ॥ ਭਿੜੇ ਭੇੜ ਗਨ ਕਰਹਿਂ ਸਹਾਇ। ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਕੋ ਹਮ ਘਾਇਂ। ਧੀਰਜ ਸਹਿਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਨ ਲਰਿਕੈ। ਬਿਜੈ ਕਰਹੁ ਗੁਨ ਗੁਰੂ ਸਿਮਰਿਕੈ ॥ ੪੬ ॥ ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰ ਕੋ ਸਮੁਝਾਵੋ।–ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਹਾਦਰ ਗੁਰੂ–ਬੁਝਾਵੋ। ਸਿਮਰਹਿਂ ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਕਰਹੁ ਨ ਸੰਸਾ। ਲਿਹੁ ਸਲਤਨ ਰਿਪੁ ਭ੍ਰਾਤ ਬਿਧੁੰਸਾ[2]’॥੪੭॥ਸੁਨਿ ਆਗ੍ਯਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਚਲਿ ਪਰੇ। ਸਨਧ ਬੱਧ ਘੋਰਨ ਪਰ ਚਰੇ। ਨੰਦ ਲਾਲ ਕੋ ਪੁਨ ਸਮੁਝਾਯੋ। ਮਾਨਿ ਬਾਕ ਤਿਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥ ੪੮ ॥ ‘ਹਮ ਭੀ ਕੂਚ ਕਰਤਿ ਹੀ ਆਏ। ਨ੍ਰਿਭੈ ਜਾਇ ਇਹ ਜੰਗ ਮਚਾਏ’। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਮਨੇ ਬਿਲਮ ਬਿਹੀਨੇ। ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਜਿਤ ਕੋ ਚੀਨੇ ॥੪੯॥ ਮਿਲੇ ਸਿੰਘ ਸਭਿ ਗਾਥ ਸੁਨਾਈ। ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਆਏ ਕਰੀ ਚਢਾਈ। ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਹਾਜਰ ਜਹਿਂ ਕਹਾਂ। ਜਗ

[1]ਲੜ ਮਰੋ ਤਾਂ। [2]ਵੈਰੀ ਭਰਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਰਾਜ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਸੀ।

ਮਹਿ ਪੂਰਨ ਜਾਨਹੁਂ ਮਹਾਂ ॥ ੫੦ ॥ ਸ਼ਰਧਾ ਧਰਹੁ ਭਰਮ ਕੋ ਤ੍ਯਾਗਹੁ। ਹੋਤ ਭਾਵਨੀ ਕੋ ਫਲ ਪਾਗਹੁ[1]।ਨੰਦ-ਲਾਲ ਕਹਿ ਕਰਿ ਸਮੁਝਾਯੋ। ਨੀਠ ਨੀਠ ਕਰਿ ਮਨ ਠਹਿਰਾਯੋ ॥੫੧॥ ਰਣ ਮਹਿਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕਰਿ ਤੋਹੀ। ਹਤਹਿਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਹੋਹੀ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਧਰਿ ਧੀਰਜ ਸੁਤ ਸ਼ਾਹੂ। ਚਲ੍ਯੋ ਲਰੌਨ ਕੇ ਹੇਤ ਉਮਾਹੂ ॥੫੨॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ 'ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੦॥

੪੧. [ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਦਾ ਜੰਗ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਸੈਨ ਕੋ ਮੁਜਰਾ ਲੀਨਿ ਬਨਾਇ[2]। ਬਖਸ਼ੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦਰਬ ਬਹੁ ਅਰੁ ਆਯੁਧ ਸਮੁਦਾਇ ॥੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਭੂਖਨ ਦੈ ਅਪਨਾਏ ॥ 'ਆਗੈ ਮਨਸਬ ਕਰੌਂ ਸਵਾਏ'। ਕਹਿ ਉਮਰਾਵਨਿ ਰਿਦੇ ਵਧਾਏ। ਮਿਸਲ ਮਿਸਲ ਗਨ ਬੀਰ ਟਿਕਾਏ ॥ ੨ ॥ ਗੁਲਕਾਂ ਬਹੁ ਬਰੂਦ ਬਰਤਾਈ। ਗਨ ਤੋਪੈਂ ਤ੍ਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ। ਗਜ ਬਾਜੀ ਪੈਦਲ ਸੰਭਾਲੇ। ਦਲ ਆਰਾਸਤ ਕੀਨ[3] ਬਿਸਾਲੇ ॥ ੩ ॥ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਹ੍ਯੋ।–ਪ੍ਰਥਮ ਕਰੌਂ ਸੰਘਰ–ਚਿਤ ਚਹ੍ਯੋ। ਸ਼ੁਤਰੀ, ਧੌਂਸੇ, ਧੱਗ ਬਜਾਈ। ਕਰ੍ਯੋ ਕੂਚ ਦਰ ਕੂਚ ਅਗਾਈ ॥ ੪ ॥ ਚੰਬਲ ਸਲਿਤਾ ਤਟ ਕੋ ਚਾਹਾ। –ਤਹਿਂ ਅਟਕਾਇ ਹਤੌਂ ਰਣ ਮਾਹਾਂ–।ਉਤ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਬਨਿ ਸ਼ਾਹੂ। ਬੈਠਿ ਤਖਤ ਉਮਰਾਵਨ ਮਾਂਹੂ ॥ ੫ ॥ ਬਾਈ ਲਾਖ ਸੈਨ ਸੰਭਾਰੀ। ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਪੈਂ ਬਡ ਭਾਰੀ। ਲੇ ਪੰਚਾਸ ਹਜ਼ਾਰ ਜੰਬੂਰੇ। ਬਖਸ਼ਸ਼ਿ ਦਈ ਅਨਿਕ ਪਿਖਿ ਸੂਰੇ ॥ ੬ ॥ ਦੱਖਣਿ ਦੇਸ਼ ਸਗਲ ਅਪਨਾਯੋ। ਸਭਿ ਪਰ ਅਪਨੋ ਹੁਕਮ ਟਿਕਾਯੋ। ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੀ ਸੁਨਿਕੈ ਸਭਿ ਬਾਤ। ਕੋਪ੍ਯੋ ਅਧਿਕ ਰਿਦੇ ਗਰਬਾਤਿ ॥ ੭ ॥ ਸਕਲ ਚਮੂੰ ਕੀ ਮਿਸਲ ਨਿਹਾਰੀ। ਕਹਿ ਉਮਰਾਵਨ ਕੀਯਸਿ ਤ੍ਯਾਰੀ। ਗਜ ਬਾਜਨ ਪਰ ਪਾਖਰ ਪਾਈ। ਚਢ੍ਯੋ ਆਪ ਗਨ ਬੰਬ ਬਜਾਈ ॥ ੮ ॥ ਦੱਖਣ ਤੇ ਕਰਿ ਕੂਚ ਹਮੇਸ਼ਾ। ਆਵਤਿ ਚਲ੍ਯੋ ਸੁਨ੍ਯੋ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ਾ। ਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਬਨ ਉਲੰਘਤਿ ਆਏ। ਲਸ਼ਕਰ ਦੀਰਘ ਨੀਰ ਸੁਕਾਏ[4] ॥੯॥ ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਸੁਨਿ ਸੁਧਿ ਸਾਰੀ। ਸੰਸੈ ਹੋਤਿ ਸੁਨਤਿ ਦਲ ਭਾਰੀ।–ਮੋ ਤੇ ਦਸ ਗੁਨ ਤੇ ਅਧਿਕਾਈ। ਤੋਪ

[1]ਭਾਵਨਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਸੋ ਭਾਵਨਾਂ ਵਿਚ) ਲੱਗੋ। (ਅ) ਪਾ+ਗਹੁ=ਚਰਨ ਫੜੋ, ਭਾਵ ਸ਼ਰਨ ਲਓ। [2]ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੀਤੀ। [3]ਭਾਵ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। [ਫਾ:, ਆਰਾਸਤਹ]। [4]ਭਾਵ ਇੰਨਾਂ ਲਸ਼ਕਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਉਤਰਦਾ ਹੈ ਪਾਣੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੰਬੂਰਨਿ ਜੁਤਿ ਸਮੁਦਾਈ ॥ ੧੦ ॥ ਲਸ਼ਕਰ ਅਲਪ ਅਹੈ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ।
ਗੁਰ ਬਚ ਪਰ ਬਿੱਸ੍ਵਾਸ ਬਡੇਰੇ । ਅਪਰ ਉਪਾਇ ਨਹੀਂ ਅਬਿ ਕੋਈ। ਇਕ
ਅਲਾਹ ਅਵਲੰਬਹਿ ਹੋਈ ॥੧੧॥ ਹੈ ਥੋਰਨ ਕੀ ਮਦਤ ਖ਼ੁਦਾਇ । ਯਾਂਤੇ
ਨਿਸ਼ਚੈ ਮੁਰ ਮਨ ਆਇ–। ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਰਿ ਕੂਚ ਹਮੇਸ਼ । ਦਿੱਲੀ
ਦਿਸ਼ਿ ਕੋ ਗਮਨ ਕਰੇ ਸੁ ॥੧੨॥ ਸੰਗ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਸਮੁਦਾਈ । ਮਹਿਮਾਂ
ਸੁਨਿ ਨਰ ਮਿਲਹਿਂ ਸੁ ਆਈ । ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਤੇ ਕਰਤਿ ਨਿਹਾਲ । ਪੁਰਹਿਂ
ਕਾਮਨਾ ਜਨਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥੧੩॥ ਉਤ ਅਵਰੰਗ ਕੇ ਨੰਦਨ ਦੋਊ । ਭਯੋ
ਭੇਰ ਚੰਬਲ ਤਟ* ਸੋਊ।ਦੁਹੂੰ ਦਿਸ਼ਨਿ ਤੇ ਬਜੇ ਨਗਾਰੇ । ਰਣਸਿੰਙੇ ਬਡ
ਸ਼ਬਦ ਉਠਾਰੇ ॥ ੧੪ ॥ ਲਸ਼ਕਰ ਪਰੇ ਕਰੇ ਅਰੁ ਅਰੇ[1] । ਛੁਟੀ ਤੋਪ ਗਨ
ਨਭ ਰਵ ਭਰੇ[2] । ਧੂੰਮਧਾਰ[3]† ਪਸਰੀ ਇਕ ਬਾਰੀ । ਨਹਿਂ ਦੀਖਤ ਦ੍ਰਿਗ
ਪਾਨ ਪਸਾਰੀ[4] ॥ ੧੫ ॥ ਸ਼ਲਖ ਜਮੂਰਨ ਕੀ ਬਡ ਹੋਈ । ਬਰਖਨ ਲਗੇ
ਲੋਹ ਦਿਸ਼ਿ ਦੋਈ । ਮਨਹੁੰ ਅਕਾਸ਼ ਫੂਟਿ ਗਿਰ ਪਰਯੋ । ਭੀਖਣ ਸ਼ਬਦ
ਭੂਮ ਨਭ ਭਰਯੋ ॥ ੧੬ ॥ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਕਹਿ ਰੌਰ ਉਠਾਯੋ । ਇਮ ਸਗਰੋ
ਦਿਨ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ । ਕੇਚਿਤ ਬੀਰ ਤੁਰੰਗ ਸਿਧਾਰੇ । ਰਵਿ ਅਸਤਯੋ ਤਜਿ
ਭਏ ਕਿਨਾਰੇ ॥੧੭॥ ਸਿਵਰ ਕਰਯੋ ਚਹਿ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨਾ । ਤ੍ਰਿਪਤ ਹਤਯੋ
ਸ਼੍ਰਮ ਭੇ ਸਵਧਾਨਾ । ਜਾਗ੍ਰਤਿ ਸੋਵਤਿ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ । ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ
ਦਲ ਸਮੁਦਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ਚਢੇ ਲਰਨ ਕੇ ਹੇਤੁ ਬਹੋਰੀ । ਛੁਟਹਿਂ ਸ਼ਬਦ
ਬਡ ਘੋਰਾ ਘੋਰੀ । ਹਯ ਧਵਾਇ ਕਰਿ ਤਜੈਂ ਤੁਫੰਗੈਂ । ਤੀਰ ਪ੍ਰਹਾਰਹਿਂ
ਫੋਰਤਿ ਅੰਗੈਂ ॥ ੧੯॥ ਨੇਜੇ ਬੰਬਲਿਆਲ[5] ਭ੍ਰਮਾਵੈਂ । ਮਿਲਹਿਂ ਪਰਸਪਰ
ਆਯੁਧ ਘਾਵੈਂ । ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਪਰਿ ਗਯੋ ਬਿਸਾਲਾ । ਸ਼ੁਤਰਨਾਲ ਘੁੜਨਾਲ
ਕਰਾਲਾ[6] ॥੨੦॥ ਇਮ ਹੁਇ ਜੰਗ ਹਟੇ ਦਲ ਦੋਊ। ਨਿਜ ਬਿੱਸ੍ਰਾਮ ਕੀਨਿ
ਸਭਿ ਕੋਊ । ਹੋਤਿ ਪ੍ਰਾਤ ਉਠਿ ਬਜੇ ਨਗਾਰੇ । ਜੋਧਾ ਸੁਨਤਿ ਸਨਧਬੱਧ
ਸਾਰੇ ॥ ੨੧ ॥ ਦਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੋਨਹੁੰ ਭਏ । ਹਮਲੇ ਕਰਤਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਭਟ
ਘਾਏ । ਤਾਰਾਆਜ਼ਮ ਕੋ ਬਡ ਲਸ਼ਕਰ। ਪਰਯੋ ਧਾਇ ਕਰਿ ਘਾਵਨ ਕੌਰਿ

[1]ਲਸ਼ਕਰ ਦੇ ਪਰ੍ਹੇ ਬਣਾਏ ਤੇ ਅੜੇ । [2]ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਭਰ ਗਿਆ । [3]ਧੂੰਏਂ ਦੀ ਧਾਰਾ । (ਅ) ਡੰਡ ਰੌਲਾ । [4]ਹੱਥ ਪਸਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ । [5]ਬੰਬਲਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇਜ਼ੇ । [6]ਊਠ ਤੇ ਰੱਖਕੇ ਚਲਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਡੀ ਬੰਦੂਕ 'ਸ਼ੁਤਰ ਨਾਲ' ਤੇ ਘੋੜੇ ਪਰ ਚਲਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ 'ਘੁੜਨਾਲ'।

*ਇਹ ਜੰਗ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਧੌਲਪੁਰ ਦੇ ਪਾਸ ਵਾਰ 'ਜਾਜੂ' ਨਾਮੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

†ਪਾਃ–ਧੂੰਮਧਾਮ ।

ਕਰਿ ॥ ੨੨ ॥ ਆਪ ਬਹਾਦਰ ਚਢ੍ਯੋ ਲਰਨ ਕੋ। ਉਤ ਆਜ਼ਮ ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਪਿਖਿ ਰਨ ਕੋ। ਜੁਗ ਭ੍ਰਾਤਾ ਨੇ ਜੰਗ ਪਵਾਇ। ਛੁਟਹਿੰ ਤੁਫੰਗ ਤੋਪ ਸਮੁਦਾਇ ॥ ੨੩ ॥ ਗਜ ਪਰ ਹੁਤੋ ਬਹਾਦਰ ਰਾਇ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕੋ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਇ। ਗੁਰ ਗਾਥਾ ਕੋ ਮੁਖਹੁ ਉਚਾਰੈ। ਹੋਤਿ ਦੂਰ ਲਗਿ ਜੰਗ ਨਿਹਾਰੈ ॥ ੨੪ ॥ ਦੁਇ ਦਿਸ਼ ਤੇ ਹਮਲੇ ਹੁਇੰ ਘਨੇ। ਸੁਭਟ ਪਰਸਪਰ ਆਯੁਧ ਹਨੇ। ਤਬਿ ਚਿਤਵ੍ਯੋ ਚਿਤ–ਬਡੇ ਲਰਹਿੰਗੇ। ਬਿਜੈ ਭਈ ਗੁਰ ਸ੍ਯਾਲ ਕਰੈਂਗੇ॥ ੫॥ ਮਹਾਂ ਬਿਖਮ ਤੌਂ ਦਿਯੋ ਨ ਜਾਈ। ਹੁਇ ਸੁਖੇਨ ਮੈਂ ਦੇਉਂ ਬਨਾਈ। ਨਾਂਹਿ ਤ ਟਾਰਹੁਂਗੋ ਜਬਿ ਕਹੈਂ–। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨ ਰਨ ਕੋ ਲਹੈ ॥੨੬॥ ਹਮਲਾ ਭਯੋ ਸੈਨ ਸਮੁਦਾਯਾ। ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਛੋਰਿ ਪਲਾਯਾ। ਭਾਜੇ ਸੁਭਟ ਧੀਰ ਨਹਿੰ ਧਰਿਈ। ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲ ਕਯਾ ਰਣ ਕਰਿਈ ॥ ੨੭ ॥ ਸੰਧ੍ਯਾ ਕੌ ਉਤਰ੍ਯੋ ਬਿਚ ਡੇਰੇ। ਸੰਕਟ ਤੇ ਉਰ ਚਿੰਤ ਘਨੇਰੇ। ਨੰਦ ਲਾਲ ਕੋ ਲੀਨਿ ਬੁਲਾਇ। ਕਹ੍ਯੋ 'ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਤੂਰਨ ਜਾਇ ॥੨੮॥ ਕਦਮ ਪਦਮ ਕੋ ਨਮੋ ਕਰੇਹੁ। ਮੇਰੋ ਸਕਲ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਨੇਹੁ।–ਆਪ ਸੰਗ ਮਮ ਪਿਤਾ ਬਿਗਾਰੀ। ਸੋ ਅਪਰਾਧੀ ਲੇਹੁ ਬਿਚਾਰੀ ॥ ੨੯ ॥ ਮੈਂ ਗ਼ੁਲਾਮ ਸਮ ਰਾਵਰ ਕੇਰਾ। ਤੁਮ ਬਚ ਪਰ ਬਿਸ਼ਵਾਸ ਬਡੇਰਾ। ਜਿਸਕੋ ਸੁਨਿ ਰਣ ਮੰਡ੍ਯੋ ਆਇ। ਨਤੁ ਮੈਂ ਕਹਾਂ, ਨ ਕੁਛ ਬਨਿ ਆਇ॥ ੩੦ ॥ ਕਹੂੰ ਪਲਾਯ ਬਲਾਇਤ ਜਾਤਿ। ਜੀਵਤਿ ਸੁਖ ਸੋਂ ਖਾਨਾ ਖਾਤਿ। ਤੁਮਰੇ ਕਹੇ ਆਨਿ ਕਰਿ ਲਰ੍ਯੋ। ਨਾਹਕ ਪਹੁੰਚਿ ਇਹਾਂ ਮੈਂ ਮਰ੍ਯੋ॥ ੩੧ ॥ ਤੁਮਰੀ ਨਹਿੰ ਸਹਾਇਤਾ ਪਾਈ। ਹਤਿ ਭ੍ਰਾਤਾ[1], ਜੈ ਕਿਮ ਕਰ ਆਈ। ਦਸ ਗੁਨ ਅਧਿਕ, ਮਰਹਿੰ ਕਿਮ ਮਾਰੇ? ਬਲਿ ਨਿਰਬਲਿ ਉਰ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੇ[2] ॥ ੩੨ ॥ ਮਾਨਯੋਂ ਕੇਵਲ ਬਾਕ ਤੁਮਾਰੋ। ਬਹੁਰ ਨ ਹਿਰਦੈ ਕਛੂ ਬਿਚਾਰੋ। ਕ੍ਯੋਂ ਨ ਕਰਤਿ ਹੋ ਆਨਿ ਸਹਾਇ? ਤੁਮ ਅਲੰਬ, ਨਹਿੰ ਆਨ ਉਪਾਇ॥ ੩੩ ॥ ਪਿਤ ਕੋ ਦੋਸ਼ ਨ ਮੋ ਪਰ ਧਰੀਅਹਿ। ਬਿਰਦ ਜਾਨਿ ਸੁਭ ਰੱਛਾ ਕਰੀਅਹਿ'। ਸੁਨਿਕੈ ਨੰਦਲਾਲ ਚਢਿ ਗਯੋ। ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਪਹੁੰਚਿ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਯੋ ॥ ੩੪ ॥ ਨਮੋ ਕੀਨਿ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੁਨਾਯੋ। 'ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਯੋ। ਚਹਿਤ ਆਪ ਕੀ ਅਬਹਿ ਸਹਾਇ। ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਿਹੁ

---

[1]ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ। [2](ਆਪ ਨੂੰ) ਨਿਰਬਲੀ ਤੇ (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ) ਬਲੀ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਗਲ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹਾਂ।

ਬਿਜੈ ਉਪਾਇ' ॥ ੩੫ ॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਚਾਰਨ ਕਰੀ। 'ਚਢ੍ਯੋ ਜੰਗ ਉਰ ਤਿਸ ਕੇ ਫੁਰੀ।–ਗੁਰ ਕੋ ਖ੍ਯਾਲ ਬਿਖਮ ਨਹਿਂ ਦੈ ਹੌਂ। ਹੋਹਿ ਸੁਗਮ ਸੋ ਸੁਨਤਿ ਕਰੈ ਹੌਂ–॥੩੬॥ ਯਾਂਤੇ ਹੋਤਿ ਪਰਾਜੈ ਤਾਂਹਿ। ਡੋਲਤ੍ਯੋ ਸਿਦਕ ਨ ਦਿਢ ਉਰ ਮਾਂਹਿ। ਜੇ ਸਾਬਤ ਅਪਨੋ ਮਨ ਕਰੈ। ਤਬਿ ਸਹਾਇਤਾ ਲੇ ਰਿਪੁ ਹਰੈ॥ ੩੭ ॥ ਹਮ ਕੋ ਰਹ੍ਯੋ ਨਹੀਂ ਇਤਬਾਰ। ਫਿਰਿ ਜੈ ਹੈ ਨਿਜ ਕਾਜ ਸੁਧਾਰਿ। ਯਾਂ ਤੇ ਅਬਿ ਲਿਖਿ ਦੇ ਕਰ ਸੰਗ[1]।–ਏਕ ਸ੍ਵਾਲ ਮੈ ਦੇਹੁੰ ਅਭੰਗ–॥੩੮॥ ਨਿਜ ਮਾਤੁਲ ਕੋ ਪਠੈ ਇਥਾਇਂ[2]। ਲਿਖਤ ਆਪਨੀ ਦੇਹਿ ਪੁਚਾਇ। ਗੁਰ ਕੀ ਪੁਨ ਸਹਾਇਤਾ ਪਾਇ। ਲਿਹੁ ਸਲਤਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਗਨ ਘਾਇ ॥੩੯॥ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਕੋ ਹਮ ਮਾਰੈਂ। ਤਖਤ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੈ ਬਿਠਾਰੈਂ।ਪੀਛੇ ਤੇ ਕਰਿ ਪੂਰਨ ਸ੍ਵਾਲ। ਲਗੀ ਬਿਲਮ ਯਾਂਤੇ ਨੰਦ ਲਾਲ!'॥ ੪੦॥ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਪਦ ਬੰਦੇ।'ਸ਼੍ਰੀਪ੍ਰਭੁ!ਤੁਮ ਸਭਿ ਥਾਨ ਬਸੰਦੇ। ਘਟਿ ਘਟਿ ਕੇ ਨਿਤ ਅੰਤਰਜਾਮੀ। ਕਸ੍ਯੋਂ ਨਹਿਂ ਜਾਨਹੁ ਤਿਸ ਉਰ ਖਾਮੀ ॥੪੧॥ ਮੈਂ ਆਛੇ ਅਬਿ ਕਰਿ ਤਹਿਕੀਕ। ਮੇਟੌਂ ਤਿਸ ਕੀ ਜੋ ਭ੍ਰਮ ਲੀਕ'। ਇਮ ਕਹਿ ਤੂਰਨ ਚਢ੍ਯੋ ਸਿਧਾਇ। ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਪਹੂਚ੍ਯੋ ਉਤਰ੍ਯੋ ਜਾਇ॥ ੪੨॥ ਮਿਲ੍ਯੋ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਨਾਯੋ। 'ਕਰਤਿ ਜੰਗ ਸੰਕਲਪ ਉਠਾਯੋ।–ਬਿਖਮ ਸ੍ਵਾਲ ਮੈਂ ਦੈਹੌਂ ਨਾਂਹੀ–। ਸੋ ਸਭਿ ਲਖੀ ਪ੍ਰਭੂ ਮਨ ਮਾਂਹੀ ॥ ੪੩ ॥ ਅਬਿ ਚਾਹਤਿ ਗੁਰ ਲਿਖਤ ਤੁਮਾਰੀ। ਮਾਤੁਲ ਭੇਜੋ ਸੰਗ ਉਚਾਰੀ। ਖਾਤਰ ਜਮਾਂ ਕਰਹੁ ਤਿਨ ਕੇਰੀ। ਬਹੁਰ ਬਿਜੈ ਰਿਪੁ ਤੇ ਹੁਇ ਤੇਰੀ' ॥ ੪੪ ॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸ਼ਾਹੁ ਰਿਦੈ ਬਿਸਮਾਦਾ। ਸਮਰਥ, ਗੁਰੂ ਕੋ ਲਖਿ ਅਹਿਲਾਦਾ।–ਮਨ ਕੀ ਜਾਨਿ ਲਈ ਸਭਿ ਬਾਤ। ਅਬਿ ਸਹਾਇ ਹੁਇ ਹੈ ਦੇ ਦਾਤ–॥ ੪੫ ॥ ਨਿਜ ਕਰ ਕੀ ਤਬਿ ਲਿਖਤ ਪਠਾਈ। 'ਏਕ ਸ੍ਵਾਲ ਮੈਂ ਦੇਉਂ ਬਨਾਈ'। ਹਾਕਮ ਰਾਇ ਪਠ੍ਯੋ ਅਰੁ ਮਾਤੁਲ। ਕਹਿ ਬਿਨਤੀ 'ਬਖਸ਼ਹੁ ਜਨਤਾ ਤੁਲ[3]' ॥ ੪੬ । ਬੇਗਵੰਤ ਬਾਹਨ ਚਢਿ ਗਏ। ਗੁਰ ਢਿਗ ਆਇ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਦਰਸਏ। ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਪੁਨ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ। 'ਬਖਸ਼ਹੁ ਭੂਲ ਤੁਮੈ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ੪੭ ॥ ਮੁਹਰ ਆਪਨੀ ਦਈ ਲਗਾਇ। ਇਸ ਮਹਿਂ ਸੰਸੈ ਕੋਇ ਨ ਪਾਇ। ਜਾਨਿ ਗ਼ੁਲਾਮ

---

[1]ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਲਿਖ ਦੇਵੇ (ਆਪਣੇ) ਹੱਥ ਨਾਲ। [2]ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਇਥੇ ਭੇਜੇ। [3]ਦਾਸ ਵਾਂਙ (ਜਾਣਕੇ)।

ਸਹਾਇ ਕਰੀਜੈ। ਬਿਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਰਿ[1] ਸਲਤਨ ਦੀਜੈ'॥੪੮॥ ਦੇਖਿ ਦੀਨ ਨਿਜ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਰਾ। ਹਿਤ ਧੀਰਜ ਕੇ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ। 'ਅਬਿ ਤੁਮ ਜਾਹੁ ਚਢਾਵਹੁ ਸ਼ਾਹੂ। ਹਮ ਦਰਸ਼ਨ ਦੈ ਹੈਂ ਰਣ ਮਾਂਹੂ॥ ੪੯ ॥ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਕੋ ਹਮ ਮਾਰੈਂ। ਕੁਛ ਉਮਰਾਵ ਸਮੇਤ ਬਿਦਾਰੈਂ। ਜਬਿ ਕੁਛ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਖਹੁ ਇਸ ਰੀਤਿ। ਹਟਹੁ ਲਰਨ ਤੇ ਹੁਇ ਨਿਰਭੀਤ ॥ ੫੦ ॥ [2]ਜੁਗ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੋ ਅਬਿ ਕੇ ਜਾਵਹੁ। ਰਣ ਮੁਕਾਬਲਾ ਭਲੇ ਕਰਾਵਹੁ[2]। ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਮਰਯੋ ਲਖੀਜੈ। ਨ੍ਰਿਭੈ, ਨਚਿੰਤ ਜੰਗ ਕੋ ਕੀਜੈ॥ ੫੧ ॥ ਨਹਿੰ ਕਾਇਰ ਹੁਇ ਸੁਕਚਹੁ ਤਹਾਂ।ਧਰਿ ਉਤਸਾਹੁ ਪਿਖਹੁ ਰਨ ਮਹਾਂ'। ਸੁਨਿਕੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਬਚ ਆਛੇ। ਕਰਿ ਅਭਿਬੰਦਨ ਚਲਿਬੋ ਬਾਛੇ ॥ ੫੨ ॥ ਲਿਖਤ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਆਗੇ ਧਰੀ।ਚਢਿ ਕਰਿ ਚਾਲੇ ਤੂਰਨ ਕਰੀ।ਉਲੰਘਿਪੰਥ ਚੰਬਲ ਤਟ ਆਏ। ਮਿਲੇ ਸ਼ਾਹੁ ਸੰਗ ਸਕਲ ਸੁਨਾਏ ॥ ੫੩ ॥ 'ਹੋਤਿ ਪ੍ਰਾਤ ਕੇ ਸੰਸੈ ਤ੍ਯਾਗਹੁ। ਕਰਿ ਮੁਕਾਬਲਾ ਲਰਿਬੇ ਲਾਗਹੁ। ਮਿਥ੍ਯਾ ਹੋਹਿ ਨ ਗੁਰ ਕੋ ਕਹ੍ਯੋ। ਅਬਿ ਤੌ ਪਤਾ ਭਲਾ ਤੁਮ ਲਹ੍ਯੋ' ॥ ੫੪ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੪੧ ॥

੪੨. [ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਰਿ ਮਸਲਤ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਸਕਲ ਤ੍ਯਾਰੀ ਕੀਨਿ ਬਨਾਇ। ਹੋਤਿ ਪ੍ਰਾਤ ਕੇ ਤੁਰਤ ਹੀ ਬਾਦਿਤ ਉਠੇ ਬਜਾਇ ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਤੋਪੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਚਲਾਵਨਿ ਕਰੀ। ਚਢੇ ਦੂਊ ਦਲ ਰਿਸ ਉਰ ਧਰੀ। ਬਾਜੇ ਸ਼ੁਤਰੀ ਪਟਹ ਨਗਾਰੇ। ਭੇਰਿ ਭੁਕਨਾ ਭੂਰ ਭੁੰਕਾਰੇ[3] ॥ ੨ ॥ ਸ਼ਬਦ ਤੁਫੰਗ ਤੋਪ ਕੋ ਔਰ। ਭਟ ਗਨ ਬੋਲ੍ਯੋ ਘਾਲ੍ਯੋ ਰੌਰ। ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਬ੍ਰਿੰਦ ਧੂਮ ਧਾਰ ਨਭ। ਧੂਰ ਉਡੀ ਆਛਾਦਤਿ ਹੈ ਸਭਿ ॥ ੩ ॥ ਤੋਮਰ ਤੀਰ ਤਰਾਤਰ ਚੱਲੇ। ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਰਿਪੁ ਘਾਲਤਿ ਹੱਲੇ। ਉਤ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਰਿਸ ਧਰਿਕੈ। ਪ੍ਰੇਰ੍ਯੋ ਲਸ਼ਕਰ ਊਚ ਉਚਰਿਕੈ ॥ ੪ ॥ 'ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਤੁਮ ਕੋ ਉਮਰਾਉ! ਬੈਠਤਿ ਸਭਾ ਬਕਤਿ ਗਰਬਾਉ[4]।ਬਡੇ ਬਡੇ ਮਨਸਬ ਤੁਮ ਪਾਏ। ਨਿਮਕ ਹਰਾਮ ਕਾਮ ਨਹਿੰ ਆਏ ॥ ੫॥ ਕਹਾਂ ਅਲਪ ਰਿਪੁ ਕੋ ਦਲ ਅਹੈ। ਲਰਿ

[1]ਜੇ ਕਰਕੇ। [2]ਹੁਣ ਜਾਓ ਤੇ ਦੁਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਰਣ ਵਿਚ ਕਰਵਾਓ। [3]ਭੇਰੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਬਦ ਹੋਇਆ। [4]ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਬਕਦੇ ਸੀ।

ਲਰਿ ਤੁਮਰੀ ਸਮਤਾ ਲਹੈ। ਲਸ਼ਕਰ ਕਹਾਂ ਆਪਨੋ ਘਨੋ। ਜਿਸ ਤੇ ਕਾਜ ਨ ਕਿੰਚਤ ਬਨੋ ॥੬॥ ਪਜਾਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਕਿ ਤਿਹ ਸੋਂ ਮਿਲੇ[1] ? ਹੇਰਹੁ ਅਲਪ ਸੁ ਆਵਤਿ ਪਿਲੇ[2]। ਸਕਲ ਸੈਨਪਤਿ ਡਾਟਨ ਕਰੇ। ਕਹਿ ਕਹਿ ਪਠਜੋ ਜਹਾਂ ਜਹਿਂ ਖਰੇ ॥ ੭ ॥ ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਕਹਿ ਸੁਨਿਬੋ ਹੋਵਾ ਲਸ਼ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਨ ਹਿਤ ਜੋਵਾ। ਹਮਲਾ ਸਭਿ ਉਮਰਾਵਨ ਚਾਹਾ। ਫਿਰਜੋ ਨਕੀਬ ਭਨਤਿ ਰਣ ਮਾਹਾ ॥੮॥ ਲਾਖਹੁੰ ਲਸ਼ਕਰ ਉਮਡਜੋ ਐਸੇ। ਸਾਗਰ ਜੁਤਿ ਜਲਜੰਤੁਨਿ ਜੈਸੇ। ਦੁਰਦ ਨੱਕ੍ਰ[3] ਹਯ ਮਕਰ ਅਕਾਰਾ[4]। ਧੁਖਹਿਂ ਪਲੀਤੇ ਬੜਵਾਂ ਝਾਰਾ[5] ॥੯॥ ਸਫਰੀ ਅਲਪ ਅਖਿਲ ਕਰਵਾਰੈਂ[6]। ਪੈਦਲ ਗਨ ਜਲ ਜੀਵ ਹਜ਼ਾਰੇ। ਤਜਿ ਬੇਲਾ ਮਿਰਯਾਦ ਬਿਸਾਲਾ[7]। ਫੈਲਜੋ ਮਹਾਂ ਬੇਗ ਤੇ ਜਾਲਾ[8] ॥੧੦॥ ਬਡੋ ਤੋਪਖਾਨਾ ਤਬਿ ਚਾਲਾ। ਛੁਟੇ ਜੰਬੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਕਰਾਲਾ। ਤੜਭੜ ਤੁਪਕਨ ਕੀ ਬਡ ਹੋਈ। ਮਾਰੇ ਗੋਰਨਿ ਉਡਿਗੇ ਕੋਈ ॥ ੧੧ ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਕੋ ਦਲ ਹਾਲਾ। ਡਰਪਜੋ ਉਰ* ਅਵਿਲੋਕਿ ਬਿਸਾਲਾ[9]। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਬੈਠਜੋ ਪਿਛਵਾਰੇ। ਤਿਹ ਸੋਂ ਗੁਰ ਕੀ ਗਾਥ ਉਚਾਰੇ ॥ ੧੨ ॥ 'ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੁ ਬਾਕਨਿ ਕਰਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਾ। ਲਰਿਬੇ ਲਗਜੋ ਰਾਜ ਧਰਿ ਆਸ਼ਾ। ਨਤੁ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਕਹਾਂ ਮਮ ਭਾਈ। ਜਿਹ ਸਮੀਪ ਸਗਰੀ ਪ੍ਰਭੁ-ਤਾਈ[10] ॥ ੧੩ ॥ ਅਰਜੋ ਲਰਜੋ ਅਬਿ ਲੌ ਅਗਵਾਈ। ਸਤਿਗੁਰ ਭਏ ਨ ਆਨਿ ਸਹਾਈ। ਅਸ ਨਹਿਂ ਹੋਹਿ ਦਲੇਰੀ ਦੈਕੈ। ਮੁਝ ਮਰਿਵਾਵੈਂ ਜੰਗ ਕਰੈਕੈ ॥ ੧੪ ॥ ਪਿਤਾ ਖੁਟਾਈ ਮੋ ਪਰ ਲਜਾਵੈਂ। ਰੱਛਾ ਹੇਤੁ ਨ ਧਾਂਤੇ ਆਵੈਂ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਜੈ। -ਪਹੁੰਚਹੁ ਗੁਰੂ! ਦਾਸ ਲਖਿ ਲੀਜੈ-' ॥੧੫॥ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਧੀਰਜ ਦੀਨਾ। 'ਬਨਹੁ ਸੁਚੇਤ ਨ ਕਰਿ ਮਨ ਦੀਨਾ। ਪਰਜੋ ਭੇਰ ਗਾਢੋ ਜਬਿ ਆਇ। ਤਤਛਿਨ ਹ੍ਵੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਹਾਇ ॥ ੧੬ ॥ ਕਪਟ ਨ ਕਰਹਿਂ ਦਾਸ ਕੇ ਸੰਗ। ਜਜੋਂ ਕਜੋਂ ਤੋਹਿ ਜਿਤਾਵੈਂ

[1]ਪ੍ਰਾਣ ਪਿਆਰੇ ਕੀਤੇ ਨੇ ਕਿ ਉਸ (ਮੇਰੇ ਵੈਰੀ) ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ਹੋ, [2]ਦੇਖੋ ਉਹ ਥੋੜੇ ਹੀ (ਹਨ, ਫੇਰ) ਦਬਾਈ ਆਂਵਦੇ ਹਨ। [3]ਹਾਥੀ ਤੰਦੂਏ ਹਨ ਮਾਨੋਂ। [4]ਘੋੜੇ ਮੱਛਾਂ ਵਾਂਗ ਹਨ। [5]ਸਮੂਹ ਧੁਖਦੇ ਪਲੀਤੇ ਮਾਨੋਂ ਬੜਵਾ ਅਗਨੀ ਹੈ। [6]ਸਮੂਹ ਤਲਵਾਰਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਹਨ। [7]ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਰੂਪ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਕੇ। [8](ਫੌਜ ਦਾ ਧਾਵੇ ਵਿਚ) ਬਹੁਤਾ (ਉਮਡ ਪੈਣਾ ਐਉਂ ਹੈ ਮਾਨੋਂ) ਬੜੇ ਬੇਗ ਨਾਲ ਜਲ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੈ। [ਜਾਲਾ ਤੋਂ ਏਥੇ ਮੁਰਾਦ 'ਜਲ' ਹੈ]। [9](ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਾ) ਬਹੁਤ (ਲਸ਼ਕਰ) ਦੇਖਕੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਡਰਿਆ। [10]ਐਸ਼੍ਵਰਜ। ਮਾਲਕੀ।

*ਪਾ:-ਉਠ।

ਜੰਗ'। ਕਹ੍ਯੋ ਸ਼ਾਹੁ 'ਅਬਿ ਸਮੈਂ ਸਹਾਇ। ਨਤੁ ਅਬਿ ਡੇਰਾ ਲੂਟ ਕਰਿ ਜਾਇ ॥ ੧੭ ॥ ਦੇਖਹੁ ਪਰ੍ਯੋ ਜੋਰ ਅਬਿ ਰਨ ਕੋ। ਘਟਾ ਮਨਿੰਦ ਹੇਲ ਸੁਭਟਨ ਕੋ। ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਬੀਰ ਖਰੋਵਾ। ਉਮਰਾਵਨ ਪਰ ਕ੍ਰੁੱਧਤਿ ਹੋਵਾ ॥ ੧੮ ॥ ਕਿਮ ਅਟਕਹਿ ਮਮ ਚਮੂੰ ਬਿਚਾਰੀ। ਜਿਮ ਆਟੇ ਮਹਿਂ ਲਵਣ ਬਿਚਾਰੀ। ਅਬਿ ਜੇ ਹੋਹਿ ਪਲਾਇਨ ਸੈਨਾ। ਬਹੁਰ ਉਪਾਇ ਬਨਤ ਕਿਮ ਹੈ ਨਾ॥੧੯॥ਕਰਿ ਅਰਦਾਸ ਜੁਗਮ ਕਰ ਜੋਰਿ।ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਘਾਲ ਹੈ ਜ਼ੋਰ। ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਕੋ ਸੰਘਾਰੈਂ। ਸਭਿ ਉਮਰਾਵ ਹੇਰਿ ਕਰਿ ਹਾਰੈਂ' ॥ ੨੦ ॥ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੀ। 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ! ਰੱਛਾ ਸਮੈਂ ਮਹਾਨੀ। ਸੇਵਕ ਜਾਨਹੁੰ ਬਨਹੁ ਸਹਾਇ। ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਰਹੁ ਆਪਨ ਆਇ' ॥ ੨੧ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਮਸਤਕ ਦੁਊ ਨਿਵਾਇ। ਸ਼ਾਹੁ ਰਿਦੇ ਬਡ ਚਿੰਤ ਉਪਾਇ।ਇਤ ਉਤ ਸਭਿ ਦਿਸ਼ਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਲਾਵੈਂ। ਹਮਲਾ ਕਰ੍ਯੋ ਚਢ੍ਯੋ ਦਲ ਆਵੈ ॥੨੨॥ ਸਨੇ ਸਨੇ ਦਲ ਹਟਤਿ ਪਲਾਵੈ। ਤ੍ਯੋਂ ਤ੍ਯੋਂ ਸੰਸ਼ੈ ਬਹੁ ਉਪਜਾਵੈ। ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਰਤਿ–ਆਜ ਨਹਿਂ ਬਚੌਂ। ਸੰਘਰ ਮਚ੍ਯੋ ਬੀਚ ਹੀ ਪਚੌਂ ॥ ੨੩ ॥ ਮੋਹਿ ਆਸ ਸਤਿਗੁਰ ਇਕ ਕੇਰੀ। ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਲਾਜ ਨਿਬਾਹੈਂ ਮੇਰੀ–। ਬਾਰ ਬਾਰ ਸਿਮਰਨ ਉਰ ਧਰੇ। ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਬੰਦਨ ਕੌ ਕਰੇ ॥ ੨੪ ॥ ਚਲੀ ਸ਼ਿਕਸਤ ਖਾਇ ਅਬਿ ਸੈਨਾ। ਰਿਪੁਨ ਬਿਲੋਕਿ ਰਿਦੇ ਧ੍ਰਿਤ ਹੈ ਨਾ। ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਗੁਰ ਦਈ ਦਿਖਾਈ। ਸੰਗ ਸ਼ਹੀਦਨ ਦਲ ਸਮੁਦਾਈ ॥ ੨੫ ॥ ਬ੍ਰਿੰਦ ਨਿਸ਼ਾਨਨ ਫਰਰੇ ਛੂਟੇ। ਏਕੈ ਬਾਰਿ ਬਾਜ ਜਨੁ ਟੂਟੈ[1]। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਬੋਲਾ। 'ਪਿਖਹੁ ਸ਼ਾਹੁ ਤਜਾ- ਗਹੁ ਉਰ ਹੌਲਾ ॥ ੨੬ ॥ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਹੁ ਨਮੋ ਕਰ ਜੋਰਿ। ਸੰਗ ਸ਼ਹੀਦਨ ਕੋ ਦਲ ਜੋਰਿ। ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਕਰ ਧਾਰਨ ਕਰੇ। ਸੰਘਰ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਭਰੇ' ॥੨੭॥ ਮਨਹੁ ਕਰਨ ਮਹਿਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਯੋ। ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨ ਤੇ ਤੁਰਤ ਜਿਵਾਯੋ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹਠੀਲਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ੍ਯੋ ਬਿਸਾਲ ਛਬੀਲਾ॥ ੨੮॥–ਧਨੁਖ ਪਨਚ ਧਰਿ ਸੰਧੇ ਤੀਰ। ਮਾਰ੍ਯੋ ਚਹੈਂ ਰਿਪਹਿਂ ਬਰ ਬੀਰ। ਲਗੀ ਕਾਨ ਚੁਟਕੀ ਇਕ ਕਰ ਕੀ[2]। ਦੁਤੀ ਮੁਸ਼ਟ, ਤਾਕ੍ਯੋ ਦਿਸ਼ਿ ਅਰਿ ਕੀ[3]॥੨੯॥ ਛੋਟੀ ਛਾਲਨ ਉਛਲਤਿ ਘੋਰਾ।

[1]ਭਾਵ ਸ਼ਹੀਦ ਐਸੇ ਪਏ ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ ਛੁੱਟਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। [2]ਇਕ ਹੱਥ ਦੀ ਚੁਟਕੀ ਕੰਨ ਨੂੰ ਜਾ ਲਗੀ ਹੈ। [3]ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਧਨੁਖ ਦੀ ਮੁੱਠ (ਫੜੀ ਹੈ ਤੇ) ਦੁਸ਼ਮਨ ਵਲ ਤੱਕਦੇ ਹਨ।

ਚਲਯੋ ਜਾਤਿ ਆਜ਼ਮ ਕੀ ਓਰਾ-। ਏਕ ਬਾਰਿ ਇਮ ਦਈ ਦਿਖਾਈ। ਜਿਮ ਤੜਿਤਾ ਦਮਕਤਿ ਦੁਰਿ ਜਾਈ[1] ॥ ੩੦ ॥ ਭਏ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਜੰਗ ਜਹਿਂ ਭਾਰੀ। ਤੁਪਕ ਤੋਪ ਛੂਟਤਿ ਬਿਸ਼ੁਮਾਰੀ[2]। ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਬਹੁ ਧੂਰ ਉਡਾਈ। ਢਾਂਪਯੋ ਰਵਿ ਕੁਛ ਦੈ ਨ ਦਿਖਾਈ ॥ ੩੧ ॥ ਦਾਰੁਣ ਸ਼ਬਦ ਹੋਤਿ ਦਿਸ਼ਿ ਦੋਇ। ਸੁਨੀਅਤਿ ਨਹੀਂ ਕਹੈ ਕਿਛ ਕੋਇ। ਕੋਸ਼ਨ ਲਗਿ ਪਸਰੇ ਦਲ ਲਰਤੇ। ਜੀਤ ਪਰਸਪਰ ਬਾਂਛਤਿ ਅਰਿ ਤੇ ॥ ੩੨ ॥ ਕੁੰਜਰ ਪੁੰਜ ਘਟਾ ਸਮ ਠਾਂਢੇ। ਚਢਿ ਉਮਰਾਵ ਪਿਖਹਿਂ ਰਣ ਗਾਢੇ। ਹਾਥਨ ਬਿਖੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਧਾਰੇਂ। ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ ਬੀਰ ਜੁਝਾਰੇ॥ ੩੩ ॥ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਬੀਚ ਤਿਨਹੁੰ ਕੇ। ਅਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਉਰ ਬਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿਨਹੁੰ ਕੇ[3]। ਸਹਿਤ ਸ਼ਹੀਦਨ ਸਤਿਗੁਰ ਗਏ। ਵਾਰ ਕਰਤਿ ਇਕ ਬਾਰੀ ਭਏ ॥ ੩੪॥ਗੁਰ ਕਰ ਕੇ ਸਰ ਦ੍ਵੈ ਛੁਟਿ ਚਾਲੇ। ਭਰੇ ਬੇਗ ਕੇ ਸ਼ੂੰਕ ਬਿਸਾਲੇ। ਭੀਖਨ ਤੀਖਨ ਨਾਗ ਕਰਾਲਾ। ਤਾਰਾਆਜ਼ਮ ਕੇ ਲਗਿ ਭਾਲਾ ॥ ੩੫ ॥ ਬਰਮੀ ਸਮ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਸਭਿ ਹੋਏ। ਬਾਹਰ ਫੋਕ ਸੁ ਮੁਖ ਦਿਖਿ ਦੋਏ[4]। ਮਨਹੁੰ ਅਨਾਰਕਲੀ ਜੁਗ ਸੋਹੈਂ[5]।ਕੈ ਮੁਖ ਅਲਪ ਸਾਰਕਾ ਦੋਹੈਂ[6]॥੩੬॥ ਗਜ ਤੇ ਤਤਛਿਨ ਹੀ ਛਿਤ ਪਰਯੋ। ਰਿਪੁਨਿ ਪਰਾਜੈ ਬਾਂਛਤਿ ਮਰਯੋ। ਪਦਵੀ ਬੀਰਨ ਕੀ ਸ਼ੁਭ ਪਾਏ। ਗੁਰ ਕਰ ਤੇ ਮਰਿ ਭਿਸਤ ਸਿਧਾਏ ॥ ੩੭ ॥ ਚੌਦਾਂ ਕੁੰਚਰ ਕੇ ਉਮਰਾਵੇ। ਆਜ਼ਮ ਸਾਥ ਗਿਰੇ ਰਣ ਥਾਵੇਂ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਹੀਦਨਿ ਕਰ ਕੇ ਲਾਗੇ। ਗਏ ਭਿਸਤ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤਯਾਗੇ ॥੩੮॥ ਅਪਰ ਸੁਭਟ ਸੈਂਕਰ ਹੀ ਘਾਏ। ਗਿਰੇ ਬਾਰਿ ਇਕ ਪ੍ਰਾਨ ਗਵਾਏ।ਹਾਹਾਕਾਰ ਬੀਚ ਲਸ਼ਕਰ ਕੇ। ਆਜ਼ਮ ਗਿਰਯੋ ਮਰਯੋ ਲਖਿ ਕਰਿਕੈ ॥ ੩੯ ॥ ਜੇ ਉਮਰਾਵ ਬਚੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਲਸ਼ਕਰ ਮੋਰਯੋ ਲਰਤਿ ਕਰਾਲਾ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਹਟਿ ਪਾਛੈ ਗਏ। ਤੂਸ਼ਨਿ ਜਾਇ ਉਤਰਤੇ ਭਏ ॥ ੪੦ ॥ ਆਪਹੁੰ ਅਪਨੇ ਦੂਤ ਪਠਾਏ। ਜਾਇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਨਾਏ। 'ਤਾਰਾਆਜ਼ਮ ਰਣ ਮਹਿਂ ਗਿਰਯੋ। ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਮਰਯੋ'' ॥੪੧॥ ਸੁਨਤਿ ਅਨੰਦਯੋ ਸਕਲ ਬੁਲਾਏ। ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਕਰਿ

---

[1]ਚਮਕ ਕੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। [2]ਬੇਗਿਣਤ। [3]ਅਤਿ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਮਰਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ਼ ਹੈ। [4]ਦੋਹਾਂ (ਤੀਰਾਂ) ਦੀਆਂ (ਇਕ ਪਾਸੇ) ਬਾਹਰ ਬਾਗੜਾਂ ਤੇ (ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ) ਮੁਖੀਆਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ ਹਨ। [5]ਅਨਾਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਲੀਆਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । [6]ਅਥਵਾ ਦੋ ਛੋਟੀਆਂ ਸਾਰਕਾਂ ਦੇ ਦੋ ਮੂੰਹ ਹਨ। [7]ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ (ਕਿ ਕਿਸਦੇ) ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮਰਿਆ ਹੈ। (ਅ) ਸ਼ਸਤ੍ਰ (ਜਿਸ ਨਾਲ) ਮਰਿਆ ਹੈ (ਉਸ ਅੱਗੇ) ਆਪਾ ਸੰਭਲ ਨਾ ਸਕਿਆ।

ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ। ਖੋਜਨ ਗਯੋ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੂ। ਜਹਾਂ ਪਰਯੋ[1] ਦੀਰਘ ਰਣ
ਮਾਂਹੁ ॥ ੪੨ ॥ ਦੇਖਤਿ ਤੀਰ ਭਾਲ ਨਿਕਸਾਏ। ਜੋ ਕੰਚਨ ਤੇ ਲਿਪਤ
ਸੁਹਾਏ।ਸੋ ਨਿਜ ਨਿਕਟ ਸੰਭਾਰਨਕਰੇ। ਹੇਤੁ ਪਰਖਬੇ–ਕਿਨ ਪਰਹਰੇ[2]–
॥੪੩॥ਤਿਹ ਦਫਨਾਇ ਹਰਖ ਕੌ ਮਾਨਾ। ਮਨਹੁਂ ਰੰਕ ਭਾ ਇੰਦ੍ਰ ਸਮਾਨਾ॥
ਲਸ਼ਕਰ ਮਿਲਯੋ ਆਨਿ ਕਰਿ ਸਾਰੋ।ਦੇ ਦੇ ਧੀਰਜ ਸਕਲ ਸੰਭਾਰੋ ॥੪੪॥
ਪੂਰਬ ਸਮ ਹੀ ਮਨਸਬ ਪਾਏ। ਦਾਨ ਮਾਨ ਦੈ ਸਭਿ ਅਪਨਾਏ। ਡੇਰਾ
ਕਰਯੋ ਜੰਗ ਕੀ ਧਰਨੀ। ਸਿਫਤ ਖ਼ੁਦਾਇ ਅਲਹ ਕੀ ਬਰਨੀ ॥ ੪੫ ॥
'ਅਹੈ ਸ਼ੁਕਰ ਤੇਰੀ ਦਰਗਾਹ। ਦੀਨ ਦੇਖਿ ਕੀਨਸਿ ਪਤਿਸ਼ਾਹ'। ਧਰਮ
ਸਿੰਘ ਕੋ ਸਾਦਰ ਪਾਸ। ਕਰਯੋ ਬਿਠਾਵਨਿ ਬਾਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥ ੪੬ ॥ 'ਧੰਨ
ਗੁਰੂ ਮਮ ਮਦਤਿ ਨਿਬਾਹੀ। ਪੂਰਨ ਬਾਕ, ਦਈ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ'। ਪੁਨ
ਸਗਰੇ ਉਮਰਾਵ ਬੁਲਾਏ। ਜਿਤਿਕ ਸਭਾਸਦ ਸੇ ਚਲਿ ਆਏ ॥ ੪੭ ॥
ਦੋਨਹੁ ਤੀਰ ਦਿਖਾਵਨਿ ਕਰੇ। 'ਇਹ ਕਿਸਕੇ ਤਰਕਸ਼ ਮਹਿਂ ਭਰੇ'।
ਬੋਲੇ ਬਹੁ ਬਫਾਇ ਕਰਿ[3] ਤਬੈ। 'ਇਹ ਮੇਰੇ ਕਰ ਕੇ ਲਗਿ ਜਬੈ' ॥ ੪੮ ॥
ਅਪਰ ਕਹੇ 'ਮੈਂ ਐਂਚਿਤ ਮਾਰੇ'। ਤ੍ਰਿਤੀ ਕਹੈ ਮੈਂ 'ਸਮੁਖ ਪ੍ਰਹਾਰੇ'।
ਸਭਿ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ ਤਿਨਹੁ ਮਿਲਾਏ। ਕਿਮ ਸੋ ਮਿਲਹਿਂ ਨ ਸਮਤਾ ਪਾਏ
॥੪੯॥ ਜਾਨੈ ਸ਼ਾਹੁ ਭੇਵ ਤਿਨ ਸਾਰਾ। ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਭੈ ਧਰਿ ਨ ਉਚਾਰਾ।
'ਇਹ ਤੌ ਤੀਰ ਅਜਾਇਬ ਅਹੈਂ। ਨਹਿਂ ਕਿਹ ਤਰਕਸ਼ ਕੇ[4] ਸਭਿ ਲਹੈਂ
॥੫੦॥ ਕੇਤਿਕ ਕਹੈਂ 'ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਆਏ। ਤੁਮ ਸਹਾਇਤਾ ਹਿਤ ਸਮੁਦਾਏ।
ਅਜ਼ਗੈਬੀ ਦਲ[5] ਮਾਰਤਿ ਹੇਰਾ। ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖ਼ੁਦਾਇ ਬਡੇਰਾ' ॥੫੧॥
ਸੁਨ ਪਿਖਿ ਕਰਿ ਸਭਿ ਹ੍ਵੈ ਬਿਸਮਾਦੇ। ਸਲਤਨ ਪਾਇ ਸ਼ਾਹੁ ਅਹਿਲਾਦੇ।
ਭਈ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਭਿ ਮਿਟਯੋ ਬਖੇਰਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਹਰਖ ਬਡੇਰਾ॥੫੨॥
ਇਤਿਸ਼੍ਰੀਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਸ਼ਾਹਜੰਗ'ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦੋਇ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ
ਅੰਸੂ॥੪੨॥ ੪੩. [ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਜਾਣਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਓਥੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ]।
ਦੋਹਰਾ ॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਇਕੈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਬੁਲਵਾਇ। ਸਾਦਰ
ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰਾ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਤਿਹ ਸਮੁਝਾਇ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਮੈਂ ਅਬਿ
ਜਾਉਂ ਆਗਰੇ ਨਗਰੈ। ਕਰਹੁ ਸੰਭਾਰਨਿ ਲਸ਼ਕਰ ਸਗਰੈ। ਤਹਾਂ ਬੈਠਿ
ਕਰਿ ਲੈਬੋ ਦੈਬੋ। ਅਭਿ ਸੂਬਨ ਸਭਿ ਥਾਨ ਪਠੈਬੋ ॥੨॥ ਤੁਮ ਅਬਿ ਜਾਇ

[1]ਪਿਆ ਸੀ (ਤਾਰਾ)। [2]ਕਿਸ ਨੇ ਮਾਰੇ ਹਨ (ਇਹ ਤੀਰ)। [3]ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ। [4]ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੱਥੇ ਦੇ ਨਹੀਂ। [5]ਗੁਪਤ ਤੋਂ ਆਇਆ ਦਲ।

ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਪਾਸੀ। ਕਰਹੁ ਫਤੇ ਕੀ ਬਾਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ। ਮੋਹਿ ਬੰਦਗੀ ਜਾਇ ਸੁਨਾਵਹੁ। ਕਰਿ ਬਿਨਤੀ ਪੁਰਿ ਕੋ ਲੇ ਆਵਹੁ ॥ ੩ ॥ ਅਪਨਾ ਜਾਨਹੁੰ ਦਰਸ ਦਿਖਾਵਹੁ। ਬਿਨਾ ਬਿਲਮ ਇਤ ਮਗ ਪਗ ਪਾਵਹੁ'। ਸਿਰੋਪਾਉ ਪੰਚਨ ਕੋ ਦੀਨੋ।ਚਲੇ ਸਿੰਘ ਜਿਤ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਬੀਨੇ ॥੪॥ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਕੈ ਮਗ ਚਲਿ ਆਏ। ਮਿਲਜੋ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ। ਸਨਮੁਖ ਬੈਠਜੋ ਜੁਗ ਕਰ ਜੋਰੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਭਨਜੋਂ ਹੇਰਿ ਇਨ ਓਰੇ ॥੫॥ 'ਹੋਇ ਸੁ ਜਿਮ ਸੁਲ-ਤਾਨੀ ਜੰਗ[1]। ਬਿਜੈ ਪਰਾਜੈ ਕਹਹੁ ਪ੍ਰਸੰਗ'। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਤਬੈ ਉਚਾਰੀ। 'ਜਾਨਤਿ ਆਪ ਜਗਤ ਗਤਿ ਸਾਰੀ॥੬॥ਬਿਦਤ ਗੁਪਤ ਜੇਤਿਕ ਸਭਿ ਜਾਨੋਂ। ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ! ਤੁਮ ਤੇ ਕਹੂੰ ਨ ਛਾਨੋਂ। ਸਰਬ ਚਰਿਤ ਕੇ ਕਰਨੇ ਹਾਰੇ।ਕਰਮ ਕਰਤਿ ਭੀ ਰਹਹੁ ਨਿਆਰੇ॥੭॥ ਆਇਸੁ ਤੇ ਹਮ ਕਹੈਂ ਸੁਨਾਏ। ਦੁਹਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਲਸ਼ਕਰ ਉਮਡਾਏ। ਤੋਪ ਤੁਪਕ ਤੇ ਭਾ ਰਣ ਗਾਢੋ। ਹੋਤਿ ਪਰਾਜੈ ਹੇਰਤਿ ਠਾਂਢੋ ॥੮॥ ਦੀਨ ਹੋਇ ਕੈ ਬਹੁ ਘਿਘਿਆਯੋ। ਤਬਿ ਰਾਵਰ ਨੇ ਦਰਸ਼ ਦਿਖਾਯੋ। ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਤੁਰਤ ਸੰਘਾਰਾ। ਬਜਜੋ ਬਿਜੈ ਕੋ ਤਬੈ ਨਗਾਰਾ ॥੯॥ ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਸੂਬੇ ਸਮੁਦਾਏ। ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਸਲਤਨ ਪਾਏ।ਹਮ ਕੋ ਰੁਖ਼ਸਦ ਕਰੇ ਪਠਾਏ। ਤੁਮ ਕੋ ਬਹੁਤ ਬੰਦਗੀ ਗਾਏ[2] ॥੧੦॥ —ਥਿਰੋਂ ਆਗਰੇ ਨਗਰ ਮਝਾਰਾ। ਤਿਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਦੇਹਿੰ ਉਦਾਰਾ[3]—'। ਸੁਨਿ ਕੈ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੂਚ ਕਰੰਤੇ। ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਦਿਸ਼ਿ ਕੋ ਗਮਨੰਤੇ ॥ ੧੧ ॥ ਨਗਰ ਗ੍ਰਾਮ ਬਨ ਸੈਲ ਬਿਸਾਲੇ। ਕਰਤਿ ਜਾਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਖ ਨਾਲੇ। ਨਿਕਟ ਰਹਜੋ ਪੁਰਿ ਸੁਨਿ ਸੁਧ ਸਾਰੀ। ਆਈ ਚਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਅਸਵਾਰੀ ॥ ੧੨ ॥ ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨ ਮਨ ਉਪਜਜੋ ਚਾਉ। ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤੁ ਚਲੇ ਅਗਵਾਉ। ਕੇਤਿਕ ਗਾਡੀ ਪਰ ਚਢਿ ਧਾਏ। ਕੋ ਸਜੰਦਨ ਪਰ ਚਢੇ ਭਜਾਏ ॥ ੧੩ ॥ ਕਿਤਿਕ ਤੁਰੰਗਨਿ ਪਰ ਚਢਿ ਚਾਲੇ। ਘਨੇ ਪਦਾਂਤੀ ਭਾਉ ਬਿਸਾਲੇ। ਅਨਿਕ ਅਕੋਰਨ ਕੋ ਕਰ ਧਾਰੇ। ਮਿਲੇ ਜਾਇ ਮਾਰਗ ਅਗਵਾਰੇ ॥ ੧੪ ॥ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਾਉ ਧਰੰਤੇ। ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਸੀਸ ਰਖੰਤੇ। ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਭੂਖਨ ਦਰਬ ਉਦਾਰਾ। ਅਰਪਹਿੰ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾ ॥ ੧੫ ॥ ਸਭਿ ਕੀ ਕਰੀ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ

[1]ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਜੰਗ। [2]ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। [3]ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਦਰਸ਼ਨ ਏਥੇ (ਆਗਰੇ ਵਿਖੇ) ਦਿਓ।

ਅਵਲੋਕਤਿ ਰੂਰੀ। ਜਮਨਾ ਪਾਰ ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਭੁ ਡੇਰਾ। ਲਗਯੋ ਦਿਵਾਨ ਖ਼ਾਲਸੇ ਕੇਰਾ॥੧੬॥ ਆਵਹਿਂ ਜਾਹਿਂ ਨਗਰ ਨਰ ਨਾਰੀ। ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਪਰ ਹ੍ਵੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਡੇਰਾ ਗੁਰੂ ਟਿਕਾਯੋ। ਪੁਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਸਿੱਖ ਗਨ ਆਯੋ॥੧੭॥ ਬੈਠੇ ਗੁਰ ਢਿਗ ਬੰਦਨ ਕੀਨਿ। ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਸਭਿ ਪਰ ਸੁਖ ਲੀਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਇਸੁ ਫੁਰਮਾਈ। 'ਹਮ ਕੋ ਦਿੱਲੀ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ॥੧੮॥ ਕਿਲਾ ਬਜ਼ਾਰ ਆਦਿ ਸਭਿ ਥਾਨ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਸੁਨੀਅਤਿ ਬਹੁ ਕਾਨ'। ਸੁਨਿਕੈ ਸਿੱਖਨ ਕੀਨਿ ਸਲਾਹੂ। 'ਅਸਮੰਜਸ ਹਮ ਕੋ ਇਸ ਮਾਂਹੂ॥ ੧੯ ॥ ਸੱਯਦ ਮੁਗ਼ਲ ਪਠਾਨ ਹਜ਼ਾਰੇ। ਜੰਗ ਕਰਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਮਾਰੇ। ਕਿਸ ਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭਤੀਜਾ ਭ੍ਰਾਤਾ।ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਬਾਸੇ ਕਿਸਹੁੰ ਜਮਾਤਾ। ॥ ੨੦ ॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਸਨਬੰਧੀ ਘਨੇ। ਜਿਨ ਕੇ ਰਣ ਮਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰ ਹਨੇ। ਸੋ ਉਰ ਕ੍ਰੋਧਹਿਂ ਜਬਹਿ ਨਿਹਾਰਹਿਂ। ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਇਕਠੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾ-ਰਹਿਂ ॥ ੨੧ ॥ ਅਵਰੰਗ ਮਰਯੋ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਿਸ ਕੇਰਾ। ਹੋਯਹੁ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਛੇਰਾ[1]। ਨਹਿਂ ਕ੍ਰੈ ਧਰਿ ਹੈਂ ਮਰਹਿਂ ਕਿ ਮਾਰਹਿਂ। ਛਿੜਹਿ ਜੰਗ ਤਬਿ ਕੋ ਹਟਕਾਰਹਿ ॥ ੨੨ ॥ ਯਾਂਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਤਰੀ ਚਢਾਵਹੁ। ਸ਼੍ਰੀ ਜਮਨਾ ਬਿਚ ਕੋ ਲੇ ਜਾਵਹੁ। ਨਿਕਟਿ ਨਿਕਟਿ ਕੇ ਸਗਲ ਮਕਾਨਾ। ਤਹਾਂ ਬਤਾਵਹੁ ਪਿਖਹੁ ਮਹਾਨਾ' ॥ ੨੩ ॥ ਇਮ ਮਸਲਤ ਕਰਿ ਸਭਿ ਦਿਲਵਾਲੀ। ਮੰਗਵਾਈ ਇਕ ਨਾਉ ਬਿਸਾਲੀ। ਔਰ ਸੰਗ ਕੇਤਿਕ ਮੰਗਵਾਈ। ਕਹਿ ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਲਏ ਚਢਾਈ ॥ ੨੪ ॥ ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭਿ ਤਰੀ ਚਲਾਈ। ਪੁਰਿ ਕੇ ਨਿਕਟ ਤਰਤਿ ਜਬਿ ਆਈ। ਦੂਰਬੀਨ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਗਹਿਵਾਈ। ਲਗੇ ਬਤਾਵਨਿ ਥਲ ਸਮੁਦਾਈ ॥ ੨੫ ॥ 'ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਬਜ਼ਾਰ ਬਿਸਾਲਾ[2]। ਲਾਲ ਦੁਰਗ ਲਗਿ ਹਾਟਨ ਮਾਲਾ[3]। ਮਹਿਜਿਤ ਜੁਮਾ[4] ਖਰੀ ਇਹ ਦੀਖੀ। ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੁਰਪੁਰੀ ਸਰੀਖੀ ॥ ੨੬ ॥ ਪਾਹਨ ਲਾਲ ਲਗਯੋ ਇਹ ਸਾਰੋ। ਬਹੁ ਧਨ ਦੇ ਕਰਿ ਦੁਰਗ ਉਸਾਰੋ। ਬਾਸਾ ਕਰਤਿ ਰਹੇ ਗਨ ਸ਼ਾਹੂ। ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਬਨੇ ਇਸ ਮਾਂਹੂ' ॥ ੨੭ ॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਸਕਲ ਦਿਖਾਈ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਤਰਨੀ ਚਲਿਵਾਈ। ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਉਤਾਰੇ ਜਾਇ। ਘਨੇ ਲੋਕ ਆਏ ਉਮਡਾਇ॥੨੮॥ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਕਲ ਸਿਧਾਰੇ। ਤਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰ ਤਰ ਬਾਗ[5] ਨਿਹਾਰੇ। ਪੁਨ ਤਰਨੀ

[1]ਤਿਸ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ (ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ) ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ (ਅਜੇ ਕਾਫੀ) ਹੋਯਾ ਨਹੀਂ। [2]ਇਹ ਵਡਾ ਬਜ਼ਾਰ ਹੈ। [3]ਹਟੀਆਂ ਦੀ ਪੰਗਤੀ। [4]ਜਾਮਅ਼ ਮਸਜਿਦ। [5]ਉਤਰਕੇ। (ਅ) ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ।

ਪਰ ਲਏ ਚਢਾਇ। ਪਹੁੰਚਾਏ ਜਹਿਂ ਸਿਵਰ ਲਗਾਇ॥ ੨੯ ॥ ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿੱਖਨ ਸਨ ਕਹ੍ਯੋ। 'ਕਰਨਿ ਫਰੇਬ ਹਮਹੁਂ ਸੰਗ ਚਹ੍ਯੋ। ਦਿੱਲੀ ਮਹਿਂ ਸਿੱਖੀ ਮਗ ਹੇਰਾ। ਜਥਾ ਮੁਲੰਮਾ ਕੰਚਨ ਕੇਰਾ[1]॥ ੩੦ ॥ ਸੋ ਦਿਨ ਬਿਤ੍ਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਪੁਨ ਭਈ। ਸੰਗਤ ਸਕਲ ਦਰਸ ਕੌ ਗਈ। ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਬੈਠੇ ਜਬਿ ਪਾਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਗਿਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ॥੩੧॥ 'ਨੌਮੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜਹਿਂ ਸਸਕਾਰੇ। ਤਿਸ ਥਲ ਕੋ ਕੀਜਹਿ ਨਿਰਧਾਰੇ। ਆਗੇ ਅਵਰੰਗ ਤੇ ਡਰਪਾਵਹੁ। ਅਬਿ ਨ ਰਹ੍ਯੋ[2], ਮੰਦਰ ਬਨਵਾਵਹੁ ॥ ੩੨ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਸਿੱਖ ਗਏ ਤਬਿ ਸਜਾਨੇ। ਜਹਿਂ ਸਸਕਾਰੇ ਜੋ ਤਹਿਂ ਜਾਨੇ[3]। ਨਿਰਨੈ ਕਰ੍ਯੋ ਲਿਯੋ ਥਲ ਸੋਊ।ਬਨਵਾਯਹੁ ਮੰਦਿਰ ਸਭਿ ਕੋਊ॥ ੩੩ ॥ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦਰਬ ਦਯੋ ਬਹੁਤੇਰਾ।ਹੁਕਮ ਮਾਨਿ ਕਰਿ ਕੀਨਿ ਬਡੇਰਾ। ਪੂਜਨ ਲਗੇ ਸਕਲ ਨਰ ਨਾਰੀ। ਕਰਹਿਂ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰਨ ਸਾਰੀ ॥ ੩੪॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਕਰਿ ਕਾਜ ਅਛੇਰੇ। ਚਲਨ ਚਹ੍ਯੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਗੇਰੇ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸਗਰੀ ਚਲਿ ਆਈ। ਬਿਨਤੀ ਕਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਅਗਵਾਈ ॥ ੩੫ ॥ 'ਤੁਮ ਸਮ ਜਿਸ ਕੋ ਦਰ਼ਸ਼ਨ ਅਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਬਿਖੈ ਰਹੈ ਹਮ ਚਹੈਂ। ਇਸ ਪੁਰਿ ਸਮ ਦੂਸਰ ਕੋ ਨਾਂਹੀ। ਸਿੱਖੀ ਬਿਥਰਹਿ ਥਿਰ ਇਸ ਮਾਂਹੀ[4] ॥੩੬॥ ਪੂਜਨ ਹੇਤੁ ਟਿਕਾਵਹੁ ਕੋਈ'। ਚਿਤਵਤਿ ਭੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਿਧਿ ਸੋਈ। ਦੋਨਹੁ ਮਹਿਲ ਸੰਗ ਮਹਿਂ ਜੋਇ। ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ 'ਤੁਮ ਸੁਖ ਹੋਇ॥੩੭॥ ਹਮ ਨੇ ਦੱਖਣ ਜਾਨੋ ਦੂਰ।ਤੁਮ ਨਿਤ ਚਲਹੁ ਕਸ਼ਟ ਹੁਇ ਭੂਰ। ਦਿੱਲੀ ਮਹਿਂ ਥਿਰਤਾ ਅਬਿ ਗਹੀਅਹਿ। ਸੰਗਤਿ ਮਹਿਂ ਸੁਖ ਪੂਰਬ ਰਹੀਯਹਿ ॥ ੩੮॥ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕੂਚ ਬਿਖਾਦ ਕਰੰਤਾ।ਇਹਾਂ ਬਸੇ ਸੁਖ ਸਮਾਂ ਬਿਤੰਤਾ'। ਸੁਨਿ ਸੁੰਦ੍ਰੀ ਦ੍ਰਿਗ ਭਰਿ ਬਹੁ ਰੋਈ। ਸੁਤ ਕੋ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਦੁਖ ਪੋਈ॥ ੩੯ ॥ ਕੇਤਿਕ ਬਾਰਿ ਦ੍ਰਿਗਨ ਜਲ ਡਾਰਾ। ਪੁਨ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੋ ਸਾਥ ਉਚਾਰਾ। 'ਤੁਮ ਸਮਰਥ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਗੁਨ ਖਾਨੀ। ਪੁਰਹੁ ਕਾਮਨਾ ਸਿੱਖ ਮਹਾਨੀ ॥੪੦॥ ਮੈਂ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਨਿਕਟ ਤੁਮ ਰਹੀ[5]। ਇਕ ਪੁੱਤ੍ਰ

---

[1]ਜਿਵੇਂ ਸੋਨੇ ਦਾ ਮੁਲੰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। [2]ਹੁਣ ਨੁਰੰਗੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ। [3]ਜੋ ਤਿਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। [4]ਇਸ ਵਿਚ ਟਿਕਕੇ ਹੀ ਸਿਖੀ ਫੈਲੇਗੀ। [5]ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਦਾ ਹਾਲ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੀ ਮੇਰਾ ਸੋ ਮਰ ਗਿਆ; ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਬਿਰਹੇ ਵਿਚ ਪਾਸ ਰਹਿਕੇ ਬੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ, ਵਿਛੜਕੇ ਕੀ ਬਣੇਗਾ [ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੪੬]।

ਤਿਸ ਭੀ ਮ੍ਰਿਤੁ ਲਹੀ। ਕਿਸ ਅਲੰਬ ਮੈਂ ਜੀਯੋਂ ਗੁਸਾਈਂ ! ਬਿਛੁਰ ਏਕਲੀ ਰਹਿ ਇਸ ਥਾਂਈ ॥ ੪੧ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਕੁਟੰਬ ਆਪ ਕੋ ਭਾਰਾ। ਚਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਚਾਰੂ ਸੁ ਕੁਮਾਰਾ। ਸਾਸੂ ਸਹਤ ਸੁ ਰਹਿਤ ਸੁਖਕਾਰੀ। ਸੰਕਟ ਹੁਤੋ ਨ ਕਿਸੂ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ॥ ੪੨ ॥ ਜਿਤ ਕਿਤ ਅਵਲੋਕਤਿ ਦ੍ਰਿਗ ਸੀਤਲ। ਉਦਤ ਜਿਨਹੁਂ ਤੇ ਆਨੰਦ ਹੀ ਤਲ[1]। ਸਭਿਨਿ ਬਿਹੀਨ ਰਹੀ ਦੁਰਭਾਗਨ। ਤੁਮਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਅਨੁਰਾਗਨ ॥ ੪੩ ॥ ਨਿਜ ਢਿਗ ਤੇ ਭੀ ਚਹਹੁ ਬਿਛੋਰੀ। ਕੌਨ ਦਸ਼ਾ ਹੁਇ ਹੈ ਤਬਿ ਮੋਰੀ। ਤੁਮ ਸਮਰੱਥ ਉਚਿਤ ਸਭਿ ਕਰਿਬੇ। ਮਮ ਹਿਤ ਚਹਤਿ ਜਿ ਕਰੁਨਾ ਧਰਿਬੇ ॥ ੪੪ ॥ ਤੋਂ ਮਮ ਸੁਤ ਕੋ ਦਿਹੁ ਬਿਦਤਾਇ। ਜਿਸ ਕੋ ਪਿਖਹਿ ਸ਼ਾਂਤਿ ਚਿਤ ਪਾਇ। ਰਹੌਂ ਇਹਾਂ ਮੈਂ ਧੀਰਜ ਧਰਿਕੈ। ਰਾਵਰਿ ਧ੍ਯਾਨ ਰੁ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿਕੈ ॥ ੪੫ ॥ ਜਬਿ ਸੁਤ ਕੀ ਸੂਰਤ ਸਿਮਰੰਤੀ। ਮਹਾਂ ਕਸ਼ਟ ਤੇ ਮੈਂ ਨ ਮਰੰਤੀ[2]। ਏਤਿਕ ਦੁਖ ਪੂਰਬ ਭਾ ਮੋਹਿ। ਬਿਰਹ ਆਪ ਕੇ ਕਯਾ ਗਤਿ ਹੋਹਿ ॥੪੬॥ ਕਿਹ ਅਲੰਬ ਮੈਂ ਰਹੌਂ ਦੁਖਾਰੀ। ਤੁਮ ਜਗ-ਗੁਰ ਪਤਿ ਅਸ ਗਤਿ ਵਾਰੀ। ਸੁਤ ਕੀ ਸੂਰਤ ਮੋਹਿ ਦਿਖਾਉ। ਜਿਮ ਕਿਮ ਪੂਰਹੁ ਇਹੁ ਮਮ ਸੁਆਉ ॥ ੪੭ ॥ ਬਾਂਛਤਿ ਪੂਰਵਹੁ ਲਾਖਨ ਜਨ ਕੀ। ਅਤਿ ਅਭਿਲਾਖਾ ਇਹ ਮਮ ਮਨ ਕੀ। ਪੁਨ ਆਇਸੁ ਕੋ ਮਾਨਿ ਸੁਖਾਰੀ।ਰਹੌਂ ਬਿਛੁਰਿ ਇਸ ਪੁਰੀ ਮਝਾਰੀ' ॥੪੮॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਕਹਿ ਬਹੁ ਰੋਈ। ਭਈ ਦੀਨ ਮਨ ਸ਼ੋਕ ਪਰੋਈ। ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਸੁਤ ਸੂਰਤ ਚਿਤਵਤਿ। ਦਯੋਸ ਮਨਿੰਦ ਬਰਖ ਕੇ ਬਿਤਵਤਿ[3] ॥ ੪੯ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਦਿੱਲੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤੀਨ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੪੩ ॥

੪੪. [ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼। ਪਾਰਕ ਪੁੱਤ੍ਰ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਦੀਨਮਨਾ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰੀ ਪਤਿਕਰਤਾ ਧ੍ਰਿਤਿਵੰਤਿ[4]। ਬਹੁ ਸਮਤਾ ਦੀਰਘ ਦੁਸਹਿ[5]* ਜਬਿ ਇਮ ਭਨਯੋਂ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭਿ ਬਾਨੀ। ਦੇਨਿ ਹਰਖ ਮ੍ਰਿਦੁ ਕੀਨ ਬਖਾਨੀ। 'ਹੇ ਸ਼ੁਭਮਤੇ ! ਅਖਿਲ ਜੋ ਲੋਕ। ਨਾਮਰੂਪ ਨਾਨਾ ਅਵਿਲੋਕ।।੨।।ਬਿਨਸਨਿ-

[1]ਹਿਰਦੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਨੰਦ ਉਪਜਦਾ ਸੀ। [2]ਭਾਵ ਜਦ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਸੂਰਤ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਇੰਨਾਂ ਕਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮਰਨ ਦੀ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। [3]ਇਕ ਦਿਨ ਵਰ੍ਹੇ ਤੁਲ ਬੀਤਦਾ ਹੈ। [4]ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ (ਧਰਮ) ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ। (ਅ) ਪਤਿਬ੍ਰਤਿ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਵਾਲੀ। [5]ਭਾਵ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਦੱਸਿਆ। [ਸੰਸ: , ਸ਼ਮ=ਸ਼ਾਂਤੀ, ਖਿਮਾ, ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ]।

*ਪਾ:–ਦੂਸ਼ਾ। ਦਸ਼ਾ।

ਹਾਰ ਸਕਲ ਹੀ ਅਹੇ। ਭੂਤ ਜੁ ਹੁਤੇ ਭਵਿੱਖ ਨ ਰਹੇ। ਅਪਨਿ ਧਰਮ ਗਾਢੋ ਕਰਿ ਮਰੇ। ਸੋ ਨਰ ਧੰਨ ਸਿੰਧੁ ਜਗ ਤਰੇ ॥ ੩ ॥ ਨਰ ਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕੋ ਇਹ ਕਾਜਾ। ਤਾਰਨ ਤਰਨ ਸਮਾਨ ਜਹਾਜਾ[1]। ਤੋ ਸੁਤ ਧਰਮ ਛੱਤ੍ਰੀਯਨਿ ਕੇਰਾ। ਰਣ ਮਹਿਂ ਸੋ ਨਿਰਬਾਹ ਬਡੇਰਾ ॥੪॥ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸੈਂਕਰੇ ਖੇਤ ਗਿਰਾਏ। ਆਪ ਜੂਝਿ ਸੁਰਲੋਕ ਸਿਧਾਏ। ਜਹਿਂ ਸਭਿ ਰੀਤਿਨਿ ਕੇ ਸੁਖ ਅਹੈਂ। ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਾਖ ਸਭਿ ਕਹੈਂ ॥੫॥ ਖੋੜਸ ਬਰਖ ਆਰਬਲ ਤਨ ਕੀ[2]। ਸਭਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਅਭਿਲਾਖਾ ਮਨ ਕੀ। ਚੱਕ੍ਰ ਵਰਤਿ ਮਹਿ ਮੰਡਲ ਰਾਜੂ[3]। ਮਿਟਹਿ ਨ ਆਇਸੁ ਕਿਤਹੁ ਕੁਕਾਜੂ[4] ॥ ੬ ॥ ਕਰਨਿ ਰਮਨਿ ਰਮਨੀਨਿ ਨਵੀਨ[5]। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਆਨੰਦ ਜਗ ਪੀਨ। [6]ਜਿਸ ਆਨੰਦ ਕੋ ਕਨਕਾ ਏਹੂ। ਤਿਸ ਅਨੰਦ ਸੋਂ ਮਿਲਯੋ ਅਛੇਹੂ[6] ॥ ੭ ॥ ਨਿਜ ਨੰਦਨ ਆਨੰਦ ਬਿਲੰਦ। ਨਿਸ਼ਚੈ ਜਾਨਿ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਦ ! ਤਿਸ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨ ਸੁਮਤੇ ! ਕਰੋ। ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਰਹਨ ਮਨੋਰਥ ਧਰੋ ॥ ੮ ॥ ਰਿਦੈ ਧ੍ਯਾਨ ਹਮ ਕੋ ਨਿਤ ਧ੍ਯਾਵਹੁ। ਨਿਕਟ ਦਰਸ ਕੋ ਸੁਖ ਫਲ. ਪਾਵਹੁ। ਪਰਾਲਬਧ ਤਨ ਕੀ ਸਭਿ ਭੋਗਿ। ਪਹੁੰਚਹੁ ਅੰਤ ਹਮਾਰੇ ਲੋਗ ॥੯॥ ਅਪਰ ਤ੍ਰਿਯਨਿ ਸਮ ਤੁਹਿ ਨਹਿਂ ਚਹੀਅਹਿ। ਹਮਰੀ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਫਲ ਲਹੀਯਹਿ। ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਕੀਜਹਿ ਕੱਲ੍ਯਾਨ। ਬਸੀਯਹਿ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਰੁਚਿ ਠਾਨਿ ॥ ੧੦ ॥ ਅਪਰ ਬਾਰਤਾ ਕੀ ਅਭਿਲਾਖਨ। ਸੋ ਪੂਰਵਹੁ ਹਮ ਸੋਂ ਕਰਿ ਭਾਖਨਿ। ਸੰਗਤਿ ਬਿਨੈ ਮਾਨਿਬੇ ਜੋਗ। ਸੇਵਾ ਕਰਹਿਂ ਸਰਬ ਸਿਖ ਲੋਗ ॥੧੧॥ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਸਥਾਨ। ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਟਿਕੇ ਮਸੰਦ ਮਹਾਨ। ਸਰਬ ਦਰਬ ਇਹ ਅਰਪਨ ਕਰਿਹੀਂ। ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਲ ਮਹਿਂ ਥਿਰਤਾ ਧਰਿਹੀਂ ॥੧੨॥ ਤੁਵ ਥਿਰ ਹੋਵਨਿ ਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼। ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਥਮ ਕੀ ਰਹੈ ਅਸ਼ੇਸ਼। ਦੇਨਿ ਲੇਨਿ ਜਗ ਗੁਰੁ ਕੀ ਕਾਰ। ਰਹੈ ਤਥਾਹੀ ਨਿਸ਼ਚੈ ਧਾਰਿ ॥੧੩॥

---

[1]ਜਹਾਜ਼ ਵਾਂਙ ਤਰਨੇ ਤੇ ਤਾਰਨੇ ਲਈ (ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਰੀਰ ਹੈ)। [2]ਤਨ ਦੀ ਆਯੂ ਹੋਵੇ (ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹੋ)। [3]ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਹੋਵੇ। [4]ਤਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਟਲੇ (ਕਿਧਰੇ) ਤੇ ਕਿਧਰੇ (ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ) ਕੰਮ ਖੋਟਾ ਨਾ ਹੋਵੇ (ਭਾਵ ਸਭ ਸਫਲ ਹੋਣ)। [5]ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਯੁਬਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ। [6]ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਨੰਦ ਜਿਸ ਆਨੰਦ ਦਾ ਇਕ ਕਿਣਕਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹਨ ਉਸ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਇਕ ਰਸ ਮਿਲਿਆ ਹੈ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ), ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਨ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਸਰੀਰਕ ਰਸ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਦਾ ਕਿਣਕਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹਨ।

॥ ਧੂਅਰ ਧੌਲਰ[1] ਜਗਤ ਤਮਾਸ਼ਾ। ਇਸਥਿਰਤਾ ਕੌ ਕਹਾ ਭਰਵਾਸਾ।
ਸਮ ਦਰਿਆਉ ਚਲਯੋ ਨਿਤ ਜਾਤਿ। ਭਰਯੋ ਰਹੈ ਇਕ ਸਮ ਦਿਖਰਾਤਿ'
॥ ੧੪ ॥ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਪ੍ਰਭੁ ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਈ। ਭਰੇ ਬਿਲੋਚਨ ਅੱਸ਼੍ਰ
ਗਿਰਾਈ।ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੰਗ ਸਿੱਖ ਸੁਨਿਆਰਾ। ਰਹਯੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਾਚਤਿ ਬਹੁ ਬਾਰਾ
॥੧੫॥ ਕੇਤਿਕ ਸਮੈਂ ਬਿਤਾਵਤਿ ਭਯੋ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਗ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਗਯੋ।
ਤ੍ਰਿਯਾ ਵਹਿਰ ਇਕ ਬਾਰਕ ਗੇਰਾ। ਗਮਨਤਿ ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਤਬਿ ਹੇਰਾ
॥੧੬॥ ਸੁਨਿਆਰੇ ਸਿਖ ਸਨ ਫੁਰਮਾਯੋ। 'ਜਾਚਤਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਚਾਨਕ ਪਾਯੋ।
ਪ੍ਰਿਤਪਾਰਹੁ ਕਰਿ ਪਯਾਰ ਦੁਲਾਰਾ।ਤੋਰਿ ਕਾਮਨਾ ਪੁਰਵਿ ਉਦਾਰਾ'॥੧੭॥
ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਿਖ ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਕਹਯੋ। 'ਪਾਰਨ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਨਹਿੰ ਲਹਯੋ।ਕੋ
ਤ੍ਰਿਯ ਸਥਨ ਸੁ ਦੁਗਧਾ ਦੇਯ। ਤੌ ਇਹ ਬਚੈ ਅੰਨ ਅਚਿ ਲੇਯ ॥ ੧੮ ॥
ਯਾਂ ਕੋ ਜਤਨ ਕਰਹੁ ਫੁਰਮਾਵਨ'। ਸੁਨਿ ਬਿਨਤੀ ਬੋਲੇ ਜਸੁ ਪਾਵਨ।
ਜਲ ਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿ ਲੀਜੈ। ਨਿਜ ਤ੍ਰਿਯ ਸਥਨ ਪਖਾਰਨਿ
ਕੀਜੈ ॥ ੧੯ ॥ ਬਾਰਕ ਜਬਿ ਉਛੰਗ ਮਹਿਂ ਪਾਇ। ਦੁਘਧ ਕੁਚਨ ਮਹਿਂ
ਤਬਿ ਹੁਇ ਜਾਇ। ਤਿਸ ਤੇ ਪਾਰਨ ਸਿਸ ਬਯ ਪਾਵੈ।ਬਿਨ ਸੰਸੈ ਇਹੁ ਬਡ
ਹੁਇ ਜਾਵੈ' ॥੨੦॥ ਮਾਨਿ ਬਾਕ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਤਾਂਹਿ।ਲਿਯੋ ਉਠਾਇ ਹਾਥ
ਜੁਗ ਮਾਂਹਿ। ਜਲ ਤੇ ਭਲੇ ਕਰਾਇ ਸ਼ਨਾਨ। ਨਿਜ ਦਾਰਾ ਕੋ ਦੀਨਸਿ
ਆਨਿ॥੨੧॥ ਗੁਰ ਕੋ ਵਾਕ ਸੁਨਾਵਨ ਕੀਯੋ। ਸਿਖਨੀ ਹਰਖ ਧਾਰਿ ਉਰ
ਲੀਯੋ।ਸੋ ਬਿਧਿ ਕਰੇ,ਸਥਨ ਪਯ ਆਵਾ।ਸਹਿਤ ਸਨੇਹ ਸੁ ਨੰਦਨ ਪਯਾਵਾ
॥ ੨੨ ॥ ਜਿਯਤ ਰਹਯੋ ਬਾਰਕ ਪ੍ਰਿਤਪਾਰਯੋ। ਦੰਪਤਿ ਅਪਨੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਿਚਾ-
ਰਯੋ। ਪੰਚ ਬਰਸ ਕੋ ਹੋਯਸਿ ਜਬੈ।ਗੁਰ ਮਹਿਲਾ ਪਿਖਿ ਸੁੰਦਰੀ ਤਬੈ॥੨੩॥
ਸ਼੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਤ ਅਨੁਹਾਰਾ[2]। ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਹਾਰਾ।
'ਦਿੱਲੀ ਬਿਖੈ ਰਹੋ'ਜਬਿ ਕਹਯੋ। ਰਿਦੈ ਸੁੰਦਰੀ ਤਬਿ ਇਮ ਚਹਯੋ॥੨੪॥
ਕਹਤਿ ਕੰਤ ਸਨ ਜੋਰਤਿ ਹਾਥ। 'ਤਜਯੋ ਚਹਤਿ ਜੋ ਇਸ ਪੁਰਿ ਨਾਥ!
ਮਮ ਸੁਤ ਕੀ ਇਹ ਸਿਸ ਅਨੁਹਾਰਾ।ਦੇਹੁ ਅਬੈ ਕਰਿਹੌਂ ਪ੍ਰਿਤਪਾਰਾ॥੨੫॥
ਸੁਤ ਸਮ ਪਾਰਕ ਕਰਿ ਮੈਂ ਰਾਖੌਂ। ਮਨ ਪਰਚਾਵਨਿ ਹਿਤ ਅਭਿਲਾਖੌਂ।
ਦਿਹੁ ਆਇਸੁ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਜਬੈ। ਪਿਖਤਿ ਰਹੌਂ ਪਾਰਕ ਕਰਿ ਤਬੈ'॥੨੬॥
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੁਨਿਕੈ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ। 'ਇਸ ਪਾਰਹਿਂ, ਜਬਿ ਹੋਹਿ ਮਹਾਨਾ।

[1]ਧੂਏਂ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਾਂਙ। [2]ਵਰਗਾ।

ਬਨਹਿ ਤੋਹਿ ਕਉ ਇਹ ਦੁਖਦਾਈ। ਖੋਜਹਿਂ ਤਬਿ, ਹ੍ਵੈ ਕੋ ਨ ਸਹਾਈ[1]
॥੨੭॥ਯਾਂਤੇ ਇਮ ਹੀ ਰਹੁ ਹਰਖਾਇ। ਪਠਹੁ* ਗ੍ਰਿੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੁਖ ਪਾਇ।
ਪਠਤ ਸੁਨਨ ਮਹਿਂ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਵਹੁ।ਸਿਮਰਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚਿਤ ਲਾਵਹੁ'
॥ ੨੮ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰੀ ਮਨ ਅਨਮਨ ਭਈ।–ਪਤਿ ਤੇ ਇਹ ਨ ਕਾਮਨਾ
ਲਈ। ਬਡੋ ਹੋਇ ਕਜਾ ਕਰਹਿ ਬਖੇਰਾ। ਅਬਿ ਚਿਤ ਪਰਚਾ ਪਿਖਹਿਂ ਨ
ਮੇਰਾ ॥੨੯॥ ਰਹੌਂ ਇਕਾਂਕੀ ਸਦਾ ਉਦਾਸ। ਨਹਿਂ ਨੰਦਨ ਨਹਿਂ ਪਤਿ ਹ੍ਵੈ
ਪਾਸ–। ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਮਹਿਂ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀ। 'ਦੁਖ ਆਤੁਰ ਕੀ ਬਿਨੈ ਨ
ਮਾਨੀ ॥ ੩੦ ॥ ਰਾਵਰਿ ਬਿਨਾ ਇਕਾਂਕੀ ਥੀਵੌਂ। ਪਰਮ ਕਸ਼ਟ ਮਹਿਂ ਕਿਸ
ਬਿਧਿ ਜੀਵੌਂ। ਕਯੋਂ ਨ ਬਿਚਾਰਤਿ ਹਹੁ ਮਮ ਹਾਲ। ਬਿਰਦ ਆਪ ਕੋ ਸਦਾ
ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ'॥ ੩੧ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰਾ।–ਇਹ ਦੁਖ
ਆਤੁਰ ਅਹੈ ਉਦਾਰਾ। ਸਮੁਝਾਈ ਸਮੁਝੈ ਨ ਅਜਾਨੀ। ਬਾਰਕ ਪਾਰਕ
ਚਹਿਸ ਮਹਾਨੀ–॥੩੨॥ ਕਹ੍ਯੋ ਤਬੈ 'ਲੈ ਪਾਰਹੁ ਆਪ[2]। ਲਖਿ ਹੈਂ[3] ਬਡੋ
ਦੇਹਿ ਸੰਤਾਪ'। ਸੁਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ਅਨੁਹਾਰੀ। ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਵਹੁ
ਪਿਖਿ ਸੁਖ ਭਾਰੀ ॥ ੩੩ ॥ ਪਤਿ ਕੀ ਆਇਸੁ ਲੇ ਹਿਤ ਪਾਰਨ। ਸੁਤ ਹੀ
ਕੋ ਕਿਯ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ। ਪਾਲਕ ਭਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਇ। ਸਿਖ ਤੇ
ਲਯੋ ਹਰਖ ਮਹਿਂ ਹੋਇ॥ ੩੪ ॥ ਪੁਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਕੇ ਸਾਥ। ਪ੍ਰਿ
ਰਾਖਨ ਹਿਤ ਬੋਲੇ ਨਾਥ। 'ਨਿਕਟ ਸੌਂਤ ਕੇ ਰਹੁ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕੈ। ਕਜਾ ਲੈ ਹੈਂ
ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਿ ਜੈ ਕੈ ॥ ੩੫ ॥ ਸਕਲ ਬਿਧਿਨਿ ਤੇ ਬਸੈਂ ਸੁਖਾਰੀ। ਪੂਜਹਿਂ
ਪਹੁੰਚਿ ਸੰਗਤਾਂ ਸਾਰੀ।ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਗਮਨ ਨਰਕ ਸਮ ਕਹੈਂ।ਤ੍ਰਿਯਾ ਜਾਤਿ
ਕੋ ਬਹੁ ਦੁਖ ਅਹੈ' ॥ ੩੬ ॥ ਸੁਨਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਕਰ ਜੋਰੇ। 'ਗਾਢੋ ਨੇਮ
ਅਹੈ ਇਹ ਮੋਰੇ। ਪੂਰਬ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੌਂ ਤੁਹਾਰਾ। ਪਦ ਬੰਦਨ ਤੇ ਅਚੌਂ
ਅਹਾਰਾ ॥ ੩੭ ॥ ਇਤਨੇ ਹੀ ਮਾਨੇ ਸੁਖ ਸਾਰੇ। ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਮਹਿਂ ਸੰਗ
ਤੁਮਾਰੇ। ਗਮਨ ਬਿਖੈ ਨਹਿਂ ਸੰਕਟਿ ਕੋਈ। ਸੰਗ ਆਪ ਕੇ ਸਭਿ ਸੁਖ
ਹੋਈ ॥ ੩੮ ॥ ਪੁਜਵਾਵਨ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਪਾਸ। ਬ੍ਰਿਹ ਤੁਮ ਤੇ[4] ਇਹ ਧਰੌਂ
ਨ ਆਸ। ਮਨ ਕੀ ਗਤਿ ਸਭਿ ਜਾਨਨਹਾਰੇ। ਬਨਹਿ ਨ ਕਹਿਬੋ ਨਿਕਟ
ਤੁਮਾਰੇ ॥ ੩੯ ॥ ਪਰਖਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋ ਰਾਖਹੁ ਸਾਥ। ਇਹੀ ਕਾਮਨਾ ਪੁਰ-

---

[1]ਤਦੋਂ ਭਾਲੇਂਗੀ ਪਰ ਕੋਈ ਸਹਾਯਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। [2]ਆਪ ਲੈਕੇ ਪਾਲ ਲੈ। [3]ਦੇਖੇਂਗੀ।
[4]ਆਪ ਤੋਂ ਵਿਛੜਕੇ। *ਪਾ:–ਸੁਨਹੁ।

ਵਹੁ ਨਾਥ'। ਦੀਨ ਮਨਾ ਅਤਿਸ਼ੈ ਗੁਰ ਜਾਨੀ। ਚਲਨ ਸੰਗ ਬਿਨਤੀ ਇਹੁ ਮਾਨੀ ॥ ੪੦ ॥ ਸੰਗਤ ਮਹਿਂ ਸੁੰਦਰੀ ਕੋ ਛੋਰਿ। ਚਲ੍ਯੋ ਚਹੈਂ ਪ੍ਰਭੁ ਦੱਛਨ ਓਰ। ਇਤਨੇ ਬਿਖੈ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੂ। ਨਿਜ ਉਮਰਾਵ ਪਠ੍ਯੋ ਗੁਰ ਪਾਹੂ ॥ ੪੧ ॥ ਧਰਿ ਅਕੋਰ ਕਰ ਜੋਰਿ ਨਮੋ ਕਿਯ। ਸਭਿ ਬਿਰਤੰਤ ਪ੍ਰਭੁ ਢਿਗ ਕਹਿ ਦਿਯ। 'ਜੰਗ ਜੀਤ ਸਲਤਨ ਕੋ ਪਾਇ। ਨਗਰ ਆਗਰੇ ਥਿਰ੍ਯੋ ਸੁਹਾਇ ॥ ੪੨ ॥ ਰਾਵਰ ਕੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਿਤ ਕਹੈ। ਮਿਲਿਬੇ ਹੇਤੁ ਪ੍ਰਤੀਖਤਿ ਰਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਨਿਜ ਦਰਸ ਦਿਖਾਵਹੁ। ਮ੍ਰਿਦੁ ਬਾਕਨ ਕੋ ਕਹਿ ਹਰਖਾਵਹੁ' ॥ ੪੩ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਬਿਲਮ ਨਹਿਂ ਕਾਈ। ਕੂਚ ਹੋਨਿ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਜਾਇ। ਕਹਹੁ ਸ਼ਾਹੁ ਪ੍ਰਤਿ ਹਮ ਚਲਿ ਆਇਂ' ॥ ੪੪ ॥ ਸੁਨਿ ਉਮਰਾਵ ਕਹਨਿ ਪੁਨ ਲਾਗਾ। 'ਸੰਗ ਆਪ ਕੇ ਬਹੁ ਅਨੁਰਾਗਾ। ਤਊ ਸ਼ਰੀਅਨਿ ਤੇ ਡਰਪੰਤਿ। ਤੁਮ ਦਿਸ਼ਿ ਆਇ ਸਕੈ ਨ ਕਦੰਤ ॥੪੫ ॥ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਪਿਤਾ ਕੀ ਕਰੀ ਸੁ ਮਾਨੇ। ਅਹੈਂ ਸਕੇਲ[1] ਸੈਂਕਰੇ ਸਯਾਨੇ। ਅਵਰੰਗ ਦੈ ਦੈ ਮਾਨ ਵਧਾਏ। ਨਿਤ ਬੈਠਤਿ ਢਿਗ ਸੋ ਸਮੁਦਾਏ॥੪੬॥ਯਾਂਤੇ ਆਇ ਨ, ਸੁਕਚਤਿ ਰਹੈ। ਤਊ ਦਰਸ ਅਵਿਲੋਕਨ ਚਹੈ'। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਿਨਤੀ ਬਹੁ ਕੀਨਿ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਰੋਪਾਉ ਤਿਸ ਦੀਨਿ ॥੪੭॥ ਰੁਖਸਦ ਹੁਇ ਗਮਨ੍ਯੋਂ ਤਤਕਾਲਾ। ਕਹ੍ਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਸੋਂ ਹਰਖ ਬਿਸਾਲਾ। ਰਹ੍ਯੋ ਪ੍ਰਤੀਖਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਫੇਰ।—ਮਿਲਿ ਬੋਲੌਂ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਰਿ—॥ ੪੮ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਦਿੱਲੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਤਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੪੪ ॥

੪੫. [ਮਥੁਰਾ, ਬੰਦਰ। ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜਲ ਨਿਰਨਾ। ਆਗਰੇ ਪੁੱਜਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਿਸ ਥਲ ਕਿਯ ਸਸਕਾਰ। ਬਿਦਤਾਯੋ ਮੰਦਿਰ ਬਨ੍ਯੋਂ ਸੁੰਦਰ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਪਿਤ ਸਥਾਨ ਬਿਦਤਾਇ ਸੁਨਾਯੋ*। ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਕੋ ਜੋੜ ਕਰਾਯੋ। ਸੁੰਦਰੀ ਕਰੀ ਟਿਕਾਵਨ ਪੁਰਿ ਮੈਂ†। ਆਪ ਅਰੋਹਨਿ ਬਾਂਛਤਿ ਉਰ ਮੈਂ ॥੨॥ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੋ ਨਿਜ ਗਵਨ ਸੁਨਾਵਾ। ਗਨ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਮੇਲ ਸੁਹਾਵਾ।ਅਨਿਕ ਅਕੋਰਨ ਧਰਿ ਕਰ ਜੋਰੇ। ਕਦਮਪਦਮ ਸੁਖ ਸਦਮ[2] ਨਿਹੋਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਥਾ ਭਾਵਨਾ ਧਰਿ ਅਵਿਲੋਕੇ। ਤਥਾ ਸਭਿਨਿ ਲਖਿ ਲਖਿ ਦ੍ਰਿਗ ਰੋਕੇ। ਜਨੁ

[1]ਇਕੱਠੇਕੀਤੇਸੁ।[2]ਸੁਖ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨਕਵਲ।*ਪਾ:—ਬਨਾਯੋ।†ਇਥੇ ਹੁਣ ਤਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ।

ਸੂਰਜ ਦਿਸ਼ਿ ਗਨ ਅਰਬਿੰਦੂ। ਕਿਧੌਂ ਚਕੋਰਨ ਚਿਤਵ੍ਯੋ ਇੰਦੂ ॥ ੪ ॥ ਕਰੁਨਾ ਭਰੇ ਕਟਾਛ ਛਬੀਲੇ। ਸਭਿ ਪਰ ਡਾਰਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਰਸੀਲੇ। ਸਨਧਬੱਧ ਹੁਇ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਰਾਜੇ। ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਸਾਜੇ ॥ ੫ ॥ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਸਭਿ ਕੌ ਤਬਿ ਨਾਥ। ਕਰ ਜੋਰਹਿੰ ਧਾਰਹਿੰ ਪਗ ਮਾਥ। ਹਿਤ ਅਰੋਹਿਬੇ ਹਯ ਅਨਵਾਯੋ। ਹੇਰਿ ਸੁੰਦਰੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥ ੬ ॥ ਬਿਛਰਨ ਸਮੈਂ ਰੂਪ ਜਸ ਬੇਸੂ। ਰਿਦੈ ਧਰ੍ਯੋ ਤਸ ਕੰਤ ਹਮੇਸ਼ੂ। ਦੇ ਧੀਰਜ ਸਭਿ ਕੋ ਇਕ ਬਾਰ। ਪਗ ਰਕਾਬ ਧਰਿ ਭੇ ਅਸਵਾਰ ॥ ੭॥ ਸਹਿਤ ਖਾਲਸੇ ਮਾਰਗ ਚਲੇ। ਕਰਿ ਪੁਰਿ ਜਨ ਗਨ ਕੌ ਤਹਿਂ ਖਲੇ। ਸਾਹਿਬਦੇਵੀ ਸੰਗ ਸਿਧਾਈ। ਰਹੀ ਸੁੰਦਰੀ ਆਇਸੁ ਪਾਈ ॥ ੮ ॥ ਪੰਥ ਉਲੰਘਿ ਕਿਤਿਕ ਪ੍ਰਭੁ ਗਏ। ਹੇਰਿ ਸੁ ਥਲ ਡੇਰਾ ਪੁਨ ਕਏ। ਤੀਨ ਦਿਵਸ ਕਰਿ ਮਜਲ ਸੁਖਾਰੀ। ਜਾਇ ਪਹੂਚੇ ਤਹਿਂ ਅਘਹਾਰੀ[1] ॥ ੯ ॥ ਪੰਚ ਕੋਸ ਮਥਰਾ ਜਬਿ ਰਹੀ। ਸਿਵਰ ਕਰਾਇ ਦੀਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤਹੀਂ। ਨਿਸ ਬਿਸਰਾਮੇ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨਾ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨਾ॥੧੦॥ ਭਈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕਰਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ। ਹਯ ਅਰੋਹ ਕਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਯਾਨੇ। ਪਹੁੰਚੇ ਮਥਰਾ ਪੁਰੀ ਨਿਹਾਰੀ। ਜਹਿਂ ਬਿਲਾਸ ਕੀਨਸਿ ਗਿਰਧਾਰੀ[2] ॥ ੧੧ ॥ ਸੂਰਜਕੁੰਡ ਕੀਯੋ ਸਭਿ ਡੇਰਾ। ਸੁੰਦਰ ਤਟ ਜਮਨਾ ਜਲ ਹੇਰਾ। ਸ਼੍ਯਾਮ ਸਲੋਨੋ ਰੂਪ ਸੁਧਰਿਕੈ। ਬਿਲਸੇ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਥਿਰਿਕੈ ਫਿਰਿਕੈ ॥ ੧੨॥ ਸੋ ਸਭਿ ਦੇਖਤਿ ਨਾਨਾ ਥਲ ਕੋ। ਕਰੇ ਸੰਘਾਰ ਦੁਸ਼ਟ ਦਲ ਬਲ ਕੋ। ਸੂਰਜ ਸੁਤਾ[3] ਪਾਰ ਗੁਰ ਗਏ। ਗੋਕਲ ਲੋਕ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਏ ॥ ੧੩ ॥ ਜਿਸ ਥਲ ਹੁਤੀ ਪੂਤਨਾ ਪਾਪਨ। ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ[4] ਖਲ ਕੀਨਸਿ ਖਾਪਨ। ਦੁਸ਼ਟ ਬਕਾਸੁਰ[5] ਬਲੀ ਬਿਦਾਰ੍ਯੋ। ਨਾਸ਼ ਅਘਾਸੁਰ[6] ਕੋ ਕਰਿ ਡਾਰ੍ਯੋ ॥ ੧੪॥ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਅਵਲੋਕ੍ਯੋ ਨਾਥ। ਜਹਿਂ ਖੇਲੇ ਗੋਪੀ ਗਨ ਸਾਥ। ਕੇਲ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਜਹਿਂ ਕਰੇ। ਕਮਲਾਸਨ

---

[1]ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ। [2]ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ। [3]ਜਮਨਾ। [4]ਨਾਮ ਇਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਜੋ ਵਾਉ ਵਰੋਲਾ ਬਣਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਉਡਾ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। [5]ਨਾਮ ਦੈਂਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਿਜੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। [6]ਬਕਾਸੁਰ ਦਾ ਨਿੱਕਾ ਭਿਰਾਉ। ਕੰਸ ਦੇ ਕਹੇ ਇਸ ਨੇ ਸੱਪ ਬਣਕੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਵੱਡਾ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਥੀਆਂ ਸਣੇ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾ ਲਿਆ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅੰਦਰ ਵੜਕੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਵਧਾਕੇ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾੜ ਘੱਤਿਆ ਸੀ।

ਬਛਰੇ ਗਨ ਹਰੇ[1] ॥੧੫॥ ਜਹਾਂ ਗੁਵਰਧਨ[2] ਕਰ ਪਰ ਧਾਰ੍ਯੋ। ਜਹਿਂ ਸੁਰ-ਪਤਿ ਕੋ ਮਾਨ ਨਿਵਾਰ੍ਯੋ। ਕਾਲੀ ਤਾਲ ਬਿਲੋਕ੍ਯੋ ਜਾਇ। ਚਢਿ ਕਦੰਬ[3] ਪਰ ਕੂਦੇ ਧਾਇ ॥ ੧੬ ॥ ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਖੇਲ ਜਹਿਂ ਕਰੇ। ਜਹਿਂ ਗੋਪੀ ਗਨ ਕੇ ਪਟ ਹਰੇ। ਜਹਿਂ ਧੇਨਕ[4] ਅਰੁ ਕੇਸੀ[5] ਮਾਰੇ। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਫਿਰਿ ਥਾਨ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ੧੭ ॥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਧਰਿ ਖਿਲੇ ਘਨੇਰੇ। ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਧਰਿ ਸੋ ਫਿਰ ਹੇਰੇ। ਜਮਨਾ ਕੋ ਉਲੰਘਿ ਪੁਨ ਆਏ। ਜਹਿਂ ਧੁਬੀਆ ਹਤਿ ਸੋ ਦਰਸਾਏ[6]॥੧੮॥ ਮਿਲੀ ਕੂਬਰੀ ਕੂਬ ਸੁਧਾਰਾ[7]। ਬਹੁਰ ਧਨੁਖ ਤੋਰ੍ਯੋ ਧਰ ਡਾਰਾ। ਕੁੰਚਰ ਖੂਨੀ ਦੰਤ ਉਖਾਰੇ। ਮੱਲ ਚੰਡੂਰ[8] ਮੁਸ਼ਟ ਜਹਿਂ ਮਾਰੇ ॥ ੧੯ ॥ ਕੰਸ ਦਮਦਮਾ ਬਹੁਰ ਨਿਹਾਰਾ। ਪਕਰਿ ਕੇਸ ਤੇ ਜਹਾਂ ਪਛਾਰਾ। ਪੁਨ ਬਿਸਰਾਂਤ[9] ਘਾਟ ਪਰ ਆਏ। ਦਿਯੋ ਦਾਨ ਦਿਜ ਤਹਿਂ ਸਮੁਦਾਏ ॥ ੨੦॥ ਸੂਰਜ ਤਨੁਜਾ ਤਟ[10] ਸ਼ੁਭ ਹੇਰਾ। ਕਰਤਿ ਭਏ ਸਤਿਗੁਰ ਤਹਿਂ ਡੇਰਾ। ਜਬਿ ਟਿਕ ਗਏ ਲੋਕ ਸਮੁਦਾਏ। ਪਲਵੰਗਮ[11] ਗਨ ਕੂਦਤਿ ਆਏ ॥ ੨੧ ॥ ਇਤ ਉਤ ਬਿਚਰਤਿ ਚਪਲ ਬਿਸਾਲਾ। ਲਾਂਗੁਲ ਬੰਕ ਉਤੰਗਹਿ ਜਾਲਾ। ਏਕ ਸਿੰਘ ਕੀ ਸਿਪਰ ਧਰੀ ਹੈ। ਬੰਦਰ ਪਹੁੰਚਿ ਸੁ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੀ ਹੈ॥੨੨॥ ਲੇ ਕਰਿ ਚਢ੍ਯੋ ਤਰੋਵਰ ਧਾਇ। ਤੁਪਕ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਲਈ ਰਿਸਾਇ। ਲਗ੍ਯੋ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਧਰਿ ਕਰਿ ਹਾਥ। ਬਰਜਨ ਕਰ੍ਯੋ ਤਬਹਿ ਗੁਰ ਨਾਥ ॥ ੨੩ ॥ ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ ਤਰੁ ਪਰ ਤੇ ਤਰੁ ਆਨ[12]। ਧਰੇ ਫਾਲ ਕੂਦਤਿ ਬਲ ਠਾਨਿ। ਤਯੋਂ ਤਯੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਬਹੁ ਬਿਕਸਾਵੈਂ। ਪੁਨ ਤਿਸ ਪੀਛੇ ਅਪਰ

---

[1]ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਪ੍ਰੀਖ੍ਯਾ ਹਿਤ ਬਛਰੇ ਚੁਰਾ ਲੀਤੇ ਸਨ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਰਚ ਲਏ ਸਨ। [2]ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਕੋਹ ਤੇ ਇਕ ਪਰਬਤ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਂਗਲੀ ਤੇ ਚਾ ਲਿਆ ਤੇ ਛਤਰੀ ਵਾਂਙੂ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕੀਤੀ, ਜਦੋਂ ਇੰਦਰ ਬਰਖਾ ਨਾਲ ਗਰਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। [3]ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ। [4]ਇਕ ਰਾਖਸ਼ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਊਆਂ ਚਾਰਨ ਗਏ ਤਾੜ ਬ੍ਰਿੱਛਾਂ ਦੇ ਬਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੇ ਬਲਰਾਮ ਨੇ ਮਾਰਿਆ। [5]ਇਕ ਰਾਖਸ਼ ਜੋ ਘੋੜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਰਨ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਬਾਂਹ ਦੇਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। [6]ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਗਿਆਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੰਸ ਦਾ ਧੋਬੀ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੰਸ ਦੇ ਕਪੜੇ ਖੋਹਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਭਜਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। [7]ਕੰਸ ਦੀ ਇਕ ਦਾਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੁੱਬ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। [8]ਕੰਸ ਦਾ ਇਕ ਪਹਿਲਵਾਨ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮਾਰਿਆ। [9]ਜਿੱਥੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਬੈਠੇ ਸੀ ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਮ। [10]ਜਮਨਾ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ। [11]ਬਾਂਦਰ। [12]ਇਕ ਬ੍ਰਿੱਛ ਤੋਂ ਹੋਰ ਬ੍ਰਿੱਛ ਤੇ।

ਸਿਧਾਵੈਂ ॥ ੨੪ ॥ ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪਕਵਾਨ ਅਨਾਯੋ। ਮੋਦਿਕ ਆਦਿ ਜਿਤਿਕ ਮਨ ਭਾਯੋ। ਸਭਿ ਕੀਸਨਿ ਕੇ ਅੱਗ੍ਰ[੧] ਪੁਵਾਯੋ।ਮਿਲੇ ਸੈਂਕਰੇ ਤਤ-ਛਿਨ ਖਾਯੋ॥੨੫॥ਕੋ ਚੀਕਤਿ, ਹੈਂ ਘੁਰਕਤਿ ਕੋਈ। ਆਪਸ ਬਿਖੈ ਭਿਰਤ ਕਪਿ ਤੇਈ। ਦੰਡ ਨਿਕਾਸਹਿਂ ਸ੍ਰੌਨ ਦਬਾਵੈਂ[੨]।ਲੋਚਨ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਹਿਂ ਦਿਖ-ਰਾਵੈਂ ॥੨੬॥ ਸਭਿ ਪਕਵਾਨ ਖਾਇ ਤਤਕਾਲ।ਭਏ ਬਟੋਰਨ ਕਪਿ ਕੁਲ ਜਾਲਾ[੩]।ਤਬਹਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਂ ਕਹਯੋ। 'ਸਿਪਰ ਨ ਤਜੀ ਹਾਥ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਗਹਯੋ ॥ ੨੭ ॥ ਦੈ ਹੌਂ ਤ੍ਰਾਸ ਕਿ ਤੁਪਕ ਪ੍ਰਹਾਰ। ਬਹੁਰ ਧਾਇ ਕਰਿ ਲੈ ਹੌਂ ਫਾਰ। ਨਤੁ ਗਾਢੀ ਗਹਿ ਕੂਦ ਪਲਾਵਤਿ। ਇਕ ਤਰੁ ਤਜਿ ਦੂਸਰ ਪਰ ਜਾਵਤਿ' ॥ ੨੯ ॥ ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਰਜਯੋ ਤੁਪਕ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ।ਆਪ ਬੋਲ ਦੇ ਕਰਯੋ ਹਕਾਰਨ। ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਕੈ ਪਲਵੰਗਮ ਆਯੋ। ਮੋਦਕ ਕਰ ਪਰ ਤੇ ਖਿਰਮਾਯੋ[੪] ॥ ੨੯ ॥ ਸਿਪਰ ਧਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਆਗਾ। ਬੈਠਯੋ ਨਿਕਟ ਹੋਹਿ ਡਰ ਭਾਗਾ। ਸਾਹਿਬ ਫੇਰਯੋ ਸਿਰ ਪਰ ਹਾਥ। ਪੁਨ ਹੁਇ ਨਿਕਟ ਨਿਵਾਯਹੁ ਮਾਥ ॥ ੩੦ ॥ ਪੁਨ ਮੋਦਕ ਧਰਿ ਦੀਨਸਿ ਆਗਾ। ਲੇ ਕਰਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਫਾਂਦਤੋ ਭਾਗਾ। ਸਿਪਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੋ ਗਹਿ ਲਈ। ਸਭਿਨਿ ਬਿਲੋਕਿ ਸੁਚੇਤੀ ਕਈ ॥ ੩੧ ॥ ਨਿਜ ਨਿਜ ਵਸਤੁ ਸੰਭਾਰਨਿ ਕੀਨਿ। ਨਹੀਂ ਸਮੀਪ ਆਇਬੇ ਦੀਨ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਨਿਸਾ ਮਝਾਰਾ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ ਪੁਨ ਭੁਨਸਾਰਾ ॥ ੩੨ ॥ ਕੂਚ ਕਰਯੋ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਸਵਧਾਨੇ। ਨਿਸ ਬ੍ਰਿਸ-ਰਾਮੇ ਦਿਵਸ ਪਯਾਨੇ। ਗਮਨਹਿਂ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਭੂ ਹਮੇਸ਼।ਚਢੇ ਖਾਲਸਾ ਸੰਗ ਅਸ਼ੇਸ਼ ॥੩੩॥ ਇਕ ਦਿਨ ਚਲੇ ਜਾਹਿਂ ਗੁਰ ਮਾਰਗ।ਲਗੀ ਪਯਾਸ ਬੂਝਯੋ ਤਬਿ ਬਾਰਗ[੫]।[੬]'ਗ੍ਰਾਮ ਹਿੰਦੂਅਨਿ ਦ੍ਵਿਜ ਗ੍ਰਿਹ ਰਹੈ।ਸੁੰਦਰ ਬਾਰਿ ਤਿਨਹੁਂ ਕੇ ਅਹੈ' ॥ ੩੪॥ ਤਬਿ ਇਕ ਸਿੰਘ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇ। ਖੋਜਯੋ ਜਲ ਸੀਤਲ ਕਹੁ ਲਯਾਇ। ਆਨਿ ਮਿਲਯੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਗਾਰੀ। ਬੂਝਯੋ 'ਕਿਸ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਬਾਰੀ?'॥੩੫॥ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਸਿੰਘ ਬਤਾਯੋ।'ਇਕ ਦ੍ਵਿਜਨੀ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਲਯਾਯੋ। ਤਨੁਜਾ ਤਨੁਜ ਨ ਬਾਲਕ ਕੋਈ। ਯਾਂਤੇ ਸੁਚਿ ਏਕਲ ਰਹਿ ਸੋਈ' ॥ ੩੬॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਰ ਤੇ ਭਰਯੋ ਕਟੋਰਾ। ਗੇਰਿ

---

[੧]ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ। [੨]ਕੰਨ ਸੰਕੋੜਦੇ ਹਨ। [੩]ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਜਾਤ ਦੇ ਸਾਰੇ। [੪]ਹੱਥ ਉਤੇ ਪਏ ਲੱਡੂ ਨੂੰ (ਦੇਖਕੇ) ਭਰਮ ਗਿਆ। [੫]ਜਲ ਦੀ ਥਾਂ [ਵਾਰਿ=ਪਾਣੀ। ਗ=ਥਾਂ]। [੬]ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ......।

ਦੀਨਿ ਤੂਰਨ ਧਰਿ ਓਗ॥ਦਯਾ ਸਿੰਧੁ ਬੋਲੇ ਜਲ ਡਾਰਿ । 'ਤਿਸ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਸੁੱਧ ਨ ਬਾਰਿ ॥ ੩੭ ॥ ਏਕਲ ਕਹਾਂ ਸੌਚਤਾ ਧਰਨੀ। ਬਹੁਤੇ ਬਾਲ ਤਹਾਂ ਸੁਧਿ ਬਰਨੀ[1]। ਭਗਤਿ ਸ਼ੁੱਧ ਨਹਿੰ,ਸੁੱਧ ਆਚਾਰ[2]।ਬਹੁਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਸੁੱਧ ਸੁ ਵਾਰਿ[3] ॥੩੮॥ਸਦਨ ਸ਼ੁੱਧ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜਹਿੰ ਬਹੁਤੇ । ਏਕਲ ਘਰ ਧ੍ਰਿਗ ਦੇਵ ਨ ਭੁਗਤੇ[4] । ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਸੁਤ ਬਿਨ ਸ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ । ਆਗੈ ਭਾਗ ਨ ਦੈ ਹੈ ਕੋਇ ॥੩੯॥ ਦੋਹਰਾ ॥ਸਾਧੂ ਏਕਾਕੀ ਭਲਾ, ਸੁੱਧ ਦੇਹ, ਮਨ ਸੁੱਧ।ਗ੍ਰੇਹੀ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਘਰ ਸੁਚਿ ਤਨ ਮਨ ਔ ਬੁੱਧਿ[5]' ॥ ੪੦ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਅਗਲੇ ਗ੍ਰਾਮ ਸਿਧਾਰੇ । ਹੇਰਿ ਕੂਪ ਤੇ ਨੀਰ ਨਿਕਾਰੇ । ਧਰਯੋ ਕਟੋਰਾ ਪੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ। ਨਗਰ ਆਗਰੇ ਸਮੁਖ ਸਿਧਾਏ ॥ ੪੧ ॥ ਪੰਥ ਉਲੰਘਿ ਗਏ ਬਹੁਤੇਰਾ । ਜੋਜਨ ਚਲਨ ਰਹਯੋ ਲਖਿ ਨੇਰਾ । ਡੇਰਾ ਕਰਯੋ ਥਾਨ ਸੁਠ ਹੇਰਾ । ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਨਾ ਅਨਵਾਇ ਘਨੇਰਾ ॥੪੨॥ ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ-ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ । ਨਗਰ ਆਗਰੇ ਸੁਧਿ ਚਲਿ ਆਈ । 'ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਭਗਵਾਨ ਛਬੀਲਾ । ਦਾਸਨ ਕੋ ਸੁਖਦਾਨ ਹਠੀਲਾ ॥ ੪੩ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਤਿ ਸੋ ਅਬਿ ਚਲਿ ਆਏ। ਚਤੁਰ ਕੋਸ ਪਰ ਸਿਵਰ ਲਗਾਏ'।ਮਹਿਮਾ ਜ਼ਾਨਤਿ ਜੌਨ ਬਿਸਾਲਾ । ਸੁਨਿ ਅਨੰਦ ਹੋਏ ਤਤਕਾਲਾ॥੪੪॥ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਆਗਰੇ ਆਗਮਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ॥੪੫॥

੪੬. [ਆਗਰੇ ਖਾਨਖਾਨਾ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕੀਤਾ । ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮੇਲ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ਬਾਗ ਅਜਾਇਬ ਕੇ ਬਿਖੈ ਉਤਰਿ ਕੀਨਿ ਬਿੱਸ੍ਰਾਮ॥ਨਿਸ ਬਿਤਾਇ ਕਰਿ ਤਯਾਰ ਭੇ ਚਲਨ ਆਗਰੇ ਧਾਮ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਹਯ ਅਰੋਹਿ ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਾਲੇ । ਦੇਖਯੋ ਪੁਰਿ ਢਿਗ ਬਾਗ਼ ਬਿਸਾਲੇ । ਉਤਰਿ ਤੁਰੰਗਮ ਦੀਏ ਲਗਾਇ। ਥਿਰ ਭੇ ਕੁਛ ਅਰਾਮ ਕੋ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ ਹੁਤੋ ਖਾਨ ਖਾਨਾ ਇਕ ਖਾਨ[6] । ਭ੍ਰਾਤ ਨ ਅਕਬਰ ਕੋ, ਇਹ ਆਨ[7]। ਗੁਰ ਘਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕੁਛ ਜਾਨੇ । ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਸੁਨਯੋਂ ਤਿਸ ਕਾਨੇ ॥ ੩ ॥ ਨਿਜ ਸਮੀਪ ਤੇ

---

[1]ਓਥੇ ਸੁੱਚਾ ਪਾਣੀ ਹੋਊ। [2]ਨਾ ਉਸਦੀ ਭਗਤੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ਨਾ ਆਚਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। [3]ਜਿਸ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ (ਬਾਲ) ਹੋਣ ਉਸਦਾ ਜਲ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। [4]ਇਕਲੇ ਘਰ ਨੂੰ ਧਿਕਾਰ (ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਨ) ਦੇਵਤੇ ਬੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। [5]ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦਾ ਘਰ ਸ਼ੁੱਧ ਤਾਂ ਹੈ ਜੇ ਬਹੁਤੇ ਹੋਣ, ਉਸਦਾ ਤਨ ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਸੁੱਚੇ ਹਨ। [6]ਖਾਨ ਖਾਨਾ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਖਾਨ ਸੀ। [7]ਅਕਬਰ ਦਾ ਭਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਹੋਰ (ਖਾਨਖਾਨਾ) ਸੀ। ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਮੁਨਇਮ ਖਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਬੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਲੋਕ ਪਠਾਏ। ਪ੍ਰਭੁ ਢਿਗ ਪਹੁੰਚੇ ਬਿਨੈ ਸੁਨਾਏ। 'ਕਹ੍ਯੋ ਖਾਨ ਖਾਨਾ ਕਰ ਜੋਰਿ।–ਦੀਜੈ ਦਰਸ ਆਇ ਇਤ ਓਰ–॥ ੪ ॥ ਡੇਰੇ ਸਹਿਤ ਅਵਾਹਨ ਕਰੇ। ਚਵੀਅਹਿ ਪ੍ਰਭੁ! ਸੁਖ ਬਹੁ ਉਤ ਥਿਰੇ[1]।ਕਰਹੁ ਅਰਾਮ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਘਨੇ–।ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਤੁਮ ਸੋਂ ਬਚ ਭਨੇ'॥੫॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਭੇ ਅਸਵਾਰ।ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਸਭਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਧਾਰਿ। ਲਸ਼ਕਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੁ ਬਹੁਤੇਰਾ। ਡਹਰਾ* ਬਾਗ ਅਜਬ ਇਕ ਹੇਰਾ ॥ ੬ ॥ ਭਏ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਤਿਸੀ ਮਹਿ ਜਾਇ। ਹੁਤੋ ਖਾਨ ਖਾਨਾ ਤਿਸ ਥਾਇਂ। ਸੁਨ੍ਯੋ ਕਾਨ ਤਿਨ ਗੁਰ ਆਗਵਨੁ। ਚਲ੍ਯੋ ਤੁਰਤ ਆਗੇ ਤਜਿ ਭਵਨੁ ॥ ੭ ॥ ਪਗ ਪੰਕਜ ਪਰਸੇ ਤਬਿ ਜਾਇ। ਬਿਨਤੀ ਬੋਲ੍ਯੋ ਸੀਸ ਟਿਕਾਇ। 'ਜਾਨਿ ਆਪਨੋ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਨ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰਿ ਸੁ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਨ' ॥੮॥ ਨਿਜ ਕਰ ਤੇ ਗੁਰ ਥਾਪੀ ਦਈ।ਖੁਸ਼ੀ ਅਧਿਕ ਤਿਸ ਪਰ ਗੁਰ ਕਈ।ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਬਿ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ। 'ਮਮ ਸਰੀਰ ਮਹਿਂ ਬ੍ਰਿਥਾ ਮਹਾਨੀ ॥ ੯ ॥ ਰਾਵਰ ਕੀ ਕਰੁਨਾ ਤੇ ਜਾਇ। ਰਹੈਂ ਪ੍ਰਤੀਖਤ ਮੈਂ ਚਿਤ ਲਾਇ'। ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ ਨ ਅਬਿ ਇਹ ਰਹੈ। ਹਮ ਸੋਂ ਮਿਲਨਿ ਅੰਤ ਇਹ ਅਹੈ॥ ੧੦ ॥ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਦੇਹੁ ਛੁਧਨਿ ਆਹਾਰ। ਬਚ ਦੁਰਾਇ ਕਰਿ ਇਕ ਦੀਨਾਰ। ਜਾਂਤੇ ਬਿਦਤਹਿ ਅਧਿਕ ਜਹਾਨ। ਚਲਹਿ ਕਹਾਨੀ ਏਵ ਮਹਾਨ ॥ ੧੧ ॥–ਸਾਧੁ ਸਾਧੁ ਸਾਧੁ ਖਨ[2] ਖਾਨਾ।ਤੇਰੇ ਖਾਨੇ ਬਿਖੈ ਬੁਤਾਨਾ†–'। ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਬਿਦਤ ਹੈ ਅਬਿ ਲੌ। ਪੁੰਨ੍ਯਾਤਮ ਕੋ ਜਸੁ ਰਹਿ ਜਬਿ ਲੌਂ[3]॥ ੧੨ ॥ ਪੀਰ ਮਿਟੀ ਪਿਖਿ ਨਿਜ ਕੱਲ੍ਯਾਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਕੋ ਆਦਰ ਕੀਨਿ ਮਹਾਨ। ਲਏ ਉਤਾਰ ਕੀਨਿ ਬਹੁ ਸੇਵਾ। ਜਿਸ ਤੇ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਗੁਰ ਦੇਵਾ ॥੧੩॥ ਤਿਸ ਤੇ ਬਦਾ ਹੋਇ ਥਲ ਔਰ। ਸਿਵਰ ਕਰ੍ਯੋ ਸੋਢੀ ਸਿਰਮੌਰ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਹਿਤ ਸਭਿ ਕਿਛ ਲ੍ਯਾਇ।ਕਰ੍ਯੋ ਅਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਮੁਦਾਇ ॥੧੪॥ ਬਰਖਾ ਸਹਿਤ ਘਟਾ ਬਡਿ ਆਈ। ਪਰੈ ਨੀਰ ਧਰ ਪਰ ਅਧਿਕਾਈ। ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਜਾਨਿ ਕਰਿ

---

[1]ਉਧਰ ਠਹਿਰਿਆਂ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਹੋਵੇਗਾ। [2]ਰਸਤੇ ਵਿਚ। [3]ਜਦ ਤਕ (ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ) ਰਹੇਗਾ।

*ਪਾ:–ਗਹਰਾ। †ਬੁਤਕੀ, ਇਹ ਮੁਹਰ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਸ਼ੌਰ ਵਿਚ ਰੂਸ ਆਦਿ ਵਲੋਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਿਕਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੁੱਤ ਯਾ ਮੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਰਤਾਰਾ ਸੀ ਤੇ ਹਮੇਲਾਂ ਵਿਚ ਗਹਿਣੇ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਪਹਿਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਬੀ ਬੁਤਕੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਇਕ ਚੰਗਾ ਗਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਮਾਨੋ । ਇੰਦ੍ਰ ਕਰੈ ਛਿਰਕਾਵ ਮਹਾਨੋ ॥ ੧੫ ॥ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਈ ਭੁਨ-
ਸਾਰਾ । ਸੁੰਦਰ ਤਰੁਵਰ ਬਾਗ ਨਿਹਾਰਾ। ਸਦਨ ਸੁਹਾਵਨ ਹੈ ਜਿਸ ਮਾਂਹੀ।
ਸਿਵਰ ਉਚਿਤ ਜਾਨਤਿ ਭੇ ਤਾਂਹੀ ॥ ੧੬ ॥ ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਤਤਛਿਨ ਉਤਰੇ
ਜਾਇ।ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਜੇਤਿਕ ਸਮੁਦਾਇ।ਦੇ ਦੇ ਆਇਸੁ ਥਾਨ ਬਤਾਏ। ਜਥਾ
ਜੋਗ ਕਹਿ ਕਹਿ ਉਤਰਾਏ॥੧੭॥ ਬੈਠਿ ਜਥੋਚਿਤ ਥਾਨ ਮਹਾਨੇ। ਉਤਰਿ
ਖਾਲਸੇ ਸਭਿ ਸੁਖ ਠਾਨੇ । ਇਕ ਦੁਇ ਦਿਵਸ ਕਰੇ ਬਿਸਰਾਮੂ । ਕਿਤਿਕ
ਆਨਿ ਦਰਸਹਿਂ ਸੁਖ ਧਾਮੂ ॥੧੮॥ ਸੁਧ ਤਬਿ ਸੁਨੀ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੂ। 'ਗੁਰ
ਆਗਵਨ ਭਯੋ ਹਮ ਪਾਹੂ' । ਹਰਖ੍ਯੋ ਤਤਛਿਨ ਪਠਿ ਉਮਰਾਊ । ਆਇ[1]
ਭੇਟ ਧਰਿ ਪਰਸੇ ਪਾਊ॥੧੯॥'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਨੇ ਮੋਹਿ ਪਠਾਵਾ। ਜਬਿ ਆਵਨ
ਤੁਮਰੋ ਸੁਨਿ ਪਾਵਾ । ਦਰਸ਼ਨ ਰਾਵਰ ਕੋ ਅਭਿਲਾਖੇ। ਕਰਹੁ ਮੇਲ ਬਹੁ
ਬਿਨਤੀ ਭਾਖੇ' ॥ ੨੦ ॥ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਪ੍ਰਤਿ ਹੁਕਮ ਉਚਾਰਾ। 'ਜ਼ੀਨ
ਪਾਇ ਹਯ ਕੀਜਹਿ ਤਯਾਰਾ' । ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਏ। ਅੱਸ੍ਰ
ਅਰੂਢਿ ਹੋਇ ਢਿਗ ਆਏ ॥ ੨੧ ॥ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਬਸਤ੍ਰ ਸਜਾਯਹੁ ਜਾਮਾ।
ਪਹਿਰਿ ਬਿਭੂਖਨ ਸਨ ਅਭਿਰਾਮਾ[2]।ਕਲਗ਼ੀ ਜਿਗਾ ਝੂਲਤੀ ਮਾਥੇ।ਮੁਕਤਾ
ਹੀਰੇ ਚਮਕਤਿ ਸਾਥੇ ॥ ੨੨ ॥ ਖੜਗ ਗਾਤਰੇ ਸ਼ੁਭਤਿ ਬਿਸਾਲਾ। ਕਟ
ਨਿਖੰਗ ਸਰ ਖਰ ਭਰਿ ਜਾਲਾ।ਊਪਰ ਕਸ੍ਯੋ ਦੁਕੂਲ ਸੁਹਾਵੈ। ਹਾਥ ਸਰਾ-
ਸਨ ਬਹੁ ਛਬਿ ਪਾਵੈ॥ ੨੩ ॥ ਚਢਿ ਤੁਰੰਗ ਚਾਲੇ ਤਤਕਾਲਾ। ਸੰਗ
ਖਾਲਸਾ ਸ਼ੋਭ ਬਿਸਾਲਾ । ਜਹਾਂ ਹੁਤੇ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਮੰਦਿਰ। ਗਨ ਸੁੰਦਰ ਕੇ
ਬੈਠ੍ਯੋ ਅੰਦਰ ॥ ੨੪ ॥ ਸਿੰਘਨ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ । 'ਥਿਰੀਯਹਿ
ਚਢੇ ਹਯਨਿ ਇਸ ਥਾਨਾ[3]' । ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਲੇ ਸਾਹਿਬ।ਭਏ ਪ੍ਰਵੇਸ਼
ਬਿਲੋਕਿ ਅਜਾਇਬ[4] ॥ ੨੫ ॥ ਕੁਛ ਥੋਰੇ ਉਮਰਾਵਨ ਮਾਂਹੂ । ਬੈਠ੍ਯੋ ਹੁਤੋ
ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹੂ। ਸੂਰਜ ਸਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਦੇਖਾ। ਕਮਲ ਬਿਲੋਚਨ ਖਿਰੇ
ਵਿਸ਼ੇਖਾ ॥੨੬॥ ਉਠਿ ਕਰਿ ਤੁਰਤ ਸਮੀਪੀ ਆਯੋ। ਦ੍ਵੈ ਹਾਥਨ ਦ੍ਵੈ ਚਰਨ
ਲਗਾਯੋ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਰਿ ਹੇਰਾ। ਥਾਪੀ ਦਈ ਕੰਡ ਤਿਸ
ਬੇਰਾ ॥੨੭॥ 'ਸੁਖ ਸੋਂ ਭੁਗਤਹੁ ਬਡਿ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ। ਬਿਨਸੀ ਪ੍ਰਥਮ ਦਈ

[1](ਉਮਰਾਵ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ) ਆਕੇ। [2]ਸੁੰਦਰ ਭੂਸ਼ਨਾਂ ਸਮੇਤ। [3]ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਠਹਿਰੋ। [4]ਅਸਚਰਜ ਮੰਦਿਰ।

ਤੁਵ ਪਾਹੀ[੧]। ਜਬਿ ਲੌ ਤੋਹਿ ਆਰਬਲ ਤਨ ਕੀ।ਪੁਰਹੁ ਅਨੰਦਤਿ ਬਾਂਛਾ
ਮਨ ਕੀ' ॥੨੮॥ ਚੰਦਨ ਚੌਂਕੀ ਸੁਜਨਿ[੨] ਡਸਾਈ। ਤਿਸ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ
ਲਏ ਬਿਠਾਈ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬਹੁ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ। 'ਤੁਮ ਸਹਾਇਤਾ ਮੈਂ
ਸਭਿ ਜਾਨੀ॥੨੯॥ਰਣ ਮਹਿਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਿਪੁ ਮਾਰਾ। ਮੁਝ ਕੋ ਸਲਤਨ
ਦਈ ਉਦਾਰਾ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਘਰ ਕੇ ਸਮੁਦਾਏ। ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਤੀਰਮਦਾਜ[੩]
ਸੁ ਆਏ ॥ ੩੦ ॥ ਜਿਦਹਿਂ ਪਰਸਪਰ ਕਰਹਿਂ ਉਚਾਰਾ।–ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਕੋ
ਮੈਂ ਮਾਰਾ–। ਮੁਝ ਕੋ ਨਿਸ਼ਚੈ ਭਯੋ ਨ ਕੋਈ।ਤਿਨ ਤਰਕਸ਼ ਕੇ ਸਰ ਪਿਖਿ
ਸੋਈ ॥ ੩੧ ॥ ਨਹਿਂ ਸਮਤਾ ਤੀਰਨਿ ਕੀ ਪਾਈ। ਹੁਇ ਹੁਇ ਕੂਰ ਹਟੇ
ਪਛੁਤਾਈ*।ਸੋ ਮੈਂ ਅਬਿ ਲੌ ਰਖੇ ਸੰਭਾਲ।ਅਬਿ ਮੇਲੌਂ ਰਾਵਰਿ ਸਰ ਨਾਲ'
॥ ੩੨ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਦੋਨਹੁਂ ਸਰ ਅਨਵਾਏ। ਕਹਿ ਗੁਰ ਤਰਕਸ਼ ਤੇ
ਨਿਕਸਾਏ। ਕੰਚਨ ਲਿਪਤ ਮਿਲੇ ਸਮ ਜਬੈ। ਰਿਦੈ ਅਨੰਦਤਿ ਬੰਦਤਿ
ਤਬੈ ॥ ੩੩ ॥ 'ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਗੁਨਖਾਨੀ। ਜਗ ਮਹਿਂ ਕੋਇ ਨ
ਆਪ ਸਮਾਨੀ। ਇਹ ਮਹਿਮਾ ਜਾਨਹਿ ਮਨ ਮੇਰਾ। ਬਖਸ਼ਜੋ ਰਾਜ ਸਮਾਜ
ਬਡੇਰਾ' ॥ ੩੪ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਜੋ'ਪੁਰੀ ਅਬਿ ਬਾਛੇ। ਗੁਰ ਘਰ ਸੋਂ ਸਾਬਤ
ਰਹੁ ਆਛੇ। ਅਬਚਲ ਬਧ ਲਗਿ ਭੋਗਹੁ ਰਾਜੂ[੪]। ਸਮ ਨਹਿਂ ਜਗ ਮਹਿਂ
ਤੋਹਿ ਸਮਾਜੂ'॥੩੫॥ਕਲਗ਼ੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿਰ ਹੇਰਿ।ਬੋਲਜੋ ਸ਼ਾਹੁਬਹਾਦਰ
ਫੇਰ। 'ਲਾਖਹੁਂ ਕੀਮਤਿ ਜਰੇ ਜਵਾਹਰ। ਜਗਮਗ ਜ਼ੇਬ ਜਿਸੂ ਕੀ ਜ਼ਾਹਰ॥
੩੬॥ਅਸ ਕਲਗ਼ੀ ਲੈ ਆਵ ਖਜ਼ਾਨੇ।ਸੰਗ ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਮਹਾਨੇ। ਇਕ
ਧੁਕਧੁਕੀ[੫] ਮੋਲ ਬਹੁ ਕੇਰੀ। ਆਨਹੁਂ ਅਬਹਿ ਨ ਕੀਜਹਿ ਦੇਰੀ' ॥ ੩੭ ॥
ਸੁਨਿ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਤਤਛਿਨ ਆਨੀ। ਗੁਰ ਆਗੇ ਧਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀ।
'ਅਬਿ ਆਖਾੜ ਤਪਤਿ ਹੈ ਭਾਰੀ। ਬਰਖਾ ਰੁਤਿ ਬਹੁ ਨਿਕਟ ਨਿਹਾਰੀ ॥
੩੮ ॥ ਪੰਥ ਚਲਨ ਕੋ ਬਰਜਨ ਹੋਇ। ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਾਨ ਥਿਰਹਿਂ ਸਭਿ
ਕੋਇ। ਯਾਂਤੇ ਮਾਨਿ ਲੇਹੁ ਮਮ ਅਰਜ਼ੀ। ਰਾਵਰ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਗ਼ਰਜ਼ੀ
॥ ੩੯ ॥ ਬਸਹੁ ਚੁਮਾਸਾ ਕਰੁਨਾ ਧਰੀਅਹਿ। ਪੁਨ ਮਿਲਿ ਗਮਨ ਅਪਰ

[੧]ਪਹਿਲਾਂ ਗਈ ਹੋਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੈਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੈ। (ਤੱਕੋ ਅੰਸੂ ੧੫ ਦਾ ਅੰਕ ੩੨)। [੨]ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਬਸਤ੍ਰ। [੩]ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ [ਫਾ:, ਤੀਰਅੰਦਾਜ਼]। [੪]ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਆਯੂ ਤਕ ਅਟਲ ਰਾਜ ਭੋਗੋ। [੫]ਹੌਲਦਿਲੀ ਜਾਂ ਨਾਮ ਵਰਗਾ ਸੁੱਚੇ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜੜਾਊ ਕੀਮਤੀ ਗਹਿਣਾ ਜੋ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਾਈਦਾ ਹੈ।

*ਪਾ:–ਪਿਛਵਾਈ।

ਬਲ ਕਰੀਅਹਿ। ਦਈ ਉਪਾਯਨ ਅੰਗੀਕਾਰਹੁ। ਮੁਝ ਕੋ ਅਪਨਾ ਜਾਨਿ ਸੰਭਾਰਹੁ' ॥ ੪੦ ॥ ਨਿਕਟ ਪੌਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਖਰਯੋ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਵਾਹਨਿ ਕਰਯੋ। ਚਸ਼ਮ ਇਸ਼ਾਰਤ ਦੇ ਸਮੁਝਾਯੋ।ਖਿਲਤ ਸ਼ਾਹੁ ਸੋ ਦਿਯ ਉਚਵਾਯੋ* ॥ ੪੧ ॥ ਪੇਟੀ ਢਿਲਕਤ ਕਲਗ਼ੀ ਜੋਇ। ਲਈ ਉਠਾਇ ਧੁਕਧੁਕੀ ਸੋਇ। ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਗੁਰ ਬਾਹਿਰ ਆਇ। ਸਾਹਿਬ-ਸਿੰਘ ਚਲਤਿ ਪਿਛਵਾਇ ॥੪੨ ॥ ਨਿਜ ਘੋਰਨਿ ਪਰ ਤਬਿ ਚਢਿ ਚਾਲੇ।ਮਿਲੇ ਸਿੰਘ ਹਯ ਚਢੇ ਸੰਭਾਲੇ। ਸਨੈਂ ਸਨੈ ਚਲਿ ਕੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ। ਜਹਿਂ ਉਪਬਨ ਤਰੁਵਰ ਸਮੁਦਾਇ ॥ ੪੩ ॥ ਉਤਰਿ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਬਾਗ ਨਿਹਾਰਸਿ। ਜੋ ਮਾਲੀ ਬਹੁ ਰੀਤਿ ਸੁਧਾਰਸਿ। ਆਰੂ, ਅੰਬ, ਅਨਾਰ ਅਜਾਇਬ। ਕਦਲੀ, ਕਠਲ, ਬਿਲੋਕਤਿ ਸਾਹਿਬ ॥ ੪੪ ॥ ਤੂਤ ਬਿਦਾਨਾ, ਤਰੁ ਅੰਜੀਰ। ਚੰਪਕ, ਨਾਲਕੇਲ ਕੀ ਭੀਰ। ਰਾਇਬੇਲ, ਚੰਬੇਲੀ ਖਿਲੀ। ਗਨਪੰਕਤਿ ਨਿਤ ਜਲ ਸੋਂ ਮਿਲੀ ॥ ੪੫ ॥ ਸੂਰਜ ਸੁਤਾ ਤੀਰ ਪਰ ਸੋਹੈਂ। ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਫਲ ਫੂਲਨਿ ਸੋਂ ਹੈ। ਸੁਖਦ ਸਘਨ ਛਾਇਆ ਰਮਨੀਕਾ। ਕਰਹਿ ਭਲੇ ਹੁਲ-ਸਾਵਨਿ ਜੀ ਕਾ॥੪੬॥ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਮੰਦਿਰ ਮਹਿਂ ਕੈ ਛਾਯਾ[1]।ਬੈਠਿ ਬਿਰਾਜਹਿਂ ਸਮੋਂ ਬਿਤਾਯਾ। ਨਗਰ ਆਗਰੇ ਸੰਗਤਿ ਭਾਰੀ। ਦਰਸਹਿ ਧਰਹਿ ਅਕੋਰ ਅਗਾਰੀ ॥ ੪੭ ॥ ਏਕ ਸਿੱਖ ਜੜੀਆ ਸੁਨਿਆਰਾ। ਚਤਰ ਕਾਜ ਮਹਿਂ ਧਨੀ ਉਦਾਰਾ। ਜੁਤਿ ਪਰਿਵਾਰ ਦਰਸ ਕੋ ਆਯੋ।ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥ ੪੮ ॥ ਲਗੇ ਉਪਾਯਨ ਕੇ ਅੰਬਾਰ। ਅਰਪਤਿ ਗੁਰ ਕੋ ਦਰਸ ਨਿਹਾਰਿ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਜਬਿ। ਸੰਗਤ ਗਵਨੀ ਨਿਜ ਨਿਜ ਘਰ ਤਬਿ ॥ ੪੯ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਮਿਲਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟ ਚਤਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੪੬ ॥

---

[1]ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਯਾ ਛਾਇਆ (ਹੇਠ)।

*ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਸਨਮਾਨ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਵਿਜੈ ਦੀ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਪੁਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਲਸ਼ਕਰ ਕਸ਼ੀ ਕਰਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਲੂਹੀਅਤ ਦੀ ਖਬਰ ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣ ਚੁਕਾ ਸੀ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਮੁਹਿੰਮ ਤੇ ਭੇਜੇ ਆਪਣੇ ਜਰਨੈਲ ਮਿਰਜ਼ਾਬੇਗ ਦੇ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਣਕੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਅਪੂਰਬ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਕੁਛ ਕੁਛ ਆਪ ਬੀ ਜਾਣੂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਬਿਪਤ ਸਮੇਂ ਗ਼ੈਬੀ ਮਦਦ ਲਈ ਹਰਇਕ

ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਉੱਠਦੀ ਹੈ। ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਜੇਹੇ ਸਮੇਂ ਅਜਮੇਰ ਦੇ ਖ੍ਵਾਜਾ ਵਲ ਰੁਜੂਅ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਸੋ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬੀ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਖਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਵਾਰਸ ਸਮਝਕੇ ਤੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਤੋਂ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਜਾਏ ਤਦ ਪ੍ਰਜਾ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਇਹਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਫਤੇ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦੱਖਣ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਕੁਛ ਪੜਾਉ ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਸਿੱਖ੍ਯਾ ਦੇਂਦੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਰਹੇ। ਇਸ ਮਰਮ ਦੀ ਗਲ ਤੋਂ ਅਗ੍ਯਾਤ ਬਦੇਸ਼ੀ ਲੇਖਣੀ ਨੇ ਕੁਛ ਕੁ ਗ਼ੈਰ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਮੁਗ਼ਾਲਤੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਇਸ ਮਿਲਾਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਹੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਲੀਅਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਅਰਥਾਤ ਬਾਜ਼ੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਤੇ ਅਨਜਮਤੀ ਲੇਖਕ ਇਸ ਮੇਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਲਸ਼ਕਰ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਗਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੈਰੈਕਟਰ ਤੇ ਮਗਰਲੇ ਵਤੀਰੇ ਤੋਂ ਗ਼ਲਤ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਦੇ ਇਕ ਫੁਟ ਨੋਟ ਤੋਂ ਟਪਲਾ ਖਾਧਾ ਹੈ। ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਨੇ (ਸਫਾ ੫੬੪ ਦੇ ਫੁਟ ਨੋਟ ਵਿਚ) ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—Sir J. Malcolm, Forster's Travels, P. 263. The latter author states that Guru Govind had a small command in the Mogul service; which is confirmed by Khafi Khan.

ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ 'ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ ਫੌਜੀ ਉਹਦੇ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ'। ਪਰ ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਏਥੇ ਪਤਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਲਕਮ ਦਾ, ਫਾਰਸਟਰ ਦਾ ਤੇ ਖ਼ਫੀ ਖਾਂ ਦਾ।

ਫਾਰਸਟਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ (ਪੰਨਾ ੨੬੨, ੨੬੩) The Sicques say, he even rece ved marks of favour from Bhahauder Shah, who being apprised of his military abilities, gave him a charge in the army which marched into the Decan to appose the rebellion of Kambuchsh.

ਅਰਥਾਤ—ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫੌਜੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਹਦਾ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਫੌਜ ਕਿ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਕਾਮਬਖਸ਼ ਦੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਖ਼ਫੀ ਖਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—ਦਰ ਅਯਾਮੇ ਕਿ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੁਤਵੱਜਹ ਹੈਦਰਾ-ਬਾਦ ਗਰਦੀਦੰਦ, ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਅਜ਼ ਸਰਗੋਹਾਨਿ ਆਂ ਕੌਮੇ ਬਦਨਾਮ ਬਹਜ਼ੂਰ ਰਸੀਦਹ ਬਾ ਦੋ ਸਦ ਸਿਹ ਸਦ ਸਵਾਰ ਨੇਜ਼ਹਦਾਰ ਵ ਪਯਾਦਹ ਦਰ ਰਕਾਬ ਰਫ਼ਾਕ਼ਤ ਨਮੂਦ।

ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ:—ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਵੱਲ ਮੁਤਵੱਜੋ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਉਸ ਬਦਨਾਮ ਕੌਮ ਦੇ ਸਰਗ੍ਰੋਹਾਂ

ਵਿਚੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ, ਦੋ ਸੌ ਤਿੰਨ ਸੌ ਨੇਜ਼ਾਦਾਰ ਸਵਾਰਾਂ ਤੇ ਪਿਆਦਿਆਂ ਸਣੇ (ਉਸ ਨੇ) ਹਮਰਾਹੀ ਵਿਚ ਰਫਾਕਤ ਕੀਤੀ।

ਹੁਣ ਵੀਚਾਰ ਕਰੋ ਫਾਰਸਟਰ ਦੀ:—ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸਿਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਗੋਯਾ ਉਸ ਦੀ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਬਾਤ ਹੈ। ਕੋਈ ਲਿਖਤੀ ਯਾ ਕ੍ਰਮਾਹੱਕ੍ਰਾ ਸਬੂਤ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਸਿੱਖ ਜੋ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੋ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਓਹ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖ ਲੇਖਕ ਸੈਨਾਪਤ ਜੀ ਹਨ ਜੋ ਫਾਰਸਟਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ਅੱਗੇ ਆਵੇਗਾ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਫਾਰਸਟਰ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਗਲ ਜੋ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ ਸੁਣਾਈ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੁਭਾਸ਼ੀਏ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਤਰਜਮਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਉਸ ਨੇ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹਰ ਹਾਲ ਉਸ ਦੀ ਗਲ ਵਾਕਿਆ ਤੋਂ ਪੰਝੱਤਰ ਕੁ ਬਰਸ ਮਗਰੋਂ ਦੀ ਇਕ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਗਲ ਹੈ।

ਖ਼ਫੀ ਖਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਬਤ ਇੰਨੇ ਗੁੱਸੇ ਤੇ ਰੰਜ ਵਿਚ ਤੇ ਐਸੀ ਗਿਰੀ ਹੋਈ ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਤਅੱਸਬ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। ਮੈਲਕਮ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਸਾਫ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਾਲਾਤ ਦੱਸਣ ਵਿਖੇ ਜੋਸ਼ ਵਾਲੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਖੂਬੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜਿਆਂ (ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੇਖਕਾਂ) ਨੇ ਸਿੱਖ (ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ) ਕੈਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਖੂਬੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬੀ ਜੇ ਖ਼ਫੀ ਖਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਵਲ ਤੱਕੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਇਤਨਾ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹਮਰਾਹੀ ਵਿਚ ਰਫਾਕਤ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਪੂਰਬਕ ਅਰਥ 'ਨੌਕਰੀ ਕਰਨਾ' ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇ ਅਸੀਂ ਜਾਜੂ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਹਾਲ 'ਨਿਆਮਤ ਖਾਂ ਆਲੀ ਦੇ ਜੰਗਨਾਮੇ' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਹੁਣ ਆਓ ਮੈਲਕਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਵਲ:—

ਮੈਲਕਮ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਫੇ ੭੦ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਬਤ ਲਿਖਦਾ ਹੋਇਆ ਫੁਟ ਨੋਟ ਵਿਚ ਫਾਰਸਟਰ ਦਾ ਹੀ ਪਤਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਦੇੜ ਵਿਚ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਸਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਗੋਯਾ ਜੋ ਮੁਖ਼ਤਲਿਫ ਬਜਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਪ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਗਲ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਲਾਣਾ ਨਾਦੇੜ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇੱਥੇ ਮੈਲਕਮ ਤੀਸਰੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

He received favours from the Emperor Bahader Shah; who, aware of his military talents, gave him a small military command in the Dekhin. [Page 71.

ਅਰਥਾਤ:–'ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਿਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਵਾਕਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਅਸਾਮੀ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ' । ਪਰ ਅਗਲੇ ਹੀ ਪੈਰੇ ਗ੍ਰਾਫ ਵਿਚ ਮੈਲਕਮ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:–

It is sufficiently established, from these contradictory and imperfect accounts of the latter years of Guru Govind, that he performed no actions worthy of record after his flight from Chamkaur : and when we consider the enthusiastic ardour of his mind, his active habits, his valour, and the insatiable thirst of revenge, which he had cherished through life, against the murderers of his father, and the oppressors of his sect, we cannot think, when that leading passion of his mind must have been increased by the massacre of his children, and the death or mutilation of his most attached followers, that he would have remained inactive; much less that he would have sunk into a servant of that government, against which he had been in constant rebellion : hor is it likely that such a leader as Guru Govind could ever have been trusted by a Muhammedan prince.

[Sketch of the Sikhs by L. C. Malcolm. Page 71, 72,

ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ:–ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਉਛਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਤਜਾਰ ਬਰਤਜਾਰ ਸੁਭਾਵ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਤੇ ਬਦਲੇ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਜੋ ਅਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਤੇ ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਵੱਨੇ ਸੀ ਤੇ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਪਰ ਵਰਤੇ ਕਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਂਦਾ ਕਿ ਓਹ ਕਦੇ ਇੰਨੇ ਨੀਵੇਂ ਉਤਰ ਗਏ ਹੋਣ ਕਿ ਉਸੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੌਕਰ ਬਣੇ ਹੋਣ , ਜਿਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਬਗ਼ਾਵਤ ਵਿੱਚ ਰਹੇ । ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਅਗ਼ਲਬ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ।

ਸੋ ਮੈਲਕਮ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ 'ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ' ਦੇ ਖ੍ਯਾਲ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸੋ ਇਸ ਤਰਦੀਦ ਵਿੱਚ ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਦੇ ਨੋਟ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੀਮਤ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਟੋਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਤਾਰੀਖੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਲੇਖਕ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੀ । ਸੋ ਏਹ ਸ਼ਖਸ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਵਾਕਿਆਤ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਤਰਜਮਾਂ (ਜਿ: ੭ ਹਿਸ: ਔਫ ਇੰਡੀਆ ਬਾਈ ਇਟਸ ਓਨ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨਜ਼) ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:–

At the time the army was marching southwards towards Burhanpur, Guru Gobind, one of the grandsons of Nanak, had come into these districts to travel, and accompanied the royal camp. He was in the habit of constantly addressing assemblies of worldly persons, religious fanatics and all sorts of people. [Page 566.

ਅਰਥਾਤ:–(ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ) ਫੌਜ ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਕੂਚ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪੋਤ੍ਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ ਇਹਨਾਂ

ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਫਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਡੇਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ (ਸਫਰ ਕਰਦਾ) ਰਿਹਾ। ਓਹ (ਗੁਰੂ) ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਤੇ ਤਯਾਗੀਆਂ ਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਾਫ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਫਰ ਕਰ ਰਹੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਲਸ਼ਕਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸ਼ੁਭਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਫੌਜੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਹ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣੇ ਕੀਹ? ਫਿਰ ਇਹ ਲੇਖਕ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਗਏ, ਜਿਸਤੋਂ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਆਏ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਦੁਇ ਸ਼ੁਭੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।

ਸਭ ਤੋਂ ਮਗਰਲਾ ਯੂਰਪੀਨ ਲੇਖਕ ਮੈਕਾਲਫ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਪਾਸ ਬੀ ਤਾਰੀਖੀ ਸਾਮਾਨ ਕਾਫੀ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਬੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ, ਸਗੋਂ ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

The Guru, on being appealed to, promised him not only assistance but sovereignty if he agreed to a request he was about to make, and did not prove false like his father. Bahadur Shah was pleased to accept these vague conditions, and informed the Guru accordingly.

The Guru sent Dharam Singh with some trusty Sikhs to render him all possible assistance, and, feeling anxiety regarding the grave political circumstances of the country, deemed it advisable to retrace his steps to the north in the hope of meeting and conferring with the Emperor. ... ... [Page 230.

The Guru duly met the Emperor Bahadur Shah in Agra The Emperor thanked him for such assistanee as he had given him in obtaining the throne, made him costly presents, and invited him to spend some time with him. The Guru was pleased to accept the invitation. [Page 232.

ਭਾਵੇਂਹ ਕਿ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਹਾਇਤਾ ਬਲਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮੰਨੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਛ ਸਿੱਖਾਂ ਸਣੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਘੱਲ ਦਿੱਤਾ.....। ਫਿਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਗਰੇ ਵਿਚ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਬੜੇ ਤੁਹਫੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਤੇ ਅਪਣੇ ਪਾਸ ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਰਹਿਣ ਲਈ ਨਿਉਤਾ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਨਿਉਤਾ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ।

ਸੋ ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਵਾਲੀ ਗਲ ਦੇ ਉਲਟ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਆਪ ਮੱਦਦ ਮੰਗਣਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੇਣਾ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੌ ਸਾਖੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸ਼ੈ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ ਪਰ ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਵੀ, ਜੋ ਪਚਾਸੀ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ, ਸੱਠਵੀਂ ਸਾਖੀ ਵਿਚ

ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਭਈ ਲੋੜ ਤਬ ਤੁਰਕ ਪਤਿ ਪੀਰਨ ਖੋਜਤ ਸੋਇ। ਦਾਸ ਭਾਵ ਹੋ ਬੋਲ
ਪਠਿ ਗੁਰੁ ਅਨੁਸੁਨੀ ਸਮੋਇ ॥ ੨ ॥ ਚਲੇ ਮੁਭਾਵਕ ਦੱਖਣੀ ਸੁਨੀ ਸ਼ਾਹ
ਨ੍ਰਿਪ ਦਾਸ। ਆਪ ਤੁਰਾ ਮਾਰਗ ਮਿਲਾ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰ ਸ਼ਹ ਬਾਸ ॥ ੩ ॥......
ਜਨਕ ਬਾਦਿ ਪਰਗਟ ਕਰਾ ਤੀਜਾ ਸ਼ਾਹ ਸਨੇਹ। ਦੱਖਣ ਚਲੇ ਬਹੁ ਭਾਵ
ਸੋਂ ਗੁਰੂ ਦਿਖਾਯਾ ਏਹ ॥੬॥ ਚਲੇ ਸਾਹ ਦੱਖਨ ਜਿਤਾ ਬਹੁਤ ਕੀਆ ਤਬ ਮਾਨ ॥

ਜਿਸ ਦਾ ਸਰ ਸਰਦਾਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਐਉਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਉਲਥਾ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

The reigning Emperor began to search for a saint and called the Gooroo with great humility and supplications. The Gooroo heard his message and promised to see the Emperor on his way to the Dukkun. Shortly afterwards the Emperor heard of the Gooroo's intentions to start for Dukkun. He went on foot to receive the Gooroo on the way and brought him in Delhie......After this the Gooroo built the tomb of his father "Tegh Bahadur" at Delhi and made friendship with the Emperor. The Gooroo then expressed his intention of going to Dukkun and the Emperor treating him with great kindness begged him to stay more for some time.
[Page 105.

ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖ ਲੇਖਕ ਜੋ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਲੱਭੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੭੯੮ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੋਥੀ ਲਿਖਦੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਸੈਨਾਪਤ ਜੀ ਹਨ, ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਗਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ:—

ਕਲਗੀ ਅਉਰ ਧੁਗਧੁਗੀ ਆਨੀ। ਖਿਲਅਤ ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਸਨਮਾਨੀ।
ਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਈ। 'ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੋ ਤੁਮ ਸੋਂ ਬਨਿ ਆਈ'।
ਤਾਂਹਿ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਫੁਰਮਾਯੋ। ਅੰਦਰਿ ਸ਼ਾਹ ਪੈ ਸਿੰਘ ਬੁਲਾਯੋ।
ਬਸਤਰ ਤਾਂਹਿ ਪਾਸ ਉਠਵਾਏ। ਬਿਦਾ ਭਏ ਪ੍ਰਭੁ ਡੇਰੇ ਆਏ। [ਧਿਆਇ ੧੬

ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਦਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖਿਲਅਤ ਆਦਿ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪ ਅਪਣੇ ਇੱਕ ਸੇਵਕ ਤੋਂ ਉਠਵਾਕੇ ਲੈ ਆਏ। ਮੁਗ਼ਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲੇ ਖਿਲਅਤ ਨੂੰ ਦਾਸ ਤੋਂ ਚੁਕਵਾਕੇ ਲੈ ਆਉਣਾ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨੇ ਔਲੀਯਾ ਤੇ ਉੱਚੇ ਫਕੀਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਨੌਕਰਾਂ ਲਈ ਇਹ ਖੁੱਲ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਦੇ ਨੋਟ ਨੂੰ, ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਵਾਲੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਹਿੱਲ ਤੇ ਅਬਦਾਂ ਕੈਰੈਕਟਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਕਦੇ ਇਹ ਗਲ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨਾ ਤੇ ਮਿਲਣਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਜਾਯਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਪਰਜਾ ਤੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਾਲਾ ਜ਼ੁਲਮ ਉੱਠ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਮੌਕਿਆ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ। ਨਾਹੱਕ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਣਾ ਆਪਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਆਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ 'ਚੁੰ ਕਾਰ ਅਜ਼-ਹਮਹ ਹੀਲਤੇ ਦਰਗੁਜ਼ਸ਼ਤ, ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ'। ਹੁਣ

ਫੇਰ ਮੌਕਾ ਸੀ ਸੁਲਹ ਸਾਲਸੀ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰਨ ਦਾ। ਇਹ ਮੌਕਾ ਪਰਤਾਕੇ ਫੇਰ ਜੰਗ ਛੇੜਨ ਦਾ ਧੂਵਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਰਾਰ ਪੂਰੇ ਨਾ ਹੋਣ ਉੱਪਤ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਘੱਲੇਣ ਤੋਂ ਸਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਇਤਰ ਮਤ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਬੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਲਾ: ਦੌਲਤ ਰਾਏ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਸ੍ਵਾਨਹ ਉਮਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ' ਦੇ ਸਫਾ ੨੦੯-੨੧੦ ਤੇ ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਖ੍ਵਾਹ ਆਜ਼ਮ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਮਾਰਾ ਗਿਆ ਯਾ ਕਿਸੀ ਔਰ ਤਰਹ, ਲੇਕਨ ਇਸ ਮੇਂ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਇਸ ਫਤਹ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾ ਬੜਾ ਹਿੱਸਾ ਥਾ। ਇਸ ਕਾਰੇ ਨੁਮਾਯਾਂ ਕੇ ਸਿਲਾ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੋ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦਿਹਲੀ ਮੇਂ ਲਾਇਆ, ਔਰ ਕੁਛ ਅਰਸਾ ਵਹਾਂ ਮੁਕੀਮ ਰਹੇ। ਏਕ ਰਾਏ ਯਿਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲੀ ਥੀ, ਚੁਨਾਂਚਿ ਖਫੀ ਖਾਂ ਕੀ ਸਨਦ ਪਰ ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਨੇ ਬੀ ਯਹੀ ਰਾਏ ਕਾਯਮ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਹੀ ਕਰ ਲੀ ਥੀ। ਦੂਸਰੀ ਰਾਏ ਯਿਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀ ਮਹਿਜ਼ ਬਤੌਰ ਏਕ ਮਦਦਗਾਰ ਦੋਸਤ ਕੇ ਹਮਰਾਹ ਹੁਏ ਥੇ। ਔਰ ਯਿਹ ਆਖਰੀ ਰਾਏ ਜ਼ਯਾਦਹ ਕਰੀਨੇ ਕਿਆਸ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਮਾਮ ਹਾਲਾਤ ਕੋ ਜ਼ੇਰਿ-ਨਜ਼ਰ ਰੱਖ ਕਰ ਯਿਹ ਤੂੱਕੁਅ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤੁਰਕੋਂ ਕੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਇਖਤਿਯਾਰ ਕੀ ਹੋ। ਮਸਲਿਹਤ ਵਕਤ ਦੇਖ ਕਰ ਏਕ ਭਾਈ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਮੇਂ ਦੂਸਰੇ ਭਾਈ ਕੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨਾ ਔਰ ਬਾਤ ਹੈ, ਔਰ ਉਸ ਸੇ ਯਿਹ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਾਲਨਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲੀ ਥੀ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਚੁਨਾਂਚਿ ਆਇੰਦਹ ਕੇ ਵਾਕਯਾਤ ਭੀ ਯਹੀ ਨਤੀਜਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀ ਥੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਯਾ ਅਮੀਰੋਂ ਕਾ ਬਤੌਰ ਇਮਦਾਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹੋਂ ਕੇ ਸਾਥ ਲੜਾਈਓਂ ਮੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਨੇ ਕਾ ਦਸਤੂਰ ਥਾ ਵੋਹ ਬੀ ਬਤੌਰ ਰਫੀਕ ਹਮਰਾਹ ਹੋਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਇਸ ਕਾਰੇ ਨੁਮਾਯਾਂ ਕੇ ਸਿਲਾ ਮੇਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਏਕ ਬੜੀ ਜਾਗੀਰ ਔਰ ਰਯਾਸਤ ਪੇਸ਼ ਕੀ ਜਿਸੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੇਨੇ ਸੇ ਇਨਕਾਰ ਕੀਆ, ਔਰ ਕਹਾ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਚੰਦੂ ਲਾਲ ਦੀਵਾਨ ਕੋ ਉਸ ਕੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਆ ਥਾ, ਆਪ ਕੋ ਬਮੂਜਬ ਵਅਦਾ ਕੇ ਸੂਬਾਦਾਰਾਨ ਸਰਹਿੰਦ ਔਰ ਲਾਹੌਰ ਕੋ ਔਰ ਰਾਜਗਾਨ ਪਹਾੜੀ ਵਗ਼ੈਰਾ ਕੋ (ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਉਸ ਕੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੋਂ ਕੋ ਕਤਲ ਕੀਆ ਥਾ) ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੋ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਕਰਾਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਕਾ ਵਾਅਦਾ ਤੋ ਦੁਹਰਾਯਾ ਮਗਰ ਸਾਲ ਕੀ ਮੁਹਲਤ ਕੇ ਅਰਸਾ ਮੇਂ ਉਸ ਕਾ ਯਿਹ ਇਕਰਾਰ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੂਆ। ਹਰਚੰਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਈਫਾਏ ਅਹਿਦ ਕੀ ਤਰਫ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਤਵੱਜੋ ਦਿਲਾਈ, ਲੇਕਨ ਵੋਹ ਈਫਾਏ ਅਹਿਦ ਮੇਂ ਆਖਰ ਤੱਕ ਕਾਸਰ ਹੀ ਰਹਾ। ਔਰ ਹਾਲਤ ਮੇਂ ਹਰਗਿਜ਼ ਯਿਹ ਕਯਾਸ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਹੈਸੀਅਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਕੇ ਐਸੇ

ਕਰਾਰੋਂ ਕਾ ਈਫਾ ਚਾਹਤਾ ਹੋਗਾ । [ਪੰਨਾ ੨੦੯-੨੧੦

ਲਾ: ਕਨੱਯਾ ਲਾਲ ਜੀ ਅਪਣੀ 'ਤਾਰੀਖੇ ਪੰਜਾਬ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਰਾਸਤਾ ਮੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੀ ਮਰਗ ਕੀ ਖਬਰ ਲੇਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ। ਔਰ ਏਕ ਕਾਸਦ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਖਲਫ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਲਮਗੀਰ ਕਾ ਬਤਵੱਸਲ ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੰਦਲਾਲ ਖਾਦਮ ਬਖਿਦਮਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਆਜ਼ਮ ਵਲੀਅਹਿਦ ਤਖਤ ਦਿਹਲੀ ਸੇ ਦਿਹਲੀ ਕੀ ਤਖਤ ਨਸ਼ੀਨੀ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਲੜਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਪ ਇਮਦਾਦ ਦੇਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਨੇ ਕੁੱਲ ਸਿੱਖੋਂ ਸੇ ਪਾਂਚ ਸਿਖ ਮਯ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੇ ਭੇਜ ਦੀਏ। ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਆਜ਼ਮ ਤੀਰ ਸੇ ਹਲਾਕ ਹੂਆ ਯਾਨੀ ਮਾਰਾ ਗਿਆ ਔਰ ਇੰਦੁਲ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਵੋਹ ਤੀਰ ਫੌਜ ਮੇਂ ਸੇ ਕਿਸੀ ਕਾ ਮਾਲੂਮ ਨ ਹੂਆ । ਆਖਰਕਾਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਵੋਹ ਤੀਰ ਜਨਾਬ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਥਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਤੀਰ ਮੇਂ ਏਕ ਤੋਲਾ ਸੋਨਾ ਨੋਕ ਬੰਦ ਕੇ ਪਾਸ ਲਗਾ ਹੋਤਾ ਥਾ। ਜਬ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਤਖਤ ਨਸ਼ੀਨ ਹੂਆ ਤੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਆਗਰਾ ਮੇਂ ਬੁਲਾਯਾ, ਇਸਤਕਬਾਲ ਕੀਆ । ਫਿਰ ਅਪਨੇ ਹਮਰਾਹ ਦਿਹਲੀ ਮੇਂ ਲੇ ਆਯਾ ਔਰ ਨਿਹਾਇਤ ਇੱਜ਼ਤ ਕੀ। [ਪੰਨਾ ੫੫

ਉਮਦਹ-ਤੁੱ-ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਫਤਹ ਦੇ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਐਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:-

ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਬਰ ਜ਼ਬਾਂ ਆਵੁਰਦ ਕਿ ਐ ਜ਼ੁਬਦਹਏ ਏਜ਼ਦ ਪ੍ਰਸਤਾਨੇ ਹੱਕ ਸ਼ਨਾਸ ਵ ਉਮਦਹ ਆਰਫ਼ਾਨਿ ਹਕੀਕਤ ਇਕ੍ਤਬਾਸ, ਰਾਮਦਾਸ ਜੀਓ! ਤਬੀਯਤੇ ਇਨਾਯਤੇ ਤੁਵੀਯਤ ਸ਼ੁਮਾ ਬਖੈਰੀਯਤੋਆਫੀਯਤ ਅਸਤ ਵੰ ਅਜ਼ ਦੀਦਾਰੇ ਫੈਜ਼ ਆਸਾਰੇ ਏਸ਼ਾਂ ਤਮਾਮ ਗ਼ਮ ਅਜ਼ ਜਾਨ ਦੂਰ ਸ਼ੁਦਹ, ਬਲਕਿ ਈਂ ਸਲਤਨਤ ਵ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਬ ਈਂ ਨਿਆਜ਼ਮੰਦ ਬੇਰਿਆ ਮਹਜ਼ ਅਜ਼ ਅਦੀਆਉਲਮਲਵੈਨ ਜ਼ਾਤੇ ਬਾ ਬਰਕਾਤ ਹਾਸਲ ਵ ਵਾਸਲ ਗਰਦੀਦਹ। ਦਰ ਤਕ੍ਦੀਮ ਬੰਦਗੀਯਾਤੇ ਸ਼ਾਇਸਤਹ ਵ ਬਨਹ੍ਵ ਬਾਇਸਤਹ ਬਲਰਾਸੁਲਐਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਬਿਸੀਆਰ ਬਜ਼ਹੂਰ ਖ੍ਵਾਹਦ ਆਵੁਰਦ। [ਦਫ਼ਤਰ ਪੰਨਾ ੬੨

ਅਰਥਾਤ-ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ (ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ) ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਤੇ ਪੂਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ! ਹੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਗਜਾਨੀਆਂ ਦੇ ਸਰਤਾਜ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀਓ! ਆਪਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਸਰੀਰ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ ? ਆਪ ਦੇ ਸੁਖਦਾਈ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਗ਼ਮ ਤੇ ਫਿਕਰ ਜਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਲਤਨਤ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਇਸ ਸੱਚੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਵਾਲੀ ਜ਼ਾਤ ਦੀਆਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਪਦੇ ਵਾਜਬ ਹੁਕਮ ਸਿਰ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਰੱਖਕੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ।'

ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸ਼ਰਮਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

"ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਪਾਸ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਕਾ ਏਕ ਪੱਤ੍ਰ ਆਇਆ। ਉਸ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

੪੭. [ਨੌਨਿਧ ਖੱਤ੍ਰੀ। ਕੇਸ਼ (ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ, ਪਰਸਰਾਮ)]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਗਨ ਸੰਗ ਲੈ 'ਨੌ ਨਿਧ ਖੱਤ੍ਰੀ' ਏਕ। ਭੰਡਾਰੀ[1] ਸੰਗਯਾ ਕਹੈਂ ਕੇਤਿਕ ਸਹਤ ਬਿਬੇਕ[2] ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਆਯੋ। ਧਰਿ ਅਕੋਰ ਪਗ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ। ਸਨਮੁਖ ਬੈਠਿ ਅਨੰਦ ਬਿਲੰਦੇ। ਬੂਝੇ ਗੁਰੂ ਬੰਦਿ ਕਰ ਬੰਦੇ ॥ ੨ ॥ 'ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਤੁਮ ਪੰਥ ਚਲਾਯੋ। ਬਾਨਾ ਰਚਯੋ ਕੇਸ਼ ਰਖਵਾਯੋ। ਗੁਰੂ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਬਤਾਵਹੁ! ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰਿ ਇਨਹੁੰ ਰਖਾਵਹੁ?' ॥੩॥ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਫੁਰਮਾਵਨਿ ਕਰਯੋ। 'ਤੁਮ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁਤ ਬਿਚਰਯੋ। ਪੜ੍ਹਨ ਸ੍ਰਵਨ ਮਹਿਂ ਬੈਸ

[1]ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਜਾਤ ਹੈ। [2]ਕਈ (ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ) ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ (ਉਹ)।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਸਹਾਇਤਾ ਮਾਂਗੀ ਗਈ ਥੀ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਕੇ ਸਾਥ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੀ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਹੁਈ ਥੀ, ਉਸ ਸਮਯ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾ ਵਚਨ ਦੀਆ ਥਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਉਸਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਥੀ। ਅਤਿਏਵ ਵੇ ਉਸਕੇ ਲੀਏ ਤੈਯਾਰ ਹੋਨੇ ਲਗੇ।......

ਵਿਜਯ ਕੇ ਬਾਦ ਆਗਰੇ ਕੇ ਕਿਲੇ ਮੇਂ ਏਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਹੂਆ। ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨਾਸੀਨ ਹੋਕਰ ਭਾਰਤ ਕਾ ਸਮਰਾਟ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਆ ਗਿਆ। ਬਡੇ ਬਡੇ ਸਰਦਾਰੋਂ ਔਰ ਰਾਜਿਓਂ ਨੇ ਉਸਕੇ ਸਾਮਨੇ ਭੇਟ ਦੀ। ਇਸਕੇ ਬਾਅਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਹਾਰਦਿਕ ਕ੍ਰਿਤੱਗਜਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀ ਔਰ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਉਨਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੇ ਲਿਯੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੀਆ। ਦਰਬਾਰ ਮੇਂ ਸਿੱਖ ਯੋਧਾਓਂ ਕੋਂ ਅਨੇਕ ਪੁਰਸਕਾਰ ਭੀ ਦੀਏ ਗਏ।

ਇਸੀਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਲੇਖਕਾਂ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਸਃ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਤੇ ਸਾਧੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿੰਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਤੇ ਗਯਾਨੀ ਗਯਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਣੇ ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀਦਾਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇੱਜ਼ਤ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਗਰਲਾ ਵਤੀਰਾ ਬੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਸੂਬੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਆਦਿ ਮੰਗਾਂ ਤੋਂ ਹੀਲ ਹੁੱਜਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਆਪ ਨਦੇੜ ਸ਼ਹਿਰ ਗਏ ਤੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹੀਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਹਸ ਪ੍ਰਾਗੱਲਭਤਾ ਤੇ ਏਹ ਵਿਉਂਤ ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਚਹੁੰ ਬਰਸਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਾਜ ਗਰਦੀ ਕਰ ਗਈ ਕੀਕੂੰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਕੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਟਪਲੇ ਖਾਧੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਤੇ ਤਅੱਸਬ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਲੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਬਨਾਵਟਾਂ ਤੋਂ ਬੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਬਿਤਾਈ। ਇਹ ਗਤਿ ਲਖੀ ਕਿ ਨਹਿਂ ਤੁਮ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ਧਰਮ ਰਖਨਿ ਕੇਸ਼ਾਦਿਕ ਭਲੇ[1]।ਸਨਕਾਦਿਕ ਤੇ ਆਵਤਿ ਚਲੇ। ਭਾਰਥ ਖੰਡ ਬਿਖੈ ਸ਼ੁਭ ਦੇਸ਼।ਕੇਸ਼ ਰਾਖਣੋ ਧਰਮ ਬਿਸ਼ੇਸ਼'॥੫॥ਸੁਨਿ ਕੈ ਨਉਨਿਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਾ। 'ਆਪ ਕਹਹੁ ਸਭਿ ਸਾਚ ਪ੍ਰਮਾਨਾ।ਪ੍ਰਥਮ ਕੇਸ਼ ਧਾਰੀ ਸਭਿ ਕੋਈ। ਅਬਿ ਤੌ ਸਮਾ ਰਹਯੋ ਨਹਿਂ ਸੋਈ'॥੬॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਭਨਯੋ 'ਸਮਾ ਕਯਾ ਕਹੈ। ਸੋ ਰਵਿ ਸੋ ਸਸਿ,ਸੋ ਜਲ ਅਹੈ*।ਬਾਯੂ,ਬੈਨੀ[2],ਬਸੁਧਾ ਓਈ। ਦੋਸ਼ ਸਮੈ ਕੋ ਕਯਾ ਕਹਿ ਕੋਈ॥੭॥ਅਪਨ ਆਪ ਕੋ ਦੋਸ਼ ਲਖੀਜੈ। ਰਾਖੇ ਜਾਇਂ ਨ, ਸਾਚ ਕਹੀਜੈ। ਕੇਸ਼ ਰਖਨਿ ਕੀ ਸਮਰਥ ਹੀਨੇ। ਦੋਸ਼ ਸਮੇਂ ਪਰ ਕਲਪਨ ਕੀਨੇ ॥ ੮ ॥ ਨੌ ਨਿਧ! ਸੁਨਹੁੰ ਅਗਲ ਪਰਸੰਗ। ਜਬਿ ਹਮ ਕਰਯੋ ਮੁਕਤਸਰ ਜੰਗ। ਪੁਨ ਚਲਿ ਗਏ ਜਹਾਂ ਨੈਂ ਵਹੀ[3]। ਨਿਕਟ ਕਸੂਰ ਪੁਰੀ ਜਬਿ ਰਹੀ॥ ੯ ॥ ਹੁਤੋ ਹੁਸੈਨ ਖਾਨ ਤਹਿਂ ਮਾਲਕ। ਪਹੁੰਚਨ ਹਮਰੇ ਸੁਨਿ ਤਤਕਾਲਕ। ਯਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਪਠਯੋ ਵਕੀਲ। ਨਿਕਟ ਹਮਾਰੇ ਆਇ ਸੁਸ਼ੀਲ ॥ ੧੦ ॥ ਤਿਸ ਪਠਾਨ ਕੋ ਖਤ ਗੁਜ਼ਰਾਨਯੋ[4] ।–ਮੇਲ ਕਪਟ ਕੋ ਚਾਹਤਿ ਠਾਨਯੋਂ। ਅੰਤਰ ਗਤੀ[5] ਜਸੂਸੀ ਔਰ। ਸੁਧ ਕੇ ਹਿਤ ਪਹੁੰਚਯੋ ਤਿਸ ਠੌਰ–॥ ੧੧ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਮ ਜਾਨਯੋਂ ਪਾਜ। ਕਹਯੋ[6]–ਵਕਾਲਤ ਕੋ ਕਯਾ ਕਾਜ ? ਰਹਨ ਹਮਾਰੇ ਨਿਕਟ ਵਿਅਰਥ। ਪੂਰਵਹੁ ਕਹਾਂ ਆਪਨੋ ਅਰਥ?†॥੧੨॥ ਬਾਤ ਜਥਾਰਥ ਹੈ ਇਸ ਰੀਤਿ। ਰਹਹੁ ਜਿ ਰਹਿਨੋ ਭਾਵਤਿ ਚੀਤ–। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹਮ ਤੇ ਸੋ ਰਹਿ ਗਯੋ।ਇਕ ਦਿਨ ਮਜਲਸ ਮਹਿਂ ਥਿਰ ਭਯੋ॥੧੩॥ਬੋਲਯੋ ਨਿਰਨੈ ਸੁਨਿਬੇ ਕਾਜੂ।–ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜੂ! ਹੁਤੇ ਅੱਗ੍ਰ ਭੀ ਸਿੱਖਨ ਕੇਸ਼। ਕੈ ਅਬਿ ਕੇ ਹੀ ਰਖੇ ਸੁ ਬੇਸ–॥੧੪॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹਮ ਨੇ ਸੋ ਸਮੁਝਾਯੋ। ਸਭਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਬਿ ਤੋਹਿ ਸੁਨਾਯੋ।–ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਜਿ ਪੂਰਬ ਕਾਲਾ। ਸਭਿ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਕੇਸ਼ ਬਿਸਾਲਾ॥੧੫॥ਥੋਰੇ ਦਿਵਸਨ ਤੇ ਅਬਿ

---

[1]ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਯਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਸ ਆਦਿਕ ਭਲੇ ਹਨ। [2]ਅਗਨੀ। [3]ਨਦੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। [4](ਹੁਸੈਨ ਖਾਂ ਦੀ) ਚਿੱਠੀ ਲੈ ਆਇਆ। [5]ਅੰਦਰੋਂ। [6]ਅਸਾਂ ਆਖਿਆ।

*ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰਬਾਣੀ:–'ਸੋਈ ਚੰਦੁ ਚੜਹਿ ਸੇ ਤਾਰੇ ਸੋਈ ਦਿਨੀਅਰੁ ਤਪਤੁ ਰਹੈ' ॥ [ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧

†ਇਥੇ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਸ ਚੌਪਈ ਦੇ ਅੰਤਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ:–ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਮਰਥ ॥ ਰਹਿਨ ਹਮਾਰੇ ਨਿਕਟ ਬਿਅਰਥ ॥

ਹਟੇ।ਲਖੀਯਤਿ ਧਰਮ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਲਟੇ[1]–।ਯਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੇ।
–ਸੁੰਨਤ ਰਖਿਬੇ ਕੇਸ ਹਮਾਰੇ[2] ॥ ੧੬ ॥ ਕਬਿ ਕੇ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਹਟੇ ਬਤਾ-
ਵਹੁ? ਸਰਬ ਬਾਰਤਾ ਅਬਿ ਸਮੁਝਾਵਹੁ–'। ਤਬਿ ਸ਼੍ਰੀ ਬਦਨ ਸੁਨਾਇ
ਉਚਰ ਕਰਿ। 'ਇਬਰਾਹੀਮ ਖਲੀਲ[3] ਪਿਕੰਬਰ ॥ ੧੭ ॥ ਤਿਸ ਨੇ ਇਕ
ਔਰਤ ਅਵਿਲੋਕੀ। ਕਾਮ ਬਸੀ ਮਨ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨ ਰੋਕੀ। ਕਹ੍ਯੋ–ਮੋਹਿ
ਸਨ ਕਰਹੁ ਨਿਕਾਹੂ। ਸੁਖ ਸੋਂ ਬਸਹੁ ਆਨਿ ਘਰ ਮਾਂਹੂ–॥੧੮॥ ਸੁਨਿ
ਔਰਤ ਨੇ ਬਾਤ ਨ ਮਾਨੀ। ਸੰਗ ਪਿਕੰਬਰ ਗਿਰਾ ਬਖਾਨੀ।–ਤੁਵ ਘਰ
ਮਹਿਂ ਪੂਰਬ ਇਕ ਬੀਵੀ। ਸੰਕਟ ਹੋਇ ਸਪਤਨੀ[4] ਬੀਵੀ–॥ ੧੯ ॥
ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰੇ ਇਸ ਰੀਤਿ। ਬਸੀ ਪਿਕੰਬਰ ਕੇ ਬਹੁ ਚੀਤ[5]। ਫੇਰ
ਕਹ੍ਯੋ ਮਨ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਦੀਨ।–ਮੁਝ ਸੋਂ ਕਰਹੁ ਨਿਕਾਹੁ ਪ੍ਰਬੀਨ! ॥ ੨੦ ॥
ਨਿਸ ਦਿਨ ਖੁਟਕਤਿ ਹੈ ਮਮ ਚਿਤ ਮਹਿਂ। ਅਭਿਲਾਖਤਿ ਬਹੁ ਮਿਲਿਨੋ
ਹਿਤ ਮਹਿਂ। ਜੈਸੇ ਤੂੰ ਆਇਸੁ ਦੇਂ ਪਜਾਰੀ।ਤੈਸੇ ਰਹੌਂ ਸਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ–॥
੨੧॥ਲਖਿ ਅਪਨੇ ਪਰ ਅਧਿਕ ਲੁਭਾਯੋ।ਤਿਸ ਔਰਤ ਨੇ ਅਹਿਦ ਸੁਨਾਯੋ।
–ਦਿਹੁ ਤਲਾਕ ਤਿਸ ਬੀਵੀ ਜਬੈ। ਕਰੌਂ ਨਿਕਾਹ ਤੋਹਿ ਸੋਂ ਤਬੈ–॥੨੨॥
ਪੁਨ ਪੈਕੰਬਰ ਕਾਮ ਤਪਾਯੋ। ਕਰ੍ਯੋ ਤਥਾ ਤ੍ਰਿਯ ਜਥਾ ਬਤਾਯੋ। ਦਈ
ਤਲਾਕ ਪ੍ਰਥਮ ਕੀ ਨਾਰੀ। ਕਰਿ ਨਿਕਾਹ ਭੋਗੀ ਉਰ ਪਜਾਰੀ ॥ ੨੩ ॥
ਕਿਤਿਕ ਬਰਖ ਲਗਿ ਰਮ ਕਰਿ ਸੰਗ। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਮੋਚਿ ਅਨੰਗ।
ਸਮਾ ਪਾਇ ਪੂਰਬਲੀ ਤ੍ਰੀਯ। ਭੋਗਨ ਕਰੀ ਲਾਇ ਨਿਜ ਹੀਯ ॥ ੨੪ ॥
ਸੁਧਿ ਕੋ ਪਾਇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿ ਕਹ੍ਯੋ। ਅਹਦ ਸ਼ਿਕਸਤ ਕੀਨਿ ਜਬਿ ਲਹ੍ਯੋ।
–ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਅਦੂਲ ਭੂਲ ਜੋ ਧਰੈ[6]। ਕਹੋ ਪਿਕੰਬਰ! ਸੋ ਕ੍ਯਾ ਕਰੈ?–॥੨੫॥
ਇਬਰਾਹੀਮ ਕਹ੍ਯੋ–ਬਿਧਿ ਜੋਇ।ਉਚਿਤ ਸਜ਼ਾਇ ਦੇਨਿ ਕੋ ਸੋਇ। ਸ਼ਰ੍ਹਾ
ਅਦੂਲ ਭੂਲ ਕੈ ਜਾਨਿ। ਬਿਨਾ ਸਜ਼ਾਇ ਨਪਾਕ ਪਛਾਨ–॥ ੨੬॥ ਘਾਤ
ਪਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਤਬੈ ਸੁਨਾਈ।–ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਅਦੂਲੀ ਤੁਮਹੁ ਕਮਾਈ।ਦਈ ਤਲਾਕ
ਰਮੀ ਸੋ ਫੇਰ। ਉਚਤਿ ਸਜ਼ਾਇ ਆਪ ਕੋ ਹੇਰਿ–॥ ੨੭ ॥ ਸੁਨਿ ਬੀਵੀ ਕੇ
ਬਾਕ ਅਭੂਲ। ਕਹ੍ਯੋ ਪਿਕੰਬਰ–ਕਰੀ ਕਬੂਲ। ਜਿਮ ਚਾਹਤਿ ਤਿਮ

[1]ਮਿਟ ਗਏ, ਘਟ ਗਏ। [2]ਸਾਡੇ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਬੀ ਕੇਸ ਰੱਖਣੇ ਵਿਹਤ ਹਨ। [3]ਇਬ੍ਰਾਹੀਮ ਦਾ ਲਕਬ ਹੈ ਖ਼ਲੀਲਉੱਲਾ=ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਦੋਸਤ। [4]ਸੌਕਣ। [5]ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਦੀ ਇੱਛਾ) ਬਹੁਤ ਵਸਦੀ ਰਹੀ। [6]ਭੁੱਲਕੇ ਜੋ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੀ (ਅਦੂਲੀ=) ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਕਰੇ।

ਕੀਜਹਿ ਪਯਾਰੀ ! ਮੈਂ ਸਦੀਵ ਤੇਰੇ ਅਨੁਸਾਰੀ-॥੨੮॥ ਸੁਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੇ -ਅੰਗ ਜੋ ਲਾਇ। ਦਿਹੁ ਕਟਾਇ ਇਹ ਉਚਿਤ ਸੁਝਾਇ। ਕਰਿ ਤਲਾਕ ਪੁਨ ਤਿਸ ਤੈਂ ਭੋਗ੍ਾ। ਯਾਂਤੇ ਕਸ਼ਟ ਦੇਨਿ ਕੇ ਜੋਗਾ-॥ ੨੯ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਬਾਤ ਸਚੁ ਸੋਇ। ਦੀਨ ਹੋਇ ਬੰਦੇ ਕਰਿ ਦੋਇ।-ਪ੍ਰਿਯਾ ! ਬਾਤ ਤੈਂ ਸਾਚ ਉਬਾਚੀ। ਲਿਹੁ ਬਚਾਇ ਚਿਤ ਜੋ ਰੁਚਿ ਰਾਚੀ ॥ ੩੦ ॥ ਜਥਾ ਸਜ਼ਾਇ ਹੋਇ ਭੀ ਜਾਇ। ਜ਼ਿਯਤਿ ਰਹੌਂ ਤੁਝ ਸੋਂ ਸੁਖ ਪਾਇ-। ਭਯੋ ਦੀਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰੁਨਾ ਧਰੀ। ਇਮ ਸਜ਼ਾਇ ਪਤਿ ਕੇ ਸੰਗ ਕਰੀ ॥ ੩੧ ॥ ਹਾਥ ਲਗੇ[1],ਨਹਿ ਕਾਟਨ ਕੀਨਿ।ਤਿਨ ਪਲਟੇ ਕਾਟੀ ਅਸਤੀਨਿ[2]।ਲਿੰਗ ਕਟਨ ਤੇ ਸੁੰਨਤਿ ਕਰੀ[3]। ਅਧਰਨ ਤੇ ਦ੍ਵੈ ਮੂਛਨਿ ਹਰੀ[4] ॥੩੨॥ ਛਾਤੀ ਪਰ ਤੇ ਕਤਰੇ ਬਾਰਾ।ਸਿਰ ਤੇ ਜੂੜਾ ਕਾਟਿ ਉਤਾਰਾ।ਤਿਸ ਉੱਮਤ ਅਵਿ-ਲੋਕਯੋ ਐਸੇ। ਸ ਭਹਿਨਿ ਕਰੀ ਬਾਰਛਾ[5] ਤੈਸੇ* ॥ ੩੩ ॥ ਇਮ ਤੁਰਕਨ ਸਭਿ ਕੇਸ ਕਟਾਇ। ਪੂਰਬਲੀ ਮਿਰਯਾਦ ਮਿਟਾਇ। ਪੁਨ ਹਿੰਦੂਨ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਕਹਾਨੀ। ਹੋਯੋ ਪਰਸਰਾਮ ਬਲਿ ਖਾਨੀ ॥ ੩੪ ॥ ਕਰਤਿ ਜੁੱਧ ਛੱਤ੍ਰੀ ਸਭਿ ਹਾਰੇ। ਤਿਨ ਸਿਰ ਪਰ ਤੇ ਕੇਸ਼ ਉਤਾਰੇ। ਮੁਨਿ ਨੰਦਨ ਜਬਿ ਮੁੰਡਨ ਕਰੇ। ਰਹੇ ਮੁੰਡਾਵਤਿ ਰੀਤੀ ਪਰੇ ॥ ੩੫ ॥ ਪੁਨ ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਰਾਜੇ ਭਏ। ਸੰਗਯਾ ਜਿਨਹੁੰ ਨੰਦ ਕੀ ਲਏ।-ਦੂਰਿ ਕੈ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨ ਬਰਨੀ ਕਰੈਂ। ਹਮਰੋ ਰਾਜ ਨਾਸ਼ ਹੁਇ-ਡਰੈਂ ॥ ੩੬ ॥ ਤਿਨਹੁੰ ਬਿਚਾਰਯੋ ਇਹੀ ਉਪਾਇ।-ਸਭਿ ਬਿੱਪ੍ਰਨਿ ਕੇ ਸਿਰ ਮੁੰਡਵਾਇ। ਸੁਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਿਨ ਕੇਸ਼ ਨ ਹੋਇਂ। ਯਾਂਤੇ ਮੂੰਡ ਦਏ ਸਭਿ ਕੋਇ-॥ ੩੭ ॥ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਇਸੀ ਬਿਧਿ ਸਾਰੇ।ਸਿਰ ਮੁੰਡਵਾਇ ਧਰਮ ਕੋ ਹਾਰੇ।ਨਉਨਿਧਿ!ਸੁਨੀਯਹਿ ਹੇਤ ਮੁੰਡਨ ਕੋ। ਕੇਸ਼ ਰਾਖਨੇ ਰਵਾ[5] ਸਭਿਨਿ ਕੋ॥ ੩੮ ॥ ਜਿਨ ਤੇ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨ ਦੇਵ। ਅਸ ਸ਼ੁਭ ਕੇਸ਼ ਮੁੰਡਾਵਨਿ ਲੇਵ। ਬਿਨਾ ਬਿਚਾਰੇ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ।

[1]ਹੱਥ ਜੋ (ਪਹਿਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ) ਲਗੇ ਸਨ। [2]ਕੁਰਤੇ ਦੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ। [3]ਭਾਵ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕੱਟਣ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਸੁੰਨਤ ਕੀਤੀ। [4]ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਦੋਵੇਂ ਮੁੱਛਾਂ ਕਤਰੀਆਂ। [5]ਯੋਗ ਹਨ।

*ਖਤਨਾ ਕਰਾਣਾ, ਮੁੱਛਾਂ ਕਟਾਉਣੀਆਂ ਤੇ ਛਾਤੀ ਦੇ ਵਾਲ ਮੁਨਾਉਣੇ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਵਿਹਤ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਰਤ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦੀ ਸੁੰਨਤ (ਮਿਰਯਾਦਾ) ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਤੌਰੇਤ ਵਿਚ ਬੀ ਹੈ। ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਉੱਪਰ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਲੋਕ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚੋਂ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ ਜਾ ਸਕੀ।

ਧਾਰੀ ਰੀਤਿ ਭਏ ਦੁਰਭੇਖੀ॥੩੯॥ਰਚ੍ਯੋ ਸੁ ਈਸੁਰ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ। ਕਰ੍ਯੋ ਸੁਭ੍ਰਾਇਮਾਨ ਛਬਿ ਗ੍ਰੇਹ। ਉੱਤਮਾਂਗ ਪਰ[1] ਸੁੰਦਰ ਕਰੇ। ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਕੇਸ਼ਨ ਤੇ ਧਰੇ॥੪੦॥ਤਿਨਹਿ ਮੁੰਡਾਇ ਬਿਚਾਰ ਬਿਹੀਨੇ। ਧਰਮ ਚਾਰੁਤਾ ਹਤਿ ਹਿਤ ਚੀਨੇ[2]। ਸਭਿ ਜਗ ਮਹਿਂ ਫੈਲੀ ਦੁਰਮਤੀ। ਕੋ ਹਟਿ ਸਕਹਿ ਰੀਤਿ ਪਿਖਿ ਅਤੀ॥੪੧॥ਤਿਸ ਬਿਧਿ ਕੇ ਸ਼ਲੋਕ ਰਚਿ ਰਾਖੇ।ਬੀਚ ਪੁਰਾਨ ਦਿਖਾਵਤਿ ਸਾਖੇ। ਪੂਰਬਲੀ ਨਹਿਂ ਰੀਤਿ ਬਿਚਾਰੈਂ।ਕੇਸ ਦਿਜਾਦਿਜ[3] ਬੀ ਸਿਰ ਧਾਰੈਂ’ ॥੪੨॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਿ ਬਾਕ ਸੁਹਾਏ। ਨੌ ਨਿਧ ਖੱਤ੍ਰੀ ਸਚ ਲਖਿ ਪਾਏ। ‘ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰ’ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਮੋ। ਅਪਨੇ ਘਰ ਗਮਨ੍ਯੋਂ ਤਿਹ ਸਮੋਂ ॥ ੪੩ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਬਸਹਿਂ ਆਗਰੇ ਮਾਂਹੀ। ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਆਵਹਿਂ ਇਕ ਜਾਹੀਂ। ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਿਰ ਉਪਬਨ ਬਿਖੈ। ਸਘਨ ਤਰੋਵਰ ਹਰੀਅਲਿ ਪਿਖੈਂ ॥੪੪॥ ਕੂੰਜਤਿ ਨਾਨਾ ਰੰਗ ਬਿਹੰਗ।ਸੁਭਤਿ ਬਾਗ਼ ਫਲ ਫੂਲਨਿ ਸੰਗ। ਪਾਵਸ ਰਿਤੁ ਪਸਰੀ ਘਨਘੋਰ।ਠੌਰ ਠੌਰ ਬਹੁ ਮੋਰਨਿ ਸ਼ੋਰ ॥੪੫॥ ਛਿਤ ਪਰਪੁਲਤ[4] ਭਈ ਜਲ ਪਰਿਕੈ। ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਵਹਿਰ ਸਰੋਵਰ ਭਰਿਕੈ। ਬੇਗ ਗਾਮਨੀ ਸਲਿਤਾ ਹੋਈ।ਤਪਤ ਹਤੀ ਸੀਤਲ ਸਭਿ ਕੋਈ ॥੪੬॥ਬਸਹਿਂ ਬਾਗ ਮਹਿਂ ਗੁਰੂ ਚੁਮਾਸਾ।ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਕੀ ਪੁਰਵਤਿ ਆਸਾ। ਕਬਿ ਕਬਿ ਮੇਲ ਸ਼ਾਹੁ ਸੋਂ ਬਨੈਂ। ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸੋ ਅਬਿ ਭਨੈ॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ ‘ਨੌਨਿਧ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤ ਚੱਤ੍ਵਾ-ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੭॥

੪੮. [ਖਾਨ ਖਾਨਾ। ਸੱਯਦ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤ ਦਾ ਉੱਤਰ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਧਾਰ ਭਾਵਨੀ ਅਪਨੋ ਭਲੋ ਪਛਾਨ। ਦੀਨ ਖਾਨ-ਖਾਨਾ ਭ੍ਯੋ ਗੁਰ ਪਗ ਬੰਦਨ ਠਾਨਿ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸਭਾ ਸਥਾਨ ਜਹਾਂ ਬਨਿਵਾਯੋ। ਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਸੰਗ ਸਿਧਾਯੋ।–ਗੁਰ ਪਾਵਨ ਪਾਵਨ ਕੋ ਕਰੈਂ[5]।ਪਾਵਨ ਘਰ ਮੇਰੋ ਜਬਿ ਫਿਰੈਂ–॥੨॥ਆਸਤਰਨ ਸੁੰਦਰ ਬਿਛਵਾਏ। ਸਾਦਰ ਸਤਿਗੁਰ ਤਹਾਂ ਬਿਠਾਏ। ਅਨਿਕ ਅਕੋਰ ਜੋਰਿ ਕਰ ਦੀਨਿ। ਬਿਨਤੀ ਕੀਨਿ ਹੋਇ ਮਨ ਦੀਨ॥੩॥ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਹੁ ਭਏ।ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਸਗਰੇ ਸੁਖ ਦਏ। ‘ਪ੍ਰਥਮ ਖਾਨ ਖਾਨਾ ਜੋ ਭ੍ਯੋ। ਅਕਬਰ ਕੇ ਮਾਤੁਲ ਤੇ ਜਯੋ॥੪॥ਬਹੁ ਨੇਕੀ ਜਗ ਬਿਖੈ ਕਮਾਈ। ਭੂਮ ਭੀ ਤਿਸ ਕੀ

[1]ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਉਤਮ (ਸਿਰ) (ਤਿਸ) ਪਰ ਕੇਸ਼ ਕੀਤੇ। [2]ਧਰਮ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨੇ ਵਿਚ ਹਿਤ ਜਾਣਿਆਂ। [3]ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਨਾ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ। [4]ਸਰਵੀ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ। [5]ਚਰਨ ਪਾਵਣਾ ਕਰਨ।

ਸਮਤਾ ਪਾਈ'। ਮੁਦਤ ਭਯੋ ਸੁਨਿਕੈ ਗੁਰ ਬੈਨ। ਹੇਰਤਿ ਹੈ ਸਰੂਪ ਭਰਿ ਨੈਨ ॥ ੫ ॥ ਸੁਮਤਿ ਤੁਰਕ ਬੈਠੇ ਸਮੁਦਾਯਾ। ਕਾਜ਼ੀ ਮੁੱਲਾਂਦਿਕ ਤਿਸ ਥਾਯਾ। ਗਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਗੁਰੂ ਸਮ ਸ਼ੇਰ। ਬੈਠੇ ਬਿਚ ਸਭਿ ਕੇਰ ਬਡੇਰ ॥੬॥ ਦਰਸਹਿਂ ਨਰ ਨਿਜ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਵੈਂ। ਜੋ ਬੂਝੈ ਉੱਤਰ ਫੁਰਮਾਵੈਂ। ਸਤਿ-ਗੁਰ ਕੀ ਬਿਸਾਲ ਬਡਿਆਈ। ਦੁਸ਼ਟ ਨਰਨਿ ਤੇ ਜਰੀ ਨ ਜਾਈ ॥੭॥ ਇਕ ਸਿਰੰਦ ਕੋ ਸੱਯਦ ਬੀਰ। ਪਿਖਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਖੁਨਸਯੋ ਮਤਿ ਨੀਚ। ਕਹਯੋ ਤਾਂਹਿ 'ਤੁਮ ਹਿੰਦੁਨਿ ਪੀਰ। ਸਭਿ ਮਾਨਤਿ ਹੈਂ ਜਾਨਿ ਗਹੀਰ ॥੮॥ ਕਰਾਮਾਤ ਕੁਛ ਰਾਖਤਿ ਅਹੋ। ਕਿਧੌਂ ਨਹੀਂ ਬਲ,ਸੋ ਬਿਧਿ ਕਹੋ ? ਚਿਤ ਚਾਹਤਿ ਹਮ ਨਿਰਨੈ ਕਰਯੋ। ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਤੁਮਰੋ ਸੁਜਸੁ ਬਿਥਰਯੋ' ॥ ੯ ॥ ਲਖੀ ਤਰਕ ਤਿਹ ਸੱਯਦ ਕੇਰੀ। ਫੁਰਮਾਯੋ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤਿਸ ਬੇਰੀ। 'ਬਦਨ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਮਝਾਰੀ। ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ਬਿਦਤ ਉਦਾਰੀ ॥ ੧੦ ॥ ਕਰਹਿ ਰੰਕ ਤੇ ਪੰਚ ਹਜ਼ਾਰੀ। ਨਰ ਗਨ ਅਪਰ ਬਨਹਿਂ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਪੰਚ ਹਜ਼ਾਰੀ ਕੋ ਜੇ ਚਾਹੈ। ਕੋਪੈ ਰੰਕ ਕਰੈ ਛਿਨ ਮਾਹੈ ॥ ੧੧ ॥ ਮਾਰਹਿ ਬਖ-ਸ਼ਹਿ ਦੇਰ ਬਿਹੀਨਾ। ਤਿਸ ਮੁਖ ਮਹਿਂ ਲਖਿ ਅਜ਼ਮਤ ਪੀਨਾ'। ਪੁਨ ਸੱਯਦ ਤਰਕਤਿ ਸਭਿ ਮਾਂਹੀ। 'ਤੁਮ ਭੀ ਰਾਖਤਿ ਹਹੁ ਕੈ ਨਾਂਹੀ ॥੧੨॥ ਸੋ ਤੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਨਿ ਰਹਯੋ। ਬਰਤਹਿ ਹੁਕਮ ਤਿਸੀ ਕੋ ਕਹਯੋ। ਹਮ ਬੂਝਤਿ ਹੈਂ ਰਾਵਰਿ ਪਾਸ। ਜੇ ਰਾਖਤਿ ਕੁਛ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ॥੧੩॥ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਤਰਕ ਸੁਨੀ ਜਬਿ ਨਾਥ। ਜੇਬ ਮਝਾਰ ਡਾਰਿ ਕਰਿ ਹਾਥ। ਮੁਹਰ ਨਿਕਾਸੀ ਕੇਤਿਕ ਤਬੈ। ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਨਤਯੋਂ ਸਬ ॥ ੧੪ ॥ 'ਪਿਖਿ ਦੀਨਾਰ ਜੁ ਹਾਥ ਹਮਾਰੇ। ਇਹ ਅਜ਼ਮਤਿ ਲਿਹੁ ਦੂਤੀ ਬਿਚਾਰੇ। ਜਿਸ ਢਿਗ ਹੁਇਂ ਚਾਹੇ ਸੋ ਕਰੇ। ਲਰਤਿ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਜਿਸ ਹਿਤ ਮਰੇ' ॥੧੫॥ ਸੁਨਿ ਸੱਯਦ ਬੋਲਯੋ ਤਜਿ ਮੌਨ। 'ਤੁਮ ਮਹਿਂ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ਕੌਨ ? ਦੌਲਤ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ। ਜਿਸ ਤੇ ਮਾਨਹਿਂ ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰੀ' ॥੧੬॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਨਿਕਾਸੀ। ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਛਟਾ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ। ਤਤ-ਛਿਨ ਬਦਨ ਪੀਤ ਹੁਇ ਗਏ। ਲੋਚਨ ਸਮੁਖ ਨ ਕਰਤੇ ਭਏ ॥ ੧੭ ॥ ਤੇਜ ਦਿਪਤ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੈਂ। 'ਇਹ ਭੀ ਕਰਾਮਾਤ ਇਕ ਅਹੈ। ਅਬਿ ਹੀ ਸਿਰ ਉਤਾਰਿ ਕਰਿ ਤੇਰਾ। ਫਲ ਸ਼ਾਖਾ ਸਮ ਦੇ ਧਰਿ ਗੇਰਾ ॥ ੧੮ ॥ ਨਹਿਂ ਜਬਾਬ ਕੁਛ ਸ੍ਵਾਲ ਨ ਹੋਵੈ।ਜੀਵਨ ਬਾਦ ਬਾਦ ਕਰਿ ਖੋਵੈਂ'। ਪਿਖਿ

ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਤੇਜ ਬਿਲੰਦਾ। ਹੋਤਿ ਭਯੋ ਸੱਯਦ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ* ॥੧੯॥ ਕਹ੍ਯੋ ਗਯੋ ਪੁਨ ਬਾਕ ਨ ਕੋਈ। ਨੀਚਿ ਗ੍ਰੀਵ ਅਵਨੀ ਅਵਲੋਈ। ਕਿਤਿਕ ਸਮੇਂ ਤਕ ਥਿਰ ਗੁਰ ਰਹੇ। ਪੁਨ ਡੇਰੇ ਕਹੁ ਆਵਨ ਚਹੇ ॥ ੨੦ ॥ ਹਯ ਅਰੂਢਿ ਗਤਿ ਮੰਦਹਿ ਮੰਦ। ਆਨਿ ਪਹੂਚੇ ਸ਼੍ਰੀ ਜਗ ਬੰਦ। ਉਤਰਿ ਤੁਰੰਗਮ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਥਿਰੇ। ਰੁਚਿਰ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪੌਢਿਬੋ ਕਰੇ ॥੨੧॥ ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ। ਬੈਠੇ ਹੁਤੇ ਬੀਚ ਸਮੁਦਾਇ। ਪ੍ਰਥਮ ਪਠਾਨਨ ਕੋ ਧਨ ਕੇਤਾ। ਦੇਨੋ ਹੁਤੋ ਸੋਢਿ ਕੁਲ ਕੇਤਾ ॥ ੨੨ ॥ ਕਾਜ਼ੀ ਪਹਿ ਬਿਰਾਦ ਹਿਤ ਗਏ। ਗੁਰ ਜਬਰੀ ਕੋ ਭਾਖਤਿ ਭਏ। 'ਏਤਿਕ ਦਰਬ ਹਮਾਰੋ ਅਹੈ। ਕੌਨ ਦੋਸ਼ ਤੇ ਸੋ ਨਹਿਂ ਲਹੈ' ॥੨੩॥ ਤਬਿ ਕਾਜ਼ੀ ਲਿਖਿ ਦੀਨ ਇਲਾਮ[1]। ਲੇ ਕਰਿ ਆਏ ਖਾਨ ਤਮਾਮ। ਜਬਹਿ ਬਿਲੋਕ੍ਯੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਨ ਖਾਨੀ। ਬੀਚ ਸਭਾ ਕੇ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨੀ ॥ ੨੪ ॥ 'ਸੁਨਹੁ ਪਠਾਨਹੁ ਅਬਿ ਤੁਮ ਜਾਇ। ਕਾਜ਼ੀ ਕੋ ਦੀਜੈ ਸਮੁਝਾਇ। ਲਸ਼ਕਰ ਮਹਿਂ[2] ਮਖੀਆਂ ਬਹੁਤੇਰੀ। ਖਾਨਾ ਮਕਰੂ[3] ਕਰਹਿਂ ਘਨੇਰੀ ॥ ੨੫ ॥ ਤਿਨ ਪਰ ਪ੍ਰਥਮ ਇਲਾਮ ਪਠਾਵਹੁ। -ਨਹਿਂ ਖਾਨੇ ਪਰ ਬਿਰਹੁ-ਹਟਾਵਹੁ'। ਇਮ ਕਹਿ ਸੋ ਇਲਾਮ ਗੁਰ ਫਾਰਾ। ਨਿਜ ਕਰ ਤੇ ਅਵਨੀ ਪਰ ਡਾਰਾ ॥੨੬॥ ਪਿਖਿ ਪਠਾਨ ਸਗਰੇ ਬਿਸਮਾਏ। ਉਠਿ ਕਾਜ਼ੀ ਢਿਗ ਤੂਰਨ ਆਏ। 'ਗੁਰੂ ਨ ਮਾਨਹਿਂ ਕਾਗਦ ਫਾਰਾ। -ਦਲ ਮਖੀਆਂ ਪਰ ਪਠਹੁ[4]-ਉਚਾਰਾ' ॥੨੭॥ ਸੁਨਿ ਕਾਜ਼ੀ ਜਰਿ ਬਰਿ ਕੈ ਛਾਰ। ਕੁਪ੍ਯੋ ਰਿਦੇ ਨਹਿਂ ਲਖਹਿ ਗਵਾਰ। ਅਪਰ ਉਪਾਵ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਚਾਲਾ। ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਗਯੋ ਤਿਸ ਕਾਲਾ ॥੨੮॥ ਕਹ੍ਯੋ 'ਇਲਾਮ ਗੁਰੂ ਨੇ ਫੇਰਾ। ਹਾਨਤਿ ਕਰੈ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਇਸ ਬੇਰਾ। ਕਾਗਦ ਫਾਰਿ ਧਰਾ ਪਰ ਡਾਰਾ। ਨਹਿਂ ਕੈਸੇ ਉਰ ਮਹਿਂ ਡਰ ਧਾਰਾ' ॥੨੯॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਰਿਸ ਸਾਜਿ। ਕਾਜ਼ੀ ਪਰ ਹੋਯੋ ਇਤਰਾਜ਼[5]। 'ਇਹ ਤੈ ਕਹਾਂ ਕੀਨਿ ਮਤਿਮੰਦੇ! ਜਾਤਿ ਇਲਾਹੀ, ਫਕਰ ਬਿਲੰਦੇ ॥ ॥੩੦॥ ਤਿਨ ਪਰ ਕੈਸੇ ਪਠ੍ਯੋ ਇਲਾਮ। ਇਹ ਤੈਂ ਕੀਨਿ ਬੁਰੋ ਬਹੁ ਕਾਮ।

[1]ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ। [ਅ:, ਇਅ਼ਲਾਮ]। [2](ਤੁਹਾਡੇ) ਲਸ਼ਕਰ ਵਿਚ। [3]ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ। [4]ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਦਲ ਉੱਪਰ (ਇਲਾਮ) ਘੱਲੋ। (ਅ) ਮਖੀਆਂ ਪੁਰ ਦਲ ਭੇਜੋ। [5]ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ।

*ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਅਗੇ ਤੁਸੀਂ ਝੁਕਦੇ ਹੋ। ਜੋ ਕਰਾਮਾਤ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ਸੋ ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਾਮਾਤ ਰੂਹਾਨੀ ਔਜ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਾਇਆ ਪੂਜ ਤੇ ਤਅੱਸਬ ਦੇ ਭਰੇ ਲੋਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਸੁਣਨ ਦੇ ਲਾਇਕ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋ।

'ਜਨ ਆਗੈ ਕਰ ਜੋਰਨਿ ਬਨੈ।ਤਿਨ ਪਰ ਹੁਕਮ ਆਪਨੋ ਭਨੈਂ ?'॥੩੧॥
ਇਮ ਕਹਿ ਕਾਜ਼ੀ ਕੀਨਿ ਤਗੀਰਾ[1] । ਗੁਰ ਕੋ ਜਾਨਯੋਂ--ਪੀਰਨ ਪੀਰਾ।
ਸਲਤਨ ਦਈ ਮੋਹਿ ਕੋ--ਜਾਨੈ।--ਸੋ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਇਮ ਨਹਿੰ ਮਾਨੈ*--॥੩੨॥

ਰਾਜਾ ਇਕ ਜੈਸਿੰਘ ਸਵਾਈ†।ਦੂਤੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਰ ਰਾਈ। ਉਤਰੇ ਹੁਤੇ ਸੁ ਲਸ਼ਕਰ ਮਾਂਹੀ। ਸਤਿਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਾਂਹੀ॥੩੩॥ ਮਿਲਿਬੇ ਹਿਤ ਸੋ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਏ। ਦ੍ਵੈ ਅਸੁ ਧਨ ਅਕੋਰ ਕਹੁ ਲਯਾਇ। ਸੰਗ ਬਹੁਤ ਸੁਭਟਨਿ ਕੀ ਭੀਰ। ਪਹੁੰਚੇ ਆਨਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਤੀਰ॥੩੪॥ਕਰਿ ਪਗ ਨਮੋ ਹੁਕਮ ਲੇ ਥਿਰੇ।ਮੁਦਤ ਭਏ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ।ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਰਿ ਬੂਝਿ ਤਿਹ ਸਮੇ। 'ਅਪਨਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਨਾਵਹੁ ਹਮੈਂ॥੩੫॥ ਕਿਤਿਕ ਬਾਹਨੀ

---

[1](ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ) ਐਉਂ ਕਹਿਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ (ਅਪਣੇ ਉਹਦੇ ਤੋਂ) ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। [ਅ਼:, ਤਗ਼ੱਯੁਰ=ਬਦਲਨਾ]।

*ਇਹ ਗਲ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ, ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਹੈ; ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਕੋਈ ਅਸਲ ਹੈ ਤਾਂ ਇਉਂ ਅਸਲ ਗਲ ਹੋਣੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਐਲਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਫਿਰਨ ਟੁਰਨ ਦੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕੋਈ ਸੂਬਾ ਯਾ ਉਹਦੇਦਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਜਦਲ ਨਾ ਕਰੇ', ਤਦੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਫਤਵਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਅਸਰ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਐਲਾਨ ਕਿਸੇ ਵਡੇ ਕਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਝੂਠ ਮੂਠ ਦਾ ਫਤਵਾ ਲਾਕੇ ਜਾਰੀ ਕਰਵਾਯਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੋ ਪਠਾਣ ਆਦਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਅਪਨਾ ਹਰਜਾਨਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਯਾ ਆਗਰੇ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਰਵਾਨਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਾੜ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰੇ ਦੁਵੱਲੀ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਿਰ ਨੂੰ ਦੂਏ ਤੋਂ ਹਰਜਾ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਧਾਵਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਪ ਨੇ ਧਾਵਾ ਕਿਸੇ ਪਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੱਖ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਜਾਣਕੇ ਉਸ ਦੀ ਬਦਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਮੱਖੀਆਂ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਏਥੇ ਇਅ਼ਲਾਨ ਦੇ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਅਪਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਗੱਲਭ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਥਾ ਦਾ ਹੋਰਥੋਂ ਸਬੂਤ ਕਿਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

†ਇਹ ਜੈ ਸਿੰਘ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ੧੭੫੫ ਬਿ: ਵਿੱਚ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਤੇ ੧੭੯੯ ਵਿਚ ਮੋਇਆ, ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੧੦ ਅੰਸੂ ੩੨ ਅੰਕ ੧੫ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ।

ਰਾਖਨ ਕੇਰਾ ? ਰਾਜ ਤੁਮਹੁ ਢਿਗ ਹੈ ਜੁ ਬਡੇਰਾ'। ਸੁਨਿ ਰਾਜਨਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰੇ। 'ਦੇਸ਼ ਬਟੋਰਨ ਕਰਹਿਂ ਜਿ ਸਾਰੇ॥੩੬॥ ਸਵਾ ਲਾਖ ਘੋਰਾ ਹੁਇ ਜਾਇ। ਸਭਿ ਕੋ ਖਰਚ ਚਲੈ ਸਮੁਦਾਇ। ਧਨੀ ਤੇਗ਼ ਕੇ ਬਡ ਰਜਪੂਤ। ਛਿਨ ਮਹਿਂ ਰਿਪੁ ਕੋ ਕਰਤਿ ਕਸੂਤ॥੩੭॥ ਨਿਕਟ ਦੌਨ ਕੇ ਲਾਖ ਅਢਾਈ। ਸੰਗ ਚਢਹਿਂ ਘੋਰਾ ਸਮੁਦਾਈ'। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਫੁਰਮਾਯੋ। 'ਲਸ਼ਕਰ ਦੇਸ਼ ਅਹੈ ਅਧਿਕਾਯੋ॥ ੩੮॥ ਤੇਜ ਬਿਸਾਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਢ ਧਾਰੀ। ਬੁਰੀ ਬਾਰਤਾ ਏਕ ਤੁਮਾਰੀ। ਗਊ ਕਸਾਈ ਕੇ ਕਰ ਦੇਤਿ। ਧਰਮ ਬਿਨਾਸ਼ ਅਪਨਿ ਕਰਿ ਲੇਤਿ'॥ ੩੯॥ ਨਰਪਤਿ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਤੇ ਬਿਸਮਾਏ। ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਚਿਤਵਤਿ–ਲਖ੍ਯੋ ਨ ਜਾਏ–। 'ਸਕਲ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਵਿਚ ਕਿਸ ਥਾਂਈ। ਬਸਨ ਨ ਦਏ ਕਸਾਬ ਕਦਾਈਂ॥ ੪੦॥ ਜਹਿਂ ਲਗਿ ਹਮਰੀ ਪਾਰ ਬਸਾਇ। ਪਿਖਹਿਂ ਕਸਾਬ ਤੁਰਤ ਬਿਨਸਾਇਂ। ਕਿਸ ਤੇ ਆਪ ਸੁਨੀ ਫੁਰਮਾਵਊ। ਜਿਸ ਤੇ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਟਾਵਊਂ'॥ ੪੧॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਯੋ ਭੇਤ। 'ਤਨੁਜਾ ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਤੁਮ ਦੇਤਿ। ਇਸ ਤੇ ਪਰੈ ਨ ਔਗੁਨ ਔਰ। ਕਛਵਾਹੇ, ਹਾਂਡੇ, ਰਾਠੌਰ[1]॥੪੨॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਤੁਮ ਨਾਮ ਕਹਾਵਹੁ। ਅਪਨੀ ਐਂਠ ਸੁਜਸੁ ਬਿਰਧਾਵਹੁ। ਇਹ ਤੁਮ ਬਿਖੈ ਰੀਤਿ ਬਹੁ ਖੋਟੀ। ਕਰਤਿ ਰਹੇ, ਕਿਨ ਪ੍ਰਥਮ ਨ ਹੋਟੀ॥ ੪੩॥ ਆਗੇ ਕੋ ਚਹੀਅਹਿ ਤੁਮ ਐਸੇ। ਤਨੁਜਾ ਤੁਰਕ ਨ ਦੀਜਹਿ ਕੈਸੇ'। ਸੁਨਤਿ ਨਰਿੰਦਨਿ ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰੀ।–ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਮਹੁਂ ਜਸੁ ਕਾਰੀ॥ ੪੪॥ ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨ ਮਹਿਂ ਅਪਕੀਰਤਿ। ਸਭਿ ਰਜਪੂਤਨਿ ਕੀ ਬਿਸਤੀਰਤਿ–। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਬਹੁ ਦੁਹਨ ਬਿਚਾਰੀ। ਗੁਰ ਹਜ਼ੂਰ ਤਬਿ ਸਪਥ ਉਚਾਰੀ॥ ੪੫॥ 'ਜੋ ਰਜਪੂਤ ਬੀਜ ਸ਼ੁਭ ਹੋਇ। ਤਨੁਜਾ ਤੁਰਕ ਨ ਦੇ ਹੈ ਕੋਇ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੁਮਰੋ ਭਯੋ ਪਿਤਾਮਾ। ਸੁਜਸੁ ਆਜ ਲਗਿ ਤਿਨ ਅਭਿਰਾਮਾ॥੪੬॥ ਰਾਜੇ ਬਾਵਨ ਕੋ ਮੁਚਵਾਇ। ਵਹਿਰ ਗ੍ਵਾਲਿਯਰ ਤੇ ਤਬਿ ਆਇ। ਤੁਮ ਭੀ ਅਹੋ ਤਿਨਹੁਂ ਕੇ ਪੋਤੇ। ਰਣ ਮਹਿਂ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਰਸ ਪੋਤੇ[2]॥੪੭॥ ਸੁਨੇ ਜੰਗ ਰਾਵਰ ਕੇ ਭਾਰੇ। ਕਰਯੋ ਸ਼ੋਕ ਤੁਰਕਾਨੇ ਸਾਰੇ'। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਬਿ ਕੀਨ। ਸਿਪਰ ਖੜਗ ਮੰਗਵਾਵਨਿ ਕੀਨਿ॥੪੮॥ ਬਖਸ਼ੀ ਜੈ ਸਿੰਘ ਕੋ ਹਰਖਾਇ। ਲੇ ਕਰ ਮਹਿਂ ਪਗ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ। ਤਰਕਸ਼ ਧਨੁਖ ਦੇਖਿ

[1]ਤਿੰਨੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਹਨ। [2]ਬੀਰ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ [ਪੋਤੇ=ਪ੍ਰੋਤੇ]। (ਅ) ਬੀਰ ਰਸ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਹੋ। [ਮਿਸ਼:, ਪੋਤ=ਜਹਾਜ]।

ਕਰਿ ਪੀਨ। ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਹੁ ਦੀਨ ॥ ੪੯ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਲੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹਰਖਾਇ। ਨਮੋ ਕਰੀ ਹੁਇ ਬਿਦਾ ਸਿਧਾਇ। ਗਏ ਸਰਾਹਤਿ ਅਪਨੇ ਡੇਰੇ। ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਗਾਦੀ ਪਰ ਹੇਰੇ ॥ ੫੦ ॥ ਇਮ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦਿਨ ਕਿਤਿਕ ਬਿਤਾਇ।ਦਰਸਹਿ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸਮੁਦਾਇ। ਦਰਬ ਆਦਿ ਬਹੁ ਅਰਪਿ ਅਕੋਰ। ਪੂਰਹਿਂ ਕਾਮਨਾ ਕੋ ਜਸ ਲੋਰਿ ॥ ੫੧ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਐਨੇ 'ਆਗਰੇ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੪੮॥

੪੯. [ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੁਮਤ। ਸਿੱਖ ਸੁਤਾ ਦਾ ਧਰਮ ਦੇਖਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਨਾਮ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਜੜੀਆ ਸਿਖ ਸੁਨਿਆਰ। ਸੁਤਾ ਤਰੁਨ ਤਿਸ ਕੀ ਹੁਤੀ ਸੁੰਦਰ ਬਹੁ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ॥੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸੋ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਈ। ਸੂਖਮ ਬਸਤ੍ਰ ਉਪਾਧਨ ਲਗਾਈ। ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਕੋ ਕਰਿ ਨਮੋ।ਬੈਠੀ ਅਵਿਲੋਕਹਿ ਤਿਹ ਸਮੋ ॥੨॥ਕੇਤਿਕ ਸਿੰਘ ਸਮੀਪ ਥਿਰੇ ਹੈਂ। ਬਾਗ਼ ਵਿਖੇ ਤਰੁ ਚਾਰੁ ਤਰੇ ਹੈਂ[1]।ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ। ਵਿਰਤਿ ਸੈਲ ਹਿਤ ਹੇਰਤਿ ਥਾਂਇ ॥੩॥ ਜਬਿ ਹੀ ਬਾਗ ਨਿਕਟ ਚਲਿ ਆਯੋ।–ਇਹਾਂ ਗੁਰੂ ਥਿਰਹੈਂ–ਸੁਧਿ ਪਾਯੋ।ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਮਨੋਰਥ ਧਾਰਾ। ਉਤਰਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਯੋ ਬਾਗ਼ ਮਝਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ਫਰਸ਼ ਬਿਸਾਲ ਗੁਰੂ ਕਰਿ-ਵਾਇ। ਇਕਠੇ ਸਿੰਘ ਭਏ ਸਮੁਦਾਇ। ਤਤਛਿਨ ਆਨਿ ਬੰਦਨਾ ਕੀਨਿ। ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਠਾਯੋ ਆਦਰ ਦੀਨ ॥੫॥ ਜਥਾ ਜੋਗ ਸਭਿ ਲੋਕ ਖਰੇ ਹੈਂ। ਗੁਰੂ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਪਿਖਨਿ ਕਰੇ ਹੈਂ।ਸਿਖ ਕੀ ਤਨੁਜਾ ਢਿਗ ਥਿਰਰਹੀ। ਉਠਿ ਕਰਿ ਇਤ ਉਤ ਕਿਤ ਗੀ ਨਹੀਂ ॥ ੬ ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਜਬਹਿ ਬਿਲੋਕੀ। ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਚਾਹਿ ਬਿਸ਼ਿਯੋਂ ਕੀ। ਭਯੋ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਤਤਕਾਲਾ। ਦੇਖਿ ਚਕੋਰ ਚੰਦ ਕੀ ਢਾਲਾ ॥੭॥ ਗੁਰ ਤੇ ਸ਼ੰਕ ਰਹ੍ਯੋ ਬਹੁਤੇਰਾ। ਭਯੋ ਬਿਬਸ ਮਨ ਫਿਰ੍ਯੋ ਨ ਫੇਰਾ।ਲਾਲਚ ਲਗ੍ਯੋ ਪਿਖਨਿ ਕੇ ਕਾਰਨ।ਕਰੈ ਬਾਤ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਨ ॥੮॥ ਬੂਝਨਿ ਲਗ੍ਯੋ 'ਹਮਾਰੇ ਮਤ ਮੈਂ। ਕਲਮਾ ਪਢਤਿ ਜੁ ਕਰਿ ਹਿਤ ਚਿਤ ਮੈਂ। ਸੋ ਦੋਜ਼ਕ ਮੈਂ ਪਰਤ ਨ ਕੋਈ। ਜਾਤਿ ਭਿਸਤ ਸੁਖ ਭੋਗੈ ਸੋਈ' ॥ ੯ ॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਨ ਇਮ ਬਨਿ ਆਵੈ। ਜਥਾ ਕਰਮ ਕਾਰ ਤਥਾ ਸੁ ਪਾਵੈ। ਕਲਮਾ ਪਢਹਿ ਕਮਾਵੈ ਖੋਟ। ਤਿਸ ਕੋ ਸੰਕਟ ਨਰਕ ਨ ਛੋਟ[2] ॥ ੧੦ ॥ ਭੋਗਹਿ ਕਸ਼ਟ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਨਹਿ ਕਲਮਾ ਤਿਹ ਲਾਤ ਉਬਾਰ'।ਕਹੈ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ 'ਹਮਾਰੇ।ਕਲਮਾ ਕਰਹਿ

[1]ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਿੱਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ। [2]ਨਰਕ ਦੇ ਸੰਕਟਾਂ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਉਧਾਰ ਉਚਾਰੇ[1] ॥ ੧੧॥ ਝੂਠ ਕਹ੍ਯੋ ਕੈ ਸਾਚ ਬਖਾਨਾ। ਕਿਮ ਹਮ ਪਤਾ ਲੇਹਿਂ ਮਨ ਜਾਨਾ। ਜਾਨੇ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨ ਆਵੈ। ਲਿਖੀ ਸਾਚ ਹੀ ਹੁਇ,ਮਨ ਭਾਵੈ' ॥੧੨॥ ਕੋਸ਼ਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤਬੈ ਹਕਾਰਾ। ਨਿਕਟਿ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ ਤਾਂਹਿ ਉਚਾਰਾ। 'ਏਕ ਰਜਤਪਣ ਕੋਸ਼ ਧਰ੍ਯੋ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਰ ਕਲਮਾ ਸੰਨ ਪਰ੍ਯੋ ਹੈ[2] ॥ ੧੩ ॥ ਤਿਸ ਕੋ ਲੇ ਕਰਿ ਹਾਥ ਸਿਧਾਵਹੁ। ਟਕੇ ਬਜ਼ਾਰ ਬਿਖੈ ਤੇ ਲ੍ਯਾਵਹੁ। ਬੈਠ੍ਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਤੂੰ ਜਾਉ। ਹਮਰੇ ਨਿਕਟ ਅਬੈ ਲੈ ਆਉ' ॥ ੧੪ ॥ ਗੁਰ ਆਇਸ ਤੇ ਕੋਸ਼ਪ ਗਯੋ। ਬੀਚ ਬਜ਼ਾਰ ਰਜਤਪਣ ਦਯੋ।'ਇਸਕੇ ਟਕੇ ਦੇਹੁ ਗਿਨਿ ਮੋਹੀ।ਜੇਤਿਕ ਭਾਉ[3]ਬਿਕਤ ਇਤ ਹੋਹੀ' ॥ ੧੫ ॥ ਪਿਖਿ ਸਰਾਫ ਨੇ ਦੀਯੋ ਬਗਾਈ। 'ਇਹ ਖੋਟੋ ਨਹਿਂ ਚਲਹਿ ਇਥਾਂਈਂ'।ਚਾਰ ਪਾਂਚ ਹਾਟਨ ਪਰ ਫਿਰ੍ਯੋ।ਨਹਿਂ ਸਰਾਫ ਕਿਨ ਕਰ ਮਹਿਂ ਧਰ੍ਯੋ ॥੧੬॥ ਹਟਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਢਿਗ ਆਨਿ ਸੁਨਾਈ। 'ਇਸੇ ਸਰਾਫ ਨ ਲੇਤਿ ਕਦਾਈਂ। ਖੋਟੇ ਕੋ ਬਿਲੋਕਿ ਤਤਕਾਲਾ। ਰਿਸ ਕੋ ਧਰਤਿ ਹਾਥ ਤੇ ਡਾਲਾ ॥ ੧੭॥ ਟਕੇ ਦੇਨ ਤੌ ਕਿਤਹੂੰ ਰਹੇ। ਝਿਰਕਿ ਹਟਾਵਤਿ ਦੁਰਬਚ ਕਹੇ'। ਸੁਨਿ ਕੋਸ਼ਪ ਤੇ ਲੇ ਕਰਿ ਹਾਥ। ਬੋਲੇ ਗੁਰ 'ਸੁਨਿ ਦਿੱਲੀ ਨਾਥ! ॥੧੮॥ਜਿਨ ਕੋ ਮਤ:-ਕਲਮੇ ਤੇ ਭਿਸਤ[4]।ਤਿਨ ਕੋ ਰਾਜ ਨ ਕਹੂੰ ਸ਼ਿਕਸਤ[5]।ਪੁਨ ਨਿਰਨੈ ਕਰਿ ਲੇਹੁ ਨਿਹਾਰ। ਤੋਹਿ ਨਿਕਟ ਹੈ ਤੋਹਿ ਬਜ਼ਾਰ॥ ੧੯॥ ਊਪਰ ਕਲਮਾ ਕਿਹ ਨ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ। ਅੰਤਰ ਖੋਟੋ ਸਕਲ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ। ਕਿਨਹੁੰ ਨ ਕੀਨਸਿ ਅੰਗੀਕਾਰ।ਖੋਟਾ ਦੇਖਤਿ ਦੇਂ ਕਰ ਡਾਰਿ॥੨੦॥ ਜਹਿਂ ਤੁਰਕਨਿ ਕੋ ਰਾਜ ਤਪੰਤਾ।ਤਹਾਂ ਨ ਕਲਮਾ ਰੱਛ ਕਰੰਤਾ।ਜਿਹ ਠਾਂ ਅਵਰ ਨ੍ਯਾਂਵ ਕੇ ਕਰਤਾ। ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੋ ਨਿਰਨੈ ਧਰਤਾ ॥ ੨੧॥ ਤਹਿ ਕਲਮਾ ਕਿਮ ਕਰੈ ਸਹਾਇ। ਦੇਂ ਖੋਟੇ ਕੋ ਭਿਸਤ ਪੁਚਾਇ? ਜਹਿਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੀ ਦਰਗਾਹ। ਜਥਾ ਜੋਗ ਪਿਖਿਯਤਿ ਹੈ ਤਾਂਹਿ ॥ ੨੨ ॥ ਨਰ ਤਨ ਧਾਰਿ ਕਰਤਿ ਹੈਂ ਜਥਾ। ਬਿਦਤ ਸ਼ੁਭਾਸ਼ੁਭ ਹੁਇ ਤਹਿਂ ਤਥਾ। ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗੇ ਕ੍ਰਿਤ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਕੂਰੇ ਬੇਖ ਊਪਰੇ ਧਾਰੀ ॥ ੨੩ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਨਹਿਂ ਸਹਾਇਤਾ ਹੋਇ। ਕਰਹਿ ਕ੍ਰਿੱਤ ਨਰ ਭੁਗਤੈ ਸੋਇ। ਪਿਖ੍ਯੋ ਪ੍ਰਤੱਖ ਇਹਾਂ

[1]ਕਲਮਾ ਉਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸਾਡਾ ਉੱਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਅ) ਸਾਡਾ (ਪੈਕੰਬਰ) ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਮਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। [2]ਭਾਵ ਕਲਮਾ ਤੇ (ਹਿਜਰੀ) ਸੰਮਤ ਜਿਸ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। [3]ਕੀਮਤ। [4]ਭਾਵ ਕਲਮੇ ਨਾਲ ਬਹਿਸ਼ਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। [5]ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਿਧਰੇ ਟੁੱਟਾ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ ਕਾਇਮ ਹੈ ਰਾਜ)।

ਤੁਮ ਜਥਾ। ਪ੍ਰਭੁ ਦਰਗਾਹ ਨਜਾਂਵ ਹੈ ਤਥਾ ॥ ੨੪ ॥ ਅੰਤਰ ਸ਼ੁੱਧ ਭਏ
ਛੁਟਿ ਜੈ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਖੋਟ ਮਹਾਂ ਦੁਖ ਪੈ ਹੈ।ਵਹਿਰ ਬੇਖ ਮਾਨਹਿਕੋ ਨਾਂਹੀ।
ਕਰਮ ਸ਼ੁਭਾਸ਼ੁਭ ਮਿਟਹਿਂ ਨ ਕਾਹੀ' ॥ ੨੫ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ
ਮੌਨ। ਦ੍ਰਿਗ ਲਗਿ ਰਹੇ ਦਿਸ਼ਾ ਤ੍ਰਿਯ ਤੌਨ। ਅਪਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਏਕ ਦੁਇ
ਕਹੇ। ਉੱਤਰ ਉਚਿਤ ਗੁਰੂ ਤੇ ਲਹੇ ॥੨੬॥ ਢਿਗ ਬੈਠਨ ਕਾਰਨ ਚਿਰ
ਕਾਲ। ਕਰਹਿ ਬਾਰਤਾ ਕਿਸ ਕਿਸ ਖਜਾਲ। ਚਿਤ ਕੀ ਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰ
ਨੇ ਜਾਨੀ। ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਸਾਥ ਬਖਾਨੀ ॥ ੨੭ ॥ 'ਚਿਤ ਤੇਰੋ ਤ੍ਰਿਯ ਪਰ
ਬਿਰਮਾਯੋ। ਜੇ ਚਾਹਤਿ, ਦਿਹੁ ਸਾਚੁ ਬਤਾਯੋ। ਕਪਟ ਨ ਧਰਹੁ ਸਮੀਪ
ਹਮਾਰੀ। ਜਿਮ ਉਰ ਮਹਿਂ ਤਿਮ ਦੇਹੁ ਉਚਾਰੀ' ॥੨੮॥ ਡਰਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਕਰ
ਜੋਰਿ ਬਖਾਨੀ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਤੁਮ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਛਾਨੀ। ਸਭਿ ਘਟਿ ਘਟਿਕੀ
ਜਾਣਨਹਾਰੇ। ਕਰਹਿ ਦੁਰਾਉ ਸੋ ਮੂਢ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੨੯ ॥ ਹੇਰਤਿ ਹੀ
ਬਿਰਮਜੋ ਮਨ ਮੋਰਾ। ਤਬਿ ਤੇ ਲਾਗੇ ਦ੍ਰਿਗ ਇਸ ਓਰਾ'।ਸੁਨਤਿ ਸਾਚ ਕੋ
ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਾ। 'ਜੇ ਲੋਭਜੋ ਮਨ ਏਵ ਤੁਹਾਰਾ ॥੩੦॥ ਸੰਝ ਸਮੈਂ ਹਮ ਦੇਹਿਂ
ਪੁਚਾਈ। ਪੁਰਹੁ ਕਾਮਨਾ ਅਪਨਿ ਸਥਾਈ''। ਹਰਖਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਉਠਜੋ
ਕਰਿ ਨਮੋ। ਪਹੁੰਚਜੋ ਜਾਇ ਪ੍ਰਤੀਖਤਿ ਸਮੋ ॥੩੧॥ਸਿਖ ਕੀ ਸੁਤਾ ਬੰਦਿ
ਕਰਿ ਹਾਥ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ! ਕਹਾਂ ਕਰੀ ਮੁਝ ਸਾਥ। ਧਰਮ ਉਬਾਰਨ ਹਿਤ
ਤੁਮ ਧਜਾਵੈਂ। ਅਨਿਕ ਬਿਘਨ ਤੇ ਜਨਨਿ ਬਚਾਵੈਂ ॥ ੩੨ ॥ ਮੇਰੋ ਧਰਮ
ਆਪ ਕਜੋਂ ਨਾਸ਼ਾ। ਤੁਰਕ ਸੰਗ ਹੁਇ ਮੇਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ। ਮਹਾਂ ਚਿੰਤ
ਉਪਜੀ ਚਿਤ ਮਾਂਹੀ। ਗੁਰ ਕੇ ਕਹੇ ਜਾਉਂ ਜੇ ਨਾਂਹੀ ॥ ੩੩ ॥ ਮਹਾਂ ਦੋਸ਼
ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਸੋਇ। ਜਾਉਂ ਜਿ,ਧਰਮ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹੋਇ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ
ਤੇ ਬਿਕਸਾਨੇ। 'ਸਾਧ ਸਾਧ' ਤਿਹ ਸਾਥ ਬਖਾਨੇ ॥ ੩੪ ॥ 'ਗਮਨਹੁ ਤਿਹ
ਠਾਂ ਕਹੇ ਹਮਾਰੇ। ਤੋਹਿ ਧਰਮ ਕੇ ਹਮ ਰਖਵਾਰੇ'। ਸ਼ਾਹੁ ਏਕ ਨਰ ਤਜਾਗ
ਸੁ ਗਯੋ। ਏਕ ਸਿੱਖ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੰਗ ਦਯੋ ॥੩੫॥ ਦੋਨਹੁਂ ਕੇ ਮਧ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ
ਚਲੀ। ਗੁਰੂ ਬਾਕ ਤੇ ਕਜੋਂਹੁਂ ਨ ਟਲੀ। ਆਗੈ ਸ਼ਾਹੁ ਪ੍ਰਤੀਖਤਿ ਬੈਸਾ।
ਲਗੇ ਘਾਵ ਪੀੜਤਿ ਹ੍ਵੈ ਜੈਸਾ ॥ ੩੬ ॥ ਦਿਖੀ ਦੂਰ ਤੇ ਆਵਤਿ ਸੋਊ;
ਦੋਨਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਮਹਿਂ ਕੇਹਰਿ ਦੋਊ।ਪਕਰੇ ਕਾਨ ਦੁਹਨ ਕੇ ਆਵਤਿ। ਸ਼ਾਹ
ਬਹਾਦਰ ਦਿਖਿ ਭੈ ਪਾਵਤਿ ॥ ੩੭ ॥ ਏ ਬਡ ਜ਼ਾਲਮ ਤ੍ਰਿਯਾ ਨਿਹਾਰੀ।
ਪਹੁੰਚਹਿ ਨਿਕਟ ਦੇਹਿ ਮੁਝ ਮਾਰੀ। ਜਨੈਂ ਜਜੋਂ ਨਿਕਟ ਆਇ ਡਰ

ਧਾਰਤਿ। ਦੇਤਿ ਨਰਨ ਕੋ ਹਾਥ ਇਸ਼ਾਰਤ* ॥ ੩੯ ॥ 'ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਜਾਹੁ ਇਸ

*ਇਹ ਕਥਾ ਬੀ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ, ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਮਗਰਲੀ ਲਿਖੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਐਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਇਹ ਹੋਰ ਰੂਪ ਲੈ ਕੇ ਅੱਪੜੀ ਸਾਫ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਅੰਸੂ ੮੪ ਦੇ ਅੰਕ ੩੯ ਤੋਂ ੫੦ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਸਵਾਈ ਤੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗਊਆਂ ਕਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਅਰਥ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਧੀਆਂ ਤੁਰਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਜਦ ਹਿੰਦੂ ਲੜਕੀ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰਪਨ ਹੋਣਾ ਕਸਾਈ ਨੂੰ ਗਊ ਦੇਣ ਤੁਲ ਹੈ; ਤਾਂ ਕਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਕਿ ਤੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਚਲੀ ਜਾਹ, ਚਾਹੇ ਆਪ ਨਾਲ ਇਹ ਬੀ ਕਹਿਣ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਰੱਖ੍ਯਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਥੋੜੀ ਜਮੀਅਤ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬੀ ਖੁਡਾਲੇ ਦੇ ਨਵਾਬ ਦੇ ਕੈਦਖਾਨੇ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਜੋ ਅਪਣੀ ਲੜਕੀ ਤੁਰਕ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਦੇਣੋ ਨਾਂਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਹਾਕਮ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਿਆ, ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੋ ਸਿਖ ਦੀ ਲੜਕੀ ਛਿਪਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਪਰ ਸ਼ਾਬਾਸ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਕਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਣਖਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਅਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿ ਸਕੇ ਕਿ 'ਅੱਛਾ ਲੜਕੀ ਤੁਮ ਜਾਓ'। ਜੋ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿਲ ਡੋਲਣ ਵੇਲੇ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਖਤਰੇ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਦਮ ਧਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੀਖ੍ਯਾ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਐਸੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਥਾ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਦਿਲ ਡੋਲਿਆ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾੜ ਲਿਆ, ਅਪਣੀ ਆਤਮ ਸੱਤ੍ਯਾ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਦੁਆਲੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦਿਖਾਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਣਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਸੋਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਭਿਆਨਕ ਹੈ। ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਦਿਖਾਲੀ ਸੂਚਕ ਹੈ ਉਸ ਭ੍ਯਾਨਕਤਾ ਦੀ ਕਿ ਜੋ ਇਖ਼ਲਾਕ ਤੋਂ ਗਿਰ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਿਆਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ। ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦੀ ਉਮਰ ਵਲ ਵੀ ਖਿਆਲ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ੬੫ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਰਾਜ ਨਵਾਂ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਤੱਗ੍ਯ ਸੀ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੀਨ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੰਨਦਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਅਪਣੇ ਇਖ਼ਲਾਕ ਨੂੰ ਐਡਾ ਨੀਵਾਂ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਿਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਹੀ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਅੰਸੂ ੪੮ ਦੇ ਅੰਤ ੩੦ ਤੋਂ ੩੨ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਤ ਏਹ ਲਫਜ਼ ਆਖੇ:—"ਜਾਤਿ ਇਲਾਹੀ ਫਕਰ ਬਿਲੰਦੇ।......ਜਿਨ ਆਗੈ ਕਰ ਜੋਰਨ ਬਨੈ।......ਗੁਰ ਕੋ ਜਾਨਯੋ ਪੀਰਨ ਪੀਰਾ ॥" ਕਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਹ ਨਿਸ਼ਟਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਅਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਤੋਂ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਲਈ ਇਕ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇ!

ਲੇ ਪਸ਼ਚਾਤੀ । ਦੀਰਘ ਕ੍ਰੂਰਾ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਤੀ[1] ।ਦੂਤ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਅਰੁ ਸਿਖ ਦੋਊ । ਸ਼ਾਹੁ ਇਸ਼ਾਰਤ ਕੋ ਲਖਿ ਸੋਊ ॥ ੩੯ ॥ ਤਤਛਿਨ ਪੀਛੇ ਦਈ ਹਟਾਇ।ਪਹੁੰਚੀ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਆਇ।'ਧੰਨ ਧੰਨ'ਕਹਿਪਾਇਨਿ ਪਰੀ। 'ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਤੇ ਰੱਛਾ ਕਰੀ' ॥ ੪੦ ॥ ਲੇ ਆਇਸੁ ਨਿਜ ਸਦਨ ਸਿਧਾਈ। ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਕੋ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਗਾਈ । ਸੁੰਦਰ ਉਪਬਨ ਮਹਿਂ ਗੁਰ ਥਿਰੇ। ਅਨਿਕ ਬਿਲਾਸ ਅਨੰਦ ਸੋਂ ਕਰੇ ॥੪੧॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਊਨ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੯ ॥

ਪ੦. [ਤੀਰ ਚਲਾਉਣਾ । ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਿਕਾਰ । ਰੋਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਦੋਹਰਾ ॥ ਦਿਨ ਪੁਸ਼ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੋ ਗਏ ਲੋਕ ਸਮੁਦਾਇ। ਤਬੈ ਖਾਨ ਖਾਨਾ ਗਯੋ ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰ ਥਾਇ[2] ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਤਸਲੀਮਾਤ ਕਰੀ ਥਿਰ ਭਯੋ । ਸ਼ਾਹਬਹਾਦੁਰ ਬੂਝਨਿ ਕਯੋ । 'ਬਹੁ ਨਰ ਆਇਸੁ ਲੇ ਕਰਿ ਗਏ। ਤੀਰਥ ਮੱਜਨ ਚਾਹਤਿ ਭਏ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤਹਿਂ ਕੋ ਗਏ ਕਿ ਨਾਂਹੀ ? ਗਮਨਹਿਂ ਜੇ ਚਾਹਤਿ ਚਿਤ ਮਾਂਹੀ'। ਕਹੈ ਖਾਨਖਾਨਾ 'ਮੈਂ ਹੇਰੇ। ਰਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਪਨੇ ਡੇਰੇ ॥੩॥ ਤੁਮਰੀ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਜਾਇ ਸੁਨਾਵੌਂ । ਜਥਾ ਮਨੋਰਥ, ਆਨਿ ਬਤਾਵੌਂ' । ਤਬਿ ਚਲਿ ਕੈ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਢਿਗ ਆਯੋ। ਕਹਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਸਕਲ ਸੁਨਾਯੋ ॥ ੪ ॥ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਕਹੈਂ । 'ਸੋ ਤੀਰਥ ਹਿੰਦੁਨਿ ਕੇ ਅਹੈਂ । ਤਹਾਂ ਜਾਨਿ ਕਹਾ ਕਾਮ ਹਮਾਰੋ'। ਸੁਨਿ ਇਮ ਹਜ਼ਰਤ ਨਿਕਟ ਸਿਧਾਰੋ ॥੫॥ ਗੁਰ ਕੀ ਕਹਿਵਤਿ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ।ਸੰਸੈ ਭਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਆਈ । ਦਿਵਸ ਆਗਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਬੁਲਾਏ । ਚੰਦਨ ਚੌਂਕੀ ਪਰ ਬਿਠਵਾਏ ॥ ੬ ॥ ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚਲਾਯੋ । 'ਰਾਹ ਦੋਇ[3], ਕੋ[4] ਤੁਮ ਕੋ ਭਾਯੋ । ਕਿਸ ਮਗ ਕੋ[5] ਇਤਕਾਦ[6] ਰਖੰਤੇ । ਹਿੰਦੁ ਕਿ ਤੁਰਕ ਜਥਾ ਬਰਤੰਤੇ' ॥੭॥ ਸੁਨਿ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਫੁਰਮਾਏ । 'ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਚਲਤ ਜਿਸ ਭਾਏ।ਖੈਰ ਖਾਹ ਹਮ ਦੋਨਹੁੰ ਕੇਰ।ਦੇਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਥਾ ਹਿਤ ਹੇਰਿ*' ॥ ੮ ॥ ਬਹੁਰ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਬਖਾਨਾ । 'ਏਕ ਖ਼ੁਦਾਇ ਏਕ ਈਮਾਨਾ[7] ।

---

[1]ਭਯਾਨਕ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣੀ ਹੈ। [2]ਖਾਨ ਖਾਨਾ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਗਿਆ । [3]ਦੋ ਹਨ । [4]ਕੇਹੜਾ । [5]ਕਿਸ ਪੰਥ ਤੇ । [6]ਨਿਸ਼ਚਾ [ਅ਼ਃ, ਏਅ਼ਤਕਾਦ] । [7]ਇਕ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈ।

*ਪਾਃ–ਕੇਰ ।

ਕਿਸ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਹੈ ਰਿਦਾ ਤੁਮਾਰਾ? ਏ ਸਭਿ ਨਿਰਨੈ ਕਰਹੁ ਉਚਾਰਾ'
॥੯॥ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਗੁਰੂ ਮੁਸਕਾਏ। 'ਤੀਨ ਖ਼ੁਦਾਇ ਅਹੈਂ' ਫੁਰਮਾਏ।
ਕਹੈ ਸ਼ਾਹੁ 'ਇਹ ਕਹਾਂ ਬਖਾਨਾ? ਐਸੀ ਬਾਤਨਿ ਕਹੈ ਨ ਦਾਨਾ[1] ॥੧੦॥
ਇਕ ਖ਼ੁਦਾਇ ਸਭਿ ਹੀ ਤੇ ਸੁਨਯੋਂ। ਬੇਦ ਕੁਰਾਨ ਕਿਤਾਬਨਿ ਭਨਯੋਂ'।
ਸੁਨਿਕੈ ਪੁਨ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਸਮੁਝਾਯੋ।'ਏਕ ਖ਼ੁਦਾਇ ਇਮਾਨਿਕ ਗਾਯੋ[2]॥੧੧॥
ਹੋਇ ਤੁਰਕ ਜੋ ਤੁਮਹੁਂ ਅਗਾਰੇ[3]। ਰਾਮ ਨਰਾਇਣ ਨਾਮ ਉਚਾਰੇ। ਤਿਸ
ਤੇ ਬੁਰੋ ਮਾਨਿ ਬਰਜੰਤੇ।-ਮੌਲਾ ਪਾਕ ਕਹੋ-ਉਚਰੰਤੇ ॥ ੧੨ ॥ ਅਰੁ
ਤੁਮ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਕਹਤਿ ਪੁਕਾਰੇ।-ਭਯੋ ਭਿਸਤ ਸੁਖ ਹੇਤੁ ਹਮਾਰੇ।
ਦੋਜਕ ਹਿੰਦੁਨ ਹੇਤੁ ਬਨਾਯੋ-।ਤਿਨ ਕੋ ਮਤ ਤੁਮ ਕੋ ਨਹਿਂ ਭਾਯੋ॥੧੩॥
ਨਾਮ ਖ਼ੁਦਾਇ ਜੁ ਮੌਲਾ ਆਦਿ। ਹਿੰਦੁਨ ਮਹਿਂ ਸਿਮਰੈ ਕਰਿ ਯਾਦ[4]।
-ਬਿਗਰ ਗਯੋ ਇਹ-ਤਿਸੈ ਬਤਾਵੈਂ[5]। ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਤੇ ਵਹਿਰ ਕਰਾਵੈਂ।
॥ ੧੪ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਦੋਨੋ ਮਹਿਂ ਇਕ ਮਾਨਯੋਂ। ਸਰਬ ਤਰਫਦਾਰੀ ਹਿਤ
ਹਾਨਯੋਂ[6]।ਜੋ ਝਗਰਤਿ ਦ੍ਵੈ ਪੱਖ ਬਨਾਇ।ਤਿਨ ਸੋਂ ਮੇਲ ਨ ਕਰਹਿਂ ਕਦਾਇ
॥ ੧੫ ॥ ਦੋਨਹੁਂ ਮਹਿਂ ਇਕ, ਬ਼ਾਦ ਨ ਕੋਈ[7]। ਹਮਰੋ ਪੰਥ ਸਮਝੀਏ
ਸੋਈ'। ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਠਾਨੀ ਮੁਖ ਮੌਨ। ਉੱਤਰ ਫੁਰਯੋ ਨ ਕਹਿਬੇ ਕੌਨ
॥ ੧੬ ॥ ਕੇਤਿਕ ਸਮੈਂ ਬੈਠਿ ਗੁਨਖਾਨੀ। ਹੁਇ ਰੁਖਸਦ ਪਹੁਂਚੇ ਨਿਜ
ਥਾਨੀ। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਵਸਤੁ ਅਜਾਇਬ ਬ੍ਰਿੰਦ। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ
ਬਲੰਦ ॥੧੭॥ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਮੇਵੇ ਘਨੇ। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਸ੍ਵਾਦਨ ਸਨੇ।
ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਭਲੇ ਪਠਾਵੈ। ਭੂਖਨਿ ਅਜਬ ਹਯਨਿ ਪਹੁਂਚਾਵੈ ॥ ੧੮ ॥
ਕੇਤੀ ਬਾਰ ਆਪ ਚਲਿ ਜਾਇ। ਕਈ ਬਾਰ ਲੇ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ। ਇਸ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਜ ਪ੍ਰੀਤ ਜਨਾਵੈ। ਖਰਚ ਹੇਤੁ ਬਹੁ ਦਰਬ ਪਠਾਵੈ ॥ ੧੯ ॥
ਇਕ ਉਮਰਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਢਿਗ ਆਯੋ। ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਬੈਠਯੋ ਬਚ ਗਾਯੋ।'ਸੁਨੀ
ਕਾਨ ਮੈਂ, ਬਿੱਦਯਾਵਾਨ। ਤੁਮ ਢਿਗ ਆਵਤਿ ਮਹਿਦ ਮਹਾਨ ॥ ੨੦ ॥
ਜ ਤੁਮ ਸੰਗ ਲਰੇ ਸਰ ਦੇਖੇ। ਸੋ ਤਰੀਫ ਕੋ ਕਰਤਿ ਵਿਸ਼ੇਖੇ।-ਨਹਿਂ ਅਸ
ਸਮੈਂ ਵਿਖੈ ਅਸ ਕੋਈ। ਤੀਰ ਪ੍ਰਹਾਰੈ ਗੁਰ ਸਮ ਜੋਈ-॥ ੨੧ ॥

[1]ਐਸੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਦਾਨੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। [2](ਨਿਸ਼ਚੇ) ਖੁਦਾ ਇਕ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਹੀ ਈਮਾਨ ਹੈ। [ਈਮਾਨ ਇਕ=ਇਮਾਨਿਕ]। [3]ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ। [4]ਕੋਈ ਯਾਦ ਕਰੇ ਯਾ ਸਿਮਰੇ। [5](ਹਿੰਦੂ) ਦੱਸਦੇ ਹਨ। [6]ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਰਫਦਾਰੀ ਦਾ ਹਿਤ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ [ਤਰਫਦਾਰੀ=ਪੱਖ]। [7]ਦੋਹਾਂ ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੈ (ਰੱਬ, ਇਸ ਵਿੱਚ) ਝਗੜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਲਰੇ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਅਰੁ ਚਮਕੌਰ। ਜੋ ਬਚ ਕਰਿ ਆਏ ਇਸ ਠੌਰ। ਕਰਹਿੰ ਸ਼ਾਹਦੀ ਬਡਹੁੰ ਬਡੇਰੀ। ਸੋ ਅਬਿ ਚਾਹਤਿ ਹੈਂ ਹਮ ਹੇਰੀ ॥ ੨੨ ॥ ਮਿਹਰਵਾਨਗੀ ਕਰਿ ਦਿਖਰਾਵਹੁ। ਮਮ ਚਿਤ ਕੀ ਲਖਿ ਚੌਂਪ,ਚਲਾਵਹੁ[1]'। ਸੁਨਿ ਬਿਨਤੀ ਪ੍ਰਭੁ ਧਨੁਖ ਸੰਭਾਰਾ। ਸਰ ਕੋ ਜੋਰਤਿ ਐਂਚਿ ਉਚਾਰਾ। ॥੨੩॥ 'ਕਹਹੁ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਭੇਦਹਿੰ ਜਾਂਹੀ। ਹੋਹਿ ਜਿ ਦੂਰ ਬਚਹਿ ਸੋ ਨਾਂਹੀ'। ਹੇਰਿ ਤਰੋਵਰੁ ਤਾਂਹਿ ਉਚਾਰਾ। 'ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀਜੈ ਵਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਾ' ॥੨੪॥ ਤਾਨਿ ਕਾਨ ਲਗਿ ਤਬਹਿ ਚਲਾਯੋ। ਗਯੋ ਸੁ ਬੇਗ ਸ਼ੂਕ ਤਰੁ ਘਾਯੋ। ਬਹੁਰੋ ਐਂਚਤਿ ਔਰਹਿ ਮਾਰਾ। ਤੀਸਰ ਤਿਸੀ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰਾ ॥ ੨੫ ॥ ਪੰਚ ਬਾਨ ਏਕੈ ਥਲ ਮਾਰੇ। ਪਿਖਿ ਉਮਰਾਵ ਬਿਸਮਤਾ ਧਾਰੇ । 'ਧਨੁ ਵਿੱਦਯਾ ਤੁਮਰੀ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੈ। ਇਨ ਤੇ ਕਹਾਂ ਬਚੈ ਰਿਪੁ ਜਨ ਹੈ ॥੨੬॥ ਸੁਨੇ ਜਥਾ ਅਬਿ ਤਥਾ ਨਿਹਾਰੇ। ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਸਤੁਤਿ ਉਚਾਰੇ'। ਥਿਰਯੋ ਚਾਰ ਘਟਿਕਾ ਕਰਿ ਨਮੋ। ਨਿਜ ਸਥਾਨ ਗਮਨਯੋ ਤਿਹ ਸਮੋ ॥ ੨੭ ॥ ਸੋ ਉਮਰਾਵ ਸੁਜਸੁ ਬੀਚਾਰਤਿ ।-ਆਦਿ ਸੂਰਤਾ ਗੁਨ[2] ਗੁਰ ਧਾਰਤਿ-। ਗਯੋ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਕੈ ਪਾਸੀ। ਸਰਬ ਲੋਕ ਥੇ ਗਾਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ॥ ੨੮ ॥ 'ਅਬਿ ਲੌ ਹਮ ਨੇ ਕਹੂੰ ਨ ਹੇਰੇ। ਨਰ ਹਯ ਗਯ ਨਹਿੰ ਬਚਹਿੰ ਅਗੇਰੇ'। 'ਮੈਂ ਭੀ ਦੇਖੌਂ' ਸ਼ਾਹੁ ਕਹੰਤਾ। 'ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਰ ਪ੍ਰਭੂ ਚਲੰਤਾ'॥ ੨੯ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਦੂਤ ਪਠਾਯੋ। 'ਪ੍ਰਾਤਿ ਸ਼ਿਕਾਰ ਚਢਹਿੰ ਮਨ ਭਾਯੋ ॥ -ਆਪਕ੍ਰਿਪਾਕਰਿ ਖਿਲਹੁ ਅਖੇਰਾ-। ਕਹਯੋ ਸ਼ਾਹੁ-ਚਾਹਤਿ ਚਿਤ ਮੇਰਾ-' ॥੩੦॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਮਾਨੀ ਬਾਤ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਬੀਤੀ ਰਾਤ। ਚਢ੍ਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਲੇ ਸੌਜ ਅਖੇਰੇ। ਚੀਤੇ ਸ੍ਵਾਨ ਰੁ ਬਾਜ ਘਨੇਰੇ ॥੩੧॥ ਲਗਰ[3], ਝਗਰ, ਧੁਤੀਆ ਜੁਰਰਾਨਿ[4]। ਬਹਿਰੀ, ਸਯਾਹ ਗੋਸ਼[5], ਸੀਚਾਨ[6]। ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਯੋ। ਪ੍ਰਭੂ ਤਯਾਰ ਹ੍ਵੈ ਅਸੁ ਅਨਵਾਯੋ ॥ ੩੨ ॥ ਖੜਗ ਨਿਖੰਗ ਸੰਗ ਕਟ ਸ਼ੋਭਾ। ਜ਼ੇਵਰ ਹੇਰਿ ਨ ਕਿਹ ਮਨ ਲੋਭਾ। ਹ੍ਵੈ ਅਸਵਾਰ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਸਥਾਨਾ। ਨਮੋ ਕਰੀ ਪਿਖਿ ਸ਼ਾਹੁ ਪਯਾਨਾ ॥ ੩੩ ॥ ਜਹਿੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਾਹ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਈ। ਬਿਚਰੈਂ ਪੁਸ਼ਟ ਮ੍ਰਿਗਨਿ ਸਮੁਦਾਈ।

[1](ਤੀਰ) ਚਲਾਵੋ। [2]ਸੂਰਮਤਾ ਆਦਿਕ ਦੇ ਗੁਣ। [3]ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ ਜੋ ਝਗਰ ਦੀ ਮਦੀਨ ਹੈ। [4]ਜੁਰਰੇ ਤੇ ਧੂਤੀ। [ਜੁੱਰਰਹ=ਬਾਜ਼ ਦਾ ਨਰ। ਧੂਤੀ=ਬਾਜ਼ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ]। [5]ਇਕ ਸ਼ਕਾਰੀ ਜਾਨਵਰ ਜੋ ਕੁੱਤੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਤੇ ਬਿੱਲੀ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। [6]ਬਾਜ਼ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ।

ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੂ। ਪਾੜ੍ਹੇ ਕੋਲ ਹਤੇ ਬਨ ਮਾਂਹੂ ॥੩੪॥ ਤੀਰਨ ਫੁਰਤੀ ਬੇਗ ਨਿਹਾਰੇ।ਇਤਉਤ ਤਜੇ ਨ ਜਿਯਤਿ ਪਧਾਰੇ।ਕਿਤਿਕ ਅਖੇਟ ਖੇਲਿ ਕਰਿ ਦੋਈ। ਪਿਖਹਿਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਚੀਤਨਿ[1] ਸੋਈ ॥ ੩੫॥ ਸ੍ਵਾਨ ਬਾਜ਼ ਬਹਿਰੀ ਛੁਟਵਾਏ। ਬਨ ਕੇ ਜੀਵ ਅਨਿਕ ਹੀ ਘਾਏ। ਬਿਪੁਨ ਬਿਸਾਲ ਜਬਹਿ ਚਲਿ ਗਏ।ਕੇਹਰਿ ਪਿਖ੍ਯੋ ਮਹਾਂ ਬਲ ਮਏ॥੩੬॥ ਜਿਨਹੁਂ ਨਿਹਾ-ਰ੍ਯੋ ਆਨਿ ਸੁਨਾਯੋ। ਲੇ ਲਸ਼ਕਰ ਤਿਤ ਹੀ ਉਮਡਾਯੋ। ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਕੀਨਿ ਉਚਾਰਨਿ। 'ਸ਼ੇਰ ਖੜਗ ਸੋਂ ਕਰਹੁ ਬਿਦਾਰਨਿ ॥ ੩੭ ॥ ਤੀਰ ਤੁਪਕ ਨਹਿਂ ਛੂਟਨ ਪਾਵੈ। ਘਾਵੈ ਜੋ ਇਨਾਮ ਬਡ ਪਾਵੈ'। ਇਮ ਕਹਿਤੇ ਭਭਕਾਰ੍ਯੋ ਸ਼ੇਰ। ਹੁਤੋ ਬਿਲੰਦਖਾਨ ਤਿਨ ਹੇਰਿ ॥ ੩੮॥ ਗਹਿ ਕਰਵਾਲ[2] ਢਾਲ ਕੋ ਗਯੋ। ਹਠ ਗਾਢੋ ਕਰਿ ਸਨਮੁਖ ਭਯੋ। ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਨਿਕਟ ਮ੍ਰਿਗੇਸ਼ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ।ਫਾਂਧਿ ਝਪਟ ਕਰਿ ਤੁਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰ੍ਯੋ[3]॥੩੯॥ ਹੇਰਿ ਡਰੇ, ਪੁਨ ਸ਼ਾਹੁ ਪ੍ਰਚਾਰੈ। 'ਲੇਹੁ ਇਨਾਮ ਜਾਇ ਭਟ ਮਾਰੈ[4]'। ਸੁਨਤਿ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਨ ਰਿਸ ਧਾਰਿ। ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਨਿ ਕੋ ਸਿਰਦਾਰ ॥ ੪੦॥ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਲਲਕਾਰ੍ਯੋ ਜਬੈ। ਸ਼ੇਰ ਝਪਟ ਦਾਬ੍ਯੋ ਹਤਿ ਤਬੈ[5]।ਪੁਨ ਕੋ ਸੁਭਟ ਸਮੁਖ ਨਹਿਂ ਗਯੋ। ਦ੍ਵੈ ਉਮਰਾਵ ਹਤੇ ਡਰ ਭਯੋ ॥ ੪੧ ॥ ਤਬਿ ਸਾਹਿਬ ਨਿਜ ਦਲਹਿ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ।ਰੋਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹੁਤੋ ਲਲਕਾਰ੍ਯੋ। ਜਮਧਰ ਖੜਗ ਢਾਲ ਜਿਸ ਪਾਸ। ਰੁਪ੍ਯੋ ਸਿੰਘ ਚਹਿ ਸਿੰਘ ਬਿਨਾਸ਼ ॥੪੨॥ ਲਾਇ ਘਾਤ ਕਰਿ ਸਿਪਰ[6] ਅਗੇਰੇ। ਨੇਰ ਭੇਰ ਘਾਲ੍ਯੋ ਜਿਸ ਬੇਰੇ। ਫਾਂਧਿ ਕੇਹਰੀ ਊਪਰ ਆਵਾ। ਤਰੇ ਹੋਇ ਕਰਿ ਘਾਵ ਲਗਾਵਾ ॥ ੪੩ ॥ ਜਮਧਰ ਉਦਰ ਸਜ਼ੋਰ ਧਸਾਈ।ਊਪਰ ਤੇ ਦੀਨਸਿ ਉਥਲਾਈ।ਗੁਰ ਅਰੁ ਸ਼ਾਹ ਸੁ ਚਮੂੰ ਤਮਾਸ਼ਾ। ਅਵਲੋਕਤਿ ਸਭਿ ਸ਼ੇਰ ਬਿਨਾਸ਼ਾ ॥ ੪੪ ॥ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲਗ੍ਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹੁ ਦੇਬੇ। ਕ਼ਹੈ ਸਿੰਘ 'ਹੌਂ ਕਰੌਂ ਨ ਲੈਬੇ। ਜਿਸ ਗੁਰੁ ਦੇ ਬਲ ਸ਼ੇਰ ਹਤਾਯੋ। ਤਿਸ ਤੇ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਹਮ ਸਭਿ ਪਾਯੋ ॥ ੪੫ ॥ ਲੇਨਿ ਅਪਰ ਤੇ ਰਖੀ ਨ ਆਸਾ। ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਤਿਨਹੁਂ ਭਰਵਾਸਾ'।ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਉਮਰਾਵ ਘਨੇਰੇ। ਅਧਿਕ ਸਰਾਹਤਿ ਹਟੇ ਪਿਛੇਰੇ॥੪੬॥ਨਿਜ ਨਿਜ ਡੇਰਨ ਕੋ ਚਲਿ ਆਏ। ਰੌਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂ ਜਸੁ ਪਾਏ। ਲਸ਼ਕਰ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਕਰਹਿਂ ਸਰ੍ਹਾਹਨਿ।

---

[1]ਚਿੱਤਰਿਆਂ ਦਾ। [2]ਤਲਵਾਰ। [3](ਸ਼ੇਰ ਨੇ) ਮਾਰ ਦਿਤਾ (ਬਲੰਦ ਖਾਂ ਨੂੰ)। [4]ਜੋ ਸੂਰਮਾ ਜਾਕੇ ਮਾਰੇ। [5]ਦੱਬ ਕੇ ਮਾਰ ਲਿਆ। [6]ਢਾਲ।

'ਹਤਯੋ ਸ਼ੇਰ ਜਿਸ ਕੇ ਡਰ ਨਾਹਿਨ' ॥ ੪੭॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਐਨੇ 'ਅਖੇਰ ਖੇਲਣ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਾਸਤਿ ਅੰਸੂ ॥੫੦ ॥

੫੧. [ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਇਕਰਾਰ ਤੋਂ ਫਿਰਿਆ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਉਰ ਸਿਮਰਿ ਕਰਿ ਅਪਨੋ ਏਕ ਸਵਾਲ।ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੁਤਿ ਅਪਰ ਕੋ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ ਹਵਾਲ॥੧॥ਚੌਪਈ॥'ਮਾਤੁਲ ਹੁਤੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਜੋਇ। ਹਾਕਮ ਰਾਇ ਸੰਗ ਇਨ ਦੋਇ। ਕਹਯੋ ਇਨਹੁੰ ਸੋਂ ਦਿਹੁ ਸਮੁਝਾਈ। ਜੋ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਲਿਖਤ ਪਠਾਈ ॥ ੨ ॥ ਸੋ ਦੀਜੈ ਹਮਰੋ ਇਕ ਸ੍ਵਾਲ।ਜਿਸ ਤੇ ਸਲਤਨ ਲਈ ਬਿਸਾਲ।ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਥਮ ਕੌ ਅਬਹਿ ਸੰਭਾਰੋ। ਹਮਹੁ ਕਹਯੋ ਤੁਮ ਨਹਿਨ ਚਿਤਾਰੋ' ॥ ੩ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਿ ਤੀਨਹੁੰ ਸਾਚੀ। 'ਹੈ ਸਭਿ ਨਿਸ਼ਚੈ' ਤਿਨਹੁੰ ਉਬਾਚੀ। ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਕਟ ਚਲਿ ਗਏ। ਤਸਲੀਮਾਤ ਕਰੀ ਥਿਰ ਭਏ ॥੪॥ ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੰਗ ਗੁਰ ਕੇਰਾ। ਕਰਯੋ ਸੁਨਾਵਨ ਕੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। 'ਪੂਰਬ ਮੁਖ ਤੇ ਹੀ ਕਹਿ ਦੀਨ। ਪੁਨ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਲਿਖਾਇ ਕਰ ਲੀਨ ॥ ੫ ॥ ਅਬਿ ਲੌ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਕਰਯੋ। ਜਬਿ ਤੁਮ ਭੀ ਨਹਿੰ ਸਿਮਰਨ ਧਰਯੋ।ਤਬਿ ਗੁਰ ਹਮਹਿੰ ਹਕਾਰਿ ਚਿਤਾਰਯੋ।–ਇਕ ਸਵਾਲ ਦਿਹੁ ਪੂਰ–ਉਚਾਰਯੋ ॥੬ ॥ ਤੁਮ ਕੋ ਭੀ ਬਨਿਆਵੈ ਐਸੇ। ਸਤਿਗੁਰ ਰਹੈਂ ਹਰਖ ਜੁਤਿ ਜੈਸੇ। ਅਪਨੋ ਭਨਯੋਂ ਪੂਰ ਕਰਿ ਦੀਜੈ। ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਅਨੰਦ ਕੋ ਲੀਜੈ'॥੭॥ਸੁਨਿਕੈ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਭਾਖਾ। 'ਦੈਹੌਂ ਸ੍ਵਾਲ ਮੋਹਿ ਅਭਿਲਾਖਾ। ਲਖੌਂ ਪਰੰਤੁ ਜੁ ਹੋਇ ਸੁਖਾਰੋ। ਦੇਨਿ ਉਚਿਤ, ਮਿਲਿ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ[1] ॥੮॥ ਹੋਇ ਪ੍ਰਾਤ ਗੁਰ ਕਰੋ ਹਕਾਰਨ। ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ ਤਿਨ ਕੇਰ ਉਚਾਰਨ। ਪੀਛੇ ਦੈਬੇ ਹੇਤੁ ਉਚਾਰੈਂ। ਗੁਰ ਕੇ ਉਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਧਾਰੈਂ' ॥੯ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਕਰਿ ਸੋ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਯੋ। ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਦਿਵਾਨ ਲਗਾਯੋ। ਇਕ ਉਮਰਾਂਵ ਹਕਾਰਨ ਆਇ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਚਲੀਅਹਿ ਸ਼ਾਹੁ ਬੁਲਾਇ'॥ ੧੦ ॥ ਹਯ ਅਰੋਹ ਕਰਿ ਗਏ ਗੁਸਾਈਂ। ਥਿਰ ਉਮਰਾਵ ਪੁੰਜ ਜਿਸ ਥਾਂਈ। ਸਕਲ[2] ਨੰਮ੍ਰਿ ਹੁਇ ਕਰੀ ਸਲਾਮੂ। ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ ਬੀਚ ਤਮਾਮੂ ॥ ੧੧ ॥ ਸ਼ਾਹ ਨਮੋ ਕਰਿ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਏ। ਚੰਦਨ ਕੀ ਚੌਂਕੀ ਛਬਿ ਪਾਏ। ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜੰਗ ਕੇ ਘਨੇ। ਆਦਿ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਸੁਨੇ ਸੁ ਭਨੇ ॥੧੨॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਗੁਰੂ ਬੀਰਤਾ ਭਾਰੀ। ਸਰਬ ਸਰਾਹਤਿ ਸਭਾ ਮਝਾਰੀ। ਬਹੁਰ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹੁ ਉਚਾਰਾ।

[1]ਜੇ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਤਾਂ ਮਿਲਕੇ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। [2]ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ !

'ਕਹੀਯਹਿ ਅਪਨੋ ਸੁਾਲ ਉਦਾਰਾ' ॥ ੧੩ ॥ ਜਬਿ ਉਮਰਾਵ ਸਭਾਸਦ ਗਏ[1]। ਪੂਛਨ ਤੇ ਗੁਰ ਭਾਖਤਿ ਭਏ। 'ਹਿੰਦਵਾਨੇ ਸੰਗ ਦ੍ਰੋਹ ਕਰੈਤੇ[2]। ਤੇਹਿ ਪਦਰ ਕੋ ਬਹੁ ਬਹਕੈਤੇ[3] ॥੧੪॥ ਜ਼ੁਲਮੀ ਕਰਤਿ ਰਹੇ ਬਹੁ ਭਾਰੀ। ਪਿਤਾ ਹਮਾਰੇ ਸੋਂ ਦੁਰਚਾਰੀ[4]। ਦਿਜ ਆਦਿਕ ਸੋਂ ਬੁਰਾ ਕਰੈਤੇ। ਬੀਚ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਕੇ ਕੁਮਤਿ ਧਰੈਤੇ॥੧੫॥ਪੁਨ ਹਮ ਸੋਂ ਬਹੁ ਜੰਗ ਮਚਾਏ। ਜੋ ਸਿਰੰਦ ਕੋ ਬਡ ਉਮਰਾਏ। ਬਾਲਕ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਗਹੇ। ਬਿਨਾ ਦੋਸ਼ ਸੰਘਾਰਨ ਚਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ਇਤਯਾਦਿਕ ਉਮਰਾਵ ਮੁਲਾਨੇ। ਜਿਨਹੁਂ ਕੁਕਰਮ ਜ਼ੁਲਮ ਕੋ ਠਾਨੇ।ਪਠਿ ਪਠਿ ਨਰ ਔਚਕ ਗਹਿ ਲੀਜੈ। ਬੰਧਿ ਬੰਧਿ ਕਰਿ ਹਮ ਕੌ ਦੀਜੈ ॥ ੧੭ ॥ ਤਿਨ ਕੋ ਸੂਰੀ ਦੇਹਿਂ ਕਿ ਫਾਸੀ। ਲੇਂ ਪਲਟਾ ਹਮ ਕਰਹਿਂ ਬਿਨਾਸ਼ੀ। ਤਿਨਹੁ ਕੁਕਰਮ ਕਮਾਯਹੁ ਜੈਸਾ। ਸੰਕਟ ਸਹੈਂ ਪਾਇੰ ਫਲ ਤੈਸਾ ॥ ੧੮ ॥ ਨਹਿਂ ਪਰਲੋਕ ਨ ਧਰਮ ਬਿਚਾਰਯੋ। ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ ਸੰਤਨਿ ਗਹਿ ਮਾਰਯੋ[5]। ਸੋ ਪਲਟਾ ਹਮ ਲੈ ਹੈਂ ਪਾਇ। ਕਰੌਂ ਨਾਸ਼ ਦੁਸ਼ਟਨਿ ਸਮੁਦਾਇ' ॥ ੧੯ ॥ ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਹਹਿਰਯੋ ਹਿਯ ਹੌਲਾ। ਚਿੰਤਾ ਵਧੀ ਅਧਿਕ ਨਹਿਂ ਬੋਲਾ। ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਲੌ ਕਰੀ ਬਿਚਾਰਾ। ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਉਚਾਰਾ ॥ ੨੦ ॥ 'ਇਸ ਕੋ ਉੱਤਰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਦੇਊਂ। ਨਿਜ ਮੰਤ੍ਰੀਨ ਸਾਥ ਗਿਨਿ ਲੇਊਂ'। ਇਮ ਕਹਿ ਢਿਗ ਤੇ ਕਰੇ ਬਿਸਰ-ਜਨ। ਆਨਿ ਬਿਰਾਜੇ ਉਪਬਨ ਤਤਛਿਨ ॥ ੨੧ ॥ ਪੀਛੇ ਸਕਲ ਹਕਾਰਿ ਸਲਾਹੀ। ਗੁਰ ਕੀ ਕਹੀ ਚਿੰਤ ਜੁਤਿ ਪ੍ਰਾਹੀ। 'ਇਹ ਕਾਰਜ ਬਨਿ ਆਵੈ ਕੈਸੇ ? ਅਬਿ ਲੌਂ ਤੇਜ ਨ ਭਾ ਮਮ ਐਸੇ ॥ ੨੨ ॥ ਗਹੌਂ ਏਕ ਸੂਬਾ ਜਿਸ ਕਾਲ।ਪਰਹਿ ਰੌਰ ਸਲਤਨ ਚਲਚਾਲ।ਬਿਗਰ ਜਾਹਿੰਗੇ ਲਸ਼ਕਰ ਭਾਰੇ। ਏਇਤਬਾਰ ਬਨਹਿਂ ਨਰ ਸਾਰੇ ॥ ੨੩ ॥ ਜਬਿ ਸੂਏ ਬਿਗਰੇ ਲਰਿ ਪਰੇ। ਸਭਿ ਦੇਸ਼ਨ ਰੌਰਾ ਬਿਸਤਰੇ। ਕਹਹੁ ਗੁਰੂ ਸੰਗ ਕਹੀਅਹਿ ਕੈਸੇ। ਜਿਸ ਤੇ ਰਿਸਹਿਂ ਨ, ਰਹਿ ਰਸ ਐਸੇ'॥੨੪॥ਜਬਿ ਅਸ ਚਿੰਤਾ ਸਹਤ ਬਖਾਨਾ। ਮਿਲਿ ਮੰਤ੍ਰੀਨ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਠਾਨਾ। ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਕੋ ਸਮੁਝਾਯੋ। 'ਗੁਰ ਸੋਂ ਕਹਨਿ ਏਵ ਬਨਿ ਆਯੋ ॥ ੨੫ ॥—ਇਕ ਸੰਮਤਿ ਲਗਿ ਕੁਛ ਨਹਿਂ

---

[1]ਸਭਾ ਦੇ ਮੁਖੀ (ਦਰਬਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ)ਗਏ। [2](ਉਮਰਾਵ ਆਦਿਕ, ਦ੍ਰੋਹ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। [3]ਭ੍ਰਮਾਂਵਦੇ ਰਹੇ। [4](ਉਹ) ਦੁਰਾਚਾਰੀ (ਖੋਟੇ) ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਜ਼ੁਲਮੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। [5]ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।

ਕਹੀਅਹਿ। ਨਿਸ਼ਚਲ ਹੁਕਮ ਨ ਮੇਰੋ ਲਹੀਅਹਿ। ਜਬਿ ਟਿਕ ਜਾਇ ਤੇਜ ਜਗ ਆਛੇ। ਪੁਰਵੌਂ ਸ੍ਵਾਲ ਆਪ ਕੋ ਬਾਛੇ-' ॥ ੨੬ ॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਸਮੁਝਾਇ ਸਿਧਾਏ। ਗਿਨਤਿ ਗਾਥ ਦਿਨ ਦੋਇ ਬਿਤਾਏ। ਪੁਨ ਸਤਿ-ਗੁਰ ਨਿਜ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਏ। ਹਯ ਅਰੋਹ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਤਬਿ ਆਏ । ੨੭ ॥ ਸ਼ਾਹ ਨਿਮਯੋਂ ਸਨਮਾਨ ਬਿਠਾਏ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਗਾਥ ਸੁਨਾਏ। 'ਤੁਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਸਲਤਨ ਪਾਈ। ਅਸ ਨ ਹੋਇ ਅਬਿ ਬਿਗਰ ਸੁ ਜਾਈ॥੨੮॥ ਇਸ ਡਰ ਤੇ ਇਕ ਬਰਖ ਬਿਤਾਵਉ। ਕਾਜ਼ੀ ਮੁੱਲਾਂ ਨਹਿਂ ਗਹਿਵਾਵਉ। ਸੂਬੇ ਬਿਗਰ ਪਰਹਿੰਗੇ ਸਾਰੇ। ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਮੋਹਿ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ੨੯ ॥ ਸੰਮਤ ਬੀਤੇ ਰਾਵਰਿ ਸ੍ਵਾਲ। ਮੈਂ ਪੂਰਨ ਕਰਿ ਹੌਂ ਦਰਹਾਲ[1]। ਬਨੌਂ ਨ ਬੇਮੁਖ ਸੰਗ ਤਿਹਾਰੇ। ਮੈਂ ਜਾਨੌਂ ਨੀਕੇ ਉਪਕਾਰੇ' ॥ ੩੦ ॥ ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਯੋ। 'ਅਬਿ ਤੁਹਿ ਪਾਜ ਕਹਨਿ[2] ਮਨ ਭਾਯੋ। ਇਸੀ ਹੇਤੁ ਹਮ ਲਿਖਤ ਕਰਾਈ। ਸਲਤਨ ਪਾਇ ਸੁ ਨਟ ਕਰਿ ਜਾਈ[3] ॥ ੩੧॥ ਤਊ ਫਰੇਬ ਲਿਖੇ ਪਰ ਕੀਨਿ। ਤੈਂ ਇਕ ਸ੍ਵਾਲ ਨ ਹਮਰੋ ਦੀਨਿ। ਤੁਰ-ਕਨ ਤੇ ਹਮ ਸਲਤਨ ਨਾਸ਼ੀ। ਦੀਨਿ ਹੋਇ ਲੀਨਸਿ ਨਿਜ ਪਾਸੀ॥ ੩੨ ॥ ਤਊ ਨ ਹਮ ਸੋਂ ਉਤਰਯੋ ਪੂਰਾ। ਦਿਯੋ ਨ, ਦੈਬੇ ਕਹਯੋ ਜ਼ਰੂਰਾ[4]। ਇਹ ਤਉ ਦੇਨਿ ਹੇਤੁ ਬਡਿਆਈ। ਚਹਤਿ ਕਾਰ ਤੁਝ ਸੋਂ ਬਨਿਵਾਈ[5]* ॥੩੩॥ ਸੋ ਤੁਵ ਭਾਗ ਬਿਖੈ ਇਹ ਨਹੀਂ। ਸਮੁਝਿ ਦੇਖਿ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਸਹੀ। ਅਬਿ ਇਕ ਐਸੋ ਸਿੱਖ ਬਨਾਵੈਂ। ਜਗ ਮਹਿਂ ਦੇ ਕਰਿ ਤੇਜ ਬਧਾਵੈਂ॥੩੪॥ ਜਹਿਂ ਜਹਿਂ ਦੋਖੀ ਕੂਰ ਕੁਚਾਲੇ। ਤਹਿਂ ਤਹਿਂ ਪਹੁੰਚੇ ਬਹੁ ਬਲ ਨਾਲੇ। ਜੋ ਸੂਬੇ ਮੁੱਲਾਂ ਬਹੁਤੇਰੇ। ਕਰਹਿ ਸੰਘਾਰਨ ਸਭਿ ਇਕ ਬੇਰੇ ॥ ੩੫ ॥ ਸਭਿ ਸਲਤਨ ਕੋ ਗਰਦ ਮਿਲਾਵੈ। ਨਹਿਂ ਲਸ਼ਕਰ ਠਹਿਰਨ ਕੋ ਪਾਵੈ। ਜਿਨ ਜਿਨ ਹਮ ਸੋਂ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾਯੋ। ਹਿੰਦੁਨਿ ਸੋਂ ਬਹੁ ਬੈਰ ਬਢਾਯੋ ॥ ੩੬ ॥

---

[1]ਛੇਤੀ। [2]ਝੂਠ ਕਹਿਣਾ। [3]ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਾਕੇ ਤੂੰ ਫਿਰ ਜਾਵੇਂਗਾ। [4]ਜੋ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹਿਆ ਸੀ। [5]ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਕਾਰ ਬਣਵਾਇਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ।

*ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਜਸ ਫੈਲੇ ਕਿ ਤੂੰ ਐਸਾ ਇਨਸਾਫ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅੰਨਿਆਯ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਂਦਾ। ਜੋ ਸੂਬੇ ਤੇ ਹੋਰ ਉਮਰਾਵ ਅੰਨਿਆਯ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੂੰ ਐਸਾ ਸਮ ਤੋਲਨੇ ਵਾਲਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈਂ ਕਿ ਸਭ ਦਾ ਨਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਰਾਜ ਵਿਚ ਤਪਾ ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕੋਈ ਜ਼ੁਲਮੀਂ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।

ਪੁਰਿ ਅਰੁ ਗ੍ਰਾਮ ਦੇਸ਼ ਗਨ ਜੇਤੇ। ਉਠਹਿਂ ਉਪੱਦ੍ਰਵ ਨਾਸ਼ਹਿ ਤੇਤੇ। ਆਦਿ ਸਿਰੰਦ ਬਸਹਿ ਸਮੁਦਾਯਾ। ਕਰਹਿ ਉਜਾਰ ਲੁਟਹਿ ਨਰ ਘਾਯਾ[1] ॥੩੭॥ ਲਾਖਹੁਂ ਊਪਰ ਅਪਦਾ ਪਰੈ। ਨਹਿਂ ਸਮਰਥ ਜੋ ਤਿਸ ਪਰਹਰੈ। ਉਜਰੈ ਦੇਸ਼ ਨ ਰਾਖਾ ਕੋਇ। ਅਬਿ ਐਸੀ ਗਤਿ ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੋਇ॥ ੩੮॥ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜਿਨ ਸੰਘਾਰੇ। ਤਿਸ ਕੌ ਗਹਿ ਸੋ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰੇ। ਇੱਤਯਾ-ਦਿਕ ਪਲਟਾ ਸਭਿ ਲੈਹੈ। ਨਿਜ ਦ੍ਰਿਗ ਦੇਖਹੁ ਨਹਿਂ ਸਫਲੈ ਹੈਂ[2]" ॥੩੯॥ ਇਮ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਰਿਸ ਕੁਛ ਕਰੈ। ਉਠੇ ਆਇ ਨਿਜ ਹਯ ਪਰ ਚਰੇ। ਨਿਜ ਡੇਰੇ ਮਹਿਂ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਏ। ਦਿਨ ਕੇਤਿਕ ਤਹਿਂ ਔਰ ਬਿਤਾਏ ॥ ੪੦॥ ਸ਼ਾਹੁ ਸਚਿੰਤ ਅਧਿਕ ਹੁਇ ਰਹ੍ਯੋ। ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਕਹ੍ਯੋ। 'ਜਾਨੀਅਸ ਕਹਾਂ[3]' ਮੌਨ ਮੁਖ ਧਾਰੀ। ਨਿਜ ਸਚਿਵਨ ਕੇ ਸਾਥ ਉਚਾਰੀ ॥ ੪੧॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਸ਼ਾਹੁ ਸੰਗ ਬੋਲਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਗੁਰ ਪੱਖਜਾਨ ਬ੍ਰਿਚਤਾਯਾਂ ਭਾਖਾਯਾਂ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਭਨਤਿ ਨਾਮ ਏਕ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੫੧ ॥

[ਪਹਿਲਾ ਐਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ]

[1] ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ। [2] ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਨੇਤ੍ਰੀਂ ਦੇਖੇਂਗਾ (ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਤੂੰ) ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਪਾਏਂਗਾ। [3] ਕੀ ਜਾਣਾਏ ਕੀ ਹੋਸੀ। (ਅ) ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ (ਕਿ ਕੀਹ ਕਰਾਂ) (ਇਸ ਕਰਕੇ) ਚੁਪ ਧਾਰ ਲਈ।

ਦੂਜਾ ਅਯਨ ਚਲਿਆ

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ।

ਅਥ ਉੱਤਰ ਐਨ* ਪ੍ਰਾਰੰਭਤੇ ।

ਅਰਥ—ਹੁਣ ਉਤ੍ਰਾਯਣ ਅਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

੧. [ਮੰਗਲ । ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਚਤੌੜ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ] ।

੨. ਕਵਿ—ਸੰਕੇਤ' ਮਿਰਯਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ ।

ਦੋਹਰਾ—ਜਗਰਾਨੀ ਮਾਨੀ ਸੁਰਨਿ ਸੁਖਦਾਨੀ ਨਿਜ ਦਾਸ ।
ਪੂਰਨ ਕੀਨਸਿ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋ ਕਵਿ ਰਸਨਾ ਪਰ ਬਾਸ ॥ ੧ ॥

ਅਰਥ—(ਵਿਦਵਾਨ) ਜਗਤ ਦੀ ਰਾਣੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬੀ ਮਾਨਨੀਯ, ਅਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ (ਸ਼ੁਭ ਮਤੀ ਰੂਪੀ) ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਦਾਤੀ (ਸਾਰਦਾ) ਨੇ ਕਵੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਪਰ ਬੈਠਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ।

ਭਾਵ—ਪੂਰਨ ਇਸ ਲਈ ਏਥੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਤਮ ਭਾਗ ਹੈ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਤੇ ਇਹ ਭਾਗ ਸਭ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੈ ।

੨. ਇਸ਼੍ਟ ਗੁਰੂ—ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ—ਮੰਗਲ ।

ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ, ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ, ਅਮਰਦਾਸ ਪਦ ਬੰਦਿ ।
ਰਾਮ ਦਾਸ, ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ, ਬਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ੨ ॥
ਹਰੀ ਰਾਇ, ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੁਰ, ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਚੰਦ ।
ਦਸਵੇਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਨਮੋ ਚਰਨ ਅਰਵਿੰਦ ॥ ੩ ॥

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ)ਨਾਨਕ (ਦੇਵ), (ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ), (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਅਮਰ ਦਾਸ, (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ, (ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਤੇ) ਸੁਹਣੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ (ਸਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੨ ॥

ਤੇ (ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ, (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ) ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ (ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਚੰਦ (ਵਤ ਸੀਤਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਤੇ) ਦਸਵੇਂ (ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (ਜੀ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਕਵਲਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

---

*ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਵੇ, ਲਗ ਪਗ ੯-੧੦ ਪੋਹ ਤੋਂ ਲਗ ਪਗ ੯-੧੦ ਹਾੜ ਤਕ । ੨੩ ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ੨੧ ਜੂਨ ਤਕ । ਇਥੇ ਭਾਵ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅੰਤਮ ਭਾਗ ਹੈ ।

੩. ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ—ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ—ਮੰਗਲ।

ਜਿਹ ਸੱਤਾ ਲਖਿਯਤਿ ਜਗਤ ਸੋ ਨ ਪਿਖਯੋ ਕਿਮ ਜਾਇ।
ਜਿਮ ਦ੍ਰਿਗ ਤੇ ਦਿਖਿਯਤਿ ਸਕਲ ਦ੍ਰਿਗ ਨਹਿਂ ਦਿਖੀ ਕਦਾਇ॥ ੪॥

ਅਰਥ—ਜਿਸ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦੀ ਸੱਤਾ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਲਈਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੀਆਂ।

ਭਾਵ—ਇਥੇ ਕਵੀ ਜੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਾਡੇ ਆਪੇ ਨਾਲ ਹਾਲਤ ਫਾਇਲੀਅਤ ਦੇ ਤਅੱਲਕ ਦਾ ਰੂਪਕ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਅੱਖ ਦੇਖਣਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਗਤ ਦੀਸਣਹਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਖ ਫਾਇਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਗਤ ਮਫਊਲ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਫਾਇਲ ਹੈ ਮਫਊਲ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਜਗਤ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ (ਫਾਇਲ) ਹੈ, ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ (ਮਫਊਲ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰੇ ਕਿ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਅੱਖ ਦੇਖ ਲਈਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਖ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਏਥੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਲੈਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਣਹਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ੍ਵੈ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆਪੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਸ੍ਵੈ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਬਣਾਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ।

ਧ੍ਯਾਨਾਨੰਦ ਜੋਗੀਨ ਮਹਿ ਭੋਗੀ ਬਿਸ਼ਿਯਾਨੰਦ।
ਰਮ੍ਯੋ ਏਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਿਸ ਬੰਦਿ॥੫॥

ਅਰਥ—ਧ੍ਯਾਨ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਜੋਗੀਆਂ ਵਿਖੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਨੰਦ ਵਿਚ (ਲੱਗੇ) ਭੋਗੀਆਂ ਵਿਖੇ ਜੋ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵ੍ਯਾਪਕ ਹੈ ਤਿਸ ਨੂੰ (ਮੈਂ) ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਭਾਵ—ਏਥੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਅਲੇਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਚਾਨਣਾ ਜੋਗੀ ਤੇ ਭੋਗੀ ਦੁਹਾਂ ਲਈ ਚਾਨਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੁਹਾਂ ਦੇ ਕਰਤੱਬ ਦਾ ਲੇਸ਼ ਚਾਨਣੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਤਿਵੇਂ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਮਾਨ ਸੱਤਾ ਕਰਕੇ ਸਭ ਵਿਚ ਵ੍ਯਾਪਕ ਹੈ। 'ਸਭ ਜੂਨਨ ਮੈਂ ਰਵ ਰਹਿਓ ਊਚ ਨੀਚ ਕੇ ਭੇਸ', ਫਿਰ ਸਭ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਤੋਂ ਅਲੇਪ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

[ਬਿਨਯ]

ਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ ਉਚਰੌਂ ਅਬੈ ਜਿਮ ਬਿਕੁੰਠ ਗੁਰ ਜਾਇਂ।
ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਮਹਿਂ, ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੋਤਾ ਚਿਤ ਲਾਇ॥੬॥

ਅਰਥ—ਬਾਕੀ ਦੀ ਕਥਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਚਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ (ਦਸਮ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਕੁੰਠ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ

(ਪਹਿਲੋਂ) ਪਹੁੰਚਣਗੇ (ਜਿਵੇਂ) ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਵਿਖੇ; ਹੇ ਸ੍ਰੋਤਾ ! ਚਿੱਤ ਲਾਕੇ ਸੁਣੋ।

ਚੌਪਈ॥ ਬਰਖਾ ਬਰਖਤਿ ਬਿਤਯੋ ਚੁਮਾਸਾ। ਨਗਰ ਆਗਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਬਾਸਾ। ਸ਼ਾਹਬਹਾਦਰ ਭਾਖਿ ਪਠਾਯੋ।'ਰਜਪੂਤਨ ਪਰ ਚਾਹਤਿ ਜਾਯੋ॥੭॥ ਆਦਿ ਉਦੈ ਪੁਰਿ ਜੋ ਰਣ ਗਾਢੇ। ਮਿਲਹਿਂ ਆਨਿ ਜਿਮ,ਤਿਨ ਡਰ ਬਾਢੇ। ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਸੰਗ ਚਲੀਜੈ। ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਜੈ' ॥੮॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਆਇਸੁ ਫੁਰਮਾਈ। 'ਪੂਜ ਨੁਰਾਤੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਈ। ਕਰਹਿਂ ਦਸਹਿਰਾ ਰੀਤਿ ਭਲੇਰੀ*। ਪੁਨ ਹਮ ਚਢਹਿਂ ਲਖਹੁ ਨਹਿਂ ਦੇਰੀ ॥੯॥ ਇਤਨੇ ਗਮਨਹੁੰ ਆਪ ਅਗਾਰੀ।ਦੇਹੁ ਤ੍ਰਾਸ ਰਜਪੂਤਨਿ ਭਾਰੀ†। ਹਮਰੋ ਮੇਲ ਹੋਹਿ ਅਗਵਾਈ। ਆਪ ਚਢਹੁ ਲੇ ਦਲ ਸਮੁਦਾਈ' ॥੧੦॥ ਸ਼ਾਹੁ ਪਾਸ ਤਬਿ ਜਾਇ ਬਖਾਨਾ। ਪਾਇ ਹੁਕਮ ਗੁਰ ਕੀਨਸਿ ਪਯਾਨਾ[1]। ਰਣਸਿੰਘੇ ਗਨ ਪਟਹ ਨਗਾਰੇ। ਸ਼ੁਤਰੀ ਆਦਿਕ ਬਾਦਿਤ ਭਾਰੇ ॥੧੧॥ ਏਕ ਬਾਰਿ ਬਾਜੇ ਸਮੁਦਾਏ। ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਚਢਯੋ ਰਿਸਾਏ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਮੰਜ਼ਲ ਕਰਿ ਨੇਰੇ।–ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲੈਂ ਆਨਿ ਸੰਗ ਮੇਰੇ–॥੧੨॥ਰਜਪੂਤਨ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪਾਯੋ। ਹਿਤ ਮਿਲਿਬੇ ਬਹੁ ਸਾਜ ਬਨਾਯੋ। ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਜਤਿ ਨਵਰਾਤੇ*। ਚੰਦਨ ਧੂਪ ਫੂਲ ਬਹੁ ਭਾਂਤੇ ॥ ੧੩ ॥ ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ ਅਨੇਕ ਕਰੰਤੇ। ਸੌਜ ਸਕੇਲੀ ਹਮਨ ਹੁਵੰਤੇ। ਦੀਪ ਸਮੂਹ ਘ੍ਰਿੱਤ ਕੇ ਬਾਰੇ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਕੇਲਿ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੇ॥੧੪॥ਖੰਡੇ ਖੜਗ ਪ੍ਰਚੰਡ ਦੁਧਾਰੇ। ਸੈਫ਼,ਸਰੋਹੀ,ਜਮਧਰ ਭਾਰੇ। ਤੋਮਰ,ਭਾਲੇ,ਸਾਂਗ ਸੁ ਢਾਲੇ। ਧੋਪ[2] ਸੀਖਚੇ[3],

[1]ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾਕੇ (ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ) ਕੂਚ ਕੀਤੀ। [2]ਤਲਵਾਰ ਜੋ ਪਤਲੀ ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਹੋਵੇ [ਹਿੰਦੀ, ਧੋਪ। ਸਿਂ:, ਧ੍ਰੁਵਾ ਤੋਂ]। [3]ਸੀਖ ਵਾਂਙੂ ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ, [ਫਾ:, ਸੀਖ਼ਚਹ]। (ਅ) ਧੋਪ ਸੀਖਚਾ=ਸੀਖ ਵਰਗੀ ਸਿੱਧੀ ਧੋਪ।

*ਇਹ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿਖ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾੜੇ ਰਿਵਾਜ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਜਾਣਕੇ ਪੂਜਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਗੋਂ ਆਪ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਾਰਦਾ ਦੇ ਪੂਜਕ ਹਨ, ਤੇ ਕਵਿ ਜੀ ਐਸਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਆਪ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ; ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੩ ਅੰਸੂ ੧੨ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਟੂਕ ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ ਪਿਛਲੇ ਐਨ ਦਾ ਅੰਸੂ ੧੨ ਅੰਕ ੧੩ ਤੋਂ ੧੬ ਤੱਕ ਤੇ ਇਸੇ ਐਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੨ ਦਾ ਅੰਕ ੨੦, ੨੧ ਤੇ ੨੨। ਸਾਹਿੱਤਜ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੇ ਬੀਰਰਸੀ ਕਰਤੱਬ ਹਨ ਉਹ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬੀਰਰਸੀ ਉਤਸਾਹ ਭਰਨੇ ਲਈ ਤਯਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸੇ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਉਹ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਏ।

†ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਜਪੂਤਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਾਸ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜੋ ਆਪਣਾ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਉਹ ਦੁਹਰਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਜੋ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਚਲੋ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਵਾਂਗੇ।

ਚੱਕ੍ਰ ਕਰਾਲੇ ॥ ੧੫ ॥ ਬਿਛੂਏ, ਖੰਜਰ, ਖਪਰੇ ਬਾਨ। ਤੁਪਕ, ਤਮਾਂਚੇ, ਧਨੁਖ ਮਹਾਨ। ਮਹਾਂ ਸਿਲੇਖਾਨਾ[1] ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ। ਪੂਜਹਿਂ ਸਕਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ ਉਰ ਕੋ ॥ ੧੬ ॥ ਭੋਜਨ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਾਇ।ਪੂਰੀ ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ[2] ਬਰਤਾਇ।ਜੈ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਿਤੇ।ਬੰਦ ਗੌਰਜਾ ਕੋ ਮੁਦ ਧਰਤੇ*॥ ੧੭॥ਪੁਨ ਹਿ ਦਸਹਿਰਾ ਕੋ ਦਿਨ ਹੋਵਾ।ਹਯ ਸ਼ਿੰਗਾਰਯੋ ਅੱਗ੍ਰ ਖਰੋਵਾ।ਕਰਿ ਵਾਹਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਭਲੇ।ਵਹਿਰ ਖੇਲਿਬੇ ਹਿਤ ਚਢਿ ਚਲੇ॥੧੮॥ਬਿਚਰਤਿ ਆਯੁਧ ਬਿੱਦਯਾ ਕਰਿਤੇ। ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇ ਤੁਵੰਗ ਸੰਭਰਿਤੇ।ਛੋਰਤਿ ਬਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹਨਤੇ। ਤੋਮਰ ਦੀਹ ਭ੍ਰਮਾਵੈਂ ਤਨਿਤੇ ॥ ੧੯ ॥ ਖਗਪਤਿ[3]† ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਮੁਰਿ ਆਏ। ਜਥਾ ਜੋਗ ਉਤਸਾਹ ਬਨਾਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸੇ। ਬਾਗ ਅਜਾਇਬ ਸਾਹਿਬ ਬਾਸੇ ॥੨੦॥ ਦਿਵਸ ਤ੍ਰੌਦਸੀ ਕੋ ਪੁਨ ਆਯੋ। 'ਕੂਚ ਕਰੋ' ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਫੁਰਮਾਯੋ। ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਿਕੈ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ। ਹੋਇ ਤਯਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਚਹਸਿ ਪਯਾਨਾ ॥ ੨੧ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਧਿ ਨਗਰ ਆਗਰੇ ਸੰਗਤਿ। ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਉਮਡੇ ਕਰਿ ਪੰਗਤਿ। ਲੇ ਅਕੋਰ ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਮਿਲੇ। ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਭਲੇ ॥ ੨੨ ॥ 'ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਨਿਹਾਲ ਹਮ ਭਏ।ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪਨਿ ਛਏ[4]। ਪੂਰਬ ਭਾਗ ਬਿਸ਼ੇਖੈ ਦੇਖੇ। ਮਾਨੁਖ ਤਨ ਸਗਰੇ ਅਵਰੇਖੇ[5]' ॥ ੨੩॥ ਲਗੇ ਉਪਾ- ਇਨ ਕੇ ਅੰਬਾਰ। ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਭੁ ਭੇ ਅਸਵਾਰ। ਡੇਰਾ ਕਰਯੋ ਤਾਲ ਪਰ ਜਾਇ। ਸੰਗ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਸਮੁਦਾਇ ॥ ੨੪ ॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਨਿਸਾ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। ਭਈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਈ ਅਸਵਾਰੀ। ਤੀਨ ਚਾਰ ਮੰਜ਼ਲ ਕਰਿ

---

[1]ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। [ਫਾ:, ਸਿਲਹਖ਼ਾਨਾ]। [2]ਪੂਰੀ ਕੜਾਹ। [3]ਗਰੁੜ ਦਾ। [4]ਨਾਸ਼ ਹੋਏ। [5]ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਨੁਖ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

*'ਪਾਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਂਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨਯੋ'। ਪੁਨਾ:— 'ਤੁਮਹਿ ਛਾਡਿ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨਾ ਧਯਾਊਂ' ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਪੂਰਬਕ ਵਾਕ ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਰ- ਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਦ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ?

†ਗੁਰੂ ਜੀ ਖਗਪਤ ਦੇ ਅਸਵਾਰ ਬਾਬਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਕਿਸਨ ਬਿਸਨ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿਂ ਧਿਆਊਂ' ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਰੁੜਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਦੱਸਣਾ ਨਜੂਨ ਉਪਮਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਛੋਟੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੂੜ੍ਹ ਫਸਾਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜੇ ਸਿਖ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਆਂਦੇ ਸਨ। ਐਸੇ ਖਿਆਲ ਆਖੇਪਕ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

ਦੀਹਾ। ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਨੌਰੰਗ ਸੁਤ ਜੀਹਾਂ[1] ॥ ੨੫ ॥ ਘੇਰ ਅਮੇਰ[2] ਲੀਨ ਤਬਿ ਸ਼ਾਹੂ।ਆਨਿ ਮਨਾਇ[3]*ਅਪਨਿ ਤਿਨ ਪਾਹੂ। ਗਏ ਜੋਧਪੁਰਿਕੋ ਪੁਨ ਡੇਰੇ। ਮਿਲ੍ਯੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ[4] ਬਲਿ ਹੇਰੇ ॥ ੨੬ ॥ ਹੁਤੋ ਸੰਗ ਭੀ ਦਈ ਅਕੋਰ। ਦ੍ਵੈ ਕਰ ਜੋਰਿ ਗਰਬ ਕੋ ਛੋਰਿ। ਚਲ੍ਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਲੇ ਲਸ਼ਕਰ ਭਾਰੀ। ਮੇੜਤੇਸ਼[5] ਮਿਲਿ ਪਰ੍ਯੋ ਅਗਾਰੀ॥੨੭॥ਬਹੁਰ ਚਿਤੌੜ ਦਿਸ਼ਾ ਚਢਿ ਚਾਲਾ। ਪਰੀ ਧਾਂਕ ਤਿਸ ਦੇਸ਼ ਬਿਸਾਲਾ। ਰਾਣੇ ਅਰੁ ਰਾਜੇ ਰਜਪੂਤ।ਮਿਲੇ ਸਕਲ ਹੀ ਪਠਿ ਪਠਿ ਦੂਤ ॥ ੨੮ ॥ ਸਿੰਘ ਕਿਤੇਕ ਦੇਖਿਬੇ ਹੇਤੁ। ਗਏ ਚਿਤੌੜ ਬਿਖੈ ਲਖਿ ਛੇਤ। ਤ੍ਰਿਣ ਸ਼ੁਭ ਹੇਰੇ ਲਏ ਉਠਾਇ। ਉਤ ਕੇ ਨਰ ਆਏ ਸਮੁਦਾਇ ॥੨੯॥ ਸੋ ਨਹਿੰ ਦੇਤਿ ਸਿੰਘ ਤ੍ਰਿਣ ਲੇਤਿ। ਬਧ੍ਯੋ ਬਾਦ ਹ੍ਵੈਗੋ ਰਣ ਖੇਤ। ਚਲੀ ਤੁਫੰਗਹਿਂ ਦੁਹਿਦਿਸ਼ਿ ਕੇਰੀ। ਹਲਾਹਲੀ ਮਾਚੀ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥ ੩੦ ॥ ਛੂਟੇ ਤੀਰ ਗੋਰੀ ਸਮੁਦਾਇ। ਮਚ੍ਯੋ ਰੌਰ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਿਸ ਥਾਇੰ। ਮਿਲਿ ਰਜਪੂਤ ਘਨੇ ਹੁਇ ਆਏ। ਗਹਿ ਆਯੁਧ ਸਿੰਘਨਿ ਪਰ ਧਾਏ ॥ ੩੧ ॥ ਇਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਡ ਰੌਰਾ। ਪਠ੍ਯੋ ਖਾਲਸਾ ਗਨ ਤਿਸ ਠੌਰਾ। ਦੁਹਿ ਦਿਸ਼ਿ ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਗਨ ਜੋਧਾ। ਦੇਖਿ ਜੁੱਧਿ ਵਧਿ[6] ਉਪਜ੍ਯੋ ਕ੍ਰੋਧਾ ॥ ੩੨ ॥ ਤੜਾਭੜੀ ਤੁਪਕਨ ਕੀ ਮਾਚੀ। ਲਗਹਿ ਅੰਗ ਸ਼੍ਰੋਣਤਿ ਰਜ ਰਾਚੀ। ਫੂਟੇ ਮੂੰਡ ਰਿਦੇ ਗਿਰ ਪਰੇ[7]। ਮਰਿ ਮਾਰਿ ਸੁਰਗ ਪਯਾਨੌ ਕਰੇ ॥ ੩੩ ॥ ਸਿੰਘ ਹੇਲ ਘਾਲਹਿਂ ਲੇਂ ਘਾਸ। ਸੋ ਨਹਿਂ ਦੇਤਿ ਖਰੇ ਦਿਢ ਪਾਸ। ਜਾਮ ਏਕ ਲੌ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ।ਪੁੰਜ ਤੁਫੰਗਨਿ ਸ਼ਬਦ ਉਠਾਯੋ॥੩੪॥ ਤਬਿ ਸਿੰਘਨ ਰੋਪ੍ਯੋ ਪਗ ਆਗੇ। ਬ੍ਰਿੰਦ ਪਲੀਤੇ ਇਕਠੇ ਦਾਗੇ। ਲਗੀ ਕਿਤਿਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਕੋ ਗੋਰੀ। ਦੜ ਦੜ ਗਿਰੇ ਦੇਹਿ ਗਨ ਫੋਰੀ॥੩੫॥ ਦੇਖਿ ਤ੍ਰਾਸ ਕਰਿ ਭਾਗ ਸਿਧਾਏ।ਸਿੰਘ ਉਠਾਇ ਘਾਸ ਗਨ ਲ੍ਯਾਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਹੇਰਿ ਤਿਨਹੁੰ ਸਮਝਾਯੋ। 'ਬਿਨਾ ਕਹੇਂ ਕਿਮ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ ? ॥ ੩੬ ॥ ਗਏ ਬਿਲੋਕਨ ਥਾਨ ਚਿਤੌਰ। ਬਿਨ ਮਰਜ਼ੀ ਹਮਰੀ ਕਿਯ ਰੌਰ। ਨਹਿਂ ਆਗੇ

---

[1]ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ, ਭਾਵ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸੀ। [2]ਅੰਬੇਰ, ਅੰਬਰ। ਜੈ ਪੁਰ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਜੋ ਜੈ ਪੁਰੋਂ ਉੱਤਰ ਰੁਖ ਪੰਜ ਸੱਤ ਮੀਲ ਤੇ ਹੈ। [3]ਆਪਣੀ ਆਨ ਮਨਾਕੇ। [4]ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਰਵਾੜ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਮਾਰਵਾੜ ਜੋਧ ਪੁਰ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। [5]ਮੇਰਤਾ ਨਗਰ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਜੋਧ ਪੁਰ ਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਮੇਰਤਾ ਹੈ। (ਇਸ ਦੇ ਰਾਜਾ ਰਾਠੌਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਸੀ 'ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ')। [6]ਯੁੱਧ ਵਧਿਆ ਦੇਖਕੇ। [7]ਸਿਰ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਫੁੱਟਕੇ ਡਿਗ ਪਏ।

*ਪਾ:-ਮਿਲਾਇ।

ਤੁਮ ਕੀਜੈ ਐਸੇ । ਬਿਚ ਬਿਦੇਸ਼ ਰਨ ਠਾਨੈਤਿ ਜੈਸੇ ॥ ੩੭ ॥ ਸੁਭਟ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਹੋਤਿ ਸਕੇਲਾ । ਘੇਰ ਲੇਤਿ ਤੁਮਿ ਕੋ ਕਰਿ ਹੇਲਾ । ਕੋ ਸਹਾਇ ਹੋ ਤਹਾਂ ਬਚਾਵਤਿ । ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸਿੰਘਰ ਕਰਿ ਘਾਵਤਿ'॥੩੮॥ ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਸਮੁਝਾਇ ਟਿਕਾਏ । ਕਿ ਮਹੂੰ ਨਰ ਤੇ ਗੁਰ ਸੁਨਿ ਪਾਏ:—'ਆਗੇ ਬਿਖਮ ਸਥਾਨ ਦੁਖਾਲਾ । ਮਗ ਬਿਹੀਨ ਤਹਿੰ ਜਾਇ ਨ ਚਾਲਾ ॥ ੩੯ ॥ ਗਿਰ ਕਾਨਨ ਦੁਖਦਾਯਕ ਘਨੇ । ਤਹਾਂ ਪਯਾਨ ਨ ਕਰੋਂ ਹੂੰ ਬਨੇ' । ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਉਤ ਤੇ ਹਟਿ ਪਰੇ । ਜਿਤ ਮਗੰ ਸੁਨਯੋ ਹੁਤੋ ਸੁਖ ਕਰੇ ॥ ੪੦ ॥ ਤਿਤ ਹੀ ਦਿਸ਼ ਕੋ ਕੀਨ ਪਯਾਨਾ । ਸਨੈ ਸਨੈ ਪਹੁੰਚੇ ਤਿਸ ਥਾਨਾ । ਨਦੀ ਨਰਬਦਾ ਤਟ ਬਡ ਹੇਰਾ । ਉਤਰਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਹੇਰਾ ॥੪੧॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਮਾਰਗ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਥਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੧ ॥

੨. [ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ । ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਪੁੱਜਣਾ] ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ ਨਦੀ ਤਟ ਸਿਵਰ ਕਰਯੋ ਸ਼ੁਭ ਥਾਨ । ਸਿੰਘ ਰਹੇ ਪਾਛੇ ਕਿਤਿਕ ਧਰੇ ਤੁਫੰਗ ਕਮਾਨ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਘਾਸ ਲੇਨਿ ਕੇ ਹਿਤ ਬਿਰਮਾਏ । ਰੋਕਯੋ ਜਾਇ ਭਾਰ ਬੰਧਵਾਏ । ਉਤ ਤੇ ਕੁਛ ਦਲ ਸੁਭਟ ਘਨੇਰੇ।ਹੁਤੇ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਪਿਖਯੋ ਬਡੇਰੇ ॥੨॥ ਕਹੇ ਸੁ'ਹਮ ਲੀਨੇ ਤ੍ਰਿਣ ਘਨੇ । ਤੁਮ ਕੈਸੇ ਮਾਲਕ ਅਬਿ ਬਨੇ' । ਕਿਤਿਕ ਤੁਰਕ ਤਿਨ ਮਹਿਂ ਅਸ ਹੁਤੇ । ਜਿਨ ਸਨਬੰਧੀ ਸਿੰਘਨਿ ਹਤੇ ॥ ੩ ॥ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਬਡ ਜੰਗ ਮਝਾਰਾ । ਮਾਰੇ ਤਹਾਂ ਸ਼ੋਕ ਸੁਨਿ ਧਾਰਾ । ਸਿਮਰਨ ਕਰਯੋ ਬੈਰ ਪਸ਼ਚਾਤੀ । ਹੋਤਿ ਭਏ ਆਯੁਧ ਕੇ ਘਾਤੀ॥੪॥ ਇਤ ਸਿੰਘਨ ਭੀ ਤੁਪਕ ਚਲਾਈ । ਨਾਹਕ ਹੀ ਬਜਿ ਪਰੀ ਲਰਾਈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਡੇਰਾ ਕਰਿ ਸ਼ੁਭ ਥਾਏਂ । ਹੇਤੁ ਸੁਚੇਤੇ ਉਤ ਹੀ ਆਏ ॥ ੫ ॥ ਲਰਹਿਂ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿਕੈ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾਨ । ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਭੇਜਯੋ ਤਿਸ ਥਾਨ । 'ਦੋਨਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਸਮੁਝਾਇ ਹਟਾਵੋ । ਕਯੋਂ ਨਾਹਕ ਲਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ਗੁਵਾਵੋ ॥੬॥ ਅਲਪ ਬਾਤ ਪਰ ਇਤਿਕ ਬਖੇਰਾ। ਨਹਿ ਕੀਜੈ ਦੀਰਘ ਭਟ ਭੇਰਾ' ।ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਹਯ ਗਯੋ ਧਵਾਇ । ਕਹਿ ਦੋਨਹੁ ਦਿਸ਼ਿ ਦਏ ਹਟਾਇ ॥ ੭ ॥ 'ਗੁਰੂ ਸ਼ਾਹੁ ਕੌ ਮੇਲ ਬਿਸਾਲਾ । ਕਿਸ ਅਲੰਬ ਤੁਮ ਸਿੰਘਰ ਘਾਲਾ । ਮਰੇ ਪਰੇ ਦੁਹਿਦਿਸ਼ਿ ਕੇ ਯੋਧਾ । ਘਾਸ ਹੇਤੁ ਕਯੋਂ ਕੀਨਸਿ ਕ੍ਰੋਧਾ' ॥ ੮ ॥ ਇਮ ਸਮੁਝਾਇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਵਰਤਾਈ । ਫਿਰਯੋ ਬੀਚ ਕਰਿ ਬਾਚ ਤਥਾਈ[1] । ਇਕ ਤੁਰਕਾਨ ਕੇ ਭਟ ਮਤਿਮੰਦ । ਤਿਨ ਕਰਿ ਤਜਾਰ

[1] ਓਥੇ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ।

ਤੁਰੰਗ ਬਿਲੰਦ॥੯॥ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕੌ ਤਾਕਿ ਚਲਾਈ। ਔਚਕ ਲਗੀ ਗਿਰਯੋ
ਛਿਤ ਜਾਈ। ਦੇਖਤਿ ਸਿੰਘਨਿ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਯੋ। ਛਰੀ ਤੁਰੰਗਨ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ
॥ ੧੦ ॥ ਹੇਲਾ ਘਾਲਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਗਨ ਮਾਰੇ। ਗਿਰੇ ਹਯਨਿ ਤੇ ਮਨਹੁੰ ਮੁਨਾਰੇ।
ਔਚਕ ਹਤਿ ਅਚਰਜ ਬੱਡ ਕਿਯੋ। ਕਹੌਂ ਕਹਾਂ ਦੀਰਘ ਰਨ ਭਯੋ।
॥੧੧॥ਕੇਤਿਕ ਤੁਰਕ ਮਰਾਇ ਪਲਾਏ। ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਲੈ ਕਰਿ ਸਾਥ ਆਏ।
ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮਰਨੋਂ ਸੁਨਨੋਂ। ਬਹੁ ਅਫਸੋਸ ਗੁਰੂ ਮਨ ਗਿਨਨੋਂ ॥ ੧੨॥
'ਕਹਾਂ ਕਰੀ ਮਤਿਮੰਦਨ ਬਾਤ। ਫਿਰਤ ਹਟਾਵਤਿ, ਕੀਨਸਿ ਘਾਤ। ਮਹਾਂ
ਸੂਰਮਾ ਅਰੁ ਬੁਧਿਵਾਨ। ਕਹਾਂ ਹੋਇ ਸੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਾਨ॥ ੧੩ ॥ ਕੌਨ ਕੌਨ
ਗੁਨ ਸਿਮਰੈਂ ਤਾਂਹੀ। ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਮਹਿ ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਜਾਂਹੀ। ਪੁਰਿ ਅਨੰਦ
ਚਮਕੌਰ ਮਝਾਰਾ। ਲਰਿ ਕਰਿ ਨਿਕਸਨੋ ਸੰਗ ਜੁਝਾਰਾ ॥੧੪॥ ਐਸੋ ਬੀਰ
ਕਹਾਂ ਅਬਿ ਪਾਊਂ। ਵਿਰਲੇ ਹੋਤਿ, ਨਹੀਂ ਸਭਿ ਥਾਊਂ"। ਸਰਬ ਪ੍ਰਸੰਗ
ਸ਼ਾਹੁ ਜਬਿ ਸੁਨਨੋਂ। ਰਹਨੋ ਬਿਸੂਰਤ ਮਾਥੋ ਧੁਨਨੋਂ ॥ ੧੫ ॥ ਹੁਕਮ ਕਰਨੋ
'ਸਭਿ ਕੋ ਗਹਿ ਲੀਜੈ। ਖ਼ਤਾਵੰਦ ਗੁਰ ਕੌ ਅਬਿ ਦੀਜੈ। ਜਿਮ ਚਾਹੈਂ ਤਿਮ
ਪਲਟਾ ਲੈਹੈਂ। ਪ੍ਰਥਮ ਬੈਰ ਮੂਰਖ ਸਿਮਰੈ ਹੈਂ"॥ ੧੬ ॥ ਚਲੀ ਸੈਨ ਸਭਿ ਕੋ
ਗਹਿ ਲ੍ਯਾਈ। ਖਰੇ ਕਰੇ ਹਜ਼ਰਤ ਅਗਵਾਈ। ਤਿਨ ਸਭਿਹਿਨ ਕੌ
ਲੈਕੇ ਸਾਥ। ਆਯੋ ਜਹਿਂ ਬੈਠੇ ਜਗਨਾਥ ॥ ੧੭ ॥ ਨਮੋ ਕਰਤਿ ਥਿਰ
ਹੋਯਹੁ ਪਾਸ। ਸਕਲ ਬਾਰਤਾ ਕਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। 'ਗੁਨਹਿਗਾਰ ਗਨ ਇਹੀ
ਤੁਮਾਰੇ। ਹਕਮ ਕਰੋ ਜਿਮ ਤਿਮ ਦਨੋਂ ਮਾਰੇ ॥ ੧੮ ॥ ਕੈ ਸਲਿਤਾ ਮਹਿਂ
ਸਭਿਨਿ ਡੁਬਾਇ। ਕੈ ਮੁਹਿ ਤੋਪਨ ਕੇ ਉਡਿਵਾਇ। ਇਨ ਮੂੜਨਿ ਪ੍ਰਤਾਪ
ਨਹਿਂ ਜਾਨਾ। ਦਈ ਮੋਹਿ ਤੁਮ ਸਲਤਨ ਦਾਨਾ॥੧੯॥ ਗਨ ਗਜ ਬਾਜੀ
ਆਦਿ ਸਮਾਜ। ਮੋਕੋ ਦਿਯੋ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ!'ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਨੋ 'ਕਹਿਰ
ਇਨ ਧਰਨੋ। ਹੇਤੁ ਹਟਾਵਨ ਪਠਿਬੋ ਕਰਨੋ ॥ ੨੦ ॥ ਦੁਹਿਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਸਮੁ
ਝਾਇ ਮਿਟਾਏ। ਭਯੋ ਸ਼ੰਕ ਬਿਨ ਇਤ ਉਤ ਜਾਏ। ਸੁਧਿ ਬਿਨ ਇਕ
ਮੂਰਖ ਤਕਿ ਗੋਰੀ। ਹਤੀ ਨੇਰ ਹੁਇ ਛਾਤੀ ਫੋਰੀ ॥ ੨੧ ॥ ਐਸੋ ਕਰਮ
ਕੁਮਤਿ ਧਰਿ ਕਰਨੋ। ਬੀਰ ਅਮੋਲਕ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਹਰਨੋ। ਗਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਸਨ
ਏਕ ਲਰੰਤਾ। ਸੁਮਤਿਵੰਤ ਬਹੁ ਧੀਰਜਵੰਤਾ ॥੨੨॥ ਪ੍ਰਥਮ ਬੈਰ ਸਿਮ
ਰਨੋ ਮਤਿਮੰਦੇ। ਨਹਿਂ ਜਾਨਨੋਂ ਇਨ ਅਪਨਿ ਨਿਕੰਦੇ"। ਕਹਿ

---

*ਇਸਨੇ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ (ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਨੇ) ਆਪਣਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇੱਤਯਾਦਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨੀ। 'ਤ੍ਯਾਗ ਦੇਹੁ[1] ਇਨ,' ਆਇਸੁ ਦੀਨੀ ॥੨੩॥ 'ਕਰਹਿਂ ਸੈਂਘਾਰ ਹਾਥ ਨਹਿਂ ਆਵੈ। ਅਪਨੋ ਕਿਯੋ ਆਪ ਹੀ ਪਾਵੈ'। ਪਕਰੇ ਹੁਤੇ ਪਾਇ/ਬਡ ਤ੍ਰਾਸਾ। ਜਾਨੈ—ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸ਼ਾ—॥ ੨੪ ॥ ਗੁਰਬਾਨੀ ਸੁਨਿ ਸੁਧਾ ਸਮਾਨਾ। ਲਖੀ ਕਿ—ਦੀਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਦਾਨਾ—। 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਤੁਮਰੀ ਬਡਿਆਈ। ਅਸ ਅਪਰਾਧੀ ਦਏ ਛੁਡਾਈ' ॥ ੨੫ ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਬਿਨਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ। ਅਧਿਕ ਦੀਨਤਾ ਨਿਜ ਮਹਿਂ ਧਰਿ ਧਰਿ। ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਰਿਝਾਇ ਬਹੁ ਲੀਨੋ। ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਪਗ ਉਠਿਬੋ ਕੀਨੋ ॥੨੬॥ ਨਿਜ ਡੇਰੇ ਮਹਿਂ ਪਹੁੰਚਯੋ ਜਾਈ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ। ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤ ਕੂਚ ਕਰਿ ਡੇਰੇ। ਚਲਯੋ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਅਗੇਰੇ ॥ ੨੭ । ਮਿਲੇ ਰਾਵ ਰਾਣੇ ਸਮੁਦਾਈ। ਭਯੋ ਤੇਜ ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਅਧਿਕਾਈ। ਦੇਖਤਿ ਲਸ਼ਕਰ ਸਿੰਘ ਸਮਾਨਾ। ਹ੍ਵੈ ਨ ਮਵਾਸੀ ਤ੍ਰਾਸ ਮਹਾਨਾ ॥ ੨੮ ॥ ਸਲਿਤਾ ਤਪਤੀ ਤਰਨਿ ਕੁਮਾਰੀ[2]। ਮਗ ਉਲੰਘਿ ਪਹੁੰਚਯੋ ਦਲ ਭਾਰੀ। ਉਤਰਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਤੀਰ ਤਿਸ ਕੇਰੇ। ਬਿਮਲ ਨੀਰ ਸੁੰਦਰ ਕੋ ਹੇਰੇ ॥ ੨੯ ॥ ਚੱਕ੍ਰਵਾਕ[3], ਕਾਰਿੰਡਵ[4] ਘਨੇ। ਤਟ ਸ਼ਬਦਾਇਮਾਨ ਖਗ ਭਨੇ[5]। ਕੂਰਮ, ਮੀਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਜਲਜੰਤ੍ਰਾ। ਸੁੰਦਰ ਦੇਸ਼ ਜਹਾਂ ਸੁਖਵੰਤਾ ॥ ੩੦ ॥ ਚਲਿ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰ ਭਗਵਾਨ। ਹੇਰਤਿ ਉਤਰੇ ਪੁਰਿ ਬੁਰਹਾਨ। ਤਹਿਂ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਸਦਨ ਸੁਧਾਰਾ। ਗੁਰ ਕੇ ਹੇਤੁ ਮਨੋਰਥ ਧਾਰਾ ॥ ੩੧ ॥ ਕਰਹਿਂ ਬਸਾਵਨ ਇਸ ਕੇ ਮਾਂਹਿ। ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਪੁਨਿ ਦਰਸ਼ਨ ਜਾਂਹਿਂ'। ਸੰਮਤ ਆਗੇ ਸਦਨ ਬਨਾਏ। ਧਰੀ ਕਾਮਨਾ 'ਬਸਿ ਹੈਂ ਆਏ' ॥੩੨॥ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਪੂਰਨ ਅਭਿਲਾਖਾ। ਪਹੁੰਚੇ ਗੁਰੂ ਸਕਲ ਮਗ ਨਾਖਾ[6]। ਸੰਗਤ ਕੇ ਮੁਖਿ ਸਿਖ ਚਲਿ ਆਏ। ਲੇ ਗਮਨੇ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਅਗਵਾਏ ॥ ੩੩ ॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਉਤਰਾਇ ਬਡੇਰਾ। ਸੰਗਤਿ ਆਨਿ ਦਰਸ ਕੋ ਹੇਰਾ। ਅਨਿਕ ਅਕੋਰਨ ਅਰਪਿ ਅਗਾਰੀ। ਦਰਬ ਬਿਭੂਖਨ ਪਟ ਮੁਲ ਭਾਰੀ ॥ ੩੪ ॥ ਬਹੁ ਪਕਵਾਨ ਤਿਹਾਵਲ ਆਏ। ਕਰਿ ਅਰਦਾਸ ਅਖਿਲ ਬਰਤਾਏ। ਹੇਤ ਦੇਗ਼ ਕੇ ਚਾਵਰ ਚੂਨ। ਘ੍ਰਿਤ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਆਨਿ ਸਭਿ ਹੂੰਨਿ[7]' ॥ ੩੫ ॥ ਕੀਨੀ ਬਿਬਿਧਿ ਬਿਧਿਨਿ

[1]ਛੱਡ ਦਿਓ। [2]ਤਾਪਤੀ ਨਾਮੇ ਨਦੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ, ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਛਾਇਆ ਤੋਂ ਜੰਮੀ, ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਤਪੁੜਾ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਅਰਬ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡਿਗਦੀ ਹੈ। [3]ਚਕਵਾ ਚਕਵੀ। [4]ਵਡੀਆਂ ਬੱਤਕਾਂ। [5]ਕਿਨਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਵਾਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਨਾਲ। [6]ਲੰਘਕੇ। [7]ਸਾਰੇ ਲਿਆਏ।

ਕੀ ਸੇਵਾ। ਕਰੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਲੇ ਗੁਰਦੇਵਾ। ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਸਭਿ ਪਰ ਹਰਖਾਏ। ਪੂਰੀ ਕਾਮਨਾ ਸਿਖ ਸਮੁਦਾਏ ॥ ੩੬ ॥ ਤਪਤੀ ਨਦੀ ਤੀਰ ਪਰ ਡੇਰਾ। ਊਚ ਦਮਦਮਾ ਸੁੰਦਰ ਹੇਰਾ। ਤਹਾਂ ਬਾਸ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੁਇ ਆਈ ॥ ੩੭ ॥ ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਿਕੈ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ। ਜ਼ੇਵਰ ਜਬਰ ਜ਼ੇਬ ਜਿਨ ਜਾਨਾ। ਸਭਾ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਚਾਰੀ। ਮਿਲੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਨਰ ਅਰੁ ਨਾਰੀ ॥ ੩੮ ॥ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤਿ ਹੋਤਿ ਬਲਿਹਾਰੀ। ਸੁਨਹਿਂ ਬਾਕ ਗੁਰ ਕੇ ਸੁਖਕਾਰੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਡੇਰਾ। ਬਸੇ ਦੇਸ਼ ਬਹੁ ਸੁੰਦਰ ਹੇਰਾ ॥ ੩੯ ॥ ਬਾਪੀ ਕੂਪ ਤਰੋਵਰ ਭਾਰੇ। ਸੂਰਜ ਦੁਹਿਤਾ ਤੀਰ ਉਦਾਰੇ। ਚਢਿ ਕਰਿ ਵਿਚਰਾਂ, ਇਕ ਸਮ ਅਵਨੀ। ਹਰਿਤ ਦੂਰਬਾ ਤੇ ਦੁਤਿ ਰਵਨੀ[1]॥੪੦॥ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਚਢਿ ਪ੍ਰਸਥਾਨਾ। ਦੇਸ਼ਨ ਸਭਨਿ ਮਨਾਵਤਿ ਆਨਾ।ਕੇਤਿਕ ਦਜੋਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤਹਿਂ ਰਹੇ। ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜਸੁ ਕੋ ਕਹੇ॥ ੪੧ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦ੍ਰਤੀਓ ਅੰਸੂ ॥ ੨ ॥

੩. [ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ, ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਸ਼ਾਹੁਬਹਾਦਰ ਚਢਿ ਗਯੋ ਦੱਛਨ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰ। ਜਹਾਂ ਜੰਗ ਨੌਰੰਗ ਕਰਿ ਲੇ ਧਨ ਦੇਸ਼ ਉਦਾਰ[2] ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਪਿਖਿ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਭਾਉ ਮਹਾਨਾ। ਹਿਤ ਰਾਖਨ ਬਹੁ ਬਾਰਿ ਬਖਾਨਾ। ਤਿਨ ਕੀ ਸੁਨਿਕੈ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਨਤੀ। ਪੁਰਿ ਬੁਰਹਾਨ ਬਸੇ ਤਜਿ ਗਿਨਤੀ॥੨॥ ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਸੇਵਾ ਕਰੈਂ ਘਨੇਰੀ। ਦਰਸ਼ਨ ਪਿਖਹਿਂ ਜਾਹਿਂ ਜੁਗ ਬੇਰੀ[3]। ਬਡੀ ਆਰਬਲ ਸਾਧੂ ਏਕ। ਬਸਹਿ ਨਗਰ ਮਹਿਂ ਸਹਿਤ ਬਿਬੇਕ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਸੁਨਜੋਂ ਤਿਨ ਕਾਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਯੋ ਮਨਹੁ ਕਿਨ ਆਨਿ। ਤੁਰਤ ਉਠਜੋ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਗਯੋ। ਨਦੀ ਤੀਰ ਗੁਰ ਥਿਰ ਜਹਿਂ ਭਯੋ ॥੪॥ ਸਭਾ ਮਝਾਰ ਸੁਹਾਵਤਿ ਐਸੇ।ਕਰਿ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਧਨਾਧਿਪ[4]ਜੈਸੇ। ਹੇਰਿ ਦੂਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਫੁਲਾ। ਮਨਹੁੰ ਅਮਲਤੇਅਮਲੀਝੂਲਾ[5]॥੫॥ਰਿਦੈਅਨੰਦ ਉਮੰਗਤਿ ਜੇਵਾ।ਰੋਮੰਚਤਿ ਸਾਧੂ ਤਨ ਹੋਵਾ।ਨੀਠ ਨੀਠ ਪਾਇਨਿ ਕਹੁ ਡਾਲਤਿ[6]। ਡਗਮਗਾਤਿ, ਡੋਲਤਿ,

---

[1]ਹਰੇ ਹਰੇ ਘਾਸ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਰਮਣੀਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। [2]ਜਿੱਥੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਧਨ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। (ਅ) ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਧਨ ਲਿਆ ਸੀ। [3]ਦੋ ਵੇਰੀ ਜਾਕੇ। [4]ਕੁਬੇਰ। [5]ਝੂਮ ਪਿਆ। [6]ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ (ਅੱਗੇ) ਧਰਦਾ ਹੈ।

ਦ੍ਰਿਗ ਚਾਲਤਿ[1]॥੬॥ਬੰਦਨ ਹੇਰਿ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹ੍ਯੋ[2]।ਪਰ੍ਯੋ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਜਨੁ
ਪਗ ਗਹ੍ਯੋ। ਪ੍ਰੇਮ ਅਧਿਕਤਾ ਤਿਸ ਗੁਰ ਹੇਰੀ। ਤੂਰਨ ਉਠਤਿ ਭਏ ਤਿਸ
ਬੇਰੀ॥੭॥ਗਹਿ ਭੁਜ ਬਲ ਤੇ ਤੁਰਤ ਉਠਾਯੋ। ਅਧਿਕ ਸਖਾ ਲਖਿ ਗਰੇ
ਲਗਾਯੋ। ਲ੍ਯਾਇ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਢਿਗ ਬੈਠਾਰਾ। ਕਰਿ ਆਦਰ ਕੋ ਮ੍ਰਿਦੁਲ
ਉਚਾਰਾ॥੮॥ 'ਕੁਸ਼ਲ ਸ਼ਰੀਰ ਆਪ ਕੇ ਅਹੇ? ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ ਰਿਦਾ ਦਿਢ
ਲਹੇ।ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਆਦਿ ਬਿਕਾਰਾ।ਬਿਨਸ ਗਏ ਕੈਨਹਿਂਦੁਖਕਾਰਾ?'॥੯॥
ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਮਹਿਂ ਧੀਰਜ ਧਾਰੀ। ਨੀਕੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰੀ। ਹਾਥ
ਜੋਰਿ ਬੋਲ੍ਯੋ 'ਸੁਨਿ ਸੁਾਮੀ! ਸਭਿ ਜਾਨਤਿ ਤੁਮ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ੧੦ ॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪ ਕੀ ਜਿਸ ਪਰ ਹੋਵੈ। ਜੜ੍ਹ ਬਿਕਾਰ ਕੀ ਹਉਮੈਂ ਖੋਵੈ। ਤਨ
ਹੰਤਾ ਗਾਢੀ ਹੁਇ ਜਾਵਦਿ[3]।ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹਿਂ ਬਿਨਸਹਿ ਤਾਵਦਿ[4] ॥੧੧॥
ਇਸ ਦੁਬਿਧਾ ਘਰ ਬਹੁਤੇ ਗਾਲੇ। ਭਗਤ ਆਪ ਕੇ ਰਹੇ ਸੁਖਾਲੇ*।
ਲਾਗਹਿ ਮਿਸ਼ਟ ਈਸ਼ ਕੋ ਭਾਨਾ। ਲਿਵ ਲਾਗੇ ਸਤਿਨਾਮ ਮਹਾਨਾ॥੧੨॥
ਤਨ ਹੰਤਾ ਕੋ ਛੇਰਨਿ ਕਰੈ। ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਰੁਨਾ ਧਰੈ। ਉਚਿਤ ਸ਼੍ਰੇਯ
ਕੇ ਤਬਿ ਹੁਇ ਜੀਵੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਕੌ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਧਾ ਨਿਤ ਪੀਵੈ ॥ ੧੩ ॥ ਸਕਲ
ਬਿਕਾਰਨ ਕੌ ਹੁਇ ਨਾਸ਼।ਸਾਸ ਸਾਸ ਜਪੁ ਪ੍ਰਭੁ ਲਖਿ ਪਾਸ। ਪਟਨੇ ਸ਼ਹਿਰ
ਜਨਮ ਜਬਿ ਭਯੋ। ਬ੍ਰਹਮਪੁੱਤ੍ਰ ਨਦਿ ਢਿਗ ਸੁਨਿ ਲਯੋ ॥ ੧੪ ॥ ਤਬਿ ਸ੍ਰੀ
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਪਾਸ[5] । ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤਿ ਹੁਤੋ ਸੁਖ ਰਾਸ। ਲਖਿ ਭੂਪਤਿ
ਕੋ ਭਾਵ ਬਿਸਾਲਾ। ਦੇਨੋ ਬਿਜੈ ਹੁਤੇ ਤਿਸ ਨਾਲਾ ॥ ੧੫ ॥ ਜਨਮ ਆਪ
ਕੋ ਸੁਨਿ ਹਰਖਾਏ। ਸ਼ੁਤਰੀ ਦੁੰਦਭਿ ਬਹੁ ਬਜਵਾਏ। ਤੁਪਕ ਤੋਪ ਲਸ਼-
ਕਰ ਮਹਿਂ ਸਾਰੀ। ਭਈ ਸ਼ਲਖ ਛੂਟੀ ਇਕਬਾਰੀ ॥ ੧੬ ॥ ਤੁਰਹੀ
ਰਣਸਿੰਘੇ ਡਫ ਢੋਲਾ। ਬਾਜੇ ਪਟਹ ਭਯੋ ਬਡ ਰੌਲਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇਗ਼ ਬਹਾ-
ਦਰ ਭਾਰੀ। ਉਤਸਵ ਕਰ੍ਯੋ ਮਹਾਂ ਤਿਸ ਬਾਰੀ ॥ ੧੭ ॥ ਆਏ ਮੰਗਤ
ਜਨ ਸਮੁਦਾਏ। ਗਯੋ ਨ ਛੂਛੋ ਸਭਿ ਧਨ ਪਾਏ। ਨ੍ਰਿਪ ਜੁਤਿ ਸਭ ਲਸ਼-
ਕਰ ਉਤਸਾਹਾ। ਦਯੋ ਦਾਨ ਜਸ ਜਸ ਜਿਸ ਪਾਹਾ॥ ੧੮ ॥ ਤਬਿ ਮੈਂ ਬੂਝੇ
ਪਿਤਾ ਤੁਹਾਰੇ ।–ਕਸ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਗੁਨ ਭਾਰੇ? ਜਿਸ਼ ਜਨਮਤਿ ਬਹੁ

[1]ਨੈਣ ਚਲਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਅੱਥਰੂ ਵਗਦੇ ਹਨ। [2]ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦੇਖਕੇ ਬੰਦਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। [3]ਜਦ ਤਕ। [4]ਤਦ ਤਕ। [5]ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਸਾਂ।

*ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤੁਕ ਐਉਂ ਹੈ:–'ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਬਹੁਤੁ ਘਰ ਗਾਲੇ ॥ ਰਾਮ ਭਗਤ ਹੈ ਸਦਾ ਸੁਖਾਲੇ ॥' [illegible] ਜੀ।

ਮੰਗਲ ਹੋਵਾ। ਯਾਂਤੇ ਮੈਂ ਬਾਂਛਤਿ ਮੁਖ ਜੋਵਾਂ[1]–॥ ੧੯ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਉਚਾਰਾ।–ਈਸ਼ੁਰ ਆਇਸੁ ਤੇ ਅਵਤਾਰਾ। ਰੋਮ ਰੋਮ ਪ੍ਰਤਿ ਬਿਸ਼ਨੁ ਮਹੇਸ਼ਾ। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ਾ ॥੨੦॥ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਸਾਧੇ। ਧਰਿ ਇਮ ਧਯਾਨ ਸੁ ਪ੍ਰਭੂ ਅਰਾਧੇ। ਹ੍ਵੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਪਠਾਯੋ। ਚਿਰੰਕਾਲ ਤੇ ਇਕ ਸੁਤ ਪਾਯੋ ॥ ੨੧ ॥ ਪਾਛਲ ਹਮਹੁੰ ਆਰ-ਬਲ ਆਇ। ਸੰਮਤ ਚਾਲਿਸ ਤੇ ਅਧਿਕਾਇ। ਬਲੀ ਪੁਰਖ ਲੀਨਸਿ ਅਵਤਾਰ। ਕਾਰਜ ਬਡੇ ਲੇਹਿ ਇਹ ਸਾਰ ॥ ੨੨॥ ਹਿੰਦ ਪਨੇ ਕੀ ਰਾਖਹਿ ਲਾਜ। ਨਾਸ਼ਹਿ ਤੁਰਕਨਿ ਰਾਜ ਸਮਾਜ। ਪੰਥ ਤੀਸਰੋ ਕਰਹਿ ਉਪਾ-ਵਨਿ। ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਦੁਸ਼ਟ ਗਨ ਘਾਵਨ ॥੨੩॥ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਜੰਗ ਅਖਾੜੇ। ਲਾਖਹੁੰ ਮਾਰਹਿ ਪਵਹਿਂ ਪਵਾੜੇ। ਤੁਰਕ ਪਤੀ ਕੋ ਕਰਿ ਸੰਘਾਰ। ਦੱਖਣ ਆਇ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ॥ ੨੪ ॥ ਸੁਨਹੁ ਸਾਧ ਤੁਹਿ ਬੈਸ ਬਡੇਰੀ। ਟਿਕਹੁ ਕਿਤਹਿ ਤਬਿ ਲੀਜਹਿ ਹੇਰੀ–। ਇਹ ਸਭਿ ਸੁਨਿਕੈ ਤੁਮ ਪਿਤ ਪਾਸ। ਇਸ ਪੁਰਿ ਬਸਯੋ ਦਰਸ ਕਰਿ ਆਸ ॥ ੨੫ ॥ ਸਿਮਰਤਿ ਰਹਯੋ ਪ੍ਰਤੀਖਨ ਧਾਰਿ। ਅਬਿ ਤੁਮ ਆਏ ਕਰੁਨਾ ਧਾਰਿ। ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਕਰਿ ਲੀਨ ਸੁਖਾਰੇ। ਆਏ ਇਤਹੁੰ ਅੰਤ ਕੀ ਵਾਰੇ ॥੨੬॥ ਮਮ ਸਮ ਕੀ ਪੁਰ-ਵਨ ਕਰਿ ਆਸਾ। ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਪਿਖਿ ਜਗਤ ਤਮਾਸ਼ਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਨਿਹਾਲ ਮੈਂ ਹੋਯੋ। ਤਪ ਜਪ ਅਪਨਿ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਜੋਯੋ ॥ ੨੭ ॥ ਪੁਰਹੁ ਕਾਮਨਾ ਏਕ ਹਮਾਰੀ। ਕਰੌਂ ਅਹਾਰ ਸੁ ਹੇਤੁ ਤੁਮਾਰੀ। ਅਚੀਅਹਿ ਪ੍ਰਾਤ ਸਿੰਘ ਲੇ ਸਾਥ'। ਦੇਖਿ ਭਾਵਨਾ ਮਨ ਕੀ ਨਾਥ ॥੨੮॥ ਸੁਨਤਿ ਸਾਧ ਕੇ ਬਚ ਹਰਖਾਏ। 'ਤੁਮ ਸਾਧਨ ਪਰਲੋਕ ਕਮਾਏ। ਮਾਨੁਖ ਜਨਮ ਕ੍ਰਿਤਾ-ਰਥ ਕੀਨੋ। ਫੇਰ ਨ ਫੇਰਾ ਹੁਇ ਜਗ ਚੀਨੋ ॥੨੯॥ ਤਜਿ ਬਿਕਾਰ ਉੱਜਲ ਮਨ ਕਿਯੋ। ਪੂਨ ਸਤਿਨਾਮ ਰੰਗ ਦ੍ਰਿੜ ਦਿਯੋ। ਉਤਰਹਿ ਨਹਿਂ ਜੁ ਰੰਗ ਬਹੁ ਗਾਢੇ। ਹ੍ਵੈ ਨ ਪੁਰਾਤਨ, ਦਿਨ ਦਿਨ ਬਾਢੇ ॥ ੩੦ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਬਸਿ ਕਰਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹੈਂ। ਤਿਨ ਕੋ ਕਹਯੋ ਨ ਕਯੋਂ ਹਮ ਮਨੈ। ਯਾਂਤੇ ਨਿਤ ਆਇਸੁ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਕਯੋਂ ਨ ਆਇਂ ਤੁਮ ਸਦਨ ਮਝਾਰੀ' ॥ ੩੧ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਚ ਕਹਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿਕੈ। ਗਯੋ ਸੰਤ ਉਰ ਆਨੰਦ ਧਰਿਕੈ। ਘਰ ਮਹਿਂ ਜਾਇ ਤਯਾਰ ਕਰਿ ਤੂਰਨ। ਨਾਨਾ ਸੌਜਨ ਭੋਜਨ ਪੂਰਨ ॥੩੨॥ ਸੂਪਕਾਰ

[1] ਇਸ ਤੇ ਮੈਂ (ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਬਹੁ ਚਤੁਰ ਲਗਾਏ। ਖਟ ਰਸ ਸ੍ਵਾਦ ਅਨੇਕ ਬਨਾਏ। ਦਧੀ ਦੁਘਧ
ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਘਨੇਰੇ। ਤੁਰਸ਼ਾਈ ਜੁਤਿ ਅਸਨ ਬਡੇਰੇ॥੩੩॥ ਡਾਲਿ ਮਸਾਲੇ
ਜਾਲ ਬਿਸਾਲੇ। ਸ੍ਵਾਦ ਸੁਗੰਧਿਤ ਬਹੁ ਰਸ ਨਾਲੇ। ਜਾਮ ਦਿਵਸ ਜਬਿ
ਸੂਰਜ ਆਯੋ। ਹੇਤੁ ਹਕਾਰਨਿ ਸਾਧ ਸਿਧਾਯੋ ॥ ੩੪ ॥ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਕੋ
ਤੁਰੰਗ ਚਢਾਏ। ਸੰਗ ਖਾਲਸਾ ਚਲਿ ਸਮੁਦਾਏ।ਅਪਰ ਚਲੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ
ਸਾਰੇ। ਧਾਰਿ ਕਾਮਨਾ ਸਾਧ ਹਕਾਰੇ ॥ ੩੫ ॥ ਅਧਿਕ ਭੀਰ ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ
ਹੋਈ। ਪੁਰਿ ਜਨ ਸਿੰਘ ਚਲੇ ਸਭਿ ਕੋਈ। ਸਤਿਸੰਗਤ ਭ੍ਰਾ ਮੇਲ ਬਿਸਾਲਾ।
ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ ਸਾਧ ਕੀ ਸ਼ਾਲਾ ॥ ੩੬ ॥ ਅਨਿਕ ਪੰਕਤਾਂ ਕਰਿ ਬੈਠਾਈ।
ਚੌਂਕੀ ਬੀਚ ਬਿਸਾਲ ਡਸਾਈ। ਛਾਦੀ ਬਿਸਦ ਬਸਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ। ਸਾਦਰ
ਤਹਿਂ ਬੈਠਾਰੇ ਨਾਥ ॥ ੩੭ ॥ ਥਾਲ ਬਿਸਾਲ ਪਰੋਸਿ ਉਤਾਲਾ। ਆਦਿ
ਤਿਹਾਵਲ ਜਿਨ ਰਸ ਜਾਲਾ। ਧਰਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਆਨਿ ਅਗਾਰੀ। ਸੀਤ
ਸੁਗੰਧਤਿ ਦੇ ਕਰਿ ਬਾਰੀ ॥ ੩੮ ॥ ਸਭਿ ਪੰਕਤਿ ਕੋ ਪਰੁਸਨਿਹਾਰੇ।
ਤੂਰਨ ਦਏ ਪਰੋਸਿ ਅਹਾਰੇ। ਅਚਵਨਿ ਲਗੇ ਕੌਰ ਮੁਖ ਪਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ
ਸ੍ਵਾਦਲ ਅਧਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ ॥੩੯॥ ਕਰਯੋ ਸਰਾਹਨ ਬਿਬਿਧ ਅਹਾਰਾ। ਸਭਿ
ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਲੇ ਸ੍ਵਾਦ ਉਦਾਰਾ। ਪੁਰਿ ਜਨ ਭਨਹਿਂ 'ਪ੍ਰਥਮ ਕਈ ਬਾਰ। ਭੁਏ
ਅਹਾਰ ਨ ਸ੍ਵਾਦ ਉਦਾਰ ॥ ੪੦ ॥ ਧੰਨ ਸਾਧ ਜਿਨ ਕਿਯ ਅਸ ਮੇਲ।
ਕਰਯੋ ਅਸਨਿ ਬਹੁ ਸ੍ਵਾਦਨਿ ਮੇਲਿ'।ਚੁਰਾਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਢਿਗ ਆਯੋ[1]।ਦੀਨ
ਹੋਇ ਪਾਇਨਿ ਲਪਟਾਯੋ॥ ੪੧ ॥ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਉਪਜਯੋ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ।
ਏਕ ਆਤਮਾ ਪਿਖਯੋ ਜਹਾਨ। ਉਠੇ ਪ੍ਰਭੂ ਡੇਰੇ ਮਹਿਂ ਆਇ।ਥਿਰਿ ਪ੍ਰਯੰਕ
ਪਰ ਹੁਇ ਸੁਖ ਪਾਇ ॥ ੪੨ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ
'ਸਾਧ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਤੀਓ ਅੰਸੂ ॥ ੩ ॥

੪. [ਨਦੇੜ ਪਹੁੰਚੇ। ਆਪਣੀ ਜਗਾ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੱਸੇ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਭੀ ਤਬਿ ਕਾਸਦ ਦੁਇ ਆਇ। ਲਿਖਾ
ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਨੇ ਗੁਰ ਕੈ ਨਿਕਟ ਪਠਾਇ ॥ ੧ ॥ ਬੈਂਤ ॥ ਲਿਖਯੋ ਸ਼ੌਕ
ਨਾਮਾ[2] 'ਦਿਜੈ ਦਰਸ ਆਈ। ਮਹਾਂ ਪੀਰ ਮੇਰੇ! ਇਹੀ ਬਾਤ ਭਾਈ।ਤੁਮਾਰੀ
ਮਿਹਰ ਤੇ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਹੋਵਾ। ਜਹਾਂਨੈ ਕਿ ਮਯਾਨੈ ਮਨਿੰਦੈ ਨ ਦੋਵਾ[3]॥੨॥
ਕਰੋ ਰੰਕ ਰਾਵੰ ਨ ਲਾਗੈ ਅਵਾਰਾ। ਇਲਾਹੀ ਫ਼ਜ਼ਲ ਸੋ ਤੁਮਹਿਂ ਫ਼ਜ਼ਲ

[1](ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ) ਛੁਲਾ ਕਰ ਚੁਕੇ ਤਾਂ ਪਾਸ ਆਇਆ ਤੇ......। [2]ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਖਤ, ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਤ੍ਰ। [3](ਆਪ ਦੇ) ਮਾਨਿੰਦ (ਵਰਗਾ) ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ (ਕੋਈ) ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਧਾਰਾ[1]। ਬਡੀ ਬੇਰ ਬੀਤੀ ਪਿਛਾਰੀ ਰਹੇ ਹੈ। ਕਹੂ ਸੰਗਤੀ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਮੰ ਲਹੇ ਹੋ ॥੩॥ ਕਿ ਤਾਲਬ[2] ਪਿਖੋਂ ਮੈਂ ਦਿਦਾਰੇ ਤੁਮਾਰਾ। ਨਹੀਂ ਦੇਰਿਕੀਜੈ ਲਖੋ ਪ੍ਰੇਮ ਪਜਾਰਾ[3]'। ਸੁਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਫੇਰ ਤਜਾਰੀ ਕਰਾਈ। ਪਰੇ ਜ਼ੀਨ ਘੋਰਾਨ ਪੈ ਬੇਗਵਾਈ[4] ॥੪॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਤੇ ਰੁਖਸਦ ਹ੍ਵੈ ਕੈ। ਅਪਨੇ ਜਾਨਿ ਖੁਸ਼ੀ ਬਹੁ ਦ੍ਵੈ ਕੈ। ਹਯ[5] ਅਰੋਹਿ ਕਰਿ ਮਾਰਗ ਪਯਾਨੇ। ਸੰਗ ਖ਼ਾਲਸਾ ਚਲੇ ਸੁਜਾਨੇ ॥੫॥ ਪੰਥ ਉਲੰਘਤਿ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ। ਜਹਾਂ ਹੁਤੇ ਲਸ਼ਕਰ ਸਮੁਦਾਇ। ਆਗੇ ਸ਼ਾਹੁ ਚਢਨੈ ਬਡ ਘੋਰੇ। ਜਾਤਿ ਕਹੂੰ ਸੰਗ ਮਾਨਵ ਥੋਰੇ ॥੬॥ ਔਚਕ ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਅਸਵਾਰੀ। ਭਈ ਰੋਬਰੋਕਾਰ ਅਗਾਰੀ[6]। ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ। ਬਿਨੈ ਬਖਾਨਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਯੋ॥ ੭ ॥ ਗੁਰ ਸੂਰਜ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਰੇ। ਬਿਗਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਅਰਬਿੰਦ ਬਡੇਰੇ ॥ –ਭਲੀ ਬਾਤ ਹੋਈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਏ। ਲਖਿ ਮੁਰੀਦ ਸਮ ਦਰਸ ਦਿਖਾਏ– ॥੮॥ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ! ਬਹੁਤੇ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਏ। ਇਤ ਮੈਂ ਤੁਮਰੀ ਦਿਸ਼ਿ ਮਨ ਲਾਏ। ਭਲੋ ਸਥਲ ਪਿਖਿ ਕੀਜੈ ਡੇਰਾ। ਕਰਨੈ ਨਿਹਾਲ ਆਪਨੋ ਚੇਰਾ' ॥ ੯ ॥ ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ। 'ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਸੰਗਤਿ ਹੁਤੀ ਮਹਾਨੀ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਵਸ ਪ੍ਰਤਿ ਰਾਖੇ। ਹਮ ਬਹੁ ਬਾਰਿ ਚਲਨ ਕੋ ਭਾਖੇ ॥ ੧੦॥ ਹੁਤੇ ਸਾਧ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤਨ ਮਨ ਤੇ। ਕਰਨੈ ਭਾਉ ਤਿਨ ਰਖੇ ਚਢਨ ਤੇ'। ਇਮ ਕਹਿ ਖੁਸ਼ੀ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਦੀਨਿ। ਹੇਰਿ ਸਥਲ ਸ਼ੁਭ ਡੇਰਾ ਕੀਨਿ॥੧੧॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਬਿਬਿਧ ਬਨਾਈ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਕੂਚ ਕਰਿ ਚਲੇ। ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਲੇ ॥ ੧੨ ॥ ਨਰ ਨਾਰੀ ਗਨ ਸ਼ਯਾਮ ਵਰਨ ਕੇ। ਇਕ ਸਾਰੀ[7] ਲੇ ਊਪਰ ਤਨ ਕੇ। ਬਸਨ ਬਿਭੂਖਨ ਬੋਲਨਿ ਬੇਸ। ਰੀਤਿ ਔਰ ਕੇ ਪਿਖਤਿ ਸੁ ਦੇਸ਼[8] ॥੧੩॥ ਪੂਨਾ ਨਗਰ ਨਾਗਪੁਰਿ ਕੇਰੇ। ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਦੇ ਭੇਟ ਅਗੇਰੇ। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਜੇਤੇ ਤਹਿਂ ਰਾਜ। ਲਸ਼ਕਰ ਹੇਰੇ ਡਰ ਉਪਰਾਜੇ ॥ ੧੪॥ ਮਿਲਹਿਂ ਸ਼ਾਹੁ

---

[1](ਜੋ) ਤੁਸਾਂ ਫਜ਼ਲ ਕੀਤਾ ਸੋ ਰੱਬ ਨੇ ਫਜ਼ਲ ਕੀਤਾ। [ਅ਼:,ਇਲਾਹੀ=ਰੱਬ। ਫਜ਼ਲ=ਕ੍ਰਿਪਾ]। [2]ਮੈਂ ਚਾਹਵਾਨ ਹਾਂ ਕਿ"'। [3]ਪਿਆਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਲਖ ਲਓ। (ਅ) ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਲਖ ਕੇ (ਹੁਣ) ਦੇਰ ਨਾ ਕਰੋ। [4]ਛੇਤੀ। ਅ)ਤੇਜ਼। [5]ਘੋੜੇ। [6]ਅੱਗੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੋਈ [ਫ਼ਾ:, ਰੂਬਕਾਰ= ਸਾਮ੍ਹਣੇ]। [7]ਸਾੜ੍ਹੀ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਧੋਤੀ ਜੋ ਤੇੜ ਤੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਕੱਜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। [ਸੰਸ:, ਸ਼ਾਟੀ]। [8]ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ।

ਅਪਨਪੌ ਜਨਾਇ[1] । ਗਜ ਬਾਜੀ ਧਨ ਬਹੁ ਅਰਪਾਇ। ਗਿਰਵਰ ਕਾਨਨ ਉਲੰਘਤਿ ਗਏ। ਪੁਰਿਨਿ ਗ੍ਰਾਮ ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਭਏ ॥੧੫॥ ਕਿਸ ਕਿਸ ਕੀ ਗਨਨਾ ਕਰਿ ਕਹੀਏ। ਰਚਨਾ ਚਾਰੁ ਚਿੱਤ੍ਰ[2] ਜਿਨ ਲਹੀਏ। ਬਾਪੀ ਕੂਪ ਬਾਗ ਫੁਲਵਾਰੀ। ਨਾਲਕੇਲ ਕੇਲਾ ਰੁ ਸੁਪਾਰੀ ॥੧੬॥ ਬਿਸ-ਮਤਿ ਨਗਰ ਬਿਲੋਕਿ ਬਿਸਾਲਾ। ਤਿਸ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸਿਵਰ ਕੋ ਘਾਲਾ। ਆਠ ਦਿਵਸ ਤਹਿਂ ਕੀਨ ਮੁਕਾਮੂ। ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਕੋ ਪਿਖਹਿ ਤਮਾਮੂ॥ ੧੭ ॥ ਅਨਿਕ ਅਕੋਰਨ ਕੋ ਅਰਪੰਤੇ। ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ ਸੀਸ ਧਰੰਤੇ। ਦੂਰ ਕਿ ਨੇਰ ਸੁਨਹਿਂ ਗੁਰ ਆਏ। ਸਿਖ ਜੋ ਹੁਤੇ ਆਨਿ ਦਰਸਾਏ॥੧੮॥ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਲੈ ਲੈ ਦਰਬ। ਮਹਿਪਾਲਕ ਬਸਿ ਕਰਿਕੈ ਸਰਬ। ਕਰਤਿ ਕੂਚ ਪੁਨ ਗਮਨਹਿ ਡੇਰਾ। ਉਤਰਹਿ ਨਿਸ ਕੋ, ਚਲਹਿ ਸੁਬੇਰਾ[3] ॥੧੯॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਚਲੇ। ਨਦੀ ਗੁਦਾਵਰਿ ਕੇ ਤਟ ਭਲੇ। ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੇ ਦਲ ਭਾਰੇ। ਕਰੇ ਸਿਵਰ ਸਭਿਹੂੰਨਿ ਕਿਨਾਰੇ ॥੨੦॥ ਨਗਰ ਨਦੇੜ ਬਸੰਤਿ ਬਿਸਾਲਾ। ਜਿਸ ਮਹਿਂ ਰਹੈਂ ਧਨੀ ਨਰ ਜਾਲਾ।ਆਦਿਪੁਰੀ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਬਸੀ। ਦਰਬ ਅਧਿਕ ਤੇ ਦੀਰਘ ਲਸੀ ॥ ੨੧ ॥ ਤਾਨੇ ਸ਼ਾਹ ਮਾਰਿ ਕਰਿਜੋਰਾ[4]। ਪੀਛੇ ਤਹਾਂ ਜੁ ਸੂਬਾ ਛੋਰਾ । ਸੁਨਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਆਵਨ ਜਬੈ।ਮਿਲਿਬੇ ਹੇਤ ਤਯਾਰ ਹੁਇ ਤਬੈ ॥੨੨॥ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੁਰੰਗੇ ਕੀ ਬਡ ਮਾਇਆ। ਸੋ ਲੇ ਕਰਿ ਤੂਰਨ ਹੀ ਆਇਆ। ਦੇ ਕਰਿ ਮਿਲਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਸਾਥ।ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਅਪਰ ਆਇਂ ਪੁਰਿ ਨਾਥ[5] ॥੨੩॥ ਬਿਦਤ* ਹੈਦਰਾ-ਬਾਦ ਉਦਾਰਾ । ਮੁੰਗੀ ਪਟਣ[6]ਆਦਿ ਧਨ ਭਾਰਾ । ਦੇ ਕਰਿ ਮਿਲੇ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹੂ।ਉਤਰਿ ਪਰੇ ਲਸ਼ਕਰ ਕੇ ਮਾਂਹੂ[7] ॥੨੪॥ ਅਪਰ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਦੇਸ਼ ਰੁ ਨਗਰੀ। ਗਿਨ ਕਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਯਹਿ ਸਗਰੀ। ਦੂਰ ਨਿਕਟ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਤੇ ਆਏ। ਦੇ ਦੇ ਦਰਬ ਮਿਲੇ ਸਮੁਦਾਏ॥੨੫॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਿ ਪਿਤ ਤੇ ਘਨੋ। ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਜਗ ਮਹਿਂ ਭਨੋ। ਅਰਯੋ ਨ ਕੋਈ ਮਿਲੇ ਅਗਾਰੀ। ਦੇ ਕਰਿ ਭੇਟ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ॥ ੨੬॥ ਨਗਰ ਨਦੇੜ ਵਹਿਰ ਕੀ ਥਾਈਂ। ਉਤਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋ ਅਪਨਾਈ[8]। ਅਹੈ ਪੁਰਾਤਨਿ

---

[1]ਆਪਣਾ ਨਾਮ (ਆਦਿਕ) ਦੱਸਕੇ। [2]ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਚਿੱਤ੍ਰ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। [3]ਸਵੇਰੇ। [4]ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ। [5]ਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ। [6]ਮੁੰਗਾ ਪਟਮ ਮਦਰਾਸ ਹਾਤੇ ਦਾ ਇਕ ਨਗਰ ਹੈ। [7](ਸੂਬੇ) ਲਸ਼ਕਰ ਵਿਚ ਉਤਰ ਪਏ। [8]ਆਪਣੀ ਕਰ ਲਈ। (ਅ) ਆਪਣੀ ਜਾਣਕੇ। *ਪਾঃ—ਬਿਦਰ।

ਭੂਮ ਹਮਾਰੀ। ਅਪਰ ਮਾਲਕੀ ਸਕਲ ਬਿਦਾਰੀ[1] ॥੨੭॥ ਹੁਤੋ ਮੁਗ਼ਲ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਸੋ ਬਸੈਂ[2]। ਬਲ ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਤਿਸ ਕੌ ਲਸੈਂ[3]। ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਡੇਰੇ ਕੋ ਕਿਯ ਝਗਰਾ। 'ਇਸ ਕੋ[4] ਜਾਨਤਿ ਹੈ ਪੁਰਿ ਸਗਰਾ ॥ ੨੯ ॥ ਅਬਿ ਜੋ ਬਲ ਕਰਿ ਲੈ ਹੈ ਛੀਨ। ਸੁਤ ਪੋਤੇ ਅਪਨੀ ਲੇਂ ਚੀਨ'। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਝਗਰਾ ਬਹੁ ਕਯੋ। ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਲਗਿ ਚਲਿ ਗਯੋ ॥ ੨੯ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਿਂ 'ਹਮਰੋ ਇਸਥਾਨ। ਇਸ ਕੌ ਮਾਲਕ ਅਹੈ ਨ ਆਨ'। ਮੁਗ਼ਲ ਭਨੈ 'ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਮੇਰਾ। ਨਹੀਂ ਦੂਰਕੈ, ਪੁਰਿ ਲਖਹਿ ਬਡੇਰਾ' ॥ ੩੦ ॥ ਸੈਸੈ ਭਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਆਇ।–ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੂਰ ਨ ਕਹੈਂ ਕਦਾਇ। ਚਿਰੰਕਾਲ ਕੋ ਅਹੈ ਹਮਾਰੋ। ਨਗਰ ਸ਼ਾਹਦੀ ਮੁਗ਼ਲ ਉਚਾਰੋ–॥੩੧॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਂ ਕਹਿ ਬਿਨੈ ਪਠਾਈ। 'ਸਭਿ ਰਾਵਰ ਕੀ ਜੋਤਿਕ ਥਾਂਈ। ਜੋ ਇਸ ਕੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਧਰੋ। ਕੋ ਇਕ ਪਤਾ ਦਿਖਾਵਨਿ ਕਰੋ ॥ ੩੨ ॥ ਹੋਇ ਆਪ ਕੀ ਤੌ ਥਿਰ ਸਾਚੀ। ਪੁਨ ਕੋ ਕਰਹਿ ਨ ਬਾਦ ਉਬਾਚੀ। ਜੋ ਬਲ ਕਰਿ ਛੀਨਹੁ ਇਸ ਕੇਰੀ। ਮੈਂ ਝਿਰਕੌਂ ਬਰਜੌਂ ਇਸ ਬੇਰੀ ॥ ੩੩ ॥ ਜੀਵਤਿ ਰਹੈ ਅਹੈ ਬਲ ਜਾਵਦ। ਕੋ ਨਹਿਂ ਝਗਰਿ ਸਕੈਗੋ ਤਾਵਦ। ਪੁਨ ਪਾਛੇ ਉਠਿ ਪਰਿ ਹੈ ਬਾਦ। ਯਾਂ ਤੇ ਜਾਨਹੁ ਬੇ ਬੁਨਿਯਾਦ[5]' ॥ ੩੪ ॥ ਜਥਾ ਨਗਰ ਕੋ ਮੁਗ਼ਲ ਉਗਾਹਿ। ਕਰਹਿ ਬਤਾਵਨ–ਹੈ ਇਸ ਪਾਹਿ–। ਤੈਸੇ ਤੁਮ ਕਿਛ ਪਤਾ ਬਤਾਵਹੁ। ਜੁੜਿ ਬੁਨਿਯਾਦ ਧਰਾ ਕਹੁ ਪਾਵਹੁ ॥ ੩੫ ॥ ਬਹੁਰ ਨ ਲਾਗੂ ਹੋਵਨਿ ਕੌਨ। ਦੇਖਿ ਉਗਾਹੀ ਧਾਰੈਂ ਮੌਨ'। ਬਾਤ ਯਥਾਰਥ ਜਬਹਿ ਸੁਨਾਈ। ਮਾਨੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤਬਹਿ ਅਲਾਈ ॥ ੩੬ ॥ 'ਮੁਗ਼ਲ ਨਗਰ ਕੇ ਮੁਖਿ[6] ਲੇ ਆਵੈ। ਕਾਜ਼ੀ ਮੁਫਤੀ[7] ਸਕਲ ਮਿਲਾਵੈ। ਤੁਮ ਅਪਨੇ ਉਮਰਾਵ ਪਠਾਵਹੁ। ਝਗਰਾ ਧਰ ਕੋ ਅਖਿਲ ਮਿਟਾਵਹੁ ॥੩੭॥ ਜਥਾ ਜੋਗ ਜਿਸਕੀ ਹੁਇ ਦੀਜੈ। ਕਹੈ ਜੁ ਕੂਰ ਹਟਾਵਨਿ ਕੀਜੈ'। ਬਾਕ ਜਥਾਰਥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕੇਰੇ। ਇਕਠੇ ਕੀਨੇ ਮਨੁਜ ਘਨੇਰੇ ॥ ੩੮ ॥ ਨਰ, ਪੁਰਿ ਕੇ ਪਰਧਾਨ ਪਠਾਏ। ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਕਟ-ਵਰਤੀ ਸਮੁਦਾਏ। ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਆਏ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੁ

---

[1]ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕੇ ਡੇਰਾ ਕਰ ਲਿਆ। [2]ਇਕ ਮੁਗ਼ਲ ਨਗਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਸੀ। [3]ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਥਾਂ ਤਿਸ ਦਾ ਸੀ। [4]ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ। [5](ਹੁਣ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ) ਬੇ ਬੁਨਯਾਦ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। (ਅ) ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਬਿਰਥਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। [6]ਮੁਖੀਏ। [7]ਫਤਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਫਤਵਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਤਗੀਦ ਪਠਾਏ ॥ ੩੯॥ ਬੈਠੇ ਆਇ ਅਖਿਲ ਗੁਰ ਪਾਸਾ। ਪ੍ਰਥਮ ਮੁਗ਼ਲ ਨੇ ਬਾਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ। 'ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਇਹ ਥਾਨ ਹਮਾਰਾ। ਜਾਨਤਿ ਗਿਰਦਨਵਾ[1] ਇਤ ਸਾਰਾ ॥ ੪੦ ॥ ਬੂਝਿ ਲੇਹੁ ਸਭਿ ਕੋ ਇਸ ਠੌਰੀ। ਜੋ ਛੀਨਤਿ ਕਰਿ ਸੀਨੇ ਜ਼ੋਰੀ। ਤੌ ਮੇਰੇ ਕੁਛ ਬਸ ਨ ਬਸਾਇ। ਮਾਲਕ ਸ਼ਾਹੁ ਸਕਲ ਹੀ ਥਾਂਇ' ॥ ੪੧ ॥ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਤਬਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਖਾਨਾ। 'ਲਾਖਹੁਂ ਬਰਖਨ ਕੋ ਇਹ ਥਾਨਾ। ਰਹੇ ਸੰਭਾਲਤਿ ਅਹੈ ਹਮਾਰਾ। ਜਬਿ ਕਿਤਹੂੰ ਕਰਿ ਗਏ ਕਿਨਾਰਾ ॥੪੨॥ ਲੇਕਰਿ ਅਪਰ ਸੁ ਮਾਲਿਕ ਬਨਜੈਂ। ਆਸ਼੍ਰਮ ਬਡੋ ਪੁਰਾਤਨ ਬਨਜੈਂ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਪਰ ਆਵੈ। ਤੌ ਹਮ ਸਭਿ ਕੌ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਿਖਾਵੈਂ ॥ ੪੩ ॥ ਜਹਿਂ ਡੇਰਾ ਤਹਿ ਖੋਦਨ ਲਾਏ। ਕੇਤਿਕ ਨੀਚੇ ਥਲ ਖੁਨਵਾਏ। ਨਿਕਸਜੋ ਤਹਾਂ ਭਸਮ ਕੋ ਢੇਰਾ। ਜਹਿਂ ਆਸਨ ਥੋ ਪਰਜੋ ਬਡੇਰਾ॥ ੪੪ ॥ ਪੁਨ ਪ੍ਰਭੁ ਭਨਜੈਂ 'ਔਰ ਖਨਿ ਲੀਜੈ। ਕਰਮੰਡਲ, ਮਾਲਾ ਦਿਖਰੀਜੈ। ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਜਿਸ ਤਨ ਮਹਿਂ ਨਾਮੂ। ਕਰੇ ਤੀਬ੍ਰ ਤਪ ਤਬਿ ਅਭਿਰਾਮੂ ॥ ੪੫ ॥ ਬਰਖ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਇਸ ਥਲ ਬਸਿਕੈ। ਸੰਕਟ ਸਹੇ ਸਕਲ ਤਨ ਕਸਿ ਕੈ'। ਪੁਨ ਕੁਛ ਖੋਦੀ ਅਪਰ ਅਗਾਰੀ। ਮਾਲਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਤਬਹਿ ਨਿਹਾਰੀ ॥੪੬॥ ਤਪ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਆਸਨ ਪਰਜੋ। ਹੋਇ ਪੁਰਾਤਨ[2] ਨਾਂਹਿਨ ਗਰਜੋ। ਕਰਮੰਡਲ ਤੂੰਬੇ ਕੋ ਹੇਰਾ। ਤਿਮ ਹੀ ਪਰਜੋ ਮਹਾਂ ਤਪ ਕੇਰਾ ॥੪੭॥ ਬਿਸਮ ਰਹੇ ਪਿਖਿ ਕੈ ਸਮੁਦਾਈ। 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰ ਸਭਿਨਿ ਅਲਾਈ। ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਭਈ ਸਭਿ ਕੇਰੀ। ਨਮੋ ਕਰੀ ਪਦ ਪਰ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥ ੪੮ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਿਖਾਵਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰਥੋ ਅੰਸੂ ॥ ੪ ॥

੫. [ਜ਼ਮੀਨ ਮੁੱਲ ਖਰੀਦੀ। ਬੰਦਾ ਮਿਲਾਪ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਤਾ ਦਿਖਾਇ ਕਰਿ ਸਭਿ ਕੋ ਦਯੋ ਸੁਨਾਇ। 'ਇਕ ਜੋਜਨ ਲਗਿ ਭੂਮਕਾ ਤਪਹਿਂ ਤਪੀ ਸਮੁਦਾਇ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਸਿਖ ਹਮਰੇ ਕੀਰਨ[3] ਇਸ ਥਾਨ। ਇਸ ਥਲ ਆਸ਼੍ਰਮ ਹੁਤੋ ਮਹਾਨ। ਜਹਾਂ ਖਨਜੋ ਗਨ ਭਸਮ ਨਿਹਾਰੀ। ਹਮ ਬੈਠੇ ਆਸਨ ਥਿਰ ਕਾਰੀ॥ ੨ ॥ ਸਭਿ ਕੋ ਪੱਤਾ ਦਿਖਾਵਨ ਠਾਨਾ। ਅਬਿ ਤੋ ਹਮਰੋ ਭਯੋ ਸਥਾਨਾ। ਤਊ ਮੋਲ ਇਸ ਦੇਤਿ ਮੁਗ਼ਲ ਕੋ। ਲੇ ਕਰਿ ਦਾਵਾ ਹਰਹਿ ਸਥਲ ਕੋ'॥ ੩ ॥ ਕਰੀ ਬਿਛਾਵਨਿ ਗਨ ਦੀਨਾਰ। ਜਹਿਂ ਲਗਿ ਹੈ ਅਬਿਲੌ ਦਰਬਾਰ। ਮੁਗਲ ਹਰਖ

[1] ਭਾਵ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ। [2] ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣ ਤੇ ਬੀ। [3] ਪੂਰਨ ਸੀ।

ਕਰਿ ਮੁਹਰ ਸੁ ਲੀਨੀ। ਬਾਕ ਨ ਫੁਰਯੋ ਮੌਨ ਮੁਖ ਕੀਨੀ* ॥ ੪ ॥ ਬੈਖਤ[1] ਤਿਸ ਕਰ ਤੇ ਲਿਖਵਾਯੋ। ਰਾਜ਼ੀ ਨਾਮਾ ਸਕਲ ਸੁਨਾਯੋ। ਸਭਿ ਕੀ ਊਪਰ ਪਰੀ ਉਗਾਹੀ। 'ਇਸ ਕੋ ਬੈਸ ਨ ਬਾਦ ਉਠਾਹੀ' ॥ ੫ ॥ ਜਥਾ ਜੋਗ ਕਰਿ ਸਭਿ ਚਲਿ ਗਏ। ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਬਖਾਨਤਿ ਭਏ। ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਨੰਦ ਬਿਸਮਾਯੋ। ਅਪਨੋ ਕਾਗਦ ਲਿਖਯੋ ਪਠਾਯੋ॥੬॥ਇਕ ਜੋਜਨ ਲਗਿ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨਾ।ਕੋ ਨ ਕਰੈ ਦਾਵਾ ਲਿਹੁ ਜਾਨਾ। ਸਗਰੇ ਨਗਰ ਪ੍ਰਗਟ ਭੀ ਗਾਥਾ। 'ਭੂਮਿ ਮੋਲ ਲੀਨਸਿ ਗੁਰ ਨਾਥਾ' ॥ ੭ ॥ ਡੇਰਾ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਮਾਯੋ।

ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਭੁ ਅਖੇਰ ਮਨ ਭਾਯੋ। ਕਿਤਿਕ ਦੂਰ ਚਢਿ ਗਏ ਅਖੇਰਾ। ਆਸ਼੍ਰਮ ਪਿਖਯੋ ਬਿਰਾਗੀ ਕੇਰਾ ॥ ੮ ॥ ਗਯੋ ਸਾਧ ਕਿਤ ਅਪਰ ਸਥਾਨਾ। ਹੇਰਿ ਛਾਗ ਤਿਸ ਪੁਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ। ਕਰਿ ਝਟਕਾ ਰਿੰਧਵਾਇ ਸੁ ਖਾਯਾ। ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਸਘਨ ਤਰੁ ਛਾਯਾ ॥ ੯ ॥ ਕਿਤਿਕ ਸਮੇਂ ਮਹਿਂ ਅੰਤਰ ਗਏ। ਸੁੰਦਰ ਥਲ ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਭਏ। ਏਕ ਬਿਸਾਲ ਪ੍ਰਯੰਕ ਡਸਾਯੋ। ਆਸਤਰਨ ਸਿਤ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਛਾਯੋ ॥੧੦॥ ਤਿਸ ਪਰ ਬੈਠੇ ਜਾਇ ਗੁਸਾਈਂ। ਕੇਤਿਕ ਸਮੋਂ ਬਿਤਯੋ ਤਿਸ ਥਾਈਂ। ਇਕ ਚੇਲਾ ਅਵਿਲੋਕਿ ਪਲਾਯੋ। ਜਹਾਂ ਸਾਧ ਤਹਿਂ ਜਾਇ ਸੁਨਾਯੋ॥੧੧॥ 'ਇਹਾਂ ਵਹਿਰ ਬੈਠੇ ਕਿਸ ਭਾਂਤਿ? ਡੇਰੇ ਬਿਖੇ ਭਯੋ ਉਤਪਾਤ। ਕੋ ਇਕ ਪੁਰਖ ਤੇਜ ਬਡ ਧਾਰੀ। ਪ੍ਰਥਮ ਛਾਗ ਹਤਿ ਕੀਨ ਅਹਾਰੀ ॥ ੧੨ ॥ ਤਿਹ ਬਿਲੋਕਿ ਹਮ ਤੂਸ਼ਨ ਰਹੇ। ਕੀਨਸਿ ਖਾਨਿ ਤ੍ਰਾਸ ਨਹਿਂ ਲਹੇ। ਪੁਨ ਸਥਾਨ ਅੰਤਰ ਗਮਨਾਯੌ। ਹਮ ਲੇ ਕਰਿ ਤੁਮ ਨਾਮ ਹਟਾਯੋ ॥ ੧੩ ॥ ਬਰਜਯੋ ਰਹਯੋ ਨ, ਪਹੁੰਚਯੋ ਤਹਾਂ। ਬਿਸਦ ਸੇਜ ਰਾਵਰ ਕੀ ਜਹਾਂ। ਮਾਨੀ ਸ਼ੰਕ ਨ ਮਨ ਮਹਿਂ ਕੈਸੇ। ਤਿਸ ਪ੍ਰਯੰਕ ਕੇ ਊਪਰ ਬੈਸੇ' ॥ ੧੪ ॥ ਮਾਧੋਦਾਸ ਸੁਨਤਿ ਰਿਸ ਠਾਨੀ। 'ਕੋ ਐਸੋ ਜਗ

---

[1]ਬੈਨਾਮਾ। *ਆਪਣਾ ਦਾਅਵਾ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਸਹੀ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਐਸੇ ਵਾਕਿਆਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਆਚਰਨ (ਇਖਲਾਕ) ਦੀ ਮਹਾਨ ਉੱਚਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਕਦੇ ਘਾਹ ਦਾਣੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜੁੱਧ ਜੰਗ ਲੁੱਟਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਕਦੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਓਹ ਜੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਮਤ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾਲਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹੀ ਰਿਵਾਜ ਦਰੁਸਤ ਮੰਨੀਂ ਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਖ ਗੁਮਾਨੀ।ਇਕ ਤੌ ਨਹੀਂ ਸਾਧੁ ਲਖਿ ਟਰਯੋ। ਦੁਤੀਏ ਮੈਂ ਅਜ਼ਮਤਿ ਕਰਿ ਭਰਯੋ ॥ ੧੫ ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਨਹੀਂ ਸਾਥ ਅਸ ਕੋਈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਅਹੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰਿ ਸੋਈ'। ਪਠਯੋ ਬੀਰ[1] ਇਕ 'ਦੇਹੁ ਸਜ਼ਾਇ। ਸਿਹਜਾ ਤੇ ਮਾਰਹੁ ਉਲਟਾਇ॥੧੬॥ ਜਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਸਹਿਤ ਨਹਿਂ ਰਹੈ। ਆਗੇ ਪਿਖਿ ਸਗਰੇ ਡਰ ਲਹੈਂ। ਸਾਧ-ਅਵੱਗਯਾ ਕਰੈ ਨ ਕੋਈ। ਜਿਸ ਕੀਨੀ ਸਹਿ ਸੰਕਟ ਸੋਈ' ॥੧੭॥ ਸੁਨਤਿ ਬੀਰ ਤੂਰਨ ਹੀ ਧਾਯੋ।ਜਯੋਂ ਧਨੁ ਤੇ ਕਿਨ ਬਾਨ ਚਲਾਯੋ। ਆਇ ਉਠਾਵਨ ਲਾਗਸਿ ਪਾਵਾ। ਕਰਯੋ ਓਜ ਨਹਿਂ ਤਊ ਉਠਾਵਾ ॥੧੮॥ ਦੁਤਿਯ ਬੀਰ ਤਬਿ ਸਾਧ ਪਠਾਯੋ। ਚਾਹਤਿ ਹੈ ਪਰਯੰਕ ਉਠਾਯੋ। ਦੋਨਹੁੰ ਪਾਵੈਂ ਪਰ ਦ੍ਵੈ ਤੀਰ। ਗੁਰੂ ਖੁਭਾਇ ਧਰੇ ਜੁਤਿ ਧੀਰ ॥੧੯॥ ਬੀਰਨ ਮਹਿਂ ਏਤਿਕ ਬਲ ਕਹਾਂ। ਖਾਟ ਉਠਾਇ ਸੁ ਪਲਟਹਿਂ ਤਹਾਂ।ਜਾਨੀ ਸਾਧ–ਨ ਜੁਗ ਤੇ ਹਾਲਾ[2]।ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਕੋਊ ਪੁਰਖ ਬਿਸਾਲਾ–॥੨੦॥ ਤ੍ਰਿਤੀ ਪਠਯੋ, ਪੁਨ ਚਾਰਹੁੰ ਆਏ। ਲਾਇ ਰਹੇ ਬਲ ਨਹਿਂ ਉਲਟਾਏ। ਚਾਰਹੁੰ ਪਾਵੋਂ ਪਰ ਸਰ ਚਾਰ। ਕਰੇ ਟਿਕਾਵਨਿ ਭਾਰ ਉਦਾਰ॥੨੧॥ ਜਬਿ ਨਹਿਂ ਉਲਟਯੋ ਬੀਰਨ ਜਾਨੀ। ਤਰੇ ਧਸਾਵਨ* ਲਗੇ ਮਹਾਨੀ। ਜਬਿ ਚਾਰਹੁੰ ਰਿਸ ਤੇ ਬਲ ਕੀਨਿ। ਹਲੀ ਖਾਟ, ਚਾਲੀ ਤਰ, ਚੀਨ[3] ॥ ੨੨ ॥ ਪਾਵੇ ਲਗੇ ਧਸਨ ਜਬਿ ਹੇਰੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਬੇਰੇ। 'ਕਾਸ਼ਟ! ਕੂਛ ਹਮ ਸੋਂ ਨਹਿਂ ਬੈਰਾ। ਧਰਨੀ ਧਸਤਿ, ਨ ਰਹਤਿ ਉਚੇਰਾ?'॥੨੩॥ ਹਾਥ ਪਾਇ ਕਰਿ[4] ਖਾਟ ਟਿਕਾਈ। ਭਈ ਅਕਾਰਥ ਅਜ਼ਮਤਿ ਲਾਈ[5]। ਅਪਨੇ ਤੇ ਬਹੁ ਬਡੋ ਬਿਚਾਰਾ। ਮਾਧੋਦਾਸ ਖੋਇ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ੨੪ ॥ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਦੀਨ ਤਬੈ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਬੈਠੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਯੋ। ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਰਹਯੋ ਕਰ ਜੋਰਿ। ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕੀ ਓਰ ॥ ੨੫ ॥ ਬੂਝਯੋ ਪ੍ਰਭੁ'ਕੌਨ ਤੂੰ ਅਹੈਂ?ਇਸ ਥਲ ਮਹਿਂ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਰਹੈਂ?' 'ਇਹ ਮਮ ਗੁਰ ਕੋ ਆਸ਼੍ਰਮ ਭਾਰੀ। ਚਿਰੰਕਾਲ ਤਪ ਕੀਨਿ ਅਚਾਰੀ ॥ ੨੬ ॥ ਤਿਸ ਪੀਛੇ ਮੈਂ ਇਸ ਥਲ ਬਾਸਾ। ਰਹੌਂ ਏਕ[6] ਭਾਵਹਿ ਤਪ ਰਾਸਾ'।ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਭਨਯੋਂ 'ਤੋਹਿ ਗੁਰ ਕਹਾਂ। ਮਰਿ ਕਰਿ ਪਹੁੰਚਯੋ ਜਾਨਹਿਂ ਤਹਾਂ ॥ ੨੭ ॥ ਜਿਸ ਭਰ-

---

[1]ਗੁਪਤ ਵਜਕਤੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਮੁਅੱਕਲ। [2]ਸਾਧ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਦੁਹਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਿਆ। [3]ਖਾਟ ਹਿੱਲਕੇ ਹੇਠ ਨੂੰ ਚਲਦੀ ਜਾਣੀ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ)। [4](ਦੋਵੇਂ) ਹਥ ਪਾਕੇ। [5](ਸਾਧੂ ਦੀ) ਅਜ਼ਮਤ ਲਾਈ ਐਵੇਂ ਗਈ। [6]ਇਕੱਲਾ। *ਪਾ:–ਧਵਾਸਨ।

ਵਾਸ਼ੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਰਹੈਂ । ਤਿਸ ਕੌ ਲਖਹਿਂ ਕਿ ਨਹਿਂ, ਕਿਤ ਅਹੈ ?'। ਸੁਨਤਿ ਦੀਨਿ ਹੁਇ ਸਾਧ ਬਖਾਨਾ। 'ਸ਼ਕਤਿ ਨ ਏਤੀ, ਮੈਂ ਨਹਿਂ ਜਾਨਾ ॥ ੨੮ ॥ ਜੇ ਕਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿਂ ਸ਼ਕਤਿ ਇਤੀਕ। ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਲਖਹੁ ਬਿਧਿ ਨੀਕ। ਤੌ ਮਮ ਗੁਰ ਕੌ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ । ਪੁਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਿਹਚਲ ਟਿਕਿ ਜਾਈ' ॥ ੨੯ ॥ ਤਬਿ ਗੁਰ ਭਨਯੋਂ 'ਤਰੋਵਰ ਖਰਯੋ। ਤਿਸ ਕੇ ਫਲ ਕੀੜਾ ਹੁਇ ਪਰਯੋ। ਜੇ ਕਰਿ ਪਤਾ ਚਹਤਿ ਅਬਿ ਲ਼ਯਾਵਹੁ। ਕਰਿ ਹਮ ਢਿਗ ਲੇ ਨਾਮ ਬੁਲਾਵਹੁ' ॥੩੦॥ ਸੁਨਿ ਸਾਧੂ ਨੇ ਸੋ ਫਲ ਦੇਖਾ। ਹੈ ਪਰਪੱਕਯ ਲਾਲ ਅਵਰੇਖਾ। ਗੁਰ ਕੇ ਕਹੇ ਤੋਰ ਕਰਿ ਲ਼ਯਾਵਾ। ਨਿਕਟ ਲ਼ਯਾਇ ਕੀੜਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਵਾ ॥੩੧॥ ਧੁਨਿ ਊਚੀ ਲੇ ਨਾਮ ਗੁਹਾਰਾ। ਕੀਰੇ ਕਿਰਰ ਕਿਰਰ ਉੱਚਾਰਾ। ਜਾਨਿ ਲੀਨਿ—ਨਿਸ਼ਚੇ ਗੁਰ ਮੇਰੋ। ਕਹਾਂ ਭਈ ਗਤਿ !—ਬਿਸਮ ਬਡੇਰੋ ॥੩੨॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਭਨਯੋਂ 'ਚਿੰਤ ਕਯਾ ਕੀਜੈ। ਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਮ ਇਸ ਕੋ[1] ਲਖਿ ਲੀਜੈ। ਇਹ ਤਨ ਤਜਿ ਅਬਿ ਸ਼ੁਭ ਗਤਿ ਪਾਵੈ। ਬਹੁਰ ਨਹੀਂ ਅਪਗਤਿ ਅਸ ਜਾਵੈ' ॥੩੩॥ ਹੁਤੋ ਹਾਥ ਮਹਿਂ ਫਲ ਮ੍ਰਿਤੁ ਭਯੋ। ਤਿਸਤੇ ਨਿਕਸਿ ਧਰਾ ਗਿਰ ਗਯੋ। ਕਹਯੋ[2] 'ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੁਮ ਕਰੁਨਾ ਕਰੀਯਹਿ। ਮੋਰ ਕਰਮ[3] ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ ਧਰੀਅਹਿ ॥ ੩੪ ॥ ਅਪਨੀ ਸੇਵਾ ਮੁਹਿ ਫੁਰਮਾਵਹੁ। ਪਗ ਪੰਕਜ ਪਰ ਮੋਹਿ ਲਗਾਵਹੁ। ਰਾਖੁ ਲੇਹੁ ਸ਼ਰਨਾਗਤਿ ਪਰਯੋ'। ਦੀਨ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਗਸਿ ਉਚਰਯੋ॥੩੫॥ 'ਹਮ ਕੋ ਹੁਕਮ ਅਹੈ ਕਰਤਾਰਾ। —ਬਿਦਤਾਵਹੁ ਜਗ ਪੰਥ ਕਰਾਰਾ। ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਕੋ ਕਰੌ ਬਿਨਾਸ਼ਾ। ਜੋ ਅਬਿ ਪਸਰਿ ਰਹਯੋ ਚਹੁੰ ਪਾਸਾ—॥ ੩੬ ॥ ਤੂੰ ਬਤਾਉ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਕਰਨਾ। ਮਿਲਹੁ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਗਨ ਹਰਨਾ?'। ਬੋਲਯੋ ਸਾਧ 'ਆਪ ਹੋ ਮਾਲਕ। ਤੁਮਰਾ ਬੰਦਾ ਕਰੌਂ ਨ ਆਲਕ[4] ॥ ੩੭ ॥ ਹੁਇ ਰਾਵਰਿ ਆਇਸੁ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਕਰੌਂ ਜੰਗ ਭੰਗੌਂ ਰਿਪੁ ਭਾਰੀ। ਤੁਮ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਖਰ ਖੰਡਾ। ਕਰੌਂ ਘਮੰਡ[5] ਪ੍ਰਚੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡਾ' ॥ ੩੮ ॥ ਹਸਿ ਬੋਲੇ 'ਹਮ ਦੀਨਾ ਹੁਕਮ। ਬਾਲੂ ਮੱਧ ਨਿਕਾਸਾ ਰੁਕਮ[6]। ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਜਾਹੁ ਮਮ ਬਦਲਾ[7] ।* ਬਿਮੁਖ ਹੂਏ

---

[1]ਇਸ ਦਾ (ਇੱਕੋ) ਕਰਮ (ਭੋਗਣਾ) ਬਾਕੀ ਸੀ। [2](ਸਾਧ ਨੇ) ਕਿਹਾ। [3]ਬੀਰਾਂ ਦਾ ਏਜਣਾ ਰੂਪੀ (ਬੇਅਦਬੀ ਦਾ) ਕਰਮ। [4]ਆਲਸ। [5]ਯੁੱਧ। [6]ਰੇਤ ਵਿਚੋਂ ਸੋਨਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। [7]ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਥਾਵੇਂ ਜਾਵੋ। *ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਸੌ-ਸਾਖੀ ਦੀ ੫੭ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਿਥਲ ਜੇਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਮਨ ਰਦਲਾ[1] ॥੩੯॥ ਪੰਥ ਤੇਜ ਤੇਰੇ ਹੀ ਦੀਨਾ[2]। ਸਭਿਨਿ ਬਿਖੈ ਤੌ ਕੋ ਮੁਖਿ ਕੀਨਾ। ਅਪਨਿ ਆਪ ਤੇ ਭਾਖਨੋ ਬੰਦਾ। ਇਹ ਬਿਦਤੈ ਜਗ ਨਾਮ ਬਿਲੰਦਾ ॥ ੪੦ ॥ ਨਹਿਂ ਠਹਿਰਹਿ ਰਿਪੁ ਤੋਹਿ ਅਗਾਰੀ। ਹੁਇ ਸੰਘਰ ਘਮਸਾਨ ਉਦਾਰੀ।ਲਰੈਂ ਅਰੈਂ ਲਾਖਹੁਂ ਹੀ ਮਰੈਂ। ਬਚੈਂ ਸੁ ਜੀਵ ਭਾਜ ਜੋ ਪਰੈਂ' ॥੪੧॥ ਸੁਨਿ ਗੁਰਵਾਕ ਭਯੋ ਮਨ ਗਾਢੋ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿ ਠਾਢੋ।ਕਰਨ ਜੰਗਕੋ ਭਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।ਕ੍ਰਿਪਾਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਤਿਗੁਰੂਨਿਹਾਰੀ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੫॥

੬. [ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਿਕਟਿ ਬਿਠਾਇ ਕਰਿ ਗਰ ਤੇ ਖੜਗ ਉਤਾਰਿ। ਦੇਨਿ ਲਗੇ ਧ੍ਰਤ ਤੇਜ ਕੇ ਕਰਨ ਹੇਤ ਸਰਦਾਰ[3] ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਪੁਨ। ਇਨ ਤੇ ਆਦਿ ਖਾਲਸਾ ਢਿਗ ਗੁਨ। ਦੇਖਤਿ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਹੁਇ ਖਰੇ।'ਸ਼੍ਰੀਗੁਰ ਅਧਿਕ ਕ੍ਰਿਪਾਕਰਿਢਰੇ॥੨॥ਜੇ ਕਰਿ ਖੜਗ ਦੇਹੁ ਇਨ ਧਰੇ। ਪੰਥ ਆਪ ਕੋ ਕਨਾ ਤਬਿ ਕਰੇ। ਰਹੇ ਆਦਿ ਤੇ ਸੰਗ ਤੁਮਾਰੇ। ਸਹੇ ਕਸ਼ਟ ਬਹੁ ਮਰੇ ਹਜ਼ਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਸਰਬ ਅਕਾਰਥ ਸਿੰਘਨ ਕੇਰਾ। ਦਿਯੋ ਜਵਾਬ ਆਪ ਇਸ ਬੇਰਾ। ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰੇਂ। ਇਸ ਤੇ ਬਿਨ ਕਨਾ ਬਸੀ ਹਮਾਰੇ ॥੪॥ ਜੇ ਕਰਿ ਘਾਲ ਅਕਾਰਥ ਖੋਵਹੁ। ਸਹੀ ਆਪਨੇ ਸਿਖ ਕਰ ਜੋਵਹੁ[4]। ਸਭਿ ਕੋ ਦਿਹੁ ਜਵਾਬ ਇਸ ਕਾਲਾ। ਕਨਾ ਕਰਿ ਸਕੈ ਖਾਲਸਾ ਜਾਲਾ' ॥੫॥ ਇਮ ਕਹਿ ਸਭਿ ਕੇ ਦ੍ਰਿਗ ਭਰਿ ਆਏ। ਰੁਦਤਿ ਅਧਿਕ ਉਰ ਚਿੰਤ ਉਪਾਏ। 'ਦਿਯੋ ਰਹਤਿ, ਦੀਜੈ ਇਸ ਤੀਰ। ਖੜਗ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਰਹਿ ਤੀਰ' ॥੬॥ ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਕੈ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਉਪਾਈ। 'ਕਨੌਂ ਤੁਮ ਸੰਸੈ ਰਿਦੈ ਉਠਾਈ[5]। [6]ਜਾਨਹੁ ਰਿਦੈ ਕਮਾਇਕ ਮੇਰਾ। ਭੋਗੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਖਾਲਸਾ ਮੇਰਾ* ॥੭॥ ਰਿਪੁ ਕੰਟਕ ਇਹ ਬੀਨ ਮਿਟਾਵੈ। ਬਿਚਰਤਿ

[1]ਹੇ ਮੇਰੇ ਬੰਦੇ! ਜੋ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ [ਮਨ=ਮਨੁਜ, ਬੰਦਾ]। [2]ਤੇਜਵਾਲਾ ਪੰਥ ਤੇਰੇ ਹਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। [3]ਭਾਵ ਜਥੇਦਾਰ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਗੁਰਜਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। [4]ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਜੋ ਦੇਖਦੇ ਹੋ। [5]ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੱਦੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। [6]ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਲਓ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਕਾਰਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ ਜੋ (ਸੁਖ) ਭੋਗੇਗਾ। [ਕਮਾਇਕ=ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਾਰਿੰਦਾ]।

*ਕੈਸਾ ਅਚਰਜ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਕੈਸਾ ਉੱਚਾ ਗੁਰੂ-ਬਿਰਦ ਹੈ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਘਬਰਾ ਦੀ ਇਹ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਸਿੰਘ ਅਨਿਕ ਸੁਖ ਪਾਵੈਂ । ਰਾਜ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਅਹੈ ਤੁਮਾਰੋ । ਸੋ ਨਹਿ ਟਰਹਿ

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਆਖ ਛਕਿਆ ਤਾਂ 'ਖਾਲਸਾ' ਗੁਰੂ ਸਥਾਨੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਚਮਕੌਰ ਵਿਚ ਇਹੋ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਈ। ਤਲਵਾਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਜਾਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਜਾਈ ਮਿਲਣ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਅਸਥਾਨੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਖੜਗ ਦੇਣੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਪਿਛਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਗੱਦੀ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਨਰੇਲ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜਗ ਬੀ ਅਰਪਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਜਾਤਾ ਕਿ ਖੜਗ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਇਹ ਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੀਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਓ, ਖੜਗ ਲੈਕੇ ਕਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰ ਗੱਦੀ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਗੇ ਪਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਸਮਝਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਦਿੱਤੇ। ਖੜਗ ਖਾਲਸੇ ਜੋਗੀ ਹੀ ਰਹੀ ਜੋ ਗੁਰੱਤ੍ਵ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਗੁਰੂ ਥਾਪਿਆ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਜਦ ਸੂਰਮੇ ਸਿੱਖ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਖੜਗ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਧਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਗੁਰੂ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਹਨ ਨਿਰਸੰਸੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਰਿੰਦਾ ਥਾਪਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਰਾਜਸੀ (ਪੁਲੀਟੀਕਲ) ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੇਵਲ ਅਗੁਵਾਨੀ ਯਾ ਜਥੇਦਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਦ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਤੇ ਜੰਗੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕਾਰਿੰਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਪੂਰਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ, ਗੋਯਾ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਜਥੇਦਾਰ ਬੀ ਨਹੀਂ ਥਾਪਿਆ । ਜਥੇਦਾਰ ਇਕ ਸਿਖ ਦਾਨਿਆਂ ਤੇ ਵਡਕਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਕੱਲ 'ਗਵਰਨਰ ਇਨ ਕੌਂਸਲ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੰਗੂ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਜੌ ਬੰਦਾ ਪਤਸ਼ਾਹੀ ਚਾਹੈ। ਤਬ ਹਮ ਨ ਇਨਕੇ ਨਾਲ ਰਾਹੈ।' ਤਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਜੌ ਤੂੰ ਸਿੰਘਨ ਖੁਸ਼ ਰਖੈਂ ਤੌ ਰਹੈਂ ਸਦਾ ਤੂੰ ਸੁੱਖ। ਜੇ ਤੂੰ ਸਿੰਘਨ ਦੁਖ ਦਿਵੈਂ ਤੌ ਤੂੰ ਪਾਵੈਂ ਦੁੱਖ।' ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੰਦਾ ਮੁਖੀਆ ਤੇ ਆਗੂ ਥਾਪਿਆ ਸੀ। ਖੁਦਮੁਖਤਯਾਰ ਨਹੀਂ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਪੰਚ ਸੀ। ਜਦ ਬੰਦੇ ਰਿਧ ਸਿਧ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਲੈਕੇ ਤੂੰ ਸਾਥ। ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਪੂਰੀ ਹੋਇ ਆਸ'।

ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਵਿਚ ਨਾਲਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਨਾਮ ਹਨ, ਪਰ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਹੋਰਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਵਾ: ਖਾ: ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਪਰ ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ, ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਹਨ, ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਰਲਾਏ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ, ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਰਣ ਸਿੰਘ, ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫਤਮੀਰ ਸਿੰਘ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਕਿਸੂ ਤੇ ਟਾਰੋ ॥ ੮ ॥ ਇਹੁ ਚਿੰਤਾ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਮਿਟਾਈ। ਰਾਜ ਤੇਜ ਤੁਮ ਤੇ ਨਹਿਂ ਜਾਈ। ਹਰਖ ਧਰਹੁ ਚਿਤ ਚਾਹਤਿ ਜੈਸੇ। ਬੰਦੇ ਕੋ ਬਖਸ਼ਹਿਂ ਸਰ ਤੈਸੇ' ॥੯॥ ਇਮ ਕਹਿ ਗਰੇ ਖੜਗ ਕੌ ਧਾਰਾ। ਸਿੰਘਨਿ ਕੋ ਸਤਿਕਾਰਿ ਬਿਠਾਰਾ। ਬਿਚ ਨਿਖੰਗ ਤੇ ਪਾਂਚਹੁਂ ਤੀਰ। ਦੇਤਿ ਭਏ ਬੰਦੇ ਕੋ ਤੀਰ ॥੧੦॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਯੋ 'ਜਤੀ ਰਹਿਂ ਜਾਵਤਿ। ਰਹੈ ਤੇਜ ਤੇਰੋ ਵਧਿ ਤਾਵਤਿ। ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤੇ ਮੁਖ ਨਹਿਂ ਮੁਰੈ। ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤੇ ਰਿਪੁ ਨਹਿਂ ਅਰੈ ॥੧੧॥ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤੇ ਤੇਜ ਸਵਾਯਾ। ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤੇ ਸਭਿ ਕਿਛ ਪਾਯਾ। ਬੰਦਾ ਭਯੋ ਜਿ ਬੰਦੀ ਬਨਾਹੈਂ[1]। ਤਬਿ ਇਨ ਸਰਨਿ[2] ਤੇਜ ਘਟ ਜਾਹੈ ॥੧੨॥ ਜਮਨਾ ਪਾਰ ਜਾਇ ਸਭਿ ਠੌਰਾ। ਹਨਹੁ ਦੁਸ਼ਟ ਘਾਲਹੁ ਬਡ ਰੌਰਾ। ਪਰੈ ਬੂੜੀਏ[3] ਥੇ ਕੁਛ ਜਾਇ। ਥਿਰਹੁ ਹੇਰਿ ਕੋ ਊਚੀ ਥਾਇਂ ॥ ੧੩ ॥ ਪਠਹਿਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹਮ ਪਾਛੈ। ਮਿਲਹਿਂ ਸਿੰਘ ਪੰਚਹੁਂ ਜਬਿ ਆਛੈ। ਤਬਿ ਲੂਟਨ ਲਾਗਹੁ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ਾ। ਹਤਹੁ ਜਿ ਲਰਨੇ ਆਇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾ* ॥੧੪॥ ਪ੍ਰਥਮ ਦੌਰਿ ਜਿਸ ਠੌਰ ਸਢੌਰਾ। ਕਰਹੁ ਕਤਲ ਘਾਲਹੁ ਬਡ ਰੌਰਾ। ਪੁਨ ਤੁਰਕਨ ਕੇ ਪੁਰਿ ਸਭਿ ਮਾਰੋ। ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਕਰਿ ਦੁਸ਼ਟ ਸਿੰਘਾਰੋ ॥ ੧੫ ॥ ਜਬਿ ਦਲ ਵਧਹਿ ਸਿਰੰਦ ਸਿਧਾਰਹੁ। ਤਹਾਂ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਨ ਸਿਰਦਾਰਹੁ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜਿਨ ਮਰਵਾਏ। ਲਰਤਿ ਆਪ ਲਿਹੁ ਤਿਸ ਕੋ ਘਾਏ ॥੧੬॥ ਨਿਜ ਕਰ ਤੇ ਸਿਰ ਛੇਦਨਿ ਕਰੋ। ਪੁਰਿ ਸਿਰੰਦ ਬਿਧੰਸ ਪ੍ਰਹਰੋ[4]। ਸਾਧੂ ਮੂਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਮ। ਬਸੈ, ਨ ਲੂਟਹੁ, ਨਗਰ ਸੁਨਾਮ[5] ॥ ੧੭ ॥ ਅਪਰ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਘਾਲਹੁ ਰੌਰਾ। ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਲੀਜੈ ਸਭਿ ਠੌਰਾ। ਪੁਨਹਿ ਪਹਾਰਨਿ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਹੁ। ਰਾਜੇ ਰਾਣ ਰਾਵ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ਹੁ ॥ ੧੮ ॥ ਗਨ ਮੀਏਂ ਬਿਧ੍ਵੰ-

[1]ਬੰਦਾ ਹੋਕੇ ਜੇ ਬਾਂਦੀ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਵਿਆਹੇਗਾ। [2]ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦਾ। [3]ਬੂੜੀਏ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪਰੇ। [4]ਮਾਰਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ। [5]ਸੁਨਾਮ ਨਗਰ ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਹੈ।

*ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਇਹ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ 'ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣਾ।' ਸਭ ਦੇਸ਼ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਨੇ।

(ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ)

'ਤਬ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿੰਘ ਮਝੈਲ ਰਲਾਏ। ਬਾਬੇ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਔ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹਾਏ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਔ ਰਣ ਸਿੰਘ ਭਲੇ। ਭਏ ਹਜ਼ੂਰ ਭੁਜੰਗੀ ਸੰਗ ਬੰਦੇ ਘਲੇ ॥ ੨੨ ॥ ਔ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਬਲਮੀਰ ਪੁਰ ਪੱਟੀ ਵਾਰੇ। ਸਤਿਗੁਰ ਕਰ ਦਏ ਸੰਗ ਭਾਈ ਚਾਰੇ। ਔਰ ਚੜ੍ਹਾਏ ਸਿੰਘ ਬਡ ਸਿਦਕ ਬਾਰੇ। ਰਹਿਤ ਹਜ਼ੂਰ ਥੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ॥੨੩॥' ਤੇ ਨਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਝੈਲ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲ ਖਤਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਖਤ ਵੇਖਦ ਸਾਰ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ਆ ਜਾਓ। ਤਵਾਃ ਖਾਃ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ੨੫ ਸਿੰਘ ਦੱਸੇ ਹਨ,ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਮੁਖੀਏ ਕੀਤੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ।

ਸਨ ਕਰਿਕੈ। ਸਭਿ ਧਾਰਨ[1] ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਿਚਰਿਕੈ। ਖੋਜਿ ਖੋਜਿ ਦ੍ਰੋਹੀ ਗੁਰ ਘਰ ਕੇ। ਅੰਤਕ ਧਾਮ ਪਠਾਵਨਿ ਕਰਿਕੇ ॥ ੧੯ ॥ ਲਿਹੁ ਬਦਲਾ ਜਿਮ ਜਾਨਹਿ ਦੇਸ਼।ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਧੂੰਮ ਮਚਾਇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਅਧਿਕ ਦਰ-ਵੇਸ਼। ਹਮ ਸੋਂ ਮੇਲ ਕਰ੍ਯੋ ਸ਼ੁਭ ਵੇਸ਼ ॥ ੨੦ ॥ ਬਸਤਿ ਹੁਤੋ ਬਿਚ ਸ਼ਹਿਰ ਸਢੌਰੇ। ਮਿਲ੍ਯੋ ਪਾਂਵਟਾ ਮਹਿਂ ਰਣ ਠੌਰੇ। ਨਰ ਗਨ ਲੇ ਕਰਿ ਲਰ੍ਯੋ ਘਨੇਰੇ। ਬਿਜੈ ਲਈ ਰਿਪੁ ਹਤੇ ਬਡੇਰੇ ॥੨੧॥ ਤਿਸ ਕੇ ਸਾਥ ਬਾਦ ਕਰਿ ਭਾਰੇ[2]। ਤੁਰਕੇਸ਼ੁਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਉਚਾਰੇ। ਸਹਤ ਮੁਰੀਦ ਕਤਲ ਕਰਿ-ਵਾਯੋ। ਇਕ ਲਰਕਾ ਬਚਿ ਅਨਤ ਸਿਧਾਯੋ ॥ ੨੨ ॥ ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਢੌਰੇ।ਨਰ ਬਹੁ ਖੋਟੇ ਦੁਰਮਤਿ ਬੌਰੇ। ਪ੍ਰਥਮ ਬਿਨਾਸ਼ ਕਰਹੁ ਤਿਨ ਕੇਰਾ। ਪੁਨ ਲੇ ਕਰਿ ਦਲ ਚਲਹੁ ਅਗੇਰਾ' ॥ ੨੩ ॥ ਸੀਖ੍ਯਾ ਸਕਲ ਸੁਨੀ ਜਬਿ ਬੰਦੇ। ਬੂਝਨਿ ਲਗ੍ਯੋ ਜੁਗਮ ਕਰ ਬੰਦੇ। ਜਾਇ ਤਹਾਂ ਏਕਲ ਕ੍ਯਾ ਕਰਿਹੂੰ। ਲਾਖਹੁੰ ਸੰਗ ਜੰਗ ਕਿਮ ਭਿਰਿਹੂੰ? ॥੨੪॥ ਜਿਮ ਪਲਟਾ ਲੈ ਹੌਂ ਰਿਪੁ ਘਾਇ। ਜਥਾ ਲਾਜ ਮਮ ਜਗੁ ਰਹਿ ਜਾਇ। ਕਰਨਿ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਭੁ ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਾਜ। ਪ੍ਰਗਟੈ ਨਾਮ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ' ॥ ੨੫ ॥ ਸਤਿ-ਗੁਰ ਭਨ੍ਯੋਂ 'ਸੈਨ ਭੰਡਾਰਾ। ਹੋਨਿ ਅਕਾਲੀ ਲਾਖ ਹਜ਼ਾਰਾਂ[3]। ਸੋ ਦੇ ਕਰਿ ਕੀਨੇ ਅਨੁਸਾਰੀ। ਹੋਹਿ ਸੰਗ ਤੁਮ ਲਸ਼ਕਰ ਭਾਰੀ॥ ੨੬ ॥ ਜੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹਿਂ ਮੂੰਦਹੁ ਨੈਨੰ। ਲਿਹੁ ਬਿਲੋਕਿ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਧਰਿ ਚੈਨੰ'। ਸੁਨਤਿ ਬਿਲੋਚਨ ਮੂੰਦੇ ਜਬੈ।ਦਿਖੇ ਗਗਨ ਮਹਿਂ ਲਾਖਹੁ ਤਬੈ ॥੨੭॥ ਪੰਥ ਅਨੇਕ ਆਹਿਂ, ਨਹਿਂ ਪਾਰਾ। ਭਈ ਭੀਰ ਦਲ ਸਿੰਘਨਿ ਭਾਰਾ।ਤੁਪਕ ਧਨੁਖ ਸਰ ਧਾਰਨ ਹਾਰੇ। ਰਿਪੁ ਹਤਿਬੇ ਰਣ ਬਿਖੈ ਕਰਾਰੇ ॥੨੮॥ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਪਿਖੀ ਬਿਸਾਲਾ। ਪਰ੍ਯੋ ਚਰਨ ਪਰ ਧਰਿ ਕਰਿ ਭਾਲਾ। 'ਅਪਨੋ ਮਤਿ ਚਲਾਇਹੌਂ ਜਬੈ। ਪੰਥ ਆਪ ਕੋ ਬਿਗਰੈ ਤਬੈ ॥੨੯॥ ਕੌਨ ਜੁਗਤਿ ਮਹਿਂ ਰਹੌਂ ਬਤਾਵਹੁ। ਮਿਲਨ ਖਾਲਸਾ ਜਿਮ ਫੁਰਮਾਵਹੁ*'। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਉਚਰ੍ਯੋ

[1]ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ। [2](ਸਢੌਰੇ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਖੋਟੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ) ਉਸ (ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ) ਨਾਲ ਭਾਰੇ ਝਗੜੇ ਕਰਕੇ......। [3]ਗੁਪਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ।

*ਕਵੀ ਜੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਯਾ ਉਸਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਆਪ ਉਸਦੀ ਇਕ ਸਤਰ ਦਾ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਕ ਖਿੱਚ ਹੈ। ਅਸਲ ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਗੁਪਤ ਸੈਨਾ ਬੰਦਾ ਦੇਖ ਚੁਕਾ ਤਾਂ:—'ਚਰਨ ਪਰਾ ਦਿਖ

(ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ)

'ਪੰਥ ਹਮਾਰਾ। ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਹਿੰ ਬਿਗਰਨਹਾਰਾ॥੩੦॥ [1]ਜੇ ਤੁਧ ਸਾਥ ਖਾਲਸਾ ਖਾਲਸ। ਬਖਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਮਹੁੰ ਇਹ ਲਾਲਸ[1]। ਆਪਾ ਜਬਹਿ ਤੋਹਿ ਨਹਿੰ ਹੂਵਾ। ਜਗ ਮਹਿਂ ਤੋਹ ਸਮਾਨ ਨ ਦੂਵਾ॥੩੧॥ ਜੇ ਲੰਗੋਟ-ਬੰਦ[2] ਨਹਿੰ ਰਹੈ। ਸਿੰਘਨਿ ਸੰਗ ਦ੍ਵੈਸ਼ਤਾ ਲਹੈਂ। ਜਿਮ ਕੰਚਨ ਬਹੁ ਪਰੈ ਕੁਠਾਲੀ। ਗਲਹਿ ਅਗਨਿ ਤੇ ਤਾਉ ਉਤਾਲੀ॥੩੨॥ ਤਥਾ ਦਸ਼ਾ ਤੇਰੀ ਹ੍ਵੈ ਜੈ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਪਾਇ ਜਬਹਿ ਗਰਬੈ ਹੈਂ। ਦੁਇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਲਵੰਤੇ। ਇਕ ਤੇਹਣ ਭੱਲਾ ਬੁਧਵੰਤੇ॥੩੩॥ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਕਰੇ ਰਖਵਾਰੇ। ਜਹਿੰ ਤਹਿੰ ਰੱਛਨਾ ਕਰਹਿੰ ਉਦਾਰੇ। ਉਪਜਹਿੰ ਉਰ ਬਿਕਾਰ ਬਰਜੈ ਹੈਂ[3]। ਰਣ ਮਹਿੰ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਤੇ ਰਖਿ ਲੈਹੈਂ॥ ੩੪॥ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਵਹੁ ਧਰਿ ਧੀਰਾ। ਲਿਹੁ ਪਲੋਟਾ ਸਾਂਭਹੁ ਪੰਚ ਤੀਰਾ। ਬਾਬਾ ਇਹ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਭਾਰੀ। ਤਿਨ ਸੁਤ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਬਲ ਧਾਰੀ॥ ੩੫॥ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਤੀਸਰ ਹੁਇ ਸੰਗ। ਹਮ ਕਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੇ ਅੰਗ[4]। ਰਿਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਘਾਲਹਿੰ ਘਮਸਾਨਾ। ਤੁਮ

[1]ਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਖਾਲਸਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੋਇਗਾ ਤਦ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀਆਂ ਲਾਲਸਾਂ ਪੂਰਨ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:—'ਜੇ ਤੋ ਕੋ ਖਾਲਸਾ ਸਾਲਸ। ਤਬ ਹਮ ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸਭ ਲਾਲਸ'। [2]ਜਤੀ, ਭਾਵ ਅਵਿਵਾਹਤਿ। [3]ਤੈਨੂੰ ਰੋਕਣਗੇ ਜਦ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਰ ਉਪਜੇਗਾ। [4]ਸਾਡੇ ਹੱਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੈਕੇ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। [ਸੰਸ:, ਅੰਗ= ਅੰਗੀਕਾਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। (ਅ) ਹਾਂ, ਠੀਕ, (ੲ) ਪਿਆਰੇ !]।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

ਪੂਛਨ ਲਾਗਾ। ਕੈਸੀ ਜੁਗਤ ਬਤਾਵਹੁ ਰਾਗਾ।' ਕਵੀ ਜੀ ਉਪਰਲੇ ੨੮, ੨੯ ਅੰਕ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੂਲ ਵਿਚ ਦਾ ਲੇਖ ਏਨੀ ਗਲ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਕੈਸੀ ਜੁਗਤ ਬਤਾਵਹੁ ਰਾਗਾ'। (ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ) ਉਹ ਕੇਹੀ ਜੁਗਤ ਹੈ ਕਿ (ਮੈਂ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲ) ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਹਾਂ. ਇਸ ਲਈ ਅੰਕ ੨੮,੨੯ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਇੰਨਾਂ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਾਰਥਕ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਕ ਆਖੇਪਕ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਬੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਗੜਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਓਥੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:—'ਬਹੁਤ ਕਹੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖਨ ਰਾਖੋ। ਤੁਰਕਨ ਖੇਦ ਮਾਰ ਕਰ ਨਾਖੋ। ਸੁਨ ਬੰਦੇ ! ਤੁਮ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ। ਮਿਲੋ ਖਾਲਸਾ ਪਾਹੁਲ ਸੰਥ। ਜੇ ਤੋ ਕੋ ਖਾਲਸਾ ਸਾਲਸ। ਤਬ ਹਮ ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸਭ ਲਾਲਸ। ਆਪਾ ਜਬ ਹੀ ਤੋਹਿ ਨ ਹੂਆ। ਤੇਜ ਸਮਾਨ ਹੋਇ ਨਾ ਬੀਆ'। ਇਸ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਮਤ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ।

ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਹਿਂ ਮਹਾਨਾ*' ॥ ੩੬ ॥ ਸੁਨਿ ਬੰਦਾ ਮਨ ਭਯੋ ਅਨੰਦ।

*ਬੰਦੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦਾ ਏਥੇ ਸਪਸ਼ਟ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਇਹ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਪੂਰਨ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਿਜ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੰਦਾ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਥ ਵਿਚ 'ਸਿੰਘ' ਸਜੇ ਬਿਨਾਂ ਮੁਖੀਆ ਹੋਣਾ ਕਠਨ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਡੱਲੇ, ਦਾਨੇ ਤੇ ਦਿਆਲਦਾਸ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹਾਲ ਵਾਚੀਏ ਤਾਂ ਅਗ਼ਲਬ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦਾ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਨਾ ਸਾਜਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਹੋਰ ਖੋਜ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਜੇ ਹੋਰ ਕੁਛ ਲੱਭਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਪੁਸਤਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖੋਜ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚਲਦੀ ਹੈ:—

੧. ਉੱਨੀ ਸੌ ਪੰਜ ਦੇ ਲਿਖੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ:—

'ਸੁਨ ਬੰਦੇ ਤੁਮ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ। ਮਿਲੇ ਖਾਲਿਸਾ ਪਾਹਿਲ ਸੰਥ' ॥ ੩੨ ॥

ਹੇ ਬੰਦੇ! ਖਾਲਿਸਾ ਪੰਥ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਖਾਲਿਸਾ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋ।

੨. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੰਗੂ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ (ਜੋ ਬੜਾ ਮੁਸਤਨਿਦ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

ਤਬ ਉਨ ਕਹਿਓ 'ਮੈਂ ਬੰਦਾ ਤੇਰਾ। ਮੈਂ ਤੋਹਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਮੋਰਾ'।

ਫੇਰ ਗੁਰੂਜੀ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਖੀਦੀਆਂ ਕਠਨਾਈਆਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭੰਗੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨਕਿ:—

'ਜੋ ਆਖੀ ਸਤਿਗੁਰ ਉਸੇ ਸੋ ਉਨ ਲੀਨੀ ਮਾਨ। ਧਰਯੋ ਸੁ ਬੰਦਾ ਨਾਮ ਤਿਸ
ਤਿਨ ਕਰ ਲੀਓ ਪ੍ਰਮਾਨ।'

ਫਿਰ ਇਕ ਥਾਂ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

'ਹਮਨੇ ਖਾਲਿਸੇ ਤੂੰ ਬੀ ਰਲਾਯਾ। ਤੈਂ ਬੀ ਖਾਲਸਿਓਂ ਵੰਡਾ ਪਾਯਾ।'

ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਨਿੱਤ ਕ੍ਰਿਆ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:—

'ਬੰਦਾ ਖਾਲਿਸੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਵੇ। ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਵਾਰ ਚੰਡੀ ਪੜ੍ਹਾਵੇ।
ਅਕਾਲ ਅਕਾਲ ਕਾ ਜਾਪ ਜਪਾਵੇ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਮੁਖ
ਗਾਵੇ' ॥ ੫ ॥ ਪੁਨਾ:—'ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਦੁਖੀਆ ਆਵੇ। ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਤਿਸ
ਦੂਖ ਮਿਟਾਵੇ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਾ ਜਾਪ ਜਪਾਵੇ।'

ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬੰਦਾ ਪੂਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ।

੩. ਬਾਹਰਲੀ ਉਗਾਹੀ ਲੱਭੀਏ ਤਾਂ ਉਮਦਹ-ਤੁ-ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਵਿਚ ਕੁਛ ਸਫੇ ਉਸਦੇ ਮੁਸੱਨਫ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁਅੱਰਖ ਦੇ ਹੂਬਹੂ ਛਾਪੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਫਾਰਸੀ ਨੁਸਖੇ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮੁਸੱਨਫ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਖੋਜੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਤਾ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਬਟਾਲਵੀ ਸੀ। ਸੌ ਕੁ ਬਰਸ ਉਮਦਹ-ਤੁ-ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਲਿੱਖਤ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਵਾਲੀ ਉਸ ਦੇ ਸੋਧੇ ਕੀਤੇ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਦਾ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮ ਬਲ ਦੇਖ ਚੁਕਾ, ਤਦੋਂ:—

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਬੰਦਹਿ ਪਗ ਪੰਕਜ ਕਰ ਬੰਦਿ। 'ਤੁਮ ਸਹਾਇ ਤੇ ਕਰਹੁ ਬਿਨਾਸ਼।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਆਂ ਗਾਹ ਬਰਖ਼ਾਸਤ ਵ ਬਇਜਜ਼ ਮੋਅਤਰਿਫ ਆਮਦ ਵ ਗੁਫਤ 'ਤੂ ਕੀਸਤੀ ?' ਗੁਰੂ ਗੁਫਤ 'ਆਂ ਚਿਹ ਤੂ ਮੇ ਦਾਨੀ'। ਗੁਫਤ 'ਚਿਹ ਮੇ ਦਾਨਮ ?' ਗੁਫ਼ਤ 'ਦਰ ਦਿਲੇ ਖ਼ੁਦ ਖਿਆਲ ਕੁਨ'। ਗੁਫਤ 'ਤੂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹਸਤੀ ?' ਗੁਫਤ 'ਆਰੈਂ'। ਗੁਫਤ 'ਬਰਾਏ ਚਿਹ ਆਮਦੀ ?' ਗੁਫਤ 'ਆਮਦਹ ਅਮ ਤਾ ਤੁਰਾ ਮੁਰੀਦੇ ਖ਼ੁਦ ਬਿਕੁਨਮ'। ਬੰਦਹ ਗੁਫਤ 'ਕਬੂਲ ਕਰਦਮ ?' ਪਸ ਹਮਾਂ ਗਾਹ ਓਰਾ ਪਾਹਲ ਦਾਦਹ ਸਿੰਘ ਕਰਦ।

ਤਰਜਮਾ—ਉਸ ਵੇਲੇ (ਬੰਦਹ) ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਮੰਨ ਗਿਆ, ਤੇ ਕਿਹਾ 'ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ?' ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ' (ਬੰਦੇ ਨੇ) ਕਿਹਾ 'ਮੈਂ ਕੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ?' (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਕਿਹਾ 'ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੋਚ ਕਰ'। (ਬੰਦੇ ਨੇ) ਕਿਹਾ 'ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੈਂ ?' (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਕਿਹਾ 'ਹਾਂ'।(ਬੰਦੇ ਨੇ) ਕਿਹਾ 'ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਆਯਾ ਹੈਂ ?' (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਕਿਹਾ 'ਮੈਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿਖ ਬਣਾਵਾਂ'। ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਮੈਂ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ' ਸੋ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਹੁਲ ਦੇਕੇ ਸਿੰਘ ਕੀਤਾ।

੪. 'ਇਬਰਤ ਨਾਮਾ ਅਲੀਉਦੀਨ ਮੁਫਤੀ' ਜੋ ੧੮੫੪ ਈ: ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਇਬਾਰਤ ਹੈ:—

'ਬੰਦਾ ਬ ਇਸਤਮਾਇ ਈਂ ਮਾਅਨੀ ਅਜ਼ ਦਿਲੋ ਜਾਂ ਇਰਾਦਤਮੰਦ ਸ਼ੁਦ,
ਵ ਪਾਹੁਲ ਗ੍ਰਿਫਤਹ ਮੁਸਤਇਦ ਹੰਗਾਮਾ ਵ ਮੁਹਾਰਬਾ ਗਰਦੀਦ।'

ਅਰਥਾਤ—ਬੰਦਾ ਇਹ ਕੁਝ ਸੁਣਕੇ ਦਿਲ ਤੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪਾਹੁਲ ਲੈਕੇ ਜੰਗ ਤੇ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ।

੫. ਸ:ਮੁਹੰਮਦਲਤੀਫ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀਂ'ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦੀ ਪੰਜਾਬ'ਵਿਚਲਿਖਦਾਹੈ:—

Govind and Banda soon became intimate friends, and the former by his persuasive eloquence and religious zeal, made such a deep impression on the mind of Banda that he was initiated into the Pahal, and became a disciple of the Guru. [Page 274.

ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਯਾ ਦਾ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ, ਐਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ।

੬. 'ਕਨ੍ਹੱਯਾ ਲਾਲ' ਆਪਣੀ 'ਤਾਰੀਖੇ ਪੰਜਾਬ' ਦੇ ਪੰਨਾ ੫੬ ਪਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

'(ਬੰਦਾ)ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘ ਕਾ ਚੇਲਾ ਬਨ ਗਿਆ ਔਰ ਪਾਹੁਲ ਲੇ ਕਰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਹੂਆ।'

੭. ਮੈਕਗ੍ਰੇਗਰ (੧੮੪੬ ਈ:) ਆਪਣੀ 'ਹਿਸਟ੍ਰੀ ਆਫ ਦੀ ਸਿੱਖਸ' ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੦੬ ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

Bunda immediately consented, received the Pahooldee, and became a Sikh.

ਅਰਥਾਤ—ਬੰਦੇ ਨੇ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਮੰਨਕੇ ਪਾਹੁਲ ਲੀਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ।

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਹਾਨਹੁੰ ਚਹੁੰ ਪਾਸਾ' ॥ ੩੭ ॥ ਕਰਿ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੋ ਗੁਰ ਚਢਿ

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

੮. ਮੈਕਾਲਫ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜਨ' ਜਿਲਦ ੫ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

The Guru instructed Banda in the tenets of his religion, and in due time baptized him according to the new rites On that occasion Banda received the name Gurbakhsh Singh. [Page 238

ਅਰਥਾਤ—ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮੇਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੰਦੇ ਨੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

੯. 'ਸੀ. ਐਚ. ਪੇਨ' (C. H. Payne) ਆਪਣੀ 'ਏ ਸ਼ਾਰਟ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦੀ ਸਿੱਖਸ' ਵਿਚ ਐਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

Here he spent much of his time in the company of Bairagi hermit, afterwards known as Banda, the "Slave," whom he converted to his own faith and baptized, and to whom he became so much attached that he nominated him his successor, not as Guru but as commander of the forces of the Khalsa. [Page 43

ਅਰਥ—ਏਥੇ (ਨਦੇੜ ਵਿਚ) ਉਸ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ) ਇਕ ਬੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂ ਜੋ ਪਿਛੋਂ 'ਬੰਦੇ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਯਾ, ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬਿਤੀਤ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਨਾ ਤਅੱਲਕ ਵਧਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਥਾਵੇਂ, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ (ਜਥੇਦਾਰ) ਥਾਪਿਆ।

੧੦. ਖਾਲਸਾ ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:—

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤਿਰਥੀ ਸੂਰਬੀਰ ਸਮਝਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸਿਖ ਬਣਾ ਕਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। [ਪੰਨਾ ੨੧੬੪

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੱਗਾ:—

'ਤਬ ਗੁਰ ਨਿਜ ਕਰ ਤਾਹਿ ਸਿਰ ਧਰ ਕਰ ਕਰਜੋ ਨਿਹਾਲ ॥
ਸੱਤਿਨਾਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੀਨੋ ਸਿੱਖ ਬਿਸਾਲ' ॥

੧੧. ਲਾਲਾ ਗੋਕੁਲ ਚੰਦ ਜੀ ਨਾਰੰਗ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ: 'ਗੁਰੂ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਗ੍ਰਾਹੀ ਵਕੱਤ੍ਰ ਤਥਾ ਉਨਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਉਤਸਾਹ ਨੇ ਮਾਧੋਦਾਸ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਪਰ ਕੈਸਾ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਡਾਲਾ ਕਿ ਵੁਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸ਼ਿਖਯ ਹੋ ਗਿਆ'। [੨੪੭

ਫਿਰ ਇਸੇ ਹੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ ੨੪੨ ਪਰ ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਪਾਹੁਲ ਲੈਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਬੰਦਾ 'ਸਿੰਘ' ਨਾਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੀਕੂੰ ਪਾਹੁਲ ਦੇਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 'ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ' ਬਣਾਉਂਦਾ ? ਬੇਅੰਮ੍ਰਿਤੀਏ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਣ ਛਕ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵੜੀਆ ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਯੋਧਾ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੨. ਰਾਧਾ ਮੋਹਨ ਗੋਕਲ ਜੀ—ਆਪਣੇ ਰਚਿਤ ਗ੍ਰੰਥ 'ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ' ਦੇ ਪੰਨਾ ੮੮ ਪਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਆਇ। ਅਵਿਚਲ ਨਗਰ ਸਿਵਰ ਜਿਸ ਥਾਇੇਂ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਕੀਨਸਿ ਤਯਾਰ। 'ਗਮਨੋਂ ਰਨ ਕੋ ਜਮਨਾ ਪਾਰ' ॥ ੩੮ ॥ ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਹੋਇ ਸਭਿ ਤਯਾਰ।ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭਿ ਕਰਿ ਸੰਭਾਰ। ਹਯ ਅਰੋਹ ਕਰਿ ਪੰਥ ਪਯਾਨੇ। ਬੰਦਿ ਚਰਨ ਗੁਰ ਕੋ ਧਰਿ ਧਯਾਨੇ ॥ ੩੯ ॥ ਪਲਟਾ ਲੇਨਿ ਤੁਰਕ ਗਨ ਮਾਰਨ।ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਕਾਜ ਸੁਧਾਰਨ। ਆਦਿ ਵਜੀਦਖਾਨ ਅਰਿ ਭਾਰੇ। ਲੂਟਨ ਪੁਰਿ ਸਿਰੰਦ ਤਿਸ ਮਾਰੇ ॥੪੦॥ ਨਾਨਾ ਦੇਸ਼ ਨਗਰ ਅਰੁ ਗ੍ਰਾਮੂ। ਉਲੰਘਤਿ ਪਹੁੰਚੇ ਪੰਥ ਤਮਾਮੂ। ਥੋਰੇ ਹੀ ਦਿਵਸਨਿ ਮਹਿਂ ਆਇ। ਜਮਨਾ ਪਾਰ ਪਰੇ ਹਰਖਾਏ ॥ ੪੧ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸਟਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੬ ॥

੭. [ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਪੈਰ ਜਮਾਉਣੇ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬੰਦਾ ਬਖਸ਼ੀ ਖਾਲਸਾ[1] ਚਲਾ ਤੇਜ ਦਿਖਰਾਇ। ਅਜ਼ਮਤ ਬਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਗਾ ਸਿੰਘਨ ਤੇ ਅਗਵਾਇ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਜਹਿਂ ਤੀਰਥ ਹੈ ਮੁਚਨ ਕਪਾਲ[2]। ਤਹਿਂ ਤੇ ਪੰਚ ਕੋਸ ਥਲ ਭਾਲਿ। ਟੋਹਾ ਗ੍ਰਾਮ ਥੇਹ ਬਡ

[1]ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ। [ਫਾ:, ਬਖ਼ਸ਼ੀ=ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ, ਸੈਨਾਪਤ, ਕਮਾਂਡਰ]। ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੁਸਲਮਾਨੀਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਕਮਾਂਡਰ ਤੇ ਤਨਖਾਹ ਦਾਤਾ ਇਕੋ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਸੈਨਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ]।[2]ਕਮਾਲਮੋਚਨ।

[ਪਿਛਲੇ ਪਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ,

'ਯਹਾਂ ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਂਰਾਜ ਨੇ ਏਕ ਸਾਧੂ ਕੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਮੇਂ ਦੀਖਸ਼ਤ ਕਿਯਾ ਔਰ ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਰਖਾ।'

੧੩. ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

'ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ਅਰ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਕਹਿਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ। ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਨਾਉਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ, ਪਰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ 'ਬੰਦਾ' ਹੀ ਰਿਹਾ'।

੧੪. ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਬੰਸ ਦੇ ਹਨ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਹਨ। ਯਥਾ:—

ਬੰਦਾ—ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਫੇਰ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਫੇਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਫੇਰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ, ਫੇਰ ਦਯਾ ਸਿੰਘ, ਫੇਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਆਪ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਦੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਹੋਏ। ਬਾਵਜੂਦ ਤੱਤ ਖਾਲਸੇ ਤੋਂ ਕੁਛ ਵਿੱਥ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਤੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਤਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਹੋਣ ਵਲ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ ਤੇ ਅੰਤ ਤਕ ਸੱਚੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੇਵਕ ਰਹੇ ਹਨ।

ਊਚੋ।ਬੰਦਾ ਤਿਸ ਥਲ ਜਾਇ ਪਹੂਚੋ*॥੨॥ ਸਿੰਘਨ ਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀਖਥੋ ਬੈਸਾ । –ਪਿਖਹੁਂ ਹੁਕਮਗੁਰ ਲਜਾਵਹਿਂ ਕੈਸਾ–।ਇਤ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਆਇ । ਪੰਚੋ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਮਹਿਂ ਲਜਾਇ† ॥ ੩ ॥ ਜਮਨਾ ਨਿਕਟ ਊਚ ਥਲ ਹੇਰੇ। ਖੋਜਹਿਂ ਬੰਦੇ ਕੋ ਫਿਰਿ ਫੇਰੇ। ਟੋਹੇ ਗ੍ਰਾਮ ਥੇਹ ਪਰ ਆਏ। ਬੈਠਜੋ ਤਹਾਂ ਦੇਖਿ ਹਰਖਾਏ ॥ ੪ ॥ ਫਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿ ਬੈਸੇ। ਹੁਕਮ ਗੁਰੂ ਕੋ ਪਠਿ ਕਰਿਤੈਸੋ। ਕਿਤਿਕ ਸਮੇਂ ਲੌ ਜਬਿ ਥਿਰ ਰਹੇ। ਸਿੰਘਨ ਤਬਹਿ ਬਾਕ ਇਮ ਕਹੇ ॥ ੫ ॥ 'ਹਮ ਮਾਰਗ ਮਹਿਂ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਏ। ਤੁਮ ਥਿਰ ਪ੍ਰਥਮ ਰਹੇ ਇਸ ਥਾਏਂ। ਹਮ ਅਭਿਲਾਖਹਿਂ ਦੇਹੁ ਅਹਾਰਾ। ਜਿਸ ਤੇ ਛੁਧਾ ਕਰਹਿਂ ਨਿਰਵਾਰਾ' ॥ ੬ ॥ ਸੁਨਿ ਬੰਦੇ ਸਭਿ ਸੰਗ ਬਖਾਨੀ। 'ਮੈਂ ਕੁਛ

*ਬੰਦਾ ਏਥੇ ਪਹਿਲੋਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਓਹ ਕੈਂਥਲ ਪਰਗਨੇ ਤੋਂ ਸਮਾਣਾ ਆਦਿ ਕਈ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਕੇ ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਟੂਕ ‡ ਸਫਾ ੬੨੫੪ ਦੀ।

†ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੰਗੂ ਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਆਦਿ ਲਿਖਤਾਂ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਟੋਰਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਗੌਰਵਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ । ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ੧੪ ਸੰਮਤ ੧੭੬੭ ਸਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਡੇਢ ਕੁ ਸਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਸੰਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਬੰਦਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਤੁਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਫਰ ਕਰਨੇ, ਬਚਵੇਂ ਚਲਣਾ, ਆਪਣੇ ਖਰਚ ਖਬਲ ਸੰਭਾਲਣੇ, ਪੰਥ ਵਿਚ ਖਬਰਾਂ ਘੱਲਣੀਆਂ, ਜਵਾਬ ਉਡੀਕਣੇ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਾਅਰਕੇ: ਸਮਾਣਾ, ਘੁੜਾਮ, ਸ਼ਾਹਆਬਾਦ, ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ,ਕਪੂਰੀ, ਸਢੌਰਾ, ਬਨੂੜ,ਛਤ ਥਾਵਾਂ ਮਾਰਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਨੀ ਏਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਹੋਏ। ਸੋ ਇੰਨਾਂ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਕੁਛ ਅਚਰਜ ਨਹੀਂ। ਪੁਰਾਤਨ ਦੋਵੇਂ ਲੇਖਕ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਟੋਰਿਆ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਡੇਰਾ ਲਾਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰਜਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਮਾਅਰਕੇ ਬੀ ਮਾਰੇ ਹਨ ਤੇ ਅਜ਼ਮਤਾਂ ਬੀ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ,ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਹੀਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮਾਯਾ ਬੀ ਮਿਲੀ।ਭੰਗੂ ਜੀ ਰਸਤੇ ਦਾ ਹਾਲ ਐਉਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:–

"ਯੌ ਕਰ ਬੰਦੇ ਭਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ।। ਤਬ ਬੰਦਾ ਭਯੋ ਨਿਸ਼ਚਲ ਚੀਤ ॥ ਪੁਤ ਮੰਗੈ ਤਿਸ ਦ੍ਵਾਏ ਪੂਤ ॥ ਦੁੱਧ ਮੰਗੇ ਦੇ ਦੁੱਧ ਬਹੂਤ ॥ ੮ ।। ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਦੁਖੀਆ ਆਵੈ ॥ ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਤਿਸ ਦਖ ਮਿਟਾਵੈ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਾ ਜਾਪ ਜਪਾਵੈ ॥ ਜੋ ਮਾਂਗੈ ਤਿਸ ਸੋਊ ਦਿਵਾਵੈ॥ ੯ ॥ ਐਸੀ ਜਗ ਮੇਂ ਪਰ ਗਈ ਧਾਂਕ ॥ ਆਇ ਮਿਲੈ ਰਾਣਾ ਔ ਰਾਂਕ ॥ ਦੂਰਹਿ ਤੇ ਜੋ ਨਿੰਦਤ ਆਵੈ ।। ਹੋਇ ਨੇੜ ਬਹੁ ਚਰਨੀ ਪਾਵੈ ॥ ੧੦ ॥"

ਜਮਾ ਨ ਪ੍ਰਥਮੈ ਠਾਠੀ। ਅਹੌਂ ਇਕਾਕੀ ਸੌਜ ਨ ਕੋਈ। ਬਾਸਨ ਬਸਨ ਅਸਨ ਨਹਿੰ ਜੋਈ[1] ॥੭॥ ਜਿਸ ਹਿਤ ਸਤਿਗੁਰ ਇਤੈ ਪਠਾਇ। ਸੋ ਉੱਦਮ ਕੀਜਹਿ ਲਿਹੁ ਖਾਇ'। ਇਮ ਆਪਸ ਮਹਿੰ ਕਰਤ ਬਖਾਨਾ। ਤਿਸ ਛਿਨ ਅਸਨ ਇਸਤ੍ਰੀਅਨਿ ਆਨਾ ॥ ੮ ॥ ਰਾਹਕ ਕਾਰ ਕਰਤਿ ਕ੍ਰਿਖਿ ਕੇਰੀ। ਤ੍ਰਿਨ ਹਿਤ ਲੀਏ ਜਾਤ ਤਿਸ ਹੇਰੀ। ਬੰਦਾ ਕਹੈ 'ਸੁਨਹੁ ਸਿਖ ਭਾਈ! ਇਹ ਗੁਰ ਪਠਯੋ ਛੀਨਿ ਲਿਹੁ ਖਾਈ ॥ ੯ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਸ਼ਗੁਨ ਭੋਜਨ ਕਹੁ ਆਛੇ। ਅਪਰ ਵਸਤੁ ਲੂਟਹਿੰ ਸਭਿ ਪਾਛੇ'। ਸੁਨਿਕੈ ਛੁਧਤਿ ਉਠੇ ਤਤ-ਕਾਲਾ। ਸਰਬ ਰੋਟਿਕਾ ਛੀਨਿ ਉਤਾਲਾ ॥ ੧੦ ॥ ਜਲ ਪਰ ਬੈਠਿ ਅਚਨ ਸੋ ਕਰੀ। ਛੁਧਾ ਅਧਿਕ ਥੀ ਸਭਿ ਪਰਹਰੀ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਧਿਕ ਪਾਇ ਕਰਿ ਰੌਰਾ। ਗਈ ਪੁਕਾਰਤਿ ਪਤਿ ਜਿਸ ਠੌਰਾ* ॥ ੧੧ ॥ 'ਮਾਰਗ ਮਹਿੰ ਬੈਠੇ ਬਟਪਾਰ। ਹਮ ਤੇ ਲੀਨਸਿ ਛੀਨ ਅਹਾਰ। ਊਚੇ ਬਹੁ ਪੁਕਾਰ ਕਰਿ ਹਾਰੀ। ਨਹਿੰ ਮਾਨਹਿੰ ਕੁਛ ਨ੍ਰਿਭੈ ਸੁ ਭਾਰੀ' ॥ ੧੨ ॥ ਰਾਹਿਕ ਦਸਕ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿੰ ਸਾਰੇ। ਹੁਤੇ ਅਲਪ ਹੀ ਬਸਨੇ ਹਾਰੇ। ਲਿਏ ਲਸ਼ਟਕਾ ਰਿਦੈ ਰਿਸਾਇ। ਮਾਰਨ ਕਾਰਨ ਤੂਰਨ ਧਾਇ ॥ ੧੩ ॥ ਦੌਰਤਿ ਆਵਤਿ ਦੂਰਹਿੰ ਜੋਇ। ਸਾਵਧਾਨ ਆਗੇ ਸਿਖ ਹੋਇ। ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਤਿਨਹੁੰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਚਲਾਇ। ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਆਇ॥੧੪॥ ਲਸ਼ਟ ਪ੍ਰਹਾਰ ਸਹਾਰ ਸੰਭਾਰੇ। ਖੈਂਚਿ ਖੜਗ ਤਤਛਿਨ ਕਟਿ ਡਾਰੇ। ਭਾਜਨ ਦਏ ਨ ਕਿਸੂ ਸਥਾਨ। ਪਹੁੰਚਿ ਪਹੁੰਚਿ ਢਿਗ ਕੀਨਸਿ ਹਾਨ॥੧੫॥ ਬਹੁਰ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਬੀਚ ਸਿਧਾਰੇ। ਛੀਨਿ ਲੀਨਿ ਸਭਿ ਵਸਤੁ ਸੰਭਾਰੇ। ਜਬਹਿ ਦੌਰ ਕਰਿ ਲੂਟ ਮਚਾਈ। ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਕੇਤਿਕ ਨਰ ਧਾਈ॥੧੬॥ ਹੇਤੁ ਲੂਟਿਬੇ ਮਿਲਿ ਸਮੁਦਾਯਾ। ਸੋ ਦਿਨ ਤਿਸ ਹੀ ਗ੍ਰਾਮ ਬਿਤਾਯਾ। ਨਿਸ ਮਹਿੰ ਮਤਾ ਕੀਨਿ ਮਿਲਿ ਸਾਰੇ।–ਅਬਿ ਨਹਿੰ ਬੈਠਨ ਬਨਹਿ ਸੁਖਾਰੇ ॥ ੧੭ ॥ ਉਠਹੁ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੋ ਲੂਟ ਮਚਾਵਹੁ। ਨਿਕਟਿ ਗ੍ਰਾਮ ਲਘੁ ਲਘੁ ਦਰਸਾਵਹੁ। ਜੋ ਅਰ ਪਰਹਿ ਕਟਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ। ਵਸਤੁ ਦਰਬ ਆਦਿਕ ਸਭਿ ਲੀਜੈ॥੧੮॥ ਚਹੈ ਜਿ ਲੂਟਨ[2] ਸੋ ਨਰ ਜਹਿੰ ਜਹਿੰ। ਮਾਨਵ ਜਾਇ ਬੁਲਾਵਹਿੰ ਤਹਿੰ ਤਹਿੰ–। ਕਿਤਿਕ ਸਬਲ ਨਰ ਤਬਹਿ ਪਠਾਇ। ਜਾਮਨਿ ਬੀਚ ਹਕਾਰਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੧੯ ॥ ਸਭਿ ਕੋ ਬੰਦੇ ਧੀਰਜ ਦੀਨ। 'ਹਤਹੁ ਕਿ ਲੂਟਹੁ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਹੀਨ। ਮਿਲੈਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਗਨ ਮੈਂ

[1]ਭਾਂਡੇ ਬਸਤ੍ਰ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ। [2]ਜੋ ਲੁਟਣਾ ਚਾਹੇ।

*ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਦੇਖੋ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ‡ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀ ਤੁਕ।

ਰਖਵਾਰੋ। ਖਰੇ ਇਕਾਂਕੀ ਪੁੰਜ ਸੰਘਾਰੋ[1] ॥੨੦॥ ਮਸਲਤਿ ਇਮ ਕਰਿ ਰਹੇ ਸੁਚੇਤ। ਜਾਗ੍ਰਤ ਭਏ ਕਰਨਿ ਰਨ ਖੇਤ। ਚਾਰ ਘਰੀ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ। ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ ਆਯੁਧ ਲੇ ਲੇ ॥੨੧॥ ਅਲਪ ਗ੍ਰਾਮ ਨਰ ਸੁਪਤਿ ਨਿਸ਼ੰਕ। ਔਚਕ ਪਰੇ ਜਾਇ ਇਕ ਅੰਕ[2]। ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਲੇ ਨਿਜ ਪ੍ਰਾਨ ਪਲਾਏ। ਸੋ ਬਚ ਰਹੇ, ਅਰੇ ਸਭਿ ਘਾਏ ॥ ੨੨ ॥ ਵਸਤੁ ਧਨਾਦਿ ਲੂਟ ਕਰਿ ਭਲੇ। ਭਏ ਸਨੱਧ ਲਰਨ ਕੌ ਚਲੇ। ਨਿਕਟ ਨਿਕਟ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਦੁਤੀਨ[2]। ਲਏ ਲੂਟ ਧਨੁ ਵਸਤੂ ਪੀਨ ॥੨੩॥ ਅਸ ਰੌਰੇ ਕਹੁ ਹੇਰਿ ਲੁਟੇਰੇ। ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਚਹੁੰ ਫੇਰੇ। ਸੰਧਜਾ ਤੀਕ ਤੀਨ ਸੌ ਭਏ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਆਛੇ ਕਰਿ ਲਏ ॥ ੨੪ ॥ ਕਰੈਂ ਹਰਖ ਧਰਿ ਮਾਰ ਬਕਾਰਾ। 'ਛੀਨਹੁਂ ਦੇਸ਼ਨ ਤੁਰਕ ਸੰਘਾਰਾ। ਆਯੁਧ ਲੂਟਿ ਲੂਟਿ ਧਨ* ਭਾਰੇ। ਅਲਪ ਬਡੇ ਹਯ ਕਿਤਿਕ ਸੰਭਾਰੇ ॥੨੫॥ ਤੀਨ ਦਿਵਸ ਇਮ ਧੂਮ ਉਤਾਰੀ। ਪਰਯੋ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਰੌਰਾ ਭਰੀ। ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਮਹਿਂ ਨਰ ਸਵਧਾਨੇ। ਗਹਿ ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਖਰੇ ਡਰ ਮਾਨੇ ॥੨੬॥ †ਮੁਸਤਾਬਾਦ ਨਗਰ ਢਿਗ ਭਾਰਾ। ਤਹਾਂ ਸਥਿਰ ਭਟ ਦੌਨ ਹਜ਼ਾਰਾ। ਮਰੇ ਲੁਟੇ ਜਿਨਕੇ ਨਹਿਂ ਗਏ। ਊਚ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰਤਿ ਭਏ ॥ ੨੭ ॥ 'ਤਮ ਮਾਲਕ ਬੈਠੇ ਸੁਖ ਸੰਗ। ਗ੍ਰਾਮ ਲੁਟੇ ਉਜਰੇ ਡਰ ਜੰਗ‡।' ਸੁਨਿ ਬੂਝਯੋ 'ਅਸ ਆਯਹੁ ਕੌਨ ? ਜਿਨ ਬਿਨ ਤ੍ਰਾਸ ਉਜਾਰੇ

[1]ਇੱਕੇ ਵੇਰੀਂ। [2]ਦੋ ਤਿੰਨ। *ਪਾ:–ਕਰਿ। †ਇਹ ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ ਤੋਂ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸਗੋਂ ਕੈਂਥਲ ਦੇ ਪਰਗਨੇ ਤੋਂ, ਦੇਖੋ ਹੇਠਲੀ ‡ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲੀ ਟੂਕ।

‡ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਵੀ ਜੀ ਤੱਕ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਾ, ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਰਹੰਦ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਦੇ ਸਹੀ ਹਾਲਾਤ ਸ੍ਰੀ ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਐਉਂ ਲਿਖੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਭ ਸਿੱਖਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ, ਮਾਝੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਨੇ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕੌਂਸਲ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਟੁਰ ਪਿਆ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਖਰਚ ਦੀ ਤੰਗੀ ਵਾਪਰੀ। ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਮੂਜਬ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਔਕੜ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਸਿੰਘਾਂ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ, ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਬੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਕ ਲੁਬਾਣਾ ਸਿੰਘ ਆਇਆ, ਜਿਸਨੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਦਸਵੰਧ ਵਜੋਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਕਰਦਾ, ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੇਂਦਾ, ਦੁੱਧ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ, ਪੁੱਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਤ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਟੁਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਧਨ ਅਰਪਦੀਆਂ, ਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਨ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸਵਾਲੀ ਆਇਆ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰੀਆਂ। ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਭੌਨ' ॥੨੯॥ ਕਹੈ ਸੁ 'ਕੁਛ ਨਹਿਂ ਜਾਨਯੋਂ ਜਾਈ। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਹੋਤਿ

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਦੀਵੇ ਵਿਚ ਤੇਲ ਪਾਇਆ, ਬੈਠਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਝਾੜੂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਆਂਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਅਸ਼ਰਫੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਲੂਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਵਹੀਰਾਂ ਇਹਦੇ ਗਿਰਦ ਇੱਕਠੀਆਂ ਹੋਣ ਲਗੀਆਂ ਤੇ ਉਹਦੀ ਦਾਨ ਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਵਰਦਾਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਬਪ੍ਰਿਯ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਪਾਸ ਧਨ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣ ਇਕ ਵੇਰ ਡਾਕੂ ਆ ਗਏ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਫੜਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਧ ਕੀਤੀ। ਇੰਜ ਪੰਧ ਮੁਕਾਕੇ ਬਾਂਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ (ਕਰਨਾਲ ਤੇ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਲਾਗੇ) ਪੁੱਜੇ, ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗਿਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਧਾੜ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੋਕੀਂ ਪਿੰਡੋਂ ਨੱਸ ਟੁਰੇ ਸਨ ਪਰ ਬੰਦੇ ਨੇ ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਸਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਫਿਰ ਪਿੰਡ ਵਸਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨਾਥ ਗਰੀਬ ਤੇ ਸਹਾਇਹੀਨਾ ਦੀ ਮਦਦ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਈ ਪਿੰਡ ਡਾਕੂਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਬੰਦਾ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਲੋਕੀਂ ਰਲਦੇ ਗਏ ਤੇ ਪਰਜਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਮਲਾ ਨਾ ਦਿਓ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਰੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰੱਛਯਾ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਹੋਰ 'ਕਰ' ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਮਲਾ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਤੰਗ ਪਏ, ਫੇਰ ਅਲਾਕੇ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਰਲਕੇ ਅਪਣੇ ਹਾਕਮ ਕੈਥਲ ਦੇ ਫੌਜਦਾਰ ਪਾਸ ਗਏ। ਜਿਸ ਤੇ ਕੈਂਥਲ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ,ਜੋ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਸੀ,ਬੰਦੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਆਕੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਕੌੜੇ ਵਾਕ ਕਹੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਉਹਦੇ ਬੋਲ ਕਬੋਲ ਜਿਗਰੇ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਸਹਾਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਹੱਦੋਂ ਹੀ ਟੱਪਣ ਲੱਗਾ ਤਦ ਬੰਦੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਖੱਤਰੀ ਫੌਜਦਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਨੇ ਤਰਸਵਾਨ ਹੋਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੋਂ ਉਠਕੇ ਬੰਦਾ ਸੇਹਰ ਖੰਡੇ ਪੁੱਜਾ, ਜੋ ਥਾਂ ਖਖਰੋਡ ਪਰਗਣੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ੨੫ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ, ਰੁਹਤਕ ਤੋਂ ੨੧ ਮੀਲ ਪੂਰਬ, ਸਾਂਪਲੇ ਤੇ ਸੋਨੀਪਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਤਸੀਲ ਸਾਂਪਲੇ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੋਹ ਤੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ 'ਖੰਡਾ' ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ 'ਸਿਹਰੀ' ਗਾਉਂ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਤੋਂ 'ਸੇਹਰੀ ਖੰਡਾ' ਨਾਮ ਪਿਆ ਹੈ*। 'ਸੇਹਰੀ ਖੰਡੇ' ਬੰਦੇ ਨੇ ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਡੇਰਾ ਰੱਖਿਆ, ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਚਿੱਠੀਆਂ ਭੇਜੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਖਬਰ ਭੇਜੀ। ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਕੇ ਬਾਂਗਰ ਪੁੱਜਣ ਸਮੇਂ ਤਕ ਬੰਦੇ ਦਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਲੂਕ ਤਰਸਵਾਨਾ ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਵੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

*ਸ੍ਰੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—ਸੇਹਰ ਖੰਡੇ ਰਾਹ ਪੂਛ ਲਯੋ। ਖਖਰੋਡ ਪਰਗਣੇ [illegible] ਭਯੋ। ਦਿਲੀ ਤੇ ਬਹਿ ਤੀਹ ਕੁ ਕੋਸ।

ਜਾਤ ਸਮੁਦਾਈ'। ਤਹਾਂ ਤੁਰਕਪਤਿ ਹੋਯਸਿ ਤਯਾਰ। ਜ਼ੀਨ ਤੁਰੰਗਨਿ ਤੂਰਨ ਡਾਰਿ ॥੨੯॥ ਦ੍ਵੈ ਹਜ਼ਾਰ ਚਢਿ ਕਰਿ ਅਸਵਾਰ। ਦੋਇ ਤੋਪ ਲੇ ਸੰਗ ਜੁਝਾਰ। ਲੂਟਿ ਕੂਟ ਜਹਿੰ ਕੀਨਸਿ ਡੇਰਾ। ਸੁਨਿ ਤਿਤ ਗਮਨਯੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਬਡੇਰਾ॥੩੦॥ਸਨੇ ਸਨੇ ਗਮਨਯੋਂ ਕੁਛ ਡਰਿਕੈ। ਪਹੁੰਚਯੋ ਆਨਿ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਕਰਿ ਕੈ। ਦੇਖਿ ਦੂਰ ਤੇ ਤੋਪ ਚਲਾਈ। ਗਨ ਦੁੰਦਭਿ ਦਲ ਬਿਖੇ ਬਜਾਈ ॥੩੧॥ ਡਰੇ ਬਿਲੋਕਤਿ ਪੁੰਜ ਲੁਟੇਰੇ।–ਲਰਹਿ ਕੌਨ ਇਨ ਕੇਰ ਅਗੇਰੇ। ਚਮੂੰ ਅਧਿਕ ਜਿਮ ਆਟੇ ਲੌਨ ਧਰਿ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਲਰਿ ਗਨਿ ਹੈ ਕੌਨ[1]–॥੩੨॥ ਹੇਤੁ ਪਲਾਵਨ ਕੇ ਹੁਇ ਤਯਾਰੇ। ਪਿਖਿ ਬੰਦੇ ਸਭਿ ਸੰਗ ਉਚਾਰੇ। 'ਤ੍ਰਾਸਹੁ ਮਤਿ ਹੁਜਹੁ ਸਵਧਾਨਾ। ਸਭਿ ਕੇ ਮੈਂ ਬਚਾਇ ਹੌਂ ਪ੍ਰਾਨਾ॥ ੩੩ ॥ ਜਬਿ ਉਚਰੌਂ ਹੇਲਾ ਅਬਿ ਘਾਲਹੁ। ਲੂਟਿ ਚਮੂੰ ਹਯ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲਹੁ। ਸਾਰ ਬੰਦ[2]*ਕਰਿ ਹੌਂ ਇਕ ਬਾਰੀ।ਤੁਮ ਸੁਖੇਨ ਰਿਪੁ ਲੀਜਹੁ ਮਾਰੀ॥੩੪॥ਦੇਖਹੁ ਪਤਾ ਜਿ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ। ਪੁਨਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਹੁ ਲਿਹੁ ਜੀਤ'। ਇਮ ਕਹਿ ਸਭਿ ਕੇ ਅੱਗ੍ਰ ਸਿਧਾਰਾ। ਕਿਤਿਕ ਦੂਰ ਥਿਰ ਹੋਹਿ ਨਿਹਾਰਾ ॥ ੩੫ ॥ ਲੇ ਗੁਰ ਤੀਰ ਲਕੀਰ ਨਿਕਾਰੀ। 'ਗੋਰੀ ਗੋਰ ਨ ਉਲੰਘਿ ਅਗਾਰੀ'।ਇਮ ਕਹਿ ਖਰੋ ਭਯੋ ਰਿਪੁ ਸੌਹੇਂ। ਰਿਸ ਤੇ ਕਰੀ ਬੱਕ੍ਰ ਜੁਗ ਭੌਹੇਂ ॥੩੬ ॥ ਲਾਲ ਬਿਲੋਚਨ ਤਾੜੇ ਅਰੀ। ਜਿਸ ਕਰਿ ਤਿਨ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਸਰੀ। ਤੁਪਕ ਤੋਪ ਤੇ ਗੋਰਾ ਗੋਰੀ। ਕਰਹਿੰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਬ੍ਰਿੰਦ ਇਨ ਓਰੀ ॥ ੩੭ ॥ ਉਲੰਘੇ ਨਹੀਂ ਲਕੀਰ ਅਗਾਰੀ। ਤਿਹ ਲੌ ਪਹੁੰਚਹਿ ਨਹਿਂ†ਬਲ ਭਾਰੀ। ਖਰੇ ਸੁਖੇਨ ਨ ਕਿਸ ਕੇ ਲਾਗੇ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਆਵਤਿ ਰਿਪੁ ਆਗੇ ॥ ੩੮ ॥ ਪਿਖਿ ਬੰਦੇ ਕੋ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਐਸੇ। ਹਰਖੇ ਲੋਗ ਤਜਯੋ ਡਰ ਤੈਸੇ। ਸਾਵਧਾਨ ਹੁਇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ

[1]ਅਸੀਂ ਬਲ ਧਾਰਕੇ ਲੜੀਏ ਤਾਂ ਕਿਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਾਂ। [2]ਰੂਹਾਨੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਣਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਹਾਰ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲੱਗੇ।

*ਪਾ:–ਸਾਹ ਬੰਦ। †ਪਾ:–ਪਹੁੰਚਿ ਹਟਹਿਂ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋਟੀਆਂ ਕੀ ਖੋਹਣੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਤੇ ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲੇ ਦਿਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੱਫੇ ਦੇਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਓਹ ਪਿੰਡ ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਾਹਰਾਂ ਦੀ ਖ਼ੂਬ ਖ਼ਬਰ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਐਉਂ ਹੀ ਓਹ ਪਰਜਾ ਵਿਚ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲੋਕੀਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਵੱਲ ਹੋ ਗਏ। ਐਉਂ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ...ੀਂ ਰਲਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਤੇ ਬੰਦਾ ਮਾਲਵੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਦਾ ਪ੍ਰਿਯ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਸੰਭਾਲੇ। ਤੋਮਰ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਬਿਸਾਲੇ ॥੩੯॥ ਕਿਨਹੂੰ ਖੜਗ ਸਿਪਰ ਹੀ ਧਾਰੀ। ਭੇ ਸਨਮੁਖ ਕਰਿ ਮਾਰੋ ਮਾਰੀ। ਸਭਿ ਕੇ ਆਗੇ ਬੰਦਾ ਭਯੋ। ਅਪਨਿ ਚਮੂੰ ਕੋ ਉਤਸਵ ਦਯੋ ॥ ੪੦ ॥ ਇਮ ਗਮਨਤਿ ਜਬਿ ਹੋਇਸਿ ਨੇਰ। ਭਏ ਦਲੇਰ ਚਹਯੋ ਭਟ ਭੇਰ। ਜਬਿ ਕੇਤਿਕ ਤੁਪਕੈਂ ਚਲਿਵਾਈ। ਲਗੀ ਤੁਰਕ,ਗਿਰਿ ਗੇ ਰਣ ਥਾਂਈਂ॥੪੧॥ ਇਹ ਬਚ ਰਹੇ, ਲਗਹਿੰ ਨਹਿ ਘਾਵਾ। ਗਿਰੇ ਬ੍ਰਿੰਦ ਰਿਪੁ ਹ੍ਵੈ ਨ ਬਚਾਵਾ। ਕਿਤਿਕ ਤੁਰੰਗ ਛੁਟੇ ਗਹਿ ਲੀਨ। ਚਢਿ ਊਪਰ ਬਿਚਰੈਂ ਰਣ ਕੀਨ ॥ ੪੨ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੭ ॥

੮. [ਬੰਦੇ ਦੀ ਵਿਜਯ। ਦਲ ਵਧਣਾ। ਸਢੌਰਾ ਮਾਰਨਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਭਯੋ ਨੇਰ ਭਟ ਭੇਰ ਕੋ ਬੰਦਾ ਚਮੂੰ ਅਨੰਦ[1]। ਛੀਨ ਤੁਰੰਗਮ ਬਹੁ ਚਢੇ ਬਾਢੀ ਚੌਂਪ ਬਿਲੰਦ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਬਹੁ ਕੋਪਯੋ ਮੁਖ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ। 'ਹੇਲ ਕਰਹੁ ਮੇਲਹੁ ਘਮਸਾਨਾ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੁਰੰਗਮ-ਤੋਪ ਸਮੇਤ। ਛੀਨ ਲੇਹੁ ਇਨ ਤੇ ਰਣ ਖੇਤ'॥ ੨ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਗੁਰ ਕੋ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਾ। ਜੋਰਿ ਪਨਚ ਮਹਿਂ ਐਂਚਿ ਉਚਾਰਾ। 'ਹਤਹੁ ਤੁਰਕ ਗਨ ਜਾਨਿ ਨ ਦੀਜੈ। ਸਰਬ ਸਮਾਜ ਛੀਨਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ'॥੩॥ਤਬਿ ਅਕਾਸ਼ ਕੋ ਦਲ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਹਤਿ ਅਜ਼ਗੈਬਹਿ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ। ਆਗੇ ਪਾਛੇ ਆਯੁਧ ਚਲੇ। ਪਰੀ ਮਾਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਗਨ ਹਲੇ ॥ ੪ ॥ ਦਈ ਪੀਠ, ਤਜਿ ਤੋਪ ਪਧਾਰੇ। ਤਬਿ ਬੰਦੇ ਨਿਜ ਭਟੈਂ ਲਲਕਾਰੇ। 'ਹਯ ਆਯੁਧ ਕਯੋਂ ਤੋਪ ਨ ਲੇਤੇ। ਨਹਿਂ ਰਿਪੁ ਠਹਿਰੇ ਭਾਜ ਚਲੇ ਤੇ'॥੫॥ਨਰ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਕੇ ਪਿਖਿਨਿ ਤਮਾਸ਼ਾ।ਖਰੇ ਸੈਂਕਰੋ ਚਾਰਹੁੰ ਪਾਸਾ। ਪਿਖੇ ਪਲਾਵਤਿ ਭੀਰੁ ਅਧੀਰ। ਸਕੇ ਚਲਾਇ ਨ ਤੁਪਕ ਰੁ ਤੀਰ ॥ ੬ ॥ ਲੂਟਨ ਲਗੇ ਤੁਰੰਗਮ ਲਏ। ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੋਰਤਿ ਨਹਿਂ ਭਏ। ਪਰੀ ਲੋਬ ਪਰ ਲੋਬ ਘਨੇਰੀ। ਚਲਹਿ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰ ਬਡੇਰੀ ॥ ੭ ॥ ਕਟਿ ਕਟਿ ਗਿਰੇ ਨ ਭਾਜਨ ਪਾਏ। ਚਹੂੰ ਓਰ ਲੋਕਨ ਮਿਲਿ ਘਾਏ। ਪਸਰਯੋ ਸ਼ੋਣਤਿ ਛਿਤ ਰੰਗੀਨ। ਕਟੇ ਕਰਾਹੈਂ ਕੇਤਿਕ ਦੀਨ[2] ॥ ੮ ॥ ਰਹੀ ਸੰਭਾਲ ਨ, ਲਸ਼ਕਰ ਮਾਰਾ। ਕਹਿਂ ਲਗ ਬਰਨੌਂ ਜੰਗ ਅਖਾਰਾ। ਗਏ ਥਲਾਇਕ[3] ਭਏ ਸੰਘਾਰਾ। ਤਬਹਿ ਪਨਚ ਤੇ ਤੀਰ ਨਿਕਾਰਾ ॥ ੯ ॥ ਥਿਰਯੋ ਸਥਾਨ ਆਪਨੇ ਬੰਦਾ। ਲਯੋ ਲੂਟ ਦਲ ਤੁਰਕ ਬਿਲੰਦਾ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਬਡੇ ਤੁਰੰਗ।ਲੇਕਰ ਸਗਰੇ ਹਰਖਤਿ ਅੰਗ ॥ ੧੦ ॥ ਜਿਤ ਕਿਤ

[1]ਬੰਦਾ (ਆਪਣੀ) ਸੈਨਾ (ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ) ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ। (ਅ) ਬੰਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਫੌਜ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।
[2]ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਕਈ ਵਿਲਪ ਰਹੇ ਹਨ। [3]ਇਕ ਭੁੱਜ ਗਏ।

ਤੇ ਮਿਲਿਗੇ ਨਰ ਆਇ। ਬਿਨਾ ਚਾਕਰੀ ਲੂਟਨ ਚਾਇ।ਆਯੁਧ ਧਰਨ-ਹਾਰ[1] ਸਭਿ ਆਏ। ਮਿਲਿ ਬੰਦੇ ਢਿਗ ਭੇ ਸਮੁਦਾਏ ॥੧੧॥ ਮੁਸਤਾਬਾਦ[2] ਜਾਇ ਪੁਰਿ ਮਾਰਾ। ਲੂਟਯੋ ਖੋਜਿ ਖੋਜਿ ਕਰਿ ਸਾਰਾ।ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਵਸਤੂ ਸਮੁਦਾਯਾ। ਲੇ ਲੋਕਨਿ ਚਿਤ ਚਾਉ ਵਧਾਯਾ ॥੧੨॥ ਕੇਤਿਕ ਧਨੀ ਭਏ ਨਰ ਮਹਾਂ। ਲੂਟਹਿਂ ਗ੍ਰਾਮ ਜਾਇ ਜਹਿਂ ਕਹਾਂ।ਸੌ ਦੋ ਸੈ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਚੜ੍ਹਿ ਜਾਤੇ।ਲੂਟ ਕੂਟ ਪੁਨ ਜਾਇ ਸਮਾਤੇ[3] ॥੧੩॥ ਪਰਯੋ ਰੌਰ ਭਾਰੀ ਵਿਚ ਦੇਸ਼। ਭਾਗ ਚਲੇ ਨਰ ਨਾਰਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਬੰਦੇ ਸੰਗ ਮਹਾਂ ਦਲ ਭਯੋ। ਲੂਟਨ ਕੋ ਅਲੰਬ ਇਕ ਲਯੋ ॥ ੧੪ ॥ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਚਮੂੰ ਹੁਇ ਗਈ। ਜਿਤ ਕਿਤ ਧੂਮ ਧਾਮ ਪ੍ਰਗਟਈ। ਗੁਰ ਕੋ ਕਹਯੋ ਸਿਮਰਿ ਕਰਿ ਬੰਦਾ।ਨਿਕਟ ਸਢੌਰਾ ਦੁਸ਼ਟ ਬਿਲੰਦਾ* ॥ ੧੫ ॥ ਤਿਸ ਮਾਰਨ ਕੋ ਚਿਤ ਉਮਗਾਯੋ । ਕਰਯੋ

[1]ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ। [2]ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ ਅੰਬਾਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਅੰਬਾਲਾ ਛਾਉਣੀ ਤੋਂ ਚੌਥਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਇਸਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੈ। [3]ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਲ ਵਿਚ ਜਾ ਸਮਾਂਵਦੇ ਹਨ।

*ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ ਪਰ ਹੀ ਪਹਿਲਾ ਹੱਲਾ ਬੋਲਣ ਦੀ ਖਬਰ ਗ਼ਲਤ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਾਕਿਆਤ ਐਉਂ ਹਨ:—ਬੰਦਾ ਸਿਹਰ ਖੰਡੇ (ਖਰਖੌਡੇ) ਅੱਪੜਕੇ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਾਝੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਆ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਲੜਾਂ। ਨਿਰੇ ਲੁੱਟ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਯਾਂ ਆਮ ਛੋੜਾਂ ਨਾਲ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰ ਲੈਣੀ, ਬੰਦਾ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ, ਸੁਖੱਲੀ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪਈ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਓਹ ਜਥਿਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੇ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਹਨ, (ਦੇਖੋ ਭੰਗੂ ਜੀ ਦਾ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣਾ । ਬੰਦਾ ਬੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਝਾ ਬੜਾ ਹਠੀਲਾ ਤੇ ਅੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਾਲਵਾ ਨੇੜੇ ਹੈ ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਲੜਾਕੇ ਜੁਆਨ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਪੜਨਗੇ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਰਹਿੰਦੋਂ ਉਪਰ ਸਲੋਦੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਅੱਪੜੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਆਲੀ ਸਿੰਘ ਮਾਲੀ ਸਿੰਘ ਸਨ । ਸ਼੍ਰੋਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਬਾਬਾ ਮਾਲੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਏਹ ਦੋਵੇਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਫੌਜਦਾਰ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਸਨ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਬੰਦਾ ਆਇਆ ਸੁਣਕੇ ਏਹ ਕੈਦ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਏਹ ਕੈਦੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਆਪਣਾ ਜਥਾ ਲੈਕੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ। ਸਨ ਤਾਂ ਏਹ ਸਿੰਘ ਥੋੜਾਂ ਕੁ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ, ਪਰ ਸਨ ਪੱਕੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਠੀਲੇ ਰਾਠ। ਹੁਣ ਮਾਲਵੇ ਤੋਂ ਜਥੇ ਬੀ ਅੱਪੜਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਭਾਈ ਟੂਪੇ ਕੇ ਦੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਸਜਣ ਬੀ ਜਥਾ ਲੈਕੇ ਅੱਪੜ ਪਏ । ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਦੇ ਭਾਈ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥਾ ਲੈਕੇ ਪੱਜੇ । ਮਹ੍ਰਾਜ ਤੋਂ ਬੀ ਤਕੜਾ ਜਥਾ ਪੁੱਜਾ। ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਸਿਰ ਕੱਢ ਚਾਰ ਆਦਮੀ ਲੈ ਕੇ ਟੁਰਿਆ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੋਰ ਉਸ ਨਾਲ ਰਲਦੇ ਗਏ, ਪਰ ਮਾਝੇ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜੇ ਸਨ ਤੇ ਬੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਪੜੇ ਬਿਨ ਸਰਹਿੰਦ ਤੇ ਪੈਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮਾਝੇ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬੜੇ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਕੂਚ ਨਿਜ ਹੁਕਮ ਅਲਾਯੋ। 'ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਇਹ ਨਗਰ ਕੁਚਾਲਾ। ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹੁ ਜੁ ਸਾਧੁ ਬਿਸਾਲਾ ॥੧੬॥ ਗੁਰ ਪੱਖੀ ਲਖਿ ਕੁਟੰਬ ਸਮੇਤ। ਕਤਲ ਕਰਯੋ ਤਿਹ ਸਕਲ ਨਿਕੇਤ। ਸੋ ਪਲਟਾ ਪੂਰਬ ਹੀ ਲੀਜੈ। ਹੇਲਾ ਘਾਲਿ

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਔਖੇ ਹੋਏ।ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਉਸ ਪਾਸ ਭੀੜ ਭਾੜ ਜਮਾਂ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਪੱਤਣਾਂ ਤੇ ਰੋਕਾਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸੋ ਮਝੈਲ ਸਿੰਘ ਯਕੇ ਦੁੱਕੇ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਹੋਕੇ ਭੇਸ ਵਟਾ ਵਟਾਕੇ ਟਾਂਡਿਆਂ ਨਾਲ ਵਪਾਰੀ ਬਣ ਬਣਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਫੇਰ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸੇ, ਅਤੇ ਖਰਚ ਮੁੱਕਣ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਠਹਿਰੇ ਖੜੇ ਸਨ। ਪਰ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਖ਼ਬਰ ਸੁਰਤ ਜਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਧਾਵੇ ਦੇ ਦਾਉ ਘਾਉ ਮਝੈਲਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਨੇ ਗਿਣ ਗਠ ਲਏ ਸਨ। ਬੰਦਾ ਹਾਲੇ ਮਾਲਵੇ ਤੇ ਮੈਨਦਾਬ ਦੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਭੀੜ ਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਸੋਨੀ ਪਤ, ਕੈਥਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਯਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਣੇ ਵਲ ਵਧਿਆ*। ਇਥਾਂ ਦੇ ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਏਥੋਂ ਦੇ ਹੀ ਸਨ ਪਠਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਸਰਹਿੰਦ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਜਿੰਦ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬੰਦਾ ਹੁਣ ਉਠ ਪਿਆ। ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰਦਾ ਸਮਾਣੇ ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਆ ਪਿਆ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫਤੇ ਕਰਕੇ ਖੂਬ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਹਿੰਦ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਸੀ, ਪਰ ਬੰਦਾ ਮਝੈਲਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਏਥੋਂ ਰਤਾਕੁ ਦੱਖਣ ਰੁਖ਼ ਚਾਲੇ ਪਾਕੇ ਪੂਰਬ ਰੁਖ ਹੋ ਪਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਘੁੜਾਮ ਮਾਰੀ, ਫੇਰ ਸ਼ਾਹਾਬਾਦ ਮਾਰਿਆ, ਥਾਨੇਸਰ ਵਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਤਰ ਪੂਰਬ ਹੋਕੇ ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ ਪਹੁੰਚਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਾਨ ਕਰਕੇ ਸਢੌਰੇ ਵਲ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਹੋ ਟੁਰਿਆ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਮਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦੇ ਖਰਚ ਵਾਸਤੇ ਪਦਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਜਾਏ, ਫੌਜ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਧਦੇ ਜਾਣ,ਦੁਸ਼ਮਨ ਤੇ ਡਰ ਬੈਠਦਾ ਜਾਏ,ਤੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰ ਕੁ ਦੇ ਲਗਪਗਯਾ ਵਧੀਕ ਕੀਰਤਪੁਰ ਹਨ, ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਜਾਏ,ਫੇਰ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰੀ ਜਾਏ। ਸਢੌਰਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ, ਬੋਧੀਆਂ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਤਦੋਂ ਸਾਧਾਵਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਿਗੜਕੇ ਸਾਧੂਵਾੜਾ ਤੇ ਫੇਰ ਸਢੌਰਾ ਪਦ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਢੌਰਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰਾ ਅੱਡਾ ਸੀ। ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਬੀ ਏਥੋਂ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਸ਼ਾਹ ਬਦੁਰਉੱਦੀਨ ਸੀ। ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਢੌਰੇ ਦੇ ਹਾਕਮ ਨੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੰਦਾ ਸਢੌਰੇ ਵਲ ਵਧਿਆ। ਪਰ ਸਢੌਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦਾ ਕਪੂਰੀ ਤੇ ਪਿਆ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਿਰਕਰਦੇ ਕੁਦਮੁੱਦੀਨ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਸੀ। ਪਰਜਾ ਕੁਰਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੋ ਸਢੌਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਸਢੌਰੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਫਤੇ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਢੌਰਾ ਮਾਰਕੇ ਫੇਰ ਛਤਬਨੂੜ ਵਲ ਰੁਖ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਕਾਸਦ ਦੁੜਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਖਰਖੌਦੇ ਤੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਤਕ ਦਾ ਫਤੇ-ਸਫਰ ਅੱਗੇ ਵੱਖਰੇ ਦਿੱਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਸਾਫ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਇਗਾ।

*ਸਨਾਮ ਲੁਟਣੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਰਜੀ ਸੀ ਸੋ ਬੰਦੇ ਨਹੀਂ ਲੁਟੀ। ਸਿੱਧਾ ਸਮਾਣੇ ਵਲ ਹੀ ਗਿਆ।

ਕਤਲ ਕਰਿ ਦੀਜੈ' ॥ ੧੭ ॥ ਦਲ ਮਹਿਂ ਭੇ ਦੁੰਦਭਿ ਸਮੁਦਾਏ। ਕਰਯੋ ਹੁਕਮ 'ਗਹਿ ਡੰਕ ਬਜਾਏ'। ਸਾਵਧਾਨ ਸਗਰੇ ਜਬਿ ਭਏ। ਚਢੇ ਤੁਰੰਗਨ ਆਯੁਧ ਲਏ ॥ ੧੮ ॥ ਬੰਦਾ ਹੋਇਸਿ ਹਯ ਅਸਵਾਰ। ਬਾਬੇ ਜੁਗਮ ਸੰਗ ਮਹਿਂ ਧਾਰਿ। ਜਾਇ ਸਢੌਰੇ ਕਹੁ ਤਬਿ ਘੇਰਾ। ਤੁਪਕ ਤੋਪ ਚਾਲੀ ਤਿਸ ਬੇਰਾ॥੧੯॥ਪਹਿਲੇ ਵਹਿਰ ਨਿਕਸਿ ਕਰਿ ਲਰੇ। ਸੱਯਦ ਖਾਨ ਮੁਗ਼ਲ ਗਨ ਅਰੇ। ਕੜਾਕੜੀ ਮਾਚਯੋ ਘਮਸਾਨਾ। ਗੋਰੀ ਚਲੀ ਧਨੁਖ ਤੇ ਬਾਨਾ ॥੨੦॥ ਪੁਨ ਚਹੂੰ ਓਰ ਘਾਲਿ ਕਰਿ ਜ਼ੋਰ। ਦਏ ਤੁਰਕ ਗਨ ਕੇ ਮੁਖ ਮੋਰਿ। ਬਾਹਰ ਠਹਿਰ ਨ ਸਕੇ ਲਰਾਈ। ਬਰੇ ਦੁਰਗ ਮਹਿਂ ਹ੍ਵੈ ਸਮੁਦਾਈ ॥ ੨੧ ॥ ਪਾਕੀ ਕੰਧ ਸਥਾਨ ਉਤੰਗ। ਬਡੋ ਮਵਾਸੀ ਹੋਹਿ ਨ ਭੰਗ। ਤਿਸ ਕੋ ਲਾਇ ਮੋਰਚੇ ਥਿਰੇ। ਗੋਰਾ ਚਲਨਿ ਸ਼ੁਰੂ ਗਨ ਕਰੇ ॥ ੨੨ ॥ 'ਸ਼ਾਹਿ ਕੁਮੈਤ*' ਪੀਰ ਇਕ ਤਹਾਂ। ਜਿਸਕੀ ਕਬਰ ਸਕੰਚਨ ਮਹਾਂ। ਚਾਮੀਕਰ ਭੀਤਰ ਬਹੁ ਲਾਗਾ। ਬਹੁ ਊਚੋ ਜਗ ਮਹਿਂ ਜਿਹ ਜਾਗਾ ॥ ੨੩ ॥ ਪਾਹਨ ਦੁਰਗ ਬੀਚ ਤੇ ਮਾਰੈਂ। ਦਲ ਪਰ ਬਰਖੈਂ ਭਟਨ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਜੁੱਧ ਹੋਤਿ ਬਹੁ-ਤੇਰਾ। ਹੇਲਾ ਘਾਲਿ ਘਾਲਿ ਭਟ ਭੇਰਾ ॥ ੨੪ ॥ ਅਰਯੋ ਦੁਰਗ ਟੂਟਯੋ ਜਬਿ ਨਾਂਹੀ। ਬੰਦੇ ਜਤਨ ਬਿਚਾਰਯੋ ਤਾਂਹੀ। ਵਹਿਰ ਬਡੋ ਦਮਦਮਾ ਉਸਾਰਾ। ਤੂਰਨ ਲਾਗੇ ਮਨੁਜ ਹਜ਼ਾਰਾ ॥ ੨੫॥ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਦਲ ਬ੍ਰਿੱਧੈ ਬਡ ਐਸੇ। ਹੋਇ ਸਵਾਯਾ ਡਯੋਢਾ ਜੈਸੇ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਲਗਿ ਲੂਟਨਿ ਧਾਵੈਂ। ਗਨ ਧਨ ਧਾਨ ਪੁਰਿਨਿ ਤੇ ਲਯਾਵੈਂ ॥ ੨੬ ॥ ਭਾ ਉਤੰਗ ਦਮਦਮਾ ਉਚੇਰਾ। ਚਢਿ ਬੰਦਾ ਊਪਰ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਦੁਰਗ ਕੇ ਬਿਖੈ ਲਗਾਈ। ਸਤਿਗੁਰ ਸਰ ਐਂਚਯੋ ਸਮੁਹਾਈ ॥੨੭॥ ਹੁਕਮ ਦਯੋ ਦਲ ਕੋ 'ਹੁਇ ਹੇਲਾ'। ਸੁਨਿ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਾ ਸ਼ੋਰ ਬਡ ਮੇਲਾ। ਧਾਇ ਧਾਇ ਗਢ ਕੋ ਲਗਿ ਗਏ। ਤਤਛਿਨ ਸੁਭਟ ਅਰੂਢਤਿ ਭਏ ॥ ੨੮ ॥ ਉਮਡ ਪਰਯੋ ਦਲ ਬੀਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ। ਬਜਯੋ ਖੜਗ ਰਿਪੁ ਕਦਨ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ੇ। ਤਛਾ ਮੁੱਛ ਕਰਿ ਅੰਗ ਘਨੇਰੇ। ਬਿਥਰੀ ਲੋਥ ਪੋਥ ਗਨ ਹੇਰੇ ॥ ੨੯ ॥ ਏਕ ਬਾਰ ਹੀ ਸਕਲ ਬਿਨਾਸ਼ੇ। ਢਾਹਿ ਮਦਾਨ ਕੀਨਿ ਚਹੁੰ ਪਾਸੇ। ਬਹੁਰ ਨਗਰ ਮਹਿਂ ਦਲ ਬਰਿ ਗਯੋ। ਜੋ ਦੇਖਯੋ

*ਸ਼ਾਯਦ ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ 'ਕੁਤਬੁਲ ਅਕਤਾਬ' ਦੀ ਖਾਨਕਾਹ ਤੋਂ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਖਾਨਕਾਹ ਤੇ 'ਗੰਜੇ ਇਲਮ' ਬੰਦੇ ਨੇ ਢਾਹੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਤਕ ਸਲਾਮਤ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਦੀ ਛਤ ਧੁਆਂਖੀ ਹੋਈ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਚੂਨੇ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧੁਆਂਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਸੜੀ ਨਹੀਂ।

ਟਿ ਦਯੋ ॥ ੩੦ ॥ ਮੁਗ਼ਲ ਪਠਾਨ ਨ ਸੱਯਦ ਛੋਰਾ। ਸ਼ੇਖ ਮਰੇ
ਖਤਿ ਘੋਰਾ। ਲੂਟਨੇ ਬਰੇ ਸਦਨ ਮਹਿਂ ਜਾਈ। ਤੁਰਕਾਨੀ ਆਨੀ
॥ ੩੧ ॥ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਕੇਤਿਕ ਕਰ ਲਈਂ[1]। ਭੋਗੀ ਪਕਰਿ ਨ
ਦਈ। ਕੇਤੀ ਦਲ ਮਹਿਂ ਤਜਾਗੀ ਲਜਾਇ। ਸੁਥਨੀ ਮਹਿਂ ਮੂਖਕ
ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਾਇ* ॥੩੨॥ ਊਪਰ ਬਾਂਧਿ ਕਸ ਕਰਿ ਨੀਬੀ। ਉਛਰੀ ਫਿਰਤ
ਉਤਹਿ ਇਤ ਬੀਬੀ। ਤਰੇ ਪਾਉਂਚੇ ਬੰਧਨ ਕਰੇ। ਨਹਿ ਮੂਖਕ ਨਿਕਸੇ
ਰ ਬਰੇ ॥ ੩੩ ॥ ਸਯਦਾਨੀ, ਮੁਗ਼ਲਾਨਿ, ਪਠਾਨੀ। ਕਜਾ ਤਿਨ ਕੀ
ਤਿ ਕਰਹਿਂ ਬਖਾਨੀ। ਜੋ ਕਬਿ ਨਰ ਨ ਹੇਰਨੇ ਪਾਈ। ਭਈ ਦਸ਼ਾ ਅਸ
ਤਹਾਂ ਭ੍ਰਮਾਈ ॥ ੩੪ ॥ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕੋ ਫਲ ਬਿਦਤਯੋ। ਨਾਸ਼ ਨਗਰ ਕੋ
ਹੋਵਤਿ ਭਯੋ। ਨਰ ਮਰਿ ਗਏ ਲਈ ਗਹਿ ਨਾਰੀ। ਹੋਯਹੁ ਕਾਲ ਭਯੰਕਰ
ਭਾਰੀ ॥ ੩੫ ॥ ਪੁਨ ਬੰਦੇ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰੀ।—ਨਹੀਂ ਪੀਰ ਕੀ ਕਬਰ
ਬਿਦਾਰੀ। ਹਿੰਦੂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਜਿਸ ਆਗੇ ਜਾਇ। ਨਹੀਂ ਅਗਨ ਮਹਿਂ
ਜਰਹਿ ਕਦਾਇ† ॥੩੬॥ ਇਸਕੋ ਛੋਰਨ ਨਾਂਹਿਨ ਆਛੋ। ਰੁਚਿਰ ਮਸੀਤ

[1] ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ (ਦੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ) ਨੇ (ਜੋ ਲੁੱਟ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨਾਲ ਰਲੇ ਸਨ) ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਕਰ ਲੀਤੀਆਂ।

*ਅੱਗੇ ਅੰਸੂ ੧੦ ਦੇ ਅੰਕ ੧੯ ਵਿੱਚ ਬੀ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੀਚ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਲੁਟੇਰੇ ਲੋਕਾਂ ਫੜੀਆਂ ਹਨ, ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਗਜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦੇਖੋ ਪਿੱਛੇ ਰੁਤ ੬ ਅੰਸੂ ੨੦ ਦਾ ਅੰਕ ੧੭ ਤੋਂ ੨੦ ਤਕ। ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਸਢੌਰੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚੂਹੇ ਸੁੱਥਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਗਲਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀਆਂ। ਇਕ ਗਲ ਇਹ ਬੀ ਹੈ ਕਿ ਸਢੌਰੇ ਦੇ ਸੱਯਦਾਂ ਸ਼ੇਖਾਂ ਮੁਗਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਜਾ ਅਤਿ ਤੰਗ ਸੀ, ਲੋਕ ਬਦਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਤਲਗੜੀ ਦੀ ਕਤਲ ਤੇ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਭੜਥੂ ਤੱਤੇ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਨੇ ਹੀ ਉੱਠਕੇ ਬਦਲੇ ਲੈ ਲਏ ਸਨ। ਭੰਗੂ ਜੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਰੱਖਜਾ ਬਾਬਤ ਐਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

'ਹਿੰਦੂਅਨ ਕੇ ਘਰ ਲੀਨੇ ਰਾਖ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਈ ਕਤਲੋ ਆਖ।
ਬੋਦੀ ਵਾਲੇ ਨਾਹਿ ਸਤਾਯੋ। ਬਿਨ ਬੋਦੀ ਤਿਸ ਮਾਰਿ ਗਵਾਯੋ।
ਜੋ ਹਿੰਦੂਅਨ ਘਰ ਜਾਇ ਛਿਪੇ ਤੇਊ ਲਏ ਉਬਾਰ।

†ਰਵਾਯਤ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਰਦਾ ਇਸ ਕਬਰ ਅਗੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੜਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਇਹ ਵਹਿਮ ਸੀ ਯਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਬਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਂਦੇ।

ਬਿਦਾਰਨ ਬਾਂਛੋਂ–। ਗਯੋ ਆਪ ਤਹਿਂ ਜਿਸ ਥਲ ਖਰੀ। ਕੰਚਨ ਲਿਪਤ ਅਨਿਕ ਬਿਧਿ ਕਰੀ ॥ ੩੭ ॥ ਜਾਨਿ ਸੁ ਬੰਦੇ ਕੋ ਆਗਵਨੂ। ਡਗਮਗ ਕੰਪੀ ਕਬਰ ਸ ਭਵਨੂ। ਗੁਰ ਸਰ ਕੀ ਤਬਿ ਨੋਕ ਧਸਾਈ। ਰਿਸ ਕਰਿ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਊਚ ਅਲਾਈ ॥ ੩੮ ॥ 'ਅਬਿ ਗੀਦੀ ਕੰਬੇ ਕਜਾ ਹੋਇ। ਜਸੋ ਹਮਾਰੋ ਪਲਟਾ ਸੋਇ[1]'। ਠਹਿਰ ਗਈ ਕੰਪਨ ਤੇ ਫੇਰ। ਹੇਤੁ ਬਿਦਾਰਨ ਲਗੇ ਘਨੇਰ ॥੩੯॥ ਸਰਬ ਕਬਰ ਜਬਿ ਤਿਹ ਖਨਵਾਈ। ਹਾਡ ਤਰੇ ਤੇ ਲੀਏ ਕਢਾਈ। ਕਾਸ਼ਟ ਬਿਖੈ ਅਗਨਿ ਤੇ ਜਾਰੇ। ਲਗੇ ਮਸੀਤ ਬਿਦਾ-ਰਤਿ ਸਾਰੇ ॥ ੪੦ ॥ ਢਾਹਿ ਕੀਨਿ ਮੈਦਾਨ ਸਥਾਨ। ਜੁਤਿ ਅਜ਼ਮਤ ਕੇ ਕੀਨਿ ਵਿਰਾਨ। ਗੁਰੂ ਕਹਯੋ ਪਲਟਾ ਸੋ ਲੀਨਿ[2]। ਸਹਿਤ ਪੀਰ ਪੁਰਿ ਨਰ ਤੇ ਹੀਨ[3] ॥੪੧॥ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਜੁਰਯੋ ਦਲ ਆਇ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੁਰੰਗ ਤੋਪ ਸਮੁਦਾਇ। ਪਰੀ ਧਾਂਕ ਕੰਪਯੋ ਤੁਰਕਾਨਾ। ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸਭਿ ਕੇ ਧੀਰਜ ਹਾਨਾ॥੪੨॥ 'ਕੋ ਇਹ ਭਯੋ ਨ ਜਾਨਯੋਂ ਜਾਈ। ਨਹਿਂ ਕਿਸ ਥਲ ਕੋ ਰਾਜਾ ਰਾਈ। ਔਚਕ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਦੇਸ਼ ਬਿਨਾਸ਼ਾ। ਕਜਾ ਸੁਧ, ਆਗੇ ਕਰਹਿ ਬਿਲਾਸਾ[4]' ॥੪੩॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਸਢੌਰਾ ਮਾਰਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੮ ॥

੯. [ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਰਯੋ ਉਜਾਰ ਪੁਰਿ ਤੁਰਕਾਨਾ ਸੰਘਾਰਿ। ਭਯੋ ਮਹਾਂ ਦਲ ਆਨਿ ਤਬਿ ਕੀਨਹੁ ਕੂਚ ਬਿਚਾਰ ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਸਮਾਣਾ[5]* ਬ੍ਰਿੰਦ ਪਠਾਨ। ਜੋ ਸਿਵਕਾ ਪਰ ਕਰਹਿਂ ਪਯਾਨ। ਨਿਜ ਨਿਜ ਰਖੀ ਬਾਹਨੀ ਪਾਸ। ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਿਨ ਬਹੁ ਬਿਲਸ ਬਿਲਾਸ॥੨॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਧਨ ਗਨ ਅਰੁ ਤੁਰਕਾਨਾ। ਨਿਜ ਦਲ ਜੋਰਿ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਸਥਾਨਾ। ਦੁੰਦਭਿ ਪੁੰਜ ਬਜਾਵਤਿ ਚਾਲੇ। ਇਤ ਉਤ ਲੂਟਤਿ ਜਾਤਿ ਉਤਾਲੇ ॥੩॥ ਉਡੀ ਗਰਦ ਛਾਦਯੋ ਅਸਮਾਨਾ। ਤੋਪ ਤੁਪਕ ਗਨ ਸ਼ਬਦ ਮਹਾਨਾ। ਰੌਰਾ ਪਰਯੋ

---

[1]ਭਾਵ ਉਸ ਬਦਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਹੈ। [2]ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਬਦਲਾ ਲੀਤਾ। [3]ਨਗਰ ਪੀਰ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। [4]ਕੀ ਪਤਾ ਅੱਗੇ ਕੀ ਕੌਤਕ ਕਰੇਗਾ। [5]ਨਾਮ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ, ਇਹ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਹੈ।

*ਇਹ ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ ਤੇ ਸਢੌਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਫਤੇ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਕਵੀ ਜੀ ਪਾਸ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜੀ। ਠੀਕ ਤਰਤੀਬ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਦਿੱਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਸਫੁਟ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਭਯ ਮਾਨੇ । ਭਾਜ ਚਲੇ ਜਿਮ ਪਾਤ ਪੁਰਾਨੇ ॥ ੪ ॥ ਕਰੇ ਕੂਚ ਦਰ ਕੂਚ ਸਿਧਾਰੇ । ਤੁਰਤ ਪਠਾਨ ਆਨਿ ਲਲਕਾਰੇ । 'ਜਨੌਂ ਕਨੌਂ ਕਰਿ ਮੈਂ ਸਰਬ ਸਿੰਘਰਿਹੌਂ । ਕਹਾਂ ਪਲਾਵੋ ਘੇਰਤਿ ਧਰਿ ਹੌਂ' ॥ ੫ ॥ ਸਹਿ ਨ ਸਕੇ ਸਭਿ ਚਢੇ ਪਠਾਨ । ਲਸ਼ਕਰ ਅਪਨੋ ਜੋਰਿ ਮਹਾਨ । ਰਣ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਨਮੁਖ ਹੋਵਾ । ਦੁਇਦਿਸ਼ਿ ਜੰਗ ਘਨੋ ਹੁਇ ਜੋਵਾ ॥ ੬ ॥ ਤੋਪ ਤੁਫੰਗੈਂ ਛੂਟਨਿ ਲਾਗੀ । ਕੜਕੀ ਮਨਹੁੰ ਕਾਲਕਾ ਜਾਗੀ । ਬਰਖਹਿੰ ਗੋਰਾ ਅਰੁ ਗਨ ਗੋਰੀ । ਧੂਮ ਧਾਮ ਪਸਰੀ ਚਹੁੰ ਓਰੀ ॥ ੭ ॥ ਧੁਖਹਿੰ ਪਲੀਤੇ ਉਠਹਿੰ ਅਵਾਜਾ । ਭੈਰਵ ਭੈਰਵ ਹੁਇ ਕਰਿ ਗਾਜਾ[੧] । ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚਤਿ ਅਰੁ ਗਾਵਤਿ । ਰੁਧਰ ਪਿਯਤਿ ਜੋਗਨਿ ਕਿਲਕਾਵਤਿ ॥੮॥ ਐਸੋ ਪਰਯੋ ਅਧਿਕ, ਘਮਸਾਨਾ । ਲੋਥ ਪੋਥਨਾ ਭਈ ਮਹਾਨਾ । ਚੀਕਤਿ ਚੁੰਚ ਚਾਂਵਡਾ[੨] ਭਰਿ ਭਰਿ।ਬਾਇਸ ਖਾਇੰ ਮਾਸ ਮਦ ਭਰਿ ਕਰਿ॥੯॥ਕੂਕ ਕੂਕ ਕੂਕਰ ਗੋਮਾਇ। ਸ਼ੋਣਤ ਆਮਿਖ ਕੋ ਬਹੁ ਖਾਇੰ । ਭਯੋ ਭਯੰਕਰ ਭੀਰੂ ਭੂਰ[੩] । ਛੋਰਿ ਛੋਰਿ ਕਰਿ ਸਰਬ ਗ਼ਰੂਰ ॥੧੦॥ ਕਹਿੰ ਲਗ ਬਰਨੌਂ ਜੰਗ ਬਿਸਾਲਾ । ਮਾਰੇ ਪਰੇ ਪਠਾਨ ਕਰਾਲਾ । ਅਰਹਿ ਲਰਾਈ ਹੇਰਹਿ ਬੰਦਾ[੪] । ਗੁਰ ਸਰ ਕੋ ਸੰਭਾਰਿ ਬਿਲੰਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਰਿਪੁ ਲਸ਼ਕਰ ਕੇ ਐਂਚਹਿ ਸਨਮੁਖ । ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਹਾਰ ਹੋਤਿ ਗਨ ਬੇਮੁਖ[੫] । ਇਸੀ ਰੀਤਿ ਦੁਰਗ ਜੁ ਅਰਿ ਜਾਇ। ਤਹਿੰ ਸਰ ਐਂਚਹਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਲਗਾਇ ॥੧੨॥ ਛੂਟਿ ਜਾਇ, ਨਹਿੰ ਰਹੈ ਮਵਾਸੀ । ਜੇ ਲਸ਼ਕਰ ਅਰਿ ਹੋਹਿ ਬਿਨਾਸ਼ੀ[੬] । ਸਰ ਮਹਿੰ ਕਰਾਮਾਤ ਇਸ ਭਾਂਤਿ । ਨਹਿੰ ਠਹਿਰਹਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਹੁਇ ਘਾਤ ॥੧੩॥ ਲੂਟ ਕੂਟ ਕਰਿ ਸ਼ਹਿਰ ਸਮਾਨਾ । ਬਲੀ ਪਠਾਨਨ ਕੋ ਕਰਿ ਹਾਨਾ । ਤੁਰਕਾਨੀ ਬਹੁ ਗਹਿ ਗਹਿ ਆਨੀ । ਨੀਚਨ ਭੋਗੀ ਰਾਖਨਿ ਠਾਨੀ* ॥੧੪॥ ਪਸਰਯੋ ਦਲ ਲੂਟਯੋ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ ।

---

[੧]ਭੈਰੋਂ ਭਯਾਨਕ ਹੋਕੇ ਗੱਜਿਆ । (ਅ) ਭੈਰੋਂ ਭੈਦਾਇਕ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਗੱਜਿਆ । [੨]ਗਿੱਧਾਂ । [੩]ਕਾਇਰਾਂ ਲਈ (ਸਮਾਂ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਯਾਨਕ ਹੋ ਗਿਆ । [੪]ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਦੇਖੇ ਕਿ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਅੜ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। [੫]ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਬਿਨਾ ਮਾਰੇ (ਨਾਸ਼) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। [੬]ਜੋ ਲਸ਼ਕਰ ਅੜਦਾ ਹੈ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । *ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਕਿ ਤੁਰਕਾਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਭੋਗਣੀਆਂ ਸਿੰਘ ਪਾਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੀਚਾਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਨਾਲ ਸਨ ਭੋਗੀਆਂ । ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਬੰਦਾ ਇਹ ਬੀ ਰੋਕਦਾ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੁਟੇਰੇ ਤੇ ਨੀਚਾਂ ਦੀ ਧਾੜ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਸੀ ਤੇ ਬੰਦੇ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸਖਤੀਆਂ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਸਨ । ਦੂਸਰੇ ਉਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਉਠ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਅਪਣੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲੇ ਲੈਣ ਲਈ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਗੱਚ ਕੱਢਦੇ ।

ਜੰਗਲ ਭਰ ਜਾਂਗੁਲਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼[1]।ਸਭਿ ਪ੍ਰਆਧ ਕੋ ਲੂਟਿ ਉਜਾਰਾ।ਠੌਰ ਠੌਰ ਰੌਰਾ ਪਰਿ ਭਾਰਾ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਰ ਬਰਜਜੋ ਮਾਰੀ ਨ ਸੁਨਾਮ। ਰਹੇ ਸਾਧ ਮੂਲਾ ਜਿਸ ਨਾਮ। ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ ਬਿਖੈ ਸਮੁਦਾਏ। ਹੁਤੇ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਆਏ ॥ ੧੬ ॥–ਭਯੋ ਹਮਨ ਕੋ[2] ਦਲ ਬਲ ਭਾਰਾ। ਮਾਰ ਲੂਟ ਬਿਨ ਅਵਰ ਨ ਕਾਰਾ। ਫਿਟਕੀ ਪੁਰੀ ਸਿਰੰਦ ਬਿਸਾਲੀ। ਤਿਸ ਕੋ ਮਾਰਨ ਜੁਹੈਂ ਉਤਾਲੀ–॥ ੧੭ ॥ ਬਸਹਿ ਬਜ਼ੀਦਖਾਨ ਜਹਿਂ ਪਾਪੀ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਨਿ ਕੋ ਸੰਤਾਪੀ। ਤਿਸ ਹਤਿਬੇ ਨਿਜ ਹਾਥਨਿ ਲਾਲਸ[3]।ਬੰਦਾ ਭਯੋ ਸੁਚੇਤ ਅਨਾ-ਲਸ[4]॥੧੮॥ਨਿਸ ਦਿਨ ਉੱਦਮ ਕਰਤੋ ਰਹੈ। ਗੁਰ ਕੋ ਪਲਟਾ ਲੈਬੋ ਚਹੈ। ਤ੍ਰਾਸ ਮਾਨਿ ਕਰਿ ਪੁਰਿਜਨ ਸਾਰੇ। ਨਿਜ ਸੂਬੇ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸਿਧਾਰੇ ॥੧੯॥ ਪਰਯੋ ਫਤੂਰ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਭਾਰਾ। ਗੁਰ ਸੁਤ ਹਤੇ ਨ ਤਨਕ ਬਿਚਾਰਾ। ਤਿਸ ਅਘ ਕੋ ਫਲ ਅਬਿ ਪ੍ਰਗਟਾਯੋ। ਲਾਖਹੁਂ ਲੋਕਨ ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਯੋ ॥ ੨੦ ॥ ਸਾਵਧਾਨ ਹੁਇ ਰੋਕਿ ਅਗਾਰੀ। ਲਸ਼ਕਰ ਕਰੋ ਬਟੋਰਨਿ ਭਾਰੀ। ਲਰੇ ਘਨੇ ਪਰ ਅਰੇ ਨ ਕੋਈ। ਗੁਰ ਦਲ ਪ੍ਰਬਲ ਭਯੋ ਅਤਿ ਸੋਈ' ॥ ੨੧ ॥ ਸੁਨਤਿ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਨ ਹੰਕਾਰੀ।ਪੁਰਿਜਨ ਸਨ ਬਹੁ ਧੀਰ ਉਚਾਰੀ। 'ਜਬਿ ਲੌ ਮੇਰੇ ਹਾਥ ਨ ਹੇਰੇ। ਤਬਿ ਲੌ ਸੈਨਾ ਮਿਲੀ ਬਡੇਰੇ ॥੨੨॥ ਹਤੋਂ ਜਾਇ ਜਬਿ ਏਕ ਲਰਾਈ। ਮਿਲੇ ਜਿ ਨਰ ਨਹਿਂ ਪਰਹਿਂ ਦਿਖਾਈ। ਏਕ ਏਕ ਕਰਿ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੌਂ। ਅਰੈ ਕੌਨ ਅਸ ਨਹੀਂ ਨਿਹਾਰੌਂ" ॥੨੩॥ ਇਮ ਕਹਿ ਨਿਜ ਕਰਿਵਾਯਸਿ ਤਯਾਰੀ। ਹਯਨਿ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਪਾਖਰ[5] ਡਾਰੀ। ਲਵ-ਪੁਰਿ ਆਦਿ ਜਿ ਲਸ਼ਕਰ ਅਹੇ। ਸਕਲ ਬਟੋਰਿ ਅਨਾਵਨ ਚਹੇ ॥ ੨੪ ॥ ਦੁੰਦਭਿ ਬਜਤਿ ਸੈਂਕਰੇ ਆਏ। ਜਿਮ ਜਲਨਿਧਿ ਕੋ ਜਲ ਫੈਲਾਏ। ਪੁਰਿ ਸ਼ਿਰੰਦ ਕੇ ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਡੇਰੇ। ਗਜ ਬਾਜੀ ਜੁਤਿ ਸੁਭਟ ਘਨੇਰੇ ॥ ੨੫ ॥ ਬੰਦੇ ਕੀ ਸੁਧਿ ਲੈ ਕਰਿ ਚਢਯੋ। ਚਮੂੰ ਬਿਲੋਕਿ ਗਰਬ ਉਰ ਬਢਯੋ। ਅਲਪ ਮਜ਼ਲ ਤੇ ਚਲਤਿ ਅਗਾਰੀ। ਸੁਨਹਿ ਹਤਸੁ ਤੁਰਕਾਨਾ ਭਾਰੀ[6] ॥ ੨੬ ॥ ਇਤ ਇਹ ਲੂਟ ਕੂਟ ਬਹੁ ਦੇਸ਼। ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਚਲਿ ਨਵੇਂ ਹਮੇਸ਼।

[1]ਜੰਗਲ ਸਾਰਾ(ਪਰ)ਛੋਟਾ ਜੰਗਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ। ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਣੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ 'ਜਾਂਗੁਲਕ' ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਾਂਗੁਲਕ ਦਾ ਅਰਥ ਜਾਂਗਲੀ ਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਗਿਆਨੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੰਗਲ ਦੀ ਜਾਗਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤੀ। [2]ਸਾਡਾ (ਖਾਲਸੇ) ਦਾ। [3]ਅਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ)। [4]ਸਾਵਧਾਨ। [5]ਕਾਠੀਆਂ। [6]ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸੁਣਿਆਂ।

ਕਿਤਹੁੰ ਉਜਾਰਤਿ ਕਿਤ ਅਪਨਾਵੈ। ਅੰਨ ਬਸਨ ਬਾਸਨਿ ਧਨ ਲ੍ਯਾਵੈਂ ॥ ੨੭ ॥ ਉਤਰਹਿਂ ਨਹੀਂ ਕਹੂੰ ਬਿਨ ਜੰਗ। ਆਯੁਧ ਧਰੇ ਰਹੈਂ ਸਰਬੰਗ। ਬੰਦੇ ਸੁਨ੍ਯੋਂ ਸਿਰੰਦ ਪਤਿ ਆਯੋ। ਲਸ਼ਕਰ ਲੈ ਤਹਿਂ ਤੇ ਨਿਕਸਾਯੋ॥੨੮॥ ਹਿਤ ਮਾਰਨ ਕਰਿ ਚੌਂਪ ਬਿਸਾਲ।ਚਢਿ ਇਤ ਤੇ ਪੁਰਿ ਲੂਟਿ ਅੰਬਾਲ। ਦੀਰਘ ਅਲਪ ਗ੍ਰਾਮ ਕੈ ਨਗਰੀ। ਛੀਨੇ ਬਸਤੁ ਉਜਾਰਹਿਂ ਸਗਰੀ ॥੨੯॥ ਸੰਮੁਖ ਤੁਰਕ ਕੇ ਕੂਚ ਕਰੰਤੇ। ਚਾਹਤਿ ਲਰਿਬੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰੰਤੇ। ਛਤ ਬਾਨੂੜ*ਨਗਰ ਜਿਸ ਥਾਨਾ।ਤਹਿਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਦੋਨਹੁੰ ਠਾਨਾ॥੩੦॥ ਇਤ

---

*ਇਹ ਜੰਗ ਛਤ ਬਨੂੜ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ੧੨ ਕੁ ਕੋਹ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਇਤੀ ਬਜੀਦਾ ਮਾਰਯੋ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਕੇ ਮਾਂਹਿ। ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਸਤਾਹਠੇ ਚਪੜਚਿੜੀ ਕੇ ਪਾਹਿ।

ਤੁਆਕਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਹਸਨ ਈਜ਼ਾਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਹਨਾਮੇ ਵਿਚ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਫਰੁਖ਼ਸੀਅਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਜੰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 'ਚਪਾ ਚਿੜੀ' ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਪਿੰਡ ਖਰੜ ਨਗਰ ਦੇ ਲਾਗਵਾਰ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਪਤਾ ਤਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਜੰਗ ਸਮਝਿਆ ਹੈ; ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਐਨ ਦਾ ਅੰਸੂ ੧੧ ਦਾ ਅੰਕ ੨੪।

ਛਤ ਬਨੂੜ ਦੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਠੀਕ ਹਾਲ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਸਢੌਰਾ ਮਾਰਦਿਆਂ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕੀਰਤ-ਪੁਰ ਮਝੈਲਾਂ ਵਲ ਕਾਸਦ ਘੱਲ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਛਤ ਬਨੂੜ ਵਲ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਖਰੜ ਵਲ ਉਤਰ ਆਓ। ਮਝੈਲ ਸਿੰਘ ਝੱਟ ਤੁਰ ਪਏ ਤੇ ਰੋਪੜ ਅੱਪੜੇ, ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਂ ਉਧਰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਚੱਕਰ ਖਾਕੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਤਾੜ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਮਝੈਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮੇਲਣਾ ਹੈ, ਸੋ ਕੀਰਤਪੁਰੋਂ ਮਝੈਲ ਸਿੰਘ ਹਿਲੇ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਉਸ ਨੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੀਏ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਨਾਲ ਟੋਰਿਆ ਕਿ ਮਝੈਲਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੇਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਰ ਲਓ,ਫੇਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਹੱਥੀਂ ਮਾਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ, ਇਸ ਦਾ ਭਰਾ ਖਿਜ਼ਰ ਖਾਂ, ਚਾਚੇ ਦੇ ਪੁਤ ਨਸਤਰ ਖਾਂ ਤੇ ਵਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ ਇਸ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲਿਆਂ ਦਾ ਭਿਰਾਉ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਸੀ ਜੋ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵੇਲੇ ਦਸਮ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਖਿਜ਼ਰ ਖਾਂ ਉਹ ਸੀ ਜੋ ਕੰਧ ਓਹਲੇ ਲੁਕਕੇ ਬਚ ਗਿਆ ਸੀ, ਏਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖ੍ਵਾਜਾ ਮਰਦੂਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਲੇਰੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲ ਰੋਪੜ ਪਾਸ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਜੰਗ ਹੋਇਆ ਪਰ ਹਾਰ ਜਿੱਤ ਨਾ ਹੋਈ। ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਸਿੱਕਾ ਝੁੜਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਖਿਜ਼ਰ ਖਾਂ ਚੌਂਪ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ, ਪਰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਰ ਗਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਢੱਠਾ ਤਾਂ ਫੌਜ ਉਠ ਨੱਠੀ। ਬਾਕੀ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ ਆਦਿ ਗੁੱਸਾ ਖਾਕੇ ਖਿਜ਼ਰ ਦੀ

(ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ)

ਗੁਰ ਦਲ ਉਤ ਲਸ਼ਕਰ ਆਵਾ । ਲਾਖਹੁੰ ਸੁਭਟਨ ਲਰਿਬੇ ਚਾਵਾ । ਬੰਦਾ ਅਰੁ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਂ ਦੋਊ । ਜੈ ਅਭਿਲਾਖੀ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਸੋਊ ॥੩੧॥ ਨਿਸ ਮਹਿੰ ਬਯੋਂਤ ਲਰਨ ਕੋ ਕਰਿ ਕੈ । ਮਿਸਲ ਮਿਸਲ ਮਹਿੰ ਉਤਸਵ ਧਰਿ ਕੈ । ਬਹੁ ਬਰੂਦ ਗੋਰੀ ਬਰਤਾਈ । ਆਪੋ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਤਕਰਾਈ ॥ ੩੨ ॥ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਰਣ ਚਾਹਤਿ ਕਰਯੋ । ਦੋਊ ਦਿਸ਼ਿਨਿ ਕ੍ਰੋਧ ਕੋ ਧਰਯੋ । ਹੁਕਮ ਕੀਨਿ 'ਧੌਂਸੇ ਧੁੰਕਾਰੇ' । ਗੋਮੁਖ ਪਟਹ ਢੋਲ ਢਮਕਾਰੇ ॥ ੩੩ ॥ ਤੋਪ ਪੁੰਜ ਕੀ ਸ਼ਲਖ ਚਲਾਈ । ਸੈਨ ਓਰੜੀ ਛਿਤ ਕੰਪਾਈ । ਪਰ੍ਹੇ ਦੂਰ ਲਗਿ ਬੰਧਨ ਕਰੇ[1] । ਤਜਾਰ ਤੁਫੰਗ ਬਾਨ ਧਨੁ ਧਰੇ ॥ ੩੪ ॥ ਪਰਯੋ ਨੇਰ ਹੋਯਸਿ ਭਟ ਭੇਰ । ਛੂਟੇ ਗੋਰੀ ਗੋਰ ਬਡੇਰ । ਤੜਭੜ ਸ਼ਲਖ ਅਵਾਜ਼ ਬਿਸਾਲੇ । ਫੂਟੇ ਬੀਰਨਿ ਅੰਗ ਉਤਾਲੇ ॥੩੫॥ ਹਯਨ ਧਵਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ ਸੂਰੇ । ਲਾਲ ਬਦਨ ਕਰਿ ਕ੍ਰੂਰ ਗਰੂਰੇ । ਕੇਤਿਕ ਤੋਮਰ ਮਾਰਿ ਪਰੋਏ । ਕੇਤਿਕ ਮਰੇ ਖੇਤ ਰਣ

[1]ਦੂਰ ਤਕ ਕਤਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

ਲੋਥ ਲੈਣ ਅੱਗੇ ਵਧੇ, ਪਰ ਭੂਹੇ ਹੋਏ ਮਝੈਲ ਐਸੇ ਅੜੇ ਕਿ ਨਸਤਰ ਖਾਂ ਤੇ ਵਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਦੋ ਸਰਦਾਰ ਹੋਰ ਮਾਰ ਲਏ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ । ਸੋ ਏਹ ਪਠਾਣ ਤਾਂ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਮੁਰਦੇ ਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਸਰਦਾਰ ਚੁੱਕਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਨੂੰ ਮੁੜੇ । ਉਧਰ ਸਿੰਘ ਮਦਾਨ ਮਾਰਕੇ ਬੰਦੇ ਵਲ ਵਧੇ । ਬੰਦੇ ਨੇ ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਬਨੂੜ ਦਾ ਪਰਗਨਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਰੋਪੜ ਦਾ ਬਿਜੈਮਾਨ ਮਝੈਲ ਖਾਲਸਾ ਅੱਪੜ ਪਿਆ । ਬੰਦਾ ਦੋ ਕੋਹ ਤੱਕ ਅਗੇਰੇ ਵਧਕੇ ਅਗਵਾਨੀ ਕਰਕੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਗਿਆ । ਫੇਰ ਦੋਹਾਂ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾ-ਈਆਂ, ਆਨੰਦ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਗੱਜੇ । ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਏ ਗਏ । ਹੁਣ ਦੋਹਾਂ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਰਲਕੇ 'ਛਤ' ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ । ਏਥੋਂ ਫੇਰ ਰਲਕੇ ਵਿਉਂਤਾਂ ਵਿਚਾਰਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਵਲ ਤਿਆਰੇ ਕੀਤੇ । ਉਧਰ ਨਵਾਬ ਨੇ ਜਦ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਸਢੌਰਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ (ਭੰਗੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹਜ਼ਾਰਕੁ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਕੁਛ ਰੁਪੱਯਾ ਦੇਕੇ ਤੇ ਇਨਾਮਾਂ ਦੇ ਕਰਾਰ ਕਰਕੇ ਟੋਰਿਆ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲੋ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਛਲ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿਓ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਦੁਖ ਰੋਣੀ ਰੋਈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖੋ ਤੇ ਮੈਂ ਬੜੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਕੇ ਬਦਲਾ ਕੱਢਾਂਗਾ । ਬੰਦੇ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਰੱਖ ਲਿਆ । ਮਾਇਆ ਬੀ ਦਿੱਤੀ, ਨਿਮਕ ਹਲਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਹੁੰ ਬੀ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਪਰ ਬੰਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਚੌਕਸ ਰਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਏਥੋਂ ਸਾਰਾ ਖਾਲਸਾ ਕੱਠਾ ਹੋਕੇ ਸਰਹੰਦ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦੋਂ ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਕੋਹ ਦੀ ਵਿੱਥ ਪਰ ਖਰੜ ਦੇ ਲਾਗ ਵਾਰ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਪਾਸ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ।

ਸੋਏ ॥ ੩੬ ॥ ਕਹੀ ਬਾਤ ਕੁਛ ਸੁਨਿਯ ਨ ਕਾਨਾ। ਦਿਖੀਯਤਿ ਨਹੀਂ ਸਮੀਪ ਸਥਾਨਾ। ਹੇਲ ਮੇਲਿ ਦੁਇ ਦਿਸ਼ਿ ਲਰ ਪਰੇ। ਕਾਢਿ ਖੜਗ ਅਰਿ ਕਾਟਨ ਕਰੇ ॥ ੩੭ ॥ ਹਥਾਵੱਥ ਹ੍ਵੈਗੀ ਇਕ ਬਾਰਾ। ਘਾਵ ਪਰਸਪਰ ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰਹਾਰਾ। ਸਿਪਰ ਸੰਭਾਰ ਨ ਗਿਨਤੀ ਰਹੀ। ਕਰਾਚੋਲ ਧਾਰਾ ਇਮ ਬ੍ਰਹੀ ॥੩੮॥ ਤੋਪਨ ਤੇ ਮਰਿ ਗਏ ਹਜ਼ਾਰੋਂ। ਜੰਗ ਤੁਫੰਗਨ ਸੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰੋ। ਨੇਜ਼ੇ ਭਾਲੇ ਸਾਂਗ ਪਰੋਵਨ। ਜਮਧਰ ਖੜਗ ਖਾਇ ਕਰਿ ਸੋਵਨ ॥ ੩੯ ॥ ਛੂਛੇ ਅਨਿਕ ਤੁਰੰਗਮ ਡੋਲੈਂ। ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕੇਤਿਕ ਭਟ ਬੋਲੈਂ। ਲੋਥ ਪੋਥਨਾ ਰਣ ਥਲ ਹੋਈ। ਸ਼ੋਣਿਤ ਲਿਪਤਿ ਵਿਰਤਿ ਨਰ ਕੋਈ ॥ ੪੦ ॥ ਅਰਣ ਬਰਣ ਕੀ ਧਰਣਿ ਕਰਾਲਾ। ਨਾਚੈਂ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ,ਬੈਤਾਲਾ। ਕਹੂੰ ਰੁੰਡ ਕਟਿ ਮੁੰਡ ਪਰੇ ਹੈਂ। ਹਾਥ ਪਾਂਵ ਕਟਿ ਧਰਾ ਗਿਰੇ ਹੈਂ ॥ ੪੧ ॥ ਕਹੌਂ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਜੁੱਧ ਅਖਾਰਾ। ਬਰਨਨ ਕਰਿ ਹੌਂ ਜੋ ਬਿਸਥਾਰਾ। ਗ੍ਰੰਥ ਬਿਸਾਲ ਇਸੀ ਕੋ ਹੋਇ। ਲਾਖਹੁਂ ਮਾਰਨ ਮਰਨੋ ਜੋਇ ॥੪੨॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਨੌਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੯ ॥

੧੦. [ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ। ਸਰਹਿੰਦ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਬਰਜੇ ਜੋਧਾ ਆਪਨੇ ਬੰਦੇ ਪ੍ਰਥਮ ਬਖਾਨਿ। 'ਨਹਿਂ ਕੋ ਹਤੈ ਵਜ਼ੀਦ ਕੋ ਮੈਂ ਮਾਰੌਂ ਨਿਜ ਪਾਨਿ' ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਪੂਰਬ ਸਕਲ ਹਟਾਏ। ਲਰਤਜੋਂ ਮਰੇ ਸੁਭਟ ਸਮੁਦਾਏ। ਤਬਿ ਬੰਦੇ ਨਿਜ ਹਯ ਫੰਧਾਯੋ। ਖਾਂ ਵਜ਼ੀਦ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਆਯੋ ॥ ੨ ॥ 'ਸੁਨਿ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਨ ਕੇ ਦ੍ਰੋਹੀ! ਸਲਤਨ ਸਕਲ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਤੋਹੀ।ਮਹਾਂ ਅਧਮ ਕ੍ਰਿਤ ਪਾਪ ਬਿਸਾਲਾ। ਤਿਸ ਕੋ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਇਸ ਕਾਲਾ॥੩॥ ਲਸ਼ਕਰ ਦੇਸ਼ ਨਗਰ ਕੇ ਸਾਥ। ਹੋਹਿ ਬਿਨਾਸ਼ ਮਾਨ ਮਮ ਹਾਥ[1]। ਗੁਰ ਕੋ ਅਦਬ ਨ ਤੈਂ ਕੁਛ ਰਾਖਾ'। ਸੁਨਤਿ ਵਜ਼ੀਦਖਾਨ ਤਬਿ ਭਾਖਾ॥੪॥'ਮੇਰੇ ਸੁਭਟਨ ਕੋ ਕਹਾ ਹੋਵਾ। ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਮੀਪ ਖਰੋ ਰਨ ਜੋਵਾ।ਸਭਿ ਦਲ ਕੋ ਇਹ ਰਿਪੁ ਸਰਦਾਰ। ਤਜੋ ਤੁਫੰਗ ਕਨੋਂ ਨ ਲਿਹੁ ਮਾਰ॥੫॥ ਬਰਛੀ ਖੜਗ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਬ੍ਰਿੰਦ। ਕਰਿ ਲੀਜੈ ਇਹੁ ਤੁਰਤ ਨਿਕੰਦ'। ਇਮ ਸੁਨਿ ਹੇਲ ਕਰੇ ਗਨ ਧਾਏ। ਗੋਰੀ ਤੀਰ ਸਭਿਨਿ ਬਰ-ਖਾਏ॥੬॥ਇਤ ਤੇ ਸਨਮੁਖ ਬੰਦਾ ਭਯੋ।ਸਰ ਧਰਿ ਧਨੁ ਪਰ ਐਂਚਨ ਕਯੋ। ਦੁਇ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਗਨ ਛੁਟੀ ਤੁਫੰਗੈਂ। ਗਿਰੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਤੁਰਕ ਤੁਰੰਗੈਂ ॥੭॥ ਹੇਲ ਦੁਦਿਸ਼ਿਨਿ ਘਾਲਿ ਘਮਸਾਨਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਰ ਐਂਚਜੋ ਬਲਵਾ-

[1] ਮੰਨ (ਕਿ ਹੁਣ) ਮੇਰੇ ਹਥੀਂ ਨਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

ਨਾ[1]।ਕਿਸ ਮਹਿਂ ਸ਼ਕਤਿ ਰਹੈ ਦਿਢ ਆਗੇ। ਬੇਮੁਖ ਹੋਇ ਜੰਗ ਤਜਿ ਭਾਗੇ। ॥੮॥ ਪਿਖਿ ਲਸ਼ਕਰ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਪਲਾਵਨ । ਚਹੇ ਵਜ਼ੀਦੇ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਵਨ[2]। ਤਬਿ ਬੰਦੇ ਚਿਤ ਬਿਖੈ ਬਿਚਾਰਾ ।–ਹਤੌਂ ਕੁਮੌਤ ਅਘੀ ਇਹ ਭਾਰਾ ॥ ੯ ॥ ਜੌ ਆਯੁਧ ਤੇ ਕਰੌਂ ਪ੍ਰਹਾਰਾ । ਸ਼ੁਭ ਗਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਹਿ ਸੁਖਾਰਾ। ਉਚਿਤ ਨਰਕ ਮਹਿਂ ਲਹੈ ਸਜ਼ਾਇ–। ਇਮ ਚਿਤਵਤਿ ਢਿਗ ਪਹੁੰਚਯੋ ਜਾਇ ॥੧੦॥ ਬਲ ਤੇ ਪਕਰਿ ਟਾਂਗ ਰਿਪੁ ਕੇਰੀ। ਤਰੇ ਗੇਰਿ ਲੀਨਸਿ ਤਿਸ ਬੇਰੀ। ਘੋਰਾ ਬਲੀ ਫੇਰ ਤਿਸ ਊਪਰਿ। ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਕਾਸੇ ਤਤਛਿਨ ਭੂ ਪਰਿ ॥੧੧॥ ਕਾਇਰ ਹੋਇ ਮਰਯੋ ਬਡ ਪਾਪੀ*। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਨ ਕੋ ਸੰਤਾਪੀ। ਜਬਹਿ ਵਜ਼ੀਦਾ ਕਿਤਹੁਂ ਨ ਹੇਰਾ।ਭਾਜਯੋ ਲਸ਼ਕਰ ਤ੍ਰਾਸ ਬਡੇਰਾ ॥ ੧੨ ॥ ਬੰਦੇ ਕੀ ਸੈਨਾ ਪਸ਼ਚਾਤੀ।ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਤੁਰਕਾਨੇ ਘਾਤੀ।ਹਯਸੁ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਦਲ ਮਹਿਂ ਆਇ।ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੀ ਕੋ ਗਿਨਤੀ ਪਾਇ॥੧੩॥ ਲੂਟਿ ਬਜ਼ਾਰ[3] ਲੀਨਿ ਤਿਸ ਬੇਰੇ । ਤੰਬੂ, ਤੋਪ, ਦੁਰਦ[4] ਬਹੁਤੇਰੇ।ਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਕੇ ਨਰ ਭਟ ਭਾਰੇ। ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਕੇ ਨਿਤ ਮਿਲੇ ਹਜ਼ਾਰੇ ॥ ੧੪ ॥ ਫਿਟਕੀ ਪੁਰੀ[5] ਭਗੈਲ ਪਲਾਏ। ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਕਿਤ ਪਾਂਇ ਜਮਾਏ । ਪਾਛੇ ਦਲ ਬੰਦੇ ਕੋ ਭਯੋ। ਲੂਟਤਿ

---

[1]ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ) ਬਲਵਾਨ ਤੀਰ ਖਿੱਚਿਆ ਅਥਵਾ ਬਲਵਾਨ (ਬੰਦੇ ਨੇ) । [2]ਲਸ਼ਕਰ ਦੀ ਭਾਜੜ ਵਾਲੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਕੇ ਵਜ਼ੀਦੇ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਉਣੇ ਚਾਹੇ। [3]ਲਸ਼ਕਰ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ। [4]ਹਾਥੀ। [5]ਭਾਵ ਸਰਹਿੰਦ।

*ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਵਜ਼ੀਦੇ ਦੀ ਮੌਤ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਕਿਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮੋਇਆ। 'ਤਰੀਂ ਬਜੀਦਾ ਸਸਕਤ ਪਾਯੋ' ਇਤਨਾ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਬੀ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਫਰੁਖ਼ਸੀਅਰ ਦੇ ਮੁਅੱਰਖ ਮੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਹਸਨ ਨੇ ਸ਼ਾਹਨਾਮੇ ਵਿਚ ਐਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:– ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਆ ਗਿਆ, ਤੇ ਬਰਛੀ ਮਾਰੀਓ ਸੁ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਬਰਛੀ ਫੜਕੇ ਖੁਹ ਲਈ ਤੇ ਉਹੋ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਜੋ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਲੱਗੀ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਕਮਾਨ ਖਿੱਚੀ ਤੇ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਸੂਤਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਕੋਲ ਹੀ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਹੈਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਐਸੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਮੋਢੇ ਤੋਂ ਕਮਰ ਤਕ ਉਤਰ ਗਈ। ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੇ ਲੋਥ ਨੂੰ ਵਹਿੜਕਿਆਂ ਮਗਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਘਿਸਟਵਾਇਆ ਤੇ ਫੇਰ ਦੱਬਿਆ ਨਹੀਂ, ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਖਿਆਲ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਸ ਦੀ ਲੋਥ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਸ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਲੋਥ ਟੰਗਾ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਇੱਲਾਂ ਕਾਂ ਖਾਣ।

ਮਾਰਤਿ ਧਾਵਤਿ ਗਯੋ ॥ ੧੫॥ ਲਾਖਹੁੰ ਸੁਭਟ ਲੂਟਿਬੇ ਹੇਤੁ। ਚਲੇ ਚੌਂਪ ਕਰਿ ਭਏ ਸੁਚੇਤ। ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਕੇ ਦੌਰਨ ਕਰਿਕੈ। ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਕਟ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਗਨ ਦਰਿਕੈ ॥੧੬॥ ਪੁਰਿ ਜਨ ਕਹਾਂ ਪਲਾਇੰ ਬਿਚਾਰੇ। ਦਰਬ ਕਰੋਰਹੁੰ ਵਸਤੁ ਉਦਾਰੇ। ਲਸ਼ਕਰ ਪ੍ਰਬਲ ਵਹਿਰ ਹੀ ਮਾਰਯੋ। ਬਚੇ ਅਰੇ ਤਹਿੰ ਤੁਰਤ ਬਿਦਾਰਯੋ ॥੧੭॥ ਬਰੇ ਨਗਰ ਮਹਿਂ ਲੂਟ ਮਚਾਈ। ਕੰਚਨ ਰਜਤ ਲੀਨਿ ਸਮੁਦਾਈ। ਬਡੇ ਬਜ਼ਾਰਨ ਕੋ ਬਹੁ ਲੂਟਾ। ਅਰੇ ਅੱਗ੍ਰ ਸੋ ਤਤਛਿਨ ਕੂਟਾ ॥ ੧੮ ॥ ਬਹੁਰ ਸਦਨ ਮਹਿਂ ਸੁਭਟ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ। ਲੂਟਤਿ ਵਸਤੂ ਦਰਬ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੇ। ਮੁਗ਼ਲਾਨੀ, ਸਯਦਾਨਿ, ਪਠਾਨੀ। ਗਹਿ ਲੀਨੀ ਨੀਚਨ ਰਤਿ ਮਾਨੀ[1] ॥ ੧੯ ॥ ਇਕ ਖੱਤ੍ਰੀ ਜਿਸ ਕਰਮ ਚੰਡਾਰ। ਝੂਠਾਨੰਦ ਮਹਾਂ ਬੁਰਿਆਰ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜਿਨ ਮਰਿਵਾਏ।ਕਰਿਬੇ ਸਾਕ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਉਪਜਾਏ॥੨੦॥ ਸਿੰਘਨ ਤਿਸ ਕੀ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰੀ। ਬੂਝਿ ਸਦਨ ਗਹਿ ਲੀਨਿ ਕੁਚਾਰੀ। ਬੀਧ ਨਾਕ ਮਹਿਂ ਛੇਦ ਕਰਾਯੋ। ਲੋਹ ਕੜਾ ਵਿਚ ਤਿਸ ਕੇ ਪਾਯੋ ॥੨੧॥ ਸਦਨ ਸਿਰੰਦ ਨਗਰ ਕੇ ਸਾਰੇ। ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਕਰਿ ਦੀਨ ਉਜਾਰੇ। ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਭਟ ਗਹਿ ਗਹਿ ਨਾਰੀ।ਨਿਜ ਡੇਰਨ ਮਹਿਂ ਆਨਿ ਉਤਾਰੀ॥੨੨॥ ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਲੂਟਿ ਅਧਿਕ ਧਨ ਪਾਯੋ। ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ ਸਿਵਰ ਕੋ ਛਾਯੋ। ਪਰਯੋ ਦੂਰ ਲਗਿ ਹੋਤਿ ਪੁਕਾਰੀ।ਸੰਕਟ ਅਧਿਕ ਰੁਦਤਿ ਨਰ ਨਾਰੀ॥੨੩॥ –ਤੁਰਕਵਜ਼ੀਦਖਾਨ ਤੇ ਆਦਿ–। ਗਾਰੀ ਦੇਤਿ–ਗਈ ਬੁਨਿਯਾਦ।ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਸੁਤ ਬਾਲਕ ਮਾਰੇ।ਸੋ ਅਬਿ ਪਾਪ ਪ੍ਰਗਟ ਦੁਖ ਭਾਰੇ–॥੨੪॥ਪੁਰਿ ਜਨ ਦੀਨ ਹੋਹਿ ਘਿਘਿਆਏ। ਸਭਿ ਕਿਛ ਤਯਾਗਤਿ ਤੁਰਤ ਪਲਾਏ। ਤ੍ਰਸਤਿ ਕਹੈਂ"ਬਚਰਹੈਂ ਜਿ ਪ੍ਰਾਨ।ਕਹੂੰ ਪਹੁੰਚਿਕਰਿ ਲੇਂ ਗੁਜ਼ਰਾਨ"॥੨੫॥ ਕਹੈਂ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਪੁਰਿ ਜਨ ਦਸ਼ਾ।ਸਭਿ ਕਿਛ ਤਯਾਗਿ ਭਗੇ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਾ। ਦਰਬ ਕਰੋਰਹੁੰ ਦਲ ਮਹਿਂ ਆਯੋ।ਵਸਤੁਨਿ ਕੋ ਸੰਚੈ ਸਭਿ ਪਾਯੋ॥੨੬॥ ਬਡੇ ਬਡੇ ਉਮਰਾਵ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।ਜੇ ਸਿਵਕਾ ਗਜ ਪਰ ਅਸਵਾਰੇ। ਖੋਜੇ ਕਹੂੰ ਨ ਪਾਯਤਿ ਸੋਇ। ਤਿਨਕੇ ਸਦਨ ਬਰੇ ਸਭਿ ਕੋਇ॥੨੭॥ ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ ਲੂਟਤਿ ਲ੍ਯਾਏ। ਤਿਨ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਗਹੀ ਸਮੁਦਾਏ। ਰੰਕ ਲੋਕ ਮਿਲਿ ਲਾਲਚ ਪਾਗੇ। ਧਨੀ ਸਦਨ ਸਭਿ ਖੋਦਨ ਲਾਗੇ॥੨੮॥ਗਾਡਯੋ ਦਰਬ ਨਿਕਾਸਿ ਵਿਸ਼ੇਖਾ।ਘਰਨ ਬਿਦਾਰਨ ਲਗੇ ਅਸ਼ੇਖਾ। ਦੁਰਗ ਆਦਿ ਮੈਂ ਜੇਤਿਕ ਮਾਇਆ। ਖੋਦਤ

[1]ਨੀਚਾਂ ਨੇ ਫੜਕੇ ਭੋਗੀਆਂ।

ਖੋਜਤ ਨਿਕਸਤਿ ਆਇਆ ॥੨੯॥ ਦਰਬ ਕਰੋਰਹੁਂ ਬੰਦੇ ਲੀਨ। ਆਦਿ ਵਜੀਦੇ ਸੰਚ ਜੁ ਕੀਨ। ਬਡੇ ਧਨਾਢਿ ਜਹਾਂ ਨਰ ਗਨ ਹੈਂ। ਛੀਨ ਲੀਨਿ ਤਿਨ ਜੇਤਿਕ ਧਨ ਹੈ ॥੩੦॥ ਪੁਰਿ ਜਨ ਕੋ ਬਡ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪੰਨੋ। ਭਰੇ ਸਦਨ ਵਸਤੂ ਤਜਿ, ਭੰਨੋ[1]। ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਵਨਿ ਕੋ ਇਕ ਚਾਹਾ। ਅਪਰ ਸਰਬ ਕੁਛ ਤਹਾਂ ਲੁਟਾਹਾ ॥੩੧॥ ਸੰਕਟ ਪਰਮ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਭਏ। ਜੇ ਕੁਛ ਅਰੇ ਮਾਰ ਕਰਿ ਲਏ। ਗੁਰ ਸੁਤ ਹਤੇ ਪਾਪ ਫਲ ਭਾਰੇ। ਪਰੇ ਪੁਰੀ ਪਰ, ਕੌਨ ਉਬਾਰੇ ॥੩੨॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਡੇਰਾ ਤਹਿਂ ਰਾਖਾ। 'ਘਰ ਢਾਹਹੁ' ਇਮ ਹੁਕਮ ਸੁ ਭਾਖਾ। 'ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁਰੀ ਕੀ ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਪਾਵਹੁ। ਗੁਰੂ ਸ੍ਰਾਪ ਕੋ ਅਬਿ ਸਫਲਾਵਹੁ ॥੩੩॥ ਜੋ ਇਸ ਪੁਰਿ ਘਰ ਢਾਹਤਿ ਰਹੈ। ਸੋ ਜਬਿ ਕਬਿ ਧਨ ਕੋ ਬਹੁ ਲਹੈ'। ਦਲ ਕੇ ਲੋਕ ਅਪਰ ਨਰ ਰੰਕੇ। ਲਗੇ ਬਿਦਾਰਨ, ਘਰ ਬਰ ਬੰਕੇ ॥੩੪॥ ਬਡੇ ਪੌਰ ਚੌਪਖੀ[2] ਅਟਾਰੀ। ਛੱਜੇ ਛਾਤ ਰਾਂਵਟੀ[3] ਭਾਰੀ। ਰੁਚਿਰ ਦਰੀਚੀ ਚੂਨਾ ਖਚੇ। ਅਨਿਕ ਰੀਤਿ ਕੇ ਦਰ ਗਨ[4] ਰਚੇ ॥੩੫॥ ਕੇਤਿਕ ਕੰਚਨ ਲਿਪਤਿ ਸੁਹਾਏ। ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਰਚੇ ਸਮੁਦਾਏ। ਸੁੰਦਰ ਬੈਠਕ ਤਨੇ ਬਿਤਾਨਾ। ਅਚਰਜ ਭੌਨ ਰਚੇ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ॥੩੬॥ ਅਮਰਾਵਤਿ[5] ਕੇ ਸਮਸਰ ਪਰੀ। ਢਾਹਿ ਫੋਰਿ ਕਰਿ ਦੀਨੀ ਬਰੀ। ਖੋਦਤਿ ਨਿਕਸਤਿ ਦਰਬ ਮਹਾਨਾ। ਯਾਂਤੇ ਕੀਨ ਬਿਦਾਰ ਮਦਾਨਾ* ॥੩੭॥ ਗੁਰ ਸੁਤ ਅਘ ਤੇ ਅਸ ਗਤਿ ਹੋਈ। ਮਨਹੁਂ ਇਹਾ ਨਹਿਂ ਬਾਸਯੋ ਕੋਈ। ਬੰਦੇ ਸੋ ਖੱਤ੍ਰੀ ਮੰਗਵਾਯੋ। ਲੋਹ ਕੜੇ ਸੋਂ ਨਾਕ ਬਿਧਾਯੋ ॥੩੯॥ ਬਡੋ ਜੇਵੜੋ ਬੰਧਨ

[1]ਭੱਜ ਗਏ। [2]ਚਾਰ ਛੱਤੀ। [3]ਬਾਰਾਂਦਰੀ, ਕੋਈ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕਮਰਾ ਯਾ ਥਾਂ। ਧੁਰ ਉਪਰਲਾ ਕਮਰਾ, ਮਮਟੀ, ਖਸ ਦੀ ਟੱਟੀ ਦੀ ਰਾਂਵਟੀ। ਬਾਜੇ ਵੇਲੇ ਛੋਲਦਾਰੀ ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। [4]ਸਮੂਹ ਦਰਵਾਜੇ। [5]ਇੰਦਰਪੁਰੀ। *ਸ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਗਰਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਰਹਿੰਦ ਫਤੇ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਰਕੰਮ ਬੰਦੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾਕੇ, ਬੇ-ਚਰਾਗ਼ ਕਰਨੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਭੁਜੰਗੀਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬੰਦਾ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਰਿਹਾ। ਸਰਹਿੰਦ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ੧੮੨੦ ਵਿਚ ਬੇ-ਚਰਾਗ਼ ਕੀਤਾ, ਭਾਵ ਢਾਹਿਆ।

ਮੁਹੰਮਦ ਲਤੀਫ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਧਾ ਵਧਾਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਪਰ ਹੋਈਆਂ ਸਖਤੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰਿਵਰਤਨ' ਵਿਚ ਓਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਖਤੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਮ ਲੁਟੇਰੇ ਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਤੋਂ ਸਤੇ ਹੋਏ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲੋਕੀ ਸਨ।

ਕੀਨ। ਐਂਚਿ ਚੰਡਾਲ ਹਵਾਲੇ ਦੀਨ। 'ਦਲ ਕੋ ਜੋ ਬਜਾਰ ਹੈ ਸਾਰਾ। ਲੇ ਇਸ ਫੇਰਹੁ ਸਕਲ ਮਝਾਰਾ ॥ ੩੯ ॥ ਇਕ ਬਿਰਾਟਕਾ ਹਾਟ ਮੰਗਾਵਹੁ। ਪਨਹੀ ਪੰਚ ਸੀਸ ਪਰ ਲਾਵਹੁ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਫੇਰੇ ਸਦਾ ਫਿਰਾਵਹੁ। ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ਗਵਾਵਹੁ'॥੪੦॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹੁਕਮ ਫੇਰ ਤਿਸ ਰੀਤਿ। ਮਾਰ ਹੋਤਿ ਜੂਤਨ ਕੀ ਨੀਤ। ਇਮ ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਮਾਰਯੋ ਮਰਯੋ। ਸੰਕਟ ਭੋਗਿ ਨਰਕ ਮਹਿਂ ਪਰਯੋ ॥੪੧॥ ਅਸ਼ਟ ਬਰਸ ਕੀ ਕੰਨਯਾ ਯਾਂ ਕੀ। ਦਲ ਮਹਿਂ ਪਕਰੀ ਸੁਨਿ ਸੁਧ ਤਾਂਕੀ। ਕੇਤਿਕ ਦਯਾ ਸਹਤ ਨਰ ਹੋਇ। ਬੰਦੇ ਨਿਕਟ ਸੁਨਾਵਤਿ ਸੋਇ ॥ ੪੨ ॥ 'ਇਸ ਕੌ ਕਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਅਘ ਮਾਂਹੀ। ਜਿਸ ਕੋ ਅਬਿ ਲਗਿ ਸੁਧਿ ਕਿਛੁ ਨਾਂਹੀ। ਤਜਿਬੇ ਉਚਿਤ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ। ਦੇਹੁ ਛੁਰਾਇ ਗਹੈ ਕੋ ਨਾਂਹਿ' ॥੪੩॥ ਸੁਨਿ ਬੰਦੇ ਬਡ ਕ੍ਰੋਧ ਉਪਾਯੋ। 'ਇਹ ਤੁਮ ਨੇ ਕਯਾ ਹਮਹਿਂ ਸੁਨਾਯੋ। ਸ਼ੀਰ ਖੋਰ ਜੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ। ਜਿਨ ਕੋ ਸੁਧਿ ਨਹਿਂ ਮਿਲਨ ਕਿ ਬਾਦੇ[1] ॥ ੪੪ ॥ ਤਿਨ ਕੌ ਦੋਸ਼ ਕਹਾਂ ਇਨ ਜਾਨੇ। ਸਭਾ ਹਜ਼ਾਰਨਿ ਕੀ ਨਰ ਸਯਾਨੇ। ਨਹਿਂ ਮਤਿਮੰਦਨਿ ਕਛੂ ਬਿਚਾਰੇ।ਖੱਤ੍ਰੀ ਕਹੇ ਸੁਨਤਿ[2] ਸੋ ਮਾਰੇ॥ ੪੫ ॥ ਝੂਠਾਨੰਦ ਨੰਦਨੀ ਜੋਇ। ਯਾਂਤੇ ਉਚਿਤ ਨ ਤਯਾਗਨਿ ਸੋਇ। ਮਮ ਹਦੂਰ ਤਿਸ ਕੋ ਲੇ ਆਵਹੁ। ਚੰਡਾਲਨ ਕੇ ਹਾਥ ਗਹਾਵਹੁ ॥੪੬॥ ਸੋ ਅਪਨੇ ਮਹਿਂ ਲੇਹਿਂ ਮਿਲਾਈ। ਪਾਪੀ ਕੇ ਬਨਿ ਜਾਹਿਂ ਜਮਾਈ'। ਇਮ ਕਹਿ ਤੁਰਤ ਹਕਾਰਨਿ ਕਰੀ। ਹੁਕਮ ਚੰਡਾਲਨ ਸੋਂ ਕਰਿ, ਧਰੀ[3] ॥੪੭॥ ਲੇ ਕਰਿ ਅਪਨੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ। ਇਮ ਪਾਪੀ ਨਰ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ। ਜੋ ਜੋ ਗੁਰਨਿੰਦਕ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ। ਕਰੇ ਸੁਨਾਵਨਿ ਬੰਦੇ ਪਾਹੀ॥੪੮॥ਖੋਜਿ ਖੋਜਿ ਕਰਿ ਸੋ ਮੰਗਵਾਏ। ਹਾਥ ਪਾਵ ਕੈ ਨਾਕ ਕਟਾਏ। ਕੇਤਿਕ ਕੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੁਖ ਕਾਰੇ। ਗਧੇ ਚਢਾਏ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਰੇ ॥ ੪੯ ॥ ਕੇਤਿਕ ਪਕਰਿ ਕੂਪ ਮਹਿਂ ਡਾਰੇ। ਸਭਿ ਕੁਮ੍ਰਿਤੁ ਮਹਿਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਰੇ। ਪਾਪ ਸਮੈਂ ਕੋ ਕਰਿ ਕਰਿ ਯਾਦ। ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਹਨਿ ਕਰਿ ਬਿਨ ਬੁਨਿਯਾਦ ॥੫੦॥ ਇਮ ਸਿਰੰਦ ਕੋ ਮਾਰਿ ਉਜਾਰਾ। ਦਰਬ ਕਰੋਰਹੁਂ ਖੋਦਿ ਨਿਕਾਰਾ।ਨਿੰਦਕ ਦ੍ਰੋਹੀ ਗੁਰ ਕੇ ਹਤੇ। ਲੇ ਪਲਟਾ ਬੋਲੇ ਕਰਿ ਫਤੇ ॥੫੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦਸਮੋਅੰਸੂ॥੧੦॥

---

[1]ਮਿਲਨ ਅਥਵਾ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੀ। [2]ਖੱਤ੍ਰੀ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ । [3]ਚੰਡਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲੇ ਜਾਓ ।

੧੧. [ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਇਮ ਉਜਾਰਿ ਸਿਰਹੰਦ ਕੋ ਗੁਰ ਨਿੰਦਕ ਚੁਨਿ ਮਾਰਿ। ਪੁਨ ਅਰੂਢ ਆਗੇ ਚਲਯੋ ਚਮੂੰ ਭਈ ਬਿਸ਼ੁਮਾਰ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਤੇ ਭਟ[1] ਗਨ ਚਲਿ ਆਵਹਿੰ। ਆਪੋ ਅਪਨੇ ਜਥੇ ਬਨਾਵਹਿੰ। ਹਯ ਹਾਥੀ ਦੁੰਦਭਿ ਬਹੁ ਭਏ। ਲੂਟਹਿੰ ਮੁਲਖ ਜਿਤੇ ਕਿਤ[2] ਗਏ॥ ੨ ॥ ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਕੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਿ ਦੇਸ਼। ਲੂਟਿ ਉਜਾਰਯੋ ਚਮੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਭੀਮ ਚੰਦ ਸੈਲਿੰਦ੍ਰ ਬਿਸਾਲਾ। ਗੁਰ ਕੋ ਦ੍ਰੋਹੀ ਲਰਯੋ ਬਿਸਾਲਾ[3] ॥੩॥ ਪ੍ਰਥਮ ਅਨੰਦਪੁਰੇ ਕੋ ਆਵਾ[4]। ਸਤਿਗੁਰ ਥਲ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਰਖਯੋ ਤਹਾਂ। ਕਰੇ ਬਿਲਾਸ ਧਰਮ ਗੁਰ ਜਹਾਂ ॥੪॥ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੇ ਜੁੱਧ ਬਿਸਾਲਾ। ਸੋ ਦੇ ਕਾਨ ਸੁਨੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਖੋਟ ਗਿਰੇਸ਼ੁਨਿ ਕੋ ਬਹੁ ਜਾਨਾ। ਬੀਚ ਪਹਾ-ਰਨਿ ਕੀਨਿ ਪਯਾਨਾ॥ ੫ ॥ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕੀ ਬਡ ਰਜਧਾਨੀ। ਲੂਟਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਦੀਨਿ ਵਿਰਾਨੀ। ਮੀਏਂ ਰਾਜੇ ਰਾਵ ਘਨੇਰੇ। ਭਾਜਿ ਮਿਲੇ ਇਕ ਥਲ ਤਿਸ ਬੇਰੇ ॥ ੬ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੁਧਿ ਬੰਦੇ ਸੁਨਿ ਲੀਨਿ। ਜਹਾਂ ਗਿਰਿੰਦ੍ਰ ਇਕੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਬੀਨ। ਗੁਰ ਕੋ ਬੈਰ ਲੈਨ ਕੋ ਕਾਜਾ। ਔਚਕ ਹੀ ਚਢਿਬੋ ਤਬਿ ਸਾਜਾ॥ ੭ ॥ ਸੁਧ ਬਿਹੀਨ ਪਹੁੰਚਯੋ ਤਹਿੰ ਜਾਈ। ਘੇਰ ਲੀਨ ਤਿਨ ਕੋ ਚਹੁੰ ਘਾਈ। ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸਗਰੇ ਅਚਹਿੰ ਅਹਾਰਾ। ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਜਿਨ ਅਘ ਕਿਯ ਭਾਰਾ॥ ੮ ॥ ਜਾਇ ਅਚਾਨਕ ਪਕਰੇ ਸਭਿ ਹੀ। ਮੁੰਡੀਆ ਨਾਂਗੇ ਬੈਠੇ ਤਬਿ ਹੀ। ਗਿਨਤੀ ਮਹਿੰ ਬਾਈ ਸੈ ਗਿਨੇ। ਮੀਏਂ ਰਾਜੇ ਰਾਵ ਜਿ ਭਨੇ ॥ ੯ ॥ ਪਕਰਿ ਨਾਕ ਸਭਿ ਕੇ ਕਟਿਵਾਏ। ਜੀਵਤਿ ਕੂਪ ਬਿਖੈ ਗਹਿ ਪਾਏ। ਮੁਖ ਲੌ ਭਰਯੋ ਮਰੇ ਬਿਚ ਸੋਈ। ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਅਘ ਫਲ ਅਸ ਹੋਈ* ॥ ੧੦ ॥ ਪਰਬਤ ਅਪਰ ਸੁਨੇ ਜਹਿੰ ਜਹਾਂ। ਪਹੁੰਚਿ ਪਹੁੰਚਿ ਮਾਰੇ ਸਭਿ ਤਹਾਂ। ਬਾਈਧਾਰਨਿ ਕੇ ਭਟ ਰਾਜੇ। ਗਹਿ ਗਹਿ ਮਾਰੇ ਜਹਿੰ ਜਹਿੰ ਭਾਜੇ ॥ ੧੧ ॥ ਤਬਿ ਚੰਬਯਾਲ ਗਿਰੇਸ਼ੁਰ ਤ੍ਰਾਸਾ। ਦੇਖਯੋ ਸਭਿ ਕੋ ਕਰਤਿ ਬਿਨਾਸ਼ਾ। ਹੁਤੀ

---

[1]ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਖ ਸੂਰਮੇ। [2]ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ। [3]ਜੋ ਬਹੁਤ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। [4](ਬੰਦਾ) ਆਇਆ।

*ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਥੇ ਜੰਗ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋੜ ਲਏ, ਤੇਰਾਂ ਚੌਦਾਂ ਸੌ ਆਦਮੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਟੋਏ ਖੱਟਕੇ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ। ਨੱਕ ਕੰਨ ਵੱਢਣ ਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਸੁੰਦਰੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਸ ਕੀ* । ਚੰਦ ਮੁਖੀ ਕਟ ਛੀਨੀ ਜਿਸ ਕੀ ॥ ੧੨ ।
ਕਮਲ ਪਾਂਖਰੀ ਆਂਖ ਬਿਸਾਲੀ। ਮਨਹੁੰ ਕਾਮ ਨੇ ਸੂਰਤ ਢਾਲੀ। ਉੱਨਤ
ਕੁਚਾ ਪੀਨ ਮ੍ਰਿਦੁ ਬੋਲ । ਮੁਕਰ ਬਦਨ[੧] ਜੁਗ ਲਸਤਿ ਕਪੋਲ ॥ ੧੩ ॥
ਨਿਜ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਅਧਿਕ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ । ਕੌਨ ਕੌਨ ਛਬਿ ਕਰੌਂ ਉਚਾਰੇ । ਜਿਸ
ਕੋ ਹੇਰਤਿ ਬਿਰਮਹਿਂ ਜੋਗੀ । ਗਿਨਤੀ ਕਹਾਂ ਜਿ ਲੰਪਟ ਭੋਗੀ ॥ ੧੪ ॥
ਕਜਰਾਰੇ ਮ੍ਰਿਗਨੈਨ ਸਵਾਰੇ । ਹਾਥ ਕਮਲ ਮਹਿੰਦੀ ਅਰੁਨਾਰੇ[੨] । ਤਿਸ
ਕੋ ਡੋਰੇ ਮਹਿਂ ਬੈਠਾਇ। ਸੰਗ ਸਖੀ ਗਨ ਬਯ ਤਰੁਨਾਇ॥ ੧੫ ॥ ਸੋ ਬੰਦੇ
ਕੇ ਨਿਕਟਿ ਪਠਾਈ। ਨਿਸਾ ਪਰੀ ਸਮ ਪਰੀ[੩] ਸੁ ਆਈ।ਜਬਿ ਸੁੰਦਰ ਤਿਸ
ਤਨ ਕੋ ਜੋਵਾ । ਗੁਰ ਬਚ ਬਿਸਰਿ ਮਦਨ ਬਸਿ ਹੋਵਾ॥ ੧੬॥ ਭਯੋ ਬਿਬਸ
ਧੀਰਜ ਕੋ ਛੋਰਾ । ਹੁਤੋ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦ ਸੋ ਤੋਰਾ । ਮਰਨ ਆਪਨੋ ਭੀ ਤਬਿ
ਭੂਲਾ।ਚਢਿ ਮਨਮਥ ਹਿੰਡੋਲੇ ਝੂਲਾ[੪] ॥੧੭॥ ਬਰੀ,ਕਰੀਤ੍ਰਿਯ[੫]†,ਰਹਯੋ ਨ
ਗਯੋ । ਕਾਮ ਨਦੀ ਮਹਿਂ ਬੂਡਤਿ ਭਯੋ । ਸਭਿ ਬਸਿ ਕੀਨੇ ਪਰਬਤ ਬਾਸੀ ।
ਲਰਯੋ ਅਰਯੋ ਸੋ ਭਯੋ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ॥ ੧੮ ॥ ਤੋਰਿ ਮਵਾਸ ਗਿਰੇਸ਼ੁਰ ਸਾਰੇ।
ਹਟਯੋ ਬਹੁਰ ਦਲ ਲੈ ਨਿਜ ਨਾਰੇ । ਸੈਲ ਸਮੂਹਨਿ ਕੀ ਕਰਿ ਸੈਲ । ਨਿਕ-
ਸਯੋ ਵਹਿਰ ਧਰੇ ਬਹੁ ਐਲ[੬] ॥ ੧੯ ॥ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਸਲਿਤਾ ਉਤਰਯੋ ਪਾਰ ।
ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਯੋ ਦ੍ਵਾਬੇ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰ। ਨਗਰ ਗ੍ਰਾਮ ਲੂਟਤਿ ਅਰੁ ਮਾਰਤਿ ।
ਘਾਲਤਿ ਧੂਮ ਸੁ ਜ਼ੋਰ ਪਧਾਰਤਿ ॥੨੦॥ ਪੁਰੀ ਜਲੰਧਰ ਜੋ ਤੁਰੈਕਾਨਾ।ਲੂਟਿ
ਕੂਟਿ ਕੀਨੇ ਸਭਿ ਹਾਨਾ । ਅਪਰ ਸ਼ਹਿਰ ਜੇਤਿਕ ਤਹਿਂ ਭਾਰੇ । ਸਕਲ
ਚਮੂੰ ਨੇ ਛੀਨਿ ਉਜਾਰੇ ॥੨੧॥ਜੋ ਸੈਨਾ ਤੁਰਕਨਿ ਕੀ ਆਵੈ। ਸੰਘਰ ਘਾਲਿ
ਤੁਰਤ ਬਿਨਸਾਵੈ । ਪੁਨ ਮਾਝੇ ਬਡ ਦੇਸ਼ ਪਧਾਰਾ। ਦੌਰਿ ਦੂਰ ਤੇ ਬਡ ਪੁਰਿ
ਮਾਰਾ ॥ ੨੨ ॥ ਨਾਮ ਬਟਾਲਾ‡ ਜਿਸ ਕੋ ਕਹੈਂ । ਛੀਨ ਲੀਨਿ ਜੇਤਿਕ
ਧਨ ਅਹੈ । ਲਵਪੁਰਿ ਆਦਿਕ ਬਡੇ ਸਥਾਨਾ । ਜਹਾਂ ਬਿਸਾਲ ਜੋਰ ਤੁਰ-
ਕਾਨਾ ॥੨੩॥ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਸੁ ਲਾਖਹੁੰ ਲਸ਼ਕਰਿ । ਲਰਿਬੇ ਹੇਤੁ ਸਮੁਖ ਭੇ

[੧]ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਰਗਾ ਮੁਖ। [੨]ਮਹਿੰਦੀ ਕਰਕੇ ਲਾਲ। [੩]ਪਰੀ ਵਾਂਙ। [੪]ਕਾਮ ਦੇ ਪੰਘੂੜੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਝੂਟਿਆ। [੫]ਵਿਆਹੀ ਤੇ (ਆਪਣੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਣਾ ਲਈ। [੬]ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਪਾਕੇ। (ਅ) ਖੁਸ਼ੀ ਧਾਰਕੇ।

*ਇਹ ਏਥੇ ਦੀ ਰਾਜ ਕੰਨਜਾ ਪਦਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਦੀ ਤਦੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਜਾ ਬਸੀ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੀਬੀ ਹੈ। †ਦੇਖੋ ਜੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਜਤੀ ਹੋਣਾ ਛਡਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਲਈ। ‡ਵਟਾਲਾ ਬੀ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਠੇਂਦ੍ਰ ਸੀ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਲੁੱਟ, ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਸਭ ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਸੀ। ਖਾਲਸੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਬੋਦੀ ਜੰਞੂ ਦਿਖਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਂ ਹੀ ਮਾਰਨਾ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਲੁੱਟਣਾ।

ਬਲ ਧਰਿ। ਚਪਾ ਚਿੜੀ* ਨੱਗਰ ਜਿਹ ਥਾਨਾ। ਤਹਿਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਭਯੋ ਮਹਾਨਾ ॥ ੨੪ ॥ ਕਹੌਂ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਮਚੀ ਲਰਾਈ। ਤੁਰਕਾਨਾ ਮਾਰ੍ਯੋ ਸਮੁਦਾਈ। ਲਰੇ ਅਨੰਦ ਪੁਰੇ ਜੋ ਜਾਇ। ਸੋ ਸਿੰਘਰ ਕਰਿ ਲੀਨੇ ਘਾਇ ॥ ੨੫॥ ਜ਼ਬਰਦਸਤ† ਸੂਬਾ ਬਡ ਭਾਰਾ। ਲਰਿ ਬੰਦੇ ਤਤਛਿਨ ਸੰਘਾਰਾਂ। ਅਪਰ ਸੈਨ ਕੇ ਜੋ ਉਮਰਾਵ। ਘੇਰਿ ਘੇਰਿ ਮਾਰੇ ਕਰਿ ਘਾਵ ॥੨੬॥ ਕਹੂੰ ਨ ਬਿਜੈ ਪਾਇ ਤੁਰਕਾਨਾ। ਜਹਿਂ ਜਹਿਂ ਲਰੇ ਤਹਾਂ ਤਹਿਂ ਹਾਨਾ। ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਕੋ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਤਾਪੂ। ਲਾਖਹੁਂ ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੋ ਸੰਤਾਪੂ ॥ ੨੭ ॥ ਕਹੌਂ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਰਿਪੁ ਗਨ ਮਾਰੇ। ਲਰਿ ਲਰਿ ਸਨਮੁਖ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰੇ। ਦੇਸ਼ਨਿ ਬਿਖੈ ਅਮਲ[1] ਨਿਜ ਕਰ੍ਯੋ। ਭਈ ਪ੍ਰਜਾ ਹਾਲਾ ਗਨ ਭਰ੍ਯੋ ॥੨੮॥ ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਲਸ਼ਕਰ। ਆਇ ਲਾਖਹੁਂ ਸ਼ੋਰ ਮਹਾਂ ਧਰਿ। ਸੁਨਿ ਬੰਦਾ ਸਨਮੁਖ ਹੀ ਗਯੋ। ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਸਲਿਤਾ ਉਲੰਘਤਿ ਭਯੋ ॥ ੨੯ ॥ ਲੁਦਵਣ ਨਗਰ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਲਰ੍ਯੋ। ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਜੰਗ ਬਡ ਕਰ੍ਯੋ। ਤੁਪਕ ਤੋਪ ਜੰਜੈਲ ਚਲਾਵੈ। ਤੀਰ ਤਬਰ ਤੋਮਰ ਸੁ ਭ੍ਰਮਾਵੈ ॥ ੩੦ ॥ ਭਯੋ ਭੇੜ ਓੜਕ ਕੋ ਭਾਰਾ। ਸੋ ਲਸ਼ਕਰ ਭੀ ਲਰਿ ਕਰਿ ਮਾਰਾ। ਤਿਸੀ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਪੁਰਿ ਗਨ ਗ੍ਰਾਮੂ। ਲੂਟੇ ਕੂਟਿ ਉਜਾਰੇ ਧਾਮੂ ॥੩੧॥ ਪੁਨ ਦ੍ਵਾਬੇ ਮਹਿਂ ਭਯੋ ਪ੍ਰਵੇਸ਼। ਛੀਨਤਿ ਧਨ ਰਿਪੁ ਹਤੇ ਅਸ਼ੇਸ਼। ਨਗਰ ਦੱਖਣੀ ਕੋ ਤਬਿ ਮਾਰ੍ਯੋ। ਫਿਰੇ ਮਹਾਂਦਲ ਸਕਲ ਉਜਾਰ੍ਯੋ ॥੩੨॥ ਪੁਨ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰੇ ਕੋ ਲੂਟਾ। ਸਨਮੁਖ ਲਰ੍ਯੋ ਲੀਨ ਸੋ ਕੂਟਾ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਸਗਰੋ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ। ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਕਹਿ ਸ਼੍ਰੋਤਨ ਸੰਗ ॥ ੩੩ ॥ ਬਡੇ ਜੁੱਧ ਕਰਿ ਦੁਰਜਨ ਘਾਇ। ਹਮ[2] ਭੀ ਤਬਿ

[1]ਹਕੂਮਤ। [2](ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਅਸੀਂ ਬੀ ਤਦੋਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਕੇ ਮਿਲੇ।

ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਦੀ ਸੂਹ ਤਾਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਪਰ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਇਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੈਸਾ ਕਿ ਪਿਛੇ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੨੬੫ ਦੀ ਟੂਕ। †ਪਹਿਲੇ ਨਾਮ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਆਇਆ ਸੀ, ਫੇਰ ਜ਼ੋਰਦਸਤ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਫੇਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਵਿ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਜੰਗ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਾਂ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਫੌਜਦਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਏਦਾਰੀ ਜਹਾਂਦਾਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ੧੧੨੪ ਹਿਃ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਪਰ ਏਹ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਬਾਦ ਮਰ ਗਿਆ। ਫਰੁਖਸੀਅਰ ਨੇ ਅਬਦੁੱਸਮੱਦ ਨੂੰ ਮੁਹੱਰਮ ੧੧੨੫ ਹਿਜਰੀ (ਫਰਵਰੀ ੧੭੧੩ ਈਃ ਯਾ ੧੭੭੦ ਬਿਃ) ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪਿਆ। ਉਂਞ ਜੰਗ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਾਂ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ।

ਮਿਲਨੇ ਹਿਤ ਆਇ। ਬਹੁ ਲੋਕਨਿ ਬਿਰਤੰਤ ਹਮਾਰਾ। ਬੰਦੇ ਕੋ ਸੁਨਾਇ ਕਰਿ ਸਾਰਾ ॥੩੪॥ ਸਾਦਰ ਮੇਲ ਭਯੋ ਹਰਖਾਇ। ਰਾਖ੍ਯੋ ਸੰਗ ਹਮੈਂ ਤਿਸ ਥਾਇੰ। ਸਾਧੇ ਦੇਸ਼ ਮਵਾਸੀ ਸਾਰੇ।ਚਹ੍ਯੋ ਸੁਧਾਸਰ ਪੁਨ ਦੀਦਾਰੇ* ॥ ੩੫ ॥ ਘਟਾ ਮਨਿੰਦ ਬਿਲੰਦ ਚਮੂੰ ਅਤਿ। ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਮਿਲੇ ਹਰਖ ਚਿਤ। ਦੁੰਦਭਿ ਬਜੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਆਗੇ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਕੇ ਨਰ ਗਨ ਭਾਗੇ ॥੩੬॥ ਦਿੱਲੀ ਮਹਿੰ ਦਬਕਾ ਬਹੁ ਪਰ੍ਯੋ। ਜਿਤ ਕਿਤ ਦੇਸ਼ ਤ੍ਰਾਸ ਮਹਿੰ ਭਰ੍ਯੋ। ਛੋਰਿ ਛੋਰਿ ਧਾਮਨ ਕੋ ਭਾਗੇ। ਅਰੈਂ ਨ ਲਰੈਂ ਤੁਰਕ ਰਣ ਤ੍ਯਾਗੇ॥੩੭॥ ਦਿੱਲੀ ਮਹਿੰ ਨਿਤ ਅਤਿ ਤਕਰਾਈ। ਕਰਿਕਰਿ ਬੈਠਤਿ ਅਰਿ ਸਮੁਦਾਈ। ਪਰੀ ਧਾਂਕ ਬਡ ਧੂਮ ਉਤਾਰੀ। ਸਭਿ ਤੁਰਕਾਨੇ ਮਹਿੰ ਡਰ ਭਾਰੀ॥੩੮॥ਕਬਿ ਕਬਿ ਸੂਬੇ ਹ੍ਵੈ ਇਕ ਥਾਂਈ। ਲਸ਼ਕਰ ਮੇਲਿ ਮੇਲਿ ਸਮੁਦਾਈ। ਸਨਮੁਖ ਅਰਿ ਅਰਿ ਲਰਿ ਲਰਿ ਮਾਰੈਂ। ਮਾਰ ਖਾਇ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਪਧਾਰੈਂ ॥੩੯॥ ਲਾਖਹੁੰ ਲਸ਼ਕਰ ਲੀਨੇ ਘਾਇ। ਲਰ੍ਯੋ ਸੋ ਕਯੋਂਹੂੰ ਹ੍ਵੈ ਨ ਬਚਾਇ। ਸ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਕੋ ਘਾਲਿ ਬਿਸਾਲਾ। ਪੁਨ ਭਾਜਹਿਂ ਹ੍ਵੈ ਕਾਲ ਦੁਖਾਲਾ ॥੪੦॥ ਕਈ ਬਾਰ ਤੁਰਕਾਨਾ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ। ਭੇ ਸਨਮੁਖ ਰਣ ਕੇ ਰਿਸ ਪਿਲਿ ਪਿਲਿ। ਲਰੇ ਬੀਰ ਛਿਦ ਤਨ ਹ੍ਵੈ ਤਿਲ ਤਿਲ। ਬਿਜੈ ਲੇਨਿ ਹਿਤ ਆਗੇ ਠਿਲਿ ਠਿਲਿ ॥੪੧॥ ਇਮ ਬੰਦੇ ਦੇਸ਼ਨ ਜੈ ਪਾਈ। ਸਭਿ ਪਰ ਅਪਨਿ ਅਮਲ ਠਹਿਰਾਈ। ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਪਠਏ ਠਾਨੇਦਾਰ ॥ ਨ੍ਯਾਂਇ ਨਿਬੇਰਨਿ ਕੀ ਕਰਿ ਕਾਰ॥੪੨॥ਕਰੈਂ ਹੁਕਮ,ਹਾਲਾ ਧਨੁ ਲੇਤ। ਬੰਦੇ ਨਿਕਟ ਪੁਚਾਇ ਸੁ ਦੇਤ। ਦਿੱਲੀ ਮਹਿਂ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਤੁਰਕਾਨਾ। ਭਏ ਮਵਾਸੀ ਡਰ ਬਹੁ ਮਾਨਾ ॥ ੪੩ ॥ ਬਹੁ ਬਰੂਦ ਸੋਂ ਗੋਰਾ ਗੋਰੀ। ਕੋਟ ਸੁਧਾਰ੍ਯੋ ਪੁਰਿ ਚਹੁੰ ਓਰੀ। ਤੋਪ ਸੁ ਧਾਰਿ ਧਰੀ ਬਹੁ ਥਾਨਾ।'ਹਨੈਂ ਇਹਾਂ ਮਿਲਿ' ਕਰੈਂ ਬਖਾਨਾ†॥੪੪॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਇਕਾਦਸ਼ਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੧॥

*ਇਹ ਮੇਲ ਸੌ ਸਾਖੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਕਾਸ਼! ਇਸ ਮੇਲ ਦਾ ਸੰਮਤ ਬੀ ਦੱਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਈ ਭੁਲੇਵੇ ਬੰਦੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ।

†ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਵਿਸਥਾਰ ਤੇ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਹਾਲ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਬੀ ਏਥੇ ਟੂਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨਾ ਕਠਨ ਹੈ ਪਰ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਫਤੇ ਦੇ ਬਾਦ ਯੁੱਧਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਤੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਹਾਲ ਸੰਖੇਪ ਮਾਤ੍ਰ ਐਉਂ ਹਨ:-

ਸਰਹਿੰਦ ਫਤੇ ਕਰਕੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਜੋ ਅੰਤ ਤੀਕ ਉਸ ਦਾ ਸੱਚਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਰਿਹਾ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ, ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ ਥਾਪਿਆ,

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਵੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਆਲੀ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦਾ ਨਾਇਬ ਹੋਇਆ। ਸਮਾਣੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਕਿਆਂ ਦੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਵਾਬੀ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਬਨੇਸਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ,ਜੋ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰਾ ਸੀ, ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਇਆ।

ਹੁਣ ਮਨਸੂਰ ਪੁਰ, ਤੇ ਕੈਂਥਲ ਆਦਿਕ ਬੀ ਸਾਧੇ। ਫੇਰ ਬੰਦਾ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਇਕ ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਬਾਣੀਏਂ ਨੇ ਕੁਛ ਭੇਟਾ ਦੇਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਬੰਦੇ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਮੇਲੀ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਬੰਦਾ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਉਨਾਰਸਾ ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਵਿਚ ਸੁਣਕੇ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਪੁੱਜਾ, ਹਾਕਮ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਅਵਾਈ ਸੁਣਕੇ ਦਿੱਲੀ ਨੱਸ ਗਿਆ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜੰਗ ਦੇ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਤੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਥੋਂ ਇਕ ਦਸਤਾ ਭੇਜਕੇ ਬੇਹਟ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ। ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਤੋਂ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਅੰਬੇਹਟ ਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਸਰ ਕੀਤਾ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਨਨੌਤਾ ਪਿੰਡ ਆਇਆ ਸਾਵਨ ਵਦੀ ੧੧ ਸੰ: ੧੭੬੭ ਬਿ: ਨੂੰ ਇਹ ਇਕ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਥੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਜਾ ਪਾਇਆ। ਲਾਗੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਕੀਤੀ। ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਛੱਡਕੇ ਕਰਨਾਲ ਜਾ ਪੁਜੇ। ਇਧਰ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਪਰ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਝੜਪ ਵਿਚ ਹੀ ਨੱਸ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਪਾਣੀਪਤ ਤੀਕ ਆਪਣਾ ਸਿੱਕਾ ਜਮਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਾਣੀਪਤ ਤੋਂ ਸਿਖ ਸਰਹਿੰਦ ਵਲ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ।

ਇਧਰ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਸੁਣਕੇ ਘਰੀਂ ਰਹੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਰਿਆੜਕੀ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਫਤੇ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਪਠਾਨਕੋਟ ਤਕ ਫਤੇ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ ਤਕ ਅੱਪੜੇ। ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਹਾਕਮ ਅਸਲਮਖਾਂ ਦਬਕ ਗਿਆ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੌਲਵੀ ਨੱਸਕੇ ਲਾਹੌਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਰੌਲਾ ਪਾਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈਦਰੀ ਝੰਡਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲ ਟਾਕਰੇ ਹੋਏ ਤੇ ਅੰਤ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ।

[ਮੁਹੰਮਦ ਕਾਸਮ

ਉੱਧਰ ਦਵਾਬੇ ਵਿਚ ਬੀ ਸਿੰਘ ਉਠ ਪਏ, ਬੰਦੇ ਨੇ ਕੁਛ ਕੁਮਕ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੱਲੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾ ਹੱਲਾ ਰਾਹੋਂ ਤੇ ਹੋਇਆ। ਇਥੇ ਇਨਾਯਤ ਖਾਂ ਇਕ ਧਾੜਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਾਕਮ ਬੀ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੁੱਟ ਲਿਆ। ਅਜੇ ਸਿੰਘ ਏਧਰ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸ਼ਮਸ ਖਾਂ,ਜੋ ਦਵਾਬੇ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ ਸੀ, ਭਾਰੀ ਲਸ਼ਕਰ ਲੈਕੇ ਆ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਫੌਜ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮੁਲਖੱਯਾ ਦੀਨ ਦਾ ਜੰਗ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ। ਖਫੀ ਖਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ੨੦ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਪਾਹੀ ਸੀ ਤੇ ਮੁਲਖੱਯਾ ਡੇਢ ਕੁ ਲੱਖ ਸੀ, ਪਰ ਏਹ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਕੇ ਲਿਖੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਤਦ ਬੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਆਈ ਸੀ। ਜੰਗ ਬੜਾ ਹੋਇਆ, ਫੇੜਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਬੜੇ ਮਰੇ, ਪਰ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘ ਰਾਹੋਂ ਦੇ ਕਿਲੇ ਜਾ ਵੜੇ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਲਗੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਢੂੰਡਣ, ਇਉਂ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ । ਸ਼ਮਸ ਖਾਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟਾ ਸਮਝਕੇ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰਾਹੋਂ ਫੇਰ ਆ ਮੱਲੀ । ਏਥੋਂ ਉਠਕੇ ਜਲੰਧਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਆਦਿ ਟਿਕਾਣੇ ਮੱਲ ਲਏ। ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਪਾਉਂਦੇ ਪਰ ਇਲਾਕਾ ਲੁੱਟ ਪੁੱਟਕੇ ਫਿਰ ਛੋੜਕੇ ਮੁੜ ਜਾਂਦੇ ।

ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਅੰਸੂ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਕਵਿ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦਾ ਏਥੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਕਈਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਉਧਰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਿਆਂ ਕਰਨ ਆ ਪਹੁੰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅੱਪੜੇ, ਸੋ ਉਹ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਸਿੱਧਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਇਆ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਲਸ਼ਕਰ,ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ,ਕੱਤਕ ੧੭੬੭ ਵਿਚ ਅਮੀਨਗੜ ਅੱਪੜਿਆ ਤੇ ਏਥੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਛਿੜ ਪਿਆ । ਏਥੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜੰਗ ਰਿਹਾ, ਸਿੰਘ ਜਾਨਾਂ ਤੋੜ ਤੋੜ ਲੜੇ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਬੜਾ ਜਾਨ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਅੰਤ ਮੈਦਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਰਿਹਾ । ਏਸੇ ਲਸ਼ਕਰ ਨੇ ਫੇਰ ਅਗੇ ਵਧਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਮੋੜ ਲਿਆ ਤੇ ਸਢੌਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲਿਆ।

ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਕੇ ਬੰਦਾ ਮੁਖਲਸ ਗੜ੍ਹ (ਲੋਹਗੜ੍ਹ) ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਇਸ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਕੱਟੇ। ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਨ ਪਿਛੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਆਪ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ।

ਸਢੌਰੇ ਤੋਂ ਪੰਜ ਛੀ ਕੋਹ ਦੀ ਵਾਟ ਤੇ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਨੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਇਸ ਕਿਲੇ ਦੇ ਪਾਸੀਂ ਘੇਰਾ ਪਾਈ ਰਖਿਆ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਲਸ਼ਕਰ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਸਾਫ਼ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੱਖਣ ਵਿਚੋਂ ਵਾਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ । ਇਥੋਂ ਬੰਦਾ ਨਾਹਨ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਜਾ ਟਿਕਿਆ। ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਅਜੇ ਸਢੌਰੇ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦਾ ਪਠਾਣਕੋਟ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਇਪੁਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਸ਼ਮਸ਼ਖਾਂ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਜਾ ਡੱਟਿਆ । ਸਿੰਘ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਹਟੇ, ਸ਼ਮਸ਼ ਖਾਂ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਅੱਚਣਚੇਤ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਮਸ਼ ਖਾਂ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਕੁਤਬ ਖਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਬੰਦਾ ਤੇ ਤੁਰਕਾਨੀ ਦਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਦਾਉ ਬਚਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਬੰਦਾ ਪਹਾੜੀਂ ਰਿਹਾ। ੧੭੭੦ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਫੇਰ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ। ਵਟਾਲੇ ਤੇ ਕਲਾਨੌਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਬੰਦਾ ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ੧੭੭੨ ਵਿਚ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕਲਾਨੌਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਕਲਾਨੌਰ ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਅਚੱਲ ਆ ਡੇਰੇ ਲਾਏ ਤੇ ਉਥੋਂ ਉਠਕੇ ਵਟਾਲੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ । ਤੁਰਕਾਨੀ ਦਲ ਫਿਰ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ, ਬੰਦਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜਾਨ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਗੜ੍ਹੀ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗਾ, ਅਜੇ ਗੜ੍ਹੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਆ ਘੇਰਨ ਲਗੇ। ਬੰਦਾ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਆ ਵੜਿਆ ਤੇ ਇਕ ਹਵੇਲੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਗੜ੍ਹੀ ਵਰਗੀ ਹੀ ਸੀ, ਡੇਰੇ ਲਾ ਲਏ। ਤੁਰਕਾਨੀ ਫੌਜ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

੧੨. [ਬੰਦੇ ਦਾ ਹੋਰ ਹਾਲ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਾਧਯੋ ਸਗਰੇ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਬਿਸਾਲ। ਪਲਟਾ ਲੇ ਗੁਰ ਸੁਤਨਿ ਕੋ ਦ੍ਰੋਹੀ ਹਤੇ ਕਰਾਲ ॥੧॥ਚੌਪਈ॥ ਸ੍ਰੀ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤ੍ਰੇਹਨ ਬਾਬਾ। ਸੰਗੀ ਬੰਦੇ ਕੋ ਰਿਪੁ ਦਾਬਾ[1]। ਹੇਤੁ ਸਹਾਇਕ ਸਤਿਗੁਰ ਦਯੋ। ਜਥਾ ਜੋਗ ਉਪਦੇਸ਼ਨਿ ਕਯੋ ॥ ੨ ॥ ਜਹਿ ਕਹਿੰ ਕਰੀ ਸਹਾਇ ਬਿਸਾਲਾ। ਮਸਲਤ ਦੇਤਿ ਬਤਾਇ ਰਸਾਲਾ। ਜਬਹਿ ਬਨਾਹ ਬੰਦੇ ਕਰਵਾਯੋ। ਕਹਿ ਕਹਿ ਗੁਰ ਖ਼ਰ ਬਹੁਤ ਹਟਾਯੋ ॥ ੩ ॥ ਬਰਜਯੋ ਰਹਯੋ ਨ, ਸੁੰਦਰਿ ਹੇਰੀ। ਕਰੀ ਮੌਨ ਤਿਸੁ ਕਹਯੋ ਨ ਫੇਰੀ। ਤਿਸੀ ਰੀਤਿ ਇਕ ਡੋਰਾ ਆਨ। ਲੇ ਕਰਿ ਪਹੁੰ-ਚਯੋ ਰਿਪੁ ਡਰ ਮਾਨਿ ॥ ੪ ॥ ਤਿਸ ਭੀ ਬਨਾਹਿ ਕਰਨ ਲਲਚਾਵਾ। ਸ੍ਰੀ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਝਿੜਕਿ ਹਟਾਵਾ।ਭਯੋ ਗਰਬ ਸੋ ਨਾਹਿਨ ਮਾਨੈ।–ਕਰੌਂ ਭ੍ਰਾ-ਰਜਾ–ਲਾਲਚ ਠਾਨੈ ॥੫॥ ਬੇਮੁਖ ਲਖਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਤਬੈ। ਬੈਠੇ ਹੁਤੇ ਬਿਲੋ-ਕਤਿ ਸਬੈ। ਹਤਿਬੇ ਹੇਤ ਕ੍ਰੋਧ ਕੇ ਸਾਥ। ਧਰਯੋ ਖੜਗ ਕਬਜ਼ੇ ਪਰ ਹਾਥ। ॥੬॥ਮਾਰਯੋ ਚਹੈ ਜਾਨਿ ਹੰਕਾਰੀ।–ਕਯਾ ਮੂਰਖ ਇਨ ਮਨ ਮਹਿ ਧਾਰੀ–। ਤਬਿ ਲੌ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਸੁਤ ਆਯੋ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬਚ ਕਹਯੋ ਹਟਾਯੋ ॥ ੭ ॥ 'ਇਸਹਿ ਨ ਮਾਰਹੁ ਉਚਿਤ ਨ ਹਮੈਂ। ਘਟਹਿ ਤੇਜ ਪੁਜਯੋ ਅਬਿ ਸਮੈਂ[2]। ਸਤਿਗੁਰ ਹਿਤ ਸਹਾਇ ਸੰਗ ਕੀਨੇ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਨਿ ਪਲਟਾ ਲੀਨੇ ॥੮॥ ਅਪਨੋ ਹਾਥ। ਜ ਛੋਡਹੁ ਯਾਂ ਪਰ[3]। ਭਲੀ ਨ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰ ਲਿਹੋ ਉਰ। ਗੁਰ ਕੀ ਆਗਯਾ ਹੋਵਤਿ ਭੰਗ। ਨਿਫਲਹਿ ਬਲ ਕੀਨੋ ਬਿਚ ਜੰਗ[4]' ॥ ੯ ॥ ਕਹੈ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਰੋਸ*।'ਦੇਖਹੁ ਕਹਾਂ ਕਰਹਿ ਬਹੁ ਦੋਸ਼।ਇਸ ਕੋ ਮਾਰਨ

---

[1]ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਵਣ ਵਾਲਾ। [2]ਤੇਜ਼ ਘਟ ਜਾਏਗਾ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। [3]ਭਾਵ ਜੇ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ। [4]ਜੋ ਅਸਾਂ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸੋ ਨਿਫਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। *ਪਾ:–ਜੋਸ਼।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਗੜ੍ਹੀ ਗਿਰਦੇ ਘੇਰਾ ਘੱਤ ਲਿਆ ਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ੨੦੦ ਸਿੰਘ ਰਹਿ ਗਏ ਅੰਨ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਘੱਲਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੜ੍ਹੀ ਛਡ ਜਾਓ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੇ। ਪਰ ਜਦ ਬੰਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਹੁੰ ਭੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਦੋ ਸੌ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਨ। ਸਭ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜਕੜੇ ਗਏ। ਏਹ ਥੋੜੇ ਸਮਝ ਕੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਸਿਖ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਤਾਈਂ ਸੱਤ ਅੱਠ ਸੌ ਕਰ ਲਏ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਲਿਜਾਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਸਿੱਖ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਵਡੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਹੇ। ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਪੇਟ ਤਕ ਚੀਰੇ ਬੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਹੀ ਬਨਿ ਆਵੈ। ਗੁਰ ਕੋ ਕਹਿਬੋ ਸਕਲ ਮਿਟਾਵੈ॥੧੦॥ਇ ਕਾਢਰ ਬੇਮੁਖ ਅਤਿ ਭਯੋ। ਦੂਤੀ ਬਯਾਹ ਕਰਿਬੇ ਲਲਚਯੋ। ਕਹੈ ਕੁਲੀਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਬਯਾਹੈਂ।ਔਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਿਸਤੇਉਪਜਾਹੈਂ॥੧੧॥ਕਰਤਿਢੀਠਤਾ ਮਨਮੁਖ ਹੋਯੋ। ਬਸ ਮਨਮਥ ਕੇ ਜਤ ਸਤ ਖੋਯੋ[1]।ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਪਿਤ ਸੋਂ ਬਿਨਤੀ। ਬਰੰਜਨ ਕਰਨੋ ਤਜੀ ਰਿਸ ਗਿਨਤੀ* ॥ ੧੨ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਭਯੋ ਬਖੇਰਾ। ਚਲੇ ਸੁਧਾਸਰ ਕੌ ਤਬਿ ਡੇਰਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਹੇਤੁਸਭਿ ਗਏ। ਲਾਖਹੁੰ ਦਲ ਉਤਰਤਿ ਭਟ ਭਏ ॥ ੧੩ ॥ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਸੰਗੀ ਬੀਰ। ਧਰਹਿਂ ਤੁਫੰਗਨ ਤੋਮਰ ਤੀਰ। ਸਭਿਨਿ ਸ਼ਨਾਨ ਜਾਇ ਕਰਿ ਕਰਯੋ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਰਸੇ ਮੁਦ ਭਰਯੋ ॥੧੪॥ ਸਭਿ ਕੇ ਅੱਗ੍ਰ ਬੈਠਿ ਤਿਸ ਥਾਂਇ; ਚਹੈ ਕਿ 'ਮੋ ਪਰ ਚਮਰ ਢਿਰਾਇ। ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਮੁਖਿ ਸਿਖ ਹੌਂ ਮੈਂ ਗੁਰਕੋ। ਪੂਰਨ ਕਰਯੋ ਮਨੋਰਥ ਉਰ ਕੋ[1] ॥੧੫॥ ਸਭਿ ਕੇ ਕਰਯੋ ਮੋਹਿ ਅਗਵਾਨੀ। ਮੇਰੀ ਘਾਲ ਗੁਰੂ ਉਰ ਭਾਨੀ। ਯਾਂਤੇ ਸਭਿ ਸਨ[2] ਚਹੌਂ ਗੁਰਾਈ। ਮੁਖਤਾ ਪੰਥ ਭਲੇ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ੧੬ ॥ ਗੁਰਤਾ ਕੋ ਲੱਛਨ ਮੁਝ ਦੇਹਿ। ਸਕਲ ਖਾਲਸਾ ਦਰਸ਼ਨ ਲੇਹਿ[3]'। ਇਹ ਜਬਿ ਕਹੀ ਲਹੀ ਸਭਿ ਪੰਥਾ[4]। ਕਰੀ ਭਰਕ,'ਨਹਿ ਮਾਨਹਿਂ ਸੰਥਾ[5]॥੧੭॥ਨਹੀਂ ਖਾਲਸੇ ਸੋਂ ਇਸ ਮੇਲ। ਗੁਰ ਬਿਨ ਅਪਰ ਚਲਾਯੋ ਗੈਲ।ਖੰਡੇ ਕਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹਿਂ ਲੀਨ†। ਰਹਤਿ ਨਹੀਂ ਇਨ ਧਰੀ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੧੯ ॥ ਜੇ ਹਮ ਤੇ ਇਹ ਚਹੈ ਬਡਾਈ। ਧਰੇ

[1]ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। [2]ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ। [3]ਭਾਵ ਮੇਰਾ ਮਤ ਧਾਰਨ ਕਰੇ। [4]ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਨੇ ਸਮਝ ਲਈ। [5]ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

*ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਝਗੜਾ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲੜਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕਿਲਾ ਛੋੜਕੇ ਚਲੇ ਆਏ ਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੁਰਕੀ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਗ਼ਾਲਬਨ ਝਗੜਾ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਲੜਦੇ ਮਾਰਦੇ ਨਿਕਲ ਚੱਲਣ ਜਾਂ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਸੀ, ਪਰ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਝਗੜਾ ਦੂਜੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ,ਜੋ ਮੁਗਾਲਬ ਨਹੀਂ।

†ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਸਫੇ ੨੪੨ ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ ਕਾ ਸੰਸਥਾਪਿਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਪੰਜਵੜ ਕਾ ਰਹਿਨੇ ਵਾਲਾ ਏਕ ਛਜਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਾ ਜਾਟ ਉਸ ਕਾ ਪਾਹੁਲ ਸੰਸਕਾਰ ਸ੍ਵਯੰ ਬੰਦਾ ਜੈਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਕੇ ਹਾਥੋਂ ਸੇ ਹੂਆ ਥਾ'। ਜੋ ਬੰਦੇ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਜੈਸੇ ਸੂਰਬੀਰ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ ? ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਅੰਸੂ ੬ ਦੇ ਅੰਕ ੩੬ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ.।

ਮਾਸ ਮਦ* ਅੱਗ੍ਰ ਬਨਾਈ। ਸ਼ਜਾਮ ਬਸਤ੍ਰ ਜੁਤਿ ਅੰਗੀਕਾਰਹੁ । ਪੁਨ ਮਿਲਿਬੇ ਹਿਤ ਬਾਕ ਉਚਾਰਹੁ'॥੧੯॥ ਸਕਲ ਖਾਲਸੇ ਜਬਿ ਇਮ ਕੀਨਾ। ਧਰਮ ਬੈਸ਼ਨੋ[1] ਅਪਨੋ ਚੀਨਾ । ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿਯ ਤੀਨੋ[2] । ਸਿੰਘਨ ਸੰਗ ਸਪਰਧਾ ਭੀਨੋ ॥੨੦॥ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਭਾਵ ਦੋਨਹੁੰ ਮਹਿਂ ਜਾਗਾ। ਡੇਰਾ ਪ੍ਰਿਥਕ ਉਤਰਿਬੇ ਲਾਗਾ।ਗ੍ਰਾਮ ਅਨਿਕ ਮਹਿਂ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ।ਤਿਸ ਤੇ ਸੰਗ ਮਿਲਹਿਂ ਨਹਿਂ ਕੈਸੇ ॥ ੨੧ ॥ ਕੇਤਿਕ ਸਿੰਘਨਿ ਮਸਲਤ ਧਾਰੀ। ਗਮਨੇ ਗੁਰ ਢਿਗ ਕਰਤਿ ਪੁਕਾਰੀ†। 'ਭਯੋ ਮੂਢ ਕੇ ਗਰਬ ਮਹਾਨਾ। ਚਾਹਤਿ ਬੈਠਸਿ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨਾਂ‡'॥੨੨॥ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਲਸ਼ਕਰ ਬਹੁ ਆਏ। ਭਯੋ ਇਕਾਕੀ ਜੰਗ ਮਚਾਏ। ਸੱਤਾ ਤੀਰਨ ਮਹਿਂ ਨਹਿਂ ਰਹੀ। ਸਿੰਘ ਘਨੇ ਦਲ ਜਾਨਹਿਂ ਸਹੀ ॥੨੩॥ ਇਮਬੰਦੇ ਕੋ ਭਯੋ ਪ੍ਰਸੰਗ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਹੋਤਿ ਘਨੇਰੇ ਜੰਗ।

ਅਬਿ ਗੁਰ ਕਥਾ ਸੁਨਹੁ ਜਿਮ ਭਈ। ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਸਥਿਰਤਾ ਕਈ ॥ ੨੪ ॥ ਕਬਹਿ ਅਰੂਢਿ ਅਖੇਰ ਸਿਧਾਵੈਂ। ਬਿਚਰਹਿਂ ਬਨ ਮਹਿਂ ਪੁਨ ਚਲਿ ਆਵੈਂ। ਧਰਹਿਂ ਭਾਉ ਕੋ ਪਰਹਿਂ ਜੁ ਸ਼ਰਨੀ। ਤਿਸਹਿ ਤਰਾਇਂ ਜਥਾ ਨਦ ਤਰਨੀ[3] ॥ ੨੫ ॥ ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼। ਫਿਰ ਕਰਿ ਸਾਧਨੋ ਸਕਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼। 'ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਗਰਦ ਕਰਿ ਦੀਨਿ । ਸੂਬੇ ਕਿਤਿਕ ਮਾਰ ਕਰਿ ਲੀਨਿ§ ॥੨੬॥ ਲਾਖਹੁੰ ਲਸ਼ਕਰ ਲਰਿ ਲਰਿ ਹਨੇ। ਜਨਨੀ ਮਨਹੁ ਨਹੀਂ ਕਬਿ ਜਨੇ। ਸਤਿਗੁਰ ਐਸੋ ਸਿੱਖ ਪਠਾਯੋ। ਦੇਸ਼ ਉਜਾਰਨੋ ਧੂਲ ਮਿਲਾਯੋ' ॥੨੭॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸੁਧ ਸ਼ਾਹ ਸਮੀਪ। ਪਹੁੰਚਹਿ ਨਿਤ|| 'ਮਾਰਹਿ ਅਵਨੀਪ। ਸੂਬਾ ਖਾਨ ਵਜੀਦ ਸੰਘਾਰਨੋ। ਜ਼ਬਰਦਸਤ¶ ਦੂਜਾ ਲਰਿ ਮਾਰਨੋ॥੨੮॥ ਸੱਯਦ ਖਾਂਨ ਮੁਗ਼ਲ ਗਨ ਭਾਰੇ।ਕੌਨ

[1]ਇਸਤੋਂ ਭਾਵ ਮਜ਼ਹਬ ਵੈਸ਼ਨੋ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣੇ ਦਾ ਖਯਾਲ। ਇਹ ਅਰਥ ਇੰਨਾ ਆਮ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕੀ ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਵੈਸ਼ਨੋ ਭੋਜਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। [2]ਮਦ ਮਾਸ ਤੇ ਕਾਲਾ ਬਸਤ੍ਰ। [3]ਨਦੀ ਤੋਂ ਬੇੜੀ। *ਸ਼ਰਾਬ ਤਾਂ ਅਜੇ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ।

†ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਚਖੰਡ ਪਯਾਨਾ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸਨ।

‡ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਏਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

§ਪਾ:—ਮਾਰ ਬਲ ਕੀਨ। ||ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੱਖਣ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਾਅਰਕਿਆਂ ਦੀ ਖਬਰ ਅਜਮੇਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ੨੩ ਜੇਠ ੧੭੬੭ (ਰਬੀਅਉਲ ਸਾਨੀ ਸਨ ੧੧੨੨ ਹਿਜਰੀ) ਨੂੰ ਅੱਪੜੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਡੇਢ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਚਿਰ ਦੇ ਸਚਖੰਡ ਪਿਆਨਾ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸੇ।

¶ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਾਂ ਅਜੇ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੨੭੪ ਦੀ ਟੂਕ† ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀ।

ਗਨੇ ਸੰਘਰ ਮਹਿਂ ਮਾਰੇ'। ਦਿੱਲੀ ਮਹਿਂ ਦਬਕਾ[1] ਬਹੁ ਪਰਯੋ। 'ਲੂਟਹਿ ਆਨਿ' ਸਭਿਨਿ ਉਰ ਡਰਯੋ॥੨੯॥ਪ੍ਰਥਮ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹੁ ਸੁਭਟ ਪਠਾਏ। 'ਲਰਿ ਕਰਿ ਮਾਰਹੁ' ਜਤਨ ਬਤਾਏ। ਪੁਨ ਪੁਨ ਸੁਧ ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੀ ਗਈ। 'ਚਮੂੰ ਘਨੀ ਤੁਮਰੀ ਹਤਿ ਲਈ ॥ ੩੦ ॥ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਬਲ ਇਹ ਜਾਇ ਨ ਮਾਰਯੋ। ਲਸ਼ਕਰ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਲਰਿ ਹਾਰਯੋ'। ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸੁਧ ਕੋ ਸ਼ਾਹੁ ਹਿਰਾਨਾ। ਜਾਨੀ–ਗੁਰ ਕੀ ਬਖਸ਼ ਮਹਾਨਾ॥੩੧॥ ਅਪਰ ਜਤਨ ਤਿਸ ਕੋ ਨਹਿਂ ਕੋਈ। ਗੁਰ ਢਿਗ ਜਾਉਂ ਹਟਾਵੈਂ ਸੋਈ–। ਇਮ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਿ ਕੂਚ ਬਡੇਰੇ। ਪਹੁੰਚਯੋ ਆਨਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਨੇਰੇ ॥ ੩੨ ॥ ਪਠੇ ਵਕੀਲ ਬਿਸਾਲ ਮੁਸਾਹਿਬ। ਆਨਿ ਕਰਯੋ ਡੇਰਾ ਜਹਿਂ ਸਾਹਿਬ। ਮਿਲਿਬੇ ਕਾਰਨ ਚਾਹਤਿ ਰਹੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨਹਿਂ ਕਯੋਹੂੰ ਕਹੇ ॥ ੩੩ ॥ 'ਹਮ ਸੋਂ ਅਹਿਦ ਕਰਯੋ ਫਿਰਿ ਗਯੋ।ਇਕ ਸ੍ਵਾਲ ਕੋ ਦੇਤਿ ਨ ਭਯੋ।ਤਬਿ ਹਮ ਅਪਨੋ ਸਿੱਖ ਪਠਾਯੋ। ਹਤਿ ਦ੍ਰੋਹੀ ਨਿਜ ਪਲਟਾ ਪਾਯੋ ॥੩੪॥ ਕਰਯੋ ਫ੍ਰੇਬ ਹਮ[2] ਦਿਯੋ ਜਵਾਬ। –ਬਿਗਰਹਿ ਸਲਤਨ ਕਰਹਿ ਸ਼ਿਤਾਬ[3]। ਮੇਰੋ ਜੋਰ ਪਰਹਿ ਜਬਿ ਭਾਰਾ–। ਤਬਿ ਚਾਹਯੋ ਦੇ ਸ੍ਵਾਲ ਹਮਾਰਾ ॥੩੫॥ ਸਮੁਝਿ ਸ਼ਾਹੁ ਕੀ ਟਾਲ[4] ਬਿਸਾਲਾ। ਨਿਜ ਸੇਵਕ ਉਤ ਪਠਯੋ ਕਰਾਲਾ। ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੋ ਮਾਰੈ। ਤੇਜ ਬਿਲੰਦ ਦੇਸ਼ ਬਿਸਤਾਰੈ' ॥੩੬॥ ਇਮ ਕਹਿ ਤਿਨ ਢਿਗ ਸਿੰਘ ਪਠਾਯੋ। ਗੁਰ ਕੋ ਕਹਿਬੋ ਸਕਲ ਸੁਨਾਯੋ। ਸੁਨਯੋਂ ਵਕੀਲ ਮੁਸਾਹਿਬ ਜਬੈ। ਆਸ਼ੈ ਜਾਨ ਲੀਨਿ ਮਨ ਸਬੈ ॥ ੩੭ ॥ [5]ਪੁਨ ਕਹਿ ਪਠਯੋ 'ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸੰਗ। ਹਮ ਸੋਂ ਦੀਜੈ, ਕਹੈ ਪ੍ਰਸੰਗ[5]। [6]ਜਿਸ ਤੇ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਨੈ ਮਨ ਭਾਵੈ। ਉਚਿਤ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਜਤਨ ਬਨਾਵੈ[6]'॥੩੮॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਨ ਬਚ ਦੀਨ[7]। ਭੇਜਯੋ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਕੀਨਿ। ਚੜ੍ਹਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਸਿਧਾਏਂ। ਉਤਰਿ ਜਾਮਨੀ ਤਹਾਂ ਬਿਤਾਏ ॥ ੩੯ ॥ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਹਕਾਰਨ ਕੀਨੇ। ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸ਼ਾਹੁ ਕਹਿ ਦੀਨੇ। 'ਏਕ ਸ੍ਵਾਲ ਦੇਬੇ ਕੀ ਟਾਲ। ਕੀਨੀ ਤਬਿ ਫਰੇਬ ਕੇ ਨਾਲ ॥ ੪੦ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਲਟਾ ਚਹਯੋ

---

[1]ਦਬਾਉ। [2]ਸਾਨੂੰ। [3]ਛੇਤੀ ਕੀਤਿਆਂ ਸਲਤਨਤ ਬਿਗੜ ਜਾਏਗੀ। [4]ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਟਾਲਾ ਸਮਝਕੇ। [5]ਫਿਰ ਕਹਿ ਭੇਜਿਆ (ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮੁਸਾਹਬਾਂ ਨੇ ਕਿ) ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਭੇਜੋ ਜੋ (ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰਾ) ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਵੇ। [6]ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜੋ ਚੰਗੀ ਲਗੇ ਯੋਗ ਜਾਣਕੇ ਕੋਈ ਉਪਾਉ ਬਣਾਵੇ (ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ)। [7]ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ।

ਜ਼ਰੂਰ। ਪਠਿ ਦੀਨੋ ਨਿਜ ਸੇਵਕ ਸੂਰ। ਪਾਇ ਧੂਮ ਦ੍ਰੋਹੀ ਸਭਿ ਮਾਰੇ। ਕਿਮ ਬਚ ਸਕਹਿਂ ਕਰੇ ਅਘ ਭਾਰੇ ॥੪੧॥ ਆਦਿ ਸਿਰੰਦ ਸੁ ਨਗਰ ਉਜਾਰੇ। ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਰੌਰ ਕੋ ਡਾਰੇ। ਗਮਨਹੁ ਤੁਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਦੂਰ। ਕਰਹੁ ਅਰਜ਼ ਜਿਮ ਬਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ॥ ੪੨ ॥ ਛਿਮਾ ਧਰਹਿਂ ਬਖਸ਼ਹਿਂ ਤੁਮ ਤਾਈਂ। ਦੇਸ਼ ਉਜਾਰਤਿ ਮਿਟਹਿਂ ਤਦਾਈ'। ਇਮ ਕਹਿ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਮਨ ਭਾਯੋ। ਸੰਗ ਆਪਨੇ ਸ਼ਾਹੁ ਚਢਾਯੋ ॥੪੩॥ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸਮੀਪੀ ਡੇਰੇ। ਉਤਰੇ ਕਹਿ ਕਹਿ ਪਰੇ ਘਨੇਰੇ। ਤੰਬੂ, ਸ਼ਮਿਯਾਨੇ ਗਨ ਤਾਨੇ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਰੇ ਦੂਰ ਲਗ ਜਾਨੇ ॥੪੪॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤ੍ਰ ਐਨੇ 'ਸ਼ਾਹ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦਵਾਦਸ਼ਮੋ ਅੰਸੂ॥੧੨॥

੧੩. [ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣੀ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਤੇਜ ਛੀਨ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਉਤਰਿ ਬਿਤਾਈ ਜਾਮਨੀ ਪ੍ਰਾਤਿ ਭਈ ਜਬਿ ਆਇ। ਗੁਰਜਦਾਰ ਪਠਏ ਤਬੈ[1] ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਬੁਲਿਵਾਇ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ 'ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਫੇਤ ਬਤਾਵਹੁ[2]। ਕਬਿ ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਮਨ ਕੋਪ ਮਿਟਾਵਹੁ। ਨਹਿਂ ਚਾਹਤਿ ਗੁਰ ਮੇਲ ਹਮਾਰਾ। ਜਾਨਯੋ ਪੂਰਬ ਕੂਰ ਉਚਾਰਾ ॥੨॥ ਅਬਿ ਕਰਿ ਬਿਨਤੀ ਮੈਂ ਬਖਸ਼ਾਵੌਂ। ਰਿਸ ਮਿਟਾਇ ਕਰਿ ਰਿਦੈ ਰਿਝਾਵੌਂ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਕਹਯੋ। 'ਆਛੋ ਏਕ ਸਮੋਂ ਮੈਂ ਲਹਯੋ ॥੩॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਤੇ ਇਮ ਕ੍ਰਿਤ ਠਾਨੈਂ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਤਟ ਨਦੀ ਪਯਾਨੈਂ। ਕਰੈਂ ਸ਼ਨਾਨ ਖਰੇ ਹੁਇ ਰਹੈਂ। ਤਪ ਕੋ ਤਾਪਤਿ ਵਾਕ ਨ ਕਹੈਂ ॥ ੪ ॥ ਤਹਾਂ ਅਚਾਨਕ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਰਿਝਾਵੈਂ ਬਿਨੈ ਉਚਰਿਕੈ। ਤਿਸ ਪਰਹਰਹਿ ਕਰਹਿਂ ਰਿਸ ਬਰਜਨ[3]। ਹੋਹਿ ਅਰਾਮ ਤਮਾਮ ਸਿ ਪੁਰਿਜਨ[4]*' ॥੫॥ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੀ ਮਸਲਤ ਸੁਨਿ ਕਰਿ। ਮਾਨੀ ਭਲੇ ਬਿਲਮ ਕੋ ਪਰਿਹਰਿ। ਤਯਾਰ ਭਯੋ ਗੋਦਾਵਰਿ ਤੀਰ। ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਰਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਧੀਰ॥ ੬ ॥ ਲੇਕਰਿ ਸੰਗ ਭਲੇ ਨਰ ਥੋਰੇ। ਜਹਿਂ ਥਿਰ ਗੁਰ ਗਮਨਯੋ ਤਿਤ ਓਰੇ। ਕਰਿ ਸ਼ਨਾਨ ਗੋਦਾਵਰਿ ਕੂਲ। ਖਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤਪ ਕੇ ਅਨੁਕੂਲ ॥੭॥ ਤਜੀ ਦੂਰ ਤੇ ਨਿਜ ਅਸਵਾਰੀ। ਚਰਨ ਨਗਨ ਗਮਨਯੋ ਅਗਵਾਰੀ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸੰਗ ਮਿਲਾਯੋ। ਅਪਰ ਸਾਥ ਸਗਰੋ ਠਹਿਰਾਯੋ ॥੮॥ ਮੰਦ ਮੰਦ ਚਲਿ ਪਹੁੰਚਯੋ ਜਾਈ। ਖਰੋ ਭਯੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਅਗਵਾਈ। ਹੀਰਾ ਏਕ ਅਧਿਕ ਦਿਪਤਾਵੈ।

[1](ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ) ਚੋਬਦਾਰ ਭੇਜਕੇ। [2](ਹੇ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ!) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਹੇਤ ਦੱਸੋ (ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ?)। [3]ਤਿਸ ਕਰਹਿਂ ਬਰਜਨ (ਕਿ) ਰਿਸ ਪਰਹਰਿ—ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਜ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਓਹ ਗੁੱਸਾ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ। [4]ਪੁਰਿ(ਸਰਹਿੰਦ)ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ। *ਪਾ:—ਪਰਜਨ।

ਖਰਚੇ ਕਈ ਲਾਖ ਧਨ ਪਾਵੈ ॥ ੯ ॥ ਤਾਨੇ ਸ਼ਾਹ ਧਰੇ ਸਿਰ ਜੋਊ। ਮਾਰਿ
ਨੁਰੰਗੇ ਲੀਨਹੁ ਸੋਊ। ਜਬਰ ਜ਼ਿਬਾਇਸ਼[1] ਜ਼ਾਹਰ ਜਾਂਹੂ। ਸੋ ਨਿਜ ਕਰ
ਪਰ ਧਰਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੂ ॥ ੧੦ ॥ ਆਗੇ ਖਰੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੋਵਾ। ਰੁਖ ਕਰਿ
ਜਬਹਿ ਪ੍ਰਭੂ ਢਿਗ ਜੋਵਾ। ਤਿਸ ਕਰ ਪਰ ਤੇ ਗਹਿ ਕਰਿ ਹਾਥ। ਸਲਿਤਾ
ਬਿਖੈ ਬਗਾਯੋ ਨਾਥ॥ ੧੧ ॥ ਹੇਰਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਹਿਰਾਨਾ। ਕਰਿ ਬੰਦਨ
ਕਰ ਬੰਦਿ ਬਖਾਨਾ। 'ਛਿਮਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਅਬਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀਜੈ। ਬਖਸ਼ਹੁ ਜਾਨਿ
ਆਪਨੋ ਲੀਜੈ ॥੧੨॥ ਲਖਿ ਕਾਸ਼ਟ ਅਪਨੋ ਪ੍ਰਿਤਪਾਰਯੋ। ਜਲ ਨ ਡਬੋ-
ਵਹਿ ਊਪਰ ਤਾਰਯੋ। ਹੈ ਬਡਿਅਨਿ ਕੀ ਅਸ ਬਡਿਆਈ। ਤਰੀ ਅਲੰਬ
ਜਿਸ, ਦੇਹ ਤਰਾਈ[2] ॥ ੧੩ ॥ ਮੈਂ ਭੂਲਯੋ ਤੁਮ ਬਖਸ਼ਨਹਾਰੇ। ਬੋਲਯੋ ਕੂਰ
ਤ੍ਰਾਸ ਉਰ ਧਾਰੇ। ਬਿਗਰੈਂ ਸੂਬੇ ਹੋਹਿਂ ਮਵਾਸੀ। ਪੁਨ ਗਨ ਪਰੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਿਢ
ਫਾਸ਼ੀ ॥ ੧੪ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਜੇ ਬਿਘਨ ਬਿਸਾਲਾ। ਇਨ ਬਚਾਇ[3] ਪ੍ਰੁਰ-
ਵਤਿ ਤੁਮ ਸ੍ਵਾਲਾ। ਪਲਟਾ ਸਭਿ ਤੇ ਮੈਂ ਲੇ ਦੇਤਿ । ਮਾਰਤਿ ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ
ਜਗ ਜੇਤ ॥ ੧੫ ॥ ਤੁਮ ਸਮਰਥ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਬਲ ਧਰੇ। ਚਹਹੁ ਜਥਾ
ਤਤਛਿਨ ਲਿਹੁ ਕਰੇ। ਦੈਬੇ ਹੇਤੁ ਮੋਹਿ ਬਡਿਆਈ। ਜਾਚਯੋ ਏਕ ਸ੍ਵਾਲ
ਗੋਸਾਈਂ ॥੧੬॥ ਡਰਤਯੋਂ ਮੁਝ ਤੇ ਨਹਿਂ ਬਨਿ ਆਯੋ। ਨਿਜ ਸਿਖ ਪਠਿ
ਪਲਟਾ ਤੁਮ ਪਾਯੋ। ਅਬਿ ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ ਦੇਹੁ ਹਟਾਇ। ਸਭਿ ਦ੍ਰੋਹੀ
ਲੀਨੇ ਤਿਨ ਘਾਇ' ॥੧੭॥ ਮੌਨ ਧਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਨਤੇ ਰਹੇ। ਪੁਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹ੍ਵੈ
ਕਰਿ ਬਚ ਕਹੇ। 'ਤੁਝ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਿਨ ਹੁਤੋ ਹਮ ਜੋਇ। ਕਹਿ ਦੀਨੋ ਅਬਿ
ਆਪਹੁ ਸੋਇ ॥ ੧੮ ॥ ਅਪਨੋ ਕਹਯੋ ਕਰਯੋ ਨਹਿਂ ਸਾਚਾ। ਸ਼ਰ੍ਹਾਵਾਨ ਤੇ
ਚਿਤ ਡਰ ਰਾਚਾ। ਸਲਤਨ ਤੁਮਰੀ ਸ਼੍ਰਾਪਤਿ ਅਹੈ। ਨਹੀਂ ਸਥਿਰਤਾ
ਆਗੈ ਰਹੈ[4] ॥੧੯॥ ਸ਼ਰਨ ਪਰਯੋ ਤੋਕੋ ਹਮ ਜਾਨਾ। ਜ਼ਬਿਲੌ ਜਿਯਹਿ ਦਿਯੋ
ਇਹ ਦਾਨਾ। ਤੁਮ ਪਿਤ ਬਡ ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਏ। ਰਾਜ ਤੇਜ ਤੁਰਕਾਨ
ਗਵਾਏ ॥੨੦॥ ਨਹੀਂ ਬਹੋਰ ਸਕੈ ਅਬਿ ਕੋਈ । ਈਸ਼ੁਰ ਕੀ ਇੱਛਾ ਅਸ
ਹੋਈ। ਅਬਿ ਭੀ ਉਤਰ ਸਕਯੋ ਨਹਿਂ ਪੂਰਾ। ਤ੍ਰਸਤਿ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਹੋਯਸ
ਕੂਰਾ' ॥ ੨੧ ॥ ਸੁਨਤਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਲਜਾਯੋ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਦੀਜੈ ਰੌਰ
ਹਟਾਯੋ। ਜਬਿਲੌ ਸਲਤਨ ਮੁਝ ਪ੍ਰਤਿ ਦੀਨਿ। ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੁਇ ਸੰਕਟ

[1]ਭਾਰੀ ਘੋੜਾ। [2]ਬੇੜੀ ਜਿਸ (ਜਲ ਦੇ) ਆਸਰੇ ਹੈ (ਜਲ ਉਸ ਨੂੰ) ਤਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। [3]ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਕੇ। [4]ਅੱਗੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰੇਗੀ।

ਹੀਨ ॥੨੨॥ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਲਿਖ੍ਯੋ ਆਇ ਅਹਿਵਾਲ। ਪਰੀ ਸਰਬ ਦੇਸ਼ਨ ਚਲ ਚਾਲ[1]। ਨਹਿੰ ਦਿੱਲੀ ਲਗਿ ਕਰਹਿੰ ਅਰਾਮੂ। ਅਤਿ ਚਿੰਤਾ ਸੁਪਤੈਂ ਨ ਤਮਾਮੂ ॥ ੨੩ ॥ ਏਤੀ ਬਾਤ ਕਰਤਿ ਥੇ ਖਰੇ। ਪਹੁੰਚੇ ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਰਿਸ ਭਰੇ। ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਕੋ ਲਪਟਾਏ। ਗੁਰ ਬੂਝੇ 'ਕਿਤ ਤੇ ਤੁਮ ਆਏ?'॥੨੪॥ਸੁਨਿ ਤਿਨ ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਬਖਾਨਾ। 'ਗਰਬ੍ਯੋ ਬੰਦਾ ਰਿਦੈ ਮਹਾਨਾ। ਸਿੰਘਨ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪਾਇ। ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਸੁ ਜੀਤ੍ਯੋ ਜਾਇ ॥੨੫॥ ਗੁਰ ਕੇ ਕਾਰਜ ਸਕਲ ਸਵਾਰੇ। ਜੋ ਦ੍ਰੋਹੀ ਸੇ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ। ਮਾਰਿ ਵਜ਼ੀਦਾ ਧੂਲ ਮਿਲਾਯੋ। ਪੁਰਿ ਸਿਰੰਦ ਲੂਟ੍ਯੋ ਮਨ ਭਾਯੋ ॥ ੨੬ ॥ ਆਦਿ ਸਢੌਰਾ ਕਤਲ ਕਰੇ ਹੈਂ। ਤੁਰਕ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਜੋਰ ਲਰੇ ਹੈਂ। ਭਏ ਅਨਿਕ ਹੀ ਜੰਗ ਅਖਾੜੇ। ਹਤਿ ਤੁਰਕਾਨਾ ਸਤਰ ਉਘਾੜੇ[2] ॥ ੨੭ ॥ ਮਹਾਂ ਰੌਰ ਮਾਚ੍ਯੋ ਤਿਸ ਦੇਸ਼। ਕਰੇ ਮਾਰਿਕੈ ਬਿਜੈ ਅਸ਼ੇਸ਼। ਭਯੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਮਲ ਠਹਿਰਾਯੋ। ਜਿਤ ਕਿਤ ਤੇ ਹਾਲਾ ਗਨ ਆਯੋ ॥ ੨੮ ॥ ਸੁਧਾ ਸਰੋਵਰ ਪੁਨ ਚਲਿ ਗਏ। ਮੱਜਨ ਕਰੇ ਕਲੂਖਤਿ ਹਏ। ਸੁੰਦਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਕੇ ਅੰਦਰ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ੍ਯੋ ਥਿਰੇ ਸੁਭ ਨੰਦਰ[3] ॥ ੨੯ ॥ ਤਹਿੰ ਗਰਬਤਿ ਚਾਹਤਿ ਬਡਿਆਈ। ਪਾਸ ਖਾਲਸੇ ਤੇ ਗੁਰਿਆਈ। ਚਮੂੰ ਪਦਾਰਥ ਦਰਬ ਬਿਸਾਲਾ। ਨਿਜ ਢਿਗ ਜਾਨ੍ਯੋ ਚਲ੍ਯੋ ਕੁਚਾਲਾ ॥੩੦॥ ਸਿੰਘ ਮਿਲੇ ਮਸਲਤ ਕਰਿ ਸਬੈ। ਕਰ੍ਯੋ ਅਨਾਦਰ ਤਿਸ ਕੋ ਤਬੈ। ਨਹੀਂ ਮੇਲ ਤੁਝ ਸੰਗ ਹਮਾਰੋ। ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਕੋ ਅਪਰ ਅਚਾਰੋ[4] ॥ ੩੧ ॥ ਸ਼੍ਯਾਮ ਬਰਨ ਮਦ ਆਮਿਖ ਲ੍ਯਾਇ। ਨਾਕ ਦਬਾਯੋ ਨਹਿੰ ਮਨ ਭਾਇ।ਏਵ ਬੋਲ ਕਰਿ ਭਏ ਨਿਰਾਲੇ। ਨਿਜ ਨਿਜ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਬਰੇ ਸੁਖਾਲੇ ॥ ੩੨ ॥ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤਿਸ ਨਾਂਹਿਨ ਰਾਖ੍ਯੋ। ਕਰ੍ਯੋ ਬ੍ਯਾਹ ਬਿਸ਼੍ਯਾਨੰਦ ਕਾਂਖ੍ਯੋ। ਸ਼੍ਰੀ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਝਿਰਕਨ ਕਰ੍ਯੋ। ਸੁਤ ਉਪਜਾਯੋ ਨਾਂਹਿਨ ਡਰ੍ਯੋ ॥ ੩੩ ॥ ਅਬਿ ਤਿਸਕੀ ਚਹਿ ਗਲੀ ਕੁਠਾਲੀ[5]। ਬਚਨ ਆਪਕੋ ਜਾਇ ਨ ਖਾਲੀ। [6]ਪ੍ਰਿਥਕ ਭਏ ਸੁਨਿ ਕ੍ਰੋਧ ਨ ਧਰੇ। ਨਹੀਂ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰਾਪਤਿ ਕਰੇ[6] ॥੩੪॥ ਯਾਂਤੇ ਸੁਧ ਹਿਤ ਹਮੈਂ ਪਠਾਯੋ। ਬਿਗਰ ਗਯੋ ਜਿਮ

[1]ਹਲਚਲ। [2]ਪੜਦੇ ਨੰਗੇ ਕੀਤੇ। [3]ਅੰਦਰ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ। [4]ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਹੋਰ ਹੀ ਆਚਾਰ ਹੈ (ਕਿ ਉਹ ਦਸਮੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ)। [5]ਕੁਠਾਲੀ ਗਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। [6](ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਜੁਦਾ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਵ ਚਲੇ ਗਏ; (ਇਹ ਗੱਲ) ਸੁਣਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਨਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸਰਬ ਸੁਨਾਯੋ'। ਸੁਨਿਕੈ ਗੁਰੂ ਸ਼ਾਹੂ ਸੇਂ ਕਹ੍ਯੋ। 'ਸੋ ਅਬਿ ਤੇਜ ਹੀਨ ਹੀ ਰਹ੍ਯੋ ॥ ੩੫ ॥ ਨਹਿਂ ਚਿੰਤਾ ਧਰਿ,ਪੁਜ੍ਯੋ ਸਮੋਂ ਤਿਹ। ਭਯੋ ਬਿਕਾਰੀ ਗਰਬ ਵਧ੍ਯੋ ਜਿਹ। ਹਟਿ ਜੈਹੈ ਅਬਿ ਬਿਨਾ ਹਟਾਏ। ਹਮਨੇ ਪਲਟਾ ਲੀਨਸਿ ਪਾਏ ॥ ੩੬ ॥ ਕਾਰਨ ਇਤਿਕ ਹੁਤੋ ਅਬਿ ਗਯੋ। ਗਲਨ ਕੁਠਾਲਿ ਸਮੋਂ ਅਬਿ ਭਯੋ'। ਪੁਨ ਸਿੰਘਨ ਸਨ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਾ। 'ਮੋਹਿ ਪੰਥ ਨਹਿਂ ਕਾਚ* ਅਚਾਰਾ[1] ॥ ੩੭ ॥ ਨਹਿਂ ਬਿਗਰੇ, ਕੋ ਸਕੈ ਬਿਗਾਰੇ[2]। ਰਹਹੁ ਦੇਸ਼ ਤਿਸ ਬਨਹੁ ਜੁਝਾਰੇ। ਬੇਮੁਖ ਕੋ ਤਜਿ ਦੀਜੈ ਸੰਗ। ਆਪ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਬਨਹੁਂ ਨਿਸੰਗ ॥੩੮॥ ਸੰਮਤ ਕਿਤਿਕ ਸਮਾ ਜਬਿ ਆਵੈ। ਰਾਜ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਹੁਇ ਜਾਵੈ। ਅਵਨੀ ਕੇ ਮਾਲਿਕ ਬਨਿ ਜੈ ਹੈਂ।ਮਾਰਤਿ ਮਰਤਿ ਤਬਹਿ ਬਿਦਤੈ ਹੈਂ' ॥ ੩੯ ॥ ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ। ਸੁਨਿਕੈ ਭੁਏ ਅਨੰ-ਦਤਿ ਸਾਰੇ। ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ। ਡੇਰੇ ਗਮਨ੍ਯੋ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ॥੪੦॥ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਲਿਖਿ ਭੇਜੇ ਪਰਵਾਨੇ। 'ਲਸ਼ਕਰ ਚੜ੍ਹੋ ਮਹਿਦ ਮਹੀਯਾਨੇ। ਤੇਜ ਹੀਨ ਰਿਪੁ ਹੋਯਸਿ ਮਾਰਹੁ। ਜਾਨਿ ਨ ਦੀਜੈ ਬਹੁ ਪਰ-ਵਾਰਹੁ[3] ॥ ੪੧ ॥ ਸਰਬ ਭੇਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸੁਨਾਯੋ। ਗਹਿ ਲੀਜੈ ਕਰਿ ਬਿਬਿਧਿ ਉਪਾਯੋ'।ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਹੁੰਚੇ ਅਪਨਿ ਸਥਾਨਾ। ਅਬਿ ਲੌ ਹੀਰਾ ਘਾਟ ਬਖਾਨਾ ॥ ੪੨ ॥ ਹੀਰਾ ਗੁਰੂ ਬਗਾਵਨਿ ਕਰ੍ਯੋ। ਨਾਮ ਗੁਦਾਵਰਿ ਤਟ ਕੋ ਪਰ੍ਯੋ। ਗੇਰਤਿ ਹੇਰਤਿ ਬਿਸਮ੍ਯੋ ਸ਼ਾਹੂ ॥ ਹੁਤੋ ਬਿਕੀਮਤ ਗਾ ਜਲ ਮਾਂਹੂ[4] ॥੪੩॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਸ ਬਿਤਾਏ। ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਚਲਿ ਆਏ। ਗੁਰ ਕੀ ਕਹਿਵਤ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ। ਸ਼ਾਂਤਿ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਚਿਤ ਆਈ† ॥੪੪॥

ਇਤਿਸ੍ਰੀਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤ੍ਰਾਐਨੇ 'ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ'ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤ੍ਰੋਦਸਮੋਅੰਸੂ ॥੧੩॥

[1]ਮੇਰੇ ਪੰਥ ਦਾ ਕੱਚਾ ਪਿੱਲਾ ਆਚਾਰ ਨਹੀਂ। [2]ਨਾਂ (ਆਪ) ਬਿਗਾੜੇਗਾ ਤੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਬਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। [3]ਘੇਰ ਲਓ। [4]ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ। *ਪਾ:-ਕਾਜ।

†ਏਹ ਸਮਾਚਾਰ ਕਵੀ ਜੀ ਤੱਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜੇ। ਕਵੀ ਜੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਮੁਕਾਉਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ ਸੋਧਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ ਤੇ ਨਾ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋਈਜਾਪਦੀ ਹੈ।ਤਾਰੀਖੀ ਖੋਜ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ:-ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਦਾ ਜੰਗ ਜੇਠ ਸੰਮਤ ੧੭੬੪ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਦੇੜ ਅੱਪੜੇ। ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਦੇੜ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਰਹਿੰਦ ਵਾਲੀ ਲੜਾਈ (ਚਪੜ ਚਿੜੀ) ਫਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਤ੍ਰੀਕ ਹੈ ੧੫ ਜੇਠ ੧੭੬੭। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਇਆਂ ਇਕ ਸਾਲ ਸੱਤ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਰਹਿੰਦ ਫਤੇ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਅਜਮੇਰ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ੨੩ ਜੇਠ ੧੭੬੭ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀ।

੧੪. [ਸ਼ਿਕਾਰ ਘਾਟ, ਨਗੀਨਾ ਘਾਟ ਆਦਿ ਕਥਾਵਾਂ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਤ ਸੈਨਾ ਲਾਖਹੁੰ ਮਿਲੀ ਬੰਦੇ ਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤ। ਹਟੇ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਤੇਜ ਬਿਨ[1] ਹੋਤਿ ਭਟਨ ਕੋ ਘਾਤ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਠਹਿਰ ਨ ਸਕੈ ਜੰਗ ਕੋ ਠਾਂਨਤਿ। ਲਰਤਿ ਸੁ ਕਬੈ ਪਲਾਇ ਪਯਾਨਤਿ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਹਾਰਤਿ ਚਲਿ ਗਯੋ। ਜਾਇ ਗਿਰਨਿ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ ॥ ੨ ॥ ਦੁਰਗ ਲੋਹਗੜ੍ਹ[2] ਰਚ੍ਯੋ ਬਨਾਇ। ਲਰਤਿ ਰਖੇ ਲਸ਼ਕਰ ਅਟਕਾਇ। ਤਹਿਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੁਇ ਜੁੱਧ ਮਚਾਵੈ। ਸੁਭਟ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਸਿੱਘਰ ਘਾਵਹਿ ॥ ੩ ॥ ਘੇਰਾ ਪਰ੍ਯੋ ਚਹੂੰ ਦਿਸ਼ਿ ਮਾਂਹੀ। ਐਥੇ ਜੈਥੇ ਮਾਰਗ ਨਾਂਹੀ। ਇਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਭਯੋ ਇਸ ਰੀਤਿ। ਉਤ ਗੁਰ ਕਥਾ ਸੁਨਹੁੰ ਧਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥੪॥ ਪਰ੍ਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਸਿਵਰ ਸਮੀਪ। ਸੰਗ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਜਿਸ ਅਵਨੀਪ। ਰਚਹਿਂ ਅਖੇਰ ਪ੍ਰਭੂ ਬਹੁ ਬਾਰੀ। ਜਾਂਹਿ ਗੁਦਾਵਰਿ ਸਰਿਤਾ ਪਾਰੀ ॥ ੫ ॥ ਨਾਮ ਸ਼ਿਕਾਰ ਘਾਟ ਤਹਿਂ ਭਯੋ। ਐਥੇ ਜੈਥੇ ਕੋ ਮਗ ਥਯੋ। ਬਿਚਰਹਿਂ ਬਨ ਮਹਿਂ ਗਨ ਮ੍ਰਿਗ ਘਾਵੈਂ। ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਭਲੇ ਨਿਬਹਾਵੈਂ ॥ ੬ ॥ ਤੀਰਨ ਕੀ ਤਰੀਫ ਸੁਨਿ ਕਾਨ। ਆਵਤਿ ਸੱਯਦ, ਮੁਗ਼ਲ, ਪਠਾਨ। ਪੁਰਿ ਅਨੰਦ ਚਮਕੌਰ ਮਝਾਰੇ। ਬੀਰ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਜਿਨ ਤੇ ਮਾਰੇ ॥੭॥ ਇਕ ਸਰ ਗਨ ਨਰ ਤੇ ਪਰਿ ਪਾਰ[3]। ਤੁਰਤ ਮਰਤਿ ਨਹਿਂ ਜਾਚਤਿ ਬਾਰ। [4]ਲਗਤ ਹੁਤੇ ਤਬਿ ਚਲਤਿ ਨਿਹਾਰੇ। ਨਹੀਂ ਚਲਾਵਤਿ ਪਿਖੇ ਉਦਾਰੇ[4] ॥੮॥ ਸੋ ਭਟ ਆਵਤਿ ਬਿਨੈ ਸੁਨਾਵੈਂ। 'ਹਮਰੇ ਹੇਰਤਿ ਅਬਹਿ ਚਲਾਵੈਂ'। ਸੁਨਿ ਅਰਜ਼ੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤਿਨ ਜਾਨਿ। ਐਂਚਿ ਸਰਾਸਨ ਛੋਰਹਿ ਬਾਨ ॥੯॥ [5]ਚੁਟਕੀ ਚਾਂਪਨਿ ਮੁਸ਼ਟ ਗੁਹਿਨ ਕੋ। ਨਵਟੇਕਨ ਧਨੁ ਤਾਨ ਕਰਨ ਕੌ[5]। [6]ਲਾਘਵਤਾ ਧਰਿ ਤਾਕ ਨਿਸ਼ਾਨਾ। ਤਜਨਿ ਅਚੂਕ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ ਬਾਨਾ[6] ॥ ੧੦ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਧਨੁ ਵਿੱਦਯਾ ਭਾਰੀ। ਰੀਝਹਿਂ ਭਟ ਜਬਿ ਕਰਤਿ ਨਿਹਾਰੀ। 'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਠਾਨਤਿ। ਜਾਹਿਂ ਸਿਵਰ ਮਹਿਂ, ਅਪਰ ਬਖਾਨਤਿ ॥ ੧੧ ॥ ਮਹਿਮਾ ਇਮ ਪਸਰੀ ਸਭਿ

---

[1](ਬੰਦਾ) ਤੇਜ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। [2]ਇਹ ਮੁਖਲਸਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾਕੇ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਨਾਮ ਧਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। [3]ਇਕ ਬਾਣ ਬਹੁਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [4]ਜਦ ਬਾਨ ਲਗਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ (ਜੰਗ ਵਿਚ) (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਚਲਦੇ ਦਿਖੀਦੇ ਸਨ (ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ) ਬਾਣ ਚਲਾਂਵਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। [5](ਹੱਥ ਵਿਚ) ਧਨੁਖ ਦੀ ਮੁੱਠ ਫੜਨੀ ਤੇ ਚੁਟਕੀ (ਨਾਲ) ਲੈ ਏਕਾਂ ਦੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣਾ। [6]ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੱਕਕੇ ਤੀਰ ਦਾ ਛਡਣਾ, ਅਚੂਕ ਜਾਕੇ ਵੱਜਣਾ (ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ)।

ਬਿਖੈ। ਪਿਖੈਂ ਘਨੋ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਕਵਿ ਲਿਖੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਥਿਰ ਗੋਦਾਵਰਿ
ਤੀਰ। ਬੈਠੇ ਪ੍ਰਭੁ ਨਰਨ ਕੀ ਭੀਰ ॥੧੨॥ ਏਕ ਸਿੱਖ ਆਯੋ ਤਿਹ ਸਮੇਂ।
ਭੇਟ ਨਗੀਨਾ ਧਰਿ ਕਿਯ ਨਮੇਂ। ਅਵਲੋਕਯੋ ਲੇ ਕਰਿ ਨਿਜ ਹਾਥ। ਗੇਰਿ
ਗੁਦਾਵਰਿ ਮੈਂ ਦਿਯ ਨਾਥ॥੧੩॥ ਬਿਸਮਯੋ ਸਿਖ ਮਨ ਚਿਤਵਨਿ ਠਾਨੀ।
-ਕੀਮਤਿ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਇਸ ਜਾਨੀ। ਹਲਕੋ ਜਾਨਿ ਗੁਦਾਵਰਿ ਗੇਰਾ।
ਕਹਿਨੋ ਬਨੈ ਕਹਾਂ ਅਬਿ ਮੇਰਾ-॥ ੧੪ ॥ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਤਿ ਚਿਤ
ਲਹਯੋ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਤਾਂਹਿ ਸੋਂ ਕਹਯੋ। 'ਜੋ ਬਹੁ ਕੀਮਤ ਕੇਰ ਨਗੀਨਾ।
ਨਿਕਟ ਨਿਹਾਰਿ ਨਿਕਾਰ ਪ੍ਰਬੀਨਾ! ॥ ੧੫ ॥ ਉੱਤਮ ਹੁਤੋ ਹਮਹਿੰ ਨਹੀਂ
ਜਾਨਾ। ਬਹੁਤ ਮੋਲ ਕੋ ਤੈਂ ਨ ਬਖਾਨਾ'। ਇਮ ਸੁਨਿ ਸਿੱਖ ਉਤਾਇਲ
ਕੀਨਿ। ਬਰਯੋ ਗੁਦਾਵਰਿ ਹ੍ਵੈ ਪਟ ਹੀਨ ॥੧੬॥ ਜਲ ਅੰਤਰ ਜਬਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ
ਲਗਾਈ। ਪਿਖੇ ਨਗੀਨ ਪਰੇ ਸਮੁਦਾਈ। ਗਨ ਹੀਰਨਿ ਕੇ ਗੀਜ ਲਗਾਏ।
ਲਖੀ ਪ੍ਰਭੁ ਮਾਇਆ ਬਿਸਮਾਏ ॥ ੧੭ ॥ ਕਹਾਂ ਨਗੀਨੋ ਕੇਰ ਗੁਮਾਨਾ।
ਜਬਰ. ਜਵਾਹਰ ਜ਼ਾਹਰ ਨਾਨਾ। ਸਭਿ ਤਜਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਨਿਕਸਿ ਕਰਿ
ਆਯੋ। ਪਗ ਪੰਕਜ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਲਪਟਾਯੋ॥੧੮॥ 'ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਮਹਿਮਾ ਨਹੀਂ
ਜ਼ਾਨੀ। ਤੀਨ ਲੋਕ ਮਾਲਿਕ ਗੁਨ ਖਾਨੀ! ਬਖਸ਼ਹੁ ਭੂਲ ਸੁ ਬਖਸ਼ਨ
ਹਾਰੇ। ਮੁਸਕਾਵਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖਹੁੰ ਉਚਾਰੇ ॥ ੧੯ ॥ 'ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰੋ
ਨਿਸ਼ਚਾ ਧਰਯੋ'। ਨਾਮ 'ਨਗੀਨਾ ਘਾਟ' ਸੁ ਪਰਯੋ। ਇਮ ਬਿਲਾਸ ਪ੍ਰਭੁ
ਕਰਤਿ ਅਨੇਕ। ਪੁਨ ਦਿਵਾਨ ਮੈਂ ਥਿਰ ਦਿਨ ਏਕ॥੨੦॥ ਧਨੀ ਪਠਾਨ
ਆਇ ਤਿਹ ਸਮੇਂ। ਬੈਠਯੋ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਨਮੋ। ਦਸਤਾਵੇਜ਼[1] ਖਾਸ
ਪ੍ਰਭੁ ਕੇਰੀ। ਸੋ ਨਿਕਾਸਿ ਕਰਿ ਧਰੀ ਅਗੇਰੀ ॥ ੨੧ ॥ 'ਲਿਖਤ ਸਹੰਸ੍ਰ
ਇਕਾਦਸ਼ ਜਾਨੋ[2]। ਮੋਲ ਤੁਰੰਗਮ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨੋ। ਰਾਵਰਿ ਸੰਗ ਜੰਗ ਬਹੁ
ਪਰੇ। ਹਮ ਨਹਿੰ ਆਏ, ਲੇਨਿ ਨ ਕਰੇ ॥ ੨੨ ॥ ਬੀਤਯੋ ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਮ
ਨਾਥ। ਪਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਰਾਵਰਿ ਹਾਥ। ਲਏ ਅਨੰਦ ਪੁਰੀ ਮਹਿ ਬਾਜ[3]।
ਤਬਿ ਤੇ ਮੈਂ ਦਿਖਰਾਈ ਆਜ ॥੨੩॥ ਲੇਨ ਉਮੇਦਵਾਰ ਧਨ ਕੇਰਾ। ਪੂਰਬ
ਭਯੋ ਨ ਆਵਨ ਮੇਰਾ'। ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਸੇ ਉਚਾਰਾ। 'ਨਿਸ਼ਚੈ
ਲੈਨੋ ਦਰਬ ਉਦਾਰਾ॥੨੪॥ ਮੋਲ ਹਯਨਿ ਕੋ ਹੈ ਹਮ ਯਾਦ। ਤਊ ਕੀਨਿ
ਤੈਨੇ ਪਰਮਾਦ[4]। ਲੈਬੇ ਹੇਤੁ ਨਹੀਂ ਕਿਤ ਆਯੋ। ਅਪਰ ਅਪਰ ਕਾਰਜ

---

[1]ਹੱਥ ਦੀ ਲਿਖਤ। [2]੧੧,੦੦੦। [3]ਘੋੜੇ। [4]ਆਲਸ।

ਬਿਰਮਾਯੋ ॥ ੨੫ ॥ ਅਬਿ ਭੀ ਜੋ ਲਿਖ ਦੇਂ ਇਕ ਥਾਏਂ[1]। ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਦਰਬ ਹੋਇ ਤਹਿਂ ਜਾਏ। ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਾ ਧਰਨੌਂ ਉਰ ਭਾਰੀ। ਹਮ ਤੇ ਸੰਅਤ ਤੋਸ ਪਿਛਾਰੀ॥ ੨੬ ॥ ਬਿਦਤਹਿਂ ਤਬਹਿ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਗਾਰੇ। ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਬਲ ਭਾਰੇ। ਅਵਨੀ ਰਾਜ ਲੇਹਿੰਗੇ ਲਰਿਕੈ। ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸੰਗ ਸੰਘਰ ਮਹਿਂ ਅਰਿ ਕੈ ॥੨੭॥ ਤਬਿ ਸਿੰਘਨਿ ਮਹਿਂ ਜੋ ਸਿਰਦਾਰ। ਦੇਗ਼ੋਂ ਤੇਗ਼ ਕੋ ਧਨੀ ਉਦਾਰ। ਤਿਸ ਕੋ ਲਿਖਤਿ ਇਹੀ ਦਿਖਰਾਵੈ। ਬਯਾਜ ਸਮੇਤ ਦਰਬ ਕੋ ਪਾਵੈਂ' ॥ ੨੮॥ਸੁਨਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਪਠਾਨ ਬਖਾਨੈ। 'ਬਯਾਜ ਲੈਨਿ ਹਮ ਹੈ ਨ ਇਮਾਨੈ। ਰਾਵਰਿ ਆਇਸੁ ਨਹੀਂ ਬਹੋਰੈਂ। ਮੋਲ ਹਯਨਿ ਕੋ ਸੋ ਹਮ ਲੋਰੈਂ' ॥ ੨੯ ॥ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਨੀ ਪੁਨ ਬਾਨੀ। 'ਸਾਧੂ ਸਾਧੂ[2] ਇਮਾਨ ਮਹਾਨੀ। ਇਹ ਕਾਗਦ ਜੋ ਲਿਖਯੋ ਹਮਾਰਾ। ਮਾਨਹਿਂ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨਿ ਸਰਦਾਰਾ ॥ ੩੦ ॥ ਦੁਗਨ ਚਗੁਨਾ ਦਸ ਗੁਨ ਧਨ ਕੋ। ਲੈ ਹੈਂ ਤਬਹਿ ਰਖੋ ਥਿਰ ਮਨ ਕੋ। ਤੁਵ ਸੰਤਤ ਕੋ ਮਹਿਦ ਗੁਜ਼ਾਰਾ। ਹੁਇ ਹੈ ਬਿਨ ਸੰਸੈ ਸੁਖ ਭਾਰਾ' ॥੩੧॥ ਸੁਨਤਿ ਖਾਨ ਪਗ ਟੇਕਯੋ ਮਾਥਾ। ਰੁਖਸਦ ਭਯੋ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਹਾਥਾ। ਜਬੈ ਖਾਲਸਾ ਬਿਦਤਯੋ ਭਾਰੀ। ਭਯੋ ਰਾਜ ਲੀਨੋ ਰਿਪੁ ਮਾਰੀ ॥ ੩੨ ॥ ਤਬਿ ਸਰਦਾਰਨਿ ਕੋ ਢਿਗ ਗਯੋਧਨ ਗਨ ਸੁਖ ਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ। ਸੰਤਤਿ ਧਨੀ ਬਿਸਾਲ ਭਏ ਹੈਂ। ਆਦਰ ਸਿੰਘਨ ਸਭਿਨਿ ਦਏ ਹੈਂ ॥ ੩੩ ॥ ਇਸ ਬਿਧਿ ਸਤਿਗੁਰ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਏ। ਚਲਨ ਬਿਕੁੰਠ ਸਮੋਂ ਨਿਯਰਾਏ। ਆਵਤਿ ਸਾਧ ਜਮਾਤ ਉਦਾਸੀ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਬੰਦੇ ਰਹਿ ਪਾਸੀ ॥ ੩੪ ॥ ਲੇਹਿਂ ਤਿਹਾਵਲ ਰਸਤ ਹਮੇਸ਼। ਸਿਮਰਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼। ਦੇਗ਼ ਹੋਤਿ ਬਰਤੈ ਜਿਸ ਬਾਰੀ। ਤਾਂਹਿ ਸਮੈਂ ਰੌਰਾ ਪਰਿ ਭਾਰੀ ॥੩੫॥ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਸੁਨਯੋ। ਅਪਨੇ ਉਮਰਾਵਨਿ ਮਾਂਹਿ ਭਨਯੋ। 'ਯਹਿ ਸੁਨਿਯਤਿ ਕੈਸੋ ਬਡ ਰੌਰਾ। ਲਖੀਅਤਿ ਗੁਰੂ ਸਿਵਰ ਕੀ ਠੌਰਾ' ॥ ੩੬ ॥ ਸੁਧਿ ਹਿਤ ਮਾਨਵ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਪਠਾਯੋ। ਸੁਨਿ ਕਾਰਨਿ ਕੋ ਹਟਿ ਕਰਿਆਯੋ।ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। 'ਬਰਤਹਿ ਦੇਗ਼ ਗੁਰੂ ਕੀ ਭਾਰੀ ॥੩੭॥ ਲੇਤਿ ਸੁ ਦੇਤਿ ਖਾਲਸਾ ਬ੍ਰਿੰਦ।ਬੋਲਤਿ ਆਪਸ ਬਿਖੈ ਬਿਲੰਦ। ਕੋ ਜਾਚਤਿ ਠਹਿਰਾਵਤਿ ਕੋਈ। ਕੋ ਬਰਜਤਿ ਕੋ ਰਿਸ ਮਹਿਂ ਹੋਈ' ॥ ੩੮ ॥ ਸੁਨਿ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਕੋ ਸ਼ਾਹੁ ਬਿਚਾਰਾ। -ਛਧਾ ਸਹਿਤ ਰਹਿ ਪੰਥ ਉਦਾਰਾ। ਅਲਪ ਆਮਦਨ ਹੈ ਇਸ ਦੇਸ਼।

[1]ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ। [2]ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਸ਼ਾਬਾਸ਼

ਅਚਨ ਹਾਰ ਨਰ ਮਿਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ॥੩੯॥ ਦਰਬ ਰੋਜ਼ ਕੌ[1] ਕਛੁ ਕਰ ਦੀਨੋ। ਲੰਗਰ ਹੇਤੁ ਸੁਨਾਵਨ ਕੀਨੋ। ਲੈ ਲੈ ਰਸਦ ਖਰੀਦਿ ਬਿਸਾਲਾ। ਬਨੈ ਤਿਹਾਵਲ ਕਰਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥ ੪੦ ॥ ਬਰਤਨ ਲਾਗਿ ਮਚਯੋ ਬਡ ਰੌਰਾ। ਸੁਨਿਯਤਿ ਦੂਰ ਦੂਰ ਕੀ ਠੌਰਾ। ਆਇ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਦਰਬ ਘਨੇਰਾ। ਹੋਤਿ ਕੁਲਾਹਲ ਤਥਾ ਬਡੇਰਾ ॥ ੪੧ ॥ ਦਿਨ ਆਠਕ ਮਹਿਂ ਪੁਨ ਸੁਨਿ ਸ਼ਾਹੂ। ਜਾਨਯੋ ਖਰਚ ਬਢਯੋ ਗੁਰ ਪਾਹੂ। ਦਰਬ ਪ੍ਰਥਮ ਤੇ ਘਨੋ ਪਠਾਯੋ। 'ਲੰਗਰ ਕਰੋ ਜਿਤਿਕ ਮਨ ਭਾਯੋ' ॥੪੨॥ ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਕੋ ਪਠਵਤਿ ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ। ਰੌਰਾ ਵਧਤ ਦੇਗ਼ ਮਹਿ ਤਯੋਂ ਤਯੋਂ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਪਹੁੰਚਯੋ ਕਿਸ ਕਾਰਨ। ਏ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਭਿ ਕੀਨਿ ਉਚਾਰਨ ॥ ੪੩ ॥ 'ਛੁਧਤ ਰਹਤਿ ਲਖਿ ਦਰਬ ਪਠਾਵੋਂ। ਤਯੋਂ ਤਯੋਂ ਅਧਿਕ ਰੌਰ ਸੁਨਿ ਪਾਵੋਂ। ਇਹ ਕਾਰਨ ਕਹਾ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ' ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਈ ॥ ੪੪ ॥ 'ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਮਹਿਂ ਬਡ ਰੌਰਾ। ਕਰਯੋ ਬਰਨ ਸੋਢੀ ਸਿਰਮੌਰਾ। ਕਯੋਂਹੂ ਮਿਟਤਿ ਨਹੀਂ ਅਬਿ ਸੋਈ। ਬਰਤਹਿ ਕਛੂ, ਸ਼ੋਰ ਬਡ ਹੋਈ' ॥ ੪੫ ॥ ਬਿਸਮਯੋ ਸੁਨਤਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੂ। ਜਾਨਯੋਂ ਦਲ ਦੀਰਘ ਗੁਰ ਪਾਹੂ। ਰਹਯੋ ਪੁਚਾਵਤਿ ਦਰਬ ਘਨੇਰਾ। ਲੰਗਰ ਬਰਤਹਿ ਬਡਹੁੰ ਬਡੇਰਾ ॥ ੪੬* ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਦੇਗ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚੌਦਸਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥ ੧੪ ॥

---

[1](ਲੰਗਰ ਲਈ) ਰੋਜ਼ ਦਾ ਧਨ।

*ਅੰਕ ੪੬ ਤੇ ਇਹ ਅੰਸੂ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ੯ ਛੰਦ ਹੋਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਇਹ ਹੈ:—

ਇਕ ਦਿਨ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪਾਸ ਬੈਠ ਸੁਖ ਪਾਏ। ਕੰਬਨੀ ਚਢੀ ਸ੍ਰੀਰ ਮੈਂ ਸੋਈ। ਜਾਨਯੋਂ ਅੰਤ ਸਮਾ ਤਨ ਹੋਈ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੋ ਕਰ ਬੰਦਨ ਤਬੈ। ਗੋਦਾਵਰ ਮੱਜਨ ਕਿਯ ਤਬੈ। ਜਪੁਜੀ ਪਾਠਿ ਕੀਨਿ ਤਿਹ ਸਮੈਂ। ਦੇਹ ਤਜੀ ਪੰਚਭੂਤਕ ਛਿਨ ਮੈਂ। ਮਾਰੂ ਪੜ੍ਹਨੇ ਲਗੇ ਰਬਾਬੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪੂਛਯੋ 'ਕੌਣ ਸਬਾਬੀ ?' ਹਾਥ ਜੋੜ ਸਿਖ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। 'ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਨਿ ਤਜਿ ਬਿਨ ਬਾਰੀ'। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹਯੋ ਕੌਨ ਹੈ ਕਾਰਨ ? ਹਮਰੇ ਬਿਨਾਂ ਮਿਲੇ ਜਿ ਪਧਾਰਨ। ਜਾਵਹੁ ਸਿੱਖਹੁ ਕਹੋ ਸੁਨਾਈ। ਸੰਦੇਸਾ ਹਮਰੋ ਲਿਯੋ ਜਾਈ' ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਚਿਤਾ ਮਾਂਹਿ ਥੋ ਤਨ ਧਰਯੋ ਤਬ ਸਿੰਘ ਹੁਕਮ ਸੁਨਾਇ। ਉਠਯੋ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਆਇਓ ਰਹੇ ਲੋਕ ਬਿਸਮਾਇ। ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਐਸੇ ਕਹੀ ਸੱਚ ਖੰਡ ਕੇ ਪੌਰ। ਲੰਘਤ ਥਾ ਤਵ ਹੁਕਮ ਸੁਨਿ ਹਟ ਆਯੋ ਇਸ ਠੌਰ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਯ ਮਮ ਆਯਸ ਬਿਨ ਜੋ ਗਯੋ। ਯਾਤੇ ਲੀਯੋ ਬੁਲਾਯ ਲੇ ਸੰਦੇਸ ਜਾਵੋ ਅਬੈ ॥ ਸ੍ਰੀਮੁਖਵਾਕ ॥ ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ।

(ਬਾਕੀ ਟਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ)

੧੫. [ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਨਾ। ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਗਮਨ ਕਰਨ ਬੈਕੁੰਠ ਕੋ ਲਖ੍ਯੋ ਸਮਾ ਨਿਅਰਾਇ। ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਨਿਕਟ ਰਹਿ ਇਹ ਗੁਰ ਸਹਿ ਨ ਸਕਾਇ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਰਾਮਕੁਇਰ ਭਾਈ ਕਹਿ ਕਥਾ। ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਬੀਤੀ ਸ਼ੁਭ ਜਥਾ। ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਜਾਤਿ ਮਗ ਮਾਂਹੀ। ਮੈਂ ਭੀ ਸੰਗ ਤਜ੍ਯੋ ਤਹਿਂ ਨਾਂਹੀ॥ ੨॥ ਮਮ ਮਾਤਾ ਪੀਛੇ ਤੇ ਧਾਈ। ਕੇਤਿਕ ਦੂਰ ਮਿਲੀ ਤਹਿਂ ਆਈ। ਕਰਿ ਬੰਦਨ[1] ਕੋ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। 'ਇਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ ਮੋਹਿ ਅਗਾਰੀ'[2] ॥੩॥ ਦੱਖਿਨ ਦੇਸ਼ ਦੂਰ ਹੈ ਜਾਨਾ। ਪਿਖਨ ਕਹਾਂ, ਸੁਧ ਸੁਨਿਯ ਨ ਕਾਨਾ। ਜਾਨਿ ਦੀਨ ਮੁਝ ਕੋ ਦੁਖ ਪਰੈ[3]। ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਿਰਹਿ ਤੇ ਨਹਿਂ ਕਿਮ ਸਰੈ॥੪॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੁ ਇਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀਜੈ।

[1]ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ। [2]ਅਗੇ ਮੇਰਾ ਇਕ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ। (ਅ) ਭਾਵ ਮੇਰੀਆਂ (ਅੱਖਾਂ) ਅਗੇ ਇਕੋ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ। [3](ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ) ਜਾਣ ਦਿੱਤਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਸਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। (ਅ) ਮੈਂ ਗ੍ਰੀਬ ਹਾਂ, ਜਾਣ ਲਓ ਕਿ (ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਦਾ) ਦੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਪਏਗਾ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

ਤੁਧ ਬਿਨ ਰੋਗ ਰਜਾਈਆ ਦਾ ਓਢਣ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾ ਦੇ ਰਹਿਣਾ॥੧॥ ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰ ਪਿਆਲਾ ਬਿੰਗ* ਕਸਾਈਆ ਦਾ ਸਹਿਣਾ। ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਰ ਚੰਗਾ ਭੱਠਿ ਖੇੜਿਆ ਦਾ ਰਹਿਣਾ॥ ੨॥ ੧॥ ਦੋਹਰਾ। ਸੁਨ ਸੰਦੇਸ ਕਰਿ ਬੰਦਨਾ ਸਿੱਖ ਗਯੋ ਸਹ ਥਾਨ। ਤਬ ਪ੍ਰਭੁ ਭਏ ਉਦਾਸ ਮਨ ਚਹੈਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਪਯਾਨ॥

ਪਰ ਇਹ ਵਾਧੂ ਪਾਠ ਅੰਕ ੪੬ ਤੋਂ ਮਗਰਲਾ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਰਾਤਨ ਰਵਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਸਹੀਂ, ਪਰ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਪਾਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਵਿ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਛਿੱਠੇ ੧੯੫੨ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਬੀ ਇਹ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ੧੯੧੯ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬੀ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਖੇਪਕ ਰਲਦੇ ਗਏ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਥੋੜਾ ਬੀਤਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਿਰਸੰਸੇ ਆਖੇਪਕ ਐਉਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਅਯਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੨੦ ਦੇ ਅੰਕ ੩੨ ਵਿਚ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਜੀਉਂਦੇ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਖੇਪ ਵਾਲੇ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ੨੦ ਅੰਸੂ ਵਿਚ ਪਾਠ ਜੋਧਾ ਸਿੰਘ ਬਦਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਧੂ ਪਾਠ ਵਿਚ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਹ ਆਖੇਪਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਉਂਞ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗ਼ਾਲਬਨ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸਕ ਉਥਾਨਕਾ 'ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ' ਵਾਲੇ ਛੰਦ ਦੀ ਪਰਵਿਰਤ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਭੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੁਭ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪਾਈ ਹੈ।

*ਬਿੰਗ=ਸਾਖੀ ਦੇ ਦਰੋਗ ਵਾਰ, ਅਰਥਾਤ ਕਾਵਰ ਰਸ ਭਰੇ ਵਾਕ ਕਸਾਈਆਂ ਦੇ ਬਿੰਗ ਦੂਲ ਹਨ। ਬਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬਕਰੇ ਨੂੰ ਕੁਹਣਾ ਤੇ ਢੱਠੇ ਰੱਖਣਾ। ਬਿੰਗ ਪਦ ਸ਼ਲੇਖ ਹੈ। ਇਉਂ ਬੀ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰਾਹੀ ਤੇ ਪਯਾਲੇ ਨਾਲ ਜੋ ਖਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਿੰਗ ਤੁਲ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਬਿੰਗ ਦਾ ਅਰਥ ਕੁਝ ਬੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਢੁਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੰਗ ਮੁਝ ਦੀਜੈ'। ਇੱਤਯਾਦਿਕ [illegible] ਤੇ [illegible]। ਸੁਤ ਸਨੇਹ ਤੇ
[illegible]ਕਟ ਗੁਨੇ ॥੫॥ ਮੁਝ ਸੋਂ ਕਹਜੋ 'ਜਾਹੁ ਤੁਮ ਭਾਈ। ਜਨਨੀ [illegible]ਤੁ ਲੈਨ
ਤੇ ਆਈ।ਮਾਰ[illegible] ਦੂਰ ਉਲੰਘਤਿ ਧਾਈ। ਅਬਿਕੈਸੇ ਏਕਲਿ ਫਿਰ ਜਾਈ
॥ ੬ ॥ ਇਕ ਪੁੱਤ੍ਰਾ ਬ੍ਰਿਹੁ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰੈ। ਨਾਂਹਿ ਤ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੈ"।
ਸੁਨਿ ਮੈਂ ਗੁਰ ਕੇ ਖਰੋ ਅਗਾਰੀ। ਭਯੋ ਦੀਨ ਇਮ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰੀ ॥ ੭ ॥
'ਮੇਰ ਨੇਮ ਹੋਇ ਨਿਰਬਾਹੂ। ਰਹਨਿ ਹਮੇਸ਼ ਆਪ ਕੇ ਪਾਹੂ। ਦਰਸ਼ਨ
ਕਰੌਂ ਤ ਅਚੌਂ ਅਹਾਰਾ। ਬਿਨ ਹੇਰੇ ਰਹਿ ਹੌਂ ਨਿਰਹਾਰਾ ॥ ੮ ॥ ਤੁਮ
ਬਿਛਰੇ ਜਬਿ ਅੰਨ ਨ ਖੈਹੌਂ। ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਨਿਰਬੈਹੌਂ। ਪ੍ਰਥਮ
ਕਰਹੁ ਕੋ ਅਸ ਉਪਚਾਰਾ। ਬਹੁਰ ਹਟਾਵਹੁ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰਾ' ॥ ੯ ॥ ਸੁਨਿ
ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰੀ। ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਵਤਿ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ।'ਚਢਹੁ
ਅਖੇਰ ਹੇਤੁ ਜਬਿ ਬਾਹਰ। ਹਮਰੋ ਦਰਸ਼ਨ ਪਿਖਿ ਤਹਿਂ ਜ਼ਾਹਰ ॥ ੧੦ ॥
ਜਬਿ ਚਾਹੋ ਤਬਿ ਨਿਕਸਿ ਪਧਾਰਹੁ। ਕਾਨਨ ਮਹਿ ਹਮ ਦਰਸ ਨਿਹਾਰਹੁ'
ਇਮ ਮੁਝ ਸੋਂ ਕਹਿ ਕੀਨਸਿ ਤਯਾਰੀ। ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਸਾਥ ਉਚਾਰੀ
॥ ੧੧ ॥ 'ਤੁਮ ਭੀ ਹਟਿ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਜਾਹੂ। ਬਸਹੁ ਸਪਤਨੀ[1] ਕੇ ਨਿਤ
ਪਾਹੂ।ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਤੁਮ ਸੇਵ ਕਮਾਵੈ।ਹਮ ਸਮ ਦੁਹੂਅਨਿ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਵੈ[2]"
॥ ੧੨ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁਤੀ ਸਮੁਝਾਈ। ਤਜਯੋ ਨ ਸੰਗ ਬਿਸਾਲ
ਹਟਾਈ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਅਹਾਰ ਸੋ ਖਾਈ।ਮੋਹਿ ਸਮਾਨ ਨੇਮ ਨਿਬਹਾਈ
॥ ੧੩ ॥ ਮਾਤ ਸੰਗ ਮੈਂ[3] ਹੁਇ ਹਟ ਪਰਯੋ। ਆਵਨ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਮਹਿ
ਕਰਯੋ। ਨਿਤ ਅਖੇਰ ਹਿਤ ਗਮਨੈਂ ਬਾਹਰ। ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰ ਦਰਸਹੁਂ ਤਬਿ
ਜ਼ਾਹਰ ॥੧੪॥ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਗਏ ਗੁਰ ਰਹੇ। ਸਮਾ ਅੰਤ ਤਨ ਕੋ ਤਬਿ
ਲਹੇ।–ਸੰਗ ਸਤੀ ਹੁਇ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ–। ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਚਿਤਵਤਿ ਭੇ ਪ੍ਰਭੁ
ਏਵੀ ॥੧੫॥ ਅਪਨੇ ਤੇ ਤਬਿ ਚਹਤਿ ਬਿਛੋਰੀ। ਪਠਨ ਹੇਤੁ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ
ਓਰੀ।ਕਹਯੋ'ਜਾਹੁ ਅਬਿ ਦੇਰ ਨ ਲਾਉ। ਬਸਹੁ ਸਪਤਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਥਾਉ"
॥ ੧੬ ॥ ਸੁਨਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਕਰ ਜੋਰੇ। 'ਦੀਨਮਨਾ ਹੁਇ ਚਰਨ
ਨਿਹੋਰੇ। ਤੁਮ ਬਿਨ ਮੋਰ ਅਲੰਬ ਨ ਕੋਈ। ਦੇਖਿ ਅਚੌਂ ਜਲ ਭੋਜਨ
ਦੋਈ ॥ ੧੭ ॥ ਬਿਛੁਰੇ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਮ ਹੋਇ। ਸਹੌਂ ਕਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਨਨ

---

[1]ਭਾਵ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਪਾਸ। [2]ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਦੋਹਾਂ (ਮਹਿਲਾਂ) ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ (ਸੰਗਤ) ਪਾਵੇਗੀ।
[3]ਮੈਂ (ਆਪਣੀ) ਮਾਤਾ ਨਾਲ।

ਕੋ ਖੋਇ। ਕੌਨ ਗਤੀ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇ ਹਮਾਰੀ। ਬਨਿ ਲਚਾਰ ਮਰਿ ਰਹਊਂ ਬਿਚਾਰੀ'॥ ੧੮ ॥ ਖੜਗ ਆਦਿ ਖਟ ਆਯੁਧ ਧਰੇ। ਖਸ਼ਟਮ ਗੁਰੂ ਸਜਾਵਨ ਕਰੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਿਕਟ ਮੰਗਾਏ। ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਸਉਂਪਿ ਅਲਾਇ ॥ ੧੯ ॥ 'ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੈਂ ਹਮਾਰੋ ਯਥਾ। ਇਨ ਕੋ ਅਵਲੋਕਨ ਲਖਿ ਤਥਾ। ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੋ ਜਬਿ ਇਸ਼ਨਾਨਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਹੁ ਧਯਾਨ ਮਮ ਠਾਨਾ ॥੨੦॥ ਇਮ ਨਿਬਹੈਗੋ ਨੇਮ ਤੁਹਾਰਾ। ਲੇ ਕਰਿ ਪਹੁੰਚਹੁ ਪੁਰੀ ਮਝਾਰਾ'। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਈ। ਕੀਨੇ ਦਾਸ ਸੰਗ ਸਮੁਦਾਈ ॥੨੧॥ ਭਈ ਬਿਬਸ ਬਿਛਰੀ ਪਤਿ ਸਾਥ। ਪਤਿਬਰਤਾ ਚਿਤਵਤਿ ਤਨੁ ਨਾਥ।-ਆਗਯਾ ਮੇਟੀ ਜਾਇ ਨ ਕੋਈ। ਪੁਨਿ ਬਿਕੁੰਠ ਕੋ ਚਲਿਬੋ ਹੋਈ। ॥੨੨॥ ਸੰਗ ਸਤੀ ਕੋ ਹੋਵਨ ਮੇਰੋ। ਨਹਿੰ ਚਾਹਿਤ ਨੀਕੀ ਬਿਧਿ ਹੇਰੋਂ। ਯਾਂਤੇ ਚਿੰਤ ਸ਼ੋਕ ਕੀ ਅਗਨਿ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿੰ ਰਹੌਂ ਨਿਮਗਨ ॥੨੩॥ ਤਨ ਸੁਕਾਇ ਪਿੰਜਰ ਕਰਿ ਦੇਊਂ। ਮਰੌਂ ਅੰਤ ਕੋ ਬਹੁ ਦੁਖ ਹੋਊ-। ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਹੁਇ ਸੰਕਟ ਸਾਥ। ਤਯਾਗ ਨ ਸਕਹਿ ਪਰਮ ਪ੍ਰਿਯ ਨਾਥ ॥੨੪॥ ਦੀਨ ਮਨਾ ਬੰਦੇ ਜੁਗ ਹਾਥ। ਅੱਸ਼ੂ ਬਿਮੋਚਤਿ ਪਗ ਧਰਿ ਮਾਥ। ਕਰਯੋ ਗਮਨ ਕੋ ਬੇਬਸ ਹੋਈ। ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਪਤਿ ਕੋ ਬਹੁ ਰੋਈ ॥੨੫॥ ਦਾਸ ਪਾਸ ਆਯੁਧ ਉਠਵਾਇ। ਨਿਜ ਆਗੇ ਕਹਿ ਕਰਿ ਚਲਿਵਾਇ। ਚਢਿ ਡੋਰੇ ਗਮਨੀ ਮਗ ਮਾਂਹੂ। ਮਨ ਤੇ ਰਹਯੋ ਨਾਥ ਕੇ ਪਾਹੂ ॥੨੬॥ ਜਿਯਤ ਮੇਲ ਕੀ ਆਸ ਚੁਕਾਈ। ਇਨ ਦੇਹਿਨਿ ਕੀ ਇਹੀ ਬਡਾਈ। ਜੇ ਸਮ ਬ੍ਰਿਤਿ ਰਾਖੈਂ ਸੋ ਧੀਰ। ਅੰਤਵੰਤ ਹੈਂ ਸਕਲ ਸਰੀਰ ॥੨੭॥ ਮਿਲਿਨਿ ਸੁ ਬਿਛੁਰਨਿ ਜਨਮ ਰੁ ਮਰਨਾ। ਬਾਲਕ ਬਿਰਧ ਹੋਇ ਕੈ ਤਰੁਨਾ। ਨਹੀਂ ਅਵਸਥਾ ਥਿਰਹਿ ਕਦਾਈ। ਜਲ ਸਲਿਤਾ ਜਿਮ ਨਿਤ ਬਹਿ ਜਾਈ ॥੨੮॥ ਬਨਯੋ ਜਗਤ ਸਭਿ ਕੂਠ ਪਸਾਰਾ। ਜੋ ਬਿਦਤਹਿ ਸੋ ਨਹੀਂ ਨਿਹਾਰਾ-। ਇਮ ਚਿਤਵਤਿ ਮਾਰਗ ਮੇ ਆਈ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਦਿੱਲੀ ਨਿਯਰਾਈ ॥ ੨੯ ॥ ਸੁਧਿ ਸੁਨਿਕੈ ਮਾਤਹਿ ਆਗਵਨੁ। ਸੰਗਤਿ ਗਈ ਅੱਗ੍ਰ ਤਜਿ ਭਵਨੁ। ਨਮੋ ਕਰੀ ਸਭਿ ਨੇ ਕਰ ਜੋਰਿ। ਦੇ ਕਰਿ ਨਾਨਾ ਭਾਂਤਿ ਅਕੋਰ ॥੩੦॥ ਸਨਮਾਨਤਿ ਪੁਰਿ ਮਹਿੰ ਲੈ ਆਏ। ਸੀਸ ਸੁੰਦਰੀ ਅੱਗ੍ਰ ਨਿਵਾਏ। ਮਿਲੀ ਸਪਤਨੀ ਆਪਸ ਮਾਂਹੀ। ਸਿਮਰਤਿ ਪਤਿ ਸੁਤ ਰੁਦਨ ਕਰਾਹੀਂ ॥ ੩੧ ॥ 'ਦੈਵ ਕਰੀ ਗਤਿ ਕਹਾਂ ਹਮਾਰੀ। ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਗੁਰ ਬ੍ਰਿਹੁ ਮਹਿੰ ਡਾਰੀ। ਅਤਿ ਕਠੋਰ ਧਿਕ ਰਿਦੇ

ਹਮਾਰੇ। ਸੁਤਿ ਪਤਿ ਬਿਛਰੇ, ਭੇ ਤਨ ਧਾਰੇ[1]" ॥ ੩੨ ॥ ਮਿਲੀ ਪਰਸਪਰ ਦੋਨਹੁੰ ਰੋਈ। ਤ੍ਰਿਯ ਸਿੱਖਨਿ ਕੀ ਗਤਿ ਤਸ* ਹੋਈ[2]। ਬਿਨੈ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਬੋਧਤਿ ਘਨੀ। 'ਗੁਰ ਪਤਨੀ ਤੁਮ ਨਹਿੰ ਇਮ ਬਨੀ ॥ ੩੩ ॥ ਸੇਵਾ ਕਰਹਿੰ ਸਰਬ ਹਮ ਦਾਸੀ। ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਪਰਚਹਿੰ ਰਹਿੰ ਪਾਸੀ'। ਇੱਤਯਾ- ਦਿਕ ਬਹੁ ਭਾਖਨਿ ਕਰਤੇ। ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਧੀਰਜ ਧਰਤੇ ॥ ੩੪ ॥ ਮੰਜੀ ਪਰ ਬਿਛਾਵਨੋ ਛਾਇ। ਸੋ ਆਯੁਧ ਕਰਿ ਨਮੋ ਟਿਕਾਇ। ਦੋਨੋ ਸੌਤ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਸ਼ਨਾਨੈਂ। ਗੁਰ ਸਰੂਪ ਕਰਿ ਤਿਨ ਕੌ ਮਾਨੈਂ ॥ ੩੫ ॥ ਪੁਸ਼ਪ ਧੂਪ ਚੰਦਨ ਚਰਚਾਵੈਂ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਭੋਜਨ ਕੋ ਖਾਵੈਂ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਕਿਤ ਤੇ ਚਲਿ ਆਵੈ। ਗੁਰ ਸਮਾਨ ਅਵਿਲੋਕ ਮਨਾਵੈ ॥ ੩੬ ॥ ਅਰਪਤਿ ਗਨ ਉਪਹਾਰ ਅਛੇਰੇ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ਹੋਤਿ ਬਡੇਰੇ। ਮਹਿਮਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੀ ਬਹੁ ਭਈ। ਧਰੀ ਕਾਮਨਾ ਸੋ ਸਿਖ ਲਈ ॥ ੩੭ ॥ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਸਦਾ ਸਚਿੰਤ। ਸੌਤ ਸੁੰਦਰੀ ਨਿਕਟ ਬਸੰਤਿ। ਗੁਰ ਸ਼ਰੀਰ ਕੋ ਚਿਤਵਨ ਕਰਤੀ। ਨਿਸ ਦਿਨ ਧਯਾਨ ਰਿਦੇ ਪਤਿ ਧਰਤੀ ॥ ੩੮ ॥ ਦੁਰਬਲ ਤਨ ਜਿਸ ਕੋ ਹੁਇ ਗਯੋ। ਸ਼ੋਕ ਪਰਾਇਨ ਚਿਤ ਨਿਤ ਥਯੋ। ਪੀਤ ਬਦਨ ਆਂਸੂ ਦ੍ਰਿਗ ਗੇਰਤਿ। ਨਹੀਂ ਸਮੀਪ ਕੰਤ ਕੌ ਹੇਰਤਿ ॥ ੩੯॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦਰਸ ਕੈ ਭੋਜਨ ਖਾਵੈ। ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਕਛੂ ਨਹਿੰ ਭਾਵੈ। ਇਮ ਅਪਨੀ ਬਯ ਸਕਲ ਬਿਤਾਈ। ਪ੍ਰਿਯ ਪਤਿ ਮਹਿੰ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿੱਤਿ ਲਗਾਈ ॥ ੪੦ ॥ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਸਭਿ ਬਿਵਹਾਰ। ਲੇਨਿ ਦੇਨਿ ਕੀ ਜੇਤਿਕ ਕਾਰ। ਸੁਤ ਕੌ ਸਮ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਰੈ। ਬਹੁ ਸਨੇਹ ਕਰਿ ਭੋਜਨ ਖ੍ਵਾਰੈ ॥ ੪੧ ॥ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ ਬਨਾਵੈ। ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਇ ਹੇਰਿ ਪਹਿਰਾਵੈ। ਹੇਮ ਬਿਭੂਖਨ ਬਹੁ ਘਰਿਵਾਏ। ਲੇ ਮੁਕਤਾ ਕਾਨਨ ਮਹਿਂ ਪਾਏ ॥ ੪੨ ॥ ਪਰਥੈ ਤਿਹ ਸੋਂ ਕਰਤਿ ਸਨੇਹੂ। ਸੁਰਤਿ ਜਨੁ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਏਹੂ। ਮੋਲ ਤੁਰੰਗਮ ਚੰਚਲ ਲੀਨਿ। ਬਹੁ ਧਨ ਦੇ ਕਰਵਾਇਸ ਜ਼ੀਨ ॥੪੩॥ ਹਯ ਚਢਾਇ ਕਰਿ ਪੁਰਿ ਮਹਿੰ ਫੇਰਹਿ। ਗੁਰੂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹਿ ਸਗਰੇ ਹੇਰਹਿ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਕਥਾ। ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਧਰਿ ਤਥਾ ॥ ੪੪ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬਦੇਵੀ ਸੁੰਦਰੀ' ਪ੍ਰਸੰਗਬਰਨਨੰ ਨਾਮਪੰਚਦਸਮੋਅੰਸੂ॥੧੫॥

[1]ਪਤੀ ਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅਸਾਂ (ਅਜੇ) ਤਨ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। [2]ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਬੀ ਤਿਵੇਂ ਗਤ ਹੋਈ, ਭਾਵ ਸਾਰੀਆਂ ਰੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। *ਪਾ:—ਗਨ ਤਹਿ।

੧੬. [ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਮਤਿ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ । ਖਾਲਸਾ ਤੀਜਾ] ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਗਾਥਾ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਸਿੱਖ ਮਨ ਲਾਇ । ਸਿੱਖ ਨਿਕਟ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਰਹੈਂ ਇਕ ਆਵੈਂ ਇਕ ਜਾਇ ॥੧॥ ਸੈਯਾ ॥ ਸ਼ਾਹਿ ਬਹਾਦਰ ਏਕ ਦਿਨਾ ਢਿਗ ਆਇ ਬਿਦਾ ਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਾਸੀ । ਸੰਗ ਸਮੂਹ ਲੀਏ ਉਮਰਾਵ ਖਰੇ ਉਲਮਾਉ ਮੁਲਾਨਨਿ ਰਾਸੀ । ਜ਼ੇਵਰ ਜ਼ੇਬ ਜਵਾਹਰ ਜ਼ਾਹਰ ਯੌਂ ਝਮਕੈਂ, ਉਡ ਜੈਸੇ ਅਕਾਸ਼ੀ । ਸੂਖਮ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਪਾਇ ਸ਼ਰੀਰਹਿ ਬੀਰ ਸਧੀਰਜਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ॥੨॥ਹਾਥਨਿ ਬੰਦਿ ਕਰੀ ਅਭਿਬੰਦਨ ਨੌਰੰਗ ਨੰਦਨ ਬੈਠਿ ਗਯੋ । ਕੈ ਸਨਮਾਨ ਬਖਾਨਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ 'ਸ਼ਾਹੁ ਕਹੋ ਸ਼ੁਭ ਰਾਜ ਥਯੋ ? ਸਾਧ ਮਵਾਸ ਲਏ ਸਭਿ ਕੈ ਨਹਿਂ[1], ਦੱਛਿਨ ਆਇਸੁ ਮਾਨ ਭਯੋ[2] ? ਕੌਨ ਮਨੋਰਥ ਔਰ ਰਿਦੇ ਅਬਿ, ਤੋਰ ਪਿਤਾ ਸਮ ਜ਼ੋਰ ਕਯੋ' ॥੩॥ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਵਰ ਕੀ ਕਰੁਨਾ ਮੁਹਿ, ਦਾਤ ਦਈ ਪਤਿਸ਼ਾਹਤਿ ਸਾਰੀ । ਕੌਨ ਸਕੈ ਅਰ[3], ਮਾਰ ਲੀਏ ਅਰਿ, ਸੈਨ ਫਿਰੈ ਜਿਤ ਹੂੰ ਕਿਤ ਭਾਰੀ । ਦੱਛਿਨ ਦੇਸ਼ ਅਸ਼ੇਸ਼ ਲਿਯੋ, ਬਸ ਹੈਂ ਦਿਨ ਕੇਤਿਕ ਔਰ ਅਗਾਰੀ॥ ਫੇਰ ਚਲੌਂ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਕੋ ਤਹਿ ਬੈਠਿ ਸਭੈ ਸੁਧਿ ਲੈ ਹੌਂ ਸੰਭਾਰੀ ॥੪॥ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਕੋ ਜਾਉਂ ਅਬੈ,ਹਿਤ ਹੌਨਿ ਬਿਦਾ ਤੁਮ ਤੀਰ ਅਯੋ। ਕੂਚ ਕਰੌਂ ਪੁਨ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਕੋ ਕਾਰਜ ਸਾਰੋ ਸੁਧਾਰ ਲਯੋ । *ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ[4]! ਬੂਝਤਿ ਹੌਂ, ਮਤ ਹਿੰਦ ਕੋ ਕਾਰੋ ਅਹੈ ਇਹ ਕੈਸੋ ਕਿਯੋ ? ਪਾਥਰ ਕੋ ਘਰ ਮੂਰਤਿ ਕੋ ਕਰਿ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕਿਧੋਂ ਲਿਖਿ ਭੀਤ ਦਿਯੋ ॥ ੫ ॥ ਪੂਜਤਿ ਹੈਂ ਤਿਹ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵਤਿ ਭੋਜਨ ਕੋ ਧਰਿ ਦੇਤਿ ਅਗਾਰੀ । ਕਾਰਜ ਕੌਨ ਭਯੋ ਤਿਸ ਤੇ ਜੁਊ ਆਪ ਰਚੀ[5] ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਸੁਧਾਰੀ । ਸੀਂਚਤਿ ਹਾਥਨ ਤੇ ਛਿਤਿ ਪੈ, ਕਿਮ ਜਾਇ ਬਡੇਰਨ ਪੈ ਚਲਿਬਾਰੀ[6] । ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰੈਂ ਪਿਤ੍ਰਾਨਿ ਕੇ ਹੇਤੁ ਅਚਾਵਤਿ ਹੈਂ ਦਿਜ ਪੁੰਜ ਅਹਾਰੀ ॥੬॥ ਤੀਸਰੇ ਔਰ ਸੁਨੋ ਗੁਰ ਸਾਹਿਬ ! ਹਿੰਦੁਨਿ ਕੋ ਮਤਿ ਹੈ ਜਿਮ ਕਾਚਾ।ਮੇਵਾ ਅਮੇਜ਼ਿ[7] ਕੈ ਖੰਡ ਔ ਘੀਉ ਮੈਂ ਜੌਂ ਤਿਲ ਡਾਲਤਿ,ਏਕ ਜਨੌਂ ਰਾਚਾ[8]। ਆਗ ਮਹਿਂ ਪਾਇਕੇ ਸ੍ਵਾਹ ਕਰੈਂ ਤਿਹ ਲੇਂ ਫਲ ਫੇਰ ਮੁਨੀਨ ਉਬਾਚਾ। ਕੌਤਕ ਹੋਵਤਿ ਹੈ ਹਮਰੇ ਉਰ ਕੂਰ ਹੀ ਕੋ ਏਹ ਮਾਨਤਿ ਸਾਚਾ

[1]ਆਕੀ ਥਾਂ ਸਾਧ ਲਏ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ? [2]ਭਾਵ ਦੱਖਣ ਵਿਚ (ਲੋਕ) ਆਗਿਆ ਮੰਨਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ? [3]ਅੜ। [4]ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ । [5]ਜੋ ਮੂਰਤ ਆਪ ਬਣਾਈ । [6]ਬਡਿਆਂ(ਪਿੱਤਰਾਂ) ਪਾਸ ਕਿਵੇਂ ਜਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? [7]ਮੇਵਾ ਮਿਲਾਕੇ । [8]ਭਾਵ ਇਕ ਮਿਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

*ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੯੪ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਚੱਲੀ ਹੈ ।

7॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਉੱਤਰ ਦੇਤਿ ਭਏ 'ਮਤ ਹਿੰਦੁਨ ਕੇ ਸਭਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈਂ[१]।
ਤ ਕੀ ਸੇਵ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਕਰੈ ਬਹੁ ਅੰਨ ਪਕੈ ਸੁਖ ਸੋਂ ਘਰ ਖਾਵੈ। ਧੇਨੁ
ਰੀ ਸੇਵ ਕਰੈ ਹਿਤ ਸੋਂ ਦਿਨ ਕੇਤਿਕ ਮੈਂ ਪੈ ਸ੍ਵਾਦਲ ਪਾਵੈ।ਭੂਪਤਿ ਸੇਵਤਿ
ਕੇ ਧਨ ਕੋ ਬਹੁ ਸੇਵਨ ਤੇ ਸਭਿਹੂੰ ਬਨਿਆਵੈ[२] ॥ ੮ ॥ ਇਸ਼ਟ ਅਰੋਪਿ
ਕੈ ਮੂਰਤ ਮਹਿਂ ਉਰ ਧ੍ਯਾਨ ਧਰੈ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾਵੈ। ਪਾਵਤਿ ਹੈ ਧਰਿ
ਕਾਮਨ ਕੋ, ਚਿਤ ਕੋ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹਿਂ ਕ੍ਯੋਂ ਸਫਲਾਵੈ[३]*। [४]ਆਸਤ ਨਾਸਤ
ਦੋਇ ਰਚੇ ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੋ ਚਿਤ ਭਾਵੈ। ਆਸਤਿ ਤੈ ਗਨ ਹਿੰਦੁ
ਭਏ ਤੁਰਕੇਸ਼ ਭਿ ਨਾਸਤ ਤੇ ਬਨਿ ਆਵੈਂ[४] ॥ ੯ ॥ ਮੂਲ ਤਰੋਵਰੁ ਕੇ ਜਲ
ਸੰਚਤ ਊਪਰ ਤੇ ਲੁਨੀਏ ਫਲ ਤਾਸਾ[५]। ਤ੍ਯੋਂ ਚਿਤ ਜਾਨਹੁ ਭੂਤਲ ਕੀ
ਕ੍ਰਿਤ, ਲੇਤਿ ਸਭੈ ਫ਼ਲ ਜਾਇ ਅਕਾਸ਼ਾ[६]। ਕਾਹੇ ਮਤੋ ਅਪਨੋ ਤੁਮ ਦੇਖਹੁ,
ਮਾਨਤਿ ਹੋ ਕਬਰੈਂ, ਜਿਨ ਨਾਸ਼ਾ[७]। ਕ੍ਯਾ ਤਿਨ ਤੇ ਕਹੁ ਕਾਜ ਸਰੈ,
ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਮਿਲਿ ਗੇ ਤਨ, ਕ੍ਯਾ ਧਰਿ ਆਸਾ ? ॥ ੧੦ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਰਹੁ
ਬੰਦਗੀ ਰੋਜ਼ ਤੁਮ ਬੰਦਾ ਬਨਿ ਕਰਿ ਆਪ। ਦੇਖ੍ਯੋ ਸੁਨ੍ਯੋਂ ਨ ਰਬ ਕਿਤੈ,
ਕਰਹੁ ਨਿਵਾਜ ਕਲਾਪ ॥੧੧॥ ਰੂਪ ਨ ਰੰਗ ਨ ਠੌਰ ਕਿਤ ਪਾਕ ਅੱਲਾਹਿ
ਅਪਾਜ[८]। ਸਿਜਦਾ ਕਰਹੁ, ਦਰੂਦ ਦਿਹੁ, ਰੋਜਾ ਕੂਰ[९] ਨਿਵਾਜ਼ ॥੧੨॥ [१०]ਕ-
ਹਿਨਾ ਕ੍ਯਾ ਅਰੁ ਹਿਰਸ ਕ੍ਯਾ ਬਾਦ ਜਾਤਿ ਬਕਬਾਦ[१०]। ਨੀਕੀ ਕਰਨੀ
ਜਿਨ ਕਰੀ ਕਰ੍ਯੋ ਖੁਦਾਇ ਸੁ ਯਾਦ॥੧੩॥ ਚੌਪਈ ॥ ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰ ਜਾਨਿ

[१]ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਤ 'ਕਰਮ' ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, (ਜਿਵੇਂ)। [२]ਭਾਵ ਖੇਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਅੰਨ,
ਗਾਂ ਦੀ ਨਾਲ ਦੁੱਧ, ਰਾਜਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਧਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। [३]ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਚਿਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ
ਸਫਲਦਾ ਹੈ। [४]ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਆਸਤਿਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਈਸ਼੍ਵਰ, ਵੇਦ, ਪ੍ਰਲੋਕ
ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਆਸਤ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ
ਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਈਸ਼੍ਵਰ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵੇਦ ਤੇ
ਵੇਦਸ਼ਾਸਤ੍ਰੋਕਤ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। [५]ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਜੀਦਾ ਹੈ ਪਰ
ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਉਪਰ ਸ਼ਾਖਾਂ ਤੋਂ ਲਈਦਾ ਹੈ। [६]ਤਿਵੇਂ ਸਮਝੋ ਚਿਤ ਵਿਚ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਕੀਤੇ
ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਆਕਾਸ਼ (=ਪ੍ਰਲੋਕ) ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। [७]ਭਾਵ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਮਤ ਦਾ
ਕੱਚਾਪਨ ਦੇਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਜੋ ਵਿਨਾਸ਼ੀ ਹਨ। [८]ਪਾਜ ਰਹਿਤ, ਅਸਲ।
[९](ਸਭ) ਝੂਠੇ ਹਨ। [१०](ਉਤੋਂ) ਕੀਹ ਕਹਿਣਾ (ਭਾਵ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਰੱਬ ਹੈ ਫਿਰ ਸਿਜਦੇ ਕਰੋ,
ਦਰੂਦ ਦਿਓ, ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖੋ, ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੋ) ਤੇ ਫੇਰ ਹਿਰਸ (ਹੋਣੀ (ਐਉਂ ਸਭ ਕੁਛ) ਬਕਵਾਸ ਹੈ
ਤੇ ਬਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। *ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ
ਕਹਿ ਰਹੇ; ਅਗੇ ਜਾਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਏਗਾ ਸਾਰਾ। ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੧੪, ੧੫, ੧੬, ੧੭।

ਸਜੂਦ। ਦੇਤ ਫਾਇਤਾ ਬਹੁਰ ਦਰੂਦ[੧]। ਰੋਜ਼ਾ ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜ ਸੁਜਾਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਨ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥੧੪॥ ਤ੍ਰੈ ਸੰਧਯਾ ਕਰਨੀ ਧਰਿ ਪ੍ਰੀਤ। ਦੇਵਲ ਪਾਹਿਨ ਪੂਜਨ ਰੀਤਿ[੨]। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਹਿੰਦੁਨਿ ਪਰਵਾਨਾ। ਹਮ ਦੋਨਹੁੰ ਕੋ ਜਾਨਿ ਸਮਾਨਾ[੩] ॥ ੧੫ ॥ ਤਯਾਗਨ ਕਰੇ ਭਾਉ ਲਖਿ ਬੀਜਾ[੪]। ਉਤਪਤਿ ਕਰਯੋ ਖਾਲਸਾ ਤੀਜਾ। ਝੂਠੇ ਲਖਿ ਦੋਨਹੁੰ ਹਮ ਛੋਰੇ। ਪੰਥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਲੋਰੇ ॥ ੧੬ ॥ ਬਾਦ ਪੱਖ ਕੋ ਸਕਲ ਬਿਨਾਸ਼ਾ। ਧਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਆਸਾ। ਜਨਮਯੋ ਅਬੈ ਖਾਲਸਾ ਨਯੋ । ਬਾਲਕ ਕੇ ਮਨਿੰਦ ਜਗ ਥਿਯੋ ॥੧੭॥ ਜੁਵਾ ਹੋਇ ਜਬਿ ਜ਼ੋਰ ਸੰਭਾਰੇ। ਕਬਰ ਮੜ੍ਹੀ ਕੌ ਫੋੜਿ ਉਖਾਰੇ। ਦੇਵਲ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਨਹਿੰ ਮਾਨੈ। ਏਕ ਅਕਾਲ ਅਕਾਲ ਬਖਾਨੈ ॥੧੮॥ ਬਸਯੋ ਬਿਦੇਸ਼[੫] ਜੁ ਬਾਪ ਤੁਹਾਰਾ। ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਬਿਨ ਖਰਚ ਲਚਾਰਾ। ਬਿਚ ਦਰਗਾਹਿ ਬਿਖਰਚ ਖੁਆਰੀ[੬]। ਹਿੰਦੁਨਿ ਕੇ ਦੈਂ ਖਰਚ ਪਿਛਾਰੀ[੭] ॥ ੧੯ ॥ ਦੀਰਘ ਸ੍ਵਾਸ ਭਰੇ ਦੁਖ ਪਾਵੈ। ਪਦਰ ਤੁਹਾਰ ਬਹੁਤ ਬਿਲਲਾਵੈ। ਹੋਇ ਬਿਖਰਚ ਕਹਾਇ ਗ਼ੁਲਾਮ[੮]। ਕਰੈ ਬਿਖਰਚ ਬੁਰੇ ਬਹੁ ਕਾਮ[੯]॥੨੦॥ਬਨੈ ਚੋਰ ਬਟਪਾਰੀ ਕਰੈ। ਹਾਥਨਿ ਖਰਚ ਨ ਮਾਂਗੈ ਪਰੈ[੧੦]। ਹੇਰਿ ਲੇਹੁ ਜਗ ਕੋ ਬਿਉਹਾਰਾ। ਤਿਮ ਆਗੇ ਲਖਿ ਬਨਜ ਕਰਾਰਾ’॥੨੧॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੁਬਹਾਦਰ ਤਬੈ। ਬੋਲਯੋ ਗਯੋ ਨ, ਹੇਰਤਿ ਸਭੈ[੧੧]*।

[੧](ਮੁਸਲਮਾਨ) ਪੀਰ ਪਿਕੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਦੇ ਕਰਦੇ ਹਨ,ਭਾਵ ਮੱਥੇ ਟੇਕਦੇ ਹਨ, ਫਾਤਿਹਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਦਰੂਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। [ਅ:, ਫ਼ਾਤਿਹਾ=ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਦੁਆ ਮੰਗਣੀ। ਅ:, ਦਰੂਦ=ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਮਿੱਤ ਰੋਟੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਤੇ ਦਰੂਦ ਪੜ੍ਹਨਾ (ਲੁਗਾਤਾਂ ਵਿਚ ਦਰੂਦ ਦੇ ਅਰਥ-ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਰਹਿਮ, ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦੁਆ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਲੋਂ ਤਸਬੀਹ ਬੀ ਹੈਨ)]। [੨]ਤ੍ਰੈ ਵੇਰ ਸੰਧਿਆ ਕਰਨੀ, ਮੰਦਰ ਤੇ ਪੱਥਰ ਪੂਜਣੇ (ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ) ਰੀਤੀ ਹੈ । [੩]ਅਸਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। [੪]ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਜਾਣਕੇ ਦੋਵੇਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। [੫]ਭਾਵ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਬਸਿਆ ਹੈ। [੬]ਖਰਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਖੁਆਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। [੭]ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ (ਪਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ) ਖਰਚ ਪਿਛੋਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। [੮]ਖਰਚੋਂ ਤੰਗ ਹੋਕੇ (ਆਦਮੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਗ਼ੁਲਾਮ ਸਦਾਉਂਦਾ ਹੈ। [੯]ਬਿਖਰਚ ਹੋਕੇ ਇਨਸਾਨਬੜੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾਹੈ। [੧੦]ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਬੀ ਖਰਚ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। [੧੧]ਸਭ ਦੇ ਦੇਖਦਿਆਂ। *ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉੱਪਰਲੀ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਯਥਾ:-ਗਯਾ ਲਿਖਾ, ਅਜ਼ਮਤ ਕਰੀ,ਅਰਜ਼ੀ ਲਿਖੀ ਅਧੀਨ। ਕਦਮਪਲੋਸੀ ਬਹੁਤ ਪੀਰ ਤੁਮਰੀ ਸੇਵਾ ਚੀਨ। ਅਰਥਾਤ-ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਵਾਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਲਿਖੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇੱਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਅਰਜ਼ੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਹੇ ਪੀਰ ਜੀ ਮੇਰੀ ਵਲੋਂ ਚਰਨ ਚੁੰਮਣੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਕਬੂਲ ਕਰਨੀ। [ਕਦਮ ਬੋਸੀ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੇ-ਕਦਮ ਪਲੋਸੀ-ਲਿਖਿਆ ਹੈ]।

ਉੱਤਰ ਜਾਨਿ ਕਛੁਕ ਮੁਸਕਾਨਯੋ।ਗੁਰਬੋਲਨ ਮਹਿਂ ਸਮਰਥਮਾਨਯੋ॥੨੨
॥ਅਪਰ ਮੁਲਾਨੇ ਅਰੁ ਉਲਮਾਊ। ਸੂਬੇ ਕਿਤਿਕ ਥਿਰੇ ਉਮਰਾਊ।ਸੁਮਤਿ ਪ੍ਰਬੀਨ ਆਨ ਮਨ ਮੌਨੇ[1]। ਗੁਰ ਸਨਮੁਖਿ ਨਹਿਂ ਬੋਲਯੋ ਕੌਨੇ॥ ੨੩ ॥
–ਸਭਾ ਬੀਚ ਜੇ ਆਇ ਨ ਬਾਤ।ਹੋਤਿ ਅਨਾਦਰ ਮ੍ਰਿਤੁ ਜਿਸ ਭਾਂਤ।ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਹਿ ਉੱਤਰ ਦੇਂ ਤੂਰਨ। ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਗੁਰ ਪੂਰਨ–॥੨੪॥
ਸਮੁਝਿ ਸਮੁਝਿ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਮਨ ਮੈਂ। ਕੋ ਨਹਿਂ ਬੋਲਯੋ ਕੁਛ ਤਿਸ ਛਿਨ ਮੈਂ।ਪੁਨ ਬੰਦੇ ਕੀ ਬੂਝੀ ਗਾਥਾ।ਲਾਖਹੁਂ ਕਰੇ ਜਿਨਹਿਂ ਬਿਨ ਮਾਥਾ[2]॥੨੫॥
ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ! ਅਬਿ ਕੀਜੈ ਉਤ ਸ਼ਾਂਤੀ। ਦ੍ਵੈਸ਼ੀ ਭਏ ਆਪ ਕੇ ਘਾਤੀ[3]।ਆਦਿ ਵਜ਼ੀਦੇ ਖੋਜ ਨ ਪਾਏ। ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸੇ ਸਕਲ ਖਪਾਏ॥ ੨੬॥ ਖੱਤ੍ਰੀ ਛੁਠਾਨੰਦ ਪ੍ਰਹਾਰਾ। ਸੈਲ ਦਸ਼ ਸਭਿ ਮਾਰਿ ਉਜਾਰਾ। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸੁਧਿ ਪਹੁੰਚਤਿ ਮੁਝ ਪਾਸੀ।ਸਭਿ ਪੰਜਾਬ ਬਿਸਾਲ ਬਿਨਾਸ਼ੀ' ॥੨੭॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਵਨ ਕਰਯੋ।'ਬਯਾਹ ਭਏ ਤੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਹਰਯੋ[4]। ਬਹੁਰ ਖਾਲਸਾ ਹੋਇ ਨਿਆਰਾ। ਹੇਤੁ ਨਾਸ਼ ਕੋ ਭਾ ਹੰਕਾਰਾ॥ ੨੮ ॥ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਲਟੇ ਸਕਲ ਹਮਾਰੇ। ਗਿਰਪਤਿ ਦੁਸ਼ਟ ਅਨਿਸ਼ਟ[5] ਪ੍ਰਹਾਰੇ। ਪੁਰਿ ਸਿਰੰਦ ਕੋ ਮਾਰਿ ਉਜਾਰਾ। ਅਬਿ ਨਿਕਸੈ ਕਰਿ ਜੰਗ ਅਖਾਰਾ*॥੨੯॥ਲਸ਼ਕਰ ਤੇ ਸੋ ਗਯੋ ਪਲਾਈ। ਦੁਰਗ ਬਿਖੈ ਘੇਰੋ ਪਰਿ ਜਾਈ। ਤੋਹਿ ਬੈਸ ਲਗਿ ਸਲਤਨ ਸਾਰੀ। ਬਨੀ ਰਹੈ ਹਮ ਜਥਾ ਉਚਾਰੀ॥ ੩੦ ॥ ਪਾਛੇ ਘਨੇ ਉਠਹਿਂ ਉਤ-ਪਾਤਾ। ਉਜਰਹਿ ਦੇਸ਼ ਹੋਹਿਂ ਨਰ ਘਾਤਾ। ਜਿਨ ਕੌ ਕੋਇ ਨ ਸਕਹਿ ਮਿਟਾਈ। ਐਸੇ ਪਰਹਿ ਰੌਰ ਸਮੁਦਾਈ॥ ੩੧ ॥ ਤੋਹਿ ਬਾਪ ਕਿਯ ਪਾਪ ਕਲਾਪੇ। ਤਿਸ ਕਰਿ ਕੁਲ ਤੇ ਸਲਤਨ ਖਾਪੇ।ਅਵਨੀ ਪਤਿ ਹ੍ਵੈਂ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰੇ। ਅਰਨਿ ਲਰਨਿ ਅਰੁ ਅਰਿਨਿ ਪ੍ਰਹਾਰੇ[6]॥੩੨॥ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਹਰਖਯੋ।–ਮੋਹਿ ਰਾਜ ਥਿਰ ਹੁਇ–ਉਰ ਪਰਖਯੋ। ਪਾਛੇ ਕੀ ਪਾਛੇ ਹੁਇ ਜੈਸੇ। ਕਰਹਿ ਖ਼ੁਦਾਇ ਲਖਹਿ ਕੋ ਕੈਸੇ॥੩੩॥ 'ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਮ ਮੋਹਿ ਸਹਾਇਕ। ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਵਿਘਨ ਕੇ ਘਾਇਕ। ਸ਼ਰਨ ਪਰੇ ਕੀ ਪਤਿ ਮਮ ਰਾਖੀ। ਭਈ ਸਾਚ ਜਿਮ ਰਾਵਰ ਭਾਖੀ ॥ ੩੪ ॥ ਦਿਹੁ

[1]ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਚੁਪ ਰਹੇ। [2]ਸਿਰ ਵਿਨਾਂ ਭਾਵ ਮਾਰੇ। [3]ਆਪ ਦੇ ਦ੍ਵੈਸ਼ੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। [4]ਭਾਵ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। [5]ਉਪਦ੍ਰਵ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । [6]ਅੜਕੇ ਲੜਨਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਗੇ। *ਪਿਛੇ ਸਿੱਧ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਰੰਦ ਮਾਰਨ ਵੇਲੇ ਸਚਖੰਡ ਪਯਾਨ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸੇ।

ਆਇਸੁ ਅਬਿ ਕਰੌਂ ਚਢਾਈ।ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੌਂ ਬਹੁਰ ਮੈਂ ਆਈ'।ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਤਿ ਫੁਰਮਾਯੋ। 'ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਇ ਰਹੇ ਜਿਮ ਭਾਯੋ[1] ॥ ੩੫॥ ਗਮਨਹੁ ਬਿਚਰਹੁ ਦੱਖਿਣ ਦੇਸ਼। ਕਰਿ ਲੀਜੈ ਅਨੁਸਾਰਿ ਅਸ਼ੇਸ਼। ਪੁਨ ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਤਖਤ ਸੁਹਾਵਹੁ। ਆਰਬਲਾ ਲਗਿ ਰਾਜ ਕਮਾਵਹੁ' ॥ ੩੬ ॥ ਉਠਿ ਕੈ ਬੰਦਨਾ ਕਰਿ ਤਬਿ ਸ਼ਾਹੂ।ਸਿਰੇਪਾਉ ਦੀਨਾ ਗੁਰ ਤਾਹੂ। ਅਪਰ ਨਮੋ ਕਹਿ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੇ। ਸਿਫਤ ਉਚਰਿਤੇ ਸਿਵਰ ਪਧਾਰੇ॥ ੩੭ ॥ ਨਿਸ ਬਿਤਾਇ ਪ੍ਰਾਤੀ ਚਢਿ ਗਯੋ। ਦੱਖਿਣ ਦੇਸ਼ ਬਿਚਰਤੋ ਭਯੋ। ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਗੁਰੂ ਥਿਰ ਰਹੇ। ਕਰਨਿ ਪਯਾਨ ਬੈਕੁੰਠੇ ਚਹੇ ॥ ੩੮ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਸ਼ਾਹੁ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖੋੜਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੧੬ ॥

੧੭. [ਗੁਲ ਖ਼ਾਂ ਪਠਾਣ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਇ। ਦੋਇ ਸਮੈਂ ਮਹਿ ਖਾਲਸਾ ਆਵੈ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਇ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਲਗਹਿ ਦਿਵਾਨ ਬਿਸਾਲਾ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਧੁਨਿ ਸੁਨਤਿ ਰਸਾਲਾ। ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਅੰਗ ਸਜਾਵਹਿਂ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬੀਚ ਸੁਹਾਵਹਿਂ ॥੨॥ ਜਿਮ ਜੱਛਨ ਮਹਿ ਥਿਰੇ ਕੁਬੇਰ। ਦੇਤਿ ਕਾਮਨਾ ਸਭਿਨਿ ਬਡੇਰ।ਕਿਧੌਂ ਦੇਵਤਾ ਬ੍ਰਿੰਦਨਿ ਬਿਖੈ। ਰਾਜ ਸਚੀ* ਜੁਤ ਸੁਰਪਤਿ ਪਿਖੈ[2] ॥ ੩ ॥ ਮੁਨਿਨ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਕੈ ਰਘੁਬੀਰਾ। ਧਰਿ ਕਟ ਖੜਗ ਹਾਥ ਧਨੁ ਤੀਰਾ। ਕੈ ਜਾਦਵ ਪੁੰਜਨਿ ਕੇ ਸਹਤ।ਥਿਰੇ ਸ਼ਯਾਮਘਨ ਸੁੰਦਰ ਮਹਤ॥੪॥ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਛਨਿਤੇ ਅਵਿਲੋਕ। ਕਰਤਿ ਛਿਨਕ ਮਹਿਂ ਦਾਸ ਅਸ਼ੋਕ। ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਤਿ ਸਭਿ ਕਾਹੂੰ। ਜਥਾ ਕਪਲਮੁਨਿ ਨਿਜ ਸਿਖ ਮਾਹੂੰ ॥੫॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਕੋ ਕਰਤਿ ਉਚਾਰਨ। ਜਿਮ ਚਤੁਰਾਨਨ ਕੇਵਲ ਕਾਰਨ। ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਸੇਵਕ ਹੋਤਿ ਸਹਾਈ। ਜਿਮ ਪਦਮਾਪਤਿ ਤੂਰਨ ਧਾਈ ॥੬॥ ਅਨੰਦਾਤਮ ਮਹਿਂ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਿਸਦਿਨ। ਜਥਾ ਅਡੋਲ ਸ਼ੰਭੁ ਕੋ ਦ੍ਰਿਢ ਮਨ। ਕਵਿਤਾ ਕਰਨਿ ਚਹਤਿ ਸਮ ਬਯਾਸਾ। ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥ ਬਰਨੇ ਇਤਿਹਾਸਾ ॥ ੭ ॥ ਧਨੁ ਬਿੱਦਯਾ

[1]ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ (ਅੱਗੋਂ) ਜਿਵੇਂ (ਸਾਈਂ ਨੂੰ) ਭਾਵੇਗਾ। (ਅ) ਜਿਵੇਂ (ਤੇਰਾ) ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਏਗਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹਿਣਗੇ। [2]ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਸਹਿਤ ਰਾਜਾ ਇੰਦ੍ਰ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ [ਸੰਸ:, ਸ਼ਚੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ]।

*ਪਾ:-ਰਾਜ ਸਿਰੀ=ਰਾਜਸ਼੍ਰੀ=ਰਾਜ ਸ਼ੋਭਾ। ਪਰ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪਦ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ:-'ਰਾਜਸਿਰੀ ਪੁਰਹੂਤ ਖੁਜੰਤੀ'। ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੧ ਅੰਸੂ ੩੬, ਅੰਕ ੫੦।

ਮਹਿਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਿਬਾਹੀ। ਜਿਮ ਅਰਜਨ ਸਗਰੀ ਤ੍ਰਯ ਮਾਂਹੀ। ਦਏ ਕਵਿਨਿ ਕੋ ਦਾਨ ਘਨੇਰੇ। ਮੁਕਤਾ ਹੀਰੇ ਚੀਰ ਅਛੇਰੇ ॥੮॥ ਬਾਵਨ ਕਵਿ ਸਮੀਪ ਹੀ ਰਹੈਂ। ਪਾਯੋ ਦਰਬ ਜਿਤਿਕ ਚਿਤ ਚਹੈਂ। ਭਾਰਥ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰਿੰਥ ਬਨਾਏ। ਛੰਦ ਬੰਦ ਗੁਨੀਅਨਿ ਮਨ ਭਾਏ॥੯॥ਜਥਾ ਬਿੱਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਉਦਾਰਾ। ਦਿਯੋ ਦਾਨ ਤਿਮ ਜਸੁ ਬਿਸਤਾਰਾ। ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਕਵਿਨਿ ਬਖਾਨੇ। ਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਾਰਦਾ ਲਖਿ ਸੁਕਚਾਨੇ॥੧੦॥ਲੀਲਾ ਕਰੀ ਮਾਨਵੀ ਜੈਸੇ। ਕਛੁਕ ਕਰੀ ਬਰਨਨ ਮੈਂ ਤੈਸੇ।ਮਿਸਰੀ ਗਿਰਿ[1] ਪਪੀਲਕਾ ਪਾਵੈ।ਜਿਤਿਕ ਸ਼ਕਤਿ ਸੋ ਬਦਨ ਉਠਾਵੈ ॥੧੧॥ ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ। ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਬਿਖੈ ਸਿੰਘ ਸਮੁਦਾਇ। ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਠਾਨ ਤਬੈ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਕਰਿ ਸਲਾਮ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ॥੧੨॥ਸ਼ਮਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਮੁਖ ਪਰ ਆਈ।ਭਰੀ ਨਹੀਂ ਬਹੁ ਤਨ ਤਰੁਨਾਈ। ਅਦਬ ਸਾਥ ਆਗੇ ਰਹਿ ਖਰਯੋ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਬੂਝਨਿ ਕਰਯੋ ॥੧੩॥ 'ਕੌਨ ਮਰਦ ਕੋਨੋ ਕਿਮ ਆਵਨ? ਕੌਨ ਨਾਮ ਹੈ ਕਰਹੁ ਬਤਾਵਨ? ਕੌਨ ਦੇਸ਼ ਕਿਸ ਪੁਰਿ ਘਰ ਤੋਰੇ? ਕੌਨ ਮਨੋਰਥ ਕੋ ਉਰ ਲੋਰੇ॥੧੪॥ਕੌਨ ਨਾਮ ਹੈ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ? ਕਹੁ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕੈਸੇ ਤਜਿ ਧਾਮਾ?'। ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਕੇ ਪੁਤ ਉਚਾਰਾ। 'ਹੁਤੋ ਪੈਂਦ ਖਾਂ ਦਾਦ ਹਮਾਰਾ॥੧੫॥ ਨਾਮ ਪਦਰ ਕੋ ਸੰਧੇਖਾਨਾ। ਗੁਲਖ਼ਾਂ ਮੇਰੋ ਨਾਮ ਬਖਾਨਾ। ਮਰਦ ਪਠਾਨ ਆਪ ਪਹਿਚਾਨੋ। ਦੇਸ਼ ਨਗਰ ਘਰ ਦੂਰ ਮਹਾਨੋ ॥੧੬॥ ਦੁਾਬੇ ਬੀਚ ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਾਹਿਰ। ਝੋਰਾ ਮੀਰ ਗ੍ਰਾਮ ਤਿਸ ਠਾਹਰ। ਚਿਰੰਕਾਲ ਚਾਕਰ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ। ਲੇ ਕਰਿ ਦਰਬ ਗੁਜ਼ਰ ਨਿਰਬਾਹੀ ॥੧੭॥ ਜਨਨੀ ਕਹਿ ਕਰਿ ਮੋਹਿ ਸਿਖਾਯੋ। ਸਭਿ ਰਾਵਰ ਕੋ ਭੇਦ ਬਤਾਯੋ। ਦਿਲ ਜਮਾਲ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿਬੇ[2]। ਸਰਬ ਗੁਨਾਹਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਪਰਿਹਰਿਬੇ ॥੧੮॥ ਭਯੋ ਪਾਕ ਮੈਂ ਲਹਯੋ ਦਿਦਾਰਾ। ਤੁਮ ਪੀਰਨ ਕੇ ਪੀਰ ਉਦਾਰਾ'। ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਖਾਨ ਸਨਮਾਨਾ। ਕਹਯੋ ਸਮੀਪ ਬਿਠਾਵਨਿ ਠਾਨਾ॥ ੧੯॥ 'ਆਵਨ ਕਰਹੁ ਹਮੇਸ਼ ਇਥਾਈਂ। ਦਰਸ਼ਹੁ ਪਰਚਹੁ ਜਿਮ ਉਰ ਭਾਈ'। ਬੈਠਯੋ ਚਤੁਰ ਘਰੀ ਲਗਿ ਖਾਨ। ਬਹੁਰ ਉਠਯੋ ਧਰਿ ਮਸਤਕ ਪਾਨ ॥੨੦॥ ਝੁਕਿ ਸਲਾਮ ਕੀਨੀ ਹੁਇ ਖਰੇ। ਗੁਰਨਿ ਬਿਲੋਕਯੋ ਕਰੁਨਾ ਧਰੇ। ਪੰਚ ਅਸ਼ਰਫੀ ਬਖਸ਼ਨ ਕੀਨਿ। ਲੇ ਕਰਿ ਗੁਲਖਾਂ ਹਰਖਯੋ ਪੀਨ॥੨੧॥

---

[1]ਮਿਸਰੀ ਦਾ ਪਹਾੜ। [2](ਆਪ ਦੇ) ਜਮਾਲ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕੀਤਾ।

ਪੁਨ ਚਲਿ ਗਯੋ ਆਪਨੇ ਥਾਨਾ। ਜਨਨੀ ਸੰਗ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਖਾਨਾ। 'ਮਿਹਰ-
ਬਾਨਗੀ ਕਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ। ਬਖਸ਼ਯੋ ਆਵਤਿ ਦਰਬ ਬਿਸਾਲਾ॥ ੨੨॥
ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ ਇਮ ਆਉ ਹਮੇਸ਼ੂ'। ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਤਿਹ ਹਰਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੂ।
ਦਿਵਸ ਆਗਲੇ ਪੁਨ ਚਲਿ ਗਯੋ। ਝੁਕਿ ਸਲਾਮ ਕੋ ਠਾਨਤਿ ਭਯੋ॥੨੩॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਦਰ ਨਿਕਟਿ ਬਿਠਾਯੋ। ਥਿਰਯੋ ਘਰੀ ਸ੍ਰੀ ਬਦਨ ਅਲਾਯੋ।
'ਚੌਪਰ ਖੇਲ ਲਖਹਿਂ ਕੈ ਨਾਂਹੀ'। ਸੁਨਿ ਕੈ ਕਹਯੋ 'ਆਇ ਮਮ ਪਾਹੀ[1]'
॥ ੨੪ ॥ ਕੋਸ਼ ਬਿਖੈ ਤੇ ਕਹਿ ਅਨਵਾਯੋ। ਤਿਸ ਨਿਜ ਮਹਿਂ[2] ਸੋ ਖੇਲ
ਬਿਛਾਯੋ। ਡਲ ਕੰਚਨ ਕੇ ਚੂੰਨੀ ਜਰੇ। ਤਿਮ ਹੀ ਨਰਦ ਜਗਮਗਾ ਕਰੇ
॥੨੫॥ ਚਲੇ ਦਾਵ ਡਲ ਕੋ ਛਿਤ ਮੇਲਿ[3]। ਪਰਚੇ ਇਕ ਦੁਇ ਬਾਜੀ ਖੇਲ।
ਬਹੁਰ ਬਾਰਤਾ ਗੁਰੂ ਚਲਾਈ। 'ਕਬਿ ਤੇ ਕਰੀ ਚਾਕਰੀ ਪਾਈ॥ ੨੬॥
ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਕਟ ਕਬਿ ਕੇ ਤੁਮ ਰਹੇ। ਕਿਤਿਕ ਦਰਬ ਕੋ ਤਹਿਂ ਤੇ ਲਹੇ'।
ਸੁਨਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਪਠਾਨ ਬਖਾਨੀ। 'ਚਿਰੰਕਾਲ ਕੀ ਲਗੀ ਮਹਾਨੀ ॥੨੭॥
ਮਮ ਜਨਨੀ ਸਭਿ ਭਨਯੋਂ ਪ੍ਰਸੰਗ।ਸੋ ਮੈਂ ਕਹੌਂ ਆਪਕੇ ਸੰਗ। ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ
ਮਿਲਯੋ ਮਮ ਦਾਦਾ। ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਗੁਰ ਸੰਗ ਬਾਦਾ॥ ੨੮ ॥ ਮਰਯੋ
ਜੁੱਧ ਮਹਿਂ ਸੋ ਤਤਕਾਲਾ। ਪਿਤਾ ਰਹਯੋ ਧਨ ਲਹਯੋ ਬਿਸਾਲਾ। ਕਰਤਿ
ਚਾਕਰੀ ਹਜ਼ਰਤ ਕੇਰੀ। ਸ਼ਾਹੁ ਜਹਾਂ ਪੁਨ ਅਵਿਰੰਗ ਨੇਰੀ॥ ੨੯ ॥
ਪੂਰਨ ਬਧ ਤੇ ਪਿਤ ਮਰਿ ਗਯੋ। ਮੈਂ ਚਾਕਰ ਪੁਨ ਤਿਮ ਹੀ ਭਯੋ। ਲਗਯੋ
ਪ੍ਰਥਮ ਦਰਮਾਹੋਂ ਜੇਤਾ। ਲੇਤੇ ਰਹੇ ਸਦਾ ਹਮ ਤੇਤਾ' ॥ ੩੦ ॥ ਕਿਤਿਕ
ਸਮੈਂ ਇਮ ਕਹਤਿ ਬਿਤਾਯੋ। ਉਠਿ ਸਲਾਮ ਹਿਤ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ। ਪੰਚ
ਰੁਪੱਯੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਵਾਏ। ਲੇ ਇਨਾਮ ਗਮਨਯੋਂ ਹਰਖਾਏ॥ ੩੧॥ ਸਿੰਘਨਿ
ਪਰਖਯੋ ਗੁਰ ਕੋ ਖਯਾਲੂ। ਬਾਤ ਬਿਪਰਜੈ ਕਰਤਿ ਬਿਸਾਲੂ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ
ਤਬਿ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। '—ਤੁਰਕ ਲਖਹੁ ਰਿਪੁ—ਤੁਮਹਿਂ ਉਚਾਰੀ[4] ॥੩੨॥
ਆਇਸੁ ਅਚਲ[5] ਆਪ ਕੀ ਅਹੈ।ਜਥਾ ਬਾਯੁ ਤੇ ਭੂਧਰ ਰਹੈ[6]। ਅਬਿ ਇਹ
ਖਾਨ ਆਪ ਸਨਮਾਨਾ। ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਰਿ ਸਨੇਹ ਮਹਾਨਾ॥ ੩੩॥ ਚੌਪਰ
ਖੇਲਤਿ ਦੇਤਿ ਇਨਾਮੂ। ਰੁਖ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ ਤਾਂਹਿ ਸਲਾਮੂ। ਸੈਸੇ ਸਭਿ

[1]ਮੈਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। [2]ਤਿਸ (ਪਠਾਣ ਤੇ) ਆਪਣੇ ਵਿਚਕਾਰ। [3]ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸੁਟਿਆ। [4]ਆਪ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਰਕ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਜਾਣੋ। [5]ਅਟੱਲ। [6]ਜਿਵੇਂ ਵਾਯੂ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਸਿੰਘਨ ਕੈ ਹੋਵਾ। ਨਯੋ ਸੁਭਾਵ ਆਪ ਕੋ ਜੋਵਾ' ॥ ੩੪ ॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਹਸੇ ਤਬਹਿ ਗੁਨਖਾਨੀ। ਸਾਦਰ ਸਭਿ ਸਨ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨੀ। 'ਸੁਨਹੁ ਖਾਲਸਾ ਕਾਮ ਹਮਾਰਾ। ਪਰਯੋ ਇਸੀ ਕੇ ਹਾਥ ਉਦਾਰਾ ॥ ੩੫ ॥ ਇਸ ਕੋ ਦਦਾ ਸੂਰਮਾ ਬਲੀ। ਗੁਰ ਨਿਜ ਢਿਗ ਰਾਖ੍ਯੋ ਬਿਧਿ ਭਲੀ। ਦਈ ਜੰਗ ਕੀ ਅਧਿਕ ਬਡਾਈ।ਤਿਸ ਹੀ ਪਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਚਲਾਈ॥ ੩੬ ॥ ਯਾਂਤੇ ਉਪਜੀ ਮਨ ਹਮ ਕਰੁਨਾ। ਲਰਕਾ ਭਯੋ ਸਨੇਹੈ ਕਰਨਾ[1]। ਇਮ ਕਹਿ ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਸੰਤੋਸ਼ਾ। ਦਾਸਨ ਕੇ ਭਰੋਸ ਬਿਨ ਦੋਸ਼ਾ[2] ॥ ੩੭ ॥ ਲਖੇ ਨ ਜਾਹਿੰ ਚਰਿਤ ਜਿਨ ਰੂਰੇ। ਦੁਖ ਦਾਰਿਦ ਹਰਤਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ। ਨਿਸਾ ਪਰੀ ਕਿਯ ਖ਼ਾਨ ਰੁ ਪਾਨਾ। ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ੩੮ ॥ ਬਡੀ ਪ੍ਰਾਤਿ ਤੇ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ। ਅਨੰਦਾਤਮ ਮਹਿੰ ਲਾਇਸਿ ਧ੍ਯਾਨੇ। ਦਿਨਕਰ ਉਦੈ ਭਯੋ ਨਭ ਜਬੈ। ਕਮਲ ਬਿਲੋਚਨ ਬਿਕਸੇ ਤਬੈ ॥ ੩੯ ॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਕੋ ਅੰਗ ਸਜਾਇ। ਬੈਠਹਿੰ ਬੀਚ ਖਾਲਸੇ ਆਇ। ਸਵਾਜਾਮ ਦਿਨ ਚਢੇ ਅਹਾਰਾ। ਅਚਹਿੰ ਪ੍ਰਭੁ ਗਨ ਸਿੰਘ ਮਝਾਰਾ ॥ ੪੦ ॥ ਢਰੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਕਰਤਿ ਅਰਾਮੂ। ਸੁੱਖਾ ਛਕਹਿੰ ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਜਾਮੂ। ਸੰਗ ਅਫੀਮ ਖਾਇੰ ਤਿਸ ਬੇਰ। ਸ਼ੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਤਿ ਹੈਂ ਫੇਰ ॥ ੪੧ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਪਠਾਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤਦਸ਼ਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥ ੧੭ ॥

੧੮. [ਗੁਲ ਖਾਂ ਨੇ ਜਮਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨੀ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਪੁਰਿ ਪਾਲੀ[3] ਮਹਿੰ ਬਸਤ ਦ੍ਵੈ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੁਜਾਨ। ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰ ਅਭਿਲਾਖਤੇ ਧਾਰਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾਨ ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਸੋ ਚਲਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਢਿਗ ਆਏ।ਦ੍ਵੈ ਜਮਧਰ ਅਕੋਰ ਕਹੁ ਲ੍ਯਾਏ। ਕੰਚਨ ਲਿਪਤਿ ਚਾਰੁ ਚਮਕੰਤੀ। ਉੱਤਮ ਲੋਹ ਫੁਲਾਦਿਨਿਵੰਤੀ ॥ ੨॥ ਤੀਛਨ ਭੀਛਨ ਕਰੀ ਨਿਰੀਛਨ[4]। ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਰਿ ਈਛਨ[5]। ਪੂਰੀ ਕਾਮਨਾ ਸਿੱਖਨਿ ਕੇਰੀ। ਤਿਨ ਊਪਰ ਕਰਿ ਖੁਸ਼ੀ ਬਡੇਰੀ ॥ ੩॥ ਇਤਨੇ ਮਹਿੰ ਪਠਾਨ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਥਿਰ ਹੁਇ ਸਨਮੁਖ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ। ਸਾਦਰ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਵਨ ਕੀਨਾ। ਜਮਧਰ ਤਿਸ ਕੇ ਕਰ ਮਹਿੰ ਦੀਨਾ ॥ ੪॥ 'ਗੁਲ ਖਾਂ!

[1](ਧੈਂਦੇ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ) ਲੜਕਾ (ਪੈਦਾ) ਹੋਇਆ ਹੈ; ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [2]ਬਿਨ ਦੋਸ਼ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ) ਜੀ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਤਾ। [3]ਇਕ ਨਗਰ ਹੈ ਜੋਧ ਪੁਰੋਂ ਅੱਗੇ, ਉਜੈਨ ਤੋਂ ਦੋ ਢਾਈ ਸੌ ਮੀਲ ਉਰੇ, ਨਾਦੇੜ ਤੋਂ ਲਗ ਪਗ ੫੦੦ ਮੀਲ ਉਤਰ ਨੂੰ। [4]ਦੇਖਣਾ ਕੀਤੀ। [5]ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ।

ਦੇਖਿ ਵਾਰ ਕੈ ਕ੍ਰੈ[1]।ਨਿਜ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨਨ ਹਰੈਂ। [2]ਲਗੇ ਘਾਵ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਇ। ਵਾਰ ਕਰਹਿ ਕੈਧੋ ਨਹਿਂ ਸੋਇ[2]' ॥ ੫ ॥ ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਇਮ ਬ੍ਾਕ ਬਖਾਨਾ। 'ਅਸ ਜਮਧਰ ਜੇ ਹੁਇ ਮਮ ਪਾਨਾ। ਬਲ ਤੇ ਕਰੌਂ ਵਾਰ ਇਕ ਐਸੇ। ਉਕਸਨ ਦੇਉਂ ਨਹੀਂ ਰਿਪੁ ਕੈਸੇ ॥ ੬ ॥ ਉੱਤਮ ਲੋਹਾ ਲਖਿਯਤਿ ਖਰ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਧਾਰ ਪਰ ਠਹਿਰਤਿ ਕਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਛੂਰਾ ਕਰੈ। ਲਗੈ ਏਕ ਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਰੈ' ॥ ੭ ॥ ਜਮਧਰ ਤਿਮ ਹੀ ਨਿਕਟ ਰਖਾਯੋ। ਹਿਤ ਖੇਲਨ ਚੌਪਰ ਅਨੁਵਾਯੋ। ਲਾਗੇ ਢਲ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਗੇਰਨ। ਇਤੈ ਉਤੈ ਨਰਦਨ ਕੋ ਫੇਰਨਿ ॥੮॥ ਪਰਹਿ ਦਾਵ ਕੋ ਨਰਦ ਉਠਾਵੈ। ਮਾਰਤਿ ਮੁਖ ਤੇ ਬਾਕ ਅਲਾਵੈ। 'ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਪਲਟਾ ਲੇਯ ਨ। ਥੂਕ ਜਨਮ ਤਿਸ ਕੇ ਸੁਤ ਗੇਯ ਨ[3]॥੯॥ਹਾਥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਢਿਗ ਹੋਇ। ਮਾਰਹਿ ਨਹਿਂ ਕਪੂਤ ਹੈ ਸੋਇ'।ਇਮ ਸੁਨਿ ਖਾਨ ਬਿਮਨ[4]* ਹ੍ਵੈ ਰਹਯੋ।—ਮੋਹਿ ਸੁਨਾਇ ਰਿਸਾਵਤਿ[5]—ਲਹਯੋ ॥੧੦॥—ਇਨਹੁ ਪਿਤਾਮੇ ਮੋਰ ਪਿਤਾਮਾ। ਰਣ ਮਹਿਂ ਮਾਰਿ ਪਠਯੋ ਜਮ ਧਾਮਾ। ਸੋ ਸਿਮਰਤਿ ਅਰੁ ਮੋਹਿ ਸੁਨਾਵੈ। ਕਯਾ ਕਾਰਨ ਕੁਛ ਲਖਯੋ ਨ ਜਾਵੈ ॥੧੧॥ ਜਥਾ ਜੋਗ ਭਾਖਹਿਂ ਬਚ ਭਲਾ। ਹੋਇ ਕਪੂਤ ਜੋ ਲਏ ਨ ਬਦਲਾ—। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਬਿਚਾਰ ਬਹੁ ਰਹਯੋ। ਨਹਿਂ ਮਾਰਨ ਕੋ ਨਿਸ਼ਚੈ ਲਹਯੋ ॥੧੨॥ ਇਕ ਦੁਇ ਬਾਜੀ ਖੇਲ ਹਟਾਈ। ਪੁਨ ਚੌਪੜ ਕੋ ਦੀਨਿ ਉਠਾਈ। 'ਹਾਥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹੁਇ ਪਾਸੀ। ਹੁਇ ਕਪੂਤ ਕਰਿ ਸਕਹਿ ਨ ਨਾਸ਼ੀ ॥੧੩॥ ਜੇ ਕੁਲੀਨ,ਟਾਰਤਿ ਨਹਿਂ ਕਾਲਾ[6]। ਮਾਰ ਲੇਤਿ ਹੈਂ ਕਰਤਿ ਉਤਾਲਾ'। ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਕੈ ਕੋਪ ਘਨੇਰੇ। ਜਥਾ ਸਰਪ ਸੁਪਤੇ ਕਹੁ ਛੇਰੇ ॥੧੪॥ ਜਿਮ ਗਜ ਖੂਨੀ ਤੋਮਰ ਪ੍ਰੇਰੇ। ਕੰਕਰ[7] ਸੋਂ ਜਿਮ ਕੇਹਰਿ ਛੇਰਹਿ। ਤਿਮ ਪਠਾਨ ਲੇ ਦੀਰਘ ਸ੍ਵਾਸਾ। ਸੋਚਤਿ ਰਹਯੋ ਤਊ ਗੁਰ ਪਾਸਾ ॥ ੧੫ ॥ ਜਾਨਾ ਸਮਾ ਜਾਨਿ ਕੋ ਧਾਮੂ। ਉਠਯੋ ਕੋਪ ਦ੍ਰਿਗ ਕੀਨਿ ਸਲਾਮੂ। ਸਮੁਖ ਨ ਦੇਖਿ ਸਕੈ ਮਨ ਫਿਰਯੋ। ਤਬੈ ਇਨਾਮ ਦਿਵਾਵਨਿ ਕਰਯੋ ॥੧੬॥ ਪੰਜ ਰਜਤਪਣ ਲੇ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ ਬਡ ਨਦੀ

[1]ਗੁਲ ਖਾਂ! ਦੇਖਕੇ (ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿ) ਕਿੰਨੇ ਵਾਰ (ਇਸ ਨਾਲ) ਕੀਤਿਆਂ...... [2](ਜੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਇਸਦਾ) ਜ਼ਖਮ ਲਗ ਜਾਵੇ (ਤਾਂ ਕੀ) ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ (ਉਲਟਵਾਂ) ਵਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਖਮ ਖਾਕੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹੇਗੀ ਕਿ ਮਰ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ ?)। [3]ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾ ਜਾਣੀਏ। [4]ਉਦਾਸ। [5]ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਗੁੱਸਾ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। [6]ਓਹ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਟਾਲਦੇ। [7]ਰੋੜੇ ਯਾ ਵੱਟੇ ਨਾਲ। *ਪਾ:—ਬਿਸਮ।

ਬਹਾਯੋ। ਬੈਠਯੋ ਜਨਨੀ ਕੇ ਢिग ਜਾਯੋ। ਨਹਿਂ ਬੋਲਤਿ ਮਨ, ਮਨਹੁਂ ਹਰਾਯੋ ॥ ੧੭ ॥ ਬੂਝਤਿ 'ਹੇ ਸੁਤ ਕਯੋਂ ਅਨਮਨੋਂ। ਕਹਾਂ ਬਿਗਾਰਯੋ ਕਾਰਜ ਘਨੋ। ਨਹੀਂ ਬਦਨ ਪੂਰਬ ਸਮ ਹੇਰੋਂ। ਚਿੰਤਾ ਬਸੀ ਕਹਾਂ ਚਿਤ ਤੇਰੋ' ॥ ੧੮ ॥ ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਤੇ ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤੰਤ। ਕਰਯੋ ਸੁਨਾਵਨ ਅਪਨਿ ਮਤੰਤ। 'ਹਮ ਪਠਾਨ ਕੇ ਪੂਤ ਗੁਸੈਲੇ[1]। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੂਰਬ ਬਾਤ* ਚਿਤੈਲੇ॥ ॥੧੯॥ ਬੈਨ ਬਾਨ ਤੇ ਬੀਧਨ ਕੀਨਾ। ਛੇਕ ਕਰੇਜੇ ਮਹਿਂ ਕਰਿ ਦੀਨਾ॥ ਘਾਤ ਕਰਤਿ ਮੈਂ ਸੋਚਤਿ ਰਹਯੋ। ਕਈ ਬਾਰ ਮੋਸੋਂ ਅਸ ਕਹਯੋ' ॥੨੦॥ ਸੁਨਤਿ ਪਠਾਨੀ ਸੁਤ ਕੋ ਬਰਜਯੋ। ਮਾਰਨ ਮਰਨੇ ਤੇ ਚਿਤ ਲਰਜ਼ਯੋ[2]। 'ਗੁਰ ਕੋ ਕਹਿਨ ਦੇਹੁ ਜਿਮ ਕਹੇ। ਸਦਾ ਪਾਲਤੇ ਹਮ ਕੋ ਰਹੇ ॥ ੨੧ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਰਿਸਹੁ ਨ, ਮ੍ਰਿਦੁ ਬਚ ਕਹੋ। ਗੁਰ ਸੋਂ ਸੰਧਿ ਸਦਾ ਸੁਖ ਲਹੋ। ਅਲਪ ਬੈਸ ਤੂੰ ਤਰੁਨ ਨ ਭਯੋ। ਚਹੁ ਜੀਵਨ ਅਪਨੋ ਹਿਤ ਲਯੋ ॥੨੨॥ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਤੀਰ ਬਿਗਾਰੈ। ਸਿੰਘ ਅਨੇਕ ਤੁਰਤ ਹੀ ਮਾਰੈਂ। ਤੁਝ ਕੋ ਦੇਤਿ ਦਰਬ ਹਿਤ ਕਰੈਂ। ਹਸਤ ਹੋਇ,ਕੁਛ ਕੋਪ ਨ ਧਰੈਂ[3]' ॥੨੩॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁਤੋ ਸਮੁਝਾਯੋ। ਤਊ ਨ ਤਿਸ ਨੇ ਮਨ ਠਹਿਰਾਯੋ। ਚਿਤਵਤਿ ਚਿਤ ਸੁਪਤਯੋ ਪਰਿ ਰਾਤੀ। ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਰੜਕਤਿ ਉਠਤਯੋ ਪ੍ਰਾਤੀ ॥੨੪॥ –ਧ੍ਰਿਕ ਜਨਮ ਭਾਖਯੋ ਬਹ ਬਾਰੀ। ਹੋਤਿ ਕੁਪੂਤ ਸੁਨਾਇ ਉਚਾਰੀ–। ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਦਿਵਸ ਗੁਜ਼ਾਰਾ। ਢਰਯੋ ਦੁਪਹਿਰੋ ਸਮੋਂ ਨਿਹਾਰਾ ॥੨੫॥ ਏਕ ਜਾਮ ਦਿਨ ਤੇ ਚਲਿ ਗਯੋ। ਕਰਿ ਸਲਾਮ ਕੋ ਹੇਰਤਿ ਭਯੋ। ਭਾਵੀ ਪ੍ਰੇਰਯੋ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਨ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਿ ਕੈ ਆਦਰ ਦੀਨ ॥ ੨੬ ॥ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਇ ਸਰਾਹਨਿ ਲਾਗੇ। 'ਖਾਨਨਿ ਬੈਸ ਨ ਤਜਿ ਰਨ ਭਾਗੇ। ਲਰਤੇ ਕਰਿ ਹੈਂ ਪ੍ਰਾਨ ਨ ਪਯਾਰੇ। ਕਟੁ ਬਾਕਨ ਕੋ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰੇ ॥ ੨੭ ॥ ਕਬਹੁਂ ਸਮਾ ਔਚਕ ਬਨਿ ਜਾਵੈ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ[4] ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਰਿਪੁ ਕੋ ਘਾਵੈ'। ਐਸੀ ਬਾਤਨ ਤੇ ਬਿਰਮਾਇ।ਪੁਨ ਚੌਪਰ ਕੋ ਦਈ ਵਿਛਾਇ ॥ ੨੮ ॥ ਖੇਲਤਿ ਬਾਜੀ ਨਰਦ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ।ਕਟੁ ਬਾਕਨ ਤੇ ਤਰਕ ਉਚਾਰੈਂ। 'ਪਿਤਾ ਪਤਾਮੇ ਲੇਇ ਨ ਬਦਲਾ। ਧ੍ਰਿਕ ਜਨਮ ਤਿਹ ਕਾਯਰ ਦਿੱਲਾ॥੨੯॥ਡਰਹਿ ਮਰਣ ਤੇ ਲਾਨਤਿ ਥੀਂਦੀ॥ ਕਯੋਂ ਜਨਮਯੋ ਜਨਨੀ ਤੇ ਗੀਦੀ। ਨਹੀਂ ਸੂਰਮੇ ਕੋ ਸੁਤਿ ਸੋਈ। ਦਿਲ

[1]ਗੁੱਸੇ ਵਾਲੇ। [2]ਕੰਬਿਆ। [3]ਭਾਵ ਹਸਦੇ ਹੋਣਗੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਣੇ। [4]ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਲ।

*ਪਾ:–ਬੈਰ।

ਗੀਦੀ ਤੇ ਪਰਖਨਿ ਹੋਈ ॥੩੦॥ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਪ੍ਰਿਯ ਮਾਰਨ ਮਰੈ। ਥੂਕ
ਜਨਮ ਕਸ੍ਯੋਂ ਆਯੁਧ ਧਰੈ'।ਇਮ ਛੇਰਤਿ ਬਹੁ ਜਿਮ ਗਜ ਖੂਨੀ। ਜਾਗਤਿ
ਰਿਸ ਮਨ ਦੂਨ ਚਉਨੀ[1]॥੩੧॥ ਦੋ ਘਟਕਾ ਜਬਿਹੂੰ ਦਿਨ ਰਹ੍ਯੋ। ਚੌਪਰ
ਤਜ੍ਯੋ ਥਿਰਨ ਕੋ ਚਹ੍ਯੋ।ਗੁਲਖਾਂਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਧੀਰਜਛੋਰੈ। ਤਕਹਿ ਮਾਰਿਬੇ
ਗੁਰ ਕੀ ਓਰੈ॥੩੨॥ਜਕ ਤਕ[2] ਕਰਿ ਤਿਨ ਖੜਗ ਸੰਭਾਰ੍ਯੋ*। ਮਾਰਨ ਕੋ
ਮਨ ਬਸ੍ਯੋਂਤ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ। ਹੇਰਿ ਸਿੰਘ ਗਨ ਇਤ ਉਤ ਤਾਕੈ।-ਹਤੌਂ ਆਜ
ਜਬਿ ਹੋਇਂ ਇਕਾਂਕੈ-॥੩੩॥ਪਠਿ ਸੋਦਰ ਅਰਦਾਸਉਚਾਰੀ।ਸਭਿਨਿ ਗੁਰੂ
ਕੋ ਬੰਦਨ ਧਾਰੀ।ਰੁਖ ਲਖਿ ਕੈ ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਲ ਗਏ। ਓਠਤਿ ਪਠਾਨ
ਬਿਠਾਵਤਿ ਭਏ॥ ੩੪॥ ਥਿਰੇ ਪ੍ਰਯੰਕ ਊਪਰੇ ਫੇਰ। ਇਕ ਜਮਧਰ ਲੀਨੀ
ਕਰ ਹੇਰ।'ਗੁਲ ਖਾਂ! ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਇਸ ਦੇਖਿ। ਪਰਖਹੁ ਕੀਮਤਿ ਇਸਹਿ
ਵਿਸ਼ੇਖ' ॥ ੩੫ ॥ ਕਰਿ ਕੈ ਨਗਨ ਦਈ ਤਿਸ ਹਾਥ। ਪੁਨ ਪ੍ਰੇਰਨ ਲਾਗੇ
ਕਹਿ ਨਾਥ। 'ਪਿਸਰ ਪਦਰ ਕੋ ਬਦਲਾ ਲੇਵੈ। ਹੱਕ ਉਤਾਰ ਆਪਨੋ
ਦੇਵੈ ॥੩੬॥ਵੈਰੀ ਮਿਲਹਿ ਇਕਾਂਤ ਸਥਾਨੀ। ਆਪ ਹੋਹਿ ਤਬਿ ਆਯੁਧ
ਪਾਨੀ। ਮਾਰਹਿ ਨਹੀਂ ਥੂਕ ਮੁਖ ਵਾਂਕੇ। ਜੀਵਨ ਪਰ ਲਾਨਤ ਬਹ ਤਾਂਕੇ'
॥੩੭॥ ਇਮ ਕਹਿ ਲੀਨੇ ਮੂੰਦ ਬਿਲੋਚਨ। ਅਮਲ ਅਫੀਮ ਆਇ ਜਿਮ
ਝੋਕਨ। ਗੁਲਖਾਂ ਸਮੈਂ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ ਮਾਰਨ। ਤਮ ਬਿਥਰ੍ਯੋ ਹੁਇ ਦੀਪਕ
ਜਾਰਨ[3] ॥ ੩੮ ॥-ਦ੍ਰਿਗ ਮੂੰਦੇ ਅਬਿ ਦੇਖਤਿ ਨਾਂਹੀ। ਥਿਰੇ ਸਿੰਘ ਕੋ
ਨਾਂਹਿਨ ਪਾਹੀ-।ਜਮਧਰ ਨੰਗੀ ਤੀਖਨ ਹਾਥ। ਇਤ ਉਤ ਅਵਲੋਕਤਿ
ਡਰ ਸਾਥ॥ ੩੯ ॥ ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਦ੍ਰਿਗ ਪੰਕਜ ਖੋਲੇ। ਸਮੁਖ ਪਠਾਨ
ਨਿਕਟ ਕਰਿ ਬੋਲੇ।'ਸਮਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਹਤਿਬੇ ਕਹੁ ਪਾਵੈ।ਚੂਕ ਜਾਇ ਫਿਰ ਹਾਥ
ਨ ਆਵੈ ॥ ੪੦ ॥ ਰਹੈ ਬਿਸੂਰੰਤਿ ਗੀਦੀ ਹੋਇ। ਥੂਕ ਜਨਮ ਲਾਨਤ
ਲੇ ਸੋਇ'। ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਮ ਕਹ੍ਯੋ ਗੁਸਾਈਂ। ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਦ੍ਰਿਗ ਮੂੰਦਤ
ਜਾਈਂ ॥ ੪੧ ॥ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗੁਲ ਖਾਂ ਕੋ ਪ੍ਰੇਰਾ। ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਦਾਵ ਬਨ੍ਯੋਂ
ਤਿਸ ਹੇਰਾ। ਜਮਧਰ ਨਗਨ ਹਾਥ ਮਹਿਂ ਧਰੀ। ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਤਾਕਿ ਪ੍ਰਹਾਰਨ
ਕਰੀ॥੪੨॥ਸਮੁਖ ਰਿਦੈ ਕੋ ਜਥੈ ਚਲਾਈ। ਗਈ ਨਿਫਲ ਨਹਿਂ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੀ
ਜਾਈ। ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਹਾਥ ਕੰਪ ਕਰਿ ਗਯੋ। ਤਨ ਕੋ ਤਨਕ ਘਾਵ ਨਹਿਂ
ਭਯੋ॥੪੩॥ ਪੁਨ ਏਕਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਹੇਰਿ। ਜਮਧਰ ਮਾਰੀ ਦੂਸਰ ਬੇਰ।

[1](ਪਠਾਨ ਬੱਚੇ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਦੂਣਾ ਚੌਣਾ ਗੁੱਸਾ ਜਾਗਦਾ ਹੈ। [2]ਤੁਕ ਤੁਕਕੇ। [3]ਦੀਵੇ ਬਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ।

*ਪਾ:-ਪ੍ਰਹਾਰ੍ਯੋ।

ਭੁਜ ਕੇ ਤਰੇ ਗਯੋ ਸੋ ਵਾਰ। ਲਗੀ ਨ ਤਨ ਕੋ ਥਿਰੇ ਜੁਝਾਰ ॥੪੪॥ ਪੁਨ ਧਰਿ ਧੀਰ ਤੀਸਰੋ ਮਾਰਾ। ਲਾਗ ਉਦਰ ਮਹਿਂ ਕੇਤਿਕ ਫਾਰਾ॥ ਲਗੇ ਘਾਵ ਤੇ ਕੋਪ ਬਿਸਾਲੇ। ਜਮਧਰ ਦੂਜੀ ਧਰੀ ਸੰਭਾਲੇ॥੪੫॥ ਤਤਛਿਨ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਵਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ। ਉਦਰ ਪਠਾਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਕੋ ਫਾਰਯੋ॥ ਊਚੀ ਧੁਨਿ ਭਾਖਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰੇ। 'ਹੈ ਕੋ ਸਿੰਘ ਹਮਾਰੇ ਨੇਰੇ?' ॥੪੬॥ ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਤਛਿਨ ਆਇ। ਨਾਂਗੇ ਖੜਗ ਗਹੇ ਕਰ ਧਾਇ। ਪਿਖਿ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਪਰਯੋ ਪਠਾਨ। ਬਲ ਤੇ ਹਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਹਾਨ ॥ ੪੭ ॥ ਕਾਟਿ ਗ੍ਰੀਵ ਤੇ ਸੀਸ ਉਤਾਰਾ। ਪਰਯੋ ਰੌਰ ਸੁਨਿ ਇਤ ਉਤ ਭਾਰਾ। ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਕਹਯੋ 'ਪ੍ਰਥਮ ਹੀ ਮਰਯੋ। ਕਾਹੇ ਖੜਗ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ ਕਰਯੋ' ॥ ੪੯ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਘਾਵ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟਦਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੧੮ ॥

੧੯. [ਜ਼ਖਮ ਸੀਉਣੇ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਤੁਰਕ ਕੀ ਛਾਂਵ ਕੋ ਛੁਵਨ ਦੇਤਿ ਨਹਿਂ ਨੇਰ। ਕਾਰਨ ਕਰਿਬੇ ਹੇਤੁ ਅਸ ਆਦਰ ਕਰਤਿਬਡੇਰ॥੧॥ਚੌਪਈ॥ਕੌਤਕ ਰਚਯੋ ਸਕਹਿ ਕੋ ਜਾਨ। ਜਮਧਰ ਖਾਈ ਪਾਨ ਪਠਾਨ। ਗਲਖਾਂ ਪਰਯੋ ਨਿਹਾਰੈਂ ਤਿਸੇ। ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਘਾਵ ਲਖਯੋ ਨਹਿਂ ਕਿਸੇ ॥ ੨॥ ਜਬਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਢਿਗ ਗਯੋ। ਰੁਧਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਯੋ। ਬਾਗਾ[1] ਸਗਰੋ ਲਾਲ ਸੁ ਬਰਨ। ਹੇਰਯੋ ਆਸਤਰਣ[2] ਭੀ ਅਰੁਣ ॥੩॥ 'ਮਹਾਂਰਾਜ! ਨਿਜ ਲਖਹੁ ਸਰੀਰ। ਨਿਕ-ਸਤਿ ਰੁਧਰ ਭੀਜਗੇ ਚੀਰ। ਧੀਰਜ ਧਾਰਿ ਰਹੇ ਬਰ ਬੀਰ। ਲਗਯੋ ਘਾਵ ਨਹਿਂ ਮਾਨਤਿ ਪੀਰ' ॥ ੪ ॥ ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਸਰਬ ਖਾਲਸਾ ਆਯੋ। ਘਾਵ ਬਸਤ੍ਰ ਟਾਰਤਿ ਦਰਸਾਯੋ। 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਜਮਧਰ ਘਾਵ ਘਨੇਰਾ॥ਲਗਯੋ ਆਪ ਕੇ ਹਮ ਅਬਿ ਹੇਰਾ ॥ ੫॥ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਕੋ ਬਿਸਤਾਰਯੋ ਖੇਲ। ਰੋਜ ਤੁਰਕ ਸੋਂ ਰਾਖਯੋ ਮੇਲ। ਰਹਯੋ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਨਹਿਂ ਕੋਈ। ਤਊ ਤੁਰਕ ਢਿਗ ਰਾਖਾ ਸੋਈ ॥੬॥ ਆਪ ਕਰਹੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ।–ਕੀਜਹਿ ਨਹੀਂ ਤੁਰਕ ਭਰਵਾਸਾ–। ਇਹ ਰਾਵਰ ਨੇ ਕਸਾ ਕਰਿ ਲਯੋ। ਕਾਰੀ ਘਾਵ ਖਾਨ ਤੇ ਖਯੋ' ॥੭॥ ਸਿੰਘ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਦਿ।ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਸਭਿ ਲਹੇ ਬਿਖਾਦ। ਧੀਰ ਦੇਨਿ ਕੋ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰੀ। 'ਭਯੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰਖਵਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ਕੈਰਹੁ ਨ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਕਾਈ॥ਘਾਵ ਅਲਪ ਅਸਿਕੇਤ ਸਹਾਈ॥ਖਾਨ ਖੋਰ ਕਰਿ ਜਮਧਰ ਮਾਰੀ। ਬਹੁਤ ਸਮੈਂ ਕੋ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਚਿਤਾਰੀ ॥ ੯ ॥ ਖਸ਼-

[1]ਪੁਸ਼ਾਕਾ। [2]ਵਿਛਾਈ।

ਟਮ ਗੁਰੂ ਮਹਾਂ ਬਲਿ ਧਾਮਾ । ਹਤਯੋ ਜੁੱਧ ਮਹਿਂ ਜਾਂਹਿ ਪਿਤਾਮਾ । ਸੁਨਤਿ ਰਹਯੋ ਪੂਰਬ ਕੀ ਬਾਤ।ਅਬਿ ਲਖਿ ਘਾਤ[1]ਚਹਯੋ ਮਮ ਘਾਤ[2]* ॥੧੦॥ ਭਯੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰਖਵਾਰੇ । ਤਨਕ ਘਾਵ ਭਾ ਜਮਧਰ ਮਾਰੇ । ਦੂਜੀ ਜਮ-ਧਰ ਹਮਹੁ ਪ੍ਰਹਾਰੀ । ਜਾਨਿ ਨ ਦੀਨਿ ਲੀਨ ਅਰਿ ਮਾਰੀ' ॥੧੧॥ ਸੁਨਿ ਸਿੰਘਨਿ ਤਤਛਿਨ ਜਲ ਲਯਾਏ । ਕਰਯੋ ਪਖਾਰਨ ਸ਼੍ਰੋਣਤ ਜਾਏ[3] । ਸੂਚੀ ਲਈ ਲੋਹਿ ਬਰ ਜੋਵਾ[4] । ਰੇਸ਼ਮ ਤਾਗਾ ਬੇਦ[5] ਪਰੋਵਾ ॥ ੧੨ ॥ ਸਨੇ ਮਨੇ ਸੀਵਨ ਕਰਿ ਸਾਰਾ । ਪਾਟੀ ਬੰਧਿ ਕੀਨਿ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਭਾਰਾ । ਆਛੀ ਰੀਤਿ ਪਲੰਘ ਪਰ ਆਏ । ਰੁਚਿ ਅਨੁਸਾਰ ਅਹਾਰਨਿ ਖਾਏ ॥ ੧੩ ॥

[1]ਦਾਉ ਤੱਕ ਕੇ । [2]ਮਾਰਨਾ । [3]ਲਹੂ ਜਾਂਦਾ । [4]ਸੂਈ ਲਈ ਜੋ ਚੰਗੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਹੈਸੀ । [5]ਵੱਟ ਕੇ । ਵੱਟ ਚਾੜ੍ਹਕੇ ।

*ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਿਕ ਅਸਲ ਭੇਤ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਇਹ ਗਲ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਗੁਲ ਖਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਕਤਲ ਵਾਸਤੇ ਤਾਅਨੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਕਸਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਕੁਛ ਮੁੱਲ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਪਣੇ ਦਿੱਤੇ ਹਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਠਾਣ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਕਤਲ ਲਈ ਆਪ ਉਕਸਾਇਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜਦ ਉਸ ਦੀ ਕਟਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਚਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਠਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਟਾਰ ਨਾਲ ਪਾਰ ਬੁਲਾਇਆ; ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ? ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਨਾਂ ਕਿ ਮਾਰ ਦੇਣਾ । ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਕੋਈ ਵਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਹੱਥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਉਠਦਾ ਤੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਦੂਜਾ ਖ਼ਿਆਲ, ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਬੀ ਆਪੇ ਖੰਡਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਆਇਆ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਬਦਲਾ ਕਾਹਦਾ ? ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਇਸ ਪਠਾਣ ਦੇ ਪਿਉ ਯਾਂ ਦਾਦੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦੇਣ ਤੇ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਮੁੱਕੇ; ਜਿੰਨੇ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਰੇ ਸਭ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਏ । ਮਸਲਨ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਚਮਕੌਰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਪਰੋਣ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮਲੇਰੀਏ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ? ਭਲਾ ਜੇ ਚਾਹੁਣ ਵੀ ਤਾਂ ਬੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦੀ । ਜਦੋਂ ਪਠਾਣ ਨੇ ਵਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਬਦਲਾ ਚੁਕ ਗਿਆ, ਹਿਸਾਬ ਮੁੱਕ ਗਿਆ । ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਜੇ ਬਦਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਕਤਲ ਕਰਨ ? ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਪਿਛਲਾ ਬਦਲਾ ਮੁਕਦੇ ਸਾਰ ਨਵਾਂ ਸਿਰ ਚਾੜ੍ਹ ਲਿਆ । ਇਸ ਪੜਤਾਲ ਨਾਲ ਬਦਲੇ ਦੇਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸਾਰਾ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ

[ਬਾਕੀ ਨੋਟ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਦੇ ਪੰਨੇ ਹੇਠ]

ਉਸਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਦੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਰਤਕ ਨੇ ਇਕ ਥਾਵੇਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਦੂਸਰੇ ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰਗਾ ਹਾਲ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ; ਪਰ ਦੂਜੀ ਥਾਵੇਂ ਇਕ ਵੀਹ ਪੱਚੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਪਠਾਣ ਦਾ ਕਈ ਦਿਨ ਆਉਣਾ ਤੇ ਘਾਤ ਪਾਕੇ ਵਾਰ ਕਰਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਬਦਲੇ ਦਾ ਯਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਸਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਰਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀ ਬੀ ਰਿਹਾ ਹੈਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ੧੭੬੮ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੇ ਉਪਰਲੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਕੇਵਲ ਐਉਂ ਦਸਿਆ ਹੈ:—

"ਸੁਨੀ ਸਾਖ ਐਸੇ ਪਠਾਨ ਏਕ ਆਯੋ। ਕਛੂ ਘਾਤ ਕੈ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸ ਧਾਯੋ। ਘਰੀ ਦੋਇ ਕੈ ਤੀਨ ਕੈ ਬੈਨ ਮੀਠੇ। ਨਹੀਂ ਘਾਤ ਲਾਗੀ ਘਨੇ ਲੋਗ ਡੀਠੇ॥ ੮॥੭੭੭॥ ਬਿਦਾ ਹੋਇਕੈ ਧਾਮ ਕੋ ਬੇਗ ਧਾਯੋ। ਗਏ ਦਿਵਸ ਦੋ ਤੀਨ ਸੋ ਫੇਰ ਆਯੋ। ਘਰੀ ਤੀਨ ਕੈ ਚਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਐਸੇ। ਨਹੀਂ ਘਾਤ ਲਾਗੀ ਚਲਾ ਅੰਤ ਤੈਸੇ॥ ੯॥ ੭੭੮॥ ਇਸੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦਜੋਸ ਕੇਤਾਨ ਆਯੋ। ਨਹੀਂ ਘਾਤ ਲਾਗੀ ਨਹੀਂ ਦਾਵ ਪਾਯੋ। ਘਨੀ ਬਾਰ ਆਯਾ ਲੀਓ ਭੇਦ ਸਾਰਾ। ਸਮਾ ਸ਼ਜਾਮ ਕਾ ਕਾਮ ਕੋ ਯੌਂ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੧੦॥ ੭੭੯॥ ਦਿਨੰ ਏਕ ਸਜਾਮੰ ਸਮੇਂ ਦੁਸ਼ਟ ਆਯੋ। ਸੁਨੀ ਸਾਹਿਬੰ ਅੰਤ੍ਰ ਤਾਂਕੋ ਬੁਲਾਯੋ। ਢਿਗੰ ਜਾਇ ਬੈਠਾ ਕਿ ਪਰਸਾਦਿ ਦੀਨਾ। ਗਹੀ ਮੁਸਟਿ ਲੈ ਦੁਸ਼ਟਿ ਮੁਖ ਮਾਂਹਿ ਦੀਨਾ॥ ੧੧॥ ੭੮੦॥ ਨਹੀਂ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਤਹਾਂ ਪਾਸ ਔਰੇ। ਰਹੇ ਏਕ ਹੀ ਊਂਘ ਸੋਈ ਗਯੋ ਰੇ। ਇਤੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਬਿਸਰਾਮ ਲੀਨਾ। ਗਹੀ ਦੁਸਟਿ ਜਮਧਾਰ ਉਰ ਵਾਰ ਕੀਨਾ॥ ੧੨॥ ੭੮੧॥ ਕੀਯੋ ਵਾਰ ਐਸਾ ਕਿ ਦੂਜਾ ਲਗਾਯੋ। ਲਗੇ ਔਰ ਕੇ ਆਪਨਾ ਵਾਰ ਲਾਯੋ। ਕੀਯੋ ਵਾਰ ਏਕੋ ਨਹੀਂ ਔਰ ਕੀਨਾ। ਲੀਆ ਮਾਰਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਜਾਨੇ ਨ ਦੀਨਾ॥ ੧੩॥ ੭੮੨॥

ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਰਸੰਸੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਪੁਰਾਣਾ ਲੇਖਕ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਠਾਣ ਘਾਤ ਲਈ ਹੀ ਆਇਆ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਏਸੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਦਾਉ ਲੱਗਾ ਵਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਤੇ ਬਦਲੇ ਦੇਣ ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹੁਣ ਬਾਹਰ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਲਓ। ਸੈਰੁਲ ਮੁਤਾਖ਼ਰੀਨ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਗ਼ਮ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਏਸੇ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਬਟਾਲਵੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਪਠਾਨ ਸੁਦਾਗਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਘੋੜੇ ਵੇਚੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਸਦੇ ਰੁਪਯੇ ਮੰਗਣ ਤੇ ਕੁਛ ਤਕਰਾਰ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਸਤਾਖ਼ੀ ਦੇ ਵਾਕ ਕਹੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰ ਵਾਰ ਕਰਨੇ ਲੱਗਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਦੇਖਕੇ ਤਲਵਾਰ ਸੂਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਠਾਣਕੇ ਇਉਂ ਵਿਸਾਹ ਕਰਕੇ ਘਾਤ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਉਹ

ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਫ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਉਕਸਾਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪ ਮੁਕਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਕਨਿੰਘਮ ਨੇ ਲਿਆ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਕਨਿੰਘਮ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ।

ਤਾਰੀਖ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੁ ਜੀ ਅਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਜੋ ਉਹ ਬੇਗਿਣਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕੋਈ ਗਲ ਕਹਿ ਬੈਠੇ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨ ਨੇ ਇਕ ਖੰਜਰ ਨਾਲ ਦੋ ਤ੍ਰੈ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਖਿਆਲ ਮੈਕਾਲਫ ਨੇ ਅਗਲਬ ਸਮਝਕੇ ਅਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। [ਜਿਲਦ ਪੰਜ, ਸਫ਼ਾ ੭੪੧

ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਨੇ ਉਪਰਲੀਆਂ ਕੁਛ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੇਕੇ ਇਕ ਰਵਾਇਤ ਹੋਰ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਮਿਨਜੁਮਲਾ ਤਮਾਮ ਰਵਾਇਤੋਂ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਰਵਾਇਤ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ (ਪਾਤਸ਼ਾਹ) ਕੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਸੇ ਕਤਲ ਕੀਆ ਗਿਆ"। ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਉਹ ਐਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

"ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹਿੰਮ ਦੱਕਨ ਸੇ ਫਾਰਗ਼ ਹੋ ਕਰ ਔਰ ਅਹਿਮਦ ਨਗਰ ਕੋ ਫਤਹ ਕਰਕੇ ਨਦੇੜ ਕੇ ਨਵਾਹ ਮੇਂ ਸੇ ਗੁਜ਼ਰਾ ਔਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੇ ਮਿਲਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਹਮਰਾਹ ਲੇ ਜਾਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਮਗਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਹੀ ਕੀਆ। ਔਰ ਉਸ ਕੋ ਬੇਅਦਬ ਔਰ ਬੇਵਫਾ ਕਹਿ ਕਰ ਉਸ ਕਾ ਸਾਥ ਦੇਨੇ ਸੇ ਪਹਿਲੂ ਤਹੀ ਕੀਆ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾ ਵਜੂਦ ਪਹਿਲੇ ਸੇ ਕਾਂਟੇ ਕੀ ਤਰਹ ਖਟਕਤਾ ਥਾ, ਔਰ ਵੋਹ ਬਖੂਬੀ ਜਾਨਤਾ ਥਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਉਦੇਸ਼ ਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਵੋਹ ਦਿਲ ਸੇ ਤੋ ਯਿਹ ਚਾਹਤਾ ਥਾ ਕਿ ਮੌਕਾ ਪਾਕਰ ਉਸ ਕਾ ਕਿੱਸਾ ਤਮਾਮ ਕਰੇ, ਲੇਕਨ ਮੌਕਾ ਕਾ ਮੁਨਤਜ਼ਿਰ ਥਾ। ਵੋਹ ਅਪਨੇ ਤਈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖਤਰਹ ਮੇਂ ਸਮਝਤਾ ਥਾ, ਜਬ ਤਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਉਸ ਕੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਮੇਂ ਮੌਜੂਦ ਥਾ, ਲੇਕਨ ਉਸਕੇ ਖਤਰਹ ਕੋ ਸਰਹਿੰਦ ਪਰ ਬੰਦਾ ਕੇ ਕਾਰਨਾਮੋਂ ਨੇ ਔਰ ਬੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਦੀਆ, *ਔਰ ਉਸ ਕੇ ਦਰ ਪੇ ਹੂਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾ ਕਿੱਸਾ ਪਾਕ ਕੀਆ ਜਾਵੇ। ਚੁਨਾਂਚੇ ਏਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਉਸ ਕੇ ਕਤਲ ਕੇ ਲੀਏ ਕੀ ਗਈ। ਖੁਦ ਤੋ ਵਹਾਂ ਸੇ ਹਟ ਕਰ ਆਗੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਔਰ ਏਕ ਤੁਰਕਜ਼ਾਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੋ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮੋਂ ਮੇਂ ਥਾ ਯਿਹ ਜੋਸ਼ ਦਿਲਾਕਰ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੁਮਹਾਰੇ ਬਾਪ ਔਰ ਦਾਦਾ ਕਾ ਕਾਤਲ ਹੈ, ਔਰ ਕਿ ਬਾਪ ਦਾਦਾ ਕਾ ਇੰਤਕਾਮ ਲੈਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕਾ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਔਰ ਯਿਹ ਸ਼ਰਮ ਦਿਲਾਕਰ ਕਿ ਤੁਮ ਅਪਨੇ ਬਾਪ ਕੇ ਕਾਤਲ ਕੀ ਖਿਦਮਤ ਕਰਤੇ ਹੋ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਕਤਲ ਪਰ ਆਮਾਦਹ ਕੀਆ ਔਰ ਸਾਥ ਇਨਾਮੋਂ

*ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੌਲਤ ਰਾਏ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਤੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਾਅਰਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਨਹੀਂ ਪੜਤਾਲੀਆਂ।

ਇਕਰਾਮ ਕਾ ਵਾਅਦਹ ਭੀ ਕੀਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸ਼ਖਸ ਕਾ ਨਾਮ ਗੁਲਖਾਂ ਥਾ ਜੋ ਥਮੇ ਅਪਨੇ ਭਾਈ ਅਤਾਉੱਲਾ ਖਾਂ ਕੇ ਉਸ ਕੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਮੇਂ ਥਾ, ਜੋ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਕੀ ਔਲਾਦ ਮੇ ਸੇ ਥੇ, ਜੋ ਗੁਰੂਓਂ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਕਿਸੀ ਲੜਾਈਓਂ ਮੇਂ ਫੌਤ ਹੂਏ ਥੇ। ਗ਼ਰਜ਼ ਯਿਹ ਗਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਕਾਮ ਕਰ ਗਈ ਔਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੋ ਚੂੰਕਿ ਉਨ ਪਰ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ਼ ਥਾ ਔਰ ਚਮਕੌਰ ਸੇ ਆਤੇ ਵਕਤ ਚੰਦ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੇ ਸਲੂਕ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਯਕੀਨ ਕਰਾ ਦੀਆ ਥਾ ਕਿ ਉਨਮੇਂ ਸੇ ਬਾਅਜ਼ ਬੇਸ਼ਕ ਵਿੱਸ਼੍ਵਾਸ਼ ਕਰਨੇ ਕੇ ਕਾਬਲ ਹੈਂ; ਲੇਕਨ ਯਿਹ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਲੀਏ ਮੌਤ ਕਾ ਕਟਾਰ ਨਿਕਲਾ ਔਰ ਹਲਾਕ ਖੰਜਰ; ਆਖਰ ਵਿੱਸ਼੍ਵਾਸ਼ ਘਾਤ ਹੂਈ।" [ਪੰਨਾ ੨੧੩

ਵੀਚਾਰ—ਪਿੱਛੇ ਕਹੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਗਲ ਸਭ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਠਾਣ ਨੇ ਕਟਾਰ ਨਾਲ ਖੱਬੀ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਗਲ ਪਰ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪਰ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਇ ਦਾ ਵਿਖੇਵਾਂ ਹੈ ਤਾਂ, ਪਠਾਣ ਨੇ ਕਿਉਂ ਵਾਰ ਕੀਤਾ? ਇਸ ਕਾਰਣ ਪਰ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਡੂੰਘੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰੇਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਮੂਜਬ ਜੋ ਗਲ ਅਗਲਬ ਸਮਝੀ ਹੈ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਯਾ ਇਉਂ ਕਿ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਦੇ ਵਰਤਾਉਣ ਹਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲਕੋਈ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਉਡਾਈਆਂ ਸੋ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸੁਣੇ ਮੂਜਬ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਐਤਨੇ ਦੂਰ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਲ ਖਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦੇ ਵੈਰ ਲਈ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਸੁਾਦੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਨ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਡੀ ਦੂਰ ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਕਿਸੇ ਗੱਭਰੂ ਦਾ ਜਾਣਾ ਅਗਲਬ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਘੋੜੇ ਘਾੜਿਆਂ ਦੇ ਸੌਦੇ ਤੋਂ ਗਲ ਵਧ ਗਈ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੋਊ। ਘੋੜੇ ਦਾ ਕੋਈ ਸੌਦਾਗਰ ਰੁਪਯੇ ਲੈਣ ਗਿਆ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪਰ ਹੁੰਡੀ ਦੇਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਉਧਰ ਜੋੜ ਕੇ ਇਹ ਕਾਰਨ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁੱਲ ਤੁੱਲ ਦੇਣ ਲੈਣ ਤੋਂ ਗਲ ਕਤਲ ਤਕ ਵਧਣੀ ਬਹੁਤ ਅਗਲਬ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਸਨ, ਦੇਣੇ ਲੈਣੋਂ ਕਦੇ ਸੰਕੁਚਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੜੇ ਸਖ਼ੀ ਮਰਦ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਕਾਰਨ ਵਰਤਣਾ ਘੱਟ ਅਗਲਬ ਹੈ, ਹੋਵੇ ਨਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਇਸ਼ਤਆਲ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ ਸਮਝ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪਠਾਣ ਦਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਦੀਨ ਲਈ ਛੇਤੀ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਾਰਨ ਮੰਨ ਲਿਆ।

ਇਹ ਉਪਰਲੀ ਗਲ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਖਿਆਲ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ। ਪਰ ਜੇ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਠਾਨ ਨੇ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ, ਕੌਮ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਆਗੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਹ ਘਾਤ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਤੇ

ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸੱਭਯਤਾ ਤੇ ਇਖ਼ਲਾਕ ਪਰ ਦਾਗ਼ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤਦ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬੋਲ ਉਲਾਰਾ ਤੇ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਆਖੀ ਗਈ ਗਲ ਘੜ ਲੈਣੀ ਔਖੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਉਲਾਂਭਾ ਮੁੜ ਘਿੜਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਰ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਐਸੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਆਲਾ ਦਿਮਾਗ਼ੀ, ਕਮਾਲ ਦੇ ਸ਼ੀਲ ਧਰਮ ਤੇ ਵਰਤਾਉ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੇਕ ਸਲੂਕਾਂ ਦੇ ਗਿਰਵੀਦਾ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਔਜ ਦੇ ਕਾਇਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਰੋਪੜ ਦੇ ਪਠਾਣ ਦਬੇ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨੇਕ ਸਲੂਕ ਨਾਲ ਪਲੇ ਗ਼ਨੀ ਖ਼ਾਂ ਨਬੀ ਖਾਂ ਤੇ ਸਲੋਹੀ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀ ਆੜੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਜਿੰਦਾਂ ਹੂਲ ਕੇ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸੌਦੇ ਪਰ ਕਦ ਲੜ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਨ ਤਲਫ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਯਾ ਓਹ ਨੀਤੀ ਨਿਪੁਨ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪੁੰਜ ਵਜਕਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਵਹਿਸ਼ਤ ਨੂੰ ਕੁਵਾਕ ਕਹਿਕੇ ਕਦ ਭੜਕਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਕਲਮ ਕਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਉਲਾਂਭੇ ਨੂੰ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਿਆਸ ਕੀਤੇ ਕਾਰਨ ਲਿਖ ਮਾਰੇ ਹਨ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗ਼ਮਜ਼ਦਹ ਯਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬੇਜ਼ਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਗ਼ਾਲਬਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਨਾਪਤ ਤੋਂ ਮਗਰਲੇ ਸਿੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਤਾਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਕਾਤਲ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਇਹ ਗਲ ਇਸ ਲਈ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਹੋਣਹਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਸ ਅੰਤਰਯਾਮਤਾ ਨੂੰ ਸਫੁਟ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਤੇ ਓਪਰੇ ਲੇਖਕ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸੂਲ ਮੂਜਬ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਣਹਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਤੇ ਉਸ ਪਤੇ ਹੋਣ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਕਾਫੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਸਤੀ ਲਈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੋਚ ਤੇ ਵਿਆਖਯਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੋਂ ਮਰਨੇ ਦੀ ਖਬਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਭਾਣੇ ਮੰਨਣ ਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਣੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਬੇਜ਼ਾਰੀ ਤੇ ਗ਼ਮ ਚਿੰਤਾ ਦੀਆਂ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਯਾ ਅਕਲ ਵਿਚ ਫਤੂਰ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਯਾ ਕੁਛ ਕਮਲੇਪਣ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੌਲ ਤੇ ਫੇਅਲ (ਬਚਨ ਤੇ ਕਰਨੀਆਂ) ਕੀਹ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ? ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਕੀਹ ਸੀ ਤੇ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਕੀਹ ਕੁਛ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਤੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਦਾ

ਨਾਮ 'ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਰਾਜਧਾਨੀ ਗੁਆਕੇ, ਸਰਬੰਸ ਵੰਵਾਕੇ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਰਵਾਕੇ ਜੋ ਵਜਕਤੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਰਗੇ ਜਾਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨੂੰ 'ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ' (ਫਤੇ ਦਾ ਖਤ) ਲਿਖਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਉਹ ਗ਼ਮਜ਼ਦਹ ਤੇ ਨਿਰਾਸ ਸੀ ਕੀਕੂੰ ਇਨਸਾਫ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਸ ਖਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ । ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਾਫ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਂ ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਨਾਂ ਤੂੰ ਮੁਹੰਮਦ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਕਸਮ ਤੋੜਦਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਸੁਖਨ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ । ਫਿਰ ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਣ ਸਚ ਮੁਚ ਸਨ, ਓਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਲ ਗੱਜਕੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀਹ ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਪੁਤ੍ਰ ਮਾਰ ਦਿਤੇ, ਪਰ ਅਜੇ ਕਰੜਾ ਭੁਜੰਗੀ ਕਾਇਮ ਬੈਠਾ ਹੈ*, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬੀਰਰਸ ਤੇ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ, ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਨਹੀਂ । ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਬੁਝਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਭੜਕਦੀ ਅੱਗ ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਬਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ* ।

ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਰਨੇ ਤੇ ਕਰਤੱਬਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕੋ । ਮਾਲਵੇ ਜਾਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇ ਨਾਲ ਖਿਦਰਾਣੇ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਮੋੜਨਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨਾ । ਕਾਂਗੜੇ ਜਾਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ 'ਫਤੇ ਦਾ ਖਤ' ਲਿਖਣਾ, ਦਮਦਮੇ ਬੈਠਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਰਚ ਦੇਣੇ, ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲੈਣੀ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ । ਇਹ ਕੰਮ ਸਾਲਮ ਦਿਮਾਗੀ ਦੇ ਤੇ ਉਤਸਾਹ ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋਰਵੇਂ ? ਜਦੋਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਨਾ, ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਰਜਾ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਵੇ,ਅਸੀਂ ਜੁੱਧ ਨਾ ਰਚਾਈਏ; ਉਸ ਦਾ ਕੁਛ ਦੇਰ ਮੰਨ ਮੰਨ ਕੇ ਆਖਰ ਡਰ ਜਾਕੇ ਇਕਰਾਰ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬੰਦੇ ਵਰਗਾ ਸੂਰਮਾ ਲੱਭ ਲੈਣਾ, ਬੰਦੇ ਵਰਗੇ ਚੇਟਕੀ ਤੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੀਨ ਤੋਂ ਉਖਾੜ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਲੈਣਾ, ਆਤਮਕ ਬਲ ਤੇ ਬੁੱਧੀਮਤਾ ਦੀਆਂ ਸੂਚਕ ਹਨ ਕਿ ਹੋਰਵੇਂ ? ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਉਂਤ ਦੇਕੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਟੋਰਨਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਤੇ ਵਿਉਂਤ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਲੜੀ ਐਸੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀ ਕਿ ਜੋ ਐਨ ਆਪਣੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ, ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਤੇ ਸਲੀਮੁਲ ਅਕਲੀ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸ ਗਲ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ? ਹੁਣ ਲਓ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ।

ਚਮਕੌਰ ਯੁੱਧ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:—

"ਅਪਨੇ ਬੜੇ ਬੇਟੇ ਕਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਕਰ ਭੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਰਾ ਥਾ ਔਰ ਵੋਹ

---

*ਕਰੜਾ ਭੁਜੰਗੀ ਯਾ ਲਪੇਟ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੱਪ ਤੇ ਭੜਕਦੀ ਅੱਗ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਲਿਪਟ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਪਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਖਾਲਸੇ ਲਈ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ । ਚਾਰ ਪੁਤ੍ਰ ਤਾਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਪਰ ਸੱਪ ਵਾਂਙੂ ਲਪੇਟਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਓਹ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਮਰ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਕਤੀ ਵਾਲੇ ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਚੰਗਿਆੜੇ ਸਨ, ਵਜਕਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੁਝ ਗਏ ਪਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਰੂਪ ਪੁੱਤਰ ਅਮਰ ਹੈ ਤੇ ਅਨੇਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲਪੇਟਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਦਮਕਦੀ ਅਗਨੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਖਰ ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ।

ਮਹਾਂਬਲੀ ਅਪਨੇ ਕਾਮ ਪਰ ਬਦਸਤੂਰ ਤੁਲਾ ਹੂਆ ਥਾ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਬੇਟੇ ਕੇ ਮਰਨੇ ਪਰ ਦੂਸਰਾ ਬੇਟਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਕੀ ਉਮਰ ੧੪, ੧੫ ਸਾਲ ਥੀ ਬਾਪ ਕੇ ਪਾਸ ਆਤਾ ਹੈ ਔਰ ਪੂਛਤਾ ਹੈ...। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅਪਨੇ ਬੇਟੇ ਕੀ ਨੌਜਵਾਨੀ ਔਰ ਪਿਦਰੀ ਮਾਮਤਾ ਕਾ ਕੁਛ ਨਾ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ ਵੋਹ ਉਸ ਕੀ ਯਕੀਨੀ ਮੌਤ ਕੋ ਸਾਹਮਨੇ ਦੇਖਤਾ ਹੂਆ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਂ ਹਾਂ ਬੇਟਾ ਜਾਓ ਔਰ ਅਪਨੇ ਖ਼ੂਨ ਸੇ ਮੇਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਕੀ ਸ਼ਹਾ-ਦਤ ਪੂਰੀ ਕਰੋ ਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਮਹਾਰੇ ਔਰ ਤੁਮਹਾਰੇ ਭਾਈ ਕੇ ਖ਼ੂਨ ਸੇ ਉਸ ਪਰ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰੂੰ ਔਰ ਮੇਰਾ ਮੁਆਹਿਦਾ ਤਕਮੀਲ ਪਾਵੇ"। [ਵੈਂਕਤ ਰਾਵ ਸਫਾ ੧੫੦

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ? ਕੁਛਕੁ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:-

"ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਣੇ ਦੋਨੋ ਪੁਤਰੋਂ ਕੀ ਬੀਰਗਤੀ ਪਾਨੇ ਕਾ ਸਮਾਚਾਰ ਬੜੇ ਧੈਰਯ ਕੇ ਸਾਥ ਸੁਨਾ, ਇਸ ਖਬਰ ਕੋ ਸੁਨਕਰ ਵੇ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਵਿਚਲਤ ਨਹੀਂ ਹੂਏ, ਉਨਕੇ ਮਾਥੇ ਪਰ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਸ਼ਿਕਨ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਉਨ ਕਾ ਤੇਜ, ਉਨਕਾ ਉਤਸਾਹ, ਔਰ ਉਨਕੀ ਹਾਰਦਿਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪਹਿਲੇ ਸੇ ਔਰ ਭੀ ਅਧਿਕ ਬੜ੍ਹ ਗਈ।" [ਰ ਮਸੀਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ, ਸਫਾ ੭੦

"(ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੋਂ ਕੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕੀ) ਜਿਸ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੋ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਵੋਹ 'ਜਟ ਪੁਰ' ਮੇਂ ਥੇ, ਇਨਕੀ ਆਂਖ ਸੇ ਆਂਸੂ ਯਾ ਜ਼ਬਾਨ ਸੇ ਆਹ ਕਾ ਲਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਾ"। [ਮਿਸ਼ ਬਰਤ ਲਾਲ ਐਮ. ਏ., ਸਫਾ ੧੬੮

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ, ਜੋ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿਚੋਂ ਸੀ, ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ:-

"ਬੇਟੇ ਕੇ ਕਤਲ ਹੋਨੇ ਕੀ ਪਹੁੰਚੀ ਜ਼ੂੰਹੀ ਖਬਰ। ਜਾਨਾ ਯਿਹ ਬਾਪ ਨੇ ਕੇ ਹੂਆ ਕਤਲ ਵੋ ਪਿਸਰ। ਸ਼ੁਕਰੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀਆ ਝਟ ਉਠਾਕੇ ਸਰ। ਔਰ ਅਰਜ਼ ਕੀ ਕਿ ਬੰਦਹ ਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀ ਕਰ ਨਜ਼ਰ। ਮੁਝ ਪਰ ਸੇ ਆਜ ਤੇਰੀ ਇਮਾਨਤ ਅਦਾ ਹਈ। ਬੇਟੋਂ ਕੀ ਜਾਨ ਧਰਮ ਕੀ ਖਾਤਰ ਫਿਦਾ ਹੂਈ।" ['ਜੋਹਿਰੇ ਤੇਗ਼

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਘਟਨਾ ਪਿਛੋਂ ਜਦ 'ਮਹਲ' ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਪੁੱਜੇ, ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬੈਠੇ ਨਾ ਦਿੱਸੇ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਪੁੱਛ ਕੀਤੀ, ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਭਾਵ ਦੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ:-

"ਇਨ ਪੁਤਰਨ ਕੇ ਸੀਸ ਪੈ ਵਾਰ ਦੀਏ ਸੁਤ ਚਾਰ।
ਚਾਰ ਮੂਏ ਤੋ ਕਿਆ ਭਇਆ ਏ ਜੀਵਤ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ"।

ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਘਟਨਾ ਮਗਰੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਲਿਖਿਆ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ:-

'ਚਿਹਾ ਸ਼ੁਦ ਕਿ ਚੂੰ ਬੱਚਗਾਂ ਕੁਸ਼ਤਚਾਰ।'

ਅਰਥ—ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਚਾਰ ਬੱਚੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਹ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦੱਸਦੀਆਂਹਨ ਕਿ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਲਈ ਮੌਤ ਤਕ ਪੁਚਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਨਿਰਾਸਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਤੇ ਪੂਰੀ ਦਨਾਈ, ਦੂਰੰਦੇਸ਼ੀ, ਮੁਆਮਲਾ ਫਹਿਮੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅੰਤ ਤਕ ਲਗੇ ਰਹੇ।

ਜੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਦ ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ, ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਭੇਜਣਾ, ਉਹਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਤੇ ਦੂਜਾ ਭੇਜਣਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਉਹ ਲੇਖਕ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕੇ ਜੋ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਸੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹਨ ਸੋ ਸੱਚੇ ਨਹੀਂ ਸਹੀ ਹੁੰਦੇ। ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਨੂੰ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਰਵਾਯਤ ਪਠਾਣ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੰਬੇ ਦਾ ਪਤਾ ਉਸ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਰਵਾਇਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਗੌਰਵਤਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਦੇ ਬਾਦ ਇਸੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਹੋਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੇ ਪੋਲ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਤਾੜ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਹੋਰ ਖੋਜ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਲੱਭ ਪਵੇ ਪਰ ਹਾਲੇ ਜੋ ਰਵਾਇਤ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਵਾਲੀ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਹ ਗੌਰਵਤਾ ਵਾਲੀ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ 'ਸਾਜ਼ਸ਼' ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਸਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਬੜੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਐਉਂ ਚੁਪਾਤੇ ਮਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਮਾਮੂਲੀ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਰੋਅਬ ਮਾਮੂਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ,ਹਮਲਾਆਵਰ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਜਾਨ ਜੋਖੋਂ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣੀ ਕਿਸੇ ਵਡੇ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੌਖੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਦੇ ਮਗਰ ਕੋਈ ਗਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਾਰਨ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਲਾਫ ਹਨ। ਦੌਲਤਰਾਇ ਵਾਲੀ ਰੁਵਾਇਤ ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਅਗਲਬ ਹੋਣ ਦੀ ਗੌਰਵਤਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਠੀਕ ਠੀਕ ਸਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਰਾਹ ਘੱਲਣੇ ਹੋਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਫੇਅਲ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਇਸ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੂਲੋਂ ਲੁਕ ਜਾਏਗਾ।

ਕੁਛ ਵੀ ਹੋਵੇ ਹੋਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਮਨਕਲਪਤ ਜੋੜਾਂ ਹਨ ਯਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹਨ ਤੇ ਪਿਛਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਹਨ। ਦੌਲਤਰਾਇ ਦਾ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਕਾਰਨ ਯਾ ਇਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਕਾਰਨ ਇਸ ਹੋਣੀ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਗਹਿਰੀ ਸ਼ਾਜ਼ਸ਼ ਇਸਦੇ ਮਗਰ ਹੈ।

ਜੇ ਫਰਜ਼ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਠੀਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੇ

ਇਹ ਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਹੋਣੀ ਦੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦਾ ਖਿਆਲ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਚਣ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਵਜਕਤੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਕੰਟਕ ਲਗ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪੜਤਾਲ ਗੋਚਰੀ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸਿਪਾਹ ਚਮਕੌਰ ਵਿਚ ਖਪਾ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਦੋ ਮਾਸੂਮ ਬੇਗੁਨਾਹ ਬੱਚੇ ਸੰਗਦਿਲੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਦ ਬਚੇ ਖੁਚੇ ਭੁੱਖੇ ਥਕੇ ਸਿਖ ਜੋ ਅਨੰਦਪੁਰੋਂ ਤੇ ਹੋਰ ਗੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਜੋ ਕਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫੜੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੱਕ ਤੇ ਕੰਨ ਵੱਢਕੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਕੇ (ਦੇਖੋ ਮੈਲਕਮ ਸਫਾ ੭੨) ਘੋਰ ਅੱਤਜਾਚਾਰ ਵਰਤਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਪਣੇ ਕੀਤੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਉਂਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ। ਇਹ ਅਤ਼ਲਬ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸਦਾ ਸਬੂਤ ਮੁਕਤਸਰ ਦਾ ਜੰਗ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਲਵੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਤੇ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇ ਸਰੋ ਸਾਮਾਨ ਹਨ, ਉਹ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵੈਰੀ ਓਥੋਂ ਦੇ ਚੋਧਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਕੜਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਨਹੀਂ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜਾਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਫ਼ ਸਾਬਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਨੀਯਤ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਬਦਲੇ ਹਨ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ 'ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾ ਛੇੜੋ' ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਮਰ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ। ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ, ਚਾਹੇ ਰੂਹਾਨੀ ਆਸ਼ੀਰਬਾਦ ਨਾਲ, ਚਾਹੇ ਫੌਜੀ ਕੁਮਕ ਨਾਲ, ਚਾਹੇ ਦੋਨੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਹੈਤਾ ਮਿਲਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੱਖਣ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸੂਹੀਆਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਚੋਰੀ ਅਪਣੇ ਆਦਮੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਸੂੰਹ ਬੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੋਣੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾ ਕੇ ਦਗ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ, ਬੇਗੁਨਾਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਤੇ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੱਕ ਕੰਨ ਕੱਪਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡਰ ਵਾਪਰਨਾ ਮਾਮੂਲੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪ੍ਰਾਧਾਂ ਦਾ ਦੰਡ ਦੇਵੇ। ਮੁਗ਼ਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਬੇ ਦੰਡੇ ਸੇ। ਜਿਵੇਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਇਕ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਰਗੜਵਾ ਕੇ ਮਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਮਨੋਰਥ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੁਪਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਕਰਾ ਦੇਵੇ। ਓਹ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣੇ ਵੈਰੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਆਦਮੀ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੈਰ ਲਈ ਉਕਸਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਭਾਰੀ ਇਨਾਮਾਂ ਦਾ ਲੋਭ ਭੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਇਕ ਅਮਰ ਵਾਕਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਪਠਾਣ ਦੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਐਸਾ ਅਹਿਮ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਗਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਨਾਲ ਵਿਉਂਤ੍ਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਧਾਰਨ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ

ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਦਸ਼ਾ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਜੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਝੁਕਾਉ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ਼ਘਾਤ ਨਾਲ ਮਰਵਾ ਦੇਣ ਦਾ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੈਸੀ। ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਛਤ ਬਨੂੜ ਸੀ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਵਲ ਉਸ ਦੇ ਵਧਣ ਦੀ ਅਫਵਾਹ ਗਰਮ ਸੀ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਸੂਬੇਦਾਰ ਕੁਛ ਸਲਾਹਕਾਰੀਆਂ ਸਣੇ ਘੱਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸਾਹਘਾਤ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇ। ਉਹ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਦੱਸਣ ਲਗਾ, ਤੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਬਣਕੇ ਨਾਲ ਰਲ ਗਿਆ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਦਰ ਕੀਤਾ, ਧਨ ਦਿੱਤਾ, ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਿਆ, ਪਰ ਚੌਕਸ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸਾਹ ਘਾਤੀ ਚਾਲ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ ਤਾਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਜੁੱਧ ਮਚੇ ਵਿੱਚ ਤੇ ਰਣ ਤੱਤੇ ਸਮੇਂ ਨੱਸ ਤੁਰਿਆ ਜੋ ਬੰਦੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਆਪਣੀ ਭਾਂਜ ਹੋਈ ਸਮਝਕੇ ਨੱਸ ਤੁਰੇ। ਏਹ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਬੀ, ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲੀਆਂ ਤੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛੇੜਾਂ ਨੱਸ ਬੀ ਤੁਰੀਆਂ, ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਝੈਲਾਂ ਦੀ ਤੁੰਦੀ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਮੈਦਾਨ ਲੈ ਗਿਆ। ਸੋ ਇਸ ਵਾਕਿਆ ਤੋਂ 'ਵਿਸਾਹ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਵ' ਬੀ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਵਧੇਰੇ ਖੋਜ ਦੀ, ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਕਿ ਇਹ ਯਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਲਭ ਪਵੇ। ਜੈਸੇ ਕਿ ਕੰਵਲ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਡਿਉਢੀ ਡਿੱਗਣ ਦਾ ਭੇਤ ੫੮ ਵਰ੍ਹੇ ਛੁਪਿਆ ਰਿਹਾ ਤੇ ੧੮੯੮ ਈਃ ਵਿੱਚ "Memoirs of Colonel Alexander Gardner". ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਫ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਦੀਵਾਨ ਕੌੜਾ ਮਲ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਕਿਸੇ ਦੁਰਾਨੀ ਦੀ ਗੋਲੀ ਤੋਂ ਯਾ ਕਬਰ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਦਾ ਪੈਰ ਆ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਦੁਰਾਨੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ 'ਫੱਰਹਤੁੱਨਾਜ਼ਰੀਨ' ਦੇ ਲੇਖ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਮਯੂਜ਼ੀਅਮ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ 'ਅਹਵਾਲੇ ਆਦੀਨਾ ਬੇਗ' ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਦੀਨਾ ਬੇਗ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਕਸੂਰੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸੈਨਾਪਤਿ ਵਿਸਾਹ ਘਾਤ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਅਪਣਾ 'ਹੁਕਮੇ ਕਤਲ' ਸੀ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਹੁਕਮ 'ਜੁਰਮਾਨਾ' ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਬਿਸਤਾਨੇ ਮਜ਼ਾਹਬ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ, ਜੋ ਖ਼ੁਦ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, 'ਵੱਡਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ' ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ 'ਤੁਜ਼ਕ ਜਹਾਂਗੀਰੀ' ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਲਿਖਿਆ ਕਿ 'ਮੈਂ ਕਤਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ,' ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਉਸੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿਚੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਤੁਅੱਸਬ ਤੇ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਬੀ ਪਈ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਾਇਰਤਾ ਭਰੇ ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਗਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਧੇਰੇ ਖੋਜ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਆਉਣੀ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਵਲ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹਾਲਾਤ ਖੋਜ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇੰਨੀ ਬਾਤ ਹੀ ਅਗ਼ਲੇ ਖੋਜਕਾਂ ਦੀ ਸੇਧ ਲਈ ਲਿਖ

ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਅਮਰ ਵਾਕਿਆ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਹੇ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਇਹ ਖੋਜ ਇੱਥੋਂ ਤਾਈਂ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਪੋਥੀ ਤੇ ਪਈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਚਤਰਜੁਗੀ' ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹਾਲ ਤਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਹੀ ਦਿਤੇ ਹਨ ਪਰ ਵਿਸਾਹਘਾਤੀ ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਠਾਣ ਨੂੰ 'ਸਰੰਦੀ ਪਠਾਣ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਲਿਖਤੀ ਪਤਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪਠਾਣ ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਤਾ ਪੁੱਛਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਫੇਰ ਨਾਦੇੜ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਜਾਣਾ ਸਾਡੀ ਉਪਰ ਦਿਤੀ ਖੋਜ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਕਦਮ ਹੋਰ ਅਗੇਰੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ*। ਇਸ ਤੋਂ ਹੁਣ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਵਸਦੇ ਕਿਸੇ ਪਠਾਣ ਦਾ ਇਸ਼ਤਆਲ ਵਿਚ ਆਕੇ ਯਾ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਤਕਰਾਰ ਤੋਂ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਝੂਠਾ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਠਾਣ ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਸਾਹ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਤੇ ਦਿੱਲੀਓਂ ਪਤਾ ਲੈਕੇ ਟੁਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਤਲ ਦੇ ਇਸ ਜਤਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਠੰਢੇ ਦਿਲ ਗਿਣੀ ਮਿਥੀ ਗਲ ਹੈਸੀ ਤੇ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਇਹ ਇਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਓਸ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਸਰਹਿੰਦ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਾਤਲ ਉਸ ਸਾਜ਼ਸ ਦੇ ਮਨਤੱਵ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਕਾਰਿੰਦਾ (ਏਜੰਟ) ਹੈ।

ਇਹ ਪਠਾਣ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ, ਇਸ ਦਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੈਣਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਇਤਬਾਰੀ ਪਠਾਣ ਸੀ। ਪਤਾ ਪੁੱਛਣ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਬੁਰੇ ਇੰਦੀਏ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਲਈ ਡਾਢੇ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੱਕਾ ਪਤਾ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਕਰਕੇ ਨਾਦੇੜ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੈਨਾਪਤ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਮੂਜਬ ਕਈ ਦਿਨ ਦਾਉ ਤਾੜ ਤਾੜ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਡਾਢਾ ਇਤਬਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣੋਂ ਜਾਣੋਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੋ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਉਗਾਹੀ ਮਿਲ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਪਠਾਣ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰੀ ਸੀ, ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਨਵਾਬ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਵਿਸਾਹਘਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੈ ਸੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਿਤ੍ਰਾਨੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੌਫ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਤੋਂ ਬੀ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

---

*ਅਸਾਂ ਇਹ ਨੋਟ ਮਾਰਚ ੧੯੩੩ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਖੋਜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਨਵੀਂ ਰਾਹ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਵੀਉ (ਨੁਕਤਾ ਖਿਆਲ) ਨੂੰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਪਸੰਗਲੀ ਲੱਭਣ ਦੇ ਜਤਨ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਆਸ ਹੈ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸ ਖੋਜੀ ਬੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਨਗੇ।

ਸੁਪਤਿ ਰਾਤਿ ਬੀਤੀ ਹੁਇ ਪ੍ਰਾਤੀ।ਲਿਖੀ ਖਾਲਸੇ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪਾਤੀ।ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਢਿਗ ਸੁਧ ਪਠੀ।ਹੁਤੋ ਨਿਕਟ ਉਤ[1] ਖੋਲਤਿ ਪਠੀ॥੧੪॥–ਇਹ ਕਯਾ ਭਯੋ–ਰਹਯੋ ਬਿਸਮਾਇ। ਤੁਰਤ ਜਰਾਹਨ ਕੋ ਬੁਲਵਾਇ। ਕਰਿ ਤਾਗੀਦ ਦਏ ਹਯ ਬਲੀ।'ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਹੁ ਜ਼ਖਮ ਬਿਧਿ ਭਲੀ'॥੧੫॥ਤੁਰੰਗ ਧੁਕ੍ਹਾਵਤਿ ਸੋ ਚਲਿ ਆਏ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿਕੈ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ। ਖੋਲਿ ਜ਼ਖਮ ਕੋ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਹੇਰਾ। ਸ਼ੁਭ ਉਪਚਾਰ ਕਰੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ॥ ੧੬॥ ਪੀਛੇ ਸ਼ਾਹੁ ਲਿਖਯੋ ਪਰਵਾਨਾ। ਤਿਨ ਖ਼ਾਨਨ ਪਰ ਕੁਪਯੋ ਮਹਾਨਾ। 'ਜੇ ਰਾਵਰ ਕੀ ਆਇਸੁ ਪਾਊਂ। ਇਨ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੇ ਹਾਥ ਕਟਾਊਂ ॥ ੧੭॥ ਕੈ ਨੌਕਾ ਕੇ ਬੀਚ ਚਢਾਊਂ।ਜਲ ਗੰਭੀਰ ਮਹਿਂ ਸਭਿਨਿ ਡੁਬਾਊਂ'।ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਢਿਗ ਆਯੋ ਪਠਵਾਯੋ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਤਿ ਹੀ ਹੁਕਮ ਅਲਾਯੋ॥ ੧੮ ॥ 'ਇਹ ਸਭਿ ਕਾਰ ਹਮਹੁਂ ਕਰਵਾਈ। ਤਿਲ ਭਰ ਦੋਸ਼ ਨ ਇਨਹੁਂ ਕਦਾਈ'। ਲਿਖਿ ਉੱਤਰ ਭੇਜਯੋ ਤਤਕਾਲਾ। ਜਹਿਂ ਕਹਿ ਪਸਰਯੋ ਸੁਜਸੁ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੧੯ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਖੋਟਨਿ ਪਰ ਉਪਕਾਰੀ। ਮਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਧੀਰ ਧਰਿ ਭਾਰੀ। ਹੁਤੇ ਜਰਾਹੁ ਸੁਮਤਿ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ।ਕਰਿ ਉਪਚਾਰ ਥਿਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਹੀ॥ ੨੦॥ ਐਸੋ ਮੱਲ੍ਹਮ ਕਰਯੋ ਲਗਾਯੋ। ਤੂਰਨ ਜ਼ਖਮ ਮੇਲ ਹ੍ਵੈ ਆਯੋ। ਪੰਦਰਹਿ ਦਿਵਸਨ ਮਹਿਂ ਕਰਿ ਨੀਕਾ। ਮੱਜਨ ਕਰਿਵਾਯੋ ਗੁਰ ਜੀ ਕਾ ॥ ੨੧ ॥ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਈ ਪਹਿਰ ਕਰਿ ਬੈਸੇ। ਦਯੋ ਦਰਸ ਬਰ ਪੂਰਬ ਜੈਸੇ। ਅਖਿਲ ਖਾਲਸਾ ਚਲਿ ਕਰਿਆਯੋ।ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਅਨੰਦ ਕੋ ਪਾਯੋ॥੨੨॥ਅਖਿਲਲੋਕਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸੁਧਿ ਨੀਕੇ। ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਕਟ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਕੇ। ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਅਧਿਕੈ ਕਰਿਵਾਯੋ। ਉਤਸਵ ਦੀਰਘ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਛਾਯੋ ॥੨੩॥ ਦਰਬ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸਿਰੁਪਾਉ ਬਿਸਾਲੇ। ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ ਲਯਾਇ ਤਤਕਾਲੇ। ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਤਬਹਿ ਜਰਾਹਨਿ ਤਾਈਂ। ਲੈ ਕਰਿ ਬਹੁਤ ਰਹੇ ਹਰਖਾਈ ॥ ੨੪॥ ਸੁਜਸ ਉਚਾਰਨ ਕਰਤਿ ਬਿਸਾਲੇ। ਸ਼੍ਰੇਯ ਕਹਨ ਹਜ਼ਰਤ ਢਿਗ ਚਾਲੇ। ਮਿਲੇ ਜਾਇ ਸੁਧ ਅਖਿਲ ਸੁਨਾਈ। 'ਧਨ ਗਨ ਦੀਨਸਿ ਹਮ* ਹਰਖਾਈ[2]' ॥ ੨੫ ॥ ਪੁਨ ਗਮਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸੁ ਜਰਾਹੂ। ਕਹਯੋ ਸੁਜਸੁ ਸਗਰੋ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੂ। ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਹ੍ਵੈਗੇ ਸਵਧਾਨਾ। ਦਿਨ ਖੋੜਸਮੋਂ ਚਢਯੋ ਜਹਾਨਾ ॥ ੨੬ ॥ ਹੁਤੀ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਬੈਸੇ। ਸ਼ੋਭਤਿ ਹੈਂ ਕੁਬੇਰ ਬਰ ਜੈਸੇ। ਨਵ ਟੰਕਨ ਕੇ

[1]ਉਧਰ(ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ)। [2](ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ)ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਧਨ ਦੇਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। *ਪਾ:–ਦੀਨਸ਼ਾਹ।

ਧਨੁਖ ਬਿਸਾਲੇ । ਆਨੇ ਕਾਰੀਗਰ ਤਿਸ ਕਾਲੇ ॥ ੨੭ ॥ ਹੇਰਤਿ ਗੁਰੂ ਹਰਖ ਕੋ ਪਾਯੋ । ਦੀਰਘ ਦਰਬ ਇਨਾਮ ਦਿਵਾਯੋ । ਸਰਬ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਿਤ ਨਿਕਟ ਰਖਾਵਤਿ । ਪੁਸ਼ਪ ਧੂਪ ਚੰਦਨ ਚਰਚਾਵਤਿ ॥ ੨੮ ॥ ਤਿਨ ਮਹਿਂ ਦੋਨ ਸਰਾਸਨ[1] ਧਰੇ । ਦ੍ਰਿਢ ਦਰਾਜ਼ ਦੀਖਤਿ ਬਰ ਕਰੇ । ਕਾਤਕ ਮਾਸ ਅਮਾਵਸ਼ ਨਿਸ ਮਹਿਂ । ਦੀਪ ਮਾਲ ਘਰਿ ਘਰ ਜਿਸ ਕਿਸ ਮਹਿਂ ॥੨੯ ॥ ਘ੍ਰਿੱਤ ਸਨੇਹ ਜਲਾਇ ਬਿਸਾਲਾ । ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਿਨਿ ਧਰਿ ਦੀਪਕ ਮਾਲਾ॥ਗੁਰੂ ਸਦਨ ਕੇ ਚਹੁ ਦਿਸ਼ਿ ਜੋਤਿਬ੍ਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਨ ਮਨਹੁ ਉਦੋਤ ॥ ੩੦ ॥ ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਕਰਿਵਾਇ ਬ੍ਰਤਾਏ । ਉਤਸਵ ਰਚਯੋ ਅਨੰਦ ਸਮੁਦਾਏ । ਬਿਤਯੋ ਸੁ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿਪਦਾ[2] ਬਿਤਾਈ । ਜਮਦੂਤੀਆ[3] ਉਦਤਯੋ ਗ੍ਰਿਹਰਾਈ[4] ॥੩੧॥ ਸੁੰਦਰ ਤੰਬੂ ਇਕ ਲਗਵਾਯੋ । ਬੀਚ ਦੁਚੋਬੇ ਸਥਿਤ ਸੁਹਾਯੋ । ਚਹੁ ਦਿਸ਼ਿ ਮਹਿਂ ਕਨਾਤ ਤਨਵਾਈ । ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਫਰਸ਼ ਛਿਤ ਛਾਈ ॥੩੨॥ ਬੀਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਭਏ ਤਿਸ ਜਾਇ । ਰੱਛਕ ਦੂਰ ਦੂਰ ਬੈਠਾਇ। 'ਜਾਮ ਏਕ ਲਗਿ ਥਿਰੀਯਹੁ ਖਰੇ[5] । ਅੰਤਰ ਨਹਿਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੋ ਕਰੇ' ॥ ੩੩ ॥ ਇਮ ਕਰਿਕੈ ਚਹੁ ਦਿਸ਼ਿ ਤਕਰਾਈ ॥ ਆਪ ਸਥਿਰ ਭੇ ਬੀਚ ਗੁਸਾਈਂ।ਤਿਸ ਛਿਨ ਦਮਕਯੋ ਮਹਿਦ ਅਕਾਸ਼ਾ।ਪਿਖਿਯਤਿ ਭਯੋ ਬਿਸਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ॥ ੩੪ ॥ ਦੋਇ ਪੁਰਖ ਉਤਰੇ ਤਰ ਆਏ । ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ । ਸਾਦਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਰੇ । ਕੁਸ਼ਲ ਅਖਿਲ ਕੇ ਬਾਕ ਉਚਾਰੇ ॥੩੫॥ ਤਿਨਹੁ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦਈ ਨਿਕਾਸਿ । ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੀ ਕਰ ਮਾਂਹਿ ਹੁਲਾਸ । ਤਤਛਿਨ ਖੋਲਿ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਹੇਰੇ । ਅਮਰਾਵਤੀ ਬਰਣ[6] ਜਿਸ ਕੇਰੇ ॥੩੬॥ ਪੜ੍ਹਿ ਕਰਿ ਸਮੁਝੇ ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤੰਤ । ਤਿਨ ਸਨ ਬਾਤ ਕਰੀ ਭਗਵੰਤ । 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ! ਅਬਿ ਬੈਕੁੰਠ ਸਿਧਾਰੋ । ਕਾਰਜ ਇਹਾਂ ਲੀਨ ਕਰਿ ਸਾਰੋ ॥੩੭॥ ਜੇਕਰਿ ਰਹਿਬੋ ਚਹਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ । ਰਹਹੁ ਧਰਾਤਲ ਕਰਹੁ ਨਿਹਾਲਾ' । ਹੁਕਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਕਹਯੋ । ਆਗੈ ਕਰਹੁ ਜਥਾ ਚਿਤ ਚਹਯੋ ॥ ੩੮ ॥ ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ । ਤਿਸ ਪਿਤ

[1]ਦੋਵੇਂ ਧਨੁਖ । [2]ਏਕਮ । [3]ਯਮਦ੍ਵਿਤਯਾ=ਕਤਕ ਸੁਦੀ ਦੂਜ । ਯਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਯਮੁਨਾ ਦੇ ਘਰ ਇਸ ਦਿਨ ਭੋਜਨ ਪਾਇਆ ਸੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਿਨ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰ ਰੋਟੀ ਖਾਣਾ ਵਿਹਤ ਹੋ ਗਿਆ ; 'ਭਾਈ ਦੂਜ' ਏਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਟਿੱਕਾ ਇਸੇ ਦਿਨ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਕੁਛ ਖਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਭਰਾ ਕੁਛ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । [4]ਸੂਰਜ । [5]ਖੜੇ ਰਹਿਣਾ । [6]ਸੁਵਰਗ ਦੇ ਅੱਖਰ ।

ਕੇ ਹੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਿਸਾਲਾ। ਦੁਸ਼ਟ ਤੁਰਕ ਕੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਖਾਰੀ। ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਉਤਪਤਿ ਭਾਰੀ[1] ॥ ੩੯ ॥ ਸੂਧਾ ਮਾਰਗ ਜਗ ਬਿਸਤਾਰਾ। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਭਜਨ ਨਿਸਤਾਰਾ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧ ਭਟ ਭਾਰੇ।ਦੁਸ਼ਟ ਅਨਿਸ਼ਟੀ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ'॥੪੦॥ ਸੁਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤਿਨ ਸੰਗ ਉਚਾਰੀ। 'ਹਮ ਨੇ ਕਛੀ ਅੱਗ੍ਰ ਹੀ ਤਯਾਰੀ। ਹੁਕਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਜੈਸੇ। ਸਿਰ ਪਰ ਧਰਿ ਹਮ ਮਾਨਹਿਂ ਤੈਸੇ' ॥ ੪੧ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਭਲੇ। ਨਭ ਕੇ ਮਗ ਹੀ ਤੂਰਨ ਚਲੇ। ਏਕ ਜਾਮ ਲਗਿ ਰਹੇ ਇਕੰਤ। ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ ਬਹੁਰ ਭਗਵੰਤ ॥ ੪੨ ॥ ਬਦਨ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਕਮਲ ਸਮਾਨਾ। ਪਦਮ ਪਾਂਖਰੀ ਆਂਖ ਮਹਾਨਾ। ਰਿਦੇ ਅਨੰਦਤਿ ਦੁਗਨ ਚਗੁਨੇ। ਬੈਸੇ ਸਭਿਨਿ ਬਿਖੈ ਦੁਤਿ ਦੂਨੇ* ॥੪੩॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਪਾਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਠਨ†' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਉਨੀਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੧੯ ॥

੨੦. [ਜ਼ਖਮ ਦੇ ਤੋਪੇ ਟੁੱਟੇ। ਜੱਗ ਕੀਤਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਸਾਦਰਹਿ ਦ੍ਵੈ ਉਮਰਾਵ ਬੁਲਾਇ। ਜ਼ਖਮ ਲਗੇ ਸੁਧਿ ਲੇਨਿ ਹਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੀਰ ਪਠਾਇ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਕੁੰਚਰ ਪਰ ਅਰੂਢਿ ਤਤਕਾਲੇ।ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਪੰਥ ਮਹਿਂ ਚਾਲੇ।ਕੇਤਿਕ ਚਮੂੰ ਸੰਗ ਮਹਿਂ ਆਈ।–ਦਰਸਹਿੰਗੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਮੁਦ ਪਾਈ–॥ ੨ ॥ ਅਸਵਾਰੀ ਤੇ ਤੂਰਨ ਆਏ।ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚਿ ਸਮੁਦਾਏ।ਉਚਿਤ ਸਥਲ ਪਿਖਿਕੈ ਤਟ ਸਲਿਤਾ। ਉਤਰਿ ਪਰੇ ਦੇਖਤਿ ਜਲ ਚਲਤਾ ॥ ੩ ॥ ਸਿਵਰ ਕਰਨੇ ਸੁਧ ਤਬਹਿ ਪਠਾਈ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਢਿਗ ਅਰਜ਼ ਸੁਨਾਈ। 'ਸ਼ਾਹੁ ਪਠਾਏ ਜੁਗ ਉਮਰਾਵ। ਸੁਧਿ ਲੈਬੇ ਹਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਚਾਵ' ॥ ੪ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਨਾ ਅਰੁ ਖਾਨਾ। ਕਰੇ ਪਠਾਵਨ ਬਾਂਛਤਿ ਨਾਨਾ। ਸਭਿ ਲੇ ਕਰਿ ਅਚਵਨੋ ਮਨ ਭਾਏ। ਥਿਰ ਹੁਇ ਸ਼੍ਰਮਹਿ ਸ਼ਰੀਰ ਬਿਹਾਏ[2]‡ ॥ ੫ ॥ ਢਰਨੋ ਦੁਪਹਿਰਾ ਭੋ ਸਵਧਾਨਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਠਨੋ ਦੂਤ ਅਗਵਾਨਾ। ਜਾਮ ਦਿਵਸ ਰਹਿ ਤਬਿ ਚਲਿ ਆਏ। ਸੰਗ ਭਲੇ ਨਰ ਕਰਿ ਸਮੁਦਾਏ॥੬॥ਆਗੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਵਾਨ ਲਗਾਯੋ। ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਫਰਸ਼ ਡਸਵਾਯੋ। ਬਿਟਨੋ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁਹਾਏ। ਤੁਪਕ ਧਨੁਖ ਅਰੁ ਸਿਪਰ ਲਗਾਏ ॥ ੭ ॥ ਦੇਖਿ ਦੂਰ ਹੀ

---

[1]ਉਤਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਤੁਸਾਂ ਨੇ) ਭਾਰਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ। [2]ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਥਕਾਨ ਲਾਹਿਆ।

*ਪਾ:–ਪੂਨੇ। †ਪਾ:–ਪ੍ਰਭੂ ਸੋ ਬਾਤ। ‡ਪਾ:–ਥਿਰ ਹੋਇਸਿ ਤਹਿ ਨਿਸ਼ਾ ਬਿਹਾਏ।

ਤੇ ਉਮਰਾਊ। ਝੁਕੇ ਸਲਾਮ ਕੀਨਿ ਅਗਵਾਊ। ਸਨਮਾਨਤਿ ਲੇ ਨਾਮ ਬੁਲਾਏ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਗੁਰ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਏ ॥੮॥ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਜੁਗ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। 'ਹਜ਼ਰਤ ਪਠੇ ਸਮੀਪ ਉਚਾਰੀ। ਲੇਨਿ ਜ਼ਖਮ ਕੀ ਸੁਧਿ ਹਮ ਆਏ। ਭਈ ਖੁਸ਼ੀ ਸੁਨਿ ਆਪ ਨਹਾਏ ॥੯॥ ਸ਼ਾਹੁ ਸਚਿੰਤ ਭਯੋ ਸੁਧ ਪਾਈ। –ਇਹ ਮੂਰਖ ਕਸਾ ਕੀਨ ਖੁਟਾਈ–। ਸਭਿ ਪਠਾਨ ਸੰਗੀ ਬੁਲਵਾਏ। ਦੇ ਸਜ਼ਾਇ ਕੋ ਸੋ ਬੁਝਵਾਏ[1] ॥ ੧੦ ॥ ਕਸਮ ਕੁਰਾਨ ਮਹਾਨ ਬਖਾਨੀ। –ਅਪਰ ਨ ਕਿਸ ਕੋ ਸੁਧਿ ਹਮ ਜਾਨੀ। ਲਰਕਾ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਅਨਜਾਨਾ। ਕਿਯ ਬਦਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਪਜਾਨਾ–' ॥ ੧੧ ॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਯੋ। 'ਭਯੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਿਮ ਭਾਯੋ। ਹੈ ਨ ਸਕਹਿ ਕੁਛ ਹੁਕਮ ਬਿਹੀਨਾ। ਨਰਨ ਬਿਖੈ ਆਪਹਿ ਕ੍ਰਿਤ ਕੀਨਾ[2] ॥ ੧੨॥ ਕਹਹੁ ਸ਼ਾਹੁ ਸਨ –ਹਮ ਸੁਖ ਹੋਵਾ। ਘਾਵ ਮਿਲ੍ਯੋ ਸੰਕਟ ਨਹਿਂ ਜੋਵਾ–'। ਕਰਤਿ ਬਾਰਤਾਲਾਪ ਬਿਤਾਇ। ਦ੍ਵੈ ਘਟਿਕਾ ਦਿਨ ਰਹ੍ਯੋ ਸੁ ਆਇ ॥੧੩॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਮੀਪ ਸਮੂਹ ਸੁਹਾਏ। ਬੀਚ ਸਰਾਸਨ ਦੋਇ ਟਿਕਾਏ। ਤਿਨ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਗਈ ਉਮਰਾਵਨਿ। ਪਿਖੈਂ ਦਰਾਜ਼ ਭਏ ਬਿਸਮਾਵਨ ॥੧੪॥–ਚੌੜੀ ਪਾਟੀ ਬਡੇ ਕਠੋਰ[3]। ਇਨ ਐਂਚਨ ਕੋ ਕਿਸ ਮਹਿਂ ਜ਼ੋਰ। ਮਹਾਂ ਮੁਸ਼ਟ ਜੁਗ ਗੋਸ਼ੇ ਕਠਨੈ। ਤੈਸੇ ਪਨਚਿ ਸਿਲੇ ਸਮ ਗਠਨੈ[4] ॥ ੧੫ ॥ ਇਹ ਗੁਰ ਪੀਰ ਦਾਵ ਕਰਿ ਨਾਨਾ। ਰਖਹਿ ਦਿਖਾਵਾ ਲੋਕਨ ਨਾਨਾ ਸਮਰਥ ਲਖਹਿਂ, ਮਾਨ ਹੈਂ ਆਨ। ਅਰਪਿ ਉਪਾਇਨ ਅਨਿਕ ਮਹਾਨ ॥੧੬॥ ਨਾਂਹਿ ਤ ਇਹ ਕੁਦੰਡ ਬਡ ਭਾਰੇ। ਨਰ ਐਂਚਹਿ ਬਲ ਕਹਾਂ ਬਿਚਾਰੇ। ਜੋ ਫਰੇਸ਼ਤੇ ਬਲੀ ਬਿਸਾਲਾ। ਸੋ ਖੈਂਚਹਿਂ ਜਿਨ ਓਜ ਕਰਾਲਾ ॥ ੧੭ ॥ ਮਾਨੁਖ ਕੌਨ ਆਜ ਜਗ ਸਾਰੇ। ਧਨੁਖ ਐਂਚਿ ਇਨ ਤੇ ਸਰ ਮਾਰੇ–। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਚਿਤ ਬਿਖੇ ਬਿਚਾਰਤਿ।ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਕਰਿ ਤਰਕ ਉਠਾਰਤਿ ॥੧੮॥ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ।ਤਰਕਤਿ ਉਮਰਾਵਨ ਲਖਿ ਖਾਮੀ[5]।–ਹਮ ਕੋ ਜਾਨਹਿਂ ਦੰਭ ਕਮਾਵਹਿਂ। ਹੇਤੁ ਦਿਖਾਵਨ ਧਨੁਖ ਟਿਕਾਵਹਿਂ ॥੧੯ ॥ ਇਹ ਰਣ ਮਹਿਂ[6] ਪਹੁੰਚੇ ਨਹਿਂ ਆਏ। ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਚਮਕੌਰ ਜੁ ਘਾਏ। ਦਸ ਦਸ ਮਹਿਂ ਕੋ

[1]ਸਜ਼ਾ ਦਾ (ਡਰ ਦੇਕੇ) ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਭਾਵ ਕਿ ਸੱਚ ਸੱਚ ਦੱਸ ਦਿਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੰਜ਼ਾ ਦਿਆਂਗੇ। [2]ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ (ਵੜਕੇ) ਆਪੇ ਹੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ) ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। [3]ਬੜੀ ਚੌੜੀ ਪਟੀ ਵਾਲੇ ਕਰੜੇ ਹਨ। [4]ਤ੍ਰੈਸੇ ਹੀ ਚਿੱਲੇ ਪੱਥਰ ਵਰਗੇ ਗਠੇ ਹੋਏ। [5]ਉਮਰਾਵਾਂ (ਦੇ ਦਿਲ) ਦਾ ਖੋਟ ਲਖ ਕੇ। [6]ਭਾਵ ਪਿਛਲੇ ਸਾਡੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ।

ਤੀਰ ਨਿਕਾਸਾ। ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬ੍ਰਿੰਦ ਕੋ ਤਤਛਿਨ ਨਾਸ਼ਾ ॥੨੦॥ ਇਨ ਕੋ ਨਿਜ
ਬਲ ਚਹਿਯ ਦਿਖਾਵੈਨਿ। ਨਤੁ ਬਲ ਅਪਰਨ ਕਰਹਿੰ ਬਤਾਵਨ[1]—।ਇੱ-
ਤਜਾਦਿਕ ਬਿਚਾਰਿ ਗੁਰ ਉਰ ਮਹਿਂ। ਦੋਨਹੁੰ ਧਨੁਖ ਉਠਾਏ ਕਰ ਮਹਿਂ ॥
੨੧॥ ਦੋਨਹੁੰ ਮੁਸ਼ਟ ਹਾਥ ਇਕ ਧਰੀ। ਦੌਨ ਪਨਚ ਇਕ ਚੁਟਕੀ ਧਰੀ।
ਬਲ ਤੇ ਐਂਚੀ ਕੋਣ ਨਿਵਾਇ। ਚਾਂਪ ਪ੍ਰਚੰਡ ਖਿਚੇ ਚਿਰੜਾਏ ॥ ੨੨ ॥
ਖੈਂਚਿ ਖੈਂਚਿ ਇਕ ਦ੍ਵੈ ਦੈ ਬਾਲੇ[2]। ਸਭਿਨਿ ਦਿਖਾਏ ਕਰਤਿ ਉਤਾਲੇ।
ਲਗਯੋ ਬਡੋ ਬਲ ਐਂਚਤ ਧਨੁ ਕੋ। ਨਹਿਂ ਬਚਾਵ ਕਿਯ ਘਾਵ ਜੁ
ਤਨ ਕੋ॥੨੩॥ ਲਗੇ ਜ਼ਖਮ ਤੋਪੇ ਤੁਟਿ ਗਏ। ਰੁਧਰ ਨਿਕਾਸਿ ਪਟ ਭੀਜਤ
ਭਏ। ਪੂਰਬ ਤੇ ਭੀ ਘਾਵ ਬਡੇਰਾ। ਭਯੋ ਤੁਰਤ ਹੀ ਤਨ ਮਹਿਂ ਹੇਰਾ।
॥ ੨੪ ॥ ਬਿਸਮਤਿ ਮਨ ਕਿਯੋ ਹਾਹਾਕਾਰਾ। 'ਕਹਾਂ ਭਯੋ' ਕਹਿਂ ਸਕਲ
ਨਿਹਾਰਾ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਉਮਰਾਵਨ ਭਾਖਾ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਾਂ ਕੀਨ ਇਹ
ਕਾਂਖਾ' ॥੨੫॥ ਦੇ ਸਿਰੁਪਾਉ ਬਿਦਾ ਤਬਿ ਕਰੇ। ਸੰਧਯਾ ਭਈ ਦੀਪ ਤਬਿ
ਜਰੇ। ਜਮਦੁਤੀਆ ਸਸਿ ਦਿਨ[3] ਤਬਿ ਹੋਤੋ। ਬਡੇ ਜਤਨ ਤੇ ਬੰਧਨ ਕਿਤੋ
॥੨੬॥ ਰਾਤਿ ਬਿਤੀਤ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੁਇ ਆਈ। ਦਿਵਸ ਤੀਜ ਆਇਸੁ ਫੁਰ-
ਮਾਈ। 'ਲੇਹੁ ਪੰਚ ਸੈ ਕੋਸ਼ ਰਜਤਪਣ। ਕਰਹੁ ਤਿਹਾਵਲ ਰਸਦ ਖਰੀ-
ਦਨ ॥੨੭॥ ਇਕ ਸੌ ਕੋ ਚੰਦਨ ਅਨਵਾਵਹੁ। ਗਮਨ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੌਜ ਸਭਿ
ਲਯਾਵਹੁ। ਮਾਨਹੁ ਬਚਨ,ਕਰਹੁ ਨਹੀਂ ਟਾਰਾ। ਰਿਦੇ ਅਨੰਦ ਭਜੋ ਕਰ-
ਤਾਰਾ ॥੨੮॥ ਕਰਹੁ ਆਜ ਤੇ ਤਯਾਰ ਅਹਾਰਾ। ਪ੍ਰਾਤ ਚਤੁਰਥੀ ਹੈ ਬੁਧਿ-
ਵਾਰਾ। ਦਿਹੁ ਸਭਿ ਕੋ ਭੋਜਨ ਮਨ ਭਾਯੋ। ਉੱਦਮ ਕਰਹੁ ਸਿੰਘ ਸਮੁਦਾਯੋ'
॥ ੨੯ ॥ ਅਪਰ ਦਰਬ ਘ੍ਰਿਤ ਹਿਤ ਮਿਸ਼ਟਾਨਾ। ਮੇਵਾ ਚੂਨ ਸੁਪੇਦਾ ਆਨਾ।
ਲੰਗਰ ਕਰਨ ਲਗੇ ਨਰ ਘਨੇ। ਬਾਸੁਰ ਅਰੁ ਸਗਰੀ ਨਿਸ ਬਨੇ ॥ ੩੦ ॥
ਪੂਪ ਪੂਰਿਕਾ ਚਢਹਿਂ ਕਰਾਹੇ। ਕਰਿ ਤਿਆਰ ਧਰਿ ਕੋਸ਼ਠ ਮਾਂਹੇ। ਬਨੇ
ਕਚੌਰੀ ਬਰੇ ਪਕੌਰੇ। ਡਾਰਿ ਮਸਾਲੇ ਦਧਿ ਮਹਿਂ ਬੋਰੇ ॥ ੩੧ ॥ 'ਬਿਲਮ ਨ
ਕਰਹੁ ਧਾਇ ਸਭਿ ਜਾਵਹੁ। ਪੁਰਿ ਤੇ ਸੌਜ ਖਰੀਦ ਲਿਆਵਹੁ'। ਦਯਾ*

[1]ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ (ਸਾਡਾ) ਵਲ ਦੱਸਣਗੇ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਛਲ ਵਾਸਤੇ ਭਾਰੇ ਧਨੁਖ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। [ਬਲ=ਤਾਕਤ। ਬਲ=ਵਲ,ਵਲ ਨਾਮ ਹੈ ਛਲ ਦਾ, ਬਨਾਵਟ]। [2]ਇਕ ਦੋ ਬਾਲੇ ਦਿਤੇ। [3]ਸੋਮਵਾਰ। *ਪਿਛੇ ਅੰਸੂ ੧੪ ਦੇ ਅੰਕ ੪੬ ਦੇ ਫੁਟ ਨੋਟ ਵਿਚ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਤਿਵੇਂ ਉਸੇ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਥੇ ਪਾਠ 'ਜੋਧਾ ਸਿੰਘ' ਹੈ। (ਵੇਖੋ ਐਨ ੨ ਅੰਸੂ ੨੪ ਅੰਕ ੧੨ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ)।

ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ।ਆਦਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸਭਿਗੁਨਿ ਗੁਨਿ[1]॥੩੨॥ ਲੇ ਗਨ ਧਨ ਕੋ ਨਗਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ। ਰਸਦ ਖਰੀਦਨ ਕੀਨਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੇ। ਬੰਧਿ ਪੋਟ ਪੋਟੀਨ[2] ਉਠਾਇ। ਦੀਨਸਿ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਪੁਚਾਇ॥ ੩੩॥ ਬ੍ਰਿੰਦ ਕਰਾਹੇ ਦਏ ਚਢਾਈ। ਲਗਿ ਪਕਵਾਨ ਹੋਨਿ ਸਮੁਦਾਈ। ਕਰਿ ਸ਼ਨਾਨ ਸੁਚ ਤੇ ਸਭਿ ਲਗਾਇ। ਕਰਹਿਂ ਤਯਾਰ ਕੋ ਧਰਹਿਂ ਟਿਕਾਇ॥ ੩੪॥ ਚਿਤ ਸਚਿੰਤ ਸਭਿ ਕੇ ਹੁਇ ਰਹੇ।–ਗੁਰ ਬੈਕੁੰਠ ਗਮਨ ਕੋ ਲਹੇ। ਕੋ ਵਾਲੀ ਅਬਿ ਇਹਾਂ ਹਮਾਰੋ। ਕਿਸਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਹਿਂ ਨਿਹਾਰੋ–॥ ੩੫॥ ਸ੍ਰਵਤ ਸ਼ੋਣ ਘਾਵ ਜੁ ਗੁਰ ਤਨ ਮੈਂ। ਪਿਖਹਿਂ ਬਿਖਾਦਮਾਨ ਹੁਇ ਮਨ ਮੈਂ। ਪਾਟੀ ਬੰਧ ਕਰਹਿਂ ਉਪਚਾਰ।ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਜੁਗਮ ਚਵਰ ਕੋ ਧਾਰਿ॥ ੩੬॥ ਦਿਵਸ ਤੀਜ ਕੋ ਜਬਹਿ ਬਿਤਾਯੋ। ਪੁਨ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਪਕਵਾਨ ਪਕਾਯੋ। ਕਰਤਿ ਰਹੇ ਮਿਲਿ ਨਰ ਸਮੁਦਾਯਾ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਲਗਿ ਪੁੰਜ ਕਰਾਯਾ॥ ੩੭॥ ਸਭਿ-ਹਿਨਿ ਕੀਨੋ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨਾ। ਤਿਸ ਛਿਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ। 'ਚਾਰੋਂ ਬਰਣ ਜੁ ਆਸ਼੍ਰਮ ਚਾਰ। ਸਭਿ ਸੋਂ ਕਹਿ ਦੀਜੈ ਇਕ ਵਾਰ॥ ੩੮॥ ਕਰਹੁ ਪਕਾਰਨਿ ਦੇਹੁ ਬਿਠਾਇ। ਦੇਰ ਨ ਕੀਜੈ ਅਸਨ ਅਚਾਇ'। ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਪੁੰਜ ਨਰ ਧਾਏ। ਜਾਇ ਸਭਿਨਿ ਕੌ ਸ਼ੋਨ ਸੁਨਾਏ॥੩੯॥ 'ਅਚਨ ਅਹਾਰ ਜੱਗ ਕੋ ਆਵਹੁ। ਲਖਹੁ ਤਯਾਰ ਨਹਿਂ ਬਿਲਮ ਲਗਾਵਹੁ'। ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸਾਧ ਫਕੀਰ ਅਤੀਤ। ਦਿਜ ਆਦਿਕ ਆਏ ਧਰਿ ਪ੍ਰੀਤ॥੪੦॥ –ਗੁਰ ਘਰ ਕੋ ਕੁਨਕਾ ਜੋ ਖਾਇ। ਪਾਵਨ ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਹੁਇ ਜਾਇ–। ਇਮ ਮਨ ਜਾਨਿ ਬਰਣ ਜੇ ਚਾਰ। ਆਸ਼੍ਰਮ ਚਾਰੋਂ ਕਰਨ ਅਹਾਰ॥ ੪੧॥ ਅਪਰ ਭੇਖ ਧਾਰੀ ਸਭਿ ਆਏ। ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਭੀਰ ਸਮੁਦਾਏ। ਇਕ ਦਰਸਹਿਂ ਇਕ ਆਵਹਿਂ ਚਲੇ। ਇਕ ਬੈਠੇ ਪੰਕਤਿ ਕਰਿ ਭਲੇ ॥ ੪੨॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ 'ਜੱਗ ਕਰਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਬੀਸਮੋ ਅੰਸੂ॥ ੨੦॥

੨੧. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ। ਉਪਦੇਸ਼]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਰਣਾਸ਼੍ਰਮ ਕੀ ਪੰਕਤਾਂ ਪ੍ਰਿਥਕ ਪ੍ਰਿਥਕ ਬੈਠਾਇ। ਸਾਦਰ ਦੇਤਿ ਅਹਾਰ ਕੋ ਨੀਰ ਪ੍ਰਿਥਕ ਕਰਿ ਪਾਇ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਪੂਰਬ ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਬਰਤਾਯੋ। ਦੇਤਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਸਭਿਹਿਨਿ ਪਾਯੋ। ਪੂਪ ਪੂਰਿਕਾ ਪੁੰਜ ਕਚੌਰੀ। ਬਰੇ ਪਕੌਰੇ ਦੇ ਸਭਿ ਠੌਰੀ॥ ੨॥ ਅਤਿ ਸ੍ਵਾਦਲ ਗੁਰ ਜੱਗਜ ਅਹਾਰਾ।

---

[1] ਸੋਚ ਸੋਚਕੇ। [2] ਪੰਡਾਂ ਪਾਂਡੀਆਂ ਨੇ।

ਅਚਹਿੰ ਸਰਾਹੈਂ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।ਰੁਚਿ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗ੍ਰ ਸਭਿ ਧਰੈਂ। ਤ੍ਰਿਪਤ
ਭਏ ਭੀ ਖੇਬੋ ਕਰੈਂ ॥ ੩ ॥ ਫਿਰੈਂ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰੋਸਨਹਾਰੇ। 'ਲੇਹੁ ਲੇਹੁ' ਸਭਿ-
ਹੂੰਨਿ ਉਚਾਰੇਂ। ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਕੋ ਭੋਜਨ ਦੀਨਿ। ਆਛੀ ਰੀਤਿ ਅਚਵਨੋ
ਕੀਨਿ ॥ ੪ ॥ ਸ੍ਵਾਦ ਪਾਇ ਸਭਿਹੂੰਨਿ ਸਰਾਹੇਂ। ਪਾਨ ਪਖਾਰੈਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ
ਪਾਹੈਂ। ਸੁਜਸੁ ਕਰਤਿ ਗੁਰ ਕੋ ਲਹਿੰ ਦਰਸ਼ਨ। ਕਦਮ ਪਦਮ ਕੋ ਹਾਥ
ਸਪਰਸ਼ਨ ॥ ੫ ॥ ਆਪ ਆਪਨੇ ਥਾਨ ਪਧਾਰੇ। ਸੋ ਦਿਨ ਬੀਤਯੋ ਦੇਤਿ
ਅਹਾਰੇ। ਸਭਿ ਕੇ ਸੰਗ ਭਨੀ ਗੁਰਬਾਨੀ। 'ਸਿਮਰਹੁ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਗੁਨ
ਖਾਨੀ ॥ ੬ ॥ ਪ੍ਰਾਤਿ ਪੰਚਮੀ ਸੁਰ ਗੁਰ ਵਾਰ। ਦਿਵਸ ਭਲੋ ਉਰ ਲੀਨਿ
ਬਿਚਾਰ। ਹੁਇ ਤਯਾਰੀ ਹਮਰੀ ਪਰਲੋਕ। ਧਰਹੁ ਅਨੰਦ ਨ ਕੀਜਹਿ
ਸ਼ੋਕ ॥੭॥ ਜਾਗ੍ਰਨ ਕਰੋ ਜਪਹੁ ਗੁਰਬਾਨੀ। ਸੰਚ ਲੇਹੁ ਸਭਿ ਸੌਜ ਮਹਾਨੀ।
ਚੰਦਨ ਆਦਿ ਸਕਲ ਹੀ ਲਯਾਇ। ਕਿਧਹੁੰ ਨਹੀਂ, ਸੁਧ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ'
॥ ੮ ॥ ਸੁਨਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸੁਧਿ ਲੀਨ। ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਫਿਰਿ ਕਰਿ ਹੇਰਨ
ਕੀਨ। ਜੋ ਜੋ ਵਸਤੁ ਪਹੂਚੀ ਆਇ। ਕਰੀ ਨਿਵੇਦਨ ਗੁਰ ਢਿਗ ਜਾਇ
॥੯॥ 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਸੌ ਮਨ ਚੰਦਨ ਆਯੋ। ਅਤਰ ਗੁਲਾਬ ਧਰਯੋ ਸਮੁਦਾਯੋ।
ਸੂਖਮ ਚੀਰ ਮੋਲ ਬਹੁ ਕੇਰਾ। ਸੀਵਨਹਾਰ ਸਿਵਤ ਇਸ ਬੇਰਾ ॥ ੧੦ ॥
ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਲਗਿ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਾਰੀ। ਬਨਹਿ ਨਵੀਨ ਆਪ ਕੀ ਤਯਾਰੀ।
ਭਾਰ ਕ੍ਰਸ਼ਾ ਕੋ ਆਨਿ ਧਰਾਯੋ। ਜਵ ਤਿਲ ਘ੍ਰਿਤ ਕੋ ਪੁੰਜ ਅਨਾਯੋ'॥੧੧॥
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸਭਿ ਵਸਤੁ ਬਤਾਈ। ਦੀਪਮਾਲ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਕਰਿਵਾਈ।
ਪੌਰ ਪੌਰ ਪਰ ਘਰ ਘਰ ਪਰ ਧਰਿ। ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਿਮਰ ਕੋ ਪਰਿਹਰ॥੧੨॥
ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਗੁਰਬਾਨੀ ਕੋ ਜਪੈਂ। ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਮਨ ਰਪੈਂ। ਥਿਰੇ
ਇਕੰਤ ਆਪ ਭਗਵੰਤ। ਮਿਲੇ ਪੁੰਜ ਸਿਖ ਸੰਤ ਮਹੰਤ ॥ ੧੩ ॥ 'ਦੁਰਲਭ
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਲਿਹੁ ਅਬੈ'। ਕਹਿ ਆਪਸ ਮਹਿ ਪਹੁੰਚੇ ਸਭੈ। ਰਾਤਿ
ਬਿਤਾਈ ਜਾਗ੍ਰਨ ਕਰਿ ਕੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਕੈ ॥੧੪॥
ਜਾਮ ਰਹੀ ਜਬਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਿ ਕੈ ਲਾਯਸ ਧਯਾਨੇ। ਸਤਿ
ਚੇਤਨ ਆਨੰਦ ਬਿਸਾਲਾ। ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਮਨ ਥਿਰੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥ ੧੫ ॥
ਨਭ ਸਮ ਬਯਾਪਕ ਜੋ ਸਭਿ ਮਾਂਹੀ।ਅਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਬਿਨ ਕੋ ਨਾਂਹੀ। [1]ਭੂਤ

[1] ਇਥੋਂ 'ਸਤਿ, ਚੇਤਨ, ਆਨੰਦ ਰੂਪ' ਤੇ 'ਅਸੱਤ, ਜੜ੍ਹ, ਦੁਖ ਰੂਪ' ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਚੱਲੀ ਹੈ।

ਭਵਿੱਖ ਨ ਨਾਸ਼ ਪ੍ਰਣਾਮ[1]। ਯਾਂਤੇ 'ਸੱਤਿ' ਕਹਤਿ ਸ਼੍ਰੁਤਿ ਨਾਮ[2] ॥ ੧੬ ॥ ਮਾਇਆ ਜਗਤ ਅਵਿੱਦਯਾ ਆਦਿ[3]।ਜਿਸ ਬਿਹੀਨ ਜੜ ਸਹਤ ਬਿਖਾਦ[4] ਮੇਲੇ ਭਏ ਤੇ ਦੇਹ ਜਿਤੇਕ[5]। ਕ੍ਰਿਯਾਵਾਨ ਹ੍ਵੈਂ ਸਹਤ ਬਿਬੇਕ[6] ॥ ੧੭ ॥ ਯਾਂਤੇ ਚੇਤਨ ਨਾਮ ਬਤਾਵੈਂ। ਮਨ ਆਦਿਕ ਚੰਚਲ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵੈਂ[7]। ਜਿਸ ਬਿਹੀਨ ਦੁਖਿ ਸਗਰੇ ਹੇਰੀ[8]। ਬਿਸ਼ਯਾਨੰਦ ਬੂੰਦ ਜਿਸ ਕੇਰੀ[9] ॥ ੧੮ ॥ ਸੋ ਆਨੰਦ ਕੋ ਉਦਧਿ ਅਪਾਰਾ[10]।ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਬ੍ਰਿੱਤਿ ਟਿਕੀ ਇਕ ਸਾਰਾ[11]। ਜੋ ਮਾਨਵ ਅੱਗਯਾਨ ਬਿਨਾਸ਼ੇ[12]।ਪਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਮਝੈਂ ਗੁਰ ਆਸ਼ੇ॥੧੯॥ ਬ੍ਰਿਤਿ ਸਥੂਲ ਤੇ ਲੀਨਿ ਹਟਾਇ। ਸੂਖਮ ਕੇ ਬਿਚਾਰ ਮਨ ਲਾਇ। ਰੱਜੂ ਸਰਪ ਜਗਤ ਕੋ ਜਾਨਾ। ਸੱਤਿ ਸਰੂਪ ਆਪਨੋ ਮਾਨਾ ॥ ੨੦ ॥ ਬਾਲਕ, ਤਰੁਨ ਬ੍ਰਿੱਧ ਨਹਿਂ ਹੋਵਾ। ਜਨਮਹਿ ਨਹੀਂ, ਮਰਨ ਨਹਿਂ ਜੋਵਾ। ਦੇਹਾਦਿਕ ਹੈਤਾ ਨਿਰਵਾਰ। ਸੋ ਸਰੂਪ ਜਾਨਯੋਂ ਨਿਰਧਾਰ[13] ॥੨੧॥ ਹਰਖ ਸ਼ੋਕ ਤਿਨ ਕਹੁ ਕਿਮ ਹੋਵੈ।ਰੂਪ ਅਨਾਸ਼ੀ ਬਿਨ ਦੁਖ ਜੋਵੈ[14]। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨੈਨ ਉਘਾਰੇ। ਸਿੰਘਨ ਸਕਲ ਬੰਦਨਾ ਧਾਰੇ॥੨੨॥ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੀ।'ਕਹਹੁ ਆਪ ਉਪਦੇਸ਼ਨਿ ਬਾਨੀ। ਅਬਿ ਤੌ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਵੈਂ। ਜਿਹ ਸੁਨਿ ਪੀਛੈ ਮਨ ਠਹਿਰਾਵੈਂ' ॥ ੨੩ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਉਚਾਰੇ। 'ਸੁਨਹੁ ਖਾਲਸਾ! ਤੁਮ ਮਮ ਪਯਾਰੇ! ਨੇਤਿ[15] ਰਚੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜੈਸੇ।ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਨ

---

[1]ਪਿਛੇ ਅਗੇ (ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ) ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ ਜੋ ਸਦਾ 'ਹੈ'। [2]ਸ਼੍ਰੁਤੀ (ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ 'ਸੱਤਿ' ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। [3](ਚੇਤਨ ਚਲਿਆ) ਜੋ ਅਵਿਦਿਆ, ਮਾਇਆ ਤੇ ਜਗਤ ਆਦਿਕ ਹਨ। [4]ਜਿਸ (ਚੇਤਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਜੜ੍ਹ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚੇਸ਼੍ਟ ਹੈਨ। [ਸੰਸ:, ਵਿਖਾਦ=ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੇਸ਼ਟਾ ਨਾ ਹੋਵੇ]। [5](ਜਿਸ ਦੇ) ਮੇਲ ਹੋਇਆਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਹਨ.........। [6]ਗਯਾਤ ਸਹਿਤ ਤੇ ਕ੍ਰਿਆ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। [ਬਿਬੇਕ=ਗਯਾਤ]। [7]ਭਾਵ, ਜਿਸਦੀ (ਚੇਤਨਤਾ) ਕਰਕੇ ਮਨ ਆਦਿਕ ਸਫੁਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [8](ਹੁਣ 'ਅਨੰਦ' ਤੁਰਿਆ) ਜਿਸ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਦੁਖੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। [9]ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਰਸ (ਆਉਂਦਾ) ਹੈ (ਉਹ) ਉਸ (ਆਨੰਦ ਸਾਗਰ) ਦੀ ਬੂੰਦ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ। [10]ਉਹ ਜੋ ਅਨੰਦ ਦਾ ਅਪਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। [11]ਭਾਵ ਸਤ ਚੇਤਨ ਆਨੰਦ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਇਕ ਸਾਰ ਟਿਕ ਗਈ ਹੈ। [12](ਐਉਂ ਜੋ) ਮਨੁੱਖ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। [13]ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। [14]ਜੋ (ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ) ਸਤਿ, ਚੇਤਨ, ਆਨੰਦ ਵੇਖਦੇ ਹਨ [ਅਨਾਸ਼ੀ=ਸਤਿ। ਬਿਨ ਦੁਖ=ਆਨੰਦ]। [15]ਹੋਣ ਹਾਰ, ਭਾਵੀ, ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬਾਤ।

ਮਿਟੈ ਸੁ ਕੈਸੇ ॥੨੪॥ਜੋ ਜਨਮੈ ਹੁਇ ਹੈ ਤਿਨ ਮਰਨਾ।ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਲਹਿ ਨਾਸ਼ ਪ੍ਰਹਰਨਾ[1] । ਨਿਸ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਉਪਾਏ[2] । ਆਰਬਲਾ ਇਨ* ਗਿਨਤਿ[3] ਬਿਤਾਏ ॥੨੫॥ ਸਦਾ ਅਕਾਲ ਕਾਲ ਭਗਵਾਨਾ[4] ।ਪੁਜੈ ਅਉਧ ਸਭਿ ਕੋ ਕਰਿ ਖਾਨਾ[5] । ਚਉਦਹਿ ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਥਿਰ ਕੋਇ ਨ । ਕੋ ਅਸ, ਕਾਲ ਬਸੀ ਜੋ ਹੋਇ ਨ ॥੨੬॥ਪੰਚ ਤੱਤ ਕੋ ਜਗ ਬਿਸਤਾਰਾ । ਤਿਨ ਭੀ ਭੱਖਹਿ ਕਾਲ ਕਰਾਰਾ[6] । ਜਬਿ ਕਾਰਨ ਹੀ ਲਹਤੇ ਬਿਨਾਸ਼ਾ । ਕਾਰਜ ਥਿਰਿਬੇ ਕੀ ਕਿਤ ਆਸਾ[7]?॥੨੭॥ਸਭਿ ਕੋਰਚਨਹਾਰ ਕਮਲਾਸਨ[8]।ਕਾਲ ਪੁਰਖ[9] ਭਖਿ ਕਰਹਿ ਬਿਨਾਸ਼ਨ । ਤਿਮ ਹੀ ਬਿਸ਼ਨੁ ਸ਼ੰਭੁ ਬਡ ਦੋਊ।ਪੁਜੇ ਔਧ ਥਿਰ ਰਹੈ ਨ ਕੋਊ ॥ ੨੮ ॥ ਅਪਰਨ ਕੀ ਗਿਨਤੀ ਕਹੁ ਕੌਨ । ਜੋ ਥਿਰ ਰਹੈ ਚੌਦਹੂੰ ਭੌਨ[10] । ਯਾਂਤੇ ਝੂਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੋ ਨੇਹੁ । ਨਹਿੰ ਆਛੇ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਅਛੇਹੁ ॥੨੯॥ ਸਤਿ ਚੇਤਨ ਆਦਿਕ† ਜੋ ਕਹੀਯਤਿ । ਸੂਖਮ ਤੇ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਲਹੀਯਤਿ । ਤਿਸ ਢਿਗ ਕਾਲ ਨ ਪਹੁੰਚੈ ਖਾਇ[11] । ਅਬਿ-ਨਾਸ਼ੀ ਜੋ ਨੀਤ ਰਹਾਇ ॥੩੦॥ ਸੋ ਸਰੂਪ ਅਪਨੋ ਪਹਿਚਾਨੋ । ਰਹੋ ਅਨਦ ਸ਼ੋਕ ਨਹਿੰ ਠਾਨੋ । ਇਸ ਸਮ ਸਦਾ, ਬਾਲ ਨਹਿੰ ਤਰੁਨਾ ਬ੍ਰਿੱਧ ਨ ਜਨਮ ਨ ਹੁਇ ਕਬਿ ਮਰਨਾ ॥ ੩੧॥ ਦੁਖ ਦਾਰਿੱਦ੍ਰ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਮਾਂਹੀ। ਰੂਪ ਅਨੰਦ ਬਿਘਨ ਕੋ ਨਾਂਹੀ । ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਤਹਾਂ ਨਿਵਾਸੁ।

---

[1]ਜੋ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਭ ਨੇ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ । (ਅ) ਨਾਸ਼=(ਪਿੱਛੇ) ਨਾਸ਼ (ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ) । ਪ੍ਰਹਰਨਾ=(ਅਗੋਂ ਬੀ) ਨਾਸ਼ (ਹੋਵੇਗਾ) । [ਨਾਸ਼=ਬਿਨਾਸ਼ । ਪ੍ਰਹਰਨ=ਵਿਨਾਸ਼] । [2]ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਪਾਏ ਹਨ । (ਅ) ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਦ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਉਪਜਦੇ (ਪ੍ਰਗਟਦੇ) ਹਨ । (ਚੰਦ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਿਥਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨ ਵਾਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਆਰਬਲਾ ਵਿਹਾ ਰਹੀ ਹੈ) । [3]ਇਨ੍ਹਾਂ (ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ) ਗਿਣਦਿਆਂ । [4]ਇਕ ਕਾਲ ਸਦਾ ਅਕਾਲ ਹੈ । (ਕਾਲ ਨਾਲ ਭਗਵਾਨ ਪਦ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਗਵਾਨ ਵੇਦ ਵਿਆਸ) । [5]ਖਾਂਦਾ ਹੈ । [6]ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਭਯਾਨਕ ਕਾਲ ਭੱਖਦਾ ਹੈ । [7]ਭਾਵ, ਪੰਚ ਤਤ ਤੋਂ ਜਗਤ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਪੰਚ ਤੱਤ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਏ, ਤਦ ਬਿਨਾਸ ਸਰੂਪ ਦਾ ਕਾਰਜ, ਜੋ ਜਗਤ ਹੈ, ਕੀਕੂੰ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? [8]ਬ੍ਰਹਮਾ । [9]ਕਾਲ, ਯਮ [ਸੰਸ:, ਕਾਲਪੁਰਖ=ਕਾਲ, ਯਮ] । [10]ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨੁ ਸ਼ਿਵ ਸਦਾ ਥਿਰ ਇਹ ਬੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਥਿਰ ਹੈ ਚੋਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ । [11]ਨਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਨਾ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

*ਪਾ:—ਦਿਨ । †ਪਾ:—ਸੱਤਾ ਚੇਤਨ ਮਾਤ੍ਰ ।

ਜਿ। ਠਾਂ ਹਰਖ ਨ ਸ਼ੋਕ ਨ ਨਾਸ਼* ॥ ੩੨ ॥ ਪਰਮ ਦੁਖੀ ਲਖਿ ਜਗ ਕੇ ਜੀਵ।ਜਿਨ ਕੇ ਮਨ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨ ਥੀਵ। ਦੇਹ ਅਹੰਤਾ ਧਰਿ ਧਰਿ ਗਾਢੇ। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਬਹੁ ਬਾਢੇ ॥ ੩੩। ਪੰਚ ਕਲੇਸ਼ਨ[1] ਬਸੀ ਹਮੇਸ਼। ਭ੍ਰਮਤਿ ਮਾਇਆ ਲਗੇ ਹਮੇਸ਼। ਬਾਦ ਬਿਰੋਧੀ ਪਚਿਪਚਿ ਮਰੈਂ। ਸੰਕਟ ਸਹੈਂ ਨਰਕ ਮਹੁੰ ਪਰੈਂ ॥੩੪॥ ਤਿਨ ਜੀਵਨ ਕੇ ਹਿਤ ਕੋ ਕਰਿਬੇ। ਸਤਿ-ਗੁਰ ਕਰੈਂ ਦੇਹ ਜਗ ਧਰਿਬੇ।ਅਪਨੀ ਸ਼ਕਤਿ ਸਹਿਤ ਉਪਦੇਸ਼ੈਂ। ਉਰ ਤੇ ਹਰਹਿਂ ਬਿਕਾਰ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ੈ ॥੩੫॥ ਭਲੇ ਪੰਥ ਕੋ ਚਲਨ ਬਤਾਵੈਂ।ਸ਼੍ਰੇਯ ਲਹੈਂ, ਤਿਸ ਰੀਤਿ ਚਲਾਵੈਂ। ਕਸ਼ਟ ਨਰਕ ਤੇ ਲੇਤਿ ਬਚਾਇ। ਜਗੇ ਭਾਗ ਨਰ ਸੋ ਗੁਰ ਪਾਇਂ ॥੩੬॥ ਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਰੈ ਜਗ ਸਾਗਰ। ਅਪਰ ਤਰਾਵਹਿਂ ਹੋਤਿ ਉਜਾਗਰ। ਸ਼ੁਭ ਮਗ ਕੋ ਬਤਾਇ ਕਰਿ ਕਾਰਜ। ਅਪਨਿ ਥਾਨ ਪਹੁੰਚੈ ਗੁਰ ਆਰਜ[2] ॥੩੭॥ ਜਿਮ ਛਿਤਿ ਪਰ ਦੁਰਭਿੱਛ ਕਰਾਲਾ। ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਉਪਜਹਿ ਤਪਤ ਬਿਸਾਲਾ। ਜੀਵ ਦੁਖੀ ਪਿਖਿ ਕੈ ਤਤਕਾਲਾ। ਬਿਦਤਹਿ ਨਭ ਮਹਿਂ ਮੇਘਨਿ ਮਾਲਾ ॥ ੩੮ ॥ ਬਰਖਾ ਕਰਿਕੈ ਤਪਤਿ ਮਿਟਾਵੈ। ਅੰਨ ਉਪਾਵਨ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ। ਪੁਨ ਸੋ ਮੇਘ ਲੀਨ ਹੁਇ ਜਾਇਂ। ਜਹਿਂ ਤੇ ਆਵਹਿਂ ਤਹਾਂ ਸਮਾਇਂ[3] ॥ ੩੯ ॥ ਤਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਲਖਹੁ ਸ਼ਰੀਰਾ।ਸ਼ੁਭ ਮਗ ਉਪਦੇਸ਼ਤਿ ਕਰਿ ਧੀਰਾ।ਨਿਜ ਸਥਾਨ ਮਹਿਂ ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਜਾਇ। ਨਿਤ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਰਹੈਂ ਸਹਾਇ ॥੪੦॥ ਉਪਜਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਉ ਮਨ ਜਾਂਕੇ। ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈਂ ਤਾਂਕੇ। ਸੱਤਿਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕੌ ਦੀਨ। ਜਿਸ ਤੇ ਬਨਹੁ ਨਹੀਂ ਕਬਿ ਦੀਨ॥੪੧॥ਧਰਾ ਰਾਜ ਹਿਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਾਏ। ਮਰਹਿਂ ਜੰਗ ਮਹਿਂ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਏ। ਦੇਵੀ ਮਾਤ ਅੰਕ ਮਹਿਂ ਪਾਏ†। ਸਕਲ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਲੜ ਲਾਏ॥੪੨॥ਬੇਦਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸਾਰ ਨਿਕਾਸਾ‡। ਨਿਜ ਬਾਣੀ ਮਹਿਂ ਗੁਰਨਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ। ਪਠਹੁ ਸੁਨਹੁੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਵਹੁ। ਗੁਰ ਕੇ ਲੋਕ ਨਿਸੰਸੈ ਜਾਵਹੁ ॥ ੪੩ ॥ ਤਨ ਕੀ ਗਤਿ ਐਸੇ ਹੀ ਹੋਤਿ। ਬਿਨਸ਼ ਜਾਤਿ ਹੈ ਜਿਤਿਕ ਉਦੋਤ। ਜਿਨਹੁੰ ਨਰਹੁੰ ਸਿਮਰਜੋ ਸਤਿਨਾਮੁ।

[1]ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਇਹ ਹਨ:—ਅਵਿਦ੍ਯਾ, ਅਸਿਮਤਾ, ਰਾਗ, ਦ੍ਵੈਖ, ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼। [ਅਸਿਮਤਾ= ਪਦਾਰਥਾਂ ਸਬੰਧੀਆਂ ਵਿਚ ਅਹੰ ਬੁੱਧੀ। ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼=ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ, ਯਾ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਡਾਢੀ ਪਕੜ। ਇਹ ਹਿਸਾਬ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਹੈ]। [2]ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ। [3]ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ ਹੈ, ਇਕ ਅੰਗ ਲੈਣਾ ਹੈ।

*ਪਾ:—ਜਗ ਮਗੁ ਜੋਤ ਤਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।

†ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੩ ਅੰਸੂ ੧੨ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਟੂਕ।

‡ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੩ ਅੰਸੂ ੪੧, ੪੨ ਤੇ ੪੩ ਦੀਆਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਟੂਕਾਂ।

ਆਤਮ ਗ੍ਯਾਨੀ ਥਿਰ ਨਿਜ ਧਾਮੂ ॥ ੪੪ ॥ ਤਿਨਹੁੰ ਆਪਨੋ ਜਨਮ ਸੁਧਾਰਾ।ਪਰੇ ਪਾਰ ਜਗ ਪਾਰਾਵਾਰਾ। ਬਹੁਰ ਨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮਹਿਂ ਆਇ। ਸਤਿ ਚੇਤਨ ਆਨੰਦ ਸਮਾਏ' ॥ ੪੫ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਸਤਿਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਇਕਵਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੨੧ ॥

੨੨. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਯਾਰੀ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਵੀਰਵਾਰ ਤਿਥ ਪੰਚਮੀ ਕਾਤਿਕ ਸ਼ੁਦੀ ਸੁਜਾਨ। ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਅਨੰਦ ਚਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਮਲ ਸਮਾਨ ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ਗਿਰਾ ਸੁਗੰਧਿ[1] ਲੇਨਿ ਕੇ ਕਾਰਨ। ਮਿਲੇ ਚਾਹਿਂ ਨਰ ਮਧੁਪ ਹਜ਼ਾਰਨਿ।ਜੱਗਯ ਬਿਖੈ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਗਨ ਗਏ।ਅਪਰਨਿ ਸੰਗ ਜਨਾਵਤਿ ਭਏ ॥੨॥ ਜਹਿਂ ਜਹਿਂ ਸੁਧਿ ਪਹੁੰਚੀ ਗੁਰ ਕੇਰੀ। ਮਹਿਮਾ ਭਾਖਤਿ ਬਡਹੁੰ ਬਡੇਰੀ। 'ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਸੋਢੀ ਸੁਲਤਾਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਿਦਤ ਜਹਾਨ ॥ ੩ ॥ ਬੈਰੀ ਬਨ ਕੋ ਬੰਨ੍ਹਿ[2] ਬਿਸਾਲਾ। ਬੀਰਨ ਬੀਚ ਬਡੋ ਬਲਵਾਲਾ।ਲਰੇ ਅਸੰਖ ਸੰਗ ਘਨ ਸ਼ਯਾਮੂ[3]। ਤਿਮ ਅਤਿਰਥੀ ਭਯੋ ਇਨ ਨਾਮੂ ॥ ੪ ॥ ਕਿਤਿਕ ਦਿਵਸ ਸੁਧਿ ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਨਾਈ।ਕਰੈਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਗਤਿ ਦਾਈ। ਔਧ ਪੰਚਮੀ ਤਿਥਿ ਲੌ ਆਜ। ਕਰਨੇ ਸਕੇਲਨ ਸਕਲ ਸਮਾਜ ॥ ੫ ॥ ਦੌਰਿ ਦੌਰਿ ਪਹੁੰਚਹੁ ਤਿਨ ਪੌਰ। ਦਰਸਹੁ ਅਬਿ ਸੋਢੀ ਸਿਰਮੌਰ। ਦੁਰਲਭ ਹੈ ਜਿਨ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਵਨ। ਪਰਸੇ ਚਤੁਰ ਪਦਾਰਥ ਪਾਵਨ[4]'॥੬॥ਧਾਇ ਧਾਇ ਅਸ ਕਹਿ ਕਹਿਆਏ। ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਨਰ ਸਮੁਦਾਏ। ਨਿਕਟ ਦੂਰ ਤੇ ਉਰ ਬਿਸਮਾਏ। ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਪਾਏ ॥੭॥ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਪੁੰਜ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ। ਬੈਰਾਗੀ ਬਹੁ ਭੇਖਨ ਧਾਰੀ। ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਸੁਨੇ ਜਬਿ ਜਿਸ ਕਿਸ। ਉਤਲਾਵਤਿ ਆਵਤਿ ਗਨ ਸਭਿ ਦਿਸ਼ਿ ॥ ੮ ॥ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਸਾਧ ਸਭਿ ਆਏ। ਦਰਸਹਿਂ ਚੌਂਪ ਵਧਾਵਤਿ ਧਾਏ। 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ'। ਕਹੈਂ ਸਕਲ ਇਮ ਨਿਕਟ ਕਿ ਦੂਰੇ॥੯॥ਚਹੂੰਦਿਸ਼ਿਨਿ ਤੇ ਮੇਲਾ ਭਯੋ।ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਦਯੋ। ਚਾਰ ਘਰੀ ਲਗਿ ਥਿਰੇ ਦਿਵਾਨ। ਪੁਨ ਇਕੰਤ ਭੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਜਾਨ ॥੧੦॥ ਦੇਗ ਸਭਿਨਿ ਕੋ ਤਹਿਂ ਬਰਤਾਈ। ਬਾਂਛਤਿ ਲੇ ਕਰਿ ਅਚਿ ਸਮੁਦਾਈ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਪਨੋ ਬਾਰ ਅਨਾਯੋ। ਅਚਯੋ ਅਹਾਰ ਜਥਾ ਰੁਚਿ ਭਾਯੋ॥੧੧॥ਪਨਹਿ ਪਾਨ ਹਿਤ ਪਾਨ ਕਟੋਰਾ[5]। ਪਾਨ ਗਹਯੋ[6]

[1] ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਸੁਗੰਧੀ। [2] ਅਗਨੀ। [3] ਜਿਵੇਂ ਲੜੇ ਸਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਸੰਖਾਂ ਨਾਲ। [4] ਪਾਈਦੇ ਹਨ। [5] ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਟੋਰਾ। [6] ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ।

ਕਿਯ ਆਨਨ ਓਰਾ। ਕੁਛਕ ਪੀਯੋ ਪੁਨ ਚੁਟਾ ਸੁਧਾਰਾ। ਪਾਨ ਪਖਾਰੇ ਥਿਰੇ ਉਦਾਰਾ ॥੧੨॥ ਕਿਤਿਕ ਸਮੇਂ ਪੌਢੇ ਪਰਯੰਕਾ। ਸਾਗਰ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਮਯੰਕਾ[1]।ਡੇਢ ਜਾਮ ਜਬਿਹੂੰ ਦਿਨ ਰਹ੍ਯੋ। ਸੁੱਖੇ ਅਰੁ ਅਫੀਮ ਹਿਤ ਕਹ੍ਯੋ ॥ ੧੩ ॥ ਮਾਦਿਕ ਛਕੇ ਸੌਚ ਕੋ ਧਰੇ। ਪੁਨ ਸ਼ਨਾਨ ਆਛੀ ਬਿਧਿ ਕਰੇ। ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਭਿ ਨਵੀਨ ਅਨਵਾਈ।ਸ਼ੁਸ਼ਕ ਕਾਛ ਕਟਿਕਸੀ* ਸੁਹਾਈ ॥੧੪ ॥ ਕੇਸਨ ਤੇ ਸਭਿ ਨੀਰ ਨਿਚੋਰਾ। ਧੂਪ ਧੁਖਾਇ ਗੰਧ ਝਕਝੋਰਾ[2]। ਜੂਰਾ ਨੀਕੀ ਰੀਤਿ ਬਨਾਯੋ। ਸ਼ਮਸ਼ ਮੂਛ ਕੇਸ਼ਨ ਚਿਕਨਾਯੋ॥ ੧੫ ॥ ਸੂਖਮ ਨੀਕ ਨਈ ਉਸ਼ਨੀਕ[3]। ਚਿਨ ਕਰਿ ਧਰਿ ਥਿਰ ਦਾਸ ਨਜੀਕ।ਜੂਰੇ ਸੰਗ ਛੋਰ[4] ਅਟਕਾਯੋ। ਪੁਨ ਚਹੂੰ ਓਰ ਪੇਚ ਲਪਟਾਯੋ॥ ੧੬॥ ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭਿ ਪੇਚ ਪ੍ਰਵਾਰੇ। ਪੁਨ ਜੂਰੇ ਪਰ ਲਗਾਇ ਸੁਧਾਰੇ। ਮੁਕਰ ਮਹਾਨ ਦਿਖਾਇ ਅਗਾਰੀ। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਵਾਰੀ॥ ੧੭ ॥ ਪੁਨ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਜਿਗਾ ਦਿਖਾਈ। ਬਹੁਤ ਮੋਲ ਕੀ ਰੁਚਿਰ ਬਨਾਈ। ਪਾਗ ਭਾਲ ਪਰ ਬੰਧਿ ਸਜਾਈ। ਪੰਕਤਿ ਹੀਰਨ ਕੀ ਦਮਕਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ਜ਼ਬਰ ਜਵਾਹਰ ਜ਼ਾਹਰ ਜੋਤਿ।ਜਗਮਗ ਜਗਮਗ ਸ਼ੋਭ ਉਦੋਤਿ। ਮੁਕਤਾ ਗੁੱਛਨ ਸ਼ੁਭਤਿ† ਉਜਾਲਾ। ਸੁੰਦਰ ਕਲਗ਼ੀ ਬਨੀ ਬਿਸਾਲਾ॥ ੧੯॥ ਨਾਨਾ ਰੰਗ ਜਵਾਹਰ ਲਾਗੇ। ਘੜਤ ਅਨੂਠੀ ਜ਼ੇਬ ਸੁ ਜਾਗੇ। ਲੇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਉਤੰਗ ਸਜਾਈ। ਹਾਲੇ ਸਿਰ[5] ਝੁਲਤਿ ਦਮਕਾਈ॥ ੨੦॥ ਸੂਖਮ ਤੇ ਸੂਖਮ ਬਰ ਚੀਰ। ਜਾਮਾ ਪਹਿਰ੍ਯੋ ਦਿਪੈ ਸਰੀਰ। ਬਹੁ ਪਾਲਨ ਕੋ ਸਜ੍ਯੋ ਬਿਸਾਲਾ। ਬੰਦ ਬੰਦ[6],ਲਰਕਾਇ ਸੁ ਢਾਲਾ[7] ॥੨੧॥ਤੀਖਨ ਧਾਰਾ ਖੜਗ ਕਰਾਲੇ। ਕੰਚਨ ਮੁਸ਼ਟ ਜੜਤ ਨਗ ਨਾਲੇ। ਜਿਸ ਕੇ ਲਗੇ ਮੁਨਾਲਿ ਤਨਾਲਾ[8]। ਕੜੀਆਂ ਅਰ ਚਪੜਾਸੁ[9] ਬਿਸਾਲਾ॥ ੨੨ ॥ ਚਾਮੀਕਰ ਕੇ ਚਮਕਤਿ ਚਾਰੁ। ਜ਼ਰੀ

---

[1]ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ। [2]ਸੁਗੰਧੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਇਆ। [3]ਦਸਤਾਰ। [4]ਪੱਲਾ। [5]ਸਿਰ ਹਿੱਲਿਆ। [6]ਤਣੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ। [7]ਢਾਲ ਲਰਕਾਈ। [8]ਮਨਾਲ=ਮਿਆਨ ਦੇ ਉਪਰ ਵਲ ਲੱਗਾ ਲੋਹੇ ਚਾਂਦੀ ਯਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸੰਮ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁੰਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਸਮੇ ਕੱਢਕੇ ਤਲਵਾਰ ਪੇਟੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਿਆਨ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਜਿਧਰ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਨੋਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਸੰਮ ਤੇ ਠੁਹਕਰ ਨੂੰ 'ਤਨਾਲ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਠ 'ਮਨਾਲਤ ਨਾਲਾ' ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਕਿ 'ਮਣੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹਨ' ਗ਼ਲਤ ਹੈ। [9]ਕੜੀ=ਮਿਆਨ ਦਾ ਕੁੰਡਾ। ਚਪੜਾਸ=ਬਕਸੂਆ। (ਅ) ਪੇਟੀ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਮੋਢੇ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਹੋਕੇ ਦੋਹੀਂ ਦਾਈਂ ਪੇਟੀ ਤਕ ਆਇਆ ਗਾਤ੍ਰਾ। (ੲ) ਅਜ ਕਲ ਚਪੜਾਸ ਉਸ ਧਾਤ ਦੀ ਫੱਟੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਚਪੜਾਸੀ ਦੇ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। *ਪਾ:-ਕਛੀ। †ਪਾ:-ਸੁੱਭ।

ਗਾਤਰਾ ਜਿਹ ਗੁਲਜ਼ਾਰ[੧]। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਲੇ ਕਰਿ ਤਿਹ ਸਮੇਂ। ਪਹਿਰਨ ਤੇ ਪੂਰਬ ਕਰਿ ਨਮੋ ॥ ੨੩ ॥ ਭਰਜੋ ਨਿਖੰਗ ਖਤੰਗਨ ਖਰਨਿ। ਕੰਚਨ ਲਗੇ ਭਏ ਸ਼ੁਭ ਬਰਨ। ਜਰੇ ਕੰਕ ਕੇ ਦੀਰਘ ਪਰਨ[੨]। ਜਨੁ ਸਰਪਨ ਕੋ ਘਰ ਹਿਤ ਥਿਰਨ[੩] ॥੨੪॥ ਲੇ ਕਰਿ ਗਰੇ ਬਿਖੇ ਤਬਿ ਪਾਯੋ। ਦੁਇ ਦਿਸ਼ਿ ਤਰਕਸ਼ ਖੜਗ ਸੁਹਾਯੋ॥ਲੇ ਦੁਕੂਲ[੪] ਬਹੁ ਮੋਲਾ ਹਾਥ।ਕਮਰ ਕਸੀ ਦਿਢ ਬਲ ਕੇ ਸਾਥ ॥੨੫॥ਬਿਛੂਆ, ਖੰਜਰੁ, ਬਾਂਕ, ਕਟਾਰ। ਪੇਸ਼ ਕਬਜ਼ ਇਹ ਧਰੇ ਸੁਧਾਰਿ। ਕਮਰਕਸਾ ਆਛੀ ਬਿਧਿ ਕਰਜੋ। ਜਥਾ ਜੋਗ ਆਯੁਧ ਗਨ ਧਰਜੋ॥੨੬॥ਮਨਹੁੰ ਸਰਦ ਰਿਤੁ ਕੋ ਘਨ ਠਟਾ[੫]। ਕੰਚਨ ਲਿਪਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਦੁਤਿ ਛਟਾ[੬]। ਉੱਜਲ ਮੁਕਤਾਹਲ[੭] ਕੀ ਮਾਲਾ। ਮਨਹੁ ਬਲਾਕਾ[੮] ਸ਼ੁਭਤਿ ਬਿਸਾਲਾ॥੨੭॥ਕਰ ਮਹਿਂ ਧਨੁਖ ਇੰਦ੍ਰਧਨੁ ਸ਼ੋਭਾ[੯]। ਸਿੱਖੀ ਸਿਖ ਮਨ ਆਨੰਦ ਗੋਭਾ[੧੦]। ਬੋਲਨ ਮਧੁਰੀ ਧੁਨਿ ਗੰਭੀਰ। ਸੁਨਿ ਹਰਖਤਿ ਜਨੁ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਭੀਰ ॥ ੨੮ ॥ ਜਾਚਤਿ ਬੂੰਦ ਗਯਾਨ ਉਪਦੇਸ਼। ਹਰਨ ਤ੍ਰਿਖਾ ਬਿਸ਼ਯਾਨਿ ਕਲੇਸ਼। ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਆਏ। ਲਖਹਿਂ ਮਹਾਤਮ ਕੋ ਮੁਦ ਪਾਏ ॥੨੯॥ ਵਹਿਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਪ੍ਰਭੁ ਥਿਰੇ। ਸਭਿਨਿ ਕਾਮਨਾ ਪੁਰਵਨਿ ਕਰੇ। ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਕਰਿ ਨਾਥਹਿ ਬੰਦਹਿਂ[੧੧]। ਕੇਚਿਤ ਸਿਰ ਧਰਿ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦਹਿਂ ॥ ੩੦ ॥ ਉਚਰਹਿਂ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹਿਂ ਸੁਨਾਵਨ। 'ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਹਿਤ ਤੁਮ ਆਵਨ। ਲਾਖਨ ਕੋ ਦੇਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ। ਲਾਖਹੁੰ ਲਾਗੇ ਭਗਤਿ ਮਹਾਨ ॥ ੩੧ ॥ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਜਿਤ ਕਿਤ ਬਿਸਤਾਰੀ। ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਿਸ਼ਯ ਬਿਖ ਟਾਰੀ। ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਉਤਪਤਿ ਕਰਜੋ। ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਜਗ ਤੇ ਪਰਿਹਰਜੋ' ॥ ੩੨ ॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਜਸੁ ਕਰਹਿਂ ਉਚਾਰਨ। ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਰਨ ਹਜ਼ਾਰਨ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਇ ਬਖਾਨਾ। 'ਸੁਨਹੁੰ ਖਾਲਸਾ ਬਨੁ ਸਵਧਾਨਾ ॥ ੩੩ ॥ ਤਨਹੁੰ ਕਨਾਤ ਚੁਗਿਰਦੇ ਭਲੇ। ਜਿਸ ਤੇ ਦੂਰ ਹੋਇ ਨਰ ਖਲੇ। ਸਭਿ ਚੰਦਨ

[੧]ਜਰੀਦਾਰ ਗਾਤਰਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੇਲ ਬੂਟੇ ਕੱਢੇ ਹੋਏ ਸਨ। [੨]ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਕੰਕ ਦੇ ਵਡੇ ਖੰਭ ਜੜੇ ਹੋਏ। [੩](ਭੱਥਾ) ਮਾਨੋਂ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਠਹਿਰਨ ਲਈ। [੪]ਦੁਪੱਟਾ। [੫]ਮਾਨੋਂ ਸਰਦ ਰਿਤੁ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਦਾ ਠਾਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। [੬]ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ (ਮਾਨੋਂ)। [੭]ਮੋਤੀ [ਸੰਸ: ਮੁਕ੍ਤਾਫਲ]। [੮]ਬਗਲਿਆਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ। [੯]ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਅਕਾਸ਼ੀ ਪੀਂਘ ਦੀ ਹੈ। [੧੦]ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ੍ਰੂਪ ਮੋਰ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਲਗਰਾਂ ਪਰ ਲੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। [ਸੰਸ: ਸ਼ਿਖਿਨ=ਮੋਰ। ਗੋਭਾ=ਲਗਰ]। [੧੧](ਸਿਖ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਈਂਧਨ ਤਿਸ ਮਾਂਹੀ । ਪਹੁੰਚਹੁ ਲੇਹੁ ਚਿਤਾ ਰਚਿ ਤਾਂਹੀ ॥ ੩੪ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਭੂਮ ਕੌ ਲੇਪਹੁ ਸਾਰੇ । ਤਿਸ ਪਰ ਕੁਸ਼ਾ ਦੇਹੁ ਬਿਸਤਾਰੇ । ਚੰਦਨ ਚਿਤਾ ਰਚਹੁ ਤਹਿਂ ਫੇਰ । ਜਵ ਤਿਲ ਘ੍ਰਿਤ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਗੇਰਿ॥੩੫॥ਸ਼ੌਰਭਿ[1] ਧਰਹੁ ਸਕਲ ਤਹਿਂ ਜਾਈ । ਕੀਜਹਿ ਤਯਾਰੀ ਬਿਲਮ ਬਿਹਾਈ । ਸ਼ੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਸਰਬ ਹਮ ਕੀਨਿ । ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਈ ਪਹਿਰ ਤਨ ਲੀਨ ॥ ੩੬ ॥ ਨਹਿਂ ਬਾਂਛੋ ਤੁਮ ਅਪਰ ਕਰਨ ਕੌ[2] । ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰ ਕਿਧ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰਨ ਕੋ । ਇਹੀ ਰਹੈਂਗੇ ਸੰਗ ਹਮਾਰੇ । ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸਭਿ ਅੰਗੀਕਾਰੇ' ॥ ੩੭ ॥ ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ ਕੋ ਸਿੰਘ ਸਿਧਾਰੇ । ਤਨੀ ਕਨਾਤ ਚੁਗਿਰਦੇ ਸਾਰੇ । ਗਾਡੀ ਕਰਿ ਗਾਢੀ ਗਨ ਮੇਖ[3] । ਡੋਰੈਂ ਬੰਧਨ ਕੀਨਿ ਅਸ਼ੇਖ॥੩੮॥ਲੇਪਨ ਕਰਿ ਅੰਤਰ ਕੋ ਥਾਏ । ਚੰਦਨ ਕੋ ਉਚਾਇ ਕਰਿ ਲਯਾਏ । ਗਨ ਈਂਧਨ ਤੇ ਚਿਖਾ ਮਹਾਨੀ । ਰਚੀ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਦ੍ਰਿਢ ਬਹੁ ਠਾਨੀ[4] ॥ ੩੯ ॥ ਜ੍ਵਲਿਤ ਹੁਤਾਸਨ ਪਰਹਿ ਨ ਗਿਰਿਕੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਚਿ ਕਾਸ਼ਟ ਧਰਿਕੈ। ਸ਼ੀਸ਼ੇ[5] ਬਹੁ ਗੁਲਾਬ ਕੇ ਛਿਰਕੇ । ਸਹਤ ਕਨਾਤ ਭਿਗੋਵਨ ਕਰਿਕੇ ॥ ੪੦ ॥ ਅਤਰ ਫੁਲੇਲ ਚਿਖਾ ਮਹੁਂ ਡਾਰਾ । ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਉਠੀ ਅਧਿਕ ਮਹਿਕਾਰਾ। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਕਰਿਕੈ । ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਪਰਲੋਕ ਸਿਮਰਿਕੈ ॥ ੪੧॥ ਸ਼ੋਕ ਸਹਿਤ ਸੋਗਨਿ ਤੇ ਸੋਚਤਿ।ਬੂੰਦ ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਜਲ ਮੋਚਤਿ । –ਕਿਸ ਅਲੰਬ ਅਬਿ ਕਰਿ ਹੈਂ ਬਾਸਾ। ਕਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸੁਖ ਰਾਸਾ ॥ ੪੨ ॥ ਕਰਹਿ ਕੌਨ ਹਮ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ । ਤਜਨੋ ਦੇਸ਼ ਨਿਜ ਬੀਚ ਬਿਦੇਸ਼–। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਉਰ ਬਿਖੈ ਬਿਚਾਰੈਂ । ਹਾਥ ਸਾਥ ਸਭਿ ਕਾਜ ਸੁਧਾਰੈਂ ॥ ੪੩ ॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੈਕੁੰਠ ਗਮਨ ਤਯਾਰੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦ੍ਵੈ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੨੨ ॥

੨੩. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ । ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼] ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਰਿ ਤਯਾਰੀ ਸਭਿ ਰੀਤਿ ਕੀ ਸਿਖ ਸਗਰੇ ਚਲਿ ਆਇ । ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਬੋਲਤਿ ਭਏ ਗਦ ਗਦ ਗਿਰਾ ਸੁਨਾਇ ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ ॥ 'ਮਹਾਂਰਾਜ ਕੀ ਆਇਸੁ ਜੈਸੀ । ਮਿਲੇ ਸਕਲ ਕੀਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਤੈਸੀ' । ਸਤਿਗੁਰ ਹੇਰਿ ਖਾਲਸੇ ਓਰੀ । ਜਿਨਹੁਂ ਦ੍ਰਿਗਨਿ ਤੇ ਆਂਸੂ ਛੋਰੀ ॥ ੨ ॥–ਮਮ ਸਰੂਪ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਹਾਂ । ਸਰਬਸ ਤਯਾਗੇ ਪਹੁੰਚੇ ਇਹਾਂ–। ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਰਤੇ

[1]ਸੁਗੰਧੀਆਂ । [2]ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਾਂ ਕਰੋ । [3]ਸਾਰੀਆਂ ਮੇਖਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਕਰਕੇ ਗੱਡੀਆਂ । [4]ਬਹੁਤ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ । [5]ਪਤਲੇ ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਬਣੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ।

ਸਿਧਜਾ ਹੋਈ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦਰਸ ਕੀਯੋ ਸਭਿ ਕੋਈ॥ ੩ ॥ ਤਬਿ ਸਾਦਰ
ਸਭਿ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਰੇ। ਕਹ੍ਯੋ 'ਸ਼ੋਕ ਨਹਿਂ ਕਰੀਯਹਿ ਪਜਾਰੇ। ਥੂਲ
ਸ਼ਰੀਰ ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ[1]। ਈਸ਼ੁਰ ਨੇਤਿ[2] ਚੌਦਹੂੰ ਲੋਗ॥ ੪ ॥ ਤਨ
ਸਨੇਹੁ ਨਹਿਂ ਨਿਭਿ ਹੈ ਕਜੋਂ ਹੂੰ। ਸਿਕਤਾ ਸਦਨ ਨਦੀ ਤਟ ਜਜੋਂ ਹੂੰ।
ਨਿਸ਼ਚੈ ਸ਼ਬਦ ਰਿਦਾ ਹੈ ਮੇਰੋ।ਤਿਹ ਸੋਂ ਮਿਲੀਯਹਿ ਸੰਝ ਸਵੇਰੋ ॥੫॥ ਹਰਿ
ਗੁਰ ਗੁਨ ਮਹਿਂ[3] ਮਨਹਿ ਪਰੋਵਹੁ। ਤਿਹ ਸੋਂ ਮਿਲਿ ਨਜਾਰੇ ਨਹਿਂ ਹੋਵਹੁ।
ਹਲਤ ਰੁ ਪਲਤ ਸਹਾਇਕ ਜੋਵਹੁ।ਜਮ ਆਦਿਕ ਕੋ ਡਰ ਉਰ ਖੋਵਹੁ'॥
੬ ॥ ਸੁਨਤਿ ਖਾਲਸੇ ਕੀਨਸਿ ਬਿਨਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ! ਹਮ ਸਭਿ ਕੇ ਮਨ
ਗਿਨਤੀ। ਨੌ ਪਤਿਸ਼ਾਹਿ ਅੰਤ ਕੋ ਸਾਰੇ।ਸੰਗਤਿ ਲਰ ਪਕਰਾਇ ਉਦਾਰੇ॥
੭॥ਪੁਨ ਬੈਕੁੰਠ ਗਮਨ ਕੋ ਕਰੈਂ।ਹਮ ਕਿਸ ਕੇ ਪਗ ਪਰ ਸਿਰ ਧਰੈਂ?ਕਿਹ
ਕੇ ਕਰਿ ਅਲੰਬ ਕੋ ਚਲੇ?ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਤੁਮਰੋ ਭਲੇ?'॥੮॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ
ਤਬਿ ਧੀਰਜ ਦੀਨ। 'ਹਮ ਸਭਿ ਬਾਤ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਿ ਲੀਨਿ। ਰੀਢ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖ ਸੋਂ ਪਾਯੋ। ਸੌਂਪਨ ਕਰਿ ਅੰਚਰ ਪਕਰਾਯੋ ॥ ੯ ॥ ਸਦਾ ਰਹਹੁ ਪ੍ਰਭੁ
ਚਰਨਨਿ ਸ਼ਰਨੀ।ਅਪਰਨ ਕੀ ਆਸਾ ਨਹਿਂ ਕਰਨੀ।ਲੋਕ ਸੁਖੀ ਪਰਲੋਕ
ਸੰਤੋਸ਼ਾ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਰਾਖਹੁ ਗੁਰੂ ਭਰੋਸਾ॥੧੦॥ਪਢੀਯਹਿ ਸਰਬ ਗੁਰਨਿ
ਕੀ ਬਾਨੀ। ਰਖੀਯਹਿ ਰਹਤ ਜੁ ਹਮਹੁੰ ਬਖਾਨੀ। ਪਾਯਹੁ ਮਾਤ ਕਾਲਿਕਾ
ਗੋਦਿ। ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਲਹੈ ਪ੍ਰਮੋਦ॥੧੧॥ਸਿੰਘ ਸੁ ਰਹਤ ਪੰਚ ਜਹਿਂਮਿਲੇਂ।
ਮਮ ਸਰੂਪ ਸੋ ਦੇਖਹੁ ਭਲੇ। ਭੋਜਨ ਛਾਦਨ ਜੋ ਤਿਨ ਦੇਇ।ਮੋਕਹੁ ਪਹੁੰ-
ਚਾਵਤਿ ਸਿਖ ਸੇਇ॥੧੨॥ਮਨਹੁੰ ਕਾਮਨਾ ਤਿਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ। ਸ਼ਰਧਾ ਧਰੇ
ਚਿੰਤ ਦੁਖ ਖਾਪਤਿ। ਸਿਖ ਪੰਚਨ ਮਹਿਂ ਮੇਰੋ ਬਾਸਾ। ਪੂਰਨ ਕਰੌਂ ਧਰਹਿਂ
ਜੋ ਆਸਾ ॥ ੧੩ ॥ ਆਯੁਧ ਬਿੱਦਜਾ ਕੋ ਅੱਭਜਾਸਹੁ। ਬਨਹੁ ਬੀਰ ਅਰਿ
ਸਮੁਖ ਬਿਨਾਸ਼ਹੁ। ਜਗਤ ਪਦਾਰਥ ਸਗਰੇ ਪਾਵਹੁ। ਭੋਗਹੁ ਆਪ ਭਿ
ਅਵਰ ਭੁਗਾਵਹੁ ॥ ੧੪ ॥ ਮਰਹੁ ਜੁੱਧ ਮਹਿਂ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਰਹੁ। ਸਹਿਕਾਮੀ
ਸੁਖ ਸਕਲ ਬਿਹਾਰਹੁ। ਨਿਹਕਾਮੀ ਹੁਇ ਮੁਝ ਸੋਂ ਮੇਲ। ਪਰਹਿ ਨ
ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ਗੈਲ॥੧੫॥ਕਰੋ ਸ਼ਨਾਨ ਨਾਮ ਅਰੁ ਦਾਨ।ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੇਤ
ਲਹਹੁ ਕੱਲਜਾਨ। ਬਿਦਤ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਭਵਿੱਖਜ। ਅਵਨੀ ਰਾਜ ਕਰਹਿਂ

[1]ਸਥੂਲ ਸ਼ਰੀਰ ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਵਿਛੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। [2]ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਗੱਲ। ਭਾਵੀ। [3]ਹਰੀ ਤੇ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ।

ਮਿਲਿ ਸਿੱਖਨ ॥੧੬॥ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਤੁਰਕ ਨਾਸ਼ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ। ਬਚਹਿੰ ਜਿ, ਰੰਕ ਹੋਹਿੰ ਲਹਿੰ ਆਪਤਿ[1]। ਕੀਨੇ ਗਨ ਅਪਰਾਧ ਬਿਸਾਲਾ। ਤਿਨ ਕੋ ਫਲ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਇਨ ਕਾਲਾ ॥੧੭॥ ਅੰਗ ਸੰਗ ਮੁਝਕੋ ਨਿਤ ਜਾਨਹੁ। ਸਦਾ ਸਹਾਇਕ ਅਪਨੋ ਮਾਨਹੁ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਗੁਰਬਾਨੀ ਅੱਭ੍ਯਾਸਹੁ। ਕੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਸਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬਿਨਾਸ਼ਹੁ ॥੧੮॥ ਦਸਹੁੰ ਗੁਰੁਨਿ ਜਿਮ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸਾ। ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰੇਮ ਧਰਿ ਸਭਿ ਇਤਿਹਾਸਾ। ਅਭਿਮਤਿ ਦੇਤਿ ਸਹਤ ਕੱਲ੍ਯਾਨ। ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਾਠਕ ਸ਼੍ਰੋਤਾਨਿ ॥੧੯॥ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ। ਅਬਿ ਤੇ ਹੁਇ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਸ਼ੁਰੂ। ਅਪਨੀ ਜੋਤਿ ਖਾਲਸੇ ਬਿਖੈ। ਹਮ ਨੇ ਧਰੀ ਸਕਲ ਜਗ ਪਿਖੈ*[2]॥੨੦॥ਇਮ ਕਹਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਾ।ਸਭਿਕੇ ਰਿਦੇ ਹਰਖ ਕੋ ਧਾਰਾ। ਦੀਰਘ ਸ਼ਮਸ਼ ਉਦਰ ਲਗਿ ਆਈ।ਹਾਥਨ ਸਾਥ ਸੁਧਾਰ ਗੁਸਾਈਂ ॥੨੧॥ ਵਧਿ ਕਰਿ ਭਈ ਅਗਾਰੀ ਦੋਇ। ਕੁਛਕ ਫਰਕ ਤੇ ਦੀਖਤਿ ਸੋਇ[2]। ਕੋ ਕੋ ਕੇਸ ਸੇਤ ਹੁਇ ਆਵਾ। ਦ੍ਵੈ ਮੂਛਨਿ ਪਰ ਹਾਥ ਉਠਾਵਾ॥੨੨॥ਇਮ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਨੰਦਤਿ।ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਦਰਸਤਿ ਸਿਖ ਬੰਦਤਿ।ਕਹਤਿ ਸੁਨਤਿ ਸਭਿ ਆਧੀ ਰਾਤਿ। ਬੀਤ ਗਈ ਬੈਠੇ ਚਿਤ ਸ਼ਾਂਤਿ। ॥੨੩॥ਲਖਿ ਬਿਕੁੰਠ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗਵਨੂ।ਸੁਰਗਨ ਆਏਤਜਿ ਕਰਿਭਵਨੂ। ਪਾਵਕ[3], ਮਘਵਾ[4],ਬਰਨ[5], ਧਨੇਸ਼ੂ[6]। ਮੂਰਤ ਧਰੀ ਨਿਸੇਸ਼[7], ਦਿਨੇਸ਼ੂ[7] ॥੨੪॥ ਅਸ਼ਟੋ ਬਸੁ ਪਹੁੰਚੇ ਸ਼ਿਵ ਗ੍ਯਾਰਾ[8]। ਆਯਹੁ ਬਾਯੁ ਰੂਪ ਨਿਜ ਧਾਰਾ। ਅਸਨਿ ਕੁਮਾਰ[9] ਸੁ ਵਿਸਵੇ ਦੇਵਾ[10]। ਪਹੁੰਚੇ ਸਨਮਾਨਤਿ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥੨੫॥ ਕਮਲਾਸਨ ਨਾਰਦ ਤੇ ਆਦਿ। ਗੌਰਖਾਦਿ ਪਹੁੰਚੇ ਅਹਿਲਾਦਿ। ਸਭਿਨਿ ਗਗਨ ਮਹਿੰ ਬਿਰਤਾ ਧਾਰੀ। ਆਏ ਅਪਰ ਜਿ ਅਜ਼ਮਤਿ ਭਾਰੀ

---

[1]ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਮੁਗਲ ਨਾਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਬਚਣਗੇ ਸੋ ਕੰਗਾਲ ਹੋਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਣਗੇ। [2]ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ (ਭਾਵ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਆਕੇ) ਦਾੜ੍ਹਾ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਤੇ ਉਹ ਭਾਗ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਆਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ) ਕੁਛਕ ਫਰਕ ਪਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। [3]ਅਗਨੀ। [4]ਇੰਦ੍ਰ। [5]ਵਰੁਣ। [6]ਕੁਬੇਰ। [7]ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ (ਆਏ)। [8]ਅੱਠੇ ਵਸੂ ਤੇ ਗਿਆਰਾਂ ਸ਼ਿਵ ਪੁੱਜੇ। [9]ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਦ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਤੇ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ 'ਸੰਗਯਾ' ਦੇ ਘੋੜਾ ਘੋੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਕੇ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [10]ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਵਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾਂਦੀ ਮੁਖ ਸ਼੍ਰਾਧ ਵਿਖੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

*ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਗਾਦੀ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਦੇ ਆਏ ਸਨ, ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੬ ਅੰਸੂ ੪੧।

॥੨੬॥ਸਿੱਧ ਪੀਰ ਜੇ ਦੂਰ ਕਿ ਨੇਰੇ। ਬਿੱਦਯਾਧਰ[1]ਗੰਧਰਬ[2]ਘਨੇਰੇ। ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਅਪੱਸਰਾ ਆਈ। ਥਿਰਿ ਸੁਰਗਨ ਮਹਿਂ ਕਰਤਿ ਵਧਾਈ ॥੨੭॥ ਬਹੁ ਉਤਸਵ ਕੋ ਧਾਰਤਿ ਸਾਰੇ। 'ਜੈ ਜੈ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ' ਉਚਾਰੇ।ਚਾਰਹੁੰ ਵੇਦ ਰੂਪ ਧਰਿ ਆਏ। ਜਥਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਪਾਸ ਸਿਧਾਏ ॥੨੮॥ ਸੁਰ ਗੁਰ ਸ਼ੁੱਕ੍ਰ,ਗਨੇਸ਼, ਸਪਤਿ ਰਿਖਿ। ਥਿਰੇ ਗਗਨ ਮਹਿਂ, ਹੇਰਨ ਗੁਰ ਸਿਖਿ[3]। ਕੁਛਕ ਕੁਲਾ-ਹਲ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਸੁਨਯੋਂ ਪਿਖਯੋ ਜੋ ਥਿਰ ਗੁਰ ਪਾਸ ॥ ੨੯ ॥ ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਜਪੁਜੀ ਪਠਿ ਕਰਿ ਕੈ। ਪੰਚ ਦੋਹਰੇ ਬਹੁਰ ਉਚਰਿਕੈ। 'ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਦੁਈ ਏਕ' ਉਚਾਰਾ। ਐਸੇ ਆਸ਼ੈ ਜਿਨਹੁੰ ਮਝਾਰਾ॥ ੩੦ ॥ 'ਪ੍ਰਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਐ। ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੋ ਧਯਾਇ ਸੰਭਰੀਐ'। ਇਹ ਪਉੜੀ ਪਠਿ ਕਰਿ ਪੁਨ ਸਾਰੀ। ਖਰੇ ਭਏ ਅਰਦਾਸ ਉਚਾਰੀ ॥ ੩੧ ॥ ਕਰਦ ਕਮਾਨ ਪਾਨ ਮਹਿਂ ਧਰੀ। ਪਠਿ ਅਰਦਾਸ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰੀ। ਪੁਨ ਮਖਮਲੀ ਕਮਰਕਸ ਲੀਨੀ। ਕੰਧੇ ਧਨੁਖ ਟਿਕਾਵਨ ਕੀਨੀ ॥ ੩੨ ॥ ਕਰਦ ਪਾਗ ਮਹਿਂ ਧਰੀ ਬਨਾਇ। ਲਈ ਹਾਥ ਮਹਿਂ ਤੁਪਕ ਉਠਾਇ। ਕਮਰਕਸਾ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਿਕੈ। ਡੇਢ ਜਾਮ ਨਿਸ ਰਹੀ ਵਿਚਰਿਕੈ ॥ ੩੩ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰਨ ਕਰਯੋ ਜੋਤਿ ਜਾਗਤੀ ਅਤੇ ॥ ੩੪ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਪਿਖੇ ਦਿਨਿੰਦ ਪ੍ਰਾਤਿ ਅਰਵਿੰਦੇ[4]।ਬਦਨ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਿ ਤਿਨਹੁੰ ਮਨਿੰਦੇ। ਜਨੁ ਰਾਂਕਾ ਸ਼ਾਰਦ ਕੋ ਚੰਦ[5]। ਆਪਿ ਅਨੰਦਤਿ ਦੇਤਿ ਅਨੰਦ ॥ ੩੫ ॥ ਹਯਨਿ ਦਾਸ ਕੋ ਨਿਕਟ ਨਿਹਾਰਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖਿ ਸੋਂ ਤਿਹ ਸਾਥ ਉਚਾਰਾ। 'ਖਾਸ ਤਬੇਲੇ ਜਿਤੇ ਤੁਰੰਗ। ਤੂਰਨ ਸੰਗ ਸੁਧਾਰਹੁ ਅੰਗ ॥੩੬॥ ਜ਼ੀਨ ਜ਼ਰੀ ਕੇ ਸਭਿ ਪਰ ਡਾਲਹੁ। ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ ਥਿਰ ਤਯਾਰ ਉਤਾਲਹੁ'। ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ ਕੋ ਤੁਰਤ ਸਿਧਾਰੇ। ਸਰਬੰਗਨ ਮਹਿਂ ਕੀਨਸਿ ਤਯਾਰੇ ॥ ੩੭ ॥ ਬਸਨ ਬਿਭੂ-ਖਨ ਸੁੰਦਰ ਪਾਏ। ਦੇ ਕਵਿਕਾ ਤਿਸ ਥਾਨ ਫਿਰਾਏ। ਆਪ ਉਤਾਯਲ ਪਹੁੰਚੇ ਤਹਾਂ। ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਈ ਭੀਰ ਬਹੁ ਜਹਾਂ ॥ ੩੮ ॥ ਕੌਤਕ ਦਰਸਹਿਂ ਮਨ ਬਿਸਮਾਏ[6]। ਜਲਤ ਮਸਾਲ ਝਾਰ ਸਮੁਦਾਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਖਰੇ ਸਭਿਨਿ

---

[1]ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਵਤਾ। [2]ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਗੀ। [3]ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ। [4]ਸਵੇਰੇ ਸੂਰਜ ਵੇਖਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ ਖਿਲਦੇ ਹਨ। [5]ਮਾਨੋਂ ਸਰਦ ਰੁਤ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਂ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ। [6](ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ) ਇਹ ਕੌਤਕ ਦੇਖਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੈਰਾਨ ਹਨ।

ਮਹਿਂ ਸ਼ੋਭੈਂ।ਕਿਸਕੀ ਸਮ ਕਹੁੰ ਕੌਨ ਨ ਲੋਭੈ[1]? ॥੩੯ ॥ ਮੁਖ ਪਰ ਜੋਤਿ ਚਗੁਨੀ ਲਸੇ। ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਸਹਤ ਖਰੇ ਕਟ ਕਸੇ। ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਨਸਿ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰਾ। ਸਭਿ ਕੋ ਉਪਜਯੋ ਅਨੰਦ ਉਦਾਰਾ ॥ ੪੦ ॥ ਬਿਚ ਕਨਾਤ ਕੇ ਚਹਤਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾ। ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਸ਼ੇਸ਼ਾ। 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖਦਾਈ'। ਉਚਰਹਿਂ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ ਨਰ ਸਮੁਦਾਈ। ੪੧ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਰਤਿ ਹੈਂ ਸਭਿਨਿਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਸ ਕਾਲ। ਨਹੀਂ ਸਪਰਸ਼ਨ ਹੋਤਿ ਹੈ ਇਮ ਲਖਿ ਬਿਸਮ ਬਿਸਾਲ[2] ॥ ੪੨ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੈਕੁੰਠ ਗਮਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤੀਨ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੨੩ ॥

੨੪. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਦੀਪਮਾਲਕਾ ਜਹਿਂ ਕਹਾਂ ਜ੍ਵਲਤਿ ਮਸਾਲ ਕਿ ਝਾਰ। ਪਾਵਤਿ ਧਾਰ ਫੁਲੇਲ ਕੀ ਕਿਧੌਂ ਘ੍ਰਿੱਤ ਕੋ ਜਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਦਿਨ ਸਮ ਭਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਸਾਲਾ। ਤਿਮਰ ਸਘਨ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ ਚਾਲਾ। ਚੰਚਲ ਚਰਨ ਚਿਖਾ ਦਿਸ਼ਿ ਚਲੇ। ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭਿ ਸ਼ੋਭਿਤਿ ਭਲੇ॥੨॥ਤਨੀ ਕਨਾਤ ਪੌਰ ਜਿਸ ਥਾਨਾ। ਤਹਿਂ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।'ਜਾਇ ਚਿਖਾ ਪਰ ਬੈਠੈਂ ਜਬੈ[3]। ਤੁਰਤ ਪ੍ਰਦਛਿਨਾ ਦੈ ਕਰਿ ਸਬੈ ॥ ੩ ॥ ਬਹੁਰ ਹੁਤਾਸਨ ਕੋ ਜ੍ਵਲਤਾਵਹੁ। ਨਮੋ ਕਰਤਿ ਹੀ ਵਹਿਰ ਸਿਧਾਵਹੁ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਮਹਿਂ ਬਿਲਮ ਨ ਕਰਨੀ। ਜਪਹੁ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਧੀਰਜ ਧਰਨੀ' ॥ ੪ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ। ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ ਚਿਤਾ ਜਿਸ ਥਾਨਾ। ਧਨੁਖ ਸਿਕੰਧ ਤੁਫੰਗ ਟਿਕਾਈ।ਬਰਛੀ ਦਹਿਨੇ ਹਾਥ ਉਠਾਈ ॥੫॥ ਪੇਸ਼ ਕਬਜ਼ ਜਮਦਾੜ ਕੁਠਾਰਾ। ਕਮਰ ਕਸੇ ਮਹਿਂ ਧਰੇ ਸੁਧਾਰਾ।ਖੰਜਰ ਤਰਕਸ਼ ਖਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ। ਰੂਪ ਬੀਰਰਸ ਕੇ ਸਮ ਸ਼ੇਰ[4] ॥੬॥ ਬਦਨ ਅਦੀਨ[5] ਸੁ ਨਯਨ ਪ੍ਰਫੁਲੇ। ਜਿਗਾ ਦਮਕਤੀ ਕਲਗੀ ਝੂਲੇ। ਤਿਸ ਛਿਨ ਬਦਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਓਰੇ। ਲੋਚਨ ਸਭਿਨਿ ਚਕੋਰਨਿ ਜੋਰੇ॥੭॥ਦਿਪਤਿ ਤੇਜ ਕੋ ਪਿਖਿ ਪਿਖਿ ਸਾਰੇ। ਸਮ ਸੂਰਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਬਿਚਾਰੇ। ਕਮਲ ਨਯਨ ਬਿਕਸਤਿ ਬਿਸ-

[1]ਕਿਸ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਕਹਾਂ, (ਆਖੇ ਉਸ ਵੇਲੇ) ਕੌਨ ਨਹੀਂ ਲੁਭਾਇਆ। [2]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਨੇੜੇ ਹੋਕੇ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਉਂ ਲਖਕੇ ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। [3](ਅਸੀਂ) ਜਦੋਂ ਬੈਠੀਏ। [4]ਬੀਰ ਰਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਙ। [5]ਕਦੇ ਦੀਨ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਾਲਾ।

ਮਾਏ। ਬਿਨਾਂ ਨਿਮੇਖ[1] ਤਿਸੀ ਦਿਸ਼ਿ ਲਾਏ ॥੮॥ਗਨ ਚੰਦਨ ਅਗਰਾਦਿ[2] ਘਨੇਰੇ। ਚਿਖਾ ਬਿਸਾਲ ਰਚੀ ਸਭਿ ਹੇਰੇ।ਭਏ ਅਰੂਢਨਿ ਗੁਰ ਭਗਵਾਨ। ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਈਂਧਨ ਜਹਾਂ ਮਹਾਂਨ॥੯॥ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਆਇਸੁ ਤਬਿ ਦੀਨਿ। ਸਭਿ ਦੇਸ਼ਨ ਕੋ ਰੁਖਸਦ ਕੀਨਿ। ਇਕ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੁਤਿ ਰਹਿਤ[3]।ਤਿਸ ਸੰਗ ਬੋਲੇ ਕਰੁਨਾ ਸਹਿਤ ॥੧੦ ॥ 'ਇਸ ਥਲ ਰਹਹੁ ਦੇਗ਼ ਬਰਤਾਵਹੁ। ਸ਼ਰਧਾ ਜੁਤਿ ਸੋ ਸਿੰਘ ਟਿਕਾਵਹੁ। ਦਰਬ ਅਸੰਖ ਇਹਾਂ ਜੋ ਆਇ। ਤਿਸ ਤੇ ਨਹਿਂ ਮੰਦਿਰ ਚਿਨਵਾਇ ॥ ੧੧ ॥ ਸਕਲ ਦੇਗ਼ ਪਰ ਦੇਹੁ ਲਗਾਈ। ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਆਦਿਕ ਕਰਿਵਾਈ। ਚਿਨਹਿ ਮਹਿਲ ਤਿਸ ਕੂਲ ਗਲ ਜਾਇ। ਯਾਂਤੇ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਬਿਸਰਾਇ[4]' ॥ ੧੨ ॥ ਤਬਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ* ਕਰ ਜੋਰੇ। 'ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਨਾਂਹਿਨ ਇਤ ਓਰੇ। ਕਿਸ ਤੇ ਲੇ ਧਨ ਦੇਗ਼ ਚਲਾਵੈਂ। ਰਹੈਂ ਸਿੰਘ ਸੋ ਕਿਸ ਤੇ ਖਾਵੈਂ' ॥ ੧੩ ॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਧੀਰਜ ਦੀਨ। 'ਦੇਸ਼ ਨ ਰਹੈ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੀਨ। ਇਕ ਦੁਇ ਬਿੰਦਕ[5] ਇਹਾਂ ਬਨੈ ਹੈਂ। ਜੇ ਸੰਪੂਰਨ ਦੇਗ਼ ਚਲੈ ਹੈਂ ॥ ੧੪ ॥ ਕਰਹੁ ਪਕਾਵਨ ਦਿਹੁ ਵਰਤਾਇ। ਧਨ ਕੀ ਚਿੰਤ ਨ ਕਰੀਯਹਿ ਕਾਇ'। ਇਮ ਸੁਨਿ ਸਭਿਹਿਨਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ। ਦਈ ਪ੍ਰਦਛਿਨਾ ਥਿਰ ਚਹੁੰ ਘਾਏ ॥ ੧੫ ॥ ਜ੍ਵਲਤਿ ਹੁਤਾਸਿਨ ਕੀਨ ਬਿਸਾਲਾ। ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ ਸਕਲ ਤਤਕਾਲਾ। ਜਬਹਿ ਕਨਾਤ ਪੌਰ ਤਜਿ ਆਏ। ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੂੰਨ ਮਹਿਂ ਤਬਿ ਸੁਨਿ ਪਾਏ ॥੧੬॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਬਹੁ ਫਤੇ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੋਲਤਿ ਸੁਖਿ ਮਤੇ। ਜਬਿ ਭੀ[6] ਅਗਨਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਡੇਰੇ। ਨਹਿਂ ਸ਼ਰੀਰ ਕੇ ਪਰਸੀ ਨੇਰੇ ॥ ੧੭ ॥ ਤਬਿ ਸਮਾਧਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲਗਾਈ†। ਜੋਗ ਅਗਨਿ ਤੂਰਨ ਉਪਜਾਈ[7]। ਚਢਿ ਅਕਾਸ਼ ਕੇ ਪੰਥ ਪਧਾਰੇ। 'ਹਾਇ

[1]ਝਮਕਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। [2]ਅਗਰ ਆਦਿਕ। [3]ਰਹਿਤ ਸਮੇਤ। (ਅ)ਕੋਲ ਰਿਹਾ। [4]ਸਾਡੀ ਕਹੀ ਬਾਤ ਭੁਲਾਉਣੀ ਨਾ। [5]ਟੋਲੇ। [6]ਹੋਈ। [7]ਭਾਵ ਇਹ ਆਪਣੀ 'ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜੋਗ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼੍ਰ ਜੋਗੀ ਦੀ ਮੌਤ ਇੰਵ ਵਰਨੀ ਹੈ। *ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਖੀ ਸਿਖ ਓਹ ਸਨ, ਏਹ ਸੌਂਪਣਾ ਤੇ ਪੰਥਕ ਜਥੇਦਾਰੀ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਦੀ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਮੁਖੀ ਹੋਣਾ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੋਂ ਚਲ ਬਸਨੇ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ।

†ਇਕ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੇਠਲਾ ਪਾਠ ਵਾਧੂ ਹੈ ਜੋ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ:—

ਜਗ ਮਗ ਜੋਤਿ ਤਹਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਈ। ਅਨਹਦਿ ਸਬਦਿ ਉਠੇ ਝੁਣਕਾਰਾ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਖੇਲ ਅਪਾਰਾ ॥ ੧੮ ॥ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਦ ਲਿਵਲਾਈ।

ਹਾਇ' ਨਰ ਖਰੇ ਪੁਕਾਰੇ॥੧੮॥'ਜੈ ਜੈ' ਸ਼ਬਦ ਗਗਨ ਮਹਿ ਹੋਵਾ। ਸੁਨਯੋਂ ਸ਼੍ਰੌਨ ਕੁਛ ਨੈਨ ਨ ਜੋਵਾ।ਗਨ ਦੇਵਨ ਮਹਿਂ ਨੌਬਤ ਬਾਜੇ।ਸੁਨਤਿ ਸਕਲ ਜਿਮ ਨੀਰਧ[1] ਗਾਜੇ ॥ ੧੯ ॥ ਪਰੀ ਗੂੰਜ ਇਕਬਾਰ ਬਿਸਾਲਾ। ਜਨੁ ਗਾਜਤਿ ਮਧੁਰੀ ਘਨ ਮਾਲਾ। ਭਯੋ ਅਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਾਨਾ। ਲਾਲ ਬਰਣ ਸਭਿ ਕੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਨਾ ॥੨੦॥ ਜਨੁ ਬਰਖਾ ਕਰਿ ਕੁਛ ਘਨ ਲਟੇ[2]। ਸਾਵਣ ਕੀ ਸੰਧਯਾ ਮਹਿਂ ਫਟੇ। ਸੂਰਜ ਕਿਰਣ ਸਜਲ ਤੇ ਬਰਣ[3]। ਤਿਸ ਬਿਧਿ ਦਿਖਿਯਤਿ ਪੀਤ ਕਿ ਅਰਣ[4] ॥ ੨੧ ॥ ਭੀਰ ਬਿਮਾਨਨ ਕੀ ਬਹੁ ਹੋਈ। ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਜਾਨਿ ਸਭਿ ਕੋਈ। ਗੀਰਬਾਣ[5] ਪਹੁੰਚੇ ਸਮੁਦਾਏ। ਜੈ ਜੈ ਧੁਨਿ ਤੇ ਰੌਰ ਉਠਾਏ ॥੨੨॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕ ਹ ਵਤੇ। ਮਿਲੇ ਦੇਵਤਾ ਕੇ ਗਨ ਜਿਤੇ। 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਕਰੇ। ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੁਲ ਬਲ ਤੇ ਪਰਿਹਰੇ' ॥੨੩॥ ਸ੍ਵੈਯਾ॥ਪੰਕਜ ਪੂਤ[6],ਵਿਭੂਤ ਮਿਲੇ ਸ਼ਿਵ,ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਪੁਰਹੂਤ[7] ਸਮੇਤਾ। ਨਾਰਦ ਗਾਵਤਿ ਬੇਣ ਲਏ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪਦ ਜੇ ਸੁਖ ਹੇਤਾ।ਆਦਿ ਹੁਤਾਸਨ[8] ਦੇਵ ਸਬੈ ਬਰ ਦੇਵਵਧੂ ਹੁਇ ਮੋਦ-ਨਿਕੇਤਾ[9]। [10]ਕੌਤਕ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਨਿਹਾਰਹਿਂ* ਕੈ ਦਿਖਰਾਇਂ ਬਿਬੇਕ ਸੰਕੇਤਾ[10]॥੨੪॥'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੰਦਨ ਬੰਦਨ ਜੋਗ ਨਿਕੰਦਨ ਹੈ ਦੁਖ। ਪੰਥ ਰਚਯੋ, ਸ਼ੁਭ ਰੀਬ ਸਚਯੋ, ਅਰਿ ਪੁੰਜ ਪਚਯੋ[11] ਅਰ ਕੈਠਾਂ† ਲਹਯੋ ਸੁਖ[12]। ਤੇਜ ਬਿਸਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਦਾ ਬਿਕਸਯੋ ਅਰਬਿੰਦ ਬਿਲੰਦ ਦਿਪੈ ਮੁਖ।।ਹਿੰਦਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਕੀ ਲਾਜ ਰਖੀ,ਤੁਰਕਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖਪਾਇ ਰਿਸੇ ਰੁਖ[13]॥੨੫॥ਹੋਤਿ ਕੁਲਾਹਲ ਦੇਵਨ ਮਹਿਂ ਗਨ ਦੇਵਵਧੂ ਬਹੁ ਨਾਚਤਿ ਹੈਂ।

[1]ਬੱਦਲ। [2]ਹਟੇ। [3]ਜਲ ਸਹਿਤ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਰੰਗ। [4]ਲਾਲ ਕਿ ਪੀਲਾ, ਭਾਵ ਅਕਾਸ਼ੀ ਪੀਂਘ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। [5]ਦੇਵਤੇ। [6]ਬ੍ਰਹਮਾਂ। [7]ਇੰਦ੍ਰ। [8]ਅਗਨੀ ਆਦਿਕ। [9]ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਘਰ ਹੋਕੇ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ। [10]ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ ਵਾਲੇ) ਕੌਤਕ (ਕੋਈ ਦੇਵਤੇ ਤਾਂ) ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ (ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਕੌਤਕਾਂ ਵਿਚ) ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਹਨ [ਸੰਸ:, ਸੰਕੇਤ=ਇਸ਼ਾਰਾ]। (ਅ) ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੇ ਕੌਤਕ (ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ) ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਗਜ਼ਾਨ ਦੇ ਘਰ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੂੰ (ਅਤੇ ਓਹ) ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ)। [ਸੰਕੇਤ=ਸੰ ਕੇਤ=ਘਰ। ਸੰਸ:; ਧਾਤੂ ਕਿਤ੍=ਵੱਸਣਾ ਤੋਂ]। ਸੂਚਨਾ—ਦੇਵਤੇ ਤਾਂ 'ਮੋਦ ਨਿਕੇਤਾ'=ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਘਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ 'ਵਿਵੇਕ ਸੰਕੇਤਾ' ਹਨ, ਕਿ ਓਹ ਪੂਰਨ ਗਜ਼ਾਨ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਖੜੇ ਸਭ ਕੁਛ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। [11]ਖਪਾਇਆ। [12]ਅਤੇ ਸੁਖ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ। [13]ਰਤੀ ਕੁ ਭਰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ।

*ਪਾ:—ਅਨੇਕਨਿ ਕੈ ਕਰਿ ਕੈ। †ਪਾ:—ਅਰਕੈਨ ਲਹਯੋ।

ਮੰਗਲ ਕੌ ਸਰਬੰਗ ਧਰੈਂ ਜੈ ਬਾਕ ਉਤੰਗ ਉਬਾਚਤਿ ਹੈਂ । ਬਾਜਤਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਉਪੰਗ[੧], ਮਚੰਗ[੨], ਸੁਰੰਗਨਿ[੩] ਰਾਚਤਿ ਹੈਂ।ਜ਼ਾਚਤਿ ਹੈਂ ਦਰਸੰਨ ਪ੍ਰਸੰਨਹਿ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ' ਮੁਦ ਮਾਚਤਿ ਹੈਂ[੪] ॥੨੬॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੰਦ ਕੇ ਆਦਰ ਕਾਰਨ ਦੇਵ ਮਿਲੇ।ਧੀਰ ਬਹਾਦਰ ਕੋਅਵਿਲੋਕ ਅਸ਼ੋਕ ਭਏ ਗਨ ਸੰਗ ਚਲੇ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਹੇਰਿ ਸਮੂਹਨ ਕੋ ਮਿਲਿ ਰੀਤਿ ਜਥੋਚਿਤ ਕੀਨ ਭਲੇ । ਕੌਤਕ ਹ੍ਵੈ ਉਤਸਾਹਨ ਕੇ ਇਮ ਆਪਸ ਮਹਿ ਹਰਖਾਇ ਚਲੇ॥੨੭॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਰਲੋਕ ਮਹਿਂ ਦੇਵਨ ਉਤਸਵ ਕੀਨ । ਪੌਰ ਪੌਰ ਸਭਿ ਠੌਰ ਮਹਿਂ ਮੰਗਲ ਮੋਦ ਪ੍ਰਬੀਨ॥੨੮॥ਸੈਯਾ॥ [੫]ਛੋਰਿਕੈ ਪੌਰ ਕੀ ਠੌਰ ਕਨਾਤ ਤੇ ਬਾਹਿਰ ਆਨਿ ਥਿਰੇ ਸਮੁਦਾਯਾ।ਬੈਠਿ ਗਏਗਨਸਿੰਘ ਚਹੂੰਦਿਸ਼ਿ ਲੋਚਨ ਤੇ ਜਲ ਪੁੰਜ ਬਹਾਯਾ।ਸੁਰਤਿਸ੍ਰੀ ਗੁਰਕੀਮ੍ਰਿਦੁ* ਮੂਰਤਿ ਧਯਾਨ ਧਰੇ ਮਨ ਕੋ ਠਹਿਰਾਯਾ । ਬ੍ਰਿੰਦ ਭਲੇ ਗੁਨ ਕੋ ਸਿਮਰੈਂ ਸ਼ੁਭ ਸ਼ੀਲ ਸਰਾਹਿਤਿ ਦੀਰਘ ਦਾਯਾ[੬]॥੨੯॥'ਸ੍ਰੀਪ੍ਰਭੁ!ਸਿੰਘ ਕਦੰਬ[੭] ਪੰਜਾਬਕੇ ਕੌਨ ਅਲੰਬ ਇਹਾਂ ਹਮ ਕੇਰਾ।ਕੌਨ ਕੇ ਹੋਇ ਸਮੀਪ ਥਿਰੈਂ ਨਿਤ, ਕਾਹਿ ਪਿਖੈਂ ਸਭਿ ਸੰਝ ਸਵੇਰਾ।ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬਿਨ ਚਾਰੁ ਗਿਰਾ ਕਿਸ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਨੈਂ ਕਰਿ ਘੇਰਾ। ਦੇਖਿ ਕਿਸੇ ਹਮ ਆਨੰਦ ਪਾਵਹਿਂ ਲੋਕ ਦੁਹੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਡੇਰਾ?'॥੩੦॥ਲੋਚਨ ਤੇ ਜਲ ਮੋਚਤਿ ਸੋਚਤਿ ਨਿੰਮ੍ਰਿ ਕਰੈਂ ਮੁਖਿ, ਹੀ ਦੁਚਿਤਾਈ[੮] । ਏਕ ਕੇ ਸੰਗ ਨ ਦੂਸਰ ਬੋਲਤਿ ਦੇਖਨ ਕੋ ਨਹਿਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਲਾਈ । ਜਨੌਂ ਬਹੁ ਨਾਗਨ ਕੀ ਮਨਿ ਏਕ, ਭਈ ਕਿਤ ਲੋਪ, ਨਹੀਂ ਪੁਨ ਪਾਈ:–[੯]"ਭਾਗ ਬਿਹੀਨ ਬਿਯੋਗ ਸਹਯੋ, ਗੁਰ ਸੰਗ ਗਏ ਨ ਸਰੀਰ ਬਿਹਾਈ[੧੦]॥੩੧॥ਪੇਖਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਤੰਗਨ ਕੀ ਛਿਨਮੈਂ ਤਨ ਦੇਤਿਬਿਲੋਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ । ਨਾਦ ਸੁਨੇ ਅਹਿਲਾਦ ਰਿਦੈ ਕਰਿ ਹ੍ਵੈ ਵਿਸਮਾਦ ਤੇ ਏਨੁ[੧੧]

---

[੧]ਨਸਤੂੰਗ ਨਾਮੇ ਬਾਜਾ ਜੋ ਗਲੇ ਨਾਲ ਵਜਦਾ ਹੈ। [੨]ਇਕ ਬਾਜਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰ ਝੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੰਗੀ । [ਫਾ:, ਚੰਗ=ਸਾਰੰਗੀ । ਹਿੰਦੀ, ਮੁ=ਵਡਾ । (ਅ) ਮੁ+ਚੰਗ=ਵਡੀ ਸਾਰੰਗੀ । ਸ਼ੇਕ: ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮੁ=ਮੂੰਹ । ਚੰਗ=ਇਕ ਬਾਜਾ, ਬਰਬਤ ਬਾਜਾ]। (ਅ) ਦੱਫ । [੩]ਸ੍ਵਰਾਂਗ । ਸਾਰੰਗੀ ਵਰਗਾ ਗਜ਼ ਨਾਲ ਵੱਜਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵਾਜਾ । [੪]ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮਚਦੇ ਹਨ । [੫]ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਛਡਕੇ ਹੁਣ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ । [੬]ਬਹੁਤ ਦਇਆ ਨੂੰ ਸਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । (ਅ) ਦਾਈਆ । [੭]ਸਾਰੇ । [੮]ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਹੈ । [੯]ਸਿੰਘ ਬਿਰਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ:– [੧੦]ਸਰੀਰ ਛੱਡਕੇ ਨਾਲ ਨਾ ਗਏ । [੧੧]ਹਰਨ ।   *ਪਾ:–ਮਧੁ ।

ਬਿਨਾਸਾ[1]।ਇਕ ਸੁਗੰਧਿ ਤੇ ਅੰਧ ਮਧੂ ਬ੍ਰਿਤਿ ਛੋਰਤਿ ਨਾਂਹਿ ਪ੍ਰਮੋਦ* ਮਹਿ ਵਾਸਾ[2]।ਮੀਨ ਰਹੈ ਜਲ ਤੇ ਸੁਚ ਸੋਂ,ਬਿਛੁਰੇ ਮਰਿ ਜਾਤਿ,ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਉਪਾਸਾ[3] ॥੩੨॥ ਕਯਾ ਇਹ ਜੰਤੁ ਮਲੀਨ ਮਹਾਂ, ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋ ਦੇਤਿ ਹੈਂ ਆਪਨੇ ਪ੍ਰਾਨਾ। ਹੈ ਹਮਰੋ ਤਨ ਮਾਨੁਖ ਕੋ ਸਭਿ ਜਾਨਤਿ ਹੈਂ ਮਨ ਲਾਭ ਰੁ ਹਾਨਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾ ਦੁਹਿ ਲੋਕਨ ਮੈਂ ਕਰਤੀ ਸੁ ਕਲਯਾਨਾ। ਸੋ ਹਮ ਜਾਨਿ ਮਹਾਤਮ ਕੋ ਨਿਰਬਾਹਿ ਨ ਕੀਨ[4] ਭਏ ਅਨ-ਜਾਨਾ॥੩੩॥ਪਾਹਨ ਤੇ ਨਿਠਰੋ ਹਮਰੋ ਉਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੇਰ ਬਿਯੋਗ ਸਹਾਰਾ। ਜਾਂਹਿ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖ ਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੁਹਿੰ ਲੋਕਨ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮਾਲਿਕ ਭਾਰਾ। ਤਾਂ ਬਿਨ ਬੈਠਿ ਰਹੇ ਬਨਿ ਦੀਨ, ਗਏ ਨਹਿੰ ਸਾਥ ਜੁ ਨਾਥ ਉਦਾਰਾ'। ਭੂਰ ਬਿਸੂਰਤਿ ਹੈਂ ਬਨ ਮੂਰਤਿ[5] ਅੰਗ ਅਡੋਲ ਥਿਰੇ ਇਕਸਾਰਾ॥ ੩੪ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਆਇਸੁ ਕੇ ਬਸਿ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਤ ਲੌ ਚਾਰਹੂੰ ਓਰ ਥਿਰੇ। ਦਾਸ ਤੁਰੰਗਨ ਮਹਿਂ ਗਮਨਯੋਂ ਇਕ, ਰੰਗ ਕੁਮੈਤ ਨ ਡੀਠ ਪਰੇ। ਦਾਮ ਖੁਲੇ ਅਗਵਾਰ ਪਿਛਾਰਿ,ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਾ ਤਿਸਥਾਨ ਪਰੇ[6]।–ਕੌਨਸੇਪੰਥ ਉਲੰਘ ਗਯੋ ਤਿਸ ਰੀਤਿ ਰਹੇ ਇਹ ਦ੍ਵਾਰ ਭਿਰੇ–॥ ੩੫ ॥ ਆਨਿ ਭਨਯੋਂ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਬੀਚ 'ਤੁਰੰਗ ਕੁਮੈਤ ਨਹੀਂ ਨਿਜ ਥਾਨੇ। ਜ਼ੀਨ ਕੋ ਪਾਇਕੈ ਤਯਾਰ ਕਰੇ ਸਭਿ ਏਕ ਪੈ ਆਪ ਚਢੇ ਪ੍ਰਸਥਾਨੇ'। ਸ਼੍ਰੋਨ ਸੁਨੇ ਬਿਸਮਾਇ ਬਿਲੋਕਤਿ 'ਏਕ ਨਹੀਂ, ਹਿਤ ਜਾਂ ਪਰ ਠਾਨੇ। ਔਰ ਖਰੇ ਅਸੁ ਮੋਚਤਿ ਹੈਂ ਅਸੁ[7], ਹੀਯ ਸੰਦੇਹ ਭਏ, ਕਿਮ ਜਾਨੇ[8]' ॥੩੬॥ ਦੋਇ ਘਰੀ ਜਬਿ ਦਯੋਸ ਚਢਯੋ ਬਹੁਰੋ ਚਿਤ ਸੋਚਤਿ ਸੰਕਟ ਪਾਏ। ਈਂਧਨ ਲਯਾਵਨਿ ਹਾਰਿ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਬਾਹਰਿ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਦਰਸਾਏ[9]। ਆਇ ਗਯੇ ਪੁਨ ਸਿੰਘਨ ਮਹਿਂ ਜਹਿਂ ਸ਼ੋਕ ਸਮੇਤ ਰਿਦੈ ਸਮਦਾਏ।ਹੇਰਿ ਖਰੋਹੁਇ ਦੀਨ ਸੰਦੇਸਹਿ[10]'ਮੋਹਿ

[1]ਮ੍ਰਿਗ (ਆਪਣਾ ਆਪ) ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। [2]ਇਕ ਸੁਗੰਧੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ (ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮੀ; ਭੌਰਾ ਪ੍ਰਮੋਦ ਵਿਚ ਆਕੇ (ਕਵਲ ਫੁੱਲ ਦੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਿਟੀਂਦੇ ਜਾਣ ਦੀ) ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆਇਆ (ਉਸ ਨੂੰ) ਛਡਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਸੰਸ:, ਪ੍ਰਮੋਦ=ਖੁਸ਼ੀ। ਬ੍ਰਿਤਿ=ਘੇਰਾ। ਲਪੇਟ]। [3]ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਐਸੇ ਹੈ। (ਅ) ਐਸਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਪਾਸ ਹੈ। [ਉ=ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਪਾਸਾ=ਪਾਸ ਹੈ]। [4]ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਨਾ ਕੀਤਾ। [5]ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਕੇ। [6]ਉਸੇ ਥਾਂ ਹੀ ਪਏ ਹਨ ਅਗਾੜੀ ਪਿਛਾੜੀ ਦੇ ਰੱਸੇ। [7]ਹੋਰ ਘੋੜੇ ਖੜੇ ਅੱਥਰੂ ਕੇਰਦੇ ਹਨ। [ਅਸੁ=ਅਸ੍ਵ=ਘੋੜੇ। ਅਸੁ=ਅੱਸ਼੍ਰੂ=ਅੱਥਰੂ]। [8]ਕੀ ਜਾਣੀਏਂ। [9]ਉਸ ਨੇ ਬਾਹਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਡਿੱਠਾ ਸੀ। [10]ਸੁਨੇਹਾ ਦਿਤਾ।

*ਪਾ:–ਪ੍ਰਵੇਸ਼।

ਮਿਲੇ ਗੁਰ ਦੂਰ ਸਥਾਏ॥ ੩੭॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਵਨ ਕੀਨਿ-ਕਹੋ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਸਮੁਝਾਏ। ਆਇ ਤੁਰੰਗਮ ਤੀਰ ਗਯੋ ਹਮ[1], ਵਾਹਿਨ ਬੇਗ ਬਲੀ ਚਪਲਾਏ। ਸ਼ੋਕ ਨ ਚਿੰਤ ਕਰੋ ਚਿਤ ਮਾਂਹਿ ਸਤਿਨਾਮ ਜਪਹੁ ਹੁਇ ਅੰਤ ਸਹਾਏ-। ਯੌਂ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਿ ਭਏ' ਸੁਨਿਕੈ ਗੁਰ ਬਾਤ ਸਭੈ ਬਿਸਮਾਏ॥ ੩੮॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਸੰਮਤ ਸੱਤ੍ਰਾ ਸੈ ਬਿਤੇ ਪੁਨ ਪੈਂਹਠ ਪਹਿਚਾਨ। ਕਾਤਕ ਕੀ ਸ਼ੁਦਿ ਪੰਚਮੀ ਨਿਸ ਬੈਕੁੰਠ ਪਯਾਨ॥ ੩੯॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੈਕੁੰਠ ਗਮਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤਰ-ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ॥੨੪॥

੨੫. [ਇਕ ਸੰਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ। ਬਾਲੇ ਰਾਇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ੋਕ ਕਰਹਿਂ ਬੈਠੇ ਸਕਲ ਸੁਨਿ ਤੁਰੰਗ ਕੀ ਬਾਤ। ਨਿਜ ਵਾਹਨ ਕੋ ਲੇ ਗਏ ਗੁਰੂ ਬੀਰ ਬੱਖਯਾਤ॥੧॥ਚੌਪਈ॥ ਜਾਮ ਦਿਵਸ ਜਬਿ ਹੀ ਚਢਿ ਆਏ। ਚਿਤਵਹਿਂ ਗੁਰ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਿਸਮਾਏ। ਏਕ ਸਾਧ ਪੁਨ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਯੋ। ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਅਵਿਲੋਕ ਅਲਾਯੋ॥ ੨॥ 'ਤੁਮ ਕਿਮ ਬੈਠੇ ਹੋ ਮਿਲਿ ਕਰਿਕੈ ? ਸ਼ੋਕ ਸਚਿੰਤ ਮੌਨ ਮੁਖ ਧਰਿਕੈ'। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਹਯੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਉਦਾਰੇ। 'ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਕੁੰਠ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੩॥ ਸੈਨ ਦੀਨ ਜਿਮ ਮਹਿ-ਪਤਿ ਹੀਨਾ[2]। ਚੰਦ ਬਿਨਾ ਜਿਮ ਰਾਤਿ ਮਲੀਨਾ। ਜਿਮ ਮਥਰਾ ਮਹਿਂ ਸ਼ਯਾਮ ਸਿਧਾਯੋ। ਪੀਛੇ ਗੋਪੀ ਗਨ ਬਿਕੁਲਾਯੋ॥ ੪॥ ਜਥਾ ਰਾਮ ਬਨ ਬਿਖੈ ਸਿਧਾਰੇ। ਔਧਪੁਰੀ ਕੇ ਨਰ ਦੁਖਿਯਾਰੇ। ਤਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਨ ਸਿੰਘ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਰਿਦੇ ਬਿਖਾਦ ਬਿਸਾਲ ਲਹੇ ਹੈਂ" ॥੫॥ ਬੋਲਯੋ ਸਾਧ 'ਪੰਥ ਮਹਿਂ ਜਾਵਤਿ। ਦੇਖੇ ਤਹਿਂ ਗੁਰ ਅੱਗ੍ਰ ਸਿਧਾਵਤਿ। ਮੈਂ ਕਰ ਬੰਦਿ ਕੀਨਿ ਪਗ ਨਮੋ। ਮੁਸਕਾਵਤਿ ਬੋਲੇ ਤਿਹ ਸਮੋਂ॥ ੬॥-ਆਵਹੁ ਸੰਤ ਦਰਸ ਲਿਹੁ ਦੇਹੁ। ਹਰਿ ਜਨ ਮਿਲਿਨਿ ਅਨੰਦ ਅਛੇਹੁ। ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਕੋ ਮੇਲ ਤੁਹਾਰੋ। ਜਹਿਂ ਸੰਜੋਗ, ਬਿਯੋਗ ਬਿਚਾਰੋ-॥੭॥ ਮੈਂ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬੂਝਯੋ ਕਰ ਜੋਰਿ-ਰਾਵਰ ਕੋ ਪਯਾਨ ਕਿਤ ਓਰ ? ਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕੋ ਸਾਥ ਤਿਹਾਰੇ[3] ? ਨਾਥ! ਇਕਾਕੀ ਕਹਾਂ ਪਧਾਰੇ ?-॥ ੮॥ ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਾਵਤਿ-ਹਮ ਅਖੇਰ ਹਿਤ ਬਨ ਕੋ ਜਾਵਤਿ। ਕਰਹਿਂ ਸੈਲ ਜੇਤਿਕ ਮਨ ਭਾਵਤਿ। ਜਿਤ ਕਿਤ ਬਿਚਰਤਿ ਆਨੰਦ ਪਾਵਤਿ-॥ ੯॥ ਇਮ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਅੱਗ੍ਰ ਸਿਧਾਰੇ।ਹਯਕੁਮੈਤਪਰ[4],ਆਯੁਧ ਧਾਰੇ। ਅਬਿ ਹੀ ਮੈਂ ਬਿਲੋਕਿ ਚਲਿਆਯੋ।

[1]ਘੋੜਾ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। [2]ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਬਿਨਾਂ ਸੈਨਾਂ ਦੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। [3]ਆਪ ਦੇ। [4]ਕੁਮੈਤ ਘੋੜੇ ਉਤੇ।

ਤੁਮਹੁੰ ਅਚਾਨਕ ਕਹਾਂ ਸੁਨਾਯੋ ॥੧੦॥ਜੇ ਤਿਨਿ ਹੋਤਿ ਗਮਨ ਪਰਲੋਕ। ਮੈਂ ਕਿਮ ਲੇਤੋ ਦਰਸ ਬਿਲੋਕਿ। 'ਪੰਥ ਪਯਾਨਤਿ ਭਲਿ ਬਿਧਿ ਹੇਰੇ। ਤੌ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕਿਮ ? ਸੰਸੈ ਮੇਰੇ' ॥੧੧॥ ਅਦਭੁਤ ਚਲਿਤ ਗੁਰੂ ਕੇ ਐਸੇ। ਕਹਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਿਸਮਤਿ ਸਭਿ ਬੈਸੇ। ਸਭਿਹਿਨਿ ਮਿਲਿ ਨਿਸ਼ਚੈ ਠਹਿਰਾਯੋ। 'ਗੁਰ ਇਕ ਸਮ ਸਭਿ ਬਿਖੈ ਸਮਾਯੋ ॥ ੧੨ ॥ ਜਹਿ ਸਿਮਰੇਂ ਤਹਿ ਹਾਜ਼ਰ ਅਹੈਂ। ਸਭਿ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਲਹੈਂ। ਜਨਮ ਮਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕੁਛ ਨਾਂਹੀ। ਸੁਤਹਿ ਸਿੱਧ ਤਨ ਧਰਹਿੰ ਬਿਲਾਹੀ[1]। ੧੩॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾਰਨ। ਦੁਸ਼ਟ ਨਰਨ ਕੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਖਾਰਨ। ਸ਼ੁਭ ਮਗ ਜਗਤ ਬਿਖੈ ਬਿਸਤਾਰਨ। ਕਰਨ ਕੁਕਰਮਨਿ ਕੋ ਨਿਰਵਾਰਨ ॥ ੧੪ ॥ ਨਿਜ ਭਗਤਨ ਕੋ ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ। ਧਰਾ ਭਾਰ ਗਨ ਤਾਪ ਬਿਦਾਰਨ। ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਦ੍ਰੋਹੀ ਬਹੁ ਮਾਰਨ। ਸੱਤਿਨਾਮ ਸਿਮਰਾਵਨਿ ਕਾਰਨ ॥ ੧੫ ॥ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਸਭਿ ਕਾਰਨ ਕਰਨ। ਜਿਨ ਕੇ ਸਮ ਨਹਿ ਤਾਰਨ-ਤਰਨ। ਅਦਭੁਤ ਚਲਿਤ ਲਖੇ ਨਹਿੰ ਜਾਹੀਂ। ਸ਼ੇਸ਼ ਗਨੇਸ਼ ਪਾਰ ਨਹਿ ਪਾਹੀਂ ॥੧੬॥ ਜੋਗੀਸ਼ਨ ਕੇ ਧ੍ਯਾਨ ਬਸੰਤੇ। ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੇਵ ਕਰੰਤੇ। ਕੌਤਿਕ* ਕਾਰਨ ਤੇ ਤਨ ਧਾਰੈਂ। ਕਰਿ ਸਭਿ ਕੋ ਬੈਕੁੰਠ ਸਿਧਾਰੈਂ ॥੧੭॥ ਤਿਨ ਕੇ ਹਿਤ ਕੁਛ ਸ਼ੋਕ ਨ ਬਨੈ। ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਜਾਸ ਜਸੁ ਭਨੈਂ। ਸਭਿ ਕੇ ਬੀਚ ਸਭਿਨਿ ਤੇ ਨ੍ਯਾਰੇ। ਭੋਗ ਭੋਗਤਾ ਲੇਪ ਨ ਧਾਰੇ[2] ॥ ੧੮ ॥ ਯਾਂਤੇ ਕਥਾ ਅਕਥ ਗੁਰ ਕੇਰੀ। ਹਾਰਹਿ ਜੇ ਬੁਧਿ ਧਰਤਿ ਬਡੇਰੀ'। ਇਮ ਚਰਚਾ ਕਰਿ ਆਪਸ ਮਾਂਹੀ। 'ਗੁਰ ਹਿਤ ਸ਼ੋਕ ਉਪਾਵਹੁ ਨਾਂਹੀ' ॥ ੧੯ ॥ ਢਰੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਲਗਿ ਥਿਰ ਰਹੇ। ਸੁੱਖਾ ਛਕਨਿ ਸਮੋ ਤਬਿ ਲਹੇ। 'ਕਰਹੁ ਦਸ਼ਾ ਉਠਿ ਪੁਨ ਸਾਵਧਾਨ। ਕਰਹੁ ਸੁਚੇਤਾ ਸਿਮਰਨ ਠਾਨੈ' ॥ ੨੦ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਉਠੇ ਦੇਗ ਹਿਤ ਸਿੱਧ[3]। ਗੁਰ ਹਿਤ ਸੁੱਖਾ ਕਰਨੈ ਤਿਸੀ ਬਿਧਿ। ਭੋਗ ਲਗਾਇ ਆਪ ਪੁਨ ਛਕਨੋ। ਸੌਚ ਹੇਤੁ ਗਮਨੇ ਜਲ ਤਕਨੇ ॥ ੨੧ ॥ ਕਰਿ ਸ਼ਨਾਨ ਬੰਧੀ ਦਸਤਾਰ। ਪੁਨ ਸਭਿ ਮਿਲੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ। ਪੂਰਬ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਭੋਗ ਲਗਾਯੋ। ਦੇਗ ਅਹਾਰ ਬਹੁਰ ਬਰਤਾਯੋ ॥ ੨੨ ॥ ਆਇ ਆਇ ਅਸਨ੍ਹ ਨਮੋ ਕਰ ਜੋਰਿ। ਬੈਠੇ ਪੁਨ ਕਨਾਤ ਚਹੁੰ ਓਰ। ਕੇਤਿਕ ਪਢਤਿ ਸਿੰਘ

---

[1] ਤਨ ਧਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [2] ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦੇ ਹੋਏ ਫਿਰ ਲਿਪਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। [3] ਦੇਗ ਸਿੱਧ (ਤਿਆਰ) ਕਰਨ ਲਈ। *ਪਾ:-ਕੌਤਕ।

ਗੁਰਬਾਨੀ । ਕੇਤਿਕ ਸੁਨਤਿ ਅਨੰਦ ਮਹਿਂ ਸਾਨੀ[1] ॥ ੨੩ ॥ ਨਿਸ ਮਹਿਂ
ਅਲਪ ਕਿਤਿਕ ਫਿਰ ਸੋਏ । ਜਾਗ੍ਰਨ ਕੀਨਿ ਤਹਾਂ ਸਭਿ ਕੋਏ । ਭਈ
ਪ੍ਰਾਤਿ ਤੇ ਜਾਇ ਸ਼ਨਾਨੇ । ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਗਏ ਗੁਰੂ ਇਸਥਾਨੇ ॥ ੨੪ ॥
ਪ੍ਰਥਮ ਕਨਾਤ ਸੁ ਖੋਲਿ ਹਟਾਈ । ਚਿਤਾ ਭਸਮ ਕੀਨਸਿ ਇਕ ਥਾਈਂ ।
ਆਯੁਧ ਨਹੀਂ ਏਕ ਤਹਿਂ ਪਾਯੋ* । ਹੇਰਿ ਸਭਿਨਿ ਕੋ ਮਨ ਬਿਸਮਾਯੋ ॥
੨੫॥ ਅਸਥੀ ਕੋ ਤਹਿਂ ਲੇਸ਼ ਨ ਕੋਈ । ਈਂਧਨ ਭਸਮ ਪਰੀ ਬਹੁ ਜੋਈ[2]।
ਦੇਹਿ ਸਹਿਤ ਕੀਨਸਿ ਪ੍ਰਸਥਾਨਾ। ਮਗ ਗਮਨੇ ਪਿਖਿ ਨਿਸ਼ਚੈ ਠਾਨਾ॥੨੬॥
ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ ਨਯਾਰੀ । ਨਿਰਨੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਭਿਨਿ ਉਚਾਰੀ।
ਸਕਲ ਬਿਭੂਤਿ ਬਟੋਰਿ ਬਨਾਈ । ਰਚਯੋ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪੁਨ ਤਿਸ ਥਾਈਂ ॥
੨੭ ॥ ਤਿਸ ਥਲ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋ ਕਰੈ । ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਤਕ ਟਰੈਂ।
ਅਧਿਕ ਪੁੰਨ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ। ਧਰੈ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਸੋਇ ॥ ੨੮ ॥
ਕਬਿੱਤ ॥ ਸੁੰਦਰ ਗੁਦਾਵਰੀ, ਬਿਹੀਨ ਮਲ ਚਲੈ ਜਲ, ਸਲਿਤਾ ਸੁ ਤੁਲ
ਗੰਗਾ ਕੂਲ ਛਬਿ ਪਾਵਈ। ਖਰੇ ਖਰੇ[3] ਤਰੁ ਖਰੇ, ਹਰੇ ਹਰੇ ਪਾਤ ਜਟੇ, ਪਾਂਤਿ
ਪਾਂਤਿ ਕਰੇ[4] ਛਾਇ ਸੰਘਨੀ ਕੋ ਛਾਵਈ[5] । ਬੋਲਤਿ ਬਿਹੰਗ ਰੰਗ ਰੰਗ
ਕੇ ਉਤੰਗ ਧੰਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸਿੰਘਾਸਨ ਸੁਹਾਵਈ। ਜਾਇ ਦਰ-
ਸਾਵਈ ਮਨੋਰਥ ਉਠਾਵਈ ਸੁ ਕਾਮਨਾ ਕੋ ਪਾਵਈ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਗਾਵਈ
॥ ੨੯ ॥ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਉਜਾਗਰ ਸਗਰ ਜਗ, ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ, ਜਹਾਂ
ਜੋਤਿ ਹੈ ਜਬਰ ਜਾਨਿ । ਖੰਡੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਚੰਡ, ਖਰ ਖੜਗ, ਕੁਦੰਡ ਧਰੇ,
ਖੰਜਰ, ਤੁਫੰਗ, ਪੁੰਜ ਕਰਦ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਬਾਨ । ਸ਼ਕਤੀ, ਸਰੋਹੀ, ਸੈਫ਼, ਸਾਂਗ,
ਜਮਦਾੜ੍ਹ, ਚੱਕ੍ਰ, ਢਾਲੇ, ਗਨ ਭਾਲੇ, ਰਿਪੁ ਘਾਲੇ ਛਿੱਪ੍ਰ ਜੰਗ ਠਾਨਿ[6] । ਚਮ-
ਕਤਿ ਚਾਰੋਂ ਓਰ ਘੋਰ ਰੂਪ ਕਾਲਕਾ ਕੋ, ਬੰਦਨਾ ਕਰਤਿ ਕਵਿ ਜੋਰਿ ਪਾਨ
ਤਾਂਹੀ ਥਾਨ ॥ ੩੦ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਅਬਿ ਲਾਂਗ ਤਿਸ ਥਲ ਜੋਤਿ ਬਿਰਾਜਤਿ।
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਪਾਪ ਗਨ ਭਾਜਤਿ । ਕੰਚਨ ਦੇਤਿ ਕਸੌਟੀ ਜੈਸੇ । ਸਿਖ ਕੋ
ਪਰਖਤਿ ਬਖਸ਼ਹਿਂ ਤੈਸੇ ॥੩੧॥ ਗੁਰੂ ਬਿਕੁੰਠ ਗਮਨ ਕੇ ਪਾਛੇ । ਰਹੇ ਸਿੰਘ
ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਆਛੇ । ਪੁਨ ਪੁਨ ਜਹਿਂ ਜਹਿਂ ਜਿਸ ਕੋ ਆਇਸੁ । ਕਰਿ

---

[1]ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ । [2]ਦੇਖੀ । [3]ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ । [4]ਕਤਾਰਾਂ ਕਤਾਰਾਂ ਬਣਾਕੇ । [5]ਛਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । [6](ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਸਨ ।

*ਇਹ ਬੀ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਿਕਲੀ ਸੀ ।

ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਤਿਤੇ ਸਿਧਾਇਸਿ ॥੩੨॥ ਰਹਯੋ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤਿਸ ਥਾਨ। ਦੇਗ ਚਲਾਵਤਿ ਭਯੋ ਮਹਾਨ*। ਬਹੁਰ ਸਹਾਇਕ ਭੇ ਤਿਸ ਦੇਸ਼। ਸੁਨੀ-ਯਹਿ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਕਥਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ॥੩੩॥ ਤਹਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਜਨਵਾਰਾ[1] ਨਾਇ। ਰੁਸਤਮ

---

[1]ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਇਕ ਟਿਕਾਣਾ।

*ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇਗ ਤਾਂ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਟਿਕਾਣੇ ਪਰ ਮੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛਾਇਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੮੩੨ ਈ: ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਤੇ ਟਿਕਾਣੇ ਬਨਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਮਗਰੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਸੋਨੇ ਤੇ ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਲੰਗਰ ਅਤੁਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਇਕ ਖੱਤ੍ਰੀ ਵਜ਼ੀਰ ਹੋਏ ਹਨ 'ਚੰਦੂ ਲਾਲ' ਨਾਮ ਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਭਰੋਸਾ ਸੀ। ਰਿਆਸਤ ਵਲੋਂ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਵਾਈਆਂ ਸਨ।

ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦਿ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗੀਰਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਗੁਰਧਾਮ ਨਾਲ ਪੰਜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਹੈ ਜੋ ਅਠਾਰਾਂ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਨਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈਨ:-ਬਾਰੀ, ਬਕਸਾਰੀ, ਬਿਸ਼ਨਪੁਰੀ, ਏਲਕੀ ਤੇ ਮਾਸੂਰ। ਏਹ ਆਮਦਨ ਮੰਦਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੈ। ਇੰਨੀ ਕੁ ਰਕਮ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਖ ਨੌਕਰ ਹਨ। ਇਸੇ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਰਸਾਲਦਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਵਰ੍ਹੇ ਲਈ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ ਸਰਬਰਾਹੀ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕ ਪਾਰਸੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਤੇ ਸੋਨੇ ਲਗਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਸੀ। ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਛ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖ ਨੌਕਰ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਰ ਸਿਖ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵੇਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰੇਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਪੈਂਡੇ ਕਠਨ ਸਨ ਤਾਂ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ ਆਇਆ ਸਿਖ ਫਖਰ ਨਾਲ 'ਹਜ਼ੂਰੀਆ' ਸਦਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਯਾਤ੍ਰਾ ਲਈ ਆਵਾਜਾਈ ਬਹੁਤ ਹੈ ਤੇ ਰੌਣਕ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਜੋ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਪਯਾਨੇ ਤੋਂ ਓਥੇ ਟਿਕ ਗਏ ਓਹ ਦੱਖਣੀ ਸਿੱਖ ਅਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਜਾਤ ਪਾਤ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ ਵਿਵਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਵਾਹ ਕੇ ਬੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਵਰਤਾਈਆਂ ਹਨ। ਓਸ ਪਾਸੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਤੇ ਲੁਬਾਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਹੈਨ,ਸਾਰੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਧੁਰ ਰੇਲ ਅੱਪੜਦੀ ਹੈ ਤੇ 'ਨਾਦੇੜ' ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਟ੍ਰੇਨਾਂ ਯਾਤ੍ਰਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਪਣੇ ਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਗ ਅਤੁੱਟ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਸਿਖ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਮੰਦਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਰੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹੇ।

ਰਾਇ ਰੁ ਬਾਲੇ ਰਾਇ। ਦ੍ਵੈ ਭ੍ਰਾਤਾ ਜੋਧਾ ਬਡ ਬਲੀ। ਕ੍ਛੁਕ ਰਾਜ ਕਰਤੇ ਬਿਧਿ ਭਲੀ ॥੩੪॥ ਦੇਸ਼ ਮਰਹਟਾ ਕੋ ਨਿਤ ਲੂਟੈਂ। ਜੌ ਲਰ ਪਰੈ ਤੁਰਤ ਤਿਸ ਕੂਟੈਂ।ਪਰੀ ਧਾਂਕ ਡਰ ਸਗਰੇ ਮਾਨੈਂ।ਅਰੈ ਨ ਕੋਊ ਧਨ ਗਨ ਆਨੈਂ ॥ ੩੫ ॥ ਤਿਨ ਪਰ ਚਢ੍ਯੋ ਮਰਹਟਾ ਰਾਇ। ਚਮੂ ਲਾਖ ਇਕਠੀ ਕਰਿ ਲ੍ਯਾਇ। ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਜੰਗ ਬਹੁ ਭਏ। ਘੇਰਿ ਭ੍ਰਾਤ ਦੋਨਹੁੰ ਗਹਿ ਲਏ ॥ ੩੬ ॥ ਕਰੇ ਕੈਦ ਸੰਗਲ ਪਗ ਡਾਰੇ। ਗੇਰੇ ਬਿਖਮ ਸੁ ਦੁਰਗ ਸਤਾਰੇ[1]। ਜਹਿਂ ਪੰਛੀ ਬੀ ਜਾਇ ਨ ਸਕੈ। ਮਾਨਸ ਬਪੁਰਾ ਕ੍ਯਾ ਤਿਸ ਤਕੈ॥ ੩੭॥ ਦੇਵ ਸੰਤ ਬਹੁ ਪੀਰ ਮਨਾਏ। ਕੋਇ ਨ ਤਿਨ ਕੋ ਸਕ੍ਯੋ ਛੁਰਾਏ। ਰੱਛਕ[2] ਦੁਰਗ ਸਿੰਘ ਬਿਚ ਏਕ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਨਿਤ ਪਢੈ ਬਿਬੇਕ ॥ ੩੮॥ ਪਹਿਰਾ ਦੇਤਿ ਗਿਰਾ ਗੁਰ ਭਨੈ। ਬਾਲੇ ਰਾਇ ਸ਼੍ਰੋਨ ਦੇ ਸੁਨੈ। ਹਿਤ ਬੂਝਨਿ ਕੇ ਤਬੈ ਬਖਾਨੀ। 'ਪਢਤਿ ਰਹਤਿ ਤੂੰ ਕਿਸ ਕੀ ਬਾਨੀ ?' ॥ ੩੯ ॥ ਸੁਨਤਿ ਸਿੰਘ ਗੁਰ ਮਹਿਮਾਂ ਕਹੀ। 'ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ਸਮ ਕੋ ਨਹੀਂ[3]। ਦੁਰਗ ਗ੍ਵਾ-ਲਿਯਰ ਮਹਿਂ ਨ੍ਰਿਪ ਕੈਦ। ਨਹਿਂ ਛੂਟਨ ਕੀ ਜਿਯਤਿ ਉਮੈਦ॥੪੦॥ ਅਸ ਰਾਜੇ ਰਜਪੂਤ ਛੁਡਾਏ। ਸਿਮਰੇ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਭਏ ਸਹਾਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਬਡੇਰਾ। ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਥਾਨ ਜਿਨ ਕੇਰਾ ॥ ੪੧ ॥ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਸੋ ਭਏ। ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਜਗ ਮਹਿਂ ਨਿਰਮਏ'।ਇਕ ਪਠਾਨ ਤਹਿਂ ਜਾਇ ਨਿਹਾਰਾ[4]। ਸੁਨਿ ਤਿਸ ਨੇ ਗੁਰ ਸੁਜਸੁ ਉਚਾਰਾ ॥ ੪੨॥ 'ਸੋ ਗੁਰ ਬਡੋ ਬਹਾਦਰ ਹੇਰਾ। ਰਣ ਚਮਕੌਰ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਕੇਰਾ। ਤਹਾਂ ਤੀਰ ਕਰਿ ਜ਼ੋਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ। ਇਕ ਤੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਅਰਿ ਮਾਰੇ ॥ ੪੩ ॥ ਕਰਾਮਾਤ ਕੋ ਧਨੀ ਬਿਸਾਲਾ। ਜੋ ਚਿਤ ਚਹੈ ਸੁ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ। ਦ੍ਵੈ ਦ੍ਵੈ ਕੋਸ ਤੀਰ ਅਰਿ ਘਾਏ। ਦੁਸ ਲਾਖਨਿ ਸੋਂ ਜੰਗ ਮਚਾਏ' ॥੪੪॥ ਕਹੈ ਸਿੰਘ 'ਕ੍ਯਾ ਨਰ ਕੀ ਬੰਦਾ[5]।ਜਮ ਫਾਸੀ ਕੋ ਦੇਤਿ ਨਿਕੰਦਾ[6]'। ਬਾਲੇ ਰਾਇ ਸੁਨੀ ਚਿਤ ਲਾਇ। ਸ਼ਰਧਾ ਵਧੀ ਕਹ੍ਯੋ ਕਰਿ ਭਾਇ ॥੪੫॥'ਕਰੋ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਠਿ ਅਰਦਾਸ। ਕਰਹਿ ਜਿ ਹਮਰੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸ। ਗੁਰ ਕੇ ਪਗ ਪੰਕਜ ਬਹੁ ਸੇਵੌਂ। ਪੰਚਾ-

---

[1]ਸਤਾਰੇ ਨਾਮੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ। (ਅ) ਜੰਦਰੇ ਵਾਲੇ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ। [ਸ+ਤਾਰ]।
[2]ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। [3]ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਸਮਾਨ ਕੈਦ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
[4](ਗਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖਕੇ) ਉਥੇ ਇਕ ਪਠਾਣ ਆ ਗਿਆ। [5]ਮਨੁਖ ਦੀ ਕੈਦ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ।
[6](ਗੁਰੂ) ਜਮ ਦੀ ਫਾਸੀ ਕੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਮ੍ਰਿਤ ਉਪਾਇਨ ਦੇਵੌਂ' ॥੪੬॥ ਸੁਨਤਿ ਸਿੰਘ ਕੀਨੀ ਅਰਦਾਸ। ਸਿਮਰਨ ਲਗਯੋ ਨਾਮ ਸੁਖਰਾਸ। ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਮਨ ਮਹਿਂ ਉਪਜਾਯੋ। ਨਿਸ ਦਿਨ ਗੁਰ ਮਹਿਂ ਧ੍ਯਾਨ ਲਗਾਯੋ ॥ ੪੭ ॥ ਅਰਧ ਰਾਤਿ ਸਿਮਰਤਿ ਉਰ ਜਬੈ। ਪ੍ਰਗਟੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਬੈ। ਸ਼ਬਦ ਤੁਰੰਗਮ ਕੋ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ। ਉਠ੍ਯੋ ਰਾਇ ਤਿਤ ਨੈਨ ਲਗਾਯੋ ॥ ੪੮ ॥ ਬਿਸਮਤਿ ਬੂਝ੍ਯੋ 'ਕਹੁ ਤੁਮ ਕੌਨ?'। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਹਿਂ 'ਅਰਾਧਹਿਂ ਜੌਨ[1]। ਸੋ ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਤੁਵ ਕਰਨਿ ਸਹਾਇ। ਉਠਹੁ ਅਬਹਿ ਨਹਿਂ ਬਿਲਮ ਲਗਾਇ' ॥ ੪੯ ॥ 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਮੋਹਿ ਪਗਹੁੰ ਮਹਿਂ ਬੇਰੀ। ਅਨੁਜ ਸੁਪਤਿ ਤਿਮ ਹੀ[2] ਢਿਗ ਮੇਰੀ'। 'ਭ੍ਰਾਤ ਜਗਾਵਹੁ ਸੰਗ ਨ ਹੂਟੈ[3]। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹੁ ਬੇਰੀ ਟੂਟੈ' ॥੫੦॥ ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਨਿਜ ਅਨੁਜ ਜਗਾਯੋ। ਸੰਗਲ ਟੂਟੇ ਨਾਮ ਧਿਆਯੋ। ਉਠਿ ਦੋਨਹੁੰ ਗੁਰ ਚਰਨੀ ਪਰੇ। 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰੇ' ॥ ੫੧ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਬੋਲੇ 'ਜੋ ਹੈਂ ਸਿਖ ਮੇਰੇ। ਸਿਮਰਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ। ਨਰ ਤੇ ਕਹਾਂ ਬਚਾਵਨ ਗਾਥਾ। ਜਮ ਤੇ ਰਾਖੌਂ ਦੈ ਕਰਿ ਹਾਥਾ ॥ ੫੨ ॥ ਅਬਿ ਦੋਨਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਹ੍ਵੈ ਤੁਮ ਠਾਢੇ। ਗਹਹੁ ਰਕਾਬ ਦ੍ਵਾਲ[4] ਦ੍ਵੈ ਗਾਢੇ[5]। ਚੌਂਕੀਦਾਰਨ ਦੇਹੁ ਜਗਾਇ। –ਘੇਰ ਲੇਹੁ ਅਬਿ ਹਮ ਚਲਿ ਜਾਇਂ–' ॥੫੩॥ ਗਹਿ ਕੈ ਦ੍ਵਾਲ ਕਹ੍ਯੋ ਦ੍ਵੈ ਭਾਈ। 'ਅਬਿ ਹਮਰੇ ਗੁਰ ਭਏ ਸਹਾਈ। ਜੇ ਬਲ ਹੈ ਤੌ ਲੀਜੈ ਘੇਰੇ। ਨਾਂਹਿ ਤ ਹਮ ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਨਿਜ ਡੇਰੇ' ॥੫੪॥ ਸੁਨਿ ਊਚੀ ਧੁਨਿ ਕੋ ਤਬਿ ਜਾਗੇ। ਉਠ ਕਰਿ ਘੇਰ ਪਕ-ਰਨੇ ਲਾਗੇ। ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਰੰਗਮ ਪ੍ਰੇਰਾ। ਪੰਛੀ ਜਿਮ ਗਮਨੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥੫੫॥ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਕੋਸ ਬਿੰਧਾਚਲ ਗਏ[6]। ਦ੍ਵਾਲ ਛੁਰਾਇ ਬਖਾਨਤਿ ਭਏ। 'ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਹਠ ਨਹਿਂ ਕਰੀਅਹਿ। ਅਵਚਲ ਨਗਰ ਸਿਧਾਰਨ ਕਰੀਅਹਿ ॥ ੫੬ ॥ ਅਰਪਨ ਚਹਹੁ ਸੁ ਅਰਪਹੁ ਤਹਾਂ। ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਹੈਂ ਜਹਾਂ। ਸ਼ਰਧਾ ਧਰਹੁ ਸਰੂਪ ਸੁ ਮੇਰਹੁ। ਪੂਰਹੁ ਕਾਮਨਾ ਪੂਜਹੁ ਹੇਰਹੁ' ॥ ੫੭ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਹੋਇ ਅੰਤਰ ਧ੍ਯਾਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ। ਬਨੇ ਸਹਾਇਕ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ। ਨਿਜ ਦਾਸਨ ਕਾਟਤ

[1]ਜਿਸਨੂੰ ਅਰਾਧਦਾ ਹੈਂ। [2]ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵ ਬੇੜੀਆਂ ਸਮੇਤ। [3]ਭਿਰਾ ਦਾ ਸੰਗ ਨ ਹਟ ਜਾਵੇ। [4]ਚਮੜੇ ਦੇ ਤਸਮੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਕਾਬਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। [5]ਦੋ ਰਕਾਬਾਂ ਦੀ ਦ੍ਵਾਲ ਤਕੜੀ ਕਰਕੇ ਫੜੋ। [6]ਬਿੰਧਾਚਲ ਪਰਬਤ ਦੀ ਵਲ ੧੨ ਕੋਹ।

ਜਸ ਭਾਸੀ* ॥੫੮॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਸਹਾਇਕ ਹੋਨਿ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪਚੀਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥ ੨੫ ॥

*ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਐਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੨੦, ੨੧, ੨੨, ੨੩, ਤੇ ੨੪ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਜੋਗ ਕਰਨ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅੰਤਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ, ਕਨਾਤ ਤਨਵਾਉਣ, ਚੰਦਨ ਦੀ ਚਿਤਾ ਬਨਵਾਉਣ, ਉਸਨੂੰ ਅਗਨੀ ਲਗਵਾਉਣ, ਦੀਪਮਾਲਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਜਗਾਕੇ ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜੋ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਗਏ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਬਚਲਾ ਨਗਰ ਸਾਹਿਬ ਭਾਣਾ ਵਰਤਣ ਦਾ ਹਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਕੇ ਆਪ ਅਤਿ ਵੈਰਾਗਵਾਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਾਧ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਰੁਸਤਮ ਰਾਏ ਬਾਲਾ ਰਾਏ ਮਰਹਟੇ ਦੀ ਕੈਦ ਖ਼ਲਾਸ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਸੁਣਕੇ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਪੁਰਸ਼ ਸੋਚ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਐਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੨੪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਨਾਤ ਤਣਵਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਦ ਚਿਤਾ ਬਣਵਾਈ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਹਰ ਇੰਨੀ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ "ਦਿਨ ਸਮ ਭਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਸਾਲਾ ॥੨॥" ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਚਿਤਾ ਤੇ ਬੈਠੇ ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦੇ ਸਿੰਘ "ਜੋਰਿ ਕੈ ਪੈਰ ਜੀ ਨੌਸ਼ ਕਨਾਤ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆਨ ਥਿਰੇ ਸਮੁਦਾਯਾ। ਬੈਠ ਗਏ ਗਨ ਸਿੰਘ ਚਹੂੰ ਦਿਸ਼" "॥੨੯॥" ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਉਸ ਵੇਲੇ "ਜੈ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਗਗਨ ਮਹਿ ਹੋਵਾ ॥੧੯॥" ਪੁਨਾ "ਭਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਕਾਸ਼ ਮਹਾਨਾ। ॥੨੦॥" ਤੇ ਫਿਰ "ਪਰੀ ਧੁੰਨ ਇਕ ਬਾਰ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੨੦ ॥" ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ:–"ਚੜ੍ਹਿ ਅਕਾਸ਼ ਕੇ ਪੰਥ ਪਧਾਰੇ ॥੧੫॥" ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਨਾਦੇੜ ਵਿੱਚ (੧੭੬੫ ਸੰਮਤ ਵਿਚ) ਹੋਇਆ। ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ, ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼,, ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਚੀਆਂ ਸੇਵ ਦਾਸ ਤੇ ਗੁਰ ਸੋਭਾ ਵਿਚ ਬੀ ਇਹੋ ਗਲ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਯਥਾ–"ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਭਏ ਪੈਂਸਠ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ। ਕਾਤਕ ਸੁਦਿ ਭਈ ਪੰਚਮੀ ਨਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰ ਜਾਨ।"

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਿਤਾ ਤੇ ਬੈਠੇ, ਸਿਖ ਪਾਸ ਖੜੇ ਸਨ, ਚਿਤਾ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਸਿਖ ਪਾਸ ਸਨ, ਫਿਰ ਸਿਖ ਬਾਹਰ ਆਕੇ ਕਨਾਤ ਦੇ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਜਿੱਥੇ ਬੇਅੰਤ ਰੌਸ਼ਨੀ ਸੀ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਕਨਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਦਭੁਤ ਨਾਦ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਕੰਨੀ ਸੁਣੇ ਤੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੇ ਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ "ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ" ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆਂ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਜਦ ਸਿਖ ਅਤਿ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਦ ਇਕ ਸਾਧ ਨੇ ਆਣਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਹੁਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਖਬਰ ਨੇ ਇਕ ਵੇਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੈਂ ! ਇਹ ਕੀ ਗਲ ਬਣੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਵੀ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਧ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੋਏ ਕੌਤਕ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਕੇ:—

"ਸਭਿਹਿਨਿ ਮਿਲਿ ਨਿਸ਼ਚੈ ਠਹਿਰਾਯੋ ॥ ਗੁਰ ਇਕ ਸਮ ਸਭਿ ਬਿਖੈ ਸਮਾਯੋ ॥
ਜਹਿਂ ਸਿਮਰੈ ਤਹਿਂ ਹਾਜ਼ਰ ਅਹੈਂ ॥ ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਲਹੈਂ ॥
ਜਨਮ ਮਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੁਛ ਨਾਂਹੀ ॥ ਸੁਤਹਿ ਸਿੱਧ ਤਨ ਧਰਹਿਂ ਬਿਲਾਹੀਂ ॥"

ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਦਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਜੋ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਹਨ ਇਹ ਆਤਮ ਸੱਤਜ਼ਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮਕ ਸੱਤਜਾ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣਾ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਵਿਚ ਬੀ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬੀ ਇਕੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕਣਾ ਤੇ ਖ਼ੁਦ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਉਹ ਭੁਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਆ, ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਗੇ ਸਨ, ਤਦ ਚੋਬਦਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਲੀ ਦੇਕੇ ਬਚਾਉਣਾ, ਆਦਿ।

ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਜਾਗਤੀ ਜੋਤ ਤੇ ਸਦਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਾਯਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਦੋ ਹੀ ਤ੍ਰੀਕੇ ਸਨ ਇਕ ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਦੂਸਰੇ ਕਰਨੀ ਦੁਆਰਾ। ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਤਾਂ ਓਹ ਕਹਿ ਗਏ ਕਿ ਮੈਂ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਵਰਤਾਂਗਾ। ਕਰਨੀ ਦੁਆਰਾ ਹੁਣ ਇਹ ਤ੍ਰੀਕਾ ਸੀ ਕਿ ਅਪਣੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਪੈਣ,ਜੈਸੇ ਕਿ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਦਿੱਸੇ। ਫਿਰ ਲੋੜ ਸੀ ਦਰਦ ਰਵਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਈ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਯਾਮਾਨ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਛੋੜਕੇ ਬੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਕੈਦ ਕੱਟ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜੈਸੇ ਕਿ ਬਾਲੇਰਾਇ ਤੇ ਰੁਸਤਮਰਾਇ ਨੂੰ ਕੈਦੋਂ ਕੱਢਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨਾਲ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸ਼ਰੀਰ ਛੋੜਕੇ ਬੀ ਜਾਗਤੀ ਜੋਤ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਇਹ ਕਿ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਅਰਾਧਣਾ ਕਰਨ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੀਸਰੇ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਵਸਾ ਸੀ ਕਿ ਪਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਸਿੱਖ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦੇਗ ਕੀਕੂੰ ਚਲੇਗੀ ? ਉਸ ਦੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਆਪ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸ਼ੁਧ ਆਤਮਾ ਸਰੂਪ ਸਨ, ਪੰਜ ਭੌਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਦਿੱਸੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਸੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦਿੱਸਣ ਤਾਂ ਹੀ ਸਿਆਣ ਹੋਵੇ ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਤਸੱਲੀ ਦੇਵੇ, ਨਿਰੋਲ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਤਾਂਤੇ ਪੰਜ ਭੌਤਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਏ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੈ ਇੱਛਾਚਾਰੀ ਸੇ ਤੇ ਇਹ ਕੌਤਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੇ।

[ਬਾਕੀ ਨੋਟ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

੨੬. [ਦੋਹਾਂ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ । ਬੰਦੇ ਦਾ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ] ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਾਲੇਰਾਇ ਬਿਚਾਰਿਕੈ ਲੇ ਸੰਗ ਰੁਸਤਮਰਾਇ। ਪਹੁੰਚੇ ਅਪਨੇ
ਸਦਨ ਮਹਿਂ ਧਨ ਗਨ ਸੰਗ ਲਵਾਇ[੧] ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਅਵਚਲ ਨਗਰ
ਗਏ ਹਰਖਾਇ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਯੋ ਸੀਸ ਕੋ ਨਯਾਇ। ਬਾਤੀ ਦਰਬ ਸਰਬ
ਦੇ ਤਥਾ। ਕਹੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਕਥਾ॥ ੨॥ ਉਠਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀ
ਗੁਰ ਆਗੇ। 'ਧੰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਸਗਰੇ ਬਲ ਜਾਗੇ। ਸਿਮਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਜਹਿਂਕਹਾਂ।
ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਰਾਖਤੇ ਮਹਾਂ' ॥ ੩ ॥ ਕਿਤਿਕ ਤਿਹਾਵਲ ਕਰਿ ਵਰਤਾਯੋ।
ਅਪਰ ਦੇਗ਼ ਕੋ ਕਾਰ ਚਲਾਯੋ। ਪ੍ਰਚੁਰ[੨] ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ ਹੋਵਾ। ਗੁਰ ਦਰ-
ਬਾਰ ਬ੍ਰਿੰਦ ਹੀ ਜੋਵਾ ॥ ੪ ॥ ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਸਭਿ ਭੇਟ ਚਢਾਵੈਂ। ਕਰਹਿਂ
ਕਾਮਨਾਂ ਨਾਨਾ ਪਾਵੈਂ।　　ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਆਏ[੩]। ਦਿਲੀਪੁਰਿ ਮਹਿਂ
ਸੋ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਾਏ ॥ ੫॥ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਸਾਹਿਬਦੇਵੀ। ਜਾਇ ਨਮੋ ਕੀਨੀ ਜੁਗ
ਸੇਵੀ[੪]। ਕੁਛ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਉਪਾਇਨ ਰਾਖੀ। ਪਿਖਿ ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਬੂਝਨਿ ਕਾਂਖੀ
॥੬॥ 'ਤੁਮ ਜਗ ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗੀ ਅਹੋ। ਕਬਿ ਤੇ ਤਜਿ ਆਏ ਸਚ ਕਹੋ'।
ਸੁਨਤਿ ਸਜਲ ਦ੍ਰਿਗ ਜੋਰਤਿ ਹਾਥਾ। ਗਾਥਾ ਕਹੀ ਮਾਤ ਕੇ ਸਾਥਾ ॥ ੭॥
'ਸਤਿਗੁਰ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰੇ। ਹਮ ਅਨਾਥ ਹੁਇ ਇਤਹਿਂ ਪਧਾਰੇ।
ਨਿਜ ਪਗ ਸੰਗ ਚਿਖਾ ਪਰ ਗਏ। ਨਰ ਗਨ ਮਿਲੇ ਅਚੰਭੇ ਭਏ ॥ ੮ ॥

[੧]ਨਾਲ ਲੈਕੇ । [੨]ਫੈਲਿਆ । [੩](ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਤੋਂ) ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਏ । [੪](ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ) ਦੋਵੇਂ ਕਿ ਸੇਵਨੇ ਯੋਗ ਹਨ । (ਅ) (ਇਸ) ਜੁਗ (ਵਿੱਚ) ਸੇਵਨੇ ਜੋਗ ।

[ਪਿਛਲੇ ਪਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ,

ਜੇ ਪੱਛਮੀ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਲੋਕੀ ਕਹਿਣ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਓਹ ਅਪਣੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਸਪਿਰਚੁਯਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹ ਵੇਖਣ, ਜਿੱਥੇ ਮਾਮੂਲੀ ਰੂਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਮਟੀਰੀਅਲਾਈਜ਼ (ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦਿੱਸ ਪੈਣਾ) ਕਰਕੇ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸੇ, ਆਪ ਅੱਗੇ ਏਹ ਖੇਲ ਕਾਹਦੇ ਕਠਨ ਸਨ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮ ਸੱਤਯਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਦੂਜੇ ਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣੇ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਹੋਕੇ 'ਗਜ' ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਅੱਪੜਨਾ ਲਿਖਯਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਵਲੀਆਂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦੀ ਬਾਬਤ ਅੰਜੀਲ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੋਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਤੇ ਓਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਬਰ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮਗਰੋਂ ਈਸਾ ਜੀ ਸੜਕ ਤੇ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ।

ਭਸਮ ਬਿਥੇ ਤੇ ਕਛੁ ਨਹਿੰ ਪਾਯੋ। ਨਹਿੰ ਅਸਥੀ ਆਯੁਧ ਸਮੁਦਾਯੋ।
ਰਹਯੋ ਤਬੇਲੇ ਨਹਿੰਨ ਤੁਰੰਗ। ਜਾਨਯੋਂ ਸਭਿਨਿ, ਗਏ ਲੇ ਸੰਗ* ॥ ੯ ॥
ਰਾਮਚੰਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਦਾਰਾ। ਭਏ ਮੁੱਖਯ ਇਹ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾ[1]।ਆਰ-
ਬਲਾ ਬੀਤੀ ਸਭਿ ਚਲੇ। ਨਹੀਂ ਸਥਿਰ ਨਰ ਤਨ ਇਸ ਬਲੇ॥ ੧੦ ॥
ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੌ ਸ਼ੁਭ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼।ਤਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਜ ਦੇਸ਼। ਜਗ
ਗੁਰ ਗ੍ਰਿਹਨੀ ਦੋਨਹੁੰ ਮਾਤ।ਸੁਨਯੋਂ ਚਲਾਣਾ ਬਹੁ ਬਿਲਲਾਤ ॥੧੧॥ ਚਲੀ
ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਜਲ ਧਾਰ। ਧਾਰਾ ਸ਼ੋਕ[2] ਰੁਦਤਿ ਬਹੁ ਬਾਰਾ[3]"। ਬਾਰ[4]ਖੋਲੇ[4]
ਕਰੀ ਪੁਕਾਰਾ। 'ਕਾਰਾ ਕਰਯੋ ਹਮਹੁੰ ਸੰਗ ਭਾਰਾ ॥ ੧੨॥ ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਨਹਿੰ
ਦਰਸ ਨਿਹਾਰਾ। ਹਾਰ੍ਯੋ ਮਨ ਮਾਨਹੁੰ ਤਿਸ ਬਾਰਾ[5]"। ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸਿਖ
ਆਵਹਿੰ ਨਰ ਨਾਰੀ। ਨਿਕਟ ਬੈਠਿ ਛੋਰੈਂ ਦ੍ਰਿਗ ਬਾਰੀ॥੧੩॥—ਕਹਾਂ ਗਏ
ਅਚਰਜ ਕਰਿ ਗੁਰੂ। ਰਿਦੇ ਸ਼ੋਕ ਹਮਰੇ ਕਰਿ ਸ਼ੁਰੂ—। ਸਿਮਰਹਿੰ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ
ਗੁਨਨਿ ਅਨੇਕ।—ਹਮ ਕੋ ਤਜਿ ਗੇ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕ—॥ ੧੪ ॥ ਸਾਹਿਬ
ਦੇਵੀ ਸੁਨਾ ਸੁ ਜਬਿ ਤੇ।ਸਾਧਨ ਲਗੀ ਨੇਮ ਬ੍ਰਤ ਤਬਿ ਤੇ।ਜਪ ਤਪ ਕਰਤੇ
ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਵੈ। ਸੁਘਤੇ ਅਲਪ ਅਲਪ ਹੀ ਖਾਵੈ॥੧੫॥ ਪਤਿ ਕੇ ਧ੍ਯਾਨ
ਪਰਾਇਨ ਪੀਨੀ। ਦੁਰਬਲ ਦੇਹਿ ਦਸ਼ਾ ਬਹੁ ਕੀਨੀ। ਕਹੈ ਸੁੰਦਰੀ ਬਹੁ

---

[1]ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕ ਇਹ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਜੋ ਮੁੱਖੀ ਕਹੀਦੇ ਹਨ। [2]ਸ਼ੋਕ ਕੀਤਾ। [3]ਰੋਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਲ ਚਲਦਾ ਹੈ ਬਹੁਤ। (ਅ) ਕਈ ਵਾਰ। [4]ਬੂਹੇ ਖੁਲੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਰੋਏ (ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸਿਖ ਆਵਹਿੰ ਨਰ ਨਾਰੀ)। (ਅ) (ਸੁਖ ਦਾ) ਦੁਵਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਉੱਚੀ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। [5]ਮਾਨੋਂ ਤਿਸ ਵੇਲੇ ਮਨ ਹਾਰ ਗਿਆ।

*ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਪਾਠ ਬੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:—"ਰਹਤਉ ਅਲਵਰ ਕੋਟ ਮਝਾਰਾ। ਸੋਢੀ ਸੁਨਿ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਗੁਰ ਸਾਰਾ। ਪੰਡਤ ਪੁੰਜ ਸੰਗ ਲੇ ਆਯੋ। ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਮ ਬਿਧਿ ਸਹਿਤ ਕਰਾਯੋ।" ਅਲਵਰ ਤੋਂ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੱਤ ਕੁ ਸੌ ਮੀਲ ਹੈ, ਖਬਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਤੇ ਸੋਢੀ ਦੇ ਓਥੇ ਅੱਪੜਨ ਵਿਚ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਹ ਲੱਗੇ! ਸੋ ਸਸਕਾਰ ਯਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਵੇਲੇ ਅੱਪੜਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀਆਂ ਕਲਪਨਾਂ ਹਨ। ਸਿੰਘ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਮਤੇ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕ੍ਰਿਆ ਕਦ ਕਰਨ ਦੇਂਦੇ ਸੇ। ਤੇ ਜੇ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਓਹ ਉਡੀਕਦੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਨਾਦੇੜ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਥੋੜੇ ਸਨ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਸੋ ਜੇ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਸਮਝਦੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਣਕੇ ਆਪ ਚਰੋਕਣੀ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ। ਸੋ ਸਾਖੀ ਦੇ ਆਖੇਪਕਾਰਾਂ ਦੇ ਏਹ ਖਿਆਲ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਓਥੋਂ ਹੀ ਲਏ ਹਨ। ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ, ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਮੁਝਾਇ। ਤਦਾਪਿ ਅਲਪ ਹੀ ਭੋਜਨ ਖਾਇ॥ ੧੬॥ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਨੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵਹਿਂ। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕੀ ਸ਼ੁਭ ਸੇਵ ਕਮਾਵਹਿਂ।ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਨਿਤ ਕਥਾ ਬਖਾਨਹਿਂ।ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਮਨ ਠਾਨਹਿਂ॥੧੭॥ਬਰਨੈ ਰਾਮ-ਕੁਇਰ ਕਥ ਭਾਈ। ਮੈਂ ਨਹਿ ਹੁਤੋ ਸੰਗ ਤਿਸ ਥਾਈਂ। ਬਾਲੂ ਹਸਨੇ* ਕੇਰ ਉਦਾਸੀ[1]। ਰਹੀ ਜਮਾਤ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਾਸੀ॥ ੧੮॥ ਸਭਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕੋ ਤਿਨਹੁਂ ਨਿਹਾਰਾ। ਪੰਚ ਬਾਰ ਮੁਝ ਸੰਗ ਉਚਾਰਾ।ਜਬਿ ਸੋ ਮਿਲਤਿ ਆਨਿ ਕਰਿ ਪਾਸੀ। ਮੈਂ ਬੂਝਤਿ ਸੋ ਕਰਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ॥ ੧੯॥ ਅਵਚਲ ਨਗਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਾਛੇ।ਦਿਨ ਕੇਤਿਕ ਰਹਿ ਚਲਿਬੇ ਬਾਛੇ। ਸੋ ਆਇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰੀ। ਮਾਤਨ ਕੀ ਭੀ ਬਾਤ ਉਚਾਰੀ॥ ੨੦॥ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਹਿਤ ਮਨ ਭਾਵਨ[2]। ਤਨ ਪਿੰਜਰ ਸਮ ਕੀਨ ਸੁਕਾਵਨ। ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਤਿ ਦੁਖਿਯਾਰੀ।–ਕਯੋਂ ਨ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੀ॥੨੧॥ਅਲਪ ਭਾਗ ਮੈਂ ਰਹੀ ਅਕੇਲੀ। ਬਿਛੁਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਸਦਾ ਦੁਹੇਲੀ। ਜਰਨ ਚਿਖਾ ਪਤਿ ਜੁਤਿ ਇਕ ਬਾਰੀ। ਪਤਿ ਬਿਨ ਨਿਸ ਦਿਨ ਹੈ ਦੁਖਿਯਾਰੀ–॥੨੨॥ ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੇਤਿਕ ਸਮਾ ਬਿਤਾਵਾ। ਪੁਨ ਦਿਨ ਅੰਤ ਆਇ ਨਿਯਰਾਵਾ। ਤਿਥਿ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਮਹਿਂ ਤਜਿ ਪ੍ਰਾਨ। ਪਹੁੰਚੀ ਪਤਿ ਢਿਗ ਠਾਨਤਿ ਧਯਾਨ॥ ੨੩॥ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇਹੁਰੇ ਪਾਸ। ਤਹਿਂ ਸਸਕਾਰੀ ਹੁਇ ਗਨ ਦਾਸ। ਪੀਛੇ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਰਹੀ। ਚਿਰੰਕਾਲ ਲਗਿ ਬਯ ਨਿਰਬਹੀ॥ ੨੪॥

ਇਸ ਕੀ ਕਥਾ ਕਹੌਂ ਪੁਨ ਕੇਤਿਕ। ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਬੰਦੇ ਕੀ ਜੇਤਿਕ। ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਲਸ਼ਕਰ ਘਿਰਿ ਆਏ।ਲਰਹਿਂ ਬਹੁਤ,ਨਹਿਂ ਪਾਇ ਜਮਾਏ॥ ੨੫॥ ਦੇਸ਼ ਨਗਰ ਗਨ ਜੇ ਅਪਨਾਏ। ਤਿਨ ਕੋ ਬੰਦਾ ਰਾਜ ਕਮਾਏ। ਕਿਤਿਕ ਪੰਥ[3] ਭੀ ਅਪਨਿ ਚਲਾਯੋ। ਉਪਦੇਸ਼ਤਿ ਭਾ ਨਰ ਸਮੁਦਾਯੋ॥ ੨੬॥ ਮਿਲਹਿਂ ਫਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਕਹੈਂ। ਆਪਸ ਬਿਖੈ ਭਾਉ ਨਿਰਬਹੈਂ। ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮਨ ਕੇ ਨਰ ਚਲਿ ਆਵੈਂ। ਸਿਖ ਬੰਦੇ ਕੇ ਹੁਇ ਹਰਖਾਵੈਂ॥੨੭॥

[1]ਬਾਲੂਹਸਨੇ ਉਦਾਸੀ ਦੀ। [2]ਭਾਵ ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਭਾਂਵਦਾ ਸੀ। [3]ਬੰਦਈ ਪੰਥ। *ਇਹ ਜਨਮ ਦਾ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਸੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਸਿਖ ਤੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਥੋਂ ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਆਗੂ ਬਣੇ। ਚੰਗੇ ਭਜਨੀਕ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰਖ ਸੇ। ਇਹ ਨਾਦੇੜ ਤੋਂ ਆ ਦੇਸ਼ਾਟਨ ਕਰਦੇ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮਕੌਰ ਜੀ ਪਾਸ ਰਹੇ ਤੇ ਫੇਰ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਵਿੱਚ ਜਾ ਟਿਕੇ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਕੀਤਾ।

ਅਪਨੀ ਰਹਤਿ ਕਹਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ਹਿ।ਪਦ ਪਾਹੁਲ ਕੋ ਦੇਤਿ ਹਮੇਸ਼ਹਿ*।
ਬਨਿ ਕੈ ਸਿੱਖ ਅਕੋਰਨ ਲ੍ਯਾਵੇਂ। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਗਾਵੇਂ॥
੨੮॥ਸਿੰਘਨਿ ਸੰਗ ਸਪਰਧਾ ਠਾਨੈ।ਬੰਦੇ ਕੇ ਮਤ ਕੌ ਸਭਿ ਜਾਨੈਂ।ਕਿਤਿਕ
ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਨਰ ਸਿਖ ਹੋਇ। ਦਰਸ਼ਨ ਫਤੇ੧ ਬੁਲਾਵਹਿ ਸੋਇ॥੨੯॥ ਪਤਿ-
ਸ਼ਾਹੀ ਲਸ਼ਕਰ ਸਮੁਦਾਇ। ਲਾਖਹੁਂ ਇਤ ਉਤ ਤੇ ਘਿਰਿ ਆਇ। ਬ੍ਰਹਮ-
ਚਰਜ ਜਿਸ ਭਯੋ ਬਿਨਾਸ਼ੇ। ਰਨ ਮਹਿ ਰਹਿਤਹਿ ਕਿਤ ਭਰਵਾਸੇ੨॥੩੦॥
–ਸੋਨਾ ਗਲੈ ਕੁਠਾਲੀ ਜੈਸੇ। ਖੁਲਹਿ ਲੰਗੋਟ, ਗਲੈਂਗੇ ਤੈਸੇ†–। ਸੋ ਗੁਰ

੧'ਫਤਹ ਦਰਸ਼ਨ' ਇਹ ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫਤਹ ਦੀ ਥਾਂ। ਪਰ ਦੇਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਟੁਰ ਸਕਿਆ। ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ 'ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ' ਸੱਦਦਾ ਸੀ, ਮਗਰੋਂ ਬੰਦਈਆਂ ਨੇ ਇਹ ਵਾਕ ਬੰਦੇ ਲਈ ਵਰਤ ਲਿਆ। ਜੌਨ ਪੁਰ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੇ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਹੁਕਮਨਾਮਾ। ੨ਕਿਸ ਭਰੋਸੇ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ।

*ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੇ ਦਾ ਛਕਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ। ਜਦੋਂ ਬੰਦੇ ਨੇ ਵੱਖਰਾ ਮਤਾ ਟੋਰ ਲਿਆ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੋਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ) ਤਦੋਂ ਬੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਕ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ ਬੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦੇ ਹਨ। ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਬੀ ਬੰਦਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਰਦਾਸਾ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਗਰੋਂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਰੰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਰਵੀਂ ਬਾਰਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ; ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਫੁਲ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸਗੋਂ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਡੇਰੇ ਹੇਠਾਂ ਵਗਦੀ ਚਨਾਬ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਬੰਦਈ ਘਟ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਬੰਦਈ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਬੀ ਹੈਨ ਤੇ ਓਹ ਰਹਿਤਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਜੀ ਕੇਸ਼ਾਧਾਰੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

†ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਵਿਵਾਹ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਅਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਰਹੇ। ਭਵਿੱਖਤ ਦੇ ਜਾਣਨਹਾਰ ਉਸਦੇ ਹਾਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਬਨ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸੇ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਣਦੇ ਸੇ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਬਲੀ ਯੋਧਾ ਨੂੰ ਨਿਰਬਲ ਕਰਨ ਲਈ ਧੀਆਂ ਦੇ ਡੋਲੇ ਲੈ ਮਿਲਨਾ ਆਮ ਗਲ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਔਖੀ ਮਦਦ ਲਈ ਪੰਜ ਭੁਜੰਗੀ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨ। ਬੰਦੇ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਗਲਾਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਣਬੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਡੀਆਂ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਕੇ ਫੇਰ ਸਭ ਕੁਛ ਗੁਆਕੇ ਲੋਹਗੜੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਮੁੜ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੌਜਾਂ ਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਦੋਂ ਜੋ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਟਿਕਾਣੇ

[ਬਾਕੀ ਨੋਟ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ

ਜੋ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਵਲੋਂ ਜੌਨ ਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਸੰਮਤ ਪਹਿਲਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਫਤਹ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਫਤਹ ੧੭੧੦ ਈ: ਦੇ ਮਈ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ।

ਬਚਨ ਹੁਯੋ ਚਹਿ ਤਬੈ।ਹੇਰੈ ਲਸ਼ਕਰ ਉਮਡੇ ਸਬੈ ॥੩੧॥ਨਾ ਰਣ ਕਰਯੋ ਪਲਾਇਨ ਭਯੋ[1] । ਦੁਰਗ ਮਝਾਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਨਿ ਕਯੋ।ਜਿਸ ਮਹਿਂ ਅੰਨ ਜਮਾ ਕੁਛ ਨਾਂਹੀ। ਹੁਤੇ ਸੰਗ ਲੇ ਬਰਯੋ ਸੁ ਤਾਂਹੀ ॥ ੩੨ ॥ ਗਨ ਲਸ਼ਕਰ ਪਰਵਾਰਯੋ ਆਇ। ਸੰਘਰ ਮਚਯੋ ਦੁਰਗ ਕੇ ਥਾਇਂ। ਥਿਰ ਅੰਤਰ ਤੇ ਤਜੇ ਤੁਫੰਗ। ਹੋਹਿ ਨਿਕਟ[2] ਫੋਰਹਿ ਤਿਸ ਅਗ ॥੩੩॥ ਤਬਹਿ ਚਮੂੰ ਨੇ ਘੇਰਾ ਪਾਇ। ਉਤਰੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਕੀ ਥਾਇਂ। ਨਿਕਸੈਂ ਨਹਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਬੋ ਪਾਵੈ[3] । ਨਿਕਟ ਨ ਪਹੁੰਚਹਿਂ ਰਣ ਨ ਮਚਾਵੈਂ ॥ ੩੪ ॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਅੰਨ ਬਿਹੀਨੇ। ਅਧਿਕ ਛੁਧਾ ਨਰ ਬਯਾਕੁਲ ਕੀਨੇ। ਬਾਬਾ ਤਬਿ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਸੰਗ। ਜਾਨਯੋਂ ਘੇਰਾ ਪਰਯੋ ਕੁਢੰਗ॥ ੩੫ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਛੁਧਾ ਤੇ ਜਾਇਂ ਬਿਲਾਇ। ਬਲ ਸੰਭਾਰਿ ਤਬਿ ਕੀਨਿ ਉਪਾਇ।ਬੇਗੀ ਬਡੇ ਤੁਰੰਗਮ ਤਰੇ। ਜ਼ੀਨ ਪਵਾਇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਿ ਚਰੇ॥ ੩੬ ॥ ਬੀਸਕ ਅਪਰ ਸੰਗ ਮਹਿਂ ਲੀਨ।ਜਾਇ ਬਜ਼ਾਰ ਬਰੇ ਹਠ ਕੀਨ। ਲੂਟ ਲੀਨ ਤਹਿਂ ਬਹੁਤ ਮਿਠਾਈ। ਰਣ ਕਰਿ ਦੁਰਗ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਯੋ ਜਾਈ ॥੩੭॥ ਲਰੇ ਤੁਰਕ ਸਗਰੇ ਬਿਸਮਾਏ। ਪੁਨ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਕਰਿ ਥਿਰ ਸਮੁਦਾਏ। ਦਿਨ ਦੋਇਕ ਮਹਿਂ ਫੇਰ ਸਿਧਾਰਾ। ਲੀਨਿ ਮਿਠਾਈ ਲੂਟ ਬਜਾਰਾ ॥੩੮ ॥ ਫੇਰ ਦੁਰਗ ਮਹਿਂ ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾ। ਅਚਰਜ ਧਾਰ ਤੁਰਕ ਅਸ਼ੇਸ਼ਾ। ਬਾਧੂ ਬਗੀ ਬਲੀ ਤੁਰੰਗਾ। ਕੋਇ ਨ ਰੋਕਿ

[1]ਜੁੱਧ ਨਾਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਨੱਠ ਪਿਆ। [2](ਸਿੰਘ) ਨੇੜੇ ਢੁੱਕੇ। [3]ਨਾਂ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ) ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਨਾਂ (ਏਹ ਅੰਦਰ) ਵੜ ਸੱਕਣ। 'ਨਹਿਂ' ਪਦ [illegible] ਦੀਪਕ ਲੱਗੇਗਾ।

।ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦਾ ਬਾਕੀ,

ਤੋਂ ਭਾਈ ਰੀਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਕ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਜੌਨਪੁਰ ਵਾਲਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ,ਜਿਸਦਾ ਫੋਟੋ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ।ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ'ਫਤਹ ਦਰਸ਼ਨ'ਜਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਬੀ ਉਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਤੇ ਮੁਹਰ 'ਦੇਗੋ ਤੇਗੋ ਫਤੇ ਨੁਸਰਤ ਬੇ ਦਰੰਗ, ਯਾਫਤ ਅਜ਼ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ' ਵਾਲੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਤੇ ਰਖਣਹਾਰਾ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ,ਤੇ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਪਦ ਬੀ ਗੁਰੂਜੀ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਜਦ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ 'ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ ਰਹੇਗਾ ਤਿਸਦੀ ਗੁਰੂ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ'। ਏਹ ਗਲਾਂ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਫਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਆਦਿ ਗਲਾਂ ਨਵੀਨ ਸਨ। ਅਗਲੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਟੋਹ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵਰਜ ਘੱਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੋਲਾ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਖਤ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜੰਗ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਵਰਜਣ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ।ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਕੇ ਦਾਵਾ ਗੁਰਿਆਈ ਵਾਲੀ ਗਲ ਬੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਘਟਨਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਕਈ ਬਰਸ ਬਾਦ 'ਬੰਦਈਆਂ' ਤੇ 'ਖਾਲਸਿਆਂ' ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸਕਹਿ ਕਰਿ ਜੰਗ॥੩੯॥ਅਪਰ ਚਮੂੰ ਭੀ ਛੁਧਤਿ ਬਿਸਾਲਾ। ਇਹ[1] ਭੋਜਨ ਕਰਿ ਹਰਖ ਬਿਸਾਲਾ। ਜੇ ਰਿਪੁ ਕਰੈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਤਕਰਾਈ। ਸਿਧਾ ਧਾਰਿ[2] ਛੀਨਿ ਲੇ ਜਾਈ ॥ ੪੦॥ ਸਿਧਾ ਤਕੈਂ ਦੁਪਹਿਰੇ ਪਰੈਂ[3]। ਥਿਰੈਂ ਦੁਪਹਿਰੇ ਨਿਸ ਲੇ ਬਰੈਂ[4]। ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਪਕਰਨ ਹਿਤ ਕਰੈਂ। ਰੁਕਹਿਂ ਨਹੀਂ ਅਚਰਜ ਸਭਿ ਧਰੈਂ ॥ ੪੧ ॥ ਲਸ਼ਕਰ ਭਯੋ ਤਮਾਮ ਹਿਰਾਨਾ।—ਮਾਰਯੋ ਜਾਇ ਨ ਪਕਰਯੋ ਪਾਨਾ। ਮਹਾਂ ਮਰਦਮੀ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਵੈ। ਅਪਰ ਚਮੂੰ ਛੁਧਿ ਤੇ ਬਿਕੁਲਾਵੈ—॥ ੪੨॥ ਇਕ ਦਿਨ ਬੰਦੇ ਕੇ ਢਿਗ ਥਿਰੇ। ਝਿਰਕਯੋ ਤਰਜਯੋ 'ਤੈਂ ਦੁਖ ਕਰੇ[5]। ਗੁਰ ਕੇ ਬਾਕ ਬਿਖੈ ਨਹਿ ਰਹਯੋ। ਤੌ ਏਤਿਕ ਸੰਕਟ ਕੋ ਸਹਯੋ' ॥੪੩॥ ਬੰਦੇ ਕਹਯੋ 'ਤੁਮੈਂ ਕਯਾ ਪਰਯੋ। ਬੁਰਾ ਕਿ ਭਲਾ ਹਮਹੁੰ ਨੇ ਕਰਯੋ। ਤਜਿ ਕੈ ਜੰਗ ਚਹਹੁ ਜੇ ਜਾਨਾ। ਤਉ ਤੁਮ ਗਮਨਹੁੰ ਹੋਹੁ ਨ ਹਾਨਾ' ॥ ੪੪ ॥ ਰਿਸ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੀ। 'ਤੁਵ ਕੁਕਰਮ ਤੇ ਸੰਕਟ ਭਾਰੀ। ਸਗਰੇ ਭੋਗਹਿਂ ਹਮ ਨੇ ਜਾਨੀ। ਗਲਹਿ ਕੁਠਾਲੀ ਲੋਹੁ ਪਛਾਨੀ ॥ ੪੫ ॥ ਹਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤੇ ਤੋਹਿ ਜੁ ਦੇਤੂੰ[6]। ਕਯੋਂ ਭੋਗਤਿ ਸਭਿ ਹੀ ਦੁਖ ਏਤੋ। ਗੁਰਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਤੋਹਿ ਨ ਮਾਰਾ। ਪਾਇ ਬਿਭੂਤਿ[7] ਰਿਦੇ ਹੰਕਾਰਾ' ॥ ੪੬ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁ ਕਹੇ ਕਹਾਏ। ਭਯੋ ਬਿਰੋਧ ਸੁ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਏ।ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਤਾ ਹਟਾਯੋ।ਛਿਮਾ ਕਰਾਵਤਿ ਛੋਰੇ ਲਯਾਯੋ॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੬॥

੨੭. [ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਾਣਾ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਅੰਤ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਸਮੁਝਾਇਕੈ ਪਿਤ ਸਨ ਕਹਯੋ ਬਨਾਇ। 'ਤੁਮ ਨਿਕਸਹੁ ਤਜਿ ਸੰਗ ਕੋ ਜੰਗ ਨ ਬਿਚ ਹੁਇ ਜਾਇ[8]' ॥ ੧ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਦਨ ਪਹੁੰਚੀਜੈ। ਇਸ ਮੂਰਖ ਸੋਂ ਰਿਸ ਨਹਿ ਕੀਜੈ।ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਯੋ ਭੇਜਨੋ ਹਮੈ। ਹਿਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕੇ ਸਭਿ ਸਮੈਂ ॥੨॥ ਗੁਰ ਕੀ ਆਗਯਾ ਭੰਗ ਨ ਕਰੋਂ।ਰਹੌਂ ਸੰਗ ਮੈਂ,ਤੁਮ ਚਢ ਪਰੋ[9]। ਪੁਜਯੋ ਅੰਤ ਇਸ

[1]ਭਾਵ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਟੋਲਾ। [2]ਸਿੱਧਿਆ ਪਿਆਂ। (ਅ) ਸਿੱਧਿਆ ਨੂੰ ਧਾੜ ਵਾਂਙੂ ਪੈਕੇ। [3](ਜੇ ਵੈਰੀ) ਸਿਧਾ ਨੂੰ ਖਬਰਗੀਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਤਾਂ ਉਹ) ਦੁਪਹਿਰੇ (ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ) ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। [4](ਜੇ ਉਹ) ਦੁਪਹਿਰੇ ਖੜੋਕੇ (ਸਾਵਧਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ) ਰਾਤੀਂ ਲੁੱਟਕੇ (ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ) ਜਾ ਵੜਦੇ ਹਨ। [5]ਤਾੜਿਆ (ਹੇ ਬੰਦੇ) ਤੈਂ (ਸਾਨੂੰ) ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। [6]ਤੈਨੂੰ ਜੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਲ (ਅਗੇ) ਮਾਰ ਦੇਂਦਾ। [7]ਸੰਪਦਾ ਪਾਕੇ। [8](ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਬੰਦੇ) ਵਿਚ ਜੰਗ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। [9]ਮੈਂ (ਬੰਦੇ ਨਾਲ) ਰਹਾਂਗਾ ਤੁਸੀਂ ਚਢ ਜਾਓ।

ਕੇ ਅਬਿ ਆਈ।ਤੁਮ ਹਤਿ ਕਰਿ ਕਸੋਂ ਲੇਤਿ ਬੁਰਾਈ'॥੩॥ ਸੁਨਿ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਭਲੇ ਬਿਚਾਰਾ। ਪਾਇ ਜ਼ੀਨ ਹੋਯੋ ਅਸਵਾਰਾ। ਦੁਰਗ ਪੌਰ ਤੇ ਨਿਕਸਯੋ ਬਾਹਿਰ। ਸੈਧਨਾ ਸਮੈਂ ਜਾਨਿ ਤਿਸ ਠਾਹਿਰ ॥ ੪ ॥ ਤੇਜ਼ ਤੁਰੰ-ਗਮ ਕਰਤਿ ਪਲਾਯੋ। ਲਸ਼ਕਰ ਬੀਚ ਬਾਇ ਸਮ ਧਾਯੋ। ਰਹੇ ਰੋਕ ਸਭਿ ਰੁਕ੍ਯੋ ਨ ਕੈਸੇ। ਮ੍ਰਿਗਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਤੇ ਕੇਹਰਿ ਜੈਸੇ॥੫॥ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਪਹੁਚੇ ਜਾਇ। ਬਸੇ ਸਦਨ ਮਹਿ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ। ਦੁਰਗ ਬਿਖੈ ਘੇਰੇ ਮਹਿਂ ਪਰੇ। ਛੁਧਤਿ ਹਲਾਕ[1] ਹੋਇ ਨਰ ਮਰੇ.॥੬॥ ਕੇਤਿਕ ਲਰਿ ਕਰਿ ਮਰੇ ਜੁਝਾਰੇ। ਜੇਤਿਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸ ਮਾਰੇ। ਪੁਨ ਓਰੜ ਲਸ਼ਕਰ ਕ੍ਰਿਯ ਹੇਲਾ। ਦੁਰਗ ਪੌਰ ਕੋ ਤੋੜਿ ਧਕੇਲਾ* ॥੭॥ ਸਨਮੁਖ ਭਏ ਸੁ ਤਤਛਿਨ ਮਾਰੇ। ਅਪਰ ਛੁਧਿਤ ਪਕਰੇ ਭਟ ਸਾਰੇ। ਗਹ੍ਯੋ ਬੀਚ ਤੇ ਬੰਦਾ ਜਾਇ। ਲੋਹ ਪਿੰਜਰਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਘਰਿਵਾਇ†॥੮॥ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਪਾਇ ਕੈਦ ਕਰਿ ਲੀਨ। ਅਪਰ ਜੇਲ ਸਭਿ ਕੋ ਤਹਿਂ ਕੀਨ। ਲੇ ਕਰਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਤੀਰ। ਪਹੁੰਚਤਿ ਭਏ ਅਧਿਕ ਭਟ ਭੀਰ‡॥੯॥ਕੇਤਿਕ ਮਾਸ ਕੈਦ ਮਹਿਂ ਰਾਖਾ। ਪੁਨ ਪਤਿਸ਼ਾਹੁ ਹੁਕਮ ਅਸ ਭਾਖਾ। ਹੇਤੁ ਬਿਲੋਕਨ ਨਿਕਟ ਹਕਾਰਾ। ਸ਼ਾਹੁ§ ਸੰਗ ਬੰਦੇ ਸੁ ਉਚਾਰਾ ॥ ੧੦ ॥ 'ਮੁਝ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਲਜਾਇ ਹਦੂਰ। ਐਸੋ ਹੁਤੋ ਸੁ ਕਿਸ

---

[1]ਭੁੱਖ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮਰ ਗਏ। (ਇਹ ਸਾਖੀ ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਥਾਵੇਂ ਐਉਂ ਪਾਠ ਹੈ:–"ਤਮਾਮ ਸਿੰਘ ਮਾਰੇ ਭੁੱਖ ਕੇ ਹਲਾਕ ਹੂਏ")।

*ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਤੁਰਕਾਂ ਗੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੜੀ। ਅਬਦੁਲ ਸਮੱਦ ਖਾਂ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਦੇਕੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਓ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ, ਵਿਸਾਹਘਾਤ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸਹੁੰ ਤੋੜਕੇ ਸਾਰੇ ਪਕੜ ਲਏ। †ਇਹ ਬੀ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਓਥੋਂ ਤਕ ਹਾਥੀ ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

‡ਬੰਦਾ ਦੋ ਸੌ ਕੈਦੀਆਂ ਸਣੇ ਪਹਿਲੇ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚਾ। ਓਥੇ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਹੋਰ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੰਘ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਨਾਲ ਰਲਾਏ ਤੇ ਟੋਰੇ ਗਏ। ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵੜੇ ਤਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਦੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਗਲੇ ਪੁਆਕੇ ਊਠਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਅੱਠ ਸੌ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿੱਖ ਕ਼ੈਦੀ ਸਨ। ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਨੇ ੭੪੦ ਲਿਖੇ ਹਨ।

§ਇਹ ਸ਼ਾਹ ਫੱਰੁਖ਼ਸੀਅਰ ਸੀ, ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਮਰ ਚੁਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਮਕਦੂਰ[੧] । ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਮਾਰ ਮੁਝ ਤਾਂਈ । ਅਪਨੀ ਬਾਤ ਆਪ ਬਿਗਰਾਈ॥੧੧॥ਜਿਸ ਗੁਰ ਨੇ ਸਲਤਨ ਤੁਵ ਦੀਨ*।ਤਿਸ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਮੋ ਕਉ ਬਡ ਕੀਨ । ਤਿਨ ਕੇ ਬਚਨ ਬਿਖੈ ਨਹਿਂ ਰਹ੍ਯੋ । ਤੌ ਏਤਿਕ ਸੰਕਟ ਮੈਂ ਸਹ੍ਯੋ ॥ ੧੨ ॥ ਸਪਤ ਬਰਖ ਤੇਰੀ ਬਧ ਜਾਨ । ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਰ੍ਯੋ ਤੋਹਿ ਸੁਲਤਾਨ । ਮੋਹਿ ਮਰਨ ਪੀਛੇ ਅਠ ਦਿਨ ਮੈਂ । ਤੇਰੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਹੋਇ ਲਖਿ ਮਨ ਮੈਂ† ॥ ੧੩ ॥ ਜਬਿ ਤੂੰ ਮਰਹਿਂ ਜਾਹਿਂ ਜਮ ਧਾਮ । ਬਿਗਰਹਿ ਅਵਨੀ ਰਾਜ ਤਮਾਮ । ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਨਸੈ ਤੇਜ ਤੁਰਕਾਨਾ'।ਸੁਨਤਿ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹਿ† ਬਖਾਨਾ ॥ ੧੪ ॥ 'ਇਸਕੋ ਮਾਰਹੁ ਵਹਿਰ ਲਿਜਾਇ । ਅਪਰ ਜਿ ਗਹੇ ਲੋਕ ਸਮੁਦਾਇ।ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭਿ ਕੋ ਮਰਿਵਾਵਹੁ।ਕੋਇ ਨ ਬਚਿ ਹੈ ਪ੍ਰਾਨ ਗਵਾਵਹੁ‡'॥੧੫॥ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਸ੍ਯੋ ਬੰਦਾ ਮਾਰ੍ਯੋ।ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ

---

[੧]ਤਾਕਤ ।

*ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ੧੭੬੯ ਬਿ: ਵਿੱਚ ਮਰ ਚੁਕਾ ਸੀ । ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਾਕਾ ਫ਼ਰੁੱਖਸੀਅਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਬੰਦਾ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਪੋਹ ੧੭੭੨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਾਕਾ ਚੇਤ ੧੭੭੩ ਬਿੱਕ੍ਰਮੀ ਨੂੰ ।

†ਬੰਦਾ ੧੭੭੩ ਬਿ: ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਫ਼ਰੁੱਖਸੀਅਰ ੧੭੭੬ ਬਿ: ਵਿਚ ਮੋਇਆ ਹੈ, ਇਸਨੇ ੬-੭ ਸਾਲ ਹੀ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਫ਼ਰੁੱਖਸੀਅਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤ੍ਰੈ ਕੁ ਸਾਲ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਮੋਇਆ ਹੈ । ਕਵਿ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਭੁਲੇਵੇ ਨਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਨ ।

‡ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿੰਨੇ ਸਿੰਘ ਸਨ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਦੋ ਕੁ ਸੌ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਆਏ ਸਨ । ਫੌਜਦਾਰ ਨੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਫੜ ਫੜਕੇ ਵਿੱਚ ਰਲਾਕੇ ਵਡਾ ਜਥਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨੌ-ਜਵਾਨ ਸਿੱਖ ਲੜਕਾ ਸੀ । ਇਸ ਦੀ ਮਾਂ ਫ਼ਰੁੱਖਸੀਅਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆਈ, ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕਿ 'ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੇ ਲੋਕੀ ਉਸਨੂੰ ਐਵੇਂ ਫੜ ਲਿਆਏ ਹਨ' । ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਾਂ ਪਹੁੰਚੀ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਰਵਾਨਾ ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਵਾਂਗਾ', ਸੋ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਸਿੰਘ ਸਨ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਕਰਕੇ ਰੋਜ਼ ਨਿਹਾਇਤ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨਾਲ ਕੁਤਵਾਲੀ ਅੱਗੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਕੋਈ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ੨੫ ਰੋਜ਼ ਕਰਕੇ, ਕੋਈ ੧੦੦ ਰੋਜ਼ ਕਰਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ । ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੱਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ।

[ਬਾਕੀ ਨੋਟ ਵੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਸੁਨਿਕੈ ਦੁਖ ਧਾਰਯੋ। ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਢਿਗ ਚਲਿ ਗਏ। ਸਭਿ ਕਰ ਜੋਰਿ

[ਪਹਿਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

ਐਲਫਿਨਸਟਨ (ਸਫਾ ੩੭੫ ਤੇ) ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—"ਓਹ ਸਾਰੇ (ਸਿੱਖ) ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਮਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਬਚਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿ ਧਰਮ ਤਿਆਗਕੇ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾ ਲਓ (ਭਾਵ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਜਾਓ ਤਾਂ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਪਰ ਸਭ ਨੇ ਐਸੇ ਲਾਲਚਾਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ।" ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਓਹ ਕੈਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸਨ ਕਿ ੭੪੦ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੀ ਧਰਮ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਗਿਰਿਆ ਅਰ ਅਤਿ ਭਿਆਨਕ ਤਸੀਹੇ ਭੋਗ ਭੋਗ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਫੜੇ ਗਏ ਸਿਖ ਬੱਚੇ ਨੇ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਬੀ ਮਾਂ ਦੇ ਝੂਠ ਬੋਲਨ ਨਾਲ ਜਿੰਦ ਬਚਾਉਣ ਤੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ। ਬੰਦੇ ਬਾਬਤ ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਓਹ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨ ਕਤਲ ਲਈ ਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਲਿਆਏ, ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਰਬਫਤ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਾਏ ਸਨ, ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਰਮਚੀ ਚੀਰਾ ਬੱਧਾ ਸੀ। ਜਲਾਦ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਧੂਹਕੇ ਉਸਦੇ ਮਗਰ ਖੜਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਦੁਆਲੇ ਨੇਜ਼ਾ ਬਰਦਾਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਉਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਰੋ ਕੇ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਇਕ ਮੋਈ ਹੋਈ ਬਿੱਲੀ ਬੀ ਨੇਜ਼ੇ ਤੇ ਟੰਗੀ ਨਾਲ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦੇ ਦਾ ਅਸਾਂ ਨੇ ਸਰਬੰਸ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ (ਕਤਲਗਾਹ ਵਿਚ ਬਿਠਾਕੇ) ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਦੇਕੇ ਖੰਜਰ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਆਪ ਮਾਰੇ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਐਸਾ ਕਰਨੋਂ ਨਾਂਹਕਰਨ ਪਰ ਉਹ ਬੱਚਾ ਕੁਹਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਕੱਢਕੇ ਬੰਦੇ ਜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ*। ਅੰਤ ਨੂੰ ਲਾਲ ਅੰਗਾਰਾਂ ਜੰਬੂਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਗੋਸ਼ਤ ਨੋਚਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਬੰਦਾ ਅਹਿਲ ਧੈਰਜ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਛ ਝੱਲ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਫਖਰ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਕਹਿਰਾਂ ਤੇ ਬਦੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬਣਾਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਫਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜੋ ਅਜੇ ਪਕੜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਗਏ ਐਉਂ ਸਤਾਏ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।"

ਸੈਰੁਲ ਮਤਾਖਰੀਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਵੇਲੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਦਾ ਹਾਲ ਐਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:—

"ਦਰ ਕੁਸ਼ਤਾ ਸ਼ੁਦਨ ਯਕੇ ਬਰ ਦੀਗਰੇ ਸਬਕਤ ਮੇ ਜੁਸਤ ਵ ਮਿੰਨਤੇ
ਜੱਲਾਦ ਮੇ ਨਮੂਦ ਕਿ ਅੱਵਲ ਓਰਾ ਬਿਕੁਸ਼ੇਦ"।

ਅਰਥਾਤ—ਮਰਨ ਲਈ ਇਕ, ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜੱਲਾਦ ਦੀ ਮਿੰਨਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰੋ।

ਬੰਦੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਨਾਲ ਕੀਹ ਵਹਸ਼ੀਆਨਾ ਸਲੂਕ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ।

*ਤਾਰੀਖ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹੀ ਵਾਲਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਹਣਾ ਸੀ।

ਬਖਾਨਤਿ ਭਏ॥੧੬॥ 'ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਵਿਚ ਕੈਦ। ।ਜਨ ਛੂਟਨ ਕਾ

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

"ਸੱਤਾਂ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਮੁੱਕ ਗਏ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਆਖਰੀ ਜਥਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਸ ਦਿਨ ਫੱਗਣ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ (—ਫਗਣ ਵਦੀ ੧) ਸੀ, ਬੁੱਢੇ ਬੁੱਢੇ ਆਦਮੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੇਹੀ ਖੂੰਰੇਜ਼ੀ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ, ਪਰ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਅਜੇ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸਭ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲਟਕਾਏ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੜਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਲੱਤ ਕਿਤੇ ਬਾਂਹ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸਾਰਾ ਧੜ ਹੀ ਦਰਖਤ ਨਾਲ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਨੇਜ਼ੇ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਗੱਡਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਟੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੀ ਲੋਥ ਵੀ ਸਾੜੀ ਯਾ ਫੂਕੀ ਨਹੀਂ ਗਈ, ਸਾਰੀਆਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਯਾ ਇਰਦੇ ਗਿਰਦੇ ਟੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਚਾਰ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਰ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਕੁ ਲੱਤ ਬਾਂਹ ਧੜ ਦਾ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲਟਕਣਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਗਿਰਝਾਂ ਅਤੇ ਕਾਵਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬਦਬੂ ਦਾ ਫੈਲਰਨਾ, ਬੜੇ ਭੈਭੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਈ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਦ ਹੱਡੀਆਂ ਹੀ ਹੱਡੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ, ਤਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਿੰਜਰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਏ।" [ਪੰਨਾ ੧੯੬

ਬੰਦੇ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਬਤ ਇਕ ਇਉਂ ਬੀ ਰਵਾਯਤ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲਕੇ ਬੀ ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣੋ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਮੌਤੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ। ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਮੌਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਮਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਕਹਿਣੇ ਪਰ ਬੰਦਾ ਇਕ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਗਿਆ। ਹਾਥੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਫੇਰਿਆ ਗਿਆ, ਬੰਦਾ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਘਸੀਟੀਂਦਾ ਲਗ ਪਗ ਐਉਂ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਘਸੀਟਣ ਵੇਲੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਚੜ੍ਹਾ ਲਏ ਸਨ। ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਮਝਕੇ ਕਿ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਮਨਾ ਦੀ ਬ੍ਰੇਤੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੁੱਤੇ ਗਿੱਦੜ ਆਦਿ ਜਾਨਵਰ ਖਾ ਜਾਣ ਤੇ ਇਹ ਅਬਗਤ ਮਰੇ, ਨਾਂ ਫੂਕਿਆ ਨਾਂ ਦੱਬਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਓਥੇ ਕਿਸੇ ਫਕੀਰ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ਸੀ ਜੋ ਬਾਬੇ ਦੀ ਲੋਥ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਦਵਾ ਦਰਮਲ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਿਹਾ। ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਬਾਬਾ ਤੁਕੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲੁਕ ਛਪਿ ਭੇਸ ਵਟਾ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਨੱਕੇ ਵਿੱਚ ਤੇ ਫੇਰ ਜੰਮੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਏਹ ਥਾਂ ਜੰਮੂ ਤੋਂ ਢਾਈ ਕੋਹ ਹੈ। ਇਥੇ ਆਪਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪਿਆਰੇ ਆ ਮਿਲੇ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਮੁੜ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਵਿਵਾਹ ਹੋਇਆ, ਆਪਦੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਪ ਤੇਰਾਂ ਬਰਸ ਬਾਦ ਪਰਲੋਕ ਜਾ ਬਸੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੭੯੮ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਥਾਂ ਆਪਦਾ ਦੇਹੁਰਾ ਹੈ। ਆਪਦੇ ਮਗਰੋਂ ਗੱਦੀ ਟੁਰੀ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਯਾਰਵੀਂ ਬਾਰਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿਲਾਇਆ। ਦੇਹੁਰੇ ਵਿਚ ਵਰਤਾਰਾ ਸਿੱਖੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਨਹੀਂ ਉਮੈਦ। ਮਾਰਨ ਹੁਕਮ ਸਭਿਨਿ ਦਿਯ ਸ਼ਾਹੂ। ਮਾਰ ਦਯੋ ਬੰਦਾ ਪਲ ਮਾਂਹੂ' ॥੧੭॥ ਸੁਨਿਕੈ ਮਾਤ ਸਭਿਨਿ ਸੋਂ ਕਹਯੋ। 'ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਛੁਰਵਾਯੋ ਚਹਯੋ। ਜਨਮਯੋ ਗੁਰ ਕੇ ਬੰਸ ਮਝਾਰੀ। ਪੁਨ ਸ਼ੁਭ ਗੁਨ ਜੁਤਿ ਭਟ ਭੁਜ ਭਾਰੀ॥੧੮॥ਨਤੁ ਤਿਸ ਸ਼ੋਣ[1] ਪਰੈ ਜਿਸ ਥਾਇੰ।ਬਡ ਅਪਰਾਧ ਹੋਇ ਤਹਿੰ ਜਾਇ। ਅਰੁ ਸਿੰਘਨ ਕੀ ਸਿੱਖੀ ਮਾਂਹਿ। ਪਰਹਿ ਤਫਾਉਤ[2] ਮਿਟਿ ਹੈ ਨਾਂਹਿ ॥ ੧੯ ॥ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਕੇ ਰਹਯੋ ਹਜ਼ੂਰ*। ਯਾਂਤੇ ਕਰਹੁ ਉਪਾਇ ਜ਼ਰੂਰ'। ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਕੀ ਆਇਸੁ ਸਾਰੇ। ਸਿੱਖਨ ਜਤਨ ਅਨੇਕ ਬਿਚਾਰੇ॥੨੦॥ ਸਭਿ ਇਕਠੇ ਹੁਇ ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਰੇ। ਗਹੇ ਹੁਤੇ ਜਹਿਂ ਕੈਦੀ ਸਾਰ। ਖਰੇ ਹੋਇ ਊਚੇ ਤਹਿਂ ਕਹੇ। 'ਨਾਮ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਕਿਸਕੋ ਅਹੇ ?' ॥੨੧॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਤਹਿਂ ਆਯੋ। ਥਿਰਯੋ ਪੌਰ ਢਿਗ ਸਭਿਨਿ ਜਨਾਯੋ। ਆਵਤਿ ਸਿੰਘਨ ਪਿਖਯੋ ਮੁਲਾਨਾ†। ਮੁਖ ਦਬਾਇ ਗਹਿ ਗਾਢ ਮਹਾਨਾ[3] ॥੨੨॥ ਕ[redacted]ਰਾਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿਂ ਦਿਯੋ ਧਕਾਈ। ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਲੀਨਸਿ

[1]ਉਸਦਾ ਲਹੂ। [2]ਫਰਕ। [3]ਮੁਲਾਣੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਮੂੰਹ ਘੁੱਟ ਕੇ (ਕਿ ਉਹ ਰੌਲਾ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ, ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਵੇਂ)......।

*ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮੌਤ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜਾਣਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਤੇਂ ਇਹ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਚੋਟੀ ਦਾ ਜੋਧਾ ਸੀ ਤੇ ਨੀਤੱਗਜ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਪੰਥਕ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

†ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ 'ਮੁਲਾਨਾ' ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅੰਦਰ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਸਿਖ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬਾਬੇ ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਨ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਓਪਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਲੋਂ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਬੇ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬੀ ਹੈ। ਉਹ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਗ਼ਲਤੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਿੰਘ ਬਾਬੇ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਉਹ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਸਦਾ ਕੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸਲ ਬਾਬਾ ਜੀਉਂਦਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਵਿਚ ਮਗਰੋਂ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

[redacted][ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

ਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੰਦਈ ਸਿੰਘ ਬੀ ਰਹਿਤ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਗਾਹੀਆਂ ਲੱਭ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲੇਖਕ ਬੰਦਾ ਜੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਇਸੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:–ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ ਕਰਤਾ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਤਾ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂਰਜ, ਮਿਰਜ਼ਾ ਮੁਹੰਮਦ ਹਰੀਸੀ, ਕਾਮਵਰ ਖਾਂ, ਖਾਫੀ ਖਾਂ, ਥੋਰਨਟਨ 'ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦੀ ਪੰਜਾਬ' ਵਿਚ, ਗੁਲਾਮ ਹਸਨ ਖਾਂ 'ਸੈਰੁਲ ਮਤਾਖਰੀਨ' ਦਾ ਕਰਤਾ, ਆਦਿ।

ਨਿਕਸਾਈ। ਰਥ ਚਢਾਇ ਆਛਾਦਨ ਕੀਨ। ਤੂਰਨ ਤੋਰਿ ਅਗਾਰੀ ਦੀਨ॥ ੨੩॥ ਦੁਇ ਸਿਖ ਚਲੇ ਸੰਗ ਮਹਿਂ ਜਾਇ। ਬੂਝੇ ਉੱਤਰ ਦੇਤਿ ਬਤਾਇ। 'ਨਰ ਬਿਸਾਲ ਕੀ ਬਿਚ ਹੈ ਦਾਰਾ'। ਇਮ ਲੇ ਗਮਨੇ ਸਭਿਨਿ ਮਝਾਰਾ॥ ੨੪॥ ਗਨ ਸਿੱਖਨ ਘਰਿ ਮਹਿਂ ਲੇ ਗਏ[1]। ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਬੂਝਤਿ ਭਏ। 'ਕੌਨ ਮੇਲ ਕੀ ਸੰਗਤ ਇਹਾਂ ?'। ਸੁਨਿ ਸਾਥੀਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਕਹਾ॥ ੨੫॥ 'ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੇਲ ਕੀ ਸੰਗਤਿ। ਬੈਠਤਿ ਹੈ ਕਰਿ ਨਰਨਾਰੀ ਪੰਗਤਿ'। ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਕਹਿ 'ਨਹਿਨ ਉਤਾਰੋ। ਅਗਲੀ ਸੰਗਤਿ ਬਿਖੈ ਸਿਧਾਰੋ॥ ੨੬॥ ਛਾਦਯੋ ਸ੍ਯੰਦਨ ਆਗੇ ਚਲੇ। ਗਏ ਦੂਤੀ ਜਹਿਂ ਸੰਗਤਿ ਭਲੇ। ਤਿਨ ਕੇ ਘਰਨ ਉਤਾਰਯੋ ਜਾਇ[2]। ਇਮ ਬਾਬਾ ਸੋ ਲੀਨਿ ਬਚਾਇ ॥੨੭॥ ਦਿਵਸ ਆਗਲੇ ਸ਼ਾਹੁ ਬੁਲਾਏ। ਜੇਤਿਕ ਸਿੰਘ ਕੈਦ ਮਹਿਂ ਆਏ। ਆਨਿ ਖਰੇ ਜਬਿ ਸਿੰਘ ਅਗਾਰੀ। ਬੂਝੇ ਸਭਿ 'ਕੋ ਤੁਮਹਿ ਮਝਾਰੀ॥੨੮॥ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਬਡ ਜੋਧਾ ਕੌਨੇ?ਕਰਿ ਕੈ ਜੁਦੋ ਦਿਖਾਵਹੁ ਤੌਨੇ'।ਭਯੋ ਪ੍ਰਥਕ ਸੁਨਿਕੈ ਤਤਕਾਲਾ।ਬੋਲਯੋ ਧਰਿ ਕੈ ਧੀਰ ਬਿਸਾਲਾ ॥੨੯॥ 'ਗੁਰ ਕੋ ਦਾਸ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਮੈਂ ਹੌਂ। ਜੋ ਤੁਮ ਕਹੌ ਦਿਖਾਵਨ ਕੈ ਹੌਂ'। ਕਹੈ ਸ਼ਾਹ 'ਤੂੰ ਬੀਰ ਬਿਸਾਲਾ।ਕਰਿ ਭੀ ਸਕਹਿਂ ਕਿ ਨਹਿਂ ਇਸ ਕਾਲਾ'॥੩੦॥ਬਾਜਸਿੰਘ ਕਹਿ 'ਅਬਹਿ ਨਿਹਾਰਹੁ। ਮਮ ਪਗ ਤੇ ਬੇਰੀ[3] ਨਿਰਵਾਰਹੁ। ਬੀਰ ਪਨੋ ਕੋ ਪਿਖਹੁ ਤਮਾਸ਼ਾ। ਲਰਹਿਂ ਕਿਤਿਕ ਮੈਂ ਕਰੌਂ ਬਿਨਾਸ਼ਾ॥੩੧॥ ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹੁ ਦੇ ਨਿਗੜ[3] ਨਿਕਾਰੀ। ਬਾਂਧਯੋ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਭੁਜ ਭਾਰੀ। ਕੜੇ ਹਾਥ ਕੇ ਸੋ ਭੁਜ ਭਾਰੇ। ਤੀਨ ਸਿਪਾਹੀ ਤਤਛਿਨ ਮਾਰੇ॥ ੩੨॥ ਖਰੋ ਨਬਾਬ ਏਕ ਤਿਹ ਤਾੜਯੋ। ਹਾਥ ਉਠਾਇ ਨਹੀਂ ਕਛ ਮਾਰਯੋ। ਪਿਖੀ ਚਲਾਕੀ ਸ਼ੇਰ ਮਨਿੰਦ। ਗਹਿਵਾਯੋ ਕਰਿ ਕੈ ਨਰ ਬਿੰਦ ॥੩੩॥ ਸ਼ਾਹੁ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇ ਛੁਟਵਾਯੋ।ਮਾਝੇ ਦੇਸ਼ ਛੁਟਯੋ ਚਲਿ ਆਯੋ*।ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜਿਹ ਸਿਖ ਘਰ ਮਾਂਹੀ। ਨੌਕਰ ਸੋ ਪਠਾਨ ਕੇ ਪਾਹੀ[4] ॥੩੪॥ ਲਿਖਯੋ ਪਰਗਨਾ ਤਾਂਹਿ ਅਜਾਰੇ[5]।

---

[1]ਭਾਵ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਘਰ ਸਨ ਓਥੇ ਲੈ ਗਏ। [2]ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਉਤਾਰਿਆ। [3]ਬੇੜੀ। [4]ਉਹ (ਸਿਖ ਕਿਸੇ) ਪਠਾਣ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਸੀ। [5]ਤਿਸ ਪਠਾਣ ਨੇ ਪਰਗਣਾ ਠੇਕੇ ਤੇ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

*ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਖੋਜ ਹੁਣ ਤਕ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਬਾਬਾ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿਵਾ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ, ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ।

ਤਿਸ ਆਗੇ ਸਿਖ ਕਾਰ ਸੁਧਾਰੇ। ਦੇਤਿ ਚਾਕਰੀ ਹਾਥ ਉਠਾਈ[1]। ਯਾਂਤੇ ਇਕ*ਸਿਖ ਰਹਤਿ ਸਦਾਹੀ[2]॥੩੫॥ ਸਨਤਿ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਕਹ੍ਯੋ। 'ਲੇ ਦੇਵੋਂ ਧਨ ਜੇਤੋ ਚਹ੍ਯੋ'। ਸਿਖ ਨੈ ਭਨ੍ਯੋਂ 'ਕਹੌਂ ਕ੍ਯਾ ਅਰਜ਼ੀ। ਮੈਂ ਗਰਜ਼ੀ[3], ਕਰੀਅਹਿ ਨਿਜ ਮਰਜ਼ੀ' ॥ ੩੬ ॥ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਰੁਖਸਦ ਹੁਇ ਗਯੋ। ਤਿਸੀ ਪਰਗਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ। ਖਾਨ ਪੌਰ ਢਿਗ ਉਤਰੇ ਜਾਇ। ਤਾਕਹਿ ਅਪਨੀ ਘਾਤ[4] ਲਗਾਇ ॥ ੩੭ ॥ ਘਰ ਬਿਚ ਤੇ ਨਿਕਸੀ ਇਕ ਦਾਸੀ। ਬੂਝਨ ਕਰੀ ਲੋਕ ਜੇ ਪਾਸੀ[5]।'ਖਾਨ ਕੌਨ ਕਾਰਜ ਮਹਿਂ ਪਰੇ ?'। ਦਾਸੀ ਭਾਖਤਿ 'ਦਾਤਨ ਕਰੇ ॥੩੮॥ ਅਪਰ ਨੀਰ ਕੀਨਸਿ ਅਨਵਾਵਨ। ਚਾਹਤਿ ਹੈ ਪੁਨ ਤਿਸ ਤੇ ਨ੍ਹਾਵਨ'। ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਲਖਿ ਘਾਤੀ ਭਲੇ[6]। ਦਾਸੀ ਸਾਥ ਅੰਤਰੇ ਚਲੇ ॥ ੩੯ ॥ ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਕਟ ਇਕਾਕੀ ਹੇਰਾ। ਬਲ ਤੇ ਪਕਰਿ ਤਰੇ ਸੋ ਗੇਰਾ। ਤੁਰਤ ਖਾਨ ਕੀ ਛਾਤੀ ਚਢੇ। ਤੀਖਨ ਕਰਿ ਕਟਾਰ ਕੋ ਕਢੇ ॥ ੪੦ ॥ ਅਨੀ ਉਦਰ ਕੇ ਸਾਥ ਲਗਾਈ। ਧਾਇ ਲੋਕ ਆਏ ਸਮੁਦਾਈ। ਨਗਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਾਰਨੋ ਚਹੈਂ। ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਸਭਿ ਕੋ ਕਹੈ ॥੪੧॥ 'ਮੁਝ ਪਰ ਵਾਰ ਕਰਹੁ ਤੁਮ ਜਬੈ। ਖਾਨ ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨੌਂ ਮੈਂ ਤਬੈ'। ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਨੇ ਸਕਲ ਹਟਾਏ। ਬੂਝੇ 'ਕੌਨ ਕਾਜ ਤੁਮ ਆਏ?' ॥੪੨॥ ਬਾਬੇ ਕਹ੍ਯੋ 'ਸਿੱਖ ਜੋ ਅਮਕੋ। ਚਾਕਰ ਕਾਜ ਕਰੈ ਨਿਤ ਤੁਮਕੋ। ਦਈ ਚਾਕਰੀ ਹਾਥ ਉਠਾਈ। ਗੁਜ਼ਰ ਤੰਗ ਤਿਸਕੀ ਹੁਇ ਆਈ ॥੪੩॥ ਤਿਸਕੋ ਦਰਬ ਦੀਜੀਐ ਸਾਰਾ। ਕਰਿ ਕਾਰਜ ਲਿਹੁ ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਾ'। ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਧਨ ਤੁਰਤ ਮੰਗਾਯੋ। ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਪੁਨ ਬਾਕ ਅਲਾਯੋ ॥ ੪੪॥ 'ਦਗਾ ਨ ਕਰਿ, ਦਿਹੁ ਬੀਚ ਕੁਰਾਨ[7]'। ਇਕ ਰਥ ਦੀਜਹਿ ਹਯਨ ਮਹਾਨ। ਬਿਤ, ਸੁਤ, ਮੁਝਕੋ[8] ਬੀਚ ਬਿਠਾਇ। ਅਪਰ ਰਾਜ ਮਹਿਂ ਦਿਹੁ ਪਹੁੰਚਾਇ' ॥ ੪੫॥ ਸੁਨਤਿ ਖਾਨ ਡਰ ਕੋ ਬਹੁ ਮਾਨਾ। ਕਰ੍ਯੋ ਤਥਾ ਸ਼ੁਭ ਜਥਾ ਬਖਾਨਾ। ਪਹੁੰਚੇ ਜਬੈ ਰਾਜ ਬੇਗਾਨੇ। ਬਿਤ ਲੇ, ਸੁਤ ਰਥ ਦੀਯਸਿ

[1]ਭਾਵ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਵੇਲੇ (ਪਠਾਣ) ਹੱਥ ਸੰਕੋਚ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। [2]ਜਿਸ ਕਰਕੇ (ਇਹ) ਇਕ ਸਦਾ ਹੀ (ਦੁਖੀ) ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। [3]ਲੋੜਵੰਦ ਹਾਂ। [4]ਦਾਉ। [5]ਪਾਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ (ਦਾਸੀ ਤੋਂ)। [6]ਚੰਗਾ ਦਾਉ ਜਾਣਕੇ। [7]ਦਗਾ ਨ ਕਰੀਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਹ ਕੁਰਾਨ ਦੀ (ਭਾਵ ਸਹੁੰ ਖਾਹ)। [8]ਧਨ, (ਆਪਣੇ) ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ।

*ਇਥੇ ਪਾਠ 'ਇਕ' ਦੀ ਥਾਵੇਂ 'ਦੁੱਕ' ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਿੱਥੋਂ ਦੀ ਇਹ ਸਾਖੀ ਹੈ, ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ-:"ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਬਹੁਤ ਦੁਕ ਰਹਿਤਾ ਥਾ"।

ਜਾਨੇ[1]॥੪੬॥ਸਿਖ ਕੋ ਦਯੋ ਦਰਬਤਬਿ ਸਾਰਾ॥ਆਪ ਸੁਧਾਸਰ ਓਰ ਪਧਾਰਾ॥ ਇਮ ਤੀਨਹੁੰ[2] ਜੀਵਤ ਹੀ ਛੁਟੇ।ਪਕਰੇ ਅਪਰ ਸਭਿਨ ਸਿਰ ਕਟੇ[3]॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬਾਜ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ -੭॥ ੨੮. [ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲਕ ਪੁੱਤ੍ਰ]।

ਦੋਹਰਾ॥ਅਬਿ ਅਜੀਤਸਿੰਘ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੋਤਾ ਸਵਧਾਨ।ਪਾਲਕ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਭਾ ਬਾਲਕ ਤੇ ਜੁਆਨ॥੧॥ਚੌਪਈ॥ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਭੂਖਨ ਸੁੰਦਰ ਨਾਨਾ । ਚਪਲ ਤੁਰੰਗਮ ਮੋਲ ਮਹਾਨਾ। ਮਾਤ ਦੁਲਾਰਤਿ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ। ਪਹਿਰਾਵਤਿ ਬਹੁ ਰਾਖਿ ਸੁਖਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਸਥਾਨਾ। ਜਹਿਂ ਜਹਿਂ ਰਹੈਂ ਮਸੰਦ ਮਹਾਨਾ। ਸਭਿ ਸੰਗਤ ਤੇ ਲੇ ਗੁਰ ਕਾਰ। ਧਨ ਆਦਿਕ ਸਭਿ ਵਸਤੁ ਸੰਭਾਰਿ ॥੩॥ ਕੁਛਕ ਮਾਤ ਕੇ ਪਾਸ ਪਠਾਵੈ। ਇਮ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਧਨ ਗਨ ਆਵੈ।ਦਰਬ ਕੋਸ਼ ਮਹਿਂ ਜੁਰਹਿ ਬਿਸਾਲੇ। ਖਰਚ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋ ਚਾਲੇ ॥੪॥ ਸਾਠਕ ਰਾਖੇ ਢਿਗ ਅਸਵਾਰਾ। ਲਏ ਤੁਰੰਗਮ ਮੋਲ ਉਦਾਰਾ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਦੇ ਬਰਨ ਬਰਨ ਕੇ। ਚਾਕਰ ਸੰਗਤਿ ਬੈਸ ਤਰੁਨਕੇ[4]॥੫॥ਚਢਹਿ ਤੁਰੰਗ।ਅਖੇਰ ਸਿਧਾਰੇ।ਤੋਮਰ ਤੁਪਕ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਹਾਰੇ। ਮਾਤਾ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਸੰਗ॥ਬਿਲਸਹਿ ਅਨਿਕ ਬਿਲਾਸਨ ਰੰਗ॥੬॥ ਬੈਠੈ ਵਹਿਰ ਦਿਵਾਨ ਲਗਾਵੈ।ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤੁ ਕਿਤਿਕ ਸਿਖ ਆਵੈਂ। ਹੁਤੇ ਕਲਾਲ ਸਦਨ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ[5]। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਕਰੇ ਸੋ ਨਾਂਹੀ ॥ ੭ ॥ ਸੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸਿਖ ਹ੍ਵੈ ਕੈ। ਦੇਤਿ ਉਪਾਇਨ ਬੰਦਨ ਕੈ ਕੈ। ਭੁਸ[6] ਕੋ ਬੇਚਿ ਕਮਾਵੈਂ ਕਾਰ। ਜਿਨ ਕੇ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਇਤਬਾਰ ॥ ੮ ॥ ਇਨ ਤੇ ਆਦਿ ਅਪਰ ਭੀ ਕੇਤੇ। ਗੁਰ ਕਰਿ ਅਪਨੋ ਦਰਬ ਸੁ ਦੇਤੇ। ਚਾਰ ਘਰੀ ਜਬਿ ਦਿਨ ਰਹਿ ਜਾਇ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਕੋ ਭਲੇ ਸਜਾਇ ॥੯॥ ਪੁਰਿ ਕੀ

---

[1]ਧਨ ਲੈਕੇ (ਪਠਾਣ ਦੇ) ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਰੱਥ (ਵਾਪਸ) ਜਾਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿਤਾ। [2]ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ, ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਬਾਜ ਸਿੰਘ। ਪਰੰਤੂ ਠੀਕ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੁੱਟਾ ਜੈਸੇ ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਬਾਬਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—'ਤਬ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੌੜਕੇ ਪਕੜ ਲੀਆ ਔਰ ਸਭ ਕੋ ਕਤਲ ਕੀਆ'। ਸਿਰੁਲਮਤਾਖਰੀਨ ਵਾਲਾ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੂਜਬ ਵਧੇਰੇ ਸਹੀ ਹੈ। [3]ਭਾਵ ਸਿਰ ਕੱਟੇ ਗਏ। [4]ਜੁਆਨ ਆਯੂ ਵਾਲੇ ਨੌਕਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੈ। [5](ਪੁਰਿ=) ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕਲਾਲਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸੇ। [6]ਤੂੜੀ।

ਸੈਲ ਹੇਤੁ ਬਿਚਰੰਤਾ। ਸਾਠ ਸਊਰਨ ਸੰਗ ਰਖੰਤਾ। ਅੱਗ੍ਰ ਨਕੀਬ ਬੋਲਤੇ ਊਚੇ। ਜਿਤਿਕ ਚਹੈਂ ਪਿਖਿ ਤਿਤਿਕ ਪਹੂੰਚੇ[1] ॥੧੦॥ ਦੇਗ਼ ਬਿਸਾਲ ਹੋਤਿ ਨਿਤ ਰਹੈ। ਅਪਨ ਬਿਰਾਨਾ ਅਚਹਿ ਜੁ ਚਹੈ। ਸੰਗਤਿ ਘਨੀ ਦਰਸ ਕੋ ਆਵੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਪਾਵੈ ॥੧੧॥ ਢਿਗ ਬੈਠਹਿ ਇਹ ਭੀ ਪੁਜ-ਵਾਵੈ। ਕਿਤਿਕ ਭੇਟ ਸਿਖ ਆਨਿ ਚਢਾਵੈਂ। ਸਿਰੋਪਾਉ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਦੇਤਿ। ਰੀਤਿ ਗੁਰਨਿ ਕੀ ਕਰਤਿ ਸੁਚੇਤ॥੧੨॥ ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨ ਬਿਦਤਯੋ ਘਨੋ। 'ਗੁਰ ਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਇਹ ਬਨੋ'। ਕੋ ਕੋ ਸਯਾਨੇ ਸਿੱਖ ਨ ਮਾਨੈਂ। ਮਾਤਾ ਕੋ ਪਾਲਕ ਪਹਿਚਾਨੈਂ ॥ ੧੩॥–ਗੁਰਤਾ ਕੋ ਪੱਧਤਿ ਨਹਿ ਲੱਛਨ–। ਸਮ-ਝਤਿ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਿਚੱਛਨ। ਕਿਤਿਕ ਸਮੋਂ ਇਸ ਰੀਤਿ ਬਿਤਾਯੋ। ਜ੍ਯਾਨ ਸੁ ਮਾਨਨੀਯ ਗਰਬਾਯੋ ॥ ੧੪ ॥ ਕੁਛ ਮਾਤਾ ਕੋ ਕਹਯੋ ਨ ਮਾਨੈਂ। ਜਯੋਂ ਮੰਨ ਆਇ ਤਥਾ ਕ੍ਰਿਤ ਠਾਨੈ। ਬਰਜਹਿ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਕ੍ਰਿਤ ਖੋਟੀ[2]। ਚਲੈ ਕੁਮਗ ਗਰਬਤਿ ਮਤਿ ਮੋਟੀ ॥ ੧੫ ॥ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਭੇਜੀ ਜਬੈ[3]। ਖਸ਼ਟ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੌਂਪੇ ਗੁਰ ਤਬੈ। ਤਿਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਮਾਤ[4] ਕਰਾਵੈ। ਪਤਿ ਸਮ ਜਾਨੈ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੈ ॥ ੧੬ ॥ ਜੁਗ ਤਰਵਾਰ ਜੁਗਮ ਹੀ ਜਮਧਰ। ਪੇਸ਼ ਕਬਜ਼ ਖਸ਼ਟਮ ਖਰ ਖੰਜਰ। ਅਜਬ ਮੀਰ ਮਾਹੀ ਕੇ ਦਸਤੇ[5]। ਸ਼ੁਭਤਿ ਮਯਾਨ ਸ਼ੁਭ ਲੋਹਾ ਲਸੰਤੇ ॥੧੭॥ ਚੰਦਨ ਧੂਪ ਪੁਸ਼ਪ ਅਰਪੰਤੇ। ਸਾਦਰ ਛਾਦਤਿ ਬਸਨ ਰਖੰਤੇ। ਤਿਨਹੁੰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਬਿ ਹੇਰੇ।–ਧਰੌਂ ਅੰਗ ਮਹਿਂ– ਚਹਤਿ ਘਨੇਰੇ ॥ ੧੮ ॥ ਸ਼ੰਕਤਿ ਮਨ ਮਾਤਾ ਤੇ ਰਹੈ। ਤਊ ਲੇਨ ਹਿਤ ਹੀ ਨਿਤ ਚਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਹਯੋ 'ਅੰਗ ਮੈਂ ਧਾਰੌਂ। ਪੁਰਿ ਬਿਚਰਹੁ ਧਰਿ ਇਹਾਂ ਸੰਭਾਰੌਂ[6] ॥ ੧੯ ॥ ਮਨਤਾ ਮੇਰੀ ਹੋਇ ਸਵਾਈ। ਮਾਨਹਿਂ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸਮੁਦਾਈ। ਗੁਰ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰੇ ਤਨ ਹੇਰੇ। ਜਾਨਹਿਂ ਸਕਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਡੇਰੇ' ॥੨੦ ॥ ਕ੍ਰੁੱਧਤਿ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਬਰਜਯੋ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਝਿਰ-ਕਯੋ ਅਰੁ ਤਰਜਯੋ। 'ਇਹੁ ਆਯੁਧ ਸਭਿ ਪੂਜਨ ਜੋਗ। ਗੁਰ ਕੇ ਸਮ ਜਾਨਹਿਂ ਸਿਖ ਲੋਗ ॥ ੨੧ ॥ ਮਮ ਪਤਿ ਕੇ ਜੋ ਅਹੈਂ ਪਿਤਾਮਾ। ਜਿਨ ਕੋ

[1]ਭਾਵ, ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਆਵਾਜ਼ ਬੀ ਉਥੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚੇ। [2](ਮਾਤਾ ਉਸ ਨੂੰ) ਖੋਟੀ ਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਵਰਜਦੀ ਹੈ। [3]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਸੀ। [4]ਭਾਵ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ। [5]ਵੱਡੀ ਮੱਛੀ (ਦੀ ਹੱਡੀ) ਦੇ ਦਸਤੇ। [6]ਇਥੇ ਸੰਭਾਲਕੇ (ਫਿਰ) ਰੱਖ ਦਿਆਂਗਾ।

ਸੁਜਸੁ ਜਗਤ ਅਭਿਰਾਮਾ। ਤਿਨ ਕੇ ਅੰਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਇਹੁ ਲਾਗੇ। ਯਾਂਤੇ ਪੂਜ-ਨੀਯ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥ ੨੨ ॥ ਜਿਨ ਕੋ ਪੂਜਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਰਹੇ। ਕਿਮ ਸੋ ਮਾਨਨੀਯ ਨਹਿਂ ਲਹੇਂ[1] ? ਤੂੰ ਮਤਿਮੰਦ ਸ਼ਕਤਿ ਅਸ ਕਹਾਂ। ਤਨ ਸਜਾ-ਇਬੇ ਗਰਬਤਿ ਮਹਾਂ॥ ੨੩ ॥ ਅਬਿ ਜੋ ਨਾਮ ਲੀਨਿ ਸੋ ਲੀਨਿ। ਕਹੋ ਨ ਪੁਨ, ਪੈਹੈਂ ਦੁਖ ਪੀਨ। ਅਪਨੋ ਆਪ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਮੰਦਾ। ਕਸੋਂ ਨ ਹਟਤਿ ਤੈਂ ਮੂੜ ਬਿਲੰਦਾ' ॥ ੨੪ ॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਕਹਿਕੈ ਕਟੁ ਬੈਨ। ਪਤਿ ਕੋ ਸਿਮਰਿ ਭਰੇ ਜੁਗ ਨੈਨ। ਸੁਨਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰਬ ਧਰੰਤਾ। ਕਟੁ ਬਾਕਨਿ ਕੋ ਨਹੀਂ ਸਹੰਤਾ ॥੨੫॥ ਜਮਧਰ ਹਾਥ ਗਹੇ ਢਿਗ ਹੋਇ। ਮਾਤਾ ਕੀ ਛਾਤੀ ਕੋ ਜੋਇ। ਮਾਰਨ ਚਹਤਿ ਧਾਰਿ ਦੁਰਮਤੀ। ਲਖੈ ਨ ਪੂਰਬ[2] ਕੀਨਿ ਜੁ ਗਤੀ ॥ ੨੬ ॥ ਹੁਤੇ ਅਲਪ ਸਾਮੀਪੀ ਲੋਗ। ਅਵਲੋਕਤਿ ਬਹੁ ਬਨਤਿ ਅਜੋਗ। ਧਾਇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋ ਗਹ੍ਯੋ। 'ਇਹ ਕ੍ਰਿਤ ਤੁਵ ਬਨਿ ਆਇ ਨ' ਕਹ੍ਯੋ ॥ ੨੭ ॥ 'ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ੍ਯੋ ਜਿਨ ਕੀਨਿ ਬਡੇਰਾ। ਤਿਹ ਮਾਰ੍ਯੋ ਚਹਿਂ ਪਾਪ ਘਨੇਰਾ। ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਘਰਨੀ, ਬ੍ਰਿਧ ਮਾਈ। ਬੰਦ-ਨੀਯ ਜਗ ਕੀ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ੨੮ ॥ ਲਖਹਿਂ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤੁਰਕ ਕੋ ਰਾਜ। ਕਰਹਿਂ ਆਜ ਹੀ ਤੋਹਿ ਕੁਕਾਜ'। ਕੁਪ੍ਯੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਕਹੈ। 'ਮੁਝ ਕੋ ਬਰਜਤਿ ਤਰਜਤਿ ਰਹੈ ॥ ੨੯ ॥ ਮੈਂ ਇਕ ਬਾਰ ਦੇਉਂ ਇਸ ਮਾਰੀ। ਪਲਟਾ ਦੇਉਂ ਦੇਤਿ ਬਹੁ ਗਾਰੀ। ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਰਹੌਂ ਕਿ ਜਾਉਂ ਪਲਾਇ। ਕੈ ਧਨ ਦੇਉਂ ਲੇਉਂ ਬਖਸ਼ਾਇ ॥੩੦॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨੇ ਤਨ ਮਹਿਂ ਚਾਹਾ। ਕਸੋਂ ਇਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਨਿ ਮਨ ਮਾਂਹਾ ? ਮੁਝ ਕੋ ਦੇਖਿ ਸਕਹਿ ਨਹਿਂ ਕੈਸੇ। ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਸਹਿ ਨ ਸਕਹਿ ਮਨ ਤੈਸੇ' ॥ ੩੧ ॥ ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਰਿਸ ਧਾਰੀ। ਘੋਰ ਸ੍ਰਾਪ ਜੁਤ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ। 'ਨਹਿਂ ਜ੍ਵਾਨੀ ਕੋ ਭੋਗਨ ਕਰੈਂ। ਦੁਖ ਤੇ ਧਰਮ ਹਾਰਿ ਕਰਿ ਮਰੈਂ ॥੩੨॥ ਹੋਹਿ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਤੇਰੀ। ਮਰਹਿਂ ਕੁਮੌਤ, ਨਾਰਿ ਨਰ ਹੇਰੀ'। ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਮਾਤਾ ਰੋਈ। ਪਤਿ ਕੀ ਗਿਰਾ ਸਿਮਰਿ ਦੁਖ ਪੋਈ[3] ॥੩੩॥ '—ਇਸਹਿ ਨ ਪਾਲਹੁ ਸੰਕਟਿ ਦੈ ਹੈ—। ਮੈਂ ਨਹਿਂ ਮਾਨੀ, ਚਿਤ ਪਛੁਤੈ ਹੈ[4]'। ਅਪਨੇ ਭਾਗ ਖੋਟ ਬਡ ਜਾਨੇ। ਨੀਚ ਗ੍ਰੀਵ ਕਰਿ ਤੁਸ਼ਨਿ ਠਾਨੇ ॥ ੩੪ ॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉਠਾਇ ਸੁ ਅੰਤਰ ਰਾਖੇ। ਨਹਿਂ ਦੀਏ*

[1]ਕਿਵੇਂ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ) ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। [2]ਭਾਵ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪਾਲਿਆ ਸੀ। [3]ਦੁਖ ਵਿੱਚ ਪਰੋਤੀ ਗਈ। [4](ਹੁਣ) ਚਿਤ ਪਛੁਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। *ਪਾ:—ਦੇਖਨ।

ਪੂਜਨ ਅਭਿਲਾਖੇ। ਨਹਿਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੋਲਨ ਕੀਨਿ। ਬੈਠ੍ਯੋ ਵਹਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ ਲੀਨ ॥ ੩੫ ॥ ਤਿਸ ਦਿਨ ਮਾਤ ਨ ਕਿਯਸ ਅਹਾਰਾ। ਪਤਿ ਬਚ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਦੁਖ ਭਾਰਾ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿਂ ਸੁਨ੍ਯੋ ਬ੍ਰਿਤੰਤ। ਇਕਠੇ ਹੁਇ ਆਏ ਬੁਧਿਵੰਤ ॥ ੩੬ ॥ ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਢਿਗ ਹੁਇ ਥਿਰੇ। ਬਾਰਿਬਾਰ ਪ੍ਰਬੋਧਨ ਕਰੇ। 'ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਲੀਨੋ ਸ੍ਰਾਪ[1]। ਲਹ੍ਯੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੁਖ ਆਪ ॥੩੭॥ ਤੁਮ ਨੇ ਪਾਲ੍ਯੋ ਏਤਿਕ ਹੋਵਾ। ਗੁਰ ਕੇ ਸੁਤ ਸਮ ਸੰਗਤਿ ਜੋਵਾ। ਮਾਨਨੀਯ ਸਭਿਹਿਨਿ ਮਹਿਂ ਭਯੋ। ਲਖ੍ਯੋ ਨ ਕਛੂ ਕ੍ਰਿਤਘਨੀ ਥਯੋ ॥ ੩੮ ॥ ਉਰ ਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੋ ਅਬਿ ਥੋਰਾ। ਬਿਨਸਹਿ ਪਰ੍ਯੋ ਜਥਾ ਛਿਤ ਓਰਾ[2]। ਅਵਿਲੋਕਹੁ ਹਮ ਜੋਰਤਿ ਹਾਥ। ਭੋਜਨ ਅਚਹੁ ਸ਼ਾਂਤਿ ਚਿਤ ਸਾਥ'॥੩੯॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਬਹੁ ਸਿਖ ਸਾਰੇ। ਨੀਠ ਨੀਠ ਕਰਿ ਅਚ੍ਯੋ ਅਹਾਰੇ। ਬਹੁ ਪਛੁਤਾਵਤਿ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਮ ਕਰਤਿ ਘਟਾਈ[3] ॥੪੦॥ ਇਮ ਹੀ ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਏ। ਤਿਮ ਹੀ ਲੇਤਿ ਦੇਤਿ ਸੁਖ ਪਾਏ। ਚਢਹਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਿਤ ਸੈਲ। ਬਿਚਰਤਿ ਹੇਰਤਿ ਇਤ ਉਤ ਗੈਲ ॥੪੧॥ ਰਿਸ ਮਾਤਾ ਕੀ ਲਖਿ ਸਭਿ ਕਹੈਂ। 'ਬੰਦਨ ਕਰਤਿ ਰਹਹੁ ਚਿਤ ਚਹੈਂ[4]'। ਇਮ ਲੋਕਨ ਕੇ ਕਹੇ ਕਹਾਏ। ਮਸਤਕ ਟੇਕਤਿ ਹੈ ਢਿਗ ਜਾਏ ॥੪੨॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੮॥

੨੯. [ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਜਬਹਿ ਭਰਿ ਜ੍ਵਾਨੀ ਗਰਬਾਇ। ਚਢਹਿ ਤੁਰੰਗਮ ਸੈਲ ਹਿਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁ ਬਸਤ੍ਰ ਸਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਚਤਰਘਟੀ ਦਿਨ ਰਹੇ ਸਿਧਾਵੈ। ਬੀਚ ਬਜ਼ਾਰਨ ਕੇ ਫਿਰਿ ਆਵੈ। ਸਾਠ ਸਊਰਨ ਸੰਗ ਚਢਾਇ। ਊਚ ਨਕੀਬ ਬੋਲਤੇ ਜਾਇਂ ॥ ੨ ॥ ਮਾਤ ਪ੍ਰਥਮ ਤਿਹ ਬ੍ਯਾਹ ਕਰਾਯੋ[5]। ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਸੁਤ ਉਪਜਾਯੋ। ਸੰਗਤਿ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਘਨੇਰੀ। ਅਰਪਹਿ ਭਲੇ ਅਕੋਰ ਬਡੇਰੀ ॥ ੩ ॥ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਕੋ ਸੁਤ ਜਾਨੈਂ। ਬਿਦਤ੍ਯੋ ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ ਮਹਾਨੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਆਯੁਧ ਬਸਨ ਸਜਾਇ।

---

[1](ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰਾਪ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। [2]ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਿਆ ਗੜਾ। [3]ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੀਤ (ਜੋ ਮਾਤਾ ਕਰਦੀ ਸੀ) ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ। [4]ਹੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ) ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਰਹੋ (ਭਲਾ ਜੇ ਕਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੈਨੂੰ ਚਿੱਤੋਂ ਚਾਹੁਣ ਲੱਗ ਪੈਣ। [5]ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ) ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਗਮਨਯੋਂ ਸੈਲ ਕਰਨਿ ਚਿਤ ਚਾਇ ॥੪॥ ਸੂਰਜ ਮੁਖੀ ਸੁਹਾਇ ਬਿਸਾਲਾ।
ਅੱਗ੍ਰ ਨਕੀਬ ਬੋਲਤੇ ਚਾਲਾ। ਸਾਠ ਸਊਰਨ ਹਯ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ
ਸਜਿ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੇ॥੫॥ ਬਿਚਰਤਿ ਮੰਦ ਮੰਦ ਹਯ ਪ੍ਰੇਰਤਿ। ਪੁਰਿ ਕੀ ਪਰਿਪ[1]*
ਬਜਾਰਨ ਹੇਰਤਿ। ਗਰਬਤਿ ਅਧਿਕ ਹਰਖ ਧਰਿ ਚੀਤ। ਚਲਿ ਆਯੋ
ਜਹਿਂ ਜੁਮਾ ਮਸੀਤ ॥੬॥ ਇਕ ਦਿਸ਼ ਤੇ ਦੂਸਰ ਦਿਸ਼ਿ ਆਵਾ। ਊਚੇ ਬਾਕ
ਨਕੀਬ ਅਲਾਵਾ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਮਹਿਜਿਤ ਜੁਮਾ ਅਗਾਰੀ। ਕਰਤਿ ਬੰਦਨਾ
ਲੇਹੁ ਨਿਹਾਰੀ[2]' ॥ ੭॥ ਇਮ ਬੋਲਤਿ ਕੋ ਸੁਨਤਿ ਮੁਲਾਨੇ। ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕੋ
ਮਨ ਮਹਿਂ ਠਾਨੇ। ਮਿਲਿ ਮਸਲਤ ਕਰਿ ਸੋ ਚਲਿ ਗਏ। ਦੁਰਗ ਮਝਾਰ
ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਤਿ ਭਏ ॥ ੮ ॥ ਤੁਰਕ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਹਾਰੇ। ਤਰਕਤਿ ਸਭਿ
ਪ੍ਰਤਿ ਏਵ ਉਚਾਰੇ। 'ਅਬਿ ਲੌ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਤੇਜ ਤੁਹਾਰਾ। ਰਖਨਾ[3] ਪਰਯੋ ਸ਼ਰ੍ਹਾ
ਮਹਿਂ ਭਾਰਾ॥੯॥ ਹਿੰਦੁਨਿ ਕੋ ਗੁਰ ਮਹਿਜਤ ਆਵੈ। ਇਤ ਉਤ ਤੇ ਬਿਲੋਕ
ਹਰਖਾਵੈ। ਸੰਗੀ ਕਹੈਂ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰੀ।–ਬੰਦੇ ਮਹਿਜਤ,ਲੇਹੁ ਨਿਹਾਰੀ[4]–
॥ ੧੦ ॥ ਹਮ ਤੇ ਕਯੋਂਹੂ ਸਹੀ ਨ ਜਾਇ। ਆਜ ਕਹੀ ਸੁਧਿ ਤੁਮ ਢਿਗ
ਆਇ। ਸਭਿ ਤੁਰਕਾਨੇ ਕੀ ਘਟ ਆਨ[5]। ਜੇ ਨ ਤਿਦਾਰਕ[6] ਦੇਹੁ ਮਹਾਨ'
॥ ੧੧ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਸਭਿਨਿ ਸ਼ਾਹੁ ਸੋਂ ਕਹਯੋ। 'ਅਬਿ ਚਹਿਯਤਿ ਹੈ ਤਿਸ
ਕੋ ਗਹਯੋ। ਕਾਰਾਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿਂ ਦੀਜੈ ਗੇਰਿ। ਕੋਇ ਨ ਕਰੈ ਅਵੱਗਯਾ ਫੇਰ ॥
੧੨॥ ਕਿਧੌਂ ਆਪਨੀ ਆਨ ਮਨਾਵੇ। ਬਿਰਦ[7] ਸੀਸ ਪਰ ਤੇ ਉਤਰਾਵਹੁ।
ਇਨ ਦੋਇਨ ਮਹਿਂ ਇਕ ਜਬਿ ਹੋਇ। ਬਹੁਰ ਅਦਾਬ ਕਰਹਿ ਸਭਿ ਕੋਇ'
॥ ੧੩ ॥ ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਨਰ ਤੁਰਤ ਪਠਾਯੋ। 'ਮਹਿਜਤ ਨਿਕਟ ਕੁਬਾਕ
ਅਲਾਯੋ। ਯਾਂਤੇ ਗਰੇ ਕੁਹਾਰੀ ਪਾਇ। ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਕਰਿ ਮੁਝ ਢਿਗ
ਆਇ ॥੧੪॥ ਉਚਿਤ ਸਜ਼ਾਇ ਤੋਹਿ ਕੋ ਦੈ ਕੈ। ਤਜੌਂ ਮੁਲਾਨੇ ਬੂਝਨ ਕੈ
ਕੈ[8]। ਨਾਂਹਿ ਤ ਬਿਰਦ ਉਤਾਰਿ ਪਠਾਵਹੁ। ਨਹਿਂ ਆਗੇ ਕਬਿ ਏਵ ਅਲਾਵਹੁ'
॥ ੧੫ ॥ ਜਹਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਥਿਰ ਥਯੋ। ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਤਿਸ ਕਹਿ
ਦਯੋ। 'ਨਹਿਂ ਮਾਨਹੁ ਸੈਨਾ ਗਨ ਆਵੈ। ਮਾਰਿ ਪਕਰਿ ਕਰਿ ਤਹਿਂ ਲੈ ਜਾਵੈ'
॥ ੧੬ ॥ ਸੁਨਤਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੈ ਮਾਨਾ। ਨਿਜ ਸੰਗਨਿ ਕੈ ਸੰਗ

[1]ਗਲੀਆਂ। [2](ਹੇ ਲੋਕੋ) ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਜਾਮਿਆ ਮਸਜਦ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਰਹੀ ਹੈ।
[3]ਫਰਕ। [4]ਦੇਖ ਲਓ ਮਸੀਤ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ ਹੈ। [5]ਇਜ਼ਤ ਘਟ ਜਾਏਗੀ। [6]ਸਜ਼ਾ। [7]ਧਰਮ,
ਭਾਵ ਕੇਸ। [8]ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਫੇਰ ਛੱਡਾਂਗਾ। *ਪਾ:–ਦਿਸ਼ਾ, ਪਾਰ।

ਬਖਾਨਾ॥'ਕਹਾ ਕਰਤੱਬ ਮੋਹਿ ਬਨਿ ਆਵੈ । ਕੈਸੇ ਬਚੌਂ,ਉਪਾਇ ਨ ਆਵੈ'
॥੧੭॥'ਸੁਨਹੁ ਗੁਰੂ ਸੁਤ! ਹਮ ਕਹਾ ਕਹੈਂ। ਭਾਜਨ ਕੋ ਉਪਾਵ ਨਹਿਂ ਲਹੈਂ।
ਥਿਰੇ ਜਹਾਂ[1] ਅਸ ਠੌਰ ਨ ਕੋਈ।ਲਰਿਬੇ ਕੀ ਸਮਰੱਥ ਨ ਹੋਈ ॥੧੮॥ ਕੈ
ਨਿਜ ਬਿਰਦ ਉਤਾਰਿ ਪਠਾਵਹੁ। ਕਿਧੌਂ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸਿਧਾਵਹੁ।
ਪ੍ਰਾਨ ਰਖਹੁ ਤਉ ਧਰਮ ਨ ਰਹੈ। ਧਰਮ ਰਖੈਂ ਤਉ ਪ੍ਰਾਨ ਨ ਲਹੈਂ'॥੧੯॥
ਸੁਨਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਡਰ ਕਰਿ ਡੋਲਾ। ਧੀਰਜ ਤੇ ਬਿਹੀਨ ਹੁਇ ਬੋਲਾ।
'ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਜਾਉਂ ਨਹਿਂ ਕੈਸੇ।ਦੇਤਿ ਹੁਕਮ ਦੁਖ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤੁ ਜੈਸੇ[2]'॥੨੦॥
ਇਮ ਕਹਿ ਘਰ ਕੇ ਅੰਤਰ ਬਰਯੋ। ਕੇਸ ਜੂੜ ਕਤਰਾਵਨਿ ਕਰਯੋ। ਬਾਲ
ਅਨਾਇ ਤਾਂਹਿ ਮੋ ਧਰੇ। ਸੇਤ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਛਾਦਨ ਕਰੇ ॥ ੨੧॥ ਤੁਰਕੇਸ਼ੁਰ
ਕੇ ਮਨੁਜ ਅਗਾਰੀ। ਬਹੁ ਬਿਨਤੀ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰੀ। 'ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ
ਮੈਂ ਮਨ ਮਾਨਾ। ਅਪਨੋ ਕੁਛ ਅਪਰਾਧ ਨ ਜਾਨਾ ॥੨੨॥ ਕ਼ਹਯੋ ਨਕੀਬ
ਅਚਾਨਕ ਮੰਦ[3]। ਅਬਿ ਮੈਂ ਰਹਯੋ ਜੋਰਿ ਕਰ ਬੰਦਿ।ਹੁਕਮ ਅਦੂਲ ਨਹੀਂ
ਮੈਂ ਕੀਨ। ਹਜ਼ਰਤਿ ਕਹੀ ਸੀਸ ਧਰਿ ਲੀਨ' ॥੨੩॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ
ਧਨ ਕੁਛ ਦਯੋ। ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਪਠਾਵਨ ਕਯੋ। ਲੇ ਕਰਿ ਗਯੋ ਬਖਾਨਿ
ਸੁਨਾਯੋ। ਹਜ਼ਰਤ ਕੋ ਰਿਸ ਤੇ ਬਿਸਰਾਯੋ॥੨੪॥ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਸੁਨਿ ਕਰ-
ਤੂਤ।ਧਰਮ ਬਿਨਾਸ਼ਯੋ ਭਯੋ ਕਪੂਤ।ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗਯੋ ਜਿਸ ਰਿਦੇ। ਗਾਰੀ
ਦੇਨਿ ਲਗੀ ਬਹੁ ਤਦੇ॥੨੫॥ 'ਕੀਨ ਤਹਾਂ ਤੈਂ ਖੋਟੋ ਕਰਮਾ।ਦਇ ਬਿਗਾਰ
ਦੁਲੋਕ ਬਿਸ਼ਰਮ! ਮਹਾਂ ਮੂਢ ਤੈਂ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੀ। ਕੇਸਨ ਮਹਿਮਾ ਮਹਿਦ
ਮਹਾਨੀ ॥ ੨੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮੋਰ ਸਸੁਰ ਸਿਰ ਦੀਨ। ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਿਮ
ਖੋਵਨ ਕੀਨ। ਪੁਨ ਦੀਰਘ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਅਖਾਰੇ। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਿਦਤ
ਪਵਾਰੇ[4] ॥੨੭॥ ਚਾਰਹੁੰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਮਰੇ। ਧਰਮ ਰਾਖਿਬੋ ਅਪਨੋ ਕਰੇ।
ਸੰਕਟ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਹਾਰੇ। ਲਾਖਹੁੰ ਸੰਗ ਜੰਗ ਕਰਿ ਮਾਰੇ ॥ ੨੮ ॥
ਕਹਾਂ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ। ਅਲਪ ਬੈਸ ਕਹਾ ਲਖਹਿ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ।
ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਦ੍ਰਿਢ ਹੁਇ ਬੋਲਾ।ਤ੍ਰਾਸ ਦਿਖਾਵਨ ਤੇ ਨਹਿਂ ਡੋਲਾ॥ ੨੯॥
ਧਰਮ ਨ ਅਪਨੋ ਤਯਾਗਨ ਕੀਨਿ। ਤ੍ਰਿਣ ਸਮ ਜਾਨਿ ਸੀਸ ਕੋ ਦੀਨ।ਤੈਂ
ਮਤਿਮੰਦ! ਕਹਾਂ ਇਹ ਕਰਯੋ। ਤੁਰਤ ਧਰਮ ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਪਰਿਹਰਯੋ[5]'॥੩੦॥

[1]ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਠਹਿਰੀਏ। [2](ਸ਼ਾਹ ਐਸਾ)ਹੁਕਮ ਦੇਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਦੁਖ ਨਾਲ (ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਹੋਵੇ। [3]ਮੰਦੇ ਨਕੀਬ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ। [4]ਜੰਗ। [5]ਡਰਦੇ ਨੇ ਝਟ ਧਰਮ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਕਯੋਂ ਨਹਿਂ ਮਰਯੋ ਜਾਇ ਕਰਿ ਮੂੜ੍ਹੇ।ਇਹ ਕੁਕਰਮ ਕਯਾ ਕੀਨਸਿ ਕੂੜ੍ਹੇ?'। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਦੁਰਬਾਕ ਬਿਸਾਲੇ। ਕਹੇ ਮਾਤ ਬਹੁ ਧਿਕ ਧਿਕ ਨਾਲੇ। ॥ ੩੧ ॥ ਅਧਿਕ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗਯੋ ਦੁੱਖਯਾਰੀ। ਕੁਛ ਨ ਸਕੈ ਕਰਿ, ਭਈ ਲਚਾਰੀ। ਨਹਿਂ ਕੁਕਰਮ ਕੋ ਸਕਹਿ ਸਹਾਰੇ। ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਬਹੁ ਗਾਰਿ ਨਿਕਾਰੇ॥੩੨॥ ਸੁਨਤਿ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਪ੍ਰਨ ਕੋ ਠਾਨਾ।'ਸੁਨਿ ਮੂਰਖ ਤ੍ਰੈਮੰਦ ਅਜਾਨਾ। ਬਦਨ ਆਪਨੋ ਮੁਹਿ ਨ ਦਿਖਾਵਹੁ। ਰਹਹੁ ਦੂਰ ਕਬਿ ਨਿਕਟ ਨ ਆਵਹੁ॥੩੩॥ਨਹੀਂ ਆਜ ਤੇ ਤੋਹਿ ਨਿਹਾਰੋਂ। ਪਾਰਨ ਕਰਯੋ ਤ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰੋਂ।ਬਰਜਿ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭੁ,ਮੈਂ ਨਹਿਂ ਮਾਨਾ।ਤੁਝ ਪਾਰਨ ਤੇ ਭੇ ਦੁਖ ਨਾਨਾ' ॥੩੪॥ਲੱਜਿਤਿ ਹੋਇ ਨੀਚ ਕਰਿ ਗ੍ਰੀਵਾ।ਨਹਿਂ ਅਜੀਤ। ਸੰਘਸਨ ਮੁਖ ਥੀਵਾ। ਮਹਾਂ ਕੁਕਰਮ ਕਰਯੋ ਪਛੁਤਾਵੈ। ਭਯੋ ਕਲੇਸ਼ ਅਧਿਕ ਅਧਿਕਾਵੈ ॥੩੫॥ ਲਿਖਤ ਬਿਦਾਵੇ ਕੀ ਕਰਿ ਦੀਨਾ।'ਪਾਰਕ ਹੁਤੋ,ਤਯਾਗ ਮੈਂ ਕੀਨਿ। ਨਹੀਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਹ,ਮੈਂ ਨਹਿਂ ਮਾਈ'।ਇਮ ਕਹਿ ਸਗਰੇ ਪੁਰਿ ਬਿਦਤਾਈ*॥੩੬॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਅੰਜੀਤ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਊਨ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੯॥ ੩੦. [ਪਾਲਕ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਤਯਾਗਣਾ। ਬੇਨਵਾ ਮਾਰਨਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਬਹੁ ਦੁਖੀ ਥਿਰੇ ਨ ਸਦਨ ਮਝਾਰ।ਬਸੋਂ ਨ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਬਿਖੈ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਯੋ ਬਿਚਾਰ ॥ ੧॥ ਚੌਪਈ ॥ ਲੇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਸਕਲ ਦਾਸੀਨ। ਕੇਤਿਕ ਸੇਵਕ ਕੋ ਸੰਗ ਲੀਨ। ਛੋਰਿ ਸਦਨ ਅਪਨੋ ਚਲਿ ਆਈ। ਜਹਾਂ ਬਸੈ ਸੰਗਤਿ ਸਮੁਦਾਈ॥੨॥ਬਹੇ ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਬਹੁ ਨੀਰ। ਪਤਿ ਕੋ ਸਿਮਰਤਿ ਭਈ ਅਧੀਰ।ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਇਕਠੇ ਕਰਿਵਾਯੋ। ਅਪਨ ਮਨੋਰਥ ਸਭਿਨਿ ਬਤਾਯੋ॥ ੩ ॥ 'ਇਕ ਸਨੇਦਨ ਕਰਿ ਦਿਹੁ ਮੁਝ ਭਾਰੇ। ਅਬਿ ਨ ਬਸੌਂ ਮੈਂ ਪੁਰੀ ਮਝਾਰੇ।ਮਰੇ ਕੁਮੌਤ ਤਰੁਨ ਹੀ ਮੂੜ੍ਹ। ਦੀਨੇ ਸੰਕਟ ਮੋਕਹੁ ਗੂੜ੍ਹ ॥ ੪ ॥ ਮੁਖ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋ ਨ ਨਿਹਾਰੌਂ। ਨਹਿ ਤਿਸ ਕੌ ਨਿਜ ਦਰਸ ਦਿਖਾਰੌਂ। ਅਪਰ ਨਗਰ ਮਹਿਂ ਉਠਿ ਕਰਿ ਜਾਊਂ। ਸ਼ੇਸ਼ ਆਰਬਲ ਤਹਾਂ ਬਿਤਾਊਂ' ॥੫॥ ਸਭਿ ਸਿੱਖਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਬਖਾਨਾ। 'ਕਿਮ

*ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰਚੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਲਗ ਪਗ ੬੪ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਹਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਵ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਕਤਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਬਰੀ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਵਾਇਆ ਹੈ।

ਸੰਗਤਿ ਪਰ ਕੋਪ ਮਹਾਨਾ। ਭਈ ਅਵੱਗਯਾ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ। ਕਰ ਬੰਦਹਿ ਹਮ ਲੈਂ ਬਖਸ਼ਾਇ ॥ ੬ ॥ ਕਯੋਂ ਰਿਸ ਕਰਿ ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਛੋਰਿ। ਚਾਹਤਿ ਗਮਨ ਅਬੈ ਕਿਤ ਓਰ। ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਯਾ ਤੁਮ ਤਾਂਈ।ਬਸਹੁ ਸਦਾ ਪੁਰਿ ਛੋਰ ਨ ਜਾਈ ॥੭॥ ਕਰੀ ਅਵੱਗਯਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੁਮਾਰੇ। ਸੰਗਤਿ ਤਯਾਗਹੁ ਕਹਾਂ ਬਿਚਾਰੇ?ਅਟਕਯੋ ਕਾਜ ਆਪ ਕੋ ਕਰੈਂ। ਅਪਰ ਬਿਘਨ ਹੁਇ ਤਿਸ ਪਰਿਹਰੈਂ ॥ ੮ ॥ ਹਮ ਕੋ ਤਯਾਗਹੁ ਦੋਸ਼ ਬਿਚਾਰਹੁ[1] । ਨਤੁ ਪੁਰਿ ਬਸਨੋ ਅੰਗੀਕਾਰਹੁ' । ਰਿਸ ਤੇ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਕਹੈ। 'ਮੁਝ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋ ਦੁਖ ਅਹੈ।॥ ੯ ॥ ਨਹਿਂ ਬਾਂਛਤਿ ਦੇਖਨ ਮੁਖ ਤਾਂਹੀ। ਯਾਂਤੇ ਬਸੌਂ ਨਹੀਂ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ। ਸੰਗਤਿ ਬਿਖੈ ਦੋਸ਼ ਨਹਿਂ ਕੋਈ। ਪ੍ਰਭੁ ਬਚ ਨਹਿ ਮਾਨਯੋਂ ਦੁਖਿ ਹੋਈ ॥੧੦॥ ਅਪਰ ਥਾਨ ਬਸਿ ਬੈਸ ਬਿਤਾਵੈਂ । ਅਪਨੇ ਨਿਕਟ ਨ ਰਾਖਿ ਬਸਾਵੈਂ' । ਸੁਨਿ ਸੰਗਤਿ ਕਰ ਬੰਦਿ ਬਖਾਨਾ। 'ਨਹਿਂ ਦੇਖਨ ਸੁਤ ਕੋ ਪ੍ਰਣ ਠਾਨਾ ॥ ੧੧ ॥ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਬਸਹੁ ਨਿਬਾਹਨ ਕਰੀਯਹਿ[2] । ਗਮਨ ਮਨੋਰਥ ਰਿਦੇ ਨ ਧਰੀਯਹਿ।ਕਰਿ ਸੰਗਤਿ ਤੇ ਇਕਠੀ ਕਾਰ। ਅਪਰ ਸਦਨ ਕੋ ਲੇਹੁ ਸੁਧਾਰ॥੧੨॥ਤਿਸ ਮਹਿ ਬਸਹੁ ਸਦਾ ਸੁਖ ਪਾਈ। ਕਾਰਜ ਸਕਲ ਰਾਸ ਹੁਇ ਜਾਈ" । ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਮਾਨੀ। 'ਕਰਹੁ ਸਦਨ ਮੈਂ ਰਹੌਂ' ਬਖਾਨੀ ॥ ੧੩ ॥ ਇਕ ਇਕ ਘਰ ਪ੍ਰਤਿ ਏਕ ਰਜਤਪਣ। ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਅਰਦਾਸ ਸਭਿਨਿ ਭਨਿ। ਸਦਨ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਸਿਖ ਕੇਰੇ। ਲਿਯੋ ਸਕੇਲ ਦਰਬ ਤਿਸ ਬੇਰੇ ॥੧੪॥ ਅਪਰ ਤੀਨਸੈ ਬੀਰ ਮਿਲਾਇ। ਦ੍ਵੈ ਹਜ਼ਾਰ ਕੀਨੇ ਇਕ ਠਾਇ। ਪ੍ਰਥਮ ਸਦਨ ਪੁਰਿ ਤੇ ਕੁਛ ਬਾਹਿਰ[3] । ਇਹ ਅੰਤਰ ਕੀਨੋ ਅਬਿ ਜ਼ਾਹਿਰ॥੧੫॥ਦੋਇ ਹਜ਼ਾਰ ਦਰਬ ਲਗਵਾਯੋ। ਹਿਤ ਮਾਤਾ ਕੇ ਸਦਨ ਕਰਾਯੋ। ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਥਿਰੀ ਜਾਇ ਕਰਿ ਹੇਰਿ। ਵਹਿਰ ਨ ਗਈ ਬਹੁਰ ਇਸ ਬੇਰ॥੧੬॥ ਘਰ ਕੋ ਸਰਬ ਸਮਾਜ ਕਰਾਯੋ। ਨਹਿਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ। ਨਹਿਂ ਮੁਖ ਦੇਖਨ ਕਬਿਹੂ ਕਰਯੋ। ਨੇਮ ਨਿਬਾਹਯੋ ਅਪਨੋ ਧਰਯੋ ॥ ੧੭ ॥ ਸਦਨ ਸਮੇਤ ਸਮੂਹ ਸਮਾਜਾ। ਤਯਾਗਯੋ, ਆਇ ਤਾਂਹਿ ਕੇ ਕਾਜਾ[4] । ਇਕ ਆਯੁਧ ਕੋ ਨਿਕਟ ਅਨਾਏ[5]।

[1]ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਛਡੋ। [2]ਵੱਸਕੇ (ਪ੍ਰਣ) ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰੋ। [3]ਪਹਿਲਾ ਘਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੁਛ ਬਾਹਰ ਸੀ। [4]ਘਰ ਸਹਿਤ ਸਮਾਜ ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਤਿਸ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਕੰਮ ਆਇਆ। [5]ਕੇਵਲ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਸ ਲਿਆਂਦੇ।

ਗੁਰ ਸਮ ਸੰਗਤਿ ਤੇ ਪੁਜਵਾਏ ॥੧੮॥ ਸਭਿ ਮਾਂਹ ਭਯੋ ਤਾਂਹਿ[1] ਅਪਮਾਨਾ । ਆਛੇ ਸਿੰਘਨਿ ਸੋ ਨਹਿਂ ਮਾਨਾ । ਆਦਿ ਸੁਧਾਸਰ ਅਨਿਕ ਸਥਾਨਾ । ਦੇਂ ਧਨ ਮਾਤ ਸਮੀਪ ਮਹਾਨਾ ॥੧੯॥ ਖਰਚ ਕਹਾਂ ਤੇ ਬਹੁਰ ਚਲਾਵੈ । ਚਾਕਰ ਕਹਾਂ ਚਾਕਰੀ ਪਾਵੈਂ । ਥੁਰਯੋ ਦਰਬ ਤੇ ਅਲਪ ਹੰਕਾਰਾ[2] ।–ਗਈ ਮੰਨਤਾ ਮੋਹਿ–ਬਿਚਾਰਾ ॥ ੨੦ ॥ ਮਾਨਵ ਪਠਹਿ ਮਾਤ ਕੇ ਪਾਸ । ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਠਾਨਤਿ ਅਰਦਾਸ । 'ਗਯੋ ਭੂਲ ਅਬਿ ਬਖਸ਼ਹੁ ਮੋਹੀ । ਨਾਮ ਤੁਮਾਰੋ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਹੋਹੀ ॥੨੧॥ ਸੁਤ ਮਾਤਾ ਕੋ ਜਗਤ ਬਖਾਨੈ । ਤੁਮ ਤੇ ਹੀ ਮੁਝ ਕੋ ਜਗ ਮਾਨੈ' । ਕਹਿ ਕਹਿ ਇਮ ਬਹੁ ਬਾਰਿ ਪਠਾਯੋ । ਜਨਨੀ ਪੁਨ ਸਨੇਹੁ ਹੁਇ ਆਯੋ ॥੨੨॥ ਕਹ੍ਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਅਸ ਬਿਵਹਾਰੇ[3] । 'ਆਇ ਥਿਰਹਿ ਹਮ ਬਾਹਿਰ ਦ੍ਵਾਰੇ । ਜੋ ਕੁਛ ਜਾਚਹਿ ਕਹਿ ਤਹਿਂ ਪਾਵੈ । ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਮੋਹਿ ਢਿਗ ਆਵੈ' ॥ ੨੩ ॥ ਇਮ ਜਬਿ ਹੁਕਮ ਮਾਤ ਕਹਿ ਦਯੋ । ਤਬਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਵਤਿ ਭਯੋ । ਪੌਰ ਠੌਰ ਬੈਠਹਿ ਥਿਰ ਰਹੈ । ਬਾਂਛਤਿ ਹੋਇ ਬਿਨੈ ਜੁਤਿ ਕਹੈ ॥੨੪॥ ਸੋ ਨਰ ਮਾਤਾ ਨਿਕਟ ਸੁਨਾਵੈ । ਆਇਸੁ ਕਰੈ ਸੁ ਤਤਛਿਨ ਪਾਵੈ । ਇਮ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਾਰਜ ਨਿਬਹੰਤਾ । ਨਮੋ ਕਰਹਿ ਨਿਜ ਸਦਨ ਬਸੰਤਾ ॥ ੨੫ ॥ ਆਵਨ ਲਗ੍ਯੋ ਨੇਮ ਤੇ ਨੀਤ । ਬੰਦਹਿ ਪੌਰ ਠੌਰ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ । ਸਾਠ ਸਊਰ ਅਰੂਢਹਿਂ ਸੰਗ । ਗਮਨਹਿਂ ਫਾਂਦਤਿ ਚਪਲ ਤੁਰੰਗ ॥੨੬॥ ਮਗ ਮਹਿਂ ਹੁਤੋ ਬੇਨਵਾ ਡੇਰਾ । ਆਵਤਿ ਜਬਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੇਰਾ । ਊਚੇ ਬੋਲਤਿ ਜਾਚਤਿ ਭਯੋ । ਏਕ ਰਜਤਪਨ ਦੈਬੋ ਕਯੋ ॥ ੨੭ ॥ ਇਸ ਹੀ ਰੀਤਿ ਕਈ ਦਿਨ ਲੀਨ । ਜਾਚੇ ਤੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਨ । ਇਮ ਹੀ ਕੇਤਿਕ ਦਜੋਸ ਬਿਤੀਤੇ । ਆਵਤਿ ਜਾਤਿ ਤਿਸੀ ਮਗ ਨੀਤੇ ॥ ੨੮ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਜਾਚਿ ਬੇਨਵੇ ਤੈਸੇ । ਦਏ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੁਗ ਪੈਸੇ । ਲਏ ਨਹੀਂ ਤਿਨ ਦਏ ਬਗਾਈ । ਚਲ੍ਯੋ ਸੰਗ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਪਿਛ-ਵਾਈ ॥੨੯॥ ਮਾਤ ਪੌਰ ਪਰ ਬੈਠੇ ਜਾਇ । ਤਹਿਂ ਭੀ ਜਾਚਤਿ ਰਹ੍ਯੋ ਅਲਾਇ[4] । ਕਿਤਿਕ ਸਮੈਂ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਚਾਲੇ । ਉਠਿ ਕਰਿ ਗਯੋ ਬੇਨਵਾ ਨਾਲੇ ॥੩੦॥ ਅਪਨੇ ਘਰ ਮਹਿਂ ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾ । ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਅਸ਼ੇਸ਼ਾ । ਕਰ੍ਯੋ ਅਰਾਮ ਦੁਪਹਿਰਾ ਢਰ੍ਯੋ । ਬਕਹਿ ਬੇਨਵਾ ਬਾਹਰ ਖਰ੍ਯੋ

[1]ਭਾਵ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ । [2]ਹੰਕਾਰ (ਕੁਛ) ਘਟ ਗਿਆ । [3]ਐਸਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਹਿਆ । [4]ਓਥੇ ਬੀ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ) ਕਹਿਕੇ ਮੰਗਦਾ ਰਹਿਆ ।

॥੩੧॥ ਪੁਨ ਸੁੱਖਾ ਛਕਿ ਬਾਹਰ ਗਯੋ। ਤਹਿਂ ਭੀ ਕਹਿਤਿ ਸੰਗ ਹੀ ਭਯੇ।
ਊਚ ਨੀਚ ਬਚ ਬਕਹਿ ਬਡੇਰੇ। ਜਿਨ ਕੇ ਸੁਨਤਿ ਦੁਖਤਿ ਬਹੁਤੇਰੇ॥੩੨॥
ਪੁਰਿ ਤੇ ਵਹਿਰ ਕੋ ਨ ਨਰ ਜਹਾਂ। ਬੋਲਤਿ ਖਿਝਤਿ ਪਹੂੰਚੇ ਤਹਾਂ। ਬਹੁ ਊਚੇ
ਦੁਰਬਾਕ ਬਖਾਨੇ। ਜਹਿਂ ਗਮਨੇ ਤਹਿਂ ਸੰਗ ਪਧਾਨੇ ॥੩੩॥ ਕੁਪਯੋ ਅਜੀਤ
ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਕਰਿਕੈ। ਪੁਰਿ ਜਨ ਨਿਕਟ ਨ ਭਲੇ ਨਿਹਰਿਕੈ। ਨਿਜ
ਸਿੰਘਨ ਸੰਗ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ। 'ਪਕਰਿ ਬੇਨਵੇ ਹਨੀਯਹਿ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥ ੩੪ ॥
ਕੂਪ ਸਮੀਪ ਬੀਚ ਦਿਹੁ ਗੇਰੀ। ਹਟਤਿ ਨ ਮੂਢ ਸੰਗ ਤੇ ਮੋਰੀ'। ਜਹਿ
ਦੁਰਬਾਕ ਬਖਾਨਤਿ ਖਰਯੋ। ਜੁਗ ਸਿੰਘਨ ਦਿਢ ਪਕਰਨ ਕਰਯੋ॥ ੩੫ ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨਿ ਤਤਛਿਨ ਕਰਿ ਦੀਨ। ਪੁਰਿ ਕੇ ਦੂਰ ਕੂਪ ਕੋ ਚੀਨ। ਤਿਸ
ਮਹਿਂ ਡਾਰਿ ਅਗਾਰੀ ਗਏ। ਕਰਿਕੈ ਸੌਚ ਅਪਰ ਮਗ ਅਏ॥ ੩੬ ॥
ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਬਿਰਯੋ ਹੈ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਨਿਜ ਕਰਮ ਕਰਯੋ ਹੈ।
ਸੰਧਯਾ ਭਈ ਪ੍ਰਤੀਖਤਿ ਡੇਰੇ। ਨਹੀਂ ਬੇਨਵਾ ਨਿਜ ਥਲ ਹੇਰੇ ॥ ੩੭ ॥
ਸੋਧਨ[1] ਲਗੇ ਚੇਲਕਾ ਫਿਰੈਂ। ਇਤ ਉਤ ਦੇਖਤਿ ਬੂਝਨ ਕਰੈਂ। ਰਾਤਿ
ਅਰਧ ਲੌ ਖੋਜਨ ਕਰਯੋ। ਨਹਿਂ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਕਿਸ ਥਾਨ ਨਿਹਰਯੋ॥ ੩੮ ॥
ਪੁਨ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਉਠਿ ਗਰੀ ਬਜ਼ਾਰ। 'ਕਿਨਹੁੰ ਬਿਲੋਕਯੋ ਦਿਹੁ ਸੁਧ ਸਾਰ'।
ਕਿਹ ਕਹਿ ਦਯੋ ਸੁਨਾਇ ਪ੍ਰਸੰਗ। 'ਫਿਰਤਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸੰਗ'।
॥ ੩੯ ॥ ਬੂਝੇ ਸਿੰਘ ਨ ਕਹੂੰ ਬਤਾਯੋ[2]। ਕਰਤਿ ਬ੍ਰਿਲਾਪ[3] ਨਹੀਂ ਜਬਿ ਪਾਯੋ।
ਸਗਰੀ ਪੁਰੀ ਪ੍ਰਚੁਰਯੋ ਬ੍ਰਿਤੰਤ। ਨਹੀਂ ਬੇਨਵਾ ਕਹੂੰ ਲਭੰਤਿ ॥ ੪੦ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੦॥

੩੧. [ਦਿਵਾਨਿਆਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ। ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾਂ ਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜਨ ਜਾਣਾ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਚਾਰਤਿ ਢਾਂਗ ਉਜਾਰ ਮਹਿਂ ਬਿਚਰਤਿ ਹੁਤੋ ਅਯਾਲਿ। ਕੂਪ
ਗਿਰਾਯੋ ਬੇਨਵਾ ਤਿਨ ਦੇਖ੍ਯੋ ਤਿਸ ਕਾਲ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਪਿਖਯੋ ਬੇਨਵਾ
ਖੋਜਨ ਕਰੈਂ। ਧਰਤਿ ਸ਼ੋਕ ਉਰ ਇਤ ਉਤ ਫਿਰੈਂ। 'ਤੋਹਿ ਬਤਾਵੌਂ' ਕਹਤਿ
ਅਯਾਲੀ। 'ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨ ਕਰਿ ਦੀਨਸਿ ਕਾਲੀ ॥ ੨ ॥ 'ਸਿੰਘਨ ਤੇ ਮੈਂ
ਡਰੌਂ ਬਡੇਰਾ। ਨਹੀਂ ਬਚਾਇ ਹੋਇਗੋ ਮੇਰਾ। ਯਾਂਤੇ ਮੈ ਨਹਿਂ ਕਰਤਿ
ਬਤਾਵਨ। ਸੰਧਯਾ ਪ੍ਰਾਤਿ ਅਚਾਨਕ ਘਾਵਨ[4]' ॥ ੩ ॥ ਧੀਰ ਬੇਨਵੇ ਦਈ
ਘਨੇਰੇ। 'ਹਮ ਸਭਿ ਰਹੈਂ ਸੰਗ ਹੀ ਤੇਰੇ। ਮਾਰਨ ਦੇਹਿਂ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਭਾਂਤਿ।

[1]ਢੂੰਡਣ। [2]ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਦੱਸਿਆ। [3]ਬੇਨਵੇ ਦੇ ਚੇਲੇ ਰੋਣ ਲਗੇ। [4]ਸ਼ਾਮ ਯਾ ਸਵੇਰੇ ਅਚਾਨਕ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ।

ਰੱਖਨਾ ਕਰਤਿ ਰਹੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤਿ' ॥ ੪॥ ਦਿਯੋ ਦਿਲਾਸਾ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ। ਸੋ ਲੇ ਗਮਨਯੋਂ ਬੀਚ ਉਜਾਰ। ਜਿਸ ਥਲ ਮਾਰਿ ਕੂਪ ਮਹਿਂ ਡਾਰ੍ਯੋ। ਪਰ੍ਯੋ ਮਰ੍ਯੋ ਤਿਹ ਸਭਿਨਿ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ॥੫॥ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬ੍ਰਿੰਦਨਿ ਤਬਹਿ ਨਿਕਾਰ੍ਯੋ। ਲਿਯੋ ਉਠਾਇ ਰੌਰ ਬਹੁ ਡਾਰਾ। ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਨਰ ਮਿਲਿ ਗੇ ਸਮੁਦਾਇ। ਦੇਖਤਿ ਬੋਲਤਿ ਸੰਗ ਸਿਧਾਇ ॥੬॥ ਪਾਯੋ ਜਾਇ ਦੁਰਗ ਕੇ ਪੌਰ। ਮਿਲੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਮਾਚ੍ਯੋ ਰੌਰ। ਜਿਤਿਕ ਬੇਨਵੇ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਤਬੈ। ਦੌਰਿ ਦੌਰਿ ਮਿਲਿਕੇ ਤਹਿਂ ਸਬੈ ॥੭॥ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਢਿਗ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ। 'ਦਿਯੋ ਬੇਨਵਾ ਸਿੰਘਨ ਮਾਰਾਨਯਾਉਂ ਲੇਹਿਂ ਗੇ ਕੈ ਦਰ ਮਰੈਂ। ਤਬਿ ਲੌ ਖਾਨ ਪਾਨ ਨਹਿਂ ਕਰੈਂ'॥੮॥ਖਰੇ ਪੌਰ ਆਗੇ ਅਰਰਾਵੈਂ। ਅੰਤਰ ਊਚੀ ਧੁਨੀ ਸੁਨਾਵੈਂ। ਸ਼ਾਹੁ ਅਜੋਗ ਬਾਤ ਪਹਿਚਾਨੀ।–ਡਰੇ ਨ ਮੁਝ ਤੇ ਕੀਨਸਿ ਹਾਨੀ ॥੯॥ਇਸ ਕੋ ਹੁਇ ਸਜ਼ਾਇ ਅਬਿ ਭਾਰੀ।ਛੁਟ੍ਯੋ ਸੁਖੇਨ ਜੁ ਖਤਾ ਅਗਾਰੀ–। ਸੁਨਿ ਉਮ-ਰਾਵਨ ਕੀਨਿ ਉਚਾਰਨ।'ਫਿਰਤ ਸੈਲ ਹਿਤ ਬੀਚ ਬਜਾਰਨ॥੧੦॥ ਸੰਗ ਚਢਹਿਂ ਸਾਠਕ ਅਸਵਾਰ। ਊਚ ਅਵਾਜ਼ ਨਕੀਬ ਉਚਾਰਿ। ਪਿਖਹੁ ਪੁਰੀ ਬਸਿ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਮਾਨਾ। ਦੂਰ ਹੋਇ ਚਹਿ ਦ੍ਵੰਦ ਉਠਾਨਾ[1] ॥ ੧੧ ॥ ਪਕਰਿ ਸਜ਼ਾਇ ਦੀਜੀਯਹਿ ਗਾਢੀ। ਤਿਸ ਕੇ ਉਰ ਗ਼ਰੂਰਤਾ ਬਾਢੀ'। ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਤਬਿ ਹੁਕਮ ਉਚਾਰਾ। 'ਤੂਰਨ ਪਹੁੰਚਹੁ ਸਦਨ ਮਝਾਰਾ ॥ ੧੨ ॥ ਪਟ ਸੋਂ ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਅਗਵਾਰ। ਆਵਹਿ ਗਰੇ ਕੁਹਾਰੀ ਡਾਰਿ[2]। ਉਚਿਤ ਸਜ਼ਾਇ ਹੋਇ ਹੈ ਤਾਂਹੀ। ਆਨਹੁਂ ਜਾਇ ਦੇਰ ਹ੍ਵੈ ਨਾਂਹੀ' ॥ ੧੩॥ ਸੁਨਿਕੈ ਨਰ ਦੌਰੇ ਤਬਿ ਦੋਇ। ਬੈਠ੍ਯੋ ਜਾਇ ਪਹੂਚੇ ਸੋਇ।ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਕਹ੍ਯੋ ਕਠੋਰ। 'ਨਿਕਸਹੁ ਚਲਹੁ ਦੁਰਗ ਕੀ ਓਰ ॥ ੧੪ ॥ ਹਤ੍ਯੋ ਬੇਨਵਾ ਸ਼ਾਹੁ ਰਿਸਾਯੋ। ਗੁਨਹਿਗਾਰ ਤੂ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ'। ਸੁਨਿ ਕੈ ਤ੍ਰਾਸ ਮਾਨਿ ਘਰ ਥਿਰ੍ਯੋ। ਨਹੀਂ ਨਿਕਸਿ ਕੈ ਜਾਵਨ ਕਰ੍ਯੋ॥ ੧੫ ॥ 'ਮੈਂ ਨਹਿਂ ਚਲੌਂ ਨ ਬੇਨਵ ਮਾਰਾ। ਤੁਹਮਤ ਦੇਤਿ ਤੁਫਾਨ ਉਠਾਰਾ'। ਜਾਇ ਦੁਰਗ ਮਹਿਂ ਤਿਨਹਿਂ ਬਤਾਯੋ। 'ਰਹੇ ਹਕਾਰਿ ਸੰਗ ਨਹਿਂ ਆਯੋ' ॥ ੧੬ ॥ ਬਹੁਰ ਸ਼ਾਹੁ ਕਹਿ ਹੁਕਮ ਪਠਾਏ। 'ਇਹਾਂ ਆਉ ਤੁਵ ਨਯਾਉਂ ਕਰਾਏ। ਨਿਸ਼ਚੈ ਸਾਚ

[1]ਦੇਖੋ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੱਸਕੇ ਡਰ ਨਹੀਂ ਸੂ ਮੰਨਿਆ, ਜੇ ਦੂਰ ਹੋਵੇ (ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ) ਤਾਂ ਦ੍ਵੰਦ ਹੀ ਉਠਾਵੇਗਾ। [2]ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਗਲ ਵਿਚ ਆਪੇ ਕੁਹਾੜੀ ਪਾਕੇ ਔਨਾ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਲਓ ਕੁਹਾੜੀ ਮਾਰਕੇ ਚਾਹੇ ਮਾਰ ਲਓ ਚਾਹੇ ਬਚਾ ਲਓ।

ਝੂਠਿ ਸਭਿ ਹੋਇ। ਬੂਝੈਂ ਭਲੇ ਉਗਾਹ ਜਿ ਕੋਇ'॥ ੧੭ ॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਗਏ ਜਾਇ ਸਮੁਝਾਯੋ। 'ਹਠ ਨ ਕਰਹੁ ਤੁਝ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ। ਸ਼ਾਹੁ ਕਹੈ ਸਭਿ ਨਿਰਨੈ ਕਰਿਕੈ। ਸਾਚੋ ਲੇਹਿ ਬਡਾਈ ਫਿਰਿਕੈ ॥ ੧੮ ॥ ਘਰ ਮਹਿਂ ਕਿਮ ਬੈਠਨ ਹੁਇ ਤੇਰੋ। ਦੁਰਗ ਪੌਰ ਪਰ ਰੌਰ ਬਡੇਰੋ। ਭਲੋ ਚਹੈਂ ਜੇ ਅਪਨੋ ਕੈਸੇ। ਮਾਨੋ ਕਹਜੋ ਕਹਤਿ ਹਮ ਜੈਸੇ॥੧੯॥ਨਾਂਹਿਤ ਸੈਨ ਆਨਿ ਕਰਿ ਗਹੈ। ਕਿਸ ਕੀ ਓਟ ਲੇਇ ਥਿਰ ਰਹੈਂ?' ਸੁਨਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਂਹਿਨ ਮਾਨਾ। 'ਗਮਨੋਂ ਨਹੀਂ' ਜਬਾਬ ਬਖਾਨਾ ॥ ੨੦॥ ਰਿਸੇ ਦੂਤ ਜੇ ਗਏ ਹਕਾਰਨ। ਹਟੇ ਸ਼ਾਹੁ ਢਿਗ ਕੀਨ ਉਚਾਰਨ। 'ਭਯੋ ਮਵਾਸੀ ਆਇ ਨ ਸੋਊ। ਮਿਲਿ ਸਮੁਝਾਇ ਰਹੇ ਸਭਿ ਕੋਊ ॥ ੨੧ ॥ ਮਾਤ ਨਿਕਟ ਨਰ ਭੇਜਜੋ ਭਲਾ[1]। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਦਲਾ[2]। ਖੂਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੁਮਰੇ ਕਰਿ ਦਯੋ। ਸੋ ਬਖਸ਼ਹੁ ਕਹੁ ਹਮ ਲੇ ਲਯੋ" ॥ ੨੨ ॥ ਕਹਜੋ ਮਾਤ 'ਮੈਂ ਲਿਖਜੋ ਬਿਦਾਵਾ। ਪਾਰਕ ਹੁਤੋ ਤਜਜੋ, ਨਹਿਂ ਭਾਵਾ। ਸੋ ਬਦਲਾ ਲੇਵੈਂਗੇ ਔਰ। ਜਹਾਂ ਹੋਇ ਲੈਬੇ ਕੀ ਠੌਰ ॥ ੨੩॥ ਖਤਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਠਾਨੇ। ਸੋ ਤੁਮ ਜਾਨੋ ਕੈ ਉਹ ਜਾਨੇ। ਹਮਰੇ ਲਗਿ ਤਿਸ ਕਾਰ ਨ ਕੋਈ। ਬਾਂਛ ਤ ਕਰੋ ਆਪ ਅਰੁ ਸੋਈ' ॥ ੨੪ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋਪ ਕਰਿ ਭਾਰੋ। ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਬਿਦਤੀ ਹੁਕਮ ਉਚਾਰੋ। 'ਦੋ ਪਲਟਨ[3] ਪਹੁੰਚਹਿ ਇਸ ਕਾਲਾ। ਲਰਹਿ ਲਰਤੁ, ਨਹਿਂ ਕੀਜੈ ਟਾਲਾ ॥ ੨੫ ॥ ਜਬਿ ਲੌ ਪਕਰਜੋ ਜਾਇ ਨ, ਮਾਰੋ। ਭਿਰਹਿ ਆਪ, ਹੱਥਯਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰੋ'। ਤਤਛਿਨ ਸੈਨ ਚਲੀ ਤਹਿਂ ਆਈ। ਸੁਨੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਥਹਿਰਾਈ[4] ॥ ੨੬ ॥ ਸਿੰਘ ਸਕੇਲੇ ਮਸ-ਲਤ ਕੀਨ। 'ਅਬਿ ਤੌ ਜੰਗ ਕਰਨ ਹੀ ਚੀਨ। ਲਰਿ ਕਰਿ ਮਰਹਿਂ ਸੁ ਧਰਮ ਹਮਾਰਾ। ਗੀਦਰ ਮੌਤ ਮਰਨ ਬੁਰਿਆਰਾ' ॥ ੨੭ ॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਗਾਢੇ। ਲਰਨ ਹੇਤੁ ਲੈ ਆਯੁਧ ਠਾਂਢੇ।ਜਬਹਿ ਫੌਜ ਜਾਨੀ ਨਿਯਰਾਈ।ਪੁੰਜ ਤੁਫੰਗਨਿ ਸਮੁਖ ਚਲਾਈ ॥ ੨੮ ॥ ਬਰੇ ਨਿਕੇਤ ਸੁਚੇਤ ਬਿਸਾਲੇ। ਪਰਜੋ ਜੰਗ ਉਠਿ ਸ਼ਬਦ ਕਰਾਲੇ। ਊਚੇ ਚਢਿ ਓਟੇ ਕਰਿ ਥਿਰੇ।

[1](ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ) ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਭੇਜਿਆ। [2]ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਬਖਸ਼ੇ ਤੇ ਆਖੇ ਕਿ ਅਸਾਂ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। [3]ਪਲਟਨ ਪਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਲਫਜ਼ ਪਲੈਟੂਨ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੁਣ ੪ ਤੋਂ ੧੦ ਕੰਪਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਲਗ ਪਗ ੧੦੦੦ ਜੋਧੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕ ਪਦ ਬਟੈਲੀਅਨ ਬੀ ਲਗ ਪਗ ਇਹੋ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ। [4]ਕੰਬ ਗਿਆ।

ਜ੍ਵਾਲਾਬਮਣੀ ਛੋਰਤਿ ਖਰੇ ॥ ੨੯ ॥ ਉਤ ਤੇ ਵਹਰ ਤੁਰਕ ਸਮੁਦਾਏ।
ਰਚੇ ਮੋਰਚੇ ਤੁਪਕ ਚਲਾਏ। ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਘੇਰੇ। ਅਧਿਕ
ਵਧਹਿਂ ਫੇਰੇ ਫਿਰ ਨੇਰੇ ॥੩੦॥ ਅੰਤਰ ਮਾਰਨ ਮਰਨ ਅਰੰਭਾ। ਪਰੇ ਜੰਗ
ਨਰ ਕਰੇ ਅਚੰਭਾ।ਗੋਰੀ ਲਗਿ ਫੋਰੀ ਭਟ ਦੇਹਾ। ਛੋਰੀ ਤੁਪਕ ਤੁਰਤ ਭਰਿ
ਲੇਹਿਂ ॥੩੧॥ ਢੁਕਹਿਂ ਨੇਰ ਹੇਲਾ ਜਬਿ ਘਾਲਹਿਂ।ਸਮੁਖ ਨਿਕਸਿ ਬਾਗਤਿ
ਕਰਵਾਲਹਿਂ[1]। ਭੁਜਦੰਡਨ ਅਰੁ ਗ੍ਰੀਵਾ ਕਾਟਹਿਂ। ਬਰਜਤਿ ਤਰਜਤਿ
ਤਕਿ ਤਕਿ ਡਾਟਹਿਂ ॥ ੩੨ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਦਿਵਸ ਲਰਿ ਸੰਧਯਾ ਪਰੀ। ਭਏ
ਤਿਮਰ ਸੈਨਾ ਤਹਿਂ ਥਿਰੀ। ਟਿਕੇ ਮੋਰਚਨ ਤੁਪਕ ਚਲਾਵਹਿਂ। ਅੰਤਰ
ਆਵਨ ਜਾਨ ਨ ਪਾਵਹਿਂ ॥ ੩੩ ॥ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਚਿੰਤ ਘਨੇਰੀ। ਕਰਯੋ
ਕੁਕਰਮ ਕੁਪੁੱਤ੍ਰ ਕੁਫੇਰੀ।ਕੁਛ ਬਸ ਚਲਹਿ ਨ ਅਪਨੋ ਜਾਨਾ।ਦੀਨ ਮਨਾ
ਦੁਖ ਲਹਤਿ ਮਹਾਨਾ ॥ ੩੪ ॥ ਪਛੁਤਾਵਤਿ ਸਭਿ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ।
ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੀ ਆਨਿ ਸਮੁਦਾਈ। ਮਸਤਕ ਟੇਕਿ ਮਾਤ ਸੋਂ ਕਹਯੋ।'ਹਮਹੁ
ਸ਼ਾਹੁ ਤੇ ਡਰ ਬਹੁ ਲਹਯੋ ॥ ੩੫ ॥ ਕਹਾਂ ਕੁਕਰਮ ਕੀਨਿ ਸੁਖ ਹਾਨਾ।
ਤੁਮਰੋ ਸ੍ਰਾਪ ਸਾਚ ਹੁਇ ਜਾਨਾ। ਪ੍ਰਥਮ ਪਿਥਕ ਬੈਠੇ ਇਸ ਥਾਨ। ਕਹਾਂ
ਚਿੰਤ, ਕਯੋਂ ਸੋਚਨ ਠਾਨਿ' ॥੩੬॥ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਦੇ ਧੀਰਜ ਗਏ। ਤਊ
ਮਹਾਂ ਦੁਖ ਚਿਤ ਉਪਜਏ। ਲਰਤਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਚ ਘਰ ਕੇ। ਵਹਿਰ
ਤੁਰਕ ਘੇਰਤਿ ਫਿਰ ਫਿਰਿਕੇ॥੩੭॥ਕਿਤਿਕ ਗਏ ਮਰਿ ਬਾਹਿਰ ਲਰਿਤੇ।
ਕਿਤਿਕ ਸਿੰਘ ਅੰਤਰ ਲਰਿ ਮਰਿਤੇ।ਬਾਸੁਰ ਸਰਬ ਲਰੇ ਹਤਿ ਗੋਰੀ। ਢੁਕੇ
ਨੇਰ ਦੇ ਤਨ ਕੋ ਫੋਰੀ ॥੩੮॥ ਖੋਦਿ ਮੋਰਚੇ ਓਟੇ ਕਰਿ ਕੇ। ਨਿਕਟ ਹੋਤਿ
ਘਰਿ ਕੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਕੇ। ਦੂਸਰ ਦਿਵਸ ਬਿਤੀਤਯੋ ਲਰਤੇ।ਫਿਰਤਿ ਘਿਰਤ
ਗਨ ਮਾਰਤਿ ਮਰਤੇ ॥ ੩੯ ॥ ਸੰਧਯਾ ਭਈ ਤਿਮਰ ਗਨ ਛਾਯੋ। ਜਾਨਯੋਂ
ਸਿੰਘਨ-ਮਰਨੋ ਆਯੋ।ਲਸ਼ਕਰ ਕਹਾਂ ਦੀਹ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ। ਕਹਾਂ ਸਿੰਘ ਹਮ
ਪੁਨ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ ॥੪੦॥ ਜੇਤਿਕ ਹਮ ਤੇ ਜੈ ਹਹਿਂ ਮਾਰੇ। ਹੱਥਯਾਰਨਿ ਤੇ
ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰਹਾਰੇ। ਪੁਨ ਮਰਿ ਰਹਹਿਂ ਨ ਹੁਇ ਕੁਛ ਫੇਰ। ਤੁਰਕਨਿ ਗਨ
ਹਮ ਲੀਨੇ ਘੇਰ-॥ ੪੧ ॥ ਅਸ ਹਠਿ ਕਰਿ ਕੈ ਭਿਰੇ ਜੁਝਾਰੇ। ਪਰਹਿਂ
ਸ਼ੇਰ ਸਮ ਮੁਖ ਭਭਕਾਰੇ। ਤੁਰਕ ਤੁਪਕ ਗਹਿ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਢੁਕੇ। ਪਾਵਤਿ
ਨੇਰ ਮਾਰ ਕਹਿਂ ਕੂਕੇ॥੪੨॥ਸਿੰਘ ਨਿਕਸਿ ਕੈ ਖੜਗ ਪ੍ਰਹਾਰੇਂ।ਹੁਤੇਨਿਕਟ

[1]ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੋ ਕਟਿ ਕਟਿ ਡਾਰੇ। ਪਹਿਲੀ ਰਾਤਿ ਮਚ੍ਯੋ ਘਮਸਾਨਾ। ਲੋਥ ਪੋਥਨ ਹਤਿ ਭੇ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥ ੪੩ ॥ ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਾਨ ਥਿਰੇ ਹੁਇ ਠਾਂਢੇ। ਆਯੁਧ ਗਹੇ ਹਤਨ ਰਿਪੁ ਗਾਢੇ। ਤੀਨ ਪਹਿਰ ਇਮ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ। ਕਿਤਿਕ ਮਰੇ ਭਟ ਕਿਹ ਦੁਚਿਤਾਈ॥੪੪॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਇਕਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੩੧ ॥

੩੨. [ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਮਥਰਾ ਆਏ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਚਿਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਖ ਲਹ੍ਯੋ ਲਖ੍ਯੋ–ਮਰਨ ਬਨਿ ਆਇ। ਕਿਮ ਬਚਿ ਹੌਂ ਅਬਿ ਸ਼ਾਹੁ ਤੇ ਘੇਰੋ ਪਰ੍ਯੋ ਜੁ ਆਇ–॥੧॥ਚੌਪਈ ॥ ਨਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰਾ। ਤਿਨਹੁੰ ਸੰਗ ਹੁਇ ਨਿਕਟ ਉਚਾਰਾ। 'ਫਟੇ ਮਲੀਨ ਧਾਰਿ ਕੈ ਚੀਰ। ਤਿਨ ਤੇ ਲੇਹੁ ਅਛਾਦਿ ਸਰੀਰ ॥ ੨ ॥ ਨਿਕਸਿ ਜਾਹੁ ਮਾਤਾ ਕੇ ਪਾਸ। ਤਹਿਂ ਦੁਰਿ ਰਹੀਯਹਿ ਬੀਚ ਅਵਾਸ। ਤੁਮਹਿ ਬਚਾ-ਵਨ ਹੇਤੁ ਉਪਾਇ। ਮਾਤ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੋਇ ਨ ਕਾਇ' ॥੩ ॥ ਸੁਨਿ ਦੋਨਹੁੰ ਖਿੰਥਰ ਤਨ ਧਾਰੇ[1]। ਚੋਰੀ ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ ਪਧਾਰੇ। ਜਬਿ ਤੁਰਕਨ ਕੇ ਬੀਚੇ ਆਈ। 'ਕੋ ਹੈਂ ਤੂੰ ਕਹੁ ਕਹਾਂ ਸਿਧਾਈ ?' ॥ ੪ ॥ 'ਹਮ ਗਰੀਬ ਜਮਨਾ ਕੇ ਤੀਰ। ਜਾਤਿ ਸਪਰਸ਼ਨ ਨੀਰ ਸਰੀਰ'। ਇਮ ਕਹਿ ਸਦਨ ਮਾਤ ਕੇ ਆਈ। ਰੁਦਤਿ ਬ੍ਰਿਲਾਪਤਿ ਪਰੀ ਸੁ ਪਾਈ ॥੫॥ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕੋ ਗੇਰਿ ਅਗਾਰੀ। ਕਹੀ'ਪਰੀ ਹਮ ਸ਼ਰਣ ਤਿਹਾਰੀ। ਰਾਖੇ ਜਾਇਂ ਅਬਹਿ ਜਿਸ ਭਾਂਤਿ। ਕਰਹੁ ਉਪਾਵ ਰਾਖੀਏ ਮਾਤ!'॥੬॥ ਘਰ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੇ ਅਵਿਲੋਕੇ ਜਬੈ। ਮਨ ਉਦਬਿਘਨ ਮਾਤ ਭਈ ਤਬੈ[2]। ਹੌਲ ਉਠ੍ਯੋ ਦਿਲ ਧੀਰ ਬਿਨਾਸ਼ੀ।–ਮੁਹਿ ਬਿਖਾਦ ਦੇਂ ਲਖਿ ਕਰਿ ਪਾਸੀ[3] ॥ ੭ ॥ ਰਹ੍ਯੋ ਨ ਜਾਇ ਨਿਕਟ ਰਖਿ ਇਨ ਕੋ[4]। ਕਰੌਂ ਨਿਕਾਸਨ, ਹੈਂ ਅਨ ਬਨ ਕੋ[5]–।ਇੱਤ੍ਯਾ-ਦਿਕ ਉਰ ਬਹੁਤ ਬਿਚਾਰਾ। ਤਤਛਿਨ ਮੁਖੀਆ ਸਿੱਖ ਹਕਾਰਾ ॥ ੮ ॥ ਕਹ੍ਯੋ ਭੇਤ ਸਭਿ, ਸਯੰਦਨ ਚਰੀ। ਦੌਨ ਚਢਾਇ ਸੰਗ ਚਲਿ ਪਰੀ। ਪੁਰਿ ਤੇ ਨਿਕਸੀ ਤੁਰਤ ਸਿਧਾਈ।ਦ੍ਵੈ ਦਿਨ ਬਿਤੇ ਭਰਤਗੜ੍ਹ ਆਈ ॥੯॥ ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤ ਲਰਤਿ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ। ਡਰਤਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿਖਿ ਤਾਂਹੀ। ਪਰ੍ਯੋ

---

[1]ਪਾਟੇ ਮੈਲੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਕੇ। [2]ਮਾਤਾ ਚਿਤ ਵਿੱਚ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੋਈ। [3](ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ) ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਦੇਖਕੇ (ਤੁਰਕ) ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣਗੇ। [4](ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ) ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਰੱਖ ਕੇ। [5]ਜੇ ਕੱਢ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੀ ਅਣਬਣ ਹੈ।

ਘਮੰਡ ਤੁਰੰਗਨਿ ਕੇਰਾ। ਅਰਧਕ ਸਿੰਘ ਮਰੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥੧੦॥ ਤ੍ਰਸਤਿ ਹਿਰਾਸਨੋ, ਧੀਰ ਨ ਰਹੀ।–ਛਪੌਂ ਜਾਇ ਕਰਿ ਭਾਜੌਂ ਕਹੀਂ–। ਬਹੁਤ ਬਿਚਾਰਤਿ ਕਾਤੁਰ ਹੋਵਾ। ਘੇਰੋ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਮਹਿਂ ਦਿਢ ਜੋਵਾ ॥੧੧॥ ਰਹੇ ਨਿਕਟ ਭਟ ਰਣ ਹਿਤ ਥੋਰੇ। ਢੁਕੇ ਤੁਰਕ ਤੀਰ ਚਹੁੰ ਓਰੇ। ਨੀਠਨੀਠ ਸੰਧਰਾ ਲਗਿ ਲਰੇ। ਦਸਕ ਸਿੰਘ ਰਹਿਗੇ, ਸਭਿ ਮਰੇ ॥੧੨॥ ਕਰੀ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਚਰਨ ਅਜਾਹਰ[1]। ਨਿਕਸਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਾ ਬਾਹਰ। ਭੁਸ ਬੇਚਤਿ ਜੋ ਬ੍ਰਿੰਦ ਕਲਾਲ। ਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਤਿਸ ਕੇ ਪੁਰਿ ਜਾਲ॥੧੩॥ ਤਿਨਕੇ ਸਦਨ ਜਾਇ ਕਰਿ ਵਰਯੋ। ਕੋਸ਼ਠ ਮਹਿਂ ਭੁਸ ਤਿਸ ਬਿਚ ਦੁਰਯੋ। ਪੀਛੇ ਸਿੰਘ ਕਤਲ ਸਭਿ ਕਰੇ। ਲੂਟਯੋ ਸਦਨ ਤੁਰਕ ਗਨ ਬਰੇ॥੧੪॥ ਪ੍ਰਾਤ ਭਈ ਕਹਿ ਸ਼ਾਹੁ ਖੁਜਾਯੋ। ਮਰਯੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਹਿਂ ਪਾਯੋ। ਬਹੁ ਲੋਗਨ ਮਿਲਿ ਤਬਹਿ ਬਿਚਾਰਾ। ਲਰਤਿ ਨ ਇਸ ਥਲ ਮਹਿਂ ਰਿਪੁ ਮਾਰਾ॥੧੫॥ ਨਿਕਸਿ ਛਪਯੋ ਕਿਸਕੇ ਘਰ ਜਾਈ। ਜੇ ਕਰਿ ਇਹਾਂ ਲੋਥ ਨਹਿਂ ਪਾਈ। ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਸੁਨਯੋ ਜਬਿ ਸ਼ਾਹੂ। ਦੁਰਯੋ ਨਿਕੇਤ ਕਿਸੀ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੂ ॥ ੧੬ ॥ ਕਹਿ ਕਰਿ ਤਬਿ ਡੌਂਡੀ ਪਿਟ-ਵਾਈ। ਸਭਿ ਪੁਰਿਜਨ ਕੇ ਸ਼੍ਰੌਨਨ ਪਾਈ। 'ਦੁਰਯੋ ਸਦਨ ਜਿਸ, ਆਨ ਬਤਾਵੈ। ਅਬਿ ਬਚ ਰਹੈ, ਨ ਸੰਕਟ ਪਾਵੈ ॥ ੧੭ ॥ ਨਾਂਹਿਤ ਜਬਿ ਪੀਛੇ ਹੁਇ ਜ਼ਾਹਿਰ। ਦੇਹੌਂ ਦੰਡ ਨਿਕਾਸੌਂ ਬਾਹਿਰ। ਫਾਸੀ ਦੇ ਦੇ ਹਤੌਂ ਕੁਟੰਬ। ਬਚਹਿਂ ਨ ਕੈਸੇ ਲੇਹਿ ਅਲੰਬ' ॥੧੮॥ ਸੁਨਿ ਕਲਾਲ ਦਿਲ ਹੌਲ ਬਿਸਾਲਾ। ਜਾਇ ਬਤਾਇ ਦਿਯੋ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। 'ਛਪਯੋ ਆਨਿ ਕਰਿ ਹੈ ਘਰਿ ਮੇਰੇ। ਪਠਿ ਦੀਜੈ ਮੁਝ ਸੰਗ ਘਨੇਰੇ' ॥ ੧੯ ॥ ਲੇ ਕਰਿ ਗਮਨਯੋ ਸਾਤ ਸਿਪਾਹੀ। ਜਾਇ ਦਿਖਾਯੋ ਨਿਜ ਘਰ ਮਾਂਹੀ। ਗਹਿ ਲੀਨੋ ਤਹਿਂ ਤੇ ਤਤਕਾਲਾ। ਪਹੁੰਚੇ ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਕਟ ਨਰ ਜਾਲਾ ॥ ੨੦ ॥ ਹੇਰਤਿ ਹੁਕਮ ਦੀਨ ਰਿਸ ਧਰਿਕੈ। 'ਗਜ ਕੇ ਪਗ ਸੋਂ ਬੰਧਨ ਕਰਿਕੈ। ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਪੁਰਿ ਗਰੀਅਨਿ ਫੇਰੇ। ਨਿਕਸੈਂ ਪ੍ਰਾਨ ਵਹਿਰ ਤਬਿ ਗੇਰੋ' ॥੨੧॥ ਪਾਇ ਦਾਮ ਦਿਢ ਬੰਧਨ ਕਰਯੋ। ਕੁੰਚਰ ਸੰਗਿ ਬੰਧੇ ਪੁਰਿ ਫਿਰਯੋ। ਐਂਚਤਿ ਚਰਨ ਘਸੀਟਤਿ ਚਲ੍ਯੋ। ਹੇਰਨ ਹੇਤ ਪੁੰਜ ਨਰ ਮਿਲ੍ਯੋ ॥ ੨੨ ॥ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਿ ਬਹੁ ਬਿਲਲਾਯੋ। ਮਾਤਾ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਨ ਚਿਤ ਆਯੋ। ਰਿਦੇ ਬਿਸੂਰਤਿ ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਵੈ। ਉਤਰਯੋ ਮਾਸ

[1]ਗੁਪਤ ਚੱਲ ਪੈਣ ਦੀ ਕਾਹਲੀ ਕੀਤੀ। [ਅ+ਜਾਹਰ=ਗੁਪਤ। ਚਰਨ=ਚੱਲਣ ਦੀ]।
(ਅ) ਲੁਕਕੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਕਾਹਲੀ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਨੱਸ ਗਿਆ।

ਹਾਡ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਵੇਂ ॥ ੨੩ ॥ ਸਗਰੇ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਫੇਰਨਿ ਕਰ੍ਯੋ। ਗਰੀ ਬਜਾ-ਰਨ ਮਹਿਂ ਗਜ ਫਿਰ੍ਯੋ। ਤਊ ਨ ਨਿਕਸੇ ਪ੍ਰਾਨ ਤਿਸੀ ਕੇ। ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰਾਪ ਜਿਸੀ ਕੇ[1] ॥ ੨੪ ॥ ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਸੰਧ੍ਯਾ ਮੈਂ ਪੁਰਿ ਬਾਹਰ। ਗਏ ਪਹਾਰੀ ਲਘੁ[2] ਜਿਸ ਠਾਹਰ। ਊਚ ਨੀਚ ਥਲ ਪਰ ਜਬਿ ਫਿਰ੍ਯੋ। ਤਬਿ ਸਿਰ ਪਗ ਤਰਿ ਦਬਿ[3] ਫੁਟ ਪਰ੍ਯੋ ॥ ੨੫ ॥ ਇਮ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਸੋ ਮਾਰਾ। ਸਿੱਖਨਿ ਮਹਾਂ ਤ੍ਰਾਸ ਕੋ ਧਾਰਾ*।

---

[1]ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਵਣ ਦਾ ਸ੍ਰਾਪ ਹੈਸੀ। [2]ਛੋਟੀ ਪਹਾੜੀ। [3](ਹਾਥੀ ਦੇ) ਪੈਰਾਂ ਤਲੇ ਦਬ ਕੇ ਸਿਰ।

*ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦਾ ਮਿਤੀ ਕਈ ੧੭੭੫-੭੬ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਆਉਣ ਦਾ ਮਿਤ ੧੭੬੪ ਸਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਇਸਦੀ ਉਮਰ ਪੰਜ ਬਰਸ ਲਿਖੀ ਹੈ (ਦੇਖੋ ਐਨ ੧ ਅੰਸੂ ੪੪ ਅੰਕ ੨੩)। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ੧੭੭੫ ਵਿਚ ਪਾਲਕ ੧੬ ਬਰਸ ਦਾ ਹੋਇਆ। ਸੋਲਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰਈਸ ਬਣਕੇ ਫਿਰ ਨਿਕਲਣਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਅੜੋੜ, ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਦੇ ਦਾਵੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਅਗਲਬ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀਆਂ। ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ੧੮੩੬ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ੧੭੮੦ ਬਿ: ਦਿੱਤਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਤਨ ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਾਤ ਖੱਤਰੀ ਦੱਸੀ ਹੈ; ਜਾਪਦਾ ਇਹ ਬੀ ਹੈ ਕਿ ੧੭੬੪ ਵਿਚ ਪਾਲਕ ਦੀ ਉਮਰ ਪੰਜ ਬਰਸ ਤੋਂ ਵਡੇਰੀ ਹੋਣੀਹੈ। ਏਹ ਗਲਾਂ ਵਧੇਰੇ ਖੋਜ ਤਲਬ ਹਨ, ਨਾਲੇ ਇਹ ਗਲ ਬੀ ਕਿ ਪਾਲਕ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਪਹਿਲੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਯਾ ਬੇਨਵਾ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ ਪਰ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਜਬਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਸਾਖੀ ੧੮੩੬ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਸਰੇ ਇਹ ਬੀ ਖੋਜ ਤਲਬ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਪਾਲਕ ਨੇ ਬੇਨਵਾ ਮਰਵਾਇਆ ਸੀ ਯਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠ ਬਾਠ ਦੇਖਕੇ ਅਰ ਉਸ ਪਾਸ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਤੱਕ ਕੇ ਤੁਰਕ ਉਮਰਾਵਾਂ ਨੇ ਖੌਫ ਖਾਧਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਬੰਦੇ ਵਾਂਗੂ ਇਹ ਬੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾ ਪਕੜ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਵਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਊਜ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਪਰ ਥੱਪ ਕੇ ਬੰਦੇ ਵਰਗੇ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਪਾਈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਰੰਗੀਲਾ ਸੀ, ਬੇਨਵਾ ਦੇ ਮਰਨੇ ਦਾ ਉਗਾਹ ਸਿਵਾ ਇਕ ਅਯਾਲੀ ਦੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੇ ਬੀ ਕਈ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਐਹੋ ਜਹੇ ਤੁਫਾਨ ਘੜ ਲੈਣੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੁਛ ਕਠਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ੧੭੮੮ ਬਿ: ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਜੁੜਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਮੇਲੇ ਲਗਣੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਨੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਜ-ਨੈਤਕ ਕਾਰਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬੀ ਖੋਜ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ।

ਉਤ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜਬਿ ਗਈ। ਦਿਨ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਤਹਿਂ ਬਾਸਤਿ ਭਈ॥ ੨੬॥ ਭਈ ਨਰੇਸ਼ੁਰ ਕੋ ਸੁਧਿ ਤਹਾਂ। ਗੁਰ ਪਤਨੀ ਪਹੁੰਚੀ ਪੁਰਿ ਇਹਾਂ। ਸ਼ਾਹੁ ਸੰਗ ਕੁਛ ਬਿਗਰੀ ਬਾਤ। ਪਾਲਕ ਪਸ਼ਚਾਤੀ ਕਿਯ ਘਾਤ[1]॥ ੨੭॥ ਡਰਯੋ ਮੂਢ[2] ਨਿਜ ਮਨੁਜ ਪਠਾਯੋ। ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਕੇ ਢਿਗ ਆਯੋ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਬਿ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ। 'ਕਰਹੁ ਨ ਅਪਨਿ ਬਾਸ ਇਸ ਥਾਂਈ॥ ੨੮॥–ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਸੰਗ ਬਿਗਾਰ ਤੁਹਾਰਾ–। ਸੁਨਿ ਭੂਪਤਿ ਨੇ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਚਾਰਾ। ਅਪਰ ਸਥਾਨ ਬਾਸ ਕੇ ਕਰੀਯਹਿ। ਨਿਜ ਵਸਤੂ ਲੇ ਅਪਰ ਸਿਧਰੀਯਹਿ'॥ ੨੯॥ ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਮਨ ਚਿੰਤ ਉਪਾਈ। ਚਾਲਿਬੇ ਹਿਤ ਤਯਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ। ਚਢਿ ਸਯੰਦਨ ਪਰ ਤੁਰਤ ਪਧਾਰੀ। ਪਹੁੰਚੀ ਮਥੁਰਾ ਪੁਰੀ ਮਝਾਰੀ॥ ੩੦॥ ਜਮਨਾ ਤੀਰ ਕਰਯੋ ਨਿਜ ਡੇਰਾ। ਤਹਿਂ ਪੁਰਿਪਾਲਕ[3] ਸੁਨਿ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। ਲੈ ਕਰਿ ਭੇਟ ਮਿਲਿਨਿ ਕੋ ਆਵਾ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਪਗ ਮਾਥ ਟਿਕਾਵਾ॥੩੧॥'ਕਰਹੁ ਮਾਤ ਜੀ! ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਬਾਸਾ। ਲੈ ਦੇਵਹੁਂ ਮੈਂ ਰੁਚਿਰ ਅਵਾਸਾ॥ਜੈ ਪੁਰਿ ਕੇ ਰਾਜੇ ਤੁਮ ਦਾਸ[4]।ਪਠਵੌਂ ਖ਼ਬਰ ਛਿੱਪ੍ਰ ਤਿਨ ਪਾਸ॥ ੩੨॥ ਸਕਲ ਭਾਂਤਿ ਕੋ ਦੇਹਿਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ। ਸਮਾ ਬਿਤਾਵਹੁ ਬੈਠਿ ਸੁਖਾਰਾ'।ਇਮ ਕਹਿ ਲੇ ਕਰਿ ਅੰਤਰ ਗਯੋ। ਸ਼ੁਭ ਅਵਾਸ ਮਹਿਂ ਬਾਸਾ ਦਯੋ॥ ੩੩॥ ਬਾਂਛਤਿ ਸਰਬ ਵਸਤੁ ਪਹੁੰਚਾਈ। ਬਹੁਤ ਭਾਵ ਤੇ ਸੇਵ ਕਮਾਈ। ਪੁਨ ਜੈ ਪੁਰਿ ਕੋ ਸੁਧਿ ਪਹੁੰਚਾਈ। 'ਮਾਤ ਤੁਹਾਰੇ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਆਈ' ॥੩੪॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਿਨਹੁਂ ਗ੍ਰਾਮ ਦੁਇ ਦੀਏ। ਲਿਖਿ ਕਰਿ ਪਟੇ ਪਠਾਵਨ ਕੀਏ। ਅਪਰ ਤਗੀਦ ਕਰੀ ਬਹੁ ਭਾਂਤੀ। 'ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਮਾਤ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ॥੩੫॥ ਸੁੰਦਰ ਘਰ ਦੀਜੈ ਬਨਵਾਇ। ਬਾਂਛਤਿ ਵਸਤੂ ਸਰਬ ਪੁਚਾਇ'। ਪੁਰਿ ਪਾਲਕ ਢਿਗ ਪਠਯੋ ਸੁ ਆਯੋ। ਸਭਿ ਮਾਤਾ ਕੇ ਪਾਸ ਸੁਨਾਯੋ ॥ ੩੬ ॥ ਮਥਰਾ ਨਿਕਟ ਦਏ ਦੋ ਗ੍ਰਾਮੂ। ਸਦਨ ਬਨਾਇ ਦੀਨਿ ਅਭਿਰਾਮੂ। ਅਬਿ ਲਗਿ ਮਥਰਾ ਮਹਿਂ ਸੁ ਹਵੇਲੀ। ਦਰਸਹਿਂ ਤਹਾਂ ਖਰੀ ਸੁ ਇਕੇਲੀ॥੩੭॥ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਬਾਸਾ ਕਰਯੋ ।ਸਗਰੋ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਾਰ ਬਿਦਰਯੋ[5]। ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕੋ ਨਿਤ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲੇ। ਰੁਚਿ ਤੇ ਆਛੇ ਅਸਨ ਖੁਆਲੇ॥ ੩੮ ॥ ਅਪਰ ਦਰੁਬ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਕੇਰਾ। ਪਹੁੰਚਹਿ ਮਥੁਰਾ

[1](ਮਾਤਾ ਦੇ ਚਲੇ ਆਉਣ) ਮਗਰੋਂ ਪਾਲਕ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ(ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਰਵਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। [2]ਮੂਰਖ (ਭਰਤ ਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ)। [3]ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਹਾਕਮ। [4]ਜੈ ਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਪ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੈ। [5]ਦੂਰ ਕੀਤਾ।

ਮਹਿਂ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। ਪ੍ਰਥਮ ਸਮਾਨ ਆਮਦਨ ਆਵੈ। ਤਿਮ ਹੀ ਖਰਚ ਹੋਤਿ ਨਿਤ ਜਾਵੈ ॥ ੩੯ ॥ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕੇ ਹੇਤੁ ਤੁਰੰਗ। ਲੀਏ ਮੋਲ ਸੁੰਦਰ ਸਰਬੰਗ। ਚਾਕਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਤਿਮ ਰਾਖੇ। ਜਥਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਭਿ-ਲਾਖੇ ॥੪੦॥ ਵਹਿਰ ਚਢੈ ਹਿਤ ਸੈਲ ਅਖੇਰਾ। ਖਰਚਨ ਲਗ੍ਯੋ ਦਰਬ ਬਹੁਤੇਰਾ। ਪਿਤ ਕੇ ਸਮ ਸਭਿ ਕਛੁ ਬਨਾਯੋ। ਮਾਤਾ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ॥੪੧॥ ਕਰ੍ਯੋ ਦੇਹੁਰਾ ਗੁਰੂ ਨਵਮ ਕੋ। ਹੁਕਮ ਭਯੋ ਜਬਿ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਕੋ*। ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਬਹੁ ਦਰਬ ਲਗਾਯੋ। ਊਚੋ ਮੰਡਪ ਚਾਰੁ ਸੁਹਾਯੋ। ॥ ੪੨ ॥ ਤੁਰਕੇਸ਼ੁਰ ਕੀ ਆਇਸੁ ਪਾਇ। ਛੀਨ ਬੇਨਵੇ ਲੀਨਿ ਸੁ ਥਾਇੰ। ਸੋ ਸਭਿ ਢਾਹਿ ਮਸੀਤ ਚਿਨਾਈ। ਅਪਨੋ ਦਰਬ ਲਾਇ ਸਮੁਦਾਈ॥੪੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਹਠੀ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦੋਇ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੩੨ ॥

੩੩. [ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਰਤੂਤ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਆਏ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲਤਿ ਹੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਮ ਕਰਹਿ ਸਨੇਹ ਬਿਸਾਲ। ਕਰ੍ਯੋ ਬਾਸ ਮਥੁਰਾ ਬਿਖੈ ਸ਼ਾਂਤਿ ਰਿਦੈ ਚਿਰਕਾਲ ॥ ੧ ॥ ਚੌਪਈ ॥ ਬਡੀ ਆਰਬਲ ਭੋਗਨ ਕਰੀ। ਬ੍ਰਿੱਧ ਦੇਹਿ ਹੋਈ ਜਰਜਰੀ। ਦਿੱਲੀ ਆਦਿ ਸੰਗਤਾਂ ਬ੍ਰਿੰਦੈ। ਦੇਤਿ ਉਪਾਇਨ ਭਾਵ ਬਿਲੰਦੇ ॥ ੨ ॥ ਪੂਜਹਿਂ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਦਰਸਹਿਂ। ਗੁਰ ਗੇਹਣ ਕਹਿ ਮਹਿਮਾ ਹਰਸ਼ਹਿਂ[1]। ਹੋਤਿ ਸਕੇਲਨ ਧਨ ਸਮੁਦਾਯਾ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੇ ਆਵਤਿ ਮਾਯਾ ॥ ੩ ॥ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਖਰਚਹਿ ਅਰੁ ਖਾਇ। ਪਹਿਰੇ ਜ਼ੇਵਰ ਰਤਨ ਜਰਾਇ। ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਮੋਲ ਕੀ ਫਬੈ। ਮਾਨੈ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸਬੈ ॥੪॥ ਜਥਾ ਸਮਾਜ ਪਿਤਾ ਕਾ ਸੁਨ੍ਯੋਂ। ਤਥਾ ਸਕਲ ਰਚਿ ਕੈ ਗੁਰ ਬਨ੍ਯੋਂ। ਕਰਹਿ ਖ਼ਰੀਦਨ ਮੋਲ ਤੁਰੰਗ। ਸੁੰਦਰ ਜ਼ੀਨ ਜ਼ਰੀ ਬਹੁ ਸੰਗ ॥ ੫ ॥ ਹੇਮ ਰਜਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਲਗਵਾਏ। ਸਿੰਘ ਚਾਕਰੀ ਹਿਤ ਰਖਵਾਏ। ਸੰਗ ਅਰੂਢਹਿ ਜਿਤ ਕੋ ਜਾਤ। ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਨਿਜ ਦਿਖਾਇ ਭਲਿ ਭਾਂਤਿ ॥ ੬ ॥ ਕਰਹਿ ਸੈਲ ਕੋ ਚਢਹਿ ਅਖੇਰੇ। ਦੁੰਦਭਿ ਬਾਜਤਿ ਚਲਤਿ ਅਗੇਰੇ। ਜ੍ਵਾਲਾਬਮਣੀ ਸੰਗ ਰਖਾਵੈ। ਕਾਨਨ ਕੇ ਪੰਛੀ ਮ੍ਰਿਗ ਘਾਵੈ।

---

[1] ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

*ਦੱਖਣ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਨਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਕੇ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਦੇਹੁਰਾ ਸਾਜਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਐਨ ੧ ਅੰਸੂ ੪੩ ਅੰਕ ੩੦ ਤੋਂ ੩੪ ਤੇ ਫੇਰ ਦੇਹੁਰਾ ਬਣਨ ਲਈ ਦੇਖੋ ਐਨ ੨ ਅੰਸੂ ੩੪ ਅੰਕ ੪੧ ਤੋਂ ੪੪।

੭ ॥ ਮਾਤਾ ਪਾਸ ਆਇ ਜੁਗ ਸਮੈਂ। ਬੈਠਹਿ ਨਿਕਟ ਬੰਦਿ ਕਰ ਨਮੈਂ। ਕਹਿ ਕਹਿ ਸਿੱਖਯਾ ਦੇਤਿ ਘਨੇਰੀ। 'ਨਿਜ ਪਿਤ ਦਸ਼ਾ ਬਿਲੋਚਨ ਹੇਰੀ'[1] ॥੮॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਕਮੀ ਨ ਕਾਈ।ਆਇ ਪਦਾਰਥ ਨਿਤ ਸਮੁਦਾਈ'। ਅਧਿਕ ਪਢਾਵਹਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਬਾਨੀ। ਮਹਿਮਾ ਕੋ ਜਨਾਇ ਮਹੀਯਾਨੀ[2] ॥ ੯ ॥ ਆਰਬਲਾ ਖੋੜਸ ਬਰਖਨ ਕੀ। ਤਰੁਨ ਅਵਸਥਾ ਤਨ ਕੀ ਦਮਕੀ। ਕਬਿ ਕਬਿ ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਾਇਂ। ਮਾਤਾ ਕੋ ਮਾਨਹਿਂ ਪਰਿ ਪਾਇ॥੧੦॥ ਗੁਰੂ ਦੇਹੁਰੇ ਕੀ ਬਹੁ ਗਾਥਾ। ਕਰਹਿਂ ਸੁਨਾਵਨਿ ਦੁਖ ਕੇ ਸਾਥਾ। 'ਬਡੋ ਕੁਕਾਜ ਬੇਨਵੇ ਕਰਯੋ। ਥਲ ਢਾਹਨਿ ਲਗਿ ਮਤਸਰ ਭਰਯੋ ॥੧੧॥ ਆਪ ਦਰਾਜ਼ ਮਸੀਤ ਚਿਨਾਈ। ਜਿਸ ਕੋ ਲਗਯੋ ਦਰਬ ਸਮੁਦਾਈ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਨਾਯੋ। ਦੇ ਆਇਸੁ ਧਨ ਗਨ ਲਗਵਾਯੋ ॥ ੧੨ ॥ ਕੋ ਜਾਨੈ ਅਬਿ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨ। ਬਨਹਿ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸੁ ਪ੍ਰਥਮ ਸਮਾਨ। ਮਹਾਂ ਅਚਰਜ ਕਰਯੋ ਮਤਿਮੰਦੇ। ਸਿੱਖ ਬਿਬਸ ਭੇ ਬਸ ਨ ਚਲੰਦੇ' ॥ ੧੩ ॥ ਸੁਨਿਕੈ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਕਹੇ। 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਸਥਿ ਤਹਾਂ ਅਬਿ ਰਹੇ। ਗਾਡਨ ਕਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੀਵੇਂ। ਤਿਨ ਤੇ ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਥਲ ਥੀਵੇ[3] ॥੧੪॥ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਬਿਦਤਹਿ ਜਬੈ। ਇਕ ਸਰਦਾਰ* ਆਇ ਪੁਨ ਤਬੈ। ਸੋ ਤੁਰਕੇਸ਼ੁਰ ਤੇ ਕਹਿਵਾਇ। ਸਭਿ ਮਸੀਤ ਕੋ ਦੇ ਢਹਿਵਾਇ॥ ੧੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਅਸਥਿਨਿ ਕਾਢ ਦਿਖਾਵੈ। ਬਹੁਰ ਦੇਹੁਰਾ ਮਹਿਦ ਬਨਾਵੈ। ਪੂਜਹਿ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਸਭਿ ਆਇ। ਪ੍ਰਭੂ ਮਨੋਰਥ ਨਿਫਲ ਨ ਜਾਇ' ॥ ੧੬ ॥ ਸੁਨਿ ਦਿਲਵਾਲੀ ਰਿਦੈ ਅਨੰਦਤਿ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਾਤਹਿਂ ਪਦ ਬੰਦਤਿ। ਅਬਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ† ਕੀਨਿ ਕਕਰਮ। ਪਾਇ ਸ੍ਰਾਪ ਕੋ ਭਯੋ ਬਿਸ਼ਰਮ॥

[1]ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਨੇਤ੍ਰੀਂ ਤੂੰ ਦੇਖ ਲਈ ਹੈ। [2]ਬਜ਼ੁਰਗ (ਮਾਤਾ)। [3]ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਥਾਂ (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋਜਾਵੇਗਾ। *ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਸਰਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

†ਏਥੇ ਪਾਠ 'ਹਠੀ ਸਿੰਘ' ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਤੁਕ ਦੇ ਅਖੀਰ ਪਦ 'ਬਿਸ਼ਰਮ' ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲਕੇ ਅੰਕ ੨੫ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਜੀ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 'ਬਿਸ਼ਰਮੀ' ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੯੧ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿੱਚ 'ਅਬ' ਪਦ ਨੂੰ ਹੜਤਾਲ ਨਾਲ 'ਅਸ' ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ 'ਬਿਸ਼ਰਮ' ਨੂੰ 'ਬਿਸ੍ਰਮ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ 'ਬਿਸ੍ਰਮ' ਦਾ ਅਰਥ ਫਿਰ (ਵਿ+ਸ਼੍ਰਮ=) 'ਆਰਾਮ' ਤੇ 'ਆਰਾਮ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਮੌਤ' ਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੧੭ ॥ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਪਠਿ ਪਠਿ ਗਰਬਾਨੀ।–ਮੈਂ ਭੀ ਕਰੌਂ[1]–ਕਾਮਨਾ
ਠਾਨੀ। ਪਢਿ ਬ੍ਰਹੁ ਰਹੈ ਨ ਪਦ ਬਨਿ ਆਵੈ। ਲਿਖਤ ਬਿਚਾਰਤਿ ਸਮੋਂ
ਬਿਤਾਵੈ॥੧੮॥ ਜਬਿ ਕਰਿ ਰਹਯੋ ਸ਼ਬਦ[2] ਨਹਿਂ ਬਨਯੋਂ। ਤਬਿ ਸੋ ਲਿਖਯੋ
ਗੁਰੂ ਜੋ ਭਨਯੋ। ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੋ ਨਾਮ। ਸੋ ਨਹਿਂ ਲਿਖਤਿ
ਭਯੋ ਤਿਸ ਠਾਮ ॥ ੧੯॥ ਅਪਨੋ ਨਾਮ ਤਹਾਂ ਲਿਖਿ ਦੀਨ। ਸਿਖਨ ਪਾਸ
ਸੁਨਾਵਨ ਕੀਨ। ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਕਰਤਿ ਇਮ ਭਯੋ। ਇਕ ਸਿਖ
ਨਿਕਟ ਮਾਤ ਕੇ ਕਹਯੋ॥੨੦॥ 'ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੋ ਨਾਮ ਹਟਾਇ। ਤਿਸ ਥਲ
ਅਪਨੋ ਲਿਖਹਿ ਬਨਾਇ। ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ਤਿ ਫੇਰ।–ਇਸ ਬਿਧਿ
ਪਢਹੁ ਲਿਖਹੁ ਬਹੁ ਬੇਰ–' ॥ ੨੧ ॥ ਸੁਨਤਿ ਸੁੰਦਰੀ ਨਿਕਟ ਹਕਾਰਾ।
ਤਰਜਹਿ ਰਿਸ ਤੇ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ। 'ਇਹ ਕਹਾ ਕੀਨਿ ? ਕੁਮਤਿ ਤੈਂ
ਧਾਰੀ।ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਨ ਬਿਚਾਰੀ ॥ ੨੨ ॥ ਜੋਤਿ ਜਾਗਤੀ ਜ਼ਾਹਰ
ਜਿਨਕੀ। ਚਹੁੰ ਕੁੰਟਨ ਮਹਿਂ ਮਹਿਮਾ ਤਿਨ ਕੀ। ਜਿਹ ਸਿਮਰੈਂ ਸਿਖ
ਧਰਿ ਧਰਿ ਭਾਇ। ਪੂਰਵਹਿਂ ਕਾਰਜ ਹੋਹਿਂ ਸਹਾਇ ॥੨੩॥ਤਿਨ ਕੋ ਨਾਮ
ਹਟਾਵਨ ਕਰੈਂ। ਤਹਾਂ ਮੂਢ ! ਲਿਖਿ ਅਪਨੋ ਧਰੈਂ। ਪਠਨਿਹਾਰ ਜੇ ਹੈਂ
ਸਿਖ ਸਯਾਨੇ। ਸੋ ਕਹਾ ਨਹੀਂ ਪਰਖ ਕਰਿ ਜਾਨੇਂ ॥ ੨੪ ॥ ਨਿੰਦਾ ਤੇਰੀ
ਕਰਹਿਂ, ਕੁਕਰਮੀ! ਚਾਹਤਿ ਚਾਤੁਰ ਬਨਯੋ ਬਿਸ਼ਰਮੀ[3]! ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਸੀਸ
ਨਿਵਾਵਹਿਂ ਜਿਨ ਕੌ[4]। ਸੁਭ ਮਤਿ[5] ਲਖਹਿਂ ਮਹਾਤਮ ਤਿਨ ਕੌ[6] ॥ ੨੫॥
ਪਾਲਯੋ ਨੀਠ ਨੀਠ ਲਖਿ ਈਠ। ਬਡੋ ਹੋਇ ਨਿਕਸਯੋ ਅਸ ਢੀਠ'।
ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਦੁਰਬਾਕ ਘਨੇਰੇ। ਕਹਿ ਕਰਿ ਤਰਜਨ ਕੀਨਿ ਬਡੇਰੇ॥
੨੬॥ ਸੁਨਤਿ ਹਠੀਸਿੰਘ ਕਰਤਿ ਬਤਾਵਨਿ। 'ਮੈਂ ਤੌ ਕੀਨੇ ਨਏ ਬਨਾ-
ਵਨ। ਸੁਨਹੁੰ ਮਾਤ ਜੀ! ਤੁਮਰੇ ਪਾਸ।ਕਰਯੋ ਕਿਸੂ ਨੇ ਕੂਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼'॥੨੭॥
ਇਮ ਕਹਿ ਢਿਗ ਤੇ ਉਠਿ ਕਰਿ ਗਯੋ।ਮਾਤ ਬ੍ਰਿਧਾ ਲਖਿ ਗਰਬਤਿ ਭਯੋ।
ਬਰਜਯੋ, ਕਛੂ ਨ ਮਨ ਮਹਿਂ ਆਨਾ। ਤਿਮ ਹੀ ਬਹੁਰ ਕਰਨ ਕੋ ਠਾਨਾ
॥੨੮॥ਅਪਨ ਨਾਮ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਮਝਾਰਾ।ਲਿਖੈ,ਸੁਨਾਵੈ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
ਸੁਨਿ ਸੁਨ ਮਾਤਿ ਖਿਝੈ ਬਹੁ ਬਾਰੀ। ਬਰਜਤਿ ਤਰਜਤਿ ਦੇ ਕਰਿ ਗਾਰੀ
॥ ੨੯ ॥ 'ਤੁਵ ਪਿਤ ਕਰਤਿ ਕੁਕਰਮਨ ਜੈਸੇ। ਜਾਨਯੋਂ ਨਿਸ਼ਚੈ ਤੂੰ

[1]ਬਾਣੀ ਰਚਾਂ। [2]ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਗਾ ਸ਼ਬਦ। [3]ਹੇ ਬਿਸ਼ਰਮ। [4]ਜਿਸ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਨੂੰ।
[5]ਸ਼ੁਭ ਬੁੱਧੀਵਾਨ। [6]ਤਿਸ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਦਾ।

ਹੁਇ ਤੈਸੇ।ਕਰੋਂ ਨ ਬਿਚਾਰਤਿ ਕਸਾ ਗਤਿ ਹੋਈ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਮੋਹਿ ਦੁਖਾਵਤਿ ਸੋਈ'॥੩੦॥ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਹਠ ਧਰੇ ਬਡੇਰਾ। ਨਹੀਂ ਟਰਯੋ ਸਮੁਝਾਇ ਘਨੇਰਾ। ਨਿਕਟ ਮਾਤ ਕੇ ਕਬਿ ਕਬਿ ਆਵੈ। ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਕਰਤੂਤ ਕਮਾਵੈ ॥੩੧॥ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਦੁਖਤਿ ਬਿਸਾਲੀ। ਜਾਨਿ ਲੀਨਿ ਮਨ ਖੋਟ ਕੁਚਾਲੀ। ਸਹਿ ਨ ਸਕਹਿ ਕਰਤੂਤ ਕੁਢਾਲੀ। ਰਿਸਹਿ, ਚਲਹਿ ਨਹਿਂ ਬਸ ਤਿਸ ਨਾਲੀ॥੩੨॥ਸਮ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਤਿਹ ਮਾਨਾ। ਕਰਯੋ ਸਨੇਹ ਰਿਦੇ ਤੇ ਹਾਨਾ। ਕੋਪ ਕਰਹਿ ਸੋ ਮਾਨਹਿ ਨਾਂਹੀ। ਚਹਯੋ—ਜਾਉਂ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ—॥੩੩॥ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਚਾਰਨ ਕਰੀ। ਤਯਾਰ ਹੋਇ ਸਯੰਦਨ.ਪਰ ਚਰੀ। ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਪੁਨ ਰਹਯੋ ਹਟਾਇ[1]। ਮਾਤ ਨ ਹਟੀ ਘਨੀ ਰਿਸ ਪਾਇ ॥ ੩੪ ॥ ਚਲਿ ਕਰਿ ਪੰਥ ਉਲੰਘਤਿ ਸਾਰੇ। ਸੰਗਤਿ ਆਈ ਸੁਨਤਿ ਅਗਾਰੇ। ਬਹੁ ਸਨਮਾਨ ਸਹਿਤ ਲੇ ਗਏ। ਧਰਹਿਂ ਅਕੋਰਨ ਬੰਦਨ ਕਏ ॥੩੫॥ ਅਪਨੇ ਘਰ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੀ ਜਾਇ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਹਿਂ ਸਿੱਖ ਸਮੁਦਾਇ। ਆਯੁਧ ਖਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜੋਊ। ਆਨੇ ਸੰਗ ਪੂਜ ਤਿਨ ਹੋਊ ॥ ੩੬ ॥ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸੁ ਸ਼ਾਹੁ ਵਜ਼ੀਰ। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਆਏ ਸੁੰਦਰੀ ਤੀਰ। ਦਯੋ ਦਰਬ ਬੰਦਨ ਬਹੁ ਕੀਨਿ। ਮਾਤ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਿ ਆਸ਼ਿਖ ਦੀਨ ॥੩੭॥ ਪੂਰਬ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਨ ਕਹੇ। 'ਕਹਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਤੁ ਲਹੇ ? ਹੋਨਹਾਰ ਸੋ ਮਿਟਤਿ ਨ ਕਬੈ। ਬੁਧਿ ਬਲ ਤੇ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਿ ਸਬੈ' ॥੩੮॥ ਪੁਨ ਮਾਤਾ ਨੇ ਭਨਯੋਂ ਬ੍ਰਿਤੰਤ। 'ਮੁਝ ਕੋ ਸੰਕਟ ਰਹੇ ਅਨੰਤ। ਲਰਿ ਕਰਿ ਜਬਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਰਾ। ਪੀਛੇ ਲੁਟਯੋ ਮੋਹਿ ਘਰ ਸਾਰਾ ॥੩੯॥ ਵਸਤੁ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਗਈ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਬਰਜਯੋ ਕਿਸੂ ਨ ਮਮ ਘਰ ਜਾਨੇ[2]'। ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸੁਨਤਿ ਕਹਿ ਧੀਰ।'ਮੈਂ ਅਬਿ ਕਹੌਂ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਤੀਰ' ॥੪੦॥ ਇਮ ਸੁਨਾਇ ਬਿਚ ਦੁਰਗ ਪਯਾਨਾ। ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਬਖਾਨਾ। 'ਪ੍ਰਥਮ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਬਡੇਰੇ। ਤਿਸ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਖੁਸ਼ੀ ਘਨੇਰੇ ॥੪੧॥ ਸਲਤਨ ਦੀਨਿ ਫੇਰ ਤੁਮ ਘਰ ਸੋਂ। ਤਾਰਾਆਜ਼ਮ ਹਤਿ ਇਕ ਸਰ ਸੋਂ। ਤਿਸ ਗੁਰ ਕੀ ਗੇਹਨ ਬਿਚ ਪੁਰੀ। ਸਮਾ ਬਿਤਾਵਨ ਕੇ ਹਿਤ ਥਿਰੀ ॥ ੪੨ ॥ ਤਿਹ ਘਰ ਲੂਟਿ ਖਜ਼ਾਨੇ ਡਾਰਾ। ਇਹ ਤੁਮ ਕੋ ਹੈ ਬਹੁ ਬੁਰਿਆਰਾ। ਗੁਰ ਪੀਰਨ ਕੋ ਅਦਬ ਬਡੇਰਾ। ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹ੍ਵੈ ਲੋਕ ਘਨੇਰਾ' ॥੪੩॥ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਉਰ

[1]ਹਟਾ ਰਿਹਾ (ਹਠੀ ਸਿੰਘ)। [2]ਮੇਰਾ ਘਰ ਜਾਣਕੇ।

ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਚਾਰਾ। ਕਹ੍ਯੋ 'ਸਮਾਜ ਵੇਰ ਦਿਹੁ ਸਾਰਾ'। ਤਤਛਿਨ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਅਨੰਦ। ਨਿਕਸਾਯੋ ਜਹਿਂ ਧਰ੍ਯੋ ਬਿਲੰਦ॥ ੪੪॥ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਸਦਨ ਪੁਚਾਯੋ। ਬਿਨੈ ਬਖਾਨਿ ਹਰਖ ਉਪਜਾਯੋ। ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰਥਮ ਸਮਾਨ। ਬਸਨਿ ਲਗੀ, ਭੀ ਬ੍ਰਿਧਾ ਮਹਾਨ॥ ੪੫॥ ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਹਠੀ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤੀਨ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ॥ ੩੩॥

੩੪. [ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰੀ ਪਯਾਨ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਾਤਾ ਰਹੀ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਫੇਰ। ਸੰਗਤਿ ਸੇਵੈ ਭਾਵ ਧਰਿ ਮੇਲ ਸਕੇਲ ਬਡੇਰ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ਸਮਾ ਸਤਾਰਾ ਸਯਾ ਬਿਤਾਯੋ। ਚਢ੍ਯੋ ਅਠਾਰਾ ਸਯਾ ਗਿਨਾਯੋ। ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਆਇ ਚਲਿ ਗਇਊ। ਸਲਤਨ ਸਕਲ ਬਿਨਾਸੀ ਭਇਊ॥ ੨॥ ਮਾਤ ਬ੍ਰਿਧਾ ਜਰਜਰੀ ਸਰੀਰ। ਸੇਵਤਿ ਸੰਗਤਿ ਰਹਿ ਨਿਤ ਤੀਰ। ਸੰਮਤ ਚਾਰ ਬੀਤਿਗੇ ਔਰ।ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਤਿਸ ਠੌਰ॥ ੩॥ ਤਿਥ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਮਹਿਂ ਤਜਿ ਪ੍ਰਾਨ। ਪਹੁੰਚੀ ਪਤਿ ਢਿਗ ਮੁਕਤਿ ਸਥਾਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇਹੁਰਾ ਜਹਾਂ। ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਦਾਹ ਭਿ ਤਹਾਂ॥ ੪॥ ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸਾਰੀ। ਰਚ੍ਯੋ ਬਿਮਾਨ ਲਾਇ ਧਨ ਭਾਰੀ।ਕੰਚਨ ਕੁਸਮ ਘਰਾਵਨਿ ਕਰੇ।ਬਹੁ ਮੋਲੇ ਪਟ ਊਪਰ ਪਰੇ॥੫॥ ਊਰਧ ਦੇਹਕ ਮਾਤਹਿ ਕੇਰਾ[1]। ਨੀਕ ਕੀਨ ਧਨ ਲਾਇ ਬਡੇਰਾ। ਗਰੀ ਬਜ਼ਾਰਨ ਮਹਿਂ ਬਰਖਾਇ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਲੈਗੇ ਤਿਸ ਥਾਇ॥੬॥ਚੰਦਨ ਕੀ ਚਿਖ ਰਚੀ ਬਿਸਾਲਾ। ਬਹੁ ਘ੍ਰਿਤ ਲੇ ਕਰਿ ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਡਾਲਾ। ਊਪਰ ਧਰਿ ਸ਼ਰੀਰ ਕੋ ਤਬੈ। ਬਿਧਿ ਸੋਂ ਭਸਮ ਦਿਯੋ ਕਰਿ ਸਬੈ॥ ੭॥ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਮ ਸਿੱਖਨ ਕਰਿਵਾਏ। ਜੱਗ ਬਿਸਾਲ ਕਰ੍ਯੋ ਧਨ ਲਾਇ।ਬਿੱਪ੍ਰਨਿ ਸਾਧਨ ਦੀਨਿ ਅਹਾਰ।ਘਰ ਕੋ ਧਨ ਦਿਯ ਦਾਨ ਉਦਾਰਾ ॥੮॥ਜੋ ਮਾਤਾ ਕੇ ਸੇਵਕ ਅਹੇ। ਸਦਨ ਪਦਾਰਥ ਸਭਿ ਤਿਨ ਲਹੇ। ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਮਥਰਾ ਮਹਿਂ ਰਹ੍ਯੋ। ਗ੍ਰਾਮ ਦੁਹੂੰਨਿ ਮਾਮਲਾ ਲਹ੍ਯੋ॥ ੯॥ ਕੇਤਿਕ ਸੰਗਤਿ ਆਨਿ ਚਢਾਵੈ। ਕੇਚਿਤ ਸਿੱਖ ਬਨਨ ਕੋ ਆਵੈਂ। ਤਿਸ ਕੀ ਭੀ ਸੰਗਤਿ ਕੁਛ ਹੋਈ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਧਨ ਅਰਪਹਿ ਸੋਈ॥ ੧੦॥ ਸਾਠ ਸਊਰ ਜੁ ਸੰਗ ਬਨਾਏ। ਬਯਾਹ ਆਪਨੋ ਲੀਨਿ ਕਰਾਏ। ਤਹਿਂ ਰਹਿ

[1]ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ। [ਸੰਸ:, ਊਰ੍ਧ੍ਵ ਦੇਹ=ਸ੍ਰੀਰ ਦਾ ਉਪਰ ਜਾਣਾ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ]।

ਸੰਮਤ ਬਹੁਤ ਬਿਤਾਏ। ਕਾਬਲ ਕੇ ਗਿਲਜੇ[1] ਪੁਨ ਆਏ ॥ ੧੧॥ ਕਾਲ-
ਜਮਨ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੰਘਾਰਾ। ਰਹ੍ਯੋ ਸੰਕਲਪ ਜਨਮ ਤਿਨ ਧਾਰਾ।ਮਥਰਾ
ਕਤਲ ਕਰੌਂ ਅਰੁ ਪੁਰਿ ਕੋ[2]। ਮਰਤ੍ਯੋ ਰਹ੍ਯੋ ਮਨੋਰਥ ਉਰ ਕੋ ॥ ੧੨ ॥
ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹੁ ਨਾਮ ਜਿਸ ਭਯੋ। ਪ੍ਰਥਮ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇ ਕਹਿ ਦਯੋ[3]। ਮਾਝੇ
ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਥਮ ਬਲ ਘਾਲਾ। ਲੂਟਤਿ ਕੂਟਤਿ ਆਇ ਉਤਾਲਾ ॥ ੧੩॥ ਥੋਰੇ
ਸਿੰਘ ਭਏ ਤਿਸ ਕਾਲਾ[4]। ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਧਰਹਿਂ ਬਿਸਾਲਾ। ਰਣ ਘਾਲ੍ਯੋ
ਸਨਮੁਖ ਰਿਪੁ ਹੋਇ। ਸੈਨਾ ਅਧਿਕ, ਕਰਹਿਂ ਕ੍ਯਾ ਸੋਇ[5] ॥ ੧੪॥ ਤਊ
ਹਜ਼ਾਰਨ ਕੇ ਹਤਿ ਪ੍ਰਾਨਾ। ਕਰ੍ਯੋ ਦੁਸ਼ਟ ਕੋ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ। ਥੋਰੇ ਬਹੁਤ
ਗਿਨਹਿਂ ਨਹਿਂ ਸਿੰਘ। ਨ੍ਰਿਭੈ ਲਰਹਿਂ ਜਿਮ ਕਾਨਨ ਸਿੰਘ[6] ॥ ੧੫ ॥ ਘੇਰ
ਲੀਨਿ ਇਕ ਥਾਨ ਘਨੇਰੇ। ਗਿਰ ਕਾਟੇ ਸਭਿ ਕੇ ਤਿਸ ਬੇਰੇ। ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ
ਗਿਨਤਿ ਮਹਿਂ ਆਏ। ਕਿਤ ਕਿਤ ਰਹੇ ਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਏ[7] ॥ ੧੬ ॥
ਤਿਸ ਰਣ ਕੋ ਅਬਿ ਲੌ ਨਰ ਲਹੈਂ।ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਨਾਮ ਸੁ ਕਹੈਂ*। ਲਵਪੁਰਿ
ਮਹਿਂ ਮਲੇਛ ਥਿਰ ਹੋਏ। ਸਿੰਘ ਹੋਨਿ ਨਹਿਂ ਪਾਵੈ ਕੋਏ[8] ॥੧੭॥ਪੰਜ ਰਜ-
ਤਪਣ ਸਿਰ ਕੇ ਕਰੇ। ਬਾਢਹਿਂ ਦੁਸ਼ਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਹਿਂ ਪਰੇ। ਲਵਪੁਰਿ ਕੇ
ਬਜ਼ਾਰ ਮਹਿਂ ਢੇਰ। ਕਿਨੇ ਸੀਸ ਲਾਖੇ ਬਡ ਢੇਰ ॥੧੮॥ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਜਬਹਿ ਉਸਾਰਾ। ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਤਬਿ ਸ੍ਰਾਪ ਉਚਾਰਾ।—ਉਖਰਹਿਂ ਜਬਾਂ
ਮਸੰਦਨ ਕੇਰੀ।ਤੀਰਥ ਨੀਵ ਪੋਲੀਏ ਹੇਰੀ[9]॥੧੯॥ਇਹ ਭੀ ਬਿਨਸ ਜਾਇ
ਇਕ ਬਾਰ। ਸਿਖ ਮੇਰੇ ਤਬਿ ਲੇਇਂ ਉਸਾਰ—।ਇਸ ਹਿਤ ਅਹਿਮਦ ਤਹਿਂ
ਚਲਿ ਆਯੋ।ਹਰਿ ਮੰਦਿਰ ਬਾਰੂਦ ਉਡਾਯੋ ॥੨੦॥ ਸਭਿ ਸੁਪਾਨ ਭੀ ਦਈ
ਉਖੇਰ।ਤਾਲ ਭਰ੍ਯੋ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਚਹੁ ਫੇਰ। ਊਪਰ ਲਾਂਗੁਲ[10] ਕੋ ਫਿਰਵਾਇ।
ਖੇਤੀ ਤਿਸ ਥਲ ਦਈ ਬਿਜਾਇ† ॥ ੨੧ ॥ ਦੇਸ਼ ਉਜਾਰਤਿ ਲਾਂਘਤਿ

[1]ਗਿਲਜ਼ਈ (ਪਠਾਣ)। [2]ਮਥਰਾ ਪੁਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਤਲ ਕਰਾਂਗਾ। [3]ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਸਮ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। [4]ਥੋੜੇ ਹੀ ਸਿੰਘ (ਇਕੱਠੇ) ਹੋਏ। [5]ਸੋ ਭਾਵ ਥੋੜੇ ਸਿੰਘ।
[6]ਜਿਵੇਂ ਬਨ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ। [7]ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ (ਲੁਕੇ) ਰਹੇ ਭਾਵ ਨਿਗਾਹ ਨਾ ਆਏ।
[8]ਸਿੰਘ (ਇਸਥਿਤ) ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਂਵਦੇ। [9]ਭਾਵ, ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਮਸੰਦ
ਗਾਰਾ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ ਸੇ ਦੇਖੋ ਰਾਸਿ ੨ ਅੰਸੂ ੫੧। [10]ਹਲ।

*ਇਹ ਜੰਗ ਕੁਪਰਹੀੜੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।

†ਇਹ ਕੁਪਰਹੀੜੇ ਵਾਲੇ ਜੰਗ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ "ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ"
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਬਿ: ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਧਾਯੋ[1]।ਡੇਰਾ ਪੁਰਿ ਮਥੁਰਾ ਢਿਗ ਪਾਯੋ[*]।ਲੋਕ ਨਗਰ ਕੇ ਦਿਜ ਤਿਸ ਬੇਰੇ। ਬਨੀਏ ਆਦਿਕ ਆਇ ਘਨੇਰੇ॥੨੨॥ ਕਰ ਪਰ ਧਰੇ ਉਪਾਇਨ ਲ੍ਯਾਏ। ਉਤਰ੍ਯੋ ਵਹਿਰ ਤਹਾਂ ਨਿਯਰਾਏ। ਈਂਟ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਚਲਿ ਗਈ। ਅਹਿਮਦ ਕੇ ਮੁਖ ਲਾਗਤਿ ਭਈ ॥ ੨੩ ॥ ਰਿਸ ਕਰਿ ਲੋਕਨਿ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਹੇਰਾ।ਕਰ੍ਯੋ ਹੁਕਮ ਕਟੀਆ ਇਸ ਬੇਰਾ[2][†]।ਬਾਇਮਲੇਛ ਪਰੇ ਤਬਿ ਕੈਸੇ। ਮਿਰਗਾਵਲਿ ਪਰ ਕੇਹਰਿ ਜੈਸੇ॥੨੪॥ਪੁਰਿਜਨ ਕਤਲ ਲੁਟ੍ਯੋ ਪੁਰਿਸਾਰਾ। ਗਹਿ ਆਨੀ ਦਲ ਮਹਿਂ ਬਹੁ ਦਾਰਾ। ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਹੁਤੋ ਤਹਾਂ ਹੀ। ਗਾਢੋ ਰਹ੍ਯੋ ਅਪਨਿ ਘਰਮਾਂਹੀ॥੨੫॥ਨਿਕਟ ਆਵਨੇ ਦਿਯੋਨ ਕੋਈ।ਪੁੰਜ ਤੁਫੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰਹਿ ਸੋਈ। ਕੇਤਿਕ ਪੁਰਿ ਜਨ ਬੀਚ ਬਰੇ ਹੈਂ[3]। ਕਿਤਿਕ ਵਹਿਰ ਢਿਗ ਭੀਤਿ ਪਰੇ ਹੈਂ[4]॥੨੬॥ ਸਗਲ ਦ੍ਯੋਸ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਸਿੰਘ ਗਾਢੋ। ਗੁਲਕਾਂ ਹਤੀ ਦੂਰ ਅਰਿ ਠਾਂਢੋ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਆਧੀ ਰਾਤ ਬਿਤਾਈ। ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਚਹੀ ਚਲਾਈ ॥੨੭॥ ਜ਼ੀਨ ਤੁਰੰਗਨ ਪਰ ਤਬਿ ਪਾਏ। ਘਰ ਮਹਿਂ ਚੋਬੇ ਬਹੁਤ ਅਲਾਏ[5]। 'ਜੇਕਰਿ ਗੁਰੂਕਹਾਵਨਿ ਆਛੇ। ਚੋਰੀ ਨਿਕ-ਸਨ ਕੋ ਨਹਿਂ ਬਾਂਛੇ ॥ ੨੮ ॥ ਗਮਨਹੁ ਅਪਨਿ ਬਜਾਇ ਨਗਾਰਾ। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਕੋ ਲੇਹੁ ਨਿਹਾਰਾ[6]'। ਅਲਪ ਬੈਸ ਕਛੁ ਨਹੀਂ ਬਿਚਾਰਾ। ਚਢਿ ਹਯ ਪਰ ਤਬਿ ਹੁਕਮ ਉਚਾਰਾ ॥੨੯॥ 'ਦੁੰਦਭਿ ਧੁਨਿ ਊਚੀ ਬਜਵਾਯੋ। ਦੋਹਿ ਤਿਲਾਵਾ ਤਿਨ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ' ।–ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਜੋ ਮਵਾਸ ਵਿਚ ਰਹ੍ਯੋ।ਨਿਕ-

[1]ਧਾ ਕੇ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ। [2]ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਤਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। [3]ਕਈ ਨਗਰ ਦੇ ਆਦਮੀ (ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ) ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ। [4]ਕਈ ਬਾਹਰ ਕੰਧਾਂ ਪਾਸ (ਮਰੇ) ਪਏ ਹਨ। [5]ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚੋਬੇ ਸਨ ਸੋ ਬੋਲੇ। [6]ਭਾਵ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜਦ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪਤਾ ਦੇਕੇ ਨਿਕਲੇ ਸਨ। (ਅ) ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਗਾਰਾ (ਪਿਆ) ਹੈ ਦੇਖ ਲੋ। [7]ਜੋ ਰਾਤੋਂ ਨੂੰ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਤਿਸ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ।

[*]ਮਥਰਾ ਦੀ ਕਤਲਾਮ, ਜੋ ਉਥੇ ਮੇਲੇ ਪਰ ਆਏ ਬੇ ਹਥਿਆਰ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ, ਇਹ ਵਾਕਿਆਤ ੧੮੧੩–੧੪ ਬਿ: ਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਜੀ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ (ਪਲੂਘਾਰਾ ਤੇ ਮਥਰਾ ਤੇ ਕਤਲ) ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਮਤ ਵਿਚ ਹੋਏ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਖਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

[†]ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦਿੱਲੀਓਂ ਬਾਲਮਗੜ੍ਹ ਆਕੇ ਕਿਲੇ ਵਾਲੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ, ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਫੌਜ ਦਾ ਮਥਰਾ ਅੱਪੜਿਆ। ਮਥਰਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਮੇਲਾ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਤੇ ਸਖਤ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਯਾਤਰੀ ਕਤਲ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਬੇ-ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੁਨਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੀ ਕਤਲ ਅਹਮਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਉਸਦੀ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਕ ਭਾਰਾ ਕਲੰਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਜੋ ਅਬਹਿ–ਮਲੇਛਨ ਲਹਜੋ॥੩੦॥ਦਸਤਾ ਏਕ ਚਮੂੰ ਕੋ ਭਾਰੀ । ਓਰੜ ਆਨਿ ਪਰਜੋ ਬਲ ਧਾਰੀ । ਸਾਠਹੁੰ ਸਿੰਘ ਘਿਰੇ ਤਿਨ ਮਾਂਹੀ । ਮਾਰਗ ਨਿਕਸਨ ਕੋ ਕਿਤ ਨਾਂਹੀ ॥੩੧॥ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕੋ ਰਿਸ ਕਰਿ ਕਹਜੋ।'ਬਾਲ ਬੈਸ ਅਨਜਾਨ ਨ ਲਹਜੋ[1] । ਭਾਜ ਜਾਹੁ ਜੇ ਭਾਜਜੋ ਜਾਇ।ਹਮ ਤੌ ਮਰਹਿੰ ਹਜ਼ਾਰਨ ਘਾਇ' ॥ ੩੨ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਡਰ ਧਰਿ ਤੁਰਤ ਪਲਾਯੋ । ਬਚਜੋ ਭੁਰਬਗੜ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਾਯੋ । ਰੁਪੇ ਸਿੰਘ ਹੱਥਜਾਰ ਸੰਭਾਰੇ । ਸਾਠਹੁੰ ਤੁਪਕ ਤੁਰਤ ਭਰਿ ਮਾਰੇ॥੩੩॥ਬਹੁਰ ਕਰੀ ਨੰਗੀ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ। ਮਾਰਿ ਮਲੇਛਨ ਕੋ ਸਮ ਸ਼ੇਰ* । ਰਾਤਿ ਅੰਧੇਰੀ ਸੂਝ ਨ ਆਈ । ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਤਰਵਾਰ ਚਲਾਈ॥੩੪॥ਹੁਤੀ ਚਮੂੰ ਦਸ ਦੋਇ ਹਜ਼ਾਰ।ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਕਟਿਗੇ ਤਿਸ ਬਾਰ।ਸਿੰਘ ਜੰਗ ਮਹਿਂ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਰੇ।ਦੁਸ਼ਟ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਤਹਾਂ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥੩੫॥ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਤਹਿਂ ਤੇ ਨਿਕਸਜੋ । ਪੁਨ ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰੇ ਚਲਿ ਗਯੋ । ਬਸਜੋ ਤਹਾਂ ਬਡ ਸਦਨ ਚਿਨਾਏ । ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਕਰਿਕੈ ਸਮੁਦਾਏ ॥ ੩੬ ॥ ਸੁਤ ਉਤਪੰਨ ਭਯੋ ਨਹਿਂ ਕੋਈ । ਬੈਸ ਬਿਤਾਈ ਤਹਿਂ ਬਸਿ ਸੋਈ । ਏਕ ਸੁਤਾ ਉਪਜੀ ਤਿਸ ਕੇਰੇ । ਪੁਨ ਪ੍ਰਲੋਕ ਭਾ ਤਹਾਂ ਭਲੇਰੇ ॥ ੩੭॥ ਅਬਿ ਲੌ ਚਿੰਨ੍ਹਤ ਪੁਰਿ ਬੁਰਹਾਨੇ।ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕੋ ਬਲ ਨਰ ਜਾਨੇ । ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਮੁਰਜੋ ਪੁਨ ਪਾਛੇ । ਲਰਹਿਂ ਸਿੰਘ ਜਿਤ ਕਤ ਤੇ ਆਛੇ॥੩੮॥ਆਗਾ ਪਾਛਾ ਲੂਟਿ ਪਲਾਵੈਂ[2] । ਰਿਪੁ ਕੋ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਂ ਦਿਖਰਾਵੈਂ । ਇਮ ਹੀ ਮਾਰਤਿ ਅਟਕ ਉਤਾਰਾ[3] । ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਹੁਰ ਉਸਾਰਾ ॥੩੯॥ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਕਾਰ ਦੁਸਾਲਨਿ ਡਾਲੇ[4] । ਗੁਰੂ ਨੀਵ ਤੇ ਚਿਨਜੋ ਉਤਾਲੇ[5]। ਮਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਤਾਲ ਬਨਾਯੋ । ਹਰਮੰਦਿਰ ਸੁੰਦਰ ਉਸਰਾਯੋ†॥੪੦॥ਗੁਰ ਮ੍ਰਿਜਾਦ ਤੇ ਵਾਧ ਨ

[1]ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਤੇ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ)...... । [2](ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੀ) ਫੌਜ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਲੁੱਟਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । [3](ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ) ਮਾਰਦਿਆਂ ਅਟਕੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ । [4]ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਾਰ ਦੋ ਸਾਲ ਤਕ ਕੱਢਦੇ ਰਹੇ । (ਅ) ਭਾਵ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਐਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਈਆਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਕਾਰ ਕੱਢੀ । [5]ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲੀ ਨੀਂਹ ਤੋਂ ਚੱਕ ਕੇ ਛੇਤੀ ਉਸਾਰ ਲਿਆ ਭਾਵ ਨੀਹਾਂ ਉਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹੀ ਰਹੀਆਂ । *ਪਾ:–ਦੇ ਰੇਰ । †ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੀ ਦੁਰਾਨੀ ਨੇ ੧੮੧੮ ਵਿਚ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ । ਪਰ ਸੰਮਤ ੧੮੨੧ ਬਿ: ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਉਸਾਰਨਾ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ । ਤਦੋਂ ਜਥੇਦਾਰੀ ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਏ ਜੀ ਦੀ ਸੀ ।

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਏਹੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ...]

ਘਾਟ। ਪੂਰਬ ਸਮ ਹੀ ਕੀਨਸਿ ਠਾਟ। ਅਬਿ ਲੌ ਦਰਸ ਲਗਹਿ ਬਹੁਤੇਰਾ। ਜਿਸ ਕੇ ਸਮ ਜਗ ਅਪਰ ਨ ਹੇਰਾ ॥੪੧॥ ਏਕ ਸਮੈਂ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਗਏ। ਸ਼ਾਹ ਸੰਗ ਰਸ ਰਾਖਤਿ ਭਏ। ਗੁਰੂ ਨਵਮਿ ਥਲ ਖੋਜਨ ਕੀਤਿ। ਚਿਨੀ ਬੇਨੁਵੇ ਦੁਸ਼ਟ ਮਸੀਤ॥੪੨॥ਬਡੇ ਜ਼ੋਰ ਸੋਂ ਤਬਿ ਢਹਿਵਾਈ। ਅਪਨੋ ਦੀਨੋ ਪਤਾ ਦਿਖਾਈ। ਅਸਥੀ ਕੀ ਗਾਗਰ ਦੁਇ ਭਰੀ। ਸੋ ਨਿਕਸਾਇ ਦਿਖਾਵਨਿ ਕਰੀ ॥੪੩॥ ਝੂਠੋ ਭਯੋ ਬੇਨਵਾ ਜਬੈ। ਸਭਿਨਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਧਰੀ ਉਰ ਤਬੈ।ਗੁਰੂ ਦੇਹੁਰਾ ਬਰ ਚਿਨਵਾਯੋ*।ਅਬਿ ਲੌ ਜ਼ਾਹਰ ਖਰੋ ਦਿਖਾਯੋ॥੪੪॥ ਬੀਚ ਬਜ਼ਾਰ ਥਾਨ ਤਿਹ ਲੀਨ। ਗੁਰੂ ਬੈਠਿ ਜਹਿ ਕਾਰਨ ਕੀਨਿ[1]। ਇਨ ਤੇ ਆਦਿ ਅਪਰ ਬਲ ਗੁਰ ਕੇ। ਜ਼ਾਹਰ ਕਰੇ ਹੁਤੇ ਜੋ ਧੁਰ ਕੇ† ॥੪੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉਤ੍ਰ ਐਨੇ 'ਹੱਠੀ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੪॥

੩੫. [ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ, ਸ਼ਜਾਮ ਸਿੰਘ]।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਪੁਰਿ ਜਿਮ ਬਸ੍ਯੋ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰਸੰਗ। ਬਾਲ ਬੈਸ

---

[1]ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣ ਦੀ ਕਾਰ, ਸਾਕਾ।

*ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਹੁਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਵਾਲਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਆਗਜਾ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੇਨਵਾ ਵਾਲੇ ਫਸਾਦ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮ ਬੇਨਵਾਇਆਂ ਨੇ ਤੁਰਕ ਜ਼ੋਰ ਪਾਕੇ ਢਾਹ ਕੇ ਅਪਣਾ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ੧੮੪੭ ਦੇ ਲਗ ਪਗ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਧਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਡੇਰਾ ਪਾਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੇਗਮ ਸਮਰੋ ਤੋਂ ਕੁਤਵਾਲੀ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਬਣਵਾਇਆ। ਏਹ ਦੇਹੁਰਾ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਗਰੋਂ ਮੁੜ ਢਾਹਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਕੋਲਵਾਰ ਮਸੀਤ ਬਣਾ ਲਈ। ੧੯੫੭ ਦੇ ਗਦਰ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਟਿਕਾਣਾ ਫੇਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਜੀਂਦ ਦੇ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜੇ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ। ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ੧੯੧੧ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਪੰਥ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਉੱਦਮ ਚਾਇਆ। ਨਵੀਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਸਜਾਈ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਬੋਹੜ ਦੇ ਹੇਠ ਸਾਕਾ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਸੋ ਹੁਣ ਤਕ ਹਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਣਦਿਆਂ ਬਣਦਿਆਂ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ।

†ਸਰਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਦੇਸ ਰਾਜ ਜੀ ਥਾਪੇ ਗਏ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਘਰ ਬਾਰ ਛੋਡਕੇ ਮਾਨੋਂ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਕੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸਿਰ ਚਾਈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਪ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧ ਘਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਯਾ ਅਤੀਤ ਹੋਕੇ ਆਪ ਨੇ ਕਛ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲਈ।

ਦਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਬਾਕ ਕਹਯੋ ਜਿਸ ਢੰਗ॥੧॥ ਚੌਪਈ॥ ਛੀਂਟਨਿ ਸੰਗ ਭਿਰੇ ਬਹੁ
ਬਾਲਕ। ਭਾਗ ਗੁਲਾਬਰਾਇ ਤਤਕਾਲਕ। ਲੈ ਪਗੀਆ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਰਿ
ਧਰੀ। ਭਿਰੇ ਕਛੂ ਨਹਿਂ ਜਾਨੀ ਪਰੀ॥ ੨॥ ਅਪਰ ਨਰਨ ਸੋ ਬਰਜਨ
ਕਰਯੋ। ਸਤੁੱਦਵ ਮਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਹਰਯੋ। ਕਹਯੋ—ਰਹਿਨ ਦਿਹੁ ਹੁਇ
ਅਸ ਸਮੈਂ। ਗੁਰਤਾ ਪਾਗ ਅਰਪ ਹੈਂ ਤੁਮੈ—॥ ੩॥ ਇਹ ਬਚ ਸਾਚ ਹੁਯੋ
ਚਹਿ ਜਾਨੋ। ਜਬਿ ਅਨੰਦ ਪੁਰਿ ਤਯਾਗਿ ਪਯਾਨੋ। ਸ਼ਯਾਮ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਰਾਇ
ਗੁਲਾਬ। ਹੁਤੇ ਸੰਗ ਭਾ ਜੰਗ ਅਜਾਬ॥ ੪॥ ਇਨ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿ-
ਗੁਰ ਹੇਰਾ। ਲਿਖਯੋ ਹੁਕਮਨਾਵਾਂ ਤਿਸ ਬੇਰਾ। ਨਾਹਣੇਸ਼ ਰਾਜੇ ਕੇ ਸਾਥ।
ਲਿਖਿ ਦ੍ਵੈ ਭ੍ਰਾਤ ਪਠੈ ਤਹਿਂ ਨਾਥ॥੫॥—ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਬਿਗਾਰ ਹਮਾਰੇ।
ਰਖਹੁ ਰਾਜ ਨਿਜ ਬਿਖੈ ਸੁਖਾਰੇ—। ਲੇ ਕਰਿ ਦੋਨਹੁਂ ਭ੍ਰਾਤ ਸਿਧਾਰੇ। ਔਰ
ਸਕਲ ਅਪਨੇ ਪਰਵਾਰੇ॥ ੬॥ ਨਾਹਣੇਸ਼ ਕੇ ਢਿਗ ਜਬਿ ਗਏ। ਦਯੋ
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਥਿਰ ਭਏ। ਦੇਖਿ ਭੂਪ ਪਢਿ ਕਰਿ ਅਭਿਲਾਖੇ। ਗਿਰਵੀ ਗ੍ਰਾਮ
ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਖੇ[1] ॥੭॥ ਸਹਿਤ ਕੁਟੰਬ ਰਹੇ ਸੁਖ ਪਾਇ। ਤਿਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿਂ
ਧਾਮ ਬਨਾਇ। ਬੰਦੇ ਆਦਿਕ ਕੋ ਉਤਪਾਤ। ਜਬਿ ਹਟਿ ਗਯੋ ਭਈ ਸੁਖ
ਸ਼ਾਂਤਿ॥੮॥ ਤਬਹਿ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਚਲਿ ਆਯੋ। ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਕੋ ਚਹਤਿ
ਬਸਾਯੋ। ਤਬਿ ਜੋ ਤਹਿਂ ਕਹਿਲੂਰੀ ਨਾਥ। ਮਿਲਯੋ ਜਾਇ ਕਰਿ ਤਿਸ ਕੇ
ਸਾਥ॥੯॥ 'ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਕੋ ਜੇਤਿਕ ਥੇਹ। ਕਰਿ ਕੈ ਮੋਲ ਮੋਹਿ ਕੋ ਦੇਹ'।
ਸਾਠ ਹਜ਼ਾਰ ਦਰਬ ਨ੍ਰਿਪ ਲੀਨਿ। ਸਾਠ ਘੁਮਾਉਂ ਧਰਾ ਤਿਹ ਦੀਨ॥
੧੦॥ ਸ਼ਯਾਮ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਸਕਲ ਕੁਟੰਬ। ਆਨਿ ਬਸੇ ਲੇ ਨਰਨ ਕਦੰਬ।
ਕਿਤਿਕ ਸਦਨ ਹਿਤ* ਅਪਨਿ ਬਨਾਏ[2]। ਕੇਤਿਕ ਅਪਰ ਕੁਟੰਬੀ ਆਏ
॥੧੧॥ ਦੀਪਮਾਲਕਾ ਦਿਵਸ ਬਿਸਾਖੀ। ਹੋਰੀ ਬਿਖੈ ਹੋਹਿ ਅਭਿਲਾਖੀ।
ਹਿਤ ਪੂਜਾ ਕੇ ਬਨਿ ਠਨਿ ਬੈਸੇ[3]। ਦਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਬਿਰਾਜੈਂ ਜੈਸੇ॥ ੧੨॥
ਸੰਗਤਿ ਆਵਨ ਲਗੀ ਬਿਲੋਕਿ। ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਹ੍ਵੈ ਗਨ ਲੋਕ। ਲਯਾਇ
ਉਪਾਇਨ ਪੂਜਹਿਂ ਪਾਇ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਰੀਤਿ ਮਨਾਇ[4]॥ ੧੩॥
ਆਵਨ ਲਗਯੋ ਦਰਬ ਸਮੁਦਾਇ। ਮੇਲਾ ਹੋਨਿ ਲਗਯੋ ਤਿਸ ਭਾਇ। ਕਲਗ਼ੀ
ਜਿਗਾ ਬਿਭੂਖਨ ਸਾਰੇ। ਜਿਮ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਨ ਧਾਰੇ॥ ੧੪॥ ਤਿਮ

---

[1]ਗਿਰਵੀ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿੰਡ ਦੇਕੇ (ਉਵੇ) ਰਖੇ। [2]ਆਪਣੇ ਲਈ ਬਣਾਏ। [3]ਭਾਵ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਬੈਠੇ। [4]ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਾਂਙ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮਨਾਂਵਦੇ ਸਨ। *ਪਾ:—ਤਹਿਂ।

ਹੀ ਕਮਰ ਕਸਾ ਸ਼ੁਭ ਕਰਿਕੈ।ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਬੈਠਤਿ ਮੰਜੀ ਚਰਿਕੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਤਿ ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ। ਤਹਿਂ ਹੀ ਇਹ ਬੈਠੇ ਬਡ ਮਾਨਿ ॥ ੧੫ ॥ ਐਸ਼੍ਰ-ਰਜ ਬਧ੍ਯੋ ਭਯੋ ਹੰਕਾਰ।ਗੁਰ ਕੀ ਸਮਤਾ ਮਹਿਂ ਚਿਤ ਧਾਰਿ। ਹੁਤੋ ਦੇਹੁਰਾ ਨਵਮ ਗੁਰੂ ਜਹਿਂ। ਸੇਵਾ ਹਿਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਾਧ ਤਹਿਂ ॥ ੧੬ ॥ ਆਪ ਗੁਰੂ ਥਿਰ ਕਰਿ ਤਿਹ ਗਏ[1]। ਧੂਪ ਦੀਪ ਆਦਿਕ ਕ੍ਰਿਤ ਕਏ[2]। ਤਿਨ ਇਕ ਦਿਨ ਅਵਿਲੋਕ੍ਯੋ ਆਨਿ। ਥਿਰ੍ਯੋ ਗੁਲਾਬਰਾਇ ਗੁਰ ਥਾਨ॥੧੭॥ ਸਹੀ ਨ ਗਈ ਅਵੱਗ੍ਯਾ ਹੇਰਿ।ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੋਲ੍ਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰ।'ਪੂਜਾ ਲੇਨਿ ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਤ ਸਾਰੀ। ਸਭਿ ਕਰੀਯਹਿ ਨਹਿਂ ਕੋ ਹਟਕਾਰੀ ॥ ੧੮ ॥ ਬੈਠਨ ਉਚਿਤ ਨ ਗੁਰ ਕੇ ਥਾਨ। ਬੰਦਨ ਜੋਗ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਜਾਨ। ਥਾਨ ਬਨਾਵਹੁ ਆਪਨ ਦੂਜਾ।ਤਹਾਂ ਬੈਠਿ ਲੀਜਹਿ ਸਭਿ ਪੂਜਾ' ॥੧੯॥ ਸੁਨਤਿ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਰਿਸ ਭਰ੍ਯੋ। 'ਕ੍ਯੋਂ ਢੁਕਰੇ ਮੁਹਿ ਦੇਖਤਿ ਜਰ੍ਯੋ*। ਪੂਰਿ ਉਜਰ੍ਯੋ ਨਹਿਂ ਕਿਨਹੁੰ ਬਸਾਯੋ। ਗੁਰ ਕੋ ਅਦਬ ਨ ਕਿਨ ਰਖਵਾਯੋ ॥ ੨੦ ॥ ਮੈਂ ਉਪਾਇ ਕਰਿ ਦੇ ਕਰਿ ਦਰਬ। ਫਿਰ ਇਤ ਉਤਹਿ ਬਸਾਯੋ ਸਰਬ। ਗੁਰ ਥਲ ਬਿਦਤ ਕਰੇ ਧਨ ਲਾਯੋ। ਲੋਕਨਿ ਤੇ ਤਹਿ ਮਾਥ ਟਿਕਾਯੋ ॥੨੧॥ ਤੂੰ ਸੇਵਕ ਸੇਵਾ ਪਰ ਰਾਖਾ। ਸਮਤਾ ਹਿਤ ਕਹਿਬੋ ਕਿਮ ਕਾਂਖਾ। ਕਾਰਜ ਕਰਿਬੇ ਸ਼ਕਤਿ ਨ ਕੋਈ। ਅਪਰ ਜਿ ਕਰ੍ਯੋ, ਈਰਖਾ ਹੋਈ ॥ ੨੨ ॥ ਤਬਿ ਨ ਈਰਖਾ ਕਿਨਹੂੰ ਕਰੀ। ਆਮਦਨੀ ਪਿਖਿ ਅਬਿ ਮਤਿ ਜਰੀ। ਮੁਝ ਆਗੇ ਅਬਿ ਵਿਹੁ ਨ ਦਿਖਾਈ। ਦੂਰ ਕਰਹੁੰ ਗਹਿ ਕੈ ਬਰਿਆਈ' ॥ ੨੩ ॥ ਤੀਨ ਚਾਰ ਨਰ ਉਠਿ ਤਤਕਾਲਾ। ਪਕਰਿ ਧਕੇ-ਲਤਿ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਲਾ। ਜਾਨਿ ਅਵੱਗ੍ਯਾ ਕੋ ਅਪਰਾਧੂ। ਦਿਯੋ ਸ੍ਰਾਪ ਕੋਪ੍ਯੋ ਤਬਿ ਸਾਧੂ॥੨੪॥'ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿ ਜੜ੍ਹ ਉਖਰੈ ਹੈ। ਸੁਤ ਸਮੇਤ ਤੂਰਨ ਹੀ ਛੈ ਹੈਂ†'। ਇਮ ਕਹਿ ਗਯੋ ਆਪਨੇ ਡਰੇ। ਸੇਵ ਦੇਹੁਰੇ ਕਰਹਿ

---

[1](ਉਸ ਗੁਰਬਖਸ਼) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। [2]ਜੋ ਧੂਪ ਦੀਪ ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।

*ਪਾ:-ਟੁਕਰ ਗਦਾਇ ਦੇਖ ਮੁਹਿ ਜਰ੍ਯੋ।

†ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਤੋਂ ਇਕ ਸਿੱਧਾਂਤ ਸਪਸ਼ਟ ਧਿਆਨ ਗੋਚਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਜੋ 'ਗੁਰੂ' ਦਰਜਾ ਸੀ ਉਹ ਉਸ 'ਗੁਰੂ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ ਜੋ ਆਮ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤ੍ਯ ਨੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਕਿੱਲ ਠੋਕਣਾ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇ ਦਾਤੇ ਤਕ ਨੂੰ ਉਹ ਇਕੋ ਪਦ 'ਗੁਰੂ'

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਘਨੇਰੇ॥ ੨੫॥ ਰਿਤ ਮੈਂ ਤਪਹਿ ਸਾਧ ਬਹੁਤੇਰਾ।–ਬਾਦ ਅਨਾਦਰ

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਸਕ੍ਰਿਤ ਵਰਣ ਮਾਲਾ ਸਿਖਾਲਣ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ, ਉਹ ਦੀਖਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤਕ ਲਈ ਬੀ!ਓਹੋ 'ਗੁਰੂ' ਪਦ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਹਿੰਦੂ ਖਿਆਲ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਲਫਜ਼ 'ਗੁਰੂ' ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪਦ ਦੇ ਵਰਤਾਉ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਤੇ ਵਿਖਾਂਦ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਖ ਧਾਰਮਕ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਦ ਜਦ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ 'ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ' ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁ: ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ 'ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਗੁਰਪਰਮੇਸਰ'। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇ ਦੱਸਦਿਆਂ–ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਜਾ ਦਾਤਾ ਸੇ–ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਆਕੇ 'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਨਾ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜਯੋਤੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ 'ਗੁਰੂ' ਪਦ ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਕਈ ਵੇਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਤੇ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਤੁੱਲ ਮੰਨੇਂ ਜਾਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਫਲ ਜਤਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਆਪ ਵਲੋਂ ਤੇ ਚਾਹੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਇਸ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ 'ਗੁਰੂ ਪਦ' ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਝਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਜੋ ਉਪਰ ਆਏ ਹਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਤੁਲਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਦ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਨਾਪਸੰਦ ਹੋਏ। (੧) ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਇਹ ਭੁੱਲ ਬੰਦੇ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਉੱਚਾ ਸਨਮਾਨ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ 'ਦਰਸ਼ਨ ਫਤੇ' ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਖਾਲਸਿਆਂ ਨੇ ਖ਼ਫਗੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ। ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਬੀ ਮਨ੍ਹੇ ਕਰ ਘੱਲਿਆ। ਗ਼ਾਲਬਨ ਬੰਦੇ ਨੇ ਜੰਗ ਦਾ ਬੋਲਾ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਮੁੜ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੁੱਲਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨਾਲ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ–ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ–ਨੇ ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ। ਪੰਥ ਦੀ ਰਾਜਨੈਤਕ ਹਾਲਤ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦੀ ਕਿ ਬਾਬਿਆਂ ਵਰਗੇ ਦਾਨੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਅਲਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੀਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਜੋ ਹਜ਼ੂਰੀ ਭੁਜੰਗੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ, ਬੰਦੇ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸਤ ਸੌ ਖਾਲਸਾ ਹੋਰ ਸਨ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੁਜੰਗੀ ਆਖਦੇ ਸਨ; ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਲ ਤੇਰੀ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਕੀਨਸਿ ਮੇਰਾ। ਗੁਰੂ ਅਵੱਗਯਾ ਤੇ ਮੈਂ ਕਹਯੋ। ਗਰਬਤਿ ਮਨ ਤੇ ਨੀਕ ਨ

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ] ਚਾਹੇ ਮੀਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਤੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਪਰ ਉਸ
ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਮੀਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਤੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਪਰ ਉਸ
ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਫੁਟ ਨਹੀਂ ਪਾਵਾਂਗਾ, ਇਕ ਵੇਰੀ ਬੰਦਈਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ
ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਤੁੱਲਤਾ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਪਰਤਾਵੇ ਵਜੋਂ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਬੰਦੇ
ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੇ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀ
ਹਾਰ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਥੋੜੇ ਭੁਜੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੰਨਿਆ ਪ੍ਰਮੰਨਿਆ ਜੋਧਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੈਨਾ
ਵਾਲਾ ਹੈ। ਚੁਨਾਂਚੇ ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਰਿਆੜਕੀ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਵਧਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੀਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ
ਆਪਣੇ 'ਭੁਜੰਗੀਆਂ' ਸਾਥੀਆਂ ਸਣੇ ਘਣੀਏਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਤੇ
ਬੰਦੇ ਵਰਗੇ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਸਤ ਦੇਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤਾਕਤ ਗੁਰੂ ਕੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਪੰਥ
ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਕੱਲਾ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਬੰਦਾ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਏਥੋਂ ਹੀ
ਰਿਆੜਕੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਿਆ*। ਇਹ ਗਲ ਗ਼ਲਤ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ
ਸਾਹਿਬ ਆਕੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਬਰਸ ਮਗਰੋਂ
ਬੰਦਈਆਂ ਤੇ ਖਾਲਸਿਆਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਤੇ ਚਿਠੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਗਰੋਂ
ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਕਿ ਬੰਦਈਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ
ਛੇਕੜ ਬਹੁਤ ਮੁਖੀਏ ਬੰਦਈ ਤਤਖਾਲਸਾ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ਼ ਪਹਿਲੇ
ਜਤਨ ਦੀ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਸਦਰਸ਼ ਗੁਰੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਹੀ ਮੁਖਾਲਫਤ
ਹੋਈ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ।

(੨) ਦੂਸਰੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਦੀ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ
ਹੋਈ, ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ
ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਜਲਾਲ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖ ਚੁਕੇ ਸੇ,
ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸੇ ਕਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਵਾਂਗੂ ਯਾਰਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਹੀਂ
ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ, ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ
ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਠ ਤੇ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਸਰਾਪ
ਦੇਕੇ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ
ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। ਨਾ ਸਮਝਣ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਸ ਤੋਂ
ਸਬੰਧ ਤੋੜਕੇ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਆ ਰਹੇ ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਾਸ ਹੋਕੇ ਬੁਰਹਾਨਪੁਰ (ਦੱਖਣ) ਜਾ ਰਿਹਾ।

ਜਦੋਂ ਬੰਦਈਆਂ ਤੇ ਖਾਲਸਿਆਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹੋਇਆ ਤਦੋਂ
ਇਕ ਹੋਰ ਧੜਾ ਬੀ ਦਾਵੇਦਾਰ ਸੀ, ਓਹ ਜੀਤ ਮਲੀਏ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਏਹ ਲੋਕ ਪਾਲਕ
ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੇਲੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਬੀ ਧੱਕੇ ਗਏ ਤੇ ਫੇਰ ਮਾਦੂਮ ਹੋ ਗਏ।

(੩) ਤੀਸਰਾ ਜਤਨ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਰੇਰ ਭਤੀਜੇ ਗੁਲਾਬਰਾਇ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ

*ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 'ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ' ਕੇ ਸ ਬਾ ? ਦਾ ਸਫ਼ਾ ੧੦੨।

ਲਹਰੋ—॥੨੬॥ ਕੌਤਿਕ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਤਿਸ ਪਾਹੀ। ਜੇਸ਼ਟ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਿਦੇ ਪ੍ਰਿਯ

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਟੂਕ]

(ਯਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ) ਵਲੋਂ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਤਖਤ ਪਰ ਗੱਦੀ ਲਾਕੇ ਬੈਠਾ ਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਨੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੇਹੁਰੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਪਰ ਦਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਛੋੜ ਗਏ ਸੇ,ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਗਦੀ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ; ਇਸ ਤਖਤ ਦਾ, ਜਿਸ ਪਰ ਗੁਰੂ ਬੈਠਦਾ ਸੀ, ਅਦਬ ਕਰ। ਉਸ ਦੇ ਨਾ ਮੰਨਣ ਪਰ ਸਾਧੂ ਨੇ ਇੰਨੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅੰਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਸਬੰਧੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੋਣ ਤੇ ਬੀ ਲਿਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਵੰਸ਼ ਮਰਨ ਦਾ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿਤਾ। ਗੁਲਾਬਰਾਇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ, ਸਾਧੂ ਦੇ ਸ੍ਰਾਪ ਨਾਲ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਖੜੋਕੇ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਨਿਰਵੰਸ਼ ਮਰ ਗਿਆ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਤਨ ਤੇ ਜੱਦੋਜਿਹਦ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੂਤ ਹਨ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕਿ ਦਸਮੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਚਖੰਡ ਪਯਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਯਕਤੀ ਦੇ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨੀ ਗੁਰੂ, ਯਾ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿਲਾ ਸਕਣ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਸਤੀ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਈ? ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੁਪਤਨੀ ਜੀ, ਸਾਡੀ ਪਰਮ ਪੂਜਯ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ। ਫਿਰ ਕਿਸ ਵੱਲੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਥਾਪੇ ਗੁਰੂ ਅੰਸ਼ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਬਾਬਾ ਮੀਰੀ ਸਿੰਘ—ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਚੁਕੇ ਕੁਲੀਨਾਂ—ਵੱਲੋਂ ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਥਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥਾਪੇ, ਸਾਜੇ ਨਿਵਾਜੇ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ, ਕਰਨੀ ਰਹਿਣੀ ਦੇ ਸੂਰੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੀ ਵੱਲੋਂ।

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਦਾਵੇਦਾਰ, ਤਯਾਗੀ ਵੈਰਾਗੀ ਵਯਕਤੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਸ਼ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੱਲੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ* ਤੇ ਨਿਰਮਲੇ† ਭੇਖ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ‡ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਸਿੱਧਾਂਤ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਸਾਡੇ ਤਕ ਪੁਚਾਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਸਮੇਂ 'ਪੰਥ' ਤੇ 'ਗ੍ਰੰਥ' ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਵਯਕਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸ੍ਥਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦੀ, ਸੋ ਗੁਰ ਅੰਸ਼ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਦੇ ਉਘੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਯਕਤੀ ਦੇ ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਸਥਾਨੀ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਵੇ ਦੇ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨਿਰੋਲ ਨਿਰਵਾਦ ਮੰਨਿਆਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ 'ਗੁਰੂ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ, ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਉੱਚੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰਿਕ ਵਿੱਦਯਾ ਯਾ ਪਰਮਾਰਥਿਕ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਉਸਤਾਦ, ਸਿੱਖਯਾ ਦਾਤਾ, ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰੇ ਨਹੀਂ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ]

*ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ।

†ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਤ।

‡ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ [illegible]।

ਬਾਛੇ। ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਸੋ ਮਰਿ ਗਯੋ। ਦਾਹੁ ਕਰਯੋ ਅਤਿ ਸ਼ੋ ਦੁਖ ਭਯੋ ॥ ੨੭ ॥ ਸ਼ੋਕ ਬਿਖੈ ਬਯਾਕੁਲ ਹੁਇ ਰਹਯੋ । ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੋ ਚਿਤ ਨਹਿ ਰਹਯੋ। ਤਿਸ ਕੀ ਮਾਤ ਬ੍ਰਿਲਾਪ ਬਡੇਰੀ। ਮੋਚਤਿ ਅੱਸ਼ੂ ਪਾਤ ਬਹੁਤੇਰੀ ॥ ੨੮ ॥ ਦਿਵਸ ਤੀਸਰੇ ਜੋ ਸੁਤ ਮਰਯੋ¹। ਕਿਹ ਨਰ ਸੰਗ ਵਹਿਰ ਮਿਲਿ ਪਰਯੋ। ਹਤਯੋ ਸਸਾ ਇਕ ਦੀਨਸਿ ਹਾਥ। ਕਹਯੋ ਸੰਦੇਸਾ ਪਿਤ ਕੇ ਸਾਥ ॥ ੨੯ ॥ 'ਛੁਧਤਿ ਹੋਇ ਕਿਮ ਸੰਕਟ ਧਾਰੋ। ਮੁਝ ਕੋ ਜੀਵਤਿ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰੋ। ਬਿਨ ਆਮਿਖ ਨਹਿੰ ਅਚਹਿ ਅਹਾਰਾ² । ਯਾਂਤੇ ਪਠਯੋ ਤਿਨਹੁੰ ਹਿਤ ਮਾਰਾ³ ॥੩੦॥ ਮੋਹਿ ਮਰਯੋ ਲਖਿ ਸ਼ੋਕ ਨ ਕੀਜੈ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਥੀਜੈ'। ਸੁਨਿ ਲੇ ਕਰਿ ਸੋ ਮਾਨਵ ਆਯੋ। ਸੁਤ ਕੋ ਕਹਿਬੋ ਸਕਲ ਸੁਨਾਯੋ ॥ ੩੧ ॥ ਸੁਨਤਿ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਸੋ ਹਰਖਯੋ। ਸ਼ਕਤਿ ਸਹਤ ਨਿਜ ਸੁਤ ਕੋ ਪਰਖਯੋ। ਲੇ ਕਰਿ ਮਾਸ ਬਨਾਇ ਰਿੰਧਾਯੋ। ਨਿਜ ਘਰ ਮਹਿੰ ਤਿਮ ਭਾਖਿ ਪਠਾਯੋ॥ ੩੨ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸੁਤ ਕੀ ਮਾਤ ਰਿਸਾਨੀ । ਭਈ ਕੋਪ ਤਿਹ ਨਿਠੁਰ ਬਖਾਨੀ। 'ਆਮਿਖ ਖਾਨ ਬਿਨਾ ਅਕੁਲਾਵੈ। ਅਨਿਕ ਫਰੇਬਨਿ ਬਾਤ ਬਨਾਵੈ ॥ ੩੩ ॥ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਪਯਾਰੋ ਜਿਹ ਰਿਦੈ । ਆਮਿਖ ਅਚਵਨ ਪ੍ਰਿਯ ਜਦ ਕਦੈ। ਕਹਾਂ ਸ਼ੋਕ ਉਪਜਹਿ ਬਿਰਲਾਪਹਿ। ਛੁਧਤਿ ਕਹਾਂ, ਜਿਨ ਸੁਤ ਬ੍ਰਿਹ ਤਾਪਹਿ⁴ ॥੩੪॥ ਸ਼ੁਭ ਗੁਨ ਸਹਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਸ ਮਰੇ।

¹ਜੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ । ²(ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਭੋਜਨ) ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਮਾਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ³ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਕੇ (ਸਹਿਆ) ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ⁴ਭਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਤਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਕੀਕੂੰ ਲਗਦੀ ਹੈ।

(ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਜਾਂ ਹਰਿਜਨ, ਸੰਤ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਕਹਿਣੀ ਕਰਨੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਓਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਰਹੇ, ਸਨਮਾਨੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਆਪ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਤੇ ਜਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਓਹ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ ਆਪ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਸੱਦਦੇ ਤੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੜ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਗੁਰਮਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੇ ਜਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚ 'ਬਾਬਾ' ਲਕਬ ਨਾਲ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੋਜ਼ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਦੀ ਹੈ—ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਮੇਲ ਸਾਧ ਦਾ ਸੰਗ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਦੀਖਯਾ ਦਾ ਤ੍ਰੀਕਾ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ, ਛਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ ਗੁਰਸਬਾਲੀ ਹੋਇਆ "ਇਕ ਸਿਖ ਦੁਇ ਸਾਧ ਸੰਗ ਪੰਜੀਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥" ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹਨ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵੱਲ ਲਿਖ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। 'ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ' ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪ [illegible] ਹੈ।

ਪਿਤਾ ਨਿਠੁਰ[੧] ਸ੍ਵਾਦਨਿ ਹਿਤ ਧਰੇ।ਖਾਇ ਅਘਾਵਹਿ ਆਮਿਖ ਸੋਈ। ਹਮ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਦੁਖਤਿ ਬਹੁ ਹੋਈ' ॥੩੫॥ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਬਹੁ ਕਹ੍ਯੋ ਕਠੋਰ। ਗਯੋ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਕੀ ਓਰ। ਘਰ ਕੀ ਕ਼ਹਿਵਤਿ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ। ਉਰ ਮਹਿਂ ਖਰ[੨]ਜਿਮ ਅਨੀ[੨] ਧਸਾਈ॥੩੬॥ਬਾਕ ਬਾਨ ਤੇ ਬੀਧਨ ਹੋਵਾ[੩]। ਬਹੁ ਬ੍ਯਾਕੁਲਤਾ ਰਿਦਾ ਪਰੋਵਾ। ਖਾਇ ਨ ਜਾਇ ਹਟ੍ਯੋ ਨਹਿਂ ਜਾਇ। ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ ਅਤਿਸ਼ੈ ਅਕੁਲਾਇ॥੩੭॥ ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਿ ਗਯੋ। ਸ੍ਰਾਪਤ ਸਹਤ ਸੁ ਦੁਰਬਚ ਕਹ੍ਯੋ। 'ਅਪਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਰੁ ਮੋਹਿ ਸਮੇਤ। ਨਹਿਂ ਕਿਸਹੂੰ ਕੋ ਪਿਖਹਿਂ ਨਿਕੇਤ॥੩੮॥ ਕਰਤਿ ਸ਼ੋਕ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹੀਅਹਿ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਨਿਤ ਦੁਖ ਤੇ ਲਹੀਯਹਿ'।ਇਮ ਕਹਿ ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਏ। ਅੰਤ ਸਮਾ ਤਬਿ ਲੌ ਨਿਯਰਾਏ॥੩੯॥ਸੁਤ ਕੇ ਸਹਤ[੪] ਭਯੋ ਪਰਲੋਕ। ਪੀਛੇ ਵਧ੍ਯੋ ਅਧਿਕ ਹੀ ਸ਼ੋਕ। ਸਭਿ ਕੋ ਅੰਤ ਭਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤੀ। ਤਿਸ ਕੋ ਰਹ੍ਯੋ ਨ ਕੋ ਪਸ਼ਚਾਤੀ ॥੪੦॥ਬਹੁਰ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਕੀ ਦਾਰਾ। ਬੈਠਨ ਕੀ ਹੋਇਸਿ ਅਧਿਕਾਰਾ। ਜੋ ਨਰ ਪੁੰਜ ਉਪਾਇਨ ਲ੍ਯਾਵੈਂ।ਮਿਸਤਕ ਟੇਕਹਿਂ ਤਿਹਂ ਅਰਪਾਵੈਂ॥੪੧॥ ਜਬਹਿ ਬ੍ਰਿਧਾ ਬਯ ਬਹੁ ਤਨ ਹੋਈ। ਚਿਤਹਿ ਥਿਰਹਿ ਪਾਛੇ ਅਬਿ ਕੋਈ। ਸ਼੍ਯਾਮ ਸਿੰਘ ਕੁਲ ਬ੍ਰਿਧਕ[੫] ਹੇਰਾ। ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਜਿਸ ਕੇਰਾ ॥ ੪੨ ॥ ਨਿਜ ਉਛੰਗ ਸੋ ਪਾਵਨ ਕੀਨਿ[੬]। ਆਪ ਪ੍ਰਲੋਕ ਪਯਾਨੋ ਕੀਨਿ। ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਥਿਰ੍ਯੋ ਤਿਸ ਪਾਛੇ। ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਮਹਿਂ ਬਿਦਤ੍ਯੋ ਆਛੇ ॥ ੪੩ ॥ ਤਿਸ ਕੇ ਤੀਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਗ ਭਏ। ਅੰਤ ਸਮਾ ਜਬਿ ਹੂੰ ਨਿਯਰਏ। ਜੇਸ਼ਟ ਸੁਤ ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਥਿਰ੍ਯੋ। ਕੇਤਿਕ ਬਰਖਨ ਪੂਜਨ ਕਰ੍ਯੋ ॥ ੪੪॥ ਜਬਿ ਪ੍ਰਲੋਕ ਤਿਨ ਕੋ ਹੁਇ ਗਯੋ। ਗਾਦੀ ਪਰ ਦਿਦਾਰ ਸਿੰਘ ਥਯੋ। ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਕੇਰ ਸੁਤ ਦੂਜਾ। ਬਹੁਤ ਬਰਖ ਸੰਗਤਿ ਨੇ ਪੂਜਾ ॥ ੪੫॥ ਤਿਨ ਕੋ ਭੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਜਬਿ ਭਯੋ।ਤ੍ਰਿਤੀ ਦਿਵਾਨ ਸਿੰਘ ਪਦ ਲਯੋ*। ਅਬਿ ਬੈਠਤਿ ਹੈ ਗਾਦੀ ਊਪਰ। ਬਿਦਤ ਅਹੈ ਜਾਨਹਿਂ ਬਹੁ ਭੂਪਰ॥੪੬॥ ਸੋਢੀ ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਜੋਈ।ਸ਼੍ਯਾਮ ਸਿੰਘ ਕੋ ਕੁਲ ਸਭਿ ਤੋਈ। ਗਾਦੀ ਥਿਰੇ ਭਨੇ ਮੈਂ ਸੋਈ। ਅਪਰ ਸਿੰਘ ਜਾਨੈਂ ਸਭਿ ਕੋਈ ॥੪੭ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰਐਨੇ'ਆਨੰਦਪੁਰ ਗਾਦੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰਨਾਮਪੰਚਤ੍ਰਿੰਸਤੀਅੰਸੂ॥੩੫॥

੧ਕਠੋਰ (ਦਿਲ ਵਾਲਾ)। ੨ਖਰ+ਅਨੀ=ਤਿੱਖੀ ਨੋਕ। ੩ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ੪ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ—ਦਲੇਲ ਸਿੰਘ, ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਮੋਜ ਸਿੰਘ ਜੋ ਆਪਦੇ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਸਮੇਂ ਸਾਹੇ ਮਰ ਗਏ ਸੇ। ੫ਕੁਲ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੋਤ੍ਰਾ। ੬ਗੋਦ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਪਣੀ ਥਾਂ ਥਾਪਿਆ। *ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਬ੍ਰਿਜਇੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫੇਰ ਟਿੱਕਾ ਰਾਮਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਤੇ ਹੁਣ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ।

੩੬. [ਅੰਤਮ ਮੰਗਲ]।

੧. 'ਕਵਿ-ਸੰਕੇਤ' ਮਿਰ੍ਯਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ।

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਾਰਸੁਤੀ ਨਿਜ ਦਾਸ ਪਰ ਭਈ ਸਹਾਇ ਅਪਾਰ।
ਪਾਰਦ ਬਰਨੀ ਪਾਰਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਿੰਧੁ ਤੇ ਪਾਰਿ॥ ੧॥

[ਪਰ=ਉੱਤੇ, ਦੀ। ਅਪਾਰ=ਪਾਰ ਰਹਿਤ, ਬਹੁਤ, ਅਮਿੱਤ। ਪਾਰਦ ਬਰਨੀ=ਪਾਰੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਪਾਰੇ ਵਾਂਙੂ ਸੁਫੇਦ ਤੇ ਲੁਸ ਲੁਸ ਕਰਨ ਹਾਰੀ ਦਮਕ ਵਾਲੀ ਤੋਂ ਹੈ। ਪਾਰਦਾ=ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤਾਰਨਹਾਰ। ਭਾਵ ਗ੍ਰੰਥ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ। ਸਿੰਧੁ=ਸਮੁੰਦਰ।]

ਅਰਥ—ਪਾਰੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੀ (ਚਿੱਟੀ) ਤਾਰਨਹਾਰ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਦੀ ਅਮਿੱਤ ਸਹਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਚੌਪਈ॥ ਕਰਨੀ ਸੁਖ, ਦੁਖ ਦਾਰਿਦ ਹਰਨੀ। ਹਰਨੀ ਸੁਤ ਸਮ ਆਂਖਨਿ ਬਰਨੀ। ਬਰਨੀ ਬੰਕ੍ਰ ਮਹਾਂ ਛਬਿ ਧਰਨੀ। ਧਰਨੀ ਬੁਧਿ ਕੀ ਬਯ ਤਨ ਤਰੁਨੀ*॥ ੨॥

[ਕਰਨੀ=ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਹਰਨੀ=ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। (ਅ) ਮ੍ਰਿਗੀ। ਬਰਨੀ=ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਅ) ਝਿੰਮਣੀਆਂ, ਭਵਾਂ, (ੲ) ਰੰਗਤ। ਬੰਕ੍ਰ=ਟੇਢੀਆਂ। ਤਰੁਨੀ=ਜਵਾਨ।]

ਅਰਥ—ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਕਰਨਹਾਰੀ, ਦੁਖ ਦਰਿੱਦ੍ਰ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਜੋ ਮ੍ਰਿਗੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀਆਂ) ਟੇਢੀਆਂ ਭਵਾਂ ਬੜੀ ਹੀ ਛਬੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, (ਜੋ) ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਸਦਾ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਤਰਨੀ ਬਿਘਨ ਸਿੰਧੁ ਜਿਹ ਸ਼ਰਨੀ। ਸਰ ਨੀਰਜ ਦੁਤਿ ਦ੍ਰਿਗ ਆਦਰਨੀ। ਦਰਨੀ ਦੋਖਨਿ ਦਾਸ ਉਧਰਨੀ। ਧਰਨੀ ਕਰੁਨਾ ਗੁਨੋਅਨਿ ਬਰਨੀ॥੩॥

[ਤਰਨੀ=ਬੇੜੀ। ਸ਼ਰਨੀ=ਸ਼ਰਨ। ਸਰ=ਵਰਗੀ। ਨੀਰਜ=ਕਵਲ। ਆਦਰਨੀ=ਆਦਰਨ ਯੋਗ। (ਅ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦਰਨ ਵਾਲੀ (ਭਾਵ ਕਵਲ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ) ਮਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।]

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਘਨਾਂ ਰੂਪੀ ਸਾਗਰ ਦੀ ਬੇੜੀ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੇ) ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਕਮਲਾਂ ਵਰਗੀ (ਸੁਹਣੀ) ਤੇ ਆਦਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਜੋ (ਸਾਹਿਤਜ ਦੇ)

---

*ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਗਲ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰਾਸ ੧ ਅੰਸੂ ੧ ਅੰਕ ੬ ਵਿੱਚ 'ਤਨ ਵੈ ਤਰਨੀ' ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਤਨ+ਬਯ+ਤਰੁਨੀ।

ਦੂਖਣਾਂ ਦੀ ਦਲਣ ਵਾਲੀ ਤੇ (ਕਵੀ ਰੂਪ) ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ (ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ) ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਅਰਥ–੨. (ਜਿਸ ਦੇ) ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਦੁਤੀ ਕਵਲ ਵਰਗੀ (ਦੁਤੀ ਨੂੰ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦਲਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਬਰਨੀ ਕੁੰਦ ਇੰਦੁ ਆਭਰਨੀ। ਭਰਨੀ ਨਾਗ ਬਿਘਨ ਗਨ ਅਰਿਨੀ।
ਅਰਿਨੀ ਕਰੇ ਅਨੰਦ ਉਸਰਨੀ। ਸ਼ਰਨੀ ਪਰੇ ਕਲੇਸ਼ ਨਿਵਰਿਨੀ*॥੪॥

[ਕੁੰਦ=ਚੰਬੇ ਵਰਗਾ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਫੁਲ, ਮਰਤਬਾਨ ਦਾ ਫੁਲ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਕਵੀ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ। (ਅ) ਚਾਂਦਨੀ ਦਾ ਫੁਲ, ਇਹ ਬੀ ਚਿਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਆਭਰਨੀ=ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ। (ਅ) ਗਹਿਣੇ ਵਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ।
ਭਰਨੀ=ਮੋਰਨੀ। ਗਾਰੜੂ ਮੰਤ੍ਰ। [ਮੋਰ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗਾਰੜੂ ਮੰਤ੍ਰ ਬੀ ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਵਿੱਸ ਝਾੜਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ, ਭਰਨੀ=ਮੋਰਨੀ, ਛਛੂੰਦਰ, ਗਾਰੁੜੀ ਮੰਤ੍ਰ ਆਦਿ]।
ਅਰਿਨੀ=[ਅ. ਰਿਣੀ] ਕਵੀ ਜਗਤ ਦੇ ਅਕਸਰ ਪਦਾਰਥ ਵਲੋਂ ਤੰਗ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾਈ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਈਂ ਨੇ ਇਸ ਦੁਖ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਅਰਿਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ' ਖਾਸ ਮਹਿੰਮਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਥਵਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਣ ਕਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਹ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਾਂਗਾ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਵਿ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਅਰਿਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਰਨੀ=ਉਤਸਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ਉਸਾਰਨ ਵਾਲੀ।]

ਅਰਥ–੧. ਕੁੰਦ ਦੇ ਫੁਲ ਵਰਗੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀ, ਤੇ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸੱਪਾਂ ਰੂਪੀ ਸਮੂਹ ਵਿਘਨਾਂ ਦੀ ਮੋਰਨੀ (ਵਤ) ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਹੈ। ਅਰਿਣੀ ਕਰਕੇ ਆਨੰਦ ਉਸਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। (ਆਪਣੇ) ਸ਼ਰਣ ਪਿਆਂ ਦੇ (ਸਾਰੇ) ਕਲੇਸ਼ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਹੋਰ ਅਰਥ–ਕੁੰਦ (ਵਰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ) ਵਾਲੀ, (ਤੇ) ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ (ਨੂੰ) ਗਹਿਣੇ (ਵਤ) ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ।

੨. ਕਥਾ ਮੰਗਲ।

ਹਰੀ ਸਿਮਰਿ ਕਥ ਪੂਰਨ ਕਰੀ। ਕਰੀ ਕਲੁਖ ਕੋ ਬਾਘਨਿ ਖਰੀ।
ਖਰੀ ਭਈ ਜਿਮ ਮੁਕਤਾ ਲਰੀ। ਲਰੀ ਕੁਮਤਿ ਸੋ ਤੂਰਨ ਹਰੀ॥ ੫॥

[ਹਰੀ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕਰੀ ਕਲੁਖ=ਪਾਪ ਰੂਪ ਹਥਨੀ।
ਖਰੀ=ਚੰਗੀ। ਠੀਕ। ਸੱਚਮੁਚ। ਖਰੀ ਭਈ=ਖੜੀ ਹੋਈ, ਤਿਆਰ।

*ਅੰਕ ੨ ਤੋਂ ੪ ਤਕ ਤਿੰਨੇ ਛੰਦ ਸਿੰਘਾਵਿਲੋਕਨ ਚਾਲ ਵਿਚ ਇਕੋ ਲੜੀ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੋਈ। (ਅ) ਸੁੱਚੀ। ਲਰੀ=ਜਿਸ ਨੇ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ।
(ਅ) ਕਤਾਰ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਲੜੀ, ਮਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਪਾਪ (ਰੂਪੀ) ਹਥਨੀ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁਚ ਸ਼ੇਰਨੀ (ਹੋਕੇ ਢੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਇਹ) ਕਥਾ ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰ (ਸਿਮਰ) ਕੇ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਇਹ ਕਥਾ) ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ (ਸੁੱਚੀ) ਲੜੀ ਵਾਂਙੂ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਹੈ, (ਇਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਜੋ ਬੀ) ਦੁਰਬੁੱਧੀ (ਮੇਰੇ ਨਾਲ) ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਆਈ (ਮੈਂ) ਤਤਕਾਲ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਹੋਰ ਅਰਥ—(ਹੁਣ ਮੈਂ) ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ (ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੀ) ਕਥਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, (ਇਹ) ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ ਹਥਨੀ ਨੂੰ ਸਚਮੁਚ ਸ਼ੇਰਨੀ (ਹੋਕੇ ਢੁਕਣ ਵਾਲੀ ਹੈ) (ਤੇ ਪੁੰਨਾ ਰੂਪੀ ਸੁੰਦਰ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਹ) ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁੱਚੀ ਲੜੀ (ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਹੈ) ਜੋ ਕੁਮਤੀਆਂ ਦੀ (ਸਾਰੀ) ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਝਟਪਟ ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਅਰਥ ਦਾ ਭਾਵ—ਮੈਂ ਇਹ ਕਥਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਮੇਰੀ ਕਰਨੀ ਕਰਤੱਤ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ ਭੁੱਲਾਂ ਘਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤੀ ਲਈ ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਦਾ ਸਾਂ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਙੂ ਸੁੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਇਹ ਕਥਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਦੁਰਬੁੱਧੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਏਦਾਂ ਵਾਲੇ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੀ ਪਰਖ ਵਿਚ ਆਏ ਮੈਂ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਦੁਰਬੁੱਧੀਆਂ ਦੀ ਖੋਟੀ ਸਲਾਹ ਜਦ ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਆਈ ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਜੈ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਜੈ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮਸਾਲਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਅਰਥ ਦਾ ਭਾਵ—ਇਹ ਨਿਰੀ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵੇ ਦੀ ਕਥਾ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦੇਣ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸ਼ਿੱਖਯਾ ਇਸ ਵਿਚ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਮਈ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਸ ਕਥਾ ਵਿਚ ਮੋਤੀਆਂ ਵਰਗੇ ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਪਦਾਰਥ ਪਰਮਾਰਥਦੇ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਤੇ ਦੁਰਬੁੱਧੀਆਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

੩. ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ—ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ—ਮੰਗਲ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ*। ਤਾਰਨ ਹਿਤ ਜਗ† ਭਗਤ ਉਦਾਰ।
ਦਾਰੁਨ ਦੂਖ ਤੇ ਕੀਨਿ ਉਧਾਰ। ਧਾਰੇ ਸਿੱਖੀ ਪਰੇ ਸੁ ਪਾਰ॥ ੬॥

---

*ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਏਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਵੀ ਜੀ ਆਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ। †ਪਾ:--ਜਨ।

ਅਰਥ-(ਸਾਰੇ) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਜਗਤ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਿੱਚ (ਅਤਿ) ਉਦਾਰ (ਹੋਏ) ਹਨ* । ਭਜਾਨਕ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ (ਜਗਤ ਦਾ ਆਪ ਨੇ ਹੀ) ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ, (ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦੀ) ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੋ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ।

੪. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ-ਮੰਗਲ ।

ਸੈਯਾ ॥ **ਧਾਰਿ ਅਪੂਰਬ ਪੂਰਬ ਰੂਪ ਭਏ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਉਦਾਰਹਿ ।**
ਦਾਰ ਕਿਧੌਂ ਨਰ ਪੰਥ ਪਰੇ ਤਿਨ ਸੇ ਜਗ ਸਾਗਰ ਤੇ ਪਰਿ ਪਾਰਹਿ ।
ਪਾਰਤਿ ਹੈਂ ਗੁਨ, ਟਾਰਤਿ ਔਗੁਨ, ਗਜਾਨ ਸਿਖਾਰਤਿ ਬਾਕ ਬਿਚਾਰਹਿਂ ।
ਚਾਰਹੁਂ ਬੇਦ ਉਚਾਰਹਿਂ ਸਾਰਹਿ, ਬੰਦਤਿ ਹੌਂ ਅਬਿ ਮੋਹਿ ਉਧਾਰਹਿਂ ॥ ੭ ॥

{ ਅਪੂਰਬ=ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਗੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਅਚਰਜ, ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ।
ਪੂਰਬ=ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਸਨਾਤਨ ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਬ੍ਰਹਮ । ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ । (ਅ) ਪਹਿਲਾ ਸਰੂਪ ਭਾਵ ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ।
ਦਾਰ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ । ਪਰਿ ਪਾਰਹਿ=ਪੈ ਗਏ ਪਾਰ । }

ਅਰਥ-੧. ਅਸਚਰਜ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਉਦਾਰ ਜਯੋਤੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹੋਏ । ੨. ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਥਵਾ ਪੁਰਸ਼ (ਜੋ ਵੀ) ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਥ (ਭਾਵ ਸਿਖੀ ਮਾਰਗ) ਵਿਚ ਆਏ, ਓਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਪੈ ਗਏ । ੩. ੪. (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ) ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਸਿਖਾਲਦੇ ਹਨ, (ਜੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ ਓਹ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਮੈਂ) ਹੁਣ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ) ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ (ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ) ਮੇਰਾ ਵੀ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ।

ਹੋਰ ਅਰਥ-੧. ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਦਾਰ ਜੋਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਏ । ੪. ਜੋ ਕੁਛ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਥਵਾ ਸਾਰਾ ਜੋ ਕੁਛ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੇਦ ਕੋਲੋਂ (ਚਾਰੂ=) ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ† ।

੫. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ-ਮੰਗਲ ।

ਚਿੱਤ੍ਰਪਦਾ ਛੰਦ ॥ **ਜਾਲ ਜੰਜਾਲ ਫਸੇ ਜੁ ਮਿਲੇ, ਤਿਨ ਦਾਸਨਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬਿਕਾਰਨ ਜਾਲਿ । ਜਾਲਨਿ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਾਨਿਕੈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮ ਕੀ ਦੇ**

*ਅਥਵਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਹਿਤ ਭਗਤੀ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਿਚ (ਬੜੇ) ਉਦਾਰ ਹੋਏ ਹਨ । †ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸਾਰ ਬਾਬਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੀਚਾਰ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੩ ਅੰਸੂ ੪੨ ਅੰਕ ੩੫ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ ।

ਜਪੁਮਾਲ। ਮਾਲਿਕ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਬੰਦਨ ਤੇ ਕਰਿ ਦੇਤਿ ਨਿ-ਹਾਲ। ਹਾਲ ਭਲੋ ਪਰਲੋਕ ਤਿਨੈ, ਨਹਿਂ ਫੇਰ ਫਸੈਂ ਕਬਿਹੂ ਜਮਜਾਲ ॥੮॥

{ ਜਾਲ=ਜਾਲ, ਫਾਹੀ। ਜੰਜਾਲ=ਝੰਝਟ, ਬਖੇੜੇ, ਪੁਆੜੇ, ਪ੍ਰਪੰਚ।
ਜਾਲਿ=ਸਾੜ ਦਿਤੇ। ਜਾਲਨਿ ਕੋ=ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਬਖਾਨਿ ਕੈ=ਕਹਿਕੇ। ਸਮਝਾ ਕੇ। }

ਅਰਥ—(ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ) ਜੇਹੜੇ (ਲੋਕੀਂ) ਜੰਜਾਲਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮਿਲੇ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ (ਆਪ ਨੇ) ਦਗਧ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ (ਆਪਣਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝਾਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮ ਦੀ ਜਪਮਾਲਾ ਦਿੱਤੀ (ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ਿਆ)। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ (ਦਾਤੇ ਐਸੇ ਹਨ ਕਿ) ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ (ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭੀ) ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ (ਬਹੁਤ) ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਹ) ਮੁੜਕੇ ਜਮ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ।

੬. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰੂ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ—ਮੰਗਲ।

ਸੈਯਾ ॥ ਮੋਹਿ ਰਿਦੈ ਬਸਿ ਕੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਨਾਸ਼ ਕਲੇਸ਼ ਕਰੋ, ਹੁਇ ਮੋਹ ਨ। ਮੋਹਨ ਕੇ ਪਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੂਰਨ! ਦਾਸਨ ਕੇ ਕਰਤਾ ਮਨ ਮੋਹਨ! ਹੋਹਿ ਨ ਲੋਭ ਕੋ ਲੋਭ ਕਬੈ, ਨਹਿਂ ਕਾਮ ਕੋ ਕਾਮ ਹੰਕਾਰ ਨ ਕ੍ਰੋਹ ਨ। ਕੋਹ ਸੀ ਓਟ ਸਦਾ ਨਿਜ ਦਾਸਨਿ ਦਾਨ ਕੋ ਦੀਨ ਕਰੋ ਨਿਰਮੋਹਨ ॥ ੯ ॥

{ ਮੋਹਿਨ=ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ।
ਲੋਭ=ਪਦਾਰਥ। ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਾਮਾਨ। [ਸੰਃ, ਲੋਭਜ]
ਲੋਭ=ਲਾਲਚ। ਕਾਮ ਕੋ ਕਾਮ=ਕਾਮ ਦੀ ਕਾਮਨਾ, ਕਾਮ ਦੀ ਇੱਛਾ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾ ਰਹੇ। (ਅ) ਕਾਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਾ ਰਹੇ।
ਕ੍ਰੋਹ=ਕ੍ਰੋਧ, ਗੁੱਸਾ। ਕੋਹ=ਪਹਾੜ [ਫਾਃ, ਕੋਹ]।
ਦੀਨਿ=ਦੇਕੇ। (ਅ) ਦੀਨਾਂ ਨੂੰ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ। }

ਅਰਥ—੨. ਹੇ ਮੋਹਨ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪੂਰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ (ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀਓ!) (ਹੇ) ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜੀਓ! ੧. ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦਿਨ ਵੱਸਕੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ (ਕਿ ਮੈਨੂੰ) ਮੋਹ ਨਾ ਉਪਜੇ। ੩. ਨਾ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਲੋਭ ਕਦੇ ਉਪਜੇ, ਨਾਂ ਹੀ ਕਾਮ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਰਹੇ, ਨਾ ਹੰਕਾਰ (ਤੇ) ਨਾ (ਹੀ) ਕ੍ਰੋਧ ਰਹੇ। (ਆਪ, ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਪਹਾੜ ਵਰਗੀ ਓਟ ਹੋ ਤੇ (ਨਾਮ ਦਾ) ਦਾਨ ਦੇਕੇ ਨਿਰਮੋਹ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।

੭. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰੂ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ—ਮੰਗਲ।

ਹਰਿਦਾਸ ਤਨੈ ਹਰਿਦਾਸ ਭਨੈ ਹਰਿ ਰੂਪ ਬਨੈ ਹਰਿ* ਪੂਜਤਿ ਹੈ ਜਿਨ।
ਹਰਿ ਦੋਸ਼ਨ ਦੈ ਸੁਖ ਦਾਸਨ ਕੋ ਉਰ ਮੋਹ ਤੇ ਆਦਿ ਬਿਕਾਰ ਭਰੇ ਜਿਨ।
ਬਰ ਦੇਤਿ ਜਿਨਹਿ ਬਰ ਮਾਨਵ ਸੇ ਬਰਬੰਡ ਭਏ ਜਮ ਰੂਪ ਪਿਖੈ ਜਿਨ।
ਕਰ ਬੰਦ ਤਿਨੈਂ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਕੋ, ਕਰਤਾਰ ਗੁਨਾਕਰ, ਗਜ਼ਾਨ ਅਮੇਜਿਨ ॥ ੧੦ ॥

[ਹਰਿਦਾਸ=ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ। ਹਰਿਦਾਸ= ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਾਸ। ਰਾਮਦਾਸ ਦੇ ਅਰਥ ਬੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਾਸ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਵੀ ਜੀ ਰਾਮਦਾਸ ਪਦ ਦਾ ਤਰਜੁਮਾ 'ਹਰਿਦਾਸ' ਪਦ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਨਿਰੰਕਾਰ। ਬਨੈ=ਫਬੇ ਹੋ, ਪ੍ਰਗਟੇ ਹੋ।
ਹਰਿ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ। ਹਰਿ=ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ।
ਬਰਬੰਡ=ਬਲਵਾਨ। (ਅ ਵਰ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ। ਭਾਵ ਅੱਗੋਂ ਵਰ ਦਾਤੇ ਹੋ ਗਏ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਪਿਖੈ ਜਿਨ=ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਗੇ।
ਗਜ਼ਾਨ ਅਮੇ ਜਿਨ=ਗਜ਼ਾਨ ਮਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ। (ਅ) ਗਜ਼ਾਨ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ। [ਫਾ:, ਆਮੇਖਤਨ, ਆਮੇਜ਼ੀਦਨ= ਮਿਲਨਾ ਤੋਂ ਆਮੇਜ਼ਨ]।]

ਅਰਥ—(ਸ੍ਰੀ) ਹਰਿਦਾਸ ਦੇ ਜੀ ਸਪੁੱਤ੍ਰ (ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਰਾਮਦਾਸ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪ ਪ੍ਰਤੱਖਜ) ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਜਦਾ ਹੈ। (ਆਪ ਆਪਣੇ) ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਦੇ ਮੋਹ ਆਦਿ (ਪੰਜਾਂ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ—ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ (ਆਪ ਨੇ) ਵਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਉਹ (ਐਸੇ) ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਜਮਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਗੇ। (ਮੈਂ ਵੀ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਣ, ਅਮਿਣਵੇਂ ਗਜ਼ਾਨ ਵਾਲੇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ) ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

੮. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰੂ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ—ਮੰਗਲ।

ਕਬਿੱਤ॥ ਅਰਜ਼ਨਿ ਸੁਨਿ ਮੇਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ! ਅਰਿ ਜਨ ਹਨਿ ਅਰਜਨ ਜਸ ਦੀਨਿਓ। ਕਵਿਤਾ ਪ੍ਰਪੂਰ ਮੇ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਭਰਪੂਰ ਨਿਜ, ਪੂਰਮੇ ਪਰੀ ਹੈ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਨ ਜਿ ਕੀਨਿਓ। ਕਥਾ ਗੁਨ ਸਰੁਵਰ, ਔਗੁਨ

*੧੯੧੨ ਤੇ ੧੯੧੯ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ 'ਰਾਰੇ' ਨੂੰ ਸਿਆਰੀ ਹੈ—'ਹਰਿ'।

ਕੋ ਸਰ ਖਰ, ਗੁਰੂ ਸਰ ਔਰ ਨਾ, ਸ਼ਰਨ ਯਾਂ ਤੇ ਲੀਨਿਓ। ਨਾਮ ਲਿਵ ਤਾਰ ਦੇ ਉਚਾਰ ਭਵ ਪਾਰ ਦੇ, ਪਤਾਰ ਤੇ ਉਧਾਰਿ ਪਦ ਤਾਰਿਦੇ ਪ੍ਰਬੀਨਿਓ॥ ੧੧॥

[ਅਰਜ਼ਨਿ=ਬੇਨਤੀਆਂ [ਅ਼ਃ, ਅਰਜ਼]। ਅਰਜਨ=ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ।
ਅਰਿ ਜਨ=ਵੈਰੀ ਲੋਕ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਹੰਕਾਰ।
ਅਰਜਨ=ਉੱਜਲ। ਪ੍ਰਪੂਰ=(ਨੌ ਰਸਾਂ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ) ਪਰੀ ਪੂਰਣ। ਭਰਪੂਰ=ਸੰਪੂਰਣ।
ਪੂਰ ਮੇਂ ਪਰੀ ਹੈ=ਮੇਰੀ (ਘਾਲ) ਪੂਰੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।
ਨਾਮ ਲਿਵਤਾਰ ਦੇ=ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਦਿਓ।
ਪਤਾਰ=ਪਤਾਲ, ਭਾਵ ਨਰਕ। ਪਦ ਤਾਰ=(ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਦ, ਮੁਕਤੀ ਪਦ।]

ਅਰਥ-(ਹੇ ਸ੍ਰੀ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਜੀਓ!) ਮੇਰੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਸੁਣੋਃ-(ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ) ਵੈਰੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ (ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਉੱਜਲ ਜਸ (ਮੈਨੂੰ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਕਿਵੇਂ ? ਅਗੇ ਆਪ ਹੀ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਆਪਣਾ ਭਰਪੂਰ (=ਸੰਪੂਰਨ) ਚਰਿੱਤ੍ਰ (ਨੌ ਰਸਾਂ ਤੇ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ) ਪਰੀ ਪੂਰਣ ਕਵਿਤਾ (ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਾਸ ਕੋਲੋਂ ਉਚਰਵਾਕੇ) ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਨ ਜੋ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਇਸ ਵਿਚ) ਮੇਰੀ (ਘਾਲ) ਪੂਰੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। (ਇਹ) ਕਥਾ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਤੀਰ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਏਸੇ ਲਈ ਹੀ ਮੈਂ (ਗੁਰਾਂ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਪਕੜੀ ਹੈ (ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਿਨਯ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇ) ਪ੍ਰਬੀਨ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਓ!) ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਦਿਓ (ਜਿਸ ਦੇ) ਉਚਾਰਨ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਜੇਹੜਾ) ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਅਰਥ-੪. ਹੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਗੁਰ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਨਰਕ ਤੋਂ ਉਧਾਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪਦ ਦਿਓ (ਤੇ ਕੇਵਲ) ਉੱਚਾਰਨ (ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ) ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਓ।

੯. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰੁ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ-ਮੰਗਲ।

ਸੈਯਾ॥ ਸਾਰੰਗ[1] ਪੈ ਕਰ ਸਾਰੰਗ[2] ਪੈ ਚਢਿ, ਸਾਰੰਗ[3] ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿਕੋ ਬਲਿ ਸ੍ਰਾਰੰਗ[4]। ਸਾਰੰਗ[5] ਜਨੋਂ ਜਗ ਮੈਂ ਕੁਲ ਸਾਰੰਗ[6], ਸਾਰੰਗ[7] ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਿ ਸਾਰੰਗ[8]। ਸਾਰੰਗ[9] ਦਾਸਨਿ ਕੋ ਪ੍ਰਿਯ ਸਾਰੰਗ[10], ਸਾਰੰਗ[11] ਦੋਸ਼ਨਿ ਕੋ ਸਮ ਸਾਰੰਗ[12]। ਸਾਰੰਗ[13] ਪਾਨਿ ਭਯੋ ਨਰ ਸਾਰੰਗ[14], ਸਾਰੰਗ[15] ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਰੰਗ[16]॥ ੧੨॥

{ ਸਾਰੰਗ*=[੧]ਹਾਥੀ, [੨]ਘੋੜਾ, [੩]ਹਰਨ, [੪]ਸ਼ੇਰ, [੫]ਕਮਲ, [੬]ਸੂਰਜ, [੭]ਦੀਵਾ, [੮]ਅਗਨੀ, [੯]ਚਾਤ੍ਰਿਕ, [੧੦]ਬੱਦਲ, [੧੧]ਸਰਪ, [੧੨]ਗਰੁੜ, [੧੩]ਧਨੁਖ, (ਸਾਰੰਗ ਪਾਨਿ=ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ), [੧੪]ਈਸ਼੍ਵਰ, [੧੫]ਉਹੋ ਰੰਗ, (ਸਾ+ਰੰਗ), [੧੬]ਸਾਰੰਗ, ਚਾਨਣਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜੋਤਿ। }

ਅਰਥ–(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ) ਕਦੇ ਹਾਥੀ ਪਰ ਸਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਦੀ ਘੋੜੇ ਪਰ, (ਹਰਿ ਹਾਲ) ਹਰਨਾਂ ਰੂਪੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਆਂ ਤੇ ਬਲੀ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਹਨ। (ਪਰ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਲਈ ਆਪ) ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, (ਅਰ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ) ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੇ ਵਾਲੇ (ਐਉਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ) ਦੀਪਕ ਨੂੰ ਅਗਨੀ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੀ ਹੈ)। ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਐਉਂ ਪਿਆਰੇ ਹਨ (ਕਿ ਜਿਵੇਂ) ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਨੂੰ ਬੱਦਲ ਹੈ; ਪਾਪਾਂ ਲਈ (ਐਉਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ) ਸਰਪ ਲਈ ਗਰੁੜ। (ਗੱਲ ਕੀਹ, ਇਹ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਹਨ ਈਸ਼੍ਵਰ ਹੀ ਨਰ ਬਣਕੇ ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਪਰ ਫੇਰ ਦੇਖੋ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਬੀ) ਉਹੋ (ਇਲਾਹੀ) ਰੰਗ ਹੈ (ਓਹੋ) ਜੋਤ ਹੈ।

ਭਾਵ–ਸਾਰੰਗ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ੭੦ ਤੋਂ ਬੀ ਵਧੀਕ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸ੍ਵੱਯੇ ਦੇ ਅਰਥ ਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਰਤਾ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਰਹਿਕੇ ਕਈ ਅਰਥ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ 'ਖਿਆਲ ਦੀ ਲੜੀ' ਜੋ ਸਾਰੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਹੈ ਓਹ ਸਾਰੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਣਮਿਲਵੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਟੂਕ ਵਿਚ ਸੱਠਾਂ ਦੇ ਆਨ ਮਾਨ ਹੋਰ ਅਰਥ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਵੈਯੇ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਬੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਅਰਥ ਸਫਲ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 'ਖਿਆਲ ਦੀ ਲੜੀ' ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੋਤਵੀਂ ਦਿੱਸ ਪਵੇ, ਜੈਸੇ ਕਿ ਇਸ ਸ੍ਵਯੇ ਦੇ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਭੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਤਰ ਵਿਛੋਲਿੱਤਰੀ ਰਹੇ ਤਦ ਤਾਂ–'ਸਾਰੰਗ' ਪਦ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਅਰਥ ਹੋਣ ਕਰਕੇ–ਕਈ ਅਰਥ ਲਗ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜੀ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇਗੀ; ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਖਿਆਲ ਦੀ ਲੜੀ ਲੱਭ ਪਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਏਹ ਅਰਥ 'ਪਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮੀਨਾਕਾਰ' ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਬਹੁੰ ਨੇੜੇ ਜਾਂ ਢੁੱਕੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

*ਸਾਰੰਗ ਦੇ ਕੋਸ਼ ਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕਈ ਅਰਥ ਹੋਰ ਬੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਯਥਾ:– ਕੋਇਲ, ਬਾਜ਼, ਹੰਸ, ਮੋਰ, ਛਤਰ, ਸੋਨਾ, ਗਹਿਣਾ, ਤਾਲ, ਭੌਰਾ, ਕਪੂਰ, ਲਵਾ ਪੰਖੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਸਮੁੰਦਰ, ਪਾਣੀ, ਤੀਰ, ਪਪੀਹਾ, ਸ਼ਿਵ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ, ਚੰਦਨ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਕੇਸ਼, ਚਮਕ, ਸ਼ੋਭਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਰਾਤ, ਦਿਨ, ਤਲਵਾਰ, ਕਬੂਤਰ, ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਛੰਦ੍ਰ, ਮੋਤੀ, ਥਨ, ਹੱਥ, ਕਾਂ, ਨਛਤ੍ਰ, ਮਮੋਲਾ, ਡੱਡੂ, ਹੱਲ, ਅਕਾਸ਼, ਪੰਛੀ, ਚਿੜੀ, ਕੱਪੜਾ, ਕਾਮ, ਕੱਜਲ, ਬਿਜਲੀ, ਫੁੱਲ, ਇਕ ਰਾਗ, ਆਦਿ। ਡਿੰਗਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 'ਸਾਰੰਗ' ਪਦ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਬੀ ਲਾਏ ਹਨ, ਓਹ ਇਹ ਹਨ:–ਵੀਣਾਂ, ਮੋਤੀ, ਕੱਚ, ਸ਼ਬਦ, ਤੋਤਾ, ਬੱਜ੍ਰ, ਨਾਰੀਅਲ, ਕੇਸਰ, ਪਰਬਤ, ਗਰੁੜ, ਆਦਿ।

੧੦. ਇਸ਼੍ਟ ਗੁਰੂ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ—ਮੰਗਲ।

ਭਵ ਪਾਵਕ ਸਿੰਧੁ ਅਗਾਧ ਜਿਨੈਂ ਸ਼ਰਨਾ ਸਰਨਾ ਤਰਨਾ ਤਰਨਾ।
ਪਰ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਹੇਰਿ ਰਿਦੇ ਜਰਨਾ ਨਿਜ ਓਜ ਮਹਾਂ ਜਰਨਾ ਜਰਨਾ।
ਹਰਿਰਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮ ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਦੋਸ਼ ਕਰੇ ਹਰਨਾ ਹਰਨਾ।
ਕਹਿਨਾ ਕਹਿਨਾ ਫੁਲ* ਹੈ ਨ ਸੁਗੰਧਿ,ਗੁਰੂ ਕਰੁਨਾ ਕਰਨਾ ਕਰਨਾ॥੧੩॥

{ਸ਼ਰਨਾ=ਸ਼ਰਨ। ਸਰਨਾ=ਸਰ+ਨਾ=ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਰਨਾ=ਤਰਨਾ ਹੈ, ਪਾਰ ਉਤਰਨਾ ਹੈ। ਤਰਨਾ=ਤਰ ਨਾ=ਤਰ ਨਹੀਂ ਸੱਕਣਾ। ਜਰਨਾ=ਸੜਨਾ ਹੈ। ਜਰਨਾ=ਜਰ ਨਹੀਂ ਸੱਕਣਾ। ਜਰਨਾ=ਜਰ+ਨਾ=ਜੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ। (ਅ) ਕਿਣਕਾ ਮਾਤ੍ਰ ਜ਼ਰਰਾ ਤੋਂ। ਹਰਨਾ=ਹਰ ਲੈਣੇ ਹਨ। ਹਰਨਾ=ਹਰਨ, ਮਿਰਗ। ਕਹਿਨਾ=ਕਹਿਣਾ, ਕਥਨੀ ਮਾਤ੍ਰ। ਕਹਿਨਾ=ਡੋਰੇ ਦਾ ਜਾਲਾ। ਗੁਰੂ ਕਰੁਨਾ=ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੇਹਰ। ਕਰਨਾ=ਕਰਤੱਤ। ਕਰਨਾ=ਸੰਗਤਰੇ ਕਿੰਬ, ਖੱਟੇ ਆਦਿ ਦਾ ਫੁਲ ਜੋ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।}

ਅਰਥ—ਸੰਸਾਰ (ਇਕ ਮਾਨੋਂ) ਅਗਨੀ ਦਾ ਅਗਾਧ ਸਾਗਰ ਹੈ, (ਇਥੇ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਰਨਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਦੀ ਸਰ ਨਾ=) ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਤਰ ਨਾ=) ਨਹੀਂ ਤਰ ਸੱਕਣਾ। ੨. (ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਪਰਾਏ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੜਨਾ ਹੈ; ਆਪਣੇ ਬਲਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਡਾ (ਜਾਣਕੇ) ਜਰ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ, (ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਰ ਨਾ=) ਜੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ। ੩. (ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ) ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਦੋਸ਼ ਐਉਂ ਹਰ ਲੈਣੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਹਰਨ ਨੂੰ। ੪. ਕਹਿਣਾ (ਕਥਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਜੋ ਕੁਛ) ਹੈ, ਸੋ ਤਾਂ ਕਹਿਣੇ (ਡੋਰੇ ਦੇ ਜਾਲੇ ਵਤ ਹੈ) ਜੋ ਨਾਂ ਫੁਲ ਹੈ ਨਾਂ ਸੁਗੰਧੀ ਹੈ, ਕਰਨਾ (ਕਰਤੱਤ ਜਾਂ ਕਰਨੀ ਜੋ ਹੈ ਸੋ) ਗੁਰੂ ਮੇਹਰ ਨਾਲ (ਓਹਨਾਂ ਸੰਗਤਰੇ ਦੇ ਫੁਲਾਂ) ਸਮਾਨ (ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਗੰਧਿਤ) ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ—੧. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ (ਸ਼ਰਨਾ=) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਨਾਂ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਗਾਧ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਤਰ ਲੈਣਾ ਹੈ। (ਅ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲਈ ਓਹ ਇਉਂ ਤਰ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਜਹਾਜ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੨. ਜੋ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ:—)ਪਰਾਏ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਜਰਨਾਂ ਤੇ ਅਪਣੇ ਮਹਾਨ ਬਲ ਨੂੰ ਇਉਂ ਜਰਨਾ ਜੀਕੁਣ ਕਿਣਕਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ। ਯਾ ਨਿਜ ਮਹਾਨ ਓਜ ਨੂੰ ਜਰ ਜਾਓ ਜਰ ਜਾਓ।

---

*ਪਾ:—ਕਰਨਾ ਕਰਨਾ ਬਲ।

੪. ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਡੌਰੇ ਦੇ ਜਾਲੇਵਤ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ (ਕਹਿਣੇ ਨੂੰ) ਕਰਨਾ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ (ਜੋ) ਕਰਨੇ ਦੇ ਫੁਲ ਵਾਂਙੂ ਫੁਲ ਬੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਬੀ।

੧੧. ਇਸ੍ਹ ਗੁਟ੍ਰ–ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ–ਮੰਗਲ।

ਚੌਪਈ॥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਤਮਾ ਗੁਰ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਕਾਨਨ ਕਲਿ ਕੇ ਕਲ-ਮਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਨਾਮ ਸਰੂਪ ਬਿਸ਼ਨੁ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਸਿਮਰਹੁ ਬੰਦਹੁ ਹੈ ਕਬਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਨ॥੧੪॥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਨਿ ਗੁਨਨ ਗਨ ਮਨਹੁ ਕ੍ਰਿਸਾਨ। ਬੰਧਨ ਬੰਸਨਿ ਬਿਪਨ ਕ੍ਰਿਸਾਨ। ਜਿਨ ਕੇ* ਪੂਜਕ ਰੇਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨ। ਸੋ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰ ਭਗਵਾਨ॥ ੧੫ ॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਤਮਾ=ਬਲਦੀ ਅਗਨੀ (ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੧ ਅੰਸੂ ੧ ਅੰਕ ੧੫ ਦੇ ਪਦ ਅਰਥ)। ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ=ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ। ਕਾਨਨ ਕਲਿ ਕੇ ਕਲਮਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ=ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਕਾਲਾ ਬਨ। ਬਿਸਨੁ=ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਜਾਪਕ ਹੋਵੈ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ (ਅ) ਅਗਨੀ। (ੲ) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ।

ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ=ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਨਿਰਗੁਣ ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ ਨ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਜ+ਨ=ਮਾੜੇ ਨ ਹੋਣਾ। ਹਾਨੀ ਬਿਘਨ ਨਾ ਹੋਣਾ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਨਿ ਗੁਨਨਿ=ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਖੇਤੀ ਦੇ। [ਕ੍ਰਿਖਿ=ਖੇਤੀ]।

ਕ੍ਰਿਸਾਨ=ਕਿਰਸਾਨ, ਰਾਹਕ। ਬੰਧਨ ਬੰਸਨਿ=ਬੰਧਨਾਂ ਰੂਪੀ ਬਾਂਸਾਂ ਦੇ। ਕ੍ਰਿਸਾਨ=ਅਗਨੀ।

'ਜਿਨਕੇ ਪੂਜਕ ਰੇਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨ'=ਅਕਸਰ ਗਿਆਨੀ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਪਾਠ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ:–'ਜਿਨ ਕੋ ਪੂਜ ਕਰੇਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨ' ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਦਾ ਅਰਥ ਅਗਨੀ ਉਪਲਖਤ ਦੇਉਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸ੍ਰੀ ਪੂਜ ਪਿਤਾ ਜੀ† ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਕੋਈ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤਾਂ, ਜੋ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸਬੰਧੀ ਲੱਭਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਪਾਠ ਐਉਂ ਆਪ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:– 'ਜਿਨਕੇ ਪੂਜਕ ਰੇਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨ'। 'ਕ੍ਰਿਸਾਨੁ ਰੇਤਸ੍' ਨਾਮ 'ਸ਼ਿਵ ਜੀ' ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਥ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ 'ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਰੇਤਾ' ਪਦ

*੧੯੧੨ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਕੇ' ਹੈ ਜੋ ਦਰੁਸਤ ਹੈ, ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਕਈ ਲਿਖਤੀਆਂ ਤੇ ਛਾਪੇ ਦਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਕੋ' ਹੈ ਜੋ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਗਲਤੀ ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਟਪਲਾ ਦੇਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

†ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਡਾਕਟਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਹਿਬ।

ਦੇਂਦੇ ਹਨ (ਵਰਗ ੨ ਅੰਕ ੨੫) ਪਰ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੇਵਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ । ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ 'ਕ੍ਰਿਸਾਨੁ' ਨਾਮ ਸੋਮਾਰਸ ਦੇ ਰਖ੍ਯਕ ਦਾ ਬੀ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਵੇਰ ਰੁਦ੍ਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਤੇ 'ਕ੍ਰਿਸਾਨੁਰੇਤਸ੍'*=ਨਾਮ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ– ੧. ੨.(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਕਾਲੇ ਬਨ ਨੂੰ ਬਲਦੀ ਅਗਨੀ ਵਤ(ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ)ਹਨ । ੩. (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਤੇ (ਐਸ੍ਵਰਜ ਵਾਲੇ) ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ (ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੈਨ ਆਪ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਅਰਥਾਤ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ । ੪.(ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਿਮਰੀਏ ਤੇ ਈਦਨਾਂ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕਦੇ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ॥ ੧੪ ॥
੧. (ਆਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੂਹ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਖੇਤੀ ਦੇ (ਰੱਖ੍ਯਾ ਵਾ ਪਾਲਨ ਲਈ) ਕਿਰਸਾਨ ਵਤ ਹਨ । ੨. (ਦਾਸਾਂ ਦੇ) ਬੰਧਨਾਂ ਰੂਪੀ ਬਾਂਸਾਂ ਦੇ ਬਨ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਤੁੱਲ ਦਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਹਨ, ੩. ੪. (ਹਾਂ) ਉਸ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰੂਪ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਬੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਭਾਵ–ਕਵਿ ਜੀ ਬਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਹ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਅਗਨੀ ਦੇ ਰੂਪਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜੁਲਤ ਅਗਨੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਪਦ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਤਮਾ' ਅਗਨੀ ਦਾ ਵਾਚਕ ਤੇ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨੁ' ਬੀ ਨਾਮ ਅਗਨੀ ਦਾ ਹੈ । 'ਵਿਸ਼ਨੁ' ਪਦ ਦਾ ਬੀ ਇਕ ਅਰਥ ਅਗਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਟਾਖ੍ਯ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹੁਣ ਲਈ ਪਦ 'ਬਿਸਨ' ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਏਥੇ ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੀ ਐਸ੍ਵਰਜ ਤੇ ਵਿਭੂਤੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਲੈਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਪੂਜ੍ਯ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਭਾਵ ਐਉਂ ਬੀ ਲਗਦਾ ਹੈ:–

ਨਾਮ ਕਰਕੇ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਦ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਆਇਆ ਹੈ, ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਹਰੀ (=ਵਿਸ਼ਨੂ) ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਵਾਲੀ ਵਿਭੂਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ, ਪਰ ਪੂਰਾ ਨਾਮ 'ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੁਹਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਨਾਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੂਜਕ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੁਇ ਹਨ । ਇਸ ਛੰਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਪਦ ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੋਣ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਵੀ ਜੀ ਦੂਸਰੀ ਵੇਰ ਇਕੋ ਪਦ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ ।

੧੨ ਇਸ਼੍ਟ ਗੁਰੂ–ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ–ਮੰਗਲ ।

ਸਿਖ ਬਿਕਾਰ ਪਰਹਰਨ ਬਹਾਦੁਰ। ਜਿਸ ਕਰੁਨਾ ਸਭਿ ਥਾਨ ਮਹਾਦਰ।
ਹਿਯ ਤੇ ਸਿਮਰਤਿ ਜਤਕਤ ਹਾਦਰ। ਨਮੋ ਨਮੋ ਸ੍ਰੀ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ॥੧੬॥

*ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨੁ=ਅਗਨੀ + ਰੇਤਸ੍=ਬੀਰਜ=ਅਗਨੀ ਜਿਸ ਦਾ ਬੀਰਜ ਹੈ, ਸੋ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ।

{ ਮਹਾਦਰ=ਬੜਾ ਆਦਰ। [ਮਹ+ਆਦਰ]।
ਹਾਦਰ=ਮੌਜੂਦ, ਪ੍ਰਗਟ [ਅ਼:, ਹਾਜ਼ਰ]। }

ਅਰਥ–(ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ) ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ (ਬੜੇ) ਬਹਾਦਰ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਬੜਾ ਆਦਰ (ਪਾਈਦਾ ਹੈ)। ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਐਸੇ) ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ (ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, (ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।

੧੩. ਇਸ਼੍ਟ ਗੁਰੂ–ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ–ਮੰਗਲ।

ਸੈਯਾ–ਬਾਰੀ ਰਚੀ ਜਸ ਉੱਜਲ ਕੀ ਬਿਕਸੇ ਜਿਮ ਫੂਲ ਸਦਾ ਸੁਖਬਾਰੀ।
ਬਾਰੀ ਏ ਬਾਰੀ ਰਟੇ ਜਿਸ ਨਾਮ ਉਧਾਰਤਿ ਹੈਂ ਜਗ ਜੋ ਨਿਧਿ ਬਾਰੀ।
ਬਾਰੀ ਗੁਰੂ ਪਰ, ਪੰਥ ਸ਼ੁਰੂ ਕਿਯ, ਪੌ ਸ਼ਰਨੀ, ਕਰੀਏ ਨ ਅਬਾਰੀ।
ਬਾਰੀ ਬਚਨ ਹਰੈ ਮਲ ਪਾਪਨਿ ਸ਼੍ਰਯਤਿ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਪਰਬਾਰੀ॥ ੧੭॥

{ ਬਾਰੀ=ਬਗੀਚੀ। ਵਾੜੀ। ਸੁਖਬਾਰੀ=ਸੁਖ ਵਾਲੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੋਵੇ। ਹਿੰਦੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ 'ਸੁਖਵਾਰੀ' ਤੇ 'ਸੁਖਬਾਰੀ' 'ਖੁਸ਼' 'ਪ੍ਰਸੰਨ' ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
ਬਾਰੀ ਏ ਬਾਰੀ=ਬਾਰੰਬਾਰ। ਨਿਧਿਬਾਰੀ=ਨਿਧਿ ਬਾਰੀ= ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਾਣੀ ਦਾ, ਭਾਵ ਸਾਗਰ। ਜਗ ਜੋ ਨਿਧਿਬਾਰੀ=ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਹੈ। ਬਾਰੀ=ਵਾਰੀ, ਕੁਰਬਾਨ।
ਕਰੀਏ ਨ ਅਬਾਰੀ=ਡੇਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਅਵੇਰ ਨਾ ਕਰੋ।
ਬਾਰੀ ਬਚੰਨ=ਬਚਨ ਰੂਪੀ ਜਲ। (ਅ) ਈਸ਼੍ਵਰੀਯ ਵਾਕ [ਅ਼:, ਬਾਰੀ=ਰੱਬ]।
ਪਰਬਾਰੀ=ਪਰਵਾਰਕੇ, ਘੇਰਾ ਪਾਕੇ। (ਅ) ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਹੋਕੇ। ਵਾਰਨੇ ਜਾ ਜਾਕੇ। }

ਅਰਥ–੧. (ਸਾਹਿਬ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਉੱਜਲ ਜਸ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਰਚੀ ਹੈ, ਜੋ ਫੁਲਾਂ ਵਾਂਙੂ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੈ। ੨. ਜਿਸ (ਸਾਹਿਬ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ) ਦਾ (ਪਰਮ ਪਾਵਨ) ਨਾਮ ਬਾਰੰਬਾਰ ਉਚਾਰਿਆਂ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ (ਉਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ (ਆਪ) ਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ੩. (ਐਸੇ ਸ਼੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਰ (ਮੈਂ) ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ; (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਲਸਾ) ਪੰਥ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੂੰ) ਦੇਰ ਨ ਕਰ (ਝਟ) ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈਜਾ, ੪. (ਕਿਉਂਕਿ ਦਾਤਾ ਜੀ ਦਾ) ਬਚਨਾਂ ਰੂਪੀ ਜਲ ਪਾਪਾਂ (ਰੂਪੀ) ਮੈਲ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਤੇ ਏਸੇ ਲਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਵਾਕ) ਸਦਾ ਸਿੱਖ ਘੇਰਾ ਪਾਕੇ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵ–ਇਸ ਛੰਦ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ 'ਉਧਾਰਤ ਹੈਂ' ਦੇ 'ਹੈਂ' ਪਦ ਨੂੰ ਬਿੰਦੀ ਲਗੀ ਹੈ (੧੯੧੨ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿੱਚ), ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਧਾਰਦੇ ਹਨ, ਜੇ 'ਹੈਂ' ਤੇ ਬਿੰਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥ ਬਣੇਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਉੱਚਾਰਨ

ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਛੰਦ ਦੀ ਛੇਕੜਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦਸਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਭੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੧੪ ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ—ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ—ਮੰਗਲ।

ਛਪੈ ਛੰਦ ॥ ਬਾਵਨ ਹ੍ਵੈ ਬਲ ਰਾਇ ਬੰਧਯੋ, ਬਲ ਬਾਲਿ ਬਧਯੋ, ਪੁਨ ਭੇ ਨਰ ਸਿੰਘ।
ਕੱਛਪ, ਮੱਛ, ਬਰਾਹ ਬਨੇ* ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਖਸ਼ ਦੈਤ ਹਤੇ ਜਿਮ ਸਿੰਘ।
ਰਾਮ ਭਏ, ਦਿਜ ਰਾਮ ਭਏ, ਘਨਸ਼੍ਯਾਮ ਭਏ ਧਰ ਮੈਂ ਨਰ ਸਿੰਘ।
ਸੋ ਕਲਿ ਮਹਿਂ ਗੁਰਨਾਨਕ ਰੂਪ ਦਸੋ ਤਨ ਭੇ ਲਗ ਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘ ॥੧੯॥

ਬਾਵਨ ਹ੍ਵੈ=ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਹੋਕੇ। ਬਲਰਾਇ=ਬਲਿ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਛਲਿਆ। ਬਲ=ਬਲ ਵਾਲਾ। ਬਾਲਿ=ਬਾਲੀ। ਜੇ 'ਬਲ ਬਾਲਿ' ਦਾ ਅਰਥ ਬਲ ਵਾਲਾ ਲਾਕੇ ਮੁਰਾਦ ਹਿਰਨਕੱਸਪ ਦੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਗ਼ਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਪਦ ਪਿਆ ਹੈ, 'ਪੁਨ ਭੇ', ਜਿਸਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਬਲ ਬਾਲਿ ਨੂੰ ਬੱਧ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਨਰਸਿੰਘ ਹੋਏ।
ਬਧਯੋ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਚਨਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ।
ਨਰਸਿੰਘ=ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰੱਖਯਾ ਜਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।
ਕੱਛਪ, ਮੱਛ, ਬਰਾਹ=ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਰਾਮ=ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ। ਦਿਜਰਾਮ=ਪਰਸਰਾਮ।
ਘਨਸ਼੍ਯਾਮ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ। ਨਰਸਿੰਘ=ਨਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ।
ਸੋ=ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਤਿਵੇਂ। (ਅ) ਉਹ। ਦਸੋ ਤਨ=ਭਾਵ ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ।

ਅਰਥ—੧. (ਪਹਿਲੋਂ) ਬਾਵਨ ਹੋਕੇ ਬਲ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, (ਫੇਰ ਰਾਮ ਹੋਕੇ) ਬਲਵਾਨ ਬਾਲੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਫਿਰ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਹੋਏ। ੨. ਕੱਛ ਮੱਛ (ਹੋਏ ਤੇ) ਵੈਰਾਹ ਅਵਤਾਰ ਹੋਕੇ ਮ੍ਰਿਗਾਂ ਰੂਪ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਵਤ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ੩. (ਹਾਂ) ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ (ਰੂਪ) ਹੋਏ, (ਫੇਰ) ਪਰਸਰਾਮ ਹੋਏ, ਫੇਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ੪. ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਦਸੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ।

ਭਾਵ—ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ 'ਸੋ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਉਹੀ' ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਅਰਥ ਬਣੇਗਾ:—ਕਿ ਉਹੀ ਦਸੋ ਹੀ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਦਸ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਹੋਏ

*ਪਾ:—ਹਨੇ।

ਹਨ । ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਦੂਸ਼ਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਪਿੱਛੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਯਾ ਸਦਰਸ਼ਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਜੈਸੇ ਕਿ ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੧੦ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਕਿ ਏਹ ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਯਥਾ:—'ਹਰਿ ਪੂਜਤ ਹੈ ਜਿਨ' । ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਕ ੧੫ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ 'ਸ਼ਿਵ ਜੀ' ਦਾ ਪੂਜਜ ਕਹਿ ਆਏ ਹਨ । ਸ਼ਿਵ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਕੋ ਪਾਏ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤ੍ਰੈਹਾਂ ਹੀ ਬਾਬਤ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:—"ਓਹੁ ਵੇਖੈ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ" । ਇਸ ਛੰਦ ਦੀ ਗੇਣਤੀ ਵਿਚ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਬੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣੇ ਗਏ ਬੁੱਧ ਤੇ ਕਲਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ । ੧. ਬਾਵਨ, ੨. ਰਾਮ, ੩. ਨਰਸਿੰਘ, ੪. ਕੱਛ, ੫. ਮੱਛ, ੬. ਬਰਾਹ, ੭. (ਦੁਬਾਰਾ ਰਾਮ) ਪਰਸਰਾਮ, ੮. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ । 'ਸੋ' ਪਦ ਜੇ ਦਸਾਂ ਪਹਿਲੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੇਣਤੀ ਬੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਰਾਮ ਦੋ ਵੇਰੀ ਗਿਣਿਆ ਹੈ । ਇਕ ਬਾਲੀ ਦੇ ਬੱਧ ਵੇਲੇ ਤੇ ਫਿਰ 'ਰਾਮ ਭਏ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਨਰੁਕਤੀ ਦੂਸ਼ਣ ਹੈ, ਇਕ ਵੇਰੀ ਰਾਮ ਨਰਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਇਕ ਵੇਰੀ ਪਿੱਛੋਂ ਗਿਣਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਕ੍ਰਮ ਦੂਸ਼ਣ ਹੈ । ਕਵੀ ਜੀ ਉੱਚੇ ਪਾਏ ਦੇ ਕਵੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਪੈ ਜਾਣੀਆਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਛੰਦ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹੋ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋ ਦਾ ਅਰਥ ਤਿਵੇਂ ਹੈ । ਏਸੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਐਉਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਆਏ ਹਨ ।

[ਭੂਮਿਕਾ ਤੇ ਅਰਦਾਸ]

ਮੂਲ

ਚੌਪਈ—

ਦਸਹੁੰ ਗੁਰਨਿ ਕੀ ਕਰੁਨਾ ਪਾਈ ।
ਦਸਹੁੰ ਗੁਰਨਿ ਕੀ ਕਥਾ ਬਨਾਈ ।
ਪੁਨਪੁਨ ਧਰ ਪਰ ਧਰਿਧਰਿਸਿਰ ਕੋ।
ਬੰਦਨ ਕਰੌਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿਉਰ ਕੋ ।੧੯।
ਪੁਰਬਾਰਧਿ ਉੱਤ੍ਰਾਰਧਿ ਦੋਇ ।
ਕਥਾ ਬਨੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸੋਇ ।
ਬਰਨੀ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਰਾਸ਼ਿ ਅਗਾਰੀ ।
ਨਵਮ ਗੁਰੂ ਲਗ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰੀ।੨੦।
ਖਟ ਰਿਤੁ ਜੁਗਤ[1] ਬਨੇ ਜੁਗ ਐਨ ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗਾਥਾ ਐਨ[2] ।

[1]ਸੰਯੁਕਤ, ਸਮੇਤ । [2]ਠੀਕ ।

ਅਰਥ

ਦਸਾਂ ਹੀ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਪਾ ਕਰਕੇ (ਮੈਂ) ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਬਣਾਈ ਹੈ (ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਮੈਂ) ਬਾਰ ਬਾਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਧਰਕੇ ਦਿਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ (ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ) ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

(ਪਹਿਲੋਂ) ਪੂਰਬਾਰਧ ਤੇ ਉਤ੍ਰਾਰਧ ਦੋਵੇਂ (ਰਚੇ), ਉਨ੍ਹਾਂ (ਦੁਹਾਂ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਬਣ ਗਈ । ਫਿਰ ਬਾਰਾਂ ਰਾਸਾਂ (ਉਸਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਥਨ ਕੀਤੀਆਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਨੌਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਤਕ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰਕੇ (ਰਚੀ) ।

(ਫਿਰ) ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਸਮੇਤ ਦੋ ਐਨ ਬਣਾਏ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਠੀਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਭਏ ਪ੍ਰਕਰਣ ਸਰਬ ਕੇ ਬਾਈ।
ਨੌ ਰਸ ਤੇ ਪੂਰਨ ਮਤ ਬਾਂਈ ॥੨੧॥

ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ (ਇਉਂ) ਸਾਰੀ (ਕਥਾ) (ਜੋ) ਸਭ ਥਾਂ ਨਵਾਂ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ ਦੇ ਬਾਈ (੨੨) ਪ੍ਰਕਰਣ ਹੋ ਗਏ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਗਾਥਾ ਸੁਭ ਗੰਗਾ।
ਛੰਦ ਉਮੰਗ ਉਤੰਗ ਤਰੰਗਾ।
ਕਰਾਮਾਤ ਬਰਨਨ ਜਹਿੰ ਕਹਾਂ।
ਇਹੁ ਗੰਭੀਰਤਾ ਧਾਰਤਿ ਮਹਾਂ।੨੨।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਥਾ ਗੰਗਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਛੰਦ (ਰੂਪੀ) ਉੱਚੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਮਗ (ਰਹੀਆਂ ਹਨ) ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿਥੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਓਥੇ ਇਹ (ਗੰਗਾ ਰੂਪ ਕਥਾ) ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਧਾਰ ਰਹੀ ਹੈ, (ਭਾਵ ਗੂਢ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ॥੨੨॥

ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਗਿਰਵਰ ਤੇ ਨਿਕਸੀ।
ਸਿੱਖਨ ਬਿਖੇ ਜਗਤ ਮਹਿੰ ਬਿਗਸੀ।
ਜੋਗ ਵਿਰਾਗ ਭਗਤਿ ਅਰੁ ਗਯਾਨ।
ਬਸਹਿੰਚਾਰਜਲਜੰਤੁ ਮਹਾਨ[1]॥੨੩॥

(ਇਹ ਗੰਗਾ ਰੂਪ ਕਥਾ) ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਰੂਪ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਖੇ) ਜੋਗ, ਵੈਰਾਗ, ਭਗਤੀ ਤੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਚਾਰੇ* ਹੀ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜਲ-ਜੰਤੂ ਵਸਦੇ ਹਨ।

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਦਾਨ ਸ਼ਨਾਨ।
ਧੀਰਜ ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਨਿਰਮਾਨ।
ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਨ ਜੇਤੇ।
ਲਘੁਜਲਜੰਤੁਵਾਸ ਕਰਿੰਤੇਤੇ।੨੪।

(ਤੇ) ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ, ਦਾਨ, ਸ਼ਨਾਨ, ਧੀਰਜ, ਦਯਾ, ਛਿਮਾ, ਨਿਰਮਾਣਤਾ, ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਜਿਤਨੇ ਬੀ ਗੁਣ ਹਨ ਇਤਨੇ ਹੀ (ਇਹ) ਛੋਟੇ ਜਲਜੰਤੁ (ਰੂਪ ਇਸ ਵਿਖੇ) ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦਸ ਗੁਰ ਦਸਹੁਂ ਘਾਟ ਕੋ ਪਾਇ।
ਪਾਵਨ ਭਏ ਲੋਕ ਸਮੁਦਾਇ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਆਦਿ ਕਲੇਸ਼ੂ।
ਇਹਬਡਪਾਤਕਹਤੇ ਅਸ਼ੇਸ਼ੂ ॥੨੫॥

(ਫਿਰ) ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ (ਦਾ ਜੋ ਵਰਣਨ ਹੈ ਇਹ) ਦਸੇ ਘਾਟ ਹਨ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਪਾਕੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈ ਜਿਤਨੇ ਕਲੇਸ਼ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਮੂਹ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ (ਇਹ ਗੰਗਾ ਰੂਪ ਕਥਾ) ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖ ਜੋਗੀ ਮੁਨਿ ਰਿਖਿ ਭਾਰੀ।
ਗੁਰ ਮਹਿੰਮਾ ਗੰਗਾ ਤਿਨ ਪਯਾਰੀ।
ਪਠਨਸੁਨਨਿਸ਼ੁਭਅਰਥਵਿਚਾਰਨ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ (ਜੋ) ਜੋਗੀ, ਮੁਨੀ ਤੇ ਭਾਰੀ ਰਿਖੀਆਂ (ਵਤ ਹਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾਂ ਰੂਪ ਗੰਗਾ ਪਿਆਰੀ ਹੈ, ਪੜਨਾ ਸੁਣਨਾ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਸੁਹਣਾ ਵਿਚਾਰ

[1]ਵਡੇ ਵਡੇ।

*ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਹੁਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਭੂਤ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਾਮ ਦੇ ਹੀ ਇਹ ਚਾਰ ਪੱਖ ਹਨ।

ਪਾਨ ਸ਼ਨਾਨ ਹਰਖ ਕਰਿ ਧਾਰਨ*
ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਗੁਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਯਾਰੇ।
ਲਿਖੈਂ ਸੁਨੈਂ ਜਸ ਗਾਵਨ ਹਾਰੇ।
ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਗੰਗਾ ਕਉ ਪਾਇ।
ਭਏਮੁਕਤਿ ਗੁਰ ਰੂਪਸਮਾਇ॥੨੭॥

ਕਰਨਾ (ਇਹ) ਪੀਣ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਯੁਤ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ (ਤੇ ਸੀਸ ਤੇ) ਧਾਰਨ (ਤੁੱਲ ਹੈ)।

ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਲਿਖਣ, ਸੁਣਨ ਤੇ ਜਸ ਗਾਵਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰ ਮਹਿਮਾਂ ਰੂਪ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।।੨੭॥

ਅਬਿ ਮੈਂ ਸਭਿ ਆਗੇ ਕਰ ਜੋਰਿ।
ਬਾਰੰਬਾਰ ਨਿਹੋਰਿ ਨਿਹੋਰਿ।
ਅਸਿ ਤਿੱਖੀ ਸਿੱਖੀ ਅਸਿ ਜਾਚਿ।
ਚਿਤਕੀਬ੍ਰਿਤੀਸਾਚਮਹਿੰਰਾਚ।੨੮।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਬਾਰੰਬਾਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਖੰਡੇ (ਦੀ ਧਾਰ) ਤੋਂ ਤਿਖੀ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਹੈ, ਐਸੀ (ਸਿੱਖੀ) ਨੂੰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ (ਤਾਂਕਿ) ਮੇਰੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੱਤ (ਸਰੂਪ) (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਵਿਚ ਰਹੇ ਯਾ ਰਚ ਜਾਵੇ।

ਲਹੌਂ ਦਰਸ ਗੁਰ ਦਿਹੁਇਮ ਬਰਕੋ।
ਜਿਸਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਹੁਇ ਉਰਕੋ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ਕਸ਼ਟ ਬਡੇਰਾ।
ਬਹੁਰ ਨ ਜਗ ਮੈਂ ਹੁਇ ਕਬਿ ਫੇਰਾ
॥ ੨੯ ॥

(ਤੇ) ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਮੈਨੂੰ) ਵਰ ਦਿਓ, ਜਿਸ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਆਵੇ, ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ (ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇ) ਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੇਰਾ ਮੁੜਕੇ ਨਾ ਪਵੇ।

ਜਿਨਹੁੰ ਗੁਰਨਿ ਲਾਖਹੁੰ ਨਿਸਤਾਰੇ।
ਜੁਗ ਲੋਕਨਿ ਸੁਖ ਦਯੋ ਉਦਾਰੇ।
ਮਹਿ ਮਹਿਂ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਂ ਮਹਾਨ।
ਛਪੀ ਨਹੀਂ ਸਭਿ ਲਖਹਿ ਜਹਾਨ
॥ ੩੦ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰੇ ਹਨ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ ਦਿਤੇ ਹਨ (ਫੇਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਖੇ ਬੜੀ ਤੋਂ ਬੜੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਛਪੀ ਨਹੀਂ (ਓਹ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:-)।

ਕਬਿੱਤ॥ ਸਾਚ ਰੂਪ ਆਪਨੋ ਪਛਾਨਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਤਿ, ਕੂਰ ਤੇ ਅਹੰਤਾ ਤਾਤਕਾਲ ਬਿਨਸਾਵਈਂ। ਚੇਤਨ ਬਤਾਇਕੈ ਅਚੇਤਨ ਕੌ ਤਯਾਗ ਕਰਿ ਸੂਖਮ ਸੁਮੱਤਿ ਤੇ ਅਲੱਖ ਕੋ ਲਖਾਵਈਂ। ਆਨੰਦ ਬਿਲੰਦ ਕੇ ਉਦਧਿ ਮੈਂ ਸਮਾਇ ਕਰਿ ਸਿੱਖ ਕੋ ਉਧਾਰਿ, ਬੰਧ ਗਾਢੇ ਛੁਟਕਾਵਈਂ। ਏਕ ਅਸਾਂਤ ਭਾਂਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਸਰਬਥਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨਮੋ ਨਮੋਂ ਗੁਰ ਉਰ ਠੀਕ ਠਹਿਰਾਵਈਂ ॥ ੩੧ ॥

[ਰੂਪ ਆਪਨੋ=ਸ੍ਵੈ ਸਰੂਪ, ਨਿਜ ਸ੍ਵਰੂਪ। ਅਚੇਤਨ=ਜੋ ਚੇਤਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਜੜ੍ਹ, ਅੱਗਯਾਨ। ਅਲਖ=ਜੋ ਲਖਿਆ ਨਾ]

*ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਐਉਂ ਬੀ ਲਗਦੇ ਹਨ:-੧. ਪੜਨਾ=ਪੀਣਾ ਗੰਗਾ ਜਲ ਦਾ। ੨. ਸੁਣਨਾ= ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਗੰਗਾ ਜਲ ਵਿਚ। ੩. ਵਿਚਾਰਨਾ=ਸਿਰ ਤੇ ਗੰਗਾ ਜਲ ਧਾਰਨਾ।

ਜਾਵੇ–ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਅਸਤਿ=ਜੋ ਸੱਤ ਹੈ ।
ਭਾਂਤਿ=ਜੋ ਚੇਤਨ ਹੈ । ਪ੍ਰਿਯ=ਜੋ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ ।
ਸਰਬਥਾ=ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ, ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਸਮੇਂ । ਉਰਠੀਕ ਠਹਿਰਾਵਈਂ=
ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਟਿਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਅਰਥ–੧. (ਐਸਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਜੀਵ) ਆਪਣਾ ਸਤ੍ਯ ਸਰੂਪ ਪਛਾਣ (ਲੈਂਦਾ ਹੈ), ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਹੰਤਾ ਤੇ ਅਸੱਤ (ਵਿਚ ਲਗਨ) ਤਾਤਕਾਲ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ੨. ਚੇਤਨ ਨੂੰ ਦੱਸਕੇ ਅਚੇਤਨ (ਜੜ੍ਹ) ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਾਕੇ ਸੂਖਮ ਬੁੱਧੀ ਕਰਕੇ ਅਲੱਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਲਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ੩. ਬੜੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਸਮਾਕੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਐਸਾ, ਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਉਸ ਦੇ) ਕਰੜੇ ਬੰਧਨ ਛੁਡਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ੪. ਇਕ ਜੋ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸਤੀ ਭਾਂਤੀ ਪ੍ਰਿਯ ਰੂਪ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਠੀਕ ਠਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, (ਐਸੇ) ਗੁਰੂ (ਜੀ ਨੂੰ) ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਯਾ ਮਨ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ) ।

ਭਾਵ–ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਤ, ਚੇਤਨ, ਆਨੰਦ ਦੀ ਅੰਦਰ ਲੱਖਤਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਬਾਹਰ ਉਹ ਅਸਤਿ, ਭਾਂਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਹੋਕੇ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਲੱਖਤਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਰ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਭਾਵ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।

ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ 'ਜੀਵ ਤੱਤ' ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਆਪੇ ਦਾ ਪਰਮਤੱਤ ਅਥਵਾ 'ਬ੍ਰਹਮ ਤੱਤ' ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੈ। ਯਥਾ:–"ਆਤਮੁ ਚੀਨਿ ਪਰਾਤਮੁ ਚੀਨਹੁ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥" ਸ਼ੁਸ਼ਕ ਵੇਦਾਂਤ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੀ ਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਗੁਰ ਆਸ਼ੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਯਥਾ:–"ਜਗਿ ਗਿਆਨੀ ਵਿਰਲਾ ਆਚਾਰੀ ॥ ਜਗ ਪੰਡਿਤੁ ਵਿਰਲਾ ਵੀਚਾਰੀ ॥" ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਕਲੇਸ਼ ਨਵਿਰਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ–ਉਹੀ ਪਿਛਲਾ ਭਾਵ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ, ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਬੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਭੇਤ ਨ ਸਜਾਤੀ ਨ ਵਿਜਾਤੀ ਨ ਸੁਗਤਿ ਜਾਂ ਮੈਂ ਕਲਪਤਿ ਦ੍ਵੈਤ ਕੋ ਸਮੂਲ ਬਿਨਸਾਵਈਂ । ਰੱਜੂ ਮੈਂ ਸਰਪ ਕੋ ਅਤਸੈਤਾ ਭਾਵ ਤੈਸੇ ਲਖਿ, ਏਕ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਅਨੇਕਤਾ ਉਠਾਵਈ । ਸੱਤਿਨਾਮ ਜਾਪ ਦੀਨਿ ਤੀਨ ਤਾਪ ਕੀਨ ਹੀਨ, ਸ਼੍ਰਵਨਿ ਮਨਨਿ ਨਿੱਧਜਾਸਨਿ ਲੌ ਧਜਾਵਈ। ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨਾਵਈ ਸੁ ਕਰੋਂ ਨ ਗਤਿ ਪਾਵਈ, ਭਗਤਿ ਜੋ ਕਮਾਵਈ ਕਲੇਸ਼ਨਿ ਮਿਟਾਵਈ ॥੩੨॥

ਸਜਾਤੀ ਭੇਦ=ਇਕੋ ਜਾਤੀ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਫਰਕ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਬ੍ਰਿਛ ਦੂਸਰੇ ਬ੍ਰਿਛ ਨਾਲੋਂ ਫਰਕ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਘੋੜੇ ਦੀ ਜਾਤ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਤੇ ਈਰਾਨੀ ਘੋੜੇ ਦਾ ਫਰਕ।

ਵਿਜਾਤੀ ਭੇਦ=ਉਹ ਭੇਦ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾਤਾਂ ਹੀ ਭਿੰਨ ਹੋਣ, ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਿਛ ਤੇ ਪੱਥਰ ਦਾ ਫਰਕ।

ਸੁਗਤਿ ਭੇਦ=ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਜਿਵੇਂ, ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਇਕੋ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੱਥ, ਮੂੰਹ, ਕੰਨ ਨੱਕ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ।[ਸਿੰਸ:,ਸ੍ਵਗਤਿ]

ਸਮੂਲ=ਜੜ੍ਹਾਂ ਸਮੇਤ। ਅਤਯੰਤਾ ਭਾਵ=ਕਿਸੇ ਸ਼ੈ ਦਾ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਰੱਸੀ ਸੱਪ ਕਦੇ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਰੱਸੀ ਵਿਚ ਸੱਪ ਦਾ ਅਤਯੰਤਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਭ੍ਰਮ ਕਰਕੇ ਸੱਪ ਦਿੱਸਦਾ ਬੀ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੀ ਰੱਸੀ ਰੱਸੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਲੇਸ਼ਨਿ=ਯੋਗ ਨੇ ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਮੰਨੇ ਹਨ:—ਅਵਿਦ੍ਯਾ, ਅਸਿਮਤਾ, ਰਾਗ, ਦ੍ਵੈਖ, ਅਭਿਨਿਵੇਸ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਮਿਟ ਜਾਣ ਤੇ (ਕੇਵਲ=) ਮੁਕਤੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੋ ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਏਥੇ ਪੂਰਨ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਹੈ।

ਅਰਥ—(ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚੋਂ) ਕਲਪੀ ਹੋਈ ਦ੍ਵੈਤ (ਅਵਿੱਦ੍ਯਾ) ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਸਮੇਤ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, (ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ) ਨਾਂ ਸਜਾਤੀ, ਨਾਂ ਵਿਜਾਤੀ, ਨਾਂ ਸੁਗਤਿ ਭੇਦ (ਕੋਈ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਆਪ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ) ਰੱਸੀ ਵਿਚ ਸੱਪ ਦਾ ਅਤਯੰਤਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕ (ਤੱਤ ਸ੍ਵਰੂਪ) ਲਖ ਲਓ (ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀਤੀ) ਅਨੇਕਤਾ (ਜਗਤ ਦੀ ਕਲਪਨਾ) ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ) ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਬਖਸ਼ਿਆ, (ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ) ਤ੍ਰੈਏ ਤਾਪ ਦੂਰ ਕੀਤੇ (ਅਤੇ) ਸ਼੍ਰਵਨ ਮਨਨ ਤੋਂ ਲੈ ਨਿਧਯਾਸਨ ਤੱਕ ਨਾਮ ਦੇ ਧਿਆਨ (ਵਿਚ) ਲਗਾ ਦਿਤਾ*। (ਐਸੇ) ਗੁਰਾਂ ਦੀ (ਜੋ) ਸ਼ਰਨ ਆਵੇਗਾ, ਉਹ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਪਾਵੇਗਾ, (ਨਿਸ਼ਚੇ ਜੋ ਆਪ ਦੀ) ਭਗਤੀ ਕਰੇਗਾ ਸੋ (ਆਪਣੇ) ਸਾਰੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਲਵੇਗਾ।

ਤੋ ਸੋ ਨਹੀਂ ਦਾਤਾ ਕੋਊ, ਮੋ ਸੋ ਨਾ ਭਿਖਾਰੀ ਦੀਨ ਤੋ ਸੋ ਨਾ ਦਿਆਲ, ਦੁਖੀ ਮੋ ਸੋ ਨਾ ਅਲਾਈਏ। ਮੋ ਸੋ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰਿਤਘਨ, ਤੋ ਸੋ ਉਪਕਾਰੀ ਨਾਹਿ, ਮੋ ਸੋ ਨ ਅਨਾਥ, ਨਾਥ ਤੋ ਸੋ ਨਾ ਬਤਾਈਏ। ਔਗੁਨੀ ਨ ਮੋ ਸੋ ਕੋਊ, ਗੁਨਵਾਨ ਤੋ ਸੋ ਨਹੀਂ, ਜਪ ਤਪ ਬ੍ਰਤ ਮੋ ਮੈਂ ਏਕ ਨਹੀਂ ਪਾਈਏ। ਕਵਿ ਆਇਓ ਹੈ ਸ਼ਰਨ, ਗਹੇ ਧਾਇਕੇ ਚਰਨ ਗੁਰ ਤਾਰਨ ਤਰਨ,

*'ਲੈ ਧਿਆਵਈ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਨਿਧਯਾਸਨ ਤਕ ਧਿਆਓ' ਬੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੫੦, ਅੰਕ ੫੨ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ।

ਨਿਜ ਹਾਥ ਦੈ ਬਚਾਈਏ* ॥ ੩੩ ॥

(ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੂਰਬਾਰਧ ਅਧ੍ਯਾਯ ੧ ਅੰਕ ੨੭ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਛੰਦ ਅੱਗੇ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ)।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਮ ਬੇਰੀ ਕਟੋ ਨਿਜ ਬੇਰੀ ਪਰ ਚਾਰਿ।
ਇਹ ਬੇਰੀ ਹੁਇ ਭਵ ਸਫਲ ਬਿਨ ਬੇਰੀ ਕਰਿ ਪਾਰਿ† ॥ ੩੪॥

(ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੂਰਬਾਰਧ ਅਧ੍ਯਾਯ ੬੯ ਅੰਕ ੧)।

[ਕੈਂਥਲ ਦੀ ਲੁੱਟ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੰਮਤ]।

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ੂਨ ਸ਼ੂਨ[1] ਗ੍ਰੈਹ[2] ਆਤਮਾ[3]
ਸੰਮਤ ਆਦਿ[4] ਪਛਾਨ।
ਮਧੁ ਮਾਸ[5] ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਕਰਿ
ਭਾ ਉਤਪਾਤ ਮੈਹਾਨ ॥ ੩੫ ॥

ਸੰਮਤ (ਬਿਕ੍ਰਮੀ) ੧੯੦੦ ਦਾ ਆਦਿ (ਆਰੰਭ) ਪਛਾਣ ਲਓ (ਜਦੋਂ) ਚੇਤ੍ਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਉਪੱਦ੍ਰਵ ਹੋਇਆ।

ਪਰੀ ਲੂਟ ਕਪਿਥਲ ਵਿਖੇ
ਮਿਲੈ ਚੋਰ ਬਟਪਾਰ।
ਆਪ ਆਪ ਕੋ ਭਜ ਚਲੇ
ਤਜਿ ਪੁਰਿ ਸਭਿ ਇਕਬਾਰ ॥੩੬॥

ਕੈਂਥਲ ਵਿਖੇ (ਜਿੱਥੇ ਕਵੀ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ) ਲੁੱਟ ਮਚ ਗਈ, (ਫਿਰ, ਚੋਰ ਤੇ ਧਾੜਵੀ ਬੀ ਲੁਟਣ ਲਈ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲੇ, (ਲੋਕ) ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਲੈਕੇ ਭੱਜ ਨਿਕਲੇ।

ਸਿੰਘ ਫਿਰੰਗੀ ਗਹਿ ਲਏ
ਕੈਦ ਕਰੇ ਵਥੁ ਛੀਨਿ।
ਸੰਤਨਿ ਕੇ ਅਸਥਾਨ ਭੀ

ਫਿਰੰਗੀਆਂ ਨੇ ਸਿੰਘ ਫੜ ਲਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਨ ਧਾਮ ਖੋਹਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲਏ, ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਬੀ ਕੁੱਟ ਦਾ ਡਰ

---

[1]ਬਿੰਦੀ, ੦.। [2]ਗ੍ਰੈਹ ਨੌਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ੯ ਅੰਕ ਲੀਤਾ। [3]ਆਤਮਾ ੧ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ੧ ਅੰਕ ਲੀਤਾ। ਸ਼ੂਨ ਸ਼ੂਨ ਗ੍ਰੈਹ ਆਤਮਾ=੦੦੯੧=ਇਸ ਨੂੰ ਜਦ ਸਿੱਧਾ ਲਿਖੀਏ ਤਾਂ ੧੯੦੦ ਬਣਦਾ ਹੈ। [4]ਸੰਮਤ ਦਾ ਆਰੰਭ। [5]ਚੇਤ੍ਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ।

*ਇਹ ਕਬਿੱਤ ਪਿੱਛੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਅਧ੍ਯਾਯ ਦੇ ਅੰਕ ੨੭ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ, ੧੯੧੯ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਹ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ੧੯੧੨ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਬੀ ਇਕ ਸਵੱਯਾ ਇਸੇ ਭਾਵ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ:—'ਤੋ ਸੋ ਨ ਨਾਥ, ਅਨਾਥ ਨ ਮੋ ਸਰਿ, ਤੋ ਸੋ ਨ ਦਾਨੀ ਨ ਮੋ ਸੋ ਭਿਖਾਰੀ। ਮੋ ਸੋ ਨ ਦੀਨ, ਦਇਆਲ ਨ ਤੋ ਸਰ, ਮੋ ਸੋ ਅਗ੍ਯਾਨੀ, ਨ ਤੋ ਸੋ ਵਿਚਾਰੀ। ਮੋ ਸੋ ਨ ਪਤਿਤ, ਪਾਵਨ ਤੋ ਸਰ, ਮੋ ਸੋ ਭਿਖਾਰੀ, ਨ ਤੋ ਸੋ ਉਪਕਾਰੀ। ਮੋਰੇ ਹੈਂ ਅਵਗੁਨ ਤੂੰ ਗੁਨ ਸਾਗਰ ਜਾਤ ਰਸਾਤਲ ਓਟ ਤਿਹਾਰੀ" ॥ ੫੨੮॥

†ਇਹ ਦੋਹਾ ਬੀ ੧੯੧੯ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ੧੯੧੨ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੱਛੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੂਰਬਾਰਧ ਅਧ੍ਯਾਯ ੬੯ ਅੰਕ ੧ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਤੈ ਦੀਨਿ* ॥੩੭॥
ਅਸ ਅਪਦਾ ਕੇ ਦਿਨਨਿ ਮਹਿਂ
ਸਤਿਗੁਰ ਭਏ ਸਹਾਇ।
ਭਯੋ ਨ ਬੈਕੋ ਬਾਰ ਭੀ
ਦੈ ਦੈ ਹਾਥ ਬਚਾਇ ॥ ੩੮ ॥

ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਲੁੱਟੇ।

ਐਹੋ ਜੇਹੀ ਵਿਪਦਾ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੀ ਮੇਰੇ) ਸਹਾਈ ਹੋਏ, (ਮੇਰਾ) ਵਾਲ ਬੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਹੱਥ ਦੇ ਦੇਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ।

*ਕੈਂਥਲ ਵਿੱਚ ਲੁੱਟ ਪੈਣ ਦਾ ਹਾਲ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਲੁੱਟ ਮਚੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੈਂਥਲ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਦੇ ਵੰਸ਼ਜਾਂ ਨੇ ਬੱਧਾ ਸੀ, ਅੰਤਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਈ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ। ਕੈਂਥਲ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬ ਸਿਡਿਅਰੀ ਐਲੇ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਦੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਰੀਨਾ ਉਲਾਦ ਨਾ ਰਹੇ ਤਦ ਰਾਜ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਾਂਭ ਲੈਣ ਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦੂਜੇ ਵਾਰਸਾਂ ਪਾਸ ਰਹੇ। ਮਹਾਂਰਾਜ ਭਾਈ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸਮੇਂ ਅਪੁੱਤ੍ਰ ਸੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਆਏ ਤਾਂ ਲੁੱਟ ਮਚ ਗਈ ਤੇ ਕਈ ਖੇਦ ਪੁੱਜੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਲਾਰਡ ਐਲਨਬਰੋ ਆਪਣੇ ਖਤ ਵਿੱਚ ਜੋ ਉਹ ੨੦ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੮੪੩ ਨੂੰ ਕ੍ਵੀਨ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਵਲ ਘੱਲਦਾ ਹੈ ਕੈਂਥਲ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਹਾਲ ਐਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

"ਸੁਰੱਖਜਤ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤ ਕੈਂਥਲ, ਜੋ ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ੩੦ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੈ, ਦਾਂ ਰਾਜਾ ਜਦ ਸੰਤਤ ਹੀਨ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ਤਦ ਉਸਦੀ ਰਿਯਾਸਤ ਦਾ ੪/੫ ਹਿੱਸਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਬਾਕੀ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਉਸੇ ਦੀ ਕੁਲ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਅਫਸਰ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਫੌਜ, ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ੩੦੦ ਆਦਮੀਆਂ ਤੱਕ ਵਧਾਈ ਗਈ, ਲੈਕੇ ਕੈਂਥਲ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ਾਂਤ ਮਈ ਟੋਕ (passive resistance) ਵਾਪਰੀ। ਰਜਾਸਤ ਦੀ ਫੌਜ ਕੈਂਥਲ ਤੇ ਕੱਠੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਦਸਤੇ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਵਲੋਂ ਕੋਤਹ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਵਾਲਾ ਰੁਖ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋਇਆ, ਮਾਨੋ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਨੇਉਤਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਅਫਸਰ ਸਣੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਕੇ ਪਸਪਾ ਹੋਕੇ ਕਰਨਾਲ ਮੁੜ ਆਇਆ।

"ਲਾਰਡ ਐਲਨਬਰੋ ਨੇ ਜਦ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਣੀ ਹੈ ਉਸਨੇ ਇਹ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲਿਜਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋ ਪੈਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੀ ਚੁਕ ਜਾਵੇ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਕੈਂਥਲ ਗਏ ਅਫਸਰ ਦੀ ਕੋਤਹ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ (ਲਾਰਡ ਐਲਨਬਰੋ ਦੀ) ਆਗਿਆ ਤੇ

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ ਅਪਨ ਬਿਗਾਨ ਨਰ
ਦੁਸ਼ਮਨ ਭੇ ਤਿਸ ਕਾਲ ।
ਮਮ ਰੱਛਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰੀ
ਸਭ ਮਹਿੰ ਬਿਦਤ ਹਵਾਲ ।੩੯।
ਸਾਵਨ ਮਹਿੰ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਕੀ[1]

ਤਿਸ ਵੇਲੇ ਚਹੁੰ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਪਰਾਏ ਨਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋ ਗਏ ਸਨ (ਪਰ) ਮੇਰੀ ਰੱਖ੍ਯਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਆਪ) ਕਰ ਲਈ, ਇਹ ਹਾਲ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ।

(ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ) ਸਾਉਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ

[1]ਸਾਵਣ ੧੯੦੦ ਬਿ: ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਮੁਕਾਇਆ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

ਅਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋ ਪਿਆ। (ਫਿਰ) ੧੪ ਤ੍ਰੀਕ* ਨੂੰ ੧੮੦੦ ਸਿਪਾਹੀ ਥਾਨੇਸਰ ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ੧੬ ਤ੍ਰੀਕ ਨੂੰ ਕੈਂਥਲੋਂ ੮ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ੧੫ ਤ੍ਰੀਕ ਨੂੰ ਕੈਂਥਲ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਓਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ੧੪ ਨੂੰ ਆ ਗਏ।" [ਪੰਨਾ ੭-੭੬]

ਬਾਸਵਰਥ ਸਮਿੱਥ ਨੇ ਲਾਰਡ ਲਾਰੰਸ ਦੇ ਜੀਵਨ (ਪੰਨਾ ੧੬੭) ਵਿਚ ਵੀ ਕੈਂਥਲ ਲੁਟੀ ਦੱਸੀ ਹੈ ਪਰ ਦੋਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਂਥਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਦੇ ਰੀਟੇਨਰਾਂ (ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾਇਆ।

ਸਰ ਹਰਬਰਟ ਐਡਵਰਡਜ਼ ਅਪਣੇ ਸਰ ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੰਸ ਦੇ ਜੀਵਨ (ਪੰਨਾ ੪੩੨) ਉਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਰਾਜ ਕੈਂਥਲ ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੇ ਕੁਛ) ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਜੋ ਅਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁੱਟਿਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾਇਆ ਕਿ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਕਬਜ਼ਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਕਰਨ। ਕੈਂਥਲ ਫੌਜ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫੌਜ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨੋਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਲੁੱਟ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਫੌਜ ਇਹ ਰੋਕਣ ਆਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛੂਤ ਲਗ ਗਈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਓਹ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਬੀ ਲੁੱਟਣ ਲਗ ਪਈ। ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੰਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੈਂਥਲ ਅੱਪੜੇ। ਇਸ ਨੇ ਲੁਟ ਅਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੀ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ 'ਜੇ ਅਫਸਰ ਹੀ ਲੁੱਟਣ ਲਗ ਪੈਣ ਤਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਤੇ ਬਾਲਗੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ'। ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੰਸ ਨੇ ਇਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ, ਕਿ ਜਿਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਤੇ ਉਹ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਭੰਨਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਲੰਮਾ ਤੇ ਪੀੜ ਵਾਲਾ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਡਾ ਗਵਾਹ ਲਾਰੰਸ ਆਪ ਸੀ। ਉਹ ਅਫਸਰ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਬਰੀ ਹੋਇਆ।

ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਮੁਅਤਬਿਰ ਕਾਰਕੁਨ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਖਾਨਬਹਾਦਰ ਸੱਯਦ ਰੱਜਬ ਅਲੀ ਖਾਂ ਸੀ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੇ ਅਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹਾਲ ਅਪਣੀ ਕਲਮੀ ਲਿਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—ਕਿ ਮਿਸਟਰ ਹਾਰਵੇ ਐੱਚ; ਗਰੇਟ ਹੈਡ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੈਂਥਲ ਦੀ ਗੁੰਝਲ ਸੁਲਝੌਣ ਲਈ ਚਿੱਠੀ ਦੇਕੇ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:—

[ਬਾਕੀ ਟੂਕ ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠ]

*ਪਹਿਲੀ ਮੁਠਭੇੜ ੧੦ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੮੪੩ ਈ: ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ।

ਭਈ ਸਮਾਪਤਿ ਆਇ।
ਬਿਘਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਤੇ ਬਚ ਰਹੇ
ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਸਹਾਇ॥ ੪੦ ॥
ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਰਿ ਆਪਨੋ
ਜੁਗ ਲੋਕਨਿ ਸੁਖ ਦੈਨ।
ਰਾਖੇ ਦੇ ਕਰਿ ਹਾਥ ਗੁਰ
ਭਈ ਕਸ਼ਲ ਸਭਿ ਚੈਨ ॥੪੧॥

(ਓਸੇ ਸੰਮਤ ਵਿਚ) ਇਸ (ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ) ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਸਮੂਹ ਬਿਘਨਾਂ ਤੋਂ (ਮੈਂ) ਬਚਿਆ ਰਿਹਾ।

ਦੋਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਹਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ ਅਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣਕੇ (ਅਪਣਾ) ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ, ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਸ਼ਲ ਤੇ ਆਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਾਪਤੀ ਬਰਨ੍ਨੰ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਿਚਤਾਯਾਂ ਭਾਖਾਯਾਂ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥ ੩੬ ॥ ਇਤਿ ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਟੂਕ ਦੀ ਬਾਕੀ]

"ਆਜ ਕੀ ਮੁਹਲਤ ਹੈ ਕੱਲ ਸਭ ਅਹਿਕਾਮ ਉਨਕੋ ਕਬੂਲ ਕਰਾ ਦੋ ਔਰ ਕੁੰਜੀਆਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਕੀ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਾ ਦੋ। ਚਾਰ ਬਜੇ ਥੇ, ਮੈਂ ਉਸੀ ਵਕਤ ਰਵਾਨਾ ਹੋਕਰ ਤੀਸ ਕੋਸ ਚਲ ਕਰ ਸੁਬਹ ਕੋ ਕੈਂਥਲ ਪਹੁੰਚਾ, ਔਰ ਉਸ ਵਕਤ ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਕੇ ਪਾਸ ਗਿਆ, ਜਬ ਮੈਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹਾਏ ਕਿਲਅ ਕੈਂਥਲ ਪਰ ਪਹੁੰਚਾ ਤੋ ਸਦਹਾ ਬੰਦੂਕ ਤਜਾਰ ਥੀ, ਔਰ ਕੌਤਹ ਅੰਦੇਸ਼ ਮੁਸਤਇਦ ਫਸਾਦ ਥੇ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੌਕਰ ਕਿਲ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਬਤਾਤਾ ਥਾ, ਮੈਂ ਉਨਕੋ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਲੜਾਈ ਕੋ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਕੋ ਕੁਛ ਕਹਿਨੇ ਆਇਆ ਹੂੰ। ਜਬ ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਮੁਤਲਿਅ ਹੁਈਂ, ਮੁਝੇ ਤਲਬ ਕਰ ਲੀਆ ਔਰ ਵੋਹ ਪਸੇ ਪਰਦਹ ਆਈਂ, ਮੈਨੇ ਸਭ ਹਾਲਾਤ ਵ ਉਜ਼ਰਾਤ ਉਨ ਕੋ ਤਮਾਮ ਸਮਝਾਇਆ ਔਰ ਉਨ ਕੋ ਯਕੀਨ ਕਰਾ ਦੀਆ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰ ਕਲਾਰਕ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਕੀ ਇਤਾਇਤ ਮੇਂ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋਨਾ ਹੋਗਾ ਹੋ ਜਾਇਗਾ ਵਰਨਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੂੰ ਜਿਸ ਤਰਹ ਕਹੋ, ਚੂੰਕਿ ਗਰਿਟ ਹੈਡ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਭੀ ਵਹਾਂ ਫਰੋਕਸ਼ ਥੇ ਔਰ ਗੋਇਆ ਮੁਹਾਸਰਹ ਭੀ ਥਾ, ਮੈਂ ਨੇ ਕਹਾ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਪਾਸ ਕੁੰਜੀਆਂ ਲੇ ਚਲੋ, ਮੁਅਤਮਿਦ ਕੁੰਜੀਆਂ ਲਾਨੇ ਲਗੀ ਮੈਂ ਮੁਹਾਸਰਾ ਕੇ ਉਠਵਾਨੇ ਕੋ ਭੀ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਸਨਾਂ ਮੇਂ ਏਕ ਘਾਸ ਕੇ ਗਡਾ ਪਰ ਜੋ ਅੰਦਰ ਜਾਤਾ ਥਾ ਮੁਹਾਸਰਹ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀਓਂ ਨੇ ਰੋਕ ਟੋਕ ਕੀ, ਵਹਾਂ ਬੰਦੂਕ ਚਲੀ।"

ਇਸ ਹਾਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਮੁਹਾਸਰੇ ਵਾਲੇ ਘਾਹ ਦੇ ਗਡੇ ਦੀ ਰੋਕ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮਾਮਲਾ ਜੋ ਸੁੱਖ ਸਾਂਦ ਨਾਲ ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਸਭ ਕੁਛ ਮੰਨਕੇ ਨਜਿੱਠ ਲਿਆ ਸੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਨਿਭ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਬੇਦੋਸ਼ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਛ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੁਹਾਸਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਘਾਹ ਦੀ ਰੋਕ ਕਰਕੇ ਨਾਹਕ ਗਲ ਛੇੜ ਲਈ। ਲਾਰਡ ਐਲਨਬਰੋ ਨੇ ਬੀ ਖਤ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਆਪ ਨਿਉਤਾ ਦਿੱਤਾ। ਹਰ ਹਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਰਜਾ ਦਾ ਲੁੱਟੇ ਜਾਣਾ ਜੋ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮੁਹਾਸਰੇ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਲੁੱਟੇ।

ਬਿਨਯ !

ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਰਕਾਸ਼,
ਲਿਖੇ ਜੁ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧਰਿ ਗੁਰ ਚਰਨਨਿ ਆਸ,
ਸਮਾਂ ਪਾਇ ਛਾਦੇ ਗਏ ਮੇਘ ਅਵਿੱਦਯਾ ਨਾਲ ।
ਤ੍ਰਿਖਵੇਗੀ ਇਨ ਪੋਣ ਦੇ ਫਲੀ ਨ ਸ੍ਰੇਯਾ ਮਾਲ ।
ਟੀਕਾ, ਟਿੱਪਣਿ, ਟੂਕ ਤੇ ਭਾਵ, ਉਧਾਰ, ਪ੍ਰਯਾਯ,
ਖੋਜ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਨਾਲ ਰਲਿ ਝੁਲੀ ਪੌਣ ਬਲ ਆਇ ।
ਮੇਘ ਅਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਉਡੇ ਨਿਕਲਆਯਾ ਫਿਰ ਸੂਰ,
ਉਹਲਾ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ ਚਮਕ ਪਿਆ ਮੁੜ ਨੂਰ ।
ਸੇਵਾ ਇਹ ਗੁਰ ਪੰਥ ਦੀ ਗੁਰੂ ਕਰਾਈ ਆਨਿ,
ਗੁਰ ਬਖਸ਼ੀ, ਅਰਪਣ ਗੁਰੂ, ਗੁਰ ਦਰ ਹੁਇ ਪਰਵਾਨ ।
ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ ਜੋ ਰਹਿ ਗਈ ਬਖਸ਼ ਲਵੇ ਗੁਰ ਆਪ,
ਅਵਗੁਣਿਆਰੇ ਨਾਪਦਾ ਜੋ ਮਿਹਰਾਂ ਦੀ ਨਾਪ ।
ਗਗਨ ਅੰਕ ਗ੍ਰਹਿ ਆਤਮਾ ਸੰਮਤ ਬਿੱਕ੍ਰਮ, ਜੇਠ[1],
ਭਿਆ ਸਮਾਪਤ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹ ਰਹਿਮਤ ਅਰਸ਼ੀ ਹੇਠ ।
ਅਫਲ 'ਨਾਮ' ਭਵ ਤਾਰਨਾ ਹਿਰਦੇ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸ,
ਧੁਰ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਮਿਲੇ ਗੁਰ ਚਰਨੀਂ ਅਰਦਾਸ ।

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ।
ਜੇਠ ਵਦੀ ੮, ਮਿਤੀ ਜੇਠ ਦੀ ੪
ਸੰਮਤ ਗੁ: ਨਾ: ਸਾ: ੪੬੪ ਤੁਲ [illegible]
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਹਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

ਸੰਪਾਦਕ

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ
ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਦੀ ਛਪਾਈ !

ਦੁਤਿਯ ਵਾਰ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਸੁਧਿਆ, ਛਪਿਆ ਫੇਰ,
ਮੱਘਰ ਅਠਦਸ ਦਿਨ ਬਿਤੇ ਤਿਥਿ ਅਸ਼ਟਮਿ ਸੁਦਿ ਹੇਰਿ ।
ਉੱਨੀ ਸੌ ਤੇ ਬਾਨਵੇਂ ਸੰਮਤ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਜਾਨਿ,
ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਕਾਜ ਇਹ ਭਇਆ ਸਮ੍ਹਾਪਤ ਆਨਿ ।

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ।
ਮੱਘਰ ਸੁਦੀ ੮ ਸੰ. ਗੁ. ਨਾ. ਸਾ:
੪੬੭, ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ
੪ ਦਸੰਬਰ ੧੯੩੫ ਈ ।

ਸੰਪਾਦਕ

---

[1] ਇਹ 'ਸੰਪਾਦਿਤ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ' (ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ) ੧੯੯੦ ਜੇਠ ਮਹੀਨੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ
[ਗਗਨ=੯, ਅੰਕ=੦, ਗ੍ਰਹ=੯, ਆਤਮਾ ੧ ।]